БАЙЫРЛАЛ-БИЛЕ, ЭШТЕР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 103 (11601) | 1981 чылдың май 1, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

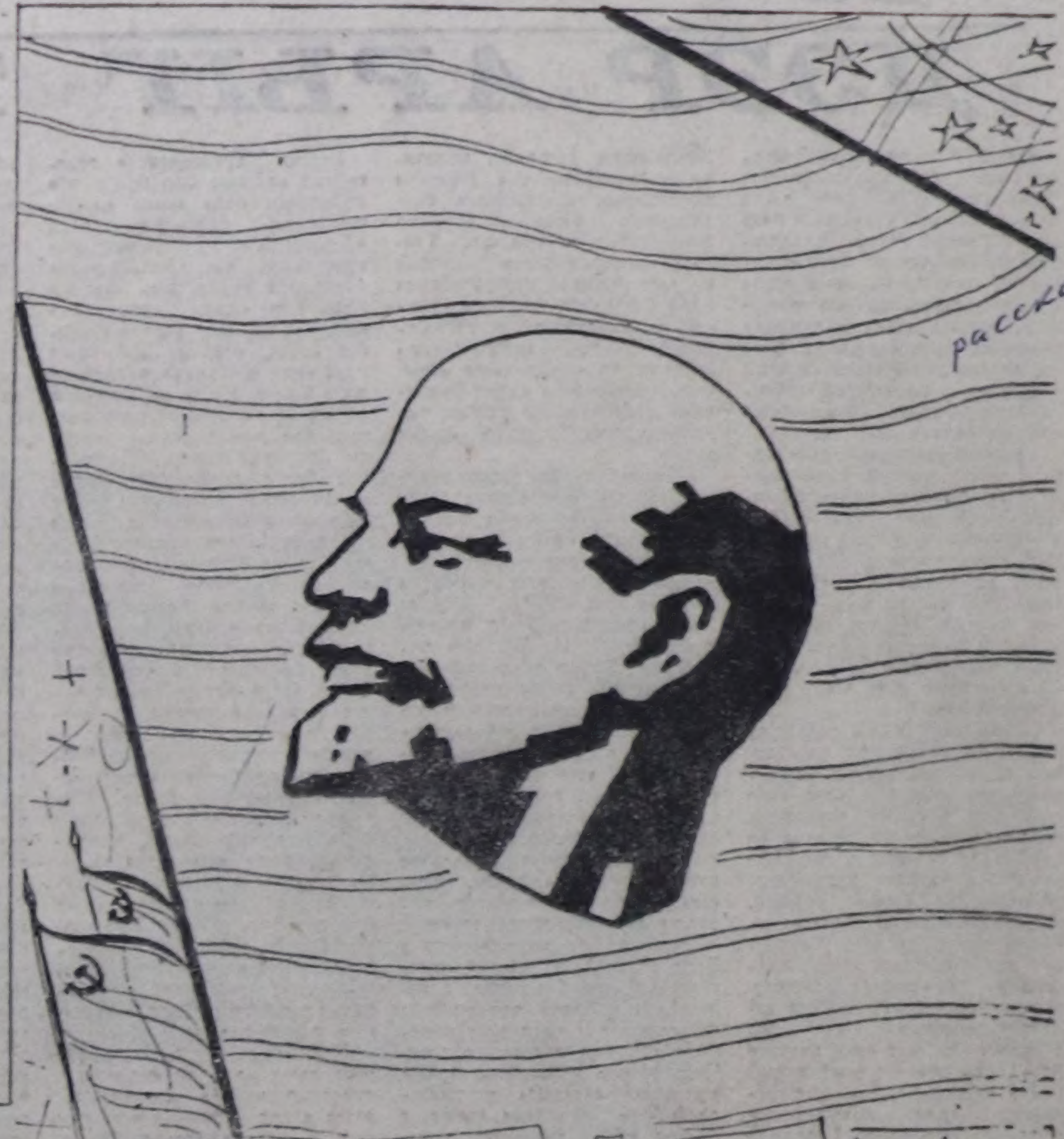

С.-Б. УИНУКЭЙНИҢ чураан плакады.

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ-БИЛЕ

Бөгүн—Май 1. Аңаа адаптарга безин сагыш-сеткилди өөрүшкү долуп келир. Байырлал шинчи кирип каастаттынмаан ындыг хоорай, суурлар кайда-даа чок. Кайнаар-даа көөрге — кызыл чайт. Оон-даа артык чүве—кайда-даа ажылдап, кандыг-даа ажыл кылып турар болзуңза, бөгүн байырлал чыскаалынче болгаш митингилерже үнүп келир улуг, биче кижилерниң чылыг куспаанче кирип, күш-ажылче, тайбыңче, чаңгыс эпче, сырый каттыжыышкынче үнүүңнү кадар сен.

Бо байырланчыг болгаш өөрүшкүлүг хүннү—тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге ажылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн бистиң-биле кады акы-дуңма социалистиг чурттарның ажылчы чоннары капиталистиг делегейниң ажылчын аңгызы, тайбыңга ынакшылдыг депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен демдеглээр. Коммунистерниң «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» деп дайынчы лозуңу социал депшилге дээш, реакцияга болгаш дайынга удур миллион-миллион демиселчилерни Май 1-ниң кызыл туктарының адаанче улам хаара тудуптар.

Бо чылын Май 1-ни бүгү совет улус кажангызындан-даа артык онзагай үеде демдеглеп турар. Чүл дизе совет кижилер төрээн Коммунистиг партиязының XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кедурлүүшкүннүг болгаш шиитпирлиг соруун-биле ажылдап кирипкен.

Эрткен беш чылдың түңнели ниитизи-биле база эки болган. Совет улус боттарының төрээн партиязының съездизин политиктиг аажок улуг кедурлүүшкүн-биле уткаан. Бүдүрүлгечи чедиишкиннери-биле, хөй санныг күш-ажылчы рапорттарынга, байырлыг чагааларынга болгаш телеграммаларынга, совет чурттуң бүгү булуңнарынга болган митингилерге болгаш хуралдарга совет кижилер боттарының патриотчу сагыш-сеткилин, партияга ынакшылын болгаш кызыгаар чок бүзүрелин, ооң иштики база даштыкы политиказын, Лениннин херээниң шылгараңгай уламчылакчызы, тайбың болгаш социал депшилге дээш мөгаг билбес демисээчи эш Л. И. Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозунуң шиитпирлиг болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын бүрүн чүүлдүгзүнүп турарын чаа күш-биле илергейлээн. Партия биле чоннуң бо чаңгыс эвин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң херек кырында боттанып кирипкенинден база тодаргай көрүп болур. Ону бөгүн байырлал чыскаалының мурнуку одуруунга чоруур, күш-ажылчы чедиишкиннери дээш орден-хаайыалар-биле шаңнаткан, Кызыл туктарлыг, хөй санныг мурнакчы коллективтерниң ажыл-ижи улам чырытынландыр көргүзер.

Совет улустуң Май 1-ни В. И. Лениннин төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскааткан Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниги чер болганынга тергиин эки организастыг эрткен үеде демдеглеп турары база онзагай. Субботник хостуг күш-ажылдың күжүн, бистиң мурнакчы ниитилел тургузуувустуң эгээртинмес курлавырларын херек кырынга база катап көргүскен болгаш он бирги беш чылдың фондузунга улуг салыышкынны киирген.

Май 1—тайбыңның байырлалы. Бистиң социалистиг күрүневис чер кырынга тайбыңның чарлакчызы кылдыр төрүттүнген. Тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган СЭКП-ниң XXVI съездизиниң идип үндүргени инициативалар амыдыралга боттаныр ужурлуг. «Чогум-на социализм чурттары дайынны болдурбазынга бөгүнде шиитпирлиг салыышкынны киирип, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш чепсегленикшинни дужүрер политиканың тук тудукчулары болуп турарлар»—деп, эш Л. И. Брежнев ЧКП-ниң XVI съездизинге чугаазынга база катап демдеглээн. Тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижилер ону деткип турар.

Төрээн чурттуң күчү-күжүн улам быжыглаарынга улуг хуузун бистиң Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары база киирип турар. Олар, бүгү совет улус-биле бир демей, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики база даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткил-биле деткивишаан, партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш чер болганда бедик кедурлүүшкүн-биле ажылдап, Май 1-ниң байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткаан.

Республикада 62 бүдүрүлге, 406 цех, участок, бригада болгаш бүдүрүлгениң 7 муң ажыг мурнакчылары XXVI съездиге уткуштур алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткеннер. Эң эки көргүзүглерни Тываның электри четкилери, Кызылдың аъш-чем садыы, № 48 тудуг эргелели база «Хемчик», «Торгалыг», «Кызыл тук», «Чаа орук» болгаш өске-даа коллективтер чедип алгылаан.

Партияның XXVI съездизинге соруг киргеш бо чылдың бирги кварталының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге республика чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Пландан ажыр үлетпүр продукциязы 609 муң рубльге бүдүртүнген, 534 муң рубльдии сайгартынган.

Республиканың кодээ ажыл-агыйы бирги кварталда база бөгай эвес чедиишкиннерни чедип алган. Күрүнеге саткан сүт барык бүдүн чартык муң центнер хөй болган. Эът садарының планын күүсеткени база 28,8 хуу хөй. Бо болгаш өске-даа чедиишкиннер Май 1-ге ажылчы чоннарның күш-ажылчы белээ болган.

Бистиң республиканың ажылчы чоннары чедип алган чедиишкиннеринге чоргаарланмышаан, ажыл-агыйда бар чамдык четпестерже кол кичээнгейни салып, байырлалдың чыскаалынга бөгүн киржип тура, коммунизмниң идеяларынга бердингенин, ленинчи партияга кызыгаар чок ынакшылын, сырый каттыжыышкынын. Төрээн чурттуң чечектелиишкини дээш улам эки ажылдаарын илергейлээрлер.

— ЛЕНИННИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ — КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНЧЕ, БУРУНГААР!

МАЙНЫҢ ДАҢЫ

Кыпкан өрттүң чалбыыжы дег
Кызыл туктар киискип туру,
Хүрең хүлер шырайларга
Хүлүмзүрүг чечектелдир
Майның даңы хаяланып,
Башкы сыннар алдынналды.

Сериин салгын айызаан дег,
Сесерликти оттуруп кээр,
Чылыг хүнну уткаан ышкаш
Чыылган куштар чалаганнаар
Майның даңы хаялады,
Маажым бойдус сергеп келди.

Мөзүк дожу өрээн хемнер
Мөөрүктерден мөөреп бадар —
Оңгал чыткан куу шынаа
Оңмас ногаан хевин кедер
Майның даңы хаялады.
Баштайгы көк шымырарды.

Кара девис ховуларда
Каргыраалаан тракторлар

Күскү дүжүт магадылап,
Хүн, дүн дивейн чүткүп турар
Майның даңы хаялады,
Баштак ырлар чаңгыланды.

Кыпкан өрттүң чалбыыжы дег
Кызыл туктар бүргей киискээн,
Чеңнээн хем дег, ырлыг-хөглүг.
Челээш оннүг каастанып кан
Черим сени көрүксээн дег
Майның хүнү хереленди.
— Байыр-биле, эргим өнүң!

Юрий КЮНЗЕГЕШ.

АПРЕЛЬДИИН КҮҮСЕТКЕН

АК-ДОВУРАК. (Телефон-биле) СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир пландан ажыр 100 тонна сорттуг даг-дүгү бээр бедиткен социалистиг хүлээлгени В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының коллективи алгаш, шалыпчы ажылдап тургаш, сөглээн сөзүн ээлээн. Съезд мурнунуң хүннеринде чедип алган бедик күш-ажылчы темпини арыглакчылар биче-даа кошкатпайн, партияның улуг шуулганының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шудургу ажылдап келген түңнелинде бирги кварталдың планныг онаалдазын күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинде турганындан 5685 тонна хөй сорттуг даг-дүгүн Төрээн чуртка берген. Бердинген планны күүседиринге Д. Ондарның, К. Монгуштуң, А. Лузанинниң болгаш өскелерниң-даа ээлчеглери төлептиг үлүүн киирип, эки ажылдаан.

Частың, күш-ажылдың байырлалын коллектив төлептиг уткаан. 10.600 тонна сорттуг даг-дүгүн фабрика арыглааш, планын күүсеткен. Социалистиг мөөрейге бирги черни Н. Васильева биле К. Монгуштуң ээлчеглери ээлээн.

КҮШ-АЖЫЛГА БЕДИК ЧЕДИИШКИННЕР ДЭЭШ

Дүүн Тываның ужар чүүл бүдүрүлгезиниң кызыл-булуңунга ужудукчулар, техниктер, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар чыглып келгеннер. Аңаа СЭКП Төп Комитединиң кежигүнүнге кандидат, партия обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле ужуражышкын болган. Г. Ч. Ширшин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылының болгаш ооң хүлээп алганы төөгүлүг шиитпирлериниң дугайын чыылганнарга тодаргайы-биле чугаалап берген. Ол он бирги беш чылда бүгү чурттуң болгаш бистиң республиканың-даа мурнунга салдынган улуг сорулгаларга доктаап, оларны амыдыралга боттандырары-биле кандыг-кандыг хемчеглерни ап чорударын чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизи ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол-кол сорулгаларын тодаратканын эш Г. Ч. Ширшин онзалап демдеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң амгы беш чылда чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң талазы-биле салган сорулгаларын күүседиринге бүдүрүлгениң интенсификастаарының болгаш ооң ажыктыг чоруун бедидерининиң чугулазын ол айыткан.

Республиканың бүдүрүкчү күштерин улам ыңай хөгжүдеринге транспорт улуг ужур-дузалыг. Бо талазы-биле агаар транспортунуң мурнунда бедик сорулгалар салдынган. Он бирги беш чылда агаар транспорту-биле хөй чүъктерни сөөртүр болгаш пассажирлер дажыглаарын улам экижидер ужурлуг.

Г. Ч. Ширшин республиканың улус ажыл-агый планнарының он бирги беш чылдың баштайгы кварталында чедиишкинниг күүсеттингенин демдеглээн. Ол амгы үеде көдээ ишчилерниң мурнунда улуг сорулгаларны айтып, ылаңгыя алдынган чаш малдарны бүрүн-четче доруктурарының, часкы хову ажылдарын чедиишкинниг чорударының чугулазын демдеглээн.

Совет кижилерниң чаагай чоруун улам бедидер талазы-биле XXVI съездиниң айтыышкыннарынга холбаштыр Кызыл хоорайга чуртталга тудуузунуң, ылаңгыя ооң чаагайжыдылгазының дугайында амгы болгаш келир-даа үеде сорулгаларны ол тодаргайы-биле чугаалаан.

Ужар чүүл бүдүрүлгезиниң элээн хөй ажылдакчылары онгу беш чылда планныг даалгаларны ажыр күүседип, ажылдың шынарын бедидерин чедип алганнар. Оларның чамдыктарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле чурттуң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнатканнар.

Ужуражышкынның түңнелинде Г. Ч. Ширшин бүдүрүлгениң бөлүк мурнакчыларынга Төрээн чурттуң ол шаңналдарын тывыскан. Оларның аразында: ужудукчу В. С. Белекпен «Күш-ажылчы алдар» орденниң III чергези, ужар чүүл бүдүрүлгезиниң начальниги А. В. Марцеха — Улустарның Найыралы орден, ужудукчулар Г. Г. Сизов, В. А. Васильев—«Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш», Г.-Г. К. Фаткуллин — «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальдар-биле шаңнатканнар.

Шаңнал тывысканының соонда Г. Ч. Ширшин Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын алганнарга күш-ажылчы чедиишкиннерни болгаш хууда аас-кежиктиг амыдыралды чүректиң ханызындан күзээнин илереткен.

Шаңнатканнарның өмүнээзинден сөс алгаш, А. В. Марцеха тыва ужудукчуларның күш-ажылын бедик-биле үнелээни дээш ханызы-биле өөрүп четтиришкинин илереткен. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери болгаш он бирги беш чылдың планныг даалгаларын амыдыралга боттандырары дээш тыва авиаторлар бүгү-ле билиин болгаш күжүн харам чокка бээринге быжыг шиитпирлиин ол бүзүреткен.

* * *

База-ла дүүн, Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың Культура ордузунга онгу беш чылдың бөлүк мурнакчыларынга Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары Ш. П. Куулар тывыскан.

Онгу беш чылда боттарының кызымаккай, чогаадыкчы ажыл-ижи-биле бедик күш-ажылчы түңнелдерни чедип алган мурнакчылар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле чурттуң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнатканнар. Ниитизи-биле «Тыва даг-дүгү» комбинаттан 24 кижини шаңнаан. Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени өрүмнекчи В. И. Колосов, слесарьлар бригадири В. К. Монгуш, Улустарның Найыралы ордени машинист М. Х. Алыгбай, «Күш-ажылчы Алдар» орденниң III чергезин — үүрмектекчи У. Т. Монгуш, «Хүндүлелдиң Демдээ» ордени — энергия цегиниң начальниги С. С. Казанцев, № 42 тудуг эргелелиниң маляры Ч. Д. Савыл олар хүлээп алганнар.

Шаңнатканнар оларның күш-ажылын бедик-биле үнелеп, чазактың шаңнал-хавыяаларын тывысканы дээш улуг өөрүп четтиришкинин илереднп, моон-даа соңгаар Төрээн чурттуң улам-на чечектелиишкини дээш бүгү күжүн салып, кызымаккай ажылдаарын хүлээнгеннер.

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ниң бүдүүзүнде СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң адресинге СЭКП Бурят обкомунуң, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң, СЭКП-ниң Калмык обкомунуң, Калмык АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң, СЭКП-ниң Якут обкомунуң, Якут АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң, СЭКП-ниң Алтай, Красноярск крайкомнарының, Даг-Алтай, Иркутск, Чита, Хакас обкомнарының болгаш ол черлериниң облкүүскомнарының, ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң кызыгаар шериглериниң Шериг чөвүлелиниң болгаш Кол политиктиг эргелелиниң, Сибирьниң Кызыл туктуг шериг округунуң адындан байырлыг телеграммалар келген.

Оларда Май 1-ниң болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелге хүнү-биле холбаштыр чүректиң ханызындан байырны чедирген.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

МАЙ, ТАЙБЫҢ, ДЭЭР АРЫГ ТУРДА...

Амгы үениң эң чугула уржурлуг болуушкуннарының бирээзи — СЭКП-ның XXVI съездизи болуп эрткенден бээр ийи ай чедип турар. Ынчалза-даа ол болуушкун бүгү делегейниң кичээнгейиниң төвүнде болуп артпышаан. Ол төөгүлүг улуг шуулганның түңнелдери коммунистерге, бүгү совет чонга, делегейде бүгү-ле чаагай сеткилдиг кижилерге күштүг энергияны, депшилгеже кал-чаа октагны берген.

Ленинчи партияның съездизи бүгү совет чоннуң күзел-чүткүлүнге дүүшкеш, дайын айыылын чайладыр талазы-биле амгы үениң эң чугула сорулгазын илдип үндүрген. Ол дээрге моон мурнундагы XXIV болгаш XXV съездилерге ажылдап кылган Тайбың программазының хөгжүлдези база уланчызы болур чаа хемчеглерни ап чорударын бүгү чонга чарлааны болур.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң илдип үндүргени, улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының өндүр улуг программазы бүгү-ле чурттарга, черниң бүгү-ле диптеринге эң калбак деткимчени алган. Чүге дээрге ол улуг документиде делегейде быжыг тайбың чаавырлыышкынны ханыладыр, боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаар дээш демисселдиң оруктарын айыткан. Ол документ совет тайбың талалакчыларының ажыл-чорудулгазының кол өзээ дээрзин XXVI съездиниң соон дарый болуп эрткен Тайбың камгалалының совет комитединиң пленуму демдеглээн. Пленумга «СЭКП-ның XXVI съездизиниң ажылының түңнели болгаш совет тайбың талалакчыларының сорулгалары» деп илеткелди чугаалашкан болгаш Совет Эвилелиниң даштыкы политиказы талазы-биле чаа эгелекчи саналдарын амыдыралга боттандырар дээш ап чорудар хемчеглерни тодараткан. Тайбыңның камгалаларының калбак болгаш тодаргай программазын илдип үндүргени бистиң Коммунистиг партиявыстың тайбынның болгаш социализмниң ленинчи принциптеринге шынчызын аңаа база катап бадыткаан дээрзин совет тайбың талалакчылары медерелдиг билип турар.

«Делегей амыдыралынга хамаарыштыр бистиң партиявыска, бистиң чонувуска болгаш өртемчейниң бүгү-ле улустарынга тайбыңны камгалаарындан артык чугула сорулга чок» — деп СЭКП ТК-ның XXVI съездиге Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Дайын айыылын чайладырынче, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче угланган бистиң партиявыстың тодаргай чаа саналдары—тайбың дээш демисселдиң хөрээнге, улустар аразының кады ажылдажылгазынга чаа улуг салыышкын болур.

Эш Брежневтиң илеткелде илдип үндүргени кол саналдарының бирээзи — ядролуг халапты чайладырының эргежок чугулазын бадыткап шыдаар Бүгү делегей комитедин тургузары болур. Ол саналды делегейниң эртем талазы-биле хөй-ниитизи улуг сонуургал-биле уткааны таварылга эвес. Чүге дээрге делегейниң эртем ажылдакчыларының угаан-бодалы-биле ажылдап кылганы бистиң үениң улуг-улуг ажылдыышкыннарын үрегдээшкиниң эвес, а тургузуушкуннуң чепсээ болдурар дээш эртемденнер ажылдап, улуг үүлени бүдүрүп турар болгай.

Бистиң хүннеривисте делегейниң кайы-ла бир булуңунга дайынның олаа бо-ла чалбыраашталы бергилээр. Оон уламындан ол чурттуң чону аштуредгелге, ядарал-хоозуралга таваржып турар. Бир эвес ол дайынның олаан оон ыңай өскүвес кылдыр дораан өжүрбес болза, оортан дайынның улуг өрт өскүп үнер дээрзин улус билир. Улуг-даа, биче-даа дайын кижи төрелгетенге канчаар-даа аажок айыыл халапты болдуруп турар. Делегейниң бирги дайынының үезинде 10 миллион кижи, ийиги дайынынга 50 миллион кижи амы-тынындан чарылган. Муң-муң кижи бертик-бежел боол арткан. Халаптыг дайынның айыылы ам-даа ында-мында диргелбишаан, кижилерни массалыг узуткаарының чепсээ улам болбаазырап, сайзырап турар. Ол чепсекти сарыыл чок дайын кыпсыкчылары ажыглаптар чүве болза, кижи төрелгетен карак чивеш аразында эттинип болбас айыыл-халапка таваржып болур. Ынчангаш кайы-даа чуртта дайын байдалын чайладыры, чепсегленишкинин кызырары, бүгү-ле бурунгаар депшилгелиг кижилерниң сагыш човаашкыны болуп турар. Совет Эвилелиниң быжыг тайбынны тургузарынче угланган боттуг саналын делегейниң хөй-ниитизиниң илии-биле деткип турарының ужуру-даа ында.

Делегейниң бүгү чурттарының дыка хөй эртемденнери, сураглыг күрүне ажылдакчылары совет эгелекчи саналды деткип, улуг үнелелди берген. Тайбынның Бүгү делегей чөвүлелиниң президентизи Ромеш Чандра эш Брежневтиң илдип үндүргени тайбың эгелекчи санал ядролуг дайынның айыылынга удур тайбың дээш туржуп турар бүгү кижилерге чаа-чаа идегелди болгаш бүзүрелди берип турар» — дээн. Капиталистиг чурттарның сарыылдыг үзел-бодалдыг бөлүктери безин Совет Эвилелиниң ийи талалыг политиктиг чугаалажыышкынынга белеңин деткиирин боттарының чазактарындан негеп турар. Ол дугайын англи депутат — консерватор С. Таунсенд болгаш өске-даа сураглыг ажылдакчыларының «Таймс» солунга парлааны кыйгырыглар бадыткап турар. Совет Эвилелиниң боттуг саналының чөптүүн демдеглевишаан, аңаа чогумчалыг харыыны бээринче бармыкчук чурттарын олар кыйгырганнар.

Тайбың камгалалының совет комитединде бүгү делегейде аттыг сураглыг улуг эртемденнер, чогаалчылар, композиторлар, уран чүүл ажылдакчылары киржип, дээди гуманныг идеяны боттандырар дээш боттарының улуг үлүг-хуузун киириштирип турар. Тайбынны бир-ле дугаарында делегейге чарлаан күрүне — бистиң чуртувус — тайбынның чалеңгиижи, оон тук тудукчузу болганынга чоргаарланмышаан, бистиң совет чон бодунуң бүгү-ле амыдырал-чуртталгазын тайбың тургузуушкунунга бараалгаткан. Совет Эвилелиниң республикаларында, крайларында, областарында тургустунгулаан тайбың камгалалының комитеттери чоннуң патриоттуг болгаш интернационалчы кижизидилгезинге улуг салдарны чедирип, идей-политиктиг ажыл-биле кады тайбың фондузунга акша-хөреңги чыылдазын массалыы-биле организастап турар.

Бистиң республиканың тайбың камгалалының комитеди партийжи болгаш хөй-нийти ажылды чорудуп келген. Республиканың ажылчы чоннары янзы-бүрү субботниктерни, воскресниктерни, күш-ажылчы ээлчеглерни, концерттерни организастап тургаш, оон чыгдынган акша-хөреңгини тайбың фондузунче шилчидери чаңчыл апарган. Чүгле эрткен чылын Кызыл хоорайның ажылчы чоннары 7 муң ажыг, оон иштинде республиканың туберкулёзка удур диспансериниң коллективи 2 муң ажыг акшаны, «Тыва көдээ тудуг» автобаазазының ажылчыннары муң тос чүс ажыг, «Барлык» совхозтуң ажыл-ишчилери муң ажыг рубльди Тайбың фондузунче шилчиткен. Бо ажылга дайынның, күш-ажылдың хоочуннары, школачылар база идепкейлиг киржип турарлар. Ол дээрге делегейге быжыг тайбың, аас-кежик, арыг дээр дээш демиселге бистиң улустуң бичии-даа болза улуг-хуузун калып турарының херечизи-дир.

Чер кырынга тайбың — бүгү-ле бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетенниң күзели. Тайбынны камгалаары — ленинчи партияның болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиказының кол өзээ. Дайын айыылын чайладыр, тайбынны камгалаар дугайында совет коммунистериниң дээди шуулганының илдип үндүргени чаа эгелекчи саналын бүгү талазы-биле деткиир, ону амыдыралга боттандырар дээш бүгү күжүн, энергиязын, угаан-сарыылын салыры—совет тайбың талалакчыларының кол сорулгазы.

Е. ТАНОВА,
төөгү эртемнериниң кандидады.

АДЫРЛАР

«Көдээ ажыл-агыйның чиг-эдин болбаазырадып кылырының комплекстиг чоруун дыка бедидер, ону ажыглаарын экижидер... Эът болгаш сүт бүдүреринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 24-27 хуу бедидер».
(КОЛ УГЛАНЫЫШКЫННАРДАН).

ҮЛЕТПҮР

Күш-ажылды организастаарын экижидип, чурттуң мурнакчы үлетпүр коллективтериниң үлегерин ёзугаар бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш продукцияның шынарын бедидерниң депшилгелиг аргаларын калбаа-биле ажыглап тургаш, республиканың чамдык бүдүрүлге коллективтери эрткен чылдыынга деңнээрге хөй болгаш бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп, сайгарганын бо чылдың бирги кварталының түңнелдери көргүзүп турар. Оңгу беш чылда хожудап турарларның саныынга кирип турган бүдүрүлге коллективтери Кызыл-Мажалыктың эът комбинады, Хову-Аксының хлеб заводу, «Тыва даг-дүгү» комбинат, мебель фабриказы болгаш өске-даа черлер чүгле план күүселдезин чедип алган эвес, харын база продукцияның ниити хемчээлин көвүдедип, шынарын экижидерин чедип алган.

1981 чылдың бирги кварталында республиканың үлетпүрү пландан ажыр 534 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ол болза социалистиг хүлээлгезиниң 58,1 хуузу-дур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле квартал даалгазы база ажыр күүсеттинген. Үлетпүр бүдүрүлге коллективтериниден Кызылдың эът комбинады бирги кварталда чарыштың тиилекчизи деп санаткаш, партия обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Эът комбинадының коллективи кварталдың социалистиг хүлээлгезин 100 хуу күүсеткеш, продукция сайгарарын — 120, ону бүдүрерин — 105,9 хуу күүсеткен. Комбинаттың цехтериниң аразынга Май мурнунуң социалистиг чарыжын колбаса кылыгларының цеги ап, вымпел болгаш өртектиг белек-биле шаңнаткан. Ында К. Монделе, Г. Иванова, Ч. Иргит, А. Казанцев болгаш өскелер-даа найысылалдың ажылчы чоннарының Май 1-де байырлал чыскаалының мурнуку одуруглаарынга чоруур эртени чаалап алганнар.

ЧУРУКТА: Кызылдың эът комбинадының мурнакчы ажылчыннары (солагай таладан) В. Сухоносова, Г. Леонова, Л. Маршировa олар.

«Чүък сөөртүлгезин үзүктелдирбес... пассажирлер аргыштырар автомобиль транспортунуң ажылын организастаарын экижидер, автобустарның, шимчээшкинин доктаамал болгаш удаа-дараа болурун бедидер».
(КОЛ УГЛАНЫЫШКЫННАРДАН)

ТРАНСПОРТ

Республиканың улус ажыл-агыйынга автомобиль транспорту чугула черни ээлеп турар. Чүък сөөртүлгезинге болгаш пассажирлер чедиреринге чүгле автомобильди ажыглап турар деп чугаалаар болза хөөрем чок. Он бирги беш чылда автотранспортчуларның мурнунда улуг сорулга салдынган. Ынчалза-даа олар пландан ажыр 35 муң тонна улус ажыл-агыйының чүъгүн сөөртүр дугайында хүлээлгени алгаш, бо хүннерде, ону чедип алыр дээш кызымаккай ажылдап турар. Ол ышкаш пландан ажыр 115 муң пассажирлерни чедирерин автобусчулар база аазааннар.

Хем транспортунуң ажылдакчылары октябрь 7-ге чедир планга немештир 1370 тонна чүъкту, агаар транспорту — 4000 пассажирни немей чедирерин оларның социалистиг хүлээлгелеринде айыткан.

Черниң болгаш агаарның-даа чаа-чаа оруктары ажыттынган. Республиканың ырак-узак районнарынче Л-410 дээр чаа дүрген ужугар самолёт доктаамал чоруп турар апарган. Ону база-ла ужудукчуларның социалистиг хүлээлгезинге айыткан турган.

Май мурнунуң социалистиг чарыжынга бо чылдың бирги кварталының түңнелдери-биле «Тыва суг тудугунуң» автобаазазы транспорт бүдүрүлгелериниден шылгарап, бирги черни ээлээш, шилчиир Кызыл тукту чедип алган. Бо коллектив кварталда социалистиг хүлээлгезин 113,7, чүък сайгарар даалганы—108,7 болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 153,7 хуу күүсеткенин Май 1-ниң байырлалының бүдүүзүнде рапорттаан.

Автотранспорт бүдүрүлгелериниден Хову-Аксының АТБ-зи база багай эвес түңнелдерни чедип алган. Ол коллектив республикада бир-ле дугаарында автобустарның касса чок аргазын болгаш бригада керээзи-биле ажылдаар арганы ажыглап турар. Оон түңнелинде пассажирлер чедирерн улам экижээн, автобустарның ажылы үзүк-соксаал чок болуру чедип алдынган.

ЧУРУКТА: Хову-Аксы АТБ-зиниң мурнакчы бөлүк чолаачылары.

Чоннуң чаагай чорууу дээш

ӨӨРҮШКҮНҮ ҮЛЕШПИШААН

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырында бирги сүт-бараан фермазы бо чылдың бирги кварталында Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының фермаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи болгаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң база ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугун акша шаңналы-биле кады чедип алган. Ол ферманың эргелекчизи Мария Сергеевна Куулар бодунуң удурткан коллективиниң ажыл-ижиниң дугайын мынчаар чугаалаан:

— Совет кижилер улуг байырлалдар таварыштыр өөрүшкүзүн үлежир, боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин партияга, чазаанга рапорттаар чаңчылдыг. Мен база ол эки чаңчылды эдерип, эвээш-биче-даа бол, чедип алган көргүзүглеривис дугайын кысказы-биле чугаалаар бодап тур мен.

Бижиктиг-Хая — малын дүктүг хой өстүрер болгаш сүткүр угланыышкынныг мал ажылдыг салбыр. Амгы үеде бистиңиде 860 хире бода, 6974 баш ээр мал бар. Олар бо кышты эки ашкан, төрүттүнген хураганнар-даа, бызаалар-даа шупту онча-менди.

Салбырга ийиги сүт-бараан фермазын эрткен чылдың июнь айда тургусканы. Аныяк коллективтиң ажыл-ижи чаа-ла шуудап орар. Ферма бирги кварталда сүт бүдүрериниң болгаш саарының планын күүсетпээнин, бир талазында, оон-биле тайылбырлап болур.

Аңаа болзарга, бистиң бир дугаар фермада ажыл-херээнге арга-мергежилги бедээн кижилерден үрде-ле тургустунган, быжыг эп-найыралдыг коллектив ажылдап турар. Дуржулгалыг саанчыларның бирээзи Долгар Комбуевна Куулар хөй чылдарда эки ажылдап келгенин дээш Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле чоокта чаа шаңнатты. Ол бирги кварталда 8 тонна 300 кг сүт саар хүлээлгезин 10 тонна 800 кг кылдыр күүсеткеш, социалистиг чарышка тиилекчи болган. Саанчы Валентина Хертектиң саггаан сүдү оон чангыс-ла тонна эвээш, азы хүлээлге 119 хуу күүсеттинген.

Ферманың ажыл-ишчи эки түңнелдери чүгле саанчыларның эвес, а харын кадарчыларның, бызаа ажаакчыларының демниг, кужениишкиниң ажылының ачызында чедип алдынар болгай. Коллективте хоочун ажылчыннарның бирээзи, чаш бызаалар ажаакчызы Күзен Базыровна Сарыгларның хүлээнген ажыл-херээнге бердингенин, кызымаккайын эш-өөрү кезээде мактаар. Ол комсомолчу кызы Любовь Сатты база бодунуң ынак мергежилинге ижиктирген, ам кады ажылдап турарлар.

Бистиң ажыл-амыдыралывыста бүгү-ле чүве эки дээр болза база таарышпас. Ылаңгыя бистиниде социал, культура хөгжүлдезиниң айтырыглары четпес шиитпирлеттинип турарын бо байырлал хүнүнде база чугаалаар апаар. Ам бо суурда 90 хире өреге азы 200 ажыг кижи чурттап турар хирезинде, 15-ле оруннуг уруглар сады, 3 класс дооскужее өөренир дыкпыш школа, кино, концерт көөрде улус сыңыппас клубчугаш бар.

Оон кадында фермаларның малының саны чыл келген тудум көвүдеп орар. Моон соңгаар мал ажылынга хөй кадрлар херек апаары чугаажок, чүге дээрге бо чылын 200 инек кирер чаа комплексти база ажыглалга киирер. Кандыг-даа бүдүрүлгениң хөгжүлдерде социал айтырыгларны деңге шиитпирлезе чогуур. Бо улуг байырлалда өөрүшкүнү эш-өө-биле деңге үлежипшаан, мыя мону кайы-даа бол чугаалаксаан мен.

«Коммунизмниң херели» совхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи он бирги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес көргүзүглерлиг эгелээн. Саанчылар бо чылдың эрткен дөрт айында 95 тонна сүттү саар планныг тургаш, ону 104,3 тонна чедирген.

Совхоз дөрт ай дургузунда күрүнеге 55 тонна сүттү садар планныг. Ону апрель төнчүзүнге чедир 74 тонна чедирген, азы 138 хуу күүсеткен. Күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын ам безин күүседир чоокшулаан.

Мурнуку чылдарда хожудаптай турган ферма он бирги беш чылдың баштайгы чылында бүгү талазы-биле депшилгени канчап чедип алганыл? Ол айтырыгга ферма эргелекчизи Бегзи Балчырович Салчак мынчаар харыылады:

— Хамык ужур — ажылды организастаарын экижиткенинде. Ол ышкаш саанчылар ортузунга калбарган чарыш чедиишкин чедип алырынга улуг идигин берген. Ону дээштиг кылдыр организастап, он хонгаш-ла түңнелин үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап-мактап турган. Үшкү чугула фактор— чемни хумагалыг чарыгдап, ону болбаазыраткаш берип, саар инектерни долу үнелиг, балансылаттынган чемнер-биле хандырганында. Адак сөөлүнде, совхоз дирекциязының талазындан фермага дузаны база экижиткен. Бо бүгүнүң түңнелинде эки көргүзүглер чедип алдынган.

ЧУРУКТА: ферманың мурнакчы саанчылары Н. Оюн, Ш. Дагба, И. Оюн, С. Оюн болгаш К. Далар оларның саалдага белеткенип турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БУЯННЫГ ИШТЕ

Тываның хепти химиктиг арга-биле арыглап-аштаар болгаш будурер фабриказының коллективи оңгу беш чылдың баштайгызын күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг эгелээн. Эрткен айларда алдынган социалистиг хүлээлгелер, планныг онаалдалар бүрүн күүсеттинген.

Тайбың, Күш-ажылдың байырлалы — Майның 1-ин коллектив база-ла күш-ажылчы белектерлиг уткаан. Бо чылдың бирги кварталында алган социалистиг хүлээлгелериниң негелделерин коллектив чедиишкинниг күүседип, чонга амыдырал ачы-дузазы чедирериниң планын 106,1, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң — 106,1 хуу күүсеткен. Оон түңнели-биле республиканың коммунал-амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка 1981 чылдың бирги кварталында тиилекчи болуп, ийиги черни алгаш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир вымпели-биле байырлал бүдүүзүнде шаңнатканывыска чоргаарланыр бис.

Бүдүрүлгениң кайы-даа адырынга ажылдың үре-түңнели ында ажылдап турар кижилерниң хүлээнген херээнге хамаарылгазындан, бедик харыысалгалыындан хамааржыр. Фабрикада 45 кижи ажылдап турар. Олар хүн бүрүнүң буянныг, кызымак ажылы-биле республиканың чурттакчы чонунуң амыдырал хандырылгазының ачы-дузазының бир хевири — хепти химиктиг арга-биле арыглап-аштаарының, ону будурериниң ачы-дузазын чедирип турар.

Бүдүрүлгениң курлавырларын долу ажыглаарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге болгаш сагылга-чурумун быжыглаарынга социалистиг чарыш улуг идигин берип турар. Ону шын, дээштиг организастаарынче фабриканың дирекциязы, партия, профэвилел, комсомол организациялары чогуур кичээнгейни салып келген. Ээлчеглер, бригадалар түс-түс ажылдакчылар аразында социалистиг чарышты калбарткан. Ында коллектив кежигүннери шупту хаара туттунган. Оон түңнелин ай, квартал санында үндүрүп турар. Мурнакчыларны шаңнап-мактаарының бүгү-ле арга-хевирлерин ажыглап турар бис. Коллективке социалистиг чарышты мындыг янзылыг организастааны — социалистиг хүлээлгелерниң кол негелделериниң бирээзи — хандырылганың бедик культуразын чедип алырынга, бүдүрген ажылдың шынарын экижидеринге, планныг онаалдаларны деңнеп-дески күүседиринге идигни болуп турар. Бо чылдың эрткен бирги кварталында, эки көргүзүглерлиг ажылдаанывыс-даа ында. Хожудап турар кижи бисте чок. Оон-биле кады ажылдың шынары бедээн. Коллективтиң ажылында кол-ла чүве— чоннуң чагыын негелдеге дүүштүр күүседип, кижилерниң сагыш-сеткилин өөртүрү болур.

Фабриканың материал-техниктиг баазазы чыл келген тудум быжыгып турар. Оон ачызында республиканың чонунга ачы-дуза чедирериниң хемчээли калбарган. Хевистерниң, шала чадыгларының, янзы-бүрү хептерниң химиктиг аштаалга-арыглалын чорудуп, будуп турар бис. Тываның көдээ черлеринде чоннуң чагыгларын фабрика амыдырал хандырылгазының төп хүлээп алыр пунктузун дамчыштыр ап турар. Хүлээп алдынган хептерниң аштаалга-арыглалын ийи бригада ээлчеглеп чорудуп турар.

Чарыштың мурнакчызы болган күш-ажылдың кижизи бистиң чуртувуста хүндүткел-биле бүргеткен. Ак сеткилдиг, кызымак ажылдакчыларны өй шаанда өөрүнге дыңналдыр илерезири, шаңнап-мактаары чаа чаагай, ажыл-херекке оон болгаш өскелерниң хей-аъдын көдүрер. Ынчангаш бисте күш-ажылдың байырлалын, хоочуннар-биле аныяктарның ужуражыышкыннарын, ажылчын мергежилдиге тураскааткан кежээлерни байырлыг байдалга эрттирери чаңчыл апарган.

Партияның ээлчеглиг XXVI съездизи чоннуң хандырылгазын экижидеринче чугула кичээнгейни угландырган болгай. Ону амыдыралга боттандырары бистиң мурнувуста кол сорулга.

Н. КАМЕНЕВА,
фабрикада цех начальниги.

ОН БЕШКИ ЧАС

Аъттыг кижи кодан малсүрүүн бөле шаап кел чорда, Мугур сынынче дөжүлгеш, ээтпектели берген сукпакта чазагда чаа өпейткен өгнүң хөрээ шыптынып, дүндүктен хоолайы уштунуп келген соонда, үр болбаанда, ыжы буруңайны берген.

Шуңмектиң тулаа берген чыърс бажындан бүгү дөрт талаже көөр болза, чурумал магалыг: хүн үнер чүгүнде Ак-Баштыг даг беш-адырланган, оң, солагай талалары сарыг сигенниг ховужуктар болуп, кудургайлап баткаш, Каргы, Мугур хемнерде барып сыртанган, барыын чүгүн маңган ак Мөңгүн-Тайга баганалаан— аннныг-ла! «Черле кончуг эптиг оран болгаш-тыр эвеспе! Амыраан эш-тир!—деп бодал-биле аал коданынга чортуп кирип келдим:

—Амыр-ла тур бе? Үүле бүтсүн!

—Ындыг-ла болзун, чорук-ла чогузун!

—Чаа, бо хонаштың хамык-ла бо ала-шокар мал-маганның ээлери кымнар чүве ирги? — дээримге, халбаның бөрттүг, кара торгу тоннуг, шилгедек мага-боттуг кижи турган:

—Ада-ызыгуур ёзузу-биле мени Хертек Чылбак-оол Сүрүн оглу дээр, боларны—дээш, алызындан чараш чораан хевирлиг, хеви-даа, хевир-сынын-даа бодунга чүүлдешкен, аныяк херээженче айыткаш,—Арагайты Сержин Саая уруу дээр чүве ийин. А бо-ла багда, бошка инек, бызаа орук-суур походка чораан, могап-турупкаш, ам дыштанып, кегженип чыдарлары ол-дур ийин!—деп баштак аян-биле харыылап кагды.

—Ону бодаарга, дыка-ла ырактан көшкен ышкаш-тыр силер аа?

—Шак-ла ындыг. Барлыктың бажындан маңаа чедир баарда-кээрде, каттышкаш, тозан ажыг бырыстаа! Чаңгыс бистаа эвес ийин! Доо Элдиг-Хем, Сайлыг-Хем кайы-чүүжок—шупту сес кодан!—кыштагдан уурук-суурук шимчеп үнүпкен—мындыг бис!

—Уваа! Ол кандыг кончуг буу-даа болган чоор?

—Берге кыштың аагы, албадалы ындыг: улуг хар одар-белчиирни, оруктарны үзе дүшкен. Сарлык тайыс оът-сигенге таарышпас, тургузу азыралга «кул» болур хөнүү чок, анаа делгем, тереңодар-белчиир, девискээр херек, биригээр чугаалаарга, «хосталгага» ынакшылдыг амытан. Ынчангаш, бистер, сарлыкчылар, оон ол тамчыктыг эргелерни барымдаалаар, хүндүлээр улус бис. Бо хонган черивис чүгле түр эң бетики өртээл ышкажыл.

—Кай, ам дораан база көжер силер бе?

—Ынчанмаска? Амдызында хар-суксун турда, бо кавыны кезек одарладыпкаш, Чал-Ыяшче, оон соонда Кара-Ыяшта— чайлаам кайы сен дээш, ерлы бээр бис. Бистер, сарлыкчылар, боттарывыс аравыста «Көжер фронт»—дижип баштактанчыр улус бис, көрүш, бистиң дылывыс-биле алырга «семиртилге»—дээни ол-дур!

—Сагыжыңар-даа ырак-тыр, але, Сүрүнович!

—Ындыг болбас арга чок. Малчыннарның, оон иштинде сарлыкчыларның күш-ажылының бистиң партиявыстың Төп Комитединиң Чиңгине секретары болгаш Дарга хүндүлүг эш Л. И. Брежнев «шалыпчы фронт»—дээп-не болгай. Ол фронтунуң дайынчызы болуру аас-кежик, улуг алдар-дыр!

Ам удавас частың байырлалы болгай. Оон-биле база силерниң байырлалыңар-биле!—дээш, өг-бүлениң херээжен ээзиниң холун туттум.

—Сүрүнович мээң-биле база чөшпээрежир боор деп бодайдыр мен!

— Ынчанмайн канчаар, мырынай-ла ийи дакпыр байырлал дивес силер бе! Бо-ла молдурга-казыргаларнан эгелээш, төрүүр сарлыктарга чедир кадарып келгенивистен бээр, он беш дугаар час кээп турар чүве ышкажыл, Сержин!—дээш, ол кадайынче эргелеткенниг көрдү.

—Пх, бистиң кончуувусту але, ашак! «Чаш урутну чажыг эът-биле метелээн»—дээн ышкаш. Шай-суксуп!—дээш, дүвүрел үнду. Удатпазында чаа аайлаан өгнүң иштин шыксыг хөрзүн, аъш-чем чыды дола берди.

—Он беш удаа уткуп келген час бүрүзүнүң олча-омаа улуг-ла ийнаан, ынар?

—Час—ынакшылдың өйү!—деп, ол баштактангаш:

—Чогум чүнүң талазы-биле дээриңер ол? Бир эвес ал боттарывысты алыр болза, сес кижи чедир өстүвүс. Уругларывыстың эң улуу өг-бүлелиг апарган, хойжулай берген, база бирээзи бодувуста—дузалакчы кадарчы, артканнары шупту школада өөренип турар. Ниитизи-биле багай эвес салгал өзүп кел чыдар!

Мал бажын камгалап алыр болза, хомудаар чүве чок. 1970 чылга чедир, колдуунда-ла, аныяк сарлыктар өстүрүп, аңгы-аңгы коданнарга күрүнеге онча-менди дужаагылаар бис. Ам болзо чорууrга, бистиң чуртувустуң улустарының найыралы кандан быжыг олар боттарының байлак кежиин база солчуп турар. Осетин, Кабардин, Соңгу-Балкар АССР-лерде кыргыс, алтай, тыва уктуг сарлыктар өзүп-көвүдеп турар деп бир-ле солундан номчаан мен. Канчап билир, оларның аразында бистиң-даа кодаавыстан үнген малдар ында турумзуп, мөөрежип чоруур чадавас.

КҮШ-АЖЫЛ, ААС-КЕЖИК

ААЙЫ-БИЛЕ

> «Капитал тудугнуң кол сорулгазы... чурттаганың болгаш коммунал-амыдыралдың аза социал-культураның объектилерин тудуп кылыры болур. Тудуг ажылдарын нерзэлиг азы ажыл-агыйжы арга-биле чорударын сайзыраңгайжыдар».
> (КОЛ УГЛАНЫЫШКЫННАРДАН)

ТУДУГ

Тудугжулар СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин болгаш он бирги беш чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш социалистиг чарышты улам идепкейжитпишаан, өңгү беш чылдың чогуур үезинден бо чылдың бирги кварталында темпиин дүргедедип, хөй объектилерни ажыглалга кииргеннер. Май мурнунуң социалистиг чарыжын калбарткаш, олар капитал салыышкынның 3 хуу хөйнү ажыглалга кииргеннер.

Нийти шөлү 21475 дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын, 784 өөреникчиге нийти билиг школазын, 280 оруннуг уруглар садын болгаш хөй санныг көдээ ажыл-агый тудугларын ажыглалга кииргеннер.

Май мурнунуң социалистиг чарыжынга «Тыва тудуг», «Тыва септелге тудуг» трестер, «Тыва коммунэнерго», «Кызыл тудуг», эргелелдер, Садыг министерствозунуң болгаш Республиканың тудуг организациялары болгаш өске-даа коллективтер эки түңнелдерни чедип алгылаан.

Бирги кварталда республиканың тудуг организацияларының аразында социалистиг чарыштың түңнелдери-биле «Кызылдың ЦЭС тудуг» эргелелиниң коллективи тиилекчи болган. Ук коллектив бо чылын республика найысылалының мурнакчы бүдүрүлге коллективтери-биле бир-ле дугаарында ажылчы чоннарның байырлыг чыскаалының баштайгы колонналары-биле кады В. И. Ленин аттыг шөлдеп эртер. Олар СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчииир Кызыл тугун тудуп алгаш, Май 1-ниң байырлалынга киржиринге чоргаарланып турарлар. Оларның транспарантыларының бирээзинде «1-ги кварталда: социалистиг хүлээлге 110,7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези 106,9 хуу күүсеттинген» деп бижип каан. Тудугжуларның көскү чедиишкиннериниң бирээзи тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин эрткен чылдыңындан дыка чиигеткени болур.

Эргелелде мурнакчы бригадалар эвээш эвес. Оларның бирээзин дуржулгалыг тудугжу В. Хасанов удуртуп турар. Ооң кежигүннери 600 оруннуг нийти чуртталга бажыңын, 60 квартиралыг чуртталга бажыңын тудуп турар. Ук объектини олар Улуг Октябрьның 64 чылынга уткуштур ажыглалга кирерин хүлээнгеш ажылдап турар. Тудугжулар Г. Трегубов, А. Шуванников, Р. Ондар, А. Жураков, М. Кыргыс, Н. Долгова болгаш өскелер-даа Май 1-ниң чыскаалынче социалистиг чарыштың тиилекчилери деп демдектерлиг киржирлер.

ЧУРУКТА: «Кызылдың ЦЭС тудуг» эргелелиниң мурнакчылары.

> «Көдээ ажыл-агыйга бүгү адырларны хөгжүдерин, ооң ажыктыын бедидерин, продукция бүдүрерин көвүдедирин болгаш шынарын улгаттырарын чедип алыр...»
> (КОЛ УГЛАНЫЫШКЫННАРДАН)

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

Көдээ ажыл-ишчилер СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирип, он бирги беш чылдың планныг даалгаларын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбартырының дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын таныжып, аңаа харыы кылдыр 1981 чылда улам бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган ажылдап турарлар. Олар күрүнеге 55 муң тонна тарааны, 25,1 муң тонна эътти, 27,3 муң тонна сүттү, 2710 тонна дүктү бүдүргеш, садарын аазааннар.

Бирги кварталдың түңнелдери-биле алырга, олар берген сөзүнге ээ боор-даа турар. Эрткен үш айларда совхозтарның ажыл-ишчилери күрүнеге сүт садарының планын 116 хуу, эътти — 128,8 хуу күүсеткенин ооң бадыткалы. Ажыл-агыйларда сүт садар талазы-биле чарышка бирги черни «Коммунизмниң херели» совхоз ээлээн. Ооң соонда «Ак-Туруг», «Хемчик» совхозтар чорупт турар. Эрткен чылдың чогуур үезинден бо чылын 2741 центнер хөй эът дужааттынганы улуг чедиишкин боор турар. Бо талазы-биле «Көк-Тей», «Саян» болгаш СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтар мурнуку одуругда чоруп турар.

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Майның 1-ниң байырлалын республиканың механизаторлары тараа шөлдеринде шалыпчы ажыл-биле демдеглеп эрттирип турар. Чер болганда часкы ховуу ажылдары кидин түлүк. Чугула кампанияны кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер дээш чарыш калбарган. Тандының С. Тока болгаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтары, Каа-Хемниң «Октябрь 30 чылы», Бии-Хемниң—«Саян» Улуг-Хемниң — «ҮТКА-ның 25 чылы» болгаш өске-даа ажыл-агыйлар эрткен чылдың чогуур үезинден ховуу ажылдарын шынарлыг чорутткан.

Районнарның болгаш ажыл-агыйларның аразында социалистиг чарышка бирги кварталда Таңды район, «Саян» совхоз тиилекчи боор үнген. Бо ажыл-агыйларда часкы ховуу ажылдары база чедиишкинниг чоруп турар.

Таңды районунуң Тока аттыг совхозунуң шөлдеринде апрель 30-ге чедир 1000 ажыг гектар черде кол культура — кызыл-тасты чаштырган. Совхозтуң тоо агрегаттарынга механизаторлар Моңгуш Темир-оол, Михаил Шойлаа, Иван Сарыг-оол, Ооржак Шойдак, Түлүш Белек-оол, Оюн Кара-оол олар Май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери болгайнар.

ЧУРУКТА: Тока аттыг совхозтуң шөлдеринде агрегаттар.

Иениң аас-кежии

Бо шагның ажы-төлү улуг кежик четтирер апарган магалыг. Аныяктар туралаан ажылын кылыр, күзээн эртем-сургуулун доозар. Күрүне оларга өөренип турда, стипендияны, ажылдааны дээш акшалыңның төлеп берип турар.

ХОЛ ДЫҢЗЫГ АЖЫЛДААР МЕН

Сувак Союнзыевич-биле 33 чыл кады чурттап, бо аразында 11 уругдуг болдувус. Оолдарывыс, уругларывыс шупту өскен, тускай ажылдыг, өг-бүлелиг кижилер апарган. Уругларның эң хейжери—Дуган-оол амдызында бистиинде дуваалакчы кадарчылап турар.

Оолдарывыс барык шупту механизаторлар, оларның аразында Чингир-оол — дуңзаалакчы. Эртем-техника сайзыраан бистиң чуртувуска, ылаңгыя көдээ черлерге кижи бүрүзү техниканы беш салаазы дег билген турар деп партияның негелдези ындыг. Ынчангаш оолдарымның «каң аъттарның» дынын тудуп, Агарның карак четпес хову-ларынга сваг чок чоруп, төрээн совхозунуң ажылдыг бүдүрүжүн турарынга чоргаарланыр мен.

Кыстарывыс база-ла ажыл-ишчи, багай эвес кижилер болган. Оларның аразында кижи-даа, малдаа эмчилери бар.

Бистиң Ак-Эрикке 1950 чылда колхоз тургустунарда билек, уруглар ачазы ажыл-агыйның чылгызын хүлээп алган. Аңаа он чыл чылгычылаан соонда 6 чыл улаштыр инек кадарып ажылдадывыс. Бода малдан үнгеш, дораан-на хойга кирдивис. Хойга ажылдаан үезисте төрүүр чүс башка онаапштыр 93—95—100 хурагандан кудулатпайн ап келдивис.

Он бирги чаа беш чылдың баштайгызында төрүүр чүс хойга онаашпыр 118 хураган ап, чүгле «Кызылдаар» совхозта эвес, Тес-Хем районда мурнакчыларның одуруунга кирип, багай эвес көргүзүглүг болдувус.

Аныяктарга, ажы-төлге өрүк ажык деп үстүнде чугаалаадым. Суурга ажылдап, чурттап турган оглувус Виктор эрткен чылын хөй хүлээп алыр күзелин илередирге, совхозтан кидис, брезент дээш херектиг-ле чүвени берген. Ынчангаш аңаа өг кылып бердивис. Ол ам совхозтуң аныяк хойжуларының одуруунда эш-өөрү дег кызымак ажылдап турар.

Хөй уругдуг дээш бодум бежен ниэш-ле пенсиялаан, уругларым ачазы назы-хары четкени-биле база пенсиялаан. Мал кадаргаш, ажылдап алганывыстай аңыды, айлазы 180 рубльди пенсия дээш ап турар бис. Бо бүгү дээрге Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң кижи дээш ада сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Делегейге бызыг тайбың дээш, ажы-төлдүң аас-кежии дээш ам-даа хол дыңзыг ажылдаар мен.

С. ДАВАА,
Маадыр-ие.

Көк-кыс биле Опаа Чечектерниң өг-бүлези Ховү-Аксы суурда эң-не улуг. Опаа Донгаковна Маадыр-ие. Ол он бир уругну өстүрүп, кижизидип турар. Башкы кызы Мария Чечек тускай өг-бүлелиг, ийи уругдуг. Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» совхозунда ажылдап, чурттап турар. Ооң бичези—Кан Чечек 8-ки классты доозкаш, 1980 чылда Совет Армияның хүрээлелинче шериг албаны эрттирип чоруткан.

Бо улуг өг-бүледе ам белеткел клазындан эгелээш, 9-ку класска чедир шупту чеди кижи Ховү-Аксы суурнуң школазында эки өөренип турар. Дөрт харлаан ийистер—Тана-Херел биле Алдынмай садикте.

Чечектерниң бажыңынга баарывыска, уругларның ачазы биле аваызы ажылдап чоруткан болду. Бичии уруглар бажыңның иштин аштап, ширбээн турлар. Дөрт өрээл бажыңның иштиниң арыг-силии хөлчок. Бичии уруглар-даа шевергин кеттинген, силии даажок.

Бажыңның ээ ээзи Көк-кыс Шыңгылакович Чечек Ховү-Аксының кобальт комбинадында чолаачылап, үлегерлиг ажылдап турар. А Маадыр-ие Опаа Донгаковна Чечек—школада техничка.

—Ажы-төлүвүс хөй-даа болза, партияның болгаш чазактың не-херээженнер дугайында улуг сагыш салыышкынының ачызында, эки чурттап ор бис. Чедишпес чүве чок ийин. Хөй уруглардыг дээш, күрүнеден халас дузаламчыны база берип турар. Мээн күзээр чүвем—тайбың дээр, ажы-төлдүң аас-кежии. Коммунистиг партия чер кырынга тайбыңны быжыглаары-биле бүгү-ле чүвени кылып турар-дыр. Бистер ол дээш партияга, чазакка, ылангыя Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан өөрүп четтирип турар бис—деп, Опаа Донгаковна чугаалады.

ЧУРУКТА: Маадыр-ие О. Д. Чечек уруглары-биле.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

АЖЫЛЧЫН АҢГЫ МОНОПОЛИЯЛАРГА УДУР

Американың Каттышкан Штаттарында чүс-чүс хөмүр-даш шахталары ийи ай ажылдавайн келген. Амыдыралдың өртек-үнезиниң улам өзүп турарын барымдаалап, техниканың озал-ондак болуруунуң турза чогуур норма-чижектерин сагыырын хандырып, ажылчы чоннарны ажылдан үндүреринге удур магадылал кирген болгу дег ындыг коллективтиг керээни хөмүр-даш корпорацияларының каттыжыышкыны-биле чарарып чедип алырын оралдашпышаан, 160 муң дагжылар шахталар иштинче кирбейн турар.

АКШ-тың хөмүр-даш үлетпүрүнге нийти-национал ажыл соксадыышкыны америк ажылчыннарның амыдыралчы эрге-ажыктарын болгаш профэвилел эргелерин камгалаар дээш аңгы демиселиниң чаңгыс-даа хүн оожургавас эң улуг болуушкуну апарган. Бо чылын ажыл соксадыышкыны кедергей берге байдалдарда калбарып турар. Чуртта ажыл чокталыышкын бедик деңнелде артпышаан: 8 миллион ажыг кижи ажылдаар аргазын ышкынган. Инфляция деңдеп барган. Ооң темпилери 14 чыгам хуу болуп турар, а ол чүл дээрге ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының ажылдап алыышкыннары үргүлчү үне чокталып турар дээни ол-дур. Чаңгыс чүгле 1980 чылда бөзин боттуг ажыл төлевири 5,3 хуу кызырылган. Ынчаарга ол үе дургузунда корпорацияларның арыг ажык-кончаалары 123 миллиард доллар болган.

Массалыг ажыл чокталыышкынын ажыглап алгаш, корпорациялар ажылчы чоннарның хөй чылдарда шудургу демисежип тура чаалап алган чаржыңныг эргелерин бөзин казып каапкы дег ындыг күш-ажылчы дугуржулгаларны профэвилел организацияларынга доңнаштырарын оралдажып турар. Улуг капиталдың органы «Бизнес уик» журнал ажыл чокталыышкынының амгы деңнелиниң байдалдарында «профэвилелдери удурланып шыдавастыр ийин» деп чоокта чаа идегел-биле бижээн. АКШ-та аңгы талазы-биле удурланыыштыр туржурунуң чидиглениишкини эрткен чылын кончуг бедик болган. Чуртка 4 000 ажыл соксадыышкыны болган.

Бо чылдың баштайгы айлары ажыл соксадыышкынныг демиселдиң фронтуларынга шудургу тулчуушкуннар-биле демдеглеттинген. Чикагода «Нозерн Индиана паблик сервис» дээр энергетика компаниязының 4,2 муң ажылчыннарының, «Стюарт-корнер» корпорацияның заводунуң ажылчы чоннарының ажыл соксадыышкыны узамдык характерлиг болу берген. Февральда Калифорнияга өрүмнээр 536 установкалар ажылдавааш—ажыл төлевирин үргүлчү өзүп турар өртектер-биле дүүштүр тургузарын чедип алырын нефтичилер оралдажып турганы ол.

Ажыл соксадыышкынныг шимчээшкинге транспортчулар идепкейлиг киржип турар. Чурттуң эң улуг хоорайларының бирээзи—Филадельфияның нийтиниң транспортунуң барык 5 муң ажылдакчыларының ажыл соксадыышкыны ол категорияның ажылчы чоннарының демисежип үнүүшкүннериниң аразынга онзагай болган, ажылдан үндүрер чорукка удур магадылалдарны олар алыс түңнелинде чедип алган. Улуг хоолдерге судноларда чоруушкуну бо хүннерде шуут соксаан: күш-ажыл байдалдарын экижидерин негээн далайжыларның демисели үргүлчүлевишаан. Муниципал ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары, башкылар ажыл соксадыышкынныг шимчээшкинге болгаш чок-ла киржип каап турар апарган.

Ажылчы чоннарның дайынчы демисежип үнүүшкүннериниң түңнелинде монополиялар дыка улуг каражага таваржып турар. Чижээ, шахтёрларның ажыл соксадыышкынындан неделя санында-ла шахталар ээлери барык 10 млн. тонна хөмүр-дашты чидирип турар. Дагжыларның тура-соруун сыгар дээш олар ажыл соксадыышкыннарының киржикчилеринге удур чүзүн-бүзүн дерзиилээшкиннерни ажыглап турарлар. Кентукки штатка эрткен неделяда хөмүр-даш хартаачыларынга хөлезилеттирген боо-чепсектиг идегеттер ажыл соксадыкчыларының чыскаалының бир киржикчизин аар балыглааннар. Барыын Вирджиния штатта таныылдаашкынче элзиттирген кем-буруулуг идегеттер шахтёрларны боолаан.

Ажылчын шимчээшкинниң базарда америк эрге-чагыргалар монополияларга улуг ачы-дузазын чедирип турар. Ажыл соксадыкчыларын полиция туруп хоруур-даа. Ажыл соксадыышкыннарын моондактаары азы базары—Тафта-Хартлиниң, Лэндрам-Граффиниң ажылчыннарга удур хоойлуларының болгаш өске-даа америк хоойлужудулгаларының сорулгазы-дыр. Тудуг үлетпүрүнде ажылдап турарларга удур углаанган база бир хоойлуну эрткен чылын хүлээп алган. Ол база ажыл соксадыышкынынга удур хоойлу-дур.

Боттарының демиселиниң сорулгазын тайылбырлаар, хөй-ниитиниң деткимчезин алыр деп кызыткаш, америк ажылчыннар, АКШ-тың байдалдарында аңгы демиселиниң эң нептереңгей хевири болу берген ажыл соксадыышкыннары-биле кызыгаарлаттынмастар. Олар митингилерни, чыскаалдарны, походтарны калбаа-биле ажыглап турарлар. Ындыг походтарның бирээзи «Аныяктар ажыл дээш» деп лозуң-биле апрель 14-те Вашингтонга болган. Бешки америк аныяк кижи бүрүзү ажылдаар чери, ындыг болганда кызамдалыышкыннар чокка болгаш ажыл тып алыры-биле холбаалыг дора көрдүрүүшкүннер чокка амыдырап-чурттаар эргезин казыттырган болуп турар.

Америк пролетариаттың таваржып турары берге айтырыглар капиталистиг өске күрүнелерде ажылчы чоннарга база таваржып турар. Хамыктың мурнунда амыдыралдың өртек-үнези болгаш ажыл чокталыышкыны өзүп турар. Чижээ, Англияга инфляция өзүлдезиниң темпилери 16, Францияга — 12 хуу болуп турар. Мөөңнеп садар өртектер 1980 чылда Японияга 13,3 хуу, Италияга барык—19 хуу өскен. Амгы үеде ажыл чоктар Британ ортулуктарда 2,5 млн. кижи, ГФР-де — 1,3 млн. Японияда —1,2 млн., Испанияда—1,7 млн., Канадада—1 млн. хире кижи кылдыр санаттынып турар. Оон ыңай улам-на чавчаа бүдүрүлгелерин хагтаныпың болгаш ажылчы чоннарны ажылдан массалыг үндүрбүшаанының дугайында дыңнадыглар ол болгаш барыын талакы өске-даа чурттардан хүнүң кээп турар.

Монополистерниң кара туразында аажылаашкынынга болгаш мөлчүүшкүнүнге харыы кылдыр ажылчы чоннар демиселин күштелдирип турар. Англияга сөөлгү айларда Мурнуу Уэльстиң шахтёрлары, Манчестерниң полиграфистери, Глазгонуң күрүне албан-хаакчылары, пролетариаттың өске-даа отрядтары ажыл соксатканнар. ГФР-де ажыл соксадыышкынныг демиселдиң мурнуу одуруунда Гамбургтуң, Кильдиң, Майнда-Франкфурттуң металлистери чоруп турар. Боттарының амыдырал деңнелин болгаш профэвилел эргелерин камгалаар дээш чүс-чүс муң япон ажылчы чоннар чаңчылчаан «часкы шавар халдаашкында» киржип турар. Италияга ажыл соксадыышкынынга далайжылар, тудугжулар, садыг ажылдакчылары, Францияга судно үлетпүрүнүң ажылчыннары, транспортчулар киришкен болгаш оон-даа ыңай.

Ол бүгү чурттарда АКШ-та ышкаш күш-ажыл кижилериниң чаптыг негелделеринге чагырыкчы бөлүктер истеп-суруушкуннер-биле харылап турар. Японияда демир-оруктар корпорациязы 10 муң ажыг ажылчыннарны ажыл соксадыышкыннарынга кириш-кен дээш ажылдан чайлаткан ийикпе, азы албан-дужаалын кудулаткан. Францияның Руанга түс чериниң фабриказының ажыл соксатканнарын полицейжилер кымчылап, карак чажы төгүлдүрер газтыг гранаттарны оларга удур ажыглаан.

Шаажылакчы хемчеглер-даа ажылчы чоннарның улам өзүп орар удурлаашкынын ара доктаадып шыдавас. Ажыл соксадыышкынныг демисел калбарбышаан. Ажылчын аңгы монополияларга удур демиселин күштелдирбишаан. Күш-ажылдың кижилери капиталдың халдаашкынынга ойтур шавыышкынны берип турар.

Н. СЕТУНСКИЙ.
(СЭТА).

ҮЕ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ алыр болза, сөөлгү эрткен ийи беш чылда биске төрүүр сарлык малдаар улуг ажыл онаашкан. Бо аразында оларның баш саны тозан—чүс чээрби чурагайлар деңнелинге чайтылып келген. Чүс башка онаапштыр бызаа алыры сезен хуудан кудулап көрбээн, ниитизи-биле санап көөрүвүске, он чыл дургузунда алды чүс ажыг ажыг бызааны өстүрүп доруктурган, 23 бызааны чедир албаан болдувус.

— Оларны канчап барган деп билирил, Сүрүңович!

— Кырым сынар, сөөлгү беш чылда төрүттүнген бызаалардан чылдагаан чокка чаңгыс башты-даа хоратпаан бис. Нургулайында-ла кызыраар, ара салыр чоруктан чедир алдынмаан бызаалар-дыр ол. Ооң чылдагааның малчыннар, мал эмчилери, зоотехниктер-даа дилеп турар. Чогумчалыг түңнел бербейн турары хомудаачыг чүве бо. Бүга чедишпезинге шамнап болур-ла харын. Ол дээш бистер, кадарчылар аразында сүмележип, бот-боттувустан айтыржып, дилеп, шаап-даа турарывыс чажыт эвес.

— Өңгү беш чылдың түңнелдери, 1980 чылдың план, хүлээлгелери кандыг болган ирги?

— Сан-чурагай талазы-биле колдуунда күүсеттинген, семиртилге — шынар харын-даа экижээн. Эрткен чылын күрүнеге саткан сарлыктарның деңзизи ортумактан өрү деңгилделиг болганы ол дугайын херечилеп турар. «Малчын» совхозтуң, районнуң челип ап келген шилчиир Кызыл туктарында № 6 бригаданың сарлыкчыларының, ооң иштинде бистиң-даа үлүүвүс бар. Чоокта чаа «Шын» солунда «Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны» деп бедик атты мээн тывыскан дугайында республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчупкаш, кадай-биле сүрээлээнивисти кайгыг дээр! Он бирги беш чылда чүс баштан сезен беш бызаа алырын хүлээнген бис. Ооң кадында кожам Дугуржап Салчак мени чарышка база кыйгырган. Хүлээлгем-даа кагжыкчым-даа аваа эвес. Бо хүннерде тозан үш төрүүр сарлыктың чээрбизи бызаалапты.

ПАРТИЯНЫҢ улуг шуулганы эрткен төөгүлүг чагтын баштайгы олчазы эки. Черле ынчаш. Мөңгүн-Тайгада сарлыкчыларның арга-дуржулгазы, кажарааны-даа хөлчок! Мөген-Бүреңде Ленин орденниг Михаил Көжени, Тоолайлыгда күш-ажылдың хоочуну Сарыг-Доңгак Ендамы, ооң кожазы Достан Очурну, бистиң Барлыкта район Совединиң депутады Хүлер-оол Саяны, сөөлгү 2—3 чылда кымга-даа аштырбаан Мугурда Өлчей-оол Иргитти сактып келирге, кижиниң дери чайгаар-ла төктүп, изиркиктирип келир-дир! Ам канчаар, дээр оларның эктинден туттунуп, эдээнден халбактаныпчораш, ниитиниң улуг савазынга үлүг-хууну шыдавыже киирер апаар!—дээш, Чылбак-оол Сүрүңович радиоприёмниин ажыдыр долгапты. Оортан таныырым артистиң номчулгазы-биле шүлүк чаңгылааны берди:

Баш-даа бедик, сеткил сергек,
Бөзым херик, хол-даа дыңзыг
Бажың тудуп, тараа тарып,
Малчын, башкы—кым-даа чораш,
Баштайгының баштайында
Партияны —
Башкы Ленин
Партиязын алаар-дыр мен!..

— Дыңнап ор сен бе, чогаалды эптеп кааның кажарзымаарын көрдүң бе: ажылчын, тараачын, албан-хаакчы — бүгү-ле совет кижилерниң социал бөлүктерин шуптузун адааш, аразында бистерни, малчыннарны база кыза тыртып каап-тыр. «Берзенипкеш ажылдаайн!»— деп кыйгырыг-биле бистерниң шуптувустуң бодалын, сагыш човаашкынын сөглеп, даңгыраглап турар ышкажыл. Партияны алаар, болаар, йөрээр-дир мен дээн сөстер биске, ылангыя сенээ, кежигүн кижиге, оюза харысалганы онаап турар эвес чүве бе?!

— Шүлүк-шалык билир эвес, чогум ооң аян-шинчизи кандыг боор чүве ийик, уткасы политик талазы-биле кончуг шын-дыр. Бо-ла көөш-дүш дээш совхозтан машиналап чорумда, хамык-ла телевизорлар XXVI съездиниң ажылын көргүскен, карманында кызыл бадылергейлиг коммунист кижи ону көрүп, дыңнап олурарга, шынап-ла чүрек кыймыннаар, карак чажы бөзин бош келир чүве болду. Шүлүкте «шуурган ышкаш шуулган» деп турары-ла шын. Намның хүрээлелинде чээрби чыл чурттап, чонга бараан болуп чоруурумну аңаа шыглунуп, бодангандыр мен! Чүү дээр ону, сүрүкчүлүг-ле чорду ийин. Партияга, Төрээн чуртка, чонга даңгырак деп демин сээң чаа чугаалааның-на муң.

ЭРТКЕН чылдан бээр, сарлыктан сүт саар хүлээлге сенээ база немешкен болдур эвеспе, кадай! Сен аныяк кыс, мен хып дээн чалыы эр чораан шаавыста, Сүглүг-Ховуга сарлык саггаш, эки саанчы диртип, солун-сеткүүлге бижидип, чурудуп-даа чордуң чоп! Ону база думчукка кертип алыр чүве-дир. Эрткен чайын сен, бо-ла Бичейи Иргит, Өшкү-Саар Чылбай-оол — силер үш, үш ай дургузунда сарлык саггаш, хүнде бир инектен 2—3 литр сүттү ап турдуңар чоп! Ол шенелде саалда-дыр. Сарлык сүдүнүң чартыктан хөй хуузу үс-саржаг болур болгай. Ынчангаш төл, эът-кештен аңгыда, сарлыктан база бир чугула продукция — саржаг алырынга белеткенир херек.

Аяк шайып ааргап ора, хөөрешкеним, он бирги беш чылдың баштайгы чылының үүлелерээнче ийи билээн берзениикеш, шымнып кирипкен өг-бүлениң бодалы, хөөнү шак ындыг болду.

С. МОЛДУРГА.

Часкы аян

АЯС ХҮН ТУРГАН

1920 чылдың Май 1 байырлалы субботага таварышкан. В. И. Ленин ол хүн сыгыр дан бажында турган. Бүгү-россияның субботниктинге белеткенир, найысылалдың ажылчыннарының мурнунга чугаалаар сөстерин бодап алыр болгай. Владимир Ильичиниң автомобили ынчан Москваны бир кыдыр кезээн. Свердлов шөлүнге, Кызыл Пресняга, Улуг Харитоньевск переулогунга, Кропоткин эриинге, Лефортово болгаш Вояхонкага дээш кала четпээн дээр!

Ленин ынчан найысылалдың янзы-бүрү булуңнарынга алды катап чүве чугаалаан. Ол аяс хүннүң дугайында бүгү чүве ам-даа билдингир ышкаш, ынчалза-даа чаа-чаа медээлер база тывылып турар.

Свердлов шөлү. Хүннүң чылыы, чылыы медээжок. Субботник чаа доозулган. Ооң киржикчилери Карл Маркска тураскаалды тургузар черже далажыпканнар. Келир үениң тураскаалының дээрже бедип турар чери бо. Аңаа автомобиль четкен келген, оон Владимир Ильич үнүп келген. Кажан Владимир Ильич бижиктиг калбак демирни тудуп алган турда, фотограф кижи эскет чокка чурукка тырттырыпкан чүве-дир.

Ленинниң оң талазынга К. П. Зличенко турган. Ол ынчан субботникке ажылдап турган коллективтиң партия үүрүн баштап турган. Кирилл Павловичиниң мындыг сактыышкыны бар: «Ленинниң ынчан сагыш-сеткили дыка-ла хөглүг, карактары үргүлчү хүлүмзүрүп турган. Владимир Ильичини 1905 чылдан бээр билир кижи мен. Ол хүнде дег ындыг өөрүшкүлүг тургаңыш мурнунда черле көрбээн кижи мен».

Субботник үезинде болган бир таварылганы ынчаң чугаалаарга, Ленин дыка-ла каттырган. Эрги бажыңны арыглап турган, аңаа ажылдаан кижилер шаанда ол бажынга чурттап турган артист херээженниң эртинезин тып алган. Чайырлап турган кылган ол шил чинчилерни, шуруларны дыка-ла үнелиг эт деп бодап турган. Кажан эксперт кижини келдиртип келгеш шинчиледирге, ол аңаа-ла шилден кылган «эртинелер» болган. Ону дыңнааш: «Тергиин-не ювелир кижилер турган-дыр аа» дээш Ильич аажок каттырган чүве-дир.

Кирилл Павлович Зличенко деп кымыл ол? Ооң уруу Лидия Кирилловна адазының документилерин аажок камныг кадагалап чоруур. Ол 1905 чылда жандармнарның истеп сүрүүшкүнүнден дескеш, Швейцарияга чеде берген кижи-дир. Аңаа Россияның ажыл чоктарынга дузалаар Делегей комитедин организастаан. А. М. Горький-биле кады «Европаның ажылчыннарынга» деп кыйгырыгны база бижээннер. Ында: «Орус ажылчын бодунуң дайзынын бүрүнү-биле чылча шавар дээш тулуунга чедир демисежирин шиитпирлээн» деп бижээн.

...Москвага эртенги хүннүң херелдери үнүп келирге-ле, заводтарның гудоктары эде берген. Ол найысылалдың чурттакчыларын коммунистиг субботникче чалай берген. Улус ажылдаар черлеринге баргаш, «Правданың» чаа номерин ажыдып номчааннар. Ооң бирги арнында «Майның Бирде бүгү-ле станоктар болгаш машиналар «Интернационалды» ырлазын, пролетариаттың тиилелгезиниң дугайында маскалар диңмирезин!» деп бижээн болган.

В. МОЛЧАНОВ.

ЫНДЫГ ШИНИК

Доштан, хардан, ужукталган оккур суглар
Доштуг далай кирер диҗип чаржып чыдар.
Анай-хаактар, кара-хаактар чечектелгеш,
Айыран-чайт шинчи кирип черни каастаар
Майның Бири тыва черге
Маңнык, торгу — ындыг чараш!

Ажыл берген кырганнар-даа сорук кирип,
Аралажып, аяк шайын солушкулаар.
Аяннандыр кеттинипкен оолдар, кыстар
Ажыл-ижин түңней сөглеп хөөрешкилээр.
Маадыр чоннуг Совет Тываа
Майның Бири —ындыг хөглүг!

Сөгүн ышкаш кудумчулар белдирлерин,
Солун чараш бажыңнарның ханалары
Кызыл туктар кайызын тура, чергелешкен
Кырланайнып, бырлаңайнып шимеп турар.
Майның Бири тыва черде
Байырымныг — ындыг шиник!

Баштыңчывыс Ленинниң чуруктарын,
Маска, Кадыыр — кургуевис Сүлде демдээн,
Хөлбеч кызыл туктарывыс холга туткаш,
Хөгжүм ырга үдеттиргеш, базыптар бис.
Майның Бири тыва черге
Байырланчыг — ындыг сүрлүг!

Б. ЧЮДЮК.

ЧҮРГҮЙ-ООЛ АТТЫГ КУБОК ДЭЭШ

Каш хонук бурунгаар Тес-Хем районнуң төвү Самагалдай суурнуң Культура бажыңынга Совет Эвилелиниң Маадыры Х. Н. Чүргүй-оол аттыг кубок дээш тыва хүрешке деңзи аайы-биле солун спортчу маргылдаа болуп эрткен. Ниитизи-биле шупту деңзилерге 54 мөге күжүн шенешкен. Чиик, 56 килограмм деңзилиг мөгелерден «Тес-Хем» совхозтуң толээзи Александр Самбыл кымга-даа октатпайн, бирги черни бузуреддии-биле чаалап алган. А ийиги черни Самагалдай суурнуң төлээзи В. Ооң, үшкү черни районнуң иштики херектер килдизиниң ажылдакчызы А. Моңгуш олар алган. Ылангыя 64 килограмм чедир деңзилиг мөгелерниң хүрежин көрүкчүлер онза сонуургал-биле көргеннер. Районда тыва хүрештиң хоочуннары, республика чергелиг маргылдааларның каш дакпыр киржикчилери Севилбаа Түмен-Байыр, Сундуй Чечек-оол оларның чараш, аваангыр аргаларны ажыглап билири аныяк мөгелерге өөредиглиг болган.

Деңзи аайы-биле маргылдаалар доостурга, тулган чемпионну илередири-биле 32 шилиндек мөгени хүрештирген. Мааңа «Кызыгаар» совхозтуң төлээзи аныяк, өзүп орар мөге Суктар Шимет шуулгеш, «тыва хүрешке 1981 чылда Тес-Хем районнуң чемпиону» деп бедик атка төлептиг болган. Белдир-Арыг суурдан келген мөге Михаил Кара-Сал ужуурлашкан. Үшкү-дөрткү черлерни Ак-Эриктиң төлээзи Юрий Чорбаан база аң улуг назылыг киржикчи хоочун мөге Севилбаа Түмен-Байыр олар түстүзунда эдээннер. Ийи хүн үргүлчүлээн чидиг спортчу демиселдиң түңнелинде бирги черни «Кызыгаар» совхозтуң спортчулары чаалап алган. Совет Эвилелиниң Маадыры Х. Н. Чүргүй-оол аттыг шилчип чоруур кубок, бирги чергениң дипломунуң-биле шаңнаткан. Адаттынган совхозтуң төлээлери бо кубокту ам ийи чыл улаштыр чаалап ап турары бо. Район төвүнүң чыыны командазы дараазында, а «Чодураа» совхозтуң спортчулары үшкү черни ээлээн.

М. ДОРЖУ.

БАЯН-ЫРЛЫГ БАЗЫП ТУРААЛ

Майның Бирниң байырында
Базымнар-даа хериң-ле-дир.
Марш-ырлар диңмиттелген.
Парад-чыскаал магалыг-дыр.
Партия — баштыңчывыс —
Маннай, угаан чалгыныывыс.
Маадыр күштү чаяап турда,
Базым херии болбайн
канчаар.
Тайбың болгаш найырал эп,
Аас-кежик, ажыл-иш бо —
Тараа болгаш сүтну, хүнну
Алдаржыткан ырывыс ол.
Майның Бирниң айыраң
чечээ
Парад-чыскаал кырын
каастаан,
Маңнык кызыл туктарывыс
Маадыр турлуг соруувус бо.
Башкы Ленин оруу-биле
Бажың бедик, хөрээң делгем
Маадыр ишке чаяап тиилеп,
Баян-ырлыг базып тураал!

Леонид ЧАДАМБА.

Чаштар дээш кайгамчык улуг сагыш салыышкынны бистиң чуртувустуң булуң бүрүзүнден көрүп болур. Уруглар садтарының, яслилериниң саны чүгле көвүдеп турар эвес, харын олар улам таарымчалыг, чаагайжыттынган боол кел чыдар. Бо чурукта көргүскени ышкаш эштир хөөлбектерлиг садтар ам кайда-даа бар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ХӨӨМЕЙГЕ ХӨГЖҮМ ДУЗА

Хоочун хөөмейжи Бүгү-эвилелдиң улусчу чогаадылгазының бирги фестивалының лауреады «Сыгырга» ансамбльдиң киржикчизи, улусчу хөгжүм херекселдерин кылыр мастер, «Улус өөредилгезиниң тергиини» деп херек демдээниң эдиленчизи башкы Маржымал Очурович Ондар хөөмейниң үделгезин сайзырадырынга бодунуң төлептиг үлүүн киирип чоруур.

— Делгем улуг Төрээн чуртувус найысылалы Москва хоорайга «Сыгырга» ансамбль-биле үш удаа барып, улуг концерттерге кириштим. Адыгейниң, Дагестанның, корякгарның болгаш өске-даа национал улусчу уран чүүлдүң төлээлери-биле аңаа ужуражып таныштым. Оларның танцыларының болгаш ырларының үделгезин национал хөгжүм херекселдери онзагай эстетиктиг чараш кылдыр шимеп турар боор чорду. Соңгу чүк улузунуң, кешти кадыбар, шагар аргаларын сонуургап, адыгейлерниң ыяшты шилип, эткир кылдыр шын кадырар аргаларын өөренип ап чоруур мен.

Демир хылдыг гитарага хөөмейни үдээрге, кижиниң үнүнден көңгүс өске, шала таарымча чогун шагда эскерген мен. Хадың, дуб, бук, кадыг хараган ышкаш кадыг ыяштарга хөм шап каан, жилка хылдыг игилге азы дошпуурга хөөмейни үдээрге тергиин тааржыр. Кижиниң үнүнге катчып, хоюг дыңналыр. Ол хөгжүм херекселдери хөөмейниң шаг-шаандан кады төрүттүнген үдекчилери дээридаа чөп. Өгбелерниң ыры уран чүүлүнден дамчып келген бир эртиневис хөөмейни сайзырадырда хомустуң тыва дошпуурнуң эргежок чугулазын билгеш, улусчу хөгжүм херекселдерин шеверлээринге бодумнуң мергежилимни байыдып, сайзырадып чоруур мен.

Хомусту эткир кылырда, ооң дылынга хылызын канны ажыглаарын Алдан-Маадырның хоочун дарганы Моңгуш Хостаптан өөренип алган мен. Ол хомустарым бо чазын тыва хөөмей бөлүүн чурттар аразының «Радуга-81» деп телефестивалынга үдааш, музыкантыларның бедик үнелелин алды. Ам «Саян» ансамбльдиң чагыы-биле хомустарны дарганнап тур мен. Ооржак Хунаштаар-оолга игил, Дмитрий Очурга дамбыра база шеверлеп бээр планым бар.

Хөөмей ансамблин бастаарынга дамбыра, ону национал аян-биле шимээринге хөм иштинге кажыктар шыңгырадырын шенээр дугайында республиканың эртем-методиктиг төвүнүң ажылдакчызы Ч. Куу-ларның саналы чөптүг боор. «Сыгырга» ансамбльдиң үделгезин ындыг янзылыг байыдарын планнап турар бис.

Хөөмейге сонуургалдыг аныяктарның көвүдеп турары черле эки. Ооң үделгезин сайзырадыры чылыш чок байдалда. Хомус согар дарганнарны, игил, бызаанчы кылыр шеверлерни аныяктардан өстүрери чугула.

БИР ГИМННИҢ ТӨӨГҮЗҮ

Майның Бири делгерезин!
Байырлал бо ажылчыннар бистиң чүве.
Эргим эштер, демиселди алдаржыдып,
Эрге-шөлээже улус чонну кыйгыраал!
Хосталга ам бөдүүн чоңга, ажылчынга
Кончуг херек,—үе ону негеп келген....
...Хаяа-даңда хосталганың гимнизин
Кады туруп, ырлажыылы!..

Бо дээрге Май Бир байырлалынга тураскааткан өөрүшкүлүг болгаш дайынчы гимнниң чамдык одуруглары-дыр. Ооң одуруг, сөс бүрүзү ол минутада ырлап турганнарның сеткил-чүрээниң ханызындан чалбыыштанып үнген ышкаш сагындырар. Соок болгаш өлшык кара-бажыңның тар өрээлдеринден ол гимнни ырлашканнарның сүртенчиг үнү диңмиттелип турган.

Хайгаарал таңныылдары коридорну өрү-куду:

— Ыттатпаңар! — деп алгыржып, девидеп маңнашкылаан.

Бүгү — үш каът кара-бажың чиртиңейндир сүрлүг ырлажып турда, ону чүү кижи соксадып шыдаар боор!

— Ооң сөзүн чаңгыс дыңнааш-ла бүгү назынывыста сактып алган бис, аялгазын база — деп Алиса Ивановна Радченко сактып чугаалаар.

Оон бээр он ийи чыл эрткен. Алиса Ивановнаның ооң салым-хуузу Москва чоогунга эккелген. Ооң ашаа партияның хоочун кежигүнү, ленинчи «Ажылчын аңгыны хосталы дээш демиселдиң эвилелиниң» киржикчилериниң бирээзи И. И. Радченко ынчан аңаа чурттап турган. Май Бир кээрге, база-ла демги гимнни ырлажып турган. Үениң аайы-биле аңаа бир чаа куплет немешкен. Ону 1905 чылда ырлажып турган хоочуннарның ажы-төлү аныяктарның революсчу организациязының кежигүннери чогааткан.

— Октябрь соонда хөй-ле эрги революсчу ырлар аразындан Май Бирниң бо гимнизин каш катап дыңнаан мен — деп, А. И. Радченко чугаалаар.

Ук ырны 1904 чылдың Май Бирде Женевага Ленин баштаан большевик эмигрантылар ырлажып турган чүве-дир. Бо гимн оон тараан. Ооң сөзүн-даа, аялгазын-даа чогааткан кижилер билдинмес хевээр артып калган. Ол гимнниң кыска төөгүзү ындыг-дыр.

А. ЕВСЕЕВ.

ХАМНААРАК

Новелла

Хову турлаанга концертчилер аалдап келгеш, Май байырлалынга бараалгадып, оюн көргүскен. Артистер ажык машина кырын хээлиг хевистер-биле шыпкаш, сцена кылып алган, а арат-чон—механизаторлар ону долгандыр дистиндир олурупканнар. Чамдык эрлер хая кырында кара ээрлер ышкаш машина-техника кырындан бараадап, хандыкшылы хайнып, карак салбайн кайгап орган.

Аалга ажык шөлдү сергедип, салгын-сырын-биле чаңгыландыр тарап турган. Чарлакчы чаңнай аарак Самага атты адай кааптарга, тракторист Аңгырны бир-ле кижи шеле каапкан ышкаш сагындырган. Борбак баш дүмбейлениш, бодал-сагыш доктаай-ла берген ышкаш болган. Каас хептиг, каттыраңнаан, ай-хүн дег аалдың даңгына сагындырар кысты көрүп кааш, карактар безин хагдынмастап, тыныш безин тыртылган. Аңгыр атпаш дээж ышкаш болган, чанында олурган салдыг эр, «оожурга, ол сцена кырында кижи-дир» деп, хоптапа аянныг, холу-биле ооң эктинден олуртур иткен.

Эткир үнүн, эриг аялганың эки сөстүң кужу чүве ийикпе, ыржым ховуну ындынныг ыры таалаңыпкан. Хову кужу хамнааракты коңгулуур дег үнү, кылаң арыг дамырактың кыңгыраалыр шулуураары, арыг шынчы ынакшылдыг амырактың арын-шырайы — шуптузу чурттуунун келген. Ийет, кайгамчыктыг ыры база «Хамнаарак» дээр болган. Ыры доостурга, ыражыны алыш часкаашкыннары чалгыг болуп хуулуп алгаш, каш-даа катап сцена кырынче үндүр чалгаан. Харын-даа өөрүшкүлүг үннер безин чаңгыланып турган, а Аңгыр харлыгыкса, кандыгдаа сөстер сөглеп шыдаваан, ынчалзажок ол бар шаа-биле часкап-ла, часкап-ла турган. Самага чазык хүлүмзүрүг-биле катап кээп, «Хамнааракты» сөөлгү одуругларын катаптаан.

Ооң хоюг үнү он-даа катап ол ырны ырлаза көрүкчүлер сеткил ханмас ийик. Дараазында танцы тепкен кыстың ээлдек шимчээшкиннери ол бүгүнү оожуктурган. Аңгырга арыг аялга ам-даа дыңналып, шак ол танцы безин кааң дээрде хамнааракты хүртүлендир самнап турганы дег сагындырган.

Концерт төнген. Хамык оолдар «Хамнааракты» сөзүн бижидип алыры-биле Самаганы долганы бергеннер. Самага салдыг эрге ырның сөзүн сунгаш, чара бижип алырын сүмелээн. Салдыгбай чадагай машина кырында турупкан ырның сөзүн алгырып-алгырып номчаан, а артканнары бижээн турган.

— Экии, Аңгыр! Эр-хей! Сээң чуруунну хүндүлел самбыразында көрдүм. Май байырлалы-биле байыр чедирейн. Амыдырал-даа эки-ле ыйнаан? Школачы чылдарывысты уттпаан боор сен аа? Ырның сөзүн сеңээ болум бээр мен ма бо-дур—дээш, Самага кызылхүрен дептержигежинден бир арынчыгаш үзе соп берген. Ырның сөзүн ында бижип каан болган.

— Четтирдим, Самага, четтирдим. Сеңээ дужаары өөрүнчүг-дүр — деп, Аңгыр сөглээри билек, бригадир артистерни столоваяже чалай берген.

— Хүндүлүг, артистер! Амдаа ойнаар турлаглар хөй болгай, чемненип ап көрүңер. Самага Салчаковна, чалап тур бис — деп, партком секретары кыйгырган.

Самага эпчоксунганзыг — ындыг-дыр, Аңгыр, ужуражы бээр бис. Үргүлчү кээп турар бис. Кызылга келгеш, хөгжүмшии театрынга чедип кээр сен, мен ында мен—дээш, бистиң-ле школачы чаңы-биле түрүп ыңай болган. Арта-ла хая көргеш, холдарын чайгылаптары безин өскерилбээн болган. Чүгле ооң шимчээшкиннерин бедик ээжек, магаботка өй, эр улустуу дег чүвүр шала өскертипкен дег сагындырган...

Аңгырның ал-сагыжында — Самага-ла, Самага. Кажан ол Калбак-Ховуга үнүп кээрге безин кааң дээрде хамнаарак куш хамык-ла чүүлдү сагындырган. «Ийет, ынчап олар тоску класстың соонда маңаа тараажыларга дузалажып турганнар. Аңгыр ынчан-на трактор мунуп билир турган. Аңгырның тракторунуң кабиназынга Самага ынчан кожа олурган. Ооң тракторга чаңгыс катап олурганы-даа ол чадавас... Хову. Калбак-Хову. Хамнаарак кайгамчык үнүн хайырлап турбажык бе. Ийе, ылап-ла ындыг. Самага ынчан «Калбак-Ховунуң хамнаарагы ырла-ла»— деп сөглээр турган. А Аңгыр «мээң хамнаараам— мээң Самагам. Хову черниң хоюг үннүг ыраажызы сен сен» дээр турган... Онгу класстың соонда чамдык чүүлдер уттундурган, уламдыккан. Бирле катап Самаганың Ленинградта театр институдундан чагаазы келген. Ында ол музкомедия салбырында өөренип турарын бижээн ышкажылгай...».

Калбак-Хову. Хамнаарактарның ыры. Самаганың чараш ырызының аялгазы Аңгырга ам-даа дыңналып турган. Ооң сөзүн ол Самаганың холуунуң ужуун ёзугаар номчуп-ла чораан. Ол сөстер бо:

Кылаң өңнүг бедиктен
Кыңгырадыр дыңнаадан,
Коңгулуур дег үнүңден
Хову-шөлдер одуган
Хамнаарак,
Хамнаарак.
Дүне-хүндүс уйгу чок,
Дүрген маңы соксаал чок,
Чыраа-саяк чоруктуг,
Чыдын чытпас соруктуг —
Дамырак,
Дамырак.
Кур чер чарып чаңчыккан,
Куюм чүрек ыстаткан,
Эштеринге мактаткан,
Эрним безин ошкапкан —
Амырак,
Амырак.

Аңгыр бо ырны сымыраныш ырлап-ла чораан, а ажыл-херек бүдүп-ле чораан.

Трактор хорумналчак дөң черге кээрге, чавыт хараганнар дөзүнден дөрт хамнаарак хары угда ужуп үнген. Бирээзи мырыңай мурнуку соңга дужунга аян ыры эвес, а алгыышкы хевирлиг кылдыр этпишаан, салбараңнап туруп берген. Аңгыр тракторун доктаадыпкаш көөрге хараганнар дөзүнде хамнааракттарның сиген-ден кылган уялары бар болган. Оларның иийзинде шокар-шокар чуургалар чыткылаан. «Кандыг кончуг эрте оолдаар куштар боор, кужурлерни. Ийе, бо час эрте дүшкен болбазыкпе. Чүге эрте деп, ам май ай ышкажыл. Хамнааракттар база хөй болур-дур» кылдыр Аңгыр бодаган.

Аңгыр аңгыстың ортузунга өг орну дег төгериң черни аңдарбайн, арттырып каан. Ол—хамнааракттарның өө болгаан. Аңгыр базып чоруткаш, гектарлар айыткан самбыражыгаштың өргенин тура тырткаш, ону демги «өргээжигешке» кадаан, аңаа мынчаар бижип каан:

«Калбак-Ховунуң ыраажылары — хамнааракты хөлзетпеңер!».

Аңгыр ажылын уламчылап чорупкан. А хамнааракттар ырлажып-ла турганнар. Самага база ырлап-ла, ырлап чору боор.

Вл. СЕРЕН-ООЛ.

«БОЙДУС ЧУРУМАЛДАРЫ». А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Май 1-де

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгынга чайгы сезон ажыдыышкыны 12 шакта эгелээр.

«Чурук бүрүзүнде-ле—хүн» деп асфальтыга чурук чуруурунуң бичии уруглар конкурузу «Геолог» Культура бажыңынга 14 шакта ажыттынар.

«Хүреш» стадионга тыва хүрешке «Шын» солуннуң шаңналы дээш маргылдаа 14 шакта эгелээр.

«Енисей» Культура бажыңынга шыдыраа-шашки маргылдаазы 11 шакта эгелээр.

Республиканың хөгжүм-шии театрынга 17 болгаш 19 шак 30 минутада орус ырының **«Воронежтиң кыстары»** деп ансамбли концерт көргүзер.

Май 2-де

«Совет Тываның 5 чылы» стадионга чайгы спортчу сезоннуң ажыдыышкынынга тураскааткан чиик атлетика эстафетазы 10 шакта эгелээр.

Культураның болгаш дыштанылганың парыгынга 10 шактан эгелээш, күш-культура коллективтериниң аразынга волейболга блиц-турнир, чаа адары, а **«Херел»** спорт залга эки тура спорт ниитилелдериниң шилиндек командаларының аразынга стол теннизинге маргылдаа болур. Теннис маргылдаазы эртенинде ол-ла шакта уламчылаар.

Бичии уругларның **«Тайбың, Май»** деп асфальтыга чурук чуруурунуң конкурузу **«Енисей»** Культура бажыңынга 12 шакта ажыттынар.

Танцы шөлүнге бал танцызын эки күүседири дээш конкурс 20 шакта эгелээр.

Май 3-те

«Геолог» Культура бажыңынга шашкиге хандыкшылдыгларның маргылдаазы 12 шакта эгелээр.

«Енисей» Культура бажыңынга «Прокофьевтиң музыка тоолдары» деп беседазы болур. Эгелээри 14 шакта.

Хөгжүм-шии театрынга Е. Шварцтың «Кызыл бөртчүгеш» деп шиизи 12 шакта, А. Вампиловтуң «Алды айның чаазында» деп шиизи 19 шакта эгелээр.

Дыштаныр хүн штавы.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Москва». Кинотайылбыр. 9.05 — Совет чурукчуларның чуруктарын ёзугаар байырлал композициязы. 9.15 — Воронежтиң Күрүнениң орус улустуң хорунуң концерти.

КЫЗЫЛДАН

9.55 — Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскааткан Кызылдың ажыл-ишчилериниң байырлыг чыскаалы. В. И. Ленин аттыг шөлден дамчыдылга.

МОСКВАДАН

11.45 — «Ой, Оожум Дон, алам сен!» Музыкалыг фильм. 12.45 — «Космос оруктарында». 13.15 — ССРЭ-ниң улустарының танцылары болгаш ырлары. 13.45—Москва. Кызыл шөл. Делегейниң улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскааткан дамчыдылга. Төнгенде — Делегейниң шилиндек фигуристериниң көргүзүглери. 17.00 — «Экранда кинокомедия». «Цирк». 18.30—18.45 — Чапсар. 18.45 — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Г. Васильев ырлаар. 19.00 — «Кайгамчык эвес кайгамчыктыг чүүлдер». Армян ССР-ниң улустуң артизи А. Акопян киржир. 19.40—Байырлалдың «Ак-көк отчугажы». 21.00 — Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-чи байырлаан дугайында репортаж. 22.00—23.45 — «Ак-көк отчугаштың» уланчызы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

13.45 — Москва. Кызыл шөл. Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү Май 1-ге тураскааткан дамчыдылга. Төнгенде — пионерлерниң байырлал концерти. 16.00 — «Эвилелдешкен республикаларның найысылалдары». Документалдыг телефильм. 16.45 — Уругларның шоодуглуг «Ералаш» журналының арыннарындан. 17.25 — Р. Рождественский. «Ийи чүс он базым». Шүлүглел. Автор номчуур. 18.20—А. Лядов.—«Илбилиг хөл». Киночурумал. 18.30—«Москвачы». Телеклуб. 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» Концертче чалалга. 20.15 — «Амыдыралче путевка». 21.00 — Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни байырлаан дугайында репортаж. 22.00—23.25—«Хүдээлге». Уранчечен телефильм.

Агаар

Бөгүн республикага бүргел аазып каап турар агаар болур, булуттаар. Хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 2 градус чылыгдан 3 градус соор. Бир чамдык черлерге соок 5—9 градус чедер. Хүндүс 11—16 градус чылыыр.

Кызылга база-ла өскерлии каап турар агаар болур. Чагбас, хүндүс 9—11 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

МАЙ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Олимпиада-биле байырлашканы» 12.00. **«Чиискиткен гусарларның эскадрону (2 сериялыг)»** 13.00. 15.00. 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Таро— мангыс толу» 11.20. 13.10. **«Таварылга болган ов»** 15.00. 17.00. 19.00. (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Кижи бүрүзүнде бодунуң идегээшкини бар» 14.00. 16.00. 20.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Медальдарже орук» 13.00. 17.40. 18.40. **«Автобуска болуушкун»** 15.50. 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадаа ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 946.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелдиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00174

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 104 (11602) | 1981 чылдың май 2, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң ушку сессиязының бешки чыышкын 1981 чылдың июнь 4-те Кызыл хоорайга чыылдырар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың апрель 30.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ОДАЛГА ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ ЭРГЕЛЕЛИН ТЫВА АССР-НИҢ ОДАЛГА ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ МИНИСТЕРСТВОЗУ КЫЛДЫР ЭДЕ АДААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң одалга үлетпүрүнүң эргелелин Тыва АССР-ниң Одалга үлетпүрүнүң министерствозу кылдыр эде адаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың апрель 30.

ТИИЛЕЛГЕНИҢ ОРУУ-БИЛЕ, АЖЫЛ-ИШТИҢ ОРУУ-БИЛЕ

Москвага Кызыл шөлге Май Бирниң чыскаалы

Чаагай тура-соруктуң кижилерниң, Чер кырында тайбыңның эргим үнелеп турар бүгү кижилерниң идегели болгаш чөленгиижи — бистиң Төрээн чуртувустуң бо часкы эртенин ырлар-биле одуунган. Кызыл чайт кылдыр шиметтинген хоорайлар болгаш суурлар шуутла аныяксый берген.

Майның Бири—ажылчы чоннарның эп-сеткил каттыштырылгазының байырлалы, планетага бүгү кижилерниң демиселиниң болгаш аас-кежииниң байырлалы, тайбыңның болгаш күш-ажылдың байырлалы. Ырак Камчаткадан Балтика чедир — Советтер чуртунуң бир ужундан өске ужунга чедир, бүгү-ле диштерге марксистиг-ленинчи идеяларның чырыы-биле чайынналган ол улуг болгаш чырыткылыг байырлал онзагай байырлалдыг болган.

Час бүрүзү бодунуң онзагай демдектерлиг. Бо чылгы Майның Бири кайгамчыктыг болуушкунунуң — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң чылында демдеглеттинген. Чурттуң коммунистерниң шуулганы ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң совет кижилерге чоок болгаш билдингир, буянныг уткалыг, аажок улуг хемчээлдерлиг программазын тодараткан.

Бистиң эгелеп алганывыс чуткулдуг болгаш бүзүрелдиг. Он биргиги беш чылдың даалгаларын хайныышкынныг күүседип кирипкен, партийжи съездиниң шиитпирлери-биле сорук кирген совет кижилер СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы ленинчи политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүг-түннүмүшаан, Төрээн чурттуң күчү-шыдалын шалыпчы ажылдажы-биле улгаттырып турар. Планнарны болгаш хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыш бүгү чуртта калбарган. Москва бүдүрүлгелериниң беш чылдың баштайгы чылында хууда онаалдаларын ноябрь 7-ге чедир күүседиптерин шиитпирлээн мурнакчыларының — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегаттарының инициативазы калбак деткимчени алган. Советтер чуртунуң чечектелиишкининиң мурнунда, чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелерниң дугайын партияга, Төрээн чуртка совет кижилер тайбыңның болгаш күш-ажылдың чырыткылыг байырлалында рапорттаан.

Найысылалдың Кызыл шөлү. Байырлалдыы-биле кайгамчык шиметтинген. Шупту чүве чугаалаттынган. Кремльдиң бурунгу диштелчек ханаларының болгаш суургаларының дугайы, чурттуң кол шөлү бөгүндеги билдингир ышкаш кылдыр сагындырар. Ынчалзажок оон-биле ужуражышкын бүрүзү кижиниң сагыш-сеткилинге артып калыр: оон бараан кестүп келири билек кижиниң сеткили сүрээдеп, бистиң чедиишкиннеривис дээш, бистиң күчүлүг Ада-чуртувус дээш чоргаарал хайныгып келир.

Индирлерниң туктар турар черлерин дургаар — эвилелдешкен он беш республикаларның хөй өннерлиг туктары. Олар бистиң акы-дуңмалышкы улустарывыстың бузулбас чаңгыс эвиниң демдээ-дир. Кремль ханазында — Совет Эвилелиниң сүлдезинден ийи талаже эвилелдешкен республикаларның сүлделери. Күрүнениң универсалдыг магазининиң мурнуу чарыын Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң портреттерлиг аажок улуг панно шимээн. «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!» дээн сөстер ында чалбыыштаддыр чайынналган. «Коммунистиг партияның манифезинден» амыдыралче базып кирген ол лозуң ажылчы чоннарның эп-сеткил каттыштырылгазының хүннеринде Москва Кремльдиң ханаларының баарынга, янзы-бүрү чурттарга, бүгү диптерге чаңгыланып турган.

Ажылчы чоннар чыскаалының байырлалдыг минуталары чоокшулаан. Удатпаанда-ла кайгамчык чараш көрүштүг баштайгы колонналар шөлдү долуп келген. Индирлерде хүндүлүг аалчылар. Революцияның чалбыыжы-биле өннеш байырлал кожалары ленинчи партияның хоочуннарының; Октябрьның Улуг революциязының киржикчилериниң, партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилериниң, шылгараңгай полководчуларның хөректеринде кызыл чайт кылдыр чайнап чораан. Чалаттырганнарның аразында — баштайгы беш чылдарның шалыпчылары болгаш бистиң хүннеривистиң маадырлары — бүдүрүлге мурнакчылары, эртемниң болгаш литератураның көскү ажылдакчылары, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары.

База-ла ында хөй саныг даштыкы аалчылар — янзы-бүрү чурттарның профэвилел организацияларының төлээлекчилери, улустар аразында тайбың болгаш найырал дээш көскү демиселчилер.

Пролетарлыг интернационализмниң чаңчылдарынга шынчы совет улус Майның Биринин тайбың дээрини адаанга уткаан. Байырлалдың хөй янзы часкы үннери Кызыл шөлге диңмирелп турган.

Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң удуртукчуларынга москвачылар болгаш найысылалдың аалчылары диңмиттиг, үр үзүлбес адыш часкаашкыннары-биле, «Ура!» деп кыйгылар-биле чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип турганнар. Мавзолейниң төп индиринче эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков олар үнүп келген.

Индирде — көскү совет шериг начальниктери.

Эртенгиниң 10 шак. Кремльдиң шактары өндүр чаагай ялгазын чаңгыландыр хапкан. Ол дээрге — кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үезинче — коммунизмче чаа-чаа базымнарның медээзи-дир.

Улуг шөлде чыылган болгаш чыскаалган хөй муң ажылчы чоннарның, аныяк-өскенниң өөрүшкүзүн, омак-хөглүүн чүү дээр! Олар байырлалдың кызыл туктарын, лозуңнарын холдарында тутканнар. Ол кызыл туктар — өртемчейге тайбың, кижилерге чаагай аас-кежик дээш боттарының амы-тынын берген муң-муң демиселчилерниң ханы-дыр.

В. И. Ленинниң Мавзолейиниң баарында — «Май 1» деп өндүр чаагай лозуң. Улуг шөлде — Владимир Ильич Ленинниң улуг чуруу. Ооң чанында лозуңда: «Ленинизм—бистиң тугувус!» деп бижээн лозуң. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың үндезилекчизи 1918 чылдың май 1-ниң анаа бүгү чон-биле байырлап турган. А бо хүннерде-даа Ильич бистиң-биле кады.

Чыскаалганнарның колонналарында транспарантыларда «Съездиниң шиитпирлерин күүседир бис» дээн сөстер бо-ла таваржыр. «Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказы делгерезин!» «Тайбыңны камгалаар болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаар деп СЭКП-ниң XXVI съездизинге үнген саналдар амыдыралга боттанзын!» дээн сөстерни лозуңнарның бирээзинде бижээн. Империалистерниң, милитаризмниң база реваншизмниң аажылаашкыннарынга удур, чавырлыышкынны хаңыладыр, боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту болдурбас дээш демиселди күштелдирерринче кыйгырган транспарантылар хөй.

Коммунистиг болгаш ажылчы партияларга байыр чедирген сөстер база диңмирел турган. «Империализмге удур демиселге, тайбың, демократия болгаш социализм дээш ажылчы чоннарның эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү —Май I делгерезин!» дээн кыйгырыгга муң-муң кижилер «Ура!» теп харыылаан.

Мавзолейниң индиринче байырлалдың эң бичии киржикчилери — пионерлер үнүп келгеннер. СЭКП-ниң, Совет чазактың удуртукчуларынга олар чечектерни, кызыл пөстерни тудусканнар.

Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы Москва дугайында ырлар чаңгыланган. Ажылчы чоннарның байырлыг чыскаалы эгелээн. Каастал каан самбыраларда болгаш транспарантыларда Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниигиниң шалыпчыларының күш-ажылчы рапорттарын бижээн. Алды миллион москвачылар В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюн телептиг күш-ажыл-биле утканнар. Он биргиги беш чылдың фондузунче 25,5 миллион рубльди олар шилчиткеннер.

Москваның «ЗИЛ» заводунуң колонназының киржикчилери СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүннериниң чуруктарын тутканнар. Ол автозаводтуң коллективи бирги олуруутга чорууп эргени социалистиг чарышка кирипкеш, чедип алган. Оңгу беш чылда «ЗИЛ-диң» коллективи СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктары-биле беш удаа шаңнаткан. Үк завод пландан ажыр 160 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрген, 7800 чүък автомобильди бүдүрүп үндүрген.

Баштайгы диңмирээшкин найысылалга ам-даа болбаан. Ынчалза-даа Кызыл шөлдүң кырынга чедээш коступ келген. Ол дээрге суралгы «Трехгорканың» бүдүрген пөстериниң өңнери-дир. Бо чылдың Май I байырлалын ооң аргыкчылары онзагайы-биле уткааннар. Олар СЭКП-ниң XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка тиилекчи болганнар.

Фабриканың коллективиниң колоннызында суралгы кижилер хөй. Оларның эң-не хүндүлүглери — Папугиннер, Рубочкиннер болгаш Тихоновтар болур. Тихоновтарның салгакчыларының аңаа ажылдаан стажын санаарга, чүс чыл ажып турар.

Чүгле «Трехгоркада» эвес, ол девискээрде Елена Сальниковаңы билбес кижи чок. Ол комсомолчу-шалыпчы ээлчегте үш удаа тиилекчи болуп үнген. Красная Пресняның комсомолчуларының өмүнээзинден ол СЭКП-ниң XXVI съездизинге күш-ажылчы рапортту берген.

— Бистиң чуртувуста херээжен кижи дээш сагыш-салыышкынга бистиң харыывыс бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл — деп, байырлыг чыскаалдың киржикчизи, мастер дузалакчызы Вера Дмитриевна Ратникова чугаалады.—Ийи уруглуг мен. Партияның болгаш чазактың не болгаш чаш кижи дээш сагыш-салыышкынын үнелевес аргам чок. Уруглардыг өг-бүлелерге күрүнениң дузазын көргүзер дугайында чаа доктаал база үнген-дир. Бистиң «Трехгоркада» уруглар албав черлериниң дугайында айтырыг шиитпирлеттинген. Сестеал болгаш ясли лер бар, ооң бедик мергежилдиг коллективтери боттарының ажы-төлү дээш, пелер дээш кызымак ажылдап турарлар.

Владимир Ильич аттыг үш орденниг электромеханика заводунуң коллективи Мавзолейниң баары-биле эрткен. Электроюжиткен транспарантыла «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар бис» деп сөстерни сиилбээн.

«Эви» деп маркалыг электрошимчедикчилерниң ат-алдары бөгүн бүгү бөмбүрзекте нептерээн. Шынар демдектиг кылдыр ол продукцияны бүдүрүп турар заводтуң коллективи чыскаалганнарның олуруунче боттарының төлээлерин чоргусканнар.

Чыскаалганнарның чаа-чаа колонналары Кызыл шөлге кээп-ле турган. С. Орджоникидзе аттыг станок тудуушкун заводунуң коллективи бо. Ол коллективте беш цехтиң слесарьлары 1982 чылдың сентябрьның үлүүнде ажылдап турарлар. Станок тудугжуларының оң талазында СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады токарь Евгений Пантелеймонович Копьев чоруп орган. Ооң «Чыл планын ноябрь 7-ге чедир» дээн эгелээшкинин заводтуң 450 ажылчыны деткээн.

Оңгу беш чылдың дургузунда станок тудукчулары дөрт муң ажыг станоктарны, 200 автоматтыг шугумнарны туткан. Он-он муң кижиниң холбиле кылыр ажылын техника-биле солуур чаартыкчы саналдарны киирген. Төрээн чурт оларның маадырлыг күш-ажылын бедик-биле үнелээн. Эрткен беш чылдың түңнели-биле коллектив СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан болгаш ССРЭ-ниң УАЧД-зының Бүгү-эвилелдиң Хүндүлел самбыразынче кирген.

Станок тудугжуларының мурнунга партияның XXVI съездизи чаа улуг сорулгаларны салган. Он биргиги беш чылда амгы үениң негелделеринге дүгжүп турар станоктарны болгаш оларның шугумнарын бүдүрерин шапкын дүргеделдир болгаш оларның бүдүрүкчүлүүн, идегелдиин бедидер апаар. Амгы үеде станоктарның үштүн ийи кезиинде күрүнениң Шынар демдээ салып турар болза, беш чылдың төнчүзүнде заводтан үнген станок бүрүзү тергиин шынарлыг болур ужурлуг.

Орджоникидзе аттыг заводтуң ажыл-ишчилери бирги кварталдың планын хуусаазындан эрте күүседкен, ленинчи коммунистиг субботникте шалыпчы ажылдааш, 220 муң рубльдиң продукциязын берген. Ам бо...

(Уланчызы 3-кү арында).

ЧУРУНТАРДА: Кызылдың ажылчы чоннары чыскаал үезинде.

ТЫВАГА МАЙ 1-НИ БАЙЫРЛААНЫ

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Тайбыңның болгаш күш-ажылдың байырлалы — Май 1 чер бөмбүрзээнде кайгамчык хүннерниң бирээзи. Частың бо чылгы байырлалы бистиң чуртувуска болгаш делегейниң деп шилгелиг кижи төрелгетенинге онзагай байдалдыг. Чоокта чаа эрткен СЭКП-ниң XXVI съездизинге бистиң чуртувуска чогаадыкчы, тургузукчу эгээртинмес улуг ажыл-үелениң программазын хүлээп алдынган, делегейге быжыг тайбың база улустарның айыыл чок чоруу дээш Совет Эвилелиниң чаа инициативазын бүгү делегейге база катап чарлаан болгаш чер кырында кижилерниң акы-дуңмалышкы ёзу-биле чурттаарының принциптерин ол бүгү тодаргайы-биле бадыткаан.

Бүгү совет улус-биле бир дөмей, ийи дакпыр орденниг Совет Тываның ажылчы чоннары Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказын бүрүн долузу-биле чүүлдүгзүнмүшаан. Май 1-ниң байырлалын чаа-чаа чедиишкиннер-биле, аажок улуг көдүрлүүшкүннүг уткаан. Дүүн болган байырлалдың хүнүнде хоорайларның болгаш көдээниң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, ниитизи-биле он биргиги беш чылдың, ооң баштайгы чылының планныг даалгаларын чедиишкинниг күүседиринге долу шиитпирлиин илергейлээн.

Найысылал Кызыл Май 1-ле кажан кезээдегизиң дег байырлалыг ёзу-биле шиметтинген, каас шиник хевин кеттинипкен. Бажың, кудумчу бүрүзүнде өңгүр кызыл туктар киискээн, лозуң, плакаттар база янзы-бүрү транспарантылар чайнаан. Байырлал чыскаалы эгелээр ырак мурнунда-ла түс-түс колонналар чыглып келген, оларның кырынга хөгжүм музыка, чоргаар ырлар, каткы хөглээшкин куттулуп турган.

В. И. Ленин аттыг төп шөл онзагай байдалдыг апарган. Өңгүр Кызыл туктар салгынга улам бедик киискээн. СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң база Министрлер Чөвүлелиниң бажыңының мурнуу талазында Владимир Ильич Ленинниң аажок улуг портрет-чуруу. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң портреттери улуг Кызыл пөстерде: «СЭКП-ге алдар!»—деп, лозуңну орус, тыва дылдарда бижээш аскан. Шөлдүң кырынга партия, тайбың болгаш найырал. Төрээн чурт дугайында ырлар куттулбушаан. Радионуң репродукторларындан СЭКП ТК-ның Май 1-ге кыйгырыглары чаңгыланып турган:

—Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге ажылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1 делгерезин!

— Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

— Мөңгеде дириг революсчу өөредиг — марксизм-ленинизм делгерезин!

— Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Чыскаалдың эгелээни — эртенгиниң 10 шак чоокшулап олурган. Республиканың партия болгаш совет органнарының удуртукчулары индирже үнүп келген. Үрер хөгжүмнүң фанфарлары чыскаалдың эгелээнин медээлепкен. Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң база СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң портреттерин туткан бөлүк кижилер чыылганнарның эгезинге келген. Май Бириниң чыскаалын тук тудукчуларының колоннызы ажыткан. Ол колоннала бистиң чуртувустуң улустарының акы-дуңмалышкы чоруу болгаш бузулбас найыралы илергейлеттинген.

Төп шөл-биле спортчу ниитилелдерниң төлээлекчилери базып эрткен. «Спартак», «Динамо», «Урожай», «Трудовые резервы» ниитилелдер чүс-чүс муң ажылчы чоннарны, студентилерни, сургуулдарны болгаш өөреникчилерни боттарында каттыштырып турар. Чыскаалганнарның аразында хоочун болгаш амгы салгалдың республикага суралгы спортчулары чораан. Аныяк гимнастар спорттуң массалыг көргүзүглерин кылып эрткен.

Оң-баазын чечек дег колонна төнмес-батпас агым-биле шөлче кирип келген. Ол болза Кызылдың школачылары-дыр. Оларның колоннызын Совет Эвилелиниң Маадыры Михаил Бухтуев аттыг № 1 школа баштаан. Дес-дараалаан дугаар аайы-биле школаларның каас-шиник дериттинген коллективтери хөгжүмнүң марыжы-биле улаштыр-улаштыр эрткилээн. Оларны амыдыралдың делгем оруунче кирип, эртем-билиг-биле чепсеглеп өөредип, кижизидип турар башкылары база-ла олар-биле кады.

Партияның кандыг-даа даалгаларын күүседиринге белен, кайгамчык тура-соруктуг чалыы назының колоннызы шөлге чалгаан далай дег көстүп келген. Кызылда хоочун дээди өөредилге чери —башкы институдунуң болгаш Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалының студентилериниң, техникумнарның база профессионал-техниктиг училищелерниң сургуулдарының база оларның башкыларының индир баары-биле эртип турганы ол.

Бодап-даа көрүңер даан, чартык чүс, чыл мурнунда...

(Уланчызы 2-ги арында).

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

ТЫВАГА МАЙ 1-НИ БАЙЫРЛААНЫ

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

үжүк-бижик билбес чок чораан Тываның черинде дээди, ортумак өөредилге черлери чыл бүрүде чүс-чүс башкыларны, инженерлерни болгаш бедик мергежилдиг ажылчыннарны, улус ажыл-агыйының өске-даа янзы-бүрү специалистерин белеткеп турар. Чаңгыс чижек. Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищези тургустунгандан бээр он ажыг-ла чыл болган, а ол үеде бо өөредилге чери 3 муң ажыг янзы-бүрү мергежилдиң ажылчыннарын белеткээн. Дээди, ортумак өөредилге черлериниң башкыларының аразында он-он эртем кандидаттары, докторлары бар апарган.

Найысылал Кызылдың ажылчы чоннары Бүгү-российжиниң социалистиг чарыжынга каш удаа тиилекчи болуп, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-туң шилчиир Кызыл тугун бедик тудуушаан, он бирги беш чылдың эгезинде-даа темпин кошкатпаан. Бо чылдың бирги кварталында чарыштың түңнелинде эки көргүзүглери дээш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шаңнааны — Кызыл тукту Май Бириниң бүдүүзүнде аңаа тывысканы — кызылчыларга ийи дакпыр улуг байырлал болган. Ынчангаш үлетпүр бүдүрүлгелер, тудуг, транспорт, садыг болгаш өске-даа организацияларның чыскаалының колонналарын социалистиг чарыштың тиилекчилери болгаш коммунистиг күш-ажылдың коллективтери баштап келген. Улуг-Хем маш үлетпүр ажыл-агыйының, эът комбинадының, Кызыл үлетпүр барааннар салбырының, № 2 АТБ-ниң, № 48 тудуг эргелелиниң, республика типографиязының болгаш ажыл-херектери-биле алдаржып турар өске-даа коллективтер аңаа кирген. Машиналарда дерээн транспарантылар, чыскаалганнарның холдарында тутканы өңгүр кызыл лозуң, плакаттар кижиниң күш-ажылын, тайбыңның алдаржыдып, йөрээп турган.

Бирги кварталда ниити продукция бүдүрер планын 105,9 хуу, өөу саттарарын 120 хуу күүсеткеш, чарышка тиилекчи болгаш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун алган эът комбинады найысылалда хоочун бүдүрүлгелерниң бирээзи. Мында Часкал-оол Дингилович Иргит, Зоя Петровна, Агапья Назаровна Сапродова ышкаш орден-хавыяаларлыг, мергежилдиг ажылчыннар база-ла эш-өөрү-биле кады чыскаалганнарның аразынга чоргаар базып эрткен.

Найысылал Кызылдың ажылчын гвардиязында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады тудугжу Раиса Федоровна Григорович, чолаачы Анатолий Иванович Галайко, даараныкчы Раиса Дарданаевна Сумбаа, тудугжу бригадир Елизавета Сергеевна Бизяева болгаш өске-даа чүс-чүс сураглыг кижилер бар. Он бирги беш чылда планнар болгаш социалистиг хүлээлгелер күүседиринге эки көргүзүглери дээш оларның хөй-хөйү Май 1-ниң байырының бүдүүзүнде чазактың орденнери, медальдары-биле шаңнаткан. Олар база-ла байырлалдың чыскаалынга улуг чоргаарал-биле киришкеннер.

Оларның соон дарый тудуг материалдары үлетпүр бүдүрүлге каттыжыышкыннарының, аъш-чем, чурт үлетпүр эргелелдериниң, «Каа-Хем» хөмүр даш разрезиниң болгаш транспортчуларының, тудугларның болгаш министерстволарның, эргелелдериниң база организацияларның түс-түс коллективтериниң шиметтинген колонналары байырлалдың базымнары-биле эрткеннер.

Хоорайның ажылчы чоннарының колонналарының чыскаалы «Тайбың», «Күш-ажыл», «Хосталга», «Дең эрге», «Аксы-дуңмалышкы чорук», «Аас-кежик» деп сөстерлиг транспарантыларлыг эрткен болгаш делегейниң демиселгелиг кижи төрелгетени-биле эп-сеткил каттыжыышкынының база катап илерээшкининиң тодаргай көргүзүү болган.

КЫЗЫЛ РАЙОН

Эртенгиниң 10 шак. Район төвү Каа-Хем суурнуң чурттакчылары «Мир» Культура бажыңының чанынга чыглып келген. Кижи бүрүзүнүң арын-шырайында хүлүмзүрүг ойнаан, каас-шиник кеттинген. Олар частың, күш-ажылдың, тайбыңның байырлалы — Май Бириниң чыскаалынче үнүп келгеннер.

Баштай-ла митинг эгелээн. Аңаа райкүүском даргазы А. К. Бакулин частың байырлалын таварыштыр байыр чедирип, районда ажыл-иштиң байдалын чугаалаан. Митингиге районнуң бүгү ажыл-ишчилериниң мурнундан «Көк-Тей» совхозтуң хову-трактор бригадазының бригадири Ф. Ф. Иванов, районнуң холушкак садының эргелекчизи А. А. Саая, комсомолчулар болгаш аныяктарның өмүнээзинден ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары А. В. Чучун олар Май Бириниң, частың байырын таварыштыр байыр чедирип, күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерин күзээннер.

Митинг соонда чыскаал эгелээн. Бүгү 9 колонна каас-шиник дериттинген. Оларның эге бажынга спортчулар чораан. Дараазында Көк-Тей ортумак школазының башкылары болгаш өөреникчилериниң, Малышок аттыг ясли-садтың ажылдакчыларының, май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери — районнуң холушкак садының, септелге-тудуг участогунуң, чуртталга-коммунал ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң коллективтериниң болгаш өске-даа организацияларның колонналары каас-шиник шимелделиг, хөглүг, омак, өөрүшкү-маңнайлыг марштап эрткилээн.

Чыскаал соонда спорт талазы-биле тыва хүрешке, волейболга, ча адарынга, шыдыраага маргылдаалар болгулаан.

Май бириниң байырлалы районнуң совхозтар төптеринге база-ла шак мындыг байдалдыг эрткилээн.

ТАҢДЫ

Бай-Хаак суурга ажылчы чоннуң митингизи дүүн болган. СЭКП райкомунуң бирги секретары В. В. Дунаевский митингини ажыткаш, райкүүском даргазы Т. С. Тюлюшке сөс бээрге, ол чыылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Частың, тайбыңның, күш-ажылдың байырлалын тараажаан Таңдының ажыл-ишчилери төлептиг уткаан. Бирги кварталда ооң ишчилери 1045 тонна сүттү, 209 тонна эътти бүдүргеннер, ол дээрге планнаттынганындан хөй боор турар. Ук чедиишкиннер күрүнеге сүт садарын 125,2 хуу, эъттини — 131,3 хуу күүседир аргазын берген. Ынчангаш төп районнардан Таңды бирги кварталда Кызыл тук-биле шаңнаткан. Районнуң малчыннары, тараачылары он бирги беш чылдың бо баштайгы чылының планының оналдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хууса бетинде күүседир дээш бо хүннерде кызымак ажылдап турарлар. Ылаңгыя малдың чаш төлүн менди доруктурар, часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, агротехниктиг чурумнар езугаар чорудар дээш боттуг хемчеглер алдынып турар.

Дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуну В. А. Никитин, райкүүскомнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи П. А. Морозов, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Н. И. Сатин болгаш өскелер-даа байыр чедирип, митингиге чүве чугаалааннар.

Район төвүнүң ажылчы чоннарының чыскаалы болган. Бай-Хаактың школачылары чыскаалдың колонназын баштап алгаш келген. Оон соонда бирги кварталдың, Май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери районнуң хереглекчилер ниитилелиниң, маш ажыл-агый чери, амыдырал хандырылга комбинады болгаш өске-даа коллективтер эрткен.

Спортчу маргылдаалар, массалыг селгүүстээшкин районнуң чер болганынга эрткен.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын бүрүн күүседир дээш бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар. Ооң ачызында бирги кварталда мал продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарының планнары чедиишкиннииг күүсеттинген. Ажыл-агыйлар сүт садарының планын 110,5 хуу, эъттини — 122,9 хуу боттандырган. Эң-не хөй сүттү «Чыраа-Бажы», «Большевик» болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар дужааган. Эът садарының квартал планын «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр», «Искра», «Чыраа-Бажы» совхозтар эки күүсеткен.

Район төвүнүң бүдүрүлгелериниң, ажыл-ишчи коллективтериниң аразынга калбарган чарышка Сельхозтехкуркомнуң Чадаанада районнар аразының каттыжыышкыны, септелге-тудуг участогу, районнуң хереглекчилер ниитилелиниң коллективи тиилекчи болуп, партия райкомунуң, райкүүскомнуң база комсомол райкомунуң шилчиир Кызыл туктары-биле шаңнатканнар.

Оларның ажыл-ишчи чедиишкиннерин СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. М. Суваңди районнуң ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалының үезинде болган митингиге база катап демдеглээн. Ооң-биле чергелештир он бирги беш чылда, ооң баштайгы чылында көдээ ишчилериниң мурнунда улуг сорулгалар салдынганы дээрзин ол айыткан. Амгы үениң эң чугула сорулгаларының бирээзи тарылганы кыска хуусаала, шынарлыг чорудары. Ынчангаш олче бүгү күш-түү, арга-курлавырларын мөөннээр.

Байырлыг чыскаалдың каас-шиник колонналарын школачылар, үстүнде алдаанывыс мурнакчы коллективтериниң төлээлери баштааннар.

Хову-шөлдериниң фермаларының ажыл-ишчилери Май 1-ниң байырлалын шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээннер.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК

Районнуң ажылчы чону делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн бедик көдүрлүүшкүннүг уткааннар. Совхозтар төптеринге, чурттакчылыг суурларга, бүдүрүлге болгаш албан организацияларынга, өске-даа коллективтерге байырлыг митингилер болгулаан. Ажыл-ишчилер Май 1-ниң чыскаалынга организастыг-биле киришкен.

Район төвүнге болган чыскаал мурнунуң байырлыг хуралын СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. П. Куулар ажыткаш, райкүүском даргазы Ш. Д. Ооржакка сөс берген. Ол чыскаалдың киржикчилеринге байыр чедирбишаан, районнуң ажылчы чоннарының байырлалды чедиишкиннииг уткааның, ылангыя ажылдап эртирип турарын онзалап демдеглээн. Ук хуралга туйбу заводунуң директору Юрий Крейсеров, амыдырал-хандырылга комбинадының даараныкчызы Анастасия Казырыкпай, ВЛКСМ райкомунуң секретары Сергей Күрү чүве чугаалааннар.

Чыскаалдың мурнуку одуруунга туйбу заводунуң ажылчыннары чораан. Олар Май мурнунуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл туктарын чаалап алган.

Чыскаал соонда Кызыл-Мажалыктың Хомушку Чүргүй-оол аттыг стадионга болгаш районнуң бүгү-ле чурттакчылыг черлеринге спортчу маргылдаалар болган.

ХОВУ-АКСЫ

Тываның металлургтарының суур Хову-Аксы Май 1-ниң байырлалынга аян-шинчи кирип дериттинген. Ажылчын суурнуң кудумчуларында кызыл туктар кинискээн, бажыңнарда лозуңнарны, плакаттарны аскылаан. Арыннарында өөрүшкү чайнаан кижилер чыскаал айы-биле төп шөлчүгешче шууржуп-ла турган.

Май 1-ниң байырлалынга тураскааткан байырлыг митингини «Тыва кобальт» комбинатта партком секретары В. Б. Петров ажыткаш, чыылганнарга Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү таварыштыр байыр чедирип, чүве чугаалаан. Байырлалдың чыскаалын, частың айыраң чараш чечээ дег, школачыларның колонназы ажыткан. Олар СЭКП Төп Комитединиң Политбюро кежигүннериниң портреттерин тутканнар. Чүзүн-баазын өңнүг чечектер, бөмбүкчүгештер-биле каастанган колоннадан үнгүлээн байырлалды алгап-йөрээген кыйгырыглар чаңгыланып, чалыы назынның өөрүшкү-маңнайы, катты-хөглүү Майның байырлалын улам аян кирген.

Школачыларның колонназының соонда республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи — «Тыва кобальт» комбинаттың коллективи. Бо коллектив онгу беш чылды болгаш 1981 чылдың бирги кварталын чедиишкиннииг доосkan. Ооң тодаргай херечизи, комбинаттың дыка хөй мурнакчы ажыл-ишчилери онгу беш чылда эки ажылдааны дээш чазактың бедик шаңналдары — орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан. Ол коллективтиң колонналарын төлептиглериниң төлептиглери, бүдүрүлгениң мурнакчылары баштаан.

Мурнуку колоннада күш-ажылчы чарышка киришкеш, эки көргүзүгнү чедип алган гидрометаллургия цеги. Оларның соон дарый холдарында кызыл туктар, плакаттар, транспарантылар туткан даг цегиниң ажылчыннары омак-хөглүг базып орган. Ол колоннаның мурнуку одуруунда Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи В. Митькус болгаш оон-даа өске мурнакчылар чоруп органнар.

Чоннуң кадыкын камгалаар буянныг үүлеге бараан боор келген эмнелге ажылдакчыларының, автотранспортчуларының, садыгжыларының, хлеб заводунуң ажылдакчыларының колонналары ажылчын суурнуң төп кудумчузунда ниилиричиниң баары-биле шууржуп-ла турган.

Чыскаал соонда спортчу маргылдаалар, оюннар болгулаан. Культура бажыңынга солун концерт, оюн-тоглаа орайга чедир үргүлчүлээн.

АК-ДОВУРАК

Май 1-ниң байырлалын чалыы хоорай Ак-Довурак онза каас-шиник, көдүрлүүшкүннүг байдалга уткаан. Хоорайның чуртталга кварталдарында, бүдүрүлге, албан организация черлеринде лозуң, плакаттарны аскан, кызыл туктар кинискээн.

Эртенгиниң 10 шак чоокшулаан. «Даг-дүгү» стадионга ак-довуракчылар Май 1-ниң байырлалынга тураскааткан митингиге чыглып келгеннер. Байырлыг митингини «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң партком секретары А. А. Федоров ажыткаш, хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы Х. Ч. Сарыгларга сөс берген. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шиитпирлиг ажылдап турар ак-довуракчыларга Май 1-ниң байырын чедиргеш, ол күш-ажылчы кижилерге чогаадыкчы чедиишкиннерни күзээн.

Митинг соонда ажылчы чоннуң чыскаалы эгелээн. Күш-ажылчы коллективтериниң, школачыларның, албан организация черлериниң колонналары онза чараш дериттинген.

Чыскаалды мотоциклистерниң спортчу колонназы эгелээн. Мотоциклистер кызыл туктарны туткулаан. Дараазында өөреникчилерниң, чадаг-тергежилерниң колонналары.

Хоорайның хүндүлүг кижилери — бүдүрүлгениң хоочуннары 150 хире кижи мурнуку одуруглап эрткен.

Айыраң чараш чечек дег кеттинген школачыларның, суртуулдарның колонназын өңгүр, кееп шимеп дерээн.

Ак-Довурактың 1500 өөреникчилиг № 1 ортумак школазының коллективиниң аразында Тыва АССР-ниң алдарлыг башкызы Н. И. Антиганова, улус өөредилгезиниң тергиини А. И. Бобылева, Е. И. Балганова олар бар. Боттарының класстарынга 100 хуу өөредилгени түс-түс чедип алган А. Б. Кужугет, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры башкы Сарыглар Сайтыевна Данзын-оол колоннаның мурнуку одуруунга чорааннар.

«Тыва даг-дүгү» комбинатка электриктерни, газосварщиктерни, слесарьларны, салыгжыларны белеткеп берип турар № 3 профтехучилищениң суртуулдары дараазында колоннага эрткен.

Ак-довуракчыларның чоргаарылы — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың колонназын дески каастааны эки болган. Комбинат онгу беш чылда Төрээн чуртка 513 муң тонна бедик сорттуг даг-дүгүн берген. Комбинаттың коллективи партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге улам сорук кирип, күжениишкиннииг ажылдааш, бирги кварталдың планын чедиишкиннииг күүсеткеш, партияның район Совединиң күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугун алган.

Дараазында колонналарга «Тыва даг-дүгү тудуг», № 42 тудуг эргелелдериниң, АТБ-ниң, эът комбинадының, хлеб заводунуң, сельхозтехника салбырының коллективтериниң колонналары эрткилээн.

УЛУГ-ХЕМ

Тайбыңның, күш-ажылдың, эп-сеткил каттыштырылгазының байырлалы — Май 1-ни Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилери күш-ажылчы чедиишкиннери-биле уткааннар.

Байырлал бүдүүзүнде Шагаан-Арыг хоорайга ажылчы чоннуң төлээлекчилериниң байырлыг хуралы болган. Аңаа илеткелди улус депутаттарының Улуг-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы А. И. Стрельников кылган.

Май 1. Эртенгиниң 10 шакта хоорайның бүдүрүлгелеринден, школаларындан чыскаалганнар оон-моон байырлал шөлүнче шууржуп эгелээннер. Индирде СЭКП райкомунуң бюрозунуң, райкүүскомнуң кежигүннери, районнуң мурнакчы коллективтериниң төлээлекчилери. Чыскаалганнарның 15 колонналарынга 5 муң хире кижи киришкен. Оларның мурнунда мотоциклистер колонназы болгаш Шагаан-Арыг хоорайның школаларының өөреникчилери, оларның соондан амыдырал хандырылга комбинадының коллективи, районнуң шилиндек спортчулары болгаш районнуң бүдүрүлге черлериниң коллективтери эрткилээн. Колонналар кызыл чайт тук, лозуң, плакаттар болгаш янзы-бүрү өңнерлиг шарлар, чечектер-биле шиметтинген чораан.

Районнуң совхозтары часкы тарылганы эгелээринге бүрүн белен болгаш шык базырыышкынын доосkan. Ол хүн Шагаан-Арыг хоорайга «Улуг-Хем» солунунуң шаңналы дээш тыва хүреш болган. Ол ышкаш футбол, волейболга болгаш баскетболга район маргылдаалары болган. Хоорайга болгаш районнуң өске-даа суурларынга агиткартиналарының солун оюн-тоглаазы болгулаан.

ӨВҮР

Май 1-ниң бүдүүзүнде-ле Хандагайты суур байырлал шинчи кире берген. Ол-бо кудумчуларда кызыл туктар хелбеңейндир кискип турган, лозуң, плакаттарны көскү черлерде аскылаан.

Май 30-нуң кежээзинде Хандагайты суурнуң чурттакчы чонунуң байырлыг митингизи болуп эрткен. Бүгү-делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — тайбыңның болгаш частың байырлалы — Май 1-ге ол митинг тураскааттынган. Ук митингиге илеткелди СЭКП райкомунуң организастыг килдис эргелекчизи М. Чындай кылган. Аңаа районнуң ажыл-ишчилери, ылангыя малчыннар кыштың каңчаар эрттиргенин болгаш часкы хову ажылдарының чоруп турар байдалын, байырлалга уткуштур чедип алган чедиишкиннерин чугаалашкан.

Май 1-ниң эртени. Ол-бо кудумчулардан ыр-шоор, катты-хөг кууттулуп кээп эгелээн. Каас-шиник кылдыр кеттингилээн улуг, биче кижилерниң арын-шырайында хүлүмзүрүг ойнаан, өөрүшкү-маңнайлыг-ла кончуг. Хандагайты суурнуң чурттакчы чонунуң чыскаалче организастыг-биле үнүп тургайы ол. Эртенгиниң он шакта-ла колонналар чыскаай тургулапкан. Колонналарда чыскаалганнар Политбюро кежигүннериниң портрет чуруктарын, лозуң, плакат болгаш янзы-бүрү транспарантыларны туткулап алган; каас-чараш эки шиметтинген. Шупту 15 колонна чыскаалче үнген. Баштай-ла дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары 15 эвилелдешкен республиканың туктарын болгаш Политбюро кежигүннериниң портреттерин чалап алгаш, пионер мурну-биле эрткеннер. А оон соонда школачыларның болгаш спортчуларының колонналары каас-шиник шимелделиг, омак-сергек «ура»-биле эрткен. Өске колонналар база-ла кызыл туктарын холбеңнедир чалгыпшаан, чиик-сергек шууржуп турган. Парад-чыскаалга 1300 ажыг кижи киришкен.

Парад-чыскаал доозулган соонда спортчу оюннар эгелээн. Хол бөмбүүнге болгаш баг кагарынга маргылдаалар чидиг демиселге солун боор эрткен. Оон-биле чергелештир 32 эң аныяк, оон ыраай улуг 32 болгаш 16 хоочун мөгелерниң хүрежи эң солун болган.

ЭРЗИН

Дүүн, эртенгиниң 10 шакта, СЭКП райкомунуң бажыңының чанынга Май Бириниң байырлалынга тураскааткан Эрзин суурнуң чурттакчы чонунуң митингизи болган. Аңаа СЭПК Эрзин райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш чыылганнарга байыр чедирбишаан, ниити районнуң ажылчыннарының чоруп турар байдалын, субботниктиң, бирги кварталдың түңнелдерин дыңнаткан. Оон соонда районнуң хереглекчилер ниитилелинде партия организациязының секретары А. О. Сови, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары А. Н. Бууруладай болгаш оон-даа өскелер сөс ап, ажыл-ишчилерге частың байырын таварыштыр байыр чедиргеннер.

Оон соонда ажылчы чоннарның чыскаалы эгелээн. Каас-шиник дериттинген колонналар удаа-дараа эртип турган. Байырлалдың чыскаалының колонналарын Эрзин ортумак школазының башкыларының, өөреникчилериниң каас-шиник дериттинген колонназы баштап эрткен. Дараазында Май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилери — районнуң хереглекчилер ниитилелиниң, коммунал ажыл-агыйының ажылдакчыларының болгаш өске-даа коллективтерниң колонналары эрткен.

БАЙ-ТАЙГА

— Тайбыңның, частың болгаш күш-ажылдың байырлалы — Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май Бирин бай-тайгажылар күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан — деп, райкүүском даргазы Н. Б. Тыртык-Кара Тээлиниң Культура бажыңынга бурунгу хүн эрткен байырлыг хуралга илеткелинге демдеглээн.

Районнуң мал ажылдыглары күрүнеге эът, сүт садарының планныг оналдаларын чедиишкиннииг күүсеткен. Ылангыя «Мурнакчы» совхозтуң ажыл-ишчилери эки ажылдаан. Бирги кварталда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдеткеш, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Май Бириниң байырлалынга тураскааткан хуралдар суурлар бүрүзүнге эрткен.

Дүүн эртенгиниң 10 шак четпээнде-ле, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң бажыңының чанынга суурнуң болгаш «Тээли» совхозтуң төвүнүң болгаш Найырал салбырының ажыл-ишчилери партия, чазактың удуртукчуларының портреттерин, лозуңнар, туктар, транспарантылар туткан чыглып келгеннер. СЭКП райкомунуң ийиги секретары М. Х. Сарыглар болгаш өскелер-даа чыылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан. Оон соонда чыскаал эгелээн.

Май Бириниң байырлалынга тураскааткан спортчу маргылдаалар, ажылчы чоннарның массалыг селгүүстээшкини районнуң суурларынга болуп эрткен.

МӨҢГҮН-ТАЙГА

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни ыраккы Мөңгүн-Тайга районнуң ажыл-ишчилери чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп алганнар. Мугур-Аксында, совхозтар төптеринде чаа тудуглар немешкен. «Малчын» совхозтуң күш-ажылчы көргүзүглери багай эвес. Ол ажыл-агый чүгле мал ажылындан 110 муң рубльдиң арыг орулгазын кирип алган. Совхозтуң ишчилери бо чылын бода малды 6, хойну 6,1, өшкүнү 3,5, чылгыны 13 хуу өстүрерин планнап турарлар.

Район Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкен. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. А онгу беш чылда чедиишкиннери дээш «Малчын» совхоз РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Районнуң болгаш совхозтуң ажыл-ишчилери бүгү чоннуң байырлалы — Май 1-де ол бедик шаңналдарга чоргаарланып, моон соңгаарда улам күжениишкиннииг ажылдаарынга бузуредлиглер.

Майның байырлалын мөңгүн-тайгажылар, бүгү совет улус-биле бир демей, патриоттуг бедик көдүрлүүшкүннүг, чаңгыс эп-сеткилдиг демдеглеп эрттиргеннер.

ТОЖУ

Май 1-ниң бо чылгы байырлалын чурумалдыг Тожунуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш бедик көдүрлүүшкүннүң байдалынга уткаан. Тоора-Хем, өске-даа суурлар байырлалдың ырак мурнунда-ла бойдустуң чараш чурумалы-биле бүргеттинген, улам чаагайжыттынып, часкы аян кирген турган. А байырлалда немешкен өң-баазын лозуң, плакаттар чурттакчылыг черлерни улам каас-шиник болдурган.

Тожу — Май 1-ниң байырлалында! Дүүн эртен район төвүнге ажылчы чоннарның байырлал чыткаалы партияның ээлчеглиг съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүң көскү херечизи болуп эрткен.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң бажыңының чанынга чыылган чонга районнуң удуртукчулары байыр чедирип, күш-ажылчы чедиишкиннерни күзээн. Байырлал колонналарының мурнуку одуругларынга социалистиг чарыштың тиилекчилери, школачылар мурнакчы коллективтер эрткилээн. Шөлге чыскаалганнарның чаа-чаа колонналары эртип тургулаан. Олар он бирги беш чылдың бирги чылын шалыпчы күш-ажыл-биле доозар дээш шалыпчы ажылдаарынче кыйгырган лозуңнарны, плакаттарны тудуп алган өөрүшкүлүг, чоргаар базып эрткеннер.

ТЕС-ХЕМ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери байырлалдыг-биле демдеглеп эрттирген. Районнуң чурттакчылыг суурларынга Майның байырлалынга тураскааткан байырлыг хуралдар болгулаан.

Самагалдайга Майның бирге тураскааткан ажылчы чоннуң митингизи дүүн эртенгиниң 10 шакта эгелээн. Райкүүском даргазы И. И. Уеүн байырлыг митингини ажыткаш, СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары П. Т. Дамба-Хуураккa сөс берген. Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү Май 1-ни таварыштыр чыылганнарга байыр чедирбишаан, он бирги беш чылдың бирги кварталында база эрткен айда районнуң ажыл-ишчилериниң чедип алган чедиишкиннерин демдеглеп, моон соңгааргы сорулгаларга ол доктааган. ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Г. Д. Куулар, Самагалдай ортумак школазының өөреникчизи Л. Чылбак болгаш оон-даа өскелер районнуң ажыл-ишчилеринге Май Бириниң байырын чедирбишаан күш-ажылчы чедиишкиннерни оларга күзээн.

Митинги соонда чурттакчыларның чыскаалы эгелээн. Колонна бүрүзү каас-шиник дериттинген. Баштай-ла Самагалдай ортумак школазының башкыларының болгаш өөреникчилериниң колонназы эрткен.

Чыскаал соонда спортчу маргылдаалар болгулаан.

БИИ-ХЕМ

Байырлал бүдүүзүнде районнуң совхозтарынга, бүдүрүлге болгаш албан организацияларынга, өске-даа коллективтерге уткулга хуралдары болгулаан. Аңаа мурнакчылар шаңнадып, чамдыктары онгу беш чылдың түңнели-биле чазактың орден-хавыяаларын-даа алган.

Эртенгиниң тос шакта-ла лозуңнар, плакаттар, туктар болгаш чечектер туткулаан ишчилер Туран хоорайның шимеп каан кудумчуларынга көстүп келген. Байырлалдың чыскаалы Ленин, Кызыл партизан, Щетинкин кудумчуларын дургаар чоруткан. Кайда-даа ыры, катты, оюн-тоглаа.

Эрткен дөрт айларда бүдүрүлге планын 146 хуу күүсеткен септелге-тудуг участогунуң ишчилери чыскаалды баштап чораан. Ук коллективте Май мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчизи В. Ковалёвтуң удурткан бызанчылар бригадазы чоргаар базып орган.

Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң ишчилери база-ла мурнуку одуругда. Ук совхозтуң механизаторлары республикага кыйгырыгны үндүргеш, часкы тарылгага үлегерлиг белеткенген.

Чыскаал соонда районнуң бүгү суурларынга спортчу маргылдаалар болган. Байырлал орай кежээге чедир, уламчылаан.

КАА-ХЕМ

Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилери Май мурнунуң социалистиг чарыжын калбарткан эки түңнелдер-биле байырлалды уткаан. Районнуң көдээ ишчилери амгы үеде боттарының кичээнгейин часкы хову ажылдарынче угландырган. «Ленинчи орук», «Улуг Октябрь», «Бурунгаар» совхозтар шык базырыышкынын долузу-биле доосканнар. Ногаа тарылгазының белеткел ажылдары база эки чоруп турар: үрезиннерин четчир кылдыр белеткээн, рассадаларын олурткан. Май мурнунуң күш-ажылчы ээлчээниң түңнелдери-биле СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз бирги черже үнгеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Бүдүрүлге черлеринден Каа-Хемниң арга-ыяш ажыл-агыйының коллективи мурнакчы болган. Ийиги черни залевой септелге-тудуг эргелелинге тураскаадып Күш-ажылчы алдар тугун көдүрген. Ол коллективтериң колонналары байырлыг чыскаалды эгелээннер. Байырлыг митингини райкүүском даргазы Ш. Х. Сереэдар ажыткан.

Ол хүн Сарыг-Сепке болгаш совхозтар төптеринге спортчу оюннарны, концерттерни организастаан. Районнуң ажылчы чоннары Май 1-ни бедик көдүрлүүшкүннүг байырлаан.

ЧУРУКТАРДА: Кызылга чыскаал үезинде.

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскааткан байырлыг чыскаалдар республиканың бүгү хоорайларынга болгаш районнар төптеринге, чурттакчылыг черлерге дажок улуг көдүрлүүшкүннүң байдалынга эрткен. Оларның киржикчилери СЭКП-ниң, эп Л. И. Брежнев баштаан оон ленинчи Төп Комитединиң база Совет чазакты долгандыр улам сырый каттышканын, бүгү чурттарның ажылчы чоннары-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын, Тайбыңның херээн быжыглаарынга чуткулдуг күш-биле төлептиг салымчыгынын кииреринге беленин база катап көргүскен.

ТИИЛЕЛГЕНИҢ ОРУУ-БИЛЕ, АЖЫЛ-ИШТИҢ ОРУУ-БИЛЕ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында). гүнде олар КамАЗ-ка херек аллы автомат линиялардан тургустунган комплексти хуусаадан эрте бүдүргенин рапорттап турар.

Бо өөрүшкүлүг часкы хүнде Москваның бажың бүрүзүнүң столунуң кырында амданныг торттар, пирожноелер, печеньелер албан салдынган турар. Оларны Ленин орденниг «Большевик» фабрикага кылып бүдүрген. Ооң продукциязын чоң хөйнү херелеп турар. Чоннуң негелделерин долу хандырар дээш чуну кылып турарын оларның байырлал чыскаалынче үнген рапорттарында саннар чугаалап турар: фабрика чыл бүрүде 170 аңгы аттыг 70 муң тонна продукцияны бүдүрүп турар.

Фабрика болунуң 125 чыл оюн февральда демдеглээн. Бичии мастерскаядан ол амгы улуг бүдүрүлге кылдыр хуулган. Ам коллектив база бир юбилейин демдеглээр: совет-чехословак найырал ниитилелиниң коллективтиг кежигүнүнге киргенинден бээр 20 чыл ою.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, Ленин орденниң эдилекчизи Клавдия Андреевна Пузакова акы-дуңма Прагага чедип, арга-дуржулгазын өңнүктеринге дамчыдып, оларның ажылы-биле таныжып келген.

ЧКП-ниң XVI съездизинге чүве чугаалап тура, Л. И. Брежнев бышкан социализмниң улам ыңаргы хөгжүлдезинге акы-дуңма чурттарның чаңгыс эвин быжыглаары, бүгү талалыг кады ажылдажылгазын ханыладыры эң чугула чүүл-дүр деп демдеглээн. ССРЭ биле ЧССР-ниң аразында найырал чылдан чылче быжыгып турар — деп, мурнакчы ажылчын чугаалаан. — Ол дугайын бистиң фабриканың болгаш Праганың «Метеор» деп кондитер заводунуң харылзаалары база херечилеп турар.

Ленин орденниг бүдүрүлгениң коллективи Кызыл шөлдеп өөрүшкү-маңнайлыг эртти. Кажилерниң арыннарында вакызег, өөрүшкү чайынпап турар. Фабриканың ыры болгаш танцының «Веснянка» ансамблиниң кыстары өөрүшкүнү улам өскүдүп чоруур. Ансамбльдиң коллективи чүгле фабриказында эвес, а харын москвачыларга шагда-ла суралгжаан. Кыстарның өткүт ыры — таалал! А олар ажылдай бээрге — өрт-хаяс-ла! Олар «чаңгыс-ка чаңгыс-даа кижи хожулавазын» деп кыйгырыглыг ажылдап турар. Бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерин чедип алырынга оларга дагдынкчылар дузалыг. А ындыгаар фабрикада чүс ажыг. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры мастер Евгения Андреевна Ожина, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, бригадир Мария Егоровна Раднина, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Валентин Дмитриевич Саблин болгаш өскелер-даа кыстарның ырынга үнүн кадып улаштылар.

— Бо чылгы Май Бир бистерге шуут онзагай — деп, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтызы В. Джанибеков чугаалады. — Совет Эвилелиниң хамаатызы Юрий Гагарин болунуң ужуушкунубиле кижи төрелгетениниң космос эрдэзин ажытканы хүнден бээр 20 чыл болган. Бо байырлал хүнүнде бистер, совет космонавтылар: космос тайбынга, чүгле тайбынга бараан болур ужурлуг! — деп мегеглеп турар бис.

«Тайбын», «Күш-ажыл», «Май» — бо сөстер байырлал чыскаалының киржикчилериниң кедезинде кинскип чоруур.

— Совет кижилерге дег, Португалияның профэвилел шимчээшкининиң программазының база бир кол угланыышкыны тайбыңны быжыглаары дээш демисел болур — деп, португал ажылчы чоннарның национал конфедерациязының секретариадының кежигүнү Карлуш Корвалью чугаалады.

Бүгү делегейге тайбың дээш демиселге ССРЭ-ниң шылгарангай ролюн Португалиядан келген аалчы, дег Кампучия Республиканың профэвилелдериниң ТК-зының доктаамал кежигүнү Донг Соеан демдегледи.

— Социал-экономиктиг чаартылгаларның оруунда кирген чурттарның улустары оларның дузазы херек апарган таварылгада ССРЭ кажан-даа ойталап көрбээн деп чүвени эки билир — деп, ол чугаалады. — Кампучияда хөй-хөй бүдүрүлгелер катап ажылдап эгелээнин — ССРЭ-ниң ачы-дузазы, ол дээш акы-дуңма совет улуска өөрүп четтиргенивисти илередип турар бис.

Бөгүн, Май Бирниң байырлыг чыскаалынга киржип тура: совет кижилерде, ленинчи Коммунистиг партияда бүгү делегейге тайбыңдан артык кандыг-даа өске соруглга чок деп чүвени бодумнуң караамбиле бүзүрел көрүп тур мен.

Кызыл шөлче ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының колоннузы кирип келди. Ол колонна найысылалдың академиктиг деп адаар районну — Октябрь районунуң бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының составы-биле кады чыскаалып эртип турары база онзаланчак. Районнуң эртем-шинчилел институттары-биле бүдүрүлгечерлериниң аразында эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында 220 керээлер эртемденнерниң ажылдарын бүдүрүлгеге ажыглап эгелээринге деткимчелиг болур.

Колонналарның бирээзиниң транспарантызында: «Бо район комплекстиг 22 программаларны амыдыралга боттандырарынга киржип турар!» деп бижип каан. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чугула институттарының бирээзи — химия физиказының институдунуң эртемденнери ол плакатты көдүрүп алган чорааннар.

— Эртем-техниктиг ажылдарны ажыглаарының талазыбиле ол 22 комплекстиг программаларның чартык кезиин бистиң институт боттандырып чорудуп турар — деп, лаборатория эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору А. А. Борисов чугаалады. Бистиң эртемденнеривистиң сөөлгү ажыдыышкыннарынга Н. С. Ениколоптуң ажытканы чиик бот-үнелиг органиктиг эвес артынчылардан полимерлиг материалдар — норпласты кылып алырының аргазын хамаарыштырып болур. Оларны тудугга, шывыгларга, чылыдылгага болгаш конструктор материалдарынга ажыглап болур. Норпластарны ажыглаарының ачызы-биле дыка хөй миллиард рубльди камнап ап болур! ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы болгаш Химия үлетпүрүнүң министерствозу ол чаа материалдарны кылып үндүрериң организастаары-биле «Норпласт» дээр бүдүрүлге чериниң эртем каттыжыышкынын тургускан.

СЭКП-ниң ленинчи даштыкы политиказының кол угланыышкыны бүгү-ниитиниң тайбыны болгаш улустарның айыыл чок чоруу боол турар. Ынчангаш бистер, совет эртемденнер, аңгы-аңгы чурттарның эң кескү эртемденнеринден тургустунган делегейниң ат-алдарлыг комитедин тургузар дугайында эш Л. И. Брежневтиң саналын ээн-биле деткип турар улус бис. Ол комитет дайынның хелаптыг айыылдын баш удур болдурбазының эргежок чугулазын херек кырында баштап көргүзер ужурлуг. Ол ракета-ядролуг дайынның хоозурадыышкынныг уржуктарының дугайын улустарга тайылбырлаар ужурлуг.

Чурттуң көдээ ажыл-агыйынга кадрларны белеткээр кол чер — Москваның К. А. Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязының студентилериниң болгаш башкыларының тудуп алгаш чоруур панпозундан алдын-сарыг кызыл тасты көрүп тур бис. Оңгу беш чылдың иштинде ол институт дыка хөй эртем болгаш өөредилге лабораторияларын алган. Академия ам дыка улуг күштүг өөредилге-эртем төву апарган.

— Академияның эртемденнери партияның XXVI съездизиниң айытканы чурттуң аъш-чем программазын боттандырып чорударынга чугула рольду ойнаар ужурлуг — деп, ол дээди эртем чериниң ректору, ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондент кежигүнү П. П. Вавилов чугаалаан.— Эрткен беш чылдың дургузунда академия тараа, ногаа, кат-чимис культураларының чаа-чаа сорттарынга болгаш хайнактарынга, дептшилгелиг технологияларга оруктуг ажыдып, амыдыралга боттандырар арганы берген.

Эртемденнерниң дыка хөй ажыдыышкыннарын колхозтарда, совхозтарда, ажыл-агый аразының бүдүрүлгелеринде болгаш каттыжыышкыннарында калбаа-биле ажыглап турар. Бүгү-эвилелдиң Ленин аттыг Көдээ ажыл-агый академиязының корреспондент кежигүнү Г. И. Таракановтуң хайнакташтырып тургаш, тургусканы чылыг черлерге өстүрер огурези чурттуң теплицаларының шөлдериниң 80 ажыг хуузун ээлеп турар. Ол-ла академияның академиги С. И. Сметнёвтуң удурткан бөлүк эртемденнери дагааның «Московская» дээр чаа породазын тургусканнар. ССРЭ-де болгаш дыка хөй даштыкы чурттарда-даа бистиң эртемденнеривистиң кылганы дужүттүг баш удур программалаарының аргазын калбаа-биле ажыглап турар. Ниитизи-биле алыр болза, ол академияның ажыдыышкыннарын амыдыралга боттандырарындан эрткен беш чылдың дургузунда 200 миллион ажыг рубль камналганы алган боол турар.

Партияның кижизиткени совет ажыл-ишчи чаа делегейниң телептиг тургузукчу болуп ажылдап, чурттап турар.

Бышкан социализмниң ниитилели кижиниң улам ыңай сайзыралынга херек материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын аңаа бараан болдуруп турар.

— Кижи болгаш ооң келир үези. СЭКП ол сорулганы бирги черге кылдыр салгаш, амыдыралдың социалистиг хевирин сайзырангайжыдары дээш аажок улуг ажылдарны кылып, чаа үениң кижизин өстүрүп турар. Кижиниң угаан-бодал байлаан тургузарынга бистер, литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары, киржип турар бис деп бодап келгеш, аңаа чоргаарланып, маадырлыг үеге чүүлдешкен, ажыл-ишчиниң чаа-чаа бедиктерже кыйгырып турар чогаалдарны тургузарынче соруг кирип кээр-дир — деп, РСФСР-ниң улустуң чурукчузу Н. И. Барченков чугаалады.

Чогаадыкчы организацияларның үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелерин шефке алыры улам калбарган. Сураглыг мастерлерниң боттывыңгыр уран чүүлдү, чечен чогаал каттыжыышкыннарын, улусчу театрларны удуртуп турары чаңчылчаан.

Маадырлыг ажыл-херектер болгаш аңныктар — чарылбас, эжишкилер-биле дөмей. Чүге дээрге комсомолдуң путевказы-биле, чүректиң кыйгызы-биле оолдар болгаш кыстар оларның аныяк чүткүлү, чогаадылгазы, идепкейи херектиг черлерде шуптузунда ажылдап турарлар.

Кызыл шөлде ногаан штурмовкаларлыг комсомолчуларның — студентилерниң СЭКП-ниң XXVI съездизи аттыг бүгү-эвилел тудуг отрядының төлээлеттиргеннериниң колоннаны кирип келген.

— Отрядтың 800 муң дайынчылары, сезиилерин доозкаш, «күш-ажылчы аудиториялары» — Барыын Сибирьниң, Россияның кара эвес хөрзүннүг зоназының тудугларын, энергетиканың болгаш девискээр-бүдүрүлге комплекстериниң улуг-улуг объектилерин ээлептерлер — деп, оларның командириниң оралакчызы В. А. Приступко чугаалады.— Кылыр ажылдарывыс хөлчок хөй — бүдүн чартык миллиард рубль түңнүг капитал салыышкыннарын шиңгээдир ужурлуг бис. Аныяк механизаторларның 40 муң кижилиг отряды шуут белен. Ростовчуларның дуржулгазы-биле мал ажылынга ажылдаар студентилерниң отрядтарын тургускан. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ажыл хөй. А ол дүргей бүтсүн деп бодал-биле мергежил аайы-биле тускай отрядтарны көвүдеткен бис.

— Улуг Ленинге— алдар!

— Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

— Өндүр улуг совет улуска — коммунизм тургузукчузунга алдар!—деп, йөрээлдер Кызыл шөлдүң кырынга чаңгыланган.

Аңаа харыы кылдыр: «Алдар! Алдар! Алдар!» деп кыйгылары чыскаалдың киржикчилери боттарының күзел-чүткүлдерин илередип немештирген.

Москваның ажылчы чоннарының Май 1-ги чыскаалы партияның болгаш чоннуң чаңгыс эвиниң байырлалы боол илерээн. Ол коммунистерниң болгаш совет кижилерниң СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын ээн-биле деткип турарының тодаргай херечизи болган. Ол бирги беш чылдың эгези шалыңчы күш-ажыл-биле, чогаадыкчы соруг-биле демдеглеттинген. Коммунистиг тургузуушкунунуң программазын күүседиринге СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары төлептиг салыышкын болур.

Кызыл шөлден репортажты СЭТА-ның корреспондентилери А. БЕЛИКОВ, Ю. БУРЯК, С. КОРЕПАНОВ, К. ЩЕРЛОВ, В. ЯНЧЕНКОВ олар кылган.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

МАЙ I-НИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Тайбын, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге ажылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни бүгү диптерде байырлалдыг болгаш дайынчы ёзу-биле демдеглеп турар. Чаңгыс эптиң болгаш сырый каттыжыышкынның көргүзүкчүжү. Май чыскаалдарының киржикчилери эң-не янзы-бүрү чурттарга кызыл туктарның адаа-биле чаңгыс одуругга эрткеннер. Дарлакчыларга удур аңгы тулчуушкуннарынга ажылчыннарның херээ дээш амы-тынындан чарылган демиселчилерниң кызыл ханының өңүн ол туктар көргүскени ол.

Май 1-де бир-ле дугаарында 1886 чылда америк Чикаго хоорайның ажылчыннары кудумчуларга үнүп келген, Дерзии мөлчүүшкүнге олар удурланып, 8 шактыг ажыл хүнүн күштүг болдуруп чорударын негээннер. Чыскаалчыларже полиция от ажыткан, а оларның организакчыларын өлүрүп шаажылаар болгаш үр хуусааларда кара-бажыннаар деп шииткен. 1889 чылда 2-ги Интернационалдың Париж конгрезинге Май 1-ни ажылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү кылдыр чыл бүрү демдеглээрин шиитпирлээн.

Хостуг күш-ажыл болгаш быжыг тайбын кезээде бүгү улустарның идеалдары болуп келген. Ынчангаш совет кижилер 1981 чылдың Май байырлалын уткувушаан, чогум на харын бистиң чуртувус Улуг Октябрьның хүнеринде бүгү планетага күш-ажылды хостаарынче оруктуг ажыдып, а бодунуң тайбынга ынак политиказы-биле социализм болгаш тайбын деп билиишкиннер чарылбазын бүзүреткени дээш дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар.

Социалистиг чурттарның улустары боттарының пролетаржы байырлалын кижиниң тургузукчу ажыл-ижиниң бүгү талаларынга бүзүрелдиг чедиишкиннери-биле уткаан. Оларның амыдыралынга ол ышкаш делегейге аажок улуг ужур-дузалыг болушкуннар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизи болган, а оон соонда Болгарияның Коммунистиг партиязының XII съездизи, Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизи болгаш Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизи болган.

Капиталистиг чурттарның ажылчы чоннары Май 1-ни аңгы тулчуушкуннарының фронтуларынга уткаан. Американың Каттышкан Штаттарында болгаш Барыын Европаның чурттарында массалыг ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин калбарып турар. Ол дээрге, мөлчүүшкүннүң күштелиишкининге, боттарының амыдырал деңнелинче монополияларның шавар халдаашкынынга күш-ажыл кижилериниң харыызы-дыр. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери болгаш НАТО талазы-биле оон эвилелчилери боо-чепсектерни дагын-дагын эндериглиг бүдүрүп, оон аар үүлезин ажылчы чоннарның эгиннеринче чая каап турар.

Бүгү чурттарның ажылчы чоннарынга быжыг тайбың херек. Боо-чепсекти эндере бүдүрериниң болууразын олар негеп. СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Леонид Ильич Брежневтиң киирген болгаш Өртемчейниң улустарының калбак деткимчезин алган чаа тайбын инициативаларга улуг илеткелдиг онаап турар. Бистиң чуртувустуң болгаш социалистиг өске-даа күрүнелерниң политиказын күш-ажылдың кижилери Чер кырынга тайбынны камгалап арттырарының кол магадылалы кылдыр көрүп турар.

ЧАА АМЫДЫРАЛ ДЭЭШ БАДЫЛААН

Национал хуралга, ол ышкаш можуларның болгаш төп чагырга хоорайларының Улус чөвүлелдеринге Вьетнам Социалистиг Республикага болган соңгулдаларның түңнелдерин үндүрген. 1980 чылдың декабрьда хүлээп алдынган болгаш социалистиг демократияның принциптерин база Вьетнамның Коммунистиг партиязының удуртур ролюн быжыглаан чаа конституцияга бүрүн дүүштүр ол соңгулдалар эрткен.

Соңгукчуларның аажок хөй нуруузу боттарының бадылаашкыннарын национал чаңгыс эп блогунуң кандидаттарының дээш бергеннер. Ажылчыннар, тараачыннар, Вьетнам улусчу армиязыныц дайынчылары, патриотчу интеллигенция социализмни тургузарынче угланыышкынны бүрүн деткип турарын чаңгыс эп-сеткилдиг илергейлеп, ол орукта бүгү бергелерни ажып эртер деп шиитпирлиин көргүскеннер.

А ол орук вьетнам улуска кажан-даа чиик болуп көрбээн. Чаа амыдыралды тургузар эргени колонизаторларга, даштыкы халдакчыларга болгаш оларның коштанчыларынга удур хөй чыл маадырлыг демиселге ол чаалап алган. Француз колонизаторларның аштырганының соонда Вьетнамче шургуп кирген Американың Каттышкан Штаттарының 20 чыл уламчылаан агрессиязының уржуктары чурттуң экономиктиг болгаш социал амыдыралынга эвээш эвес бергелерни амдыгаа чедир таварыштырып турар. Вьетнам улустуң революсчу, хосталгалыг демиселин базып каантарын оралдашкаш, АКШ Вьетнамче 7.850 муң тонна чаа-тыр чепсектерни октааны база чурттуң Мурнуу чүгүнге 1 миллион 300 муң гектар ажыг тарылгаларны болгаш 2 миллион 500 муң гектар арга-арыгларны химиктиг чепсектер-биле узуткап каалкан турганнар.

Оон ужурунда Вьетнамга социализм тургузуушкуну онза берге херек болу берген. Ону, америк империализмге удур кадыг-дошкун чепсектиг демиселдиң үезинде чурттуң Соңгу чүгүнге эгелээн. А ол дугаар Каттышкан Штаттар Вьетнамның Мурнуу чүгүнге неоколониалистиг социал-экономиктиг дерзии структураны тургускан. Чурттуң боттарының социал угланыышкынының талазы-биле аажок ылгалдыг Соңгу болгаш Мурнуу чүктери америк агрессорларны болгаш оларның өөнэржикчилерин шуут чылча шапканының түңнелинде, чүгле алды чыл мурнунда чаңгыс аай күрүне кылдыр катап каттышкан.

Вьетнамның тайбын тургузуушкунунга шаптыктап турар оон ындыг дайзыннары бөгүн-даа база эвээш эвес. Ол дээрге пекинчи гегемонистер, империалистиг бөлүктер болгаш реакцылыг өске-даа күштер-дир. Ынчалзажок республиканың шынчы өңнүктери база хөй болдур ийин, олар дээрге, бирги ээлчегде Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар-дыр. Вьетнам Социалистиг Республикага калбак деткимчени болгаш бүгү талалыг дузаламчыны аңаа олар көргүзүп келген болгаш көргүзер-даа.

Бүгү чурттуң хемчээлдеринге бир-ле дугаарында чоруткан соңгулдаларның сеткил өөрүнчүг түңнелдери-биле кады ол бүгү чүүлдер чаа амыдырал тургузуушкунунга аңыдуңма Вьетнамның улам ыңайгы чедиишкиннериниң үндезини болуп турар.

Г. ШИШКИН.
(СЭТА).

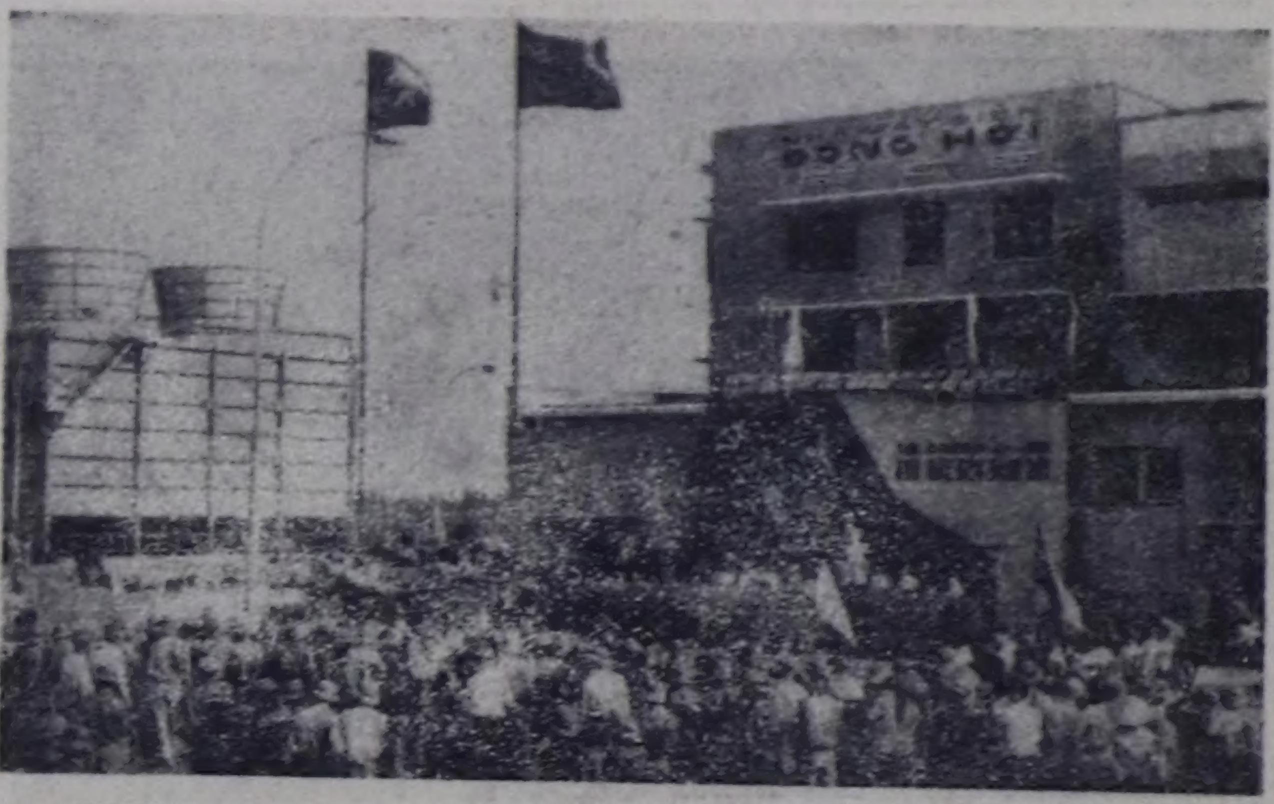

ЧУРУКТА: Биньчитхиен провинцияның Донгхой хоорайда чаа электростанцияны Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудкан. | Ону ажыглалга киргенинге тураскааткан митинг үези.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫГЛАРЫНДАН

ЛОНДОН. Садыг болгаш хуваалда четкизиниң ажылдакчыларының профэвилел съездизиниң делегаттары «Ниитэ рынойтан» Англияның үнерин негээн резолюцияны чүүлдүг деп санап көрген. Европаның экономиктиг эвилелдежилгезинге Англияның киржилгезиниң негелделерин эде көөр дугайында элээн каш чылдар бурунгаар болган чугаалажыышкыннар чурттуң балык үлетпүрүнге болгаш көдээ ажыл-агыйынга улуг когаралды чедиргенин ол документиде демдеглээн.

• • •

АДЕН. В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскааткан «Ленинизм болгаш амгы үе» деп темалыг эртем-теориктиг конференция Мурнуу Йемениң Абьян можузунга болуп эрткен.

Йемен социалистиг партияның активчилери ол конференцияга чүве чугаалаан болгаш Демократтыг Йеменге чаа амыдыралды тургузарынга ленинчи өөредигниң кайгамчык улуг ужур-дузазын онзалап демдеглээн.

• • •

ТОКИО. Чурттуң амгы конституциязын өскертиринге болгаш чепсектиг күштерни тургузарын Японияга хоруглап турар оон чугула чүүлүн күш чок болдурарынга эртемден юристерниң 80 хуузу удурланып турарын «Юстиция медээзи» деп журнал бижээн. Санал-оналын алган ол эртемденнерниң 70 хуузу «бот-камгаланыр күштер» дээр шериглерни Японияга тургусканы чурттуң кол хоойлузунга черушкек болуп турар деп медеглээн.

• • •

ЛУСАКА. Мурнуу-Африка Республикага парламент «соңгулдалары» дээр кампанияны чорутканынга Мурнуу-Африканың национал конгрези (АНК) шыңгыы удурланып турар. АНК-ның чиңгине секретары А. Нзо ол дугайын чоокта чаа медеглээн. Чурттуң 18 миллион үндезин чурттакчылары ол «соңгулдаларның» түңнелдерин хүлээп көрбейн турар.

(СЭТА).

Р. РЕЙГАННЫҢ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Р. Рейган конгресстиң ийи палаталарының каттышкан хуралынга чүве чугаалаан болгаш бодунуң экономиктиг программазы база бюджетти чүүлдүг деп санап көөрүнче конгресс кежигүннерин кыйгырган. Америк экономиканы «экижидеринң» программазында 1982 санхүүгийн чылында социал херегселдеринге чарыгдалдарны 25 хуу кызырарын айыткан. Ындыг турбуже, шериг чарыгдалдарын кедергей көвүдедири — 225 миллиард 300 миллион доллар чедирери көрдүнген.

Чаа чазак эрге-чаргыга киргенден бээр эрткен үш ай ажыг үениң дургузунда экономика талазы-биле мактанып шыдавас бис деп, президент мииниң чугаалаан. «Бистиң экономиктиг бергелеривис чайлаттынмаан. Херегтел бараалдарының өртектеринге хамаарыштыр алырга, долларның үнези кудулавышаан турар. Чуртта барык 8 миллион ажыл чоктар бар. Долларның үнезиниң кудулааны-биле чергелештир ажылчын бүрүзүнүң шакта ажылдап алыры 6 ай бурунгаар турганындан амгы үеде эвээжээн» деп, ол демдеглээн.

«Мээн саналдап киирген программа бистиң экономикавысты улам-на күштүг болдурар. Ынчалзажок ол «эмнээшкин» дораан-на чедип алдынмас» деп, Р. Рейган бадыткаан.

Долларның үнезиниң кудулааның болгаш бюджеттиң дүүшпес чоруунуң кол чылдагааннарының бирээзи — кедергей хөй шериг чарыгдалдары болуп турарын айтыр херек. Ынчалзажок шериг чарыгдалдарны кызырарынга президент шыңгыы удурланган.

Америк парлалганың бижээнин ёзугаар алырга, президенттиң чугаазы кыйгырыг азы чарлал хевирлиг болган. Эрге-чаргыга киргенден бээр 100 хонганының бүдүүзүнде Р. Рейган ол чугаазын кылган. Киирген экономиктиг программаны конгресстиң бүрүн чүүлдүг деп көөрүнге америк администрация бүзүрезиин турары билдинип берген. АП агентилелдиң дыңнатканы ёзугаар алырга, ол программаны чугаалажып көөр үеде өчүдүг демисел калбарар».

«1982 чылдың коалициязынга» каттышкан хөй-ниитиниң он-он организациялары америк администрацияның экономиктиг программазын шыңгыы буруу шапкан. Администрацияның угланыышкыны долларның үнези улам-на кудулаарынга болгаш ажыл чок чоруктуң көвүдээринге чедирер деп иегрлериниң национал ассоциация организациязының медеглелинде айыткан. Чазак шериг үлетпүрүнге капитал салыышкыннарын көвүдеткишаан, байларга ажыктыг кылдыр орулгаларны хуваарын оралдажып турар. Социал чарыгдалдарны 25 хуу кызырар чорук эвээш орулга алыр хамаатыларның амыдырал деңнелин улам чавызадыр.

ДЕМИСЕЛДЕ САЛЬВАДОР

САН-ХОСЕ. Сальвадорнуң патриоттары чурттуң дыка хөй районнарында боттарының туруштарын быжыглап турар. Национал хосталганың Фарабундо Марти аттыг фронтузунуң дайынчыларының чедиишкинниг чорудкан операцияларының түңнелинде бо чылдың чүгле мартта безин хунтаның 1100 чыгам солдадын узуткаан. Патриоттарның кол командылалының төлээлекчизи Виктор Герреро ол дугайын Парлалганың хамаарышпас агентилелиниң айтырыгларынга харыылап тура дыңнаткан.

Национал хосталга фронтузу амгы үеде Сальвадорнуң 14 департаментизиниң он ужунде дайын чорудулгаларын боттандырып турар. Ылангыя Морасан, Сан-Висенте, Кабаньяс болгаш Кускатлан департаментилеринде патриоттар идепкейлиг хөделип турар. Апрельдиң 16-дан 25-ке чедир үеде безин хунта 180 ажыг солдадын өлүртүп болгаш балыгладып когараан.

РИО-де—ЖАНЕЙРО. Бразилияның, Мексиканың дыка хөй санныг эпископтары болгаш латин-америк өске чурттарның 500 чыгам шажынчылары Сальвадор хунтазын «эн аар кемниг үүлгедиишкиннерни кылып турар» деп буруудаткан. АКШ-тың чазаа кижилерни массалыг кырып өлүрер дээш хунтаның чорудуп турар эң дерзии үүлгедиишкиннериниң илергей-ле киржикчизи болуп турар деп диптин шажынчы ажылдакчыларының чарлап парлаан медеглелинде онзалап демдеглээн.

ЛИССАБОН. Пекинчи удуртулга Каттышкан Штаттарның Сальвадорда революсчуг шимчээшкинни базар дээш кем-буруулуг оралдажыышкынның киржикчизи болуп турар, деп «Диариу» солун бижээн.

Кыдат удуртукчуларның бирээзи Хуан Хуа дээрзи Сальвадорда байдал дугайында Вашингтоннуң хөй-нүгүлүг бадыткаашкыннарын чоокта чаа катап чүлээрган деп, ол португал солун бижээн. Ынчангаш сальвадор улустуң хосталгалыг шимчээшкининге бодунуң удурланыр турарын Пекин көргүскен. Дарлаттырган улустарның демиселинге удур кыдат удуртукчуларының империализм-биле эвилелдежилгези улам иле болуп кел чылдар деп, «Диариу» онзалап демдеглээн.

ЧУРУКТА: патриотчу күштерниң демиселин базарын болгаш чонну коргударын күзээш, реакцылыг хунта дерзиилээшкинниң күштелдирип турарын көргүскен. Шериг кезектери болгаш хунтага бараан болган шаажылакчы отрядтар тайбын чурттакчы чонну хилинчектеп уламчылавышаан. Бо чурукту Сан-Сальвадорда контрольэрттирилге пунктузунга тырттырган.

АП—СЭТА-ның фотозу.

НЫН

Аныяк үннер

БҮЗҮРЕ

Төрээн черим шериглиг үдедиң,
«Төлептиг бол, эрес чор!» — деп чагыдың.
Шак ол сөстер чүрээм, мээмде сиңникти,
Чалгыным боок хүлээлгемче аъткарды.

Коржы дайзын кызыгаардан киирбези —
Хажыш дивес даңгыраам ол, билир мен.
Аймак чонум амыр-дыжын камгалаар —
Аксым-кежии, сорулгам деп миннир мен.
Амыраам сен чаасканзырап муңчулба,
Ажыл-иштиң шолбаны боол манап чор.
Каяа-даа бол хей-аът киирер ынакшыл
Хажыш кынмас, узулбес деп бүзүре.

С. САЛЧАК.

ЧУРТТАЛГАНЫ АЯНЧЫДАР

Телевизор үрелип каар,
Дендии солун кино үстүр.
Телемастер чедип келгеш,
Дегийт-дүрген эдип кылыр.
Бажың иштин дерип септээр,
Баш таарып, аянчыдар,
Көрүштүг хеп даарап-
селиир.
Көргүзүптер дузам-на хөй.
Үүле-херээн эки-дир деп,
Үнелезе — аксым-кежии.
Чедир кылбаан, чевен-дир
деп,
Чемелезе — чегенчиим-дир.
Кылбас-тутпас, билбезиң
чок.
Кым боор сен деп, айтырып
боор:
Хоорай, суурда кижилерниң
Хостуг шагын,
чурттталгазын
Солун, хөглүг болдурар деп,
Сорулгалыг, хүлээлгелиг
Амыдырал-хандырылга
Ажылчыны кижи-дир мен.

Н. КУУЛАР.

ЧАМБЫ-ДИПТИ ЧАҢГЫЛАНДЫР

Часкы Майның магалыын көрүңер. Бүгү бойдус оттуп келген. Хүнүң чаагайын, чаагыг ышкаш! Ыяш, үнүш, чер ногаарарып, баштайгы көк, чечек, бүрү база-ла байырлаан дег баш тыртып үнүп келген.

Бо чылгы Майның Бирниң чыскаалынга бистиң найысылал Кызылывыстың улуг, биче чурттакчылары барык дөгере үнген. Чыскаалга 13 колонналар киришкен. Колонна бүрүзүнүң соруктуун, хөглүүн, каас-шиниин кижи магадап ханмас: кырында лозуң, плакат, туктар кызыл чайт! Хөгжүм-ыры ында-мында диңмиттелген, сүр-күштүүн кандыг дээр!

Хайым чоннут, каас-шиник, катчы-хөглүг, хөгжүм-музыкалыг, ыры-шоорлуг ажыл-ишчи коллективтер коллонналарынга чиндиннеди базып эрткен. Ленин кудумчузунда чыскаал дээрге бир-ле Улуг-Хемниң часкы, күскү тыны-ла, чоң үзүк чок шуужуп эртип-ле, эртип турган.

Бистиң № 13 колоннавыста колдуунда-ла культура, уран чүүл, парлалга, радио, телевидение ажылдакчыларының, партия, совет, профэвилел, комсомол органнарының коллективтери. Уран чүүл, чечен чогаалдың чаяакчылары Май Бирниң бо каас-шиник болгаш диимиттиг чыскаалын көргеш, чаа чогаадыкчы соруу улам хайнып турган.

Композитор Ростислав Кендэбиль солагай холун чүктенип каапкан, оң холу-биле дирижёрлай аарак, болчтан базып олурган.

— Че-даа, композиторунар бирээни чаяады-ла! — деп, бир кижи эскерип чораан.

Тываның улустуң чогаалчызы Степан Агбанович Сарыг-оол биеэги хевээр чогаадыкчы чалакчы соруу-биле чыскаалды чурукка тыртнаш, каракгарын чивеңнеткилеп каап, баштактанган, хөөрээн чоруп олурган.

— Ол-ла болгай, Тыва АССР-ниң алдарлыг чурукчузу Иван Салчак ынаар озалаашта туруп алган, хайым чыскаал арасында бир-ле чүвени сомалай тыртып алгаш, сагыш амыраан ышкаш хүлүмзүрээн кел чораан.

Шынап-ла, Май Бирниң тиңделелиг кызыл туктары оран-делегейни шыва киискип, тайбың, найырал дугайында диптер, чурттар эргий чаңгылавып ужугуп тургулаанзыг.

Байырлалда ажыл-ишчи коллективтер: — Че, кайывыс каас-шиник шиметтингеп, сүр күштүг-дүр? — дээнзиг эртипле турган. Олар эмблема, алрезин алдын үжүктер-биле бижип алгаш, автобустарны, аарчиик машиналарны шимеп дерээн, оларның иштинде аас-кежиктиг бичии чаштарны чиннедир олурткулаан, Май мурнуу чарының ажыл-ишчи челишкиннериниң көргүзүтлери, XI беш чылдың онаалдаларын чуруп туткулаан.

— Часкы байыр — Майның Бирниң чаагайын!

Чазык чаагай чайынналган, сырыналган!

Чаяалгалыг Совет чуртум ыры-шоору

Чамбы-дипке чаңгыланган, чоргааранчыын! — дээн бодалдар-биле омак-хөглүг, хөгжүмырлыг базып эрткилээн...

Май 1-ниң эң баштай-ла байырлааным сагындырып келди. Таптыг 51 чыл бурунгаар, 1930 чылда бистиң ыраккы Тожувуска ынчан Чекпелиг деп адап турган, амгы Тоора-Хемге бир-ле дугаар Майның Бирни байырлааны ол чүве. Каш борбак эрги орус бажыңнар, шаңда, тос чадырлар аразынга чүс четпес кижи долгандыр туруп алган. Оларның аразында аъттарлыг-даа, ивилерлиг-даа кижилер турган. Чаа суму деп арбаңдан ивилерлиг улус келген чүве. Чоң ортузунда индир тургузуп каан. Ону шиви, пөш будуктары-биле шимээш, ооң арнында «Май 1 делгерезин!» деп довчу лозуң азып каан. Байыр чедирер-ле кижи хөй. Олар индирже үнгеш, «болгаш болзалап, болган болзалап» дүжүп-ле турар. Ооң бүдүүзүнде бистиң башкывыс Алексей Спирин — эртен чыскаалга мынча деп чугаалаар сен — дээш, меңээ каш сөс доктааттырып каан. Мен индирже үнүп келгеш, улусту эргилдир көрүп чоруй:

— Бүгүде чон! Бүгү чон! Бистер пионерлер база чыскаалып келдивис. Башкы Ленин өөренир, өөренир база катап өөренир дээн. Бүгү чурттарның пролетарийлери, Чөөн чүктүң дарлаткан биче улустары делгерезин! Май делгерезин! Пионер белен бол! — деп йөрээгеш:

— Ура! — деп кагдым.

Ийи-чаңгыс-ла кижи багай-тыр «У-ра!» дижип каан. Оон улус индирни каш долгандыр чыскаалып кылаштапкаш, тараан чүве.

...Ам бо байырлалда Май 1-ниң шынап-ла магалыг байырлалдыг, сүр-күштүг, каас-шиник, хөгжүм-ырлыг, ёзулуг дайынчы эп-сеткилдиг байырлалы деп бодап, өөрүм-биле деңге базып эртим.

Индир баарынга, ынча-мынча чоокшулап чорувуста:

— Литератураның болгаш уран чүүлдүң, культураның ажылдакчылары! Бистиң улуг Төрээн чуртувуска төлептиг чогаалдарны тургузуңар, у-ра-а! — дээн кыйгы чаңгыланып үнду.

Бис улам сорук кирип:

—У-ра-а!.. У-ра-а! — дижип, базымнарывысты улам дүргедеттивис.

Майның Бирниң байырлалы — частың байырлалының чыскаалы ынчаар магалыг-даа эртти. Байырлаан чоң ам мөгелиг хүрежи көөр дээш, паркче шуужуп эгелээн. Май Бирниң чыскаалының киржикчи бүрүзү хей-аът кирген, ырлашпышаан:

Чурттар шуптү туктарынга
чуруп чорзун.
Чутаа-дылга, шуулук, ырга
ырлап чорзун.
Аас-кежик, Тайбың, Хостал,
Найырал, Май,
Ажыл-чыргал, тускай эрге—
ырывыс бо!

Л. ЧАДАМБА,
чогаалчы.

ШООДУГЛАР

КИЖИНИН ӨҢНҮҮ

Шыдыраа — Моолда аажок нептеренгей оюннарның бирээзи. Шыдыраачыларның чамдык-кезии эрги дүрүм ёзугаар ойнап турар. Ооң ылгалы — удурланыкчыны аът-биле мат хап болбас. Дүрүмде ону мынчаар бижип каан: «Аът дээрге кижиниң өңнүү, ынчангаш ол багай чүве кылбас ужурлуг».

МЭЭҢ ШӨЛҮМ

Пыл-Пути кедээ парикмахерскаяга чеде берген.

Ооң бир чаагын чүлүп тургаш, парикмахер, ону каш-даа черде хаизыраткан. Аңаа хөйле хөвең чыпшырып каарга, Пути таныттынмас болу берген. Парикмахер ооң солагай талакы чаагын чүлүүр деп дап бээрге, Пути ооң холун сегирип алгаш мынча дээн:

— Болзун, ам чүлүтпес мен!

— Бир чаакты чүлүвейн, арттырып каарга кайын боор.

— Кандыг боор? Мээң шөлүм ышкажыл: бирээзинде сен хөвең тарып кагдың, а өскезинге мен бодум дүк тарып өстүрүп алыр мен.

КЫСКА ОРУК

— Джалалутин хоорже баар эң кыска болгаш, дорт орук кайдал?

— Дөө ол, Ахмедтиң «Вино, пиво» деп бижип каан борбак садының тавартын чоруур чүве ийин.

КҮЖҮ КОШКААН

Кырган Сулейман санаторийге чедип келген.

— Чүнү эмнээр бис? — деп, эмчизи оон айтырган.

— Мен канчап билир кижи мен. Бодунар тып, тодаралдыг көрүңер.

— Харын черле ногум чүнер аарып чорууруул?

— Ажыл-биле чугаалаарга, эмчи, күжүм кошкап чоруур ийин. Аныямда ийи чүс килограмм шоодайда тарааны чайлыг көдүрүптер кижи мен. А ам чүгле чүс килограммны көдүрер-дир мен, — дээп чүве.

Сонуургактарга

ШОРТАННЫ ИЙИ КИЖИ...

Балыктаарынга хандыкшылдыг диспетчер В. Пшенков биле чолаачы А. Колобаев Угрн хемге дош адаандан балыктааннар. Балык тудар бир херекселинге сыырткымыш бажынга 300 грамм хем балыын ызыртып каан.

— Крокодил тувун алырың ол бе? — деп, Колобаев баштангылаан. А чартык шак болганда олар ийилээн аажок улуг шортанны дош кырынче арай боорда соортуп үндүрүп келгеннер. Чагый шортан семис балыкчыгашка хоптактангаш сыырткымыче боду кире берип-тир. Ооң узуну бир метр ажыг, деңзизи 12 килограмм 600 грамм болганын областың «Знамя» солуну дыңнаткан. Түс черге ындыг балыктарны шагдан бээр тудуп көрбээн.

ХЫРЫН ИШТИНДЕ ХАЧЫ

Испанияның Галисия можузунуң Мурос деп черниң эмчизинге чоокта чаа 70 харлыг Долорес Майо чеде бергеш, ишти дыка дыңзыг аарып турарын чугаалаан.

Эмчи ону рентген кабинединге шинчээш экранга хачы тода көстү бергенин элдепсинип, аарыг кижи ону платьезиниң карманындан уштуруп уттупкан боор деп бодаан. Ынчалза-даа ол ындыг эвес, харын ук кижиниң хырнында дээрбин тодараткан. Дөрт чыл бурунгаар өт ыйлангызың кестирип эмнеткенин Майо чугаалаан. Уттуучал кезер эмчи бодунуң херекселин кезилде түзинде ыштып алырын уттупкан хире. Ынчангаш ол-ла чылдарда Долорес Майо ону эскербейн-даа чуртап чораан. Эмчи ону кезип эмнээшкин кылдырткан эмнелгезинче дол-дораан чорудупкан...

Ю. ПОПОВ.

Мадрид.

«ШЫННЫҢ» ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

«Шын» солуннуң шаңналы дээш чыл санында Май 1-де болуп турар хүреш маргылдаазы дүүн Кызылдың «Хүреш» стадионунга болган. Чаңчыл болган ужуражылгага 32 мөге киржип, күжүн шенешкеннер.

Бирги чер дээш болган чиңиг демиселге «Востоксантехмонтаж» тресте каңнакчы Виктор Хертек шүүлген. «Спартактың» төлээзи Александр Монгуш үжүүрлешкен. Хоочун мөге Кара-Кат Ооржак биле Анатолий Монгуш олар 3-кү, дөрткү черлерни ээлээннер.

Маргылдааның сөөлүнде тиилекчилерге түс-түс шаңналдарны «Шын» солуннуң редактору В. С. Шаравии тывыскан.

(Бистиң корр.)

«КЕЛДИ-ЛЕ»

Рассказ

Бир күзүн аныыр черинден хаван адар чөшпээрел ап алгаш, тайгаже үне берген мен. Дөрт кижи бис, тракторист, кедеп адар Миша Кечилден өскези ийи малчын эрлер чүве.

Мээң дангаар кады чоруур эжим Бады-Суур турган. Чажыт улус бис, ынчангаш үележиривис аажок. Менден чолдак дүрт-сыныг, чугаазы тавар, күскү хаван оглу дег, тударга туттунмас, дыргак дыынмас, мөчек, тырын кара эр-ле болгай. Ол-даа канчаар, аъдын канчаар оңу! Тоолда Таңаа-Хереллиң Даш-Хүренибиле дөмей. Кулунундан кур чалыглыг, мойну чоон, ишти тыртым, чайын-кыжын-даа ылгал чок. Ынчангаш Бады-Суурну өөрү оолдар Хүрең аъттыг Хүлерович дээр.

Тайгада чиңге кара хем унунда бедик хажат кырынга ийилээ унуп келген бис. Хем ишти талыгыр, дөвүн шивилер бичии-бичии көстүр.

Бады-Суур дураннай каапкаш, менче сымыраны-дыр:

—Көрдүң бе? Ийи, ийи...
—Кайда?
—Шыкта.

Дураннап тура арай боорда көрүп кагдым: ийи хаван кызыл-харагаңнар аразында шиңрик коптарып турлар.

—Кандаай чүвел, ак өңнүг? Азырал хаваннар эвес ыйнаан? —деп иштимде чигзинип айтырдым.

—Черлик чүвелер-дир—дээш, Бады-Суур баштактаныр сагыштыг болду.—Чайын борта аалдар чайлаар, хаваннарын база экпээр. Олары черлик кагайлар сонуургаар, олар-биле каттыжар... Чуруу чок... Ынчангаш бистиң суурда кара-хара-даа, бо тайгада ак-акдаа хаваннар бар апарган.

Көрүп алганда, хей чугааның херээ чүү боор. Дүрген хөделир херек. Хүн база чүгүрүүнде кирген, кончуг эрген дег кадырны куду база бадар, ооң адар, атпас-даа бол, дедир шеппуртүр деп чүве база бар болгай. Орайтаар боор бис.

—Кандыг, чүү-даа бол, алды улай кавындылаар, алды араалыг «Лосьтут» кижи мен, чоруптайн—деп, эжимге чугаададым.

Хүрең аъттыг Хүлерович хөнну чок болду. Дураннап-ла тур. Боду-даа чоруксаан чадавас.

Адак соонда чөпшээрешти. Ол даг кырындан бөргү-биле айтып туруп, меңээ айтыр болду. Хаваннардан ажытталып алгаш, дааш үндүрбезин оралдажып, кадырны куду бадыпкан мен. Канчаар-даа кичээнгиримге борбак даш бо-ла чуглу бээр, хилинчээм көрдүм.

Элээн болганда, соомда дааш үнду. Көөрүмге Бады-Суур бадып олур. Аңгадай берген мен. Хаваннар дааш апканы ол бе, ындыг болза эжимниң чүге кел чыдары ол? Кижим ийилээ баар бис деп имней-дир. Манап тур мен. Хүрең аъттыг Хүлерович семис-пыырак болгаш дораан дериңдер, ынчангаш семис арны хүн караанга, ийде чыткан вермут шилиниң бузуу дег, кыланайнып чор.

Барып боолаар дээн дөңүвүстү холуп каптывыс. Хаваннарга көстү бээр мээс болду. Оон шуут-ла хем иштинге кирип келдивис. Орукту өру далажыпкан бис.

Кезек болганда Бады-Суур ийи идиин ужулгаш, чүгле уктарлыг чорупту. Оон бир черге хаваннарның барааның көрдүвүс. Кижим уктарын уштуп каапкаш, шуут-ла кызыл-даваннангаш, чүвүрүнүң хончузун дискек караанга чедир даап алды. Мен чоонган мен, база кызыл-даван артым.

Башкы хар чаггаш, эрип калган чүве. Ынчалза-даа орук иштиниң терең сиген аразының хары хевээр болду. Канчаар-даа оярга хоржок чораан хар бастына бээр. Кыскан улус канчаар боор, кызыл-даван буттарывыс-биле хар кырлап чоруп ор бис. Чилиг ажыннаар, ынчап чоруй буттар дирчие берген, доңарын уттуп алган бис.

Элээн чоокшулап келгеш, хаваннарже шыгаап келириимге, эжим чөпшээреведи. Оон улам ынай чорупкан бис.

Бедик сөөскенңер артынга ырбаалап келирвиске, Бады-Суур ам-на боолаар деп имнейдир. Боону көдүрүп тура чыкла кылдым. Эжим сыгыр октуу-биле бир дужурду. Хаван сүгну кеже халыды. Ийнги хаван ооң соонче бар чыдырда, маңнаттырзын бир тудустум. Чүү кончуг аваангыр кижи ийик, эжим база нагып четтигипти ышкаш.

Оон ынай болуушкун чүгле карак чивеш дээр арасында болган. Бодавыр чай албаан мен.

Кончуг улуг хаван орукту куду хөме халып олур. Чүгле ийи чарынында ак азыгларын көрүп четтиккен мен.

Мен боолаар дээш шыгаап турумда, Бады-Суурнуң алгызы үнду:

—Келди-ле!

Эжим орук баштаар дээш мурнумга чораан кижи болгай, мени оя халааш, адаанда мыйгак-хараганнар аразынче шимеш-ле диди. Мөкүлчек болгаш, элдеп-ле кашпагай кижи чорду, херлип-херлип чула тепкен бөмбүк дег хараган аразынче чуглуп кире берди. Оон чүгле чанагаш чодалары, ак майыктыг эмдик аскыр тепкени дег, кажараш диди.

Эжимни көргеш, мээң балдырым база изиш диди. Хаван боолаар чүве кайда боор. Бады-Суурнуң соонче шимешле дидим. Улуг хараган аразынче кире бергеш, боомну мурнумга тудуп алган, азыгны карак чивеш аразында манап тур мен. Хаван дораан келди. Баарымга ийи метр четпес хире келгеш, ол та канчаары ол, хенертен ээй соккаш, сүгну кеже халыды. Ам кээп орталанып келдим. Тайгаже хиикте- лип кире берди.

Хамык айыыл өршээп, эрте бергенде, хая көрнүрүмге, эжим артымда тур.

—Боон уундан дескеш, чанынга келдим—деп, хүрең аъттыг Хүлерович аяар чугаалап тур.

Ындыг-даа ыйнаан, сөөлүнде бодаарымга, калбак оорга-даа дилеп халып турган чадавас хире. Ынчан мен изигленгеш, чүнү-даа билбээн мен.

Хаван өлүрүп алыр дээш, хаванга өлүртүп алыр часкан бис.

Эът эвес эът, кеш эвес кеш чорудуп алган силер деп, өөрүвүс кончуур боор деп бодаан бис. Ындыг эвес болду. Чүвени билир эрлер база эки чораан.

—Чаян болган-дыр—деп, кедеп адар Кечил Миша чугаалады.

Дадар-оол дээрге, адагаш бажында репродукторнуң ышкаш чоон үнү-биле диңмирел кагды:

—Хаа, черле кичээнгейлиг болур херек.

Хүрең аъттыг Хүлерович чүве ыттавады, ылап кичээнгейде ындыг кижи.

Чүгле кежээ одагга буттарым изип-хып келди, ында калган теңнерниң саргыдарын база чүгле ынчан эскерип каан мен.

К. КУДАЖЫ.

Байырлалдың, өөрүшкүнүң
Майның айы үнүп келди.
Чалыылар-даа, улуглар-даа
Самнап, ырлап, хөглеп туру.
Чараш кыстар танцылай
бээр,
Сагыш-сеткил дойлуп келир.
Акшый берген кырган безин
Аныяк шаан сактып келир.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Медээлер. 8.20 — Эртенги сула шимчээшкин. 8.45— «Буратинонуң делгелгези». 9.15—«Эрес-диди чорук». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 10.20— «Спортлотонуң» 18-ки тиражы. 10.30 — «Шактар чуртуда». Документалдыг телефильм. 10.50 — «Хөглүг аялгалар». Аныяк вокалистерниң концерти. 11.50 — «Школа». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. А. Гайдарның тоожузун ёзугаар. 1-ги, 2-ги сериялары. 14.00 — «Чусовта чай». Документалдыг телефильм. 14.15 — «Дириг амытаннар дугайында». 15.15 — Политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 15.45 — Мультфильмнер программазы: «Эң бичии гном», «Гав деп аттыг моортайжыгаш», «Петьканың трюктары». 16.25 — «Эспаньола». Музыкалыг телешии. 17.55 — «Цирк арыназында». 18.40 — РСФСР-ниң улустуң артизи Т. Синявская романстар күүседир. 19.10—19.25 — Чапсар. 19.25 — «Катчы бажы каткан эвес». Останкино концерт студиязынга шоодуг кежээзи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Н. Матвиенко, В. Шпортько, А. Чепурной оларның киржилгези-биле концерт. Киевтен дамчыдылга. 22.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак» (М) — «Динамо» (М). 2-ги ужуражылга. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга. 22.45 — 23.30 — Танцы залы. Төнгенде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Тихон Хренников-биле ужуражылга». Фильм-концерт. 15.10 — «Уильям Шекспир». Хөй сериялыг уран-чечен фильм (Англия). 4-кү сериязы. 16.10 — «Ол фантастиктиг делегей». Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Л. М. Гречко эргтирер. 17.20— Л. Леонов — «Алдын чууза». Фильм-шии. 19.30 — «Музыкалыг киоск». Э. Беляева дамчыдылганы эртирер. 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Валя угбай чугаалап ор». 20.15 — «Кадыкшыл» программазының почтазы». РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Ю. В. Белянчикова эртирер. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —«Ааткыыш». Уран-чечен телефильм. 22.40 — Балеттиң аныяк артистериниң күүседии. 23.00—00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Киев) —«Торпедо». Киевтен дамчыдылга.

МАЙ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче чыскаалыңар!» 9.00 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфониктиг оркестриниң концерти. 9.25 — «Будильник». 9.55 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 10.55 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.40 —«Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.15 — «Школа». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы. 13.25 — «Музыкалыг киоск». 13.55 — «Москвада келген даштыкы аалчылар». 14.15 — «Көдээден дамчыдылга». 15.15 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 15.30 — Спортчу гимнастикага Европа чемпионады. Мадридтен дамчыдылга. 16.30 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 17.30 — О. Респиги — «Римниң фонтаннары». Симфониктиг поэма. 17.50 — «Делегей панорамазы». 18.35 — 18.50— Чапсар. 18.50— «Доштуг арената». Телефильм. 19.20 — Уран-чечен фильм. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — Футбол дугайында тайылбыр. 22.05—23.45 —«Дээрбекти улгаттырааль». Эстрада программазы. Төнгеенде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Ыры-81». 15.05 — «Уильям Шекспир». Хөй сериялыг уран-чечен фильм (Англия). 5 болгаш 6-гы сериялары. 17.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Спартак»— «Трактор». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң биче спорт арназындан дамчыдылга. 19.15 —«Ока кырында бажың». «Поленово» музей-бажыңның дугайында. 19.45—«Улустуң аялгалары». 20.00—«Чаштар, тамчыктыг удуңар!» 20.15 — «Мирзо Турсун-заденин поэзиязы». Төрүттүнгенден хүнүнден бээр 70 харлааарынга. 20.50 — В. Гавриллиниң ырлары Э. Хиль биле Т. Калиниченко күүседир. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Мээң эргим эжим». Уран-чечен телефильм. 22.40—00.45 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Сокол» —«Динамо» (М). Харьковтан дамчыдылга.

МАЙ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Уругларга фильм. «Бичии сержант». 10.30 — «Дириг амытаннар дугайында». 11.30— Медээлер. 11.35— 14.15— Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Тиилеттирбес болгаш алдарлыг». Хөй сериялыг документалдыг телефильм, 1-ги фильм. «Хүлер ирваль». 15.35 — «Авазының школазы». 16.05— М. И. Глинка — «Руслан биле Людмила» деп операдан симфониктиг аялгалар. 16.35 — «Аныяктарның адрестери».

КЫЗЫЛДАН

17.35 — Уругларга фильм. «Ыт болгаш моортайк». 17.50— «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга». Тываның хемчилери он бирги беш чылдың бирги чылында. 18.00 — «Даарта — Парлалга хүнү». 18.30 — 18.45 —Теле-медээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — «Далайда заповедник». Документалдыг телефильм. 19.00 — «Беш чыл болгаш коллектив». Тюменьниң бойдус курлавырларын ээлгээдип алганының дугайында. 19.30 — Останкинонуң концерт студиязынга уран чүүл мастерлериниң концерти. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.50 — «Париж». «Чүге Маяковский чүвел?» Документалдыг телефильм. Төнгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Эртем дугайында». 12.30 — Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде литература. 13.00— «Эмчиниң экраны». Кадык камгалалының экономиктиг айтырыглары. Совет Кызыл Крест болгаш эмчи—социал айтырыгларын шиитпирлээриниге ооң ролю. 14.00 — В. Шекспир — «Гамлет». 14.50— «Эр улустуң тамчыктыг чери». Уран-чечен фильм. 16.00 — 17.35 — Чапсар. 17.35—Спортчу гимнастикага Европа чемпионады. Түңнел оюн. Мадридтен дамчыдылга. («Орбита-3»). 18.20 — «Шуптузун биликсээр мен». Киножурнал. («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Бораанныгда чаъс». Телефильм. 19.20 — «Чурукчу болгаш амгы үе». Тываның чогаалчыларының болгаш уран чүүл ажылдакчыларының чогаалдарында В. И. Ленинниң овур-хевири. 19.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!». Ойнаар-кыстар шинизи. 20.15 — «Литературлуг номчулгалар». А. Твардовский. Шүлүглелдер. В. Золотухин номчуур. 20.45 — «Улустуң аялгалары». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Мээң кадайым, мээң уругларым». Уран-чечен телефильм. 22.45 — 01.00—Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Динамо». (Рига). «Крылья Советов» Спорт ордузундан дамчыдылга.

Солуннуң дараазында номери май 5-те үнер.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

МАЙ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ада-чуртка бараан болбушаан» 9.30, 14.10, 18.40 «Кинскиткен гусарларның эскадрону» (2 сериялыг) 11.20, 16.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Таро—мангыс төлү» 9.30, 11.20, 13.10, «Таварылга болган ок» 15.00, 17.00, 21.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночынды 11.00, «Автобуска болуушкун» 12.10, 15.50, 18.40, 20.30 (узаткан), «Медальдарже орук» 14.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Орионнуң хендирин» 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

МАЙ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ада-чуртка бараан болбушаан» 9.30, 14.10, 18.40, «Кинскээн гусарьларның эскадрону» (2 сериялыг) 11.20, 16.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Таро —мангыс төлү» 9.30, 11.20, 13.10 «Таварылга болган ок» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Кавказта туттурган кыс» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночынды 11.00, «Автобуска болуушкун» 12.10, 15.50, 18.40, 20.30 (узаткан), «Медальдарже орук» 14.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Дээрбечи казактар» 12.00, «Орионнуң хендири» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

МАЙ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мерседес» четтирбейн барган» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Таро— мангыс төлү» 9.40, 11.30, 13.20 15.20, Петрниң аныяк назыны» 17.00, «Эки турачылар» 19.30, 21.20 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 948

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР.

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00176

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 105 (11603) | 1981 чылдың май 5, вторник | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Бөгүн—Парлалга хүнү

• • •

Коммунистиг партияның болгаш Совет куруунун үндезилекчизи Владимир Ильич Ленин «Правда» солунну номчуп олур.

• • •

ПАРТИЯНЫҢ ЧУГУЛА ЧЕПСЭЭ

Бөгүн—Парлалга хүнү. Ол чаңчыл болган байырлалды бүгү совет улус чыл бүрүде демдеглеп турар. 1912 чылдың май 5-те «Правда» солуннуң бирги номери чырыкче үнген. Ынчангаш ол хүнну совет парлалганың байырлалының хүнү кылдыр чарлаан.

«Правданың» бирги номери чырыкче үнгенден бээр ам таптыг-ла 69 чыл болуп турар. Бо үениң дургузунда бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң парлалгазы кайгамчык сайзыраан. Ам Совет Эвилелиниң улустарының 60 дылдарында сес муң ажыг солуннарны парлап үндүрүп турар. Оон аңгыда алды муң ажыг журналдарның хары угда үнер тиражы 177 миллион экземпляр чедип турар. Ном парлалгазы база сайзыраан.

Солуннарның, журналдарның, номнарның саны өзүп, утка-шынары экижип турары-биле чергелештир, оларның материал-техниктиг баазазы база быжыккан. Эвилелдешкен республикаларда, улуг-улуг областарда, хоорайларда полиграфияның амгы үениң техниктиг дерилгези-биле хандыртынган улуг бүдүрүлгелери тургустунгулаан. Ынчангаш солуннарны, журналдарны, номнарны кылырының шынары экижип, парлаарының темпизи дүргедээн. Техниканың сайзыраанының ачызында бөгүн үнген төп солунну Тывада ол-ла хүн номчуп турар апарган бис. Совет Эвилелинге парлаан номнар ам делегей рынокунда бир кол черни ээлеп турар болу берген.

Тываның ном үндүрер чери тургустунганындан бээр 50 чылының оюн эртken чылын демдеглээн. Беш ажыг чыл дургузунда 12 млн. 800 муң тираштыг янзы-бүрү аттыг 3900 ажыг номнарны парлап, чырыкче үндүрген.

Бистиң совет парлалгавыстың тургустунуп, сайзырап келгени В. И. Ленинниң ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан. Чүге дизе, В. И. Ленин бодунуң революсчу, политиктиг, организаачы ажыл-чорудулгазын солун дамчыштыр кылып, ону массалар-биле харылзажырының идейлиг чепсээ кылдыр ажыглап чораан. Ынчангаш бүгү Россияның политиктиг солуну «Правданы» ол организастап тургусkаш, ону дамчыштыр ажылчын, тараачыннарны демиселче кыдырып, оларны Октябрь тулчуушкуннарынга белеткээн.

Совет парлалганың кол принциптерин В. И. Ленин үндезилеп тургускан. Парлалга партийжи ажылдың чарылбас кезээ болбушаан, ол чоннуң эрге-ажыынга бараан болур. Ол ленинчи принцип ам бүгү социалистиг, демократтыг, депшилгелиг парлалгаларның үндезини болу берген.

Парлалганың ленинчи принциптерин, чаңчылдарын бистиң Коммунистиг партиявыс уламчылап, улам сайзыраңгайжыткан. Совет парлалга ам бүгү улустуң эрге-ажыын камгалаан парлалга апарган. Парлалга херээнге чон боду киржип, бодунуң эрге-ажыынга ажыглап, сагыш-сеткилин, хостуг хөөнүн илередип турар.

Совет парлалга хөй национал парлалга болур. Национал улустарның парлалгазын сайзырадыр дээш бистиң партиявыс улуг кичээнгейни салып турар. Ооң тодаргай чижээн бистиң республикадан көрүп болур. Бо хүннерде районнарның-биле катай 6 солун, а ол ышкаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың хөй тиражтыг «Асбест дээш» деп солуну үнүп турар. Бо чылдың ийиги чартыындан эгелээш Барыын-Хемчик, Таңды районнарга чаа редакциялар тургустунуп, солуннар парлаттынып эгелээр.

«Шын» солуннуң редакциязынче хүнде-ле 20 ажыг кижи материалдарны чорудуп турарындан чылда чеди муң чыгам чагааны ап турар бис. Оларның авторлары чагааларынга партияның ленинчи угланыышкынын бир эп-сеткилдиг деткип, он бирги беш чылдың планнарын херек кылырында күүседир дээш хайныккан ажыл-ишти көргүзүп турарлар. Редакцияга келген чагааларның барык деңнезинден хөйү солуннуң арыннарынга парлаттынып турар.

Партия Төп Комитединиң чоокта чаа хүлээп алганы «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылдаарын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалда парлалга, радио, телевидениениң чагаалар-биле ажылдаар экижидериниң сорулгаларын тодаргай айыткан.

Бистиң солунувустуң бижикчилериниң саны өзүп, амгы үеде 580 ажыг кижи доктаамал бижип турар. Парлалга хүнүн таварыштыр солуннуң идепкейлиг бижикчилерин адаары күзенчиг. Оларга Чыраа-Бажы, О. Шынаа кодээ Советтериниң күүсекомнарының даргалары О. Кара-Сал, С. Артына, Өвүрде экономист М. Данзын, Кодээ ажыл-агый министерствозунда агроном М. Хазбулатов, ИХМ-де КАИ килдизиниң улуг инспектору В. Клявина, Бай-Тайгада гидротехник А. Канчыыр, партия ажылдакчылары А. Монгуш, Б. Барба, Л. Шутов, Мөңгүн-Тайгада С. Молдурга, автотранспорт эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы Л. Хасанова, чогаалчы К. Кудажы болгаш өскелерни-даа адап болур. Олар-биле кады солуннуң бүгү номчукчуларынга болгаш бижикчилеринге Парлалга хүнүн таварыштыр изиг байыр чедирип турар бис.

«Бистиң партиявыс совет журналистерниң хөй муң кижилиг отрядын улуг бүзүрел-биле көрүп, оларның чиик эвес ажылын бедии-биле үнелеп турар. Совет журналистер бистиң парлалгавыстың хөй миллион активи-биле кады, партийжи журналистиканың ленинчи принциптерин болгаш чаңчылдарын удуртулга болдургаш, хөй-нийтичи идепкейин база харысалгазын кезээде бедии-биле илергейлээр дээрзинге идегеп турар бис»—деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге илеткелинге чугаалаан. Ол бедик үнелелге сорук кирген журналистер болгаш ажылчын база кодээ корреспондентилер СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шудургу ажылдап турар.

Хову ажылдарынга — дүрген темп, бедик шынар

ДАГЫР-ШЕМИНИҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Дагыр-Шемиде бирги трактор-хову бригадазының тарылга шөлү бо чылын 2008 гектар чедир калбарган. Чер ажылдыглар 1500 гектарга тараа культураларының үрезиннерин чаштыргаш, бир гектардан-на 10 центнер дүжүттү ажаап алырын, ол ышкаш кукурузаның ногаан массазының, чаңгыс чылдыг сигеннериниң бедик дүжүдүн өстүрерин хүлээнгеннер.

Совхозтуң механизаторлары, тараажылары часкы хову ажылдарынга багай эвес белеткенгенинин түңнелинде шык базырыышкынын шалыпкын чорутканнар. Анаа дуржулгалыг механизаторлар Дугар-оол Ооржак, Кертик-оол биле Аркадий Куулар эрес-кежээ ажылдап, хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турганнар.

Тараажылар ам үрезиннерин база-ла кыска хуусаада шынарлыг чаштырар дээш сорук-түг ажылдап турарлар.

А. ОНДАР.

КЫСКА ХУУСААДА

«Мурнакчы» совхозта хову ажылдарын, моон мурнунда чылдарныынга бодаарга, организастыг эгелээн. Ажыл-агыйның удуртулгазы механизаторларның ажылдаар, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан: нийти чуртталга бажыңын септеп, дерээни эки, ишти-дашты арыг. Мында кызыл-булуң, хостуг шактарда ойнаар зал бар, аъш-чем-биле хандырып турары эки.

Совхоз бо чылын 1855 гектарга мал чеми культураларны, 7 гектарга картофель болгаш ногааларны тарыыр планныг. Бо хүннерге чедир 200 ажыг гектар черниң шыгын базырган, улуг хемчээлдиг шөлдерни удур андарган, өлшыкты сиңирип суггарган.

Хову ажылдарын дүрген темпилиг чорудары дээш калбарган социалистиг чарышка трактористер А. Очур, С. Орба, В. Копеек болгаш өскелер-даа мурнуку одуругда чорул турарлар. «Мурнакчының» тараажылары часкы тарылганы кыска хуусаада доозар дээш чарышты улам күштелдирген.

А. КАНЧЫЫР.

Бай-Тайга район.

ЧАШТЫРЫП ЭГЕЛЭЭН

Часкы хову ажылдары республиканың бүгү ажыл-агыйларында калбарган. Чөөн-Хемчик районнуң тараажылары ук ажылда идепкейлиг киржип турар.

«Хөндергей» совхозтуң механизаторлары он бирги беш чылдың баштайгы чазында 1600 гектар тараа тарыыр, 200 гектар кукуруза өстүрер, 70 гектар картофель болгаш 20 гектар ногаа олуртур. Бедик дүжүт дээш демисел ам түлүк.

Совхозтуң шөлдеринде шык базырыышкыны кыска хуусаада организастыг доозулган. Амгы хүннерде чер андарылгазы үргүлчүлеп турар. Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда район Совединиң депутады Монгуш Болчаир-оол, Роман Ондар, Монгуш Кайгал-оол болгаш оон-даа өскелер чорул турар.

«Тыва» совхозтуң Айлыг-Ой хову-трактор бригадазы часкы хову ажылдарынга база багай эвес белеткенген. Олар 2300 гектар черге тарылга чорудар. Мында шык базырыышкыны доозулган. Трактористер Түлүш Эрес-оол, Монгуш Часкал-оол, Допгак Чаш-оол, Николай Шулук олар үлегерлиг ажылдап турар.

Чөөн-Хемчиктиң тараажылары эрте чажар тараа культураларының тарылгазын черчерде эгелей берген.

С МОНГУШ.

СОВЕТ ЭРТЕМДЕННЕРНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

Ядролуг дайынның кыжаныышкынындан улустарны камгалаар, кижилерниң ол айыылдың утказын билип алырынга дузалаар, амгы болгаш келир үениң салгакчыларынга төлептиг амыдыралды чер кырынга тургузарының база камгалаарының херээнче боттарының тура-соруун база билиин угландырар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырынче эртемниң бүгү ажылдакчыларын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров баштаан сураглыг совет эртемденнер кыйгырган.

«Делегейниң эртемденнеринге» кыйгырыгда айыткааны болза, боо-чепсектерни, ылаңгыя ядролуг чепсекти эндере бүдүрери улам-на улуг хемчээлдиг болуп турар. Ат салдынган керээлер күштүг кылдыр бадылаттынмайн турар. Дайынче идепкейлиг белеткелди шеглээр сорулгалыг күштүг болуп турар дугуржулгалар болгаш дугуржуушкуннар халдаашкыннарга таваржып, оларны боттандырарын өжегерээн бергедедип турар.

Болуушкуннар бир эвес шак мындыг байдалдыг уламчылаар болза, 70 чылдарда чавырлып эгелээн дайын айыылы кижи төрелгетенниң кырынга кажангызындан-даа артык улуг хемчээлдиг кылдыр диргелир апаар. Улустарга аар човулаңныг чүгле күрүнелер аразынга дайын дугайында эвес, а бүгү кижи төрелгетенге халаптыг уржуктарлыг ядролуг дайын дугайында чугаа болуп турар-дыр.

Бистиң бүзүрээнивисти ёзугаар алырга, тайбыңның эрге-ажыктарынга дүүштүр эртемденнерниң шиитпирлиг чаа кужениишкиннерин негеп турар байдал тургустунуп турар-дыр. Делегей чүгле боо-чепсек кырынга тургустунган тевгүнүң чорудулгазын чүс-чүс чылдарда сарыылдыг угаан эвес, а күш башкарып келген дээр хоозун бодалга кижи төрелгетенниң алзырын болдуруп болбас. Ол хоозун бодалга алзыры—ол дээрге дайын чайлаш чок дээр үзелдиң мурнунга, ядролуг халаптыг дайынның мурнунга сегүрүп мегеери болур ийин.

Милитаризмниң кижи төрелгетенге ол албадаашкынынга бистиң медереливис, эртемденнерниң болгаш кижилерниң хүлээлгези удурланып турар. Ынчангаш, «ядролуг халапты болдурбазының амыдыралчы эргежок чугулазын бадыткап көргүзер делегейниң авторитеттиг комитедин» тургузар дугайында эш Л. И. Брежневтиң саналын изии-биле деткип тур бис. Мировоззрениезиниң, социал байдалының, националының болгаш кежиниң өңүнүң ылгалдарындан хамаарылга чокка чогум-на бүгү кижилерге амыдыралчы эргежок чугула чорукгуң дугайында чугаа болуп турар-дыр. Бо дугайты кижи бүрүзү медереп билген турар ужурлуг, бо талазы-биле шиитпирлиг сөзүн эртемденнер чугаалаар ужурлуг.

(СЭТА).

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

Бии-Хем районда № 597 КМК-ның тудугжу бригадалары кодээ суурларда чуртталга, бүдүрүлге, албан черлериниң объектилерин чогуур хуусаазында дужаар дээш шудургу ажылдап турар. Ук коллективтиң тудугжулары бо чылын «Шивилиг» совхозта 1200 баш бода малга кажааны, «Саян» совхозта 192 өөреникчи өөредир школаны болгаш оон-даа өске тудугларны ажыглалга кирерлер. Ол тудуг объектилеринде хаара туттунган бригадалар кылган үлезин хуусаазында доозар дээш аразында чарыштыг ажылдап турар.

Тудугжу бригадалар аразында күш-ажылчы маргылдааны түңнээрге, мурнакчыларның одуруунда Сергей Асланов биле Николай Манчык-оолдуң тудугжу бригадалары кирген. Дуржулгалыг бригадир С. Аслановтуң алды кижи составтыг бригадазы «Халың» совхозта ийи квартиралыг чуртталга бажыңын тудуп дооскаш, амгы үеде «Өөк» совхозта ийи зал шти чурттаар бажыңның тудуунда ажылдап турар. Мурнакчы бригаданың тудугжулары бо чылдың бирги кварталында 17 муң рубльдың тудуг болгаш эдеврелде ажылдары кылыр планын 23,2 муң рубль чедиргеш, алган хүлээлгезин ажырганнар.

Н. Манчык-оолдуң тудугжулары он бирги беш чылдың баштайгы чылын эки эгелээш бирги кварталдың планныг онаалдазын 114,6 хуу күүсеткеннер. Хоочун тудугжунуң удуртkан бригадазы «Халың» совхозта ийи зал шти чурттаар бажыңны ажыглалга кирген, «Кызыл тараачын» совхозта база ындыг чурттаалга бажыңының тудуунда ажылдап турар.

М. ОНДАР.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

МОСКВА. Полимерлиг чуга пленканы херзүнү болгаш тараа үнүжүн камгалаарынга чедиишкиниг ажыглап болур. Бо дугайын ССРЭ-ниң Улуг ажыл-агый чедиишкиннеринин делгелгезинде материалдар бадыткап турар. Тускай препараттардан тургустунар чуга плёнка сугну база агаарны моондак чок эрттирип, үрезиннерниң өзүмүн моондактавайн, хаттан херзүнну камгалап турар.

КОХТЛА-ЯРВЕ. (Эстон ССР). «Эстонсланец» каттыжыышкынының даг участогун немелде ажылчын күжү чокка бүрүн четчелээн. Өске участоктардан хосталган кижилер мында ажылдап эгелээн. Бүдүрүлгелерни чаартырының күсели-биле он бирги беш чылда Эстонияга бүгү үлетпүр продукциязын ажылдап турарларның санын көвүдетпейн чедип алыр сорулга салдынган.

АНДИЖАН. Ленин аттыг мотор септээр заводту чаартын, эде дерээн соонда ооң күчүзү 25 хуу улгаткан. «Владимировец» деп тракторларның моторларын ол завод ам бедик шынарлыг кылдыр септеп турар.

Владимир хоорайның трактор тудукчулары мотор септээр заводтуң дериг-херекселдерин чаартырынга, эде деринирге улуг дузаны чедирген-нер.

(СЭТА).

Республика типографиязының коллективи он бирги беш чылды шалыпчы күш-ажыл-биле эгелээннер. Типографияның коллективи бирги кварталда продукция сайгарарының планын 102,9 хуу, продукция бүдүреринин планын 103,6 хуу боттандырган.

Типографияда мурнакчылар хөй. Оларга парлаар цехте Н. А. Ленкованы, дептерлээр цехте Л. Л. Чадамбаны болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Олар Май 1-ниң болгаш Парлалга хүннеринин байырлалдарын эки ажылы-биле уткаан. Мурнакчыларның кайызының-даа ажылынга дуржулгазы бедээн. Ол бүдүрүлге черинде аныяктарның олар идегелдиг дагдынықчылары апарганы таварылга эвес.

Типография — парлалгага кол черни ээлээр. Ооң ажылдакчылары албан, организация черлериниң чагыын чогуур үезинде озал чокка күүседир дээш бүгү күжүн мооңнеп келген. Бүдүрүлгениң кайызаа адырынга ажылдың үре-түңнели ында ажылдап турар кижилерниң хүлээнген херээнге бедик харысалгалыындан онза хамааржыр. Ук бүдүрүлгениң коллективи бо бүгүнү ханы угаап, эрткен дөрт айларда алган планын чедимчелиг боттандырганы бо.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчылар Н. А. Ленкова биле дептерлээр цехте Л. Л. Чадамба олар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Чадаананың ыяш ажыл-агыйының коллективи Май 1-ге уткуштур социалистиг чарышка бедик көдүрлүүшкүннүг кириишкишаан, бүдүрүлгени эки көргүзүглерни чедип алган.

Районда лесничестволар аразында социалистиг чарыштың түңнелин үндүрерге, ыяш дилип, болбаазырадыр цехтиң коллективи бирги черни ээлээн. Ыяш дилип болбаазырадыр цехтиң (начальниги К. С. Донгак, инженери С. Д. Монгуш) коллективинге турасказын, Күш-ажылчы алдарның тугун көдүрген.

Бригадалар аразында чарышта Владимир Чанчиковтуң бригадазы бирги черни алган. Бригада кежигүннери аргаарыгны аштап, ажаарының база кезип-арыглаарының планын ажыр күүсеткен.

Кызыл-оол Монгуштуң удуртканы ыяш кезикчилериниң бригадазы ийиги черде болган.

Белеткеп кескен ыяшты үндүр сөөртүрүнге «Эң тергиин чолаачы» деп атты Б. Н. Ашуров чедип алган.

Республиканың ыяш ажыл-агый министерствозунуң районнарда ыяш ажыл-агыйларының аразында социалистиг чарыштың түңнелин база үндүрген. Продукцияны сайгарарының планын 102,3 хуу, бараанныг продукцияны бүдүрериниң 102,6 хуу күүсеткен Каа-Хем районнуң ыяш ажыл-агыйы социалистиг чарышка тиилээш, бирги черни алган. Ол ажыл-агыйдан чолаачы В. Л. Трегубов, рамщик С. Г. Светышев, электросварщик Д. И. Акулов чарыштың мурнуку одуруунда чорул турарлар.

Тожунуң ыяш ажыл-агыйы планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин багай эвес күүсеткеш, ийиги черни ээлээн. Мында районнуң лесничестволарындан Н. Т. Лукьянчуктуң удуртканы Тоора-Хем лесничествозу эң эки көргүзүглерлиг болуп, чарышка тиилээн. В. С. Ооржактың удуртканы ыяш диликчилериниң, С. Д. Донгактың аргаарыгны аштап-арыглаарының ыяш кезикчилериниң бригадалары эки ажылдааннар.

К. САЛЧАК,

Ыяш ажыл-агый ажылдакчыларының каттышкан профэвилел комитединиң даргазы.

Эш А. С. Серенни Тыва АССР-ниң культура министеринге томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Анатолий Сергеевич Серенни Тыва АССР-ниң культура министеринге томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 4.

Эш М. С. Хомушкуну Тыва АССР-ниң культура министри албан-хүлээлгеден хостаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Матпа Сумбуевич Хомушкуну Тыва АССР-ниң культура министри албан-хүлээлгезинден өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр хостаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 4.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНДАН, ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң дашчы-бетончуларының комплекстиг бригадазының бригадири, СЭКП кежигүнү Кал-дар-оол Хертекович ДАНЗЫРЫННЫҢ 51 харлыында үр болгаш аар аарааның соонда 1981 чылдың май 3-те мөчээнин СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели ханы кажыыдал-биле дыңнадып тур.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Бөгүн — Парлалга хүнү

ХАНЫ УТКА, ЧЕЧЕН СӨС

Совет кижиниң билии, эртеми бедээн болгаш оон угаан-бодал негелделери дыка өскен дугайын демдеглээш, СЭКП-нин XXVI съездизи ол чорукка салдар чедирип турар чүүлдерге хамыкты мурнай массалыг информацияның болгаш пропаганданың кол чер-сектерин хамаарыштырганы танарылга эвес. Миллион-миллион кезек тиражтыг солуннардан, журналдардан, телевидениеден болгаш радиодан хүн бүрүнүң медээзин, партияның политиказының тайылбырын албайн турар өг-бүле бистиң чурттувуста чок.

Совет журналистерниң ярын болгаш берге ажыл-ижин партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге бедик-биле үнелээн: «Бистиң партиявыс совет журналистерниң хөй муң кижилиг отрядын улуг бүзүрел-биле көрүп, оларның чиик эвес ажылын бедик-биле үнелеп турар» деп, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Съездиниң бедик индириңнен чугаалаан ол сөстер парлалга ажылдакчыларының активчилери хей-аът кирип, коммунистиг тургузуушкунуң херээ дээш харысалгазын улам бедидеринче кыйгырып турар.

Сайзырангай социалистиг ниитилелдиң хөгжүлдезинге парлалганың кирип турар үлүү улуг. Ниитилелдиң экономиктиг, социал-политиктиг, угаан-бодал культуразының айтырыгларын тургузарының, оларны шиитпирлээриниң херээнге парлалга чугула рольду ойнап турар. Амыдыралдың тургузуп келири хөй янзылыг айтырыгларындан эң чугулаларынче хөй-ниитиниң кичээнгейин мөөңнээриниң, массаларның идепкейин көдүрериниң, хөй-ниитиниң саналоналын хевирлээриниң күчүлүг чепсээ парлалга болганда, бистиң партиявыс, күрүневис парлалга херээн сайзырадырын чугулалап турар.

Оон тодаргай чижээ бистиң республикада парлалга херээниң хөгжүлдези болур. Чартык чүс чыл бурунгаар үжүк-бижик чок чораан тыва улус Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының ачызында бижиктиг апарып, бижимел культураның бүгү хевирлерин, жанрларын тургускан болгаш ниити совет ёзу-биле хөгжүдүп турар. Тыва бижиктиң тыптып келгени парлалга херээн сайзырадырының үндезини болган болгаш бодунуң ээлчээнде парлалганың хөгжүлдези чоннуң угаан-бодал культуразының хөгжүдеринге, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды күштелдиреринге улуг салдарлыг болган.

Бисте ам республиканың 4 районнарының 2 болгаш бүдүрүлге черниниң 1 солуну үнүп турар. Тываның ном үндүрер чери 1980 чылда тургустунганындан бээр 50 чыл болганын демдеглээн. Парлалганың материал-техниктиг баазазын быжыглаарынче кичээнгей улуг.

Солун, сеткүүлдер, номнар бистиң кижилеривистиң амыдыралынче быжыы-биле дазылданып кирген. Парлалга органнарының тиражының доктаамал өзүп турары аңаа херечи болур. Республика солуннарының бир угда үнер тиражы 65 муң кезек чедип турар. Ниитизи-биле бистиң республикага 1000 кижиге онаажыр 1980 чылда 1330 хире солун, журнал онаажып турган. Бо чылдың ийиги чартыында Барыын-Хемчик болгаш Таңды районнарга солуннар үндүрүп эгелээр.

Республиканың парлалга ажылдакчылары СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле оон төөгүлүг документилерин партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелин кижи бүгүдезиниң сеткил-сагыжынга киир тайылбырлаарының, пропагандалаарының, он бирги беш чылдың планныг сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаарының тодаргай планнарын ажылдап кылган болгаш ажыл-херекти аңаа дүүштүр тургускан.

СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалын ёзугаар республикада үнүп турар солуннар боттарының номчукчуларының негелде-херегцелинге дүүштүр кол кичээнгейин салыр айтырыгларының үр-шиин тодараткан. Ам СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде түңнелдерге үндезилээш, бо беш чылда болгаш келир үеле-даа партияның иштики болгаш даштыкы политиказының кол-кол айтырыгларын пропагандалаарының, теоретиктиг чаа чүүлдерни тайылбырлаарының тодаргай планнарын редакциялар бадылаан. Оон-биле черге-лештир солуннар бодунуң коллективтиг агитатор, коллективтиг организакчы болур хүлээлгезин күүседириниң оруктарын база тодараткан. Ылангыя ажыл-агый, культура тургузуушкунунда, партийжи идей-кижизидилгелиг ажылда мурнакчы дуржулганы илередиринче, ону пропагандалаарынче болгаш чаа дешпилгелиг чүүлдү амыдыралга нептередиринче кичээнгейни күштелдирерин идеология ажылдакчыларының чоокта чаа Москвага болуп эрткен Бүгү-эвилел семинар-чөвүлел хуралы онзалап демдеглээн. Бо талазы-биле бистиң журналистеривистиң, бижикчилеривистиң мурнунда ажыглагы дег курлавырлар хөй. Оларны дилеп тывар, ажыглаар апаар.

Солуннарга, массалыг информацияның өске-даа чепсектеринге чугула черни ажылчын кижи дугайында, оон сеткил-сагыжының байлаан көргүскен, амыдыралдың совет хевириниң чаа кижиниң кижизидилгезиниң дугайында материалдар ээлеп турары таварылга эвес. Амгы үениң негелделеринге дүүштүр ындыг янзылыг очерктерни, корреспонденцияларны ханы утказыг, жанр талазы-биле хөй янзылыг, сөс-домаа чечен, чедингир кылдыр белеткээр ужурлуг.

Экономиктиг тургузуушкуннуң чугула айтырыгларын бистиң солуннарывыс тускай программа ёзугаар көдүрүп, ынаар хөй-ниитиниң кичээнгейин мөөңнеп турар. Чижээ «Мал ажылы — шалыпчы фронт» деп рубрика «Шынга» кол черни ээлээри билдингир. Мал ажылының хөгжүдеринге ол рубриканың адаанга парлаар материалдар чугула рольду ойнаар. «Экономика камналгалыг болур ужурлуг» деп эге-биле камналга чурумун быжыглаарынче углаган хөй чагааларны, материалдарны «Тувинская правда» солун удаа-дараа парлап турар.

Кандыг-даа парлалга органының быжыг дазылы — оон чон-биле харылзаазында. Ол херекче редакция коллегиялары, килдистер улуг кичээнгей салып турар. Редакциялар номчукчулар-биле ужуражылгаларны, конференцияларны эрттирип, «төгерик столдарны» организастап, чугула айтырыгларны көдүрүп турар. Эрги, чаа чаңчылдар, ёзулалдарга хамаарыштыр «Шын» солуннуң районнарда эрттирип турар «төгерик столу», материалдары кижилерниң идей-политиктиг болгаш мөзү-шынар кижизидилгезинге улуг салдарлыг болуру чугаажок.

«Тувинская правда» солун бүлүн чартык чыл бурунгаар хөй-нинти хүлээп алыышкын черин редакцияга тургускан. Ол үениң дургузунда юристер, журналистер, амыдырал-коммунал, медицина хандырылгазының министерстволарының удуртукчулары янзы-бүрү айтырыг тургузуп келген 300 ажыг хамаатыны хүлээп алган.

СЭКП-нин XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Телевидение чугаалажырынга солуннар идепкейлиг киришкен. Ажылчы чоннуң дыка хөй саналдарын чогуур ажыл-агый болгаш өске-даа органнар кичээнгейлиг өөренип көрген, он бирги беш чылдың планын чогаадып тургузарда кичээнгейге алган.

М. СМИРНОВА,
СЭКП обкомунуң парлалга секторунуң эргелекчизи.

ИЛЕРЕДИР, АЖЫГЛААР

Массалыг информация чүүлдериниң ажылдакчылары СЭКП-нин XXVI съездизиниң идеяларын солуннар арынныарынга, радио болгаш телевидение дамчыштыр калбаа-биле тайылбырлаары, күш-ажылчы коллективтерниң беш чылдың бирги чылының болгаш бүгү беш чылдың-даа планнарын чедиишкинниг күүседиринче мөөннээрин боттарының бир дугаар хүлээлгези деп санап турарлар. «Дыка хөй солуннар, радио-даа «СЭКП-нин XXVI съездизи — амыдыралга!», «Экономика камналгалыг болур ужурлуг», «Съездиниң идеяларын — тургузукчу практикага боттандырар!», «Беш чылдың сорулгалары» дээн ышкаш, өске-даа рубрикаларны парлап турар. Бистиң солуннарывыс экономиканың курлавырларын кызымактайы-биле анализтээр, илередир болгаш ажыглаар дугайын бижиир, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле ажыглаарын чедип алыр ужурлуг. Солун азы сеткүүлге-даа чүүл бүрүзүн, телевидение азы радио-биле дамчыдылга бүрүзүн фактыларны чүгле шын болгаш шалыпкыны-биле тайылбырлаарын эвес, харын база оларны ханызы-биле анализтээрин, шынгыы ниитилештирерин сонуургап турар кижилер-биле ханы чугаа кылдыр көөр ужурлуг — деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.— Бистиң парлалгавыстың хөй миллион активи-биле кады совет журналистер кажан-даа бедик хөй-ниитижи идепкейлиин болгаш харысалгалыын көргүзер, партийжи журналистиканың ленинчи принциптерин болгаш чаңчылдарын удуртулга болдурарынга идегээр бис». Совет журналистер амгы үениң төөгүзүн коллективтиг күш-биле бижииринче чүткүвүшаан, боттарының күжүн, билиин болгаш арга-мергежилин-даа коммунизм тургузуушкунунуң херээнге берип турарлар.

«ИСКРАНЫҢ» АГЕНТИЗИ

Революстуг чылдарда Совет эрге-чагырганың чаалап алыышкыннарын камгалап турган кижилерниң саны ам улам кызырлып орар. Ынчалза-даа амы-тынын харамнанмайн, эрес-диди демисежип чораан кижилерни амгы салгал сактып чоруур. Ол муң-муң кижилерниң аразындаа Алексей Ильич Плотниковтуң ады биске база-ла эргим, чоок. Ону Енисейск, Григорьевка хоорайларының, Красноярск крайның болгаш Тываның чамдык суурларының хоочун чурттакчылары эки билирлер.

Архив документилеринде оон адын «Искра» солуннуң агентизи кылдыр бижээн. 1905 чылда большевиктер организациязы чугула литератураның даштыкыдан Россияже эккээрин аңаа даалгап. Майбороданың адынга паспорт тып бергеш, ону Надежда Константиновна Крупская үдеп каан.

Алексей Ильич Рига хоорайга баргаш, орта типографияга кирип алгаш, РСДРП-ниң Рига комитединиң удуртулгазы-биле ажылдаар ужурлуг турган. Ынчалза-даа чажыды-биле литература болгаш солуннар тарадып турганы дээш Плотниковту жандармнарга тудуруп алган. Ол оон дезип үнгеш, ыраккы Урянхай крайга келгеш, техник-тудугжу болуп ажылдап турган.

Ол үеде «Правда» солун үнүп эгелээн. Хөй эвес санныг-даа болза, ырак Тасеевога шөлүлгеге турган Елена Дмитриевна Стасованы дамчыштыр ол солунну ап турган.

Минусинск хоорайның Мартьянов аттыг чурт-шинчилел музейинде Алексей Ильичиниң «Правда» солунну тарадырынга киржип турганын бадыткап турар документилер хөйү-биле шыгжаттынып чыдар. Оон ынай бүгү Россияга революцияның тиилээниниң дугайында чоп мурнунга чугаалаан чугаазы база бар.

Москвада Плотниковтуң уруу — Нина Алексеевна чурттап турар. Ол ачазының чуруун, документилерин камныг кадагалап чоруур. Төөгүчүлер, краеведтер Плотниковтуң амыдыралын сонуургап турарын билип каан, музейге альбомну белекке берген. Мында ынчан Сибирьге шөлүлгеге турган революсчулар-биле оон кады тырттырганы ховар чуруктар бар. Россияга ажылчыннарның болгаш тарачыннарның хосталгазы дээш демисежип чораан Алексей Ильич Плотниковтуң ажыл-чорудулгазын олар шынныы-биле көргүзүп турарлар.

И. ЦЕЛИЩЕВ.
Красноярск хоорай.

Саннар, фактылар

⊙ Парлалга хүнүн бир-ле дугаарында 1914 чылда демдеглээн. 1922 чылда В. И. Ленинниң инициативазы-биле «Правда» солуннуң баштайгы номериниң үнген хүнүнден бээр он чыл болганында партияның XI съездизиниң деткээни РКП (б) ТК-ның шиитпири-биле май 5-ти чыл бүрүде демдеглээр парлалга байырлалы кылдыр чарлаан.

⊙ Орус революцияларны белеткээринге, коммунистиг парлалганы хөгжүдеринге улуг салдарлыг болган 30 солуннарны, журналдарны, сеткүүлдерни парлап үндүрүп эгелээринге болгаш редакторлаарынга В. И. Ленин киришкен.

⊙ Совет журналистерниң профэвилелиниң кежигүнүнге В. И. Ленинни оон бодунуң билдириишкинин ёзугаар 1918 чылда хүлээп алган. ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң № 1 билединде В. И. Ленинниң адында бижээн.

⊙ ССРЭ-де сес муң хире солуннар үнүп турар. Оларның чаңгыс хүнде тиражы 170 миллион экземпляр чедип турар. «Правда», «Комсомольская правда» солуннарның тиражы 10 миллион экземпляр ажыг. «Известия», «Труд», «Пионерская правда» солуннар 8-8 миллион экземпляр.

⊙ Бистиң чуртувуста 4670 журналдарны болгаш журнал хевирлиг үндүрүлгелерни чылда 3 миллиард экземплярга үндүрүп турар.

⊙ Совет эрге-чагырганың чылдарында ниити тиражы 48,5 миллиард экземпляр 2,9 миллион аттыг номнарны чырыкче үндүрген. Оларны 152 дыл кырынга, оон иштинде ССРЭ-ниң улустарының 89 дылдарынга парлаан.

⊙ ЮНЕСКО-нуң сан-түңнеринден алгаш көөрге, В. И. Ленинниң чогаалдарын делегейде эң-не хөйнү номчуп турар. Ленинниң чогаалдарын совет эрге-чагырганың чылдарында 14 муң катап 530 миллион экземпляр тиражтыг парлап үндүрген. Оларны ССРЭ-ниң улустарының 63 дылдарынга, даштыкы 43 дылдарга парлаан.

⊙ Маркстың болгаш Энгельстиң чогаалдарын биске 3 муң катап ССРЭ-ниң улустарының 49, даштыкы 34 дылдарга 115 миллион ажыг экземпляр тиражтыг парлагылаан.

⊙ Бистиң чуртувустуң үш кижиниң бирээзи өөренип турар. Оларга өөредилге болгаш аңаа ажыглаар номнарны миллион-миллион тиражтыг үндүрүп турар.

⊙ Чыл санында 600 миллион экземплярлыг 7 муң ажыг аттыг чечен-чогаал номнарын номчукчулар ап турар.

⊙ Очулдурган литератураны парлап үндүрер талазы-биле ССРЭ делегейде база бирги черни ээлеп турар. Даштыкы ийи муң ажыг авторларның чогаалдарын чыл санында очулдуруп парлаар.

⊙ Массалыг информацияның болгаш пропаганданың системазында 100 муң журналистер ажылдап турар.

⊙ Солуннар редакцияларынга хүн бүрүде 200 муң чагаа келир, ол дээрге чылда 60—70 миллион чагаа-дыр. Ажылчын база кедээ бижикчилерниң саны 6 миллион ажыг кижи.

ЧАРТЫК МУҢ АШКАН

Коммунистиг партияның партийжи парлалгаже сагыш салыышкынының база бир херечизи бистиң республиканың районнарында тургустунган солуннар болур. СЭКП Улуг-Хем райкомунуң болгаш улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң органы «Улуг-Хем» солуннуң баштайгы номери 1978 чылдың январь 1-де үнген. Бо эрткен үеде оон 522 номери чырыкче үнген.

СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бистиң солуннуң чогаадыкчы коллективи районнуң чонунуң хайныккан күш-ажылын, оларның аразында социалистиг чарыжын үнген номер санынга чырыдып турар. Улуг-хемчилер съезд мурнунуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкенинин түңнелинде съезд ажыттынар хүнге чедир күш-ажылчы 12 коллектив, 65 кижи чылдың баштайгы ийи айының планын күүсеткен. Оңгу беш чылдың шалыпчыларының шудургу ажылчыжы, съезд мурнунуң социалистиг чарыжының тиилекчилериниң чедиишкини, оларның арга-дуржулгазы солун арыннарынга кол черни ээлеп турган.

Амгы үеде «Партийжи амыдырал», «СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга», «Шалыпчы тудуг — Чаа Шагаан-Арыг», «Чарыштыг кожавыста», «Хойлар-на хураган», «Часкы хүн чылды чемгерер» болгаш өске-даа рубрикалар доктаамал үнүп турар.

Солуннуң бижикчилери-биле харылзааны экижидеринче доктаамал сагыш салып келдивис. Арыскан, Булуң-Терек, Ак-Туруг суурларга номчукчулар конференциязын (соолгу адааныыс суурга «Шын» солун-биле кады) эрттирген. Номчукчулар, бижикчилер-биле конференцияларны, ужуражылгаларны квартал санында эрттирери чаңчыл болган. Ындыг ужуражылгаларга номчукчуларның, бижикчилерниң берген саналдарын, сүмелерин, күзелдерин солуннуң оон ынаар ажылын экижидеринге ажыглап турар бис.

1980 чылда чер-черде бижикчилерден солуннуң редакциязынга 962 чагаа келген. Ол чагааларның нургулайы солун арынынга үнген. Районнуң ажыл-агыйларында, бүдүрүлге болгаш тудуг организацияларында четпестерни илереткен шүгүмчүлелдерни «Улуг-Хемнин чывары» деп бөлүгде парлап турар бис.

«Улуг-Хем» солуңда амгы үеде 130 кижи доктаамал бижип турар. Оларның аразында ажылчын, механизатор, эмчи, башкы, студент, өөреникчи, партия, совет ажылдакчылары болгаш ажыл-агый удуртукчулары, пенсионер дээш черле кымнарны чок дээр.

Солуннуң арыннарынга үнүп турган «Оглу чоргаарал» деп эгелиг диспуттуң болгаш «Чылгы мал — ажыктыг», «Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар» рубрикаларга ниитиниң малының самчыгдакчылары-биле демиселди күштелдирер айтырыгларны чырыдарынга солуннуң бижикчилери идепкейлиг киришкен.

1980 чылдың түңнели-биле «Улуг-Хем» солунга парлаттынган эң эки материалдарның конкурузунуң тиилекчилери Б. Моңгуш-оол, Ш. Лоспаң (Ак-Тал суур), Ш. Девек (Булуң-Терек), Б. Бомбу (Ак-Туруг), Т. Саая (Чаа-Хөл), Т. Очур-оол, М. Артаа (Арыскан), Б. Натпий-оол (Хайыракан) оларны Парлалга хүнүн таварыштыр демдеглээри өөрүнчүг.

Коллективте партия болгаш комсомол, профэвилел организациялары типографияның цехтериниң, редакцияның килдистериниң аразында социалистиг чарышты организастап, түңнелин квартал санында үндүрери чаңчыл болган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы бедик ат дээш демисежип турар комсомолчу аныяктарның типография коллективиниң өрүүр цеги социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Ылангыя ында өрүкчү Вера Дунгар-оолдуң эки ажылы мактаалдыг. Бо чылдың баштайгы квартальның түңнели-биле алырга редакцияның килдистер аразында социалистиг чарышка А. Оксур эргелекчилээн партийжи амыдырал килдизи тиилээн.

СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар чаагай херекте бүгү айтырыгларны чырыдар улуг сорулга бистиң мурнувуста салдынган. Чоокку үеде «Шагонартяжстрой» трестиң удуртукчулары-биле «Экономика камналгалыг болур ужурлуг» деп «төгерик стол» организастааш, ол темага материалдарны үргүлчү чырыдарын планнаан бис.

С. ОНДАР,
«Улуг-Хем» солуннуң редактору.

БИСТИҢ БИБЛИОТЕКАДА

СЭКП-нин XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш Тес-Хем районнуң өске бүгү библиотекалары дег, бистиң Ак-Эрик суурнуң библиотеказы организастыг, политика-кижизидилгелиг ажылдарны чорудуп турар. Чылдың баштайгы кварталында бистиңиден 179 номчукчу 1059 номну ап номчаан. А көжер библиотекадан 27 номчукчу 110 номну номчаан.

СЭКП-нин XXVI съездизинге белеткелдиң үезинде суурнуң хөй-ниити организацияларынга даянып тургаш, агитквартираларга албан организация черлеринге Телевиделди таныштырып, беседаларны кылган бис. Политбөлгүмнерниң удуртукчуларын, пропагандистерни болгаш дыңнакчыларны болур-чогуур литература-биле библиотека хандырып келген.

«Ленинниң өлүм чок овур-хевири», «Экономиктиг билиглерни чонга» деп номнар делгелгелерин кылганывысты номчукчулар үнелээн. Оон-биле черге-лештир кедээ ажыл-агый темазынга номнар делгелгезин болгаш солуннардан тывып кылган «Мурнакчы дуржулганың бүлүнү» номчукчуларның кичээнгейин хаара туткан.

Чоннуң моральдыг кижизидилгезинге хамаарыштыр № 7 агитквартирага профессор Угловтуң «Кижилер аразында кижи» деп тоожузунуң солуңда парлаттынганындан сайгарылганы кылган. Аңаа кижи эмчизи Роза Алдын-Херел амыдыралдан тодаргай чижектерни киирип, араганың организмге уржуктарының ылангыя иштинде чаш төлге болгаш эмиг эмер уругга хоразының дугайында тайылбырлап чугаалаан.

Ак-Эрик кедээ библиотеказы мурнунда салдынган планныг сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш тускай хемчеглерни ажылдап кылган.

Л. ДАКУУ,
суурда библиотека эргелекчизи.

Калининниң полиграфия комбинадынга эрткен беш чылда кылып чоруткан чаартылгаларының ачызында он бирги беш чылда уругларга ном парлалгазы беш миллион экземплярга ковудаар. Бүдүрүлгениң коллективи ажылдың деңнелин кудулатпайн тура 80 сан чаа дериглерни, 10 технологтуг чорудулгаларны шиңгээткен.

Калининниң уругларга литератураның комбинады номнарны чүгле бистиң чуртувуска эвес, харын даштыкыже база парлап үндүрүп турар. Ниитизи-биле даштыкы 20 чурттарже, оон иштинде ЭДЧ чурттарынче, Латин Америкаже, Индияже, Австрияже, Финляндияже оон продукциязы чоруп турар.

ЧУРУКТАРДА: коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, парлакчылар бригадири В. П. Романенков Швейцариядан келген парлаар чаа «Вифаг» машинаны башкарып тур; «Вифаг» машинаның ниити хевири.

А. ОВЧИННИКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаЗы.

ҮҮЛЕҢЕР БҮТСҮН

— Бистиң партиявыс совет журналистерниң хөй муң кижилиг отрядын улуг бүзүрел-биле көрүп, оларның чиик эвес ажылын бедик-биле үнелеп турар — деп, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев партияның XXVI съездизинге Отчёт илеткелге чугаалаан. Шынап-ла бистиң совет журналистеривис ол үнелелге төлептиг.

Партияның, чазактың үндүрүп турар доктаал, шиитпирлерин солуннарга, журналдарга парлаарынга, радиога дамчыдып, телевидениеге көргүзеринге хамыкты мурнай журналистер түдүп кылыр. Ол бүгүнү массага дүрген, шынарлыг чедирер дээш журналистерниң биче эвес күжүн, билиин үндүрүп турарын номчукчулар, дыңнакчылар, көрүкчүлер тодаргайы-биле эскерип турар бис. Маңаа дыка ыравайын, чижекти чүгле бистиң республикавыстан көрээли.

Бистиң чуртувустуң амыдыралынга төөгүлүг улуг болуушкун СЭКП-нин XXVI съездизи болуп эрткен. Коммунистерниң ол улуг шуулганы ажыттынары билек оон материалдарын «Шын» солунда «Тувинская правда»-биле деңге ап номчуп турдувус. Бо дээрге «Шынның» ажылдакчыларының очулдурарының шалып, дүргениин мергежилдиин херечилеп турары ол дур.

Бир-тээ маңаа «Шынны» чижекке алгаш, оон үнген номер бүрүзүн номчуп турар болганымда бо солунда таарзынып турарым чүүлдерни бижип көрейн. СЭКП-нин XXVI съездизинге белеткелдиң үезинде солуннуң арыннарынга бүдүн-бүдүн районнарның съездиден съезд чедир үеде чедип алганы чедиишкиннерин көргүскен фотоларлыг материалдарны берип турган. Ол черле дыка номчуштут, кандыг-бир районнуң ажыл-агыйның ажыл-амыдыралын номчукчунуң эки билип алырынга ажыктыг түүл болган.

Ол ышкаш суббота санында дөрткү арында парлап турар «Аяк шайны аартап ора» деп бөлүнү өске бүгү номчукчулар дег сонуургап турар мен. Ындыг янзылыг материалдар-биле солуннуң номчукчуларының кичээнгейин хаара тудуп турары черле эки. Ажылдаарынга, чурттаарынга шаптыктыг ийи-чаңгыс четпестерни илереткен чидиг шүгүмчүлелдиг материалдар база үнүп турар. Моон соңгаар-даа ындыг чагаалардан хөйү-биле парлаары күзенчиг.

Совет парлалга хүнүн таварыштыр силерниң редакцияның бүгү ажылдакчыларынга бо чагаа-биле изиг байыр чедирип четтирерин көрүнер.

С. ОЮН.
Таңды район.

ХОМУДАЛ, НЕГЕЛДЕ ЧОК

Кызыл хоорайның харылзаа белдиринге 1973 чылдың марттан эгелеп ажылдаан мен. Мээң харылап турарым № 3 участоктуң чурттакчыларының 350-и «Тувинская правданы», 130-и «Правданы», 127-зи «Комсомольская правданы», 60 ажыг кижи «Шын» солунну чагыттырып алгаш номчуп турарлар.

Чедирилге цегиниң почтачылары, мээң өөрүм Ю. Панферова, А. Ондар, В. Горпухина, Л. Бурнакова боттарынга хамаарышкан кудумчуларның чурттакчыларының журналдарын, солуннарын, чагааларын озалдатпайн чедирип, олардан хомудалдар турбазын дээш кызымак ажылдап турарлар. Бистиң бо эп-найыралдыг коллективистиң кежигүннери хөй-ниити даалгаларын күүседиринге база идепкейлиг. Мей байырлалдарынга уткуштур концертти белеткээн бис.

Бистиң төрээн партиявыс, Совет чазаавыс совет кижилерниң чаагай амыдыралы дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турары өөрүнчүг. Мээң ийи уруумнуң бичиизи школада эки өөренмишаан, уругларның музыка школазында база чоруп турар. Ажылдап келген үемде багай эвес диртип, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы аттың эдилекчизи болдум. Ол ышкаш Ленинград хоорайже туристээр халас путёвка-биле шаңнаткан мен, а эрткен чайын Москвага болган Олимпий оюннарын барып көөр аас-кежиктиг болдум. Мээң бодумнуң ажыл-ижимни мынчаар үнелеп турарынга харыы кылдыр ам-даа кызымак ажылдаар мен.

З. СУЛДРЕНОВА.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: улусчу хүндүткелдиң херечизи

В. И. Ленинниң Төп музейиниң фондулары Ульяновтарның өг-бүлезиниң хуузунда хер-херекселдери-биле, Октябрьның баштыңчызынга туржап-кааткан улустуң урзы чечен [illegible] материалдары-биле улам байыдыр үргүлчү четчилениp турар.

Музейде В. И. Ленинниң овур-хевирин шуктуп кылган португалия, польша болгаш венгр медальдарны белекке берген. Оларның иштинде венгр медаль онза солун болган. Ону үжен чылдар үезинде Венгрияга фашистиг ёзу-чурум турда кылган болгаш хөй чылдарда чажыт коммунистер ону шыгжап чораан.

Музейде келген чаа чүүлдерниң иштинде делегей пролетариадының [illegible] Боливиядан чоруткан силилге [illegible] бүгү чер бөмбүрзээниң ажылчы чоннарынга В. И. Ленинниң алы мөңгеде хүндүткелдиг деп чүвени херечилеп турар.

КАЗАХСТАН: бедик дүжүт дээш чүткүл

Республиканың бүгү ажыл-[illegible] черстарынга эң эки тараажы [illegible] дуржулгаларын өөренип дооскан. Дөртен ажыг муң кедээ [illegible] мергежилин бедиткен. Оларның өөренир аудиторияларын чер ажылынга хөрээн камга-[illegible] турар ажыл-агыйларның хову турлагаары [illegible] техниказының парктары болуп турган.

[illegible] рынга бүгү-ле дээре чүүлдерни бот-боттарындан өөренип-шаан, социалистиг чарыштың киржикчилери бир дем-биле четпестерин болгаш ажылдат-[illegible] ны илередип, оларны эдеринин база ажылдаарының оруктарын тодараткан. Кол углаанын-кыны эртемденнерниң сүмелерин шыгжы сагыырынче углаан-[illegible].

Бо чылын республикага тараа культураларын 25 миллион гектарлаа эвээш эвес черге та-[illegible].

АЗЕРБАЙДЖАН: эки семиртилге

Карабахта партияның XXII [illegible] хозунун малчыннары эр казырзаларны туруузу азыраашш, [illegible] меттде дензиин баш бүрүзүнден ап турар.

Совхозта тускай эртемниг-[illegible] чемгерип, үе-үеде рационун солуп турар. Бир центнер эътти бүдүреринге чарыгдал беш чыл [illegible] катап эвээжээн. Бо совхоз эртен беш чылда СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун чыл санында ап келген. Бо чылдың эгезинден бээр күрүнеге эът садарының дөрт ай пландарын база ажыр күүсеткен. Саткан мал бүрүзүнүн ортумак деизизи 450 килограмм болган.

Совхозтуң мурнакчы дур-[illegible] Карабахтың [illegible] агыйларында калбаа-биле неп-[illegible].

АРМЕНИЯ: коллективтиг керээниң ажыктыы

«Армэлектромаш» каттыжышкынга [illegible] керээни күүседиринин негелделерин кадрларның үнер, кирер [illegible] сагылга-чурумну быжыглаары-биле база бүдүрүлгениң ажылчыларының амыдыралчы не-[illegible] ры-биле сырый холбаалыг кылдыр тургускан.

[illegible] заводтуң садыг төвүнде ма-[illegible] бары боттары шилип алыр [illegible] үлетпүр бараannарын чагыдып алыр, амыдырал хандырылга черлериниң мастерлерин бажынче келдирер, театрларже, экскурсияларже баар билеттерни садып алыр ажылдарны цехтен үнмейн турган күүседип алыр кылдыр [illegible].

Мында керээ коллективтиң социал-экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээринче хаара тудары-биле дээштиг чепсек апарган. Оон күүселдезин завкомнуң комиссиязы боттандырып турар.

МОЛДАВИЯ: чолаачылар бригадазы

Слободзейск районда «Кол-[illegible] мал бедик көргүзүглерин чедип алган. Анаа улуг рольду чолаачыларның бригадаларга үе-[illegible] лыр, ажыл түңневири коллек-[illegible] хамаарычыр кылдыр тургусканы ойнаан. Ажылдың бригада аргазынче шилчээшкинниң сөөлүнде күш-ажыл чуруму үрээр чоруктар читкен, нинги бригаданың херээ дээш оон кежигүн бүрүзүнүн харыысалгазы бедээн. Түңнелинде ай бүрү-[illegible] ның ажылдап алыышкыны 10 хуу, машина парыгының ажылдалының коэффициентизи 12 хуу өскен, дыка хөй рейстерни [illegible] күүседип турар апарган. Ук мурнакчы арганы ажыглап алган каттыжышкынның чолаачылары чыл планын бүдүн чартык ай эрте доосканн. 60 муң тонна чүъкту пландан ажыр сөөртүрүн шиитпирлээннер.

СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадыгларындан.

ҮРЕЗИН АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Бистиң республика 1981 чылда чүгле тараа культураларын 200 муң гектар черге тарыыр. Оон 190 муң тонна тарааны ажаап алыры көрдүнүп турар. Ол хире дүжүттү алырда, бүгү курлавырларны ажыглаар апаар. Оларның бирээзи — үрезин ажылын экижидер.

Үрезин ажылы сөөлгү чылдарда элээн экижээн. Республикада он бир совхозту үрезин [illegible]. Оларның чедизи тараа, ужу хөй чылдыг сиген, бирээзи картофель үрезинин ажыл-агыйларга берип турар. Ынчалза-даа үрезин ажылы эмдаа чогуур негелдеге четпес, оон уламындан анза-даа, тускайлааттынган [illegible] ажыл-агыйларда сорттуг болгаш районнаттырынган үрезин чедишпес. Чижээлээрге, 1980 [illegible] 18530 гектар чер тараан. Ол дээрге ниити тарылганың 76 хуузу-дур.

Сорттуг үрезиннерниң эвээш болуп турар бир чылдагааны ажыл-агыйларда, ылаңгыя үрезин өстүрер тускайлааттынган [illegible] техниктиг базаның тургустунмаанында [illegible] тарда тараа үрезинин шыгжаар 26 склад чок. Үрезин бүдүреринге тускайлааттынган ажыл-агыйларда безин беш склад [illegible] хөй кезии үрезинин ажык черге шыгжап турар. Үрезин кымыр, картофель шыгжаар черниң байдалы база багай. Кыжын дыка хөй картофель доңуп каар. Чылын он-он тонна картофельди үнүр эжер ужурга таваржып турар.

Үрезин өстүрериңге тускай-[illegible] үрезин шуурган арыглаар пунктулар, хөй чылдыг сиген үрезинин арыглаар машиналар [illegible].

Сорттуг үрезин, анаа [illegible] 1,5—2 центнер дүжүттү чедир бээр. Шупту үрезин сорттуг болур болза, 300—400 [illegible] тараны [illegible] бес. Ындыг арга бар. Республикада тыныттынган [illegible] районнаттынган [illegible] эвээш эвес. Оларның иштинде тыва-тастың «С[illegible]», «[illegible]», [illegible] суланың «Орёл», «Марино», арбаның «Красноуфимский-95», «Рассвет», чинге-тарааның «Иртышское», «Тувинское», [illegible] болгаш оон-даа өскелер бар.

Тараа культураларының үрезинин бо чылдың тарылгазынга четчир. 46636 тонна үрезинниң 83,8 хуузу бирги болгаш ийиги класстыг болуп турар. 32 муң тонна үрезин сорттуг. Ын-[illegible] че болгаш ажаалдазынче кичээнгейни шыңгырадыры чугула. Ол сорттарның ажыын [illegible] көрүп болур. Эрткен чылын «Кызыл тараачын», «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарга ук сорттар бир гектарга оналштыр 10—15 центнер дүжүттү берген.

[illegible] байдал ындыг эвес. Үрезин өстүреринге тускайлааттынган болгаш совхозтарга үрезин са-[illegible] XXII съездизи аттыг совхоз болуп безин үрезин-биле хандырып шыдавайн турар. А «Улуг Октябрь» совхоз могарның «Омский-10» сортун садып [illegible] рүп бээр туржук, анаа сиген [illegible] ган. «Х Улуг хурал», «Ак-Туруг», «Тииледге» совхозтар [illegible] сортун алгаш, база-ла үрезин [illegible].

Үрезин хоранна-[illegible] өөжүм болуп турар: 37 [illegible] тоннаның чүгле 15 мууну хораннаттынган. Бий-Хем болгаш Таңды районнарының ажыл-агыйлары үрезин хораннаарын доозуп турар. Ук ажыл Улуг-Хем биле Чөөн-Хемчикте кончуг оожум. Тес-Хем, Эрзин [illegible] элээн. [illegible].

Г. ГЛАДЫШЕВ,
Коээ ажыл-агый министерствозунуң үрезин ажылының киллизиниң эргелекчизи.

АКЫ-ДУҢМА УЛУСТАРНЫҢ ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

Д. ДИАСАМИДЗЕ, Аджар АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы

Автономнуг республика болуп тургустунганының 60 чылын Аджария күчү-шыдалының болгаш энергиязының чечектелишкининиң [illegible] уткуп турар. Экономиканың болгаш культураның бедик сайзыралының оруу-биле, коммунистиг тургустуушкунуң оруу-биле ол совет улустарның акы-дуңма өг-бүлезинде чоруп орар.

Төөгү талазы-биле эң кыска хуусаада ол черге социал болгаш экономиктиг улуг өскерлиишкиннер болган. Ам Аджар АССР-ниң үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 1921 чылдагы деңнелден 126 катап, а дайын мурнундаазындан—барык беш катап хөй. Автономнуг республиканың бүдүрүлгези нефть про-[illegible], [illegible] судналарын, аъш-чем үлетпүрүнге машиналарны, электри приборларын, эмнерни, мебельди, ниик-хепти болгаш өске-даа хөй чүүлдерни бүдүрүп турар. Аджар маркалыг продукцияның 66 күрүне садып ап турар.

Ук черниң байлаа болгаш чоргаарал—оон кедээ ажыл-[illegible]. Аджария—[illegible] тиг үнүш өстүрер талазы-биле чуртта эң кол черлерниң бирээзи, шай болгаш цитрустарның улуг бүдүрүкчүзү.

Совет эрге-чагыргазының чылдарында автономнуг республикага улус өөредилгези, эртем, [illegible] хөгжээн. Ам Аджарияда 400 ажыг ниити өөредилге школалары, профессионал-техниктиг училищелерниң четкизи, [illegible] дээди өөредилге чери бар. [illegible] 30 муң ажыр суртуулдар болгаш студентилер өөренип турарлар. Мааа Совет эрге-чагырга тургустунар мурнунда чаңгыс-даа эртемден чок турган. Ам ында 14 эртем-шинчилел албан черлеринде 350 эртем [illegible] ажылдап турар, оларның 12-зи доктор, 150-и эртемнер кандидаттары.

Бистиң чуртувуска социализм болгаш коммунизм тургузарының херээнге күш-ажылчы Аджарияның улуг-хуузун Төрээн чурт бедии-биле үнелээн. Оон тугунда үш орденни каазан: Ленин, Октябрь Революциязы база Улустарның Найыралы.

Аджар АССР-ниң [illegible] чилери алдарлыг хүнүн күш-ажылчы улуг тиилелгелер-биле уткаан. Автономнуг республиканың үлетпүрү Төрээн чуртка пландан ажыр 48 миллион рубльдиң продукциязын берген. Бүдүрүүшкүн хемчээлиниң өзүлдезиниң беш чылда пландаан темпизи В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 110 чыл оюнда чедип алдынган. Күрүнениң Шынар демдектиг продукцияның хемчээли барык-ла ийи чартык катап ковудаан.

Шайның болгаш цитрустарның аджар мастерлери беш чылды дөрт чыл иштинде күүсеткен. Олар пландан ажыр 30 муң тонна сарыг шай бүрүзүн, 148 муң тонна мандариннерни, апельсиннерни болгаш лимоннарны белеткээн.

Он бирги беш чылды республика эки эгелээн. Үлетпүр 1981 чылдың бирги кварталының продукция бүдүрериниң болгаш садгаарының пландарын ажыр күүсеткен. Чер ажылдыглар чаа дүжүтке эки үнелезиниң тургузуп алган. Бо чылын 66 муң тонналаан хөй сарыг шай бүрүзүн, 120 муң тонна цитрустарны чыып алырын шиитпирлээн.

[illegible] нары партияның XXVI съездизинин документилеринде, СЭКП ТК-ның Л. И. Брежнев-[illegible] илеткээни Отчёдунда [illegible] кууседиринге бодунуң талантыг са-[illegible] ринге бүзүрелдиглер.

(СЭТА).

Калдар-оол Хертекович ДАНЗЫРЫН

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, СЭКП кежигүнү Калдар-оол Хертекович Данзырын аар болгаш үргээлиниң соонда 1981 чылдың май 3-те мөчээн.

К. Х. Данзырын 1931 чылда Бай-Тайга районнуң Шуй суурга төрүттүнген. Бодунуң күш-ажылчы оруун ол 1944 чылда «Мурнакчы» колхозка эгелээн. 1951—1954 чылдарда Совет Армияның [illegible] эрттирген. 1954 чылдан 1961 чылга чедир геологиялың-чинчилел партиязынга ажылдаан. 1961 чылдан бээр «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелинге ажылдап келген. 1964 чылдан бээр ол эргелелде дачны бетонщиктер бригадазының бригадиринге ажылдаан. К. Х. Данзырынның удурткан бригадазы В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» [illegible] дузалыг хөй объектилерни тударынга дорт киришкен болгаш улуг салыышкынын киирген.

К. Х. Данзырынның бригадазы республиканың тудуг бригадаларының [illegible] хөй чылдарның дургузунда со-[illegible] чизи болуп келген. Ол аныяктарның эки дагдынычызы болган. Тудугнуң мергежилдиг кадрларын белеткээр дугайында улуг сагыш салыышкынны [illegible].

К. Х. Данзырын хөй-ниити [illegible] жип келген. Улус хоочуттарының хоорай болгаш район Советтериниң [illegible].

К. Х. Данзырынның эрес-[illegible] чурт бедии-биле үнелээн. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Тыва АССР-ниң алдарлыг [illegible] орденнер-биле, «Хүндүлелдиг [illegible]» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

Ажыл-ишчи, сагыш човангыр, биче сеткилдиг эштиг коммунист Калдар-оол Хертекович Данзырынның дугайында [illegible] арлар.

Г. Ч. Ширшин, М. К. Мендуме, Ч-Д. Б. Онзар, П. И. Кравченко, Г. Н. Долгополов, А. И. Ванма, Д. Н. Оолжак, А. И. Пажидаев, М. Н. Шыырап, А. И. Леньшин, В. П. Сузос,Т.-Ч. Нообу, А. И. Галайко, М. Е. Абрамов, Г. С-М. Иргит, В. Б. Добромыслов, Н. С. Шойгу, И. А. Остапец, Ш. П. Куулар, Ш. Д. Ооржак, З. Г. Бутанов, А. А. Федоров, Л. Н. Ткаченко.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ТАЙБЫҢЧЕ ЧАҢГЫС ШЫН ОРУК

СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң киирген тайбың чаа инициативалары Японияның [illegible] лиг хөй ниитизиниң кол кичээнгейинде туруп турар. Япон парламентиниң төлээлекчилер палатазының депутаты, Японияның Социалистиг партиязының Төп күүсекчи комитединиң кежигүнү Сэйзо Хасегава ПМА-ның Токиода корреспондентизи Ю. [illegible]-биле беседазынга мынча деп чугаалаан:

«Совет [illegible] Барыын чүкте болгаш Японияда ам-даа [illegible] турар. Үнелезин барымдаазы чок ол нүгүлдээшкинниң дузазы-биле империалистиг бөлүктер «совет дайынчы» катап эргилиишкинниң чедип алырын оралдажып турар. Ынчангаш Совет Эвилелиниң тайбың чаа саналдары онза чугула ужурдузалыг болуп турар.

Совет Эвилелинге барып чораан кижи мен. Делегейниң ийиги дайынының чылдарында 20 миллион оолдар, кыстарын оскунган совет улус чаа халапты күзевес болгаш делегейге тайбыңны камгалаарынга бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. ССРЭ — ол дээрге, боо-чепсектерни эндере бүдүрер дээш эвес, а ону соксадыр дээш туржуп турар кара чаңгыс күрүне-дир. Стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаар-[illegible] XXVI съездизиниң ииирикчиниң [illegible] тайбың чаа саналдар — оон тодаргай бадыткалдарының-дыр.

Ырак Чөөн чүкке илеге-[illegible] тыр сонуургалдыг бүгү чурттар-биле тодаргай чугаалажышкыннарны кылыр дугайында чаа совет саналдар — эң-не сарыылдыг болгаш ботүг политиканың тодаргай илерели деп санаар мен. Ол [illegible] тандырар болза, Ырак Чөөн чүкке болгаш бүгү Азияга [illegible] болур ийик.

Ядролуг бомбалаашкыннарның улуг халавынга таваржып чораан япон улуска эң [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге киирген. Ол дээрге — ядролуг халапты болдурбазының амыдыралчы [illegible] бадыткап көргүзер. Делегейниң [illegible] тургузар дугайында санал-дыр. Оон составынга делегейниң сураглыг эртемденнери киирген турар ийик.

Япон-совет харылзааларга хамаарыштыр мындыг чугаалавайн барып болбас. Ийи чурттарның аразында [illegible] кылдыр экижилеринге найыр [illegible] бергээн чарарынга өскүү [illegible] турар деп бадыткаарым Японияда [illegible] дажып турар. Олар боттарының үнелезин чок ол бадыткаашкынын агартыр сорулгалыг [illegible] телгени» дээр хоозун шуугаазынны өскүүп турар. Үнелезин чок ындыг шуугаазын [illegible].

Соксаал чок антисоветтиг кампанияны «бот камгалал күштери» дээр [illegible] лары-биле чуртту империалистиг чепсеглээрин илепкейжидери-[illegible]. Чурттуң шериг күчүзүн күштелдирип турар мындыг байдалдарда япон тайбын конституциязын [illegible] тавыырап, япон девискээрлерде америк шериг [illegible] узуткаар, «бот камгалал күштери» [illegible] калбартыры бүгү япон улустаи негеттиниң турар.

[illegible] пак чоруун шиитпирлиг мооладап турар Совет Эвилели эвес болза, тайбынны камгалаары болдаттынмас [illegible] тайбыңга ынак бүгү күштерни [illegible] тайбыны камгалаарынче, ооң [illegible] ны болгаш улустарның бүгү талалыг кады ажылдажылгазының калбартыышкының кара чаңгыс шын оруун СЭКП-ниң XXVI съездизи бүгү кижи төрелгетенге тодаргай айтып берген.

(ПМА).

БАШТАЙГЫ ДЕМОКРАТТЫГ СОҢГУЛДАЛАР

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Улусчу Кампучияның бүгү хоорайларынга болгаш суурларынга май 1-де тус черниң-биле эртенгиниң чеди шакта соңгулда участоктары ажыттынган. Күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга — Кампучия Улус Республиканың Национал хуралынга бүгү-ниити соңгулдалар болган. Ол дээрге, Кам-[illegible] дугаар ёзулуг демократтыг [illegible].

Р[illegible] нарынга ол соңгулдалар ёзулуг байырлал болган. Ук соңгулда [illegible] зинге чаа үе-чада болуп, кам-[illegible] рышпас чорук дээш, америк агрессорларга база пекин гегемонизмниң чалчаларынга удур узун хуусаалыг болгаш берге демиселиниң түңнелинде улусчу эрге-чагырганың тодаргай чедиишкиннерин херечилеп турар.

Соңгулдага [illegible] белеткел [illegible] Национал хуралдың депутаттарынга кандидаттар соңгулда кампаниязының үезинде соңгукчулар-биле ужурашкан, [illegible] соңгулдалар дугайында хуруму-ну чүүлдерин тайылбырлаар дээш чурттуң эң ырак районнарынга барып чораан.

АМЕРИК АДМИНИСТРАЦИЯДА ЧӨРҮЛДЭЭЛЕР

ВАШИНГТОН. (СЭТА) АКШ-тың администрациязының [illegible] парлалга хөй кичээнгейни салбышаан. Күрүне секретары А. Хейг администрацияның дээди эшелоннарында «чаңгыс аай команданың кежигүнү ышкаш чедеңиишкин чок ам шак ындыг ойнакчы апарган» деп, «Вашингтон пост» солун бижээн. Бодунуң аажы-чаңы болгаш медегелдери биле администрацияның өске кежигүннериниң кылыын ол хайныктырган, ынчангаш бодун бу-[illegible] рап базарының эриинге чедир часкан» деп ол [illegible].

Бүгү-ле чүүлдерге бирги рольду ойнаар дээр чүткүлү [illegible] дир үезинге [illegible] дарыышы айылы тывып, оон «бодунга келген сөөлгү үеде Хейг-биле бергени хөй [illegible] дейен илеен апарган» деп «Вашингтон пост» демдеглээн. Президент Р. Рейганның чоок өңнүү сенатор П. Лэксолт-биле эртенги шайлалгага күрүне секретары эрге-чагыргалырак чүүкүлдери-биле бодунга улуг каража чедиргенин билингеш, [illegible] алырып, [illegible] ның бүгү оон [illegible] сагып билир [illegible] болурун аазаан. Маңаа бо куаел-чүүкүлдерим президентиге билдинген турарын күзээр ийик мен деп, Хейг [illegible].

Оон түңнелинде амгы үеде Хейгтиң, АКШ-тың [illegible] министри К. Уайнбергерниң, [illegible] министри М. Болдридж-[illegible].

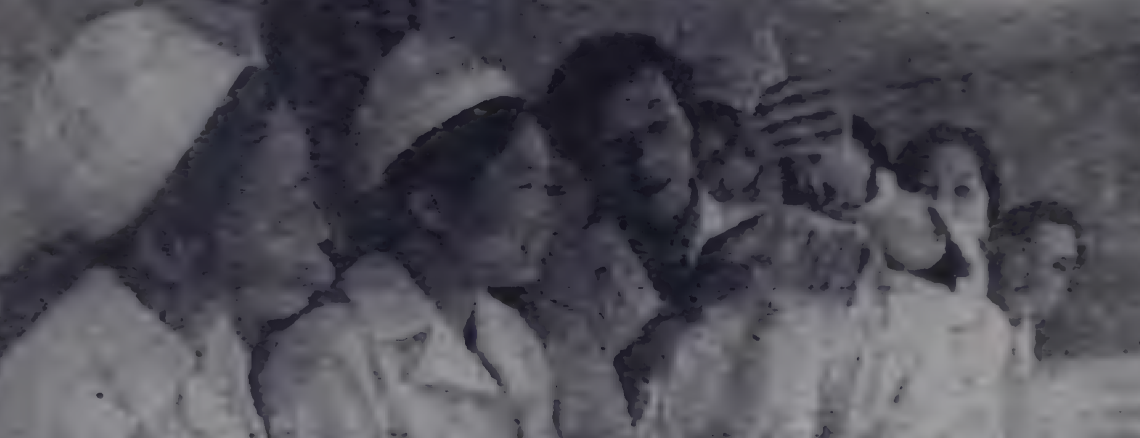

Лаоста кадык камгалал айтырыы чедиишкиннинг шиитпирлеттинип турар. Чоокка чедир-ле чуртка тускай мергежилдиг эмчилер каш санныг кижи турган, а ам болза чогуур эртемниг ажылдакчылар-биле хандыртынган улуг эмнелге албан черлери можу бүрүзүнде бар. Чурттакчы чонуң барык кол кезии чурттап турар каазо черлерде эмчиниң баштайгы дузазының пунктулары тургустунгулаан. Чөвен берге ырак-узак черлерже эмчилер бригадаларының үнүүшкүннерин доктаамал чорудуп турар.

Национал эмчи кадрларының белеткелинче улуг кичээнгейни чуртта салган. Училищелер, санитарларның болгаш эмчи сестраларының курстары ажыттынгылаан. Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудуп тургускан лаос-совет найыралдың госпиталы өөредилгениң улуг төвү апарган, медицина институду ажылдап турар.

Чурукта: Вьентьянның медицина институдунуң ийиги курузунуң студентилери биохимияга практиктиг кичээл үезинде.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЙСП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

АДЕН. (СЭТА). [illegible] соругазы — национал-хосталгалыг [illegible] тургузукчуларның [illegible] оларнын кылыри, месть-дежиишкиннерин болгаш дайыннарны чорударының аргазы-биле делегейниң бо районунга [illegible] турар деп [illegible] ПСП ТК-ның [illegible] Ам [illegible] Мухаммед ЙСП ТК-ның улуг [illegible].

[illegible] пленум чугаалажып көрген. Ол чурттуң патриоттуг күштерниң, Палестинаның [illegible] империализмге, сионизмге болгаш оларның [illegible] бүрүн деткип турарын бадыт-[illegible].

Совет Эвилели баштаан [illegible] бынны болгаш айыыл чок чорукту хадыырарынче, делегейниң [illegible] ниң чаңгыс эмн быжыглаарынче углаан тайбыңга [illegible] ЙСП Төп Комитеди бедии-биле үнелеп турарын А. Н. Мухаммед демдеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң киирген совет тайбың инициативаларын деткип турарын А. Н. Мухаммед Йемен [illegible].

Ол саналдарны боттандырары Индий океанның, Персия [illegible] чүктүң болгаш Европаның амыдыралчы эң чугула айтырыгларын шиитпирлээриниң [illegible] болуп турар деп, ЙСП ТК-ның Чиигине секретары онзалап демдеглээн. Боо-чепсектерни эндере бүдүрерин соксадырынга совет инициативалар чугула рольду ойнаар [illegible].

1981—1985 чылдарда ЙУДР-ниң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң тодаргайлаттынган ийиги планын боттандырарынга илеткейлиг киржиринче чурттуң ажылчы чоннарын ЙСП ТК кыйгырган.

БОЙДУС БОЛГАШ КИЖИ: КАЙДА КАНДЫГЫЛ?

ВАРШАВА

Варшавада [illegible] болгаш картография институдунуң эртемденнери республиканың хемнериниң суунуң ооңг [illegible] хирлениишкининиң чаа ар-[illegible] суун өңнүг фотоуруглар тыртканнар. [illegible].

РИМ

[illegible] хоорайлар [illegible] Адриатика далайның эриинге балыктар массалыг-биле кырлып өлген. Чүге дээрге, Фольядоор речкизи [illegible] далайже агып кирип чыдар [illegible]. Ону ында турар химия фабриказы сүрже теңнеп болгаш. Ол фабриканың эдериниң [illegible].

БАРЫЫН БЕРЛИН

Үлетпүр бүдүрүлге компаниялары муң-муң тонна хоралыг [illegible] турар. Оон түңнелинде Барыын Берлинниң [illegible] дееп калган.

Барыын Берлиннин [illegible] бойдус [illegible] организацияларның бойдусту [illegible] демдеглер алырын эрге-чагыргалардан негеп турар.

КУАЛА-ЛУМПУР

Малайзияда [illegible] бойдус байлаан камгалаарының талазы-биле пропаганда кампаниязы чорупн турар. Хөй [illegible] ка [illegible] хоозун черлерниң база [illegible] эртемденнерниң саналын езугаар [illegible].

ПАРИЖ

Долганып турар бойдус чүүлдерин камгалаарының айтырыгларының талазы-биле [illegible] конференциязы анаа чоокта чаа болган. Оон ажылынга 40 чурттардан барган 2000 хире [illegible] специалистер киришкен.

СОФИЯ

Анаа БУР-нуң Күрүне [illegible] бойдус чүүлдерин камгалаарының [illegible] болган. Анаа автомобиль транспортунга техниктиг контрольду сайзырангайжыдып, [illegible] программазын [illegible].

(СЭТА-ның корр.).

Эвилелдешкен республикаларда

Казахстан:

«КОЛОС» СТУДИЯНЫҢ ФИЛЬМНЕРИ

Бо хевээр студияның тургускан депшилдерин тараажы... СЭКП-ның XXVI съездизиниң делегады, Чистовский совхозтуң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры... Н. Кураповтуң дугайында фильмни студия ам белеткеп турар...

СЭТА-ның корр.

Азербайджан:

ИШЧИ ИЕГЕ

Б. Н. Ленин аттыг түйбүү кылыр заводта...

Шуугаар бетинде боданыр

Бир чылын чаа бажын алган мен. Аалчым каъзызында «Молодежное» деп кафелиг, баш тавраар черлиг, чаш уруглар чемин белеткээр кухнялыг — таарымчалыы аажок. Кежээ чүжүп көөрге, кафеден хөгжүм үнү чаңгыланыр. Таныжылган, дыштанган аныяктарның хөлегези сонга өттүр көстүр. Чоок-кавызында ...тарынга ...-даа таарымчалыг-дыр деп бодап турган мен.

Бир-ле кежээ кара костюмнуг, ...ажи улгады берген херээжен кижи бажыңымга кирип келгеш:

— Алыңар ..., ...ам чаазын ... «Молодежное» кафеде ойнап турар музыка болгаш ... берbes... Ынчангаш кафени хааарын азы орта музыка ойнавазын негеп тур бис — деп хоорай Советинче ... болган.

— Ат салып шылавас мен. Музыка, таңцы менээ шаптыктавайн турар. Силер аныяк чоржаш, музыка дыңнап, таңцылап чоруурунар ...— деп, саазынны эгидип бердим.

...

Элээн үе эрткенде «Молодежное» кафе ажаа-ла ортумак столовая апарган.

Найысылалывыстың чурттакчы чонунуң 30 хуу хирези чурттап турар, ийи тускай ортумак өөредилге черлерлиг Дерткү микрорайоннуң аныяктарының ойнап-хөглээр, дыштанар чери турган кафени чүгле болуушкун дыжын бодаар кижилер янзы-бүрү организацияларга ...«бажынга олуруп» каан.

Өске бир факт. Кызылдың пассажирлер АТБ-зи 15 дугаарлыг автобусту черни орууң телецентрге чедир узадып, конечуг шын шиитпирин хүлээп алган. Чүге дээрге хоорайның барыын талазында автосептелге, алгы, пиво заводтары, сүт комбинаты ышкаш янзы-бүрү бүдүрүлгелер-ле хөй. Оларның ажылчыннарының база инженер-техниктиг ажылдакчыларының ... дерт дугаарлыг чаа районда чурттап турар. Бо бүдүрүлгелерниң ажылчыннары № 15 автобуска олуруп, телецентрге четкеш, ажылдаар черлеринге ...

...

А. ЧАРАШ-ООЛ.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

КАҢНАКЧЫ ШҮҮЛГЕН

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-де бистиң республиканың найысылалынга болгаш хоорай, суурларынга, районнар төптеринге спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге солун маргылдаалар хөй-биле болуп эртken.

Кызылга болган спорттуг маргылдаалар делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскааткан «Шын» солунунуң шаңналы ...чаңчыл болган тыва хүрешке кызылчылар болгаш ...аалчылары улуг сонуургал-биле бергеннер. «Шын» ...шаңналы ...бо маргылдаа 1962 чылдан бээр чыл бүрүде доктаамал эртип келген.

Аңаа бедик арга-дуржулгалыг, аваангыр-кашпагай мөгелер ...турган. Оларның аразында тыва хүрешке РСФСР-ниң спорт мастерлери ...

Иван Хураган, Өлзей-оол Ооржак болгаш өскелер-даа бар. Сөөлгү чылдарда аныяк мөгелер хоочуннардан дудак чок хүрежир, ... чаңчылдары ... Кызылдың педагогика институдунуң студентизи, хүреш ... ССРЭ-ниң спорт мастерлиг аныяк мөге Олег Ооржак шүүлген.

Бо чылын болган маргылдаага база бир чаа чемпионну илереткен. «Востоксантехмонтаж» трестиниң каңнакчызы Виктор Хертек бо удаада шүүлген. 32 мөгениң хүрежиниң ийиги салымының соонда 8 мөге арткан. Ол салымда самбо болгаш хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Иван Хураган биле Виктор Хертек ужуражы бергеннер. Олар эгезинде бот-боттарындан сестип, сегиржип ап чаап турганнар. ...

...

А чемпион ат дээш хүреште В. Хертек хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Александр Монгуш-биле ужурашканнар. ...

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: (он талазында) шаңналдыг черлерни алган мөгелер В. Хертек, А. Монгуш, И. Ооржак болгаш А. Монгуш олар; хүреш үезинде.

МАЙ 5-ТЕН 7-ГЕ ЧЕДИР
ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

6.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Часкы аялгалар». Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилелдиң радиозунуң уругларның улуг хорунуң ... концерти. 9.35 — «Мээң кадайым, мээң уругларым». Уран-чечен фильм. 10.45 — «Шинаа, журналист ...». Документалдыг телефильм. 11.10 — Медээлер. 11.15—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. ...

...

— ЦСКА. Хоккей дамчыдыы.

МАЙ 6-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

6.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Шевер холдар». 9.35 — «Ооржум ужар самолёт». Уран-чечен фильм. 10.50 — Улустуң «Орус хөөмей» деп хөгжүм херекселдериниң оркестриниң концерти. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.55 — «Тииллиттирбес болгаш алдарлыг». Хөй сериалдыг ...

...

МАЙ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе» Информастыг программа. 8.40—Эртенги сула шимчээшкин. 9.05—«Горнистер, харылданар!» 9.35—... Уран-чечен фильм. 11.00—«Радио—ре...». 11.25—Медээлер. 11.30—14.15—Чапсар. 14.15—Медээлер. 14.35—«Тииллиттирбес болгаш алдарлыг». Хөй сериалдыг документалдыг фильм. 4-кү фильм. ...

...

КЫЗЫЛДАН

...

ИИЙГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

...

Редактор В. С. ШАРАВИИ

Агаар

Бегун республиканың ...

КИНО

МАЙ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мерседес» четтирбейн барган» ...

«ПИОНЕР»: «Таро—маңгыс тыва» ...

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: ...

ЧАА КИНО

Довженко аттыг киностудияга удурулгенн «Мерседес» четтирбейн барган» деп шериг ужуралдарлыг темалыг кино үнүп эгелээн.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу

Халдар-оол Хертекович ДАНЗЫРЫННЫҢ

...

Эмчиниң сүмези

БАЗА КАТАП ХАН БАЗЫЫШКЫНЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Хан базыышкынны улуг кижилер аъш-чем, хүн чуруму сагыырының болгаш эм оът-сигеннерниң, аржаан, санаторий, курорттарның ажык-дузазын тайылбырлаары дилээн чоннуң чагаадарынга хамаарыштыр хоорайның болгаш районнар аразында эмчиниң күш-ажыл талазы-биле эксперт комиссиязының даргазы, терапевт О. К. Мартан-оолдуң харыызы.

Эртем-техника хөгжээн амгы үеде чон аразында кеңгерецгей аарыгларның бирээзи — хан базыышкыны улгадыр аарыгдаан хоочураан кижилерниң чединишкиниг ээнээрииге таарымчалыг байдалдар бисте тургустунган. Ону боллурбазы...

ажылдаар, чемненир, дыштаныр үелерин шын хуваап чаңчыкканы улуг салдарлыг болур. Бо бүгүнү сагып чаңчыкkan кижилер белен аарывастаа болур. Ол чаңчылдарны сагывыры хан базыышкынны улгатканда оон сегип, ка...

ажыглаан болур. Организм орта чаңчыгып, чоорту үйгу өскерлиишкиниң улам-на хаактадып болур. Ынчангаш ооң орнунга мыдыг кижилер удуур мурнунда агаарлыг черге сейгүүстеп, өрээлин агаарлап, кежээки чемге кофе, чемни четкир шайны ажыглавайн, сүт, кефир, хойтпак, тарак аймаан хөй эвести ажыглаар болза, үйгу эки болур. Ол мышкаш орай дүнеге чедир телевизор көөрүн соксадыр болза эки. Аъш-чемге дүсту доктаамал хөй хемчээлдиг ...

...

Хан базыышкынны улгатканда таакпы тырттып, арага ижип болбас.

О. МАРТАН-ООЛ,
терапевт.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 106 (11604) | 1981 чылдың май 6, среда | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ЭЭ БОЛГАН

Ивановонуң В. И. Ленин аттыг камвол комбинадының аргыкчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Голубева СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин чүве чугаалап тура, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип, ажылдың шынарын экижидип, арга-дуржулгазын аныяк аргыкчыларга дамчыдарын аазаан.

Кайгамчык мастер сөзүнге ээ болган. Ол ам 30 станоктуң оруунга 32-де ажылдай берген, а азырда аргыгның алды автоматынга чангыс кижи ажылдап турар болгай. Ол—нормазыр. В. Голубеваның үлегерин комбинаттың дыка хөй ишчилери эдерген.

(СЭТА).

ОН БИРГИ БЕШ ЧЫЛ: баштайгы чылы

Ажылчынга сөс

ТУУЙБУ—ТУДУГГА ХЛЕБ

Бистиң улуг эвес коллектививис партияның ээлчеглиг чаа съездизинге уткуштур аажок бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдааш, бо чылдың баштайгы ийи айларының планын февраль 23-те күүседипкен. Ынчалзажок бирги кварталда тудуг-монтаж ажылының планын бригада күүсетпейн барган. Оон колдуунда чылдагааны тудуг материалдарының чедишпези-даа болган. Черле ынчаш бо дээрге бистиң Чаа Шагаан-Арыгның тудугларында аарыглыг болган айтырыг. Ол дугайын улуг-биле хуралдарга «дуптуг чүве болза, дежилгиже» чугаалажып, солуннарга үргүлчү шүгүмчүлеп, бижип келген. Ол хиреде шоолуг экижээн чүве чок.

Бирги кварталда бистиң бригадавыс 115 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылын кылыр турган, ону чүгле 103 муң чедирген. Ол үениң дургузунда тудуг материалдары чогундан 248 кижи-шакты халас чидирдивис, ол ышкаш электроэнергия чогундан 83 кижи-шакты база ажыл чок халас эрттирдивис.

Бригадавыстың кирип турары № 18 кежүүп чоруур механизастаттынган колоннада 105 дашчы бар. Олар шупту бир ай дургузунда 2835 кубометр туйбуну салып, тудуг кылыр планныг, ол дээрге ай санында-ла КМК-га 1 миллион 134 муң туйбу херек апаар. А херек кырында «Шагонартяжстрой» трест ай санында чүгле 700 муң хире туйбу ап келген. Ол дээрге тудугнуң «хлеви-дир». Ындыг болурга ажыл канчап бүдер боор. Бетон кылыгларын барык-ла [illegible] турар.

Бир эвес тудуг материалдарының талазы-биле хандырылга бо хевээр турар болза, Чаа Шагаан-Арыгның хөй чугула тудуглары чогуур өйүнде ажыглаалга кирбейн барып болур. Ынчалгаш бо айтырыг бисти, тудугжуларны, шынгыы дүвүредип турар.

Материалдар-биле чогуур өйүнде, эки хандырып турар болза, план-даа, хүлээлгелер-даа күүсеттинип болурун бригаданың тудугжуларының шудургу ажыл-ижи бадыткап турар. Чамдык чижектерден көрээл. Бо чылдың бирги кварталында 24 база 12 өг-бүле чурттаар ийи каът ийи бажыңны ажыглаалга кирдивис. 12 өг-бүле чурттаар бажың барык дооступ турар. Ажыглаалга [illegible]

шынары «эки» деп демдеглеттинген.

Социалистиг чарышка бригаданың бүгү кежигүннери шупту хаара туттунган. Оон түңнелин ай санында боттарывыска сайгарып, чугаалажып турар бис. Кылдынган эки чүүлдерин болур-чогууру-биле демдеглевишаан, тудуг кылырынга болгаш күш-ажылдың организастаарынга чүү четпес болганын, ону база тодараткаш, оларны чайладыр дээш чүткүлдүг демиселди чорудары бригаданың кежигүн бүрүзү болунуң дорт хүлээлгези кылдыр санап турар.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылында бистиң сорулгавыс улуг. Бистер бо хүннерде чүгле чылдың планын күүседир дээш эвес, алган бедиткен социалистиг хүлээлгелеривисти чедиишкинниг күүседир дээш демниг күш-биле ажылдап турар бис. Бо чылгы хүлээлгевис — 312 олуттуг школаны ажыглаалга кирери бистиң бирги ээлчегде сорулгавыс болуп турар. Оон бирги кадын апрель айның эгезинде-ле доозупкан бис. Район котельназын, арыглаар черниң тудуун сентябрьга чедир доозарын база бөске хүлээттивис. Ам-даа 12 өг-бүле чурттаар үш бажыңны доозар бис. Оон ангыда бо чылын панельден эттээн бажыңны тудуп доосааш, чурттакчыларга хүлээдир бодап турар бис. Демдеглеп 46 кижиден тургустунган, улуг эвес коллективтиң мурнунда оон-даа өске тудугларны ажыглаалга кирериниң сорулгазы салдынган.

Мээн кады ажылдап турар тудугжу бригаданың кежигүннериниң хөй кезии мурнакчылар. Бригаданың кежигүннери коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Оларның аразындан эң эки тудугжуларга В. Трясин, С. Маадыр-оол, Б. Шырай, аныяк тудугжулар Островский биле Кечил-оол болгаш өскелерин-даа хамаарыштырып болур. Бистиң бригадавыс найыралдыг, чангыы эп-сеткилдиг. Бедик тудугжу мергежилдиг, болуушкун мурнунга салдынган кандыг-даа сорулганы шиитпирлеп шыдаар [illegible] берген. Бригадиривис, алдарлыг тудугжу А. Ягодин органы [illegible] кижи. Ону чоокта чаа чазаа

тың бедик шаңналы — «Хүндүлелдиң Демдээ» ордени-биле шаңнааны коллективтиң ажыл-хавыязы кылдыр ол хүлээп алган.

Бистерден хамаарылгалыг [illegible] шиитпирлеттинмээн айтырыгларның дугайын үстүнде чугаалаадым. Ол дээрге республиканың тудуг үлетпүр материалдар каттыжыышкыны, оон бүдүрүлгелеринге дорт хамааржыр айтырыглар. Олар черле тудугжуларның негелделерин хандырар талазы-биле шалыпчы болур, шуптузун чорудадан уштунар болза эки деп бодаар мен. Оон ангыда «Шагонартяжстрой» трест ышкаш, улуг тудуг организациязы чоорту болу тускай тудуг баазазын тургузуп алыр болза кончуг эки болур ийик.

Өске бир айтырыг. Чаа Шагаан-Арыгның тудугларында турумчаан, быжыг тудуг коллективтери эвээш. Ону эдип алыр дугайында «чугаалар база хөй болуп келген. Шыырак тудугжу коллективтерни тургузарынга комсомолчу путевка-биле келген аныяктар улуг ужур-дузалыг. Маңаа бирги [illegible] оларның ажылдаарынга, чурттаарынга база [illegible] байдалды тургузары чугула болбайн аан. Ынчалзажок маңаа путевкалыг келген чамдык аныяктар баштайгы [illegible] тавырыышкаш-ла чоруптар, а чамдыкта аңаа таварылга болган кижилер база чедип келир белгулаар-дыр. ВЛКСМ обкому болгаш хоорkому, райкомнары бо чугула айтырыгны хандыр сайгарып көөр, боже дидим тура-соруктуг, бергелерге торлуш дивес комсомолчуларны, аныяктарны шилип чорударын [illegible] мен. Чаа Шагаан-Арыгны «Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу» деп адааны тарылга эвес-ле болгай.

«Чаа беш чыл тудугжуларга шыгым шылгалда болур» —деп, СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев [illegible]. Чаа Шагаан-Арыгның тудугжулары ол шылгалданы тудугжу [illegible] телээде, үстүнде айтыг [illegible] хамааржышкан организациялар оларга боттуг дузаны көргүзерин дилеп турар бис.

К. ОРУС-ООЛ.
Чаа Шагаан-Арыгда тудугжу.

КОЛЛЕКТИВ ЧОРГААРЛАНЫР

Тыва АССР-ниң чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлге коллективтери Май мурнунуң шалыпчы ээлчээнде эки ажылдаан. Олар дөрт ай планындан ажыр 18 муң рубльдиң барааныг продукциязын бүдүрген, аалы муң рубльдиң сайгарган. Бир муң кубометр дилиг материалдарын [illegible] хөй-хөй мебельдин, культура-амыдыралдың, ажыл-агый херекселдериниң бараанныг планындан ажыр берген. Республиканың садыг организацияларынга 125 муң рубльдиң [illegible] 147 муң рубль кылдыр күүсеткен.

Айыттынган үеде Тураннын, Шагаан-Арыгның районнуң үлетпүр комбинаттарын, Кызылдың мебель фабриказы эн [illegible] Сарыг-Сепин район үлетпүр комбинады [illegible] ажылдааш, хожудап турган коллективтерниң санындан үнгеш, бо чылдың бирги квартал планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Ийиги кварталда үлүстүң херекцел бараанныг бүдүрерин улам көвүдедир дээш ажыл республиканың чурт үлетпүрүнүң ишчилериниң ортузунда күштелген. Туранның белеткелчилериниң бригадири Анатолий Кострев, рама чазакчызы Виктор Шаршаков, Шагаан-Арыгда станок [illegible] Михаил Ооржак, эптээр пектиң чазаныкчызы Владимир Черемнов, Кызылдың мебель фабриказында бригадир Татьяна Манова дээн чижектиг хөй-хөй мурнакчыларны ол коллективтерде чарыштың тиилекчилеринге чоргаарал-биле адап турарлар.

• • •

Кызыл хоорайның үлетпүр транспорт коллективтериниң ажылдакчылары социалистиг чарышка күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган. Олар нийти продукция бүдүрериниң дөрт айлар планын хуусаа бетинде күүсеткен.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективи аңаа улуг салдыышкынныг болган. Разрезтиң коллективи электри энергиязын чарыгдаарын планда көрдүнгенинден 3 хуу авээжеткен; оон күзели-биле хөмүр-даштың бот-үнезин чиигеткен.

Оон ынай Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйының, № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң, 48-ки тудуг эргелелиниң, эът комбинадының, Тыва электри четкизиниң, суг комбинадының коллективтери күш-ажылчы [illegible] чоргаарланып болур.

Найысылалдың үлетпүр бүдүрүлгелери продукция бүдүрериниң хемчээлин, эрткен чылдың бо үезинде турганындан беш хуу өстүрген.

Н. МААДЫ.

ДЕПУТАТТЫҢ ҮЛЕГЕРИ

Бай-Хемде «Бүрен» совхозтуң сүт-бараан фермазы он бирги беш чылда бедик көргүзүглерни удаа-дараа чедип ап турар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге аллар бодалурган социалистиг чарышка киришкеш, бо чылдың бирги кварталында [illegible] ону күрүнеге садарының планын хуусаа бетинде күүседириң хүлээнгеш сөзүн ээлээн.

Ол ышкаш коллектив эрткен дөрт айда инек бүрүзүнге онаалтыр ортумаа-биле 316 килограмм, азы эрткен чылдың бо үезинден 13 килограмм хөй сүттү саатан.

Түс-түс саанчылар аразында калбарган чарышка Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Бичии-Эрг Дазаева Сувак тиилекчи болуп, бодунга бижидгаан инектерниң бирээзинден-не ортумаа-биле 410 килограмм сүттү сааган.

М. НАРА.

«Коммунизмниң херели» совхозтуң төп сүт-бараан фермазы сүт саалдазының дөрт айларының планын 138 хуу күүсеткен. Машиналыг саалданың мастерлери район Совединиң депутаты Д. Н. Кечил-оол, комсомолчулар Ирина Оюн, Светлана Оюн болгаш өскелер-даа ол чедиишкинге төлептиг үлүүн киирдилер.

ЧУРУКТА: дагдынычы саанчы Д. И. Кечил-оол аныяк мурнакчылар И. Оюн, С. Оюн олар-биле.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГА ШКОЛАЗЫ

Мурнакчы арга-дуржулганы нептередир талазы-биле ажылдарже кичээнгейни күштелдирер сорулганы районнуң көдээ ажыл-агый эргелели холга ап, чамдык тодаргай хемчеглерни ап чорутан.

«Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга мурнакчы дуржулганың школазын тургускан. Бо ферма районда эвес, харын, республикада эң көргүзүглүг фермаларның бирээзи. Ону дуржулгалыг коммунист, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Чооду Баткар удуртуп турган. Ферма оңгу беш чылдың сүт бүдүрер болгаш күрүнеге садарының планын дыка ажыр күүсеткен.

Мурнакчы дуржулга школазының өөредилгезиниң программазын ажылдап кылган. Школаның ажылын башкарар [illegible] база тургускан. Школаның ээлчеглиг өөредилгезинге совхозтарның директорлары, мал ажылының тускай эртемнигтери, районда бүгү фермаларның саанчылары, көдээ ажыл-агый эргелелиниң тускай эртемнигтери киришкен.

Өөредилгениң темазы — мыйыстыг бода малдың уксаажыдыгазын моон соңгаар экижидери. Бо талазы-биле көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги В. С. Очур-оол, улуг зоотехник Н. К. Чооду, районнуң уксаажыдылга каттыжыышкынының начальниги К. Т. Дорду болгаш өскелердаа илеткелдерни кылдылар. Олар, мургулайында, район моон соңгаар сүткүр угланыышкынныг бода малды сайзырадыр талазы-биле кандыг ажылдарны чорутса чогуурул деп айтырыгга доктааганнар. Моон мурнунда эъткир угланыышкынныг бода мал өстүрер-биле чамдык фермаларны дүжүрген турган. Ол чорук бызаа камгалап алырынга [illegible] чедирген. Ам сүткүр угланыышкынныг фермаларны катап тургузарын байдал негеп келген.

Дуржулга солчуулгазын колба-биле организастааны дыңнакчыларга солун болган. Ферманың дуржулгалыг ажылдакчызы, инек тарыкчызы Суваан Увапай бодунуң ажыл-ижин чугаалап берген. Мында инектерни [illegible] тургусканы бүгү негелдеге дүгжүп турар. Санитарлыг байдалы [illegible] херекселдерин чурум ёзугаар тургускан. Мында инектерниң төрээзи, төрүвээнин, кажан боозаанын көргүзүп турар самбыра база бар. Оон ынай тарып боозадыышкынның календарын аскан. Ону барымдаалап саанчылар боттарының харыысалгазында турар инектериниң кажан төрүүрүн билип ап турар.

Фермада амгы бригадир Ольга Сырат нийти ажылдың организациязын таныштырган. Саанчыларның ажылдаар хүн чурумунда ферманың нийти ажылын тодаргай доктааткан. Инекти чемгерерин, саарын дүн чурумун ёзугаар чорудары чаңчыл апарган.

Саалданы машина-биле чорудуп турар апарганы сүттүң шынарын бедиткен, нийти [illegible] ковудээн. Машина-биле саалдага инектерни өөредип алыр [illegible] саанчылар чугаалааннар. Сүт саап алырының эң мурнакчы аргазы машина-биле саары болганда, бо талазы-биле чугаа хөй болган [illegible] болган. Саалда аппарадының тургузуун, ону ажыглаарының эң-не нептерецгей, бөдүүн аргаларын саанчылар билип алганнар.

[illegible] Чедиишкиннериниң дүлгүүрү — күш-ажылдың сагылга-чурумун [illegible]. Мында кижи бүрүзүнүң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускан. Саар инектерниң турар, чемгерер черлери арыг-силиг, чамдык хол-биле кылыр ажылдар механизастаттынган. Кызыл-булуңну ковуштуг кылдыр дерип, көргүзүг материалдарын чогуур туруштарында аскылаан. Мында лекция, беседа, политөөредилге доктаамал чорудулуп турар. Партияның XXVI съездизиниң материалдарын ферманың бүгү коллективи калбаа биле өөренип, ону коллективтиң амыдыралы-биле холбаштырып келген. Социалистиг чарыштың түңнелин үндүрери, оон тиилекчилерин мактаар болгаш шаңнаар ажылдар доктаамал апарган. 1980 чылда саанчылар Тыва АССР-ниң [illegible] Оюмаа саалда планын 166, Зоя Дөжит-оол 126, Клара [illegible] хуу күүсеткен. Ферма эрткен беш чылда 123,8 тонна сүттү пландан ажыр саткаш, 186 тоннаны ажыр бүдүрген. Саалда эрткен [illegible] 55 тонна турган болза, ам 64 тонна четкен, хүнде 1270 кг сүттү бүдүрүп турар.

Хараал-Тей сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилериниң [illegible] чугаажок. Ылангыя «Кызыл-таар» совхозтуң Улуг-Күзет сүт-бараан фермазынга саалда аппарады тургузар деп турар. Ынчангаш мында саанчыларны электри-биле инек саарынга өөредири негеттинип турар. Хараал-тейжилерниң бо талазы-биле байлак дуржулгазын шиңгээдип алыры Улуг-Күзет ферманың ажылдакчыларынга онза чугула.

Ферманың ажыл-ишчи коллективи 1981 чылдың бирги кварталының саалда болгаш сүт садар планын ажыр күүсеткен.

Т. ТОЮНДУП.

СУНДАКТЫҢ ЗВЕНОЗУ

«Ак-Туруг» совхозта мурнакчылар хөй. Олар совхозтуң экономиказының хөгжүлдерилинге, быжыглаарынга илепкейлиг [illegible]. Ындыгларның бирээзинге тудугжу звенонуң удуртукчузу, 18 чыл бызаанчылаан Карбы Иргитович Сундактың адап болур.

Оңгу беш чылда оон удурткан звенозу суурга элээн хөй чаа тудугларны немээн. Суурда культура, чурттаалга бажыңнарын, контора болгаш мал кажаазының звенозу [illegible] ажыглаалга кирген. Оңгу беш чылдың доозукчу чылында чүс баш инек кирер, Кызыл-Даг салбырының Ак-Даг болгаш Чыдгы-Хараар деп кыштагларга тору хөй, чаш хураганнар кажааларын туттан. Совхозтуң төп шалыңда 200 тонна тараа шыгжаар сарай кылдынган. Иленден [illegible] дөрт [illegible] бажыңнар, тору 350 хөй кирер пажазының капитал септелгезин чорутан. Доозукчу чылда звено [illegible] онаалдазын 120 хуу күүсеткен.

Он бирги беш чылда тудугжуларның сорулгазы улуг. Баштайгы чылда тору 500 баш хөй кирер болгаш чаш хураган турар ийи-ийи кажааны тудар. Оон [illegible] чурттаалга бажыңнарын база кылыр. Совхозтуң төп шалыңга делгем хемчээлдиг сарайны тударын көрген.

Бир [illegible] санап көргеш, тудугжулар [illegible] ажылдарын чыл эгезинде [illegible] чорутан. Хураңнен [illegible] ажылдарга чедиишкинниг боттандырары-биле олар шалыпкын ажылдап турар. [illegible] чаа 150 тонна тараа кирер сарайны кыска хуусаада доозкан. Амгы хүннерде Хаялыг-Даг деп кыштагда 500 хөй база чаш хураганнар кажааларының [illegible] ган. Ол кажаалар оурун ажыглаалга дужаатынарга, бир чурттаалга бажыңның тудуунче киришкерлер.

Карбы Иргитовичиниң удурткан болуунда мурнакчылар хөй. [illegible] Сержит, Сергей Девер, Владимир Өйүр-оол олар хуу нормазын доктаамал 120—150 хуу күүседип келген. Оларга шаңнал, мактаалдарын тывыскан турар.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының планының онаалдазын хуусаазындан эрте күүсеттирип болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] дээш тудугжулар [illegible] ажылдап турар.

С.-М. СОТНАМ.
Улуг-Хем район.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

КЫСКА МЕДЭЭЛЕР

ОДЕССА. Бара залай чоогунда ажыл-агыйлар тарымал сиген, көк-тарааның ажаалдалын эгелей берген. Бо культураларның дүжүдүн мал чеминге херекселдери-биле ажаап ап турар. Мал чеми культураларны областың ажыл-агыйлары бо чылын [illegible] чартык миллион гектар шөлге — эрткен чылдан 44 муң гектар хөй кылдыр тараан.

МИНСК. МТЗ-50 деп маркалыг тракторларның [illegible] сайзыраткан моторларын Минскиниң мотор заводу бүдүрүп эгелээн. Кывар чуула дамчыдар системаларны ол бүдүрүлгениң специалистери чаарткан чорук кывар чуулду 10 хуу камнаар база дизельдиң күчүзүн улгаттырар арганы берген.

ИОШКАР-ОЛА. Марий АССР-ниң ыяш ажылдакчылары тудуга херекселдери-биле кескен ыяштарның оруунга шет ыяштарны тарып эгелээн. Специализастаан машиналар-биле ыяш тарылгазын чорудуп турар. Республиканың кол байлаа — арга-ыяш. Ынчангаш арга-ээлеринниң камгалаарынче база кестиинген ыяштарны катап тургузарынче онза кичээнгейни ында угландырып турар.

КЫЗЫЛ. Улуг-Хемниң бир кол адыры — Бии-Хемниң суу-биле теплоходтар аргыжары эгелей берген. Чүък сөөртүр баштайгы теплоходтар Тожу районнуң төвү Тоора-Хемче углай чорупкан. Көдээ ажыл-агый техниказын болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа чугула чүъктерин олар Тожу районга чедирер, а дедир келирде — тудуг ыяжын Кызылга экээр. Пассажирлер аргыштырар теплоходтар Улуг-Хемниң унун дургаар удавас чоруп эгелээр.

КЕМЕРОВО. Солун парлалгазының чаа комплекси областың төвүнде ажыглаалга кирген. Мында тургускан чаа дериг-херекселдер солуннарны, номнарны парлаарын элээн каш катап түргедедир арганы берген. Комплекстиң бүдүрүлге күчүзү — бир ээлчегде бүдүн чартык миллион экземпляр солуннарны парлаар. Фототелеграф пеги мында ажыглаалга кирген соонда төп солуннарның матрицаларын самолёт-биле Кузбасска [illegible].

АРХАНГЕЛЬСК. Урал чуулгуун «Ак дүнелер» деп фестивалы Ак [illegible] хоорайлырында [illegible]. [illegible] концертин көрүкчүлер [illegible] рыбиле уткаан. Бистиң Төрээн-чурттуңнуң Соңгу чүгүнүң ак дүнелерин уткуур дээш Москваның болгаш Киевтиң, Биргиаииниң болгаш Таджикистанның хогжум коллективтери мында база чээ берген. Урал чуулгуун «Ак дүнелер» деп чанчыл болган байырлалынга Германия Демократтыг Республиканың телээдекчилери бир-ле дугаар кирип турар.

(СЭТА).

БҮЗҮРЕЛДИГ, ДҮРГЕН...

Воронежтиң энергетика системазының [illegible] четкилерниң ажылын хөктээмал контрольдап эгелээн. «Воронежэнерго» эргелелиниң диспетчер пунктузунда ЭВМ «Электроника 60»-ның баазазынга чуртта баштайгы телеинформатор комплексин тургускан.

Ол комплекс атомнуг база [illegible] станцияларының [illegible] бүдүрген электроэнергиязының бедик вольттуг [illegible] ажылын болгаш системаның өске-даа параметрлерин хайгаарар. Тускай херексел бичии-ле үеде [illegible] ээлени дораан көргүзүп, [illegible] ген участокту ежүрүптер.

Диспетчер херек үеде [illegible] [illegible] болгаш дүрген [illegible] аргалыг. Телеинформация комплексин энергосистеманың [illegible] бүдүрүлгезиниң дүрген [illegible] болдуткан.

БОЙДУСТУҢ АЧЫЗЫ

Харьковтуң инженер [illegible] архитектураның [illegible] ажыглаар [illegible]га тудар түрисчи баазаларының архитектурлуг овур-хевирин, конструкцияларын чечектер, чимистер, харчылгаштар болгаш коралдарлдан үлегерлеп алган. Бойдустуң чаяаттынган чуруттазы, овур-хевири келир үениң тудуун янзы-бүрү хевирлиг кылдыр, камналгалыг чорудар арганы берген.

Ол төлевилелдерни архитектура комбинаториги деп чаа теорияга үндезилеп тургускан. [illegible] тээр хөй эвес элементилерни ажыглап турганы, амы үениң массалыг тудуун хөй янзы хевирлиг болдурар арганы ол теория бээр. Чижээ, каш хуу [illegible] ол-ла панельдерден [illegible] [illegible] тудугларга хөй хевирлиг бажыңнарын тудуп болур. Ындыг конструкцияны чиик материалдар — асбестоцемент [illegible] ажыглап, [illegible] ЭВМ-ниң [illegible] оларны холумактарының хөй янзы хевирлерин санап ап болур. Чаа теорияны өөренир, [illegible] биле Харьковта ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының архитектура тудуг талазы-биле [illegible].

Эш М. А. Гаковту Тыва АССР-ниң арга-ыяш ажыл-агый министринге томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Михаил Александрович Гаковту Тыва АССР-ниң арга-ыяш ажыл-агый министринге томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 5.

ДУРЖУЛГАЛЫГЛАР

Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозтуң чолаачылары он бирги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес эгелээн. Олар планныг онаалдаларын күүседиринден ангыда кывар-чаар материалдарны камнап алыр, машина-техниказы аймыг болуру дээш турчуп турар. Хоочун чолаачылар Бора Сарыглар, Эрес-оол Ооржак, Очур Ооржак, Өктек Ооржак олар онаапкан планын ажыр күүсетпишаан, кывар-чаар материалдарны камнап алганнар. Бо чолаачылар түс-түзүнда он ажыг чыл чолаачылап келген болгаш боттарының дуржулгазын аныяк чолаачыларга дамчыдып берип, оларга эки үлегер-чижекти көргүзүп келгеннер.

Совхозтуң мурнакчы чолаачылары Б. Сарыглар, О. Эрес-оол, О. Очур, О. Өктек олар чылдың эгезинден-не бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, ону күүседири дээш [illegible] ажылдап турарлар. 1981 чылдың планныг онаалдаларын октябрь 1-ге чедир күүседирин олар шиитпирлээн. Мурнакчыларның алган хүлээлгелери чедиишкинниг күүсеттинеринге [illegible] чигзиниг чок.

Д. БАВУУ.

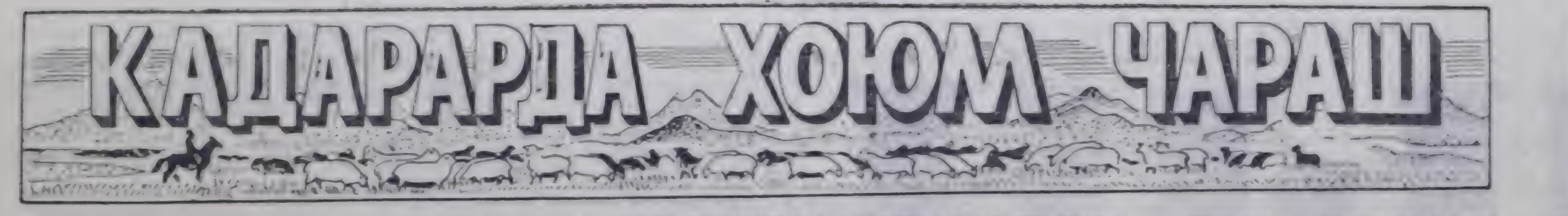

«Хой эъдин, дүктү, каракульду болгаш хой, өшкү ажылының өске-даа продукциязын бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле көвүделир».

(Кол угланыышкыннардан)

ХОЙДАН-НА ХУРАГАН ДЭЭШ

(АПРЕЛЬ БИРНИҢ МЕДЭЭЗИ-БИЛЕ)

Совхозтар	Шээр малдың шүпту төлү 1980	1981	Чүс башка оваштыр алганы 1980	1981
Республикада	[illegible]	[illegible]	57	70
Бай-Тайга	22547	25754	53	62
«Тээли»	5284	6871	[illegible]	[illegible]
«Бай-Тал»	7852	8549	[illegible]	[illegible]
«Кара-Хөл»	4693	4991	[illegible]	[illegible]
«Мурнакчы»	4708	5343	[illegible]	[illegible]
Мөңгүн-Тайга	22717	21529	[illegible]	67
«Малчын»	11915	11283	70	64
«Мөген-Бүрен»	10802	10246	[illegible]	71
Барыын-Хемчик	20562	20002	67	66
«Барлык»	7768	7936	67	77
«Шекпээр»	7892	6605	65	65
«Хемчик»	4402	4159	70	[illegible]
«Дон-Терезин»	500	1212	[illegible]	[illegible]
Өвүр	26195	28214	[illegible]	71
«Торгалыг»	[illegible]	11531	59	66
«Кызыл Туг»	8699	8767	[illegible]	78
«Коммунизмче оруук»	7102	7910	70	71
«Ак-Чыраа»	11	6	[illegible]	27
Чөөн-Хемчик	39778	48065	60	71
«Сүт-Хөл»	4502	5118	[illegible]	[illegible]
«Чыраа-Бажы»	5768	8439	[illegible]	[illegible]
СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг	2852	2933	[illegible]	[illegible]
«Большевик»	3302	4265	[illegible]	[illegible]
«Алдан-Маадыр»	9403	10552	[illegible]	[illegible]
«Искра»	4261	4319	[illegible]	[illegible]
«Октябрь 30 чылы»	4614	5216	[illegible]	[illegible]
Карл Маркс аттыг	2964	4179	58	[illegible]
«[illegible]»	2109	2999	47	68
Улуг-Хем	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	6915	10696	[illegible]	[illegible]
«ҮТКА 25 чылы»	8172	8436	72	77
«Улуг-Хая»	6600	7069	[illegible]	[illegible]
«Күш-ажылдың хостуу»	5618	5136	57	[illegible]
Жданов аттыг	5523	5523	[illegible]	64
«Ак-Туруг»	7587	8125	47	[illegible]
Таңды	21584	30536	[illegible]	[illegible]
[illegible] аттыг	8333	8462	[illegible]	66
ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг	4515	5044	[illegible]	67
«[illegible]»	3817	4240	[illegible]	[illegible]
Дуржулга станциязы	7415	5885	[illegible]	[illegible]
«Коммунизмниң херели»	4919	12790	[illegible]	[illegible]
Бии-Хем	21867	27013	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	7135	8052	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	3971	6059	[illegible]	[illegible]
«Кызыл тараачын»	[illegible]	[illegible]	[illegible]	79
«[illegible]»	2882	2901	59	68
Тожу	1800	2763	49	95
Тоора-Хем	1800	2763	49	95
Каа-Хем	12580	15503	44	67
«Бурунгаар»	1778	2339	52	71
«Кызыл туг»	1592	2207	[illegible]	[illegible]
«Бүрен»	2526	3204	[illegible]	[illegible]
«[illegible] орук»	2362	2662	[illegible]	[illegible]
«Улуг Октябрь»	2317	[illegible]	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	1918	2003	[illegible]	47
СЭКП XXV съездизи аттыг	87	31	—	—
Тес-Хем	20646	28106	49	[illegible]
«Тес-Хем»	5124	5685	[illegible]	[illegible]
«О. Шынаа»	9849	10866	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	3472	5656	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	4201	5897	[illegible]	[illegible]
Эрзин	20628	25924	[illegible]	[illegible]
Ленин аттыг	4823	5532	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	6557	7904	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	10094	10889	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	9654	11071	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	35396	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	3432	5034	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	4523	5628	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	3260	3580	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	6730	8702	[illegible]	[illegible]
«[illegible]»	2683	2890	67	78

ЭЭЛЧЕЖИРИНДЕН, ЭШ БЕЗИН ТЫВЫЛБАСТААН

Ыпгылак чоога иштинде ижык черде кыштаг. Коданның ээлери даштыын турлар. Аңаа таныжып, чугаалажы бердивис. Чолдаксымаар сынныг, назы догуй берген, ынчалзажок алак-бышкаа амдаа чиик, чазык арын-шырайлыг ашак кижи —кол кадарчы [illegible] Санаа ол болду.

— Шаанда ээлчеглиг кадатты бир дугаарында эгелээн кижи силер-ле болгай силер але?— деп, оон айтырдым.

— Ийе, ындыг ийин—деп, Көржен-оол Түлүшович доптчу харыылады.

— Ол чугула херек ам канчыгыл?

— Мырыңай уттундуруп барган ийин — деп, кижим мыныдыг.— Эдеп чуве бо. 70 чылдарның эге үезинде бо черге ээлчеглиг кадатты мен эгеледим. Ол ажыктыг-даа, малчыннарга таарымчалыг-даа арга чүве. Ээлчеглиг кадат соксаандан бээр ам беш чыл чедип тур.

— А чүге соксай берген ол?— деп, малчындан айтырдым.

— Хамык ужур совхозтуң удуртулгазында боор чүве-дир ийин —деп, Көржен-оол Түлүшович чугаалады. — Дарганар шимчевес, тодаргайлаарга деткивес боорга, малчыннар чүну канчаар.

— Ээлчеглиг кадат хамаан чок, эш кадарчы безин тывылбас боор-дур — деп, малчынның кадайы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Татьяна Адыгжыевна Санаа чугаага кирипти.— Бисте ам дузалакчы кадарчы безин чок [illegible] бис. Хой хойну ийи-ле кижи ажаары коргуг берге-дир.

— Бо кадайның чугаалап орары шын—деп, Көржен-оол Түлүшович улашты— Бис ам дузалакчы кадарчы чок артывыс. Кыжын биске дузалакчылап турган Бүрзүн-оол Маны-Хаяны учётчиктедир дээш, алгаш барган. Ынчангаш 640 ажыг баш база-ла ынча чыгам чаш хураганныг хойларны ажаап-тежээри шынап-ла чымыштыг-дыр. Харын-даа күш четтикпейн тур бис.

Совхозтуң удуртукчуларының малчыннарже кошкак кичээнгей салып, ээлчеглиг кадатты организаставайн турарының дугайында тодаргай фактыларны малчыннар боттары-даа, оларга дузалажып келген сакманчылар-даа биске чугаалады.

Малды ээлчежип кадарар, хойжуларны суурларга чурттадыр талазы-биле ажыктыг херекти баштай эгелээн Тока аттыг совхозта ам чаңгыс-даа кодан ээлчежип хой кадарып турар малчын чок болду. Совхозтуң удуртукчулары солчуп турза-турза, чаа ажылдап кирген кижилер ол чугула хемчегни ханылатпайн, олче кичээнгей салбастаан. Оон түңнелинде ээлчеглиг кадат ара соксаан, хойжулар тус-тузунда думмуун боралаңнып турар апарган.

турлуг чурттаар. Ооң база бир чугула чүвези аныяктарны мал ажылынче хаара тударынга таарымчалыг байдалды тургузуп турары. Бо чугула хемчегни ара соксап кааның мен хуумда шын эвес деп санаар мен. Ээлчег чок кадатче кирген соонда мырыңай бергедеп тур бис. Суурда [illegible]та үш бичии уруглар бар. Олар школада өөренип турар. Бис оларның өөредилгезин, канчаар чурттап турарын хайгаараар.

Ээлчеглиг кадат дугайында

Ээлчеглиг кадаттың ажыктыының база ону уламчылавайн, ара соксап кааның дугайын хоочун хойжу Көржен-оол Түлүшович мынчаар чугаалады:

Ээлчеглиг кадат үезинде дыка-ла эки турган чүве. Ээлчээн эрттирип каан кижи суурда бажыңынче чана бээр. Аңаа барып хөй-ниитиниң ажылынга база киржир, оюн-тоглаа көөр, лекция дыңнаар, школада уругларының өөредилгезин хайгаараар, ногаа, картофель тарып өстүрер. Ынчангаш малчын кижи амыдыралдан хожудап калбас, культуралыг чурттаар.

оларга дузалаар харык чок улус-тур бис. Ниитиниң малы дээш кыштагдан ыраар арга бар эвес. Оон аңгыда, мал кадарарынче аныяктр база кирбейн турар. Чүге дээрге, оларны ол чугула ажылче хандыкшыдыптар таарымчалыг байдал тургустунмаан-дыр. Чүгле ээлчеглиг кадат, мал кадарчыныңаан, аныяктарны суурга культурлуг чурттадырының болдунар аргазын бээр. Ол чугула хемчегни катап боттандырары үениң негелдезя деп санап турар мен. Ээлчеглиг кадат дугайында айтырыгны «Шын» солун бодунуң арыннарынга көдүргени кончуг чугулдуг. Бо талазы-биле малчыннарның [illegible] сонуургап номчудум. Бистиң [illegible] ээлчеглиг кадатче кичээнгей салып, ону организастаары чугула. Черле ынчаш, республиканың удуртур органнары, [illegible] ээлчеглиг кадат дугайында малчыннарның санал-[illegible] көргеш, ону чер болгаш организастаар болза чогуур-дур.

Хоочун хойжу Көржен-оол Санааның үстүнде чугаалаан чүүлдери чөптүг. [illegible] организастаар дугайында малчыннарның үндүрүп турар саналын өөренип көөр, бо чугула херекти бирги ээлчегде совхозтарның [illegible] парткомнар, [illegible] комитеттери хол бile тудуп, хүн бүрүнүң амыдыралынга боттандырар ужурлуг. Тока аттыг совхозта хой кадарар кижилер чедишпейн турар. Дузалакчы кадарчылар безин тыптыры бергедээн. Мооң чылдагааны чүдел? Шынап-ла, хостуг кижилер чогу ындыг бе? Чок кижи чедишпестээ эвес! Малчыннар-биле болгаш суурда чурттакчылар-биле чугаалажырга, совхоз төвү Кундуун суурда хостуг кижилер, ылаңгыя аныяктар эвээш эвес. «Мал кадарар кижилер чедишпес» деп турар чоруктуң кол чылдагааны —ол [illegible] ажылдарының, [illegible] чурттаарының таарымчалыг байдалдарын тургуспааныңда. Чаңгыс сес-[illegible] практикалап турган ээлчеглиг кадатче шуут кичээнгей салбайн, ону соксатканында.

Бо ажыл-агыйда шиитпирлиг чүү-биле малчыннарже кичээнгей, сагыш салыышкыны кошкааны илдең. Ону мындыг фактылар херечилеп турар. Хой оолдаашкынының үезинде малчыннарга дузалажыр сакманчыларны совхоз чорудуп бербээн. Малчыннар боттары суурга барып, бажыңнар кезип чорааш, сакманчылар тыптынар ужурга таварышкан. Совхозтуң кол зоотехниги Л. К. Латвин малчыннарга ховар баар. Чамдык коданнарга хой оолдаашкынынын ам-даа үргүлчүлеп турар. Күскү эдержилгени багай организастааның түңнели ол. Совхозтуң удуртукчулары мурнунда турган чааган чанчылды катап тургузуп, ээлчеглиг кадатты организастаары, малчыннарже кичээнгейин күштелдирери күзенчиг.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

Эртем — көдээ ажыл-агыйга

ЧЫЛЫГ СУГНУҢ АЖЫЫ

Хой суггарар сугнуң температуразының хойнуң өзеринге, продукцияның эдбээринге салдарының дугайында дуржулганы хой ажылының бүгү-эвилел институдунуң Ставрополь крайда «Темнолесский» дуржулга ажыл-агыйынга кылган. Ынчан 30-30 хойлуг үш бөлүктү чаңгыс коданга аңгы-аңгы тургускан. Ынчангаш хой бүрүзүн дензилээн, демдектээн болгаш солагай талазы эгиниң, дүктүн үнериниң дүргенин хынаары-биле, тазартыр кыргып каан. Бөлүк санынга сугну электри-биле чылыдар автосуггарыкга турган.

Дуржулга үезинде бөлүк хой бүрүзүнге борбаандылаан мал чемин андере берип турган. Ук борбаандының 40 хуузу — сиген даалганы, 39,5 хуузу — тараа саваны, 20 хуузу — концентраттар, 0,5 хуузу — фтор чок фосфат. Бир тонна ындыг холумак борбаандыга 2 грамм хлорлуг кобальт немээн. Ынчан кээрге бир килограмм борбаандыга 0,5 килограмм чемгерилге единицазы, 52,2 грамм шиңгээттиңгир протеин, 7 грамм кальций, 2,1 грамм фосфор, 1,7 грамм сера болгаш 12,9 миллиграмм каротин кирип турган.

130 хонук дургузунда кылган дуржулганың үезинде агаарның ортумак температуразы 4,7 градус соок азы эң чылыы кадар 10 градус, эң соогу казыыр 20 градус чедип турган. Ноябрьдан апрельге чедир ай санында хойларны дензилеп, дүгүнүн узаанын хемчээп, ишкен суун болгаш чиген чемин хүнун-не демдеглеп турган. Агаарның температуразының чайгылыышкынын термограф бижир, а электри энергиязының чарыгдалын тускай херексел көргүзер.

Дуржулганың бүгү үезинде үш бөлүк хойнуң бөлүк бүрүзүнге аңгы-аңгы — биргизинге 6 градус, ийигинге 12 градус, үшкүзүнге 18 градус — сугну хүнун-не хемчээл чок берип турган. Ооң түңнели таблицадан илдең.

АҢГЫ-АҢГЫ ТЕМПЕРАТУРАЛЫГ СУГ ИШКЕН ХОЙНУҢ ПРОДУКЦИЯЗЫ

көргүзүглери	бөлүктери I	II	III
Хонукта чарыгдаан мал чеми (кг)	1.78	1.81	1.75
Чемгерилге единицазы (кг)	0.89	0.90	0.87
Шиңгээттиңгир протеин (г)	92,9	94,5	91,3
Хонукта бир башка немелде дензи (г))	84.8	106.2	97.7
Дүктүң өскени (мм)	32.9	34.3	35.9
Кыргып алган арыг дүк (кг)	3	3,2	3,1
Бир кг немелде дензиге чарыгдаан:			
борбаанды (кг)	21.2	17	18
Чемгерилге единицазы (кг)	10.6	8.5	9
Шиңгээттиңгир протеин (г)	1109	888	937
Хүнде ишкен суу (л)	2,9	3	2,7

Бөлүк бүрүзүнүң чиген чеминиң хемчээли барык-ла дөмей дээрзин таблицадан көрүп болур. Бирги бөлүкке деңнээрге, ийиги бөлүктүң өзүлдези хонукта 25,2 хуу, үшкү бөлүктүү 15,2 хуу хөй болган. Дүктүң өзүлдези бөлүктерде база бо хевирлиг. Ийиги болгаш үшкү бөлүктерниң дүгү биргизинден 200 болгаш 300 грамм азы 6,6 болгаш 33 хуу хөй. Бир килограмм немелде дензи алырынга чарыгдаан мал чеми ийиги бөлүкке биргизинден 19,8 хуу, үшкүзүнге 15,1 хуу эвээш болган. Суг соок болган тудум-на, мал чеминиң чарыгдалы көвүдеп турган. Ынчалаа-даа хөлүн эрттир чылыг сугнуң ажыы база бичии. Ынчангаш кышкы үеде хойга бээр сугнуң эң таарымчалыг температуразы 12 градус болуп турар.

Хойларны хайгаарап турган үеде соок суг хойнуң суксаазын дүрген чидирер, ынчалаадаа аксы доңгаш, ижип шыдавастай бээр, а ниит суг суксаазын чидирбес, ындыг сугну хөй ожум болгаш бичиилеп ижер дээрзи билдингени. Хой ниит-даа, соок-даа сугну чылыг суглан эвээшти ижер. Үшкү бөлүктүң хойлары, өскелери анаа турда-ла, бо-лар чылгай баар турган, ниит сугга суксуну ханмайн турганы ол.

Он муң хойну кыжын үргүлчү-ле 12 градус суг-биле суггарар болгаш борбаандыларбиле чемгерер болза, 28 тонна немелде дензини (ортаа 21 муң рубль), ийи тонна арыг дүктү (ортаа 29.1 муң рубль) азы 50.1 муң рубль немелде орулганы ап болур. Ынчангаш алган продукцияның ортаа суг чылытка электри өртээнден 49.8 муң рубль хөй болган. Кышкы үеде хойну 12 градус чылыг суг-биле суггарарының ажыы ол хире улуг-дур.

В. С. ЗОРЫТОВСКИЙ,
көдээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады.

А. М. ЯКОВЕНКО,
Хой ажылының бүгү-эвилел институдунуң технология килдизиниң аспирантызы.

Дуржулга

ӨШКҮ МАЛДААШ

Тывага чоокку эрткен чылдардан бээр хөйү-биле өстүрүп эгелээн совет дүктүг уксааның өшкүлериниң малдаарының дугайын Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң Кызыл-Даг салбырында өшкү кадарчызы, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи коммунист Херелмаа Хууракковна КҮЖҮГЕТ мынчаар чугаалап турар.

Бис 1957 чылдан бээр-ле өшкү кадарып келдивис. 1964 чылдан эгелээш амга чедир чүгле төрүүр өшкү малдап чорууруvус ол. Малдың баш санын өстүрери, оон продукту-лууну бедидери колдуунда кы-[illegible] чайгы үеде малды эки оъттуг чайлагларга одар солуп көжүп чорааш, эки семиртип алырындан-на кол хамааржыр деп бодаар мен. Бис аъттарга чүдүртүнүп алгаш, бир чайын 3-4-даа катап хонаш солуп көжер улус бис. Чайлаар черивис дыка кадыр-берт, көжүп чедери берге-даа болза, малга, оон семирип алырынга онза таарымчалыг. Күзүн колдуунда иштик черниң чүм одарларынга көөр, бис анаа мал улам семирир болгай. Кыштаавыс — Үзүк-Кырының одар-белчиири кол безинде кара кыштаар ийлер, мээстер. Ынчангаш бистиң кадарган [illegible] чылдың-на эки болуп турар. Оларның чаш төлү база ботхур-шыырак болур, белен [illegible].

Бис чылдың-на кыштагдан көжерде, кажааларывыстың үүрмек септелгезин кылып, курагаг өдекти бөлүп каар чаңчылдыг бис.

Мал төрүп эгелей берген үеде, сакманчыларның ажыл-ижин башкарып, дүне-хүндүс ээлчежип дежурныйлап турар бис. Төрүүр өшкүлерниң эмнин [illegible] хайгаарап турган, аргалыг-ла болза, [illegible] чугула. Чаш анайны баштай иезинге чаза тоттур эмзирбейн, чоорту өйлеп эмзирип өөредирге эки. Мал төлү аарый бергенде, бодум сыкыртып, эмнеп алыр мен. Малчын кижи бүрүзү малды эмнээриниң бедуун аргаларын ылап-ла билген турар ужурлуг. Оон [illegible] ие дээн, ынчаш чүүлдерин чыып алгаш, хайындырып, оон хандызын ижин аарыгларынга удур ажыглаарынга кончуг [illegible].

[illegible] анайларны чылыг хүннерде чадагай кажаадже, оътка кире бергеннерин даг эдээнде хаярлыг черлерже үндүрүп, кадарып турар бис. Чаш мал төлү [illegible], чылыг, чылык черге турар болза эки; мага-боду, эътежи, дээрниңары бижыгып сайзыраар.

Чаш анайларны черле дому-рип болбас. Улуг кажаа [illegible] тарның иштин, өдээн үргүлчү кургаглап, от салып, чылыг, өй-тавында температуралыг тургузар херек. Эмин эрттир изиткен херээ чок.

Анайын хоорар чамдык өшкүлер база бар. Ындыгларын бис караңгы кажаага азы [illegible] анайы-биле кады тургускаш, [illegible] бис. Четпес төрүттүнген анайларны база караңгы черге тур-[illegible].

Өшкү төлүн ара салыр таварылгалар хаая эвес болгулаар. Ол дээрге күзүн соокта чадагай черге үр чытканындан, кажаадан үнер-киреpде, тырлып, баскылажырындан, турар чериниң өл-шыык, доңундан, өшкү кыжын чүм харлыг черге оъттап чорааш, оон чылыг кажаага кээп чыдып алырга, оон дүгүнде чыпшына доңган кар эрип, иштин даган турарындан болуп турар. Ону болдурбазын бодаары чугула.

Чүс өшкүден он өшкү черле ийистээр боор-дур. Бистиң кадарып турган өшкүлеривис 7—8 харлыында безин ийистеп турган. Колдуунда-ла 3—4 [illegible].

Өшкү хүн эрте дээр орай ажар бедик сыннар кыры черлерге [illegible] Хемнер иштн холегелиг, соок черлерге ол таарышпас. Бедик дагларда шаандагы эки кыштаглар ам кагдынып, малчыннар оларга хонуксавас апарганы хомудаанчыг.

Бистиң Үзүк-Кырында кыштаавыс [illegible] ла хем иштинче кирип, арга [illegible]дыр. Оон чоорту, хүн-биле кады, даг өру оъттап, кыштагже ундуп келир. Өдектен хүн ажып чорда, чылыг кажаазынче кире бээр, ынчангаш соокка алыспас. Хаттыг, соок хүннерде өшкүвүстү ажык, мунгаш ой, чоога иштн черлерге кадарар улус бис. Черле ынчаш, малчын кижи оларлары шын хуваап ап, малын таарыштыр кадарып турган, кандыг-бир [illegible] эскерип, баш удур эмнеп, тургузуп, эки азырап, бүгү-ле хемчеглерни өй-шаанда ап турарга [illegible] күш-шыдалы-даа эки болур чүве. Ынчангаш оон алыр продукция хөй, эки шынарлыг болур деп билир мен.

Ам тааттыг-ла 24 чыл өшкү кадарып ажылдап чор бис. Ол [illegible] Ге беш чылда алган хүлээнгени [illegible] күүсеткен бис. Ынчан 100 өшкүге оваштыр 100 анайны камгалап ап, өшкү бүрүзүнден 1 кг 150 грамм дүктү кыргы-[illegible].

Бо чылын бирги класстың бир дугаар төрүүр дүктүг өшкүлерин кадарып тур бис. Ам оларның оолдаашкынын [illegible] Чаш [illegible] турар. Ынчангаш бо чылын мал төлү камгалап алыр талазы-биле алган хүлээлгевис күүсеттинер дээрзинге бүзүреп турар бис.

Бо материалды Бай-Тайга районнуң көдээ ажыл-агый эргелелдиниң зоотехниги С. ИРГИТ бижип чоруткан.

КУНГАА КУЗЬМИЧ

Очерк

Чоокта чаа чүве. Кузьмич [illegible] Ырак эвес [illegible] эртип чорумда, кижим бо утку халдып келди. Ырак эвес чораан-даа болза, шапканы илдең: аъдының хырны догденейнип-ле тур.

—Мооманың чоржан деп чүвезин кижи кайгаар! Хой соондан элензинип чаччыгып калган [illegible] чеченгей тур.

— [illegible]

— [illegible] дей берди. Сарыглапырга, адак дээрге, хойнуң дүгү безин артар эвес. Чыла өгенип каапттар чүве-ле болгай. Ам-[illegible] хоранныг каапттар дээш, мал эмчизинге баарым ол. Далашпас аргам чок. Силер ваанга чедип турунар — дээш, ынай болду. «Мен дөмей-ле суур кирер болгай мен, сиктен чедирип көрейн азы чагаадан-даа бижип бер» деп чадаштым. Чаны черле ындыг кижи, чүве кыптанда ындыг-ла мен бодумнуң дээр. Оозун ам-даа, кижи [illegible] четкиже, каап чадап каан ол-дур ийин.

Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хоочун [illegible] Кунгаа Шаваның уруу шуптузу малчын деп болбас. Ада-иезин салгаачка, бир [illegible] хөй ажылының талазы-биле бедик мергежилдиг зоотехник чорааш. «Тес-Хем» совхозта хойжу дыңмаазы бар. Са-[illegible] Казахстанда [illegible] директорлап турар.

Мынчап кээрге, оон мал ажылынче хаара тудуптар чөөк кижизи чок. Боду, харын-даа, баштай трактористээр бодап турган. Бежен чылдарда барык-ла кижи бүрүзүнүң күзели ол. Оон колхоз даргазынга чеде бээрге, «хаш борбак тракторувус шупту трактористиг болгай, Кузьмич, оон орнунга хойдан малдап көрем» дээн.

Оон бээр ону, чеже-даа колхоз даргалары, совхоз директорлары болгаш тускай эртем[illegible] бижидилге 1958 чылдагы олчаан, чүгле «шаңнал-мактал» [illegible] дер немежип турар. Ында «Ал-[illegible]ле шаңнатканы». «Күш-ажылчы [illegible] медаль-биле шаңнатканы» деп одуруглар бар. Социалистиг [illegible] тиилекчизиниң хөрек демдектери, хүндүлел бижиктери [illegible] малдар ында кирген. Чоокта чаа безин «Онгу беш чылда чедиишкиннери дээш СЭКП райкомунуң болгаш райкүскомунуң хүндүлел [illegible]» деп демдеглел немеген.

Шаңнал болгаш мактал — кижиниң күш-ажылының, ааҗы-чаңының дээди үнези. А ол Кунгаа Кузьмичиде хөй. Совхозта, харын-даа, районда хүндүлүг кижилерниң бирээзи ол дээрзи моон илдең. Оон кызымак болгаш ажылынга мергежээнин совхоз конторазынгала дыңнаан мен. Хойжу бригаданың бригадири Виктор Чустиль, мал эмчизи Сарыкай Д[illegible] [illegible] ниң даргазы Татьяна Козлова, экономист Хертек Кара-оол олар ол совхозта Ленин болгаш Кызыл Туг орденнериниң эдилекчизи Иван Сафоновту, бо чылын эвес-даа болза, социалистиг чарышка тиилеп болур чаңгыс кижи ол дээрзин бүзүредип турдулар. Бүзүрел кажан-даа үнезиниг. А Кузьмичиге [illegible] оон ук ажылга мергежээни, дуржулгалыы болгаш чылдың-на мурнакчыларның одуруундан дүшпейн келгени.

Аалга кээримге «Ава, меңээ кыштан киирип бергеш даштын акын, чеңгей сугларга барып дузалажып көрем, оглум. Оон келгеш, думмаңы алып ап, мен хураганнар чемгерер мен» дээш, Кузьмичиниң кадайы оглун айбылапты.

Дөрт харлыг оолдун от чүшкүрүп турарының эттинип [illegible] чаңчыкканын магадап ора, өг-бүлениң уругларын сонуургадым. Төс уруглуг болду. Улуг оглу биле кенни даштын хөй чемгерип турары ол. Таңызы база өг-бүлелиг, ол-ла совхозта хой кадарып турар. Эрткен чылын школа дооскан оглу Балгазынга тракторист. Үш кижи школада.

— Суурда бажыңныг улус бис, дөрт киживис ында чурттап турар. Ногаа өстүрер черивис база ол. Хуу малывыс, харын, бодувуста. Уругларывыска ак чем аймаан чедирип бергеш, ногааны оон ап турар бис. Дузалал ажыл-агыйлыг боорга, шимбай-дыр. Уруглар дагаа, хаван азырап, ажылга база өөренир. Шуптувус мынчаар шимчениш турар болганывыста, чем чиир боттарывыс уругларывыстың уругларыбиле катай он ажыг-даа болзувусса, бирии артыкшыл база тыпты бээр чүве-дир. Ону саткаш, уругларывысты хепкерер, номнар салып бээр улус-тур бис. Оон ынай күрүне «уруглар акшазы» база берип турар. Совхоз-даа халбаа [illegible] ажыл [illegible] база эки. Ынчангаш айда шуптувус каттыштыр ал-[illegible] бис — деп, Зинаида Орусовна чугаалап ор.

Кузьмич, шынап-ла, үр болбазы Чөрүүн-Хөлүнүң чоогаанында [illegible].

— [illegible]

даарым көрүп базып тур мен. [illegible] да, өскелери хураган ыткан. Алды чүс хураганның болгаш база ол хире хойнуң — муң ажыг малдың эдеринге кулаам доктаалып калды. Дүүреңгини чүү дээр! Ол хире хөй малды дергээлээн та канчап ажаап четтигип турар чүве. Иштимде ынчаар бодап келгеш, кезек када дузалаштым-даа; тоткан [illegible] жып турдум.

«[illegible]» совхозта кандыг-даа кижи чүгле Кузьмич дижир Кунгаа Шаваның аалынга чорааандан бээр элээн каш хона бердим. А ол аалдың шимээни ам-даа кулаамда хевээр. Ындыг шимээн [illegible] кежии болгаш чоргаарлы ол.

Совхозтуң хойжуларының [illegible] делеринге корум-чурумдан эгелээш, мал бажын өстүреринге чедир бүгү сорулгалар көрдүнген. Ол негелделерни [illegible] күүсеттип-даа турар. Ынчалза-даа оон чарышка кыйгырган эжи — белен эвес кижи. Ол болза Иван Сафонов-тур. Эрткен медээни ёзугаар алырга, оон чүс хойга оваштыр [illegible] хураганы 125, а Кузьмичиниң — 110. Кузьмич [illegible] өске көргүзүглер-биле ажыптар бодап турар. Ол көргүзүглерниң бирээзи, мен бодаарымга, эң-не [illegible]. Хойну кажаага [illegible] сарыг-биле [illegible] Кузьмич база кажар [illegible].

К. КАРА-КҮСКЕ.

ЧУРУКТА: бригадир В. Чустиль болгаш хойжу Ш. Кунгаа.

Политиктиг, экономиктиг өөредилге чорупп тур

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮР

«Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылы улам [illegible] айтырыглар дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалынга дүүштүр 1980—1981 өөредилге чылында политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерниң [illegible] дыңнакчыларның [illegible] ажыл-чорудулгазының эртем-билииниң, идейжи-политиктиг деңнелиниң, кызыгаарлыг ажылын аайы-биле чорупкан.

Амгы үеде партия өөредилгезиниң 46 школазында 1107 дыңнакчы, оон иштинде 281 коммунист бар. Экономиктиг өөредилгениң школаларында 1223 дыңнакчы хаара туттунган. Районнуң коммунистериниң 96 хуузу өөренип турар.

Районда 108 пропагандист бар, оларның 75 хуузу коммунистер, 64 хуузу дээди эртем-билиг. Пропагандистерниң билиин, мергежилин бедидеринче кичээнгейни салып турар бис. Район төвүнге үш, суурларга ийи семинарны эрттирип, пропагандистерге дузаны чедирген. Партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип турар пропагандистер эвээш эвес. «Бай-Тал» совхозта мурнакчы дуржулганың школазында М. С. Ооржак, Тээлиниң орт черинде партия төөгүзү өөренир школада К. С. Салчак, районнуң кижи эминелгезинде эге политшколада Н. Х. Хертек, «Бай-Тал» совхозтуң Даштыг-Тей хойжу бригадазында экономиктиг өөредилгениң школазында М. Б. Маадыр ышкаш дуржулгалыг пропагандистер орта хамааржыр.

Партия райкомунуң бюро хуралдарынга, ажылдакчылары школаларның кичээлдеринге олуржуп, пропагандистерге арга-сүмени берип, ажылынга дузалажып келген. Өөредилге чылының эгезинден бээр партия, комсомол, экономиктиг өөредилгениң школаларының, бөлгүмнериниң кичээлдеринге 100 ажыг катап олурушкан. «Бай-Тал», «Мурнакчы» совхозтарда, «Тээли» совхозтуң хойжу бригадаларында, район төвүнүң албан организацияларында, школаларында кичээлдер организастыг эртип турар.

Амгы үеде партия, комсомол болгаш экономиктиг өөредилгениң школаларында, бөлгүмнеринде СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң Отчёт илтеткелин, съездиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турарлар.

Партийжи болгаш экономиктиг өөредилгеде четпестер чок деп болбас. Чамдык школаларга кичээлдер үстү бээр, пропагандистерниң арасында кичээлдерге кошкак белеткелдиг келир, көргүзүг материалдарын база техниктиг херекселдерни эвээш ажыглаар таварылгалар ам-даа бар. Ындыг болгаш өске-даа четпестерни чайлаткаш, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр ажылдаар сорулганы салган бис.

С. ХЕРТЕН.

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

СОРУК КИРИИШКИН-БИЛЕ

Коммунистерниң, активчилерниң политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезиниң канчаар чорупп турарының дугайында Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозта партком секретары С. Д. Дуң-биле ужурашкаш, даразында айтырыгларны харылап бээрин диледим.

—Силерниң совхозта политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң байдалы кандыгыл, Сесер-оол Донгакович?

—1980-81 өөредилге чылында политиктиг болгаш экономиктиг [illegible] эгелээн. Кичээлдер үзүктелиишкин чок. Олар методиктиг-даа, организастыг-даа талазы-биле элээн экижээн. [illegible] ажылдап турар. Ында шупту 180 ажыг коммунист болгаш активчилер хаара туттунган. Амгы үеде олар партияның XXVI съездизиниң материалдарын ханызы-биле өөренип турарлар. Ылангыя съездиниң материалдарын [illegible] бап турары солун, өөредиглиг.

—Эки ажылдыг пропагандистерниң арга-дуржулгазын канчаар нептередип турар силер?

—Бистиң совхозта хөй чылдарда ажылдап келген арга-дуржулгалыг пропагандистер бар. Чижээ, ортумак школада марксизм-ленинизмниң [illegible] Д. Ч. Сюндюп, удуртур [illegible] совхоз директору Т. Ш. Монгуш база коммунистиг [illegible] пропагандистери Н. Б. Донгак, С. Ч. Седен олар мактадып келдилер. Олар бот-боттары [illegible] кичээлдеринге олуржуп, чедер-четпестерин кичээл соонда сайгарып, арга-дуржулгазын солчуп турарлар. Ылангыя хоочун башкы Д. Ч. Сюндюп пропагандистерге методиктиг сүмени берип, кичээлдерге баш удур эки белеткенип [illegible] пропагандистерге дузалап турары ажыктыг. Д. Ч. Сюндюп [illegible] тургаш, аныяк пропагандистерни кичээлче чалап, олурушту рун турар. Хоочун пропагандистиң [illegible] дек өскелер хөйнү билип ап, боттарының ажылынга ажыглап турарлар.

—Пропагандистер болгаш дыңнакчылар-биле партком болгаш партия эге организациялары канчаар ажылдап турарыл?

— Оларже кол кичээнгейни салып турар бис. Партия хуралдарынга болгаш партбюроларга пропагандистерниң ажылының отчёдун дыңнап, деткимче, дузаламчы көргүзер хемчеглерни доктаамал ап келген. Кичээлдиң чылдагаан чокка [illegible] дыңнакчылар-биле дораан чугаалашкаш, чылдагааның тодарадып турар бис. Кичээлдерин үзүп турган М. Тулушту, К. Туматты сагындырган соонда олар кичээл үспестээннер.

—Экономиктиг өөредилге совхоз бүдүрүлгезинге кайы хире идиглиг болуп турарыл, Сесер-оол Донгакович?

—Өөредилгениң совхоз бүдүрүлгезинге идиглиин көргүзүг-биле [illegible] Чозаның хойжу брагадазында Донгак Бады-Суур, Кадый-Бажында Донгак Болат-оол, Марина Конгар олар экономиктиг өөредилгениң кичээлдеринге идепкейлиг киржип турар, [illegible] көргүзүглери эки. Төрүүр чүс хойдан-на 87—97 чедир хураганны ам безин алган. Чаа-Суур сүт-бараан фермазының [illegible] багай эвес, оон уламындан районда сорчарышка бирги черни алганы — экономиктиг өөредилгениң идиглиг деп санаар мен.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын тайылбырлаар, өөредир ажылдар [illegible] экономиктиг өөредилгениң бүгү системазында [illegible] хойжу заалдарга чедир өөредилгени чорудуп турар бис. XXVI съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш торгалыгжылар бүгү күжүн салырлар.

Д. ЧЫМБА.

«Шынның» штаттан дашкаар корр.

ҮНЕЛЕЛДИ БЭЭР

Бай-Тайга районнуң Тээли суурда орт черниң коллективинге [illegible] теп келдим. Эрткен ийи өөредилге [illegible] партия төөгүзүн өөренип эрткеннер. Амгы үеде партияның XXVI съездизиниң материалдарын, СЭКП-ниң иштики [illegible] өөренип турарлар.

Политөөредилгеде 22 дыңнакчы хаара туттунган. Дыңнакчылар шупту ортумак эртемниг. [illegible] санында эртип турар.

Кичээлдерге идепкейлиг киржип турар [illegible] бар. Оларга чолаачы Карыы-оол Таргын-оол, өртке удур [illegible] оол, Болат-оол Сарыглар, чолаачы Мандыт-оол Хертек болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Кичээл эгелээр мурнунда дыңнакчылардан бир кижи неделя дургузунда болган кол болуушкуннарны өске эштеринге чугаалап бээр. Өске дыңнакчыларның аңаа идепкейлиг [illegible] чедип ап турар мен.

Политкичээлдерге көргүзүг [illegible] сан-чурагай көргүскен таблицаларны ажыглап турар бис. Кичээл бүрүзү республиканың, районнуң [illegible] ралы-биле холбаалыг эртип келген. [illegible] алгаш, аш-өөрүнге тайылбырлаалды кылып турар. Белеткенип алган дыңнакчының чугаазының соонда, өске дыңнакчылар айтырыг салып, боттары билип алган чүүлдерин немей чугаалаар. Түңнел сөстү бодум чугаалааш, [illegible] ларга үнелелди берип, чамдык [illegible] арга-сүмени бээрин кызыдар мен. Ынчангаш кичээлдиң кол-дуунда-даа лекция-беседа хевирлиг эрттирерин баш удур [illegible] болгаш тодаргай [illegible] кылып келдим.

[illegible] чурттуң экономиктиг, политиктиг [illegible] ле тайылбырлап берип турар мен.

Н. САЛЧАК,
пропагандист.

АКТИВКЕ ДАЯНГАШ...

Сүт-Хөл кожуун Советтиң девискээринде суурларда херээженнерниң 2 чөвүлелдери бар. Бо суурда 15, Кара-Чыраа салбырында 7 агитквартиралар тургустунган.

Херээженнер [illegible] мол комитеди, профэвилел организациялары-биле кады тургускаш, ажылдап келген. Аңаа [illegible] агитатор башкыларның, агитквартиралар активчилериниң киржилгези улуг.

Олар агитквартираларга ажылы идепкейжиткен. Чурттакчыларның культурлуг амыдыралынче кичээнгейни күштелдирген. Ол ышкаш өг-бүле бүрүзү дузалал ажыл-агыйлыг, мал-маганныг, ногаа, картофельдиг турар талазы-биле айтырыгны чугулалап көрүп турар. Чижээ, ногаа, картофель үреминнерин совхозтуң ажылчын комитединиң талазындан [illegible] хадырып турар.

Агитквартираларны чорудуп турар бир кол ажыл — школа [illegible] кармаланы болур. Өөреникчилерниң өөредилгезин [illegible] хайгааралга тургускан. Херээженнер чөвүлели, школаның дирекциязы, төрелдер комитединиң, кожуун Совет күүскомунуң каттышкан хуралында чаа өөредилге чылының эгезинден бээр чуруум үрээн 12 өөреникчиниң ада-иези-биле [illegible]. Оларның чамдыызын хемчег ап база [illegible] тайылбырын алган. Кичээлдерге активчилер, ада-иелер олуржуп, [illegible] турар. Оон түңнелдерин дем [illegible], школа директорунга бо-ла илеткээр.

Сүг-Аксы суурда агитквартираларның 13-үнде уруглар ойнаар шөлчүгештер бар, арт-каннарынга ону чоокку үеде кылыр.

Агитквартиралар аайы-биле [illegible] дружинниктер, олар өөреникчилерниң хостуг шактарын ажыглап турарын хынап, көрүм-чуруму хайгаараар. Сүг-Аксы ортумак болгаш Сүт-Хөл сес чыл школаларынга ада-иелер [illegible] тургускан. Ол ийи чыл ажылдап келген. Бо чылын доскааның документилери 70 ада-ие алган.

Бо бүгүнүн түңнелинде өөреникчилер [illegible] кижизидилге ажылы экижиин, көрүм-чурум үрээшкини эвээжээн.

Бугаалар олагларынга арттырар [illegible] агитквартиралар чурттакчыларын массазы-биле киириштирип келген. Ылангыя хөй-ниитиниң ажылынга оспакчыраар, арага-дарыже сундулукчуларны аңаа киириштирип келген.

Херээженнер чөвүлелдериниң агитквартиралар дамчыштыр ажылы хөй талалыг. Ажыл кылбас, арагаже сундулукчуларны учётка ап, шыңгыы контрольда тургускан. Оон аңгыда пенсионер кырганнарның [illegible] бараан болуп турарын база [illegible] кижилдер талазы-биле ажылче хаара тудуп турар. Ол ышкаш уруг-дарыын кижизидеринче кичээнгей салбас [illegible] херээженнер-биле тускай чугааны чорудуп [illegible] контрольдап турар.

Совхозта херээженнер чөвүлелдериниң арасында социалистиг чарышты квартал санында түңнеп, тиилекчилерге [illegible] Херээженнер чөвүлелдериниң хуралдарынга совхоз директору, партком секретары, күүском кежигүннери [illegible] көргүзүп турар.

Чөвүлелдерниң [illegible] ажылдар хөй. Малчыннарның [illegible] кылдыр, чаагайжыдылгаже херээженнерниң идепкейлиг киржилгезин [illegible] болгаш өске-даа чугула айтырыгларны шиитпирлээр.

В. ООЛЧУНАЙ.

Сүт-Хөл кожуун Советтиң күүскомунуң даргазы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ССРЭ биле ЧССР-ниң аразында керээге ат салганындан бээр 11 чыл болган

Эрте бурунгу Прагада сонуургаачыг төөгүлүг чүүлдер хөй. Оларның бирээзинге шыйыглыгдыг метрополитени хамааржыр. Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Густав Гусак ЧКП-ниң XVI съездизинге: «Праганың метрозун тудар талазы-биле партияның XV съездизиниң директивазы күүсеттинген. Метрополитенниң онзагай ужур-дузазы бо— найысылалда транспорт харылзаазының айтырыын оон чүгле чогумчалыг кылдыр шиитпирлээнинде эвес, а социалистиг чурттарның акы-дуңма кады ажылдажылгазының улуг үре-түңнелдиниң аңаа база катап илергейлеттингенинде болур» деп чугаалаан.

Бо метронуң чамдык станцияларын «Ленин», «Найырал», «Космонавтылар» деп адаан. Чүге дээрге бо улуг тудугну Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң инженерлери, бедик мергежилдиг ажылчыннары кылышкан. Сөөлгү он чылдарда Праганың метрозун тударынга барык бир чүс миллион крон акша өртектиг дериг-херекселдерни болгаш техниктиг документилерни Совет Эвилели чорудуп берген. Оон тудуунга 400 ажыг совет инженерлер, специалистер киришкен, а Чехословакияның 900 ажыг специалистери, ажылчыннары метро тудуунуң арга-дуржулгазын бистиң чуртувуста кээп өөренип алганнар. Олар Москвага, Ленинградка, Киевке практиканы эрттиргеннер.

Найыралдың бо тудуу амдаа уламчылап турар. Праганың метрополитениниң тудугжуларынга совет космонавтылар отрядының шилчип чорууру Кызыл тугун чоокта чаа тывыскан. Чехословак-совет найырал эвилелиниң ол бедик шаңналын бүдүрүлгеге бедик көргүзүглери база ийи чурттуң аразында найыралдыг быжыглаарынга киирип турар үлезиниг [illegible] метро тудугжуларынга тывыскан.

ЧКП ТК-ның кежигүнү, ук найырал эвилелиниң төп комитединиң чиңгине секретары Мирослав Завадил «Бистиң чурттарывыстың аразында найыралдыг быжыглаары — миллион-миллион [illegible] херээ апарган. Амгы үеде бистиң чуртувустуң 2,5 миллион хамаатылары Чехословак-совет найырал эвилелиниң кежигүннери боор турар. Чехословак коммунистерниң улуг шуулганы ажылдап турган үеде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежнев найырал эвилелиниң ТК-ның президиумунуң кежигүннери-биле ужурашкан. Бистиң организациявыстың ажылын [illegible] бергени-биле үнелевишаан, ийи чурттуң аразында калбарып турар бүгү талалыг харылзааларны улам-на хөгжүдерин ол онзалап демдеглээн» деп чугаалаан.

Ийи чурттуң улустарының аразында найыралды быжыглаар, [illegible] хөгжүдер дээш Совет-чехословак ниитилел бистиң чуртувуста [illegible] тандырып турарын ол ужурашкан үезинде эш Л. И. Брежнев демдеглээн. «Бо ийи организацияның кайызы-даа ССРЭ биле ЧССР-ниң аразында найыралдыг быжыглаарынга база бистиң чурттарывыстың сайзыраңгай социализмни тургузарынга [illegible] хуузун киирип турарлар» деп ол ынчаан чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVI болгаш ЧКП-ниң XVI съездилериниң шиитпирлери ийи чурттуң [illegible] коллективтериниң аразынга интернационалдыг социалистиг чарыштың калбартырынга улуг идигни берген. Амгы үеде Чехословакияның [illegible] фабрикалары болгаш институттары совет бүдүрүлге коллективтери-биле чарыштыг ажылдап турар. Чижээ, Каменец-Подольск хоорайда Клемент Готвальд аттыг электротехника заводунуң коллективи Благоева «Кабло» завод-биле, «Москва» бүдүрүлге каттыжыышкыны [illegible] социалистиг чарыштың келгээрин [illegible] ап турар.

Улам быжыккан акы-дуңмалышкы чорукту база бир херечизи болза чехословак-совет найырал аттыг социалистиг [illegible] бригадаларны дээш деп шимчээшкинниң Чехословакияда калбарып турары болур. Ол шимчээшкинде амгы үеде 13 муң коллектив киржип турар. В. И. Ленин аттыг «Школа Пльзень» [illegible] 150 бригада ажылдап бар. Олар: «Совет Эвилелиниң чаңчылдарын чогуур хуугаазында эң-не бедик шынарлыг кылдыр күүседир!» деп кыйгырыгны [illegible] турар. «Уралмаш» болгаш «Школа» бүдүрүлге каттыжыышкыннарының аразында харылзаалар кончуг быжыккан. «Школаның» ажылчыннары прокат дериглери бүдүрериниң база кан шуткуурунуң дуржулгазын уралчылардан өөренип алгаш, боттарынга ажыглап эгелей бергеннер.

Бо ийи бүдүрүлгениң ажылчыннары [illegible] дуржулга солчуп чеде бээрлер.

«Эрткен беш чылдың кады ажылдажылгазының түңнелдериниң сеткил ханышкыны-биле чоокта чаа түңнеп үндүрдүвүс. Чехословакияның аллыгы. [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] ның дургузунда барган сорулгазының хемчээли 30 миллиард рубль ашкан. Оон 24—25 миллиард рубльге планнаан турган. Нефть болгаш газты бистиң чуртувус бүрүнү-биле Совет Эвилелинден ап турар. Ынчаарга ССРЭ-ден садып ап турар машина тудуушкунунуң дериг-херекселдериниң 10 хуузун Чехословакиядан ап турар. Моон соңгаар улус ажыл-агыйының 19 адырларынга хамаарыштыр кады ажылдажылганы [illegible] нап турар бис» деп, Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң Секретариадының кежигүнү, экономист Антон Ончак чугаалаан.

Совет Эвилели-биле Чехословакияның аразында кады ажылдажылга социалистиг интеграцияны улам шиңгей хөгжүдеринге улуг рольду ойнап турар.

Валерий ЕНИН.

(ПМА).

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ БОЛГАШ СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫ

● **ПНОМПЕНЬ.** Кампучия Улус Республиканың Национал хуралынга бо чылдың май 1-де болуп эрткен бүгү-ниити соңгулдалар политиктиг улуг ужур-дузалыг болгаш кампучи революцияның хөгжүлдезинге чугула үе-чада болуп турар деп, Кампучияның даштыкы херектер министри Хун Сен парлалга конференциязынга [illegible].

Соңгулдаларга соңгукчуларның эң хөй нуруузу киришкен болгаш ажылчын аңгы-ның, тараачыннарның болгаш патриоттуг интеллигенцияның төлээлекчилери дээш бадылаашкынын берген. Бо факт чурттуң чонунуң политиктиг чаңгыс эвилин, улусчу эрге-чагырганың бедик авторитедин [illegible] херечилеп турар-дыр' деп, ол демдеглээн.

Г. ХОЛЛДУҢ ЧУГААЗЫ

● **НЬЮ-ЙОРК.** Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүнге [illegible] америк хөй-ниитиниң массалыг чыскаалы Нью-Йоркка болган.

[illegible] Сквер шөлүнге митингиге АКШ-тың Компартиязының Чиңгине секретары Г. Холл чүве чугаалаан. Сөөлгү чартык чүс чылдың дургузунда делегейниң түңнелинде чедип алдынган эргелерже — ажылчын аңгының эргелеринче АКШ-тың [illegible] терниң калдаалыг халдаашкынның [illegible] ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн бо чылын [illegible] тыр бис деп, ол медеглээн. Р. Рейганның администрациязының экономиктиг политиказы америк ажылчы чоннарының күзели-биле монополияларның, хамыктың мурнунда шериг үлетпүр монополияларының улам-на байыдарынче угланган.

Америк реакцияның айыылдыг планнарынга удур, тайбың дээш демиселге сырый каттыжарынче чурттуң демниглелиг бүгү күштерин Г. Холл кыйгырган.

ИНДИРА ГАНДИНИҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

● **ДЕЛИ.** СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Перси булуңунуң районунга айыыл чок чорукту хандырарынче угланган саналдарында делегейниң бо районунга даштыкының шериг баазаларын тургузарындан ойталаарын, ядролуг азы масса-лыг узуткаарының кандыг-даа чепсээн аңаа тургузарындан ойталаарын айыткан. Ол саналдарны эң-не кичээнгейлиг көөрү эргежок чугула, Кувейтиге болгаш Каттышкан Араб Эмираттарга аян-чорууну үезинде ук саналдарны араб [illegible] чулары-биле кады чугаалажып көөр болдап турар мен деп, Индияның премьер-министри Индира Ганди «Халидж таймс» солунга интервьюзунга медеглээн.

Американың Каттышкан Штаттарының даштыкы политиктиг угланыышкынының таарымча чогун И. Ганди айыткан «Коммунизмниң кызыгаарлаарынче угланган АКШ-тың куженишкиннери амга чедир чедиишкин чок болган. Ынчалдыжа хөй [illegible] дугайын үттүп турары эллеп-тиг-дир» деп, ол демдеглээн.

СОВЕТ ИНИЦИАТИВАЛАРНЫ ДЕТКЭЭН

● **ВЕНА.** СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң илеткелинге Совет Эвилелиниң [illegible] саналдарын Австрияның Коммунистиг партиязы байыр чедирип турар деп, АКП-ниң даргазы Ф. Мури медеглээн. [illegible] уламчылаар, [illegible] шериг [illegible] ерин чедип алырынче, делегейге тайбынны быжыглаарынче ол саналдар угланган. Ук [illegible] бүгү улустарның үндезин эргелеринге [illegible].

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын Европага чедип алырынга, делегейниң ол районунуң улустары ужен ажыг чылдарның дургузунда тайбын чурттаарынга боттуг социализмниң [illegible] ролюн [illegible] деп, Ф. Мури демдеглээн.

«АКАХАТА» СОЛУННУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

● **ТОКИО.** «Чепсектиг [illegible] ругдерни уштатырарын сөк садыр!», «Айыыл чок чорукту» япон-америк керээн соксадыр!», «Тайбың, бейтрел дыг. [illegible] кааз [illegible] деп лозуңнарның аайы-биле Японияның Компартиязының төп органы «Акахата» солуннуң байырлалын Японияның найысылалының чоогунга эгелээн. Чаңчыл болган байырлалга чурттуң янзы-бүрү районнарындан келген 50 муң ажыг кижи киришкен.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫ ДЭЭШ

● **ЛУАНДА.** Улусчу Ангола болуунуң иштики болгаш даштыкы политиказынга моон соңгаар-даа ажылчы чоннарның эрге-ажыын, ажылчын аңгының болгаш күш-ажылчы [illegible] удуртулга болдурар деп, МПЛА — Күш-ажыл партиязының [illegible] Ангола Улус Республиказының президентизи Жозе Эдуарду Душ Сантуш медеглээн.

Улус-демократтыг күрүнениң үндезиннерин тургускан бис, хуу секторлан бүдүрүлгениң кол чепсек-херекселдерин аңгылап алган бис. Бистиң чуртувуста [illegible] чоннарның күзел-соруун илергейлеп турар деп, ол чугаалаан.

Чурттуң бойдус байлактары бурунгуның контролунда база кирген, хуу секторлуң [illegible] Бүдүрүлге планнарын [illegible] экономиканы [illegible] удуртуунга ажылчыннар идепкейлиг [illegible].

(СЭТА).

БУРУУ ШАПКАН

МАНАГУА. (СЭТА). АКШ-тың Төп Американың агрессиялыг [illegible] Национал хосталганың Сандинисту фронтузунуң Национал удуртулгазының кежигүнү, Никарагуаның иштики херектер министри Томас Борхе буруу шапкан. Сальвадорже, Гватемалаже, Гондурасче америк боо-чепсекти болгаш шериг чөвүлекчилерин чорудуп турары дээш АКШ-ты парлалга конференциязынга чүве чугаалап турда [illegible] Каттышкан Штаттарның шериг [illegible] кээрде тайбынны болгаш айыыл чок чорукту кыжанылышкынның аданга турузуп турарын Т. Борхе онзалап демдеглээн.

Вашингтоннуң ындыг янзылыг угланыышкыны [illegible] лаарынче сагыш салыр кылдыр Никарагуаның чазаан албадап турар деп министр демдеглээн. [illegible] канчыг-даа агрессиялыг халдаашкыннарынга ойтур шавыышкынны бээр деп Никарагуа [illegible].

[illegible]

Даштыкы реакция-биле сулажып [illegible] империализмниң албадалынга база дагын чагыртырып ораажып турар иштики контрреволюционерлер [illegible] Национал хосталганың Сандинисту фронтузунга [illegible] сырый каттыжарынче никарагуа улусту олар кыйгырган.

Х. К. КУЭТОНУ ХОСТААН

ЛА-ПАС. (СЭТА). [illegible] ның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң эрткен айда болгаш эрге-чагыргалар-га туттурган хоругдаттырган Бирги секретары Хорхе Колле Куэто хостаан [illegible] Боливияның иштики херектер [illegible] болдурган, ол дугайын «Пресенсиа» солун дыңнаткан.

АШ ЧАРЛААННАРНЫ ДЕТКЭЭН

АНГЛИЯ. Каржы дерзиини-биле [illegible]. Лонг Кеш концлагерьде боттарын болгаш өске-даа эштерин политиктиг [illegible] деп аш [illegible] Лондонга [illegible].

Соңгу Ирландияның округтарының бирээлинге немелде [illegible] апарган Р. Сендс ол аш чарлаашкынының эгелекчизи болган. Аш чарлаанындан бээр бүдүн чартык ай ашкан. Британ хөй-ниити аш чарлаанныр ның кадыы дээш хамы дуврреспубликаларга илереткен.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

АРЖААН СУГЛАР ОРАНЫ

Журналистиң орук демдеглелдеринден

(Эгези № 98 «Шында»).

ЧЕРЛЕ ЫНЧАШ, янзы-бүрү мыштар-үнген болгаш, ол черниң арга-арыының иштинге кылашааарга агаары онаагай чыттыг. Ол черниң чоокку бойдуска кончуг хумагалыг [illegible] түттүнүп турар болгай. Аңаа база бир мындыг чүвени немеп каайн. Санаторийлер чанында арыгларга чоруурга, чаражы холлок мел-дер-сарыг сырбыктар бо-ла чем дилеп, кижиже маңнап кээр. Ол диинер кижиден коргар хамаанчок, харын эгин кырынче халый бергеш, берген тооруктү холдан серте чок чип турар. Ынча чоруп турар кижилер диин көрүп кааш, тоорук сайын аңаа топ бээр. Диринг амытаннарга ол хире хумагалыг, сагыш човаңгыр улус тур.

КИСЛОВОДСКИДЕ турасказлдыг, каас-чараш чурумалдыг черлер эндерик. Оларның кол-налу мындыг. Кызыл-Даштар Бозу бүткен чираш кызыл хаялар янзы-бүрү мыштар-биле бүргеди алган турар. Ындыг хаяларның бирээзинде В. И. Ленинниң хүлер барельефин кончуг шеверлеп тургаш кылган. Куу-Даштар деп чер база бар. Аңаа үне бээрге, бүгү хоорай, адышта чүве дег костүп турар. Агаар-Дуганы, Кызыл-Хун дээр дагларда дыштаныкчылар кажан-даа үзүлбес. Оон Дниаль сыныныиң бир эктинден долгандыр кайыын бээр кола хоорайны болгаш Кавказ дагларының харлыг баштарын магадап көрүп болур. Кисловодскиниң чоогунда Олимпий спорт комплекизин база кылган. Ол ам-даа доозулгалак. Аңаа эртен чылын чурттуң шилиндек командазының чиик атлеттери болгаш өске-даа спортчулар Олимпиадага кирижириниң белеткелин эрттирип турган.

Бо магалыг хоорайның бүгү-ле солун чүүлдерин шуптузун бирден-бирээ чокка чугаалаары берге. Чүгле чаңгыс «Москва» санаторийин ап көрээлинер. Бис аңаа дыштаныы, эмнедип турдувус. Ол — Кисловодскиде эң кол эмнелге черлериниң бирээзи. Хары угда аңаа 600 хире кижи эмнедип, дыштаныр үш улуг корпустуг. Арыг-силиин шуут кылганнаар [illegible]. Ында кардиология талазы-биле, чүректиң, тынныыныын, хан-дамыр системазының аарыгларын тодарадыр, билип алыр, эмнээр эң чаа, болбаазын херекселдерни тургускан. Ону РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Римма Николаевна Алексеева удуртуп турар. Аңаа келген кижилер аарыы экирээш, калык апарган, өөрүшкү-маңнайлыг чанып турар.

Улуг шүлүкчүнүң турган черлеринде

СООҢГУ Кавказта курорт хоорайларының база бирээзи, харын-даа улуу — Пятигорск. Ол 1780 чылда үндезилеттинген. Эрткен чылын 200 чыл болган оюн демдеглээн болгаш ажыл-агый тургузуушкунунга, культура хөгжүлдезинге улуг чедиишкиннери база човаң кадыкшылгазынга киирип турар салыышкыны дээш, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан. Бо курорт-хоорай хөй янзы аржаан суглары болгаш эм малгажы-биле алдаржып турар.

Хоорайның соңгу талазында беш-алыр баштыг даг бар. Ынчангаш хоорайны Пятигорск — Беш-даг деп адаан. Оон бир ужу Машук дээр меккүр дагның мырынай хая, даштыг кавыр эзээнче белип үне берген Дагның бажында аажок бедик телесургганы тургускан.

Пятигорскиже аян-чорук бистке кончуг солун болган. Оон турасказлдыг, солун черлерин бүдүн хүн иштинде со-[illegible] көрдүвүс. Аңаа кээп турар туристерниң [illegible]

Аңаа экскурсияны [illegible] көрүлдени база Лермонтов чу черлерден эгелеливис. Ол Пятигорскиге 1837 чылдан 1841 чылга, амыдыралының сөөлгү хүнүнге чедир, чурттап турган. Мырынай эге бажында дөрт харлыг оол [illegible] турган-аазы-биле аңаа кээп Пятигорскиниң аржаанынга эмнеткен.

1841 чылдың июль 15-те Юрий Михайлович Лермонтовтуң хуэльге өлүрткен чери бо. Машук дагның артынга дуб-туг шыргай арга ишти. Ында обелискини 1915 чылда тургускан. Оон автору Б. М. Микешин. Турасказлда Ю. М. Лермонтовтуң чуруун сиилбээн, адаанда ооң шүлүүнден одуругларны бижип каан. Обелискиниң долгандыр демир илчирбелер-биле кажаалаан, оон дөрт азыында улуг эзирлерни шуткуп каан. Ооң чанып удурла аштап, арыглап турар. Ол хире хөй кижи кээп турар болза-жок, шуут чам безин чок арыг-тас.

ЭКСКУРСОВОДТУҢ тайылбыры мындыг болду. Ю. М. Лермонтов болуунуң дөшшилгелиг революстуу [illegible]

Чурттуң хоорайлары - биле

болалыын ужурундан хаан чазаанга шөлүткеш, аңаа чедип келген. Ынчан ол аңаа келгеш, мурнунда офицерлер школазынга кады өөренип турган эжи Мартыновка ужуражы берген. Ол ужуражылыышкынга Лермонтов аажок өөрээн. Чаңгыс полкка кады чоруп турганнар.

Бир-ле кежээ генерал Верзилинниң бажыынга аныяктар чыылган. Бел-тенгы болган Лермонтов биле Мартынов база аңаа барган. Мартыновту көрүп кааш, Лермонтов: «О, бо селеме азынган даг чурттуунуу але» деп баштактанган. Аңаа Мартынов ажына бээр, оон аас-дыл үнер деп, Лермонтов бодаваан. Аңаа-ла эш хуузу-биле ынчаар чугаалапкан. А ол сестер Мартыновтуң сеткилин хомудадыпкан. Ол шынап-ла өөдежок кижи турган чүвелер. Өөренгеш өөренип база чадаан, а шеригте албан эрттиргеш, база мактадыпкан аки чүвези чок. Ынчалзажок боду улуургак, хоолургак, адыыргак, бодун тоглунар сагыштыг. Баштактаныг соонда Мартынов хорадап үнген: «Мени бак сөглеп, хөй улус аразынга дорамчыладың! Мен ону аңаа кагбас мен, көржүр апаар-дыр бис» — дээн. Лермонтову: «Мен аңаа ойнап баштактандым ышкажыл. Ынча дорамчылаан чүү боор. Мен сени ажына бээр деп көңгүс бодавадым, буруулатпайн көр» деп эрежирге-даа Мартыновтуң чыылы чазыбаан. Ынчангаш ол Лермонтовту дуэль — аткылажыышкынче кыйгырган. Ынчангаш 1841 чылдың июль 15-те улуг шүлүкчү назынының мырыңай чалыы үезинде — 27 харлыында дуэльге өлүртүп каан.

ООҢ СООҢДА Машуктуң бир бүдүүнүң кырында хая турутлуг бедик кожагар кырынга бардывыс. Оон кырында улус олурар төгерик сандайлыг, кыры дугладчак серилиг беседка чер бар. Ында «Эол арфазы» дээш музыка херекселин таарыштыр кылып каан. Хат хадыырга, арфа боду чайгаар-ла ырлай бээр, таалачыг хөгжүм дааж ооң дыңналып кээр. Ону 1831 чылда тургускан. Хостуг, чайлыг үелеринде Ю. М. Лермонтов эпти-ле аңаа баар, арфаның таалачыг үнүп дыңнаар. Бедик кожагар кырындан даг эдээнде чаптылган хоорайжыгаштың кайгамчыктыг хевирин магадап көөр турган. Ол беседкага олура, Лермонтов ээзэш эвес шүлүктерни бижээн. Ук беседканы «Бистиң үениң маадыры» деп романында база бижээн.

Эол арфазындан алзэн чавызап, кожагарның хөрээнге чедир бады кээрге, хаяда улуг эвес куй бар. Ону улус делгемнеди үттеп, казып каан хире. Ам ону «Лермонтов куйу» деп адаар. Аңаа база-ла Лермонтов барып олурар, шүлүк бижиир турган. Сөөлүнде Лермонтов ол куйну «Бистиң үениң маадыры» романының кол маадырлары Печорин биле Веранын ужуражырда болчаг кылыр чери деп бижээн.

Дагның мырыңай эдээнче бады, чер ортузунга кээрге, база бир куй бар. Ол — калымал куй. Ону хөлеге талада хаядан үттеп тургаш кылган. Шаанда аныяктар аңаа кежээлерде чыглыр, бал эрттирер чер-дир. Ю. М. Лермонтов өлүртүп каарының чеди хонук мурнунда, 1841 чылдың июль 8-те аңаа өңнүктери-биле бал кылган.

ЛЕРМОНТОВКА турасказлды кала тургузар дугайында айтырыг баштай маргылдаалыг турган. Чамдык кижилер ооң турасказлын төрээн черинге, азы Москвага, а өскелери — Пятигорскиге тургузар дижип турган. Ынчалза-даа улуг шүлүкчүнүң турасказлын Пятигорскиге тургузар деп шиитпир сөөлүнде хүлээп алдынган. Ооң улуг турасказлын 1889 чылда аңаа скульптор А. М. Опекушин тургускан. Ол хоорай иштинде каас-чараш мыштарлыг скверде турар.

Оон ыңай Ю. М. Лермонтовтуң чурттап турган бажыңы болгаш чугаа-соот үнген генерал Верзилинниң бажыңы ынчаардагы хевээр арткан. Чогаалчының музей-мемориалы болган. Ында бүдүн кварталды шаанда турганы ышкаш ынчаар катап тургузар дугайында шиитпир хүлээп алдынган.

Төөгүнүң турасказлдарын бистиң чурттувуста кайы хире сагыш човаашкынныг, хумагалыг кадагалап турары, ол черниң кижилери Ю. М. Лермонтовтуң ады-биле, амыдыралы-биле холбашкан черлерни кайы хире хумагалыг кадагалап турары моон илдең болду.

АМГЫ ПЯТИГОРСК Ю. М. Лермонтовтуң чурттап турган үезинге бодаарга, таныттынмас кылдыр өзүп, сайзыраан, кайгамчык каас-чараш мыштар-биле бүргеттинген, бедик бажыңнары дээрде шаштыккан, улуг курорт-хоорай апарган. Оон чурттакчылары ам 154 мун кижи ажып турар. Ында 15 санаторий, 12 пансионат бар. Оларга чылда-ла 180 мун ажыг кижи чер-черден кээп эмнедип, дыштаныл, кадыкшылын экижидип турар. Хоорайның кол-ла байлаа — эм аржаан суглары. Машук эдээнде дургаар 40 ажыг аржаан суг аттыгып үнүп чыдар. Оларның составы янзы-бүрү. Температуразы база аңгы-аңгы: эң соок суглан эгелээш, хайныг чыдар изиг сугларга чедир бар.

Пятигорск амгы үениң өске-даа улуг хоорайлары ышкаш, сайзыраңгай үлетпүрнүң төвү болуп турар. Көдээ ажыл-агый машиналарының бүдүрүп турар Киров аттыг заводтуң продукциязы — күш огу чадыдырар никубатор-лар бистиң Тывада безин бар. Оон аңгыда электромеханика, химия заводтары ажылдап турар. Чуртта эң улуг, курортология талазы-биле эртем-шинчилел институду база ында ажылдап турар.

К. АДАВАСТАЙ
(Улаатаалыг).

МАЙ 8-ТЕН 10-ГА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Совет шүлүкчүлериниң шүлүктерин Московның школачылары күүседир. 9.35 — «Кино аян-чоруктар клуву». 10.35 — «Агафения Гамышның ырлары». 11.15 — Медээлер. 11.20 — 14.15 — Чарсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Тиилеттирбес болгаш алдарлыг». Хөй сериялыг документалдыг фильм. 5-ки фильм «Черниң камгалакчылары». 15.25 — В. Моцарт — Оркестрлиг ийи фортепианога концерт. Бакудан дамчыдылга. 15.50 — «Москва болгаш москвачылар». 16.20 — Румынияның Коммунистиг партиязының 60 чылынга. Кинопрограмма. 16.50 — «Тоол аалдап келди» «Хоттабыч ирей». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — «Ажык чугаа». Бүдүрүлгени эргелеп башкарарының принциптери болгаш аргалары. 19.35 — Совет Армияның «Красная звезда» ансамблиниң күүселдези. 19.50 — «Дериг [illegible] чыдын [illegible] болгаш чазы» Хөй сериялыг документалдыг телефильм. 4-кү сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Радио хүнүнге турасказлган концерт. Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга. 23.15 — Бөгүн делегейде. 23.30 — 23.45 — «Чадаг-терге маргылдаазы» ГДР-ден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Орус чугаа» 12.30 — Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет чурумга уран чүүлү. 13.00 — «Звездочёт». 13.45 — «Сээң мергежилиңде физика». 14.15 — «Буруу шавыышкын». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 3-кү сериязы. 15.35 — 17.50 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.50 — Документалдыг фильмнер программазы: «Мөңге чырык». «Фронтудан солдат чанып келген». 18.30 — Телемедээлер 18.45 — «Тываның экраннарында». 19.00 — «Хосталганы эки турачыны» Документалдыг фильм 19.10 — «Элек читпес маадырлыг чоруу». Тиилелге хүнүнге. 19.50 — Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг [illegible]» «Эртенги ыры» Мультфильм. 20.15 — Боксаа Европа чемпионады Чартык финал. Финляндиядан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — «Шыны чоруу». Уран-чечен фильм.

МАЙ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Тиилелге хүнүнге уткуштур документалдыг фильмнер программазы: «Тиилелгениң хылыжы», «Ол аңаа эвес ыяк-кыл-дыр». «Оларның чепсээ — кинокамера-дыр». 10.05 — Кара далай флодунуң ыры болгаш [illegible] ансамблиниң күүселдези. 10.40 — Тиилелге хүнүнге турасказлган композиция. 11.20 — «Спортлотонуң» 19-ку тиражы 11.30 — «Билдингир-даа бол, эдлептиг». 12.30 — «Тиилекчилер» Фронтуу өңнүктер клуву. 14.00 — Бөгүн делегейде. 14.15 — «Полктуң оглу». Уран-чечен телефильм. В. Катаевтуң тоожузун ёзугаар. 1-ги сериязы. 15.30 — «Бөгүн тиилелгениң байырлалы» ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы С. Л. Соколовтуң чугаазы. 15.45 — Совет Армияның ыры болгаш танцызының ийи дакпыр Кызыл тугтуг А. В. Александров аттыг академиктиг ансамблиниң концерти. 16.30 — Бокска Европа чемпионады Чартык финал. Финляндиядан дамчыдылга. 17.30 — «Өңнүктериниң эштериниң дугайында». Киноконцерт. 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 — Музыкалыг дамчыдылга. 18.50 — «Фашизмге удур демиселге өлгеннерниң чырыткылыг турасказлынга». Минута дургузунда сактыышкын ёзулалы. 19.10 — «ТТ-ниң экранынга бир дугаар». Хосталганың солдаттары». Уран-чечен фильм. Совет Армияның Европаны хостааныныи дугайында түүнел [illegible]. Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Румынияның, Чехословакияның киностудиялары-биле кады «Мосфильм» студиязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Солдат алдарының изи» РСФСР-ниң улустуң артизи А. Консовский совет шүлүкчүлериниң шүлүктерин номчуур. 22.00 — 23.40 — Футболга ССРЭ кубогу дээш маргылдаа. Тренд «Спартак» — СКА (Дона Ростов). В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга. Тенгеде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Хосталган делегей [illegible] утказы». Документалдыг фильм. 14.40 — «Музыкалыг киоск». 15.10 — «Кино аян-чоруктар клуву». 16.10 — К. Симонов. «Мөңге болур» ССР Эвилелиниң Күрүнениң академик [illegible] тиг Бичеи театрының фильм-шииизи. 18.50 — «Фашизмге удур демиселге өлгеннерниң чырыткылыг турасказлынга». Минута дургузунда сактыышкын ёзулалы. 19.10 — С. Рахманинов — фортепианога болгаш скрипкага үшкү концерт. 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг [illegible]» 20.15 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.55 — «Вальс». Уран-чечен телефильм.

МАЙ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче чыскаалыңар!» [illegible] — Л. Захлевныйның «Турасказл» деп ноган бөлүүнден Минскиден дамчыдылга 9.[illegible] — «Будильник». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан бооп турмен!» 11.00 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «Музыкалыг программа «Эртенги почта» 12.15 — «Көдээден дамчыдылга». 13.15 — «Фронтучулар». Документалдыг телефильм. 14.15 — «Музыкалыг киоск». 14.45 — Уран-чечен телефильм. «Полктуң оглу». 2-ги сериязы. 15.50 — «Кино аян-чоруктар клуву». 16.50 — «Силерге, хоочуннар!» Музыкалыг программа. 18.00 — «Делегей панорамазы». 18.45 — 19.00 — Чапсар. 19.00 — Фашист ажылекчилерден Чехословакияны хостаанының 36 чылынга турасказлган Чехословак Социалистиг Республиканың телевидение программазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Уран чүүл мастерлери». ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Роговцева. 23.00 — 23.25 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Дириг амытаннар дугайында». 15.20 — [illegible]. Документалдыг телефильм. 15.[illegible] — «[illegible] деп вариант». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 17.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Динамо» (М) — «Спартак». В. И. Ленин аттыг [illegible] Төп стадионнуң Бичии спорт ордузундан дамчыдылга. 19.15 — «Кино көргүзүг демдеглели». 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг [illegible]» «[illegible] оглу». Мультфильм. 20.15 — Делегейниң чадаг-терге чарыжы. ГДР-ден дамчыдылга. 20.40 — Гандболга ССРЭ чемпионады. СКА (Минск) — ЦСКА. ЦСКА-ның Төп спорт залындан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.50 — «Сураг чок читкен». Уран-чечен телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

САНЫ ДЕҢ

«Спартак» эки тура спорт шиктилелиниң бо чылгы чемпиону ат дээш Ак-Довурактан, Хову-Аксыдан, Кызылдан кээп ойнаан шыдыраачылар маргылдаазын доосқан. Сөөлгү ол бирги салыгда бирги разрядчылар Леонид Мохов биле Чыргал-оол Оюн [illegible] ыңгычыларын уткулааш, 8,5-8,5 саннарны алганнар.

Маргылдааның [illegible] үш шыдыраачы Ч. Оюн, Л. Мохов, М. Адыг-оол оларның санары деңнежи бергени бо. Судьялар тускай коэффициент [illegible] эң каш дакпыр чемпиону чораан Монгуш Адыг-оолду «Спартактың» бо чылгы чемпиону [illegible] Чыргал-оол Оюн, Леонид Мохов ээлээн.

[illegible] Кызылдың 1 дугаар ортумак школазының чедиги классчызы Татьяна Хертек кымга-даа уттурбайн, ааза чогуур беш самдан шиме саны ап, бирги [illegible]

Б. ООРЖАК

«МӨГЕНИҢ МАЙЫЫ КАДЫРЫК»

Самагалдай суурга ол хүн эртенден [illegible] маргылдааларлап эң-не солуну тыва хүрешке 32 мөгелерниң ужуражылыышкыны болган. Оркестр [illegible] байырлыгларга, хоочун болгаш аныяк мөгелер бир дем-биле девип үнүпкен. Оларның аразында кандыы чок дээр. Республика мөгелери Кызыл-оол Лайдып, Василий Хураган, Түмен-Байыр Севилбаа дээш өскелер-даа бар.

«Мөгениң майыы кадырык» деп чугаа бар. Чамдык ат-сураглыг хоочун мөгелерни аныяктар чер алыспаан. Сөөлүнде кээп дөрт мөге арткан: Сергей Чарбуу, Борис Шоолай, Максим Дажываа, Түмен-Байыр Севилбаа. Олар өскелерден арга-мергежилди, аваангыр-кашпагайы-биле онзаланып турган.

Эң шилиндек ийи мөге Максим Дажываа биле Түмен-Байыр Севилбаа оларның хүрежи кончуг солун болгаш көрүштүг болган. Көрүкчүлерниң хөй кезии «Хоочун мөге Түмен-Байыр-ла алыр боор» дишкен. Ынчалзажок аныяк мөге М. Дажываа шүүлген.

Ө. ЧИНМИТ.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

БАЙЫРЛАЛДА ЭРТКЕН...

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сетгил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-де болгаш дыштаныр хүннерде республика найысылалының чурттакчылары янзы-бүрү оюн-тоглаага киржип, эки дыштанган. Эң ылаңгыя ажылчы чонну хостуг шагын ажыктыг эрттирер дээш хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединиң ажылдакчылары чугула хемчеглерни ап чоруткан. Олар спорттуң он ажыг хевирлеринге маргылдааларны эрттирген. Ам ооң чамдык түңнелдери бо.

◎ СТОЛ ТЕННИЗИ. Спорттуң бо хевиринге республика [illegible] лериниң команда болгаш хууда бирги чер дээш маргылдаазы «Херел» спорт залга болган. Аңаа Тываның бо чылгы чемпиону спорт мастеринге кандидат Владимир Фунтиков, стол теннизинге республика [illegible] дээш болган маргылдааның тиилекчизи Сергей Сасин, үнү чок уруглар аразынга Россияның чемпиону чораан Сергей Ооржак, амгы үеде эң шыырак теннисчилерниң бирээзи Николай Данчыр-оол болгаш сон-даа өске бедик мергежилдиг спортчулар киришкен.

Маңаа стол теннизинге ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Анатолий Серен бедик мергежилдиин көргүзүп, [illegible] чемпион атка төлептиг болган. Ол түңнел ужуражылгазында Сергей Сасинни [illegible] удуп алган. Кызылдың № 3 [illegible] Данчыр-оол үшкү черни ээлээн. Бо чылдың республика чемпиону Владимир Фунтиков шаңналдыг черже безин кирбээн. Ол чорук теннисчилерниң арга-дуржулгазының, [illegible] бөдүүн болуп турарының бир херечизи.

Херээжен спортчулардан үнү чок уруглар школазының өөреникчизи Мира Ооржак [illegible].

◎ ЧИИК АТЛЕТИКА. Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга чиик атлетика маргылдаазы-биле Кызылдың спортчуларының чайгы сезону ажыттынган. Аңаа эр улус 1000 метрге, а херээжен спортчулар 800 метрге эстафета [illegible] кириш кеннер. Дөрт кижи составтыг 1000 метрниң чарыжынга педагогика институдунуң студентилери эң эки үени көргүскеш, дээди болгаш ортумак [illegible] ра бирги черже үнген.

Школачылар аразынга № 15 школаның өөреникчилери эстафетазын өске командалардан баштай доосқан. Ынчангаш олар ам эрткен чылгы чемпион адын база катап ба[illegible] алганнар.

◎ ЧА АДАРЫ. «Самбажыктың согуну» шаңнал дээш [illegible] маргылдаазы ам айда Тыва АССР-ниң найысылалынга болур. Ынчангаш аңаа белеткелди бистиң республиканың ча адыкчылары частың чылыг хүннери-биле кады эгелээн. Эрткен дыштаныр хүннерде олар хоорайның бирги чери дээш солун маргылдаазын эрттирген.

Хоорайның [illegible] аразында ча адырынга ССРЭ-ниң спорт мастери Галина Огиёва эки беткелдиниң көргүзүп, «М—1» биле «М—2» дээр мергежилгелерге эң хөй санны аткаш, бирги черже үнген. Оолдар аразынга Леня Сырат, а уруглардан Чечена Норбу бирги черлерни алганнар.

◎ ВОЛЕЙБОЛ. Культураның болгаш дыштаныылганың Гастелло аттыг парыктының шаңналы дээш волейболистерниң спортчу демисели база солун болган. Бирги чер дээш оюнга Кызылдың педагогика институдунуң студентилери биле № 1 көдээ профессионал-техниктиг училищениң сурагчылары ужурашкан. Нигти оюнунуң түңнели 2:1 болуп студентилерниң тиилелгези-биле төнген. Үшкү черни «Динамо» спорт ниитилелиниң волейболистери ээлээннер.

◎ ШЫДЫРАА. Парктың шаңналы дээш шак-биле хүрген ойнаарының маргылдаазынга 20 шыдыраачы киришкен. Аңаа арга-дуржулгалыг Леонид Мохов — бирги, Алдын-оол Оюн — ийиги, Монгуш Адыг-оол — үшкү черлерни алганнар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: футболга хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединиң кубогу дээш маргылдааның түңнел оюнунда «Динамо» биле «Торпедо» командалары ужурашкан. Аңаа динамочулар удурланыкчыларын 1:0 санга уткан; чиик атлетика маргылдаазының эстафета үезинде.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дамчытканы ёзугаар алырга, бөгүн республикага кежээ булуттаар, чамдык черлерге дымырадыр чаъстаар. Бурунгу чүк угланыышкынныг хат секундада 5—10 метр чедир дүргедээр. Хүндүс 15—20 чамдык черлерге 8—13 градус чылыыр.

Кыжынга база-ла кежээ булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедир. Хүндүс 16—18 градус чылыг болур.

КИНО

МАЙ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: **«Мерседес» четтирбейн барган»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Таро — мангыс төлү»** 9.00, 13.10, **«Светофор» деп киноклуб** 10.50, **«Куда душкен дүне»** 19.00, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Медальдарже оруу»** (2 сериялыг) 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Кинескиттиг гусарларның эскадрону»** 15.00, 17.30, 20.40 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: **«Кижи бурузунуң бодунуң идегели турар»** 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

ЧАА КИНО

«Бузуттуг ок» деп кинода сураглыг кызыл командир Василий Кочубейниң дугайын чугаалап турар. «Грузия-фильм» киностудиязы [illegible] кен ук кино удавас үнүп эгелээр.

ЧАРЛААДАР

Кызылдың башкы училищези 1981—1982 өөредилге чылында хүндүскү өөредилгеге дараазында эртемнерге сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

ШКОЛА САЛБЫРЫНГА — өөредиринин хуусаазы—3 чыл 10 ай. 8 класс дооскаммарны хүлээп алыр.

ШКОЛА САЛБЫРЫНГА — өөредиринин хуусаазы—2 чыл 10 ай. 10 класс дооскаммарны хүлээп алыр.

ШКОЛА НАЗЫ ЧЕТПЭЭН УРУГЛАР САЛБЫРЫНГА — өөредиринин хуусаазы 3 чыл 4 ай. 8 класс доосканнарны хүлээп алыр.

КҮШ-АЖЫЛГА ӨӨРЕДИРИНИҢ САЛБЫРЫНГА — бо салбыр ниити ортумак школаның 1—8 класстарынга черчение, күш-ажыл, домоводство башкылары белеткээр. 10 класс доосканнарны хүлээп алыр. Өөредиринин хуусаазы—1 чыл 10 ай.

Билдириишкинге кожар документилер: сес чыл азы ортумак школа доосқан документ (шуут боду); 286 дугаарлыг эмчи справказы; күш-ажыл дептериниден ушта бижилге, ону кадрлар килдизи бадылаан турар ужурлуг, 3x4 см хемчээлдиг фото-чурук.

Кирериниң экзаменнерин дараазында эртемнерге дужаар:

а) салбыр бүрүзүнге: орус дылга диктант бижиир, математикага аас-биле дужаар.

б) оон аңгыда школа салбырынга, школа назы четпээн уруглар салбырынга кирерде музыка талазы-биле дыңнаарынга хыналда эртер.

Кирериниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир.

Адреси: Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 56, башкы училищези, хүлээп алыр комиссия. Тел. 2-35-74.

Кызылдың башкы училищези «Школа назыны четпээннерниң кижизидилгези» деп тускай салбырның бот-өөредилгезинге сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Училищеге ортумак эртемниг кижилерни хүлээп алыр. Билдириишкиннерни май 30-ге чедир киирер. Кирериниң экзаменнерин ийи ээлчег-биле чорудар: май 6-дан 15-ке чедир, июль 1-ден 10-га чедир.

Кирер күзелдиглер орус дыл болгаш литературага (чогаадыг, үндезин национал кижилер — диктант), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Кирер күзелдиглер кирериниң экзаменнерин дужаар мурнунда музыка талазы-биле хыналда эртер.

Билдириишкинге кожар чүүлдер: ортумак эртем дугайында документ (боду-биле). № 286 форманың эмчи шынзылгазы, кадр килдизиниң начальнигиниң ат салганы күш-ажыл дептериниден ушта бижилге, чорутканы бижик, 3x4 см хемчээлдиг 4 фото-чурук, паспортун боду эккээр. Хүлээп алырын июнь 12-ден 15-ке чедир шиитпирлээр.

Адреси: Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, бажың 56, Кызылдың башкы училищези, хүлээп алыр комиссия.

Редакцияның адреси: Кочетов Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 [illegible] секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдыстарының 2-37-13, пропаганда [illegible] 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17866. Чагыг № 1230

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00562

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 107 (11605) | 1981 чылдың май 7, четверг | 1925 чылда үндүрүлеттинген | Өртээ 2 кел.

СЭКП Тыва обкомунда

1981—1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткениринин талазы-биле Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының эгелээшкинин СЭКП обкому деткээн болгаш ол талазы-биле доктаалды хүлээп алган

Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, он бирги беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын база социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте чедиишкиниг болгаш ажыр күүседири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киржип, келир чылдың мал кыштаглаашкынынга баш удур эки белеткенир, ону ажыл-агыйжы, бедик организастыг байдалга эрттирери дээш кыйгырыгны республиканың бүгү малчыннарынга үндүрген.

Мал кыштаглаашкынынга кажаа-хораны 1981 чылдың июнь 1-ге чедир белеткеп дооларын районнуң ажылчы чонннары хүлээнген. Совхозтарның күжү-биле мал турлагларынга чурттаар бажыңнарын, чунар-бажыңнарны, кажааларны, хой тарып боозадыр пунктуларны, силос оңгарларын тудар, 13 муң тонна бедүүн чемнерин, 6 муң тонна силосту, 110 тонна витаминниг сиген далганын белеткээр. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында мал продуктуларын бүдүрериниң база садарының пландарын долдур болгаш ажыр күүседир хемчеглерни совхозтарга ап чорудар.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктаатканы болза:

Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының 1981-1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга чедиишкинниг белеткенир, он бирги беш чылдың бирги чылының онаалдаларын күүседир талазы-биле эгелээшкинин деткиир.

Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының эгелээшкинин бүгү фермалар, бригадалар [illegible] черинге чугаалажып көөрүн, мал кажааларын, чурттаар бажыңнарын болгаш өске-даа объектилерин чогуур үезинде шынарлыг кышка белеткээри, четчир санныг мал чемнерин белеткеп алыры мал ажылының бүгү ишчилеринге эргежок чугула культура-амыдырал байдалдарын тургузары, он бирги беш чылдың бирги чылының онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседири дээш социалистиг чарышты калбартырын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, Көдээ ажыл-агый министерстволунга, «Сюзпроммонтаж» трестке, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш тускай эртемниглеринге дааскан.

МАЛ КЫШТАГЛААШКЫНЫНГА ЧЕДИИШКИННИГ БЕЛЕТКЕНИР

Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының республиканың бүгү малчыннарынга

КЫЙГЫРЫЫ

Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, 1981—1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга чогуур үезинде белеткенир, ажылдың шынарын болгаш ажыктыын бедидер, он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбарткаңнар.

Районнуң совхозтары бирги [illegible] мал ажылының продуктуларын бүдүреринге [illegible] алган. Күрүнеге эът садарының планы 115 хуу, сүт садарының — 123,9 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың бо үезинге деннээрге, эът садары 212,1 тонна, сүт садары 13,1 тонна көвүдээн. Оон-биле чергелештир бүгү чүзүн малдың өзүрү болгаш чидери эрткен чылдың ол үезиндезинден 78 хуу кызырыткан.

[illegible] районга хойнуң кыжын болгаш эрте чазын хураганнадып эрга шиитпээттинген. Оон түңнели эки болуп турар. Бо чылын районга чаш малдың камгалалы 86 хуу болган. А «Чаа-оруктуг» совхозтуң № 4 хойжу бригадазы чүс бажыңга онаашпыр 100 хураганы, «Морен» совхозтуң № 3 бригадазы — 96 хураганы, «Нарын» совхозтуң № 1 бригадазы — 95 хураганы доруктуруп алган. Районнуң 28 хойжузу чүс хойга онаашпыр 100—110 хураганы доруктурган.

Бистер, малчыннар болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери мал кыштаглаашкынының чедиишкиниг эрттирери аңаа чогуур үезинде [illegible] шынарлыг белеткенириндеп хамааржыр дээрзин болувустуң дуржулгавыстан көрдүвүс. Эрткен чылдарның дуржулгазын барымдаалааш, боттарывыстың күжүвүстү болгаш курлавырларывысты санап көргеш, 1981—1982 чылдарның [illegible] белеткелди дораан эгелээрин шиитпирледивис.

Чогуур үезинде болгаш бүгү [illegible] белеткенир, кыштың малының кыштаглаашкынның чедиишкиниг эрттирер дээш мал айны кыштаглаашкынга белеткелдиң шалыңчы айы кылдыр чарлааш, дараазында [illegible]:

— бо чылдың кыштаглаашкынын бедик деңнелге организастыг эрттирер, төрүүр чүс баш малга онаашпыр 90 хураганы, 85 бызааны болгаш кулунну алыр болгаш доруктурар. 23000 хойнуң болгаш 1000 инектиң тарып боозазылгазын чогуур үезинде кылыр:

— бүгү мал кажааларының, кудуктарның, шагжа болгаш өске-даа херекселдериниң септелгезин июнь 1-ге чедир доозар, кажаа кургаглаар өлекти четчир кылдыр белеткээр;

— августуң 1-ге чедир совхозтарның күжү-биле ийи эрээл 6, чаңгыс эрээл 12 бажыңны, 6 чунар-бажыңны, 2400 хой кирер кажааларны, хой тарып боозадыр 2 пунктуну, 1000 тонна силос кирер оңгарны тудар.

Тарып боозадылгага кирер хойну болгаш инекти шинчиири болгаш аңгылаары амгы үеде доозулган. Төрээн болгаш [illegible] инектерни тарып боозадырын тускай эртемниглер шыңгыы хайгааралга алган.

[illegible] малын бедүүн, чуулуктуг болгаш концентраттыг чемнер-биле ханыдарын бирги чергениң болдурган, дараазында чүүлдерин кылырын шиитпирледивис:

— сентябрьның 15-ке чедир 13 муң тонна бедүүн мал чемнерин, 6 муң тонна силосту, 110 муң тонна витаминниг сиген далганын белеткээр:

— октябрьның 15-ке чедир бүгү белеткээн мал чемнериниң 70 хуузун кыштагларга чедирер.

Мал чемнериниң белеткелиниң үезинде бүгү ажылдарның техникаларын [illegible]. Кышкы үеде совхоз бүрүзүнге бедүүн мал чемнерин болбаа [illegible] микро болгаш микроэлементтер-биле, минералдыг немелделер-биле байыдарын) организастаар.

Мал ажылын хөгжүдериниң планнаарының чедиишкининиң болуру зоотехниктиг эге чыйгыры тыңгыы сагыырындан улуг хамааржыр. Ынчангаш ону эжиндирериче кичээнгейни совхоз бүрүзүнге доктаамал угланып турар бис. Малды чемгерери болгаш ажаары, эдержилгеге кирери болгаш тарып боозадыры, малды үзери болгаш кодаштарга чарары база-ла зоотехниктиг негелделер ёзугаар болур. Бүгү ветеринар-профилактиктиг ажылдарны чогуур үезинде бедик шынарлыг чорудар, малды эмнээрин, чемгерерин болгаш ажаарын организастаар.

Кышкы үеде зоовет[illegible] бедик организастыг деңнелге эрттирер бис. Ол чугула [illegible] малчыннарның [illegible] 30 малчын [illegible] Малчыннарның [illegible] эмнелге, культура хандырылгазы [illegible] талазы-биле [illegible].

Районнуң мурнакчы малчыннарының эгелээшкиннери болгаш дуржулгазы чогуур үезинде деткиттинер болгаш нептереди алыр. Социалистиг чарыштың [illegible] үнер. Дээштиг болгаш нептеренгей болуру бүрүн хандыртынар. Совхозтарга малчыннарның материалдыг болгаш моральдыг деткимчезиниң системазын улам [illegible].

Партия организацияларга [illegible] ажылчынның [illegible] малчыннарга өөредиглиг чугула кичээнгей салдынар.

Тускай эртемниглерниң болгаш малчыннарның ниитиниң малын камгалаар дээш харыысалгазын бедидерин чугула деп санап турар бис. Ажылга хөй чок чорукту болдурбазынче, ниитиниң малын самчыгдаар болгаш оорлаар чоруктар-биле демисежиринче кыйгырып тур бис.

Мал ажылының продукциязын күрүнеге садарының болгаш [illegible] пландарын күүседир сорулга-биле күрүнеге садар мылытты бода малдың бирээзиниң-не деңнээзин 310 килограмм, шээр малдың — 42, чылгының — 285 килограмм, а мыйыстыг бода малдың хонукта немелде деңнээзин 500 грамм чедирер бис.

Мал ажылын улам мнай хөгжүдери болгаш оон продукциязын көвүдедири — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган [illegible]. Ынчангаш республиканың көдээ ажыл-агыйының бүгү тускай эртемниглериниң, малчыннарының он бирги беш чылдың пландарын күүседириниң магадылалы болур кылдыр чогуур үезинде [illegible] кыштаглаашкынны чедиишкиниг эрттирериниң үлезинин тургузарынче кыйгырып тур бис.

Кыйгырыгны районнуң партия активиниң хуралынга болгаш малчыннарның нити хуралынга хүлээп алган.

ЕНИСЕЙДЕ ЭЖИНДИРИИШКИН ЭГЕЛЭЭН

Енисей пароходствозунуң Кызылда район эргелелиниң хемчилери боттарының чыл-ажылчы эвээн эгелээн. Тываның хемнери бо чылын кажангызындан-даа эрте ажыттынган. Бурунгу хүн Тожу районче улус ажыл-агыйынга чугула чүъктүг теплоходтар чорупкан. Теплоходтарның эн бажында «Анкара-45» теплоходтуң экипажы бо чылдың ак-кок оруунга эжиндириишкинни баштап чоруур. Оон капитаны Петр Михайлович Марков болгаш оон соонда «МБВ-176», «МББ-178» теплоходтарының капитаннары В. И. Лапшов, Н. М. Лысков олар караванны баштап бар чыдар.

Онгу беш чылдың түңнелдери-биле Николай Иванович Панзовтуң экипажы бир дугаар черни эээн. Бо чылдың эжиндириишкининге оон экипажы база эки белеткенген. Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин хуусаадан эрте күүседир болгаш он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга кириншишаан, «Анкара-20» теплоходтуң экипажы бедиткен хүлээлгени алган. Эрткен чылын оон коллективи барык 1 млн. 400 тонна-километрни эрткен болза, бо чылын 1 млн. 500 муң ажыг тонна-километрни ажылдап кылыр ужурлуг. Ол-ла коллектив Бии-Хемниң өру 255 муң, ону куду — 165 муң тонна-километрни эжиндирер болгаш 1 млн. 100 муң кубометр салды соортуп [illegible] бодунуң [illegible].

Бии-Хемниң ужарын теплоходтарының өртеринге В. П. Солдатовтуң «Родон» деп теплоходу болгаш шкипер В. С. Монастыршинниң түерп ында чазе берген чүъктүг теплоходтарны манап турар.

Он бирги беш чылдың эжиндириишкини эгелээн. Тожунуң Ыбанга чедипер чугула чүъкту алган «Анкара-20» теплоход [illegible] чорупкан.

Т. МОНГУШ

ЧУРУКТА: «Анкара-20» ҳем корабльның капитаны Н. Н. Панов.

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

ИНСТРУКТОРЛАР СЕМИНАРЫ

Кызылга Политчырыдыышкынның бажыңынга СЭКП Кызыл [illegible] болгаш районнарның организастыг [illegible] инструкторларының ийи хүннүң семинары дүүн [illegible].

Семинарның бирги хүнүнде СЭКП обкомунуң партийжи организастыг [illegible] эргелекчизи **В. П. Суров** ону ажыткан болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] дугайында илеткел кылган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр партияның область организациязында хүлээп ап турар шиитпирлериң контрольдаарын [illegible] болгаш [illegible] улам мынай сайзырангай. [illegible] талазы-биле хемчеглер [illegible] СЭКП обкомунуң IV [illegible] доктаалын күүседир талазы-биле партия [illegible] семинарга СЭКП обкомунуң нити килдизиниң эргелекчизи **В. Г. Заворотный** семинарга чугаалаан. Партийжи ажылдың талазы-биле өске-даа [illegible] ол хүн [illegible].

СЭКП Төп Комитединде

Черкассы областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң он бирги беш чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелериниң дугайында

Черкассы областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң он бирги беш чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин СЭКП Төп Комитеди чүүлдүг деп көргеш, мал ажылының продукциязын бүдүрерин чайгылыш чок өстүрериниң курлавырларын болгаш аргаларын улам долу ажыглаар дээш, күрүнеге эът, сүт болгаш өске-даа продуктулар садып алырының төлевилеттинген пландарын долдур болгаш ажыр күүседир, мал ажылының шынар көргүзүглерин болгаш ажыктыын дыка бедидер дээш мал ажылының ажылдакчыларының, көдээниң бүгү ажыл-ишчилериниң аразынга социалистиг чарышты калбак нептередирин эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга, обкомнарынга болгаш райкомнарынга сүмелээн.

Л. И. Брежневтиң К. Вальдхаймны хүлээп алганы

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев КНО-нуң чиргине секретары Курт Вальдхаймны май 5-те Кремльге хүлээп алган. Совет Эвилелинге ол албанныг аал-чорууну кылып келген. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашты херектер министри А. А. Громыко беседага киришкен.

Болган беседа үезинде Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизиниң көдүргени даштыкы политиктиг кол инициативаларга доктаатан. Ол инициативаларның нити сорулгалары КНО-нуң Уставының сорулгаларынга болгаш принциптеринге дүүштүр чаалажылдарның улам чыдаарынче болгаш ханыладырынче, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынче болгаш чепсегленишкинниң хүжүрериче угланганын демдеглээн. Чамдык күрүнелерниң чаалажылдарның баксыраарынче, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин улам өстүрериче угланган шугумунга ССРЭ-ниң ойзу келген чугула айтырыгларны Чер кырынга тайбыңның камгалалының эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлээр дээш делегейде калбак чугаалажылгаже кыйгырыгны улурланыштыр тургузуп турар деп, Л. И. Брежнев медеглээн.

КНО-нуң ажыл-чорудулгазының кол угланыышкынынга — улустар аразынга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту деткиириңге КНО-нуң күженишкиннерин илдепкейжидериниң мырыңай эргежок чугулазын беседа үезинде онзалап демдеглээн. Делегей байдалын [illegible] күрүнелерниң дем каткан күженишкиннери-биле тып болур болгаш тывар-даа ужурлуг деп бүзүрел илергейлеттинген.

Оон-биле холбаштыр Б. Вальдхайм күрүнелерниң [illegible] удуртукчуларының киржилгези-биле КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң тускай сессиязын чыылдырар дугайында Совет Эвилелиниң саналы онза сонуургалдыг болгаш турарын демдеглээн.

Делегейниң чамдык девискээрлеринче дайынныг чөрүлдээлерниң одагларын эң дүрген чок кылыры болгаш чаа ындыг одагларның тыптып келирин болдурбазы тайбыңны камгалап арттырарынга эргежок чугула деп бүзүрел база сайзыралдар солчуушкунунуң үезинде илергейлеттинген. Чаптуг болгаш боттуг үнделгелиг Чооккы Чөөн чукке бүгү талалыг таарыштыр шиитпирлээшкинни ак сеткилдиг коллективтиг дилеп тывары Чөөн бөргинге, колониализмниң болгаш неоколониализмниң бүгү-ле артыышкыннарын база илерээшкиннерин узуткаар дээш улустарның дүрүм ёзугаар демиселин деткииринге КНО-нуң ойнаар чугур чугула ролюн Л. И. Брежнев демдеглээн.

Каттышкан Нациялар Организациязының КНО Уставының чүүлдеринге дүүштүр делегейге айыыл чок чорукту хандырарынче болгаш күрүнелер аразынга калы ажылдажылганың хөгжүдеринче угланган күженишкиннерин Совет Эвилели ескерлиш чок деткиирин Л. И. Брежнев бадыткаан.

Эвилел, найыралчы байдалга эрткен беседага СЭКП ТК-ның Чиргине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң КНО чанында доктаамал төлээлекчизи О. А. Трояновский, КНО-нуң чиргине секретарының оралакчылары М. Д. Сытенко биле Х. Перес де Куэльяр олар база киришкеннер.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ НАЙЫРАЛДЫҢ ИДЕАЛДАРЫН БАДЫТКАВЫШААН

Делегейниң музыка фестивалының Москвада ажыттынганы

Тайбыңның болгаш демнилгениң идеалдарын бадыткаарындан, улустар аразынга билиишкинниң [illegible] бистиң чурттап турарывыс үениң дугайында шиити [illegible] чугула сорулга урап чүүлдүг чок. Делегейниң ССРЭ-де болгаш [illegible] музыка фестивалы ол бедик сорулгаларга бараан болур. Ук фестиваль май 5-те Москвага [illegible].

Фестивальдың «Музыка — [illegible] улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш» деп чаагай утказыг лозуну бүгү диптериниң 25 чурттарындан шылгарангай музыкантыларны сомаг [illegible]. Москва көрүлдезиниң программазында [illegible] тер XX чүс чылдың музыка [illegible] рөлдериниң сеткил өөрүнчүг улуг чедиишкиннерин [illegible] көргүзүгер.

Делегейниң музыка культуразының хөй-хөй чайынныг ярыннары П. И. Чайковский-биле чарылбас холбаалыг, ынчангаш ук фестиваль Москваның Чайковский аттыг Күрүне консерваториязының Улуг залында ажыттынган. Ажыдыышкынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев, фестивальдың оргкомитединиң кежигүннери, Делегейниң музыка чөвүлелиниң удуртукчулары, сураглыг музыкантылар, [illegible].

Делегейниң музыка фестивалының киржикчилеринге болгаш аалчыларынга эш Л. И. Брежневтиң байырлыг [illegible] чугаалашкыннары-биле уткаан. Ол байырлыг чагааны фестивальдың оргкомитединиң даргазы, ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черниниң бирги секретары Т. Н. Хренников номчаан. [illegible]

«Делегейниң музыка фестивалының киржикчилеринге [illegible] байыр чедирдим.

Хөй-хөй чурттарның сураглыг композиторларының [illegible] бистиң найысылалывыстың эң эки концерт залдарынга бо хүннерде чаңгыландыр [illegible].

[illegible] түг. Улустарга ол оруукун чедирип, оларның чаагай са[illegible] чедиишкиннерже сорук кирип турар. Радионуң, телевидениениң болгаш үн бижидилгелериниң калбак нептерелиниң ачызында оон аудиториязы онза улуг апарган.

Амгы үениң делегей байдалында [illegible] мурнунга харыысалгазы хемчээл чок немей өзүп турар. Бүгү-ниити тайбыңны бижиглээрындан артык чугула, оон артык бедик сорулга бооп чок. Ол сорулганы шиитпирлээринге музыка урап чүүлдүг [illegible] киржип турар. Бистиң [illegible] олар тургузуп, карамзырын [illegible] чарлаашкынга удур демиселге [illegible] рыткылыг идеалдарын бадыткап турарлар. Дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкынның быжыглаар дээш оларның үни бүгү диптерде дыңналып турар. Фестивальдың «Музыка — бүгү [illegible] чаагай чорук [illegible] болгаш найырал дээш» деп лозунгу үениң ёзузунга эң эки [illegible] турар.

Москвага [illegible] культура [illegible] калбартып хөгжүдеринге кошку [illegible]. Кайгамчыктыг [illegible] бүгү-ниити тайбыңы [illegible] кумагай.

Чылыг сеткил болгаш чаагай күзээшкиннерни дээш Леонид Ильич Брежневке чүрээниң ханызындан өөрүп четтиришкинни фестивальдың бүгү киржикчилериниң болгаш аалчыларының мурнундан Т. Н. Хренников илергейлээн. Совет [illegible] илергейлээн [illegible] бүзүрелдиг оратор илергейлээн.

Моссоветтиң күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов [illegible] чуруңнан [illegible] киржикчилеринге байыр чедирген.

Амгы делегейде музыкага онаажып турар чугула рольдуң дугайын Делегейниң музыка чөвүлелиниң президентизи **Ф. Каллауэй** (Австралия) чугаалаан. Совет Эвилели — бүгү делегейде хүлээн көрдүнген байлак музыка чаңчылдарлыг чурт деп, ол онзалап демдеглээн. Ораторнуң бодалын биле алырга, Москва фестивалы — делегейге ажок улуг [illegible] **Н. Менон** (Индия) болгаш **Ф. Маннино** (Италия) көрүлдеге чедиишкинни күзээн.

А оон соонда музыка ол алган. Фестивальдың он бир [illegible] С. Прокофьевтиң «Дайын доо[illegible]» ораториязы [illegible]-биле ажыттынган. Ала-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезинге совет музыканың классиканың ол сорулгуг кыйгызы [illegible] тайбыңның [illegible] кыйгырыг кылдыр чаңгыланып турар. Оон соонда И. Стравинскийниң «[illegible]» күүсеткен. Бодунуң чогаалын бистиң үевистиң шылгарангай [illegible] болгаш музыкалыг [illegible] хореографиктиг сценалар» кылдыр тодараткан.

Делегейниң [illegible] база [illegible] рынга Москва фестивалы чугула үе-чада болу бээр. Көрүлдениң программазы ону тодазы-биле илередип турар. Чижээ, совет урам чүүлдүг [illegible] тередиринге хойну кылып турар сураглыг итали композитор, пианист болгаш дирижёр Ф. Маннино совет шулукчуларның шүлүүнге бодунуң чаа [illegible] фестивальдың баштайгы кежээзинде көргүс[illegible].

Ленинград филармониязының симфония оркестри, ССРЭ-ниң академиктиг ор[illegible] нити ыры болгаш өске-даа коллективтер база сураглыг [illegible] концертте [illegible].

Хамы бодалдарның болгаш сагыш-сеткилдиң музыкалыг бистиң хуннериниң музыкалыг [illegible]-биле долдунган неделя болур.

Н. ВЕКСЛЕР
В. ДЖАЛАГОНИЯ
СЭТА-ның тускай корр.

[illegible] БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

САҒЫЗЫН ХЕРЕГЛЕВЕС... СОЛУН

БӨГҮН — РАДИО ХҮНҮ

ЧУГААЛАП, КӨРГҮЗҮП ТУР

Россия — радионуң тывылган чери. Ынчалза-даа Октябрь революциязынга чедир А. С. Поповтуң ажыдыышкынының херек кырынга ажыглаар талазы-биле дыка эвээш ажыл кылдынган турган. Совет эрге-чагырганың баштайгы хүннеринден эгелээш-ле, В. И. Ленин декрет-шиитпирлериниң неп-тередиинге, чаңгыс кыйгырыг үндүрериинге, пропаганда ажылынга ону эң-не калбаа-биле ажыглап турган. Хамааты дайынның байдалынга, улус ажыл-агыйының хоорай-тараазының үезинде радио харылзааның эң-не таарымчалыг чепсээ бооп, ооң-биле Совет чазактың айтыышкыннарын, [illegible] документилерин дамчыдып турган. Ажылчы чоннарга коммунизмниң [illegible] радионуң улуг ужур-дузалыын Владимир Ильич бир-ле дугаарында бедии-биле үнелеп көрген. Чогум-на ооң ужурунда ол чорук радиотехниканы хөгжүдеринче онза кичээнгей салып, ол талазы-биле ажылдарны үргүлчү деткип турган.

Ол үеде бистиң чуртта болгаш дашты[к]ыта-даа радио-биле харылзаа тудары кандыг-даа перспектива, кеди чок, ынаала ооң ышкаш чүүл-дүр деп бадыткаар кижилер эвээш эвес турган. Ынчалза-даа мурнакчы совет специалистер хамааты дайынның ээр-берге үезинде безин радиотехниканың чаа-чаа удалдыышкыннарын ажылдап, улус ажыл-агыйынга болгаш чоннуң культуразын [illegible]

...иниң шиитпирлеп турганнар.

В. И. Ленинниң могаг чок сагыш [illegible] болгаш ооң дорт удуртулгазының ачызында совет радиодамчыдылгазының нептереңгейиниң үндезини салдынган. 1922 чылда-ла Москвага ол үеде делегейде эң-не улуг болгаш күчүлүг дээн Төп радио-телефон станциязын тудуп тургусканы — ооң херечизи-дир.

Бистиң хүнүвүстүң электри дамчыдылга харылзаазының хой санныг хевирлерин чугаалаваска безин телевидение болгаш радиодамчыдылгазы чокка бистиң амыдыралывыстың дугайын чугаалаары берге. Оон ниитилел-политиктиг, культурлуг амыдыралдың болгаш улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга эң-не калбаа-биле ажыглап турар апарган. Олар совет улустуң коммунистиг кижизидилгезиниң эң-не күчүлүг чепсээ болгаш эргежок чугула чүүлү апарган.

Совет радиодамчыдылга техниказының эртеп оруу улуг. Москвадан радиодамчыдылгазы дүн-хүн иштинде соксаал чокка кылып турар. Ону бистиң калбак-делгем Төрээн чуртувустуң эң-не ырак узак булуңнарынга, херек кырында бүгү делегей дыңнап турар. Радиодамчыдылгазының эң болбаазырангай аргазы — телевидение [illegible] хөгжүп турар. Совет Эвилелиниң чонунуң 85 ажыг хуузу Төп телевидениениң дамчыдылгаларын көөр аргалыг апарган.

Бистиң чуртувуста төп болгаш чер-черниң-даа радио дамчыдылга четкилери делегейде кайы-даа чурттардан артык калбарган. [illegible] радиорелелиг болгаш [illegible] дамчыдылга шугумнарын тургускан. Ооң түңнелинде төп программаны Совет Эвилелиниң улуг-улуг дээн хоорайларының хөй [illegible] телевидение станцияларын болгаш чурттакчылыг муң-муң черлерде [illegible] дериг-херекселдер дамчыштыр чорудуп турар. Москвадан телевидение программазын харылзааның кылымал спутниктериниң дамчыштыр хүлээп алырының «Орбита», «Экран» дээр хүлээп алыышкын станцияларының хөй-хөй точкалары тургустунган.

[illegible] үеде хөй эвес чурттакчылыг ырак-узак черлерже телевидение канывылап турар. А бистиң республикада телевидение төрүп 1966 чылда тыткан [illegible] дамчыдылгаларны [illegible] ап эгелээн. Ооң бажында телевидение студиязының үндезилеттинип тургустунган чогаадыкчы [illegible] чүгле ак-кара [illegible] эвес деңнелдерже дамчыдылгазын кылып турган. Москваның дамчыдылгазын ынчан хүлээп албайн турган. Чүгле 1969 чылда «Орбита» станциязын тудуп тургусканының соонда Тывага төп телевидениениң дамчыдылгазын хүлээп ап эгелээн. Ынчалза-даа республиканың бүгү районнары телевидение дамчыдылгазын көөр аргалыг болзун дээш эвээш эвес ажылдарны кылыр ужурлуг турган. Ыңчангаш баштай Бояровкага болгаш Хову-Аксыга телевидение ретрансляторларын тургускан, Чаа Шагаан-Арыг чоогунда күчүлүг телевидение дамчыдылгазының радиорелелиг шугумун кылып эгелээн.

Чаа Шагаан-Арыгга үстүнде айыттынган нарын радиотехниктиг системаны тургусканының соонда баштай Улуг-Хем, ооң соонда Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнар телевидение дамчыдылгазының четкизи-биле хаара туттунган.

Кызыл-Мажалыкка күчүлүг аппаратураны тургусканының соонда Бай-Тайга районунуң чурттакчылыг черлери теледамчыдылганы көөр аргалыг болган.

Кызыл хоорайда кол радиорелелиг станциядан районнарже дамчыдылга эгелээр. Ооң [illegible] радиоаппаратуразы Төп телевидениениң хөй программазын болгаш Кызыл студиязының бүгү дамчыдылгаларын чорудуп турар. Москвадан дамчыдылганы харылзааның «Орбита», «Экран» деп спутниктеринден хүлээп алгаш, районнарже дамчыдып турарын демдеглээр херек. Ону Шагаан-Арыгда радиорелелиг станция Чадаана болгаш Кызыл-Мажалыкче уламчылап дамчыдыр.

Бистиң республиканың тарамык болгаш эвээш чурттакчылыг черлеринче чүгле радиорелелиг шугум-биле телевидение дамчыдылгазын чорудары берге айтырыг бооп турар. Радиорелелиг шугум дээрге улуг өртектиг болгаш бедик мергежилдиг инженер-техниктиг [illegible] система болур.

Чурттуң ырак-узак черлеринче ону шөйери берге болгаш ур үе негеттинер апаар. Ыңчангаш совет специалистер тускай [illegible] системазын чогаадып тургусканнар. Ол болза харылзааның «Экран» спутниктеринден дамчыдылга хүлээп алыр чаа система-дыр.

Ооң дузазы-биле бистиң республиканың эң ырак дээн чурттакчылыг черлери Москвадан дамчыдылганы хүлээп ап турар апарган. Ооң ачызында Хандагайты болгаш Мугур-Аксы, Кара-Хөл болгаш Нарын, Самагалдай болгаш Эрзин дээш, өске-даа он-он суурларда хүлээп алыышкын [illegible] спутниктерден дамчыдылганы хүлээп ап, телевизорларже дамчыдып турар. Ынчангаш-биле бистиң республиканың чонунуң 82 хире хуузу телевидение дамчыдылгаларын көрүп турар.

Республиканың радиотелевидение дамчыдылгазының [illegible] тургустунган телевидение ретрансляторларының цехиниң коллективи ол бүгү системаларны тургузар болгаш [illegible] ажылдарын хандырып турар.

Телевидение моон соңгаар бистиң республикада улам хөгжүүр. Кызылдың телестудиязы 1985 чылга чедир өңнүг [illegible] апаар. Чоокта чаа Москвадан [illegible] программаны республиканың найысылалының болгаш Барыын-Хемчик районунуң чурттакчылары доктаамал көрүп эгелээн. Бо чылын ийиги программаны Чөөн-Хемчиктиң, а 1982 чылдан эгелеп — Улуг-Хем районунуң чурттакчылары көөр аргалыг болур.

Тываның харылзаачылары, республиканың радиотелевидение [illegible] ыяап профессионал бадырлалы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин болгаш он бирги беш [illegible] баштайгы [illegible] дааңгаларын амыдыралга боттандырар дээш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүң байдалында демдеглеп турар. Партияның [illegible] чуртка радиотелевидениениң улам хөгжүдер, улус ажыл-агыйынга ооң ажык-дузазын улгаттырып, калбартыр сорулганы салган. Ону бистер, харылзаачылар, амыдыралга боттандырар дээш бедик хүлээлгелерни алган ажылдап турар бис. Чаа беш чылда республикада радиотарыызы [illegible] хөгжүүр дээрзи чигзиниг чок.

С. КОНДРАТЬЕВ,
республиканың радиотелевидение дамчыдылга төвүнүң начальниги.

ЧОНГА БАРААЛГАДЫР

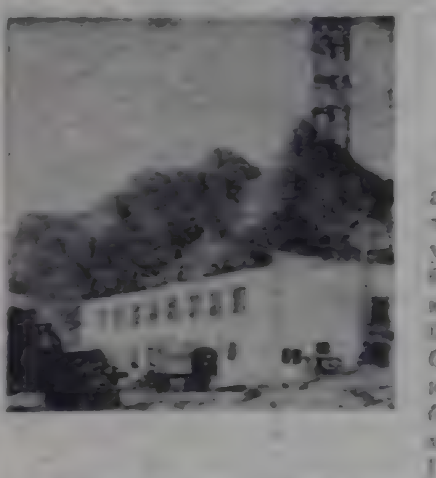

Шагаан-Арыг хоорайдан ырак эвесте кадыр чалымнарлыг Хайыракан дааның эдээнде ак бажыңның чанында даг-биле чергелештир дээрже бедип үнген чараш суурганы кайы ырактан-на кижи эскерип каар. Шагаан-Арыг хоорайның радиотелевидение станциязы ол.

Ында коллективтиң ажылхерээ-биле таныжар, чонга сонуургадыры-биле чеде бергеш, станцияның начальниги Николай Григорьевич Шихалеев-биле чугаалаштывыс.

— Шагаан-Арыгның радио[illegible] 1976 чылда ажыглалга кирген. Моон радио дамчыдылгазын «Радио — Орбита-3» деп [illegible] база «Маяк» программаның радио дамчыдылгазын кыска чадыгның дузазы-биле чорудуп турар.

Күчүлүг дамчыдыкчының дузазы-биле телевидениениң бирги программазын хүлээп алыр болгаш Шагаан-Арыгдан Чадаана — Ак-Довуракче дамчыдып берип турар бис. Ол ышкаш Шагаан-Арыгның хоорайлар аразында телефон станциязынга телефон харылзааны база хүлээп ап турар.

Ыңчангаш Улуг-Хем районунуң болгаш барыын районнарның чонунга эки шынарлыг радио дамчыдылгазын, телефон харылзаазын хандырары дээш [illegible] ажылдап турар. Ак-көк экранның ол-биле бурузунге өөрүшкүнү эккеп, чоннуң культурлуг дыштаныышкыны, хүн бүрү амыдыралынга эргежок чугула [illegible] XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү чон күженишкинниг

ажылдап турар хүннерде бот[illegible] уткуп тура, чонувуска бараан [illegible] кылдыр санаар бис — деп, Н. Г. [illegible] бырлады. Боттарының ажылдажынның дугайын чугаалап, биске өрээлдерде нарын дериг[illegible] Павлов [illegible] ажылдакчылары-биле база таныштырды.

Дамчыдылганың эгези Кызылдан үнер. Республиканың [illegible] төп станциязында ээлчеглиг ажыл хүнү. Ында Т. А. Стрельникованың удурткан мурнакчы ээлчег радио-теле[illegible] (үстүнде чурукта).

Шагаан-Арыг радиотелестанциязы Кызылдан алган дамчыдылганы Улуг-Хем районга болгаш Чадаана — Кызыл-Мажалык аразынче уламчылап дамчыдар. Станцияның радиореле шугумунуң аппарат өрээлинге келиривиске ында инженер А. С. Мельниченко осциллографта чиңге ногаан шугумнар[illegible] көрген болур (адаанда, солагай талада).

— Бо херекселдиң дузазы-биле [illegible]

[illegible], чиңге ногаан шугумнарны көрүп тур силер бе, ооң приборларының канчаар ажылдап турарын көрүп ап болур — [illegible] бырлады. Өрээлдиң өске талазында [illegible] Инженер ол-бо кнопкаларны барып баскылааш, топтап көргүлеп, бо аппараттарның дузазы-биле радио дамчыдылгазын Улуг-Хем район дыңнап турар болгаш ооң ыңай Шагаан-Арыг — Чадаана — Ак-Довурактың шугумунче дамчыдарга, барыын районнар радиодамчыдылгазын ап турар дээрзин тайылбырлады.

Н. Г. Шихалеев-биле шалазында хевистер чаткан делгем [illegible] Ханада чараштыр бижээш аскылаан таблицаларда коллективтиң 1981 чылда [illegible] хүлээлгелериниң болгаш станцияның ээлчег[illegible] чарыштың түңнелин көргүскен болду. Хүлээлгениң пунктуларында бижээни — радиостанцияның дамчыдылгаларының шынарын чогуур нормазынга чедирер, [illegible] кыннарның болгаш бракты үезин эвээжедир дээш идепкейлиг демисээр. «Коммунистиг эв-

яктарның эң эки ээлчээ» дээш чарышты организастаар. Социалистиг чарыштың негелделерин база көргүскен.

— Бистиңниде дөрт ээлчег бар, олар аразында чарыштыг. [illegible] инженер-биле электромеханик В. В. Беленков биле электромонтёр А. М. Пыжьяновтуң ээлчээ тиилекчи болган. [illegible] — деп, Николай Григорьевич уламчылаан.

УКВ аппараттарының өрээлинде мурнакчы ээлчегниң кежигүннери В. В. Беленков биле А. М. Пыжьянов олар ажылдап турлар (адаанда, оң талада).

— Моон теледамчыдылганы район иштиниң чонунга көргүзүп турар. База Шагаан-Арыгдан Чадаана — Кызыл-Мажалык — Ак-Довуракче дамчыдылганы чорудар. Чонга эки шынарлыг дамчыдылганы көргүзери бистиң сорулгавыс — деп, электромеханик В. Беленков чугаалаазындан, хааржак [illegible] аппаратты ажыткаш, ажылын уламчылай берди.

Тыва радиотелевидение дамчыдылгазының улуг станцияларының бирээзи Шагаан-Арыг станциязында ээлчеглиг ажыл [illegible]

Н. ООРЖАК.

Саннар, фактылар

Радиону чогаатканының 50 чылынга алдар болдуруп, ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының доктаалы-биле Радио хүнүн 1945 чылдың май 7-ден эгелеп чылдың-на демдеглеп турар апарган. Ол хүн, 1895 чылда, орус эртемден А. С. Попов делегейге баштайгы радио дамчыдылгазын боттандырган.

ССРЭ — чурттуң чаңгыс аай автоматчыткан харылзаа четкизиниң тудуш кезээ — харылзааның «Орбита» системазын тургускан баштайгы чурт.

Радио дыңнакчыларының болгаш телекөрүкчүлерниң хүн бүрүдеги аудиториязы — бүгү чурт. Төп радионуң дамчыдылгаларын 8 программа-биле, а ооң бирги программазын дыңнакчыларның 96 хуузу дыңнап турар. Музыка-информастыг «Маяк» программаны чоннуң 70 хуузу дыңнап турар. А теледамчыдылгаларны көрүп турарлар — чоннуң 85 хуузу.

Хөй программалыг дамчыдылганы чурттуң 300 хоорайларынга боттандырып турар. 70 ажыг дылдарда радио дамчыдылгаларын даштыныже дамчыдып турар.

1931 чылдың апрель 29-та болгаш май 2-де телевидениениң баштайгы шенелделерин көргүзүглерин эрттирген. Ол-ла чылдың октябрь 1-ден эгелеп ортумак чалгыгларга Москвадан теледамчыдылгаларны хүлээп ап эгелээн.

Совет Эвилели «Космос», «Интеркосмос» деп спутниктерниң болгаш «Прогноз» деп автоматчыткан станцияларның дузазы-биле Төп телевидениениң программазын Сибирьниң Ыраакы Соңгу чүктүң, Ыраакы Чөөн чүктүң. Ортааны Азияның чонунга баараалгадып турар «Молния» деп спутниктер орбитада доктаамал ажылдап турар.

ДУКТУҢ ШЫНАРЫН БОЛГАШ БЕЛЕТКЭЭРИН ЭКИЖИДЕР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң балылааны «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» мынчаар бижээн: «Хой эъдин, дукту, каракульду болгаш хой, өшкү ажылының өске-даа продукциязын бүдүрерин бүгү хемчег-биле көвүдедир».

Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының экономиказының кол үндезини хой ажылы болуп турар. Совхозтарның хөй нуруузу арыг орулганы чүгле хой ажылындан ап турар. Ындыг болганда, бо чүүлдүң адырны хөгжүдер талазы-биле партия съездизиниң салган сорулгалары биске онза чугула ужур-дузалыг.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының мурнунда он бирги беш чылда салдынып турар кол сорулга болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин дыка өстүрерин, продукталар садып алырының талазы-биле күрүнениң планнарын онаалдаларын күүседирин, мал ажылының ажыктыын бедидерин хандырары болур.

Хойнуң болгаш өшкүнүң баш санын 1980 чылга деңнээрге, барык-ла 14 хуу өстүрер сорулга он бирги беш чылда республиканың [illegible] мурнунда салдынган. Төрүүр 100 хойга онаашты хураган алырын көвүдедип база чаш малды менди доруктурарын экижидип тургаш, ону чедип алыр апаар.

Дукту белеткээрин болгаш ол үнелиг чиг-эт-биле чиик үлетпүрнү хандырарын экижидери улус ажыл-агыйының чугула сорулгазы. Ыңчангаш хой ажылдыг совхозтарның бүдүрүлге баазазын идепкейлиг быжыглаары, оларның экижидериниң база сүттүг болдурарының талазы-биле ажылды чорудары, чемниң четчир курлавырын тургузары, хойну ажаап-тежээринге база чем бүдүрерине үлетпүр технологиязын калбаа-биле ажыглаары [illegible]

Хой ажылдыг совхозтарның экономиктиг быжыглаары, бүдүрүлгениң бот-орулга-чарылгазын [illegible] байдалдарын тургузары-биле күрүне оларга практиктиг дузаа [illegible] боттандырып турар. Чижээ, 1979 чылдың январь 1-ден эгелээш, дуктуң база хой ажылының өске-даа продукциязының садып алыр өртектерин бедиткен.

Дук бүдүрериниң ажыктыын бедидериниң эң чугула факторлары болза, ооң шынарын экижидери болгаш продукцияны күрүнеге садарын ылаптыг белеткээри болур. Ол чүүлдер [illegible] турар.

Белеткээрениң [illegible] зыразын турар үлетпүр-биле чиг-эт баазазының харылзаалары чогумчалыг болдурары хой ажылының [illegible] бедидеринге, ук адырның экономиктиг үре-түңнелдерин улгаттырарынга база-ла чугула рольду ойнап турар.

Россия Федерациязының мурнакчы ажыл-агыйлары бедик шынарлыг дукту бүдүрериниң база сайгарарының улуг дуржулгазын мөөңнээн. Дукту дужаарынын, хүлээп алырының организастыг хевирлерин база негелделерин экижидериниң, ону белеткээрде шынар көргүжүлерин боттуг аргалар-биле тодарадырын калбаа-биле шиңгээдириниң болдунар аргалары база бар.

Дукту бүдүрериниң болгаш сайгарарының ажыктыын бедидер талазы-биле сорулгаларны чедиишкинниг күүседиири хой нуруузунда көдээ ажыл-агый болгаш белеткел органнарының организастыг ажылының деңнелинден, дуктуң шынарын база ол үнелиг продукцияны күрүнеге садарынга белеткээрин экижидер талазы-биле мурнакчы дуржулганы нептереңгейиндеп хамаарыжыр апаар.

Республиканың 58 совхозу хойну болгаш өшкүнү өстүрүп турар. Он бирги беш чылда хой ажылын интенсификастаарының болгаш ажыктыын бедидериниң кол аргазы болза, [illegible] специализастаары болгаш оларга хойну мөөңнээри болур. Ук ажыл эрткен беш чылда-ла эгелээн. Ону уламчылаары чугула. Эрткен беш чылда республиканың он үш районунуң чүгле бежи күрүнеге дук садарын көвүдеткен. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик, Бий-Хем, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнар күрүне мурнунга улуг өрелиг арткан. Ол четпестерни бо беш чылда катаптавас дээш [illegible] ажылдаары, дук бүдүрерин көвүдедириниң, ооң шынарын бедидериниң бүгү курлавырларын, болдунар аргаларын бүрүн ажыглаары ам хойжуларда, хой ажылының тускай эртемниглеринден негеттинип турар.

Хой ажылының хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазында ол алырының продукциязының шынарын экижидери онза чугула ужур-дузалыг апарган болгаш ооң ажыктыын улам ыңай бедидеринге идиг бээр кол хемчеглерниң бирээзи болу берген. Ооң материалдыг үнелезин болза, хой ажылын хөгжүдериниң эртемге үндезилеттинген системазын шиңгээдип алыры, [illegible] нептередири, специализацияны, концентрацияны хандылары, улуг [illegible] ажылдарны калбаа-биле механизастаары, хойжуларның культура-техниктиг деңнелин база мергежилин, бүдүрүлгениң ниити культуразын бедидери, а ол ышкаш күш-ажылды организастаарын, материалдыг болгаш моральдыг идиг бээрниң аргаларын сайзыраңгайжытпаа болур.

Эрткен чылын республика-

ның совхозтары күрүнеге 2015,4 тонна дукту саткан. Ооң 643,4 тоннаазы чиңге-нарын дук болган. 1976 чылда тургаанынга бодаарга, чиңге-нарын дук 8,8 хуу көвүдээн. Ынчалзажок совхозтарның күрүнеге садып турар дүгүнүң шынары көңгүс куду болуп артпышаан. Чижээ, чогумчалыг дук чүгле 42,3 хуу, казылдалыг дук — 37 хуу болган. Ылаңгыя Бай-Тайга, Улуг-Хем, Бий-Хем, Өвүр районнарның ажыл-агыйлары эң-не улуг казылдалыг дукту дужаап турар. Моон алгаш көөрге, дуктуң шынарын бедидери дээш шиитпирлиг хемчеглерни чорудары эргежок чугула-дыр. Эрткен чылын безин куду шынарлыг дук дужаагандан ажыл-агыйлар 97 муң рубль чидирингир болган.

Хойну кыргыыр үе чоокшулап орар. Ындыг болганда, кыргыкчыларны, класстакчыларны, лаборантыларны, дук ажаап, савалаар өске-даа кижилерни белеткээринче онза кичээнгейни салыр херек. Чүге дээрге, дуктуң шынарлыг болуру кол нуруузунда олардан хамаарыжыр болгай. Эрткен чылдарның практиказындан алырга, чамдык ажыл-агыйлар кыргыыр хойну багай ажаап, кыргыылданы четпес организастап турар. Ол ышкаш класстакчылар эки, багай дукту холуй салып, ооң-биле ниити дуктуң шынарын, өртээн кудулададып турары ховар эвес. Чижээ, эрткен чылын «ҮТКА 25 чылы», «Кызыл тараачын», «Революцияның чалбыыжы», «Саян» совхозтарга дукту шын эвес класстааның түңнелинде, бүгү дугу мериноc эвес кылдыр дужааттынган. Ооң аңгыда, совхозтарда дуктуң шынарын хынаар лабораториялар амга чедир-ле чок.

Кыргаан дук үзүлбээн тудуш болур болза, ооң өртээ эң бедик болур. Ындыг турбуже кыргылда үезинде хойдан алган дукту үзе-таая тыртып кааң боор таварылгалар кайы хөй.

Дукту садып алганының отчёт медээлерин хажыдар, шын эвес кылыр чориктар база бар. Дужааган дуктуң квитанциязын белеткел конторалары чогуур үезинде бижип бербейн турар. Үстүнде айыттынган бүгү четпестерни бо чылын болдурбас херек.

Бистиң республикадан дукту фабрикага шуут дорт дужаап турар совхозтар база бар. Дорт дужаар чорук — дуктуң шынарын экижидериниң чугула курлавыры. Ыңчангаш дукту шуут дужаарда, оон шын класстап, сорттап билир специалистерни белеткеп алыр херек. Ол ышкаш дуктуң шынарын хынап тодарадыр лабораторияны совхоз бүрүзүнге тургузарының өйү келген.

Я. ДАНЗЫРЫН,
Көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының база шынарының талазы-биле Тыва АССР-де күрүне инспектору.

«Шынга» харыылар

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

1981 чылдың февраль 19-та үнген «Шын» солунга парлаттынган «Сагылга-чурум камгалаар херек» деп эгелиг мурнуку чүүлге Тес-Хем районнуң [illegible] черлеринде кем-херек үдүрүгелир, ниитиниң корум-чурумун хажылар чорук тарының бар болуп артпышаан турары ында чер-чер Советтериниң күүскомнарының, ол черлерде административтиг органнарның бо айтырыгны чедир шиитпирлевейн, онза чогуур кичээнгейни салбайн турарында [illegible]

Улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы П. У. Успун ол шүгүмчүлелге хамаарыштыр [illegible] чорутаан. Ону моон адаанда парлап тур бис.

Солунуң мурнуку чүүлүнде кирген шүгүмчүлелер шынап-ла бадыткаттынган.

Районнуң чурттакчылыг черлеринге ниитиниң корум-чурумунун камгалалын экижидер талазы-биле хемчеглер алдынып турар. СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң харыысалгалыг [illegible] профилактиктиг [illegible] турар. Көдээ Советтерниң күүском, чурттакчы чоннуң нийти хуралдарынга [illegible] айтырыгларны доктаамал чугаалажып келген. Ындыг болза-даа алдынып турар ол [illegible]

[illegible]

[illegible] чалыг шиитпирлеп тургузарының хемчеглерин хүлээп алган.

Эш хуу судтарының, эки тура улусту дружиналарының, профилактика [illegible] болгаш бот-башкарылгалыг хөй-нийти организацияларының ажылын экижидериниң үндезин хемчеглерни ажылдап кылган. Көдээ Советтерниң чанында профилактика чөвүлелдерин эде тургускулаан.

Районнуң [illegible] органнарының, районнуң «Билиг» ниитилелиниң ажылдакчыларының социалистиг ниитилелге хамаарыштыр черлерге лекция номчуурунуң чаңгыс аай графиин тургускан. Ашаа контрольду күштелдирген. Назы четпээннер ортузунга [illegible] ажыл-чорудулгазын эде [illegible]

Районнуң [illegible] ажылды ам-даа күштелдирер.

БЕЛЕН БОЛУР

Тока аттыг совхозтуң Чал-Кежигде мал чемин белеткээр [illegible] Ооң [illegible]

[illegible] Н. Борисенко [illegible]

[illegible] Н. Козловка берген.

Чал-Кежиг салбырга 1981 чылда хаван өстүрерин барымдаалааш мал чемин белеткээр [illegible] Амгы үеде ону кылыр [illegible] документилерин белеткеп, материалдарны [illegible] сентябрь бирге чедир белен болур.

Кооператорларда

ХУУЧУЛАР ХУРАЛЫ

[illegible]

Ш. ДЕВЕК.
Улуг-Хем район.

Эш С. И. Бородичинни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Республикага үлетпүр болгаш хамааты тудуг талазы-биле хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнгенинден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Саян-Шушенск ГЭС-тиң суг хаап бээниң суг алыр зона талазы-биле килдизиниң эргелекчизи Семен Ильич Бородичинни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЯДУ.

Кызыл хоорай.
1981 чылдың май 6.

Уттундурбас кежээ

ӨҢНҮКТЕРИВИСКЕ ЭЖИК АЖЫК

Иркутскиниң А. А. Жданов аттыг Күрүне университединиң [illegible]

[illegible]

С. МОНГАЛ.
Иркутскиниң Күрүне университединиң журналистика факультединиң деэзүмчүзү.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

Ф. КАСТРОНУҢ ЧАГААЗЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Израиль агрессорларның кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин ара доктаадыр дээш соңгаарладып болбас бүгү-ле хемчеглерни алырынче болгаш эргежок чугула күженииишкиннерни салырынче кала-даа каттышпастар шимчээшкининиң даргазы, Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро кыйгырган.

Делегейниң хөй-ниитизиниң удурланыышкыннарынга чөрүштүр АКШ-тың Тель-Авивке берип үргүлчүлевишааны дайынчы боо-чепсеги болгаш техниканы ажыглавышаан израиль араатаникар Ливанның Мурнуу чүгүнде чурттанчылыг черлерни база дагын араатанзыг бомбалаашкыннарга таварыштырган деп, кала-даа каттышпас күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарынга Ф. Кастронуң чоруткан чагаазында айыткан.

Кала-даа каттышпас чурттар шимчээшкининиң Гаванага ээзи дээнелге эртиен конференциязынга бадытаттынган доктаамал турушунга дүүштүр ол чурттарны израиль агрессияга шиитпирлиг удурланыышкынын медеглээринче, араатанзыг агрессияны ара доктаадыр тәлээде, бүгү-ле болдунгу дег арга-чепсектерни ажыглавышаан, дем кадып хөделиринче кыйгырып тур мен деп, Ф. Кастро анзалап демдеглээн.

ККП ТК-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА-ның корр). Хостал гаже, хамаарышпас чорукче, тайбынче болгаш демпшилгеже чүткүлдүг [illegible]

[illegible]

С. СОЛОВЬЕВ.

КҮРЧӨВҮЛЕЛ СЕССИЯЗЫ

МАНАГУА. (СЭТА). Никарагуаның Күрүне чөвүлелиниң [illegible]

[illegible]

А. Н. МУХАММЕДТИҢ ЧУГААЗЫ

АДЕН. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ДЕЛЕГЕЙ АССАМБЛЕЯЗЫ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ЧИЛИДЕ БАЙДАЛ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

КАРЖЫ ХАЛДААШКЫН

БОНН. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Д. СУДЗУКИ ЧОРУПКАН

ТОКИО. (СЭТА). Японияның премьер-министри Д. Судзуки АКШ-че болгаш Канадаже чорупкан. АКШ-тың президентизи Р. Рейган-биле болгаш америк өске-даа удуртукчулар-биле ол чугаалажыышкыннар кылыр. [illegible]

[illegible]

ДАЙЫН *ҮРГҮЛЧҮЛЕП* ТУРАР

БЕЙРУТ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЭРТЕМДЕННЕРИ — ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

УЛАН-БАТОР

Ядерлиг дайынның болдурбас, кижилерге кыжанып келген айыылдың алыс утказын билип алырда оларга дузалаар теләэде, бүгү-ле болдунар аргалыг чүүлдерни кылыр деп эртемниң бүгү ажылдакчыларынга боттарының совет эртем [illegible] кыйгырыын моол эртемденнер сэзи-биле чүүлдүгзүнүн болгаш деткип турар деп, МАР-ның Эртемнер академиязының [illegible], академик Ш. Цэгмид медеглээн.

[illegible]

БОНН

Делегейге тергиидел тургузар дээр америк стратегияның аспаанче Германияның Федеративтиг Республиказы [illegible] тыртырары, чурттуң экономиказын [illegible] таарыштыр тургузары Европада болгаш бүгү делегейде [illegible] күштелдирип турар деп, араында профессорлар Р. Хикел, И. Хуфшмид болгаш Г. Шуй олар база кирип турар бөлүк эртемден экономистерниң Боннда тараткан медеглелинде онзалап демдеглээн.

[illegible]

ЛИССАБОН

[illegible]

ВЕНА

[illegible]

САН-ФРАНЦИСКО

[illegible]

(СЭТА-ның корр.).

ЧУРУКТА: Токиода сакура мая чечектелип тур.
СЭТА-ның фотохроникаказы.

Кижизидилге болгаш өөредилге

Ие херээженнер дугайында сагыш салыышкын

СЭКП-нин XXVI съездизиниң хүлээп алганы кол углаишкыннарында болгаш СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алганы «Уругларлыг өг-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалында Совет күрүнениң социал кол сорулгаларының бирээзи — херээженнерниң кадыкшылын, күш-ажылын болгаш амыдыралын улам экижидери, уругларлыг өг-бүлелерге, чаа өгленгеннерге күрүне дузаламчызын улгаттырарының талазы-биле хемчеглерни алыры болур дээрзин айыткан.

Ол талазы-биле ПМА-ның корреспондентизи Елена Перченоктуң айтырыгларынга ССРЭ-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң школа назыны четпээннер-биле кижизидилге ажылының талазы-биле эргелелиниң начальниги РОЗА КУРБАТОВА харыылаан.

—Школа назыны четпээннерниң кижизидериниң системазы канчаар хөгжүп турарыл, оон бөгүнгү ужур-дузазы кандыгыл?

—Бистиң чуртувуста херээженнерниң хөй кезии ажылдап азы өөренип, [illegible] херээ [illegible] ажыктыг ажыл-биле холбап турар. Чаштар дугайында Совет күрүнениң сагыш салыышкынының ачызында ол чедип алдынган. Ол сагыш салыышкынының бир кескү херечизиниң бирээзи — школа назыны четпээн уругларның албан черлериниң четкизиниң чуртта эн [illegible] болуп турары.

Школа назыны четпээннерниң кижизидериниң бистиң чуртувуста системазынга дөмей чурт делегейде чок. Ында кол-ла чүүл — чаштарның кижизидериниң айтырыын эртемге үндезилеп чорудуп турарында. Ол кижизидилге ынчангаш Барыын чүктүң пропагандалап турары «Хостуг кижизидилгелээ» [illegible].

Школачыларның [illegible] угаан-бодал, эстетиктиг кижизидилгезин кииириштирбишаан, кижизидилгениң комплекстиг [illegible] Школа назыны четпээннерниң кижизидериниң делегейде кара чаңгыс эртем-шинчилел институдуу чорудуп турар. Ол институт ССРЭ-ниң педагогтуг эртемнерниң академиязының чанынга 20 чыл мурнунда тургустунган.

Школа назыны четпээннерниң албан черлеринде бөгүн 16 миллион ажыг чаштар хаара тургустунган. Башкының ортумак эртемин чедип алган бир миллион ажыг тускай эртемниглер олар-биле ажылдап турар.

—Ол саннар хөй-ле-дир. Ынчалза-даа уруглар албан черлеринде ээлчеглер хөй-ле болгай але?

—Амдызында ындыг. Ынчалза-даа школа назыны четпээннерниң албан черлериниң саны чылдын-на өзүп турар болгай. Чоокку келир үеде өг-бүле бүрүзү ону ажыглап болур апаар. А он бирги беш [illegible] нерниң албан черлерин 2,5 [illegible] ры көрдүнген болгай.

—Аңаа хамаарыштыр күрүнениң үндүрүп турар чарыгдалдары кайы хирел?

—Уруглар яслилеринге болгаш садиктерге бир олуттуг тудугну тударынга болгаш дериирлинге ортумаа-биле 1,5 муң рубльди күрүне үндүрүп турар. Ол — албан черлерин, школаларны тударынга чарыгдаар ашкадан дыка хөй.

Бир урутну уруглар албан [illegible] рынга күрүне чылда ортумаа-биле 500 рубльди чарыгдап турар. Ол түңнүң чүгле бештиң бир хуузун ада-иелер төлеп турар болгаш оларның айда төлээри 12 рубльден көвүдевес. Оон аңгыда, хөй уруглардыг өг-бүлелер болгаш өг-бүлениң кежигүн бүрүзүнге айда шалыгның хамаарылгазы 60 рубльден ашпас болза ол өг-бүле акша төлээриниден шууд хосталыр.

—Делегейниң хөй-хөй чурттарында уруглар алды харлыындан эгелеп өөренип турар, а бистиң чуртувуста өөредилге чүге чеди хардан эгелеп турарыл?

—Школа дээрге бистиң чурттуң [illegible] ның ийиги чадазы болуп турар болгай. Бирги чадазы — школа назыны [illegible] кижизидери. Уруглар садтарында [illegible] биле ажыл — оларны школага белеткээри-дир. Оларга чүгле [illegible] ны белеткээр болгай.

Уруглар садтарындан школага келгеннер (ындыглап бистиң чуртувуста бичиилерниң барык чартык келиниден хөй) аңаа түрбааннардан дыка ыгалдыг, белеткелдиг болуп турарын амыдырал бадыткаан.

Школаларга өөредилгени алды харлаан эгелээриниң айтырыы ам шинтпирлеттинип турарын немей чугаалаар бодап тур мен.

—Школа назыны четпээннерниң албан черлеринге ажылдаар кадрларны кайда, канчаар белеткеп турарыл?

—Школа назыны четпээннер-биле ажылдаар тускай ортумак болгаш дээди эртемниг кадрларны белеткеп турар 229 педучилищелер, пединституттарның 40 факультеттери бистиң чуртувуста бөгүн ажылдап турар.

—Школа назыны четпээннерни кижизидип турар башкыларның ажылы белен эвес-ле болгай. Кижизидикчи башкы бүрүзүнге-ле 20-30 урут онаажып турар.

—Шын-на болгай. Ол айтырыгны [illegible] деп бодап турар бис: бирээде — башкы училищелерниң саны чоокку үеде көвүдедир бис, ынчангаш школа назыны четпээннерниң албан черлериниң кижизидикчи башкыларының саны көвүдээр апаар.

Оон аңгыда, уруу бир хар четкижеге чедир не херээженнерге он бирги беш чылда [illegible] бээр болгаш уруу 1,5 хар четкижеге чедир немелде шөлээни бээр (шалың чокка), оон соңгаар уруу ийи хар четкижеге чедир (күш-ажыл стажы хевээр артар) немелде шөлээ бээр болганда бичиилерни яслилерже эмин эрттир эрте кирер чорук дыка эвээжээр боор.

(ПМА).

БАШТАЙГЫ ОН ЧЫЛ

Эге класс башкызы хөй өөреникчилерниң улуг школага шооруг эскертинмес. Сеткилиниң бичезинден, чаа кыыг чок берге ажылындан чүве ийикле, кескүлең эвези кончуг болур. Ол башкылар өрээлинге чүгле кире дүшкеш, класс журналын алгаш үне бээр. Хүннүң кичээлдери төнгүжеге чапсарлар-да безин өөреникчилер аразында олар-биле кады ойнаап турар азы клазында бир-ле чүвени кылган олурар. Бичии [illegible] үелерде ада [illegible] бажыңнарынга баргылаар.

— Силерниң школаның башкызы Александра Баткаровнага канчап ужуражып болур ирги?— деп өөредилге эргелел [illegible]

— Суур бажында бир өөреникчиниң бажыңында барган, удавас маңаа келир ужурлуг кижи, биче када маңай каап тынар — дидир.

Ол аразында элээн сактыышкыннарны эргиилдир бодап кааптым. Бо районга башкылап турар үемде мээң клазымга Шура дээр дыдырашсымаар кара чаштыг ак урут турган. Өөренири кончут эки, чүвени бодунуң билип алганы-биле харыылаар. Пионер звенозунуң [illegible] лии-биле киржип турган.

Бижиттиңер дээш доңгайып алгаш олурумда улус кирип келгени, мендилээш, олуруп алдылар. Демир-ужукту салгаш, көрүнүп келдим.

— Ой, башкывы, эскербейн барып-тыр мен, буруулуг болдум— деп, демги сураглап чорааным башкы чугаалады.

— Башкы болу берген ышкажыңчыл, каш чыл ажылдай бердиңер?

— Он бирги чылды ажылдап тур мен. Эге класстарда-ла башкылап чоруур мен ийин.

— Бодунуң эш-өөрүнүң ажы-төлүн өөредиринден артык чүү турар боор, хүндүлүг-даа, берге-даа херек-тир— деп кагдым.

Александра Баткаровна Шойдук школа дооскан соонда Таңды районда «Россия» совхозка саанчылап эгелээн. Аңаа күш-ажылды хол-биле тудуп кылыр деп чүвени, оон бергезин, бүдүрүп кылган чүвезиниң ажыктыын Александра Баткаровна амыдыралдан көрүп, билип эгелээн.

Александра Баткаровна Кызылдың башкы училищезин доосканы соонда, бодунуң өскен-төрээн черинге кээп, Нарын ортумак школазынга эге класска башкылай берген. Башкылаашкының дээрге, ындыг амыр эвес — эртем-методиканың ниити айтырыгларын шиитпирлээрин албышаан, ону бодунуң ажылынга таарыштыр сайгарып билир херек.

Эртемнерже өөренип кирериниң бозагазынга бир-ле дугаар [illegible] турар, сеткил-чүрээнде [illegible] биче эриг чаш кижилер [illegible] келир. Олар бир-ле дугаарында класска кирип, парталар артынга олургулаптар. Баштайгы башкызы-биле таныжар.

— Мени Александра Баткаровна деп адаар силер, уруглар — деп, башкызы аңаа-ла тодаргай чугаалаан. Ооң соонда уруглар-биле кыска таныжар. Дараазында уругларның билиин, бижиин, номчуп билирлерин билип алыр. Өөреникчилерни школага баштай кирген хүнүнде оларның күзелдерни [illegible]

Школага [illegible] делерин болбаш чурумун чоорту тодаргай чугаалап берип, оон-биле уругларны коргутпайн, өске өөреникчилер ышкаш медерелдиг-биле сагыыр ужурлуг деп чүвени билиндирер.

— Өөреникчиниң баштайгы ному «Ужуглел» болур. Ол бүгү эртемнерже оруктуң эгези. Ол баштайгы ному—«Ужуглелдиг» Төрээн чурт силерге халас берип турар, оон өөредир апаар бис— дээш өөренип кириптер. Чоорту өөреникчилерниң чүве билип алырының шинээ байдалы тодарап келир. Кошкактары база ылгалып кээр. Таптыг-ла бо үеде Александра Баткаровна кол кичээнгейни уругларның иштики сагыш-сеткилинче угландырып, ада-иелер-биле [illegible] кирриптер.

— Башкылаашкын ажылы боду-ла өөреникчилерниң ада-[illegible] хаара туда бээр чүве-дир. Шынап-ла бичии-ле хостут үе ажыглаттынар. Кошкак өөреникчилер-биле немелде кичээлдер урутлуг [illegible] Ол өөреникчилерниң билиин деңнештиреринге дыка ужур-дузалыг болур чүве-дир—деп, Александра Баткаровна чугаалай-дыр.

— Кандыг эртемнерге немелде кичээлдер чорудары чугула [illegible]?

— Орус дыл болгаш математика. Өөреникчиниң билии бо [illegible] Бүгү-ле билиглерниң дөзү, үндезини мында деп бодаар мен.

Башкының бодунуң кылып алганы орус дылга, математикага, төрээн дылга көргүзүг материалдары чыл санында немежип, чаартынып турар. Техниктиг херекселдерни база [illegible]

Александра Баткаровнаның кичээлдерни эрттирип турар арга-дуржулгазы байлак, өөреникчилерниң билии шын болуп турарын школага хынып кылып кээп турар инспекторлар-даа, ада-иелер-даа үнелеп турар.

— Чаа программа-биле элээн каш чыл ажылдап келдивис. [illegible] берге, ону, мында айыткан билиглерни өөреникчилерге шиңгээдирери [illegible] азы-бүрү арга-мергежилдерни баш удур көрүп, боду өөренип [illegible] билип турар бис. Маңаа ада-иелерниң дузазы база херек. Ада-иелер дээрге колдуунда улус-ла болгай. Барык [illegible] ниг, а харын дээди эртемниглер-даа болгулаар. Олар колдуунда математикага уругларынга канчаар дузалаар дугайында айтырып кээрлер...

«Сээң ада-иең аңаа-ла бодуун көшкүн малчын улус чорду. Бижикти безин биче билир. Амыдырал бодунуң оруу-биле чорупп, кижилерниң күш-ажылы болгаш угаан-бодалы-биле бо хире сайзырай бергендир» — деп иштимде бодадым.

Александра Баткаровна Шойдук— кезээ черде эге класс башкызы. Ол болза бодунуң угаан-бодалы, күш-ажылы-биле чоңга бараан болуп, ажы-төлдүң эртем-билии дээш бүгү күжүн берип чоруур кижилерниң бирээзи-дир.

А. АРАПЧОР.

Сергей БАРУЗДИН.

АМЫР ЧҮВЕ-ДИР ОҢ

Школага баарын манаары ур. Ынчангаш Алёша боду номчуп өөренип алыр болган. Ном тып алган.

Чүү боор, номчуурудээрге ооңгүс амыр чүве боор-тур оң.

Номда бажын чурун каазын көргеш.

— Бажың — деп номчуур.

Аът көрзе:

— Аът—дээр, ол-ла.

Алёша өөрээш, адазынга чаңнап чеде берген:

— Мен ам номчуп өөренип алдым! — дээн.

— Эки-дир! Кайн, канчаар номчуурунну көрээлем, че — деп, адазы чугаалаан.

Алёшага адазы өске ном көргүскен.

— Бо чүл?—деп айтырган.

Алёша хол майгыныныг доосканы чуруп каазын көрген, оон адаанда бир-ле чүве бижээн каан болган.

— Хол майгыныныг доос-кара-дыр—деп, Алёша тайылбырлаан.

— Хол майгыныныг доос-кара эвес-тир, вертолёт-тур — деп, адазы чугаалаан.

Ол өске арынны ажыткан:

— Бо чүү-дүр?

— Бо холдут-буттуг бөмбүк-түр — деп, Алёша харыылаан.

Алёшага адазы бир ном сунгаш:

— Ам мону номчу — дээн.

Алёша номну ашкылаарга, чаңгыс-даа чурук чок болган.

— Шыдавас-тыр мен, мында чуруктар чок-тур дээн.

— Сөстерни номчуп көр даан—деп, адазы чугаалаан.

— Сөстерни номчуп билбес мен—деп, Алёша ам-на өчүпкен.

— Ол-дур, ол-дур, көрдүң бе!—деп, адазы кайгаан.

Оон өске чүнү-даа чугаалаваан.

УТПА, КЫЗЫМ

Уруум четкеш, сесерликке
Улуг-хүнде базып чор мен.
Каржып эртип чыткан ирей
Галямны чаптай берди.
Сумказын үжеңгилээш,
Суууп келзе, конфеталар!
Алыш долдур уруп бергеш,
Ам-даа чорбайн чаптап туру.
—Алган кижи чүү дээрил!—
деп
Айтырылал сагындырдым.
—Каям база берем! —
депкеш,
Кайгап алган дүш чок
тур-ла.
Удур-дедир көржүпкештиң
Улуг бистер каттырган бис.
—Четтирдим! — деп
чугаалаарын
Черле утпа, кызым—дидим.

К. ТҮЛҮШ.

САДИГИМГЕ БААЙН

Авам, ачам
Ажылдаарда
Чараш, хөглүг
Садигимге баайн.
Чуттуг болбайн,
Чунуп алыйн.
Аңаа орбайн,
Ажыл кылыйн.
Үжүглелде
Үжүктерим
Ажып алгаш.
Адап орайн.
Кыдырааҗым
Кылаң, хир чок
Чазыг кылбайн.
Чараш бижиийн

Т. САЛЧАК.

500 ДУГААР УРУГ

Кызылдың ХЬАБ бюрозунга майның бири онзагай болган. Ол хүн чыл эгезинден бээр төрүттүнген 500 дугаар урутну бүрүткээн. Бичии чашты ада-ие Людмила деп адап алган. Аас-кежиктиг ада Евгений Стрехов найысылалдың № 3 АТБ-зиниң чолаачызы, а иези Татьяна № 48 тудуг эргелелинде шевердекчи. Бичии Люда аныяк өг-бүлениң баштайгы уруу.

Л. БАЛДУХОВА.

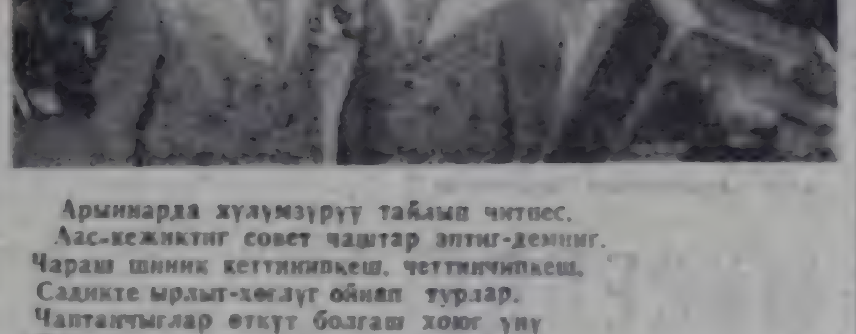

Арыннарда хүлүмзүрүү тайлып читпес.
Аас-кежиктиг совет чаштар эптиг-дөмниг.
Чараш шиник кеттинипкеш, четтинчипкеш,
Садикте ырлыг-хөглүг ойнап турлар.
Чаптанчыглар өткүт болгаш хоюг үну
Чаптыланып, чүк-ле чүкче тарап туру.

ТИИЛЕЛГЕ ХҮНҮНГЕ

Кызыл хоорайның ДОСААФ комитеди Тиилелге хүнүнге тураскааткан боодалга маргылдаазын эрттирген. Аңаа 34 команда, 136 адыгжылар киришкен. Команда талазы-биле бирги черни башкы институдунуң 1-ги командазы алза чогуур 400 сандан 389-ту аткаш алган. А ийиги черни ол-ла институттуң 2 дугаар командазы алган. А шаңналдыг үшкү черже хоорайның сеппелге-тудуг участогунуң командазы үнген.

Хууда бирги чер дээш маргылдаага Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи С. Бабкин шылгараан. Ол 100 сандан 100-тү аткаш чемпионнаан. Башкы институдунуң студентилери, С. Боловский биле Н. Хозеева олар 100 сандан 99 санны атканнар. Тиилекчи болган командага шилчиир кубокту тывыскан.

М. ЭҢГИЛ-ООЛ.

ЧАА КИНОЛАР

Режиссёр, башкы Сергей Герасимов майда 75 харлаар. Оон эрге-дужаалын, шаңналдарын санааш кенчээр. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Сергей Герасимовтуң тургусканы хөй-хөй кинолар совет кинонуң алдын фондузунда кирген и чугаалаарга-ла четчир. «Чедип дидимнер», «Аныяк гвардия», «Оожум Дон», «Журналист» дээш өске-даа билдингир кинолары адап болур ийик. Режиссёрнуң чаа кино бүрүзү культура амыдыралынга чугула болуушкун апарган.

Пётрнуң чалыы чылдары» болгаш «Алдарлыг ажыл-херектерниң эгезинде» деп «Бистиң кинодилогиявыс» А. Толстойнуң Пётр I деп романын экранчытканы болурун режиссёр чугаалап турар. XVII вектиң төнчүзүнде орус чериниң амыдыралын ында кончуг тода көргүскен. Пётр I-ниң ажычаны, мөзү-шынары бүзүреничи-биле көргүстүнген. Үстүнде адааныв ыс ийи фильм кайызы-даа ийи-ийи сериялыг. Кинону совет болгаш ГДР-ден [illegible]

Ужуралдарлыг үбек кинонуң ады — **«Ада-чуртка бараан болгаш»**. 150 чыл бурунгаар Россия биле Афганистанның аразында кожа-хелбээ харылзаалар дугайын ында чугаалап турар.

Сураглыг кызыл команди р Василий Киквидзениң амыдыралының сөөлгү ийи чылдарын **«Бузуттуг ок»** деп кинодан [illegible] алыр силер. Кинону «Грузия-фильм» киностудияга үндүрген. Ында Зураб Кикшидзе, Жанна Прохоренко дээш өске-даа артистер ойнап турарлар.

Чурттуң аңгы-аңгы студияларынга тырттырган элээн каш киноларның темазы — Ада-чурттуң Улуг дайыны. Довженко аттыг киностудия шериг-ужуралдарлыг темага **«Мерседес» четтирбейн барган»** деп чаа кинону үндүрген. Дайзынның тылынче совет хайгыылчыларының эрес-дидим рейдизиниң дугайын ында көргүскен.

«Ленфильм» киностудиязы **«Өлүмге удур турушкан бис»** деп кинону кылган. Ийи сериялыг өңнүг киноның үндезининде документалдыг факт тургузуп турар. Ленинградтың Пионерлер бажыңының балетмейстери чораан лейтенант Орпаит (кинода Корбут) бодунуң кижизидикчилеринден [illegible] бөлүүн тургузар даалганы күүсеткен.

«Сергей Иванович пенсияже үнүп турар» деп кинону «Ленфильмге» үндүрген. Ажаалда [illegible] зунда кассирлеп ажылдап турган, буянныг сеткилдиг кижиниң дугайын ында көргүскен. Оон ролюнда Б. Андреев ойнап турар.

«Молдова-фильм» киностудия **«Даштыкы төптүң эмиссары»** деп ийи сериялыг өңнүг кинону үндүрген. Оңза комитеттиң ажылдакчызының ролюн Василий Пресняну ойнаан.

Майның киноларында лириктиг драмма-даа, кинокомедия-даа бар. Уругларга ужуралдарлыг кинолар база бар. [illegible] база таныжып болур.

Н. БОЛЬШИНИНА,
кинопрокаттың реклама талазы-биле улуг редактору.

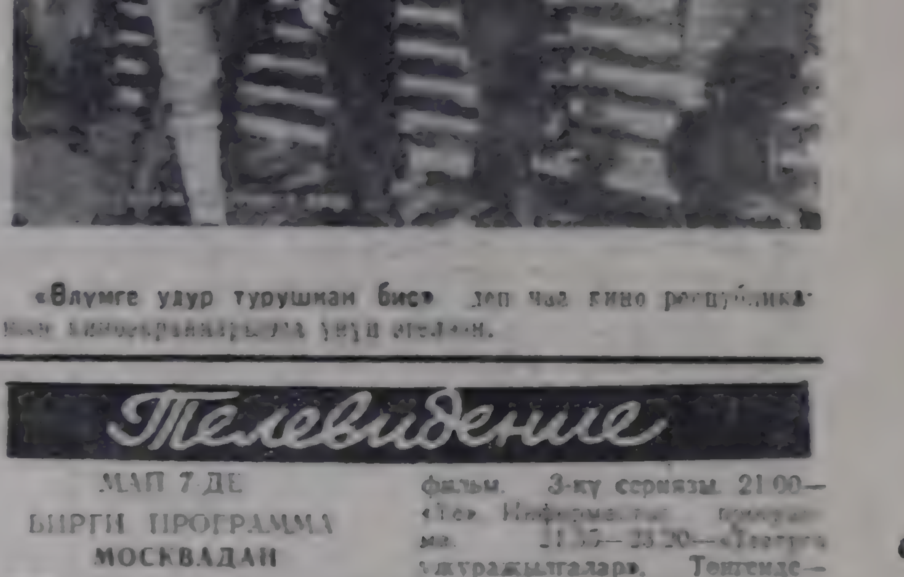

«Өлүмге удур турушкан бис» деп чаа кино республиканың [illegible] үнүп келген.

Агаар

Республикага бөгүн бүргеп, аазып турар агаар болур. Чамдык черлерге чаъстаар, долу дүжер. Соңгу-барыын чүк углаңныышкынныг хат секундада 7 — 14 метр чедер. Дүне 0 — 10, хүндүс 8 — 18 градус чылыыр.

Кызылга база бүргеп, аазыр. Кезек-кезек дымырап чаар. Соңгу-чөөн чүк углаңныышкынныг хаттың дүргени секундада 9 —14 метр чедер. Дүне — 5 — 10 градус, а хүндүс — 16 — 18 градус чылыг болур.

Телевидение

МАЙ 7-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—«Үе» Информастыг программа. 8.40—Эртенги сула [illegible] 9.05—[illegible] харыылаңар!» 9.35—Обухов камгалалының 60 чылынга «Хөлзээниг застава». Уран-чечек фильм. 11.00—«Радио—революцияга». 11.25—Медээлер. 11.30—14.15—Чарылды. 14.15—Медээлер. 14.35—«Тиилеттирбес болгаш алдарлыг». Хөй сериялыг документалдыг фильм. 4-кү фильм. «Төрээн чурттуң дээриниң камгалалынга». 15.30—«Орус чугаа». 16.00—«[illegible]» [illegible] Совет Эвилелиниң Маадыры, шпиган албаның шериглериниң генерал-майору А. П. Ко[illegible] 16.45—«Элээдилерниң аялгалары». Фильм-балет. 17.15—Бокска Европа чемпионады. Финляндиядан дамчыдылга. 18.00—«Миллионнарның ленинчи университеди». Социалистиг экономиканы эргелеп башкарары.

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45— Телемедээлер

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде. 19.00—«Радио [illegible]»

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Онмас шылгарал». [illegible]

МОСКВАДАН

20.00—«Дөртен беш чылдың кыжы болгаш чайы». Хөй сериялыг документалдыг телефильм. 3-кү сериязы. 21.00—«Үе» Информастыг программа. 21.35—23.20—«Театр ужуражылгалары». Төнгенде—Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00—«[illegible]» 12.30—«Билир болгаш кылыр херек». Аныяк техниктерге дамчыдылга. 13.15—«Тиилелгениң автографтары». 14.00—«Башкыга экран». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.10—«[illegible]». 14.40—«Бурунгу шавыышкын». Хөй сериялыг уран-чечек телефильм. 2-ги сериязы. 15.30 — 17.50 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.50—«Бүгү-эвилелдиң ста[illegible]». [illegible] фильм. 18.30—18.45—Телемедээлер. 18.45—Чарлалдаар. 18.50—«[illegible] экраны». 19.15—«СЭКП-ның XXVI съездизиниң материалдарын өөренип тур бис». 19.30—телефильм.

МОСКВАДАН

20.00—«Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Илбилиг экран». 20.15—«Бис ол оруктарны утпас ужурлуг бис». РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Покровскийниң киржилгези-биле фильм-концерт. 21.00—«Үе» Информастыг программа. 21.35—«[illegible]». Хөй сериялыг уран-чечек телефильм. 3-кү сериязы. 23.00—01.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады.

САРГЫ ЭНЦЕФАЛИДИ

Эмчиниң сүмези

Бистиң чуртка саргы энцефалидин тывылгаш үр болу берген. Медицина ажылдакчылары 1934 чылдан бээр-ле ону айыылдыг деп санап келген. Ол үеде, Хабаровск крайның тайгалыг районнарынга энцефалиттен аараанннар чамдыызы өлүп-даа турган таварылгалар бар. Дайын соондагы чылдарда энцефалит аарыы иептерен[и]гей турган. Чүге дээрге чоннуң арга-арыг-биле харылзаазы улгадын, ыяш белеткелинге масшталыг ажылдаар турганнар.

Бойдуста вирустуң (халдавырлыг микробтар) кол дилекчизи саргы болур. Саргының бүгү чуртталгазында вирус (саргы энцефалидиниң ээскүлдүкчүзү) камгалаттынып, өлүп көвүдээр. Саргы дириг амытанга халдааш ханын сорар. Кижиге ол кончуг дүрген аарыг тарадып болур. Саргының организминден вирус кижиниң мага-бодунче хан дамчыштыр шилчиир.

Ындыг саргыларның караа шуут чок болур. Ынчангаш тыт алыр органнары дыка сайзыраңгай. 3-5 метр черден кижилерниң азы дириг амытаннарның чыдын эскерип, оларже халдаарынга белен олурар. Саргы кижиге халдаанда херек, моюн кезээнге, колдук адаанга болгаш өске-даа ажыт-талыр черлерге турумчуур. Арга-арыг кирген соонда, ол черлерни кичээнгейлиг көрээри. Чылыг хүннерде 8-11 шактарда, а хүъш соонда 5-8 шактарга саргылар кончуг шимченгир. Кажан изиг дүжерн билек оларның ындыг байдалы оожургап каар. Ыланнгыя ындыг шимченгир үелеринде саргылар кончуг дериир хоралыг болур.

Хөлүшкен [illegible] черлер саргыларның кол турлагжыыр чери болур. Куштар болгаш сүт ижер амытаннар соон чем тып чип, дееваалар. Оон-биле чергелештир үттүнде [illegible] тургаларын [illegible] апаар.

Саргы энцефалидин хөй-ле [illegible] Ыйгылалажыр чылдың чылыг үелериниң кайызында-даа саргылар кижини ызырып болур. Чаңныг [illegible] сентябрьда [illegible] хөндүге чораан таварылгалар тургулаан.

Тыва АССР-ниң девискээринде Каа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем болгаш Тожу районнарда саргы энцефалиди бар деп даңзылаттынган. Арга-арыгга [illegible] чогундан, аарыгны халдалып ап болур. Арга иштинден чыгган боодал чечектер ийикпе, азы ногаан үнүштер дамчыштыр бажыңче саргылар әкеп болур. Хөй саргылыг черлерге салдарган өшкүнүң азы инектиң эъдин шала хайындырбаш чигенинден энцефалит аарыы хоралыг халдаар.

Аарыг халдааш 3-14 хүннер [illegible] баштайгы демдектери билдинип кээр. Бир-ле дугаарында хавак, чулчургай чоок кавызының аарыыры күштелир. Оон чоорту ыыжыгып, үзүктел чок кузуп эгелээр. Аарыгның баштайгы хүннеринде шыңганнар [illegible] көстүрү ийи апаар, угаан баараар, чамдыкта моорап база тырта бээр. Аарыг кижи шаг-ыргай, улус-биле харылзажыр хоңну чок болур, янзы-бүрү бодалдар баш аарыын улам күштелдирер. Аарыг күштелген тудум, эът изии 38-39 градус чедер. Саргының ызырган чери кызып, кеш ыжа бээр. Аарыг кижиниң нерви системазының ажылдаары бак сыраар, 2-3 хүн эрткенде холдарның [illegible] шыңганнары суларап, эът соодаңнаар. Чоорту ол шыңганнар чиигелеп, арыптар. Чамдыкта ындыг аарыг кижилерниң арының шыңганнары шуут чидип, каразы шоо баксырап, кулаа [illegible]

Аарыг шак бо чадаже шилээнде, мээниң ажылдаар кол черлерин баксыралыптар. Бо таварылгада аарыг кижиниң байдалы аартап, удаа-дараа моорап туруп бээр болгаш харын-даа өлүп болур. Энцефалиттен аараан, сегээннерге ооң артын каар уржуу аар. Кончуг турумчал, ажылдаары суларгай, чамдыкта мага-ботуң чартыы билинместеп каар. Чангыс сөс-биле чугаалаарга [illegible] аарый бээр.

Аарыг тывылганда чүнү кылырыл? Чүнүң-даа [illegible] бурган эмчиге чедирер. Аарыг берген боду эмнеири, изиг ваннага кирери, арага ижери корутлуг. Бир эвес бо айтыышкынны сагывас болза, аарыгның үргээринге ол бүгү чүүлдер улам идигни бээр. Харын-даа өлүмче [illegible]

Саргы энцефалидиниң аарыындан канчаар камгаланырыл? «Репудин», «Тайга» дээн ышкаш өске-даа шак ындыг препараттарны эмчиниң [illegible] ажылдаары чугула. Саргы энцефалидин халдатпазы кижиниң чүгле бодунга хамааржыр. Аарыг кижини эмнээриниден, ук аарыгны баш бурунгаар болдурбазынга удур хемчеглерни чорудары каш катап белен дээрин угаазы эки.

Л. СИЗЫХ,
эмчи.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мерседес» четтирбейн барган» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өлүмге удур турушкан бис» 9.30, 11.10, 13.50 «Куда дүшкен дүпе» 12.30, 17.00, 18.50, 20.40 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Таварылга болган ок» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кикчаптыкеп гусарларының эскадрону» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, чедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң [illegible] (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 108 (11606) | 1981 чылдың май 8, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

Чылдың баштайгы чартыын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозаалыңар!

КҮҮСЕТТИНИП ТУРАР

«Кызыл тудуг» эргелелинден Николай Андреевич Панинниң бригадазы эртнен дөрт айларның түңнели-биле эргелелдиң бригадаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи болуп, бирги черни ээлээн. Бригада тудуг-монтаж ажылдарының планын 106,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 113,6 хуу күүсеткен.

Н. А. Панинниң бригадазы бо чылдың эгезинден-не социалистиг [illegible] алган болгаш Ч. Ч. Донгактың бригадазын чарышка кыйгырган. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыш [illegible] эргелелдиң бригадалары күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле хаптаап, чарышты улам калбарткан.

Дуржулгалыг бригадир Н. А. Панинниң бригадазы 1981 чылдың планында көрдүнген 200 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын декабрь 25-ке чедир бүрүн күүседир болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн [illegible] планнаттынганындан 0,4 хуу [illegible]. Тудуг-монтаж ажылдарының шынарын [illegible]. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты 4 кижиге тыпсырын чедип [illegible] олар социалистиг хүлээлгезинде база көргеннер.

Бригаданың социалистиг хүлээлгелери ажыл-херекке күүсеттинип турар. Эрткен 4 айларда олар план ёзугаар 74 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, херек кырында 82 муң рубльдиин кылып бүдүрген. А күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 5466 рубльге күүсеткен, азы планнаттынганындан 13,6 хуу бедик болганы ол.

Ынчангаш Николай Андреевич Панинниң бригадазы он бирги беш чылды эки эгелеп, бистиң эргелелде социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Бригадага чедиишкиннер ала чайгаар чедип келбээн. Ол дээрге бир дугаарында, бригадир Н. А. Панинниң кызымак, белиглиг ажылдап ханаар жыр. Бригадир эш-өөрүнге саны човангыр. Күш-ажылдың органзастаарынче кичээнгейни салып, ажылды таарыштыр [illegible] чорудуп турар. Күш-ажылдын [illegible] чылдагаан чокка ажыл шагы үрер таварылгаларны болдурбас дээш бригада кежигүннери-биле [illegible] келген.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Б. Каспарайтис доктаамал бедик көргүзүглерни чедип ап, үлүг-нормазын ажыр күүседип келген. Бриганың мурнакчы тудугжулары В. Олан, О. Салчак-оол, В. Обрубов, В. Санчат олар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты чедип алыр дээш туржуп турарлар. Бригада кежигүннери [illegible] чедип алгылаан. [illegible] келбейн баргаша ону солуп, орнунга ажылдап болурлар. Дашчының, каннакчының, бетонщиктиң мергежилдерин [illegible] алганнар бригадада хөй.

Ук бригада амгы үеде он ушку микрорайонда 150 квартиралыг № 14 чурттаар бажыңның тавaан салып, ажылдап турар.

В. ОВЧАРОВА.
«Кызыл тудуг» эргелелинде экономист.

ТЕВЕ КЫРГЫЛДАЗЫ

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Районнуң «Чаа орук» совхозу теве кыргылдазын организастыг дооскан. Шупту 208 баш тевени кыргаан. Оон 1,5 тонна бедик шынарлыг дүк алдынган. Кыргылдага совхозтуң Кочетов сүт-бараан фермазы, 3, 4 дугаар хойжу бригадалар (бригадирлери В. Тойбаа, Б. Севилбаа) эң идепкейлиг [illegible].

Кыргылда үезинде Эрзин суурнуң Культура бажыңының «Хүлүмзүрүг» агиткультбригадазы солун концертти ажылчыннарга [illegible]. СЭКП [illegible] М. Майдыр делегей байдалының дугайында солун лекцияны номчаан.

М. САМДАН.

СУГГАТ ЧУГУЛА

СЭКП ТК-ның май (1965 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин [illegible] программазын [illegible] боттут хемчеглерни Чадаананың суггарылга системазының эргелели [illegible] чоруткан. Оон [illegible] дугайында тодаргай сорулгазы он бирги беш чылда көргенин чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинде онзалап айыткан. Оон ангыда съездиниң [illegible] кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге [illegible] зациязы болгаш химизацияны ажыглаарын калбартырын тодаргайлаан.

Ол шиитпирлерге сорук кирген, суггарылга системазының ажылчыннары болгаш районнуң түс-түс ажыл-агыйларының суггатчылары амгы хүнде [illegible] организастыг ажылдарны чорудуп эгелээн. Районга 8679 гектар черге суггатты бүрүн чорудары көрдүнген. Оон барык чартык кезии инженерлиг суггарылга системазы болуп турар.

Суггаттыг черлерге агротехниктиг [illegible] ажылдарны экижидип турган, оңгу беш чылда Чөөн-Хемчик [illegible] «Алдан-Маадыр», «Большевик», «Искра», «Сут-Хөл», «Октябрь 30 чылы» совхозтар тарылга шөлдеринге тараа, ногаа, мал чеми культураларының багай эвес дүжүдүн алган. Чижээ, эрткен чылын «Искра», «Тыва» совхозтар суггарылганы экижидип турган, элбек дүжүттү ажаап, [illegible].

[illegible] турар малчыннар бар. Ындыг малчыннарның [illegible] сүт-бараан фермаларының турлагларында 50 ажыг кудуктарда шимчедикчи кужун ажыглап, суггарылгага ажыглаан. Бо чорук мал ажылдыгларга дыка таарымчалыг. Оларның девискээрлеринде шөлдерге суггарылганы чылдың чорудар. Оон чайгаар үнген сигенг кезип белеткээринден аңгыда, [illegible] мал чеми культураларны тарааш, күзүн дүжүдүн ажаап алыр. Дүжүдүн ажааган шөлдерге күзүн ниитиниң малын оларладыры таарымчалыг.

Чадаананың суггарылга системазының эргелели [illegible] агыйларының тарылга шөлдеринге мелиоративтиг ажылдарны доктаамал организастап, дузазын кадып келген. Ынчалзажок СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, Карл Маркс аттыг, «Чырааа-Бажы» совхозтар суггаттыг шөлдерин чогуур негелдезинге чедир ажыглавайн турар. Моон түңнелинде соолгу чылдарда тарылга шөлдеринден олар чавыс дүжүттү алганнар.

Бо чылын суггаттыг черлерниң бедик берямчелиг ажыглаар, мелиоративтиг болгаш агротехниктиг ажылдарны комплекстиг чорудар дээш райхүүскомнуң кодээ ажыл-агый база суггарылга системазының эргелелдериниң тускай эртемниглери баш бурунгаар боттут хемчеглерни ап чорутакан. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы» совхозтарда олар [illegible] суггатчыларга барып турган. 63 суггатчы-машинистерни өөреткен Суггатты эгелээриниң хуусаалары, сугну черже синирериниң нормазы, суггаттыг черлерге янзы-бүрү культураларны тарып өстүрериниң агротехниказы дээш өске-даа чугула [illegible].

Суггатчыларның [illegible] түс-түс ажыл-агыйлар төптериинге база организастаан. Районда бирги болгаш ийиги класстыг 54 суггатчызы бар. Олар «Суггаттыг черлерниң мастерлери» деп хүндүлүг аттың эдилекчилери. Ажыл-агыйларда мурнакчы суггатчылар хөй. «Алдан-Маадыр» совхозтуң хоочун суггатчызы Кызыл-оол Алдын-оол оңгу беш чылда гектардан оргумаа-биле 19 центнер дүжүттү алган. Ол-ла совхозта мал чеми культураларны тарып өстүрген Ондар [illegible]. Ол эрткен беш чылда гектардан-на 30 центнер меде дүжүдүн өстүрген. Суггатчылар Ховалыг Кошкар-оол, Ховалыг Чыргал, Моңгуш Соскур-оол, Сат Даңгыт-оол, [illegible] өскелерниң-даа ажылы үлегерлиг.

Ынчалзажок суггат болгаш тарылгага белеткелдерде чедир [illegible]. Ажыл-агыйларга [illegible] чалдырып суггарар «ДДА — 100 м», «ДДН-70» деп 42 [illegible]. Суггат машиналарынга ажылдаар 100 машинистиң [illegible]. Суггаттыг шөлдерге ажылдаар 10 комплекстиг бригаданың чүгле алдызы бар. Часкы, чайгы суггатка 334 кижи ажылдаар ужурлуг. Амдызында 247 кижи бар. Бот-орулга чарылгалыг 63 звено совхозтар-биле керээ чарып алган. Оларның [illegible] 10 звенонуң четчелээри негеттинип турар.

[illegible] техниктери Куулар Чехов, Василий Доржу оларның удуртканы [illegible] мелиорация системазының септелгезин, чалдарны, бүгалар дестерин белеткээрин оон унмарын септээрин, арыглап-аштаарын уламчылаваан. Бо болгаш өске-даа четпестерин дарый чайладыры негеттинип турар. Ону дүрген шиитпирлевес болза, бо чылын бедик дүжүттү алыры берге. Ынчангаш суггарылга системазының эргелели, совхозтарда [illegible] ужурлуг.

А. МОНГУШ.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ

Оңгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге киирген чедиишкиннери дээш чурттаар-коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының, колхозтар аразының тудуг организацияларының, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш Суг ажыл-агыйының министерствозунуң каттыжышкыннарының, бүдүрүлгелериниң, организацияларының ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын, албан-хаакчыларын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан.

ТЫВА АССР-ДЕН КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГ ОРДЕН-БИЛЕ

Николай [illegible] **Кыргыс** — «Тыва септелге-тудуг» трестиниң [illegible] машинист.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Анна Евдокимовна **Черных** — Кызылдың септелге-тудуг эргелелиниң [illegible] бригадири.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Иван Прокопьевич **Викторов** — Чурттаар-коммунал ажыл-агый министерствозунуң автобүдүрүлгезинде колонна начальниги.

Николай Михайлович **Лысенко** — «Тыва суг-тудуг» трестиниң ТМЭ-де өрүмнекчи.

Любовь Павловна **Муровцева** — Кызылдың чунар-бажыңнар болгаш хеп чуур комбинадының ажылчызы.

Виктор Оюнович **Чамзан-оол** — «Водоканал» эргелелиниң слесары.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕНИНИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Пётр Дюлюшевич **Даржы** — «Тывакоммунэнерго» [illegible] чылыг-энергия районунуң слесары.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕНИНИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Татьяна Нестеровна **Долгова** — Кызылдың «Водоканал» эргелелиниң насос станциязының машинизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Ким Даниилович **Дамдын-оол** — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң улуг инструкторы.

Евдокия Тимофеевна **Иванова** — Чурттаар-коммунал ажыл-агый эргелелиниң Кызылдың бүдүрүлге эргелелиниң мастеры.

Иван Васильевич **Кузнецов** — «Тыва суг-тудуг» трестиниң автобазазының слесары.

Галина Ивановна **Лукина** — «Тыва септелге-тудуг» трестиниң тудуг конструкцияларын болгаш [illegible] заводунуң [illegible] станочниги.

Пётр Васильевич **Шевченко** — «Тывакоммунэнерго»-нуң транспорт [illegible].

[illegible] **Ооржак** — Чөөн-Хемчикте № 3 БМК-ның бызанчылар бригадири.

Иван Александрович **Тюкин** — Кызылда тускайлаттынган БМК-ның каннакчызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Клавдия Архиповна **Бурмакова** — Чурттаар-коммунал ажыл-агый министерствозунга төлевилел-смета бирээзинин шыйыкчы-конструктор.

Хургаа Шожунович **Дамы** — Эрзинде № 5 БМК-ның ажылчызы.

Сарыг-оол Биче-оолович **Донгак** — ВЛКСМ Моңгун-Тайга райкомунуң бирги секретары.

Нина Георгиевна **Доминова** — Чурттаар-коммунал ажыл-агый эргелелиниң Бай-Хөл бүдүрүлге эргелелиниң [illegible] электриги.

Алексей Иванович **Яким** — «Тувгаз» эргелелинде чолаачы.

«Красноярскстройтранс» [illegible] Кызылда автобазазы панельдер сөөртүр күчүлүг автомобильдерге [illegible] ажылдаан, дуржулгалыг чолаачылар эвээш эвес. Оларның бирээзи Валентин Иванович Блинов (чурукта) коллективиниң [illegible] бээр чолаачылап келген болгаш бо чылда оон ажыл-дааш стажы 15 чыл болур.

Дуржулгалыг чолаачы В. И. Блинов оңгу беш чылды хуусаазындан эрте доосканнарының база бирээзи. Ол — бригадир. Бригаданың чолаачылары 1981 [illegible] планның даалгазын чедиишкиннинг күүсеткен. Бригада бо квартал даалгазын 135 хуу күүсеткен.

В. Семенковичтиң фотозу.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

Чурттуң ажыл-агыйлары часкы тарылганың темпизин дүргедедип турар. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң медээзин ёзугаар алырга, май 4-ке чедир 35 миллион ажыг гектар шөлге эрте эгелээр тараа культураларын чаштырган. Эрткен неделяда тос миллион гектар шөлге тараа культураларын чаштырган — мурнуку неделядаа 3,6 миллион гектар хөй болуп турар. Уралдың, кур черлер областарының, Казахстанның, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң ажыл-агыйлары часкы тарылганы [illegible].

Тараа болгаш тараа-бобу культураларын 18,3 миллион гектар шөлге чаштырган. Кызыл-тасты 1,7 миллион, арбайны — 9,1 миллион, ристи — 187 муң, кукурузаны — 996 муң гектар шөлге тараан.

Тараа-бобы болгаш техниктиг культураларның чаштырылгазы үргүлчүлээн турар. Хөй белок бээр культураларының тарылга шөлүн чурттуң мурнуку [illegible] районнарында калбартып турар. Чижээ, соя болгаш [illegible] тараа чаштырган [illegible] сыл [illegible] улуг болган. Чигир свекладын 2,4 миллион гектарга, [illegible] — 3,1 миллион, тарымал-тооруктун — 2,1 миллион, хендирин — 328 муң гектар шөлге тараан.

Ажыл-агыйлар ногаазын, мал чеминге херегтээр культураларны, [illegible] болган хөй чылдыг сигеннерин база тарып турар.

(СЭТА).

РОССИЯНЫҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

Курган. Часкы тарылга Сибирьниң чериндеп улам ынаайлаан. Тараа культураларының [illegible] кызыл-тас тарылгазын Курганның механизаторлары эгелээн. Эки чемиштиг кен, бок үнүштерден арыглаттынган черге түс чериин селекциязын олар тарып турар. Областың механизаторлары бо чылын гектардан-на 19 центнерлеп эвээш эвес дүжүттү ажаап алыр сорулгалыглар. Ол хире дүжүттү алырынга колхозтарда болгаш совхозтарда бижыг үндезин тургустунган.

Орджоникидзе. Үнелиг чем культуразы — рапсаны массалыг-биле ажаап алыры Соңгу Осетияның хову болгаш даг [illegible] ажыл-агыйларында эгелээн. «Ногаан» кезиглени ипатовчуларның аргазы-биле ажылдап турар механизастаттынган, мал чеми белеткээр улуг-улуг отрядтар болгаш звенолар чорудуп турар. Плантацияларның гектар бүрүзү белок-биле байлак, чулуктуг массазы 350—400 центнер чедир берип турар. Ол мал чемин фермаларже, мал семиртир [illegible] чорудуп турар.

Соңгу Осетияның байдалынга тарымалдыг бо мал чемин тарып өстүрериниң агротехниказын Соңгу-Кавказтың даг болгаш даг эдээниң [illegible] ажыл-агыйының эртем-шинчилел институдунуң тускай эртемденнери ажылдап кылган.

Донда Ростов. Ростов областың механизаторлары [illegible] тараа болгаш тараа-бобу культураларын [illegible] ажыг гектар черге тарып [illegible]. Тарымал ажылдарын шуудуттурарга [illegible].

[illegible] чер ажылдарылгазының үезинде хондур, а тарылга үезинде — ийи эзилчег-биле ажылдап турган.

Калуга. Ока чоогунуң кара хөрзүннүг эвес черлеринде картофельди массалыг-биле тарып олуртур эгелээн. Шөлдерниң чамдызында түс чериин селекциязын тарааш Ылангыя «Воротынскийниң эрте быжар» сорту бүгү талалыг шенелделерин эрткен. Ол, РСФСР-ниң чүгле төп зоназында эвес, а Украинаның, Белоруссияның, [illegible] областарында база өстүрүп турар. О чамдык сорттардан дыка эрте — июльдуң эгезинде быжар.

Ярославль. Областа тараа тарыырының хуусаазын ораатаан час он хонук соңгаарлаткан. Ынчангаш тарылгаже кирген тараажылар шак бүрүзүн чогумчалыг ажыглаар дээш кызымак ажылдап турарлар. Олар тараа культураларын кыска хуусаада 400 муң ажыг гектар черге тарып өстүрер. Хову-шөлдерде тарыштыр каттыштырган агрегаттар [illegible] каш ажылды — чимчадыр, дескилеп, хөрзүнну [illegible] кылыр хемер ажылды кылып турар.

Куйбышев. Куйбышев областың ажыл-агыйлары эрте чажар тарааларны чаштыр эгелээн. Область бо чылын бирги болгаш ийиги класстың [illegible]-биле хандыртынган. Тарылгаже кирген ажыл-агыйлар кызыл-тастың «Куйбышевская» [illegible] сорттар [illegible]. Ол [illegible] база бир [illegible] тараажылары бо чылын эртенги [illegible] дүжүттү [illegible] алыр сорулгалыглар.

(СЭТА-ның корр.)

ТӨЛЕПТИГЛЕР

Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң төп сүт-бараан фермазында саанчылар, кадарчылар, ажылчыннар, тускай эртемниглер 100 ырак та ажыг. Комсомол организациязында безин 27 кежигүн бактаап турар. Күш-ажылдың эки үлегер-чижээн көргүскен коммунистер хөй. Улуг коллективте орус, украин, тыва, татар, чуваш, хакас дээш аймак-сөөк чонунуң хөй төлээлекчилери бар. Ала-иезин оглу-кызы, а оларның уругларын солуп, салгалдан салгалче чылдар кежир төлептиг ажылдап чоруурлар ында кайы хөй.

Седипей. Бо фамилияны дыңнаваан кижилер республиканың саанчыларының аразында тывылбас боор. Саанчы Зоя Александровна Седипей [illegible] бирги беш чылдың бирги кварталында бир инекке онаашыр 489 литр сүттү саап [illegible] планның онаалдазын херек кырында 735 литр кылдыр боттандырып, ажыл-агый турлагы [illegible]. Бии-Хем районнуң саанчыларының [illegible] чарыштың тиилекчилериниң бирээзи болган. Коллективте ол ышкаш Зинаида, Мария Седипейлер [illegible] база макталган. Саанчы удбашкылар Елизавета, Зинаида Хунапайлар [illegible] Светлана Үзүйгеннер болгаш күш-ажылчы үлегер-чижээн көргүзүп, аразында [illegible] удбашкылар, уруу биле ава, [illegible].

[illegible] орденниин эдилекчизи Александра Сундуевна Үзүйген бо фермага он беш чылдар дургузунда саанчылап ажылдаан. Соолгу үеде бызаа ажаап турган, оларның уруу Зинаидага хүлээдип берген. Чүгле оларны эвес. Ынчаарга Зина бир бөлүк бызааларын безиндел хүлээп алгаш, ам таптыг-ла беш чылдың иүүрүн көрүп бап чоруур. Сактырга, бызаа ажаарда берге чүве чок болгулег. Сиген, чарба черге лиг мал чемнерин өй-шаанда бериир, суксун-суттады-биле хандырып турарга ол-ла. Сагыш ышкаш чүве кайда боор. Чемин бээри — өй-хемчээлдиг, тускай рационнуг. Кандыг-даа малды ылангыя чарба, сула-биле чаза чемгеряптер болза, хөй-халаптаа үнеринге чоок. Ол ышкаш чаш малдың ажаалда-тежээлдезинге [illegible] тускай бир онзагай хамаарылга херек.

Ава-[illegible] чылдар-биле келир. Кандыг бир чүвени тежемейнин-даа көрүп, билип алганда, хол-биле боду [illegible] кылыры дег өөредилге турбас. 40 чыгам бызаага [illegible] [illegible] бызаа ажаакчызы 3. Үзүйгенниң ажаалдазында 37 чаш бызаа быжыглаттынган. [illegible] ам июнь айда алаы айлыг бо [illegible] ларны үзүп алыр. Ынчангаш ажылдап эгелээн хүнүнден бээр ол ниитизи-биле 400 ажыг бызааларны төрээн совхозунга өстүрүп берген. Амгы үеде ажылдап турары база эки. Ай [illegible] онаалдаларын доктаамал күүседип келген. Чүгле [illegible] сан-чурагайларны безин алгаш [illegible] ажаакчы эрткен айда бир бызаага онаашыр хонукта 600 [illegible] турган, 910 грамм алган. Кварталда безин ук сан 817 граммга деп болган.

Күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип ап турарының [illegible] Зинаида Стажовнадан айтырарга, ол: «Кол чүүл — чемгерилгеде» — дей тыртып каар. Колдай харын ындыг. Чаш бызаага хүнде берзе чогуур хоюткан сүт, сиген, силос, чарба, витаминниг сигеп залганы чижектиг чемнерни өй-шаанда, четчир хемчээли-биле бериш келген.

«Мурнай үнген кулакты соңгай үнген мыйыс эртер» дижири ышкаш, удбашкыларының аразында күш-ажылчы чарышка бирээ. Светлана-даа мурнай берген турар-ла. Оларның [illegible] Стаж Маадыевич Үзүйген [illegible]. Ол ам бо-ла фермада [illegible] бызаа [illegible] турар. Каш ай эрте [illegible].

С. МОНГАЛ.

СОВЕТ КИНО УРАН ЧҮҮЛҮНҮҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ВИЛЬНЮС. (СЭТА-ның корр.). Эвилелдешкен бүгү республикаларның туктары тереңг суглуг Нерисе хемге көрүнчүктелдир көстүп турган. Литваның найысылалы хөй националдыг совет кино уран чүүлүнүң майның бо хүннеринде көргүзүүнүң төвү болган. Бүгү-эвилелдиң XIV кинофестивалы ында эгелээн.

Оргкомитеттиң даргазы, Литва ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы А. Чеснавичус кино уран чүүлүнүң байырлалын ажыткан болгаш партияның төөгүлүг XXVI съездизиниң чылында организастаан амгы конкурс кино уран чүүлүнүң улам [illegible] ге улуг рольду ойнаар болгаш республиканың база бүгү чурттуң политиктиг болгаш культура амыдыралынга чугула салыышкынны киирээ дээрин ге бүзүрелди илергейлээн.

Коммунистиг [illegible] нуң хөгжүлдезин, бистиң амгы үениң кижизиниң дириг овур хевирин төлептиг көргүскен совет кино уран [illegible] хөй чогаалдары-биле эрте [illegible]. ССРЭ-ниң Куркинно даргазы Ф. Ермаш демдеглээн. Амгы кино фестивалы моон мурнунда болгулаан көрүлделерден ирайн хөй төлээлекчилерлиг болуп турар. Оон программазында [illegible] беш чыл планының [illegible].

[illegible] дыг, эртем нептередир болгаш мультфильмнер, конкурстан дашкаар 30 ажыг чаа кинофильмнер кирген. Чурттуң кино экранының 400 ажыг мастерлери, хөй санныг аалчылар — [illegible] социалистиг чурттарның төлээлекчилери кино байырлалынга киржип турар.

Көрүлдеге эккелген кинофильмнерниң тематиказы янзы-бүрү болгаш дыка байлак. Ол кинолентала амгы үениң эң чугула айтырыгларын көдүрүп, төөгүнүң болуушкуннарынга [illegible]. Улуг дайынның чылдарында совет улустуң маадырлыг чоруунга тураскааттынган болгаш өртемчейге тайбың [illegible].

[illegible] ССРЭ-ниң Кинематографистер [illegible].

[illegible] эргелекчизи В. Шауро болгаш [illegible] олурушкан.

Фестивальдың тугун көдүрген. Дараазында — Вильнюсска болгаш Каунаска бичии уруглар болгаш аныяктар карттиналарының конкурска киирген кинофильмнериниң көрүлдези болур. Республиканың бүгү [illegible] болгаш совхозтарының, эртем албан черлериниң коллективтери-биле кинематографистер ужуражып, аалчыларны [illegible] Неман крайның кино уран чүүлге [illegible] мурнунга сураглыг кино артистери болгаш режиссёрлар чүве чугаалаар.

Кино уран чүүлүнүң ол байырлалы [illegible].

[illegible]

[illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТЕМПИНИ КОШКАТПАС

В. СҮГЕ-МААДЫР,
В. И. Ленин аттыг «Тыва дағ-дүгү» комбинаттың парт-ком секретары.

ЧАҢГЫС СӨСТҮГ БОЛУРУ-БИЛЕ

Сибирь черде

КУДУМЧУНУ ЧОРУДУПКАН

«Кудумчуну уткуп алыңар» — деп ... Кольманың Усть-Хакчан суурунга келген А ... СЭТ У-ның корреспондентизи Г. Красногор ... автомобильдер ... 700 км оруктү эрткен. ...

600 км узун дургуну ЛЭП ... тудугжулары ажылдаары-биле ... «Дукат» рудникти тудуш-турган. Тудугжуларның ...

Усть-Хакчан.
Магадан область.

✦ ✦

ЧАА-ЧАА АЪРГАЛАР

Улан-Удэ.

✦ ✦

АЖЫЛЧЫН — ЧУРУКЧУ

Курган.

✦ ✦

ИНТЕРНАТТЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫН ӨӨРЕНИП...

Чапо-ологе.
Чита облазы.

УДАЗЫННЫ УЖУКТААШ

С. МОНГАЛ.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ЭКИЖЭЭН

Т. ЧЫДЫМ-ООЛ

Ш. ДОРЖУ.

СИГЕН ШОЛУҮН ЧЕМИШЧИДЕРИ...

В. СОЛОВЬЕВА,
агроном.

ЧАГЫГЛАРНЫ БОТТАНДЫРЫП...

Л. АРАКЧАА.

Советтер амыдыралы

ШИИТПИРЛЕР — АМЫДЫРАЛДА

Э. ХОМУШКУ.

Бөгүн – Германияның гитлерчи фашизмден хосталган хүнү

ГЮНТЕР КЛЯЙННЫҢ САЛЫМ ЧАЯАНЫ

Чоокта чаа Берлин кудумчуларының бирээзинге мен оол-биле база катап ужуражы бердим. Ужурашканывыска өөрээш, ол сеткил ханыышкыннаан [illegible] шоон, чаа солун чүүлдерин айтырып мээн-биле хөөрежип [illegible].

[illegible] Кляйнны хөй чылдарда билир турган мен. Ол кижиниң салым-чаяаны анаа-ла болгүн эвес.

...1940 чылдың январь. Вермахтының аныяк ужудукчузу (ынчан ол он тос харлыг турган) — хындыкчы «Герман Геринг» деп ужар чүүл полугунуң штурманы — Англияның девиринге чаалажып турган. ...1941 чылдың октябрь. Ук полкту Россияже октаткан, а декабрь 4-те Ильмен хөлүнүң барыын талазында «Волховтудуг» чанынга Кляйнның самолёдун совет дайынчылары дүжүр аткан, а ол бооп туттурган.

Ол хүн Гюнтерниң амыдыралынга эргилделиг үе-чада болган.

[illegible] штурманы [illegible] шериг госпитальынга совет эмчилер оон келип кааптар ужурлуг турган холун кам-галап шылаан.

— Ол үеде совет кижилерге эш айыыл болгаш аъш-чем кайы хире чугула турганын көрген мен. Артык чүве чок, эң-не чугула чүүлдер безин чедишпейн турганы тодаргай. Ынчалза-даа мени ынчан ал [illegible] тургускан турган. Мен-даа [illegible] балыглаткан совет солдаттың

[illegible] айтырыы мени доктаамал дүвүредип турган: «Чүге бээр чедип келген сен?» деп ол айтырган. Ол айтырыгга харыны ынчан [illegible]. Бөгүн-даа берип шыдавас мен.

Улустарга фашизмниң чедирип турганы халапты хемчээлин ынчаарда бир-ле дугаар тодаргай билип эгелээн мен. Чажырган-даа канчаар, кашпа-ла неделя мурнунда чүүлдер-даа артык кылдыр бедиибиле көрүп, чудун чоргааны ыс нацизмниң «үнезин» ынчаарда бир өскээр билип эгеледим.

Мени политиктиг билиглерни четпейн турарын эскерип каан мен. Ынчангаш кажан антифашистиг школага кирер арга тыптын кээрге, анаа өөренииринге чайгылыш чок чүткээрештим, ол школаның угаадыкчыларында немец коммунистер [illegible] турганнар. Антифашистиг школа мени ёзулуг идейлиг кижи болдурган, а 1943 чылда партия кежигүнү болдум. Нацизм-биле [illegible] деп шиитпирлеп алган мен, [illegible] Кызыл Шеригниң хүрээлелинге хүлээп алганынга [illegible].

...Дайын төнчүзүнде Кляйн төрээн чуртунга катап чедип келген. Германиага эң-не баштайгы антифашистиг школага харысалгалыг ажылдар кылган. Чаа-чаа партийжи даалгалар. 1947 чылдың сентябрь — ол үеде чуртка чер реформазы [illegible] алаада бир кезээ суурга тараалыглар [illegible] бир помещиктиң курлавыр та[illegible]

[illegible] шиитпирлээн, ол тараа-биле ук кожай хаваннар азырап турган. Хавааларны соккаш, харам [illegible] тарааны [illegible] таатпаан. Чер ажылының айтырыгларының талазы-биле тоталаачы Г. Кляйн ол шиитпирин деткээш, чазыг кылган...

— Хавырган тарааны үрелин фондузунга бээр. Хаван кажааларын коллективтиг хамаатылар шилээр ужурлуг турган.. Мен көдээ ажылдагыйны билбес кижи болганымда, ол дугайын эскербейн барганым ол-дур — деп, Кляйн сактып чугаалады. Ынчалза-даа коллективизация чедиишкинниг чоруттунган. Анаа база-ла совет эштер дузалашкан. Мырынай чаа тургустунган Герман Демократтыг Республиканың тараачыннарынга мун-мун тракторларны дамчыдып берген Совет чурттуң үнелеп четпес интернационалчы дузалачыңызын бистиң чуртувуста кижилер амга чедир сактып, чугаалажып турар. Ол [illegible] кижилерниң чедерелин үнелээни-биле чаарткан болгаш [illegible] тургуста, немец ажыл-ишчи кажан бергелерге таварышканда, анаа дузалаар идегелдиг өңнүк бар дээрзинге бүзүрээринге дузалаан.

— Он бээр ам үжен ажыг чылдар эрткен. Бистиң чурттарывыстың аразында кады [illegible] дыка улгаткан. Бистер боттарывыстың эртем болгаш бүдүрүлге аргаларывысты хол[illegible]

[illegible] зы-биле эң чаа болгаш улуг химия заводтарын тургузуп турар бис. Амгы үеде оода [illegible] — энергетиктиң [illegible] херек кырында бүдүрүлгениң бүгү адырларында ажыктыг кады ажылдажылганы чорудуп турар-дыр бис — деп, Г. Кляйн уламчылап чугаалаан.

«Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың улустары ам ёзулуг эвилелчилер болгаш өңнүктер апарган» деп, ГСЧП-ның X съездизинге эш Эрих Хонеккер демдеглээн.

Г. Кляйн ам журналист ажылын кылып турар. Ол политиктиг амыдыралга доктаамал киржиринге кончуг сонуургалдыг. Герман-совет найырал ниитилелиниң кежигүнү, ол эң-не янзы-бүрү кижилер-биле үргүлчү ужуражып, хөөрежип, бодунуң дугайын оларга база чугаалап берип чоруур.

— Мээң эң-не улуг өөрүшкүлүг чүүл болза, немец чер [illegible] бердинген, интернационалчы салгалдың өзүп келгени болур — деп ол чугаалап турар.

Майның 8-те Кляйнге оон хөй өңнүктери чыглыр. Дайын чылдарында оон-биле разведкага чоруп турган болгаш бүгү назыда өңнүктер болуп арткан совет кижилер анаа база киржир. Ол хүн оон хөрээнге бедик шаңнал — Ал[illegible] [illegible] чайнаар.

В. КРАСНОКУТСКИЙ.
ПМА-ның корр.

Олар орус дылды өөренип турар

СОНУУРГАЛ УЛАМ УЛГАТКАН

Австрияның ЭРФ деп телевидениези [illegible] санында-ла орус дыл кичээлибиле эгелеп турар. Ол кичээлдерни дуржулгалыг башкы [illegible] очулдурукчу Лиза Шюлер эрттирип турар. Оон кичээлдерин хөй миллион телекөрүкчүлер — школачылар, студентилер, ажылчыннар, албан-хаакчылар болгаш инженерлер сонуургап, телевидениеге дамчыштыр орус дылды өөренип турар.

Орус дыл өөредилгезиниң талазы-биле телевидениениң дамчыдылгалары бүгү чуртта ам суралгажаан. Австрияның чурттакчылары чүгле орус дылды өөренип турар эвес харын-даа Совет Эвилелиниң дугайында, оон кижилериниң дугайында хөй чүүлдерни билип ап турар. Орус дыл кичээлдерин [illegible] Лиза Шюлер ССРЭ-же Австрияга барган аалчыларны — совет артистерни, спортчуларны. Дунай чогунга эжиндирген суднолдарның экипаштарын база киириштирип турар.

Орус [illegible] австрилерниң улам бедээн сонуургалы — Совет Эвилелиниң амыдыралынга, культура, экономика, эртем, техника болгаш космонавтика [illegible] дылының тодаргай илергейлээшкини-дир.

«Винер цайтунг» солун болгаш «Совьетуниоп хойте» журнал база Эйзенштадта болгаш Унтервайсенбахта доктаамал ажылдаар семинарлар орус дылды пропагандалаарынга, ооңу өөрениринге идигни берип турар. Орус дылды ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде, улусчу университеттерде база өөренип турар. Ийи чурттарның аразынга культура харылзааларының дугайында дугуржулгага дүүштүр Австрияга барган совет башкылар боттарының австри өңнүктеринге практиктиг дузаны чедирип, орус дыл өөредилгезинге идигни база берип турар.

Австри-совет ниитилел (АСН) орус дыл өөредилгезин организастаар талазы-биле илеткейлиг болгаш үре-түңнелдиг ажылды чорудуп турар. Оон иницативазы ёзугаар 1957 чылда орус дылдың төп курстарын тургусткан. Оон бээр ниитилелдиң хөй муң кежигүннери болгаш активчилери орус дыл өөредилгезиниң курстарын дооскан. Ол курстарны ам чаа бажынче кожуп[illegible] орус дыл өөредилгезиниң төп курстарын хандырган. Курстарга хары үгда 240 кижи өөренир. Дыңнакчыларның билииниң деңнели-биле курстарны элээн каш бөлүктерге үскен. Аныяктар, янзы-бүрү профессиялыг кижилер, чурттуң парламент кежигүннери төп курстарның дыңнакчылары болуп турар.

Ниитилелдиң чанында төп курстар чурттуң университеттери-биле болгаш школалары-биле доктаамал харылзажып, оларны орус дыл өөредилгезиниң номнары-биле болгаш херекселдери-биле хандырып, практиктиг база методиктиг дузаны чедирип, лекцияларны, илеткелдерни организастап турар. Ниитилелдиң библиотеказы — Австрияда эң улуг библиотекаларының бирээзи. Орус дыл өөредилгезиниң талазы-биле улуг ажылды ол библиотеканың коллективи чорудуп, курстарга дузаны база чедирип турар. Орус дыл кырынга парлаттынган 45 муң ажыг номнар, хөй тиражтыг солуннар, журналдар ол библиотекада бар.

«Хлыын-догаа» (:Сачовар») чанынга ужуражып [illegible] Австрия [illegible] ужуражышкынның киржикчилери хамыын-догаадан шайны кудуп ап, ааргап оргаш, совет литература, музыка, уран чүүл дугайында, совет-австри харылзаалар дугайында орус дыл кырынга чугаалажып, хөөрежип турар. Орус дыл өөренир талазы-биле курстар Тиролда, Штирияда, Зальцбургта, Устүкү Австрияда база чедиишкининг ажылдап турар.

— Орус дылды ханызы-биле өөренип турар чеп. Улуг орус улустуң дылы мээн амыдыралымга ханызы-биле синиккен. Орус дыл чокка делегей экономиказының болгаш [illegible] хөгжүлдезиниң дугайында бүрүн билип алыры берге. Орус дылды билири — улуг совет улустуң амыдыралын эки билип алырынга дузалап турар — деп, «Австриа-Сименс» деп электротехниктиг компанияның чиңгине директору Вальтер Вольфсбергер СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазында чугаалаан.

И. МАСЛОВ.
СЭТА-ның корр.
Вена хоорай.

Президент соңгулдаларының ийиги ээлчээниң мурнуу чарында

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз күрүнениң баштыңы албан-дужаалга ийи кандидат — амгы президент В. Жискар д' Эстэн биле Социалистиг партияның кандидаты Ф. Миттеран президент соңгулдаларының май онда болур ийиги [illegible] телевидениеге чүве чугаалаан[illegible]. [illegible] болгаш президент албан-дужаалга [illegible] дыы чамдык чугула айтырыглар дугайты олар боттарының политиказын тайылбырлаан чугаалаан.

Ийи кандидаттың кайы-биреэзиниң тииладиниң соонда күрүне албан черлериниң ажыл-чорудулгазын уштап[illegible] ол чугаалаан. В. Жискар д' Эстэн [illegible] Президент албан дужаалга [illegible] тургузар [illegible] деп[illegible]таттарның хөй нуруузунун деткиишин хандырып алыр дээш Национал хуралды тарадыр болгаш чаа парламент соңгулдаларын эрттирер апаарын Ф. Миттеран бодунуң талазындан демдеглээн. Келир үениң чазаанга коммунистерниң киржилгезиниң дугайында айтырыгга харылап тура Ф. Миттеран ол айтырыгны Социалистиг болгаш Коммунистиг партияларының төлээлекчилериниң [illegible] жыышкыннарының аргазы-биле [illegible] деп чугаалаан.

[illegible] ээлчегде оларның эң чидиг ам Францияда 1 700 000 кижини хаара туткан ажыл чок [illegible]. Ол дугайты боттарының кадарып турар саналдарын ийи кандидат чидиг маргылдаалыг дебирге камгалап турганнар.

Даштыкы политиканың та[illegible] [illegible] Ф. [illegible] тикаларының чамдык айтырыгларынче кичээнгейни [illegible]. Президент албан-дужаалга ийи кандидаттың ол айтырыгларны канчаар көрүп турары дыка ылгалдыг болган.

Атлантада (Джорджия штат) кем-буруу чок негр уругларның расистерниң өлүрер чорууну уламчылап турарынга удурланышкынның компаниязы Каттышкан Штаттарда уламчылап турар. Чурттуң чамдык хоорайларынга массалыг чыскаалдар эрткен. Оларның киржикчилери террористерниң үүлгедиглеринге таварышканнарның турасказын ёзулаан. «Бир эвес чугаа ак кештиглер дугайында чоруп турган болза, эрге-чагыргалар өлүрүкчүлерни шагда-ла тыпкан ийик. АКШ-та «ийиги сорттуң» кижилери деп санаткан кара кештиг кижилерниң, бистерниң, уругларывыс өлүртүп турар ышкажыл» — деп, өлүрткен негр уругларның бирээзиниң авазы хомудал-биле чугаалаан.

ЧУРУКТА: Атлантага болган чыскаалдың киржикчилери «Бистиң уругларывысты камгалаңар!» деп негелде салып тур.

ЮПИ-СЭТА-ның фотозу

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыы-биле

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыын ёзугаар Европага айыыл чок чоруу болгаш кады ажылдажылга дээш хөделиишкиннерниң неделязын май 4-тен 10-га чедир чорудуп турар.

ПРАГА. СЭКП-ның XXVI съездизиниң илдиринден чарлаан тайбың саналдары ЧССР-ниң ажылчы чоннары бир эп-сеткилдиг деткип турарын Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш хөделиишкиннерниң неделязы-биле холбаштыр демдеглеп. Европага дайын белеткелдеринге удурланышкынның калбак шимчээшкини-биле бүрүн эп-сеткил каттыштырылгазын илерээйлеп турар деп. Тайбыңның чехословак комитединиң, фашизмге удур [illegible] Чехословак эвилелиниң болгаш Европага айыыл чок чорук дээш Чехословак комитеттиң кады [illegible] айыткан

«Кызыгаарлаттынган ядролуг дайын» [illegible] империализмниң шериг штабтарының айыылдыг янзы-бүрү [illegible] документтерде демдеглээн. Кандыг-даа ядролуг дайын бистиң амгы төвисте делегей дайынны кылдыр шилчий бээр.

БЕРЛИН. Чепсегленишкиннерни дүжүреринче шиитпирлиг эргилдишкинниң 80 чылдарда чедип алыры эргежок чугула деп, Европага айыыл чок чорук дээш ГДР-ниң комитединиң чиңгине секретары В. Фернер медеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизинге бодурган Тайбыңның программазы Европаның хөй-ниитиниң бөлүктериниң улуг сонуургалын бодурган. Чамдык айтырыгларга хамаарыштыр [illegible] саналдар бар-даа болза, Барыын талакы чурттарның төлээлекчилери совет саналдар бооченсекти эндере бүдүрерин [illegible] чорукту айыткан дээрзинге бүзүреп турар.

БУДАПЕШТ. СЭКП-ның XXVI съездизиниң чарлаан тайбың саналдар делегейниң дээшкүүрлүг чоруун чавырып [illegible] кургулуглуг күрүнелерниң аразынга илеткежир чорукту база харылзааларны быжыгладарынга [illegible] деп. Европага айыыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылга дээш Венгрияның национал комитединиң президиумунуң медеглелинде айыткан.

РИМ. Тайбың, чавырлыышкын, боо-чепсекти дүжүрер дээш' деп лозунгну адаа-биле симпозиуму Италияның найысылалынга болуп эрткен. Тайбың дээш национал башкарылга комитединиң, итали партизаннарның национал ассоциациязының болгаш [illegible] хөй-ниити организацияларының инициативазы-биле ол симпозиумну чыылдырган. Тайбың дээш, америк ядролуг чепсектиң чаа херип[illegible] Европага [illegible] тиринге удур демиселди улам-на күштелдиреринче чурттуң демократтыг бүгү күштерин симпозиумунуң киржикчилери кыйгырган.

БАРЫЫН БЕРЛИН. «НАТО-нуң [illegible] дурар!», «Америк ракеталарны Европага эккелбес!» деп кыйгырыгның адаа-биле [illegible] хөй-ниити төлээлекчилерниң хуралын эрттирген. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш хөделиишкиннерниң неделязы-биле холбаштыр ол хуралы чыылдырган.

ЛИССАБОН. «Чепсегленишкиннерниң эндере бүдүрерин соксадыры, тайбың болгаш ча[illegible] күштелдирерин эргежок чугула» деп. Португалияның президентизи турган, ам Тайбың болгаш кады ажылдажылганың Португалияда чөвүлелинин [illegible] медеглээн.

Тайбыңга ынак бүгү күштерниң амгы үе-чадада кол сорулгаларының бирээзи — ортумак ыракшылдыг америк [illegible] Барыын Европаның чурттарынга эккеп бектередирин болдурбазы болур деп ол демдеглээн.

(СЭТА).

Байырлыг хурал

ПРАГА. (СЭТА). Фашистиг эжелекчилерге удур Прага тура-халышкының эгелээниниң болгаш Чехословакияны Совет Армияның хостааның 36 чыл оюнга холбаштыр чехословак найысылалдың хөй-ниитизиниң байырлыг хуралы болган. ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизи Г. Гусак, республиканың өске-даа партия болгаш күрүне удуртукчулары анаа олурушкан.

ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү П. Корчак хуралга илеткел кылып тура, хостакчы совет дайынчыларның эрес-маадыр чоруу чехословак улустуң сагыш-сеткилинге кезээде артар деп онаалап демдеглээн. Фашизмге удур [illegible] кан-биле быжыглаттынган бистиң найыралывыс ЧССР-ге сайзыраңгай социалистиг ниитилел тургузуушкунунга идегелдиг чөленгиижи болуп турар. Ол найырал амгаш эвес бергелерни ажып эртерде биске дузалаан болгаш бистиң айыыл чок турарывысты база келир чылдарда чедиишкининг хөгжүлдевистиң магадылалы болуп турар.

ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында керээге ат салганының 11 чыл оюн база бо хүннерде демдеглеп турар бис деп, оратор чугаалаан. Ол керээни бистиң улустарывыстуң бүгү тээгүлүг дуржулгазының илереди, бистиң революстуг чаалап алышкыннарывыстың кол чөленгиижи кылдыр болуп турар бис.

Дүрүм ёзугаар чоргаарлаан болур улуг чедиишкиннерни чехословак улус чедип алган. Төөгүлүг дуржулга-биле база ЧССР-ниң улам ылгайгы [illegible] ЧКП-ның XVI съездизинге бодурулган сорук киирикчи программазы-биле [illegible] үениң харысалгалыг сорулгаларын шиитпирлээрин дилеп көрүп, келир үеже бүзүрелдиг болгаш сорук кириишкинниг көрүп турар бис деп, П. Корчак түңнелинде чугаалаан.

Чехословакияны хостаары дээш тулчуушкуннарга амы-тынындан чарылган совет дайынчыларга тураскаалдарга чечектер салырының байырлыг ёзулалдары ол-ла хүн Прагага, Братиславага, Брнога, Остравага болгаш республиканың өске-даа хоорайларынга болган.

Хөй-ниитиниң шыңгыы удурланышкыннарынга чөрүштүр

РИМ. (СЭТА). НАТО [illegible] лелиниң даштыкы херектер министрлериниң [illegible] ниң хүн үргүлчүлээр часкы сессиязы мында ажылын доос-кан. Ортумак ыракшылдыг америк ядролуг ракеталарын Барыын Европага эккеп [illegible] дугайында шиитпирлери Барыын Европада эвилеле [illegible] Р. Рейганның администрациязы политиктиг ыйылышкының аргазы-биле чедип алганын сессия доозулган соонда чарлаан [illegible].

[illegible] ырында калбак хөй-ниитиниң шыңгыы удурланышкыннарынга чөрүштүр оларның чазактарының төлээлекчилери 1979 чылдың декабрьда хүлээп алдынган Европага [illegible] «чаартырылгы» [illegible] боттандырар [illegible] чаартылга амгы үеде кажангызындан-даа артык чугула деп, дыңнадыгда айыткан. Боо-чепсектерни улам-на эндере бүдүрериче углаткан боттарының айыылдыг хөделиишкиннери НАТО чурттарының удуртукчуларын совет [illegible] нугулдааштыг-биле чажырарын бо удаада база оралдаш-кан.

НАТО чурттарының болгаш ССРЭ-ниң ортумак ыракшылдыг чаа ракета-ядролуг чепсээн Европага тургузарын соксадыр дугайында совет саналды Римге болган сессия [illegible] болган.

Боо-чепсектерни эндере бүдүрериче углаткан политиканы [illegible] Барыын Европаны [illegible] [illegible] АКШ-тың дайынзырак политиказы [illegible] Барыын Европа [illegible] чазгының намдалыр сорулга база АКШ-тың күрүне секретары А. Хейг [illegible] Совет Эвилел [illegible].

Боттарының чурттарының [illegible] -варышкан Барыын Европаның чамдык чурттарының төлээлекчилери мидиг чугаалажыышкыннарны [illegible] негээннер. Барыын Европа чурттарынга [illegible] америк чаа ракета-ядролуг чепсээн эккеп турарынга удурланышкынның шимчээшкини амгы үеде бүгү-ле девискээрде калбарган. Пентагонуң айыылдыг планнарынга Барыын Европаның чурттарының шүүт чагыртырын күзээн чүгле шылыг кижилер ортумак ыракшылдыг [illegible] тураа.

[illegible]

КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА

ЛОНДОН. Соңгу Ирландияның католиг чүдүлгелиг чонунга удур Англияның эрге-чагыргаларының өлүрүкчү, дерзии үүлгедиглеринге удур [illegible] кеп дээш Роберт Сендстиң 14 чыл хуусаада кара-бажынга [illegible] лагеринге хоругдаан турган. Соңгу Ирландияга хостаары дээш [illegible] демиселчилерин политика талазы-биле хоругдаттырганнарның байдалынче шилчидер дугайында оларның негелдезин хандырарындан М. Тэтчерниң чазааның ойталааны [illegible] демдээ кылдыр Роберт Сендс бо чылдың март 1-де аш чарлааш, 60 ажыг хүннерниң дургузунда чем чивейн келген.

Англияның парламентизиниң депутады 27 харлыг Р. Сендстиң кызыкшылының байдалы кедергей бакшыраан болгаш хосталга дээш ол демиселчиниң хостаар дугайында

Соңгу Ирландияның [illegible] Англияның база [illegible] ниң депутаттарының хөй [illegible] ниң чиңгүр негелдезин М. Тэтчерниң чазаа херекке албаан. Соңгу Ирландияның херектериниң талазы-биле англи чазактың министри Х. Эткинс кээргел чок ёзу-биле «ооң чаа ынча» деп медеглээн: «Сендс өлүрүн күзээр болза, ол дээрге — оон бодунуң хуузунда херээ-дир».

Соңгу Ирландиядан келген сөөлгү медээлерни ёзугаар алырга, хөй хүннер дургузунда кара-бажыга аш чарлааш, [illegible] болгаш чүгле кежи биле сөөгү арткан Роберт Сендс өлүп калган. Кижилерниң бүгү эргелерин дерзии ёзу-биле шак ыштаар үреп, хосталгазын бооп тудуп турар Англияның чазаанын харжы үүлгедиглеринге килеңнээшкин бүгү делегейде улам күштелген.

ВАШИНГТОН. Негрлерниң [illegible] АКШ-тың Европага [illegible] эрге-чагыргалары нугулдаашкын биле 1970 чылда тудуп хоругдаан, ону шаажылап өлүрер деп шииткен.

Нугулдаашкын-биле шииткен кем-буруу чок аныяк [illegible] Джон Харристи херээн катап эде көөр болгаш ону хостаар дугайында деп-шилгелиг хөй-ниитиниң негелделерин америк эрге-чагыргалар херекке албаан. Д. Харрис амгы үеде Алабама [illegible] «Эт-морга» деп шаажылал кара-бажыңында чыдар. Джон Харристиң амы-тынынга улуг айыыл сөөлгү үеде тургустунган: ону шаажылап өлүрер дугайында шиитпирлиг америк эрге-чагыргалар күүседир болап турар.

(СЭТА).

АМЕРИК УЛУСКА ЧАГАА

МАНАГУА. (СЭТА). Вашингтон администрациязының Төп Америкада агрессчи политиказы Каттышкан Штаттарны политиктиг, экономиктиг болгаш шериг халапка чедирип болур, ындыг болурда вьетнам авантюрадан-даа артык улуг аар уржуктарлыг халапка чедирип болур. Никарагуада чурттап турар америк хамаатылар комитединиң Манагуага парлап чарлааны америк улуска ажык чагаада ол дугайын чугаалаан.

Никарагуада революстуг чорудулганы бансырадырын АКШ бүгү күштери-биле оралдажып турарын чагаада айыткан. Никарагуа улуска хамаарыштыр Вашингтон ажы-биле политиктиг болгаш экономиктиг моорудуушкун кылып, ол чуртка удур чепсектиг агрессияны белетээринге АКШ-тың дедикээрин берип турар. Америк улуг шериг дузаламчызын Никарагуа-биле кожа, эрге-чагыргаларында ревансылыг ёзу-чурумнар турар Сальвадорга, Гватемалага болгаш Гондураска тыпсып турар.

Никарагуага удур чимзениишкиннерин агартырын күзээш, Каттышкан Штаттар ону узун-соксаал чокка хоптап-мугудаар, ол чуртта болгаш бүгү Төп Америкада болуп турар болуушкуннарның утказын доозу ёзу-биле хажыдып турар.

Никарагуада революция болгаш бо-будаа дерискээрде хостангалыг демиселдиң кээргүүшүнүү— массалыг информацияның америк органнарының чүлчүрүп турары «совет хелгаарлаашкын» дээр ноозун чүвениң эвес, харын латин-америк улустарны Каттышкан Штаттарның кээргел чок дарлап, мөлчүп турарының түңнели-дир деп ук чагаада чугаалаан. АКШ-тың хораланчы ажыл-чорудулгазының илереш[illegible] парыкын чыгдагганы — Латин Американың куруннерринден америк монополиялардың хөй чылдар дургузунда уштап [illegible] рул ап келгени ажын-ноннаарын [illegible] сиден көрүп турары-дыр.

Вашингтоннуң агрессчи дайынзырак политиказынга удур шиитпирлиг хөделиринче, бот-башкарлыныр болгаш хамаарышпас чорук дээш латин-америк улустарның демиселе-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илередиринче америк улуска кыйгырыг чагаада кирген.

Тываның аалчылары

ЧАЛАП ТУР БИС

Ровенщина. Оон төөгүзү үе-үлегерлиг-даа болгаш тоол-чургуу солун-даа. Эрги шагның архитектура турачкаалдары болгаш чогаал талазы-биле үүлгедиглер парлакчылап-биле ыыш-бүргүс тургузуушкуннарының дугайын чугаалап турар.

Баштайгы ном парлакчызы Иван Фёдоров, культураның [illegible] кижилери Иван Вишенский, Мелентий Смотрицкий [illegible] ат-сураг биске билдингир. Северин Наливайко, Богдан Хмельницкий, Григорий Сковорода, Тарас Шевченко, В. Г. Короленко, А. И. Куприн дээш сураглыг аттар бар. Хайгамчык чогаалчы коммунист Николай Островскийниң төрээн чери — Ровенщина.

Сураглыг кызыл командир Василий Киквидзениң удуртулгазы-биле Ровнога 1918 чылда Украинага баштайгы кызыл [illegible] тургус[illegible]. Семён Будённыйның Бирги аъттыг шериг манаа тулчуп турган. 1939 чылдың сентябрьда Кызыл Армия Барыын Украинаның ажылчыннарынга акы-дуңма өзүнүң холун сунган. Чүс-чүс чылдарда болап чораан күзел боттанган.

Бо[illegible] немец-фашистиг эжелекчилерниң [illegible] халдаашкыны [illegible] киирген. Ровенщина ынчан партизан крайы болу берген. Совет [illegible] Дмитрий Медведевтиң отрядының разведчиктери фашистиг эжелекчилер-биле [illegible] тулчуп, [illegible] дайынчы [illegible] база тулчушканнар. [illegible] хоорайының Ровно [illegible] шериглер хостапкан. [illegible] Ровно [illegible] кунга онзагай эрес-дидимчи көргүскен. Ровнолар оларны кажан-даа утпас.

Акы-дуңма совет [illegible] улуг ог-бүлезинге [illegible] киргенинден бээр 40 чыл эрткен. Чаартылгаларны кижи кайгап ханмас. Чаа фабрика, заводтар, [illegible] сайзыраар...

Ровноның хөгжүм-шии театры тургустунгандан бээр 41 чыл чедип турар. Киевтиң, Харьковтуң, Днепропетровскиниң театрларындан келген артистер, режиссёрлар театрның чогаадыкчы өзээ болган. Бистиң сценавыска [illegible] баштайгы шиилерниң бирээзи: Б. Треневтуң «Любовь Яровая». Дайын мурнунда чылдарда театр [illegible] украин классиктериниң шиилерин тургузуп турган. А. Островскийниң «Чаннын» болгаш «Буруу чоктаг буруулуглар», И. Котляревскийниң «Наталка Полтавказы», Н. Гогольдуң [illegible], Ф. Шиллерниң «Кара сагыш болгаш таңы ынакшылы» дээш өске-даа шиилерни тургускулаан бис.

Театрның [illegible] ажыл-чорудулгазы дайын чылдарында [illegible]. Аның артистер Төрээн чуртун камгалажып чорупканнар. Ровенщинага партизан [illegible] хиниге олар база идепкейлиг [illegible].

Ровноның театры хөй-хөй солун шиилерни чоңга бараалгадып келген. А. Корнейчуктуң [illegible] үзүгдели», «Платон Кречет», Д. Медведев биле А. Гребневтиң «Күштүг сорулгулары», «Ол Ровно чоогунга болган» дээш өске-даа шиилерни тургускан. В. Шекспирниң «Лир хаан» үнелиг сценага эң баштай Ровноның театры ойнаан. Театрның хөгжүлдезинге баштынчыы ыяк өвүр-хевирин көргүскен, Н. Погодинниң «Кремльдиң [illegible]», «[illegible]» болгаш өске-даа шиилери улуг ужур-дузалыг болган.

Ровноның театры гастроль көргүзүглерин удаа-дараа чорудуп келген. Чүгле сөөлгү чылдарда безин Киевке, Уфага, Стерлитамакка, Житомирге, Кемеровога, Рубцовск болгаш Барнаулга шиилерни көргүзүп чораан бис. Ам бо удаада силерниң [illegible] база [illegible]. Украин [illegible] кадан Н. Гогольдуң «Майның [illegible]», [illegible] «Бүгү чүве ынакшылдан эгелээр». Теодор Драйзерниң «Дженни Герхардт» болгаш музыкалыг комедиялар, [illegible] драматург К. Кудажының «Он бир» деп маадырлыг драмазын [illegible] бис. В. Зиминниң «Ыяш аът» деп тоолун уруглар көөр.

Украин ССР-ниң улустуң артизи Нонна Гурская, республиканың алдарлыг артистери Анатолий Гаврюшенко, Анатолий Гурский, Нина Николаева, Владимир Снежной, Марина Ярыш дээш өскелер-даа бистиң чогаадыкчы составывыста кирип турар. Сценага ужуражылгаже силерни чалап тур бис, эргим өңнүктер.

Я. БАБИЙ,
Ровно областың Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының кол режиссёру.

ЧУРУКТАРДА: В. Рахнонуң «Бөрүлерниң аңнаары» деп шиизинден көргүзүг. О. Фельцманның «Бүгү чүве ынакшылдан эгелээр» деп шиизинден көргүзүг.

Улуг Тиилелгениң байырлалынга

ДАҢЗЫЛАРДА КИРБЭЭН...

Үнсаалыг мал улуг «Чиназ» совхоз-техникумунуң малчыны Петр Пантелеевич Ратушнякка эң уттундурбас фронтучу тураскаал болза оон «өлгенинин» дугайында сарыг-ра берген дыңнадыг-бижик болгаш чоокта чаа аңаа тывыскан Кызыл Сылдыс орден болур. Олар Рига чоогунга сөөлгү тулчуушкунну, өлүм-биле демиселди, амыдыралче катап эглип келгенин сагындырып келир.

Элээди оол тура-ла Петр «дайын» деп сөстүң халаптыын угаап билген. Почтачы оларның бажыңынга кара медээни чаңгыс эвес удаа эккеп дамчыткылаан. Ачазы болгаш улуг акызы Анатолий Тула чоогунга өлүрткеннер. Өске ийи акызы Юрий биле Фома Москва [illegible].

Ол-ла үеде Петр аар-бергени эрткен. Ол беш харлыг тура Петр трактористер, ажылчылар бригадазының, а дорту-биле чугаалаарга, элээди уруглар бригадазының [illegible]. Оларның аныяа, дужаалга чогу багай ажылдарынга чыдаваан эвес, а чуртка тергиин болгаш хөвен улам хөй негеттинип турган. Ынчангаш бригада [illegible] дип, келир тиилелгеге бодунуң салдыышкынын кириштир турган.

А тиилелгеге чедир ам-даа ырак турган. Военкоматка хүнүн чыгыы барып тура Петр бодунуун чедип алган: 1944 чылда ону фронтуже эки турачы кылдыр чоруткан. Баштайгы тулчуушкунга Крым чартык ортулукка кирижикен [illegible]: «Эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле. Эмнеткениниң соонда база катап [illegible] дайын дисант шеринде барган.

Петр Пантелеевич Ригада [illegible] кажан-даа утпас. Өөрүн баштап, эдертипкен аңаа ол бир дугаарында маңнап кирип келген. Солдат гимнастеркалыг ырбагар оолчугашты немец «шмайсерин» белук огу таварып берген.

«[illegible] отряд эскербейн барган...» Чок, маңнап орган Петрниң карбаш дээш барып ушканын өөру көрүп чораан. Бирээзи оон чанынга кээп, чүрээниң соп турарын ыыдаан. Тулчуушку уламчылап турар болгай, кижи өлген-даа болза дузалаптар харык чок — дайынчы бурунгаарлапкан...

Ону ийи эшелонуңа (гениериң чааш) санчарлары тып алган. Санитарлар медсанбат чоогунга чедип келгенде кажан мино оларның шуут чоогунга душкен. Ратушнякты бүдүнче тос бузундуу киргени. Операция столунче ону эмчилер боттары чедирген.

Госпитальдар, операциялар... Петрни эмчилер 1947 чылда бөрип үнер биледи Чаа-ла чаарби харлыкда инвалид апарган. Эмчилерниң түңнелин биле солдат чөпшээрешпээн. Бажыңынга чедир ажыглап келген давтыжыкын эргин чанынга октапкаш, ооржум кирип келген. Авазы «маадырлыг-биле өлген...» дээн бижиктерлиг беш саазынны стол кырында салып алган орган. Оларның аразында оон өлгениниң дугайында бижиик база бар.

Ол минуталарны Петр Пантелеевич сеткили хайнып сактыр:

—Авам ыглаваан-даа, алгырып-кышкырбаан-даа. «Сен чедип келгениң бо-дур, оглум, ынчаарга ам ачаң болгаш акыларың база удавас ээп келирлер-дир» деп оожум чугаалаан Авамның ол бүзүрели сагыжымдан [illegible] дүжүртпээн.

Ажыл чок кайа орар, авазынга, журнакчы саанчыга дузалакчылай берген. Бот-боттарындан четтиичипкен ийи нешкиниң фермаже элээйнип чоруп турарын кожалары ам-даа утпаан.

Үе болгаш ажыл кандыг-даа аарыгларны эмнеп каар эки шыңарлыг — ол сөстер Петр Ратушнякттың бүгү амыдыралынга кыйгы боон артып калыр. Инек ажаакчызының ажылы белен эвес, ынчалзадаа ол кадык быжыктырар гимнастиканы ылып, дүрген, кызаштап, оон соонда маңнап өөренип четтигип турган. Үеүелеп эмчи комиссиязы эртер турган: инвалид деп сөстү дужуртүрү ол. Бодунуун чедип-даа алган.

Баштай авазынга дузалажып эгелээш, инек ажаакчызының чымыжынче шымнырган Петр Пантелеевич бодунуң хоочузунче, ажылге дуржулга чогунче тулчуушкунче кол-дурулген дег, шаап хаалдаан. [illegible] чыдап чайгаш бедээн. Түңнелдери көстүп эгелээн: аңаа бижыглаан инектерден саанчылар чылда үш муң — үш муң беш чүс литр сүттү саап ап турар апарган. Ону чедип алырда ол хонукта беш шак удуп, ийи шакты ажылче баар-кээриңге, чемненириңге үндуруп, артканын ажылынга эрттирип турган.

Дыш билбес фронтучуну чай гыс чер-чурттуглары хүн-хүндүргүзүнда кава көрбес дээр чемгерилге шөлуиде, фермада оларда бо-ла чоруур. Оон баштыглары ону дүвүретпес-даа чүве дег. А херек кырында баштыгларының даржылы Петр Пантелеевич чүгле чаңгыс бодур билир чораан. Күш-ажылга тиилелгеге ол дайынга дег шудургу чедип ап келген.

Оон чедиишкиннери баштай Күш-ажылдың Кызыл Туг орден-биле демдеглеттингенн — оон инектериниң бөлүүнден үш муң сес чүс литр сүттү алган. Ол үениң-биле алырга, ындыг көргүзүг республикага рекорд турган Ол дээрге Петр Пантелеевичке удавалында эрткен үе апарган — ол ам беш муң литр деп көргүзүгнү ашкан. Элчеглиг ол «салдаашкын» дээш Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаткан.

—Дайый десантниги биле инек ажаакчызы деп сөстер чуулдешпес-даа ышкаш. А мен таарышкан ажылымны ында тыпкан мен. Ооп өске ажыл-даа бодаваан мен, оолдарым ында, кезээде арткан. Чүгле [illegible] — деп, Петр Пантелеевич чугаалаар.

Найыралдыг, хөглүг, ажылгыр өг-бүле ышты орай вежээ бажыңынга четчележип келир. Ачазы фронтучу салымын аңаа-ла сакты бербес деп чүвени оолдары билир. Тайбың чурттаар аас-кежии улут өртек-үнелиг болгаш — «өлген» дугайында бижиктер оолдарынга хөйнү чугаалап турар.

Тиилелге байырлалында Петр Пантелеевич дайынчы болгаш күш-ажылчы шаңналдарын чыскаап кадаптар. А эң-не үстүнде — Кадыр болгаш Маска. Алдын Сылдыс П. П. Ратушнякка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывсыр дугайында Чарлык СЭКП-ниң XXVI съездизиниң чорун турган хүннеринде үнген. Хөйлекениниң өске талазында чайынаан турар база бир чаа хавыяа — Кызыл Сылдыс орден.

—Моон-биле Ригага ол тулчуушкунн дээш, мээң «өлгеним» [illegible] бо орден мени мынча үр манап келгени ол-дур — деп Петр Пантелеевич тайылбырлады.

В. ГЛАДИЛОВ,
СЭТА-ның корр.
Чиназ суур. Ташкент область

КАЖАН, КАЙДА, ЧҮҮ?

Хөгжүм-шии театрынга

Май 9—10-да — Ровноның Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының гастрольдары. К. Кудажының «Он бир» деп шиизи-биле эгелээр

Эгелээри — 19 шакта

В. И. Ленин аттыг шөлге

Май 9-та — Кызыл [illegible] шериглериниң ыры болгаш чыскаал көргүзүү

Эгелээри — 10 шакта

Ногаан театрга

Май 9-та — Эш Кузнецов биле ужуражылга. Хоорайның ыры болгаш танцы ансамбльының концерти

Эгелээри — 12.00 шакта

Май 10-да — Политехниктиг институттуң филиалының концерти

Эгелээри — 14.00 шакта

«Хүреш» стадионга

Май 9-та — Хүрешке маргылдаалар

Эгелээри — 14.00 шакта.

Май 10-да — Спорт шөлдеринге хоорайның бирги чери дээш волейболга болгаш баг[illegible] маргылдаалар

Эгелээри — 10.00 шакта

Май 9—10-да — Танцы [illegible] кежээлери

Спортчу маргылдаалар

«Тываның аңчылары» солунуң шаңналы дээш Кызыл [illegible] маргылдаалар.

Май 9-та, 10 шакта парк аксынга эгелээр

[illegible] «Спартак», «Динамо», Туран хоорай (районнуң чыындызы).

Май 9-та, 17 шакта «Совет Тываның 5 чыл [illegible]»

Волейболга блиц-турнир

Май 10-да, 10 шакта парктың спорт шөлдеринде

Баскетболга блиц-турнир

Май 10-да, 10 шакта парктың спорт шөлдеринде

Стол теннизинге блиц-турнир

Май 10-да, 10 шакта [illegible]

Эгелээри — 20.00 шакта

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ

телевидение

МАЙ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суда шимчээшкин. 9.05 — Совет шулукчулериниң шулуктерин Москваның школачылары күүседир. 9.35 — «Кино эжи чоруктар клувун». 10.35 — «[illegible]». 11.15 — Медээлер. 11.20 — 14.15 — Чавсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Тиилегдирбес болгаш алдарлыг». Хөй сериялыг документалдыг фильм. 5-ки фильм «Черниң камгалакчылары». 15.25 — В. Моцарт — Оркестр [illegible]. 15.50 — «Москва болгаш москвачылар». 16.20 — Румынияның Коммунистиг партиязының 60 чылынга [illegible] программа. 16.50 — «Тоол аалдап [illegible]». «[illegible]» уран-чечен фильм

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — «Ажык чугаа». Бүдүрүлгени эргелеп башкарарының принциптери болгаш аргалары. 19.35 — Совет Армияның «Красная звезда» ансамбльының күүселдези. 19.50 — «[illegible] болгаш чазы». Хөй сериялыг документалдыг телефильм. 4-кү сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Радио хүнүнге тураскааткан [illegible] Колонналыг залындан дамчыдылга. 23.15 — Бөгүн делегейде. 23.30 — 23.45 — «Чадаг-терге маргылдаазы». ГДР-ден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Орус чугаа». 12.30 — «[illegible]» [illegible] ның чылдарында совет чурттарга уран чуулу. 13.00 — «Звездочет». 13.45 — «Сээн медерелинде физика». 14.15 — «Бүрүу шавышкын». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 15.35 — 17.50 — Чавсар.

КЫЗЫЛДАН

17.50 — Документалдыг фильм [illegible]. «Фронтуга [illegible] чаныш келген». 18.30 — Телемедээлер. 18.45 — «Тываның [illegible]». 19.00 — «Хосталганың эки турачызы». Документалдыг фильм. 19.20 — «Элеп читпес маадырлыг чорук». Тиилелге хүнүнге. 19.50 — Фильм-концерт

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, [illegible]». «[illegible]» Мультфильм. 20.15 — [illegible] финал. Финляндиядан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. [illegible] 23.00 — «Шимни» [illegible] Уран-чечен фильм.

«ЧҮДЕН АРТЫК ҮНЕЛИГ»

«Чүден артык үнелиг» деп [illegible] республиканың киноэкраннарынга ууну эгелээр. Ында сес фильм кирип турар. «Тайбынның баштайгы хүнү», «Үени мурнааннар», «Берге шөл», «Тайбын азы дайын», «Катап тургузуушкунунуң маадырлыг чоруу», «Хаая чайнап берген» дээш оон-даа өске.

«Ада-чурттуң Улуг дайыны» деп киноэпопейның төөгү талазы-биле уламчызы болбушаан [illegible] санныг бөлүүнүң бо чаа ажылы фашизмни тиилээн соонда улус ажыл-агыйын катап тургузары [illegible] маадырлыг чорууң көргүзүп турар. Сценарийниң авторлары — А. Александров, Г. Боровик. В. Игнатенко, К. Славина болгаш режиссёрлары — И. Григорьев, И. Гутман, С. Пумпянская, П. Семёнов олар.

[illegible] болушкузу дайын соондагы 1946—1950 чылдарның беш чылы. Оон «Чүден артык үнелиг» деп [illegible] амызы-биле илереткен. Тай[illegible] чы, тургузукчу күш-ажылдан артык үнелиг чүве биске турбас. Дайын халавының биске херээ чок.

«Тайбынның баштайгы хүнү» база «Үени мурнааннар» деп баштайгы ийи фильмни кызылчылар «Найырал» кинотеатрга Тиилелге хүнүнүң бүдүүзүнде көрүп болур.

Н. БОЛЬШИНИНА.

Шыдыраа

ШЫДЫРАА ФЕДЕРАЦИЯЗЫНДА

Республиканың шыдыраа федерациязының [illegible] хуралынга шыдырааны республикага улам ыңай сайзырадырының, республиканың шилиндек командазының келир 1982 чылда эртер РСФСР-ниң улустарының Спартакиадазынга белеткел айтырыгларын чугаалашкан.

Тываның шыдырак дээш шыдыраачыларын аңаа киириштирер сорулга-биле республиканың ээлчеглиг чемпионадын бүгү спорт ниитилелдериниң, районнарның, хоорайларның тиилекчилери — шыдыраачыларының кижи бүрүзүнүң аразында ужуражылгазы-биле эрттирери шиитпирлеттинген.

Ол ышкаш майның 15-тен эгелээш шыдыраачыларның чагаа дамчыштыр ойнаар үшкү республика маргылдаазы эгелээр. Аңаа чүгле мастерге [illegible] разрядчылар киржир эргелиг. Чагаалажышкын-биле эртер оюннарның комиссиязын база чаарткан. Ында кирип турарлар: Л. Забоев (даргазы), Н. Шишкин, В. Бузыкаев (кежигүннери). Комиссияның доктаамал адрези: Кызыл хоорай. Магистральная кудумчузу, бажың 30, 39 дугаар квартира.

Федерацияның президиуму шилиндек команданың кандидаттарының данзызын тургускан. Баштайгы чыыш июньда болуп эртер. Шилиндек команданың составының баштайгы оюну Красноярск хоорайның командазының кежигүннери-биле эш хуузунуң ужуражылгазындан эгелээр.

Н. БОБРОВ.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага кожер булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 7—12 метр чедир дүргелээр. Агаарның температуразы дүне — 2—7, бир чамдык черлерге 7—12 градус чылыг болур. Чогум хүндүс 12—17 градус чылыыр.

Кызылга база-ла кожер булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Дүне — 5—7, а хүндүс 15—17 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАЙ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мерседес» четтирбейн барган» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 21.00. «Чүүден-даа артык үнелиг»: бирги фильм — «Тайбынның баштайгы хүнү», ийиги фильм — «Үени мурнааннар» (баштайгы көргүзүүшкүнү) 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Чаа киночылы 9.30. «Өлүмге удур туруушкан бис» [illegible] «Күзе душкен дүне» 12.40, 16.10, 18.00 (узаткан), 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК» «Таварышка болган ок» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Таро — маңгыс талу» 10.00, 13.10, «Кинескиткен гусарларның эскадрону» 15.00, 17.[illegible], [illegible] шактарда

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 14.00, 16.50, 20.30 шактарда.

ЧАРААЛ

Тыва АССР-ниң бүгү девискээринге хамаатылар[illegible] болгаш [illegible] ажыл-агыйларынга алы лесничестволарга демдеглединиткен чоокка арга-арыг девискээринге чоруурун Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профэвлилелдерниң президиумунуң 1979 чылдың август 16-да [illegible] дугаар [illegible] өрттен айыылдыг [illegible] үезинде (апрель 15-тен октябрь 20-те чедир) арга-арыг иштинге өзаг кыпсыры база хораан.

КЫРЫЗА-ДАА КҮРҮНЕМ БАР...

«Уругларлыг өг-бүлелерге [illegible] талазы-биле хемчеглер дугайында» болгаш «Чонуң социал хандырылгазын [illegible] хемчеглер дугайында» доктаалдарны СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чоокта чаа хүлээп алган. Ол доктаалдарның дугайында бодумнуң чамдык бодалдарымны чаңгаа илереткен.

Бистиң чуртувус уруглар дээш онза сагыш салып келген кара чаңгыс онзагай чурт болур. Бисте «Бүгү-ле эки чүүлдерни — уругларга» деп лозунг [illegible] бүрүзү чурттап, ажылдап турар. Бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың политиказы-даа ындыг. Ол амыдыралда чайгылыш чок боттаныр турар. Ынчангаш бистиң уругларывыс кадык-шыырак, ааскежиктиг, омак-хөглүг база [illegible]. Оларның өрүү делгем, чолу чаагай, а келир үези чырыткылыг. Оларга бүгү [illegible].

Он бирги беш чылда уругларның амыдыралы улам экижиир. Ол дугайында ук доктаалдарда тодаргайы-биле айыткан. Чаңгыс чижек: «Школа назыны четпээннерниң албан черлеринге аъш-чемин чаандар[illegible] нормаларын он бирги беш чылда ортумаа-биле 10—15 хуу бедидер» деп доктаалда айыткан. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың бичии чаштар дээш кайы хире сагыш салып турары оон-на илдең. Кижи ортакалап [illegible] чүве чоргаарал [illegible].

«Бөгүн — уруглар, [illegible] ниг тургузукчулары аңаар деп чүзени билип алыңар» — деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев пионер [illegible]. Бүгү [illegible] сёдунуң киржикчилериниң байырлал [illegible] айыткан. Бо чүүлдүг бижиг [illegible] баар арга чок. Чүге дээрге, ол сөстер ук доктаалдың [illegible] турары көңгүг [illegible].

Бо сөс чоргаар дыңналыр. Бистиң чуртувуста эң-не [illegible] [illegible] руун өөрүп [illegible] чырыдып чоруур. Ол ажы-төлүм эки-ле чорзун деп күзээр. Кижиниң ниэн ынчаммайн каннаар! Ынчангаш доктаалда [illegible] база бир чаа черни көвээн. Чижээ, ажылдап-даа, ажылдавайн-даа турар иелерге уруун бир хар четпес [illegible] талазы-биле чамдыызын төлээр шөлээни айда 35—50 рубль хемчээлдиг кылдыр төлээрин доктааткан. Ол ышкаш, ажылдап база өөренип турар иелерге он бирги беш чылда хары угда тыпсыр күрүне дузаламчызы баштайгы уруу болганда 50 рубль хемчээлдиг, ийиги болгаш ушку уругларын божааңда 100 рубль хемчээлдиг кылдыр тыпсырын доктааткан. Оон иштинде ботнелерге он алды хар чедир назылыг бир урууга онаажтыр [illegible] аъш-чем [illegible] — уруу он сес хар четкижеге чедир ол-ла түңнү ай санында төлээрин көрүп турар.

Оон [illegible] өржже болгаш [illegible] рээн, аарыг [illegible] эргазын бүрүн азы [illegible] кижилерже [illegible] күш-ажылдың [illegible] угландырарын [illegible] айыткан. Чижээ [illegible] ларның пенсия-хар[illegible] биле пенсиязының [illegible] 1981 чылда [illegible] 70 рубль чедир [illegible] колхозчуларга 40 рубль [illegible] [illegible] болгаш [illegible] бажын-интернаттар четкизин калбартырын болгаш [illegible] база [illegible] чарыгдалдың нормаларын он бирги беш чылда ортумаа-биле 20—25 хуу [illegible] киирген болгаш өске-даа. Чоннуң чаагай чоруун улам экижидеринче угланган хемчеглер дугайында ук доктаалдарда чугаалап турарын көңгүг эки билир болгай бис.

Ол-ла бүгү бистиң социалистиг чуртувустуң [illegible] системазының [illegible] турун, [illegible] болгаш Совет күрүне кижилер дээш, оон чаагай чоруу дээш улуг кичээнгейин салып турар, тайбыңга ынакшылыг, өзүлүг улусчу күрүне дээрзин бүгү делегейге база [illegible] көргүзүп турар-дыр. Делегейде өске чаңгыс-даа чуртта ындыг хемчеглер [illegible] турбас.

А капиталистиг күрүнелерде [illegible]. А бистиңиде кандыг-дыр, чээ! Көрүңер! Алдарганар! Мен [illegible]-дыр мен!» — деп В. В. Маяковский [illegible] соглекээзи кээр. Ындыг маглыг чуртта чурттап, ажылдап турар, аңаа төрүттүнген, аас-кежиктиг хамаатылар-дыр бис. Ол дээш төрээн Коммунистиг партиявыска, оон Ленинниг Төп Комитединге болгаш Совет [illegible] бүгү сеткил-чүрээвистиң ханызындан илереткен аңаа харыы кылдыр эки сеткилдиг [illegible] ажылдап турар бис.

Ук доктаалдарны бүгү совет кижилер [illegible] болгаш орта улам-на сорук киирген ажылдап турарлар. Бодум суурумда «Билиг» ниитилелдиниң эге организациязының даргазы. Пропагандист кижи болганымда, элээн каш коллективтерге, хуралдарга болгаш политкичээлдерге, агитквартиралар төптеринге, малчыннар турлагларынга, бригадаларга доктаалдарны таныштырып [illegible]. Каяа-даа [illegible] ол бүгүнү [illegible] үнелеп, ол дээш боттарының өөрүп четтиргенин илереткилээн. Орта харыы кылдыр күш-ажылда болгаш хөй-ниитиниң [illegible] соңгаар-даа эң идепкейлиг, эң активтиг киржириш аазап, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларын болгаш он бирги беш чылдың өндүр-бүгү онаалдаларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар [illegible] ук доктаалдар бистиң улам-на сорук киирген дээрзин барык кижи бүрүзү мурнуунда быжыглап чоруур.

Бистиң суурувуста эң улуг [illegible] сес харлыг Салчак Хүрең, чеден алды харлыг Салчак Хой-[illegible] олар бо доктаалдарны таныжып, [illegible] Хуулгаар кырганывыс Салчак Хүрен доктаалдарга хамаа[illegible] дээш:

— Кижи кагалап хаймас, кагалыг-ла шаг-дыр ийин бо. [illegible]. Партия, [illegible] ачызында эки чурттап ор бис. Школа болгаш хөй-ниити органнарының [illegible] [illegible] дузалаарлар-дыр. Пенсия база ап орар-дыр бис. Оон [illegible] Ынчап кээрде, бис ийи кырган каттыжып 100 оранчок ажыг акша алыр апаар ышкажывыс чул. Кырыза-даа күрүнем бар деп чүве ол-дур ийин

Кырганның ол сөстеринге каттышпас аргажок. Ол дугайын [illegible] совет кижи бүрүзү чугаалаар эргелиг болгай.

С. САЛЧАК.

Бай-Тайга район.

Редакцияның адрези: Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-6[illegible], орлакчызының [illegible] 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьнын 2-23-38, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-24, кадр, ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-33-75 телефонче долгаар.

Тираж 17806 [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгларының херектериниң талазы-биле комитединиң парлалга бажыңы. Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың [illegible]

ТИИЛЕЛГЕ БАЙЫРЛАЛЫ-БИЛЕ, ЭШТЕР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 109 (11607) | 1981 чылдың май 9, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ТӨӨГҮЛҮГ ТИИЛЕЛГЕ

Бөгүн — Тиилелге хүнү. Совет улус болгаш ооң Чепсектиг Күштери, социализмниң акы-дуңма чурттарының ажылчы чоннары, бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетен фашистиг Германияны тиилээнинин 36 чылын байырлыы-биле демдеглеп турар.

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының мерген угааныг, билдилиг база баш бурунгаар удуртулгазы-биле чораан совет улус, ооң Чепсектиг Күштери гитлерижи Германияга, ооң соолгунде милитаристиг Японияга өлүмнүг аштырыышкынны таварыштырган. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет кижилер фронтуга болгаш тылга кестүп көрбээн туруштуун, тиилелге дээш чаныш-сыныш дивес тура-соруктуун, массалыг маадырлыг чоруун, боттарының социалистиг Төрээн чуртунга ынаан бүгү делегейге кайгаткан.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга төөгүлүг тиилелге совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң, социалистиг экономиканың артык күштеринин, амыдыралчы арга-мергежилинин, марксистиг-ленинчи идеологияның тиилелгезиниң, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эвинин болгаш ССРЭ-ниң хөй националдыг улустарының бузулбас найыралының бузуреңдиг көргүзүү болган.

Совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң фашистиг Германияны ашкан тиилелгези бүгү кижи төрелгетенниң салым-чолунга революстуг улуг салдарны чедирген. Европаның улустарын гитлерижи кулданышкындан ол хостаан, социализм күштериниң болгаш ажылчын база национал-хостаалгалыг шимчээшкинниң күчүлүг өзүлдезинге, империализмниң колониалдыг системазының буурап дүжеринге улуг идигни берген.

Бистиң шериглеривис-биле кады [illegible] тутчуп алгаш, Югославияның, Польшаның, Чехословакияның каттыжышкыннары, кезектери, Болгарияның партизаннары болгаш өскелер-даа фашизмге удур демисежип турган. АКШ-тың, Англияның, Францияның болгаш делегейниң ийиги дайынының үезинде гитлерижи Германияга удур дайылдажып турган өске-даа эвилелчи чурттарның тиилелгениң херээнге киирген үлүүн бистиң улузувус үнелеп турар.

Совет Эвилелинче фашистиг Германияның халдап киргениниң бирги хүнүнден эгелээш, Тываның ажылчы чоннары акы-дуңма совет улуска деткимче, дузаламчыны көргүзер патриотчу күзелин илереткен. Тываның арат чону Кызыл Армияга беш эшелон белекти, 40 муң ажыг дайынчы аъттарны чорудкан. Дайынчы самолёттар тударынга 1,8 миллион акшаны киирген, Украинаның хосталган районнарынга 27 муң хире малды өстүрүп берген. Маадырлыг Совет Армия-биле кады Тываның оолдар, кыстары дайзыннарга удур демисежип, боттарының интернационалчы хүлээлгезин эрестиг күүсеткен.

Дайын соолгунде чылдарда совет улус ленинчи Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чурттуң экономиктиг, политиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң талазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ленинчи идеялар болгаш чагыглар совет кижилерге оларның коммунизм дээш демиселинге чогаадыкчы күштүң болгаш сорук кириишкининиң эгээртинмес үнер дөзү болуп келген болгаш моон сонгаар-даа артар.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң дайынчылары бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей, СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинде айыттынган ооң иштики болгаш даштыкы политиказын чүрээниң ханызындан изиг-биле чүүлдүгзүнүп деткээн.

Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне Тайбыңның программазын боттандырар дээш чайгылыш чок база чүткүлдүг демисежип, чавырлыышкынны кадыладыр, чепсегленииишкинниң эндере бүдүрерин болдурбас дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Империализмниң дайынзырак бөлүктери агрессчи чимзениишкиннерин күштелдирип, боо-чепсекти улам эндере бүдүрерин, делегей ареназында күштүң деңзигүүрүн боттарынга ажыктыг кылдыр [illegible] келген. Империалистерниң [illegible] бедик серемчилелдиг болуруп, бистиң Төрээн чуртувустуң камгаланыр аргазын, ооң Чепсектиг Күштериниң дайынчы күчүзүн быжыглаарын негеп турар. Маадырлыг чаңчылдарга шынчы совет дайынчылар мергежилин сайзырангайжыдып, дайынчы белен байдалын бедидип, сагылга-чурумун болгаш организастыг чоруун быжыглап турар.

Варшава Керээзиниң чурттарының дайынчылары-биле кады боттарының патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседирин, социализмниң төөгүлүг чаалап алышкыннарын кандыг-даа халдаашкындан камгалаарын совет шериглер бөгүн дангыраглап турар.

ССРЭ-ниң камгалал министриниң ДУЖААЛЫ

1981 чылдың май 9. № 125 Москва хоорайы.

Эштер, солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер, прапорщиктер болгаш мичманнар!

Эштер, офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Эштер, Армияның болгаш Флоттуң хоочуннары, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери!

Бөгүн бистиң Төрээн чуртувус, социализмниң акы-дуңма чурттары, бүгү депшилгелиг [illegible] 1941—1945 чылдарның Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 36 чыл оюн байырлап турар. Гитлерижи аг-шериглерни чылча шапканының түңнелинде фашистиг Германия өлүмнүг аштырыышкынга таварышкан болгаш чугаажок дүжүп берген.

[illegible] төөгүлүг XXVI съездизиниң болуп эрткен бо чылында Тиилелгениң байырлалы бистиң чуртувуста политиктиг [illegible] улуг көдүрлүүшкүннүң байдалында эртип турар. Совет кижилер, Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары съездиниң шиитпирлерин изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан болгаш оларны аажок улуг чогаадыкчы [illegible] амыдыралда боттандырып турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга төөгүлүг Тиилелге бистиң ниитилел болгаш күрүне тургузуувустуң тиилеттирбезин, социалистиг экономиканың артык улуг күштүүн, марксистиг-ленинчи [illegible] ралы күжүн, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эвинин, ССРЭ-ниң улустарының [illegible] бүгү делегейге бузуреңдиг көргүскен. Бодунуң алдарлыг камгалакчыларының өлүм чок маадырлыг чоруктарын, ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның фронтуга болгаш тылга тиилелге дээш эресшудургу тулчуп турган бүгү-ле кижилерниң эрес-маадыр ажыл-ижин Төрээн чурт канчаан-даа утпас.

Антигитлерижи коалиция күрүнелериниң улустары болгаш [illegible] болгаш [illegible] дайзыннының ашкан Тиилелгениң ниити херээнге улуг салыышкынын киирген.

Герман фашизмин, а ооң [illegible] чылча шапканы империализмниң туруштарын улам ыңай кошкадырынга чедирип, делегейде [illegible] ның тургустуунарынга идиг бериш, делегейниң ажылчын болгаш [illegible] күнүн хандырган.

Партияның, ооң Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиндиге секретары эш Л. И. Брежнев баштаан Политбюрозунуң шиитпирлиг болгаш эвис со[illegible]ның ачызында Совет Эвилелиниң [illegible] СЭКП-ниң [illegible] совет кижилер коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алган. [illegible] Коммунистиг партия боттандырбышаан, тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок [illegible] дүштүр делегейниң эң чиге айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээринче угланган тодаргай саналдарны СЭКП-ниң XXVI съездизинге көдүрген.

Бистиң чуртувустуң, акы-дуңма социалистиг күрүнелерниң тайбыңга ынак угланыышкынынга удур империализмниң агрессчи бөлүктери хөделип турар. АКШ-тың болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилериниң шериг чарыгдалдары дыка көвүдеп турар. Ядерлиг [illegible] боо-чепсектериниң чаа хевирлерин бүдүрүп, тайбыңга [illegible] ның көдүрүп турар. Социалистиг дем каттыштырылгазын божаннадырынче угланган им[illegible] мара сагыштыг болуп турар. Хамааржыырыктыг күрүнелерниң иштики херектеринге холгаарлаашкын күштелип турар. Кыдаттың амгы удуртулгазы [illegible] териң дорт омээржикчизи болуп турар.

[illegible] лаар дугайында Коммунистиг партия болгаш Совет чазак [illegible] ны илергейлеп турар. Коммунистиг партияга болгаш социалистиг Төрээн чуртка кызыгаар чок бердинген, ленинчи чагыгларга болгаш алдарлыг [illegible] Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң акы-дуңма армиялары [illegible] ай каттыштырып алгаш, социализмниң чаалап алыышкыннарын [illegible] кандыг-даа агрессорга өлүмнүг ойтур шавыышкынны бээрин[illegible].

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң дайынчыларынга, Ада-чурттуң Улуг дайынының бүгү [illegible] байырлалын холбаштыр изиг байырны чедирип тур мен.

1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң байырлалынга [illegible] дужаарым болза:

Бөгүн, түс черним-биле 24 шак турда бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы маадыр-хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, маадыр-хоорай [illegible] Одессага, Севастопольга, Новороссийскиге, Керчиге, Тулага, маадыр-шивээ Брестиге, а ол ышкаш Калининградка, Львовка, Донда Ростовка, Куйбышевке, Свердловскиге, Новосибирскиге, Читага, Хабаровскиге, Владивостокка болгаш Североморскиге артиллерияның үжен [illegible].

[illegible] Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамааржышпаc чоруу дээш тулчуушкуннарга өлген маадырларга мөңге алдар!

Маадырлыг совет улус болгаш ооң эрес-дидим Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң сорук кирикчизи болгаш организакчызы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ССРЭ-ниң камгалал министри
Совет Эвилелиниң маршалы Д. УСТИНОВ.

* * *

Бистиң тиилелгевис кижи төрелгетенниң төөгүзүнде бедик чаагай үе-чада болган. Ол бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң күчү-күжүн, коммунистиг идеяларның өлүм чогун көргүскен болгаш кайгамчыктыг маадыр чоруктарның үлегерчижектерин берген — ол шынап-ла кым-даа маргыжар арга чок шыныг херек болган.

Л. И. БРЕЖНЕВ.

* * *

ТИИЛЕЛГЕ ПАРАДЫНГА ТУРАСКААТКАН

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң маадырлыг чоруунга тураскааткан хүн—Тиилелге парадының хүнү бистиң [illegible] тар.

Кызыл шөл-биле, В. И. Ленинниң Мавзолейиниң чанынга [illegible] эртер дайынчыларны Москва өөрүшкү-биле уткаан. Дайынның оттуг оруктары —Кавказ дээш, Бичии чер дээш тулчуушкуннар, Украинаны, Прибалтиканы хостааны эрткен оруктар болган. Төөгүлүг парадтың киржикчилери армияның болгаш флоттуң дайынчыларының өлүм чок маадырлыг чоруунуң дугайын Кызыл Пресня[illegible] [illegible] Александровка чугаалап турган. 4-кү Украин фронтунуң политуправлениезиниң начальниги турган Леонид Ильич Брежнев масса чон аразынга доктаамал чоруп турган. Фронтунуң каттышкан полгуң Кызыл Преснянын бажыңнарының бирээзинде чурттап турган.

Тиилелге хүнүнүң бүдүүзүнде, май 7-де мында тураскаал самбыраны аскан. Самбырада мынча дээн: «Бо бажыңга (Москва хоорайның Кызыл Пресня районунуң № 105 школазы) 4-кү Украин фронтунуң каттышкан полгуу турган. Полк 1945 чылдың июнь 24-те Тиилелге парадынга киришкен. Полк командирлериниң [illegible] генерал-майор Л. И. Брежнев турган».

Тураскаал самбыраны ажыдарынга холбаштыр болган митингиге Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары, найысылалдың хөй-нииити төлээлекчилери [illegible]. Тайбың [illegible] дээш соксаал чок, кайгамчык улуг ажылы дээш өөрүп четтиришкиниң сөстерин олар СЭКП Төп Комитединге, Совет чазакка, эш Л. И. Брежневке илереткеннер.

(СЭТА).

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

«Бо мөңге чырыкты камнаңар!» деп документалдыг киночуруктуң баштайгы көрүлдезин май 7-де найысылалдың «Новороссийск» кинотеатрынга болган. Документалдыг фильмнерниң төп студиязынга ол кинофильмни кылган.

Коммунистиг [illegible] болгаш Совет күрүнениң тайбыңга ынак шиитпирлиг даштыкы [illegible] дугайында, тайбыңның болгаш делегейниң айыыл чок чоруунуң [illegible] ган Леонид Ильич Брежневтиң [illegible] хүлээлгезиниң дугайында кинофильмде чугаалап, тодаргай көргүзүп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылын көргүскен кино[illegible] киирген. Совет коммунистерниң дээди шуулганының иштинден тайбың чаа саналдарны көдүргенин бүгү делегейге [illegible] шуулганының чугаалары фильмде киирген. Чер кырынга тайбыңны камгалаар база быжыглаар херекке Л. И. Брежневтиң бо[illegible]дунуң киирген улуг салыышкынын, Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак политиказын оларның чугааларында [illegible].

Авторлар коллективи (режиссёр А. К[illegible], К. Лавров-биле кады сценарийни бижээн, консультант А. Иванов) делегей амыдыралының эң чугула айтырыгларынга тураскааткан «Тайбыңның берге оруктары», «Тайбыңның мурнуку одуруунда» деп фильмнерни ажылдап кылган.

(СЭТА-ның корр.).

ДЕТКИП ТУР БИС

Ниитиниң малын кыштап тур ажыларының кол-ла магадылалы — [illegible] эки белеткенин алыры болгай. [illegible] ажылдакчылары ол айтырыгның онза чугулазын эрымдаалаан. 1981-1982 чылдарда мал кыштаглаашкынынга баш удур эки белеткенир, ону ажыл-агыйжы бедик организастыг деңнелге эртирери дээш республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыг салып, чаа эгелээшкинни үндүргенин, ону СЭКП Тыва обкомунуң [illegible] Чөөн-Хемчик районунуң мал ажылдыглары, ооң [illegible] бистер, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының ажылдакчылары, [illegible] деткип ал[illegible].

Бистиң совхозта 918 бода мал, ооң иштинде 276 инек, 9550 баш хой бар. Ооң кызынга 2933 хураган бо чылын немешкен. Бисте ам [illegible] мал барын бо саннар көргүзүп турар болгаш ол малды кыштаглаарын [illegible].

Бо эрткен кыштың агаар-бойдузунуң байдалы чымчак болганындан улуг бергедээшкиннерге таварыштырбаан. Бода-даа, шээр-даа мал кыштан эки ашкан, хорамча-даа [illegible] чок. Совхозтуң малының [illegible] багай эвес белеткенгениниң ачызында ол чедип алдынган [illegible].

Час база эки болду. Ынчангаш [illegible] бурун камгалаттынып [illegible]. Чыл эгезинден бээр бистиң фермада 160 ажыг инек төрээн, [illegible].

Мал хүрээ, продукцияны база хойнуң бээр болгай. Ферманың коллективи бо чылдың бирги кварталында болгаш апрель айда күрүнеге сүт садарының [illegible] чедиишкинниг күүсеткен. Ынчангаш совхоз квартал планын 106,1 хуу, а чартык чылдыын 59,5 хуу күүсеткен. Ам оът-сиген эки үнүп, сүт садылгазы улам-на көвүдеп орар болгаш алды айларның [illegible] арга бисте бар.

Малдан алыр продукцияны көвүдедир дээш фермаңың [illegible] чарыш калбарган. Ону ай санында түңнеп, мурнакчыларны шаңнап мактап турар. Саанчылар Алдын-кыс Моңгуш, Шег Куулар, [illegible] Сат үргүлчү бедик көргүзүглерни чедип ап, чарышка чаңгыс эвес катап тиилекчи [illegible].

[illegible] чайлаглап үнер бис. Ооң [illegible] ферманың [illegible].

Д. ОНДАР,
СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң саанчызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны.

БЫЖЫГ НАЙЫРАЛ

Республиканың болгаш Кызыл хоорайның партия, совет органнарының удуртукчулары, найысылалдың ажылчы чоннары, [illegible] культураның болгаш урал чүүлдүң ажылдакчылары, чогаалчылар, журналистер дүүн эртенгиниң төс шак четпээнде-ле «Кызыл [illegible] тенер Аэропорттуң залчылап уткуур эжениң аксында чараштыр бижээн алып кааш леңи улустуң карааңга доралан ийлигер. Ында «Эргим ровножулар, тыва черже [illegible] моорлаңар!» деп бижээн.

Чылдаан чок Украин ССР-ниң Ровнонуң хөгжүм-шии театрының артистерин тыва черге уткуп алыр дээш манап турганы ол. Ур-даа болбаазынга [illegible] «Ой» [illegible].

«Самолеттуң [illegible] оңнуктерни чылыган чон чылыы-биле уткуп алган.

Тыва АССР-ниң культура министри А. С. Серен [illegible] келгени-биле оларга изиг байырны чедирген.

— Акы-дуңма Украин ССР-ниң Ровно облазының Н. Островский аттыг хөгжүм-шии [illegible] артистеринге Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының омунундан байыр чедирип тур бис — деп, ол чугаалаан.— Аңаа [illegible] Тываның чериңге өөрүшкүлүг ажы-чоруктуг [illegible] ларны күзеп тур бис. Бистиң улустарывыстың найыралы Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында-ла быжыккан.

Украина биле Тываның [illegible] тайбың хүннерде улам быжыккан. [illegible] ниң хосташкан черлери Ровно областың хоорай, суурларынга бистен аалдап барып, ол [illegible] ажыл-ижи-биле таныжып турар. А украин оңнуктер сөөлгү чылдарда тыва черге аалдап [illegible] турарлар.

[illegible] Ровно областың 80 ажыг артистериниң бистиң республикада аалдап келгени—чаа [illegible] турар. [illegible] чүүл бот-боттарын улам байыдып, аразында быжыг харылзааны тудуп турары өөрүнчүг. Ооң бир кошку херечизи ровножуларның бистиң республиканың ажылчы чоннарынга [illegible] шиилеринден безин көрүп болур. Украин, орус классикадан Н. Гогольдуң «Майның дүнези», О. Фельцманның «Бүгү [illegible] бистиң чаңгыс чер чурттуувус К. К. Кудажының «Он бир» деп маадырлыг драмазын артистер ойнаар.

Украин оңнуктеривисти «Тыва черге хүндүлүг-биле моорлаңар!» деп чалавышаан, аалчыларның солун концертин көрүүнче далажыңар!

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: украин оңнуктерни Кызыл аэропортунга уткуп турган үеде.

[illegible] библиотека им. А. С. Пушкина

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

№ 5 1981 ч. май

УТТУНДУРБАС МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

Тиилелгениң дөртен беш чылдың май хүннери бистен ырап турар. Совет улустуң болгаш фашизмге удур бүгү күштерниң кылган маадырлыг чоруунуң улуг үжур-утказы улам-на үнелиг, эргим болуп бар чыдар. Бир эвес эң-не кармы немец фашистиниң чылча шаап, узуткаваан болза, Европа, Азия, Африка база Американың улустарының салым-чаяаны кандыг болур турганын кым-даа билбес.

Фашистиг Германияның шериг-политиктиг удуртукчулары делегейде баштайгы социалистиг күрүнени узуткаар, оон миллион-миллион улустарын чок кылып, арткаиннарын кулданыр, чурттуң байлаан уптеп алыр деп шиитпирлээн. Олар Россияны хамчыштыр бүгү делегейни эжелеп алырын планнап турганнар.

Барыын күрүнелерниң [illegible] политиказынга күткүткен фашистиг Германия баштайгы ол күрүнелерниң бөттарынче халдаан. Барыын Европаны холдуунда эжелеп алгаш, немец шериг дайынны чарлаваайн, оор ёзу-биле Совет Эвилелинче халдаан. Ол 40 чыл бурунгаар 1941 чылдың июнь 22-де болган. Муң-муң танкылар, самолёттарга деткиткен 5,5 миллион солдаттар, офицерлерни хаара туткан 190 дивизиялар Баренцовадан Кара далайга чедир совет кызыгаарының бүгү шугумнарынче халдаан.

Совет Эвилелинге дайын херек чок-даа болза, ажыл ол эгелей берген. Социалистиг Төрээн чурттуң хамгаарылгазы чоруу, хостаачы дайын совет улуска Ада-чурттуң Улуг дайыны апарган. Болуушуң политиктиг үжур-утказы-биле ол бистиң чуртувуска хамаарышпас чүве-даа, хостаачы дайын болган, ацаа чүгле бирги социалистиг күрүнениң салым-чаяаны эвес, делегей цивилизациязының, бурунгаар демисэлгениң, демократияның келир үеин шиитпирлеттинген. Совет кижилерниң тылга-даа, фронтуга-даа кайгамчыктыг маадырлыг чорууну кол үндезини ында.

Совет кижилер, оон Чепсектиг Күштери бүгү улуг фронтуга гитлерчи эжелекчилерге удур маадырлыы-биле тулушкан. Олар дайынның хол-даашкынын чүгле доктаатпаан эвес, харын-даа ону аштыышкынга таварыштырган. Дайын Совет Эвилелиниң долу тиилелгези-биле доозулган. Фашизмни чылча шаапкан. Оон соонда Азияның улузунуң япон эжелекчилерге удур демиселинге улуг дузаны чедирген. Делегейниң дыка хөй чурттарының миллион-миллион улустары фашистиг кулданыышкындан камгалаттынган.

Совет улустуң маадырлыг демиселн фашизмге удур бүгү делегейде күштерге улуг идигни берип, оларның ажыл-чорудулгазын улам идепкейжиткен. Ийиги делегей дайынынга тиилелге гитлерге удур каттышкан арминың, эжелекчилерге удур демисежип турган бүгү улустуң кужениышкыныңтиилелгезинге чедип алдынган. Эвилелчилерниң кыржалтолентиг-биле үнелевишан, Совет Эвилелиниң, оон Чепсектиг Күштериниң агрессорларын чылча шаварынга кол салдарлыгның уттун болбас. Дайынның дөрт чылдарында гитлерчи Германия бүгү күжүн, күчүзүн совет-герман фронтуже мөөңнээн турган. Мында үжүк рейхтиң 607 дивизиялары чылча шаптырган, авиация, артиллерияның, танкыларның улуг кежии узуткаттынган. ССРЭ-те удур дайынга фашистер 10 миллион кижизин чидирген. Совет-герман фронтуга чүгле вермахтиң кол күштерин узуткап, Квантун армияның чылча шаапканы бе-зин Германия биле Японияның шериг база күрүне машиназын долузу-биле буураткан.

Эрткен дайынның түңнелдери улуг өөредиглиг болур. Фашистиг Германияның база милитаристиг Японияның ССРЭ-нин чылча шапканы совет кижилер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының политиказының тиилелгези деп санап турар. Партия биле чоп кады, ол бүзүреп чаңгыс эп-сеткилдиг, ону шимчедир күш чок деп чүвени дайын база катап бадыткаан. Совет кижилерин каттыштырган, тиилелгеже чедирип келген социалистиг, организакчы күш партия болган. Ол тиилелге Октябрьның тиилелгези-биле төрүттүнген чаа чаңгыс база күрүне тургузуунуң, социалистиг экономиканың, идеологияның, совет ниитилелдиң чаңгыс эвилиң, ССРЭ-ниң улустарының буступас найыралының байырлалы болган.

Ол үеде капиталистиг делегейниң эң-не күчүлүг шериг машиназын тиилээн ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери совет шериг эртемниң, шериг урап эртемин буржуазтыг шериг эртемнинден, шериг урап эртемниңден, социалистиг арминың [illegible] эрик күчүзүн бадыткааш. Арминың болгаш Флоттуң чон-биле быжыг найыралдыг дайынчылары массалыг маадырлыг чорукту, бедик мозу-шынарны көргүскеннер.

Социалистиг чурттарның шериг-политиктиг камгалалдың эвилели — Варшава Керээзиниң Организациязы Европага болгаш делегейге таарымчалыг байдалды тургузарынга [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездинге демдеглээн. Ол организация тайбың хоойлуларын камгалаар болгаш делегейниң бүгү демократиктиг күштеринге деткимчени чорудар. СЭКП ТК-ның Чиндиге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXVI съездинге илеткелинде үндүрген бот-боттарынга бүзүрелдиг улам калбартыр талазы-биле хемчеглерниң дугаында тайбың эгелээшкиннери, саналдары оон чаа херечилер. Бистиң тайбың ынакшылывыс социалистиг тургузугнуң бодундан төрүттүнүп турар.

Агрессивчи империалистиг болуктарның политиказы бүгү делегейниң душтуургулуг чоруун күштелдиреринче угланган. Ынчангаш Коммунистиг партия база Совет чазак чурттуң камгаланыр күчүзүн быжыглаар херекче, бодунуң эвилелчилери база эш-өөрүнүң айыыл чок чоруун камгалаарынче доктаамал кичээнгейни салып, армия болгаш флот бөттарының сорулгаларын төлептиг-биле күүседиринге херектиг чүүлдер-биле чепсегленген. Бөгүн ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң шериг күш-шыдалы дээрге — эң-не күчүлүг чаа техниктиг чепсегленишкини, бедик шериг мергежили, моральдыг мөзү-шынар-дыр деп, СЭКП-ниң XXVI съездинге демдеглээн.

Бүгү чонунуң ынакшылы, сагыш салыышкыны-биле бүргенген совет шериглер социализмниң тиилелгелериниң база тайбынның камгалалында патриоттуг, интернационалчы хүлээлгезин төлептиг-биле күүседип турарлар.

Александр АЛТУНИН,
армия генералы, ССРЭ-ниң хамаатылар камгалалының начальниги, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчызы, Совет Эвилелиниң Маадыры.

ЭШ-ӨӨРҮН САКТЫП...

Ровно областың Деражно суурну 1944 чылдың январь 31-ниң дүнезинде фашист эжелекчилерден долузу-биле хостаан. Ол суурну хостаарынга тыва эки турачылар база киришкен. Ол төөгүлүг хүнге тураскааткан солун ужуражылгалар бистиң школага болуп эрткен. Тыва эки турачыларның эрес-дидим чоруунуң, тыва улустуң фронтуга дузазының [illegible] алзэн каш лекциялар номчуттунган. Найыралдың музей өрээлинче экскурсияны организастаан. Ол хүнге тураскааткан кежээни школага эрттирген.

[illegible] — тыва эки турачыларга тураскааткан шиңгээ дээш волейболга, кара боолаарынга эрттирген спортчу маргылдаалар солун болган.

[illegible] биле ужуражылга солун болган. [illegible] чалааның ёзугаар бистиң школавыска тыва эки турачылар-биле кады дайылдажып чораан Полтава хоорайда чурттап турар курлавырда подполковник Ф. М. Ахмеджанов. Ровнодан келген курлавырда майор, Кызыл хоорайның хүндүлүг хамаатызы И. Т. Кузнецов олар чедип келгеннер. Дайынның кадыг-дошкун чылдарында Ф. М. Ахмеджанов 31-ги гвардейжи аъттыг шериг полугунуң бирги эскадронун командылап турган. И. Т. Кузнецов ол полктуң разведка командири чораан. Тываның эки тура аъттыг шериг эскадронунуң командири капитан Кечил-оол-биле кады Тамбовтуң Бирги Аъттыг Шериг армиязының училищезинге кады өөренип, оон соонда дайын шөлүнге оон-биле катап ужуражы берген. Фашистерни кам-хайыра чок, чылча шаап турганын Ф. М. Ахмеджанов өөреникчилерге [illegible].

Я. ВОЙЦЕШКО,
Деражно ортумак школазының башкызы.

КАЙДА СИЛЕР?

[illegible] Чоон чүкте япон [illegible] Курильдиң десант операциязы улуг рольду ойнаан. Аңаа чадаг шериглер, далайжылар, ужудукчулар [illegible] көргүскеннер.

Ынчан япон танкылар[illegible] шаварынга бронебойщиктер — аңаа дайынчы Сафонов, биче сержантылар Баландин, Третьяков, сержантылар Белаутдинов, Кострилев олар тергиндеп, дайынның эгээн каш машиназын чок кылганнар. Ок тонуп каарга Баландин биле Черепанов граната[illegible] эдаанче шурай бергеннер. Тулчуушкуннуң өске участогунга лейтенант А. М. Водынинге удурткан далайжылар — матрос Михаил Власенко, сержант Степан Рындин, улуг сержант Иван Кобзарь, 2-ги чергениң старшиназы Петр Бабич эрес-дидим тулушканнар. Кызыл флотчулар [illegible] маадырлыг чоруун аңаа катаптааннар.

Шумшу ортулукка япон доттарын узуткаарынга 279 дугаар артиллерия полугунуң бир батареязының [illegible] Петр Коновалов маадырлыг, эрес-дидимин көргүскен. Ол дайынның эгээн каш доттарын, от точкаларын узуткаан. Сержант [illegible] Соолунде ону Ленин ордени-биле шаңнаан. А оон командири улуг сержант Голубев Кызыл Туг орденин эдилекчизи болган.

Оон бээр үжен ажыг чыл эрте берген. Мынчага чедир ол эрес-дидим оолдар кайда чурттап турарын, кайы черде ажылдап турарын бис билбес бис. [illegible] Тодараттынмаан. [illegible] төрээн чери, ажылдап турар коллективи кандыг билдинмес.

Куриль [illegible] дугайында [illegible]

Ынчалза-даа чедир кол[illegible] чуулгазын хөй. Куриль [illegible] маадырларының дугайында чүү билир, чүнү дыңнаан силер, ону дараазында адреске: Совет [illegible]

121165, Москва хоорай, Г-165, Кутузов проспектизи, 26, кв 287, Василий Семенович Акшинский база удур өөрүп четтиргенимни солун дамчыштыр илереттим.

В. АКШИНСКИЙ

Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс

ЧАҢГЫС ӨГНҮҢ ООЛДАРЫ ДЕГ

«Бистиң оглувус Сашаны эрткен чылын шериглиг келдирти берген. Ол шериг хүлээлгезин ыраккы Поволжьениң бир хоорайында эрттирип турар. Чагааны үргүлчү бижип турар. А оуң кысказы кончуг бооп-дур. Ада-иези, бистер, оглувустуң дугайында хөйнү билип ап турар бис. Оон эш-өөрү, командирлери кымнарыл? Бо дугайын билип ап болур бе? Хүндүткел-биле!»

Тыва АССР-ниң Улуг-Хем районунуң «Найырал» совхозунуң хойжулары Борис биле Чодаа Дагбалар.

Улуг эвес шериг хоорайга хостуг-шолээн, ыткыр ыры [illegible] Дагбаның шериг албаны эрт[illegible] [illegible] «Найырал» хүүрээ [illegible] [illegible]

— Биче сержантылар Михаил Плотников, Александр Болонин. Солдаттардан — [illegible] Юрий Сергов, Александр Дагба, [illegible] [illegible] мен.

[illegible] Александр Дагбаның шериг албаны эрттирип турар салбыры мото-адыгжы кезикте дээрелериниң бирээзи. Хүннүң-не, кежээ улуг мурнунда, солдаттар, сержантылар чыскаалга турунтар. Рота старшиназы оларның фамилияларын адап эгелээр мурнунда:

— Улуг сержант Рытов! — дээр.

— Совет Эвилелиниң Маадыры улуг сержант Николай Рытов Төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш эрес-маадырлыы-биле өлген — деп, бирги взводтуң командириниң оралакчызы харыылап каар.

Улуг сержант Николай Рытовтуң ады ол ротаның [illegible] бижиттинген. Солдат чыскаал [illegible] турбас. Шериг хүлээлгезин [illegible] ры төрээн черлеринче чаңгылай бээр. Оларның оруун аныяк солдаттар ээлеп тер. А оларга эрес-маадыр чаңгыс чер [illegible] танаштырар. Шак ындыг хол-эжине минуталары А. Дагба болгаш оол дайынчы эштери база эрттирген. Ол беседа дежиичи оржаар болган. Эрткен [illegible] солдаттың эрес-дидим болгаш маадырлыг чорууну дугайында чугааны олар улуг [illegible] дыңнааннар.

Шериг албан хүлээлгезин чаа эгелээн оолдар бөрге шыңгаданы чаңгыс эвес удаа ажыл эртер ужурга таварышканнар. Сержант Иван Покальчук, биче сержант Михаил Плотников, аңаа дайынчылар Юрий Сергов, Шамиль Шарипов, аңаа дайынчы Александр Дагбаның дайынчы эштери ол. Моон мурнунда олар таныштас турганнар. Ам найыралдыг чаңгыс өг-бүлениң оолдары дег апарганнар.

Биче сержант Михаил Плотников деп кымыл? Бөгүн ол мурнакчы салбыр командири, а [illegible]

— Мен автомобиль тудуушкунунуң алдарлыг коллективинге бир чыл ажылдадым. [illegible] Ооң чагаа база алдым. Ыңгыя эрестээр ырхтиг оолдар, кыстары тер[illegible] Шериг албан, хүлээлгем эки эрттирерими олар манап кызеп каап болдулар — деп, Михаил болуунуң дугайында өөрүнге кыскаы-биле таныштырган.

Аңаа дайынчы Александр Плотников бодунуң дугайында [illegible]

— Тракторист турдум. Халашкап база-ла күчүлүг [illegible] «Кировецти» башкарып, төрээн совхозумга ажылдаар мен.

Аңаа дайынчы Александр Дагбаның чугаазын эштери сонуургаар. Ол мынча дээр:

— Салгал дамчаан хойжу кижи мен. Ол дээрге белен эвес, берге ажыл чүве. Кургүнер даан, соок сонгада кандыг угулзалар чуруп каан-дыр. А бистер карауылга турган соокту эскербес-тир бис. Чүге ындыгыл? Чүге дээрге солдат хеп чылыг болгай. Шак ындыг алгы топнар хөй турауи, хүк элбек болзун дээш хойжулар дуп, хүн чок ажылдап турарлар. Ынчангаш ортумак школаны дооскаш авам, ачамга дузалакчылай бердим. Олар мени үдеп тура, эки солдат бол[illegible]

Солдат кижиге белен орук тар турбас. Шериг чыскаалының, күш-дамырның болгаш туска белеткелдиң кичээлдери тывынгыр-сагынгыр, эрес-гаппагай болурун негээр. Ынчангаш мото-адыгжы дайынчы оон негеп келир чүүлдерге бергелинмес кылдыр болун хүн бүрү белеткээр сорулгалыг. Ону А. Дагба билир. Ынчангаш кара боолаар чериниң шугумунга ол бирги ээлчегде үнген. Автоматтан кара боолааш, ол чаңгыс-даа частырыг кылбаан. Дагба соолгу боолаашкында база ынчаан. Салбыр командири биче сержант Сергей Ямщиков-биле кады шимчеп турар кара боолааш, оларның шуптузун ужур аткан.

Ынчан оон чанынга Юрий Сергов чыткан. Ам оон ээлчээ. Сорулгалы — «хүдүрланыкчының» танказын чок кылыры. Ол кадында байдал эскерлип берген. Юрий дайын тыппайн баргаш, гранатамёдун чанынга салып алган. Танк [illegible] шиитпир хүлээп алырыл? деп, ажынге сагыш салып, аңаа дайынчы Дагба бодаанган. Ол [illegible] келген. [illegible] Шыгаагаш, ийи удаштыр боолапкан. Ынчан ону командир [illegible] хүнче ынчаар өзүп орар

Майор П. САНДИМИРОВ.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары Т. Х. Тарма, Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Н. Ефимов, М. Г. Мамаева, Б. Ш. Лама, М. Д. Байысмылаң, М. Т. Монгуш.
В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

АДАЛАРНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Республика найысылалы [illegible] баңында хоорай парыгының эжиинде Ада-чурттуң Улуг [illegible] «Т-34» деп танк турар. Оон баарында «Маңдыг «Т-34» деп танк-биле бистиң чаңгыс чер [illegible] Улуг дайынның чылдарында совет Төрээн чуртту маадырлыы-биле камгалааннар» деп бижип каан.

1941 чылдан эгелээш маадырлыг Кызыл Армияның хү[illegible] кен Совет хамаатыларлан дыка хөй кижи танкистер боон. Төрээн чуртун төлептиг-биле камгалааннар. Ол ышкаш он бир эки турачы танкистер немец фашистиг [illegible] удур база маадырлыы-биле тулушканнар. Тывадан барган танкистерден Хомушку Чургүй-оол, Михаил Бухтуев олар «Т-34» танкылар-биле эрес-маадырлыг чоруктарын кылганы дээш Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты алганнар.

[illegible] маадырлыг чоруун салгаар [illegible] тургаш дүрген чоруктуг танкыларны шиңгээдип ап, оон дайынчы боо-чепсээн өөренип турарлар.

Ийи шериг кезээниң танк салбыры чүгле ында эвес, харын база бүгү Сибирь шериг округунда эң тергиин кезек деп атты чедип алган. СЭКП-ниң XXVI съездиниң болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга [illegible] чылча шаапканындан бээр 36 чылын төлептиг уткуур [illegible] социалистиг чарышка [illegible] В. В. Васильевтиң командылаан танк салбыры мурнакчы тургузуп алган. Аңаа улуг лейтенант С. П. Гаврилов [illegible] дайынчыларының бөмчүг эки өөредилгелиг болурун чедип ап шыдаан. Взводтардан лейтенант Р. Х. Кураевтиң взводу [illegible] болгаш дайынчы өөредилгеге [illegible] биле уткаан. Ол чоокта чаа СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга кирген. Танк командири улуг сержант В. Сабельников, ефрейторлар В. Шаповалов, И. Иалимов, бирги чергениң чолаачылары Р. Юнусов, В. Раик, ийиги чергениң — В. Сикорский, Л. Воробьев политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиң тергиинннери.

[illegible] ларындан, областарындан, оон иштинде Шагаан-Арыгдан, Кызылдан, Төжүден келген оолдар чурттуң хөй национальдарын төлээлеп, ёзулуг аалыкылар ышкаш эптиг найыралдыг шериг албаны эрттирип турарлар.

Т. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТАРДА: (адаанда) танкистер В. А. Сикорский, Л. М. Воробьев, В. Н. Раик, Р. Р. Юнусов дайынчы өөредилгениң [illegible]: взвод командири лейтенант Р. Х. Кураев (оң талазында) болгаш ефрейтор В. И. Шаповалов чериң уг-шиин тодарадып турлар.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

УЛУУ-БИЛЕ ЧЕТТИРДИВИС

Олег Чамыян Совет Арминың хүреэлениинге шериг хүлээлгезин эрттирип баар мурнунда Эрзин районунуң Булун-Бажы сууруга чурттап, ажылдап турган. Аныяк кижи [illegible] чагыг-сүмелиинге төлептиг болуп, шеринге баргаш болуу [illegible], ак сеткилдиг, быжыг [illegible] кылдыр көргүскен. Ол шериг [illegible] негелделерин эки билир. Ону хүн бүрү ажылдарында чурттунга болдурун чедир. Командирлериниң [illegible] Командылал че[illegible]рниң аңаа онаарган салбыр командириниң хүлээлгезин тур күүседир дужаалын ол ак сеткилдиг боттандырып турар. Бо чылдың апрель айда «Биче сержант» деп шериг дужаал [illegible] чедиишкиннериг дужааган.

Олег Чамыянның чедиишкиннериниң аңаа чажыт чок. Ол шериг баар мурнунда-ла [illegible] төрээн черинге эге класстар башкызынга ажылдап турганында-ла, шиңгээдип алган. Төлептиг кижи 1978 чылда СЭКП кежигүнү апарган.

Шериг кижиниң амыдыралы белен эвес. Ынчалза-даа ынак кадайын, эргим уруглары сактып келгенде, кандыг-даа бергелер аңаа белен ышкаш апаар.

[illegible] партия болгаш комсомол организациялары Олег Чамыянның чоок кижилеринге солун дамчыштыр дайынчы изиг байыр чедирип тур. Төрээн чур[illegible] коммунист болгаш [illegible] гэ: «Улуу-биле четтирдивис» деп сөглеп тур бис.

С. ГИТАЛОВ.

НАЙЫРАЛ ЭСТАФЕТАЗЫ

Волгоградтың алюминий заводунуң коллективин [illegible] чарыш [illegible] [illegible] ажылчыларынга — ГДР-ниң «Биттерфельд» химкомбинадының Карл Маркс орденниг алюминий заводунуң ажылчыннарынга болгаш албан-хаакчыларынга бедик шаңнал-биле — ГСЧП-ниң ТК-зының хүндүлүг Кызыл туктузун [illegible] хөй баштыр байыр чедирген.

Бүдүрүлгелерниң коллективтери ам алды чыл улаштыр найыралдың быжыг доңнуу-биле харылзашкан. «Аъы-дүмма кады ажылдажылганы [illegible] найыралдың дуржулгазы солчулгазы — ажылдың ажыктыын [illegible] [illegible] социалистиг чарыштың керээзин чарып, түннелдерин кады үндүрүп турарлар.

Социалистиг чарышты эрткен чылын үндүрерде волгоградчылар Биттерфельдиге чораанныр, а бо чылын немец эштер Волгоградка келген.

1981 чыл — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш ГСЧП-ниң X съездизиниң чылы. Съездилерге белеткелдерниң үезинде [illegible] [illegible] бедиткен хүлээлгелерни алган болгаш оларын алдарлыы-биле күүсеткен. Волгоградтың алюминий заводу ССРЭ-ниң Өнүг металлургия министерствозунуң бүдүрүлгелерниң аразынга социалистиг чарышка 1980 чылда квартал санында тиилекчи боор үнүп келген. Ыңчалзажок «Биттерфельд» химкомбинат-биле чарышка ийиги черге барган, шилчиир Кызыл тукту немец эштер ГДР-же алган.

ГДР-ден келген металлургтар-биле ужуражылганың үезинде чаңчыл ёзугаар найыралчы белэглерни кактан. Аңаа алдынган алюминийден ГСЧП-ниң X съездизиниң делегаттары, Волгоградтың алюминий заводунуң коллективиниң хүндүлүг кежигүннери ГДР-ниң ужудукчу-космонавтызы Зигмунд Йенге болгаш ГСЧП-ниң район комитединиң бирги секретары Вернер Чоталлга дамчыдар тураскаал шуткуглары немец өннүктер ГДР-же алгаш чорупкан.

ЧУРУКТАРДА: электролиз цехтериниң бригадирлери Александр Недогон (солагай талазында) биле Лутц Лабренц олар чаңгыс удаа эвес ужуражып турар. Олар эрткен чылгы ГДР-ге найыралчы белэглерни киржикчилери: бүдүрүлгелер аразында социалистиг чарыштың стендилерниң чаңнала.

Э. КОТЛЯКОВТУҢ фотолары
СЭТА-ның фотохроникалы

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОВЕТ ИНИЦИАТИВАЛАРНЫ ДЕТКИП ТУРАР

Ядролуг дайынның кыжанышкынындан улустарны камгалаар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырынче делегейниң эртемденнеринге совет эртемденнерниң кыйгырыын делегейниң калбак хөй-ниитизи, тайбың дээш демисежип турар делшилгелиг организациялар, политиктиг, эртем ажылдакчылары изиг-биле деткип турар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң илеткелинге көдүргени совет тайбың инициативаларның эргежок чугулазын тайбыңга ынак миллион-миллион кижилер демдеглеп турар.

ВАШИНГТОН. Европага тактиктиг ядролуг чепсекти непередирин соксадыр дугайында Совет Эвилелиниң саналын бүрүн деткип турарын америк хөй-нийти ажылдакчызы, америк эртемденнерниң [illegible] [illegible] Герберт Сковилл медеглээн. Ядролуг бөө-чепсекти кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга чугаалажылгаларның [illegible] [illegible] [illegible] ол айыткан. «Ол чугаалажылгалар [illegible] соңгаарладып болбас ужурлуг. Бичии-даа соңгаарлалды [illegible] [illegible] чепсекти Европага киирбес апаар» деп, Г. Сковилл чугаалаан.

ХЕЛЬСИНКИ. Ядролуг халапты болдурбазының ажылдары [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] авторитеттиг комитеттиң туруштар дугайында СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң саналы делегейниң [illegible] бадалдары [illegible] байдалында онза чугула ужур-дузалыг болуп турар деп, Финляндияның сураглыг эртемденни, [illegible] профессору Хельге Полленберг СЭТА-ның корреспондентинге чугаалаан.

ВЕНА. Ядролуг чепсекти делегейде ындыра бүдүрүп турарын кижи төрелгетенге аажок-ла шыдаан көрүп болбас ужурлуг. Бүгү делегейниң онза айыылдыг ол чепсекти бүдүрүп турар хемчээли соолгу үеде дыка улгаткан деп, Австрияның хөй-ниити [illegible] политика профессору Антон Затлер медеглээн.

[illegible] бажың ишти чок деп [illegible] — [illegible] [illegible] ол чугула сорулгазы болуп турар. Үениң эң-не чугула [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] лары, бистиң байгамчык чаа [illegible] [illegible] камгалаары болур деп, профессор А. Затлер чугаалаан.

ЛИССАБОН. Ядролуг дайынның кыжанышкыны кажан кижи төрелгетенниң кырында ыргелип келген амгы үеде бүгү делегейде тайбынны камгалаар дээш дем-биле демисежир [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чугула болуп турар деп, Португалияның тайбың болгаш калыы ажылдажылга чөпшээлдиниң улуг-хуралының кежигүнү шаңнаны Телеш Сампайо СЭТА-ның корреспондентинге медеглээн. Кижи төрелгетенге ядролуг дайынның халаптыг уржуктарын бүгү кижилерге тургуна эртемденнер тайылбырлаар ужурлуг деп, ол демдеглээн.

(СЭТА).

ДАЙЫН БЕЛЕТКЕЛДЕРИНГЕ УДУР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Европаның айыыл чок чорууну айтырыгларынның талазы-биле парлалга конференциязынга америк хой-ниити [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] болгаш политиктиг ажылдакчылар чугаалааннар.

[illegible]

М. КАДДАФИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ТРИПОЛИ. (СЭТА) Империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның ажаатан чимелеишкиннериниң түңнелинде [illegible] [illegible] дунун туруштарын ында улам [illegible] [illegible] [illegible] кушталдынып турар.

[illegible]

ИКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

МАДРИД. (СЭТА). Испанияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Пленуму болуп эрткен. ИКП-ның Чиңгине секретары С. Каррильо чугаалааш [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дугайында пленумга чыгл чугаалаан.

[illegible]

ГРЕК - АМЕРИК ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

АФИНЫ (СЭТА). [illegible]

[illegible]

ЧЕПСЕКТИГ ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭЛЕР

ХАНОЙ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Эки чурттаар төлээде — эки ажылдаар

ОРГУ-ШӨЛДҮҢ ХОЙЖУЛАРЫНДА

«Шын» солунуң арнында [illegible] [illegible] [illegible] ажылдаар» деп ниити эгени [illegible]

[illegible]

К. МОҢГУШ.

СОҢГУ ИРЛАНДИЯНЫҢ ЧОВУЛАҢЫ

1981 чылдың май 5-тиң хүнүнде Лонг Кешчиң бар-[illegible] [illegible] Роберт Сэндс [illegible]

[illegible]

А. ЕВСТИГНЕВ,
СЭТА-ның корр.

САГГАН СУДУ САВАЗЫРААН

Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң [illegible]

[illegible]

С. МОНГАЛ.

АҢАА МӨГЕЙИП КААҢАР

МОСКВА. ССРЭ-ниң Чепсентиг Күштериниң Төп музейи болгаш ооң фондузу — совет улустуң дайынчы онза үнелиг чүүлдериниң өзүлүг байлаа болур. Музейден көрүкчүлер үзүктелбес. Эртем ажылдакчылары хөй санныг экскурсияларны эрттирип, Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары-биле ужуражылгаларны, семинарларны, консультацияларны организастап турар.

Музей — совет улустуң болгаш ооң Чепсентиг Күштериниң маадырлыг чаңчылдарын пропагандалаар талазы-биле улуг ажылды чорудар эртем-шинчилел албан чери болур.

ЧУРУКТА: Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери Тиилелге Тугунуң чанында чурукка тырттырып турары.

А. СТУЖИННИҢ фотозу.

Сергей ПЮРБЮ.

ТУЛЧУУШКУНЧЕ

Амыр чыргал бүргеп
шыпкан.
Амы-тынзан артык
Төрээн чурт.
Хамык оглун дөгерезин
Кайын тура кыйгырып туру:

Эрес-дизим чалданыш чок
Эрге-шөлээ хосталга дээш.
Тулчуушкунче, тулчуушкунче
Тура душпейн бурунгаар!
Төрээн ада, ынак ие

Төрээн-чурттуң кыйгызы-
биле.
Идегелдиг оолдарынга
Изиг күзелин чагып туру:
Арат-чонун, аңы-дүнмаң,

Ада-иен чыргалы дээш.
Тулчуушкунче, тулчуушкунче,
Тура душпейн бурунгаар—
Хадып шыкаш хөну сынныг.
Кара карактыг чалыы
кыстар
Ынак эжин тулчуушкунче
Ындынналдыр ырлап, үдеп
туру.
Дизим эрес куржур эжим
Тиилелгениң туюлу дээш.
Тулчуушкунче, тулчуушкунче,
Тура душпейн бурунгаар!

Кызылдың Ленин кудумчузунуң бажында Ада-чурттуң Улуг дайынынга маадырлыы-биле өлген дайынчыларга тураскаалдың чанындан чайын-даа, кыжын-даа улуг, биче кижилер черле ыравас. Олар аңаа янзы-бүрү өннерлиг чечектерни салып, маадырлар дугайында сагтыышкынны кылып турарлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ «Тураскаал чанында» деп фотоэтюду.

[illegible]

Ш. ДОРЖУ.

Евгений ДОЛМАТОВСКИЙ.

МЭЭҢ ЫНААМ

Ырак черже поход кылып,
Үнүп чоруп кагдым.
Ынак сарыым аржылын
чайып
Үдеп туруп кагды.
Аал ишки төрелимниң,
Адыгжы өөрүмнүң
Байыр-мендизи чедиргенин
Бараалгаттым, ынаам.
Кайыын тура ырактан-даа

Каттырымзап көрем.
Поход дайын черлеринге
Бодал бүтсүн, ынаам
Карманымда фото-чуруун
Камнап көрүп чор мен.
Кажан кезээ сени утпайн,
Калы чор мен, ынаам.

С. САРЫГ-ООЛ
очулдурган

КРОССВОРД

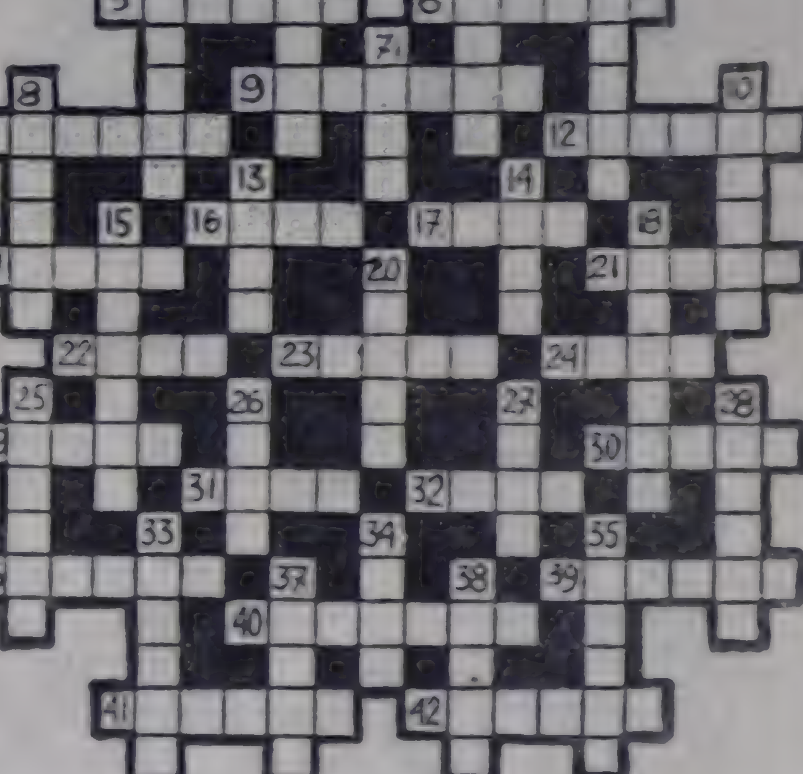

ДООРА ДУРГААР: 5. Далай шериг. 6. Боонуң кезээ. 9. Совет Эвилелиниң Маршалы. 11. «Полктуң оглу» деп номнуң автору. 12. Декабрист. 16. Октуң кезээ. 17. Октуң кезээ. 19. Хол боозу. 21. Совет Эвилелиниң Маршалы. 22. Частыр чепсек. 23. Тыва эки турачы. 24. Маадыр хоорай. 29. Шериг чыскаалы. 30. Шериг улустуң эктинде ылгавыр демдээ. 31. Частыр чепсек. 32. Фашистиг Германияның ССРЭ-же халдаан айы. 36. «Тимур болгаш ооң командазы» деп номнуң автору. 39. Партизан каттыжыышкынының командири. 40. Бөлүк шериг кезээ. 41. Октуң кезээ. 42. Далай шериглиң эргези.

УЗУН ДУРГААР. 1. Хамаатының дайынының маадыры. 2. Техниканың кезээ. 3. Шериг эрге. 4. Боо. 7. Хамаатының дайынының маадыры. 8. Тыва эки турачы. 10. Орус чогаалчы. 13. Бөлүк шериглер. 14. Москва чоогунда хоорай. 15. Шериг эрге. 18. Тывага партизан отрядының командири. 20. Бөлүк шериглер. 25. Шериг эрге. 26. Бооның кезээ. 27. Күчүлүг шериг машина. 28. Шериг эрге. 33. ССРЭ-ниң политиказы. 34. Кодурер техника. 35. Хамаатының дайынга актарның командири. 37. Харылзааның хевири. 38. Каттышкан дайынчы күш.

Б. ХОМУШКУ
тургускан.
Өвүр район

ТЕРЕКТЕР

Рассказ

[illegible]

Бы. СЕРЕН-ООЛ.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАЙ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Сергей Ивановтуң пенсияже үнүп тур» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 21.00 шакта. «ПИОНЕР»: «Өлүмге удур турушкан бис» 9.00, 12.10, № 69 киночыынды 10.40. «Мерседес» чеггирбейн барган» 13.50, 15.40, 17.30, 19.20, 21.10. [illegible]

«ВОСТОК»: «Эип турачылар» 10.30, «Автобуска болуушкун» 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30 [illegible]

«КАА-ХЕМ»: «Олимпиада-биле байырлашкаш» 11.00, «Таро — мөңгүс тол» 17.10, «Куда душкен дуне» 13.50, 18.20, 20.10, «Кассандтың сарааршыл ескадрону» 15.30 [illegible]

«ЧАҢГЫ КИНОТЕАТР»: «Чалчыл ок» 12.00 [illegible]

КАЖАН, КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Хөгжүм-шии театрынга

Май 9—10-да — Ровнонуң Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының гастрольдары К. Кудажының «Он бир» деп [illegible]

Эгелээри — 19 шакта.

В. И. Ленин аттыг шөлге

Май 9-та — Кызыл гарнизонунуң шериглериниң ыры болгаш чыскаал көргүзези

Эгелээри — 10 шакта.

Ногаан театрга

Май 9-та — Эш Кузнецов-биле ужуражылга. Хоорайның ыры болгаш танцы ансамбльдың концерти.

Эгелээри — 14.00 шакта.

«Хүреш» стадионга

Май 9-та — Хүрешке маргылдаалар.

Эгелээри — 14.00 шакта.

Спортчу маргылдаалар

«Тываның аныяктары» солунунуң шаңналы дээш Кызыл хоорайның кудумчуларынга чиик атлетикага маргылдаалар.

Май 9-та, 10 шакта парк эктинге эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

Телевидение

МАЙ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

ИККИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible]

Республиканың кинопрокаттарынга «ЧҮҮДЕН АРТЫК УНЕЛИГ» деп документалдыг төөгү-публицистиг кинопрограмма бөгүн үнүп эгелээр.

Агаар

[illegible]

Редакцияның адрези [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1. [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 110 (11608) | 1981 чылдың май 10, воскресенье | Үндезилеттинген 1925 чылда | Өртээ 2 кап.

СОВЕТ УЛУСТУҢ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ ЧҮС-ЧҮС ЧЫЛДАРДА ЧУРТТААР!

Маадыр хоорай Киевте тураскаал комплексти байырлалдыг ажыткан

КИЕВ. (СЭТА-ның тускай корр А. Беликов, Е. Иванов). Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгениң чырыы Советтер чуртун үжен алды чыл чырыдып келген. Ол тиилелге чиик эвес үне-биле чедип алдынган. Ленинниң партиязынга удурткан совет улус бодунуң Төрээн чуртун, кижи төрелгетенин фашизмниң сарыг хамчыгындан камгалап алыр дээш, дайынның эң-не аар-берге-зиниң оруктары-биле үр 1418 хүннерде чоруп келген.

Тиилелгениң байырлалы кижи бүрүзүнүң чүрээнге эргим. Болгаш Төрээн чуртунуң хостаары, чырытпылыг келир үези дээш амы-тынын берген 20 миллион оолдарының болгаш кыстарының дугайында тураскаал-биле, фронтунуң балыглары[illegible], коммунистиг [illegible] туруштарының ады-биле [illegible] бүдүүлүлерден база [illegible] катап турускан кижилерниң дугайында тураскаал-биле ол эргим болуп турар.

Өлүм чок маадырлыг чорукка аллаа кылдыр чоруп-четтирген салгалдар өндүр улуг тураскаалдарын турускан. Маадыр-хоорай Киевте дериг тургускан «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң украин күрүне музейи» деп мемориал комплекс оларның арасында төлептиг черни ээлеп турар.

Совет улустуң гитлерлиг фашизмни ашкан [illegible] тиилелгезин Днепрниң бедик эриниң кырында металл, гранит болгаш мрамор-биле мөңгежиткен.

Мемориалдыг комплекс фронтунуң болгаш тылдың маадырларының скульптура композицияларының галереязы-биле ажыттынар. «Оларның маадырлыг чоруу мөңгеде чурттаар, оларның аттары өлүм чок» дээн металлдан шуткуп кылган сөстер кирер эжиктиң кырында чайынналып турар. Галереядан шөлге үнүп кээрге, мрамор-биле каажылаттынган суг хөөлбээниң кылагар кырында Днепрни кежип турар совет дайынчыларның граниттен чонуп тургаш кылган скульптуразы бедий берген турар.

20 гектарны ээлеп турар комплексте музей бажыңы, «Аллар олуну» тавaa, маадыр-хоорайлар аллеязы, Ада-чурттуң Улуг дайынының үелеринден [illegible] «катюшаларны», Т-34 танкыларны, самолёттарны, үгер-бооларны тургускан шериг техниказының шөлү кирип турар.

Хылыш болгаш ССРЭ-ниң күрүне сүлдезин сиилбиш көргүскен шит туткан Ие-төрээн чурттуң 62 метр бедик монументиниң мемориалдың кырында тургускан.

Мемориал комплекстиң [illegible] байырлал [illegible] кииp шимеп кааcтаан. Төп шөлде — В. И. Ленинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң портреттери. Үстүкү аллеяда ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республиктарның туглары [illegible] турар. Шеригниң янзы-бүрү [illegible] дайынчылары, комсомолчу-аныяктарның тудугжу отрядтарының киржикчилери, [illegible] пионерлер дески олурутлар кылдыр чыскаалыпкан. Төп шөлдү дамчыштыр [illegible] Киевтиң база областың күш-ажылчы коллективтериниң, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының төлээлекчилери долдур турупкан.

12 шак. Илдирге эштер Л. И. Брежнев, В. В. Гришин, Г. В. Романов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий олар үнүп келген. Байырлыг митингиниң киржикчилери оларны дипмиттиг, үргүлчүлелдиг алгыш часкаашкыннары-биле, «Ура!» дээн кыйгылар-биле уткаан. Украинаның Компартиязының [illegible] болгаш республиканың чазаа-ның удуртукчулары, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов, ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң, Дайын хоочуннарының совет комитединиң, маадыр хоорайларның, Украинаның областарының делегацияларының удуртукчулары, шериг начальниктери база-ла ында.

Кремль курантыларының кагыышкынын радиоруштедип [illegible] Днепрниң кырынга чаңгыландырыптарн. Байырлалдың эгелээнинин дугайын дыңнаткан фанфарлар дынналы берген.

СЭКП ТК-ның Политбюро-кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий митингини ажыткан. Оон чугаалааны болза:

Бо байырлалдыг, сагыш-сеткилди хайныктырып келир [illegible] бистиң чүректеривисте чырыткылыг болгаш бедик медерел дендирип турар-дыр. Бистиң улуг тиилелгевистиң хүнүнде маадыр хоорай Киевке мемориалдыг комплексти—Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң украин күрүне музейин ажыдып турар-дыр бис. Киевчилер, бүгү украин улус улуг өөрүшкүнү болгаш чоргааралды медереп турар—бистиң байырлалывыста эш Л. И. Брежнев киржип турар.

Силерниң өмүнүнерден, республиканың коммунистериниң, [illegible] хаяы хүндүткелдиг Леонид Ильич Брежневке украин черге изиг-биле, чүректиң ханызындан база катап байыр чедирип [illegible] күүседир.

(Уланчызы 2-ги арында).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим киевчилер! Бистиң чуртувустуң алдарлыг маадыр хоорайларының хүндүлүг делегаттары!

Эргим эштер!

Бөгүнгү, өзулуг бүгү улусту байырлалы — Тиилелге хүнүн [illegible] СЭКП Төп Комитединиң, Дээди Советтиң Президиумунуң, Совет чазактың [illegible] байыр [illegible] хамыктың мурнунда силерге дамчыдары [illegible] көрүнер.

Бо байырлалды сагыш-сеткилдиң хаяы [illegible] сөстер [illegible] өндүр улуг [illegible] демдеглеп [illegible] барык мыдыг чаңгыс-даа бүлүн, мыдыг совет өг-бүле бистиң аажок улуг чуртувуста чок. Ырыда ырлажып турары ышкаш, бистерниң бүгүдевиске дары-биле чытталган бо байырлал шынап-ла карактарда чаштарлыг өөрүшкү-дүр.

Совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайынының дугайында тураскаал кылдыр бо өндүр улуг тураскаал комплекизин богум-на харын бөгүн ажыдып турары ынчангаш шын-дыр. Менээ, эгезинден төнчүзүнге чедир дайынның оруктары-биле эрткен кижиге, Совет Украинаның болгаш оон алдарлыг найысылалының хостаар дээш [illegible] бөгүнгү байырлалдыг өзулал сагыш-сеткилди хаяы [illegible]

Ада-чурттуң Улуг дайыны дөртен чыл мурнунда эгелээн. 1941 чылдың июнь 22-ниң чайгы хаан хүнүн ол үениң кижилери кажан-даа уттуп шыдавас. Империализмниң эң караңгы күштери — хаалыг өлүрүкчү фашизмниң [illegible] — бистиң чуртувуска дайынның [illegible] шуурганы-биле ол хүн халдап кирген. Ол күштер боттарының соруглазын чажырбайн турганнар. Олар социализмни узуткаарын күзээннер. Чону капиталдың дарлал-кижизин ап октапкан бистиң чуртувусту олар географтыг картадан арылдыр сүүрүп каапказын күзээннер. Өлүрер-чидирер, хилинчектээр, дерзиилээр чоруктарының, араатанныг аажы-[illegible] бүгү кижи төрелгетенниң кырынга үр үелерде аргелген турарын олар күзээннер.

Болуннун оор-дерзии агрессиязынга фашизм үр белеткенген. Делегей реакциязының деткимчезинге даянгаш, ол аажок улуг күчүнү мөөңнеп алган. Болуннун эвилелчилери-биле кады барык бүгү Европаны болгаш Азияның элээн кезээн ол эжелеп алган. Ынчангаш харын Барыын чүкке ыяк хөй кижилерге ынчан фашизмге удур чүү-даа чүве тургузуп шыдавас ышкаш кылдыр сагындырып турган.

Ынчалза-даа совет улус фашистиг халаптың оруун шиитпирлиг дуглай турупкан. [illegible] камгалаарынче ол [illegible] Совет [illegible] болган маадырлыг чоруу [illegible] дуглазын өскертип шыдавааны.

Фашизмге удур демиселге чааскаан болбаан бис. Гитлерчилерге эжелеттирген дыка хөй чурттарга бистиң ворушкуп соруктулары — партизаннарны, удурланыышкынның маадырларын уттпаан бис. Антигитлерчи коалиция тала-[illegible] бистиң солдаттарын уттпаан бис. Ынчалдажок дайынга кол аар үүрге солдат кижиниң улуг-хуузунга таварышкан ол тодаргай фактыны база уттуп шыдавас бис.

Ие-төрээн чурт болуннун чээрби миллион оолдарын болгаш кыстарын чидирген. Олар заводтарга болгаш ховы-шөлдерге [illegible] тарыкчылары, инженерлер азы эртемденнер, шүлүкчүлер азы хостуг [illegible] чугаалаарга, [illegible] кижиниң тургузукчулары болуп турганнар. Ынчалдажок салым-хуу бир янзы болганы ол-дур. Совет кижилерниң аас-кежии дээш боттарының амы-тынын бээр ужур оларга таварышкан. [illegible] Оларның [illegible] урулдарым [illegible] кижилер [illegible] чурттазын дээш олар амы-тынын бергеннер.

Фронтуга тулчуп турган дайынның маадырлары оларның артында бүгү чурт, бүгү [illegible] турар дээрзин билип турганнар. Фронт-биле тыл чаңгыс-ла бүдүн чүве турган. Ынчангаш тулчуушкуннар үезинде [illegible] кижилер тиилелгени чоокшулатыр дээш алызындан кайгамчык улуг ажыл-херектерни кылып турганнар.

Бөгүн бистиң ажылдап турарывыс өндүр чаагай тураскаал — оларның шуптузунга — бүгү тиилекчилерге тураскаал-дыр.

Төрээн чурттуң амыдыралы болгаш аас-кежии дээш, Европаның болгаш өске-даа диптерниң улустарын фашистиг чулданыгдан адырып алыр дээш тулчуп турган кижилерниң [illegible] тудуткен көргени бо-дур.

Ол дээрге Тиилелгениң чепсээн тылга бүдүрүп турган кижилерниң [illegible] болгаш [illegible] биле хүндүлээниниң демдээ-дир.

Фашизмге удур демисешкен болгаш ону тиилээн кижилерниң маадырлыг чоруу өлүм чок. Маадырлыг ол чорук чүс-чүс чылдарда мөңге чурттаар.

Дайын шагда-ла доозулган. А өлген төрелдеривистиң чаңгыс полкка турган өңнүктери бистиң чугаалары бистиң са[illegible] чоруур. Оларның арын-шырайлары [illegible] кестүп, оларның күштүг холдары бистиң холдарывысты дыңзыы-биле тудуп турар. Олар чүнүң дугайында чугаалаажык, оларның-биле кады чүүн [illegible] сактып турар бис.

Өлүм оларны чагырып шыдавас, чүге дээрге олар бистиң [illegible], бистиң ажыл [illegible] болгаш [illegible] леривисте чурттап чоруурлар. Ажыл-иштиң болгаш байырлалдың хүннеринде олар бистиң-биле кады чоруурлар. Оларның чырыткылыг овур-хевирлери, оларның сыныш чок характери, бистиң революстуг [illegible] зинге оларның шынчы бүзүрелин дайын соолгуда төрүттүнгеш, өзүп келген салгакчыларда тодаргай кестүп турар.

[illegible] эң сөөлгү дайын болганынга дөртен беш чылдың уттундурбас тиилелгелиг чазынында фронтучулар бистер бүзүрел турган бис. Бистиң ажы-төлүвүс [illegible] дааман, агаар дүвүрээзиниң [illegible] кижи ханының төк[illegible] ада-[illegible] кагбас [illegible] бышка [illegible] кажан даа көрбес дээрзинге бүзүреп турган бис. Дайзын-биле [illegible] ол бүзүрел биске берип [illegible] Бистиң чуртувуска болгаш бүгү-ле диптерге [illegible]

(Уланчызы 2-ги арында).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ КИЕВЧЕ ЧОРУПКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев май 8-те Москвадан Киевче чорупкан. Ол «1941—1945 чылдарның Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң украин күрүне музейи» деп мемориалдыг комплексти [illegible] байырлалга киржир.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү байырлалга Москваның [illegible] баштыны СЭКП-ниң МХК-ның бирги секретары В. В. Гришин олар база чорупканнар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, М. С. Горбачёв, А. А. Громыко, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. А. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарёв, М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның секретарлары И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүннери Г. С. Павлов, И. Г. Павловский, С. К. Цвигун, Г. К. Цинев, Н. А. Щёлоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат Ю. М. Чурбанов, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин эш Л. И. Брежневти [illegible] үдээннер.

Ол ышкаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов олар база Киевче чорупканнар.

(СЭТА).

КИЕВ ЧЕРИНГЕ ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН УТКУУШКУН

КИЕВ. (СЭТА-ның тускай корр.). Бо хүн—май 9. Советтер чуртунуң улустарынга кезээде уттундурбас болгаш оларның сагыш-сеткилин долдурууштар. А киевчилерге ол бөгүн ийи дакпыр байырлалдыг: олар Тиилелге байырлалын демдеглеп база эргим аалчы — Леонид Ильич Брежнев-биле ужурашкан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы «1941—1945 чылдарның Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң Украинада күрүне музейи» деп тураскаал комплексин ажыдарынга [illegible] байырлалдарга киржир дээш Украин ССР-ниң найысылалынга чеде берген.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, байырлалдарга Москва делегациязын [illegible] баштаан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП Москва хоорkомунуң бирги секретары В. В. Гришин чеде берген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий, Ленинград делегациязының баштыны, СЭКП Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. Ф. Ватченко, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко Киев вокзалынга Леонид Ильич Брежневти өөрүшкү-хүндүткел-биле уткуп алган. Уткааннарның аразында Украин ССР-ниң оон-даа өске [illegible] Киев хоорkомунуң бюро кежигүннери [illegible] кандидаттары, республиканың партия обкомнарының бирги секретарлары, шериг начальниктер, дайын хоочуннары, алдарлыг кижилер — Совет Эвилелиниң Маадырлары болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары чораан.

Уткааннарның аразында Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальниги армия генералы А. А. Епишев-ле баштаткан ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң, Дайын хоочуннарының совет комитединиң, маадыр хоорайларның, Украинаның областарының делегациялары база чоraан.

Киевте байырлалдарга эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов чеде берген.

[illegible] Леонид Ильичиге хүндүткелдиг [illegible] белээн сунган. [illegible]

Вокзал чанының шөлү байырлалга уткуштур каастаттынган: түк азар чагыглар — Совет Эвилелиниң болгаш Украин ССР-ниң күрүне туктары, киевчилерниң холдарында байырлал транспаранттары. Кончуг улуг хаалга: «Маадыр-хоорай Киев Силерге изиг байыр чедирип тур, эргим Леонид Ильич!» деп домну бижип каан.

Эш Брежнев шөлче үнүп келген. Киевчилер ону үргүлчүлелдиг алгыш часкаашкыннары-биле, [illegible] байыр [illegible] чедирген. [illegible] начальниги рапорт берген. Совет Эвилелиниң болгаш Украин ССР-ниң күрүне гимнин күүседкен.

Л. И. Брежнев совет дайынчыларының — чаагай шеригниң, уждуукчуларының, [illegible] чыскаалын эртээн.

Автомашиналар мемориалдыг комплекске шууштур чорупкан. Эрте-бурунгу болгаш [illegible] Киевтиң кудумчулары болгаш шөлдери кызыл туктар-биле [illegible] украин [illegible] шиметтинген. Кудумчуларны кежилдир, бажыңнарга «СЭКП-ге алдар!», «ССРЭ Конституциязы [illegible]», «ССРЭ-ниң эрес-дидим Чепсектиг күштери делгерезин!», «Бүгү-ле чүвени кижиниң чаагай чоруу дээш, кижи дээш!» деп [illegible] турган. Чер болганда өөрүшкүлүг арын-шырайлар.

Октябрь Революциязы [illegible] республиканың [illegible] бүгү Совет Ада-чуртка [illegible] ССРЭ-ниң улустарының быжыг найыралынга тураскааткан [illegible] күүсеткен. «Арсенал» бүдүрүлге каттыжыышкынының фрезеровщиктер бригадазы П. И. Иванов ажылчын [illegible] дугайында, бүгү совет улус [illegible] доктаадыл [illegible] чок ажыл-[illegible] дээш Леонид Ильич Брежневке республиканың ажылчы [illegible] муруузундан [illegible] өөрүп четтиргенин илереткен.

Автомашиналар бүгү [illegible] эргээр чорупкан. Киевтиң [illegible] Леонид Ильич Брежневке [illegible] байыр чедирип турган.

Е. ИВАНОВ
А. БЕЛИКОВ.

ТИИЛЕЛГЕНИҢ БАЙЫРЛАЛЫН ХОЛБАШТЫР

КИЕВ. (СЭТА). Тиилелгениң байырлалын холбаштыр Украин ССР-ниң найысылалынга байырлалга чеде берген делегацияларның [illegible] Украинаның Компартиязының ТК-зы болгаш республиканың чазаа дүүн дүштеки шайлалга тургускан.

Эш Л. И. Брежнев Тиилелгениң байырлалы-биле холбаштыр аңаа олурушканнарга чүректиң ханызындан байыр чедирген. Совет кижи бүрүзү — Ада-чурттуң Улуг дайынынга киржикчи эвес-даа бол, чоннуң маадырлыг болгаш күш-ажылчы эрес-маадыр чорууну дорт салгакчызы-дыр деп, ол демдеглээн. Киевте чаа тураскаал — бистиң ииги алдарывыска, бистиң ииги чор[illegible] [illegible] байырлалын [illegible]

Эш Л. И. Брежнев болуннун [illegible] демдеглээн.

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин чогаадырынга, республикаларның, [illegible] оларның, областарның, [illegible] ларның инициативазынга, район бүрүзүнүң, бүдүрүлгечи коллектив бүрүзүнүң база бистиң ажыл-ишчи бүрүвүстүң инициативазынга дептем оруктарны ажыдып турар.

Бо залда Москваның, Ленинградтың, өске маадыр хоорайларның төлээлекчилери бары барымдаалаан, бистиң хөй национальдыг Төрээн чуртувустуң бүгү аргаларын билдилиг каттыштырарының дугайын [illegible] артык эвес боор деп бодаар-дыр мен. Ол дээрге чурттуң аажок улуг материалдыг [illegible], оон эртем-техниктиг [illegible] ажыл-агыйжы бот-биле ажыглаарының эң туруг [illegible]

Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын [illegible] биле уткаан.

Эш В. В. Щербицкий Киевке Тураскаал комплекстиң ажыттынганынга киришкени дээш аалчыларга чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин илереткен.

Дүштеки шайлалга чүректиң ханызындан, эштиг байдалга эрткен.

ЧОННУҢ МӨҢГЕ ТУРАСКААЛЫ

Билдинмес солдаттың Москвада хөөрүнге май 9-та, Тиилелге байырлалында, кижилер кайгамчык хөй чыылган. Дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, Совет Армияның болгаш Флотунуң дайынчылары, [illegible] Ада-чурттуң Улуг дайынының [illegible] чүве чок маадырлыг чоруктуг кылган болгаш Ада-чурттуң аас-кежии, өртемчейниң тайбың амыдыралы дээш амы-тынын берген солдатка тураскаалдың өзулалын кылыр дээш [illegible] келгеннер.

Дайындан эгелбейн баргаңнарның [illegible] [illegible] чечектерин Билдинмес солдаттың хөөрүнге салган.

[illegible] гарнизонунуң шериглери чыскаалыпкан. Чыскаалганнарның кырында — эжелекчилерге удур тулчуушкуннарга [illegible] туктары.

ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчылары Совет Эвилелиниң маршалдары Н. В. Огарков, В. Г. Куликов, С. Л. Соколов, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, генералдар, адмиралдар совет шериглерге тураскаалды сактып өзулаар дээш база аңаа чедип келгеннер.

Кажыкчаалдың [illegible] чаңгыланып турган. Билдинмес солдаттың хөөрүнге чечектерин салган. Чаңгыр-кызыл кожаада мынча деп бижип каан: «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң дайынчыларындан Билдинмес солдатка». Фашистиг эжелекчилерге удур демиселге боттарының амы-тынын берген маадырларга тураскаалды сактып, кажыыдал [illegible].

Совет Эвилелиниң күрүне [illegible] ыныгтен. Москва гарнизонунуң шериглери Билдинмес солдаттың хөөрүнүң баарын-биле [illegible] шаан, чыскаал-биле эрткен.

(СЭТА-ның корр.).

ДҮҮН НАЙЫСЫЛАЛГА

1981 чылдың май 9 [illegible] Германияга [illegible] Совет Эвилелиниң 36 чыл [illegible] Тиилелге [illegible] Ада-чурттуң Улуг дайынының [illegible] тургузар [illegible] хүннерде [illegible] шагда [illegible] Дайынның хоочуннары [illegible]

Дыка хөй сагыш алгылары бар турган. Оларның аразында — [illegible] Украин ССР-ниң Ровно областының Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының кол режиссеру Я. Бабий, Украинаның улустуң артизи Н. Гурская, республиканың алдарлыг артистери [illegible] Гаврюшенко, М. Ярыш, [illegible] болгаш өскелер [illegible] бар.

[illegible] улуг баштыңы В. И. Ленинге тураскаалдың баарынга чечектер салыр байырлалдыг [illegible]. Оркестр ойнай бээрге, дайынның, күш-ажылдың хоочуннары, партияның [illegible] — Ленинниң [illegible] төлээлекчилери тураскаалдың баарынга дириг чечектерин, когаан гирляндыларны салган. Хоочуннарның бажында Совет Эвилелиниң Маадыры Л. Н. Ефимов, Алдар орденинниң бүгү үш чергезиниң эдилекчизи Д. М. Комарицын, Ленин орденниң эдилекчилери: А. Н. Канунников, М. Г. Мамаев, тыва эки туралар Т. Х. Тас[illegible], М. Т. Моңгуш, Б. Ш. [illegible] турган.

С. МОНГАЛ

ЧУРУКТА: В. И. Ленинге тураскаалдың баарынга чечек салган байырлыг өзулалдың үези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

СОВЕТ УЛУСТУҢ ЭРЕС-МААДЫР ЧОРУУ ЧҮС-ЧҮС ЧЫЛДАРДА ЧУРТТААР!

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible]

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible]

ЭСТАФЕТА МААДЫР ХООРАЙЛАРДА

ОДЕССА. (СЭТА-ның көрр.).

[illegible]

БАЙЫРЛАЛДЫҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

Тиилелге салюдунуң оттары маадыр хоорай Москваның [illegible] дээрге вожок улуг хөй өңнүг чечек болу берген. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң найысылалы Тиилелге байырлалының хүнү — майның 9-ту артиллерияның үжен [illegible] деглээн.

Фашистиг Германияны ашкан Тиилелгениң 36 чыл оюн демдеглээри-биле эвилелдешкен республикаларның найысылалынга, маадыр хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Одессага, Севастопольга, Новороссийскиге, Керчиге, Тулага маадыр шивээ Брестиге, ол ышкаш Калининград, Львов, Донда-Ростов, Куйбышев, Свердловск, Новосибирск, Чита, Хабаровск, Владивосток болгаш Североморск хоорайларга база салют болган.

КАЛБАК ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН

НАТО чурттарының болгаш ССРЭ-ниң ортумак ыраажылдыг чаа ракета-ядролуг чепсектерин Европага туругуспас дугайында СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң кодурген саналын бүгү делегейде калбаа-биле чүүлдүгзүнүп көрген. Күрүне, политика болгаш хөй-ниити талазы-биле көску ажылдакчылар, хөй-ниитиниң массалыг организацияалары, профэвилелдери, парлалга органнары ону деткип турар.

Делегей байдалын эккижидеринче угланган оруктуу ажыткан, Совет Эвилели чаагай туразороктуун база катап көргускен деп, **Лейбористиг партияның** [illegible] **англи парламентиниң кежигүну Р. Браун** демдеглээн. Совет санал — душкууруг чорукту [illegible]

[illegible] чамыралдарның аңаа немеп терге таарымчалыг байдалдарны тургузар ийик деп, **Австрияның Компартиязының Даргазы Ф. Мури** демдеглээн. Совет Эвилелиниң чаа тайбың шавар халдаашкыны ССРЭ [illegible]

[illegible] Вашингтон [illegible] сенатор И. Пасти демдеглээн. Ол пропагандазы шуугаазын ның алыс сорулгазы — ракета-ядролуг чаа чепсектерин Европаның улустарынга доңмаштыныры, шериг талазы-биле ССРЭ-ден ажыг күштүг болурун чедип алырыдыр. Ынчангаш Барыын Европа чурттарының чону НАТО-нуң ол агрессиг планнарынга удур. Соңгу Атлантика блогунуң та[illegible]

улам немей естүрери болуп турар. Барыын Европага НАТО-нуң ракета-ядролуг чепсектерин чаартырыг чепсеглелиниң контроль дугайында ССРЭ-биле келир үеде чугаалажыышкыннарның [illegible] дээр Ак бажыңның бадыткалдары шуут-ла хоозун чулчуруушкуннар-дыр деп, Р. Барнет айыткан.

Ындыг ыяныыг бадыткаашкыннар бо талазы-биле чугаалажыышкыннарның бүгү торгуудунче чоруушкак-тыр деп, ол онзалап демдеглээн. НАТО-нуң политиказы Совет Эвилелинден [illegible]

[illegible] Финляндияның Социал-демократтыг партиязының парламент фракциязының даргазы Матти Ахде [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

Партийжи амыдырал: күүселдениң хыналдазы

ДОКТААМАЛ, ДЭЭШТИГ КЫЛДЫР

«Шиитпирни хүлээп алгаш, ооң айыттынган хуусаазында ... чедип алыр херек. Контрольдуг ... дузалаар ужурлуг. Ол контроль үстүнлен болгаш адаанындан хары угла доктаамал болгаш оперативтиг боттанган турар ужурлуг» деп, СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигдие секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ол бүгүнү удуртулга болдургаш, ... контрольдаарының болгаш хыналдаарының айтырыгларын ажылга ленинчи стильди ажыглаарының, күүсенчи сагылга-чурумну быжыглаарының чугула кезээ деп көрүп турар бис.

Ынчангаш шиитпирлер күүселдезин контрольдаарынга ... рынган айтырыгларны сөөлгү чылдарда парткомнуң болгаш коммунистерниң ниити хуралдарынга ... келген. Хүлээп алган шиитпирлер күүселдезиниң дугайында ... партия хуралдарынга коммунистерниң киирген саналдарын күүседиринге киржилгезиниң дугайында коммунистер болгаш ...

даары четпестерни ой-шаанда чайладыр, эки туңнелдерни эскерип, хөгжүдер аргазын берип турар.

Кажан тодаргай доктаалды хүлээп ап, ында айыткан чүүлдерни күүседиириниң хуусаазын, харыысалгалыг кижилерни айыткан турда, ынчан күүселдезиниң хыналдазын эки боттандырып болур. Парткомнуң ажыл планынга күүселдени контрольдаарының болгаш хыналдаарының кол-кол айтырыгларын киирип турар бис. Парткомнуң барык-ла хурал бүрүзүнге мурнунда хүлээп алган ... дугайында айтырыгны киирер.

Партия хуралдарынга ком... тускай кыдыраашты парткомга тургускан. Хуралдарга болгаш ... алгаш шиитпирлерниң күүселдезин квартал төнчүзүнде бир ... Шиитпирлер күүселдезин контрольдаарын болгаш хыналдаарын организастаарынга кадрларны, партия активин өөредир сорулга-биле семинарларны чоруткан. Ажаа бригада партия организацияларының секретарьларын, партбөлүктер организакчыларын, комсомол, ...

[illegible]

М. КАРА-САЛ,
«Өөк» совхозтуң партком секретары.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Екатерина Сергеевна Бизеева ... «Улустарның Найыралы» орден-биле шаңнаткан Хоочун бригадир аныяктарны ... Екатерина Сергеевнаның удурткан коммунистиг күш-ажылдың бригадазы 1981 чылдың планын ... ай санында база ажыр күүседип турар. Олар эрткен 4 айларда тудуг монтаж ажылдарының планын 145 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 137,4 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТА: «Улустарның Найыралы» ... Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Е. С. Бизеева ... Э. Анчимаа-биле.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ИПАТОВЧУ ЁЗУ-БИЛЕ

КАЗАНЬ. [illegible]

РИГА. [illegible]

КАЛУГА. [illegible]

ЧИМКЕНТ. [illegible]

БРЯНСК. [illegible]

ЛИПЕЦК. [illegible]

КРАСНОДАР. [illegible]

АСТРАХАНЬ. [illegible]

РСФСР-ниң автономнуг республикаларында

ХЕМ ЭРИИНДЕ ТУТТУНГАН

Пионерлерниң болгаш ... ның чаа ордузунуң тудуу Улан-Удэ хоорайга ...

Архитекторларның бодап турары-биле алырга, шагның суглут Уда хемниң эриктеринге пионерже хоорайжыгаш чаттыла бээр. Кол тудуг-биле чергелештир 450 олуттуг улуг зал, спорт залы, ... столовая туттунар. Олар ... бот-боттарының аразында ...

[illegible]

Д. САНЖИЕВ.

Улан-Удэ.

ХООЧУННУН САДТАРЫ

[illegible]

Г. НАСОНОВ.

Грозный.

СОЛДАТ, ЧУРУКЧУ, БАШКЫ

[illegible]

А. ШАМРАЕВ.

Элиста.

ХООРАЙНЫН НОГААН ХЕВИРИ

[illegible]

... изигле серин кедер.

В. РАТЕНКОВ.

Махачкала.

Дотиан Мунзук — Эрзинде «Чаа орук» совхозтуң тевежизи. Ооң аалындан бо хүннерде улус үзүнтелбестээн: теве кыргып турар. А ол дээрге эң-не чымыштыг ажыл. Ылаңгыя эмдик тевелерни тудары болгаш ужурары ... берге.

«Чаа орук» совхоз 220 тевелиг. Оларны Д. Ш. Мунзук биле М. С. Баады кадарып турар. Бо хүннерде ... эгелээн. Шуптузунуң төлү менди.

ЧУРУКТА: тевежи Д. Мунзук.

В. КРИВДИКТИҢ фотозу.

МАКТАЛДЫГ

[illegible]

М. ТИРЧИН.
Тес-Хем район.

ШЫНАРЛЫГ СЕПТЭЭН

Улуг-Хем районда ... [illegible]

ажылга база эң идепкейлиг киришкен. Ооң дараазында ... [illegible]

Т. ОЧУР-ООЛ.

БОРА-ШАЙЖЕ КОРУНЗЕ

[illegible]

Сүт-Хөлден медээлер

Өөредикчилерниң дузазы

[illegible]

Четтиргенин илереткен

[illegible]

Х. СЕМИС.

Белеткээн

[illegible]

О. БОРАШ.

ЧОНУНГА ХҮНДҮТКЕЛДИГ

[illegible]

Х. ОВААН-ООЛ.

Мумин КАНОАТ, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады (Таджикистан)

Ахмед ТУРДИЕВ.
«Сталинградтың үнери» дег шүлүглелден

АЛДЫГЫ ҮН

Ноябрь 25
Орус снайпейлер болгаш муңгак машина адар дайынчылар — Сталинниң оорниукчулери болганы чергее чугаажок. Диң-хүн чок олар бисти кедеп турар-дырлар. Часпас-даа чаа адар... Кара чаңгыс бажыңны бежен сес хондур шүүргеден келдивис! Көңгүс хей болган... Элдевейлиг таварылга болбас чүве болза, бистерниң кайывыс-даа Германияже кайын ээп чанарыл аан. Мен элдеп-хуулгаазын таварылгага ам шуут бүзүрей вестээн мен... Үе орустарның талазынче эргиле берип-тир...
(Гитлержи солдаттың демдеглеле дептеринден).

Бистиң бажыңывыска — «Павлов бажыңынга» — өлүмнерге өжешкен дег чаш төл төрүттүнген. Кыс урут. Өөрүм шупту ону Зина деп адай берген, а мен Зиндаги — амы-тын дей бердим... (Ахмед Турдиевтиң чагаазындан) Зинаида Селезнёва ам-даа Волгоградта чурттап чоруур.

Оттар хемде чалбыраштаан,
Оруктарда хөрлээлеткен.
От бөгүн одаанда чок —
Ол казапчадан чалбыыш-
тыгае
Каан дээр безин кыпкан
отта.
Кара чер-даа хайлыг өртте.
Кызыл чечек каас-шинниң
Кыпкан оттуң өңү хунаан!
Будукта от халаңнашкан.
Буруудадыр ялалакчы —
бөгүн чүтле от...
Шамбала дег
халап тамы дүвүнге мен
Чаш төл үнүн
[illegible]
дыңнап кагы мен!
Далайым ай!
Булут өртең.
[illegible]
Автомат-боом изиг кос-ле!
А чаш төл ону чүге
тоорул!..
Частыр окка, үгер-боолар
[illegible]
чуртталгазын мен
Самолёттар бисти кыйыр —
[illegible]
[illegible]
Чаш төл чүү
Шала адаа — [illegible]
Өмээржиптер шаг чок-даа
бол.
Өндүр улут дыңналы-дыр!
Ооң үнүн дыңнавас дээр
ужур турбас
Ол үннү билбес кижи кайын
турар
Дүнүн божуур херээженниң
база
Черниң човуурутаары
шак ол үнде
Тудушкаштың кээргел дилеп
турары ол
А удатпайн чаяан чогуп,
Өрү чаштыг кижи төлү
Өртемчейге кестүп келген!
Аваазының аяк ышкаш караа
тыраан
Кыс урут төрүттүнген...
Хыктыгларданы өжээн негеп,
Кырлар ажып, оран эргип
Өөрүмнү орнукшудуп,
Ол чаъс
шуурганнында
чүнү канчап чорбадым
дээр!
Амыдырал, [illegible]
Айдызынга чалбарыдым!...
Авыралдыг тайбың өйде
хэр чаап турган ышкаш
чүве.
Хензиг-чашта өңнүктерим
карааm орта кестүп
келди
Хеглип калтан хоорайлар
катап база
туттунганзы
Үрел чырык чайнап турар!
Чер үрезин оштаан,
илиртээрге арта салам
Кыс урут мында
төрүттүнген...
Черим сени сактып келдим
Гиссар!
Сени база көрүп кагдым,
эргим кадай
Кызыл тыным.
Кымдан артык эртинем
сен.
Сенээ дүне
үзүм чагаа шелип кагдым
Ден чок-даа бол
[illegible]
Өзүм черле өрт хып турду...
Теректер ам-даа хып тур
[illegible]
Частып турлар
Самолёттар — кыс-чай чок
Атака — та чеже [illegible]
Мында чээрби эр бис.
Чазак — бистии.
Чоннуң чазаа
Совет чазак!
[illegible]
дайын аразынга
кыс урут төрүттүнду...
Чер бар болза — кавайы ол
Чер бар болза — бажыңы ол.
Өртемчейни өрт, ыш
бүргээн,
Өөрүмнүң, мээн тыным
кесте-даа бол,
Өлүм-халап чөргээн чашты
[illegible]
Сарыг баштан чаңгыс-даа
дүк дүжүрбес деп
Сагыжымда билип ор мен...
Үгер-боолар
үттүг-таарлай кондуп
[illegible]
Үрелик-бузук —
дайзыннарның бодалында —
Үнер-кирер тыныыг чүве
[illegible]
Ыыл, от бүргээн шак бо
бажыңга
[illegible]
келир өйде чурттаганың
Үрезини төрүттүнген
Ынчангаштыг
Черниң бүгү өндүр ады
Ында бөгүн мөөңнеттинген!
Бистиң сөөлгү оңгувус бо.
Бистиң сөөлгү шивээвис бо
Шак бо бажың буступ
дүшсе,
өске бүгү бажыңнар-даа
чуурлуп калыр...
Чараш кызым, шөлээн уду.
Чаага сен бүзүреве.
Чоннуң сени шагда
манаан!
Аажок манаан.
Чолуктарны бо бажыңче
черле эрттирбес бис —
шөлээн уду.

Очулдурган Ю. КЮНЗЕГЕШ.

БАРААННАРНЫ — ЧОНГА

Приморск край Владивостоктуң шаажан савы кылыр заводу тургустунуп келгениниң юн чылдарының дургузунда 150 миллион ажыг кылыгларны бүдүрүп үндүрген. Столоваяларга ажыглаар, шай болгаш кофе кудуп ижер сервистер — 53 хевириниң продукциязы магазиннерже кирип турар.
ЧУРУКТА: заводтуң кылып үндүрүп турары хөлектериниң хевирлери.
Ю. МУРАВИННИН фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Минскиниң «Горизонт» бүдүрүлге каттыжыышкынының бүдүрүп үндүрген «Горизонт-Ц250» деп чаа телевизору оңнуг болгаш ак-кара хевирни көргүзер дамчыдылгаларны бедик шынарлыг хүлээп ап, көргүзүп турар.
Г. СЕМЕНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Бойдусту камгалаар

ВОЛГА КАЙЫН ЭГЕЛЭЭНИЛ?

Волганың бажы Валдай бедигээжинде дээрзиң кижи бүрүзү билир хирезинде-ле, гидрологтар ол улуг хемни Уралдан эгелээн деп чугаалаарлар — ол база-ла шын. Миллион чылдар бурунгаар Волга амгы Кама-биле дөмей агып чыткан деп, эртемденнер санап турарлар. Ооң адакы «каъттары» амгы-даа үеде бар.

Чер адаанда канчаар-даа аажок улуг суг системазы барын геологтарның шинчилелдери көргүскен. Хемниң бурунгу уну — дус чок арыг сугнуң төттүнмес шыгжамыры. Бойдустуң ол байлаан ажыглап болур деп шинчилеттинген. Ону Ошкар-Олага баштай эгелээн. Бурунгу Волганың суу дыка хөй чуртталга кварталдарын хандырып турар.

Амгы Волганың терең болуру бо үеде безин Уралдың хемнериниң болгаш арга-арыының байдалындан улуу-биле хамааржыр. Урал дээрге чаъстарны тывылдырып, хемнерни тереңнедип турары-биле кайгамчык улуг девискээрде кижилерниң амыдыралынга ачы чедирип турар даг белдири дир деп, улуг орус эртемден Д. И. Менделеев бижээн.

Башкирияда суг курлавырын камгалаарынче улуг кичээнгейни салып турар. Республиканың девискээриниден 1000 ажыг хемнер [illegible] агып үнген. Оларның хөй кезии Волга-Кама бассейнинче кирген. Арга-арыг өстүрүкчүлери, эртемденнер чуртунуң ол чугула арга-ыяш болгаш суг фондузун камгалаарының программазын [illegible] ону боттандырып турар. Бичии хемнерниң [illegible] чоруткан, оларның суг режимин шинчилээн. Хемниң унунуң ол-бо талаларында камгалал куржаан тургускан. Ол черлерге ыяш кезерин, тулааларкургадырын, мал одарладырын хораан.

Р. РУПЫШЕВ.
СЭТА-ның корр.

ЧОДУРАА

Чаңын-биле эртken кижээ
Чаагай чыдың чытталып
кээр.
Чокпак акыр чечектерлиг,
Чодураа, сээң чаражыңны!

Чурттаганың магалынга
Шупту өөрүп, хөглээн
ышкаш.

Шыргай, ногаан бүрүлерин
Сымыраачын турарын көр

Сээң бүгү чараш, каазың
Сеткилимни долдурду.
[illegible]
Ынаам [illegible]
мен.

К. ШУРУҢ-КАРА.

Чалыы чылдарывыста

Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга хадыгдыыш тургушкуннар чоруп турган үе. Ынчан бис театр училищезинге өөренип турдувус. «Бүгү-ле чүвени фронтуга, бүгү-ле чүвени — тиилелгеге!» деп лозуң каяа-даа тарап чоргээн турду. «Фронтуга чүнү-биле дузалаан сен?» деп коңгүр улуг плакат кижини чайгаар-ла кичээндире бээр турган болгай. Ынчаарда театр училищезинге ажылдап турган башкыларывыс И. Я. Исполнев, А. В. Шатин, Р. Г. Миронович [illegible] театр жыткан көргүзүглерин белеткедин турганын утпаан бис. «Ыдыктыг дайын», «Тулчуушкунче» дээш өске-даа бир чамдык ырларны театрның ниити ыры бөлүүнге [illegible]. Гитлерни шооткан сценаларны база тургузуп турганын сактыр-дыр мен.

Бистиң аравыска кедергей шүлүк номчукчулары-даа турган болдур ийин. С. Васильевтиң «Ындыг партия бар» деп шүлүү-биле чергелештир Олег Намдараа «Каарган болгаш [illegible]» номчуур чүве. Бистиң ыраажыларывыс Кара-кыс болгаш Максим Мунзуктар, Хүргүлек Конгар, Николай Өлзей-оол оларның репертуарынга орус, тыва ырлар элбек турган.

1941 чылдың эртежик күзү турган боор. Агаар-бойдустун аязы аажок, театр училищезиниң уран чүүл удуртукчузу И. Я. Исполнев бистиң шуптувусту чыып алган, кижи-ле хөй. Оркестр-даа бар, ниити ыры бөлүү, шии болгаш балет бөлүктери. Чоокку үеде чоңга бараалгадыр программа-биле ол бисти таныштырган.

Даартазында Межегейге чеде берген бис. Концертивис ногаан шыкка болган. Көрүкчүлер эңмежок. «Охалай, эки-дир оо! Чаражын аа!» дээн чугаа-соот оон-моон дыңналып кээп турду. Ынчан Кара-кыс Мунзук «Бай-ла Хемчиктн» узун ыры ырлап турар. Олег Намдараа «Ындыг партия бар» деп шүлүктү, Николай Өлзей-оол хоюг үнү-биле «Конгургайны» ырлап [illegible] ниити ыр бөлүү «Ыдыктыг дайынны» күштүг чаагай кылдыр күүседир. Кижилерниң сеткил-сагыжында [illegible] болур. Концерт төнер. Араттар ындыг-ла дүрген тарап [illegible] ры-даа бар болур. Фронтуга чорудар белектерин-даа сонуургадып чугаалаарлар. Хоюг сарыг шайын аартадып, чигирбоовазын-даа биске салырлар. Оюн-концертти көрүп, магадааның араттар шын-на сеткилибиле илередип турганын кижи кайын уттур.

Эрги чүък машиназы хөлгевис ол-ла болгай. Ырак-узак оруктарга [illegible] бээр. Канчап-чоор бут кырынга тургузуп алгаш база-ла чорупкаар турдувус. Ыр-шоор үстүр эвес. Оюн-баштак-даа төктүп-ле келир. Чоңга бараан болуп чоруур ынак херекселилимбизин холдан салбас Владимир Могальбин база-ла баштак үзер эвес. Оңгул-чиңгилдиг багай оруктарга кузов кыдыынга чоруп ора, машина хенертен опаш дээрге, орук кыдыында элезин деңгелчикке-даа (аас [illegible]) болур кижи болгай.

Ынчап 1942 чыл чүве. Моон [illegible] Тываның улустуң чогаалчызы Степан Агбаанович Сарыг-оол турган. Тываның ырак-узак булуңнарының бирээзи Тожуга ай дургузунда оюн көргүскен бис. Ам болза ында кижи бергедээр чүү боор. Самолетка олурупкаш, каш-ла минутада ужуп чеде бээр сен. Ынчан алды ай үези чүве. Тожуга чедери дыка бергедээн. Сарыг-Сепке чедир багай машиналыг четкеш, оон чүү-хөөвүстү аъттарга чүдүрдүнгеш Хараалче уг-лапкан бис. Бойдустуң каасчаражын чүү дээр боор, кижи-ле магадап ханмас. Шиш-шиш кашпалдар, бедик дагдар, чэлээш өнүн былаап турар чечек-чимис...

Ынчангы Хараал алдын уургайынга оюн көргүстүвүс. Оон ынай хем-биле салдарга олурупкан бис. Аяс хүннер таварышкан, хемден балыктап чордувус. Хамсырага ивижилер бистиң көргүзүүвүстү сонуургадылар. Даг ээзэ черге чоп чыглып келген. Артист Любовь Севильба чарлакчылап турган. Театржыткан көргүзүгнү эң-не баштай көргеш, ивижилер сеткил ханганнар, катап-катап дилеп, өөрүп турдулар...

[illegible] чалыы чылдарывысты сактып келгеш, үе-шагдан бээр кады ажылдап, чонунга бараан болуп чоруур эш-өөрүн кижи кажан-даа кайын уттур. Тываның ырак-узак оруктары-биле чеже чорбадывыс дээр. Уран чүүлдуң эртинелерин чоңга чедирер чаагай херекке үлүүвүс кадып чораанывыс [illegible].

М. РАМАЗАНОВА,
Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи.

ТААКПЫЛААШКЫНДАН — ӨКПЕ РАГЫ

Таакпылаар бе азы кадыын камгалаар бе дээрзин шилип алыры — кижиниң бодундан хамааржыр.

Сөөлгү үжен чылдарда өкпе рагы хоралыг ижыктарның эң нептеренгей хевирлериниң бирээзи болу берген. Амгы үеде. [illegible] өске-даа чурттарда ышкаш, Совет Эвилелинде ол аарыг-биле аараан кижилерниң санының хөйү илерээн.

Өкпе рагының ынчалдыр дүрген нептерээн турарының чылдагааны чүдел? Ол аарыгның тыптырынга таарымчалыг байдал — бисти долгандыр турар агаарда рак аарыын тывылдырар бүдүмелдер бар апарганы болур. Улуг-улуг хоорайларның, бүдүрүлге черлериниң болгаш транспорттуң [illegible] меллдер хөй. Оларның бирээзи болур никотиң дээр бүдүмел [illegible] системазының [illegible] ижин-шөйүндү оруунга, төп нерв системазынга багай салдарны чедирер. Ынчангаш таакпы тыртпас кижилерге бодаарга, таакпылаар кижилерден ижин өөлганы-биле 10 катап, инфаркт миокарда аарыг-биле 12 катап, стенокардия-биле 13 катап хөй кижи аарып турар. Таакпыда өкпе рагын тывылдырар бензипрен, [illegible] пирен, мышьяк болгаш өске-даа бүдүмелдер хөй. Оларның эң күштүглери бензипрен болгаш мышьяк болур, өкпеге ижыктарның тыптырын дүрген болдурар. Үстүнде адаттынган бүдүмелдерден аңгыда, радиоактивтиг бүдүмелдер полоний, свинец, висмут база бар.

Эмчиниң сүмези

[illegible] ажыглап турар апарганы өкпе рагындан аарыыр чоруктуң нептерээринге чедирген. Ол ышкаш өкпе рагы кедээ черлерге бодаарга, хоорайларда хөй таваржып турары база ол дугайын бадыткап турар. Ынчалза-даа Кадык камгалалының бүгү-эвилел организация [illegible] өкпе рагының [illegible] биле эпидемиология бөлүү, [illegible] министерстволары болгаш Америкада ракка удур ниитилелдиң директорлар чөвүлели кижилерниң тыныш органнарының рактан аарыырының кол чылдагааны таакпылаашкын болуп турар деп түңнелге келгеннер. Ол түңнелди эртемденнерниң сөөлгү үеде кылып келген клиникалыг, эпидемиологтуг, эксперименталдыг шинчилелдерин барымдаалап үндүрген.

Кижилерниң организминге таакпының хоралы кандыгыл? Таакпы ыжында кижиниң кадыынга кончуг хоралыг бүдүмелдер хөй болуп турар. Таакпының сорту кудулаан тудум, ында хоралыг бүдүмелдер хөй болуп турар. Ынчалза-даа сигареталар тырттары организмге эң айыылдыг болуп турарын ону шинчилеп турган специалистер бадыткаан. Чүге дизе сигарета кыырда, папиростар кыырынга бодаарга, элээн «чымчак» таакпыны ажыглап турар болганда, ону тырткан кижилер бүгү ышты белени-биле бодунче кирип тынып алыр. Статистика ёзугаар алырга, рактан аараан таакпылаар кижилерниң 90 хуузу сигареталар тыртып чораан кижилер боор турар.

Өкпе рагының тыптыры таакпылаар кижи таакпының кайы хирени тырттып турарындан база хамааржыр. Таакпыны хойну тыртып чоруур кижилерниң өкпе рагындан өлүр чоруу эвээш тыртар кижилерге деңнээрге 10 катап хөй болуп турар. Өкпе рагындан аараан [illegible] кижилерниң саны 2 хуу безин четпес боор турар.

Таакпылаар кижилер чүгле боттарының организмин хораннап турар эвес, а хары чанында турар улуг, бичии кижилерниң кадыын база үрелп турарын утпаза чогуур. Бир эвес [illegible] таакпылап чоруур кижиниң организми таакпыга чаңчыга берген боор болза, а таакпы тыртпас кижилерниң организминге таакпының ыжы таварыштыр хоралыг бүдүмелдер дораан дээр. Таакпы тыртпас кижи таакпылаар кижибиле кады таакпылап каан кабинетке ажылдап хүнзээр болза, ол анаадагызынга бодаарга аажок тураптар, оңгажылдаар шинээзи кудулаар, эң ылангыя уггаа биле ажылдаар кижилерге кончуг берге болур. Харын даа бажы аарыр, хоралаал, ажыктал [illegible]. Япон эртемденнер [illegible] таакпы тыртпас херээженнерни бодаарга, ашактары таакпылаар херээженнерниң өкпе рагындан аарып өлүрү ийи катап хөй болуп турар дээрзин шын тыпкаштар.

Таакпылаар ада-иелер уругларының чүгле кадыын хораннап турар эвес, а оларга багай үлегерни көргүзүп турар-дыр. Ындыг ада-иелерниң ажы-төлү бичиизинден тура таакпылап эгелээн болгулаар.

Үстүнде көргенивис чижектерни хөй-хөй шинчилел-дуржулгаларны кылып тургаш бадыткаан дээрзин эгезинде айыткан болгай. Ол дуржулгалардан бир чижек: 23 иусекени таакпы ыжы-биле долдурган ваптыларга суккаш, бир чыл иштинде тургузуп каарга, оларның [illegible] хоралыг [illegible] тыртып келген болган.

Таакпылаар кижилер шуптузу өкпе рагындан аарыр турар эвес болгай, ынчалза-даа таакпылаар кижи бүрүзү бодунуң келир үедеги кадыын бодаар ужурлуг.

А. МАЛЫШЕВ,
онкология диспансериниң эмчизи.

Республиканың кинопрокадының «МЕНИ УЖУТПАЗЫН КУЗЕ» [illegible]

БӨРЗЕКТИҢ САЛЫМЫ

Рассказ

[illegible] болу берген. Кезек кижи МЧАЭ-лежип алгаш, Конгураа хемниң оорунга [illegible] турдувус. [illegible] Кижилер кожутлуг аңдазыннарын, [illegible] [illegible] турган. [illegible]

Бистиң хемче кирер оруувус [illegible] кончуг сырый үнген, чамдык черлерни суг коошпалап каан чоога бар чүве. Ынаар, ол чоогаже кичээнгей салган кижи [illegible].

— Ойт! Дөө ол ыт чүве мызырын [illegible] — деп, [illegible] кайгы [illegible].

— Паа, ыт дээн чүү боор, [illegible] [illegible] [illegible] ыраажы [illegible].

— Бисте боолуг кижи бар бе?

— Чок бе?

— Ынчаарга бөрүнү аллап тургаш согар-ла! Ыя аразында бөрү шыргай дая сывыгы аразынче кире берди.

Мон, шөйбек ыяш, демир [illegible] биле чепестелген аъттыг кижилер чоогаа болган дыр бүзээлепкен, а чадаг кижилер база-ла чүү-хөө-биле [illegible] бөрүнүң [illegible] турар бөрү бүдүрүп кирипкен. Кижилер дээрбекти [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Хеп-хенертен куураш дээт соонда, кижилерниң чырын алган дээрбээп чаза таварааш. [illegible] Аъттыг кижилер бөрүнү сүрүп эгелээн. Бөрү шынап-ла иштинде бир чүвелиг хөй хырны ызырып алган болган.

Човадыр ажылдап каапкан аъттар аңдарган черге кадыр [illegible]. [illegible] Хаялыг [illegible] [illegible]. Бир эвес [illegible] [illegible] Төмүр-оол [illegible] [illegible]. Төмүр-оол шаап бар чораан-ла, бир талакы эзеңгизин чежип ап чораан, чамдык улус ооң ужурун билбээн. Дагнын хаялыг кадырынга чедир кашла базым арткан.

Төмүр-оол бөрүге шаппышаан баргаш, оң талакы холун көдүргеш, харбап дээн соонда, бөрү шөйлү берген, тепкилеп чыткан. Кижилер оорта-моортан чедип келгеш, шагда-ла эрте берген бөрүнү хей-ле каккылаар-даа.

— [illegible]

— Оолдары-дыр деп дем-ле [illegible] [illegible]

— [illegible]

— Хоржок. Ыяк-тыр.

— Аксы ызырыы олу берген-дир.

— [illegible] таңның толу кончуг. Бөрү кек-даа болза, кускун кара-даа болза төлүнге ынак.

Бир-ле кижи хөй хырны чара кезиптерге, ортан карап безик ажыттынмаан үш бөрзек [illegible]

— [illegible]

— [illegible] «Дозатай» [illegible]. Төмүр-оол [illegible]. [illegible] чурттуг үжен дар иштинде аңыы эр болган чоктала «делегейде десек кулискаал өскүп турар үе-дир бо» дээр кижи-дир. «Мындыг болбаазын үеде кижи бөрзек-эникти азырап шыдавас бе? Мээң бөрзекпеним кончуг ыт боор, көөр-даа силер» деп каан.

Шывап-ла бөрзек улуг чагай-даа, угаанныг, чаш-даа эних боор азуу келген. Оон онза чүвези коданчызы. Бир-ле дүне бөлүк бөрүлер кодаңга [illegible] [illegible] ам-даа үнмээн болза-даа, Бөрзекпен [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] биле ылап тулушкан. Бөрүлер бир улуг саар инекти ужурун дээр болгаш [illegible] вейлээш, туткулатпайн барган, инек чүгле чиик балыглаткаш, менди үнген, а Бөрзекпенниң бодунуң хөй черлериниден хан аттыгып турган. Төмүр-оол кодан дуруурээзиниииң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Оон соонда Төмүр-оол [illegible] [illegible] «Шын [illegible] [illegible] [illegible] кирбес» деп. Төмүр-оол улуска чугаалап чораан.

Бир-ле катап бөрүлер-биле улуг шош болган черден Бөрзекпен чүгле тынныг чанып келгеш, Төмүр-оолдун чанынга кээп чыдыпкаш, сортан турбаан.

С. ТАМБА.

телевидение

МАЙ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Суглуг [illegible]» [illegible] — Л. Захлевныйның «[illegible]» деп вокал бөлүүнүң [illegible] Минскиден [illegible] — «Будильник» 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан бооп турар мен!» 11.00 — «Кадыкшыл» Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «[illegible]», программа. «Эртен [illegible]». 12.15 — «Колээден дамчыдылга». 13.15 — «Фронтучулар». Документалдыг телефильм. 14.15 — «Музыкалыг киоск» 14.45 — Уран-чечен телефильм. «Полктуң [illegible]». 2-ги сериязы. 15.50 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 16.50 — «Силерге, хоочуннар!» Музыкалыг программа. 18.00 — «Делегей панорамазы». 18.45—19.00 — Чаңгаа. 19.00 — Фашистиг [illegible] хостаанының 36 чылынга турачкаткан Чехословак Социалистиг Республиканың телевидение программазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Уран чүүл мастерлери». ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Роговцева. 23.00 — 23.25 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Дириг [illegible] дугайында. 15.20 — «[illegible] кижи болур үе» Документалдыг телефильм. 15.50 — «Омега деп вариант». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 17.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Динамо» — «Спартак». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Биче спорт арназындан дамчыдылга. 19.15 — «Кино көрүкчүнүң демдеглели». 20.00 — «Чаштар, тамыктыг удуңар!», «[illegible] дагаа оглу». Мультфильм. 20.15 — Делегейниң чалаг-тере чарыны ГДР-ден дамчыдылга. 20.30 Гандболга ССРЭ чемпионады. СКА (Минск) — ЦСКА. ЦСКА-ның Төп [illegible] залындан дамчыдылга. 21.00 — «Үе» Информастыг программа. 21.35 — 22.50 — «Сурагчы [illegible]». Уран-чечен телефильм.

МАЙ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — Н. Фомкина — «Тогтайдай» Тываның хөгжүм-шии театрының шиизи 19.[illegible] — «Тургузуушкуннуң болгаш [illegible] бынның ленинчи политиказы». Телелекторий «СЭКП болгаш делегейниң коммунистиг [illegible] чериниң». 19.30 — Телемедээлер. 19.40 — «Студентчи меридиан». 1981 чылдың күш-ажылчы семестринге республикада белеткелдер дугайында. 20.05 — Телемедээлер. 20.15 — Чарлалдар. 20.20 — «СЭКП-ниң XXVI съездиниң материалдарын [illegible] нип тур бис». 20.40 — «[illegible] тиинген эртинелер» Документалдыг фильм. 21.00 — «Социалистиг чарыштың хуя демдеглели» Республикада часкы тарый ажылдарының чорудулгазының дугайында. 21.25 — «Ачы-ла сеткилдиг [illegible]» Телеочерк. 22.40—23.00 — «Бойдус байлак-ла, ынчалза-даа...» Документалдыг фильм.

Агаар

Республикага бөгүн булуттуг, аязаар, чамдык черлерге дамырадыр чаъстаар. Соңгу-барыын чүк углаанышкынның хат сегундада 5—10, а чамдыкта 10—14 метр чедир дүргедээр. Дүне — 5—13, хүндүс 11—21 градус чылыг.

Кызылга кожер булуттар чок. Агаарның температуразы дүне —8—10, хүндүс 19—22 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

МАЙ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Сергей Иванович пенсияже үнүп тур» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 21.00. «Чүүден-даа артык увелиг» Бирги фильм — «Тайбыңның баштайгы хүнү». Ийиги фильм — «Үениң мурнааннар» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өлүмнү шыдажып эрткен бис» 9.00, 12.10, № 59 киножурналы 10.40. «Мерседес» четтирбейн барган» 13.50, 15.40, 17.30, 19.20, 21.10 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Автобуска дүлүүшкүн» 11.00, 12.20, 14.20, 16.30, 18.30, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Таро — маңгыс толу» 11.00, «Куда душкен [illegible]» 12.50, 17.20, «Кинсекитес гусарларның эскадрону» 14.30, 19.10 шактарда.

«ЧАНГЫ КИНОТЕАТР»: «Ыт роялыны ырлай берген» 12.00, 16.00, «Таварыглга болган ок» 14.00, 18.00 шактарда.

МАЙ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чүүден-даа артык увелиг» Бирги болгаш ийиги фильмнер: «Тайбыңның баштайгы хүнү», «Катап тургузуушкунуң маадырлыг чоруу» 15.00, 18.40, «Августа император чок турган» 12 сериялыг 9.30, 12.40, 17.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мерседес» четтирбейн барган» 15.00, 16.[illegible], 18.10, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, суртаалга килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, хөдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үзүгүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17668. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң Күрүне комитединиң [illegible] Кызыл, Кочетов кудумчузу, бажың 22 [illegible]

ПС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 111 (11609) | 1981 чылдың май 12, вторник | Үндүрүлгеттингээ 1925 чылда | Өртээ 2 акп.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

«Кырлыг-караны, чиңге-тарааны, фасольду база чечевицаны бүдүреринге болгаш садып алырынга идиг бээр талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Дыка хөй республикаларның, крайларның болгаш областарның партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткел органнары, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу база ССРЭ-ниң Белеткелдер ... «Кырлыг-караны болгаш чиңге-тарааны бүдүрериң база садып алырын көвүдедир талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1976 чылдың август 23-теги № 683 доктаалын ... деп демдеглээн. ...

болгаш Молдав ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Белеткелдер ... обкомнарынга болгаш райкомнарынга, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелинге, ... облкуускомнарга болгаш райкуускомнарга хүлээткен.

... фасольду болгаш чечевицаны бүдүреринде хожудаашкынны ... лика, край, область, район, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге тодаралып көөр, ол культураларның дүжүттүүн улам ыңай бедидериниң база нити ... хүрүнеге садарының планнарын күүседир талазы-биле ... ажылдап кылыр болгаш боттандырар, айыткан культураларны тарып өстүрериниң деп... шиңгээдип алырынга онза кичээнгейни салыр.

...

Эш Л. И. Брежневтиң Украин ССР-ниң удуртукчулары-биле беседазы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев май 9-та Украин ССР-ниң удуртукчулары-биле Киевке ужурашкан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий, Украинаның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигүннери болгаш Политбюро кежигүннеринге кандидаттар ол беседазга киришкен.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов ужуражылгага киришкен.

... Украинаның коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының күжениишкиннерин угландырарының эргежок чугулазын онзалап айыткан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүрген бедидер, үлетпүр продукциязының немей өзүлдезин хандырар дугайында хамыктың мурнунда чугаа чоруп турар. Республиканың кара металлургиязының болгаш хемүр-даш үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң ажылын экижидерин онза чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Бүдүрүлгени эргелеп башкарарының чаа хевирлерин тывары, эртемниң чедиишкиннериниң ажыглаарынга идепкейлиг чорукту Украинаның парторганизациязы кезээде илергейлеп келген деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Украинаның Эртемнер академиязының, Днепропетровскиниң, Запорожьениң, Львовтуң болгаш өске-даа областарның ... ажылының дуржулгазын чугула деп көрген ... шиитпирлерни СЭКП ТК-ның ... деп ...

Чаңгыс сос-биле чугаалаарга, айтырыглар болгаш углуг сорулгалар силерге ... Ниңчалышкак Украинаның Компартиязы ышкаш организация ол сорулгаларны ... дээрзинге бүзүрээр мен. Силерде коммунистерниң күчүлүг армиязы — барык 3 миллион кижи, эки кадрлар бар болгай деп, Л. И. Брежнев ... демдеглээн. Кадрларны чаңгыс ... СЭКП-ниң XXVI съезиниң ... ажыглаар ...

Украинаның Компартиязы бодунуң мурнунга салдынган ... шиитпирлеп келген. Моон соңгаар-даа ындыг болур деп бодап тур мен.

СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш Украинаның ... бүдүрерин В. В. Щербицкий бүзүреткен.

... Совет Украинаның удуртукчуларынге, бүгү ажылчы чонунга эш Л. И. Брежнев күзээн.

(СЭТА).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ КИЕВТЕН ЧОРУПКАНЫ

КИЕВ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев май 9-та Киевтен Москважэ ээп чорупкан.

Эш Л. И. Брежнев-биле ... СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери: ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов болгаш байырлалга Москваның делегациязын баштап кээрген СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин база Киевтен үнүпкен.

Киев вокзалынга эштер Л. И. Брежневти, В. В. Гришинни, Д. Ф. Устиновту СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий, Ленинградтың делегациязын баштап чораан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. Ф. ... республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко, республиканың ... Киев ... республиканың партия обкомнарының бирги секретарлары, ... дайынның ... организацияларның удуртукчулары удээн.

Совет Армияның болгаш ... армия генералы А. А. Епишев баштаан ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң, дайын хоочуннарының Совет комитединиң, маадыр-хоорайларның, Украинаның областарының делегациялары база удээн.

Совет Эвилелиниң болгаш Украин ССР-ниң Күрүне гимнилерин күүсеткен.

Л. И. Брежнев болгаш В. В. Щербицкий шериглерниң ... хевирлериниң төлээлекчилериниң — дайынчыларының ... бараны-биле эрткен.

Л. И. Брежнев болгаш В. В. ... СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов Москважэ чорупкан.

Киевтиң ... Леонид Ильич Брежневке болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге Украина ... байырны чедирип турган.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ МОСКВАГА ЭЭП КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев май 10-да Москвага ээп келген. «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң Украина күрүне музейи» деп мемориалдыг комплексти ажыдыышкынга турасказтаан байырлалга ол киржип чораан.

Эш Л. И. Брежнев-биле ... СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, байырлалга Москваның делегациязын баштап чораан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин база ээп келген.

Вокзалга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, А. А. Громыко, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның секретарьлары И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүннери Г. С. Павлов, И. Г. Павловский, С. К. Цвигун, Г. К. Цинев, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат Ю. М. Чурбанов, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин олар уткаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов олар Киевтен ээп келген.

(СЭТА).

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛААР

Үлетпүр допчулалы

Республиканың үлетпүрүнүң ажылдакчылары СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ...

БӨГҮН СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ ЭКРАНЫНДА:

⊙ ДОПЧУЛАЛ ⊙ ХАВЫЯАЛЫГЛАР ⊙ ПРОФЭВИЛЕЛ БОЛГАШ ЧАРЫШ ⊙ ЧАРЫШТЫГ ФЕРМАЛАР.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Тудуг болгаш архитектура талазы-биле эргелелин Тыва АССР-ниң Тудуг херектериниң талазы-биле күрүне комитеди кылдыр эде тургузар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Тудуг болгаш архитектура талазы-биле эргелелин Тыва АССР-ниң Тудуг херектериниң талазы-биле күрүне комитеди (Тыва АССР-ниң Күртудуу) кылдыр эде тургузар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 11.

Тыва АССР-ниң Тудуг херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга эш Б. Д. Байыр-оолду томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Борис Донгакович Байыр-оолду Тыва АССР-ниң Тудуг херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 11.

Тыва АССР-ниң оттулар чүүл үлетпүрүнүң министринге эш Б. С. Нечаевты томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Борис Семенович Нечаевти Тыва АССР-ниң оттулар чүүл үлетпүрүнүң министринге томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 11.

Тыва АССР-ниң Материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга эш Д. Б. Шожатты томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Доржу Байырович Шожатты Тыва АССР-ниң Материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазынга томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай, 1981 чылдың май 11.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраал!

Чарыш — чедиишкинниң бырaзы, кижизидикчи күжү

XI беш чыл: бүгү талалыг интенсификация — кол үндезин

1981 бирги чыл

Чарыштың девизи: «Ажыктыг, шынарлыг ажылдаар!» болур ужурлуг... Ол дээрге ниитиниң байлаан ээ ёзу-биле көөрү, бүгү-ле бар курлавырларны, бүгү бүдүрүлге күчүлерин билдилиг болгаш чөп ажыглаары, эң эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, бедик түңнелдерни чедип алыры болур.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министерлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның социалистиг чарыш дугайында доктаалындан.

Май

КИЧЭЭНГЕЙЛИГ КӨӨР, САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

«Тинилеге» совхоз мурнунда чылдарда элээн хомудап, планын күүседиринге бүдүрүлгечи көргүзүглери шоолуг эвес болуп келген. Эрткен чылдан бээр база он бирги беш чылдың бирги кварталында чамдык эки түңнелдер бар апарган. Бо чылдың бирги чартыында күрүнеге эът садар планын күүседиптер, төрүүр чүс хойга оназаштыр 80 хураган алдынган. Ону совхозтуң ажыл-ишчилери социалистиг чарышка идепкейлиг киржип тургаш чедип алган. Ажыл-агыйда профэвилелиниң ажылчын комитединиң даргазының моон адаанда чүүлүн ол дугайында парлаан.

Хамыктың мурнунда социалистиг чарышты организастаарынга негелдени күштелдиргени. Ону колдуунда-ла ажыл-агыйда бүдүрүлгениң адырлар занының принцип-биле хоижу бригадаларының, хову ажылынга комплекстиг отрядтарның болгаш өске-даа коллективтерниң аразында организастатынган. ...

рерде бүдүрүлге көргүзүглерин, сагылга-чурумну, экономиктиг ... хөй-нийти ажылынга киржилгезин шынгыы барымдаалап турар бис. Сөөлгү үеде экономиктиг өөредилгеге идепкейлиг киржип турар ажыл-ишчилерниң ... бедик болуп турарын практика көргүскен.

Түңнелдерни тус-тус коллек-...

... Ол ышкаш Эрес-оол Дукей-оол, Татьяна Павлова, Ондар Баян-Доо болгаш ... дээрзи бүгүдеге билдингир. Завод, фер-...

Ю. МОНГУШ.
«Тинилеге» совхозтуң профэвилелиниң ажылчын комитединиң даргазы.

Кызылдың чылыг энергиязының районунуң (ЧЭР) коллективи дыка хөй бичии котельнаяларны ажылдадыкчыларындан каттышкаш 1973 чылда «Тыва коммунэнергонуң» составынга киргеш, улуг бүдүрүлге чери апарган. Коллектив тургустунганындан бээр Кызылга турган 200 ажыг бичии котельнаяларны хаап, нийти чылыг четкизинге кошкан.

ЧЭР-ниң коллективи онгу беш чылда чедиишкинниг ажылдаан. 35 км. чылыг дамчыдар хоолайны салган болгаш 95 чылыг пунктуларын туткан. 1980 чылда чылыг энергиязының планын 115, чылыг бээриниң даалгазын — 103 хуу кылдыр күүсеткеш, чаа беш чылды база эки эгелээн.

Мурнакчы коллектив республика найысылалын чылыг-биле болгаш чылыг энергиязы-биле үзүктелиишкин чокка хандырар дээш партийжи съезд соонда социалистиг чарышты улам калбарткан. Ында онаашкан ажылынга ак сеткилдиг мурнакчылар хөй. Бүдүрүлгениң хоочуннары сварщик Л. Н. Юдников, инженер А. В. Савченко, чериг-херекселдер машинизи В. П. Логочёва, мастер А. И. Бреславцев, слесарьлар Н. К. Комиссаров, В. А. Эсмонтов эки ажылдап келгеннер. Оларның аразындан хоочун слесарь Пётр

Дюлюшевич Дарачы онгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чедиишкиннери дээш Күш-ажылчы Алдар орденниң II чергезибиле шаңнаткан.

Чылыг энергиязының районунуң коллективи СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, он бирги беш чылдың баштайгы чылының планын күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбарткан күженишкиннинг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: бедик шаңналга төлептиг болган мурнакчы слесарь П. Д. Дарачы.

С. УЯНУКЭЯНИҢ тураан чуруу.

ФЕРМАЛАР ЧАРЖЫП ТУРАР

Чөөн-Хемчик районнуң мал ажылдакчылары бо чылдың бирги кварталында болгаш апрель айда мал продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планныг даалгаларын багай эвес күүсеткен. Моон соңгаарғы сорулгалар база-ла улуг: май, июнь айларда район 523,3 тонна сүттү, 462,6 тонна эътти күрүнеге садар ужурлуг.

«Октябрь 30 чылы» совхоз бо чылдың бирги чартыында күрүнеге 120 тонна сүттү садар сорулгалыг. Эрткен дөрт айларда 77,6 тоннаны саткан, азы чартык чыл планы 64,7 хуу күүсеттинген. Май, июнь айларда 42,4 тоннаны садары арткан. Ол сорулганы боттандырар дээш кандыг хемчеглер ап, социалистиг чарышты канчаар организастап турарын ук совхозтуң Булуң-Терек сүт-бараан фермазының эргелекчизи Василий Орус-оолович Куулар мынчаар чугаалап турар.

... саанчылар, кадарчылар дурмугалыг ... дыка солун. боттарынга ажыктыг чүүлдерин ол ужуражылгалар үезинде билип ап турарлар. Бирги кварталдың түңнелин үндүрерде, баштай бистиң фермавың төлээлери Кызыл-Чыраа фермазынга чорзан, оон соонда кожаларывыс бистиңге келгеш, бардылар. Удур-дедир аргыжып, чарышты кады түңнеп турарывыс оон ээлтиинге улуг идиг ... чугаажыр.

Ол ышкаш чүгле коллективтер аразында чарыштыг эвес, а хагин тус-тус саанчылар ...

В. КУУЛАР,
Булуң-Терек сүт-бараан фермазының эргелекчизи.

ОРДЕН АЛГАН ХҮНҮН САКТЫП...

ДЕМНИГДЕ КҮШТҮГ

Найысылал Кызылдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи — хлеб заводунуң ажыл-ишчи коллективтеринин бүдүрүлгениң мурнакчылары хоочун ажылчыннар хөй. Оларның санынга ук бүдүрүлгеде 22 чыл дургузунда ажылдаан, кондитер цехинде дуржулгалыг бригадир Валентина Михайловна Масленникова база хамааржыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, коммунист Валентина Михайловнаның удурткан бригадазы онгу беш чылдың планныг даалгаларын хуусаазындан эрте боттандыргаш, чаа беш чылдың баштайгы чылын база күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелээн.

Онгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чедиишкиннери дээш хоочун кондитер Валентина Михайловна Масленникова Улустарның Найыралы орден-биле чоокта чаа шаңнаткан. Бедик шаңналга төлептиг болган мурнакчы бригадирге сөстү берээл:

Партийжи съездиге аллар болзурган бүгү чонның социалистиг ... ... чарыштыг. А. С. Красовская бистиң бүдүрүлгевистиң база бир хоочуннарының бирээзи. Ол аңаа үжен чылдарның дургузунда бараан болуп ажылдап келген. ...

... Анна Савельевна Красовская. ... турар.

Алган хүлээлгезин күүседир дээш шудургу ажылдап келген ажылчыннар бистиң бригадада хөй. «Хүндүлелдиң Демдээ» орден хөрээн каастаан Ноя Иргитовна Иргит 25 чыл дургузунда кондитерлеп ажылдаан. Бедик мергежилдиг хоочун ажылчын болуунуң ынак ажылынга хөй аныяктарны өөреткеш, оларга төлептиг үлегерин көргүзүп турар. Хоочуннарны өзеп салгаан мурнакчы кондитерлер Тамара Баглаева, Валентина Донгак, комсомолчу Оля Артамошкина олар ээлчег улуун ажыр күүседип, ...

... ажылдаар бис.

В. МАСЛЕННИКОВА,
кондитер цехинде бригадир.

ҮЕНИ МУРНААННАР

Тываның өнүгү металлургиязының баштайгызы — «Тыва кобальт» комбинат чүгле республика эвес, харын база Бүгү-россия социалистиг чарыжынга-даа чаңгыс эвес удаа бирги черни ээлеп, бедик шаңналдар-биле демдеглеп келген. Ылаңгыя онгу беш чылда бо коллектив дыка чедиишкинниг ажылдаан. Оон тодаргай херечизи ... ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чоокта чаа Чарлыы болур.

Шаңнаткаңнарның аразында комбинаттың аппаратчылары А. Д. Омельяненко «Күш-ажылчы Алдар» орденниң үшкү чергези, Г. М. Сычкова — «Күш-ажылчы ...

... жыы-биле ээлеп. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң аллары дээш калбарган социалистиг чарышка чедип алган бедик темпини кудулатпайн, бо хүннерде оон төөгүлүг шиитпирлелин ... дээш чарышта база-ла идепкейлиг киржип турар. ...

Т. МОНГУШ.

Чарыш хроникаазы

А Ж Ы Р КҮҮСЕТКЕН

«Тыва даг-дүгү» комбинадының арыглаал фабриказының коллективи бо чылдың эрткен дөрт айларының планныг даалгаларын чогуур хуусаазында ажыр күүсеткен. Олар план ёзугаар 36,2 муң тонна даг-дүгү бүдүрер тургаш 36,6 тоннаны бүдүрген. 4779,4 муң рубльдиң бараанныг продукциязын сайгарар тургаш херек кырында 4848,7 муң рубльдиң сайгарган.

Арыглаал фабриказындан бедик сорттуг рудалар болбаазырадыр цехтиң коллективи апрель айда эң-не эки көргүзүглерин чедип алган. Бо цехтиң беш ээлчээ шуптузу даг-дүгүн бүдүрүп үндүрер болгаш бараанныг продукцияны сайгарар планын долузу-биле күүсеткен. Ылаңгыя Б. Кууларның удурткан № 3 ээлчег шалыпкын ажылдаан. Ук коллектив продукцияны бүдүрер планын 105, сайгарарының планын 110 хуу кылдыр боттандырган. Олар бедик шынарлыг үшкү сорттуң даг-дүгүн база эң-не хөйнү бергеннер.

Бедүүн рудалар болбаазырадыр цехтиң коллективи даг-дүгүн бүдүрер планын күүсеткен-даа болза бараанныг продукцияны сайгарарының планын чедир берип шыдавайн барган. Бо цехтен К. Монгуштуң, Н. Васильеваның, В. Ипатованың удурткан ээлчеглери эки ажылдаан. А үрмектеп сорттаар комплекстен А. Седиптиң № 3 ээлчээ руда арыглаарының планын 102 хуу күүсеткен.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

СААРЫЛГАН СҮТ

Кызылдың сүт заводу найысылалда мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Он бирги беш чылдың эгелээшкиинден бээр эрткен үеде завод 1.189 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Оон-биле олар пландан дашкаар 36 муң рубльдиң продукциязын бергени ол.

Сүт, сливки, кефир, творог чергелиг продукция сайгарарының планныг онаалдазы база ажыр күүсеттинген. Айыттынган хуусаада 9 тонна үс безин пландан ажыр бүдүрүттүнген.

Ээлчеглиг күш-ажылчы тиилелгени чедип алырынга коллективте хоочун ишчилер М. Верба, Г. Фадиенко, И. Андреева, Ф. Вештая, М. Зимникова болгаш өскелер-даа төлептиг үлүүн киирген.

С. ХОЖУЯ.

УЛАШТЫР КИРЕР

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң суггатчылары бо часкы планнаттынган ... бурун дооскан. Ажыл-агыйның гидротехниги Е. Ильиныкка удурткан дөрт кижилиг звено 730 гектар черни суггарган. Механизаторлар бо хүннерде ийи ЛДН-70 деп суггат машиналарын белеткеп алган, картофель болгаш ногаа шөлдерин суггарып киреринге белен.

(Бистиң корр.).

МУРНУНДА «ХЕМЧИК»

Барыын-Хемчик районнуң тараажылары бо чылын ... гектар шөлге тарылга мурнунуң суггарылгазын чорудар тургаш сөөлгү хүннерге чедир 2300 гектар шөлдү суггарган. Часкы суггарылганы ылаңгыя «Хемчик» совхоз өске ажыл-агыйларга бодаарга элээн бедик темпилиг чорудуп келген. Ук совхоз 2300 гектар шөлүнүң 780 гектарын суггарган азы планының 30 хуузун күүсеткен. Сөөлгү неделяның түңнели ёзугаар К. Шуюнай биле О. Донгактың удурткан звенолары эң-не бедик көргүзүглерлиг болган. Олар тус-тузунда 200 гектар хөй чылдыг сиген шөлүн шынарлыг суггарган.

«Барлык» совхозта район Совединиң депутады Ш. Хомушкунуң 8 кижи составтыг звенозу база-ла багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар.

А. САРЫГЛАР.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

[illegible] «Чоннуң социал хандырылгазын улам [illegible] хемчеглер дугайында» доктаалдарны СЭКП Төп Комитеди [illegible] ССРЭ-нин [illegible] Чөвүлели чоокта чаа үндүрген. Оңу солуннардан улуг сонуургал-биле номчуп таныштым. Бо деэрге чоннуң чаагай чоруунга Коммунистиг партия болгаш Совет күрүнениң улуг кичээнгейни салып турарының тодаргай херечизи-дир. Бодум болгаш уругларының иези пенсионерлер бис. Бис дөрт оолду, [illegible] азырап кижизидип бис. Олар ангыланып, ажы-төлдүг, төрээн совхозунга болгаш күрүнениң янзы-бүрү бүдүрүлге ажыл-агый черлеринде ажылдап чоруурлар. Уругларывыстың дөртү хөй ажы-төлдүг. Ынчангаш олар таарымчалыг байдал тургузуп турарынга база аажок өөрүп орарлар.

Доктаалда «... бир чылдан [illegible] нийти күш-ажыл стажтыг ажылдап турар кижилерге, а ол ышкаш ажылдавайн өөренип турар херээженнерге уруун бир хар назы четпейн [illegible] доруктурар талазы-биле [illegible]. Совет эвилелиниң [illegible] төлевир шөлээни бир хар назы чедир, а оон соонда аңаа хар чедир доруктурар талазы-биле төлевир чок немелде шөлээни [illegible] мергежил талазы-биле ажыл стажын [illegible] артырбышаан, бээр эргени доктааткан-дыр.

Чаш болгаш бичии уругларны доруктурар талазы-биле хөй хемчээлдерни ол доктаалда айыткан. Ниитилел бүдүрүлгезинге [illegible] ажылдакчыларын [illegible] холбаштырар арганы херээженнерге бээр улам таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулганы база айыткан. Эвилелдиң шөлээ кылырынга немелде шөлээ, аарыг уруун ажаарынга төлевирлиг шөлээни 14 хонук чедир узаткан. Ажылдап турар азы ажылдавайн өөренип турар иелерге хары угда [illegible] баштайгы уруун божаанда 50 рубль [illegible], ийи болгаш үшкү уругларын божаанда 100 рубльдиң дузаламчызын алыр апарганы болгаш оон-даа өске [illegible] чигеңдэлер болза, партия болгаш күрүнениң совет кижилер дээш, оон чаагай чоруу дээш ада сагыш салыышкыны-дыр.

Пенсионерлерниң ниитилел бүдүрүлгезинге болгаш долу эвес шактыг ажыл хүнүнүн байдалдарында база бажыңынга ажылга киржиринге арганы [illegible] талазы-биле хемчеглерни сүмелээни кончуг чептиг деп деткидим. База [illegible], [illegible], күрүневистиң ада сагыш салыышкыннарынга харыы кылдыр ниитилел бүдүрүлгезинге боттарывыстың хире шаавыс-биле улуг-хуувусту киирериисте кончуг таарымчалыг байдал-дыр.

Социал хандырылгазының системазын [illegible] ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның [illegible] талазы-биле пенсиязының адакы хемчээлин 1981 чылда айда 50 рубль чедир, а ол ышкаш инвалид болганда база азыраар кижизин чидир[illegible] тен тавары [illegible] пенсияларын адаты хемчээлдерин улгаттыпары көрдүнген-дир. Уругларым иези айда 45 рубль пенсия ал турар. Ам оон пенсиязы 50 апарды. Ол бистерниң амыдыралывыска база немелде дуза [illegible].

[illegible] болгаш күш-ажылдың [illegible], күш-ажыл кылып шыдавас хамааты [illegible] болгаш [illegible] [illegible] хоойлуда көрдүнген чигеңделерниң болгаш артык эргелерин оларга албан тыпсырынга шыңгыы контрольду боттандырарын доктаалда айыткан. Моон мурнунда чамдык албан организация черлери ол дугайын тоовас турган.

Тодаргайлаарга, бодум түс чер ужур-дузалыг персоналдыг пенсияны 1969 чылдың май 1-ден эгелеп, ийиги чергениң инвалиди турган четтирип эгелээн мен. Эрткен чылга чедир һазты ажылдап, чурттап турган черим аайы-биле «Улуг-Хая» совхоздан ап турдум. Газ өртээн 50 хуузун төлээр ужурлуг кижи болгаш «Улуг-Хая» совхозтуң кол бухгалтери А. Доброводан ужуруун чугаалажып чадап кааш, эрткен чылга чедир бичии баллонну 3 руб 19 копеек-биле садып ап келдим. Ам Чаа Шагаан-Арыгның газ складтарындан ындыг баллонну 1 рубль 38 копеек-биле бир дугаар ап, ол чигеңдени чоокта чаа ажыглап эгелээним бо.

Кадыым байдалы [illegible] ажылдап чор мен. Ажылдап өөренип калган кижиге анаа олурары чалгааранчыг. Ынчангаш шыдаашкын [illegible] мен. Уругларлыг өг-бүлелерге болгаш пенсионерлерге, оларның социал хандырылгазын улам [illegible] талазы-биле көргүзүп турар бо күрүне [illegible] ажыглаарывыс бистерниң хүлээлгевис.

О. ТАВАА.

Улуг-Хем район.

МЕРГЕН УГААННЫҢ, ТАЙБЫҢНЫҢ ҮНҮ

Совет эртемденнерниң делегейниң эртемденнеринге кыйгырыы [illegible] [illegible]—термоядролуг дайынның тыптырылган чайлаарының чаа шиитпирлиг [illegible] болган. Ол амгы болгаш келир үениң салгалдарынга амыр-тайбың амыдыралды хандырар байдалдарны тургузарынче бүгү күштерниң мооннээринче кыйгырган. Делегейниң чеп сеткилдиг бүгү кижилериниң байыр чедирип турары ол магалыг чаагай документини деткип, сургаалыг совет эртемденнер чугаалап турар.

Н. А. БОРИСЕВИЧ,
БССР-нин Эртемнер академиязының президентизи:

— Белорус улус дайынның кончуг берге байдалдарын бүрүнү-биле ажып эрткен. Шинчилел лабораторияларындан фронтуда ооңгуларже чоруткан мырыңай аныяк кижилер 1941 чылда Төрээн чурттун камгалап чорутканнарының аразынга эвээш эвес турган. Оларның чыка хөйү оларның херээн өске кижилер уламчылаан. Билдинмээн чүүлдерни билип алыр дээш амы-тынын берген.

Фашистерниң тиилээшкиниң соолунде республиканың Эртемнер академиязын бузундузундан [illegible] катап тургузар ужурга таварышкан. Бистиң улузувустуң Европаның улустарының ажып эрткен халавы катаптавазын дээш бүгү чүүлдерни кылы[illegible] [illegible] бис шуптувус дам[illegible] [illegible] бис.

Магаданыг [illegible] Атомнуг [illegible] төрелдерин [illegible] турар талалакчылары Ыраныңчукте база катап бажын ковайтып турары кончуг [illegible].

[illegible] болгаш чырык херелдери база эртемниң [illegible] хире күчүлүг энергияны үндүрер дээрзин бистер, физиктер эки билир бис. Оларны дайынга ажыглаанындан болган уржуктар эттинмес болур ийик.

Ядролуг халапты [illegible] [illegible] [illegible] делегейниң [illegible] Л. И. Брежневтиң саналын мээң белорус эртемден эш-өөрүм-биле деткип турар. Делегейниң эртемденнериниң чаагай [illegible] болгаш эп-сеткил каттыштыр [illegible] дайын айыылының чайладырынга дузалаар дээрзинге бүзүрээр бис.

Академик
Д. К. БЕЛЯЕВ,
ССРЭ-нин Эртемнер академиязының Сибирь салбырының даргазының оралакчызы, Делегейниң генетика федерациязының президентизи:

— Атомнуг дайынның айыылын чайладырындан артык амгы үениң чидиг болгаш чугула айтырыы чок. Бир эвес ындыг дайын болу берзе, ол чүс-чүс миллион [illegible] [illegible] эвес, [illegible] бистиң планетавыста радиация фонун кевертей улгаттырар. А ол [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] эскерилгелерни, планетага [illegible] [illegible] нап турарынга херек кырыңа айыылдыг болдурар дээни [illegible].

Делегейниң [illegible] [illegible] [illegible] анаа даап болзарга безин кайы хире айыылдыг болурун кижилерге эртемденнер [illegible] даа артык тайылбырлап шыдаар. Бөө-чепсектерни узуктел чок эндере бүдүрериниче чуткуя кижиге удур, иезу чок чорук дээрзин черниң чурттакчы бүрүзү медерей билир ужурлуг. Болуңуң даштыкыда эртемден өөрүмнүң аразында бөө-чепсектерниң холун эртир [illegible] бүдүрериниң [illegible] дугайында тедиеп деткип турар чангыс-даа эртемденни билбес мен. Бергелер турза-даа, мерген угаан солуу угаанны ажып шыдаар деп бодаар мен.

Академик
Б. А. РЫБАКОВ,
ССРЭ-нин Эртемнер академиязының археология институдунуң директору:

— [illegible] [illegible] [illegible] дайыннары он-он миллион кижилерниң амы-тынын [illegible] [illegible] кижи [illegible] [illegible] угаанының [illegible] деп четпес чогаадыгларын [illegible], заразында салгалдарга хемчээл чок берге турушкаан [illegible]. [illegible] улам ковудеп турар [illegible]-биле [illegible] кам. айыылы [illegible] турар [illegible] [illegible] ла бистиң бетик [illegible] вистү шуут чок [illegible].

Ырылып чүкте бөө-чепсектерниң [illegible] [illegible] айыылының» турушу [illegible] оралдажып турар. Американың Каттышкан Штаттарында [illegible] тура-ла бир [illegible] рииллер артык болурунуң, күчүлериң [illegible] [illegible] бүзүнга кижизидип турар. Ол [illegible] литературага, кино болгаш телеэкраннарга доктаамал нептередип, угаан-сарыыл чок өлүрүкчүлерни [illegible] байдалы тургузуп турар. ССРЭ-же ажылдап турар америк хамааттылар, туристер, бистиң [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] өөредилге черлери, Совет Эвилелиниге ындыг кижилерге черле болбас деп бир [illegible] [illegible] лен болур. Кым дайынга белеткенип турарыл, [illegible] айыылы кайыын үнүп турарыл — деп айтырыгга харыызы чогум-на ол байдал берип турар. Бөө-чепсектерни, хамыктың [illegible] [illegible] чепсектерни соксаал чок эндере бүдүрериниң бүгү айыылын билбишаан, бистер, совет эртемденнер, дайынның [illegible] [illegible] болгаш кончаа[illegible] ылдарының тура-соруу бүзүрелдиг кижи төрелгетенниң тестүүн берге байдалга таварыштырар деп турар чорук [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] эрек чок.

Академик
Б. Б. ПИОТРОВСКИЙ,
Күрүне эрмитажының директору:

— Кижилерниң [illegible] культура биле ядролуг дайын бот-боттары аразында [illegible]. Бисте, эртемниң кижилеринге, ол онза билдингир. Дайынвар культураның делегейге ужур-дузалыг кончуг хөй тураскаалдарын үрегдээн. Эрткен үениң культура [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тураскаалдарының дугайында В. И. Лениниң сестерин бис [illegible] сактып чоруур бис. Культураның тураскаалдары ангы-ангы үеде-болзалдарның кижилерни чоокшулаштырып турар. Ол Совет Эвилелиниң музейлериниң [illegible] хөй чурттарга [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] да чогаалдарының делгелгелериниң үезинде эки көстүр. Ам ол бүгү чүүлдер узуткаттынарының айыылынга таварыжып чалавас апарган.

Ядролуг дайынга удур ужуражылгыышкынга [illegible] [illegible] [illegible]. ССРЭ-нин Эртемнер академиязы [illegible] [illegible] делегейниң эртемденнеринге кыйгырыын бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп тур мен.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ЧААЛАП АЛЫЫШКЫНЫ ДЭЭШ

КАБУЛ. (СЭТА). Апрель революциязының чаалап алыышкыннарын камгалаары— Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зының сөөлгү пленумунуң айыткан эң чугула сорулгаларының бирээзи болуп турар. Пленумнуң шиитпиринге харыы кылдыр партияның муң-муң кежигүннери холга бөө-чепсекти туткаш, Төрээн чуртун камгалаар демиселге киржип турар. Олар улусчу чепсектиг күштерниң хүрээлелинге, айыыл чок чорук албанынга болгаш улусчу милицияга кирип, революцияны камгалаар отрядтарны тургузуп турар. Партия кежигүннериниң ниитизин сөөлгү хүннерде элээн каш ындыг отрядтарны АУДП-ның Кабул хоорзкому организастап тургускан. Олар чурттуң янзы-бүрү можуларынче чоруткан болгаш империализмниң, гегемонизмниң база реакцияның чимзенишкиннеринден апрель революциязының чаалап алыышкыннарын камгалавышаан, партия болгаш чазактың политиказын ажылчы чоннарга тайылбырлап турар. Эки турачыларның аразында — ажылчыннар, албан-хаакчылар, студентилер бар.

Афган найысылалдың бир албан черинин ажылдакчызы Аслам Кабир СЭТА-ның корреспондентизинге мынча деп чугаалаан: «Салдынган сорулганы бүрүн күүседирин партия болгаш чазакка бүзүредип тур бис. Бистиң мурнувуста чиик эвес сорулганың туруп турарын база эки билир бис. Империализмге саттынган контрреволюцияның күштери тайбың чурттакчыларны бажың азынындан боолап, школаларны, эмнелгелерни, көвүрүглерни буза тепсип, кижилерни коргудуп турар-дыр. Ындыг байдалдың үезинде ажылчы чоннарга дузалаары, революцияның дайзыннарынга өйтүр шавышкынны таварыштырары, чоннуң оргузунга суртаал ажылын күштелдирери — партия кежигүннериниң амгы үеде эң чугула сорулгаларының бирээзи-дир».

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

ВЕНА. (СЭТА). Даштыкы политика [illegible] талазы-биле даштыкы херектер министерствозунуң илеткелин Австрияның Национал [illegible] (парламентинге) чугаалашкан. Нейтралиттиг [illegible] Австрияның чорудуп турары база чавырлыышкынны улам-на [illegible] дырының эргежок чугула илеткелде [illegible] демдеглээн.

Чавырлыышкынның политиказы тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыг[illegible]лаан, чурттар аразында экономиктиг харылзааларны калбартырынга ниитилиг болган деп, илеткелде айыткан.

Бүгү угланыышкыннар [illegible]-биле харылзааларны улам-на калбартырын Австрияның даштыкы херектер министри В. Пар саналдаан. Делегей байдалы нарыыдаан даа болза, чавырлыышкынның чорудулгазын таныкладырынче угланган күженишкиннер эргежок чугула деп, ол демдеглээн.

Австрияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар улам-на калбарып турар. Экономика, садыг болгаш культура талазы-биле ийи чурттарның аразында харылзаалар, сөөлгү чылдарда улам-на сайзыраан.

Австрияның даштыкы политиказының [illegible]—чурттуң хамаарышпас болгаш айыыл чок чоруун хандырары, бүгү күрүнелер-биле чаагай кожа-хелбээ харылзааларны калбартыры болуп турар деп, В. Пар демдеглээн.

ИСПАНИЯДА БАЙДАЛ

МАДРИД. (СЭТА). Өлүрүкчүлерниң кем-буруулуг чаа үүлгедиглериниң түңнелинде Испанияда байдал улам чидиг[illegible]. Испанияның [illegible] [illegible] [illegible] Х. де Валенсуэлдиң найысылалдың төвүнге граната-биле аар балыглаан. Машинага ооң-биле кады чораан дузалакчызы [illegible] [illegible] өлүрткен. Генералдың машиназының чоогунга чораан 13 кижи база балыглаан.

Мадридке генерал Гонсалести өлүргенден бээр чүгле үш хонганда өлүрүкчүлер чаа үүлгедигни кылган. Испан чазактың баштыңы Леопольдо Кальво Сотело чуртта байдалды Испанияның хааны Хуан Карлос-биле чугаалажып көрген.

[illegible] партияларының — Испанияның Социалистиг ажылчын партиязының (ИСАП), Испанияның [illegible] [illegible] (ИКП), Демократтыг төп эвилелдиң болгаш Улусчу эвилелдиң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] база болган. Испанияның кол [illegible] чилери ол чөвүлел хуралга база киришкен. Өлүрүкчү чорукка удур демисел-биле демисежикчиниң айтырыгларын ол ужуражылгага чугаалажып көрген.

[illegible] [illegible]-биле демократтыг болгаш шиитпирлиг хемчеглерни алырын Испанияның [illegible] [illegible] ам чазактан негээн.

Бүгү талалыг чехословак-совет кады ажылдажылга ийи чурттарның экономиктиг күчүзүн быжыглаарынга ниитилиг болуп турар. ЧССР-ниң он-он заводтарын болгаш комбинаттарын ССРЭ-те чорудар янзы-бүрү продукцияларны бүдүрер кылдыр специализастаан.

Оларның бирээзи — Прагада «АЭРО» деп бүдүрүлге каттышкыышкыны Л-39 өөредилге самолеттарын бүдүрүп турар (чурукта).

Фото ЧТК-СЭТА-ның.

НИКАРАГУАГА УДУР ЧЕПСЕКТИГ ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭ

МАНАГУА. (СЭТА). Гондурастың шериглери болгаш ол чуртче дээр берген сомосачы [illegible] [illegible] Никарагуаның [illegible] чепсектиг чаа өнчүк-чөңгээлерни [illegible] Никарагуаның национал камгалал министерствозу [illegible]. Гондурастың шериглери чаа Таблас районунда Никарагуаның кызыгаар шериглеринче халдааннар. Оон соонда удаваанда Гондурастың хөй шериглери Нуэва-Сеговия департаментизинде Никарагуа шериглериниң туруштарын минометтар-биле болгаш улуг октуг пулеметтар-биле боолаан. Сомосаның чедир сокту[illegible] хайгааракчылар Гондурастан Никарагуаның [illegible] шуруп кирерин ынчаарда база оралдашкан. Ынчалзажок Никарагуаның кызыгаар шериглери ол [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] таварыштырып болгаш Гондурасче дедир сыырыткан.

Никарагуа-Гондурас кызыгаарында [illegible] байдал —Американың Каттышкан Штаттарының Никарагуага удур чимзенишкиниң түңнели-дир деп, Никарагуаның даштыкы херектер министриниң [illegible] [illegible] [illegible] турар Виктор Тинско [illegible] [illegible] медеглээн.

[illegible] [illegible] эрткен чылдың эгезинден бээр Гондурастан [illegible] Никарагуага удур 120 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] даштыкы херектер министерствозунуң медеглелинде айыткан.

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Революстуг Никарагуага удур агрессияны белеткээринге Американың Каттышкан Штаттарының дорт киржип турарының дугайында Коста-Риканың «Контрапунтов» солуну бижээн. Сомосаның хайгааракчыларының болгаш Кубадан дескен контрреволюстуг кижилерниң иштинден чепсектиг отрядтарны АКШ-тың Флоридазы, Нью-Джерсизи, Калифорниязында америк офицерлер ижепкейлии-биле белеткеп турарын ол солун айыткан. Ындыг хевирлиг отрядтарны Гондурастың девискээринге база тургускан болгаш олар Никарагуаже халдаар дугайында медээни манап турар. Никарагуадан дезээн контрреволюстуг хайгааракчыларның хар[illegible] [illegible] Хосе Франсиско Кальдеральд чоокта чаа [illegible] деп медеглээнин «Контрапунто» солунга бижээн: «Чартык чыл безин манаар болзувусса, сандинистер эрге-чагыргазы улам быжыг болу бээр. Дүрген халдаарывыстың медээзин Каттышкан Штаттар биске бээр ужурлуг».

АКШ-тың девискээринге [illegible] хайгааракчыларның отрядтарын тургузуп турар чорук америк хоойлуга дүүшпейн турар. Ынчалзажок Вашингтонның администрациязы [illegible] политиктиг [illegible] болдалдары кандыг-даа хоойлуну херекке албайн турар.

ТИИЛЕЛГЕ ХҮНҮН ДЕМДЕГЛЭЭНИ

Гитлержи фашизмни чылча шаапканының 36 чылын социалистиг чурттарның улустары, делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизи калбак-биле байырлап демдеглээн. Тиилелгениң хүнү тайбың болгаш найыралдыг чурттаарынче улустарның изиг чүткүлүнүң тодаргай көргүзүү болган.

ПРАГА. Чехословакияның ажылчы чоннары Тиилелгениң хүнүн тайбыңның болгаш найыралдың хөй санныг чыскаалдары-биле демдеглээн.

Культура болгаш дыштаныышкын Ю. Фучик аттыг паркынга болган тайбыңның болгаш чехословак-совет найыралдың чаңгыс апарган байырлалынга Прагага хөй муң чурттакчылары чыылган.

Дайынчы алдарның черлеринге походтар, совет болгаш чехословак дайынчыларының тураскаалдарынга чечектер салыышкыннары бүгү чуртта болган.

БЕРЛИН. «Совет Эвилели-биле кезээ мөңгеде кады бис» деп сөстерлиг кызыл лозуңнар болгаш Германия Демократтыг Республиканың национал туктары Тиилелге хүнүнде ГДР-ниң найысылалының чаңчылдарын каастаан турган.

Немец черде ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эң баштайгы социалистиг күрүнезиниң аас-кежиктиг келир үезин дээш демиселге амы-тынын берген совет дайынчыларының тураскаалының республикада ыдыктыы-биле кадагалап турар. 800 ажыг бүгү тураскаалдарга дириг чечектерни ГДР-ниң хамааттылары — ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенцияның төлээлекчилери, студентилер, школачылар эккеп салган.

БУДАПЕШТ. Венгрияны хостаар дээш кадыг-дошкун тулчуушкуннарга өлген совет [illegible] тураскаалдарынга чечектерни чурттуң хоорайларының болгаш суурларының ажылчы чоннар төлээлекчилери, партия болгаш хөй-нinfiniti организацияларының удуртукчулары салган.

Тиилелге хүнүнүң алдары кезээ мөңгеде оңмас деп, «Непсабадшаг» солун бижээн. Тайбыңны камгалап алыр дээш [illegible] [illegible] [illegible] улуг кохаралга таварышканын Тиилелге хүнү сагындырып турар.

УЛАН-БАТОР. Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитетиниң органы «Үнэн» солуннуң мурнукы чүүлүнге бижээни: «Фашистиг эжелекчилерни Совет Армия чылча шапкаш, фашизмниң дарлалындан кижи төрелгетенни камгалап алган. Ынчангаш делегейниң улустары Совет Армияны бедик-биле [illegible] турар».

(СЭТА).

МААДЫРЛЫГ ДЕМИСЕЛЧИНИҢ ТУРАСКААЛЫ

ЛОНДОН. (СЭТА). Бажыңдалдың [illegible] кылдыр бүгү Ирландияда хөй үлетпүр бүдүрүлгелери, албан черлери ажылын соксаткан, школалар болгаш магазиннер хаггдынган, хоорайларның автобустары доктаап турупкан. Англияның кырганиелиниден Соңгу Ирландияны хостаар дээш демиселге идепкейлиг киришкен дээш тургускан болгаш хоругдаткан демиселчилерни Британияның эрге-чагыргаларының дорзин [illegible]-биле хилинчектеп турарынга [illegible] [illegible] демдээ кылдыр 66 хүннер дургузунда чем чивейн, аш [illegible] [illegible] Лонг Кеш [illegible] лагеринге өлген маадырлыг демиселчи, Англияның парламентизиниң депутаты 27 харлыг Роберт Сэндсти Белфасттың ажылчы чоннары каш хүн мурнуу чарлынга сөөлгү оруунче үдээн.

Ирландияның бүгү булуңнарындан келген он-он муң кижилер, политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, янзы-бүрү чурттарның парламент кежигүннери оруукшудулгага киришкен. Белфаст хоорайның мурнуу-барыын кезиинде Сэндстерниң бажыңындан Миллтаун чевээнге чедир барык беш километр черге оруукшудулга кылажы үргүлчүлээн. Оруукшудулганың кылажы эрткен кудумчуларда [illegible] кыдыынга [illegible] [illegible] [illegible] кара тукторны часкы салгынга куйзаранчыг кылдыр чалгып турган.

Англи [illegible] эрге-чагыргаларының Ольстерде чорудуп турар малчурт [illegible] кулугурлуг политиказының түңнелинде Роберт Сэндс өлген деп, «Айриш ньюс» солун бижээн. Болонаалдыг ёзу-чурумнарга, полицейжи күчүлээшкиннерге удур, кижиниң эргези дээш, Соңгу Ирландияның базындырган чонунуң эргелери дээш демиселге ол бодунун амы-тынын берген. Роберт Сэндстиң ады Ольстерниң католик чүдүлгелиг базындырган чонунуң хамааты эргелерин болгаш хосталгазын чедип алыр дээш шиитпирлиг чорууну ыдыктыг демдээ болуп турар.

Кажыдалдыг [illegible] Англияның шериг вертолеттарының дажы хөй үйе [illegible] турган. Оруукшудулга [illegible] [illegible], хөй солдаттарны тургузупкан.

Р. Сэндс өлген соонда удаваанда Англияның премьер-министри М. Тэтчер парламентиге чугаалаан болгаш Соңгу Ирландияга хамаарыштыр англи чазактың [illegible] эскерилбес деп медеглээн.

Соңгу Ирландияның социал-экономиктиг чидиг айтырыгларын шиитпирлээринден Англияның чазааның шак ынчаар өйталаан чоруу Р. Сэндстиң өлүмге чедирген. Шак ындыг [illegible] өйталаашкын Лонг Кештиң [illegible] [illegible] ае аш чарлаан үш демиселчиниң амы-тынын өлүмге [illegible] [illegible] [illegible] турар. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Роберт Сэндстиң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

Телефото АП-СЭТА-ның.

РОВНОЖУЛАР ТЫВА СЦЕНАДА

Совет улустуң гитлерлиг Германияны чылча шаапканындан бээр төөгүлүг Тиилелгениң байырлалының бүдүүзүнде аңы-дүнма Украин ССР-ниң Ровно облазының Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының артистери бистиң республикага аалдап келгенин мооң мурнунда бижээн бис. Бистиң өннүктеривистиң тыва сценага эң-не баштайгы көргүзүү майның 9-та Кызылдың хөгжүм-шии театрынга болган. Олар Тыва АССР-ниң алдарлыг чогаалчызы К. К. Кудажының «Он бир» деп маадырлыг драмазы-биле бистиң республикада оюн-көргүзүглерин эгелээннер.

[illegible] театрының оюннарын көрүкчүлер хемээлиниң 7 шак чер[illegible] ровножуларның баштайгы шии[illegible] эгелээрин чеггиклеп манап олурганнар. Артында-ла тыва чогаалчы К. Кудажының «Он бир» деп драмазын орус дылга бир дугаар көргүзер [illegible] СЭКП Кызыл хоорай комитединиң секретары Г. Ш. Моңгуш [illegible]

[illegible]

К. КУДАЖЫ — чогаалчы. «Он бир» деп шиимниң автору [illegible]

[illegible]

Ч. КУУЛАР — культура ажылдакчызы. [illegible]

А. АК-ООЛ — тыва эки турамы. [illegible]

[illegible]

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: С. Бурсейкиниң ролюн ойнап турар Украин ССР-ниң алдарлыг артизи А. Гурский, драмадан көргүзүг.

ӨСТҮРЕР

[illegible]

М. ТОПУЛ.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

[illegible]

Л. ЧЫМБА.

СЕРЕМЧИЛЕЛДИГ БОЛУР

[illegible]

Н. ДРЕСВЯННИКОВА, Өртке удур инспекциязының кызыл хоорай чөрүлелиниң даргазы.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

АЧЫР-ДАЧЫР ТУТЧУП ТУРДУ

Тыва хүреш. Ол тываларның салгалдан салгал дамчып келген бурун шагдан бээр оюну.

[illegible]

Совет Армияның гитлерлиг Германияны чылча шаапканындан бээр 36 чыл болган [illegible] республика чыылгалырындан, барык бүгү районнардан келгеннээн 64 шимчээн мөгелерниң хүрежин [illegible] «Хүреш» стадиону [illegible] хүрежиниң үнерин четтикпейн манап органнар. Оларның аразында тыва хүрешке РСФСР-ниң спорт мастерлери безин 18 кижи бар болган. Удатпайн чок олар шөлче удаа-дараа үнүп эгеледи... Баштайла [illegible] стадионга болуп эрткен хүрештерге чаңгыс эвес удаа шуулуп чораан «Спартак» эки тура спорт ниитилелинде уруглар спорт школазының тренери Александр Монгуш оваан карак чивеш аразында катай каккаш барып дүжүрген...

[illegible] 1980 чылдың республика чемпиону П. Шаптаа, тыва [illegible] РСФСР-ниң спорт [illegible]

[illegible] хүрежинге тыва хүрешке РСФСР-ниң спорт мастерлери Николай Сынан-оол, Ооржак Чадамба (Чөөн-Хемчик), Виктор Хертек, Александр Монгуш (Кызыл) олар шылгараш, шанналдыг черлерже үнген. Соолгу салыгда О. Чадамба биле В. Хертек, Н. Сынан-оол биле А. Монгуш олар таварлажы берген. Олардан О. Чадамба быттааш, а Н. Сынан-оол чартыктап чорук чаңгыс холдап чер даяндырган онаагларын октап алганнар.

[illegible]

С. МОНГАЛ.

ЧУРУКТА: хүреш үезинде. В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ТҮҢНЭЭН

[illegible] онаалдазын 103.3 хуу күүсеткен болгаш 31.700 рубльдиң [illegible] Страхованиениң ачы-дузазының ажыктыының талазы-биле тайылбыр ажылын олар [illegible]

Р. ДОЛЗАТМАА.

МАЙ 12-ДЕН 14-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 12-ДЕ.
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — [illegible] «Хоттабыч ашак». Уран-чечен фильм. 10.45 — «Кино аян-чорукчуларның клуву». [illegible]

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Өрт үнгениниге кым буруулуг?». Документалдыг фильм. 19.00 — [illegible] Ровно облазының Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының артистери-биле ужуражылга. [illegible]

МОСКВАДАН

20.00 — [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.40 — «Бажың туттунуп [illegible]

МАЙ 13-ТЕ.
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва болгаш орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — [illegible]

ИКИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Шимээн [illegible]

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Аза-челер, сипергe». 12.30 — М. Сервантес — «Дон Кихот». 13.00 — [illegible] — Чаңгыс актернуң театры [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар, реклама. [illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

МАЙ 14-ТЕ.
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги [illegible]

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

МОСКВАДАН

[illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.35 — Останкинонуң концерт студиязынга [illegible]

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — [illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

20.00 — [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Азым ме[illegible]нэ алап бер». Уран-чечен фильм (Румыния). 23.00 — 00.30 — Спортчу программа.

Агаар

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАЙ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Августа император чок турган» 9.30, 12.10, 20.40. «Чүүден-даа артык үнелиг». Бирги фильм — «Тайбыңның баштайгы хүнү», ийиги фильм — «Үенң мурнаан[нар]» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чамыт бойдалдыг ирей» 9.30, 11.10, 13.00. «Элээди эол болгаш хоойлу» деп кинолуб 15.00. «Петриниң чалыы назыны» (2 сериялыг бирги фильм) 17.20, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мерседес четтирбейн барган» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Анисантаев гусарларының эскадрону» (2 сериялыг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 2. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-75 [illegible] 2-41-27 [illegible]

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле комитединиң парлалгазы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 2). [illegible]

Тираж 17866 [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 112 (11610) | 1981 чылдың май 13, среда | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ИНИЦИАТИВАНЫ ДЕТКЭЭН

Черкассының малчыннарының үлегерин өзээр фермаларның продукциязын бүдүрериниң бүгү хемчеглер-биле ... Ворошиловград областа калбарып турар. Новопсковск районунуң Энгельс аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери чылда күрүнеге садар эъттиң беш чылдың түңнелинде 4620 тонна чедирерин шиитпирлээн, ол болза эрткен чылын сатканындан 2,3 катап хөй-дүр.

Белокуракинск районунуң «Ильичиниң чагыы» колхозу ... Беловодск районунуң «Украина» колхозу, Сватовск районунуң «Петровский» совхозу болгаш областың өске-даа ажыл-агыйлары эъттиң беш чыл планында көрдүнгенинден хөй бүдүрерин шиитпирлээн.

(СЭТА).

Музыка тайбыңга бараан болуп турар

ДЕЛЕГЕЙНИҢ МУЗЫКА ФЕСТИВАЛЫ ДООЗУЛГАН

И. ВЕНСЛЕР, О. СЕРДОБОЛЬСКИЙ, СЭТА-ның тускай корр.

СЭКП Төп Комитединде

«Күш-ажылчы, материалдыг болгаш энергетиктиг курлавырларны камнаар сорулга-биле эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин калбак ажыглаар талазы-биле Москва хоорайның чамдык бүдүрүлге коллективтериниң эгелээшкининиң дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди хүлээп алган.

... улуг чедиишкиннерни ... СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын үлүргүлга болдургаш, Москваның чамдык бүдүрүлге коллективтери күш-ажылчы, материалдыг болгаш энергетиктиг курлавырларны ... камнаарының ... болгаш техниканың чедиишкиннерин калбаа биле ажыглаары ...

... —Москваның И. А. Лихачёв аттыг автомобиль заводунуң болгаш Москваның ... «Заря» ...

... доктаадкан нормативтерге улуг 120 муң тонна эвээжедир арганы бээр.

Хүлээп алган хүлээлгелерниң күүседир болза 1981 — 1985 чылдарда улус ажыл-агыйынга 320 млн. рубль экономиктиг ажыкты алыр, нормага улуг 500 муң тонна өңнерниң, 45 муң тонна суугу болгаш котёль оттулар чугуун камнап алыр арганы бээр.

Идик даараар «Заря» бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылдакчылары, ... ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары 1981 чылдың болгаш ... беш чылдың бедик даалгаларын чедиишкиннир күүседир ...

Часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге, кыска хуусаада чорудаалы

Часкы тарылгага теми болгаш шынар

ЧЕРНИ ӨЙ-ШААНДА БЕЛЕТКЭЭНИНДЕН

... районунуң чер ажылдакчылары бо чылын 25 муң 500 тонна тарааны, 2520 тонна картофельди, 1035 тонна ногааларны бүдүрер болгаш иниттиниң малынга 24 муң тонна сигенни, 10 муң тонна сенажты, 850 тонна витаминниг сиген далганын база 50 муң тонна силосту белеткээр бедик хүлээлгени алганнар. Ону ажыл-херек кырынга боттандырарда, 16 муң 533 гектар черниң хөрзүнүн ээзүр болбазыраткаш, 37 муң 519 гектарга тараа болгаш ... культураларның үрезиннерин ... хуусаада шалыпкын чажыдары, 400 гектарга картофельди болгаш ногааларны тарып олуртуру негеттинип турар. Ол ышкаш улуг хемчээлдиг шөлдерге ... 7903 гектарга ол-шык сиингер суггатты чорудар ужурлуг.

Бо хүннерде ... ажыл түлүк. Хөрзүн болбазырадыр, ...

Х.К. МОНГУШ

ЧУРУКТА. «Октябрь 30 чылы» совхозтуң бөлүк механизаторлары кол агроном Б. Моңгуш-биле (адаанда) тарылга шөлүнде.

ЧЕДИИШКИН БАР-ДАА БОЛЗА

(Чартык чыл планының күүсеттинери)

Чыл эгезинден бээр май 1-те чедир күрүнеге 78073 центнер сүт кирген. Ол дээрге эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, 4799 центнерни республиканың хөйнү саткан ол. Ооң түңнелинде квартал планы 65,1 хуу күүсеттинген. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин ... малчыннар социалистиг чарышты улам калбартып турар.

Күрүнеге сүт садарының ... чарыштың маргылдазын ... планы 71,8 хуу күүсеткен Барыын-Хемчик район ...

АРАЗЫНДА ЧАРЫШТЫГ

К. ХЕРТЕК, Бай-Тайга районда.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

БАР АРГАЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

Он бирги беш чылдың баштайгы хүннеринден эгелеп шимчээшкин ажылдаар дээш чарышты калбартыпкан, бистиң совхозтуң участок бүрүзүнде бо хүннерде ажыл-иш хайныкшып турар. [illegible] ...ге база келген. Олар мал кыштаглаашкынын хүр-чагай дооскан, бо чылдың планнарын, социалистиг хүлээлгелерин күүседир, продукция бүдүрериин көвүдедир дээш чарышты удуртуп турар.

[illegible]

Совхозтуң ажылчыннары бирги кварталда күрүнеге 200 центнер эът садар планың бараан ... 420 центнерин дужааган. Сүт садарының планын 100 хуу күүсеткен. [illegible] Ыраңгыл хойнуң баш саны эрткен чылдың ол үезинден деңнээрге бирги кварталда 136,2 хуу өскен. [illegible]

Бо чедиишкиннерге улуг киирген мурнакчылар: коммунистер хой Чижээ, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Б. Очур-оол, коммунистер Х. Донгажап, Ч. Кара-Доңгак, Д. Ажыг-оол, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи С. Кок олар болгаш оон-даа өске ... [illegible]

[illegible]

К. ХЕРТЕК,
Бай-Тайга районунуң «Мурнакчы» совхозунуң партком секретары.

Бо чылдың дөрт айларының чарыжының түңнелдерин «Октябрь 30 чылы» совхозтуң дирекциязы Тиилелге хүнүн байырлаарының бүдүүзүнде үнзүрген. Улуг хоййжу И. Ч. Моңгуш хойжуларның чарыжынга тиилекчи болган. Оон коданында 397 хураган менди доруккуп турар. Ол чедиишкинниң дээш аңаа акша шаңналын тыпсыкан.

ЧУРУКТА: хойжу И. Ч. Моңгуш.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Беш чылдың кижилери

Кызылдың ЦЭС тудуг эргелелиниң коллективи оңгу беш чылдың бирги кварталында республиканың тудугжуларының социалистиг чарыжының бирги черин ээлеп, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профорганнарының болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Коллектив апрель айның тудуг-монтаж ажылдарының планын база ажыр күүсеткен.

Тудуг эргелелиниң мурнакчыларының бирээзи Надежда Нестеровна Городецкая бо чыл-биле 20 чыл иштинде ханнакчылап ажылдап турар. Ол оңгу беш чылдың шалыпчызы. Бо хүннерде ол Кызылдың чоон талазында 60 адр иштин чурттаар бажыңның тудуунда ажылдап турар.

ЧУРУКТА: ханнакчы Н. Н. Городецкая.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Черниң кежиин четтирер дизе

БЕШ АГРЕГАТ

Он бирги беш чылдың баштайгы чазының тарылгазынга [illegible] суггарарынга Сат Оскр. Владимир Доңгак, Владимир Сат, ... ДДН-70 агрегат-биле суггарар [illegible]

[illegible]

О. ТОГУС.

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

Чөөн-Хемчиктиң «Хемчик» эвилеңнери ажыл-агыйының Куш-Ажылчы Алдар орденниң ушку чергезиниң эдилекчизи Кара-оол Оруусевич Иргитиниң удурткан ... [illegible]

[illegible]

Кооператорларда

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Районнуң хереглекчилер ... [illegible]

[illegible]

М. ТИРЧИН,
Тес-Хем район.

ШАҢНАЛДАР — ЭЭЛЕРИНДЕ

Дайынның хоочуннарынга Тиилелге байырлалының бүдүүзүнде өөрүшкүлүг хөй-хөй болуушкуннар таварышкан. А оларның чамдыктарынга фронтучу шаңналдарны тывыскан.

ДНЕПРГЕ БИР КАТАП...

Совет Эвилелиниң Маадыры В. Сорокинниң бир-ле катап шериг комиссариады чалап алдырган, аңаа өөрүшкүлүг медээ дыңнаткан: оон база бир дайынчы шаңналы хөй чылдар эрткенде ээзин тып алган болган.

Днепр хемни кежип турда танкист болуунуң машиназының ... [illegible] Ленин орден-биле шаңнаткан. Ол үеде Сорокин бар балыглаткан болгаш госпитальга чыткан. [illegible]

[illegible]

Оренбург.

АЛДАР-АДЫ ОНУ ТЫПКАН...

[illegible]

[illegible] — Костроманың тудуг организациязы ... В. Холомзатиниң 1943 чылда ... [illegible]

Кострома.

КУР-ЧЕРЖИНИН ДАЙЫНЧЫ ОРДЕНИ

Сержант-харылзаачы ... рааг А. Мухаметжановаа ... [illegible] ... Ыяңгыл Донбасстың хостаары дээш ... [illegible]

[illegible] ... СССР-ниң Камгалал министерствозунче дилег киирткен. Аас-чуртту дайынның орденниң ийиги чергези-биле ... шаңнатканы билдинген. Маадырга [illegible]

Астраханка.
Целиноград облазы.

ХАРЫ УГДА ДӨРТ ШАҢНАЛ

[illegible] ... В. Петровка Польша Улус Республиканың дөрт шаңналын хары угда тывыскан. Ол ону үш харлыг турда шаңналдарга киирген болган.

Викторның чаш чылдары берге байдалга эрткен. Уралдың ... оол фронтуже чажыт ... чылдары-биле кады тулчуп турган. [illegible]

Харьков.

(СЭТА-ның корр.).

КИЧЭЭНГЕЙНИ — КҮШ-АЖЫЛЧЫ СЕМЕСТРЖЕ

Студентилерниң областьтың ... куш-ажылчы каттышкыышкыннары 1980 чылдың ... [illegible]

[illegible]

Айтырыңар, харыылап берээл

ЭРТЕНГИ ШАКТАРДА КӨРГҮССЕ...

[illegible]

— Республиканың Тандының ... [illegible]

ҮЕНИ МУРНАВЫШААН

[illegible]

Д. АРАГАЧЫ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылдааны дээш база оларның күш-ажылын үнелеп көргенин демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумумунуң өмүнээзинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Мария Дмитриевна **Александрова** — ХИХК-ниң ведомстводан дашкаар албан черниң контролёру.

Баир Амыртаевич **Аракчаа** — ХИХК-ниң ведомстводан дашкаар албан черниң ажылдакчызы.

Александра Яковлевна **Барахтаева** — Тываның автообук [illegible] бухгалтериниң оралакчызы.

Степан Александрович **Белерин** — Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геологияшинчилел экспедициязының ажылчыны.

Екатерина Алексеевна **Белякова** — Кызыл хоорлуускомунуң техниктиг ажылчыны.

Клавдия Ивановна **Бережных** — столоваялар болгаш ресторан [illegible] бухгалтериниң оралакчызы.

Ксения Яковлевна **Березина** — Тываның үксаажыдылга каттыжыышкынының [illegible] ажылдакчызы.

Селикпаа Лопсановна **Болдур-оол** — пенсионер.

Клавдия Марковна **Бондарева** — Тыва Респотребсоюзтуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыны.

Анна [illegible] **Брагина** — туйбу заводунуң ажылчыны.

Анна Николаевна **Василенко** — республика эмнелгезиниң кулак эмнээр салбырының санитарказы.

Зоя Николаевна **Герасимова** — республика типографиязының ажылчыны.

Мария Петровна **Гольдберг** — профоблсовпулелдиң улуг [illegible]ы.

Александра Кирилловна **Гончаренко** — республика эмнелгезиниң [illegible]ы.

Анастасия Федоровна **Горностаева** — «Тыва суг, туруг» трестиниң тудуг-монтаж участогунуң бухгалтери.

Иван Иванович **Давыдов** — пенсионер.

Маркел Яковлевич **Древинников** — пенсионер.

Елизавета Григорьевна **Дудкина** — алгы заводунуң иштиккен пунктузунуң эргелекчизи.

Клементина Антоновна **Екина** — пенсионер.

Мария Алексеевна **Елисеева** — Тыва АССР-ниң Калык камгалал министерствозунуң инспектору.

Галина Евстафьевна **Жданова** — республика эмнелгезиниң кол эмчизиниң оралакчызы.

Татьяна Петровна **Житкова** — республика эмнелгезиниң физиотерапия салбырының санитарказы.

Николай Сергеевич **Загородный** — пенсионер.

Самуил Архипович **Изместьев** — «Тыва коммунэнергонуң» транспорт цехиниң слесары.

Ольга Митрофановна **Индижекова** — ХИХК-ниң ведомстводан дашкаар албан черниң контролёру.

Иван Васильевич **Калинин** — профэвилелдериниң область чөвүлелиниң эрге-хоойлу талазы-биле кол инспектору.

Анна Павловна **Карпова** — ХИХК-ниң ведомстводан дашкаар албан черниң контролёру.

Иван Васильевич **Кензин** — № 1 орук-тудуг эргелелиниң чаңдырылга иилдизиниң начальниги.

[illegible] **Ковалев** — пенсионер.

Лидия Александровна **Кононова** — республиканың ветеринария лабораториязының паразитология салбырының эргелекчизи.

Лидия Лазаревна **Котегова** — СЭКП Тыва обкомунуң улуг бухгалтери.

Алексей Макарович **Кочмин** — «Тыва водээ тудуг» трестиниң автобаазазының [illegible]чыны.

Мария Андреевна **Краева** — пенсионер.

Никита Михайлович **Кривов** — пенсионер.

Марта Федоровна **Крыцына** — республика эмнелгезиниң повары.

Федосья Петровна **Кулигина** — пенсионер.

Павел Степанович **Лалетин** — пенсионер.

Георгий Николаевич **Лукашев** — пенсионер.

Евдокия Ивановна **Макарова** — [illegible] хирургия салбырының санитарказы.

Евдокия Павловна **Метелькова** — авиабүдүрүлгениң техниктиг [illegible].

Иван Федорович **Огнев** — «Тыва [illegible]» трестиниң автобаазазының ажылчыны.

Досумаа Иймажаповна **Охемчик** — пенсионер.

Николай Андреевич **Панарин** — пенсионер.

Матвей Алексеевич **Паршуков** — Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геологияшинчилел экспедициязының урутлар садының ажылчыны.

Татьяна Никифоровна **Потапова** — республика эмнелгезиниң поликлиниказының инфекция [illegible] эмчи сестразы.

Валентина Ефремовна **Прасова** — ХИХК-ниң ведомстводан дашкаар албан черниң контролёру.

Николай Григорьевич **Рязанов** — № 1 орук-тудуг участогунуң машинизи.

Евдокия Антоновна **Савинкова** — Кызылдың аъш-чем барааннарының садының № 15 магазининиң ажылчыны.

Валентина Павловна **Сафронова** — Тываның аптека эргелелиниң № 19 аптеказының киоскёру.

Мария Федоровна **Саука** — республика эмнелгезиниң кулак эмнээр салбырының санитарказы.

Татьяна Сергеевна **Слободчикова** — Тываның профоблчөвүлелдериниң чырдыышкын ажылдакчыларының обкомунуң даргазы.

Александра Пантелеевна **Соколова** — республика эмнелгезиниң травматалогия салбырының санитарказы.

Лидия Андреевна **Татаринцева** — туйбу заводунуң ажылчыны.

Ульяна Ивановна **Ткачева** — республика эмнелгезиниң инфекция салбырының санитарказы.

Антонида Ефимовна **Тонких** — республика эмнелгезиниң терапия салбырының повары.

(Уламчылыг).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

Тайбыңче чалбыыштыг кыйгырыг

Маадыр-хоорай Киевке мемориалдыг комплексти ажытканының байырлалынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазы даштыкыда массалыг информация органнарының кичээнгейиниң төвүнде турар. Янзы-бүрү чурттарның парлалгазы, радиозу болгаш телевидениези ол чуганы тайбыңче, чавырылыышкынны камгалаарынче, делегейниң чаа дайынын болдурбазынче угланган чалбыыштыг кыйгырыг кылдыр санап турар.

«ССРЭ-ниң күчүлүг тайбыңга бараан болуп келген болгаш моон соңгаар-даа бараан болур» деп улуг эгениң адаа-биле Болгарияның «Работническо дело» солуну Л. И. Брежневтиң чугаазын парлаан. Тайбыңны камгалаар, чавыр[illegible] канылалыр, дүшкүүрлүг чорукту чаныржылдырар хааш Совет Эвилели моон соңгаар-даа шиитпирлиг дээмисежир.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Днепрниң белик эриинде тайбыңче, улустарның айыыл чок чоруун хандырарынче база катап кыйгырган деп, Болгарияның «Земеделско знаме» солуну бижээн.

Киевке мемориалдыг комплекстиң ажыдыышкынынга Л. И. Брежневтиң чугаазының [illegible] бо дунуң кежээки дамчыдылгазын «Эн-би-си» деп америк телекомпания эгелээн. «Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразында чугаалажыышкыннарже совет удуртукчу база катап кыйгырган-дыр» деп, ол телекомпанияның дамчыдылгазында демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң чугаазының тодаргай допчулалын Франс пресс агентилел дамчыткан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң удуртукчузу чогумчалыг кандыг-даа идеяны ССРЭ бөмбүрзектиң чуулдугузунуң көөр апаар деп медеглевишаан, калбак чугаалажыышкыннарны кылырынче АКШ-ты болгаш барыын талазы өске-даа чурттарны кыйгырган-дыр деп, ол агентилел [illegible].

Чөөн [illegible] хүрээнче угланган чүгүла хөй саналдарны ССРЭ сөөлгү чылдарда киирген. Ынчалза-даа Барыын чүктүң чурттары ол саналдарга чогумчалыг харыыны амга чедир бербээн деп Швецияның «Дагенс нюхетер» солуну бижээн. Чиңгээ, иви чурттарның удуртукчуларының [illegible]кыннарының хээди деңнелге арттырар дугайында Совет Эвилелиниң саналынга Американың Каттышкан Штаттары харыы бербээн.

«Тайбыңның программазын Совет Эвилели күүседип турар» деп эгениң адаа-биле Венгрияның «Непсабадшаг» солуну Л. И. Брежневтиң чугаазын парлаан. Совет Эвилелиниң делегей политиказының дээди сорулгазы — тайбың болуп турарын СЭКП-ниң XXVI съездизи база катап бадыткаан. Совет коммунистериниң дээди шуулганының [illegible] саналдарын улустар 80 чылдарда Тайбыңның программазы деп адаан.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын Герман Демократтыг Республиканың радиозу тайылбырлаан болгаш кандыг-даа быжаныышкыннар-биле Совет Эвилелин коргудуп болбас деп демдеглээн. Болуну болгаш эвилелчилериниң айыыл чок чоруун хандырары, совет кижилерге быжыг тайбыңны хандырып бээри — Совет Эвилелиниң ыдыктыг хүлээлгези болуп турар.

Амгы үениң шылгараңгай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы Леонид Ильич Брежнев делегей байдалының эң чүгүла айтырыгларынга тодаргай харыыларны берген-дир деп, Монцаме агентилел [illegible].

«Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга чугаалажыышкыннарны чорудар дугайында СЭКП ТК-ның Чиигине секретары база катап саналдаан-дыр», «Боо-чепсектерни кызырар сорулга-биле чугаа[illegible]», «Тайбың чугаалажыышкыннарны чорударынга Совет Эвилели байыр чедиишкин турар» деп эгелерниң адаа-биле Токионуң солуннары Л. И. Брежневтиң чугаалыным дугайында бижээннер. Дүшкүүрлүг чорукту чыдырылдыр [illegible]чыларынга шиитпирлиг Совет Эвилели база катап бадыткаан. ССРЭ-ниң күчүлүг улустарга хоралыг кылдыр каңдаа-даа угланмас дугайында медеглээн-дир деп, Японияның «Иомиури» солуну бижээн.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчузунуң Киевке болган чиңгиге чугаазы бүзүреңгей чорук-биле болгаш тайбың [illegible] чүткүл-биле синиккен деп. Испанияның [illegible] хөй-ниити ажылдакчызы Карлос Эонг медеглээн. Л. И. Брежневтиң чугаазы — ССРЭ-ниң тайбыңга ынак политиказының тодаргай чаа херечизи-дир деп, ол онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Камгалал министерствозунуң медеглели

ДАМАСК. (СЭТА). Сирияның камгалал министерствозунуң медеглели ында парлаттынган Израильдиң Ливанда зайынмырак үүлгедиглерин, аъш-чем сөөрткен Сирияның вертолёттарынче Израильдиң шериг самолёттарының халдаашкыннары — араб чурттарга удур агрессчи политиказын Израильдиң чагырыкчыларының соксадыр деп бодавайн турарының барымдаазы-дыр деп, медеглелде айыткан. Ливанда эгелээн национал дугуржулганың чорудулгазынга моондак үжүраштырарын израиль эжелекчилер оралдажып турар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израильдиң премьер-министри Бегинниң АКШ-тың президентизи Рейган-биле чугаалажыышкыннарының дугайын «Нью-Йорк таймс» солуну бижээн. Ливанда амгы байдал 1967 чылда араб-израиль дайынның бүдүүзүнде байдал-биле дыка дөмей болуп турар деп, Бегин медеглээн.

Ливан-биле кызыгаарда Израильдиң тускай иви шериг кезектерин бүрүн зайынчы байдалга киирген дугайында чедээни АКШ-тың тускай албан кижилери алган деп, «Нью-Йорк таймс» демдеглээн.

ХАЛДААШКЫННЫ БЕЛЕТКЕП ТУРАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Сомосаның дерзии дээрбечилери АКШ-тың шериг лагерьлеринге болгаш Панамада америк шериг баазаларының [illegible] өртеен болгаш Никарагуага удур халдаашкынны кылыр белен турарын «Монд» солуну бижээн.

Никарагуаның чазаан дүжүрериниң планын дээрбечи бөлүктер амгы үеде Гондураста белеткеп турарын солун айыткан. Гондурастың девискээринде турар контрреволюстуг бөлүктер Американың Каттышкан Штаттарындан бүгү талалыг дузаламчыны ап турар.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Никарагуаның улузу-биле эп-сеткил [illegible] америк организациязы АКШ-тың президентизи Р. Рейганга чагаа чорудкан болгаш Никарагуага удур Ак бажыңның өжээтен хөделиишкиннеринге шынгыы удурланыышкынны илерегейлээн.

Никарагуаның чонунга хамаарыштыр Вашингтонуң зайынзырак политиказы ак сеткилдиг бүгү американнарның улуг килеңнээшкинин хайныктырган деп чагаада айыткан.

ПАНАМА. (СЭТА). Сомосаның контрреволюстуг дээрбечилерин Американың Каттышкан Штаттарының деткип турарын «Матутино» солуну шынгыы бурууladыр шапкан. Сальвадорнуң болгаш Никарагуаның иштики херектеринге америк империализмниң холгаарлаашкыны дүшкүүрлүг байдалды улам-на чидигледирип турар деп, солун демдеглээн.

ОБЪЕКТИВТЕ — АФГАНИСТАН

Афган улус апрель революциязының [illegible] бүдүрүлгезин [illegible] дүжүрген болгаш чуртка чаа [illegible] оруун ажыткан. Афганистанның Улус-демократтыг партиязы болгаш чазаа феодалдыг тургузугнуң артынчыларын чок [illegible] байдалын болгаш культуразын улам экижидеринче угланган политиканы чорудуп турар.

ЧУРУКТАРДА: АДР борзун. Кабулда Сеннзар шөлү. Башкы Абдулла Рушан — революция камгалакчыларының отрядының кежигүнү.

СЭТА-ның фотохроиказы.

УДУРЛАНЫЫШКЫННЫҢ ШИМЧЭЭШКИНИ

ЛОНДОН. (СЭТА). Соңгу Ирландияда католик чүдүлгелиг чонунуң төлээлекчилериниң болгаш «айыыл чок чорук күштериниң» аразынга мөгүлдежиишкиннер база катап кыптыга берген. Белфаст болгаш Дерри хоорайларының кудумчуларынга камгалал моондактары катап тургустунуп эгелээн, автомашиналар өртеп, частыышкыннар дыңналып турар. Можунуң элээн каш районнарынга аткылажыышкыннар болган түңнелинде өлүргеннер болгаш балыглатканнар бар.

Лонг Кештиң кара-бажың лагеринге Роберт Сэндстиң өлгениниң Ольстерниң чурттакчылары Лондоннуң колониалдыг тергиинделинге удур күчүлүг чыскаалдар-биле демдеглээн.

Англияның колониалдыг шаажылакчы политиказынга удур күчүлүг шимчээшкин Соңгу Ирландияда болгаш бүгү чуртта калбарган турбуже, Ольстерге колониалдыг методтар-биле, боо-чепсек-биле болгаш күчүлээшкин-биле [illegible] Тэтчерниң чазаа соксатпайн турар «Соңгу Ирландияга хамаарыштыр бистиң туружувус өскерилбес. Ольстерде демиселге бүгү курлавырларывысты болгаш аргаларывысты ажыглаар бис» деп, Англияның премьер-министри Тэтчер медеглээн.

Англияның чазааның колониалдыг ол политиказы Соңгу Ирландияның чонунга шуут бергени ам бүгү делегейге билдингир: 2 муң ажыг кижи өлүрткен, он-он муң кижилер балыглаткан, хөй муң патриоттарны кара-бажыңнарда хоругдаан. Соңгу Ирландияның эвээш санныг католик чүдүлгелиг чонунуң хамаатызы эргелери Англияның колониалдыг [illegible] турар.

ПАРИЖ. (СЭТА). «Англи чазактың кара сагыштыг болгаш дерзии үүлгединиң түңнелинде мээң өңнүктерим аштап өлүр чыгаан. Оларга силерниң дузаламчыңар эргежок чүгүла болуп турар. Оларны камгалаарынче силерни кыйгырып тур мен» деп, Лонг Кештиң кара-бажың лагеринде хоругдаткан Тони Хьюз Франциянын Коммунистиг партиязынга чагаа бижээн. Барык иви ай дургузунда аш чарлап чыдар Фрэнсис Хьюзтуң дуңмазы Т. Хьюзтуң ол чагаазын «Юманите» солунга парлаан.

Англияның эрге-чагыргалары бистиң чуртувусту эжелеп алган үелен бээр ирланд улустуң хосталгаже чүткүлүн сый шаварын англи колонизаторлар оралдажып турар деп, Т. Хьюз бижээн. Англи эжелекчилер бистиң төрээн дылывысты [illegible] бистиң национал культуравысты хоойлудан дашкаар кылдыр чарлаан деп ол айыткан. Бис [illegible] өжээтен ниитилелде чурттап турар-дыр бис.

Ленинчи салгал

ПРОФЭВИЛЕЛДЕР ДУГАЙЫНДА ЛЕНИНЧИ ӨӨРЕДИГ

В. И. Лениниң идей-теоретиктиг нормалында чугула черни профэвилелдериниң теоретиктиг айтырыгларын болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазының айтырыгларын ажылдап кылыры ээлеп турар. Оларны баштыынчылыңы чүс ажыг ажылдарында көрүп турар.

Профэвилелдериниң дугайында ленинчи өөредигде ужурттказының талазы-биле бирги черде оларның коммунистиг партия-биле болгаш социалистиг күрүне-биле аразында харылзааларының, социализм байдалдарында оларның туружунуң болгаш ролюнуң дугайында айтырыг туруп турар.

Баштай профэвилелдер тывылган, а оон соонда, харын шимлыкта оларга даянгаш, политиктиг партиялар тургустунган хөй-хөй чурттарда ылгалдыг-тыр. революция мурнунда Россияга ол биргээр болган: мааа баштай чажыт ажылчын партия — большевиктер партиязы тургустунган, ол [illegible] тургузарын баштаан, ажылчыннарның массалыг организацияларга каттыжарынга болгаш революстуг шимчээшкинге идепкейлиг киржиринге идиг берген. Ынчангаш партия биле профэвилелдерниң [illegible] харылзааларының [illegible] бирээ-даа үүн айтырыынга тура [illegible].

1905—1907 чылдарда баштайгы профэвилелдер тыптырыышкыны мурнуңда-ла В. И. Ленин оларның ажыл-чорудулгазынга [illegible] удурткан [illegible] болгаш оларны партия-биле кады ажылчыннарның ангы демиселиниң организастап шыдаар дайынчы революстуг организациялар болдурарының чугулазын үндезилээн. Моон-биле кады ол-бо иви организацияларның түс бүрүзүнүң характериче болгаш онзагай чүүлдериниче кичээнгей салып турган. Партия — ол дээрге авангард, ажылчын ангының эң-не мурнакчы болгаш бедик меререлдиг кезээ. Ында ажылчыннарның эң идепкейлиг төлээлекчилери каттышкан, олар революстуг демиселге дуржулгалыг, улуг ат-алдарлыг болгаш бүзүрелге төлептиг. Профэвилелдер дээрге, пролетариаттың эң-не калбак массалыг организациялары болуп турар, олар боттарының хүрээлеңинге ажылчыннарны оларның ангы меререлиниң деңнелинден, бижик билириниден азы эртем-билииниден, ангы демиселинге киржип турар чергезинден хамаан чокка каттыштырып турар.

Ленин болза пролетарский партия биле профэвилелдерни чаңгыс аай ангы үндезиниг болгаш ниити эрге-ажыктарлыг, ынчангаш ол байдал хөй-хөй айтырыгларны шиитпирлээрде оларның чаңгыс эвиин негеп турарын бүзүрелдиг-биле көргускен.

В. И. Лениниң идейлары российиң профэвилелдериниң [illegible] салдарны чедиргенин тодаргай көргүзүп турар. Ажылчын ангының партиязы-биле кады олар социалистиг революцияны [illegible].

[illegible]рииге чугула рольду ойнааннар.

Улуг Октябрьның тиилээшкининиң соонда профессионал эвилелдери, В. И. Лениниң чугаалааны-биле алырга, «башкарыкчы, тергиидекчи, эрге-чагыргада ангының...» организациязы болу берген (ЧДЧ, т. 42, арын 203). Төөгүде эң-не баштай олар күрүне-биле кады чаңгыс аай сорулганы — ажылчы чоннарның амыдыралчы эрге-ажыктарын хандырып шыдаар аргалыг ниитилелди тургузарын шиитпирлеп турар апарган. Оларның аразында харылзааларында мырынай чаа шинчи база оларның эң-не сырый кады ажылдажылгазының боттуг чүгүлазы оон-биле тайылбырлаттынар.

Профэвилелдериниң бир талазында, социалистиг күрүне-биле, өске талазында, пролетарский партия-биле аразында харылзааларынга хамаарыштыр частырыглыг үзел-бодалдар-биле В. И. Ленин чидиг демисел чорудар ужурга таварышкан. Чижээ, Троцкий болгаш оон талалакчылары профэвилелдерни күрүне эрге-чагыргазының кожумаа болдурарын, оларны удуртурда чагырып-дужаар методту ажыглаарын негеп турган, ол болза профэвилелдериниң [illegible] чорудулгалыг хөй-ниити организациялары болур ролюн болгаш [illegible] хамыкканы [illegible] дээр чүвениң төлээлекчилери улус ажыл-агыйының бүгү эргелеп башкарылгазын профэвилелдеринге дамчыдып бээрин [illegible].

[illegible]лары камгалааш, оон-биле Совет күрүнениң социализм тургузуушкунунуң кол чепсээ болур экономиктиг ролюн хүлээп көрбейн турган.

20 чылдарның эгезинде партийже дискуссиялар чорувн турда ындыг үзелдерге ойтур шавыышкынны бербишаан, В. И. Ленин чаа ниитилелдиң байдалдарында профэвилелдери партия-даа, күрүне-даа организациязынче хуулбас деп айыткан. Профэвилелдериниң бот-ажыл-чорудулгалыг статузун демдеглевишаан, ол профэвилелдерни «эргелеп башкарылганың, ээ болурунуң школазы, коммунизмниң школазы» кылдыр тодараткан (ЧДЧ, т. 42, арын 203). Харын хөй миллион ажылчы чон эргелеп башкарарының болгаш ээ болурунуң методтарынга өөренир школа кылдыр тодараткан.

Амгы үеде профэвилелдери социалистиг күрүне-биле кады бүдүрүлгени башкарарынга, бүдүрүлге планнарын ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга, социалистиг чарыштың организастаарынга, күш-ажыл чурумун быжыглаарынга, [illegible] аргаларын нептередиринге киржип турар. ССРЭ Конституциязы оларга хоойлу-дүрүм саналдаар [illegible] эгезин тыпсып турар.

Чаа байдалдарда профэвилелдериниң эң чугула сорулгазы [illegible] ны социализмниң болгаш коммунизмниң өзүлүнге кижизидери, массаларның идей-политиктиг болгаш культурлуг демиселин [illegible].

Профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазының ол талазы-биле чаа ниитилел тургузуушкунунуң чединиишкиннерин В. И. Ленин тудуш холбаштырып турган. Ол хөй миллион ажылчы чоннарны бүдүрүлгениң ээзи болур меререлге, ниитилел байлаан хумагалыг, камныг көөрүнге кижизидерин, күш-ажылды чаа өзү-биле көөр чорукту хевирлээрин онза чүгүла деп санаан.

Бо бүгү сорулгаларны боттандырары ажылчы чоннарның эргелерин болгаш эрге-ажыктарын камгалаарының профэвилелдеринге өзүлүт мөзүлешкин функциязын күүседири-биле сырый холбаалыг. В. И. Ленин бодунуң ажылдарынга оң чугулазын, онзагай чүүлдерин болгаш социализм үезинде чаа утка-шынарын тодараткан.

Бир эвес ол функция капитализм үезинде пролетариаттың мөлчүгделге болгаш ажылчы чоннарның эргелерин кызыгаарлаарынга удур ангы демисели-биле тудуш харылзаалыг болур болза, социалистиг ниитилелге ол ажылчы чоннарның херектелдеринге болгаш негелделеринге, оларның ажылдаар болгаш амыдырап байдалдарынга херекке албас чорукттарны болдура бээр чамдык ажылдагыйн удуртукчуларының «ведомство чүткүлүн хөгжүдүп эртире бээри-биле», а чамдыкта күрүне аппаратының [illegible]нарын, «чазыглары болгаш копшактары-биле» ангы чок экономиктиг демиселдин хевириче кире бээр (ЧДЧ, т. 44, арын 343-344).

Профэвилелдериниң камгалакчы ажыл-чорудулгазының социализм үезинде онзагай чүүлү болза, оларга калбак эргелерни болгаш төлээлелгени тыпсып турар хоойлу күжүнге даянып турары болур. Чижээ, олар күш-ажыл хоойлузунуң сагылгазын, күш-ажыл камгалалын болгаш техниканың айыыл чок болурун контрольдап турар, айыыл чок болурунуң стандартын хажыткан тавырылгада цехте, харын-даа бүдүн бүдүрүлгеде ажылды доктаадып болур, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның эрге-ажыктарын херекке албас ниикпе кызып-кыыр администраторну хемчег алырын негээр эргелиг.

Ынчалза-даа социализм үезинде ажылчы чоннарның эргелерин болгаш эрге-ажыктарын камгалаары чүгле профэвилелдерниң херээ болбайн турар. Ол дугайында күрүне база сагыш салып турар, ону ажыл-агый удуртукчуларының чүлээлгезинде киирген. Моон ужурунда ындыг ажыл-чорудулга СЭКП-ниң болгаш күрүнениң ажылдап кылып база [illegible] бүдүрүлгениң [illegible] боттандырып турар экономиктиг болгаш социал программаларының [illegible] дугайында ленинчи [illegible] улуг [illegible] болуп турар.

[illegible] боттандырар талазы-биле профэвилелдеринге чүгүла роль онаажып турар. Олар социал-экономиктиг хөгжүлдениң [illegible]га болгаш боттандырарынга бүдүрүлгелер болгаш чурттуң хемчээли-биле киржип, күрүнениң социал страхованиезин башкарып, чонуң санаторий-курорт эмнелгезин, дыштанылгазын, хостуг үезин база спорт ажылын организастап, пенсия хандырылгазының, эмнелге хандырылгазының болгаш өске-даа чүүлдериниң дугайында сагыш салып турар.

Бөгүн профэвилелдерниң үлетпүрнуң болгаш көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларын херек кырында бүрүн каттыштырбышаан, боттарының хүрээлеңинде 128 миллион ажыг кежигүннерлиг болуп турар. Олар организация талазы-биле тускайлан (ону чурттуң Конституциязы магадылап турар) боттары уstaвтыг, херектиг болгаш сай-хоолуг. Ниитилелдиң политиктиг удуртукчузу болур СЭКП профэвилелдериниң эргелерин калбартыр, ролюн бедилер талазы-биле доктаамал сагыш салып турар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге Отчёт илеткелинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң чугаалааны болза «Кижилерниң ажылының, амыдыралының болгаш чурттаалгазының бүгү айтырыгларын шиитпирлеп турарынга профэвилелдериниң күш-ажылчы коллективтериниң [illegible] улаас [illegible] бүдүрүлгени [illegible] [illegible] алдарларын [illegible] алырынга болгаш таарыштыр хуваарынга, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның херектерин ажыктыг ажылдаарынга оларның киржилгезин улам калбартыр херек».

«Партия болза профэвилелдерни массалар иштинде бодунуң идегелдиг [illegible], демократияны хөгжүдериниң, коммунизм тургузуушкунунга ажылчы чоннарны киржилгелериниң күчүлүг чепсээ кылдыр көрүп турар» — деп, Л. И. Брежнев демдеглээн. Оон ындай уламчылааны болза «Масса-биле, биргээр чугаалаарга, ажылчыннарның [illegible] оон соонда бүгү ажылчы чоннарның аажок улуг хөй [illegible] рүүзү-биле харылзаа профэвилелдериниң кандыг-даа бот ажыл-чорудулгазының чединиилииниг болурунуң эң-не чүгүла, эң-не кол негелдези болур деп. Ленин өөредип чораан. Ол профэвилел ажылдакчыларындан ажылчын [illegible] аразынга чоруурун, [illegible] бүгү талаларындан билирин, массаларның сеткил-сагыжын, оон меререлдиниң чергезин болгаш өзүлүг негелделерин чазыг чокка, хоозун идеализацияның хөлегези бээин чокка тодарадып билирин, ону эң кууу өзүзү-биле көөрү-биле, оон чөпшээрелдеринге сагыш човаачыр болуру-биле маргалыш кызыгаар чок идегелин чедип алырын негеп чораан. Ынчангаш профэвилел ажылдакчызы бүрүзү бодунуң ажылдеткелин кезээде болгаш бүгү тала-биле бо ленинчи негелделерге дүүштүр удуртуур».

Дмитрий ГАЙМАКОВ,

төөгү эртемнериниң кандидады.

[illegible]

Ном болгаш номчукчу

ХАНЫ УТКАЛЫГ ШҮЛҮКТЕР ДЭЭШ

«Ном — эң үнелиг белек». Шак ындыг үнелиг белекти [illegible] ужуктуг алыры — эас-кежик-тир. Хөй номнар-биле долдуи-[illegible] библиотекамда шүлүкчү Моңгуш Өлчей-оолдуң «Назын» деп бо чылын үнген ному бар. [illegible] номчукчунуң эстетиктиг [illegible] -луг. А кол-ла чүве — номнуң [illegible]

Дириг кижи чурттаалгазы
Назын-биле хемчээттинер.
Дилээр, чүткүүр,
болурадыр —
Нарын чүве ында тикчок.

Ном-биле адаш бир шүлүк-түг автор мынчаар эгелээн. Бо [illegible] -га-ла башка бир бодал кире дүжер. Автор чогум чүнү чу-гаалаар деп бодааныл? Ук чо-гаалды төндүр номчупкаш ба-за катап бодаар сен. [illegible] баспас, ажыл-биле аллар че-дер деп бодал мында сиилик-[illegible]

[illegible] тыл ээлиниге оон сай-тарылгазын эрттирген. Респуб-ликаның шыырак дээн шүлүк-[illegible] эки ном деп мактаан. [illegible] саналга каттышпайн барган. [illegible] ның идейлиг утказы кугу, ха-рын-даа чедир ажылдаттын-маан, чиг черлер хөй, далаш-биле бижиттинген деп хөөннер үнген. Чогаал талазы-биле маргылдаа хостуг, хостуг бо-дарда оон бүрүнгаар базым мынга улуг ужур дуза-болур. Кижи бүрүзү бодуну [illegible] ыйнзаа. Моңгуш Өлчей-оолдун чаа номунда четпестерин эс-керген эштер боттарынын бо-далдарын база илереди бээр-лер боор деп идегедим.

Чоокта чаа республиканын чогаалчыларының хуралы бол-ган болгай. Аңаа хоочуннар-дан эгелээш, чаа эгелеп чо-руур авторлар база киришкен. «Назын» дугайында кыска чу-гаа илеткелге база кирген. [illegible]

[illegible] ган. Оон шүлүктеринде ла-риктиг бодалдар колдаан. Ам-гы үениң кижизиниң овур-хе-вирин чуруп көргүскен, келир үеге бүзүрелдиг кижилерниң [illegible]

Кырыыдап чаңнаганым [illegible]
Илбидир тоолу ышкаш.
Илередир чажыдым чок.
Эш-өөр чокта, чаңгыс ботка
Эрээдениг бооруң билип.
Таныш-көрүш мунчогумда
Талалажып чоруурумда.
Өскележир багай чаңны
Өөдежок деп санаарымза
Кижилерге бүзүрелим
Хилис черге салбазымда.
(«Кижилерге бүзүрелим»).

Шүлүкчү мында кижи — кижиге эш, өннүк деп комму-низм туттунукчузунуң мо-ральдыг принциви уран-чечен арга-биле көргүскен.

Оон ыңай:

Чаңгыс бүлээ удур-дедир [illegible]

[illegible] азыннар дээш.
Бодавыже салгалдарга
бүзүреп каан
Канчалдыр-даа хере-шое
бодарымга,
Хамык бактың дээжизи
оларда боор.
Хөө дээрге—
өрттүг дайын уржуу хире.
Кошкун, дарлаар амыдырал—
зүмбей ол дег.
Сагыш баг ы—
кузун мышкаш кара бооруң
Чандыр-дыр дээр кижилер
чок, чоннуг херек!

«Үш чүве дошкун», «Үш чү-ве тудуун» деп шүлүктерин тыва [illegible] силеттиниң тургустунган, олар-да философтуг утка сиңникке[illegible]

Эки чогаалды эки дээр, ба-гай болганың ажыл-биле ай-тып, авторга дузалажыр. Ма-наа хамаарыштыр бир сураг-[illegible]

[illegible]

Д. УЖАР-ООЛ.

Кижизидилге болгаш өөредилге

КЫМ БОЛУРУЛ?

Ындыг айтырыг бистиң школаларывыстың доозукчуларын дүвүредип турар. Ол айтырыг талазы-биле уруглар дузалажыры-биле күш-ажылга кижизидилге болгаш профессионал угланыышкын талазы-биле өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарының школалар аразының четкизи бистиң чуртта калбарган.

ИМА-ның корреспондентизи Пётр Ященко Донда Ростовтуң ындыг комбинаттарының бирээзинге чораан.

— Өөредилге-бүдүрүлге ком-[illegible] чы янзы-бүрү профессиялар [illegible] таныштырары болур — [illegible] директору Виктор [illegible] ажылдарының янзы-бүрү хевирлеринге боттарының күжүн сиңээрин урулгарга чоннээрел. [illegible] бодуун аргала. [illegible]

Школа база-ла өөредип тур-ганы ниш, ынчалза-даа комбинат эки бүдүрүлге баазазы-биле, районнуң бүдүрүлгелери-[illegible]

«[illegible]мен» деп сөстер кабинет [illegible] уругларның [illegible] уламчылады.— «Күзелдиг мен» деп чүл ол? Хөй-хөй оолдарның [illegible] турар болгай. Ынчалза-даа оолдарның [illegible] рынын болгаш судно механиктерниң кабинединче баар бил-зээр болза база таарышпас болгай. А уруглар шупту-ла машинакчылар болур бис дээр болза база таарышпас. Ынчап «Шылаар мен» деп [illegible] принцип аңаа киржир апаар. Күзелдиглер тепдиин хөй болза конкурс чарлаар [illegible]

[illegible] ристерниң херектиг, чугула профессиялары бар дээрзин уругларга башкылар тайылбыр-лап, сүмележир. А оолар ста-[illegible]

[illegible] класстың Ирина Шаповалова-биле чугаалаш-[illegible]

— Баштай машинага пар-[illegible]

[illegible] уругларны чү-[illegible] сонуургалын улам бедидер.

Виктор Попов дыка хөй сан-нарны мениэ алады. Даараныр машиналарга уруглар чылда 13 муң кылыглары, а трикотаж-[illegible] — 15 муң кезек кылыг-ларны кылып белеткээрлер. Продукцияны садыг четкилеринге сайгарар.

Металлдарны соок арга-биле [illegible] кылырының [illegible] эки кылыглар көөп турар Культиватор заводунга херек-[illegible] оолдар ста-ноктарга кылып турарлар. Тургустунганының беш чыла-[illegible] 1 миллион 250 муң рубльдиң ажылын кылган болгаш оон [illegible] болгаш дериг-херек-селдерин садарынга чарыг-[illegible]

Коңга эдилеен Өөреникчилер коридорже шуужуп үнүпту. [illegible] бүдүрүлге деп чүвени эки билбес, а уруглар — өрүмнүн [illegible] дээрзин директор чугаалаа-[illegible]

[illegible]

(ИМА).

Эки чаңчылды эдерер херек

ХУУДАКҮЗЕЛИМ

[illegible]

Д. ООРЖАК.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

МАССАЛЫГ СТАРТТАР

[illegible]

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: стартче үнүпкеннер.

Өөредилер, школа, ада-иe

ХӨЙ-НИИТИ-ДАА, АДА-ИЕ-ДАА...

СЭКП-ның XXVI съездизинге эш Л. И. Брежнев Төп Комитеттиң Отчёт илеткелинге [illegible]

[illegible]

А. АРАПЧОР.

телевидение

МАЙ 13-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40— Эртенги гимнастика. 9.05 — «Рекорд». Уран-чечен телефильм. 10.10— «Бар-даа болза, бүзүрениг эвес». 11.10 — Медээлер. 11.15 — 14.15 — Чансар. 14.15—Медээлер. 14.30 — «Эээ келгени». [illegible] 14.45 — «Торээн бойдуувус». 15.10 — «Бауманчылар». Телеочерк. 16.10 — Свердловск областың Ирбит хоорайның «Современник» Культура ордузунуң улустуң танцы ансамблиниң концерти. 16.35—«Телестадион». 17.10 — «Горниктер [illegible]

КЫЗЫЛДАН

17.40 — «Спорт». Спорт-[illegible] 18.05 — «Кызыл болгаш кызылчылар». Республика [illegible] ның дугайында. 18.30 — Теле-медээлер (тыва, орус дылдарга)

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кампучия: өлүм соонда амыдырал». Документалдыг [illegible]

ИНГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

Агаар

[illegible]

ЧАЗАЛГА

[illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАЙ 13-ТЕ

[illegible]

Редакциянын адрезизи: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редактору 2-24-63, [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ШЫН — Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелдиң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 113 (11611) | 1981 чылдың май 14, четверг | 1925 чылда үндүрлеттинген | Өртэ 2 кеп.

МОСКВАДА КЕЛГЕНИ

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Совет чазактың [illegible] ёзугаар Күш-ажылдың Конго партиязының ТК-зының Даргазы, Конго Улус Республиканың Президентизи, күрүнениң баштыңы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Дени Сассу-Нгессо партия-күрүне делегациязын баштап, албанның найыралчы аян-чорук-биле май 12-де Москвага келген.

Д. Сассу-Нгессону, делегация кежигүннерин аэродромга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, албанның өске-даа кижилери барып уткаан.

(СЭТА).

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

«1981 чылда дүжүт ажаап алыышкынын, көдээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин болгаш 1981—82 чылда мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирерин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктааалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

1981 чылда дүжүт ажаап [illegible] көдээ ажыл-агый продуктуларын, бедик шынарлыг бөдүүн база чулуктут мал чемнерин белеткээрин чогуур үезинде чорудар болгаш мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирер сорулга-биле 1981 чылда дүжүт ажаап алыышкынынга, көдээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээринге, а ол ышкаш 1981—82 чылда мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирерин чогуур үезинде белеткенирин хандырарын СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эвилелдешкен республикаларның Компартиялар ТК-ларынга база Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Көдээ [illegible], ССРЭ-ниң [illegible] министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Сельхозтехниказынга, ССРЭ-ниң [illegible] министерствозунга, ССРЭ-ниң [illegible] министерствозунга, Центросоюзка, партияның крайлар, областар болгаш районнар комитеттеринге, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге база улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарынга, чер-чериниң көдээ ажыл-агый [illegible] совхозтарның болгаш белеткел [illegible] туларынга хүлээткен болгаш дараазында чүүлдерни кылырын айыткан:

— дүжүт ажаап алыышкынны эгелээринге чедир ийи неделядан эвээш эвес үеде бүгү техниканы белен болдурар дээш, [illegible] база транспорт херекселдерин септээриниң темпизин күштелдирер талазы-биле тодаргай [illegible] болгаш боттандырар, септелгениң шынарынче онза кичээнгейни салыр. Ол сорулга-биле [illegible] болгаш ССРЭ-ниң Сельхозтехниказы [illegible] ажыглаарын хандырар, оларга ажылды ийиээлчеглиг кылдыр [illegible] апарганда септелге ажылдарынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарын хаара тудар;

— ССРЭ-ниң Сельхозтехкүрүн организацияларынга, колхозтарга болгаш совхозтарга белдирлерниң, агрегаттарның база [illegible] эргежок чугула солуур фондуларын дүжүт ажаап алыышкынының болгаш мал чемнерин белеткээриниң эгелээринге чедир тургузар, техниктиг ажаалданың турум болгаш көжүп чоруур херекселдерин белеткээр, диспетчер ха[illegible] ажылдаарын хандырар. мал кажааларын, чем цехтерин, [illegible] болгаш сенаж кадагалаар черлерни, кургадылга пункттарын база ол дериишкиннерниң херекселдерин чогуур үезинде септедиринин хемчеглерин алыр;

— ажаап алыышкын болгаш белеткел пункттарынче база [illegible] сөөртүлгезин чогуур үезинде көдээ ажыл-агый [illegible] болдурбазының талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырар:

— машина-трактор агрегаттарын база [illegible] херегээр тракторист-машинист кадрлар-биле ажыл-агыйларны четчелээр, механизатор кадр[illegible] ның, ажаалда-транспорт комплекстерин (отрядтарын) херегээринге үндезилээш, ажаалда [illegible] лирин, ажылдарны бедик шынарлыг кылдыр кылып база ажаалда машиналарының күчүзүн эң-не бүрүнү-биле ажыглап турган, күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүгүн чедип алыр дээш көдээ ажыл-агыйның механизаторларының со[illegible] ле организастаарын хандырар;

— дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин чорудуп турар үеде ажыл-агыйларга ниитижылыгал база медицина хандырылгазын ылаптыг организастаар [illegible];

— сиген, сенажты, силосту, сиген ылгаанын, борбаанылаан болгаш боолаплаан чемнерни [illegible] рын ажыл-агый бүрүзүнге черлерин [illegible] лир болгаш ажыр күүсеткен турарынче, а ол ышкаш ажыл-агыйларга чемнерниң немей белеткээриниң база чем курлавырларын төп ажыглаарының бүгү аргаларын ажыглаарынче онза кичээнгейни салыр. Чигир [illegible], картофельдиң сыптарын, ногаа культураларының артынчыларын, саванны, тараа кудуруун, аъш-чем үлетпүрүнүң артынчыларын, а ол ышкаш хоорайларга болгаш үлетпүрлүг төптерге чоокшулаан чыгдынзар чем артыын, салыг база ниитиниң чемненилгези бүдүрүлгелеринге чем артыын мал чеми кылдыр бүрүнү-биле ажыглаар. Кышкы оларларга мал чемнериниң магадылал курлавырларын белеткеп тургузар;

— тараан болгаш чайгаар үнген бүгү сигенни, а ол ышкаш ойларда, чиктерде, хемнер үннарында, арга иштиниң оймактарында, орук кыдыының диңмилектеринде болгаш өскедаа черлерде үнген бүгү сигенни чогуур үезинде бүрүнү-биле белеткээриниң хемчеглерин алыр. Ылангыя суггаттыг черлерге мал чеми культураларны катап тарыырын көвүдедир. Тараа культураларын ажаап ап турар үеде саванны база тараа кудуруун бүрүнү-биле чогуур үезинде болдуп алырын хандырар болгаш эрткен чылдарның арткан сава[illegible] кадагалаар. Мал чемнерин кыштагларже сөөртүүрүн малды тургузуу азыраары [illegible] доозар, а ол ышкаш чемнерни өрттен база самчыгдаар чорукталдан камгалаарының эргежок чугула хемчеглерин алыр. Мал чемнерин белеткеп база кадагалап турар үеде оларның [illegible] рольду тургузар;

— бызааларны, хаван оолдарын, хураганнарны, а ол ышкаш күш оолдарын эң-не хөйү-биле алырынче, ниитиниң ма[illegible] чыя продуктуларын күрүнеге садарының талазы-биле хүлээлгелерни күүседиринге болгаш өстүрери-биле база семдирип азыраары-биле хавап болгаш күш оолдарын колхозчуларга, ажылчыннарга база албан-хаакчыларга садарын кыка көвүдедиринче угланган [illegible] ажыл-агый бүрүзүнге ажылдап кылыр болгаш боттандырар;

—кышка арттырар бүгү малдың ветеринарлыг шинчилеп көөрүн болгаш малдарның аарыгларын баш удур чайладырының талазы-биле ветеринар-профилактика хемчеглериниң комплекизин чорударын 1981 чылдың ноябрь 1-ге чедир доозар.

1981 чылда дүжүт ажаап алыышкынын, көдээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин, мал [illegible] чедиишкиниг чорударынче угланган масса-политиктиг ажылды чогуур үезинде калбартып чорударын эвилелдешкен республикаларның Компартиялар ТК-ларынга болгаш Министрлер Чөвүлелдеринге, партияның крайлар, областар база районнар комитеттеринге, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге болгаш улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнарынга, профэвилел болгаш комсомол органнарынга хүлээткен. Коммунистерни, чер-чер Советтериниң депутаттарын, профэвилел болгаш комсомол активин, улусчу контролёрларны шын таарыштыр тургузарын база оларны бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарынче чорударын, дүжүттү бүрүн кадагалаары, дүрген сөөртүп чезарери болгаш ажылдаттынарының шынары дээш демиселдиң херээнге оларның ролюн база харысалгазын бедидерин хандырар.

Тараа культураларының ажаап алыышкынының шапкынчызы-биле ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Сельхозтехниказы тургускан байдалдарга хамаарыштыр [illegible] республикаларның Министрлер [illegible] биле дугуржуп турган, 1981 чылдың май-августа ажаап [illegible] техниканың чоруктарының хуусааларын өскертирин болгаш эргежок чугула [illegible] республикалардан дүр[illegible] комбайннарын Казак ССР-же болгаш РСФСР-ниң кур чер районнарынче чо[illegible].

ССРЭ-ниң Курхандырылгазы [illegible] болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын, автомобильдерни, трактор кожууларын, оларга магадылал кезектерни, аккумуляторларны, металл продукциязын болгаш [illegible] техниктиг болгаш электри-тех[illegible] рекселдерни болгаш өске-даа бүдүрүлге материалдарын кылып үндүрүп турар ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга үстүнде чүүлдерни белеткеп үндүрерин болгаш көдээ ажыл-агыйга база суг ажыл-агыйынга чорудуп бээрин 1981 чылда хандырарын сүмелээн.

Көдээ ажыл-агый машиналарын, тракторларга, автомобильдерге, тараа ажаап алыр машиналарга, трактор кожууларынга артык кезектерни, а ол ышкаш кывар-чаар база өске-даа материалдарны немештир кылып үндүргеш, көдээ ажыл-агыйга бээриниң талазы-биле үлетпүр министерстволарынга болгаш ведомстволарынга [illegible] тодаргаткан.

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге болгаш ССРЭ-ниң Ыяш ажыл-агыйының талазы-биле күрүне комитединге 1981 чылда күрүнениң арга-ыяш фондузунуң черлеринден сиген белеткээрин болгаш ногаан ыяштардан далган кылып бүдүрерин хандырар даалганы берген.

Колхозтарның, совхозтарның, күрүнениң өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң болгаш чоннуң-даа сигенге херегцелин долузу-биле хандырар төлээде, чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлеринге хол-биле сиген ажаап алыр дериг-херекселдерни бүдүрүп үндүрерин көвүдедирин даскан.

1981 чылдың планында көрдүнген мал кажааларының болгаш мал чеми кылыр цехтерниң тудуун, чаартылгазын шапкынчыдарының эргежок хемчеглерни ап, оларны 1981 чылдың ноябрь айдан орай эвес, а силос болгаш сенаж тудугларын, склад бажыңнарын 1981 чылдың сентябрь айдан орай эвес дужаарының эргежок чугула хемчеглерни алырын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Сельхозтехниказынга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш өске-даа министерстволарга база ведомстволарга саналдаан.

Эъш боловсырадыр кылыр бүдүрүлге черлерин 1981 чылдың августуң 1-ден орай эвес, [illegible] комбинаттарын [illegible] 1-ден орай эвес, малдың болгаш куштуң кидин түлүк кирер сезонунга чедир септеп, белеткээрин ССРЭ-ниң Эът болгаш суг үлетпүрүнүң министерствозунга даскан.

Кывар болгаш чаар материалдарны автотрактор паркының узук-соксаал чокка [illegible] хемчеглер кылдыр 1981 чылдың дүжүдүн ажаап алырынга чедир мөөнзээрин, ажыл-агыйларга нефть продуктуларын [illegible] кадагалаарының тыңгыы хыналданы тургузарын, оларны дорт херегледилдеп өскээр ажыглаарын болдурбазын, а ол ышкаш куштуг боор турар нормаларны шын...

(Уланчызы 2-ги арынга).

КИЖИ ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫН

ССРЭ-ниң архитекторларының VII съездизи

Чоп дээш чогаадыр, социал улуг соруглаларны шиитпирлээр, сайзыраңгай социализм ниитилелиниң архитектуразын тургузар, чурттаарынга таарышкан, хевир-шинчизиниң талазы-биле бот-боттарынга домейлешпес хоорайларны болгаш суурларны төлевилээр [illegible] торлар оңу боттарының кол [illegible] кылдыр көрүп турар.

СЭКП-ниң төөгүлүг XXVI [illegible] эзүткүнүнүң калбак программазын төлевилээн. Ону боттандырарынга архитекторлар болгаш тудугжулар улуг рольдуг. Чурттакчы болгаш үлетпүр ту[illegible] ажыктыың белдериниң айтырыглары ССРЭ-ниң архитекторларының май 12-де Кремльдиң Улуг ордузунда ажылдап эгелээн VII съездизинде чугаалажып турар.

Эштер М. С. Горбачёв, А. П. Кириленко, К. У. Черненко, Б. Н. Пономарев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков олёрни съездиниң делегаттары болгаш аалчылары алыш часкашкыннары-биле уткаан. Бо-ла ында — СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] министерстволарның болгаш ведомстволарның [illegible] совет болгаш хөй-нити органнарының [illegible] лери.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг бүгү республикаларның төлээлекчилери — делегаттар-биле кады съездиде тудугжулар, эртем болгаш культура ажылдакчылары, [illegible] төлээлекчилери олуржуп тур.

Эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу [illegible] улуг сорук кириишкин-биле уткаан.

ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары Г. М. Орлов отчёт илеткел кылган. 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң өндүр улуг соруглаларын СЭКП-ниң XXVI съездизи салганын ол демдеглээн. Эш Л. И. Брежневтиң чугаалаазы ышкаш, «бистиң ниитилеливистиң кол үнелеп четтинмес байлаа — кижи» ол тургузукчу программаның кол чериинде турар. Ону боттандырарынга бичии эвес роль архитекторларга [illegible].

[illegible] соруглаларынга тодаргай доктаал [illegible] тудуун, үлетпүрүн болгаш хо[illegible] архитектуразын улам [illegible], тудугнуң ажыктыың бедидериниң аргаларын дугайын ол чугаалаан. Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң, Кара [illegible], Байкал-Амур магистралының зо[illegible] комплекстерин, хоорайларын болгаш суурларын төлевилээринче база тударынче онза кичээнгейни салза чогуур деп, оратор онзалап демдеглээн. Совет архитекторларының хүлээлгези чүл дээрге, совет кижилерниң [illegible], амыдырал-чурттаарынга болгаш дыштанырынга, оларның идейлиг болгаш эстетиктиг кижизидилгезинге эң долу таарышкан байдалды тургузарының херээнге боттарының бүгү билиин, талантызын болгаш дуржулгазын бараалгадыры болур.

Түп ревизия комиссиязының илеткелин ооң даргазы С. В. Демидов кылган.

Оон соонда илеткелдер талазы-биле санал бериишкиннери эгелээн. ССРЭ-ниң архитекторларының VII съездизи дүүн ажылын уламчылаан.

(СЭТА).

ТЫВА АССР— ИЙИГИ ЧЕРДЕ

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири, малдың база куштуң продуктулуг чорууң бедидери дээш автономнуг республикалар, крайлар, областар болгаш автономнуг областар аразынга калбар[illegible]ган Бүгү-россия социалистиг чарыжының 1981 чылдың бирги кварталында түңнелдерин чугаалажып көрген.

Чөөн-Сибирь зоназының талазы-биле Тыва АССР-ге ийиги черни алган деп санааш, акша шаңналын тыпсыр кылдыр шиитпирлээн.

СЭКП Тыва обкомунда

РЕСПУБЛИКА НААДЫМЫН ЭРТТИРЕР ДУГАЙЫНДА

Республиканың малчыннарының чаңчыл болган Наадымын 1981 чылдың июль 18—19 хүннеринде эрттирер дугайында доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу хүлээп алган.

Кышкы үеде мал бажын бүрүн камгалап алырын хандырар, 1981 чылдың бирги чартыында малдан алыр продукцияны бүдүрерин, ону күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле мал ажылдыкчыларының социалистиг чарыжының түңнелдерин Наадымга үндүрер.

Наадымга киржир эрге дээш мал ажылдыкчыларының [illegible] социалистиг ча[illegible]рышты улам калбартпышаан, хой кыргылдазын, мал ажылында часкы-чайгы зооветеринарлыг хемчеглер комплекизин, мал семиртилгезин организастыг эрттиреринче, келир кышка белеткелди үлегерлиг чорударынче, мал чемиңиң курлавырын тургузуп алырынче көдээ ишчилериниң бүгү күжүн мобилизастаарын СЭКП райкомнарынга, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трестке, райкүүскомнарга, партия, профэвилел, комсомол организацияларынга, совхозтарның удуртукчуларынга, тускай эртемниглеринге СЭКП обкомунуң бюрозу даскан.

СОВЕТ-КОНГО ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Совет-конго чугаалажыышкыннар май 12-де Кремльде эгелээн.

Чугаалажыышкыннарны совет талазын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев;

конго талазын— Күш-ажылдың Конго партиязының ТК-зының Даргазы, Конго Улус Республиканың Президентизи, күрүнениң баштыңы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Дени Сассу-Нгессо, ККП ТК-ның Политбюро кежигүнү, даштыкы харылзаалар дээш харысалгалыг, даштыкы херектер министри Пьер Нзе, ККП ТК-ның кежигүнү, ККП ТК-ның Даргазының Секретариадының чиңгине секретары Камиль Бонгу олар чорудуп турар.

Найыралдың болгаш билчиишкинниң байдалынга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде Африка диптиге байдалды көрүштүр амгы үениң делегей байдалының чугула айтырыгларын көрген.

Тайбыңны камгалаар болгаш чавырылдырыышкынны ханылаар, боо-чепсектерин эндере бүдүрерин болдурбас талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң саналдааны боттуг саналдарның делгереңгей программазының канчаар боттанып турарының дугайын Л. И. Брежнев Д. Сассу-Нгессога дыңнаткан. Делегейде революсчу, демократтыг болгаш тайбыңга ынак күштерниң улам ынайты өзүлдези болгаш быжыгылыышкыны-биле чергелештир, боо-чепсектерни эндере бүдүрериниң болгаш дайынга белеткелдерин кажан-даа турбаан хемчээлдерге калбартырының орнунга турар агрессив империалистиг бо[illegible]руктериниң хөделиишкиннериниң уламындан сеглүг үеде делегей [illegible] байдал [illegible] нарыышкайнын четтиргенин угланыырган.

Оон-биле холбаштыр Л. И. Брежнев [illegible] кошкадыр, боо-чепсектерниң эндере бүдүрерин болдурбас дээш улам-на идепкейлиг демиселди [illegible] империалистиг күштерниң политиказынга удур-ланыштыр тургузарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Ол демиселге бүгү-ле [illegible] талыг күштерниң киришкен турары эргежок чугула.

Совет Эвилелиниң даштыкы политиказын, ооң дайын кы[illegible] байдалдыр, чавырылдырыышкынны камгалаар болгаш ханыладыр дээш, делегей амыдыралының эң чугула айтырыгларын боттут ёзу-биле шиитпирлээриниң аргаларын эдеп тывар дээш чуткулдуг демиселин Д. Сассу-Нгессо бедик үнелээн. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, съездиниң көдүрген саналдарын ККП-ниң болгаш бүгү конго улустуң өмүнээзинден Күш-ажылдың Конго партиязының Даргазы деткээн. Тайбың дээш, делегей байдалын экижидер дээш демиселге [illegible] күрүнелерниң [illegible] ол күрүнениң болгаш бүгү делегейниң улустарының амыдыралдың эрге-ажыктарынга таарышып турар деп ол медеглээн.

Африкада байдалга хамаарыштыр санал-оналарны хай[illegible] солушкан. «Делегей терроризм»-биле демиседир дээр [illegible] национал-хосталгалыг шимчээшкинге [illegible] хамыктың мурнунда [illegible] уламныышкынны ши[illegible] алган анаяк күрүнелерге [illegible] халдаашкынны кылбарты берген империалистиг күштер Африка диптиге дең[illegible] шимчээшкинниг турарын демдеглээн. Ол гериманы-биле НАТО-ниң чамдык кежигүннери диптиге шуут болуушка боттарының ше[illegible]риглериниң саныы болгаш кү[illegible] калбартып [illegible] маргылдаалары болгаш иштики чорулдаларны кыпсыктырып турар. Империалистерниң Африкага боттарының хайгаарал-камгалалы-биле кызыы шериг белеткелдериниң тургузуу талазы-биле бодалдары онза анаадтыг бүдүштүг болуп турар.

Ол байдалдарда Африканың хамаарышпас демократтыг чурттарының, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң социалистиг дем каттыштырылга чурттары-биле, Совет Эвилели-биле чаңгыс эвин болгаш демниг хөделиишкинниң улам ынай быжыглаарының чугула[illegible] онзалап демдеглээн.

Бистиң тайбыңга ынак даштыкы политикавыс хосталганың, демократияның болгаш национал хамаарышпас чорук[illegible] херээн деткиири-биле алы[illegible] түдүш холбаалыг деп Л. И. Брежнев медеглээн. Хосталган чурттарга дузаламчыны болгаш деткимчени Совет Эвилели кезээде көргүзүп келген болгаш көргүзер-даа. Ооң ол кажан-даа [illegible]. Ол шуутуму бистиң партиявыстың XXVI съездизи[illegible] ге бадыткаан.

Африкада колониализмниң болгаш расизмниң бүрүн чаттыннары дээш, мурнуу-африка[illegible] расисти ёзу-чурумунуң Намибияны дүрүм чокка ээлеп турарын доп-дораан соксадыр дээш демисел-биле эп-сеткил каттыштырылгазын Л. И. Брежнев биле Д. Сассу-Нгессо бадыткаан. Преторияның расисти ёзу-чурумун америк администрацияның ажыы-биле деткип турарын хамаарышпас Африкага удур сүлчээ, хосталгага ынак африкан улустарга ажык дөңгээ кылдыр үнелеп көрген. Намибия улустуң чаңгыс болгаш [illegible] СВАПО-нуң шиитпирлиг деткээн чорук илергей[illegible].

Чугаалажыышкыннар уламчылаар.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа май 12-де Кремльдиң Улуг ордузунга Күш-ажылдың Конго партиязының ТК-зының Даргазы, Конго Улус Республиканың Президентизи, күрүнениң баштыңы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Дени Сассу-Нгессога алдар кылдыр дүштеки шайлалга тургускан.

Д. Сассу-Нгессо-биле кады ооң баштап чорууру КУР-нуң партия-күрүне делегациязының кежигүннери дүштеки шайлалгага келген.

Совет талазындан шайлалгага эштер Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң күркомитеттериниң даргалары, оон-даа өске албан кижилери келген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Сассу-Нгессо!

Хүндүлүг аалчылар! Эштер!

Чаа, хостуг Африканың, политиктиг болгаш социал депшилгениң оруу-биле чоруп орар аныяк күрүнелериниң болуушун төлээлеп турар чурттуң—Конго Улус Республиканың партия-күрүне делегациязынга чүректиң ханызындан байыр чедирип өөрүп тур бис.

Африка даштыкы дарлакчыларның вотчиназы турган үе, Африка улустарының салымчолдарынга хамаарышкан шиитпирлерни оларның артынга, колониалдыг күрүнелериниң болгаш делегей монополияларының кызыы бөлүүнге хүлээп ап турган үе эрткен.

Делегейниң ийиги дайынының соолунде чылдарда Африканың бежен хире күрүнелери хамаарышпас чорукту чедип алган. Оларның делегей амыдыралынга киргени делегей политиказынга чаа, кадык [illegible]. Антиимпериалистиг, антиколониалдыг үндезиннерге Африка чурттарын сырый каттыштырарын болуушун бедик сорулгазы кылдыр чарлаан Африканың Чаңгыс Эвиниң Организациязы ол күрүнелерниң үзелдериниң болгаш күзел-бодалдарының эки илередикчизи болуп турар.

Делегей херектеринге ам Африканың ролю чугула болгаш маргыш чок апарган. Амгы үениң кол-кол айтырыгларын шиитпирлеп турда, ооң үнү улам бүзүреңгей дыңналып турар.

Ол чорук-биле империалистер, хостуг улустарны демир-от болгаш хан-биле кулдалыышкынче киирип, оларны онаа чылдарда үптеп база дарлап турганнарының дорт салгакчылары [illegible] тар. Делегейде боттарының ёзу-чурумнарын олар делегей бөлүүнге албадаарын оралдажып турарлар. Ындыг ёзу-чурум неоколониалдыг үптээшкинниң, диктаттың болгаш күчүлелдиң аргаларын агартып [illegible] чээшкиннериниң базарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

Ол херектер талазы-биле бистиң туружувус шуут удур[illegible].

Совет кижилер Африканың кандыг болурун күзеп турары? Африканнарның боттарының күзеп турары ышкаш ындыг — тайбың, хамаарышпас, чечектелдир хөгжүп турар Африканы күзеп турар! Африка— ол дээрге африканнарның боттарының амыдыралчы эрге-ажыктарының чери-дир, оон өске кымнарның-даа эвес-ле болгай.

Африканың улустары боттарының хөгжүлдезиниң оруктарын боттары тускай тодаразын [illegible] дээш, ол оруктарны шилип алырының хостуун хүндүлээш турзун дээш туржуп турар бис. Африка диптиге шериг-политиктиг удур туржуушкунну база бир дескээрп кылдыр хуулдурар дээш империализмниң оралдажыышкыннарынга [illegible] удурланып турар бис.

Африка даштыкы шериг базаларындан болгаш ядролуг чепсектен хостуг, тайбыңның диви болзун. Африканың Чаңгыс Эвиниң Организациязының Африканы ядролуг чепсек чок зона болдурар дугайында саналы тодаргай дугуржулга кылдыр боттанзын дээш туржуп турар бис база ындыг ду[illegible] бис, тен хамаарыжыр бүгү чүвени кылырынга белен бис.

[illegible] болгаш апартеидтиң артыышкыннарындан, расистерниң эрге-чагыргазы ам-даа хевээр [illegible] бүрүлүг үдүгедиглеринден Африка бүрүнү-биле арыглан[illegible] Намибияны ёзу-дүрүм чок ээлеп турарынга удур чайгылыш чок туржуп турар бис. Бистиң чаагай сагыш-сет[illegible] СВАПО-нуң баштаткан Намибия [illegible]. Ол демиселтиниелелиг дээштиг үе ырак эвес дээрзинге база бүзүрээр бис.

Колониалдыг эрткен үениң арттырып каан чүүлдерин — аш-чутту, түрегделди, аарыгларны, культура хожудаашкынын Африка бүрүнү-биле ажып эрткен турарын бис күзеп турар бис. Хосталган чурттарның экономиктиг хамаарышпас чорук дээш, империалистиг монополияларның күчүлеринге удур, делегейге чоптуг экономиктиг чурумну тургузары дээш демиселин чедиишкинниг доозулган турарын күзеп турар бис.

Диптиң бүгү байлактарын африканчылар боттары ээлеп башкарар ужурлуг!

Африканың хосталган күрүнелери бот-боттары аразында тайбың болгаш эң-найыралдыг чурттаарын, боттарының аразынга чамдыкта тыптып келир маргылдааларны Африканың Чаңгыс Эвиниң чарлаан чаагай принциптеринге үндезилеп чугаалажыышкыннар [illegible] артынга шиитпирлээрин база күзеп турар бис.

Совет Эвилели Африканың улустарынга ол бедик сорулгаларны чедип алырынга бүгү [illegible]-биле деткимчени кезээде көргүзүп келген болгаш амдаа көргүзер.

Эргим эш Сассу-Нгессо!

Совет-конго харылзааларга [illegible] үнелели бар. Ол дээрге тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселге бистиң идеалдарывыстың ниити болуп турарында. Оларның эң кол чүүлү — эртемниг социализмниң эгелеринге үндезилеп чаа ниитилелди тургузарын болуушкун сорулгазы кылдыр хамаарышпас Африкага эң баштай чарлааны [illegible] Күш-ажылдың Конго партиязы биле СЭКП-ниң аразынга ка[illegible] хөгжүп турары [illegible].

(Уланчызы 2-ги арынга).

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible] сагып турган, кывар [illegible] чаар материалдарын [illegible] чарыгдаар хем[illegible] республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге. ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Кат-чимис[illegible] министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйның министерствозунга, [illegible] республикаларның аайыбиле кывар-чаар материалдарының сөөртүрүнүң ай санында графиктерин тургузар.

[illegible] кодээ ажыл-агый ма[illegible] кывар-чаар материалдары болгаш дужут ажаап алыышкынның [illegible] өске-даа чүүлтерни бирги [illegible] сөөртүп чедирерин [illegible] Далай флодунуң министерствозунга даскан.

Орук-харылзаа министерствозунуң [illegible]

— 1981 чылда [illegible]

[illegible] ынча-даа бол ажылдап турар черниң тарифтиг ставкаазындан (шалыныңдан) вуду эвес кылдыр хевээр арттыраргын көрүп турар.

1981 чылдың дүжүдүнүң тараазын болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый продуктуларын сөөртүрүнде дой чүък алыр [illegible] автомобильдерде (автопоездилерде) ажылдап турар чолаачыларга тарифтиг шалыныының 25 хуузу хемчээлдиг вемелде шаңнал төлевирин доктааткан. Доктааттынган ажыл шатының бүгү дургузунда ээлчег даалгазын күүсеткен болза, шаңналды ээлчег санында [illegible] санап тывсыр.

Тарааны, чигир свекладазын комбайннардан үндүр сөөртүрүнде болгаш белеткел пунк[illegible] лап турар ийи ээлчеглиг (чангыс автомобильде ийи чолаачы) [illegible] соксаал чокка хонукта 20-ден ээзи эвес шак ажылдаарын алдырганы дээш оон мурнунда көрдүнген шаңнал-мактал хемчээлдеринге немештир тарифтиг шалыңның 20 хуузу хемчээлдиг шаңналды, а РСФСР-ниң кара эвес хөрзүнүг Сибирьниң Уралдың [illegible]

[illegible] тарыың болгаш бахта[illegible] раларының дүжүдүнүң [illegible] хуузун совхозтарн[illegible] таамал ажылдакчы[illegible] болгаш ол ышкаш ол[illegible] раларын ажаарында [illegible] шалың төлээри-биле п[illegible] гаар бот-үнезин өзүга[illegible] чалча-даа үрмектеп са[illegible] тектерден аңгыс өртек[illegible] рын совхозтар болга[illegible] ажыл-агыйның өске-даа[illegible] не бүдүрүлгелериниң д[illegible] ларынга 1981 чылда [illegible] рээр.

[illegible] ажыл-агыйның өске-даа [illegible] ларынга бо доктаал-би[illegible]

Белеткеттинген сиге[illegible] чедир хуузун, саваңның[illegible] силостуң 20 чедир хуу[illegible] ген, силос, саваң, сена[illegible] чок кылдыр бүдүрер м[illegible] нериниң белеткелинде [illegible] туттунган ажылдакчыла[illegible] мелде төлевир кылдыр [illegible] ка) бээрни болгаш [illegible] тарның база кодээ [illegible] агыйның өске-даа к[illegible]

[illegible]

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible]

Эш Д. САССУ-НГЕССОНУҢ чугаазы

[illegible]

Д. Сассу-Нгессо харыы чугаа чугаалаан.

[illegible]

...

[illegible] чүвисте чедип алдынган түң[illegible] тиг байдал ээзи экижээн 1981 чылдың пилчинишкиниң [illegible] боттандырар дээш амгы үеде бүгү-ле чүүлдерни кылырын бистер оралдажып, а ол ышкаш 1982 —86 чылдарның беш чыл планын ажылдап кылып турар [illegible]

[illegible] аразында чемсертиг мөзилде[illegible] жинишкин бистиң чурттуузунда улуг сагышсыралды болдурган; каяа-даа каттышпас ийи чурттарның аразынга дабаныы канчап-даа боллуруп болбас ужурлуг турган. Бистиң [illegible] чоруу болгаш национал экономиказын быжыглаар дээш де[illegible]

[illegible]

Лениннер [illegible] байдалга [illegible]

(СЭТА).

Часкы хүн чылды чемгерер

БЕЛЕТКЕЛ ТҮЛҮК

Кызыл районнуң тараажылары он бирги беш чылдың баштайгызында тараа культураларын 34900 гектар черге тарыыр болгаш бир гектарга онгаштыр 8 центнер дүжүт алырын планнаан. Бо хүннерде белеткел ажылы түлүк.

Районнуң ажыл-агыйлары тараа культураларының чаштыныышкынынче май 9-та — Тиилелге хүнүнде эгелеп кирген. Ам чедир чеди муң гектар черни ажылап ужурлуг. Бо хүннерде «Улуг хүрээ» (агроном К. Санчай), «Кара-Хаак» (агроном М. Петров) [illegible] чер белеткелин доозуп турар. А. «Сукпак» совхоз черин шуптузун чарып алган.

Районнуң совхозтары бо чылын хөрзүн үрелишкининге [illegible] лаар. Чер аңдарып турар аңдазыннар база шыдыг. Кайызы-даа ажыл-агыйның механизаторлары «КПШ-9» болгаш «БИГ-3,0» [illegible] «БИГ-3» илиирия болгаш өске-даа техниканы кадыг-биле ажылдаар. Үрезин чаштырыышкынын «СЗС-2,1» болгаш «СЗП-3,6» деп хөрзүн үревес сеялкалар-биле чорудар. Бүгү сеялкаларны бо хүннерде чедир шенеп доозган, ам чаштырыышкын [illegible]

Районнуң тарылгазынга бо чылын [illegible] культура — рапс немежир. Ону 600 гектарга тарыыры көрдүнген. Ол үнелиг мал чемин «Шамбалыг» болгаш «Тиилелге» совхозтар тарыыр.

Кызыл районнуң тараажылары [illegible] он беш ажыл хүнүнде доозарын шиитпирлээннер. Ынчангаш амал белеткелди бо хүннерде шудургу чорудуп турар.

О. ЧЫЛБАК.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

[illegible]

(СЭТА)

Партийжи амыдырал:

УДУРТУКЧУ—ОРГАНИЗАКЧЫ, КИЖИЗИДИКЧИ

Амгы үеде улус ажыл-агыйының амгы-амгы адырларының чедиишкиниинге хөгжүлдезин удуртукчунуң политиктиг билиинден, мергежилинден база ажыл-агыйжы, организакчы чорудундан, экономиканың ндарын айтырыгларын шиитпирлеп билириинден болгаш коллективтиң [illegible] кижизидилгезинге хамаарылгазындан улуу-биле хамааржыр. СЭКП-ниң XXVI съездинге СЭКП ТК-ның отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев бистиң чуртувус, бистиң партиявыс хөй санныг специалистерин — бедик мергежилдиг ажылчыннарны, келзэ ажыл-агыйның мастерлерин, тудугжуларны, инженерлерни, эртемденнерни, бүдүрүлгениң организакчыларын [illegible].

Удуртукчу кадрларның даалдыргаг ажылга харысалгазының күштелдирер, организакчы мергежилиг бедидер, ажылчыннар чорудунга хөй-кижизидилгеге ажылга киржилгезин идепкейжидер талазы-биле ажылдаы бистиң Бии-Хем районнуң партия организациязы болдуунуң бир эң чугула сорулгазы кылдыр көрүп турар. «Идеологтуг, политиктиг [illegible] ажылды улам шуут [illegible]» дугайында СЭКП ТК-ның доктаалының соонда бо чугула айтырыгже партия организацияларының кичээнгейи улам күштелген.

СЭКП райкому бүдүрүлгелерниң болгаш совхозтарның [illegible] удуртукчу кадрларын [illegible] база удуртукчуларның ажылын [illegible]. Онгу ажыл-агыйының мергежилдиг [illegible].

Амгы үеде В. Г. Бессонов районда улуг ажыл-агыйларның бирээзи — «Өөк» совхозунуң директорунда ажылдап, удуртуп башкарарының стилин, арга-методун доктаамал сайзыраңгайжыдып турар. Ажыл-агый бо чылдың бирги кварталында совхозтар ара-

[illegible] СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчииир Кызыл тугун чедип алган. Ажыл-агыйжы сорулгалар-биле кижизидилгениң айтырыгларын [illegible], специалистерниң, ажыл-ишчилерниң саналдарын билдилиг ажыглаар болза, удуртукчунуң ажылы хереэ үре-түңнелдиг болур дээрзин ол эки билир.

Районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң директорунга коммунист А. И. Костенков ам барык-ла 20 ажыг чыл ажылдаан. Оон удурткан коллективинде күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, чылдагаан чок ажыл шагы үзер чоруктар узуткаттынган болгаш планныг даалгаларын база социалистиг хүлээлгелерин доктаамал [illegible] күүседип келген А. И. Костенков идепкейлиг хөй-ниитичи, ол партия райкомунуң чанында партияга хүлээп алыышкынның болгаш коммунистерниң хууда херектерин көөр комиссияның даргазы, район Советиниң [illegible] кежигүнү.

Аныяк коммунист Виктор Титов ортумак школаны дооскаш, районнуң «Сельхозтехника» салбырынга чолаачылап [illegible], бот-өөредилге-биле техникумну дооскан. Ам институтта бот-өөредилгезин [illegible] улампып турар. Оон үлегери-биле элээн хөй [illegible], ялзы-бүрү өөредилге черлериниң [illegible].

[illegible]

унер, кирер чорук [illegible] Участоктар бо чылдың бирги [illegible] база-ла чедиишкинниг күүсеткен.

Районда удуртукчу эштерниң хөй кургузу организакчылаа база кижизидикчи-даа ажылдың стилин болгаш арга-методун чугула шиңгээдип ап, үениң негелдезинге дүгштүр ажылдап турар. Ынчалза-даа чамдык коллективтерниң, организацияларның удуртукчуларында ажылдың ленинчи стилин база арга-методун чугулдуг шиңгээдип алмаан [illegible] ажылынче кичээнгей салбас эштер база бар. Ындыгларга [illegible] ажылчы чоннардан СЭКП [illegible] боор-дур. Ылангыя райкүүскомнуң сан килдизиниң эргелекчизи И. И. Шаедовтуң [illegible] база беле ткээр пунктунуң начальниги Н. М. Желтобрюховтуң шын эвес ажыл-чорудуну [illegible] Ю. А. Гилев чонның чагаа, корреспонденцияларын [illegible] кошкак хемчег ап турарының дугайында, райпо баштаар черииниң даргазы А. Ахмадуллинге холбаштыр автолавкалар багай ажылдап турар дээрзиниң дугайында хомудалдар [illegible].

Кедээ ажыл-агыйның специалистерин [illegible].

[illegible]

Оон ажылдың [illegible] районнуң партия организациязы [illegible] удуртукчуларны кижизидер дээш ажылдап турар. Ол дээрге амгы үениң база бир кол негелдези-дир.

А. САЛЧАК.
СЭКП Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары.

Шынар—ажылдың көрүнчүү

ЧАА НЕГЕЛДЕЛЕР ЁЗУГААР

Бүдүрүлгениң ажыктыы болгаш [illegible] шынары дээрге СЭКП-ниң экономиктиг политиказының эң чугула, кол айтырыы. Амгы үениң байдалында шынар айтырыын чаңгыс угланыышкынныг хемчеглерни [illegible] тургаш шиитпирлээр арга чок апарганы билдингир. Бо талазы-биле хары утла техниктиг, экономиктиг болгаш социал айтырыгларны [illegible] шиитпирлээри негеттинип турар.

Кылып үндүрүп турар продукцияның техниктиг деңнелин тодарадырының көргүзүглерин [illegible] бүдүрүлгениң ниити хемчээлинде шынарның курунге демдектиг продукцияның улуу боои турар. 1980 чылдың түңнели-биле алырга, бистиң республикага ындыг продукцияның улуг хевиг — 1 хуу болган. Ынчангаш бистиң республика ниити чуртунуң ортумак деңнелинден 15 катап хожудап турар.

Шынар талазы-биле ажыл республикада канчаар чорупт турарыл? Амгы үеде республиканың 59 үлетпүр бүдүрүлге черлеринден чүгле чаңгыс коллектив — Кызылдың даараныр фабриказы дээди категорияның продукциязын кылып үндүрүп турар. Бирги [illegible]

дүвүрелчиг байдал деп кардынер ужурлуг. Бистиң кол бүдүрүлге чериниң — В. И. Ленин аттыг «Тыва асбест» комбинаттың [illegible] чүгле чурт иштинге эвес, дарый дашкаары база сайгарып турар хиреинде, бо чугула айтырыгже ам-даа чогуур кичээнгей салбайн турары ээреңгиг.

Продукцияның техниктиг деңнелин бедидерин баш удур [illegible] норма-чижектеринге дүүшкенин ады дүүшпейн турарын. [illegible] болур. А ол дээрге продукцияның шынарын атестаттаарынга белеткел-дир. Бөгүнге чедир аттестацияга кирер ужурлуг продукцияның чүгле 20 хуузу республикада ындаттынган боор турар. Бо ажыл [illegible] Тудуг материалдарын үлетпүрүнүң бүдүрүлге каттыжыышкыннарының. Ынаш [illegible]

[illegible] 1980 чылда ындыг продукцияның бюджетке [illegible] тун дыка хөй. Кызылдың тудуг заводу 98 муң рубль, «Росвзпром» каттыжыышкынның ДБК заводу — 40 муң, Тураннын болгаш Шуурмактың [illegible] — 20 муң. Тыва республиканың [illegible] — 2,5 муң хире рубльдин [illegible] дээш тыртттырткан. Бо чаа негелде күштүг боол эгелээн [illegible] удуртукчуларында дыка хөй чүүлдер хамааржыр апаар-дыр. Олар продукцияны аттестацияга кирер, оон шынарын бедидер дээш дарый хемчеглерни алыр ужурлуг.

[illegible] бүдүрүлгениң ажыктыы болур.

Шынар бедидер дээш үре-түңнелдиг ажылдап турар коллективтер [illegible]. Чижээ, «Тыва кобальт» комбинат республиката бир-ле дугаарында шынар [illegible] кобальт концентратының шынарын бедидер [illegible] апарган. Шынар айтырыы [illegible] шынарын бедидер боор турар. Комбинаттың продукциязында соолгу чылдарда хоо-

[illegible] турар. Ынчангаш комбинат [illegible] немелдезин чиир турар. Ол 1977 чылда ниитизи-биле 97-ле муң тонна продукцияны берген, 278 муң рубль немелде төлевир алган болза, 1980 чылда 110 муң тонна [illegible], оон ажыы — 257 муң рубль немелде [illegible]. Моон ап көөрге, сан талазы-биле өзүлде шынар-биле [illegible] алган көөрге. Бистиң республикада продукцияның шынарын [illegible] хөй боон турар-дыр.

Продукция шынарын бедидеринге кол курлавыр мурнакты техниканы болгаш технологияны ажыглаары, бүдүрүлгениң дериг-херекселдерин чаартпары боор турар. Ол ылангыя Кызылдың тууйбу заводунга аргежок чугула. Чүге [illegible] кылыышкынны ында 10—12 хуу чедип турар. Ол дээрге, канчап-даа аптежин болбас [illegible].

Чаа ажыглалга кирген бүдүрүлге черлери эге-бажындан тура-ла, багай шынарлыг продукция [illegible] канчап-даа болдурбас ужурлуг. [illegible] болгаш өске-даа чамдык чаа бүдүрүлге черлери стандартка [illegible] продукцияны бербейн [illegible].

Бөйдал ындыг боор тура республиканың үлетпүр бүдү-

[illegible] бо бирги беш чылдың кол сорулгаларының бирээзи кылдыр салган болгай.

Г. ТУТЫНИНА.
Курхайгаарал лабораториязында килдис эргелекчизи.

БАРААННАРНЫ—ЧОНГА

ТАДЖИК ССР. Кайрак-кумнуң Кызыл туктуг Ленин аттыг хевис кылыр каттыжыышкыны СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бирги кварталдың планын хуусаадан эрте күүсеткен. Коллектив чыл планындан ажыр бүдүн чартык миллион рубльдиң продукциязын бүдүрерин болгаш сайгарарын хүлээнген.

Онгу беш чылда каттыжыышкынга техниктиг эде дериилгени кылып дооскан.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгениң өңнээр цеги. Ээлчегде маңаа 10 муң дөрбелчин метр хевисти кылып үндүрүп турар.

Д. СИМЧЕНКОНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

СОВЕТТЕР АМЫДЫРАЛЫ

КОМИССИЯЛАРНЫҢ КИРЖИЛГЕЗИ

Улус депутаттарының Кызыл район Советиниң тос доктаамал комиссияларда 65 депутат бактаан кирген. Оларның хөй кезии районнуң бүдүрүлгелериниң мурнакчылары.

Ажыл-агыйның амы-бүру айтырыгларын шиитпирлээринге доктаамал комиссияларның киржилгези улуг, оларның ролю бедиин. Чижээ, район Советиниң садыг, хөй-ниитиниң чемненилгезиниң, коммунал хандырылгазының талазы-биле доктаамал комиссиязы (даргазы Х. А. Монгуш) ажыл-чорудулгазы өскелерге үлегерлиг. Ук комиссия бо-

[illegible] семинарга районнуң өске [illegible] ук коллективниң ажылының эки, ажыктыг чүүлдерин билип ап, өөренген. «Малышок» [illegible] ажылдактыларының республика семинарлары эртээрин [illegible].

Эки ажылдыг культура албан черлери районда эвес. Каа-Хем суурда «Мир», Черби кожа культура [illegible] культура бажыңнары [illegible].

[illegible]

[illegible] ладарынга, уруглар албан черлеринге [illegible] дүп, өөредилге-кижизидилгелиг ажылы экижидери-биле оларга практиктиг дузаны чедирип турар. Доктаамал комиссияларының [illegible] идепкейлиг киржилгези-биле [illegible] кижизидилге ажылы районнуң школаларында экижиткен. Оон түңнелинде Черби, Кок-Тей ортумак школаларында [illegible] кижизидилге ажылы экижээн.

Доктаамал [illegible] Каа-Хем суурда «Малышок» уруглар садының ажылдакчылары [illegible] ажыл-чорудулгазын өскелерге тарадыр талазы-биле чоргааралдыг хемчеглерни алган. Ол уруглар садының [illegible]

күүседир дээш чыл эгезинден тура, кызымак ажылдап келген. Дыка хөй күш-ажылчы коллективтер бо чылдың эртен ийи айларының, кварталдың планнарын хуусаа бетинде күүсеткен. Чүгле «Сукпак» совхозтуң 260 ажыг ажылчыннары съезд мурнунуң ийи айларда социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен. Съезд мурнунуң социалистиг хүлээлгелерин күүседиишкининден эрте район Советиниң 26, Каа-Хем суур Советиниң 11, кедээ Советтерниң 54 депутаттары күүседип, үлегерлиг ажылдааннар.

Л. АРАНЧААЙ.

АЖЫЛЧЫН АТКА ТӨЛЕПТИГ

Михаил Якушев чажындан тура-ла ажылга ынак болуп өзүп келген. Аңаа кандыг-даа ажыл дагыыр кааргаа, ак сеткилдии-биле күүседир чораан.

Черби́ниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйынга чеде бергеш, ында мурнакчылар дугайын экономист-нормировщик Р. С. Степановадан айтырарымга оон фамилиязын база адаан чүве.

— Кыжын ол пилорамага бригадирлеп ажылдап турду. Барып таныжып көрүңер. Бөгүн дүү ол биччи бажыңчыгаш иштинде ажылдап турбоор — дээш, ол соңга өттүр көргеш, кайнаар баарын айтып берди.

Михаил Архипович ийи [illegible]

[illegible]

рар бригадалардан база хамааржыр. Бир эвес олар эки ажылдап, хирээлерге, үрелиишкин кылбас болза, ол ынчан артык ажыл кылбас. Үемакты база камнап алыр. Михаил Архиповичиниң өске хүлээлгези — дүнеки ээлчегниң ажылчыннарын хүнүүс [illegible] дээр кижилер солуп турза хирээлерни солааш, үзеп каары.

бир «салзедип» эккелгени бо ышкажыл — дээш, каттырып каг ды.

Ол хедир келгеш бир чыл ажыр ажылдай берген. Кыжын бригада удуртуп тургаш, ажылга кыжаан [illegible] кижилер-биле найыралыг болуп, оларны удуртуп билирин көргүскен. Олар бүдүрүлге планын ай санында ажыр күүседип

берип каан. Оон чогу, бары-даа дөмей чүве-дир ийин — деп, ажылчын хомудалын илеретти.

Ол бодунга, өске эштеринге негелделиг. Чамдык тааарылгаа ажылчыннар хирээлерин солуп албайн, улаштыр ажылдаар бис деп баар. Ынчан ол оларны [illegible]. Чииг бистиг хирээ-биле ыяш дилдирерниге дүрген-даа, ажыл бүдүнгүр-даа болгай дээш солуп, үзеп баар. «Ажылдаар мурнунда оңу ынчаар кылып албас болза, ажыл үезинде үрелде чүүлен багай: күш-ажылдың бүдүрүмчүлүү чарызаар, үнелиг үени чидирер.

Михаил Архипович ам бе-

[illegible]

Беш чылдың кижилери

Оон ажылдап турары биче-жек өрээлинде бир станок, демир суугу, узун стол бар.

— Бөгүн, дүүн ажыл чок түр иен. Хат халааш чагылдар үреп каапкан чүве-дир. Ток [illegible]

[illegible] — Черле маңаа, бо ышкаш [illegible] ажылдап келген [illegible].

— Чок. Моон мурнунда [illegible]

келгеннер.

Михаил Архиповичиниң ажылдаар чериниң байдалы ындыг-ла эки эвес. Кыжын соок. Үргүлчү от салып ап турбас болза, [illegible]

[illegible]

АҢНАРНЫ ӨСТҮРЕР

Молдавияда аңныыр ажыл-агыйның [illegible] таарымчалыг Релен аргазында камгалалдыг чер бар. Крайның бойдус байлаан камгалаарының болгаш катап тургузарының комплекстиг үндезиннерин ажылдап чогаадыры-биле тургустунган бо камгалалдыг чер эртемденнерниң болгаш аңныыр ажыл-агыйның ажылдакчыларының өреми-бүдүрүлге баазазы болу берген. Маңаа кылдынган хайгааралдар, шиңчилелдер республиканың аңныыр ажыл-агыйның эр-

[illegible]

нар ам чаш төлдерлиг апарган. Оларның чем рационунга немелде кылдыр арганың оймак шөлдеринде суланы, люцерманы болгаш өске-даа мал чеми культураларны тараан. [illegible] арыктарын аштап, [illegible].

Эртемденнерниң, аңныыр ажылдакчыларының база бойдус сонуурганчыларының улуг сагыш салыышкынының ачызында Молдавияның аргаларынга те-чүнма, черлик хаваннарның саны соолгу чыл-

[illegible]

ДАГДА АРЫ АЖЫЛ-АГЫЙЫ

Чимистиг садтары, [illegible] градниктери-биле Армениядан алдаржаан Аштарак районунуң ары чигири бүдүрер улуг бүдүрүлге апарган. Бо районнуң альпы шалгаларында, дагларның [illegible] электеринде ары чигири бүдүрер тускай ажыл-агыйларны тургускан. Мында 30 гектар шөлге 5 муң хире ары өстүрер [illegible] улуг ары өстүрер ажыл-агый [illegible].

Чаа бүдүрүлгениң [illegible] ны — чурту [illegible]. Кол угланыышкыннарында көрдүнген ары ажыл-агыйын-

[illegible] кичээнгейни күштелдирер талазы-биле сорулгаларының күүседилгези-дир. Республикада [illegible]. Шак ындыг ары ажыл-агыйлары чаа бүдүрүлге [illegible] Гори районунда база [illegible] эртемденнер талазы-биле шиңчилел ажылдарын база чорудар.

СЭТА-ның корр.

Адаларының оруу-биле

БАЙ-ДАГГА БАЙЫРЛАЛ

Социалистиг Төрээн чурту дээш маадырлыы-биле өлген дайынчыларга тураскаал Бай-Даг суурнуң кедээзинде хавак кырынга кайы ыраактан-на онзаланып көстүп, дээрже бедии үне берген турар. Бо удаада, Тиилелге хүнүнде, ону кажангызындан-даа артык кылдыр каастап-шимээн, лозун-плакаттарны чанынга аскан...

Тиилелге хүнү Эрзин, Бай-Даг суурларга соок хаттыг болган. Агаар-бойдус бораң-даа болза, кижилер каас-кол кеттинген, кудумчуларда үнүп келген, каткы-хөглүг чоруп турганнар. Тиилелгениң 36 чылынга болгаш Тарлашкын тулчуушкунунуң 60 чылынга тураскаатткан байырлалга киржир дээш белеткенип турганы ол.

Эртенгиниң 11 шак. Тураскаалдың чанынга байырлал шинээ кирр кеттинген солдаттар, кызыл галстуктуг пионерлер хүндүлүг таңныылга турушкан... Эвилелдешкен он беш республиканың тугу, лозун, плакаттар, транспарантылар-биле каастаттынган, мотоциклистер, автомашиналарның колоннасы. Эрзин суурнун тураскаалче чоруп орган.

Ол болза Эрзин суурнун байырлалга киржир бүдүрүлге, албан организация черлериниң коллективтери-дир. Бо байырлалга чалаткан, Тарлашкын тулчуушкунунга маадырлыы-биле амы-тынын берген И. И. Пахомовтуң оглу, уруу—партияның хоочуннары—М. И. Пахомов, А. И. Пахомова, М. И. Пахомовтуң уруу журналист Л. М. Зубарева чедип келирге, чыылганнар чылыы-биле хүлээп ап, байыр чедирип турганнар.

Тиилелге хүнүнге болгаш Тарлашкын тулчуушкунунуң 60 чылынга тураскааткан байырлалга киржири-биле ажылчы чон чыскаалыпкан дугайында рапортту районнуң шериг комиссары В. Ш. Соколов партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң удуртукчуларынга берген соонда янзы-бүрү өңнүг ракеталар дээрже ужугуп үнүп турду. Дириг чечектерни байырлалдың киржикчилери тураскаалга салган.

Байырлалга тураскааткан ажылчы чоннуң митингизин райкүүском даргазы Н. В. Чындыгыр ажыткаш, СЭКП Эрзин райкомунуң ийиги секретары Д. Б. Чамзырайга сөс берген.

Совет улустуң, оон Чепсектиг Күштериниң фашистиг Германияны ашкан тиилелгезиниң төөгүлүг ужур-дузазынга илеткелчи доктааган. Социалистиг делегей системазын тургузарынга, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң күчүлүг өзүлдезинге, империализмниң колониалдыг системазының буурап дүжеринге ол улуг салдарны чедирген, СЭКП-ниң мерген угааныг удуртукчу, [illegible] чедип алган. Совет кижилер фронтуга-даа, тыла-даа чаңгыс эп-сеткилдиг, быжыг тура-соруктуг, чаныш-сыныш чок патриотчу чоруун көргүскен.

Бөгүн совет улус-биле бир демей, Эрзинниң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кызымак ажылдап турарлар. Бирги кварталда күрүнеге эът, сүт садарының планын районнуң малчыннары ажыр күүсеткен.

Эрзинчилерге эргим болгаш тураскаалдыг болуушкун Тарлашкын тулчуушкунунуң 60 чылын Тиилелге хүнү-биле кады демдеглеп эрттирип турарын чыылганнарга ол дыңнаткан.

1921 чылда Сибирь девискээринге ак гвардейжилер чылча шаптырган турган, ынчалза-даа оларның артынчылары ыңай-бээр дезип чоруткаш, даштыкы империалистиг күрүнелериниң деткимчези-биле базын ковайтып, Совет Россияже халдаарынга белеткенип турган. Оларның бирээзи [illegible] Казанцевтиң [illegible] Тывага келген. [illegible] Тарлашкын [illegible] кааш, арткан шериглери-биле Хемчикче чоруткан. Казанцевтиң [illegible] Тывага турган кызыл [illegible] тура халыышкын үндүрерин планнап турда, ону совет чекистер чогуур үезинде илереткен.

Май айда 352-ги полктуң командириниң дузалакчызы Лизенковтуң командылалы-биле ол полктуң ийи ротазы болгаш Кочетовка баштаткан 130 партизан Тарлашкынга дайзыннарны чылча шавары-биле чорупкан. Партизаннар дайзыннарже хенертен боолап, шаап-халдап эгелээн. Эрес-дидим партизаннар аңаа тиилээн. Дээрбечилерниң 175 кижизин өлүрткен, 240 кижизин балыглаткан. Ак гвардейжилерниң бичии кезии Моолче дезипкен.

Тулчуушкунга партизаннарның чидырыы хөй эвес болган: сес кижи өлүрткен, 28 кижизи балыгланган.

Ак гвардейжилерни чылча шаварынга тыва араттар база киришкен.

Совет эрге-чагырга дээш иштикиниң болгаш даштыкының дайзыннарынга удур демиселге орус болгаш тыва улустарның аразында акы-дуңманың найыралы төрүттүнген болгаш быжыккан. Ол улам-на быжып байып орар. Оон тодаргай чижээнге бо байырлал хамааржырын Д. Б. Чамзырай онзалап айыткаш, акы-дуңма найыралды карак огу дег камгалаарынче чыылганнарны кыйгырган.

Партияның хоочун ажылдакчызы, персоналдыг пенсионер М. И. Пахомовка сөс берген.

Тиилелге хүнүнге болгаш Тарлашкын тулчуушкунунуң 60 чылынга тураскааткан байырлалга киржири-биле чалааның сеткил ханыышкын-биле хүлээп алганын ол дыңнаткан. Совет эрге-чагырганың чылдарында Эрзинде болган үнделзин чаартылгаларны, ылаңгыя кодээниң иштиниң культуразының бедээнин айыткан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында эрзинчилер совет улуска, оон Кызыл Шериинге чүгле материалдыг дузаламчыны көргүзүп турган эвес, боттарының оолдар, кыстарын фронтуже чоруткан. Галина Даваадор, Кыргыс Чамзырың, Айжы Севээн, Даниил Дажымба болгаш өскелер-даа Совет Эвилелиниң хөй национал кижилери-биле кады фашистерге удур маадырлыы-биле тулушкан.

Эрзинниң ажылчы чоннары, ылаңгыя аныяктары совет улустуң революсчу, дайынчы күш-ажылчы чаңчылдарынга шынчы болбушаан, бо хүннерде партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шалыпчы ажылдап турар, ол улуг херектерге чедиишкиннерин күзээн.

Бай-Даг кожээ Советиниң күүском даргазы Г. Ч. Тойбаа митингиге чүве чугаалаан.

Бай-Даг ортумак школазының пионерлери байыр чедирген.

Сат Бүрзекей аттыг пионер дружиназы М. И. Пахомовту, А. И. Пахомованы, Л. М. Зубарева хүндүлүг пионерлерге хүлээп алгаш, оларга кызыл галстуктарны баглап берген.

Шериг албанынче солдаттарны митингинин киржикчилери байырлалдыы-биле үдээн. Байырлыг митинги доозулган. Чыылганнарга район төвүнүң бот-тывынгыр артистери концерт көргүскен. Партия, тайбың, найырал, күш-ажыл дугайында патриоттуг ырлар чаңгыланып турган...

Спортчу маргылдаалар эгелээн. 64 шиликтек мегениң хүрежи көрүштүг болган. Аңаа «Чаа орук» совхозтуң төлээзи хоочун мөге Сергей Ынаалай шүүгеи. Мөрейлеп келген Александр Савдак үжүүрлешкен. Үшкү-дөрткү черлерни Бай-Даг школазының башкылары Алексей Баазыр биле Александр Монгуш үлешкен.

Чээрби хире маңнаар аъттарны 20 километр черден чарыштырган. Аңаа «Чаа орук» совхозта бригадир Соян Алдын-оолдуң кула аъды эрткен. Ол-ла совхозтуң доруг аъды ийи дугаарында келген.

Эрзинниң ажылчы чоннары совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга [illegible] улам көвүдедип, байыдар аргаларның барын Бай-Дагга эрткен байырлал тодаргайы-биле көргүскен.

Т. ХЕРТЕК,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнден куду) тураскаал чанында районнуң партия, совет органнарының удуртукчулары, чалаткан аалчылар; мотоциклистер колоннасы; пионерлерниң чыскаалы; бот-тывынгыр артистерниң концерти.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

МАЙ 15-ТЕН 17-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Тыва кымыскаяк». Мультфильм. 9.15 — «Узун хүннер, кыска неделялар». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.20 — Воронежтиң [illegible] концерти. 11.05 — Медээлер. 11.10 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Чер кырында кижи». Кинопрограмма. 15.25 — «Мерген холдар». 15.55 — И. А. Гончаров. Амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының арыннары. 16.40 — Спортчу класс. 17.20 — «Эртем амыдыралы».

КЫЗЫЛДАН

17.50 — Киножурнал. 18.00 — «Бии-Хемниң аныяк механизаторлары часкы хову ажылдарында». Дамчыдылга. 18.30 — Телемедээлер (тыва болгаш орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — И. Дунаевскийниң ырларынга фантазия. 19.05 — «Кижи болгаш хоойлу». 19.35 — «Төп телевидениениң экранынга бир дугаар». «Бетховен — амыдыралының хүннери». Уран-чечен фильм. ДЕФА. (ГДР). 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — [illegible] чу чогаалыганың «Челәэш» телепрограммаларының делегейиниң IV фестивалының ажыдыышкынынга концерт. 23.15—00.45 — ССРЭ-ниң футбол чемпионады. ЦСКА — «Торпедо» (Москва).

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Орус чугаа». 12.30 — «Кезер эмчиге чеди айтырыг». Эртем-тайылбырлыг кинофильм. 12.50 — «Совет чурукта уран чүүл». В. А. Фаворскийниң мастерскаязында. 13.50 — «Билип ал, кылып шыда». Аныяк техниктерге дамчыдылга. 14.35 — «Алып алып бер». Уран-чечен фильм (Румыния). 15.55—17.50 — Чапсар. 17.50 — Москваның Пионерлер ордузунуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 18.15 — Чурттуң ховуларында. Брянск областың колхозтарында часкы ажылдар.

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45 — Телемедээлер (тыва болгаш орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Чаагаңжылгаже — хүн бүрүнүң кичээнгейи». 19.00 — «Тываның экраннарында». 19.15 — «Хову кырында челээш». Телефильм. 19.30 — «Культура болгаш амыдырал».

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг узун чаштар!». «Лавандушка». Мультфильм. 20.15 — «Хүлүмзүрүг хээш миллион». Документалдыг телефильм. 20.45 — Европаның дзю-до чемпионады. Венгриядан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.45 — «Агартыр эрге чок». Уран-чечен телефильм. 1-2-ги сериялары.

МАЯ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.45 — [illegible] Венгриядан дамчыдылга. 9.15 — [illegible] 10.20 — «Эки бараанзарын хейни». 10.50 — «Спортлото»-нуң 20-ги тиражы. 11.00 — «Мону силер шыдаар силер». Чогаалыкчылар конкурузу. 11.55 — «Советтер болгаш амыдырал». 12.25 — «Аргалыг дуруглар чери» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 13.45 — «Эрес-маадырлыг чорук». 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30—15.45 — «Авам меңээ аас-кежиктиг ыл. [illegible] телефильмниң баштайгы көргүзүү. 15.15 — ССРЭ-ниң улусунуң артизи, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Юрий Гуляев ырлаар. 15.55 — «Дириг амытаннар делегейинде». 16.55 — «Политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 17.25 — Делегейниң болгаш Европаның чемпионнары — хоккейге ССРЭ-ниң шилиндек командазы-биле [illegible] ужуражылганы. 18.25 — 18.40 — Чапсар. 18.40 — И. Штраустуң «Кайгамчык [illegible] найда» деп вальсын Венаның симфония оркестри күүседир. 18.50 — Делегей айтырыгларының темазынга беседа. СЭКП ТК-ның делегей информациязының килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятин чүве чугаалаар. 19.35 — Күрүнениң Евг. Вахтангов аттыг үлегерлиг театрының фильм-шиизиниң баштайгы көргүзүү. «Арга-арга эзи». А. П. Чеховтуң шии[illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Фильмниң уламчызы. 22.35 — 23.30 — «Альпыларга хар байырлалы». Төнгенде — Медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.15—14.20 — Дамчыдылгалар программазы. 14.20 — «ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары». 14.30 — Н. Ибсен — «Росмерсхольм». Телешии (Норвегия). 16.55 — Украин ССР-ниң Күрүнениң симфония оркестриниң концерти. 17.35 — «[illegible] чогаалдар». Михаил Булгаков. 19.30 — «Хөгжүмнүг киоск». 20.00 — «Тамчыктыг узунар, чаштар!». «Ийбилиг экран». «Мирр-мурр». Мультфильмнер. 20.15 — «Калыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Чүгле мюзик-холл та». Уран-чечен телефильм. 22.40 — 23.25 — Европаның дзю-до чемпионады. Венгриядан дамчыдылга.

МАЙ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Суда [illegible] чыскаалыңар!». 9.00 — Грузияның күрүнениң ыры капелазының концерти. Уран чүүл удуртукчузу болгаш кол дирижёру Г. Мачавариани. 9.45 — «Оттугуп[illegible]». 12.00 — «Эртенги почта». Хөгжүмнүг программа. 12.30 — «Келээге дамчыдылга». 13.[illegible] «Хөгжүмнүг киоск». 14.00 — «Совет [illegible] чыларының көргени-биле». 14.15 — «Эрги болгаш чаа ырлар». Дамчыдылганы композитор Е. Левашов эрттирер. 15.00 — Делегейниң чадаг-терге чарыжы. ЧССР-ден дамчыдылга. 15.30 — «Кино аян-чоруктарының клуву». 16.30 — «Челээш». Улусчу чогаадылганың телепрограммаларының делегейиниң IV фестивалы. ЧССР. 17.00 — В. Сергеев — «Күскү хүннериниң чурумзуруу». Телешии. 18.15 — 18.30 — Чапсар. 18.30 — «Делегей панорамазы». 19.15 — «Баранкин — кижи боол көр». Мультфильм. 19.35 — «Экранда кинокомедия». «Хааржак туткан уруг». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.45 — 23.50 — «Спортчу программа». ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. «Спартак» — ЦСКА. Футбол [illegible]. Төнгенде — Медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.15 — [illegible] программазы. 14.20 — «Кинопанорама». Кинорежиссёр Э. Рязанов эрттирер. 15.50 — «Омега» варианты». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 17.00 — ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Трактор» (Челябинск). 19.15 — Латвия ССР-ниң Күрүнениң симфония оркестриниң концерти. 20.00 — «Тамчыктыг узунар, чаштар!» «Топ-чумба». Мультфильм. 20.15 — Европаның дзю-до [illegible] дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.45 — «Чегерин». Уран-чечен фильм.

УЛАМЧЫЛАЗА ЭКИ

Эки чаңчылдарны эдерер, сагыыр дугайында солунга бижип турар чүүлдерин деткиир кижи-дир мен. Аңаа хамаарыштыр чамдык бодалдарымны бижикседим.

Арага дугайында маргылдаалыг чугаа эгелей бергенде, кырганнар «Араганы хүндүлеп ижер дижир чүве» деп чагыыр болгай. Бодап көөрге, ында аныы чүү бар. Хүндүлеп ижер деп чогум чүү дээни ол? Бир дугаарында, ону кайы-хамаан чок ишпес дээни ол. Шынап-ла, бистиң ада-өгбелеривис [illegible] чораан. Таакпы тыртар ээвээш сааның аныяктар турган-даа болза, улуг кижилер турган черге черле ыш бүргүрт кылбас чаңчылдыг чораан.

Бистиң черже [illegible] берген бир кырганнан шаанда куданы канчаар кылып турганын [illegible]. [illegible] бо:

— Уруг айтырарда хөй-даа эвес арага, эът, чем дергилеп алгаш, чаңгыс кижи чораашкээр боор чүве. Ам бо шагда чыка шуулелдиг, шуугуттуг апарган-дыр. Чоокта чаа бир районда уруг айтырып чордувус. Улуг куда сугга баарыыска, кижи-даа хөй, чыылган. Үш, дөрт хааржак араганы садары албан болган. Кадарчы акызы бар дээрге ынаар база үнүп чордувус. Ынчалза-даа херээнис бүдүрүп алганывыс көрүнчүг болду — дээш, бажын чайгылады.

— Бо дээрге, сөөлгү үеде уруг айтырары бичелек куда-биле домей апарган дээрзин көргүзүп турар эвес бе? Хөй араганы-даа, ужа-төштүдаа салыр, хөй кижи чыглыр. Мээн бодалым — уруг айтырар чаңчыл турзун, а чүгле ойлемчээлдиг болзун.

Араганы хемчээл чок ижери ол кижиниң чаңгыс культуралыын көргүзүп турар. Хажызындан көрүп турар акы-дуңма, эш-өөр кижилерге ол кижиниң коорге чаржыышчыг болур-дур. Арага салыглаарда хөйдүр, арагалаар чорук база нептерээнгей-дир. Ындыг болганда араганы хораан үзе хоруктар дугайында чугаа чорудар эвес, а харын ону канчаар ижериниң дугайында кижилер боттарының арга-сүмезин солунга бижиир болза, кижи бүрүзү чанында турар арагачылар-биле демиселди, кижизидилгени чорутса ажыктыг боор деп бодаар мен.

А. ХЕРТЕК.

ИЕНИ СОЛААН АДА

Хемчик хемниң кыдыы Эдегей-Аксы деп черге ынчан колхоз турустунуп, суурнуң байдалче шилчип турган үеде Ооржак Комбунуң уругларының иези дараш чок апарган. Ол чаш уругларын азырап чааскаан арткан. Мал-маганның боду саап, оңаашкан ажылынга-даа кызымак диртип келген. Хостуг үелерин өскээр халас эрттирбейн, уругларын кижизидеринге үндүрүп чораан. Аланың шак мындыг кызымак ажылгыры, төлептиг мөзүзү чаштарынга улуг салдарны чедирген.

Комбу Чылбак-оолович не орнунга не болуп, ажы-төлүн бүдүштүг кижилер кылдыр кижизидип шыдаан. Оолдарының эң улуу — Экээя. Ол Ак-Довурак хоорайда хоочун ажылчыннарның бирээзи. Чүдүүт «Дөн-Терезин» совхозтуң үлегерлиг ажылчыны, а Калгакпан ол-ла совхозтуң дуржулгалыг чолаачызы. Оон удаазы Соңгудай «Шекпээр» совхозтуң кол агроному. Бүгү-эвилелдиң агрономнар чыдулдат хуралының киржикчизи. «Дөн-Терезин» совхозтуң кол агроному. Маадыр мурнакчыларның бирээзи. А Боризи «Шекпээр» совхозтуң тудуг инженери. Калдар-кыс биле Вера кайызыдаа кижи эмчилери болган. Олар чоннуң кадыын камгалаар херекке ак сеткилдиг бараан болуп чоруур. Бо дээрге төлептиг ада-иениң үгүн салгаан, күрүнезинге ажыктыг улуун киирип чоруур бир өг-бүлениң ажы-төлү-дүр.

Кандыг-бир ажыг-шүжүгге таварышкан болза, боттарын туттунуп шыдавас ада азы иелер база турар. Мурнунда улуг харыысалга, азырар ажы-төлүм арткан болгай деп дааны бодалмас. Харык-даа арага-дарыже сундуттуп, ажылижик-даа, амыдырал-чуртталгазын-даа узуп турар. Бо чылдың январьда «Шынга» А. Арапчорнун «Идегелдиң көрүжү» [illegible] хамааржыштыр номчукчулар боттарының саналдарын хөйнү киирип келгенин доктаамал номчуп келдим. Авторнуң болгаш номчукчуларның кодурген айтырыынга бүрүн каттыжып, [illegible] Авторнуң бижээн чүүлүнге урут-дарыынын кижизидилгезинче кичээнгей салбас венин. дугайын көргүскен.

Бистиң Дөн-Терезин суурда үлегерлиг өг-бүлелер хөй. С. Монгуш совхозтуң хоочун механизатору. Ол ада өскүс уругларын чараш аажы-чаңга кижизидип, оларның өөредилгезинче доктаамал сагыш салып чоруур. Уруглары ону хүндүлээр. Чону аңаа чорглаланыр. Д. Монгуш ортумак школаның мактадыг ажылчыны. Бо не чааскаан арткан-даа, ажы-төлүн түрегпээн, амыдырал-чуртталгазын улам экижидип, чедимчелиг чурттап орар. Оон уруглары школада эки өөредилгелиг өөреникчилерниң одуруунда.

Шынап-ла, өг-бүлениң болгаш ажы-төлдүң ажын хамаарыы — ада-иеден кол хамаарыжыр. «Кижиниң өглениринче албадавас, а кажан өгленип алганда, өг-бүле хоойлузун күүседири албан» деп, К. Маркс чугаалаан. Бо дээрге ада азы ие кижилер ниитилел хоойлузун өг-бүле [illegible] ажылын чорутсун дээни ол-дур. Чамдык ада азы ие бо бүгүнү хандыр угаавайн баар. Өг-бүлениң дыжын-даа, кадыын-даа база ат-алдарын-даа бодавайн үргүлчү арагалаар [illegible] тысталчак амыдыралга чурттаксаар. Уругларының кижизидилгезинче шуут сагыш салбас [illegible] кварталдар аайы-биле шыңгыы чорудуп, боттуг хемчеглерни алыры — чер-черлерде херээженнер чөвүлелдериниң, кожээ Совет күүскомнарының болгаш албан организация черлериниң активистериниң апчээн гейниң төвүнге турары күзенчиг.

М. УВАН-ООЛ.
Барыын-Хемчик район.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бо[illegible] болгаш Кызылга шокар б[illegible] луттаар, чагбас. Муңгу[illegible] рыын угулг хаттыг хүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы хүнүс 15—20 градус. Кызылга — 18—20 градус чылыг болур. Дүнелерде доңаттаар.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

МАЙ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Августа император чок турган» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 18.00, 20.40. «Чүүден-даа артык үнелиг». Бирги фильм — «Тайбыңның баштайгы хүнү», ийиги фильм — «Үеии мурнааннар» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чажыт байдалдыг ирей» 9.30, 11.10, 13.00, «Элээди оол болгаш хоойлу» деп киноклуб 15.00, «Петрниң чалыы назыны» (2 сериялыг) 17.20, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сергей Иванович пенсияже үнүп тур» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узат[illegible]кан) шактарда.

ЧАРЛАЛДАР

Кызылдың башкы училищези 1981—1982 өөредилге чылында күндүскү өөредилгеге дараазында эртемнерге сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур:

ШКОЛА САЛБЫРЫНГА — өөрениринин хуусаазы—3 чыл 10 ай. 8 класс дооскаиннарны хүлээп алыр.

ШКОЛА САЛБЫРЫНГА — өөрениринин хуусаазы —2 чыл 10 ай. 10 класс дооскаиннарны хүлээп алыр.

ШКОЛА НАЗЫ ЧЕТПЭЭН УРУГЛАР САЛБЫРЫНГА — өөрениринин хуусаазы 3 чыл 4 ай. 8 класс дооскаиннарны хүлээп алыр.

КҮШ-АЖЫЛГА ӨӨРЕДИРИНИҢ САЛБЫРЫНГА — бо салбыр ниити ортумак школазын 1—8 [illegible] өөредиг, күш-ажыл, домоводство башкылары белеткээр. 10 класс дооскаиннарны хүлээп алыр. Өөрениринин хуусаазы—1 чыл 10 ай.

[illegible] кижир документилер: сес чыл азы ортумак школа доосканы документ (шуут бодун); 286 дугаарлыг эмчи шинчилгезы; күш-ажыл дептеринден [illegible] ону кадрлар килдизи бадылап турар үжүрлүг: 3х4 см [illegible] фотоуруг.

Кирериниң экзамендеринге [illegible]:

а) салбыр [illegible] математикага аас-биле дужаар.

б) оон ангыда школа салбырынга, школа назы четпээн уруглар салбырынга кирерлер музыка талазы-биле [illegible].

Кирериниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир.

Адрезивис: Кызыл [illegible] хоойнаи кудумчузу, 58. [illegible] миссия. Тел. 2-35-71.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кожээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17566 Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00166

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 114 (11612) | 1981 чылдың май 15, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Конго Улус Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында

КЕРЭЭ

Моон ынай «Дугуржуп турар бедик талалар» кылдыр адаттынган Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Конго Улус Республика,

боттарының аразынга найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын улам ынай хөгжүдери болгаш быжыглаары ийи чурттуң улустарының үндезин национал эрге-ажыктарынга таарыжыр болгаш бүгү делегейде тайбыңның херээнге бараан болур деп санавышаан,

империализмге, колониализмге болгаш расизмге удур, оларның бүгү-ле хевирлеринге болгаш илерээшкиннеринге удур демиселдиң идеалдары биле сорук кирген болгаш хосталга, хамаарышпас чорук база социал депшилге дээш демиселдеп турар улустарга бүгү хемчег-биле деткимче көргүзер деп өскерлиш чок чүткүл-биле,

бүгү чурттарның улустарының эрге-ажыктарынга таарыштыр делегейниң тайбың болгаш айыыл чок турарын быжыглаарынга идиг бээр деп шиитпирлиг сорулга-биле,

тайбың, хосталга, хамаарышпас чорук болгаш социал депшилге дээш демиселге бүгү депшилгелиг күштерниң чаңгыс эви дээш турушпушаан база социалистиг болгаш хөгжүп орар чурттарның аразынга найыралчы харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдери оларның ниити эрге-ажыктарынга таарыжыр деп санавышаан,

[illegible] бурунгуң болгаш улустарның аразынга тургустунган найыралдың база кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылганың харылзааларын быжыглаар, оларны улам ынай хөгжүдеринге үндезин тургузар деп чүткүл-биле бурунгаарлавышаан,

Каттышкан Нациялар Организациязының Уставының сорулгаларынга болгаш принциптеринге боттарының шынчызын бадыткавышаан,

дараазында чүүлдерни дугуржуп алган.

1 чүүл

Дең эргеге, иштики херектерин холгаарлашпазынга, бот-эргени, бүрүн-бүдүн девискээрлиг турарын, кызыгаарларының үрелип болбазын хүндүлээринге үндезилээш, политиктиг, экономиктиг, садыг, эртем-техниктиг, культурлуг талаларга бузулбас найыралдың болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганың харылзааларын Дугуржуп турар бедик талалар калбартыр болгаш хаңыладыр.

2 чүүл

Дугуржуп турар бедик талалар боттарының улустарының социал-экономиктиг чаалап алышкыннарын камгалаарынга болгаш улам ынай хөгжүдеринге база боттарының бүгү-ле бойдус байлактарынга хамаарыштыр кайызының-даа бот-эргелиң хүндүлээринге таарышкан байлалдарны хандырарынга сырый кады ажылдажыр.

3 чүүл

Улустар аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдеринге болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынынга чугула фактор кылдыр Конго Улус Республиканың чорудуп турары кандыг-даа каттышпастың политиказын Совет Социалистиг Республикалар Эвилели хүндүлеп көрүп турар.

Бүгү чурттар болгаш улустар-биле найыралды база кады ажылдажылганы быжыглаарынче угландыр Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чорудуп турары тайбыңны камгалаарының политиказын Конго Улус Республика хүндүлеп көрүп турар.

4 чүүл

Делегейге тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун камгалаарынга, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының херээн хаңыладырынга, ол хаңыладыышкынны делегейниң бүгү девискээрлеринче нептередиринге, ону күрүнелер аразынга кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганың тодаргай хевирлери кылдыр боттандырарынга, улустар аразының маргылдаазының айтырыгларын тайбың аргалар-биле таарыштыр шиитпирлээринге Дугуржуп турар бедик талалар моон соңгаар-даа бүгү күжениишкиннерин салыр. Делегейниң дээштиг контролу-биле ядролуг чепсекти кирипштир чепсегленииишкинниң бүгү-нийти болгаш бүрүн дужүрерининң херээнге олар идепкейлиг идиг бээр.

5 чүүл

Дугуржуп турар бедик талалар империализмге удур, колониализмни болгаш неоколониализмни, расизмни болгаш апартеидти ачызынче чедир узуткаар дээш чайгылыш чок демиселди моон соңгаар-даа чорудар. Колония чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тывсыр дугайында КНО-нуң Декларациязын бүрүн боттандырар дээш туржур.

Дугуржуп турар бедик талалар улустарның боттарының бот-эргези, хосталгазы, хамаарышпас чоруу болгаш социал депшилгези дээш чоптуг демиселин деткиир дээш бот-боду-биле болгаш тайбыңга ынак өске-даа чурттар-биле кады ажылдажыр.

6 чүүл

Дугуржуп турар бедик талалар ийи чурттуң эрге-ажыктарынга хамаарышкан делегейниң бүгү-ле чугула айтырыгларын дугайты бот-боду-биле сүмележир.

7 чүүл

Тайбыңга кыжаныышкынны тургузар азы тайбыңны үрээр байдалдар тыптып келген таварылгада, Дугуржуп турар бедик талалар ындыг кыжаныышкынны чайладыр азы тайбыңны катап тургузар сорулга-биле боттарының туруш болдалдарын таарыштыр дугуржуп алыр дээш бот-боду-биле дораан харылзажыр.

8 чүүл

Боттарының аразынга кайызынга-даа ажыктыг кылдыр политиктиг, экономиктиг, социал, культурлуг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы быжыглаарынга база калбартырынга Дугуржуп турар бедик талалар бүгү күжениишкиннерин салыр. Ол сорулга-биле олар онза дугуржулгаларның чүүлү болу бээр чүүлдер талаларынга кады ажылдажылгазын калбартыр болгаш хаңыладыр.

Дугуржуп турар бедик талалар деңн эргениш, кайызынга-даа ажыктыг болуруунун болгаш эң-не таарымчалыг байлалды тургусчурунун принциптеринге үндезилээш, боттарының аразынга садыг солчуушкунун болгаш садыгның судно чоруушкунун калбартыр.

9 чүүл

Боттарының улустарының амыдыралын, күш-ажылын, туржулгазын болгаш чедиишкиннерин кайызынга-даа улам ханы таныштырар сорулга-биле боттарының чурттарының ниитилел-политиктиг болгаш культура организацияларының аразынга найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын калбартырынга Дугуржуп турар бедик талалар идиг бээр.

10 чүүл

Дугуржуп турар бедик талаларның түс бүрүзү Дугуржуп турар өске бедик талага удур угланган хөделиишкиннерге азы хемчеглерге киришпезин медеглеп тур.

11 чүүл

Дугуржуп турар бедик талалар ачгы керээ улустар аразында оларның киржилгези-биле чардынган күштүг болуп турар керээлер талазы-биле оларның эргелеринге болгаш хүлээлгелеринге хамаарышпазын медеглеп, мааа канчап-даа таарышпас кандыг-бир делегей керээлериниң чарбазын хүлээнип тур.

12 чүүл

Амгы Керээниң кайы-бир чүүлүн тайылбырлаарынга азы ажыглаарынга хамаарыштыр Дугуржуп турар бедик талаларның аразынга тыптып кээп болгу дег кандыг-даа айтырыгларны найыралдың, хүндүлежиишкинниң болгаш биче чимишкинниң ёзузунга ийи талалыг турум-биле шиитпирлээр.

13 чүүл

Амгы Керээни 20 чыл хуусаалыг кылдыр чарган.

Бир эвес дугуржуп турар бедик талаларның чаңгызы-даа Керээниң күштүг болуруп соксадыр деп бодунуң күзелиниң дугайын айыттынган хуусаа доозулгужеге чедир алды айлар дургузунда медеглевес болза, дараазындагы беш чылда болгаш Дугуржуп турар бедик талаларның бирээзи Керээниң күштүг болуруп соксадыр деп бодунуң бодалының дугайын агар беш чыл доозулгужеге чедир алды айлар дургузунда бижимел сагындырып кылбаан шаанда күштүг болуп артар.

14 чүүл

Амгы Керээни күштүг болуруп бадылаар болгаш күштүг болуруп бадылаан бижиктерни Браззавильге солушкан хүн күштүг болуп кирер.

15 чүүл

Амгы Керээниң хоолгазын бүрүткээри-биле Каттышкан Нациялар Организациязының Секретариадынга Дугуржуп турар бедик талалар дамчыдып бээр.

Амгы Керээни түс бүрүзүн орус болгаш француз дылдарга ийи экземпляр кылдыр тургускан, ынчангаш ийи текстиниң кайызы-даа бир дөмей күштүг.

1981 чылдың май 13-те Москвага кылган.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң өмүнээзинден
Л. БРЕЖНЕВ.

Конго Улус Республиканың өмүнээзинден
Д. САССУ-НГЕССО.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Д. САССУ-НГЕССО-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

Л. И. Брежневтиң Д. Сассу-Нгессо-биле беседазы май 13-те Кремльге болган.

Ийи талаларга сонуургалдыг алзан хөй айтырыгларны талазы-биле санал-оналдарның солчуушкуну болган.

Беседа найыралдың болгаш эш хуузунуң ёзузу-биле боттарының [illegible] байдалынга болуп эртген.

(СЭТА).

СОВЕТ-КОНГО ДОКУМЕНТИЛЕРГЕ АТ САЛГАНЫ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Конго Улус Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында Керээге ат салыышкыны май 13-те Кремльдиң Улуг ордузунга болган.

Керээге ат салганнар:

Совет Социалистиг Республикалар Эвилели дээш — СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев;

Конго Улус Республика дээш — Күш-ажылдың Конго партиязының ТК-зының Даргазы, Конго Улус Республиканың Президентизи, күрүнениң баштыңы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Дени Сассу-Нгессо.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Күш-ажылдың Конго партиязының аразынга кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага эштер Л. И. Брежнев болгаш Д. Сассу-Нгессо база ат салганнар.

Документилерге ат салыышкыннарының үезинде олуруп [illegible]:

Совет таладан — эштер Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, албаныың өске-даа кижилери.

Конго таладан — ККП ТК-ның Политбюро кежигүнү, [illegible] харыысалгалыг, дашты херектер министри Пьер Нзе, ККП ТК-ның кежигүнү, ККП ТК-ның Даргазының секретариадының [illegible] Камиль Бонгу, Конго Улус Республиканың партия-күрүне делегациязының өске-даа кежигүннери.

(СЭТА).

СОВЕТ-КОНГО ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

Совет-конго чугаалажыышкыннар май 13-те Кремльге [illegible].

Чугаалажыышкыннарны кылганнар:

Совет таладан — СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашты херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев;

Конго таладан — Күш-ажылдың Конго партиязының ТК-зының Даргазы, Конго Улус Республиканың Президентизи, күрүнениң баштыңы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Сассу-Нгессо, ККП ТК-ның Политбюро кежигүнү, дашты харылзаалар дээш харыысалгалыг, КУР-нуң дашты херектер министри Пьер Нзе, ККП ТК-ның Даргазының секретариадының чиигине секретары Камиль Бонгу.

Найыралдың эвилел байдалынга болуп эрткен чугаалажыышкыннарның үезинде совет-конго ийи таланың кады ажылдажылгазының айтырыг-[illegible] көрген.

Д. Сассу-Нгессо баштаан Конгонуң удуртулгазы ККП-ниң үндезилекчизи Мариен Нгуабиниң чаңгыс [illegible] чайгылыш чок эгерин, социалистиг [illegible] оруу-биле Конгонуң хөгжүлдези дээш, Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле найырал дээш туржуп турарын Л. И. Брежнев бедик-биле үнелээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылын конго улус киирээнгейниң хайгаарап, оон шиитпирлериниң [illegible]-биле ужаавын Л. Сассу-Нгессо чугаалаан, СЭКП-ның съездизинге кылган түңнелдери болгаш [illegible] ККП-ге, конго улустуң социал депшилге дээш национал хамаарышпас чорукту быжыктырар дээш, тайбыңны быжыглаар дээш демиселинге [illegible] деп, президент онзалап демдеглээн. Конго Улус Республикага Совет Эвилелиниң берип турар бүгү талалыг дузалажылгазының болгаш деткимчезин Д. Сассу-Нгессо бедии-биле үнелээн.

ССРЭ-ниң болгаш КУР-нуң, СЭКП-ниң болгаш ККП-ниң аразынга харылзааларының чедиишкинниг хөгжүп турарынга хамаарыштыр ийи таланың сеткил ханыышкынын илергейлеттинген. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Конго Улус Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында Керээге ат салганы ийи чурттарның аразынга найыралдың база кады ажылдажылганың харылзааларының бышкан чоруун болгаш бедик [illegible] бадыткап [illegible].

Делегей политиказының, совет-конго харылзааларының [illegible] чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарны [illegible] информацияны, а ол ышкаш социализм тургузуунуң болгаш депшилгелиг социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырарының [illegible] ажыл-дажыл чонча солчуруун доктааттынган практиканың ажыктыын чугаалажыышкыннарның үезинде демдеглээн. Ындыг солчуушкун ийи чурттарның улустарының бот-боттарын билчиринге, оларның аразынга найыралды быжыглаарынга идиглиг болуп турар.

Ам чорукнуң түңнелдериниң талазы-биле кады кылган дыңнадыгны текизин парлалгага парлаар турар.

(СЭТА).

СОВЕТ ЖУРНАЛИСТЕРНИҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыттынган чүүлдерни болгаш түңнелдерни пропагандалаар талазы-биле ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң организацияларының дугайында ук эвилелдиң болгаш Москва хоорайның журналистер организациязының баштаар черлериниң Москвага ажылдаан чаа доозуп пленумунга чугаалашкан.

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар чериниң даргазы, «Правда» солуннуң кол редакторы В. Г. Афанасьев пленумга илеткел кылган. Илеткелде болгаш санал бергеннер СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин [illegible] бүгү кежигүннериниң мурнунда [illegible]. Совет журналистерниң ажылынга бедик үнелээшкинни бергени, массалыг информацияның болгаш пропаганданың чепсектеринге ээуп орар негелделер ажылды улам сайзыраңгайжылдарын, профессионал [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин болгаш пропагандалаарын, он бирги беш чылдың пландарын күүседир дээш совет улустуң демиселин тодаргай болгаш ажыл-херекчи ёзу-биле чырыдарын негеп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң соонда журналистер организацияларының, редакция коллективлериниң боттарының ажылын шалгынчыгтаан. Экономиканың айтырыгларынга, мурнакчы арга-дуржулганы болгаш эртем-техниктиг чедиишкиннерин ажыглаарының дугайында ханы утка-лыг материалдар парлалгада хөй үнүп турар апарган, шүгүмчүлелдиг материалдарның ажыктыг чоруу болгаш [illegible]. Мындаа-даа бо бүгү кылдынган чүүлдер СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаарынга, бистиң чуртувустуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң, чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле съездиге илдип уткурген программаны күүседириниң кызыгаарыңга ужурлуг улуг ажылдың эгези дээрзин совет журналистер билир.

Парлалга, телевидение болгаш радиодамчыдылга ажылдакчыларының партийжи болгаш профессионал кол сорулгазы болза, Л. И. Брежневтиң илеткелиниң ханы идеяларын болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң өске-даа документилерин совет кижи бүрүзүнге чедирер, он бирги беш чылдың пландарын күүседир дээш демиселче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга идепкейлиг киржири болур дээрзин хүлээп алдынган доктаалда демдеглээн.

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң ээлчеглиг бешки съездизин 1982 чылда чыылдырар дугайында айтырыгны пленум чугаалашкан болгаш шиитпир хүлээп алган.

Журналистерниң делегей организациязының торгу конгрези бо чылдың октябрьда Москвага эрттирерин дугайында айтырыгны база чугаалашкан. Журналистерниң делегей организациязының күүсекомунуң шиитпирин ёзугаар ол эртер.

Пленумнуң ажылынга СЭКП ТК-ның Пропаганда килдизиниң эргелекчизи Е. М. Тяжельников киришкен.

(СЭТА).

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ УДУРЛАНЫЫШКЫНЫ

Май 13-те АКШ-тың Москвада элчин черинге мындыг утказы нотаны дамчыдып берген:

«Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазак дараазында чүүлдү Американың Каттышкан Штаттарының чазаанга медеглээри эргежок чугула деп санап тур. Вашингтон — Москва аразында доктаамал рейстиң ээлчеглиг [illegible] кылыр деп турган совет самолётка, а ол ышкаш оон экипажынга болгаш пассажирлеринге хамаарыштыр [illegible] америк эрге-чагыргалар май 12-де Вашингтоннуң Даллес аэропортунга кылган.

Пассажирлерни самолётче олуртурунга чедир элээн каш минута арткаңда ФБР-ниң бичиктүг хөй агентилери самолётту [illegible]. Олар дээрбечи [illegible]-биле самолётче шурап кирген, оон экипажын камгалаан харыы күш-биле уштурген болгаш херек [illegible] самолёттуң бортунга хереселдер панельдерин адырып турган, ол дээрге ужудуушкуннуң айыыл чок чоруунга кыжаныышкын болган. Самолётка чыткан херекселдерни, оон иштинде АКШ-та совет тускай төлээ черлериниң ажылдакчыларының эт-севин черже уштур октаалш, ажыдып каапкан. Оларның [illegible] материалдыг когарал дугайында чугаалавас-ла, дипломатты [illegible] болбас чорукту шак ындаар каржызы-биле үрээн. Харын-даа эт херекселдерниң [illegible] оорлап аппарган болган.

Дээрбечи ол үүлгедигниң бүгү дургузунда америк агентилер чөптээлиг ажыглап турганнар, чүү болуп турарын [illegible] совет элчин чериниң төлээлекчизи негээрге, [illegible] туруп болгаш хөделип турар бис деп медеглээннер. Ол дээрзи [illegible] АКШ-тың [illegible] удуртулгазындан негеп, шынын удурланыышкынны анаа кылган турбуже, ону күүсетпээн чорук америк агентилериниң ол медеглелин бадыткап турар-дыр.

Ол болуушкун болза чүс-чүс чылдарда доктааттынган делегей эргезиниң нормаларын, төлептиг чоруктуң бодуун билиишкиннерин америк эрге-чагыргаларның тыдыжыр арга чок кылдыр үреп дорамчылааныының база бир чижээ болуп, олуруктуг болгаш дээрбечи чорукту АКШ-та албаның политиказының деңнелинге чедир көдүргенин херелдеп турар-дыр.

Америк эрге-чагыргаларының кылганы кем-буруулуг, дээрбечи дерзии үүлгедиг-биле холбаштыр Совет чазак [illegible] АКШ-тың чазаанга медеглеп тур. Бот боттарын [illegible] турар күрүнелерниң аразынга харылзааларга болуруп болбас ужурлуг ындыг хөделиишкиннерниң ужурлары дээш бүгү харыысалга АКШ-тың [illegible] турар».

КЫСКА ХУУСААДА ДООЗАР ДЭЭШ

Чедерниң делгем ховуларында бо хүннерде часкы ажыл-иш күжениишкининг калбарып турар. Чер болганда-ла күчүлүг «Кировецтерниң» даш-шимээни үзүк соксаал чок дыңналтелген. Оларны башкарган механизаторларның черни тараан истери ховуну кара-шокар хевис дег аян киирип турар.

Ында «Тиилелге» совхоз чаагай дужуттуг тараазы-биле чамдык чылдарда бүгү республикага алдаржып турган. Ынчаарта он бирги беш чылдың баштайгы чылында бедик дүжүттүң үндезинин салыр дээш совхозтуң чер ажылдыглары часкы хову ажылын бедик темп-биле чорудуп турар. Ниитизи-биле олар 14 муң 900 гектарга тараа культураларын, 3 муң ажыг гектарга мал чемин тарып чаштырар. Бир гектардан-на 10 центнер тараа [illegible].

— Сорулга аажок [illegible] — деп, комплекстиг № 3 отрядтың начальниги, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Доржу Саяевич Дандар биске чугаалааш, бодунуң отрядының ажыл-хереэ-биле таныштырды.

[illegible] чериниң тараа чаштырарынга белеткээр болгаш өске-даа ажылдарны чогуур өйүнде доосказ, бис амдаа чорупт турар хүнүвүске чедир 500 гектар черге тарааны чаштырып [illegible] болдувус. Ниитизи-биле К-700 деп күчүлүг 13 трактор база 26 механизаторлар ийи ээлчег-биле ажылдап турар. Часкы хову ажылының баштайгы хүннеринден-не ажыл нормазын 150—200 хуу чедир [illegible] турар К. Х. Дондуп, О. Д. Дэш-оол, О. С. Сарыглар, Н. С. Сарыглар ышкаш [illegible]. Ылангыя Ондар Дэш-оол Маадыр [illegible] Ондар Николай [illegible] трактор[illegible] ажылдап, кижилерге үлегер-чижээни көргүзүп турар.

Комплекстиг отрядтың дежурныы ажылын хандырып турар өске кижилерниң дугайын начальник база биске таныштырды. Олар дээрге тарааны [illegible] белеткеп, уруп берип турар кыстар Галина Седип-оол, Ирита Монгуш, Наташа Ооржак, кывар-чаар чүүлдер заправщиги Ф. А. Донгак, урезин сооргүр чолаачы Б. Саая болгаш оон-даа өскелер-дир. Участок агроному Б. Ч. Базыр, учётчик А. Н. Куулар олар бүгү ажыл-херектерге отряд начальниинин хүн бүрү деңзалажыкчылары.

Часкы хову ажылының үезинде отрядтың механизаторлары 7200 гектарга тараа культураларын, 1500 гектарга суланы тарып, чаштырар. Совхозтуң ниити планында бир гектардан-на 9 центнер тараа алырын көрген турда, а бо отрядтың тараажылары 12 центнерни алыр бедиткен хүлээлгени алган. Амдызында олар төп суурнуң чоогунда ажылдап турар, удавас Чедер хол[illegible] алдаа талазында турлаанче көжерлер. Турлагны бүрүн белеткээн: тараажыларның чурттаар чери, столовая, чунар бажың, хостуг шагында ойнаар херекселдери, телевизор дээш өске-даа чүүлдер бар. Кинону механизаторлар боттары-ла көргүзүп турар [illegible].

— Часкы хову ажылынга кол чүүл — темп болгаш шынар болгай. Ол дугайында айтырыгны чоокта чаа партбюронуң [illegible] хуралынга чугаалашкаш, бо [illegible] шиитпирледивис — деп, Доржу Саяевич Дандар чугаалап тур. — Комплекстиг отрядтың механизаторлары [illegible] часкы хову ажылдарын он ийи ажыл хүнүнде, бедик агротехниктиг деңнелге доозарын шиитпирлээн. Олар № 2 отряд-биле болгаш «Дуржулга» станциязының бешки бөлгэзи-биле чарышкан.

С. ШОЙГУ.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчы механизатор Меристалов Монгуш (үстүнде). Бөлүк агрегаттарның тарааны чаштырып турары (адаанда).

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ТОЖУНУҢ КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРИНДЕ: ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ БАЗЫМНАРЫ. ОЛ ЧҮНУ КӨРГҮСКЕНИЛ?

«Бир эвес көдээ ажыл-агыйының дугайын нииттиг-биле чугаалаар болза, улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында ышкаш, оон мурнунда ол-ла кол айтырыг — ажыктыг чорукту база шынарны бедидери турup турар. Бис моон сонгаар-даа улуг сан-хөө болгаш материал курлавырларын көдээге тускайлап бээр, ол адырны индустриалдыг үндезинче план ёзугаар шилчидерин үргүлчүлээр апаар бис...»

(СЭКП-нин XXVI съездинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинден).

Ыракты Тожу районнуң көдээ ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты калбарт-пышаан, чаа, он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталының багай эвес түңнелдерлиг дооскан. Ам часкы хову ажылдарын шалыпкын темпилиг чорудуп турар. Районнуң [illegible] ажыл-ишчилери чылдың баштайгы кварталының түңнелдерин болгаш шиитпирлээр ужурлуг негелделиг соруглаларын бо арында чугаалап турар.

Көк-Чар фермазының бөлүк саанчылары: Мария Бурунней, Раиса Бараан, Дундумаа Бараан, Лариса Кол, Чечек Лопсан олар саалда соонда.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

ТӨРЭЭН партиявыс улуг [illegible]

[illegible]

Т. МОНГУШ,
улус депутаттарының Тожу районнуң Совединиң күүскомунуң даргазы.

Уксаазын экижидер

[illegible]

Чылда бир инекке оналаштыр 400 кг. хире сүттү саап алыры планнаттынган. Чүге мындыг эвээжил? деп айтырыг тургустунуп кээр чадавле. Чогум-на харын мындыг айтырыгга харыылаары-биле ол санны киирдим. Бистиң совхозтуң мал ажылында бир четпес чүве — малдың уксаазын экижидер ажылды чорудуп турар [illegible]

К. ДОСТАЙ-ООЛ.
«Тоора-Хем» совхозтуң Көк-Чар фермазының эргелекчизи.

ЧҮГЕ ОРУЛГА ЧОГУЛ?

[illegible]

К. ХҮЛЕРБЕН.
«Май 1» совхозтуң чыгыычызы.

Бо арынны «Шынның» тускай корр. К. АРАНЧАА белеткээн.

Хоорун саанчы СЭКП Тожу райкомунуң кежигүнү, депутаттары Дарья Сереновна Лопсан. Ий фермазы чарыштың бирги черин ээлээн.

«Май 1» совхозтуң механизатору, Ий ангыдан Советтиң депутаттары Алексей Бинейбен [illegible] ажылдарынга хүн нормазын доктаамал 125 хуу күүседип турар.

К. АРАКЧААНЫН фотолары.

ЧАСТЫҢ ЧЫМЫЖЫ

[illegible]

Д. ДАМДЫН,
«Май 1» совхозтуң [illegible]

БИСКЕ БАЗА КЫЛЫП БОЛУР

[illegible]

К. ДАШ-ООЛ.
«Тоора-Хем» совхозтуң хойчузу.

• «КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Уламчызы. Эгези № 112 «Шында»).

Григорий Васильевич Трипачкин — пенсионер.

Зинаида Александровна Трубачева — Тываның күрүне филармониязының [illegible].

Анна Матвеевна Тюлешева — «Кызыл тудуг» эргелелиниң [illegible].

Антонида Терентьевна Черкашина — «Кызыл» гостиниц[illegible].

[illegible]

библиотека эргелекчизи.

Чамыш-оол Ортаккуевич Чамыш — Шекпээр ортумак [illegible].

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Долзатмаа Сереновна Байзара — Баян-Кол суурда пенсионер.

[illegible] Верфомеев — «Тыва тудуг материалдары» бүдүрүлге катты[illegible] тудуг материалдары кылыр за[illegible].

[illegible]

ним директорунуң бухгалтери.

Иван Никифорович Соболев — «Тыва кобальт» комбинатының ажылчыны.

Антонина Ивановна Стрюкова — «Тыва кобальт» комбинаттың үргүлар садыының ажылчыны.

Станислав Федорович Сутырин — «Тыва кобальт» комбинаттың даг цехиниң электрослесары.

[illegible]

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

ТАНДЫ РАЙОНДАН

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

(«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХОСТУУ» СОВХОЗТАН)

(«НАВЫРАЛ» СОВХОЗТАН)

[illegible]

(Уламчылыр).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

АРЫГ ЧААГАЙ КҮЗЕЛ-БИЛЕ

[illegible] комплекстиң байырлыг ажыдыышкынынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазы даштыкыда хөй-ниитиниң калбаа [illegible] туруп турар. Совет удуртукчунуң чугаазы — ол дээрге, совет улустуң арыг болгаш чаагай сеткилиниң бодалдарының тодаргай херечизи-дир деп парлалганың хөй органнарының тайылбырында, сураглыг күрүне болгаш хөй-нити ажылдакчыларының чугааларында онзалап демдеглеп турар.

Амгы үениң эң-не кол айтырыы — тайбың дээш демиселдиң айтырыын СЭКП-[illegible] эң-не хамыктыг-биле чугаалап көрүп турарын эш Л. И. Брежневтиң [illegible] дыткаап-дыр деп, Болгарияның «Работническо дело» солуну бижээн.

[illegible] тайбыңның болгаш [illegible] ларын чок кылырының оруу-биле чоруурун көргүзүп турда, АКШ-тың күрүнеқретары А. Хейг «делегейге АКШ-тың терриниглиг катап тургузары-биле «күштүң туружунга» по[illegible]

[illegible]

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

ВАРШАВА. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Б. КАРМАЛЬДЫҢ ЧУГААЗЫ

КАБУЛ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

АРАБ КОММУНИСТИГ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫН ПАРТИЯЛАРНЫҢ КЫЙГЫРЫЫ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израильдиң айыылдыг кыжаныышкыннарының амгы байдалынга Сирияны Палестина революциязын болгаш Ливанның национал-патриоттуг күштерин деткиириңче бүгү чурттарның тайбыңга ынак күштерин араб коммунистиг болгаш ажылчын партиялар кыйгырган.

Сөөлгү үеде Израильдиң чагырынчылары Сирияга удур чаа кыжаныышкыннарны кылбышаан. Ливан-биле кызыгаарга боттарының чепсектиг күштерин кедергей хөй кылдыр мобилизастаан араб коммунистиг болгаш ажылчын партияларның медегелинде айыткан. Израильдиң дайынзырак ол хөделиишкиннери — делегей байдалын улам-на чидиглендирериңче угланган Американың Каттышкан Штаттарының дайынзырак хөделиишкиннериниң дорт түңнели-дир. Кэмп-Дэвидтиң дужуп бериичи угланыышкынын араб чурттарга албадаарын, оларның нефть байлактарын уптаарын, ол сорулга-биле араб делегейге шериг баазаларының четкизин кылбартырын Вашингтон оралдажып турар.

АКШ-тың күрүне секретары А. Хейгиниң Чоогу Чөөн чүкке чоокта чаа кээп чоруурун чогум-на ындыг сорулгалыг болган.

Кол дайзыннарга — империализмге болгаш сионизмге удур араб улустарының демиселин чылча базар дээн империализмниң пленнары буурап дүшкен болгаш Совет Эвилели-биле араб күрүнелериниң найыралдыг харылзаалары быжыккан болгаш калбарган үеде америк империализмниң болгаш Израильдиң дайын белеткелдери күштелип турар-дыр.

Сирияга, Удурланыышкынның палестин шимчээшкининге (УПШ) болгаш Ливанның национал-патриоттуг күштеринге удур кол сегиуушкунун Израиль угландырбышаан, бодунуң күзелин араб улустарга албадаарын оралдажып турарын медеглээн айыткан.

Араб чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партиялары израиль-америк кыжаныышкыннарны шыңгыы буруу шаап, араб улустарның күштерин херектеринге ол кыжаныышкыннар кармы дорт хол-гаалдашкын болуп турарын демдеглээн. Тель-Авивтиң болгаш Вашингтонnуң улам күштелген кыйышкынының үезинде Сирия Араб Республиканы, Удурланыышкынның палестин шимчээшкинин болгаш Ливанның национал-патриоттуг күштерин шимтпирлиг деткииринче депшилгелиг, патриоттуг бүгү араб күштерни араб коммунистиг болгаш ажылчын партиялар кыйгырган.

ЯПОНИЯ. Либерал-демократтарның чазаа амгы үеде дайынга белеткелди улам калбартыры болгаш АКШ-биле милитарист кады ажылдажылганы күштелдирери дээш бар-ла шаа-биле оралдажып, бүгү-ле түңнерин кылып турар.

1981 чыл-хөй чылынга күрүне бюджединиң дугайында парламентиниң чоокта чаа хүлээп алганы хоойлу төлевилелинде шериг күчүн улгаттырар сорулгага акша түскайлаарын 7,6 хуу улгаттырарын көрүп турар. Национал камгалалдың эргелели (НКЭ) Японияда эң-не баштайгы бронетанк дивизиязын (чурукта) Хоккайдо ортулуунга тургузарының дугайында дугаалды үндүрген болгаш Шериг-Агаар Күштерин «Ф-15» дээр эң чаа шуургедекчилер болгаш өске-даа дайынчы самолёттар-биле, а Шериг-Далай Күштерин — ракеталыг корабльдер-биле улам күштелдирип турар.

ЧУРУКТА: Ивакуни хоорайның чурттакчыларының удурланыышкын чыскаалының үезин бо чурукта көргүскен. Олар Хиросиманың болгаш Нагасакиниң таварышканы коргунчуг халалының дугайын көргүзүп турар плакаттарны болгаш фото-чуруктарны тудуп алгаш чорааннар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ОНЗА ХУРАЛ БОЛГАН

БЕЙРУТ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Ф. МИТТЕРАН — ФРАНЦИЯНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр.). Францияга президент соңгуулдаларының ийиги дугаар доозулган. Ишкики херектер министерствозунуң баштайгы медээлери [illegible]. Француз Республиканың президентизинге Социалистиг партияның кандидады Ф. Миттеран болган, ол соңгукчуларының 52,6 хуузунуң бадылалдашкынын алган. В. Жискар д'Эстен [illegible] 47,93 хуузун алган. Бадылалдашкынга Францияның соңгукчулар [illegible] хамаатыларының 86,3 хуузу [illegible].

Ийиги шиитпирлиг [illegible] Ф. Миттеранның кандидадуразын Соципартиядан ангыда Францияның Коммунистиг партиязы, а ол ышкаш чурттуң [illegible] деп демдеглээн.

[illegible]

алырга, бадылаашкынның түңнелдеринге чуртта социалистерниң [illegible] саладарын чедирген болуп турар, ол байдал болза 1700 хун [illegible] чок чорукту кости [illegible] 15 [illegible] рал [illegible] турар. Ынчангаш Францын ажылчы чоннар чазактың экономиктиг политиказынга таарышпас чорукун илергейлээн.

[illegible] түңнелдерин чарлаан соон дарый чугаалааш, Ф. Миттеран [illegible] деп медеглээн. [illegible] бодун [illegible] деп, ол демдеглээн.

[illegible]

Францияның Коммунистиг партиязының Генеральдыг секретары Ж. Марше социалистерниң кандидадының тиилелгезинге улуг киирген ФКП чуртун [illegible] киириптеринге белен деп медеглээн. Бурун ажылдыг [illegible] чорукту, [illegible] чорукту [illegible] болгаш хосталгазы чедип алырынче угланган чаа политика, тайбыңның, чепсегленииишкинниң дужуруриниң, хамаарылгас чорукту, делегейниң бүгү улуг айтырыгларын [illegible] политика [illegible]

[illegible]

О. ШИРОКОВ.

«СЫГЫРГАНЫҢ» ЫРЫЗЫ СЫННАР АЖЫР УЖУККАН

«Алаштың ыраажызы» аттыг агиткультбригадавыс тургустунга-ла үр болбаан. Ында «Сыгырга» аттыг ансамбль база бар, оон киржикчилериниң күүседир номерлери — хөөмей, сыгыт. Ук ансамбль эки белеткенгеш, 1977 чылда Новосибирскиге болуп эрткен зона көрүлдезинге киришкен. Анаа солун, онзагай номери-биле Бүгү эвилелдиң бирги улустуң чогаалынга фестивальның лауреады деп бедик аттыг чедип алган.

Хөөмейге хереэжен үннер кийрип тургаш белеткээн болгаш улам аянныг апарган. Оон-биле кады тыва оттук, бижек, ургулдалыг ширээни шимелде кыылдыр ажыглааны ансамбльге национал аян-шинчини кийрип турар. «Сыгырга» ансамбльге көрүкчүлериниң сонуургалы чоорту улгаткан. Оон киржикчилериниң көрүкчүлер чаа-чаа, улам-на солун чүүлдерни четтикпейн манап турар апарган. Бот-тывынгыр артистерниң оюну — «Сыгырганың» ырызы чүгле районнуң ол-бо булуңнарында эвес, а ам ырак-узак сыннар ажыр ужугуп турар. Районнуң шилиндек хөөмейжилери-биле кады «Сыгырга» 1979 чылда Москвага Бүгү-Россияның нийти ырызының 100 чыл болган оюнга. 1980 чылда база Москвага болган XXII Олимпий оюннарынга тураскааткан культура хүннеринге киржир аас-кежиктиг болган.

Бистиң хөөмейжилеривистиң оюнун Москвага түс-түс көрүкчүлер кайгамчык сонуургап көргеннер. Ол чорук оларны чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерже улам сорук кийрген. «Сыгырга» ансамбльдиң доктаамал киржикчилери М. Сунгар-оол, М. Сундукай, К. Монгуш болгаш өскелер-даа чаа чүүлдерни тыварынче чүткүп, чогаадыкчы [illegible]-биле ажылдап турар. Ылангыя сценарий тургузарынга К. Монгуш болгаш М. Сунгар-оол олар элээн мергежип бар чыдар. Эрткен чылын «Алаштың ыраажызы» агиткультбригада районнуң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге бирги черни алган, аңаа бот-тывынгыр сценаристерниң кийрген үлүү база улуг рольду ойнаан.

Д. ООРЖАН.

Алдан-Маадыр кожээ Культура бажыңының уран чүүл удуртукчузу.

АНЫЯКТАРГА ЧАГЫГ

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге Кызыл гарнизонунуң солдаттары болгаш педагогика институдунуң студентилери-биле Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң ужуражылгазы болган. Ук ужуражылганы Тиилелге хүнү Май 9-ка тураскааткан.

Хуралдаар залдың ханаларында дайын үезинде Тыва Арат Республиканың типографиязынга бүдүрүп үндүрүп турган өңнүг чуруктарлыг плакаттарны аскылаан. Ол-ла бүгү плакат чуруктар немец фашистерге арат чоннуң килениин хайныктырып, Совет чурттан фашистиг ажелекчилерни дүрген-не үнзүр сывырып, дүрген-не чылча шаварынче кыйгырып турар. Плакаттарның сөс домаа өткүт чиэиг, кыска-кыска. Ол-ла бүгүнү музейниң эртем ажылдакчызы М. Кенин-Лопсан чыылганнарга тодазы-биле тайылбырлап берген.

Оон соонда Совет Эвилелиниң Маадыры П. Макаренко, дайын киржикчилери Р. Акулова, Л. Мартынов, тыва эки турачылар А. Ак-оол, Д. Таржаа олар аныяк дайынчыларга, студентилерге дайынның ужуктарын чугаалап. Тиилелге хүнүн таварыштыр оларга байыр чедирип, хоочуннар аныяктарга Төрээн чурттуң карак огу дег камгалаар дугайында чагыг сөзүн бергеннер.

Ол ужуражылга филармонияның артистериниң улуг эвес концерти-биле доозулган. Аңаа колдуунда-ла дайын дугайында ырлар чаңгыланып турган.

Н. ТҮЛҮШ.

ЧУРУКТА: дайын киржикчилери ужуражылга үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛГЕ ХУУДА КИРЖИЛГЕ

Тайбың камгалалының Совет комитединиң, Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культура харылзааларының совет ниитилелдер эвилелиниң, Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының Совет комитединиң, Совет херээженнер комитединиң, эртемденнерниң Совет пагуош комитединиң, ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң, дайын хоочуннарының Совет комитединиң болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының инициативазы-биле тайбынның Совет фондузун тургускандан бээр чоокта чаа чээрби чыл болган.

Тайбынның Совет фондузунуң ажылында совет ниитилелдиң бүгү кезектериниң төлээлекчилери — ажылчыннар болгаш колхозчулар, эртем болгаш культура ажылдакчылары, хоочуннар болгаш аныктар, оон-даа өскелер киржип турар. Тайбынның Совет фондузунуң ажыл-чорудулгазында ук фондунуң сорулга-бодалгаларын деткээн совет хөй-ниити организациялары, күш-ажылчы коллективтер база аңгы-турачы эгелээшкин-биле киржип турар.

Фондунуң уставын ёзугаар оон санынга кирген акша-херекселдерни тайбынны быжыглаар, национал хамаарышпас чорук болгаш хосталга дээш, улустар аразынга найыралдыг болгаш кады ажылдажылганы калбартыр дээш, ядролуг чепсектиң болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектериниң бүгү-ле хевирлерин хоруур, чепсеглениишкиниң бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин чедип алыр дээш демисежип турар организацияларга болгаш шимчээшкиннерге акша-меңгүн деткимчезин көргүзеринге чарыгдап турар.

Тайбың фондузу эрткен чылын Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының Совет комитеди-биле, Совет херээженнер комитеди-биле кады Кампучия Улус Республиказының чонунга үлетпүр барааннары болгаш аъш-чем-биле дузалаан, вьетнам улуска интернационалчы деткимчени көргүзерин уламчылаан, Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культура харылзааларының совет ниитилелдериниң эвилели-биле «Вьетнамның уругларынга» деп хемчег эрттиргеш, кыдат агрессиязындан каражадаан вьетнам районнарже үлетпүр барааннарын чорудуп берген. Тайбың фондузунуң акша-хөреңгилериниң күзели-биле Мурнуу-Барыын Африканың Улусчу организациязынче (СВАПО-же) аъш-чем барааннарын болгаш эмнерни чорудуп берген. Израиль агрессиязындан каражадап турар Ливанның мурнуу талакы районнарының чонунга дузалаан.

Тайбынның Совет фондузунуң тайбың дээш хөй-ниити бүгү-ле улуг хемчеглеринге киржип, тайбынның айтырыгларының талазы-биле эртем ниитилелдериниң чорудуун алгап шаландырып турар.

Фондунуң уставынга дүүштүр чоннуң ортузунга ажыл чорударлары-биле, республикаларда, крайларда, областарда, хоорайларда, районнарда, шуут, күш-ажылчы коллективтерде тайбынның Совет фондузунга илиг бээриниң комиссиялары тургустунган.

Тайбың фондузунуң ажыл-чорудулгазынга хамаатыларның киржилгезиниң хевирлери янзы-бүрү. Бир хүнүн ажыл телевирип Тайбың фондузунче ажылчы хоннарын дамчыдып бээриниң практиказы калбак нептерээн. Чижээ, Владивосток хоорайга тайбың хүнү «Планетага тайбың — уругларга аас-кежик» деп лозуң-биле 1980 чылда эрткен. Ол хүн хоорайның күш-ажылчы 50 ажыг коллективтери планныг онаалдаларын ажыр күүседип, а ол бүдүрүглелериниң ажылчы хоннары ол хүн ажылдап алганы — 700 муң чыгам рубльди Тайбың фондузунче дамчыдып берген. Ындыг чижектерни чүс-чүс-биле көргүзүп болур.

Тайбың фондузунга акша чыылдырар, ону деткиир ажыл бистиң Совет Тывада база багай эвес чорүп турар, күш-ажылчы коллективтер болгаш түс-түс хамаатылар аңаа идепкейлиг киржип турар апарган.

Совет уран чүүл тайбыңның буянныг херээнге кезээде бараан болуп келген. РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артистери Максим болгаш Кара-кыс Мунзуктар ажылчы чоннар коллективтеринге көргүскен концерттеринден алганын Тайбың фондузунга кирер деп чаагай эгелекчи саналды үндүрген болгаш ам херек кырында күүседип чорүп турар. Ындыг ийиги концерт-ужуражышкын бо удаада чоокта чаа Чадаана хоорайга болган. Аңаа школачылар, ажылчыннар, албан-хаакчылар — 800 ажыг кижи кирипкен. Оон чүгле алдаржаан артистер-биле ужуражыр дээш эвес, харын тайбың дээш демиселдиң чаагай херээнге боттарының улуг-хуузун кийрер дээш база келгеннери ол. Бо артистерниң ол эгелээшкиннинге бо удаада РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, Тыва АССР-ниң улустуң артизи композитор А. Б. Чыргал-оол база каттышка берген. Чаңгыс хүн ийи удаа болган ужуражышкын-концерт эгелээрениң мурнуу чарылында Тыва АССР-ниң Тайбың камгалалының комитединиң даргазы, төөгү эртемнериниң кандидаты О. А. Толгар-оол Тайбың фондузунуң сорулгаларын көрүкчүлерге доңчузу-биле тайылбырлап берип турган.

СЭКП-ниң район комитединиң бирги секретары И. М. Суванзил артистерниң чалаланыжылар-биле ужуражылгазын солун концертти көргүскени дээш, тайбың дээш бүзээнинг херекке улуг хуузун кийрип чорууру дээш районнуң ажылчыларының мурнундан өөрүп четтиргенин илергейлеп, оларга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн.

Концерт-ужуражышкынга [illegible] кижи киржикчилиг, [illegible] эртеми дээш Улуг [illegible] депутаттары Чөөн-Хемчик район Советиниң күүскомунуң [illegible] Ч. О. Кара-Монгуш, С. С. Монгуш оларның болгаш оон-даа өскелерниң организаторлуг [illegible] ажылдың [illegible] чогуур.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

«Шынның» тускай кору.

ЧУРУКТА: ужуражышкын үези.

О. ОХЕМЧИНТИҢ фотозу.

ЫРЫ БАЙЫРЛАЛЫ

Республиканың бот-тывынгыр уран-чүүлү бедик деңнелче өзүп оралы кескү. Ылангыя хөйнүң ыры коллективтериниң хоорайларда болгаш кожээ суурларда-даа саны өзүп турар.

Бо чылын болуп эрткен көрүлделерден алгаш көөрге, хөйнүң ыры коллективтериниң күүселделери кайда-даа кижип турарын демдеглээн. Солун-сеткүүлге, телевидение, радиога чырыдып, көргүзүп турар. Оон бир чижээнге, Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» аттыг ыры коллективи «Ыры, танцының улусчу ансамбли» деп бедик атты чедип алганын, Өвүрнүң болгаш Мөңгүн-Тайганың культура бажыңнарында, Чадаананың эмнелге коллективинде доктаамал ажылдаар хөйнүң ырларын тургусканын кийрип болур.

Ол ышкаш Тыва АССР-ниң ыраажылар ниитилелиниң баштаар чери май 16-да хүндүскүнүң 12 шакта Кызылдың хөйнүң ыры коллективтериниң байырлалын Гастелло аттыг культураның болгаш тыштаныылгазының паркынга эрттирер. Ындыг байырлал бистиң республикага бир дугаар болуп турары бо. Аңаа Кызылдың башкы институдунуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының, башкы училищезиниң, уран чүүл училищезиниң, Кызылдың харылзаа белдиириниң, Респотребсоюзтуң садыг баазазының, эмнелге коллективтериниң, № 2 школаның, Кызыл хоорай күүскомунуң культура килдизиниң улусчу ансамбли база уругларның музыка школазының болгаш № 7 школаның бичии уругларының хөйнүң ыры бөлүү киржир.

ОЗАЛДАП КЭЭП ТУРАР

Хандагайтыдан Саглыга почта машиназы дөрт-беш хонук иштинде чүгле чаңгыс катап кээп турар. Ынчаарга солуннар, журналдар зээрижге озалдап чедер, моон келир, а [illegible] оларның дугаарлары четпес болгулаар. Ол чорук чагып алыкчыларга кончуг таарымча чок болур-дур. Ол дугайында чурумун [illegible] чегелде, хомудал тургузарга, районнуң харылзаа белдирилде чүгле чаңгыс машина ажылдап турарындан четтикпейн турар дээр-дир. Херек кырында ында үш почта машиназы ажылдап турар болгай. Ынчангаш районнуң харылзаа белдирии моон ужурун тып, а почта ажылдакчылары хүлээнген ажылынга эки харысаалгалыг болуп, четпестерни дүрген чайладып, чагыкчыларның журнал, солуннарын, чагааларын чогуур үеде чедирери болгаш чоннуң корреспонденцияларын дарый чорудары четтиририп турар.

Д. ООРЖАК.

Өвүр район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ ФЕСТИВАЛЫНГА

Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылгазы талазы-биле күрүне комитединиң организастааны «Партия биле чон тудуш» деп девизтиг телевидение фестивалы СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскааттынган. Ук телефестиваль Тываның ажылчы чоннарының культура тургузуушкунунга, эң ылангыя чоннуң бот-тывынгыр чогаадылгазының хөгжүлдезинге партияның XXV болгаш XXVI съездилериниң аразында үеде чедип алган чедиишкиннерин көргүзер сорулгалыг турган. Ук фестиваль 1980 чылдың декабрьдан эгелээш 1981 чылдың май 1-ниң бүдүүзүнге чедир уламчылаан.

Телефестивальга Кызыл хоорайның бүдүрүлгелериниң, албан организация болгаш өөредилге черлериниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери болгаш 400 ажыг бот-тывынгыр артистер киришкен. Оларга казык камгалалының албан черлериниң, Кызылдың үлетпүр барааннар болгаш аъш-чем садыгларының хоорайның харылзаа белдириниң, республиканың херэглекчилер ниитилелиниң садыг баазазының болгаш Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери Кызыл хоорайның болгаш Профессионал-техниктиг өөредилге эргелелиниң ыры болгаш танцы ансамбльдери хамаарыжыр.

Оңгу беш чылда чоннуң бот-тывынгыр чогаадылгазының хөгжүлдезинге улуг чедиишкиннерниң чедип алдынганын, ажылчы [illegible] кижизиндилгезинге культураның ролюнуң бедээнин телефестивальдан тода көрүп болур. Фестивальдың киржикчилериниң [illegible] чогаалчыларның болгаш композиторларның Төрээн чурт, Ленинниң партиязы, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында болгаш тайбың хүннеринде совет улустуң маадырлыг шылгаралының дугайында темаларга [illegible] ырлары чаңгыланып турган.

Фестивальдың идей-темалыг угланыышкынын илередип көргүзеринге бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери ниити ырының, эвээш бөлүктер ырларының, танцының, агитбригаданың болгаш эстраданың жанрларын ажыглааннар. Хоорайның болгаш профессионал-техниктиг өөредилге эргелелиниң ыры болгаш танцы ансамбльдериниң болгаш садыг баазазының ниити ырылары чедимчелиг болган. Ыры жанрының сөөлгү үеде калбарып база күштелип турары телефестивальга илерээн. Концерт программаларынга чаңгыс, ийи, дөрт күүседикчилерниң, оолдар болгаш кыстарның ыры ансамбльдериниң номерлери хөй кирген. Күүселдениң бедик культуралыг, мергежилдиниң талазы-биле республика эмнелгезиниң ажылдакчыларының, профессионал-техниктиг училищелериниң сургуулдарының, хоорайның ыры болгаш танцы ансамблиниң бот-тывынгыр артистериниң ансамбльдери онзаланчак болган.

Эң эки танцы номерлерин Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының коллективи, ыры болгаш танцының хоорай ансамбли көргүскен. Хөй-хөй күүседикчилер боттарының өткүт, хоюг үнү-биле телекөрүкчүлерни өөрткен. Аңаа хоорайның үлетпүр барааннар болгаш аъш-чем садыгларында Вера Кочеткова биле Вера [illegible], [illegible] харылзаа белдиринде Хованыг олар хамаарыжыр.

Телефестивальдың оргкомитединиң түңнелдери үндүрүп турар [illegible] хамаарылгаларын, күзээшкиннерин база илереткен. Фестивальга кирген танцылар эвээш болгаш оларның күүселдезиниң техниказы кошкак, каасталгазы [illegible] материалы чаңгыс аай [illegible].

[illegible] фестивальга арбын кирген болгаш оон түп-тузуунга көрүкчүнү сонуургаткан. Ынчалза-даа оларның күүселдезинде үн кошкак болган, ыраажыларның үнүн дуй шаап турары хомудалчыг.

Фестивальга национал хөгжүм херекселдериниң күүселдези, хөөмей-биле ырлар [illegible] улусчу ырлары, хөөмей, сыгыт номерлери база-ла чок болганы дыка хомуданчыг.

Телефестивальды бир-ле дугаарында организастап турарывыстың чылдагааны-биле оон белеткелинде, эң ылангыя нотаур магнитофонга бижидилгеге чамдык четпестер телевидение ажылдакчыларынга база бар турган. Бо телефестивальды организастап, белеткеп тургаш, телевидение ажылдакчылары чамдык дуржулга практиканы шиңгээдип алган.

«Партия биле чон тудуш» деп девизтиг телефестивальдың түңнелин оргкомитет май байырлалының бүдүүзүнде үндүргеш, фестивальдың идей-темалыг угланыышкынын эки илереткени дээш бирги чергениң диплому-биле Кызыл хоорайның ыры болгаш танцы ансамблин, ийиги чергениң дипломнары-биле Кызылдың үлетпүр болгаш аъш-чем садыгларының бот-тывынгыр уран чүүл коллективин база Профессионал-техниктиг өөредилге эргелелиниң ыры болгаш танцы ансамблин демдеглээн.

Телефестивальдың оргкомитеди фестивальга [illegible] кирипкени дээш бүгү киржикчилерге өөрүп четтиргенин илередип, байыр чедирбишаан, оларның чон мурнунга бараан [illegible] чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерни күзээн.

Р. ДАЛАЙ-ООЛ.

телефестивальдың оргкомитединиң даргазы.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ТЫВА КОМАНДА — ШАҢНАЛДЫГ ЧЕРДЕ

Чиик атлетикага «Правда» солуннуң шаңналы дээш Бүгү-эвилелдиң кросс маргылдаазының түңнел оюннары Белоруссияның найысылалы — Минск хоорайның чанында Раубичи деп олимпийжи спортчу комплекске болуп эрткен. Аңаа Совет Эвилелиниң бүгү булуңнарындан эң-не шилиндектериниң шилиндектери 1200 хире спортчулар киришкен.

Тыва АССР-ниң шилиндек командазы ол кросска база чедиишкиннииг киржип, АССР-лерниң, автономнуг областарның болгаш округтарның ушкуболууунге ийиги шаңналдыг черни алгаш, «Правда» солуннуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң дипломнары-биле шаңнаткан.

«Правданың» шаңналы дээш кросстуң 20 дугаары бо чылын болганы ол. А Тываның спортчулары аңаа сөөлгү сес чылда киржип келген. Ол чедиишкин республиканың партия, совет органнарының удуртулгазының, улуг деткимчезиниң ачызында чедип алдынган.

А бистиң республиканың командазын шаңналдыг ийиги черге чедирериңге аңаа киришкен 11 спортчуларның аразындан Бии-Хем райондан келген Эля Дондуп, Геннадий Евдокимов, Марта Сарыглар, Кызылдың № 15 школазының өөреникчизи Виола Михайлова, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Датыг-оол Монгуш кожээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу Олег Чернов болгаш өскелерниң-даа кийрген үлүг-хуузу улуг.

В. ЧАДАМБА.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң бот-өөредилге салбыры дараазында мергежилге өөренирин күзээннерин бирги курска хүлээп алырын чарлап тур:

Математика.

Орус дыл болгаш литература.

Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы.

Биология.

Кирериниң экзаменнери июнь 2-ден 14-ке чедир дараазында эртемнерге болур:

«Математика» мергежилге — математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле);

«Орус дыл болгаш литература» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле);

«Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы» мергежилге — орус дылга болгаш литератураға (аас болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

«Биология» мергежилге — орус дылга болгаш литератураға (бижимел-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле).

Билдириишкиннерни июнь 1-ге чедир дараазында документилерни мыяп кошкаш чорудар: ортумак эртемниң дугаайында документ (боду-биле), күш-ажыл дептериниң хоолгазы, № 286 майык ёзугаар эмчи справказы, ажылдап турар черинден характеристика, билдириишкин, — 3×4 хемчээлдиг 4 фоточурук.

Документилерни дараазында адреске чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. Пединститут. бот-өөредилге салбыры. Телефон: 2-20-36.

ЧАРЛААЛДАР

1981 чылдың май 15-тен эгелеп Кызыл — Абакан — Семипалатинск — Алма-Ата — Фрунзе аразының рейзи хүнүн ужуп [illegible] апаарын (моон мурнунда — неделяда үш удаа ужуп турган) бүгү хамаатыларга Кызыл аэропортузунуң [illegible]. Ужудуг үези чок.

Июнь 1-ден эгелеп Кызыл — Абакан — Кызыл маршрутка немелде рейсти тургускан. Кызылдан [illegible] — 11 шак 30 минута (Москва [illegible]).

• • •

Кызылдың экскурсия бюрозу [illegible] 8-ке чедир чорудар туристиг путёвкаларны сүмелеп турар. Ол хоорайга чорүп турган ченерзе төөгүлүг болгаш тураскаалдыг черлер-биле, Ленинградчыларның Чайынчы болгаш күш-[illegible] таныжар силер. Путёвканың өртээ — 260 рубль.

Самолёт-биле бааарының болгаш келириниң, чемнениириниң болгаш чурттаарының, экскурсия, хандырылгазының өртээ [illegible].

Айтырар чери: Кызыл хоорай. Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиницазы, 102 өрээл. Экскурсия бюрозу. Телефону: 977-194.

телевидение

МАЙ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Типа кымыскаяк». Мультфильм. 9.15 — «Узун хүннер, кыска неделялар». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.20 — Воронежтиң күрүнениң орус улусчу ниити ырының концерти. 11.05 — Медээлер. 11.10 — 14.15 — Чавсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «[illegible] кижи». Кинопрограмма. 15.25 — «Мерген холдар». 15.55 — И. А. Гончаров. Амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының арыннары. 16.40 — Спортчу класс. 17.20 — «Эртем амыдыралы».

КЫЗЫЛДАН

17.50 — Киножурнал. 18.00 — «Бии-Хемниң аныяк механизаторлары часкы хову ажылдарында». Дамчыдылга. 18.30 — Телемедээлер (тыва болгаш орус дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — И. Дунаевскийниң ырларынга фантазия. 19.05 — «Кижи болгаш хоойлу». 19.35 — «Төп телевидениениң экранынга бир дугаар». «Бетховен — амыдыралының хүннери». Уран-чечен фильм. ДЕФА. (ГДР). 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Улусчу чогаадылганың «Чеээш» телепрограммаларының делегейниң IV фестивалының ажыттыларынга концерт. 23.15 — 00.45 — ССРЭ-ниң футбол чемпионады. ЦСКА — «Торпедо» (Москва).

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Орус чугаа». 12.30 — «Кезер эмчиге чеди айтырыг». Эртем-тайылбырлыг кинофильм. 12.50 — «Совет чурттуң уран чүүлү». В. А. Фаворскийниң мастерскайы. 13.50 — «Билип ал, кылып шыда». Аныяк техниктерге дамчыдылга. 14.35 — «Азын алган бир». Уран-чечен фильм (Румыния). 15.55 — 17.50 — Чавсар. 17.50 — Москваның Пионерлер ордузунуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 18.15 — Чурттуң хову-шөлдеринде. Брянск областың колхозтарында часкы ажылдар.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер (тыва болгаш орус дылдарга). 18.45 — Чарлаалдар. 18.50 — «Чаагайжыдылгаже — хүн бүрүнүң кичээнгейин». 19.00 — «Тываның экраннарында». 19.15 — «Хову кырында чеңээш». Телефильм. 19.30 — «Культура болгаш амыдырал».

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг [illegible] нар, чаштар!». «Лавандушка». Мультфильм. 20.15 — «Хүүнү. зүрүг дээш миллион». Документалдыг телефильм. 20.45 — Европаның дзю-до чемпионады. Венгриядан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.45 — «Азартыр эрге чок». Уран-чечен телефильм. 1-2-ги сериялары.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАЙ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ужудуушкун [illegible] [illegible]» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 (узаткан). «Чүүден-даа артык үнелиг». Үшку болгаш дөрткү фильмнер. «Берге шөл», «Тайбың азы дайын» 15.00, 18.40 шактарда.

«КААЛЕМ»: «[illegible] эрткен бис» 15.00, 16.55, 18.40, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Куда дүшкен дуне» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, тараа ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17866 Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00190.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 115 (11613) | 1981 чылдың май 16, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

КАТТЫШКАН ЭКИПАЖ ОРБИТАДА

СЭТА-ның дыңнадыы

«Союз — 40» космос корабльын салып үндүрерин 1981 чылдың май 14-те Москваның-биле 21 шак 17 минута турда Совет Эвилелинге боттандырган.

Космос корабльын дараазында составтыг каттышкан экипаж башкарып чоруур: корабльдың командири Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Леонид Попов болгаш космонавт-шинчилекчизи Румыния Социалистиг Республиканың хамаатызы Думитру Прунариу.

«Салют-6» — «Союз Т-4» деп орбитаның эртем-шинчилел комплекизи-биле тудуштурарын «Союз-40» корабльдың ужудуушкун программазында айыткан. 1981 чылдың март 12-ден бээр чер чоогунуң орбитазында ажылдап чоруур космонавтылар Коваленок-биле болгаш Савиных-биле кады комплекске космонавтылар Попов болгаш Прунариу хөй шинчилелдерни болгаш шенелделерни кылыр.

Каттышкан ол экипажтың космоска ужуушкунунун «Интеркосмос» программазынга дууштур боттандырып турар, ынчаарга 1978 чылдың марттан бээр ол программаның өзугаар Совет Эвилелиниң болгаш акы-дуңма социалистиг чурттарның хамаатыларының кады сес ужудуушкуннарын боттандырган.

«Союз-40» корабльдың борт системалары чогумчалыг ажылдап турар. Космонавтылар Поповтуң болгаш Прунариунуң кадыкшылы байдалы эки.

ПАРТОРГАНИЗАЦИЯ БОЛГАШ ЧАСКЫ ТАРЫЛГА

Он бирги беш чылдың баштайгы чылында бедик дүжүттү өстүрүп алырының бир эң чугула үе-чадазы — часкы хову ажылдары совхозтарның партия организацияларынга шыңгыы шылгалда. Ынчангаш хөй-хөй парторганизациялар ол чугула кампания эгелээриниң ырак мурнунда-ла механизаторлар, тараажылар ортузунга чорудар организастыг болгаш масса-политиктиг хемчеглерниң планын кылгаш, ону ажыл-херек кырынга боттандырып турар. Совхозтарның хөй нуруузунга шын базырымшыкыны болгаш хөрзүнге тарааны чаштырарынга белеткээр ажылдар чогуур айында чоруттунган.

Часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге, кыска хуусаада чорударынга кадээ парторганизацияларның организакчы болгаш политмассалыг ажылы улуг идигни бээр. Совхозтарның партиемнары база партия эге организациялары бо чугула сорулганы бедик харысалга-биле билип турар. «Тиилелге», «Кызыл тараачын», «Өөн», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтарда болгаш өске-даа ажыл-агыйларда партия организациялары часкы тарылганың шиитпирлиг черлеринде коммунистерни таарыштыр хувааган, хову-тракторнуң комплекстиг отрядтарында, бригадаларында партбөлүктерни болгаш партия-комсомол бөлүктерин тургускулаан.

«Тиилелге» совхозтуң парткому (секретары Ч. У. Монгуш) часкы тарылгада комплекстиг дөрт отрядтарда агитаторлар, политинформаторлардан аңгыда, парткомнуң харысалгалыг төлээлерин быжыглаан. Политмассалыг ажылдарны чорударын ажыл-агыйның, хөй-ниити организацияларының удурттукчуларынга, специалистерге, активчилерге дааскан. Чижээ, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Д. С. Дандар удурткан комплекстиг № 4 отрядта партийжи организакчы болгаш политмассалыг ажылды партком секретары боду баштап турар. Бо отрядтың партбөлүүнде 7 коммунист бар. Чоокта чаа болган хуралынга олар часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик шынарлыг доозарын дугурижуп алганнар. Мында коммунист механизаторлар К. Х. Люндуп, О. С. Сарыглар болгаш өскелер-даа хүн нормазын 150—200 хуу чедирип турар. Бо отряд техниканы болгаш хөрзүннү чогуур айында белеткеп доосқаш, тарааның чаштырылгазынче кирген.

Ол ажыл-агыйда тарылгага хамаарышкан шупту ажылдарны совхоз директору баштаан тускай штаб шалыпкын башкарып турар. Бүгү ажылдарны: черни белеткээри, эрозияга удур хемчеглер, тараажыларның ажылдааарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузары, культурлуг хандырылгазы комплекстиг байдал-биле шиитпирлеттинип турар. Ниитизи-биле часкы хову ажылынга холбаштыр кылдынган план хемчеглерниң күүселдезин партком шыңгыы контрольга алган.

Тарааны чаштырарынга черни белеткээри, часкы суггарылга, эрозияга удур хемчеглер дээш өске-даа бүгү чүүлдер чогуур айында кылдынган турар ужурлуг. Ылаңгыя бо чылдың тарылгазында Кадээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының, «Кок-Тей», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарның тараажылары хөрзүннү хаттың үрегдээр чоруунга удур хемчеглерни план ёзугаар боттандырып турар. Ынчалзажок «Найырал», «Саян», «Ак-Туруг», «Барлык» болгаш өске-даа совхозтарга эрозияга удур техниканы ховуларже хожудаашкын-биле үндүрген болгаш бо талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турар. Ындыг чугула айтырыгны ол ажыл-агыйлар-да партия организациялары чогуур кичээнгейге алган болза, ол четпестерни агрономнар болдурбас турган ийик.

Часкы хову ажылдарының үезинде партия организациялары хөй талалыг ажылдарны чорудар апаар. Хамыктың мурнунда маңаа холбаштыр кадээ ажыл-агый органнарының, оларның специалистериниң, профэвилел, комсомол база өске-даа хөй-ниити организацияларының улусчу контрольдуң харысалгазын бедидер, олардан негелдени күштелдирер херек. Ылаңгыя тарылганы эрттирер хуусаазын шыңгыы сагыырынга болгаш ажылдың шынарын экижидеринге улусчу контролёрлар улуг рольдуг. Таңды, Улуг-Хем, Бии-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарның хайгыылчылары часкы тарылгага белеткелдиң база ооң эгелээниниң үезинде хөй чүүлдерни кылган болгаш ам ажылын улам идепкейжиткен. Техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары, хумагалыг чорук, ажылдың шынары, бедик организастыг чорук, күш-ажылдың быжыг сагылга-чуруму дээш, хову турлагларында улусчу контрольдуң түр постулары чүткүлдүг ажылды чорудар хүлээлгелиглер.

Механизаторларның, ховунуң өске-даа ажыл-ишчилериниң ортузунга социалистиг чарышты калбак нептереңдиг, дээштиг кылдыр организастаан база оларның ажылдаарынга, чурттаарынга, дыштанырынга байдалды таарымчалыг болдурган, база хову турлаа бүрүзүнде столовая, чунар-бажың болур чогууру биле ажылдаан турзун дээш, кинофильмнерни база концерттерни көргүскен, ном, дептерни, чаа солуннарны тараажыларга чогуур айында чедирген турзун дээш доктаамал сагыш салыр. Ол бүгү айтырыглар база-ла парторганизацияларының кичээнгейиниң төвүнге тургустунар апаар.

Бо чылдың часкы хову ажылдары онзагай байдалдыг. Ол болза СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлери, он бирги беш чылдың пландарын боттандырып эгелээнивистиң баштайгы чазы. Бүгү улус-биле бир демей кадээ ажыл-ишчилерниң, ылаңгыя чер ажылдыгларының мурнунга съезд дажок улуг сорулгаларны салган. Съездиге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев: «Черни, ылаңгыя суггаттыг черлерни, машиналарны, чемишчидилгелерни, мал чемнерин ажыглаарының ажыктыын шиитпирлиг бедидер, бүгү культураларның дүжүткүрүн бедидериниң дугайында чугаа чоруп турар» — деп онзалап демдеглээн. Бо нарын, харысалгалыг сорулганы чедимишкиниг шиитпирлээри бо чылдың баштайгы чылының дүжүүнүң үндезинин салып, часкы тарылганы кыска хуусаада, бедик деңнелге чорударындан улуу-биле хамаарчыр.

Он бирги беш чылда республиканың чер ажылдыгларының мурнунда харысалгалыг, улуг сорулгалар туруп турар. Олар чыл бүрүде-ле 200—220 муң тонна тарааны, 225 муң тонна сигенни, 100 муң тонна сенажты, 400 муң тонна силосту, 10 муң тонна сиген далганын бүдүрер ужурлуг. Бо чылдың хүлээлгелеринде бир гектардан-на 10 центнер тарааны, 80 центнер картофельди, 125 центнер ногааны, 150 центнер силосту өстүрүп алырын айыткан. Ол бүгү сорулгаларны чедип алырынче кадээ ажыл-ишчилерниң күжүн мөөңнээри, оларның ортузунга организакчы, политмассалыг ажылды үениң негелдезинге дүүштүр тургузары — СЭКП райкомнарының, совхозтарда парторганизацияларның бир эң чугула сорулгазы болур.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

Республиканың районнарының часкы тарылганы чорудуп турары майның 11-де медээ-биле мындыг болган:

районнар	Чазын чажар культураларны чаштырганы (га биле)	планга удур хуузу
Бай-Тайга	1962	32,4
Мөңгүн-Тайга	—	—
Барыын-Хемчик	600	7,2
Өвүр	488	19,0
Чөөн-Хемчик	7386	20,0
Улуг-Хем	2558	7,9
Таңды	3017	8,3
Бии-Хем	9382	26,2
Тожу	691	3,5
Каа-Хем	6763	13,5
Тес-Хем	1544	20,8
Эрзин	—	—
Кызыл	4985	11,0
Республика	42833	14,0

Майның 11-ге чедир республикага ниитизи-биле чаштырган тараа культуралары эрткен чылдың ол үезинде турганындан 11400 гектар эвээш болган. Бо чылын час эрткен чылдыындан элээн эрте эгелээн болгаш ажыл-агыйлар шөлдерниң шыгын базырарын, чаштырылгага белеткеп болбаазырадырын чогуур үезинде, бедик агротехниктиг деңнелге чоруткан. Ынчалзажок болу бээр чадавас допаттарны эрттирерин болгаш чаштырылгага далашпазын билдингир. Бир тээ чаштырылганы озалдап эгелээн болганда, ажылга дүрген темп болгаш бедик шынар эргежок чугула. Ам чер ажылдыгларга чүгле хүн эвес, харын шак бүрүзү үнелиг. Түс-түс районнарда болгаш ажыл-агыйларда часкы тарылганы чорудуп турарының байдалы кандыгыл?

[illegible] Бай-Тайга, [illegible] болгаш Тес-Хем районнарның совхозтары чаштырылганы элээн организастыг болгаш шалыпкын темпилиг чорудуп турар. Ылаңгыя «[illegible]», «[illegible]», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Кызыл тараачын», «Ак-Туруг», «[illegible]» болгаш «[illegible]» совхозтарның [illegible] чоруткан, планын 31—48 хуу күүседип берген.

Ынчалзажок он бирги беш чылдың баштайгы чазының хову ажылдарының темпизи бедик негелдениң деңнелинге амдаа четпейн турар. Чазын чажар культураларның чаштырылгазын ол шаа-ла ажыл хүнүнде, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирерин чедип алыр ужурлуг. Бо чугула кампанияның хуусаазын узамдыктырар болза, күзүн барып хөй-хөй дүжүттү чедир албазынга таварыштырар. Чүге дээрге, чаашкын чок болганда, черниң часкы шоолуг эвес өл-шыгы кызыг хүннер иштинде-ле дораан-на кургап каар. А курган черге чаштырган тараадан чаагай дүжүт алыр деп ынаныш болбас. Ындыг турбуже, амга чедир-ле тараа чаштырылгазынче ажыл-агыйлары эгелеп кирбээн мындыг районнар бедик бар болуп турары эллеп! Чижээ, Эрзин районнуң совхозтары чазын чажар культураларны 7547 гектарга (оон иштинде тараа аймаа 800 гектар) тарыыр планныг, а бөгүнге чедир чаңгыс-даа гектарга тараа чаштырбаан. Чүнү манап турарыл? деп айтырыг чайгаар-ла тургустунуп келир.

Ол ышкаш Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем болгаш Кызыл районнарның совхозтарында тарылганың темпизи кудуу болуп турар. «Большевик», «Шекпээр», «Революцияның чалбыыжы» совхозтар чаштырылганы чүгле чаа эгелеп турар. А «Найырал», «Улуг-Хем», «Күш-ажылдың кошту», Жданов аттыг, Тока аттыг, «Кызыл тук» (Өвүр) совхозтар тарааларның чаштырылгазын амга чедир эгелевээн. Шак ындыг сагыш амыр чорук-биле [illegible] болбас.

Часкы хүн чылды чемгерер. Ынчангаш часкы хову ажылдарын эң-не кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге шынарлыг чорудары он бирги беш чылдың баштайгы чылында тараа болгаш мал чемин культураларның чаагай дүжүдүн алырын магадылаар. Ынчангаш районнарның партия, совет, кадээ ажыл-агый органнары бо чугула кампанияже онза кичээнгейни салып, оон чорудулгазын хүн бүрүнүң контрольга [illegible] ужурлуг.

МОСКВАДАН ЧОРУПКАНЫ

Күш-ажылдың Конго партиязының ТК-зының Даргазы, Конго Улус Республиканың Президентизи, күрүне баштыңы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Дени Сассу-Нгессо партия-күрүне делегациязын баштады май 14-те Москвадан Ленинградче чорупкан. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаашкыны ёзугаар ол бистиң чуртувуска [illegible] найыралчы аян-чоруун кылып келген.

Аэропортка ол делегацияны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, албаннның өске-даа кижилери барып удээн.

Д. Сассу-Нгессо Москвага чорып турганының үезинде совет хөй-ниити төлээлекчилериниң бистиң чуртувуска найыралдың «ССРЭ — Конго» ниитилелин тургусканынга тураскааткан хуралынга киришкен. Ол ниитилелди ССРЭ-де тургусканы — делегейниң революстуң ёзу-биле чаартыры дээш [illegible] болгаш расизмни бүрүн узуткаар дээш демиселге найыралчы [illegible] совет [illegible] каттыштырылгазының база бир херечизи-дир деп, хуралга чүве чугаалаан-даа демдеглээн.

Социалистиг угланыышкының оруу-биле чоруп орар [illegible] совет [illegible] деткип, Конго Улус Республикага чаа ниити [illegible] улуг [illegible] бериp турарын айтыр өөрүшкүлүг болуп тур бис деп, хуралга чүве чугаалап тура Д. Сассу-Нгессо медеглээн.

Л. И. Брежневтиң СЭКП-ның XXVI съездизинге кедурген чаа тайбың инициативаларының дугайын чугаалааш, Конго улус ол саналдарны бүрүн деткип турарының дугайын Д. Сассу-Нгессо медеглээн.

(СЭТА).

«Союз-40» космос корабльының каттышкан экипажы: (солагай талазындан) корабльдың командири ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң Маадыры, полковник Л. И. Попов болгаш космонавт-шинчилекчи, Румын Социалистиг Республиканың хамаатызы, РСР-ниң шериниң ужар чүүлдүң улуг лейтенант-инженери Думитру Прунариу.
СЭТА-ның фотозу (чурукта фототелеграф-биле алган).

Леонид Иванович ПОПОВ

Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Леонид Иванович Попов 1945 чылдың август 31-де Кировоград областың Александрия хоорайынга төрүттүнген.

Черниговтуң Ленинчи комсомол аттыг шериг ужар чүүл [illegible] 1968 чылда доосқан соолунде шериг-ужар чүүл [illegible] ужудукчу болуп албан эрттирген.

Леонид Иванович 1970 чылда космонавтыларның отрядынга кирген. Космос аппараттарының ужудуушкуннарын башкарарынга киришкен.

Л. И. Попов — 1971 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү.

Космонавтылар белеткээр төпке ол ажылдавышаан, Ю. А. Гагарин аттыг [illegible] 1976 чылда [illegible].

«Салют-6» станцияга кол экспедицияның командири Л. И. Попов 1980 чылда 185 хонук үргүлчүлээн космоска баштайгы ужудуушкунун кылган.

Думитру ПРУНАРИУ

Румыния Социалистиг Республиканың хамаатызы Думитру Прунариу 1952 чылдың сентябрь 27-де Брашов хоорайга төрүттүнген.

Бухарестиң [illegible] 1976 чылда [illegible] инженерлер ажылдаан. [illegible] шериг-ужар чүүлдүң офицерлер школазын доосқан болгаш Румынияның ужур [illegible] ужар чүүл [illegible] албан эрттирген.

Улуг лейтенант-инженер Думитру Прунариу — 1973 чылдан бээр Румынияның Коммунистиг партиязының кежигүнү.

Космонавтылар белеткээриниң Ю. А. Гагарин аттыг төвү [illegible] «Интеркосмос» программазы [illegible] 1978 чылдың мартта [illegible] «Союз» корабльдың болгаш «Салют» деп орбитага станцияның программазы ёзугаар өөредилгениң бүрүн курузун эрткен.

«Союз-40» корабльдиң командириниң ужуп үнер мурнунда МЕДЕГЛЕЛИ

Эргим эштер болгаш өңнүктер!

[illegible] — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Румыния Социалистиг Республиканың хамаатылары «Союз-40» деп совет корабль-биле космоске ужудуушкунну бөгүн эгелээр деп турар. Каттышкан бо экипажтың командири болур бедик идегелди болгаш аарыны меңээ көргүскен-дир.

Черниң эң баштайгы космонавтызының — ССРЭ-ниң хамаатызының адын 20 чыл бурунгаар, 1961 чылдың апрель 12-де делегей дыңнаан. Бистиң Төрээн чуртувустуң эрес-дидим оглу Юрий Алексеевич Гагаринниң өлүм чок маадырлыг чорду бистерни чаа-чаа [illegible] улуг чижек болган.

«Интеркосмостуң» ажылдап кылдынган программазы ёзугаар социалистиг чурттарның космонавтыларының «Салют-6»—«Союз» деп орбитаның совет эртем-шинчилел комплекизинге кады боттандырып турары шинчилелдерни болгаш шенелделерни бистиң ужудуушкунувус доозар.

Акы-дуңма чурттарның төлээлекчилериниң космоска кады ужудуушкуннары социалистиг чурттарның улустары-ның [illegible] чер-түннелдиг кады ажылдажылгазының болгаш чаңгыс эвилелиниң херечизи болуп турар.

«Союз-40» корабльдиң экипажының өмүнээзинден илеткээрим болза: космоска ужуушкунга белен бис. Бисте [illegible] болгаш харысалгалыг даалганы күүседиринге боттарывыстың бүгү [illegible] болгаш турушкаавысты киирер бис.

«Союз-40» корабльдиң командири, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Леонид ПОПОВ.

«Союз-40» корабльдиң космонавт-шинчилекчизиниң ужуп үнер мурнунда МЕДЕГЛЕЛИ

Эргим эштер болгаш өңнүктер!

Румыния Социалистиг Республиканың хамаатызы меңээ [illegible] көргүскен-дир. Румынияның [illegible] төрээзүнге чаа, чугула эгени [illegible] — космоске ужудуушкунну кылыр — патриоттуг улуг харысалгалыг даалганы меңээ идегээнин медерел билбишаан, космоске ужудуушкунну кылырым бо [illegible] кызыгаар чок бердингенчорууму-биле бистиң космос ужудуушкунувустуң программазын күүседиринге идигни бээринге бүрүн шиитпирлиг мен.

Социалистиг Румынияның алдарлыг үндезилекчизи — Румын Коммунистиг партиязының тургустунганындан бээр 60 чыл оюнга бодумнуң космос ужудуушкунумну тураскаадырым коммунист кижиге, меңээ, онза өөрүнчүг-дүр.

Румын Коммунистиг партиязының Төп Комитединге болгаш Румыния Социалистиг Республиканың чазаанга, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Совет чазакка, эштер Николае Чаушескуга болгаш Леонид Ильич Брежневке меңээ көргүскен идегел дээш чүректиң хаюзындан өөрүп четтиргенимни бо сорук киирикшкинниг үеде илергейлээрин чопшээреп көрүңер.

Тайбың сорулгаларга, улустар аразының кады ажылдажылгазының эрге-ажыктарынга, бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруунга космос делгемин шинчилээр талазы-биле социалистиг чурттарның программазын чедимишкиниг күүседиринге бистиң ужудуушкунувус чигзиниишкин чок идигни бээр.

Бистиң ужудуушкунувус румын-совет харылзааларга, бистиң улустарывысты холбаштырган эвилең найыралга, кады ажылдажылгага болгаш эп-сеткил каттыштырылгазынга, тайбынга болгаш делегей демниглезинге бараан болур!

Илеткээрим болза: ужуушкунга белен мен.

«Союз-40» корабльдиң космонавт-шинчилекчизи, РСР-ниң хамаатызы Думитру ПРУНАРИУ.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА

1981 чылдың май 20-де СЭКП Кызыл хооркомунуң хуралдаар залынга улус депутаттарының хоорай Совединиң ээлчеглиг VI сессиязы болурун депутаттарга дыңнатты.

Хүн айтырыы: «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр улус депутаттарының хоорай Совединиң сорулгалары».

АРХИТЕКТОРЛАР СЪЕЗДИЗИ

ССРЭ-ниң архитекторларының VII съездизи партияга, [illegible] чогаадыкчы отчет болган. Ол болуушкун ажылын май 14-те Москвага доосқан.

[illegible] совет архитектураның шынар [illegible] архитекторларның профессионал [illegible]

СЭКП ТК-ның, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң, эш Л. И. Брежневтиң [illegible] архитекторларга [illegible] профессионал кижилериниң [illegible] Пар бүрү чаа архитекторларга [illegible]

[illegible] болур.

ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң баштаар чериниң ажылын [illegible] чүүлдүг деп көрген болгаш Төп ревизия комиссиязының илеткелин бадылаан. ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң баштаар чериниң болгаш Төп ревизия комиссиязының чаа [illegible] соңгулган.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге ССРЭ-ниң архитекторларының VII съездизиниң [illegible] бадылаан.

• • •

ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң баштаар чериниң чаа составының баштайгы пленуму болган. Баштаар чериниң бирги секретарынга А. Т. Полянскийни, Төп ревизия комиссиязының даргазынга — Г. В.Земцовту соңгулган.

(СЭТА)

СОВЕТ КООПЕРАТОРЛАРНЫҢ СОРУЛГАЗЫ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр Центросоюзтуң сорулгаларын хереглел кооперациязының [illegible] — он бирги беш чылда социалистиг чарыш [illegible] бирги Бүгү-эвилел слёдунга чугаалажып турар, ол май 14-те Москвада ажыттынган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң слёт киржикчилеринге чедирген байырын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. И. Бодюл номчууруга, чыылганнар улуг сорук киириишкин болгаш динамиктиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Центросоюзтуң баштаар чериниң даргазы А. А. Смирнов илеткел кылган. Хереглел кооперациязы болуунуң хүрээлээнинде 60 миллион кижини каттыштырган хөй-ниитиниң ажыл-агыйжы улуг организация болуп турарын ол демдеглээн. Массаларның инициативазынга болгаш бот-ажыл-чорудулгазынга үндезилеттинген организация чонну [illegible] ёзулуг [illegible] — В. И. Ленин хереглел кооперациязының кол утказын [illegible] харын ынчалдыр көрген.

Ам чуртта бүгү бараан садыглазының барык үштүң бирээзин, кадээ ажыл-агый продукциязын белеткээриниң [illegible] кезээ Центросоюзтуң улуг-хуузунга онаажып турар. Амгы үениң кодээзин чаартыкынга кооператорлар идепкейлиг киржип турар. Совет хереглел кооперациязының даалгалыг ажыл-чорудулгазы [illegible].

[illegible] хереглел кооперациязының мурнунга [illegible] болгаш чыгдаар [illegible] кооперация бүдүрүлгелериниң бараанныг бүдүрериниң улам бедик темпилер-биле өстүрер улуг сорулгалар турар.

1985 чылга [illegible] садыг [illegible] барааннар саарылгазы [illegible] миллиард рубль чедир, чыгдаар кадээ ажыл-агый продукциязын садып алыры — 40 хуу, [illegible] каттар, эм бүдүрүк [illegible] хуу [illegible].

Слёттуң ажылынга СЭКП ТК-ның килдистер эргелекчилери В. А. Карлов, Я. И. Кабков, Ф. И. Мохов, ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струев, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, ВЦСПС-тиң секретары А. В. Викторов, министерстволарның болгаш ведомстволарның өске-даа харысалгалыг ажылдакчылары киржип турар.

Слёт ажылын [illegible].

(СЭТА)

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА

ХАНЫ ӨӨРЕНИР, ПРОПАГАНДАЛААР БИС

Ак-Довурак хоорайның ажылчы чоннары, бүгү совет улус ышкаш, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар даэш күжүн, энергиязын болгаш билиин берип, сорук кириишкиниг ажылдап турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин хоорай чурттакчыларының [illegible] ... съездиниң негелделеринге дүүштүр оон тоогулуг материалдарын пропагандалаары амгы үеде «Тыва даг-дүгү тудугу» парткомунуң болгаш [illegible] партия эге организацияларының ажылының бирги черге сорулгазы апарган.

[illegible]

Оон ангыда бистиң пропагандистеривис болгаш агитаторларывыс партия [illegible] организастааны семинарларга, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың нехтериинге эрттирген семинарларга база киришкен. Ам хоорайда 1200 илеткелчилер, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның [illegible] база инженер-техниктиг ажылдакчылары пропаганда ажылынга хаара тудуунган.

Ол чугула ажылга хоорайның «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери Х. Ч. Сарыглар, Н. П. Павловец, В. С. Чайзан, Б. А. Кучеренко, О. Ю. Чичкевич, Г. И. Савильная болгаш өскелер-даа хамаарлыр.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын 22 политшколада болгаш теоретиктиг семинарда, 68 коммунистиг күш-ажыл [illegible] өөренип турар. Арыглал фабриказының, [illegible], «Тыва даг-дүгү тудугу» эргелелиниң болгаш өске-даа коллективтерде кичээлдер бедик [illegible].

[illegible]

С. КУЖУГЕТ,
«Тыва даг-дүгү тудугу» эргелелиниң партком секретарының оралакчызы.

ЧАА АРГАНЫҢ АЖЫ

Республикада амгы үеде пассажир автобустары нийти узуну 6651 км оруктуг 103 маршрутта, оон иштинде 6496 км оруктуг кодээ черлерде 76 маршрутта пассажирлер аргыжылгазын хандырып турар. 3036 км оруктуг 22 маршрут даглыг-даштыг черлерге хамааржып турар. Үстүнде айыттынган маршруттарда ниитизи-биле 243 автобус ажылдап турар. Автобустарның ачы-дузазын кодээ чоннуң 94 хуузу ажыглап турар. Республикада таксомоторларының 8 маршруттары тургустунган, доктаамал ажылдап турар. Эрткен беш чылда пассажирлер аргыштырылгазының хемчээли тоску беш чылдан улгаткан, техниктиг байдал экижээн, автобустар болгаш таксомоторлар-биле технологтуг харылзааны тургускан.

Автобустар шимчээшкинин [illegible] эзин долузу-биле хандырарынга автовокзаллар болгаш автостанцияларның бүдүрүүге [illegible] улуг рольдуг болган.

Маршруттарның 30 хуузунда бригаданың керээлиг ажылдаа[illegible]

хоорайларга автобустарның касса чок ажылдаарынче болгаш хоорайлар аразының маршруттарын кассалыг ажылдаарынче шилчидери, рейстерге [illegible], хой-ниитиниң черлеринге, садыг-саймаа таварыштыр ай хуусаалыг документилерни [illegible]

[illegible]

Пассажир автотранспортунуң ажылын амгы үениң негелдезинге дүүштүр тургуза[illegible] үжур-дузалыг. Бо талазы-биле [illegible] АТБ-биле социалистиг чарышты организастаар [illegible] кылып турар. Ында социалистиг чарышты организастаанында чаа чүүл бар. Чолаачы бүрүзүнүң адынга беш чылдың күш-ажылчы календарын кылып турар. Аңаа чыл санында-ла оон тускай социалистиг хүлээлгелерин киир бижип турар. Планның болгаш социалистиг [illegible] календарьга ай санында демдеглээр. Чогум-на ону барымдаалап көрүп тургаш, чарыштың түңнелдерин үндүрер.

[illegible]

...[illegible] база-ла бригада керээзи-биле [illegible] деп турар. Бригада аргазы-биле ажылдаарынче Чадааңның болгаш Ак-Довурактың АТБ. [illegible] рын шилчидер үе база келген.

[illegible] ган сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш республиканың пассажир транспортунуң ажылдакчылары боттарының күжүн болгаш билиин харам чокка үндүрүп, ажылдаарынга чигзениг турбас.

Л. ХАСАНОВА,
республиканың автотранспорт эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

Беш чылдың кижилери

«Каа-Хем» разрезиниң шахтёрлары бо чылдың дөрт айларының иштинде 364 муң тонна хөмүр-дашты казып тывыскан. Ол болза, дөрт айның программазындан барык чээрби муң тонна хөй-дүр. Хөмүр-даш тывыжы өрүмнекчилерниң ажылындан улуг хамааржыр. Михаил Александрович Рец дуржулгалыг өрүмнекчилерниң бирээзи. Ол он бирги беш чылдың шалыпчызы болгаш хүн нормазын үргүлчү 120—130 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: 2СБШ—200Н станоктуң машинизи мастер М. А. Рец.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Хойжунуң ажылы чымыштыг. Ол олут, дыш билбес. Ооддаашкын үезинде дүне безин удуур чай чок апаргылаар. «Октябрь 30 чылы» совхозтуң хоочун хойжузу Хожуй-оол Биче-оолович Моңгуштуң ажылы ындыг. Оон турлаа Ак-Шатта. Хожуй-оол Моңгуш 18 чыл дургузунда хой кадарып келген.

Хожуй-оол Биче-ооловичиниң кодаанында 400 чүре төрүүр хой бар. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында төрүүр чүс хойга оңаштыр 90 хураганны менди доруктурарын хойжу хүлээнген. Ол бодунуң сөзүнге ээ болган. Дүүгүжүн төрүүр тогду хойларының 100 бажынга оңаштыр 92 хураганны менди камгалап алган.

Оңгу беш чылдың түңнели-биле Хожуй-оол Биче-оолович коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты чедип алган. Ам хойжунуң сагыш салыр чүвези-ле хой. Удавас эгелээр кыргылдага хойжу белеткенип, хойнуң дүгүн чидириг чок алыры-биле саргыга удур эмин ажыглап, едеңге дүшкен, хараганда дыраттынган дүктү удур чыып турар. Кыжын кодан хоюнга чиртир чемин боду белеткеп алырын база хүлээнген.

Хойжунуң кадайы Кенден Куулар-даа олут-дыш чок. Чаш хураганнарны азырап өстүрерин, арган-дортан хойларны эжаап чемгерерин ол харылап турар. Бо найыралдыг, күш-ажылчы өг-бүле төрээн совхозунуң малын чыл бүрүде оңча-менди кадагалап, баш санын өстүрүп турар.

Кыштаа ындыгааштан белеткенир дугайында Эрзин районнуң малчыннарының [illegible] Хожуй-оол Моңгуш [illegible] сеткилезин бодун кылып турар.

ЧУРУКТА: хоочун хойжу Х. Б. Моңгуш.

АПРЕЛЬДИИ-БИЛЕ

[illegible] барааннар садыы 1981 чылдың бирги [illegible] ның организацияларының аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, [illegible] база ВЛКСМ обкомунуң шилчилгелиг Кызыл туу-биле шаңнаткан.

Садыгның коллективи шаңналга улам сорук кирип, ажылының темпизин апрельде улам бедиткен. Коллективтиң бот-орулга-чарылгалыг алды каттыжыышкыннары [illegible] дөрт айларның планныг оңаалдазын бүрүн күүсеткен, пландан ажыр 264 муң рубльдиң барааның саткан.

Апрельдиң түңнели-биле магазиннер ортузунда калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи [illegible] ның коллективи санаткан. Ук коллектив түрменлеп садар барааннар саарылгазының апрельде планныг оңаалдазын 102 хуу күүсеткен. Садыгның магазиннер аразында шилчилгелиг Кызыл туу-биле шаңнаткан.

В. КУУЛАР.

ТАЙГАДА СУУР

Чылдың-на хем оруу ажыттынарда бинек тудугга херегләэр чүдүктер дагтан сал Бий-Хемниң ужарын, шапкын чалгыларын [illegible] эрттип, Кызылга кайп доктаар. 150 метр узун дурттуг 500—600 кубометр сал боду узун оруун Тожу районнуң Ырбан [illegible] суурунда ыяш белеткелчилериниң ол суурунуң тудуу 20 чыл муруңнан [illegible].

Балдың хирээнин даажы дыңналып, кижи холу дээп [illegible] Улуг [illegible] ыңда-каан ураар турган. Бий-Хемниң шала дээрбектелдир аккан бо черни хону сыңын [illegible]

кижиге 11 дөрбелчин метр шөл оңаажып турар. Чурттакчыларның ортумак назыны 35 хар.

[illegible] түрүпкаш, хогжүлделиг суурну тудкан ыяш белеткелчилериниң ажы-толу — 70 оруннуг ясли-сад, ортумак школада [illegible] турар. Үлетпүр барааннарының, аъш-чемниң ийи садыглары, столовая, хлеб быжырар чер, ажылдаардың [illegible] суурнуң чурттакчыларынга ба[illegible]

ныг, хөй чугаага ынак эвес Н. А. Савоскин ыяш белеткээр [illegible] деринин бирээзи. Николай Александрович Тула областан Ырбанга он беш чыл мурнунда [illegible] кайгамчык оранга тааржып, турумчуп ажылдап, чурттай берген. Бодунуң ажылчын оол баштай ужурган ыяштарның бүдүүн аштап, оларны чогуур хемчээлге дөрап турганы, оон соонда ыяш ужуруукчузунуң мергежилин шиңгээдип алган.

[illegible]

Д. ООРЖАК.

ЭРЕС-КЕЖЭЭ БЫЗАҢЧЫЛАР

[illegible] районнуң «Кызыл туг» совхозу чыл келген тудуун бодун, сайлырап орар. Оон делгелезиринде чымыг, [illegible] өске тудуглар немежип турар. Ук объектилерни ажыглалга киирерипге совхозта тудугжу бригадалар улуг киирип келген. Оларның ара[illegible]

[illegible] Борис Саая удурткан быжанчыларның ажылы [illegible]

Олар амгы үеде кий өг-бүле чурттаар бажыңның таваан тудуп, хааларын салып турар. Чымыштыг ынча хаара тудуунган эрес-кежээ быжан[illegible]

чыларның тудуп турар бажыңның хаалары улам бедип, [illegible] орар. Ук тудугда ажылдап [illegible] хөй. [illegible] Быжанчылар К. Ооржак, С. Ооржак [illegible] тудугжулар ортузунда [illegible]

Борис Саяның удурткан быжанчылар бригадазы партияның XXVI съездизиниң [illegible] черлерде тургузар тудуг объектилерин [illegible] Олар бо чылдың [illegible]

[illegible]

Ю. ТОМИН.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

АМДЫГААШТАН САГЫШ САЛЫР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] хуралынга СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Бызаа, чулукту, доңушкак чемнерни бүдүрерин көвүдедир болгаш оларның шынарын бедидер талазы-биле [illegible] дугайында» доктаалын Кодээ ажыл-агый [illegible] күүселдезин турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Бо талазы-биле республиканың Кодээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненконуң [illegible] Министрлер Чөвүлели дыннааш, министерствоның, районнарның [illegible] бүдүрүлге эргелелдериниң болгаш республиканың совхозтарының чорудуп турар чорудулгазын [illegible].

Моон-биле чергелештир Кодээ ажыл-агый, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерстволары үстүнде айыткан доктаалды күүседирин хайгаарап талазы-биле организастыг болгаш ажыл-агый хемчеглерин четпес организастап келгенин демдеглеттинген. Оон түңнелинде малга быжыг чем баазазы тургустунмаан, [illegible]

[illegible] шиитпирлеринге дүүштүр мал чемнерин бүдүрерин көвүдедиринниң, оларның хөй янзы болдурарының болгаш шынарын үнелезиниң-биле экижидериниң чугулазын хуралга онзалап демдеглээн. Мал ажылын чолдакшыгынның хоралдерин хандырар төлээде мал чемнерин бүдүрериниң баазазын быжыглаар болгаш оларны бүдүрерин көвүдедир, шынарын экижидер талазы-биле амдан эгелээш онза сагыш салыры чугула дээрзин демдеглеттинген.

Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалында СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң үстүнде айыткан доктаалының [illegible] контрольдап турарынче Кодээ ажыл-агый министерствозунуң кичээнгейин угландырган болгаш мал чемнерин бүдүрерин болгаш оларның шынарын бедидер талазы-биле [illegible] бар четпестерин чайладырын Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трестке, өске-даа хамаарылгалыг организацияларга [illegible] турар.

Бо чылын мал чемнерин [illegible] [illegible]

[illegible] Мал чемнериниң белеткээриниң технологиязын хажыдып турарынга чамдык совхозтарга белеткээн [illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизи [illegible]

Министрлер Чөвүлели [illegible] турары [illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

БЫЖЫГ БОЛГАШ ЧАЙГЫЛЫШ ЧОК ПОЛИТИКА

Кремльге дүштеки шайлалга үезинде эш Л. И. Брежневтиң чугаазы делегейге улуг сонуургалды болдурган. [illegible] чаагай сеткилдиг деткиириче угланган Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак даштыкы политиказының дугайында Л. И. Брежневтиң чугаазы тодаргай херечилеп турар деп, даштыкы чурттарның [illegible] информация органнары демдеглеп турар.

Чаа болуп эрткен совет-конго чугаалажылгазынның, Л. И. Брежневтиң болгаш Күш-ажылдың Конго партиязының ТК-зының Даргазы, Конго Улус Республиканың Президентизи, куруменнің баштыңы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Сассу-Нгессонуң чугаалары Конгонуң парлалгазының, радиозунуң болгаш телевидениезиниң кол кичээнгейинде турар.

Африка диптиң шериг-политиктиг улур туржуушкунун районуң болдурарынче угланган империализмниң [illegible] совет удуртукчу бурууну шапкан деп, «Конго революциязының үнү» радиостанциязы демдеглээн. Африка дип даштыкы шериг баазаларындан болгаш ядролуг чепсектен хостуг тайбың зоназы болган турарын ол сагындырган.

Совет-конго харылзаалар быжыг, идегелдиг үнделезиниң болуп турарын Л. И. Брежнев медеглээн деп, Конгонуң информация агентизи демдеглээн. Африка дипти ядролуг чепсек чок зона болдурар дугайында [illegible] боттандырар дээш Совет Эвилели болуңдан хамааржыр бүгү-ле [illegible] белеткен совет удуртукчу [illegible].

Совет-конго харылзааларының төөгүзү — узун эвес, ынчалза-даа эргеге, иштики херектеринге холгаарлап киришпезинге, бурун эргелерни [illegible] га ажыктыг болурунга үнделеттинген ийи чурттарның аразында кады ажылдажылга чаагай үре-түңнелдерлиг болуп турар деп, агентилел айыткан.

Д. Сассу-Нгессонуң Совет Эвилелинге ажы-чоруу социалистиг болгаш хогжуп орар чурттарның [illegible] хөрээнге бараан болуп турар. СЭКП-ниң болгаш Күш-ажылдың Конго партиязының аразында харылзаалар [illegible] [illegible] тодаргайлаттынып турар. СЭКП-ниң болгаш КЕП-ниң, Совет Эвилелиниң болгаш Конгонуң аразында ол чаңгыс эп таварылга эвес — чүге дээрге, Конго хөгжүлдениң капиталистиг эвес оруун шилип алган.

Африканы ядролуг чепсек чок зона кылдыр чарлаар дугайында Африканың Чаңгыс эп организациязының саналын Л. И. Брежнев деткээн-дир деп, **Киншасаның радиозу** (Заир) демдеглээн.

Африка чурттарының национал-хосталгалыг демиселин деткиириче угланган совет даштыкы политиканың чайгылыш чогун Л. И. Брежнев чарлаан деп, Чехословакияның **«Руде право»** солуну бижээн.

Кажан Африка даштыкы [illegible] [illegible] ол районунуң улустарының салым-чолун [illegible] гей деп, Л. И. Брежневтиң медеглелин **«Нойес дойчланд»** (ГДР) солун онзалап демдеглээн. [illegible] политиказынга амгы үеде чугула рольду ойнап турар.

ССРЭ-ниң болгаш Конго Улус Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында Керээге ат салганынче улуг кичээнгейни барыын талазы чурттарның информация агентилелдери угландырып турар. Ол керээни Л. И. Брежневтиң [illegible] **Рейтер агентилели** демдеглээн. Совет-конго харылзааларны ол керээ [illegible].

(СЭТА).

Польшаның Радом хоорайда бүдүрүп үндүрүп турар даараныр машиналар делегейниң хөй-хөй чурттарында, оон иштинде ССРЭ-де эки билдингир. Оларның аразында эң бөдүүн болгаш улуг эвес, үнелиг-даа, хөй чүүл ажылдарны кылырынга таарыштырган нарын-даа машиналар бар.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгениң цехтериниң бирээзинде.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Рим папазының амы-тынынга халдааны

РИМ. (СЭТА). Аар балыглаткан Иоанн II Павел папага [illegible] биреэзинге беш шак ажыг үеде үргүлчүлээн болган эмчилериниң медеглелин ёзугаар алырга, ол кедип эмнээшкин чедиишкинниг болган. [illegible] баштыңының кадыкшыл байдалы эки болуп турар. [illegible]

[illegible] тудуп хоругдаан Италияның [illegible] ёзугаар алырга, Турция хамаатызы 23 харлыг неофашист Мехмед Али Агджа май 13-те Иоанн II Павелди боолаан. «Миллиет» деп чоон угланыышкынныг буржуаз солунуң кол [illegible] Мехмед Али [illegible]

БРАЗИЛ КОММУНИСТЕРНИҢ СЪЕЗДИЗИНГЕ ТЕЗИСТЕРИ

РИО — ДЕ — ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Бразилияның Коммунистиг партиязының [illegible] БКП-ның VII съездизинге тезистерин «Воз да унидаде» солунга парлаан.

[illegible]

ДЕРЗИИ ҮҮЛГЕДИГЛЕР

ДЕЛИ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

СОҢГУ ИРЛАНДИЯДА БАЙДАЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). Англи эрге-чагыргазының [illegible]

[illegible]

«АКШ-тың [illegible] бүгү делегейни чарлаваннаан, америк чаа администрация боо-чепсектерин эндере бүдүрерин күштелдирип, нейтронуг бомбаны бүдүрериниң пландарын катап [illegible] кызып турар».

(Солуннардан).

Америк ёзу-биле чурулга.

«Юнге-вельт» (ГДР) солундан чурук.

СЭТА-ның фотохроиказы.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

(Эгези № 112, 114 «Шында»).

Бичии-Уруг Түлүшевна Дек. гээзи — пенсионер.

Ховалыг Бүрбүжапович Доржу — пенсионер.

Доңгак Сатовна Норбу — пенсионер.

Долума Сатовна Куулар — [illegible].

[illegible] Ооржак — [illegible].

[illegible] Очур-оол — пенсионер.

Доңгак [illegible] Маадыр-оолович Очур-оол — пенсионер.

[illegible] Самба — пенсионер.

Сара Кежегеевна Саая — ажылчын.

[illegible] Семдек — [illegible].

[illegible] Тукур-оол — [illegible].

[illegible] Тюлюш — ажылчын.

[illegible] Чанчын — [illegible].

[illegible] Шарга — [illegible].

[illegible] Эдирек — пенсионер.

«УЛУГ-ХАЯ» СОВХОЗТАН

Наталья Кузьминична Белева — ажылчын.

Дензинмаа Ондаровна Достай-оол — ажылчын.

Иван Бюрбюевич Кангыр-оол — ажылчын.

Уруй-оол Доңгаковна Кызыл-оол — ажылчын.

Карбы Лопсановна Чульдум — ажылчын.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Норбу Севеновна Дамба — «Тыва сепчелге тудуг» трестиниң [illegible] эргелелиниң таңныылы.

Чаксыр Шыыраповна Кыр— [illegible].

[illegible]

«ЧАА-ОРУК» СОВХОЗТАН

Увала Каашкаевна Ензак — ажылчын.

[illegible] Оттандеевна Биче — ажылчын.

Маңза [illegible] Дирдии-чал — ажылчын.

Шаңмак Алаңдеевна Кара-Сал — ажылчын.

Маджаа Мыдак-Хоо — ажылчын.

Севил Ензаковна Соскалмаа — ажылчын.

Севил Доладовна Чечек — ажылчын.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың апрель 24.

РЕАКСЫЛЫГ ДИКТАТУРА-БИЛЕ СҮЛЧЭЭ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Гватемаланың реакцылыг [illegible]

[illegible]

Ону уттуп болбас

ОТ БОЛГАШ СЕЛЕМЕ-БИЛЕ

[illegible]

И. ЩЕДРОВ.
(«КОМСОМОЛЬСКАЯ ПРАВДА» солундан).

АЖЫК ЫЙЫЫШКЫН

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). НАТО-нуң шериг планнаашкын [illegible] хүнү Барыын Европаның [illegible] К. Уайнбергер [illegible] америк разведка [illegible]

[illegible]

ШЕРИГ КЕЗЕКТЕРИН ЧОРУДУП ТУРАР

БОНН. (СЭТА). АКШ-тың [illegible] Каттышкан Штаттарының чорудуп эгелээнин Барыын Германияның [illegible] информация органнары [illegible] турар.

Ол шериг кезектери АКШ- [illegible] болгаш ГФР-ниң баазаларынга [illegible] америк солдаттарының [illegible] Барыын Германияның [illegible] туруп-тур.

ЛЕНИННИҢ БЕЛЭЭ

Великоустюгтуң судно-тудар заводунуң библиотеказынга ажыттынган ном делгелгези улуг эвес, ында чүгле алдан том делгеттинген. Ынчалза-даа Вологодск база Архангельск областарының номга сонуургакчыларының манза сонуургалы улуг. Ол номнарны дадайжыларга В. И. Ленин бэлэ белек кылып берген.

Соңгу Двинаның суг флотилиязының ынчангы кижиктчилери Ильичиниң белээн уткааннар. Олар анаа чүък судноларын шериг корабльдары кылдыр эде кылып алгаш, интервентилер-биле демисежип чораан. Судно заводунуң партия организациязының секретары, ажылчын чораан, 1919 чылда школалаан дашкаар өөредилге талазы-биле бирги съездиниң делегады М. Пестовский мынчаар сактыр: «Съезд хуралдарының аразында чаңгыс Надежда Константиновнага судноларда ном номчукчаар кижилер хөй, шуптузу өөренип тур бис, а ном четпес — деп хомудалымны Н. К. Крупскаяга чугаалаадым». Ону Владимир Ильичиге дамчыдыпкан, оон Ленин Петроградтың библиотека фондузундан далайжыларга номнар бээрин даалгаан. Удаваанда Великий Устюгка бүдүн вагон иштиг ном келген, эжиндириишкинге үнген судно бүрүзү-ле библиотеканы кады ап чоруур турган.

Ол дайын хүннеринде келген номнарның каталогун кым-даа тургуспааны, ам ынчангы библиотеканы долузу-биле тургузары кончуг берге.

Библиотеканың амгы эргелекчизи Борис Иванович Макиевский хыка үр үеде диләп турган, Петроград библиотеказының таңмазы салган алдан номну тыпкан.

В. ГУСЬКОВ, В. ЖУКОВ,
СЭТА-ның корр.

Архангельск—Великий Устюг.

ЧҮРЭЭМ ТУДУШ

Кижилерниң өөрүшкүзү —
Боттуу кылдыр
чалбыыштаалып,
Кижилерниң ажыт-шужуу —
Болуушкуну дег, сагыш саргып.
Чөптүг улуг киләп-кылым —
Сөөгүмге дээр хайнып кирип,
Арбын чонда чүрээм тудуш
Амыдырап чоруур-дур мен.

Ыглап турда хулумзуруп,
Ырлап турда—халактанып,
Кижилерниң хөөнүнге
Киржилге чок кожээ болуп,
Сагыш-сеткил өлүгленген
Чамдыктарны дөзевээн мен.
Арбын чондан хоорулдур
Амыдырап шыдавас мен!

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

ТӨРЭЭН ЧЕР ДУГАЙЫНДА

Кара-Хөлдү көөрүмге.
Хөлбеңейнип чыдар-ла ийик.
Кадыр даандан харааргымга.
Көрүнчүкке дөмей-ле ийик.
Кызаа, кашпал, шораан
болгаш
Хөлегелиг Көзер-Хемни.
Кылбазы чок шевер болгаш
Хөңнү чымчак чонумайны.

• • •

Алдыы, үстүү Талдыг-Чуддар
Айлыг бестиг байлак-ла
ийин
Аралашкан арбын чонум
Ай дег, Хүн дег эргим-не
ийин.
Үстүү, алдыы Талдыг-Чуддар
Үргене, мыйыраклыг
Үелешкен эргим чонум
Үгер болгаш Шолбан-на
ийин

• • •

Эзим даа, Боом даа
Эстеп тур бе, хадып тур бе?
Эргим чонум элбек сүрүү
Эки дениип, меңги тур бе?
Кара-Хөлде, Даштыг-Хөлде
Хадып тур бе, эстеп тур бе?
Кадар оьттуг хонаштарда
Хамык малдар меңги тур
бе?

О. ДАРЫМА.
хынап бижээн.

ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮН—МАРГЫЛДААГА

Делегей чемпиону-биле интервью

Шыдыраага хандыкшылдыглар Москвага эртген делегей маргылдаазынга тиилээн Анатолий Карповтуң салыгдарын ам-даа сайгарып, өөренип турар. А делегей чемпиону база бир улуг маргылдаага бөгүн ойнап эгелээр.

Ол маргылдааже баарының мурнунда мээн-биле беседазынга мынча дээн:

— Амстердам маргылдаазынга чүгле гроссмейстерлер киржир. Москвага чоокта чаа ойнап турганнардан Лайош Портиш, Ян Тимман олар бар. Аныяк голланд гроссмейстер болуунуң чуртунга эки ойнаарын кызыдар боор.

Совет шыдыраа школазын менден аңгыда Лев Полугаевский, Василий Смыслов болгаш аныяк мастер Александр Черния төлээлээр. Голландияга маргылдааларга чаңгыс эвес удаа ойнаан мен, чедиишкиннерлиг-даа болгулаан чүве. Ам база эки ойнаарын күзеп турар мен. Ол делегейниң бирги чери дээш маргылдаага белетке эки хөөнүү тургузар ийик база төрүттүнген хүнүмге белек болур—май 23-те 30 харлаар мен.

— Ынчаарга шыдыраага ынактарының баш удур байыр чедириишкинин хүлээп ап көрүңер.

— Четтирдим.

— Делегейниң бирги чери дээш маргылдааны шупту номчукчулар сонуургап турар боор. Анаа канчаар белеткенип турар силер?

— Ол Италияның соңгу талазында Мерано деп курорт хоорайжыгашка эртер. Мен бодум Канар ортулуктарда Лас-Пальмас хоорайга ойнаксаан ийик мен. Ынчалзажок Делегейниң шыдыраа федерациязының президентизи Фредерик Олафссоннуң тырткан онаалыг чери Мерано болган. Маргылдааның чурумун өскерилбээн. Алды салыгга үзүп алган кижи тиилекчи болур. Ам ужуражырым удурланыкчым-биле 1978 чылда Филиппиннин Багиога оон-биле маргылдажкаш 21 хайымныг, 6:5 санга чемпион атты камгалап алган болгай мен. Ынчан маргылдаа чүс хонук уламчылаан.

Бо дег берге маргылдааны шыдажып эртеринге шынгыы дадыгып чыдар херек. Ынчангаш ниитизи күш-дамыр белеткелинче оңза кичээнгей салып турар мен. Бызын доктаамал хаактап, ам шупту-теннис ойнап турар мен. Маңнаарынга база ынак мен. Кавказ улустарында вептерзэн нарыы деп оңнга хандыкшылым улуг.

— Херээженнер-биле шыдыраа маргылдааларынга ойнаан силер бе?

— Ийе. Ынчалзажок мен бээр үр болган. Бистиң чуртувуста херээженнер аразында шыдыраа ооң дүрген хогжуп турар. Оон чижээнге Грузияның шыдыраазы [illegible] чедиишкинин ажыл бээр. Нона Гаприндашвили [illegible] чылдарда делегей чемпиону боол келген. Майя Чибурданидзе — амгы чемпион, Нана Александрия — чемпион ат дээш маргылдажыр.

— Шыдыраага ээ бодун [illegible] дээш маргылдааның амгы чурумун Силерге таарыжыр бе?

— Канчаар ойнаары меңээ [illegible]. Бодум меңээ амгы чурум чөптүг.

Оон маргылдааның—24 ойнаашкын [illegible] — чурум маргылдааның [illegible] аажыларында [illegible]. Байлак маргылдаа кайы-даа узаан болгай. Кижи бүрүзү ынча үеде [illegible] ниг ойнуу [illegible] эртери берге. А ог-бүле, ада-иезинден ынча үеде хоорла [illegible] кайы чирс-чир.

— Силерниң чоок кижилериңер шыдыраазы [illegible] хүлээп көөр бе?

— Мээң бирги [illegible] болгаш [illegible] — авам турар. 1981 чылда Златоустага (Уралда ол хоорай төрүттүнген болгаш чаш чылдарын эрттирген чери ол) школачылар аразынга баштайгы чедиишкиним болганын соонда авам шыдыраа салыгдарымның бижиктерин болгаш сеанстарда, журналдарда мээң дугайымда бижээн чүүлдерин шупту чыып чоруур кижи. Оон артиии мээң өңнүүм, шыдыраа гроссмейстери Александр Рошаль-биле кады бижээнивиш «Шыдыраа вертикальи» деп номум кидырынга бүрүн [illegible].

Кадайым Ирина шыдыраазы база хундулээр кижи, ойнаар-даа. Ам ойнаары [illegible]. Чуг дөөрге бичии Анатолий база бар. Ол хөй [illegible] нетеп турар. Ол ам бүдүн чартык харлыг.

— Сонуургалдарыңар чүү?

— Музыкага, номнарга ынак мен. Школачы чылдарымдан марказар тывырыга суугузур мен. Ам ол сонуургалымга үе четпестээн.

Генрих ХАЧКОВАНЯН.
(ПМА).

„БЕЛЕК"

Хемчик хемниң агып баткан эриин дургаар бир [illegible] чаттыла берген. Ол мээң өгбелеримниң чурту — өскен-төрээн суурум. Кезек-кезек перектер долгандыр хурээлээн бичежек бажыңывыстың үстүнде болгаш адаанда кожаларывыстың улуг, бедик бажыңнары кайы ырактан-на көстүп кээр.

Ол кожаларым-биле ынаажаар меңди солчуп эртер боордан башка, чогум ханылажып чоокшулашпаан бис. Ынчалза-даа оларның ажылдап турар черин билир мен. Үстүвүсте Үспес-оол — совхозтуң төп складының эргелекчизи, адаавыста — Албас-оол — суурда магазинниң садыгжызы. Ол ийи кожаларывыстың холдарында кара сумкалар халаңайнып чоруур. Эртен көөрге, ол сумкалар эзириниң холдарында чиигии аажок көстүр, иштиг куруг, ийи быкты сооалбургай чоруур, а кежээликтей, бүдүү көөр болза, үрүп каан шары сыңыйы дег, дартая берген болур.

Урууларым безин кожаларыбиле хапчок изийралдыг. Кы[illegible] аразында кожаларынга бара каапкаш, оларның мактап, [illegible] чоруур. Бо удаада база ажылындан келгеш, бир аяк шай пактай каапкаш, [illegible] кожаларынче [illegible] Удавайн дедир чедип келди. Ооң арның хөлегелиг кара булут дуглапкан дег, арай шириин үн-биле чугааланып эгелей берди:

— Улустуң ашактары албастан ап шыдаар, чивестен чип билир боор чүве-дир. Кожавыс Албас-оолду көр даан. Ол садыгга кээр ховар бараанныңарның эртээн бичии бугу [illegible] садыглар. Оон бөткә ажыты-даа, [illegible] таныш-көрүштү-даа тып алыр ышкажыл.

— Үстүвүсте Үспес-оол оон дорааза. Ооң улуг кара сумказы куруг чорбас, бажыңынга келгеш, ында «белээн» бүдүү кадайынга хүлээдип бээр. А сен меңээ чүлүг экээр-дир сен. Ийи кожавыстың шыдалбыразын көрбес сен бе? Чадаг чорбас — мунар хөлгелиг, чүзү чок дээр — дээш, кадайым меңче, капсыг дарыы болгаар эрги дээнзиг, кезе кайгап алган олур.

— Кайывыс-даа мынчага дээр чоннуң-на ажылын кылып чоруур-дур бис, ол биске аас-кежиин берип турар ышкажыл — деп харыылаадым. Аравыста чугаа оон ыңай шуудавайн барды. Херээжен кожалары-биле оон ышти чоокшулашкан тулум, оон аажы-чаны каракка көзүлдүр өскерлип бар чыткан. «Дарганнаар черинде эш-өөрүнге адааргадып коргузуптер чүве канчап тывылбас чүвел? Таан-даа чүдүрүвүс чүдүк аадынче супкан эвес бис, тыптынып, хайдынып көр даан.

ачазы»—дээш, адан кайгаткаш туруп берген.

Аавыстың [illegible] апар чыдар, аажызын канлыг арга-биле чидирерин дайын тыппайн, ажылдап чорбун тур мен. Бир-ле эртен, [illegible] дар дургузунда узаныл келген дожүмну суйбап каап, ооң чанында боданып ор мен.

— Кады кыраан дожүмну көрбээн эвес сен, канчап суйбап орарың ол, дарган?—дээн гараж эргелекчизи эриң ше[illegible]

— Хөйнү бодап, хөрээм-биле чугаалажып орарым ол-дур ийин— деп баштактандым.

— Нарын дериглелер кылырынга таарыштырган тергиниң эки дожу чагыдып экелдивис. Ону бээр экеп ал—деп, эргелекчи [illegible].

— Бо эрги дожумну канчаптар мен—деп удур айтырдым.

— Бир эвес күзезиңзе, белек кылдыр ап ал. Үнзүр бижиттинген дожу-дур—дээш чаңналыр базып чорупту.

Кады кыраан дожумну кадайымга белек кылдыр сунарын бүдүү шиитпирлээш, чүнү-даа кылырда дуза дилээр чаңгыс чээним Ойнаар-оолдуң самосвал машиназынга чүдүргеш, бажыңымның чалазының чанынга дүжүрүп алдым.

Ажылымдан келгеш [illegible] кара дожуу-даа эскербейн, бээзи өлче көрүнмейн эрте берди. Ол мээң «белээнимге» шуут эскербээн, херекке-даа албаан хире. Бээин чадарга меңээ [illegible] деп-даа айтырбас болду. Шай пактапкаш база-ла кожаларынче маңнапты.

Бир-ле [illegible] зар дээш бажыңга келиримге, кижиминиң арны-бажы кыза берген, аажок девидээн тур.

— Канчап бардың, аавазы? Аарып-аржык бердиң бе?—деп кайгап айтырдым.

— Кожаларывыс Албас-оол, Үспес-оол суглариның бузуттуг чоруу илерээп эгелээн-дир. Таныш-көрүштеринге белекке сунган чүвелери билдине берген-дир. «Артык сеткил ара дүжер» дижири-даа шын-дыр. Даштын дожуңну дүргеп-ле ыраадып көр, авазы деп, ам-на эскерип каан ышкаш, кадайым [illegible] чугаалаттына-дыр.

— Кады кыраан дожумну белекке алдым. Даштын сериадаанга тургузуп алгаш, өгдүмну дарганнаарынга өөрсүдир мен. Адазының мергежилин оглу чоп салгавас деп?!— дээш, дожумну сери адаанче киирери-биле чээн ооллу дилээр дээш [illegible]

О. МИНИЙ-ООЛ.

Сонуургактарга

САРБАШКЫННАР — ДУЗАЛАКЧЫЛАР

АКШ-та Бостон хоорайның [illegible] институду дээр сарбашкыннарны билиимнестек кижилерге дуза кылдыр өөредип турар. Олар [illegible] дүүгвар сообуулчуларның ажылдын, херек чүүлдерни [illegible] бажың ээзиниң бажын дырап берип болур.

ГИННЕСТИҢ РЕКОРДТАРЫ

Гиннестиң рекордтар номунда ийи чаа чедиишкин киир бижиттинген. Америк чуртуның ортулуктаа Декко суурнуң чоогунга Иоанн Мерангоның дээр кижи 252 километрни хаактыг маңнаан эрткен. Ол ооң мурнундагы рекордтан 80 километр хөй болган. Францияга ийи шыдыраачы 92 шак 14 минут дургузунда үзүктел чок ойнап келгеннер. Ол үениң дургузунда олар 573 салыг кылганнар.

XXI ВЕКТИҢ ШАКТАРЫ

Келир үениң шактарын чогаадып, кылдыр бир япон фирма [illegible] ажылдап келген. «XXI вектиң шактары» [illegible] тургускан. Ол шактыг-даа [illegible] микроскопиялыг радиоприемник, миниатюра бар. Ол экраның [illegible]

ЧААСКААН СЕЗЕН ЧЫЛДА

[illegible] Кучик [illegible] 1974 чылда [illegible] ылын ол 96 харлыг турган. Кучик [illegible] 84 чыл [illegible] болган.

УЗУН БАОБАБ

[illegible] Америкада [illegible] Африкадан [illegible] баобаб тывылган. Оон узуну 183 метр болган. Оон [illegible] ... метр болган. Оон [illegible] бажының чедир ап болур.

1981 ЧЫЛДА ХҮН ТУТТУРУУШКУНУ

Бойдус болуушкуннары амдаа шупту эртем ёзузу-биле бүрүн тайылбырлаттынмаан. Ынчалза-даа [illegible] ол [illegible] чүүлдер, [illegible] ажылдап [illegible] бойдус болуушкунун [illegible] бергилер, хүн келген түдүм-на бойдусту кижи ажылып, ажыл-амыдыралга ажыглап турар. Чоокка чаа чедир Ай, Хүн туттуруушкуну база кижилерге эки билдинмес турган. Ол дугайын чамдык чурачылар билир турза-даа, ук болуушкуннуң канчаар болу бээрин чондан чажырып, [illegible] дарлаарының чепсээ кылдыр ажыглап чораан. Бүгү-ле болуушкуннарга бурган, аза, шулбус, четкер киржип турар дээн хоозун чугааны нептередип, оон дузазы-биле кижилерни коргудуп чагырып чораан. Хүн туттуруушкуну болу бээрге, аңаа кижилер бурууруг, олар кандыг-бир бачыт [illegible] ынчангаш Амырга-Моос Хүннү сырыптарга, кижилер чырык чок караңгы черге артып каарлар деп-лаа тургулаан. Хүн туттуруушкунунуң үезинде кызыл-калдар ыттыг эргизм, эр кара чаңгыс кижиниң алгызы, боо дааштаашкыны Амырга-Мооска чедип, Хүннү кагдырып болур—[illegible] алгы-кышкыны үндүргүлеп, боо-даа адып турган. Ындыг үелер ам эрткен.

Амгы шагда Хүн туттуруушкуну [illegible] эртем [illegible] Долу туттуруушкунну болуп эртер хоорай-суурларга [illegible] үдур белеткени.

Чер кыры-биле [illegible] бир [illegible] туттуруушкуну эртер Ай хөлегезиниң долу хүн [illegible] дээр. Ол дилиндектиң калбаа туттуруушкун үезинде Хүнниң, Черниң, Айның канчаар турарындан хамааржыр. Көвей кезинде-ле 40-тен 100 километр болгулаар, а туттуруушкунуң долу фазазы 2—3 минута үргүлчүлээр. Эң-ле калбак дээн дилиндек безин 270 километрден ашпас болгаш ооң үргүлчүлээри 7 минута 31 секундадан эртпес. Ындыг туттуруушкун ховар болгулаар.

Долу азы дээрбектелчек Хүн туттуруушкуннуң [illegible] соңгу болгаш мурнуу талазынга 3500 километр чедир ырак черлерге долу эвес Хүн туттуруушкунун хайгаарап болур. (Ону чурукта көргүскен). Ынчаарга Ай Черниң хөлегезинге кире бээрге Ай туттуруушкуну 1,8 шак ибикле, азы эге болган [illegible] санаарга 3,8 шак-лаа четкилээр. Бир чылда 1—2 Ай туттуруушкуну болгулаар болгаш [illegible] Ай туттуруушкуну Черниң хүн [illegible] болур. [illegible] турар болза, [illegible]

таарап болур, а херек кырында ол болуушкун Хүн туттуруушкунундан 1,5 катап ховар болгулаар.

Хүн, Ай туттуруушкуннарын кижилер шагдан бээр сонуургап, ооң канчап болу бээр [illegible] күзелдиг чораан. 6585,3 хонук, азы 18 чыл 11,3 хонук болгаш (бир эвес ол үениң дургузунда 5 узун хонуктуг чыл эрткен болза) туттуруушкуннар база-ла ол үеде эрткени дег, дес дараалаштыр катаптаарын астрономнар бистиң эраның VI вектиле эскерип каганнар. Туттуруушкунуң ындыг өөлчеглиг болуруп сарос дээр. Бир саростуң дургузунда 43 Хүн болгаш 28 Ай туттуруушкуннары болуп эртер. Саросту барымдаалап Хүн туттуруушкуну чоокку үеде кажан болурун билип ап болур. Чижээ, 1952 чылдың февральдың 25-те бистиң чуртувуска Хүн туттуруушкуну болган, ооң 18 чыл 11,3 (азы 10,3) хонук эрткенде, 1970 чылдың март 7-де дараазында туттуруушкуну болуру билдинген. А ооң соонда туттуруушкун 1988 чылдың март 18-те болуру билдин ап болур. Саростуң хуусаа-биле Хүн туттуруушкуннарын бээр үезин ап [illegible]

[illegible] черлерни тавары эртери, [illegible] тывыраттынмас. Амгы үеде Айның [illegible] теориязынга үндезилээш, Хүн туттуруушкунун ылап, чиге-биле баш удур санап тодарадып турар.

Бо таныжканывыс эртем теориязынга үндезилээш, астрономнарның санап шиңгилээнин ёзугаар 1981 чылдың июль 31-де Москва шагы-биле 5 шак 30 минутада бистиң чуртувуска Хүн туттуруушкуну эгелээр. Бойдустуң бо ховар болур онза болуушкунун Совет Эвилелиниң [illegible] хайгаарап болурлар. Ховар болур долу хүн туттуруушкуну бистиң чуртувустуң улуг девискээрин тавары эртер. Долу Хүн туттуруушкунунуң калбак эвес дилиндээ Грузиядан эгелээш, Соңгу Кавказ, Казахстан, Мурнуу Сибирь таварааш, Совет Эвилелиниң чоон кызыгаарынга чедер. Хүн туттуруушкунну болгу эртер [illegible] болур. Долу туттуруушкуннарны ортутурга тавар [illegible] 125 [illegible] Куриль ортулуктарынга [illegible] 8250 километр [illegible] 127 минута [illegible] эртер.

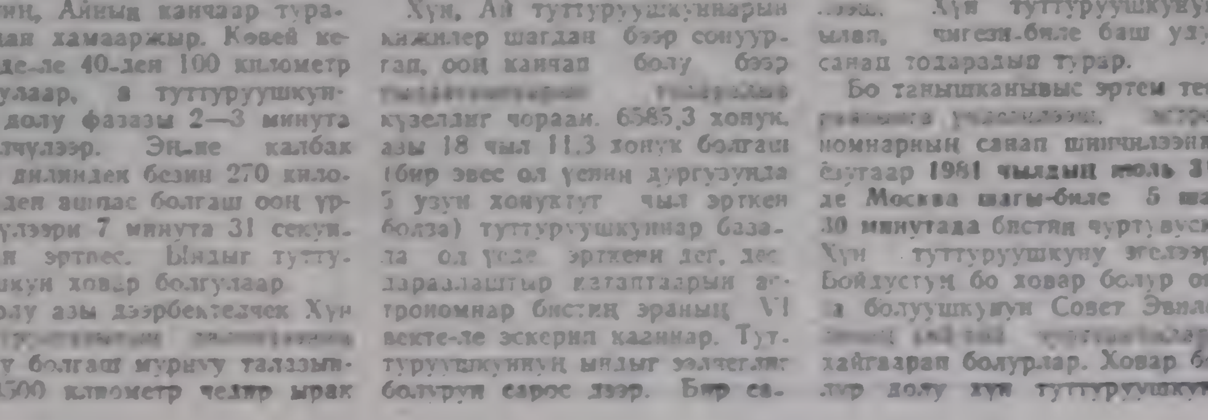

Бистиң Тывага долу эвес Хүн туттуруушкуну Москва шагы-биле 5 шак 37 минутада (чайгы үеви барымдаалап санаарга) эгелээш, 8 шак 05 минутада доостур. Туттуруушкун үезинде Хүнниң 91 хуузу дугдалыр. Хүн туттуруушкунга таварыжырга, караңгылай берген дээрге Хүнниң чөөн талазынга Венера, барыын талазынга Меркурий болгаш Марс деп планеталар көзүлгүлээр. Ам болур Хүн туттуруушкуну 1945 чылдың июль 9-та болгаш 1963 чылдың июль 20-де болуп эрткилээн долу Хүн туттуруушкуннарының сарос ёзугаар катаптаашкыны. Ынчалза-даа оон ылгалы 1945 чылдың туттуруушкуну Карел АССР-ден эгелээш Оренбургтааш, Казах болгаш Кыргыз республикаларының девискээрлерин таварып эрткен. 1963 чылдың туттуруушкуну бистиң чуртувуста Курил ортулуктарын, оон дашкаар Аляска болгаш Канаданы таварып эрткен. Мурнунда болуп эрткен дилиндээн Хүн туттуруушкуну 300—400 чыл болгаш-ла, шак ынчаар катаптап болур. Ынчалза-даа ховар таварылгалар болуп, элээн каш чылдар эрткенде ындыг катаптаашкыннар база боол болур.

Хүн туттуруушкунун хайгаарап көөр сонуургакчылар бистиң республикада эээзи эвес болгай. Хүн туттуруушкунун телескоп-биле, дурэн-биледаа хайгаарап болур. Ынчаарга [illegible] хөөлеп каан шилди өттүр хайгаарап болур. [illegible]

М. САТ

Кызыл хоорай.

ЧЕДИ ЧЫЛДА БЫЖАР ТООРУК

ЧУРУКТА: Ооңун [illegible] Сейшель ортулуктарында [illegible] [illegible] дээр ышкаш [illegible] ховар «кокос де мер» деп тооруу үнүп турар. Ол тоорук 5—7 чылдар иштинде быжар. Бир бөдүк тоорукун деңнези 30—40 килограмм чедип турар. Кокос [illegible] ол тоорууну делегейде эң-не ховар деп санаттынып турар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

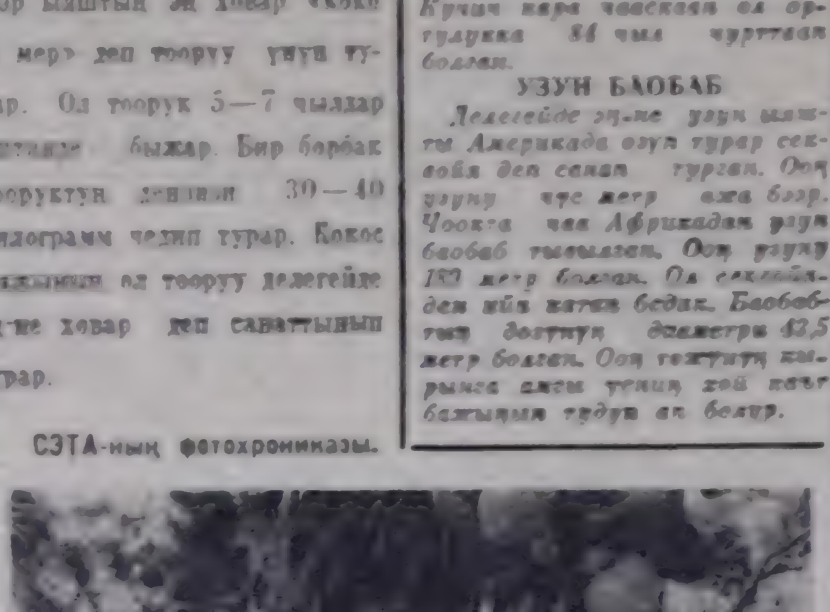

телевидение

МАЙ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.45 — «Уругларга аңчыгаштар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 9.15—«Ада-иелер, силерге!». 9.45 — «Музейлерниң делегей хүнү». 10.20 — [illegible] 10.50 — «Спортлото»-нуң 20-ги тиражы. 11.00— [illegible] 11.55—«Советтер болгаш амыдырал». 12.25 — [illegible] 13.45 — [illegible] 14.15 — [illegible] 14.30—15.45 [illegible] «Ада мени аай-аржыктыг кылдыр төрүп каан» деп уран-чечек телефильмниң баштайгы кезээ. 15.45 — ССРЭ-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Юрий Гуляев ырлаар. 16.35 — «Дириг амытаннар делегейинде». 16.55 — Политиктиг тайылбырлаачы [illegible] 17.25 — [illegible] 18.25 — 18.40 — Чаагай. 18.40 — [illegible] симфония оркестри күүседир. 18.50 — [illegible] Л. М. Замятин чүве чугаалаар. 19.35 — Күрүнениң Евг. Вахтангов аттыг үлегерлиг театрының [illegible] А. П. Чеховтуң ашин. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — [illegible] 23.30 — «Альпыларга хар [illegible]». Төнчүзүнде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.15—14.20 — Дамчыдылгалар программазы. 14.20 — «ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары». 14.50 — И. Ибсен—«Розмерсхольм» (Норвегия). 16.55—Чаа [illegible] [illegible] 17.55 — [illegible] 19.30 — «Хогжумнуг кинотурнир». 20.00 — [illegible] [illegible] 20.15 — «Кымыскай». [illegible] 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—«Чечек ынак кыс» [illegible] 22.40 — 23.55 — [illegible]

Агаар

Кызылда [illegible] 7—12 метр [illegible] Агаарның температуразы 20—23 градус [illegible] 23—25 градус чылыг.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАЙ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «[illegible]» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 [illegible] Уоцу болгаш [illegible] «Берге мөө». «Тайбың [illegible]» 15.00, 18.40 шактарда.

«АА-ХЕМ»: «[illegible]» [illegible] 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «[illegible]» 17.00, 18.40, 20.20 шактарда.

ЧАРЛААЛДАР

«Шын» солунга курьерлеп ажылдаар кижилер дарый негеттинип турар.

1981 чылдың май 15-тен эгелээн Кызыл — Абакан — Семипалатинск — Алма-Ата — Фрунзе аразының рейзи хүннүң ужудар [illegible] (мооң мурнунда — неделяда [illegible] удаа ужудуп турган) бүгү [illegible] маатызарга. Кызыл аэропорту дыңнадып тур. Ужудуп үнер үези өскерилге чок.

Июнь 1-ден эгелээн Кызыл — Абакан — Кызыл маршрутка [illegible] рейсти тургускан. Кызылдан ужудуп үнер үези — 11 шак 30 минута (Москва шагы-биле).

[illegible]

Айтырар чери: [illegible] Телефоннары: 2-22-30, 2-42-41.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетир килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17666. [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 116 (11614) | 1981 чылдың май 17, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ОРБИТА КОМПЛЕКИЗИНДЕ КАТТЫШКАН ЭКИПАЖ

СЭТА-ның дыңнадыы

1981 чылдың майның 15-те Москваның-биле 22 шак 50 минута турда космостуң «Союз-40» кораблин орбитаның «Салют-6» — «Союз Т-4» комплекизи-биле тудуштурган.

Чер чоогунуң космос делгемиинде эртем-шинчилелдиң башкарылгалыг «Салют-6» — «Союз Т-4» — «Союз-40» комплекизинде үш совет космонавтылар Владимир Коваленок, Виктор Савиных, Леонид Попов болгаш румын космонавт Думитру Прунариу составтыг каттышкан экипаж ажылдап чоруур.

Совет Эвилелиниң болгаш Румыния Социалистиг Республиканың эртемденнериниң кады белеткээни ужудуушкуннуң эртем программазы чеди хүнге таарыштыр кылдынган болгаш Черниң бойдус курлавырларын шинчилээрин база долгандыр турар бойдусту өөренирин, физика-техниктиг болгаш технологтуң шенелделерин, медибиологтуг шинчилелдерни чорударын көрүп турар.

Орбитаның «Салют-6» — «Союз Т-4» — «Союз-40» комплекизиниң борт системалары байлур-чогууру-биле ажылдап чоруур.

Космонавтылар Коваленок, Савиных, Попов болгаш Прунариу оларның кадыкшылы байдалы эки.

Совет Эвилелиниң болгаш Румыния Социалистиг Республиканың космонавтылары составтыг каттышкан экипажтың ужудуушкуну социалистиг чурттарның аразында эртем-техниктиг кады ажылдажылганың калбарып турарының дугайында тодаргай херечилеп турар. Совет болгаш румын улустарның найыралын хөгжүдеринге бо ужудуушкун улуг салдарлыг кижирер.

МАЛЧЫННАР НААДЫМЫНГА УТКУШТУР

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелинде, ВЛКСМ обкомунда

ЭҢ ЧУГУЛА СОРУЛГА

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому «Он бирги беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын күүседир талазы-биле республиканың партия, совет, ажыл-агый органнарының, профэвилел болгаш комсомол организацияларының сорулгаларының дугайында доктаал хүлээп алган.

Партияның XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде [illegible] болгаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Бүгү-эвилелдиң социа[illegible]

[illegible]

терниң, тус-тус ажылчыннарның аразында керээлер чарарын кошкак ажыглап турар.

[illegible] агый органнары, профэвилел, комсомол организациялары со[illegible] дикчи ролюн чедир үнелевейн турар. [illegible]

[illegible]

чы коллективтерин, бүдүрүлге[illegible] совхозтарны, организацияларны [illegible] кирипштирерин хамаарышкан [illegible]. Күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге ээлгет чо[illegible] гаазыкчы дилээшкинниң, күш-ажылчы чарыштың болгаш эш[illegible] четпестерге, күш-ажылчы [illegible] та эптеш чок чоруктуң байдалын тургузар.

СЭКП обкому [illegible] СЭКП хоорокуму, райкомнары [illegible]

[illegible]

ЧАШТЫРЫЛГАНЫ ДООСКАН

«Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы [illegible] Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» совхозтуң [illegible]

[illegible]

[illegible]

ажылдарын шык базырыш[illegible] тала чедир эрлиинга удур техниканы-биле чоруткан. Башкайгы чече чаа техниканы эки ыыш[illegible] алыр дээш механизаторлар элээн бергелерге таварышкан. Ынчалза-даа ол бүгү [illegible] кар хөрзүнү хаттан камгалап [illegible] ниң үрелирин болдурбазының талазы-биле ажылдарны чедиишкинниг чоруткан.

Тараа чаштырылгазының үе[illegible] механизаторларның [illegible] тиг чарышка Михаил Малбык-оолдуң удурткан № 2 хову [illegible] тивн эң эки түңнелдерни че[illegible]

[illegible] чаң ыс чылдыг сиеннер чаштырылгазын дооскан, машина[illegible] белеткеп, малчыннар [illegible] мынга күш-ажылчы чедиишкин[illegible] бедик тура-соруктуг ажылдап турарлар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: соолгу тектарларга чажар тарааны севалаларже уруп турары; тараа культураларының чаштырылгазынга шылгараан сельчиннер Ю. Буруней, М. Кок-Баир, О. Уважаа болгаш А. Ондар (он талазындан) олар.

Авторнуң фотолары.

ӨДЕК-КЫШТААН СЕПТЕП...

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң Найырал салбырынга 20 муң хой бар. Кыргылга доостуру билек-ле оларны эки семиртир алыры-биле кодан бүрүзүн кана чайлагладырының планын тургускан. Чайлаглаашкынга чедир өдек-кыштаг септелгезин доозуп каары-биле ол ажылды ам шалыпкын темпилиг чорудуп турар. Малчыннар боттары кажааларның кержеңин коптарган, турмек септелгелерин кылган. Салбырга бо чылын бир чаа кажааны тудар болгаш сес кажааның септелгезин чорудар.

Малга быжыг чем баазазын тургузары эң чугула айтырыг. Ынчангаш малчын бүрүзү 10—15 тонна сиген белеткээр хүлээлгени алган. Ону боттандырары-биле ам сиген кезер шөлдериң дамын аштаар, суггарар ажылды чорудуп турар.

Наадымга төлептиг белектиг ужурашпыр дээш социалистиг чарыш салбырның малчыннарының ортузунда улам калбарган.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Репортаж

ДАШТЫГ-ХӨЛДЕ ТАРЫЛГА

[illegible]

К. АРАКЧАА.

Орбитаның «Салют-6»—«Союз Т-4»—«Союз-40» эртем-шинчилел комплекизиниң каттышкан экипажынга

Космонавтылар КОВАЛЕНОК, САВИНЫХ, ПОПОВ, ПРУНАРИУ оларга

Силерге, каттышкан совет-румын космос экипажының кежигүннеринге, орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел [illegible] ажылдап эгелээнинер-биле чүректиң ханызындан байыр чедирип тур бис.

«Интеркосмос» программазынга киириштир совет космос лабораториязының бортунга силерниң чорудар апаар найыралчы ажылыңарны Совет Эвилелинде болгаш Румыния Социалистиг Республикада миллион-миллион кижилер бо хүннерде улуг сонуургал-биле хайгаарап көөрлер. Силерге кор[illegible] силер дээрзинге бүзүрелиңисти илерглейлеп тур бис.

Космоска силерниң кады ажылдыңар бистиң улустарывыстың, партияларывыстың болгаш күрүнелеривистиң аразында чаагай найыралдың болгаш акы-дуңмалышкы эп-сеткил каттыштырылгазының чаңчылчаан харылзааларын көргүзүп, кайызынга-даа ажыктыг совет-румын бүгү талалыг кады ажылдажылганың чаа илерели болуп, бүгү делегейде социализм, чаалыг болбас болгаш тайбың херээниң эрге-ажыктарынга бараан болуп: Силерниң ужудуушкунуңар Румыния Социалистиг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң аразында быжыг найыралдың харылзааларын улам ынай быжыглаарынга бараан болзун.

Силерниң нарын болгаш харысаалгалыг хүлээлгелериңер чедиишкинниг күүселдези социалистиг эртемниң болгаш техниканың делгерлгезинге, совет болгаш румын улустарның, бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруунга болгаш амы-хуузунга делгерлгениң чаалап алдыышкыннарын көвүдедиринге чаа салыышкын болур дээрзинге бүзүрелдиг бис, эргим эштер.

Черге мендн-чаагай ээп келириңерни силерге күзедивис.

Л. БРЕЖНЕВ. Н. ЧАУШЕСКУ.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш

Леонид Ильич БРЕЖНЕВКЕ

Румынияның Коммунистиг партиязының Чиигине секретары, Румыния Социалистиг Республиканың Президентизи эш

Николае ЧАУШЕСКУГА

Совет болгаш румын космонавтылар составтыг каттышкан [illegible] «Салют-6»—«Союз Т-4»—«Союз-40» комплекизиниң бортундан Силерге илеткеп тур бис.

Комплекстиң борт системалары чогумчалыг ажылдап тур.

Космонавтыларның кадыкшылы байдалы эки.

Ужудуушкуннуң программазын чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күжүвүстү, билиивисти болгаш дуржулгавысты бээр бис.

Совет болгаш румын улустарның, социалистиг эвилелдиң бүгү чурттарының найыралы болгаш кады [illegible]

«Салют-6»—«Союз Т-4»—«Союз-40» орбита комплекизиниң экипажы

В. КОВАЛЕНОК Л. ПОПОВ
В. САВИНЫХ Д. ПРУНАРИУ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш

Леонид Ильич БРЕЖНЕВКЕ

Румынияның Коммунистиг партиязының Чиигине секретары, Румыния Социалистиг Республиканың Президентизи эш

Николае ЧАУШЕСКУГА

Эргим Леонид Ильич Брежнев болгаш Николае Чаушеску!

Чүректиң ханызындан изиг байыр чедиришкиннерни болгаш [illegible] дээш бүгү-ле сеткил-сагыжывыстан өөрүп четтиргенивисти илерглейлеп тур бис. Орбитаның эртем-шинчилел комплекизиниң каттышкан совет-румын экипажы [illegible] кижи төрелгетенниң тайбыны болгаш делгерлгезин дээш харысаа[illegible] чүүлдерни кылырывысты бистиң чурттарывыстың партия болгаш күрүне удуртулгазынга болгаш Силерниң боттарыңарга бүзүредип тур бис.

[illegible]

«Салют-6»—«Союз Т-4»—«Союз-40» орбита комплекизиниң экипажы

В. КОВАЛЕНОК Л. ПОПОВ
В. САВИНЫХ Д. ПРУНАРИУ

ГРУЗИН ШАЙЖЫЛАРДА

Грузияда шай чыылдазы эгелээн. Бышкан дүжүттү бир бугаарында ажаап алыр хүндүлүг эргени Ахалсопели суурнуң колхозунуң Социалистиг Күш-ажылдың маадыры Т. Купуния баштаан бригадазынга тывыскан. Шайжыларның республика чарыжының тиилекчизи ол коллектив ангы сезонда гектардан-на 12,5 тонна шай бүрүзүн ажаап алырын төлевилээн. Эртген чыылдаазындан чартык тонна хөй болуру ол.

Ангы сезоннуң онзагай демдээ — продукцияның шынарын бедидер дээш демисел-дир. Плантация бүрүзү паспорттуг, чечишчидилгелерин аппарып тегериниң, дөстерин таарый кезериниң, суггарарының, агротехниктиг өске-даа херегчелериниң хуусааларын база хемчээлдерин ында айыткан. Бо чылын плантацияларга шай ажаап алырының төс чүүл ажыг машиналары, хол-биле ажылдадыр хөй санныг аппараттар ажылдаар. Зугдиди болгаш Чалендживк районнарда чаа фабрикалар сорттуг бүрүлерни хүлээп алырынга белен. Чаа техниканы ниитередиринге үндезилээш, сайзырады ажылдаар бүдүрүкчүлерниң ниити күчүзү дыка өскен.

Грузияның шайжылары бо чылын күрүнеге 450 муң тонна ажыг сорттуг бүрүнү садар.

(СЭТА)

[illegible]

АМГЫ НЕГЕЛДЕЛЕРГЕ ДҮҮШТҮР

Тыва респотребсоюзтуң өөвүлелиниң ээлчеглиг хуралы болган [illegible]. Ында СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге болгаш съездиге эш Л. И. Брежневтиң кылганы Отчет илетгелинге [illegible] дүүштүр Тыва АССР-ниң [illegible] кооперациязының сорулгаларының дугайын чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле илеткелди Респотребсоюз баштаар чериниң даргазы Ю. С. Катков кылган.

Тываның кооператорлары [illegible] ээлчеглиг съездизиниң шиитпирлерин болгаш эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде [illegible] улуг сорулгаларны бир эп-сеткилдиг чүүлдүүзүнгэн болгаш боттарының ажыл-херээнге чайгылыш чок [illegible] болдурун хулээп алгаш, бо хүнннерде ажылдың амгы үениң бедик негелделеринге дүүштүр [illegible] деп демдеглээн.

[illegible]

КҮШ-АЖЫЛ КУРЛАВЫРЛАРЫН КАМНААР

Бо беш чылда күш-ажыл курлавырларының чайгаар немелдези өзүлдези эрткен беш чылдагазындан дыка эвээш болур. Ынчалза-даа партияның XXVI съездизиниң 80 чылдарда салган социал-экономиктиг сорулгалары 70 чылдарда кылдынган чүүлдерден органчок улуг болуп турар.

Мындыг байдалда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң темпилерин кудулатпазын планнап алгаш, чогум чүнү кылыр деп болдап турар бис? ПМА-ның корреспондентизи Александр Губерниң бо айтырыынга болгаш оон-даа өске айтырыгларга ССРЭ-ниң Күш-ажыл курлавырлары институдунуң килдизиниң начальниги Николай Роговский харыылаан.

[illegible]

рып турар. Бо түңнел чуртта ортумак түңнелден база дыка бедик.

— Шаанда ажылчыннарының санын бүдүрүлгелер боттары доктаадып алыр эргелиг турган, эрткен чылдан бээр ону үстүрүптер бадылап бээр апарган болгай. Ол чүге ынчап барганыл?

— Щекино хоорайда (Тула область) «Азот» деп химия [illegible] турарларның бир муң беш [illegible] ажылчыннарның хемчээлин он чыл дургузунда [illegible] ажылдатырган. [illegible]

[illegible]

(ПМА).

Чадааның автотранспорт бүдүрүлгезинде бирги класстың чолаачызы Очур-оол Маннай-оолович Монгуш 22 чыл иштинде ол профессиязы-биле ажылдап келген. Ол онгу беш чылда планнын ажыр дыка хөй чүъктү сөөрткеш, социалистиг чарышка тиилекчи болган. Ол ГАЗ-53 автомобили-биле чүгле республика иштинге эвес, харын база Саян мындынче-даа чүъктерни дажыглап турар.

Бо чылдың эрткен дөрт айларында дүржүлгалыг чолаачы база-ла планныг даалгазын хуусаадан эрте күүседипкен, ам ол июнь айның үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТА: О. М. МОНГУШ.

Чугула айтырыг: дилээшкин болгаш шиитпир

МЕХАНИЗМНЕРНИ — ФЕРМАЛАРЖЕ

[illegible]

ССРЭ-ниң Сельхозтехкурлкомунуң килдис начальниги С. Рыжов ол чаа чүүлдүң дугайын тайылбырлап чугаалады — Оларның ажылынга кол чүүл [illegible] ажылдаар кылдыр турчуналы болур. Инектерни машина-биле [illegible] чедир саар турган-на болгай Риганың конструкторлары [illegible]

[illegible]

Механика-биле ажылдаар ол машина Прибалтиканың машина [illegible] Ону «Курлансельмаш» завод [illegible]

[illegible]

Көзээ ажыл-агый электрификация [illegible] Ол айтырыгның [illegible] Инектерни саар бетинде [illegible] база баглап турар херекселдерни олар чогааткан. Ол чаа чүүлдү Сельхозтехкурлкомунуң Көзээ ажыл-агый. [illegible]

Автоматтың дузазы-биле баглаар херекселдерни эм дээре-[illegible]

[illegible]

А. ДЗЮБЛО.
СЭТА-ның корр.

Москва.

Кызыл ЦЭС тудуг эргелелиниң № 2 участогунда (начальник В. П. Александров) В. А. Хасанова удурткан комплекстиг бригада апрельдиң тудуг-монтаж ажылдарының планын хуусаадан эрте күүсеткен. Бригаданың кол кезии 600 оруннуг общежитиениң 60 аалга чурттаар бажыңының тудуунга ажылдап турар. Бригада кердээлиг арга-биле ажылдап, ажылдың чүгле хемчээлин улгаттырарын эвес, харын база шынарын экижидерин чедип ап турар.

Бригаданың бызанчылары тудуун шапкынчыларынга улуг азыгын кылып турар. Олар шалаларны, сонга болгаш эжик блоктарын чогуур үезинде кылгаш, шеверлекчилерге ажыл фронтузун шалыпкын берип турар.

ЧУРУКТА: бригаданың эң эки бызанчыларының бирээзи А. Г. Осерцов. Ол хүн нормазын 120-130 хуу күүседип турар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Советтер амыдыралы

ЧЕТПЕСТЕРНИ ДАРЫЙ ЧАЙЛАДЫР

Улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң ээлчеглиг бешки сессиязынга райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң эрткен чылда [illegible] болгаш моол сонгаарты [illegible]. Ол талазы-биле илеткелди [illegible] херектер килдизиниң начальниги Д. Д. Кыргыс кылган.

[illegible] азы харын-даа оон илереттинмейн баары-даа ында.

Чурттакчы чон ортузунга социалистиг хоойлу-дүрүмнү тайылбырлаар ажыл чорутту-нуп турза-даа, оон дээштиг чавыс. Күш-ажылчы коллективтерде лекция, беседаларны номчуп турары эвээш.

Назы четпээннер, аныяктар-[illegible]

[illegible]

Дараазында район прокурору, депутат Э. С. Түмат [illegible]

[illegible]

Н. ДАЖИНМАА

Хоорай, суурларывыстың аян-шинчизи

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫР

[illegible]

болза ур-даа үе эртпээнде, олар кадып, курзап, өлүп каарлар. Оон чылдагааны — [illegible] ында. Суурнуң кудумчуларында бугга суун чеп ажыглавайн келгениниң түңнели ол.

[illegible] Көзээ Советтиң күүскомунуң, бот-башкарылгалыг [illegible] талазындан суур чаагайжыдылгазы [illegible] боттуг хемчеглерни алыры чугула.

Д. ООРЖАК.

Чаа-Хөл район.

ИЙИ-ҮШ-ДАА УДАА

[illegible]

Ш. САРЫГЛАР.

Кызыл район.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ЭКИЖИИР

«[illegible] парладывыс.

[illegible] — чугула келге. Бай-Тайга районнуң Шуй, Бай-Тал суурларынче автобус болур [illegible] Шуй суурнуң чурттакчызы [illegible] Салчак редакцияже бижээн.

Улус депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң күүскомунуң даргазы Н. Б. Тыртыы-Кара чагаага хамаарыштыр карыызын редакцияже сорунган. Ону моон адаанда [illegible]

Чагаага айыттынган фактылар шын. Партия райкому болгаш райкүүскому суурлар аразынга автобус [illegible] келген. [illegible] Ак-Довурак АТБ-ниң начальниги [illegible] Хасанмаага [illegible]

[illegible] Ак-Довурак АТБ-де автобустарны [illegible]

[illegible]

КОСМОСТУҢ АКЫ-ДУНМА ОРБИТАЗЫНЧЕ

Репортаж

[illegible] Чер чоогунуң орбитазынга ужуткулаан сес космонавтыларның [illegible] дириерлиг чорааи. А совет-румын [illegible] ниң калы белеткелиниң ужуралы кыска — чүгле үш ай [illegible]. [illegible] ужудукчуң мурнунда «стерпаин эки» деп демдекти алырынга Л. Поповтуң дуржулгазы эвээш эвес салдарлыг болган боор. Экипаж-биле ужуралбышкын уезинде ол дугайын космонавтылар белеткелиниң [illegible] бирээзи Алексей Леонов чугаалаан.

Ужудукчуң мурнунуң чылгалдазынга оларга космоска таваржы берги дег байдалдарны тургузуп турган. Чижээ, корабльдиң орбитаже [illegible] болган. Корабль хөлегеге кирери билек — чугуртуленген [illegible] космонавт Думитру Прунариу дораан ону эскерип каан. База бир шенелде: скафандрының агаар солчулгазы ажылдавайн барган. Балывылап эгелээнин. Ынчалзажок ону база эле шаап алганнар. Ол чижектиг амы-[illegible] [illegible] болурга Попов биле Прунариу бүзүреллиг ажылдааннар.

—Сеолгу шиитпирлиг шылгалданың [illegible] командирымның бедик мергежилдиинге, бо[illegible] тыванзырылынга база катап бүзүредим. Маа космонавт болурунга ол хөй чүүлдерни кылган деп санап турар мен — деп, Думитру Прунариу чугаалаан.

Думитру Прунариу болурун [illegible] чугаалаан. Социалистиг Румынияның [illegible] [illegible] кылдыр белеткээн [illegible] школаны өөренип доскаан. Ужар чүүлге хандыкпаан, Бухарестиниң политехниктиг институдунуң студентизи тура бир дугаар дээрже көдүрүлген. Оон ужар чүүл факультедин 1976 чылда доосааш.

1978 чылда, 28 харлыг тура Думитру Прунариу космонавтылар [illegible] мергежилгеге келген. Интернационалдыг экипаж бо Прунариу оон мурнунда маңаа белеткелди эгелээн Ремек, Гермашевский, Пек оларбиле орус дылга база теориктиг [illegible] каш ай дургузунда дениишкен. Ужар чүүл инженериниң мергежилин [illegible] Реактивтиг самолёттарга ужуруп, парашют-биле халыыр [illegible] турган.

Күрүне комиссиязының хуралынга сиилерни бирги экипажтың [illegible] деп адаптарга чүнү болганнар [illegible] ол баштай боданы берди. Оон космонавт [illegible] хамы нерушпанг миниип, четтиргенин чугаалады.

Байконурга экипажтар ийи неделя хире болган. Корабльге сеолгү таарыштырылгаларны кылып, «Салют-6-да» Владимир Коваленок биле Виктор Савиных олардан кээп турар медаалерин сайгарып, өөренип турганнар.

Орбитаның ол эртем лабораториязынга оон мурнундагы каттышкан экспедицияларның арттыргылааны херекселдер болгаш тургузуглар ажылдап турар.

Совет-румын экипажтың командири Леонид Попов делегейниң космос эртеминге космоска салаашкынының [illegible] Валерий Рюмин-биле [illegible] ол башкарып [illegible] ужудукчунуң [illegible] нуң оралакчызы боор турар) ады Леонид Попов [illegible] ның, Вьетнамның, Кубаның космонавтылары киржикчилерлиг үш экспедицияларны «Салютка» хүлээп алган.

— Бистиң ужудукчуну-вуска шенелде-шинчилелдерни Румынияның болгаш ССРЭ-ниң эртемденнериниң белеткээниниң тодаргайында магадап турар мен — деп, экипаж командири чугаалаан. — Бистиң программавыстың барык чартык кезиин космоска [illegible] шенелде [illegible] ширип уланы ээлгурганнар.

Бо часкы — «Интеркосмос» программа ёзугаар тоску ужуудукчунуң — экипажын космодром орус болгаш румын дылдарга бижээн транспарант [illegible] байырланчыг шинчизи-биле уткаан.

РКП-ның партия-чазак [illegible] гациязы ужудуп үндүрүүшкүнүн байырлыг шөлүнде маңаа база чедип келген. Ында РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ның [illegible] министри К. Олтяну, РСР-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы К. Оанча, РКП ТК-ның парлалга килдизиниң [illegible] оралакчызы Э. Флореску, Румынияның улустуң армиязының шериг-агаар күштериниң кол командылакчызы Г. Зербеску, космос шинчилелдериниң румын комиссиязының даргазы доктор-инженер К. Теодореску олар кирип турар.

Бежээки ниитилиг прожекторлар ССРЭ-ниң болгаш РСР-ның туктарын [illegible] чырыдып турган. Оон чоогунда ракета бедик чаагай костюм туруу. Экипаж корабльде [illegible] олуттарын ээлепкен. Космонавтыларның ужудуп үнеринге сеолгу белеткелдерни тедир [illegible] кайгаап турдувус. «Черде артып каап турарларга шуптуңарга база катап четтирдивис» дээн Думитрунуң ораатаан чугаазы иллеп дыңналды. «Чаагай күзээшкиннер [illegible] четтирдивис, бүгү чүве эки болур» деп, Леонид Попов байырлашты. Космодромнуң дүжеки дээрин база бир ракетаның оттуг изи чара шаап үне берген. База бир корабль — дөртенги «Союз» космостуң акы-дунма орбитазынче аттанышкан.

И. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның корр.
Байконур космодром.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

МОСКВАГА ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ СОЙГАЛААН

Вашингтон аэропортунга [illegible] совет самолёттуң экипажы ол кара турада чеңгээчиниң организакчыларын сойгалаан. Москвага май 15-те болган пресс-конференцияга ужудукчулар совет болгаш даштыкы [illegible].

Корабльдиң командири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң алдарлыг ужудукчузу А. К. Витковский штурвал артынга дөртен хире чыл эрттирген, оларның иштинден 20 чылды делегейниң агаар шугумунга ужуткан.

Ужудуп үнеринге чедир 20 минут арткан турда корабльдиң бортунче чепсектиг дөрт [illegible] оларның куржаңынга кол ҳүлүүр илчирбелер хадаанчайнып чорулгаан деп, А. К. Витковский чугаалаан. Оларның ын[illegible] кавайлы хынакчылары эвес, а дээрбечи чорукка белеткенген инжилер-дир дээрзин дораан көргүскен. Халдаашкын кылырынга шилип алган чоок бөлүк ол дээрбечи акиннеш кайы хире хынаачалыг белеткээнин херечилеп турар: харын шак ол [illegible] [illegible] хатты.

Самолёттар амга чедир агаарга чорааш тергиижи халдаашкыннарга таварышып турган болза, ол ам Вашингтонга черге болганы ол. Аэрофлот [illegible] ужудукчунуң айыыл чок бо[illegible] [illegible] Дээрбечилер бүгү кабинаны [illegible] херекселдерин ёзу-чурум чокка [illegible] Делегей эргелериниң эн бедиин нормаларын биле [illegible] америк эрге-чагыргалары кара турада [illegible] хөлчеңнеп турар бис. Ол дээрбечи уулгеднигниң ындызында кым[illegible] турар? Совет-америк [illegible]

[illegible] Комиссарның чугаалаан [illegible] В. И. Костанин [illegible] Совет [illegible]

[illegible] В. Г. Афанасьев чугаалаан. Ол [illegible]

бар боор? Операцияның сорулгазын тодарадыры [illegible] «Мени шугулдаатпаар, оон каштап сиилерни бирт дашты[illegible] ужар [illegible]» [illegible]

[illegible] ФБР федералдыг бюрозунуң тергиинистери самолётка [illegible] кара турада [illegible] Н. В. Подгорнова [illegible] чугаалаан. Бисти бирги [illegible] олурбан каап, турум [illegible] Пистолет уунуң аксынга шыгаш, каш шак дургузунда ынаар олуруп келген бис деп, ол чугаалаан. Кажан пассажирлер самолётче кирер аргалыг [illegible] турганнар. Ужудукчуларның [illegible] тар эвес, харын Москвазже бар чораан америк туристер болгаш херечилерлер, өске чурттарның хамаатылары база чугаалап турду деп, ол уламчылаан.

«ИКАО херектериниң талазы-биле ССРЭ-ниң комиссиязының күрүнеи секретары А. Н. [illegible] эргелериниң талазы-биле алыргы [illegible] чок чорук [illegible] деп улелээн Ол [illegible] [illegible] ССРЭ-де бар ол медеглээн.

[illegible] совет самолётка боттуг кошадазы чедирген. Ол дугайын ССРЭ-ниң хамаатылар ужар чүүл министриниң оралакчызы С. С. Павлов пресс-конференцияга дыңнаткан. Совет Эвилели самолётка чедирген когаралды эгидип [illegible] АКШ-тың [illegible] [illegible] турар деп ол медеглээн.

(СЭТА-ның корр).

ССРЭ-НИҢ АКШ-ТА ЭЛЧИН ЧЕРИНГЕ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). ССРЭ-ниң АКШ-та элчин чери парлалга конференциязын кылган болгаш Вашингтоннуң делегей аэропортунга май 12-де совет пассажир самолёдунга хамаарыштыр америк эрге-чагыргаларының үүлгеткен өнчүк-чеңгээзиниң тодаргай фактыларыбиле америк база даштыкы журналистерни таныштырган.

Америк эрге-чагыргаларының дээрбечи үүлгедиин шыңгыы буруу шапкан Совет чазактың АКШ-тың чазаанга удурланыышкын нотазының темизин корреспондентилерге номчаан.

Делегей эргезиниң бүгү нормa-чижектерин америк эрге-чагыргалар үреэшкен, ындыг дерзии өнчүк-чеңгээни чегум канчаар кылганын тодаргай ааарын оралдашкан корреспондентилерниң хөй санныг айтырыгларынга совет элчин чериниң, консул тэлээ чериниң болгаш Аэрофлоттуң төлээлекчилери харыы берип, тайылбырлааннар.

Делегей эргезин шак ынчаар каржы үрээнин агартырын болгаш делегейниң хөй-ниитизин мегелээрин Ак бажың база күрдепартамент оралдашпышаан, парлалгага элээн каш ындыг хевирлиг мегеглелдерни кылганы биле холбаштыр совет төлээлекчилер Вашингтон аэропортунга совет самолётка хамаарыштыр чегум херек кырынга чүү болганын журналистерге тодаргай чугаалап берген.

Ак бажың болгаш күрдепартамент чижээ, АКШ-тың хынаада кылыр албан чери совет самолётту дүрүм чок ёзубиле эжелеп турганын, «бодунуң инициативазы-биле» кылган деп бадыткап турар. Ол бадыткаашкынның шынныг фактыларга дүүшпейн турар. Совет самолётту эжелээринге болгаш ону ужеп чиндиринге ИФБ-ниң бөлүк агентилери киришкен, а оларның удуртукчузу бодун Уильям Рудман мен деп адаан болгаш оон бодуу «үстүкү чериниң дужаалы-биле» хээлип турар деп, ажыы-биле медеглээн. Самолётче халдаашкын кылгыже чедир бир шак бурунгаар АКШ-тың күрдепартаментизи ындыг үүлгедигниң кылыышкын чөпшээрээнин күрдепартаментиниң төлээлекчизи Д. Фишер хүлээп көөр ужурга таварышкан. Күрдепартаментиниң Совет Эвилелиниң херектериниң талазыбиле эргелелиниң директору Р. Джерманга болгаш күрүне секретарының дузалакчызы Л. Игрбергерге совет элчин чериниң халдаашкынның үезинде ийи удурланыышкыннарын америк тала херенние албаан. Дээрбечи болгаш халдакчы чорууттуң ол үүлгедиин АКШ-тың чазаа чөпшээрээн болгаш беттандырган дээрзинге чигзиниишкинниң чогум бо бүгү фактылар тодаргай бадыткап турар-дыр.

БУРУУ ШАВЫЫШКЫН БОЛГАШ КИЛЕҢНЭЭШКИН

Вашингтон — Москва аразынга анчегелиг рейсти күүседип чораан совет пассажир самолётка болгаш оон экипажынга база пассажирлеринге хамаарыштыр америк эрге-чагыргаларының [illegible] дерзии өнчүк-чеңгээзин бүгү делегейде шыңгыы буруу шаап, килеңнеп турар. Вашингтоннуң айтыышкыны-биле кылган ол дерзии болгаш [illegible] делегей эргезиниң бүгү-ниити хүлээп көрүлген норма-чижектерин америк эрге-чагыргаларының каржы-биле үреп турарының база бир тодаргай барымдаазы кылдыр янзы-бүрү чурттарның массалыг информация органнары, хөй тайылбырлакчылары санап турар.

НЬЮ-ЙОРК. Аэрофлоттуң самолёдунга хамаарыштыр АКШ-тың эрге-чагыргаларының үүлгедиглеринге Совет чазактың удурланыышкынының дугайында «Нью-Йорк таймс» солуну бижээн болгаш ол ходелиишкиннерин Совет Эвилелиниң каржы өнчүк-чеңгээ болгаш [illegible]

Америк [illegible] биле дээв болбас чорукту [illegible] болгаш совет самолётту дүрүм чок ёзу-биле эжелеп алган [illegible]

ПРАГА. Америк эрге-чагыргалар [illegible] солуннары «Антисоветтиг каржы өнчүк-чеңгээ» «Делегей эргезин дерзии ёзу-биле үрээни» «ИФБ-ниң агентилериниң ходелиишкиннери пассажир[illegible]» [illegible] улуг америк эрге-чагыргалар-ның Даллес аэропортунга дерзии үүлгедиглери — АКШ-тың [illegible] эргезин үрээни эвес, харын-[illegible]

[illegible] ыңдавыл турумчуткан ылыктыг норма-чижектерин АКШ-[illegible] -биле үреп турар-дыр деп, «Непсабадношт» солуну бижээн.

[illegible]

БУДАПЕШТ. [illegible]

[illegible]

СОФИЯ. Совет самолётка, оон экипажынга болгаш пассажирлеринге хамаарыштыр [illegible] [illegible] АКШ-тың [illegible] деп, «Работническо дело» [illegible]

БЕРЛИН. [illegible] солуннар [illegible] «Нойес дойчланд» [illegible] «Берлинер цайтунг» солуннар [illegible] бижээн.

(СЭТА).

ЕВРОПАГА БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съезиниң көдүрген тайбының 80 чылдарда программазы кылдыр адаттырып турар инициативалар комплекизинде чугула черни Европага шериг талазы-биле дүшкүүржүг чорукту чавырылдырар талазы-биле тодаргай саналдар ээлеп турар. Европаның айыыл чок турарының айтырыгларынга өнаа кичээнгейни бистиң чуртувус кезээде салып келген болгаш салыр-даа. Ол черле билдингир. Сопиал ийи системаның шериг-политиктиг удурланыштыр туржуушкуннуң кол төвү чогум-на барыын [illegible] турар. А Европаның [illegible] айыылдыг черлери болган, ол дээрге делегейниң өске кандыг-даа [illegible] бөө-чепсектен он-он катап хөй болу берген.

Европа диптиң улустарының 36 чыл дургузунда тайбының байдалдарында чурттап турары дээрге, Совет [illegible] социализмниң акы-дунма чурттарының ажык [illegible] Янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг чурттарның ажыктыг кады ажылдажылгазының, чаагай кожа-хелбээ турарының, материал [illegible] талазы-биле үнелиг чүүлдерни солчуурунуң калбак аргаларын Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле 1975 чылдың август [illegible] Хельсинкиге болган чөвүлел хурал Европа чурттарының улустарының мурнунга ажыдып берген. Ону чылдарда [illegible] партиявыстың XXIV съездизиниң хүлээп алган Тайбын программазының пункттарының бирээзи турган.

Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбын кожа-хелбээ догуннаашкыны арткан беш чылда Европага быжыг [illegible] болгаш экономиктиг тодаргай утка-биле долдунуп турар апарган, «соок дайынның» [illegible] келген.

Ынчалдажок, 70 болгаш 80 [illegible] Амгы үениң боттуг чүүлдерни — социализм [illegible] күштериниң өлүлделиг херек[illegible] агрессиг империалистиг күштер боттуг чорудулгаларга удурланыштыр тургускан. НАТО дээр дайынзырак блоктуң, хамыктың мурнунда АКШ-тың удуртукчулары шериг талазы-биле делегейде деӊ кылдыр тургустунуп келген байдалды бодтарынга ажыктыг, а Совет Эвилелинге каражалыг делегейге дүшкүүрлүг чорукчуң чавыр[illegible] болгаш удуртарының айыыл [illegible] каражалыг кылдыр [illegible] удурланыышкыны чорудуп бергеннер. Чаа америк ракета-ядролуг чепсектерни Барыын Европага сайгара тургузар дээн НАТО-нуң шиитпири тайбынга чаа шыңгыы айыылды тургускан.

Барыын Европага хамаарыштыр Вашингтоннуң НАТО-ну «модернизастаары» болгаш «чедир чепсеглээри» кылдыр көргүзериң оралдажып турар пландары чүнү көргүзүп турарыл? Стратегтиг сорулгаларны шиитпирлээр сорулга-биле АКШ-тың делегейниң бо девискээринде турар ядролуг күчүзүн сан болгаш шинар талазы-биле улгаттынып ескертириниң программазының дугайында хамыктың мурнунда чугаа чорып турарын онзалап демдеглээр чугуур. Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның девискээрлеринче чедип шыдаар аргалыг 600 [illegible] ракеталарны болгаш «Першинг-2» дээр [illegible] ракеталарны Барыын Европага сайгара тургузарын төлевилеп турар.

Совет Эвилели бодунуң чугуур санныг установкаларын шагда-ла чаартып апкан болгаш ам шериг талазы-биле артык күштүг турарын чедип алырын күзеп турар ужуурунда, НАТО-ну «чедир чепсеглээриниң» пландары хүлээп алдынган дээр барыын талакы политиктерниң болгаш буржуаз пропаганданың бадыткалдары ужунга үндүр кургулдур. Ынчаарга бистиң чуртувустуң ап чорудкан хемчеглери дээрге, хөй чылдарның дургузунда Вашингтоннуң болгаш НАТО талазы-биле оон кошканчалдарының кылган кедеш чүүлдеринге чүгле кежик-чамдык харыы-дыр.

Англияда шериг баазаларында [illegible] америк «Ф-111» дээр шуургенекчилер-бомбардировщиктерин. Чер ортузу болгаш Соңгу далайларда авианосецтерде самолёттарны, Барыын Германияда турар «Першинг-1» дээр ракеталарны [illegible] чепсеглер сут аазаан чоруур америк хемелериниң чепсегленгени ракеталарны Совет Эвилелинче болгаш оон эвилелчилеринче тыгаай тургускаанын билир бис. Мурнуу олурганың ол бүгү америк чепсектери Совет Эвилелиниң девискээриниң [illegible] [illegible] аргалыг. Англияның болгаш Францияның ядролуг күштерин база херекселейн барык болбас.

Чаа америк ракета-ядролуг чепсектерни Барыын Европага [illegible] тургузуглары НАТО-ну ортумак ыраккшылдыг ракеталарының талазыбиле барык бүдүн чартык катал артык күштүг болдуруптар ийик. Америк администрациязы 80 чылдарның ортан үезинге чедир НАТО-ну Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерден шериг талазыбиле артык күштерлиг кылдыр [illegible] чедип алырын оралдажып турарын база чажырбайн турар. Каттышкан Штаттарның Совет Эвилелинге удур угланган баштайгы соктуушкунунуң ракеталыг чепсектерин Барыын Европага тургузар бодалдыы тодаргай коступ турар.

Ынчалза-даа шериг талазыбиле ССРЭ-ден артык күштүг болурун чедип алыр дээр оралдажыышкын бүурап дүжер. Социализм делегейин [illegible] хөөн чок чоруу-биле согурарган угаан-сарыыл чок идегеттер харын ындыг янзылыг кордааштыннар салып болурлар.

Ол пландар чүнү-биле айыылдыгыл? Амгы үениң делегей [illegible] [illegible] — Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның аразынга-даа, Варшава Керээзиниң болгаш НАТО-нуң [illegible] барык бир деӊ турары болур дээрзи билдингир. Ону Барыын [illegible] ажылдакчылары база каш удаа чугаалап келген. Ол деӊ байдалды боттарынга ажыктыг кылдыр өскертир дээр АКШ-тың болгаш НАТО-нуң кандыг-даа оралдажыышкыннары боттарының айыыл чок турар байдалын [illegible] Совет Эвилелиниң болгаш Варшава Керээзиниң киржикчилери өске-даа чурттарның талазындан немелде хемчеглер алырын болдура бээр ийик. Ынчангаш НАТО-нуң планын боттандырары Европага болгаш [illegible] делегей [illegible] чиигелдиириптер ийик.

Оон ыңай, Европада бөө-болгаш турар шериг [illegible] [illegible] «Першинг-2» дээр ракеталар АКШ-тың Барыын Европадан Совет Эвилелиниң девискээринге чедир ужуп келириниң үези чүгле дөрт-беш минута болурун чугаалаарга-ла четчир. Ынчангаш удур [illegible] [illegible] минуталар иштинде болган турап болур ийик.

Европа диңке дүшкүүрлүг чорукту [illegible] улам ыңай калбартырынче угландыр СЭКП-ниң XXVI съездизинге көдүрүлген чаа тайбың инициативалар бо байдалда онаа ужур-дузалыг. НАТО-нуң болгаш ССРЭ-ниң ортумак ыракшылдыг чаа ракета-ядролуг [illegible] Европага сайгара тургузарын ам дораан-даа хоруурунун дугайын дугуржуп алырын Совет Эвилелиниң [illegible] билдингир болгай.

СЭКП ТК-ның съездиге Отчёт илеткелинде Европага айыыл [illegible] хамаарыштыр көдүрүлген база бир өске улуг болгаш чугула айтырыг — бүзүрежилге хемчеглериниң [illegible] калбартырының айтырыы-дыр. Диңке дайын кыжаныының [illegible] бир эвес барыын талакы күрүнелерниң [illegible] зоназын калбартыр болза, ССРЭ-ниң бүгү европейжи кезээнге шериг талазынга бүзүрежилгени [illegible] хемчеглерин [illegible] бистиң [illegible] саналдаа. Европага дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының камгалаар [illegible] айыыл чок чорукту быжыглаар талазы-биле совет инициативалар Европа улустарының аажок улуг сонуургалын хайныктырган, ол эгелекчи саналдарны бүгү делегей [illegible] деткээн.

Бир эвес НАТО чурттары дарыылдыг болза, социалистиг чурттарның чаагай туружун [illegible] Барыын Европаның америк [illegible] бөө-чепсекти алып үндүрер [illegible] болза, олар өске таланың бүзүрелдиг [illegible] шериг талазы-биле артык күштерлиг болурун кызыдыр турар — кижилер билип алыр ужурлуг. Европаның айыылдыг [illegible] кижилер база ол дугайын [illegible]

А. АЛЕКСАНДРОВ
(СЭТА).

ПАКИСТАННЫҢ ДАЙЫН БЕЛЕТКЕЛДЕРИ

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияга удур [illegible] дайын белеткелдерин Пакистан калбартып турар деп, чурттуң чепсектиг күштериниң [illegible] комитединиң даргазы генерал О. П. Малхотра медеглээн. 1972 чылдан бээр Пакистанның шериглериниң саны 60 хуу өскен болгаш амгы үеде 20 ажыг дивизиялардыг болуп турар.

Пакистанның чепсеглээринге болгаш ону дайынга белеткээринге Пекин болгаш Вашингтон дорт киржип турар деп, О. П. Малхотра чугаалаан. Чүгле сеелгү он чылда бежин Кыдат 2 миллиард ажыг доллар өртектиг шериг дузаламчызын Пакистанга берген. Пакистанның [illegible] Вашингтонга [illegible] турар. Пентагонуң генералдары амгы беш чыл дургузунда 2,5 миллиард доллар өртектиг шериг дузаламчызын Пакистанга бээр болзап турар.

Индияның чепсектиг күштери доктаамал дайынчы белеткелдиг турар ужурлуг деп, О. П. Малхотра онзалап демдеглээн.

Индияның [illegible] Кач районда болуунуң шериг кезектерин Пакистан моондеп турар. Пакистанның [illegible] кызыгаарлар [illegible] [illegible] ыракшылдыг кижилер [illegible] деп, Гуджарат штаттың кол министри М. Соланки Гандинагарга болган парлалга конференциязынга медеглээн.

Индияга удур Пакистанның шпионнарының үрегдели хевирлиг [illegible] Парлалганың медээлерин ёзугаар алырга, Индияның айыыл чок чоруктуг органнары чүгле сеелгү айларда бежин Пакистанның 300 ажыг шпионнарын, олурукчуларын туткан хоругдаан. Политиктиг ажылдакчыларны Индияга өлүрери, үлетпүрге буза тепсиишкиннерни кылыры, Индияның [illegible] [illegible] шажын-община өжээнежиишкининиң өскүлерин ол шпионнар планнап турган.

ЧАЗАК ХУРАЛЫ

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан Демократтыг Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болган. Афганистанның Улус-Демократтыг партиязының ТК-зының Чиигине секретары, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министри Бабрак Кармаль аңаа илеткел кылган. Афган ниитилелдиң мурнунга чазак кежигүннериниң онаатынган аажок улуг дачыгалдарын ол демдеглээн. Оон-биле холбаштыр Б. Кармаль күрүне аппараты чоннуң болгаш чурттуң социал-экономиктиг депшилгезиниң [illegible] Бараан [illegible] ужурлуг деп онзалап демдеглээн.

[illegible] болгаш чазак органнарының аразынга принципчилдыг болгаш боттуг харылзааларны [illegible] база афган удуртукчу чугаалааш, оон-биле ылгы АДНП-ниң удуртур рольдуун демдеглээн.

АДР-ниң Министрлер Чөвүлели министерстволарның болгаш ведомстволарның кодургени чамдык саналдарны көрген, оларның талазы-биле чугур доктаалдарны хүлээп алган деп, Бакстар медээлей дамчыдып каан. Афганистан-биле [illegible] [illegible] биле кады [illegible] доктаалдарны [illegible] министерстволарга [illegible] турар доктаалды Министрлер Чөвүлели хүлээп алган. Ол [illegible] чурттуң экономиктиг, культуралыг, ниитилел амыдыралының хөгжүдеринге хамаарышкан үеш доктаалды демдеглээн.

Афган интеллигенцияны каттыштырган янзы-бүрү [illegible] [illegible] күш-ажылчы афган [illegible] [illegible] доктаалдарны база АДР-ниң чазаа хүлээп алган.

Соңгу Ирландияның католик [illegible] [illegible] хамааты эргелер дээш [illegible] Британияның парламентизиниң 27 харлыг депутады, удурланыышкынның [illegible] Лонг Кештин коонцлагерьинге 66 хүн удаштыр аш чорлап келгениниң соонда мөчээн Роберт Сэндстиң ады апарган.

Оон мөчээниниң дугайы Белфастыга дыңнаары-биле [illegible] [illegible] үнүп келген. Хоорайга баррикадалар чайгаар-ла тыптып, полиция-биле [illegible] [illegible] болгулаан. Чоннуң удурланыышкынының бажар дээш 11 чүүл [illegible] [illegible] 14 чүүл [illegible] турар.

ЧУРУКТА: Белфастыга [illegible]
АП—СЭТА-ның фотозу.

ФЕСТИВАЛЬДЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

Литваның найысылалынга доозулган XIV Бүгү-эвилел фестивалы хөй националдыг кино уран чүүлүнүң байырлалы болган. Коммунистиг даартагы хүнүң тургузукчулары — совет улустуң патриоттуг амыдыралы, бистиң Төрээн чуртувустуң маадырлыг эртенги үезин алдаржыдып турар эң эки фильмнерниң тургузукчулары шаңналдар болгаш хүндүлел дипломнар-биле шаңнаткан.

Совет кижилерниң коммунистиг кижизидилгезинге, оларның мөзү-шынарының боттарынга «Эң-не үнелиг» деп документалдыг кино-эпопеяның улуг ужур-дузазын үнелеп көргеш, кино-фестивальдың хүндүлүг шаңналын ол лентаның тургузукчуларынга тывыскан.

«Сээң оглуң-дур мен, чер», («Грузия-фильм»), «Факт» (Литваның киностудиязы), «Тегеран-43» (Мосфильм) деп киноларның чогаадыкчы коллективтеринге эң эки уран-чечен фильм дээш кол шаңналдарны болгаш дипломнарны тывыскан.

«Пётрнуң чалыы чылдары» деп кинога (М. Горький аттыг студия) төөгү-патриоттуг теманы эки чырытканы дээш кинорежиссёр С. Герасимов тускай шаңнал-биле демдеглеткен.

Улусчу характерлерни эрраинга шын көргүскени дээш «Джамал мяш» («Туркменфильм») деп кинофильмниң тургузукчузу Х. Нарлиев тускай шаңналды алган.

Фестивальдың шаңналдарын алганнар: эң эки режиссура дээш — «Алагадаашкын» («Арменфильм») деп фильмниң тургузукчузу Г. Малян; шериг-патриоттуг теманы эки чырытканы дээш — «Океанда кижилер» («Мосфильм») деп киноның чогаадыкчы коллективи; күзээниң ажыл-ишчилериниң дугайында эң эки кино дээш — «Часкы үер» («Беларусьфильм») деп киноның тургузукчулары; лириктиг комедия дээш — «Бир катап, чээрби чыл эртпейнде» (С. М. Горький аттыг студия) деп киноның авторлары; амгы теманы чогумчалыг ажыдап кылганы дээш — «Кыргыс фильм» студиязының режиссёру Т. Океев («Алдын күс» деп киноны конкурска киирген).

«Ада-чуртка бараан болуп тура» («Узбекфильм») деп фильмге кол овур-хевирни тургусканы дээш актёр Т. Спивак эр кижиниң ролюн эки күүсеткениниң шаңналын алган. «Джамал мяш» деп кинога ойнаан М. Аймедова херээжен кижиниң ролюн эки күүсеткени дээш шаңнатккан. «Аърга аяктары» («Таллинфильм») деп киноны тырттырган Ю. Силларт эң эки оператор ажылы дээш шаңналды алган. Кинога чурулга уран чүүлүнүң херекселдерин ажыглааны дээш тускай шаңналдарны «Аърга ырызы» деп киноның режиссёру болгаш оператору Ю. Ильенко, кол чурукчузу А. Мамонтов шаңнатканнар. «Алагадаашкын» деп киноның хөгжүм кааcталгазы дээш композитор Т. Масурян шаңналга четкен.

«Алдын тамы», «Ынакшыл, кайда сен...?» деп киноларның чогаадыкчы коллективтери, «Чарыштырыкчылар далашкан» деп киноның авторлар коллективи шаңналдар болгаш дипломнар-биле шаңнатккан. Ажылчынның ролюн тургусканы дээш артист Б. Брондуков диплом-биле шаңнаткан. «Аъттарны арт ырынга солуваc» деп киноны тургускан «Мосфильмниң» коллективинге жюриниң хүндүлел дипломун тывыскан.

Документалдыг кинолардан «Апрель революциязының шыны» болгаш өске-даа киноларның авторларынга шаңналдарны тывыскан.

Уругларга болгаш элээдилерге кинолардан «Кара дагда азы чер иштиниң чурттакчылары» болгаш өске-даа киноларга шаңналдарны тывыскан.

Мультфильмнерден бирги шаңналды «Чарып аппаргаңнар», «Улуг тыва» деп кинолар үлешкен.

(СЭТА).

«СПАРТАК» ТИИЛЭЭН

Найысылалдың «Спартак» командазының футболисттери чүртгүн чемпионадының ээлчеглиг маргылдаазынга Москвага «Кайрат»-биле ужурашкаш, ону 3:0 санга тиилеп алган. Спартакчылар утурланыкчыларынга [illegible] билирин көргүскен.

(СЭТА).

Көрүкчүнүң бодалы

ЧОГААДЫКЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ

Найысылалдың хөгжүм-шии театрының олуттарын чоң долдур олурупкан. Ровно хоорайның артистери, артында-ла тыва авторнуң шиизи-биле аалдап кээрге, ону кым сонуургавас боор! Бистиң республиканың [illegible] лери Тываның алдарлыг чогаалчызы К. К. Кудажының «Он бир» деп драмазын көргеш болгаш номчааннар. А аалчылар ол шиини кандыг деңнелге тургускан [illegible] турачыларның рольдарын кандыг артистер, канчаар ойнаар боор чүве ирги?, дээн бодалдар көрүкчү бүрүзүнүң сеткилин оларның ойнаарын көөрүнче далаштырган.

Удавааңда дайын үезиниң чурумалдары, ритимнери, аялга, хөөннери көрүкчүлерниң сагыш-сеткилин доюлдуруп, артистерниң ойнап турар маадырлыг чорууктары, сценада болуушкуннар, чугаалар кестүп, дыңналып келген.

Көрүкчүлер артистерниң бү[illegible] хип, улаа-дараа адыш часкаашкыннары диңмиреп турган.

Ынчангаш бо тыва шиини ровночу артистер орус дылга чединишкинниг шын тургузуп шыдааны ол болган. Оларның ол чединишкиннериниң чажыды [illegible]

Анаа чангыс сөс-биле харыылаар дизе, шиинин кол утказы көргүзүп, ону тургузарында-даа чогаадыкчы ёзу-биле [illegible]

Драманың [illegible] — тыва эки турачы дайынчыларның чаныш-сыныш чок, эрес-[illegible] Бүрзекейге удурткан взводтуң аалдарлыг тулчуушкуннарынга үндезилеп көргүзерн турган. А ол соруглааны ровночулар чедип ап шыдаан.

Аалчыларның тургусканы ёзугаар көөрге, чогаалдың сөс-домаан [illegible] редакторлап, кандыг черлерин казып, кызырып-даа, а өскелерин утка талазы-биле шала өскерти-даа, азы оруннарын солуштур-даа кылгылаан боор чорду. Ындыг [illegible] ёзу-биле ажылдап тургаш, шиини тургускан режиссёр Я. Бабий оон композиция талазы-биле шилгедээнче болгаш кол маадырларның ролюнче кичээнгейин күштелдирерин чедип алган хире.

Чамдык чижектерден көрээлинер.

Авторнуунда оолдарның Гитлерге бижип алган чагаазын Бүрзекей тоомча чок көрүп, «Мындыг чагаа парлалгага үнмес боор чүве» дээш, чоруй баар турда, мында Бүрзекей [illegible] ны штабта шериг корреспондентилери ажыглаар кылдыр боду ап алыр.

Иванов биле Тоюпчукту базысаап турар ийи кижиниң чангыс кылдыр катказ, мында элээн өскерилгелер база киирген. Чижээлээрге, авторнуу-бирле [illegible] турда, Бүрүнер: «Мында моолдар ышкаш улус тыптып кээп-тир...» деп турар. Авторнуунда Тоюпчук [illegible] дээш оон-даа аңы элээн хөй чаа чүүлдерни кылгылаан.

А. Иванов [illegible]

Ам оаур-хевирлер дугайында каш сөс. Тоюпчуктуң ролюн күүседип турар артист П. Хредченко шак ол тыва оолдуң овур-хевирин, ажы-чаның болгаш даштыкы-даа иштиги байдалдарын элээн чүүлдеш эки ойнаан. Ол кедээ тыва оолдарзыг аажылыг, бодуун, билбээчелнээр, баштаксымаар-даа. Туруш, көрүжү, бодун туттунары безин тывалардыг апаргылаар. Оон кадында ол хедирленгенде ледир, сагынтыр-тывынгыр, дүрүжоктаныр, дидимненип-даа болур, амы-тынын артынга каап-даа шыдаар ындыг овурну тургузуп шыдаан.

Аваны болгаш оон уруун, Ивановтуң, Вернерниң рольдарын ойнаан артистер дайынхалапты көөр хөөн чок чорукту тывылдырып турарлар. Сат Бүрзекейниң овур-хевирин УССР-ниң алдарлыг артизи А. Гурский чаныш-сыныш чок, шиитпирлиг, эрес-дидим командир кылдыр көргүскен.

Ниитизи-биле көрүкчүлер [illegible] Ынчангаш хуу[illegible]

Ч. СЕРЕН-ООЛ.

БАШКЫЛАР КОНЦЕРТИ

Көжеге ажыттынган. Суурнуң [illegible] хептерлиг костүм келген. Олар «Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан!» деп литература-музыкалыг композицияны күүсеткеш, оон улаштыр «Ленинни дыңнанар!» деп С. Тулиновтуң ырын байырлалдыг-биле күүсеткеннер. Орус дыл башкызы Ирина Смирнова «Төрээн чурт дугайында» шүлүктү аянныг, тода чугаалаан.

Дараазында солун күүседелер улашкылаан. Бөлүк тан[illegible] «Сылдыстар» болгаш [illegible] чечиир, чаңгыс ай, эпчир, кашпагай, чараш кылдыр күүсеткеннер. Башкы Сынчаан-оол Дадар-оолдуң «Доңгада калык» деп С. Тамбаның тоолундан ламаның ролюн сценага жызын көргүскени көрүкчүлерни кайгаткан. Каттырынчыг интермедияларны Петр Бады-Назын, Сынчаан-оол Дадар-оол күүсеткен. Зоя Түвен-Бады, Окан-оол Намчылак, Надежда Чадамба, Канчылыр Сандаков олар эки ырлааннар.

Суурда школаның башкылары лекция кылыр, ханы уткалыг концертти көргүскени дээш чурттакчы чоннуң мурнундан совхозта партком секретары Д. М. Монгуш байыр чедирип, кижизидилге ажылынга чаа-чаа чединиишкиннерни күзээн.

Коллективтер аразында уран чүүл көрүлдези суурда ам-даа уламчылап турар.

Б. МАНДЫП-ООЛ.
Нызыя район.

телевидение

МАЙ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

[illegible] — «Үе». Информастыг программа. [illegible] 9.00 — [illegible] ниити ыры капеллазының концерти. Уран чүүл удуртукчузу болгаш чаа дирижёру Г. Му[illegible] 9.45 — [illegible] 12.00 — «Эртенги почта». Хөгжүмнүг программа. 12.30 — [illegible] 13.30 — «Хөгжүмнүг киоск». 14.00 — «Совет Эвилели даштыкы аалчыларның көргени-биле». 14.15 — «Эрги болгаш чаа ырлар» Ламчызылганы композитор В. Левашов эрттирер. 15.00 — Делегейниң чалаг-терге чарыжы. ЧССР-ден дамчыдылга. 15.30 — «Кино аян-чорууктарының клуву». 16.30 — «Чечээш». Улусчу чогаадылганың телепрограммаларының делегейниң IV фестивалы. ЧССР. 17.00 — В. Сергеев — «Күскү хүннерниң хүлумзуруу». Телешии. 18.15 — 18.30 — Чапсар. 18.30 — «Делегей панорамазы». 19.15 — «Баранкин — кижи боол көр». Мультфильм. 19.35 — «Экранда кинокомедия». «Хааржак туткан уруг». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.45 — 23.50 — «Спортчу программа». ССРЭ-ниң хоккей чемпионады «Спартак». — ЦСКА. Футбол тайылбыры Тинпензе — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.15 — Дамчыдылгалар программазы. 14.20 — «Кинопанорама». Кинорежиссёр Э. Рязанов эрттирер. 15.50 — «Омега» варианты. Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 17.00 — ССРЭ-ниң [illegible] «Динамо» (Москва) — «Трактор» (Челябинск). 19.15 — Латвий ССР-ниң [illegible] симфониялыг оркестриниң концерти. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Тре-чумба». Мультфильм. 20.15 — [illegible] чемпионады. Венгрияда дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.45 — «Чегери». Уран-чечен фильм.

МАЙ 18-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Авамның аас-кежиктиг кылдыр төрээн». Уран-чечен телефильм. 10.20 — «Кино аян-чорууктар клуву» Ю. А. Сенкевич эрттирер. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 15.40 — Чапсар. 15.40 — «Аваларның школазы» 16.10 — «ПТУ-га чүү чүвеге, канчаар өөредип турарыл». 16.55 — «Дамырак». Фильм-концерт. 17.25 — «Оттуг рейстер». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «В. И. Лениниң «Чүүден эгелээрил?» деп чүүлүнүң сезен чыл бүдүрүнга». Төөгү эртемнериниң кандидаты В. Л. Биче-оолдуң беседазы. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — «Беш чыл болгаш коллектив». «Сибирь чер». Тюменьниң социал хөгжүлдезиниң дугайында. 19.15 — [illegible] Фильм-концерт. 19.45 — Документалдыг фильм. 19.55 — ССР Эвилелиниң Москваның урал чүүлдүң академиктиг М. Горький аттыг театрының фильм шиизи «Бүгү чүвениң [illegible]» [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.55 — «Бүгү [illegible]» деп шииниң уламчызы [illegible] Информастыг [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Эртем дугайында». 12.30 — Күш-ажыл башкызынга дуза. 13.00 — «Башкының экраны». 14.00 — «Далай чанында музей». 14.20 — Д. Кедриниң поэзиязы. 14.35 — «Кем-херек үлегединлинги». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 1-ги кезээ. 16.00 — 18.30 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Аныяк ленинчилер». Мурнакчы дружиналарның республика слёдундан репортаж. 19.25 — Чарлаал. 19.30 — Мультфильм. 19.35 — «Спорт». Республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы В. С. Биче-оолдуң чугаазы. 19.45 — Уругларга фильм «Петя-койгуң болгаш кибилиг рояль».

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Илбилиг экран» 20.15 — Дзю-дого Европа чемпионады. Венгриядан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.15 — «Эрткен үе-биле ужуражылга». Уран-чечен фильм.

КИНО

МАЙ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Меңээ ужугазын күзеп көр» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 (узаткан), «Чүүден-даа артык үнелиг». Үшкү болгаш дөрткү фильмнер — «Берге шол», «Тайбың азы дайын» 15.00, 18.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыжынга деп киноклуб 10.40, 15.00, «Петрнуң чалыы назыны» (2 [illegible]) 17.00, 10.00, «Чүден-даа артык үнелиг» (ийиги сериязы) 11.00, «Августа император чок турган» 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

МАЙ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Жандарм болгаш өске өртемчей чурттугулар» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 (узаткан). «Чүүден-даа артык үнелиг». Үшкү болгаш дөрткү фильмнер — «Берге шол», «Тайбың азы дайын» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тимур болгаш оон командазы» 9.00, 13.10, «Тоолдар улажып-ла турган» 19.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Меңээ ужугазын күзеп көр» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Агаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге дымыраадыр чаар. Хаттың дүргени секундада 9—14, ой-ойде 20 метр чедер. Агаарның температуразы 20—25, чамдык районнарга 15—20 градус чылыг болур.

Кызылга дүне биче чаъс чаар. Хаттың дүргени секундада 9—14 [illegible] Агаар дүне 12—14, хүндүс 20—22 градус чылыыр.

АМЫДЫРАЛЧЕ — КИЖИЛЕРНИҢ АЧЫЗЫНДА

Кижи бүгү-ле чүүлдерниң 80 хуузун карактың болгаш кулактың дузазы-биле көрүп, билип алыр. Караа көзүлбестеп, кулаа дыңнавастаар аарыгга таварышкан кижилер дыка-ла аар-берге човаланга таварышканы ол болуру чугаажок. Ынчаарга ындыг човулаң төрүмелинден-не [illegible] болза канчаарыл? Төрүмелинден тура-ла азы аар-берге аарыгның уржуундан кулаа дыңналбас, караа көзүлбес болгаш үнү чок апарган уругларны [illegible] ге дээрзин билдиңер. Ындыг уруглар турган болгаш барлаа.

Совет эртемден Иван Афанасьевич Соколянский 1923 чылда Харьковка караа көзүлбес, кулаа дыңналбас болгаш үнү чок уругларга школа-клиниканы организастаан, барык 40 чыл дыңын иштинде ындыг уругларны өөредип, кижизидериниң херээнге бараан боор келген. Соколянскийниң идеяларының ба[illegible] кулаа дыңнавас болгаш үнү чок уруг Ольга Скороходованы өөредип, кижизиткени болур. Ол [illegible] болуу [illegible] рин тыскан — чогаалчы [illegible] Соколянскийниң [illegible] чызы болу берген.

Соколянскийниң [illegible] териалдын фашист[illegible] да [illegible] кадыг өртеди[illegible] Чеп[illegible] аргазыг болган. О[illegible] зынга Ольга Скорох[illegible] за бар болган. Профессор Соколянскийниң [illegible] күрүг черден эгел[illegible]

1963 чылда З[illegible] раа көзүлбес, кулаа [illegible] болгаш үнү чок [illegible] бажызын ажыткан. [illegible] даа Соколянский [illegible] чурттап шыдавайн барган. Ооң херээн өөреникчилери [illegible] леп турар.

Загорскиниң [illegible] жының амдыызында [illegible] гыс онзагай өөредилге [illegible] боор турар. Ында өөренип турар 50 уругларны 30 педагог-кижизидикчилер башкылап [illegible] Бедик мергежилдиг педагогтар оларны чүгле ортумак школаның программазын ёзугаар өөредип турар эвес, харын база оларның күш-ажылчы угланыышкынын тодарадып турарлар.

Оларның дөрт — Сергей Сиротин, Юрий Леопер, Наташа Корнеева, Александр Суворов Москваның күрүне университединге дипломнарны тергиин эки камгалааннар. Оларның үжү ам ССРЭ-ниң Педагогика эртемнериниң академиязының ниити болгаш педагогика психологиязының эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчылары, а дөрткүзү — Сергей Сиротин, караа көзүлбестерниң Бүгү-российн [illegible]

ЧУРУКТАРДА: дефектология [illegible] педагог Г. В. Васина [illegible] Валик Сиротенченко болгаш Коля Красовский-биле [illegible] рары. (Үстүнде) — караа көрбес, кулаа дыңнавас болгаш үнү чок уругларның [illegible] Ольга Шарова [illegible] Загорскиде [illegible] чурукте [illegible] ажылдап турар.

И. ЗОТИННИҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохроникасы.

СЕТКИЛДИ ХАЙНЫКТЫРГАН

Алдар [illegible] болгаш коллективтер аразынга СЭКП-ниң XXVI съездинге турасаатканн уран чүүл көрүлдези Тес-Хем районда үргүлчүлевишаан. Дыштаныр [illegible], байырлалдар бүдүү[illegible] Сайгылдайның Буудугр бажыңынга чон дыка бар. Олар аңаа баргыш [illegible] үезин чөп ажыглап, концерт көрүп, танцы, аттракционнарга, шыдыраа, шашки маргылдааларынга күзелдиг-биле киржип турар.

Тыжыын [illegible] уран чүүл көрүлдезинге сельхозхүрээн баттыжыышкыны, ниитиниң директор кижилери, район коллективтери солун концерттерни чонга бараалгатканнар.

Уран чүүл көрүлдезин Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, [illegible] композитор К. Д. Бадан-оол удуртуп турар.

Тиилелге хүнүн таварыштыр район коллективиниң көргүскен концерти көрүкчүлерниң сонуургалын хайныктырган. Ол концерттиң кол-ла уг[illegible] темазы Тиилелге хүнүнге турасаатынган. Бо тема талазы-биле эвээш эвес ырлар, танцылар бар болган. «Хайыраты» [illegible] деп ырны оолдар ансамбли эки күүсеткен. Ол ышкаш ийи чаңгыстың ырлары база солун болган. [illegible] бухгалтери [illegible] ырлары [illegible] дирекдору Успеек [illegible] башкы Эмдеш Монгуштуң [illegible] хөөмейин чон сонуурган, [illegible] Монгуштуң сыңмыдыва чааж[illegible] онза тааланчыг болган. Шак-ла, чымчак кижи уурай өөр сеткил-хөөннер бар. Уруглар ансамблиниң күүсеткен ниити ыры, ол ышкаш бирээ ыры «Ёхор» деп танцызы бедик үнелелди алган.

Ниитизи-биле хемчеглер, бо номерлер кааcталгазы [illegible] ге таарыштыр көрүштүр [illegible] олары уругчу солун турган.

Сценада оң-база чечектер, чайның каас чараш үезин сагындырып, чайгаар дагларын сеткилди сергедип, хайныктырып кээр.

Уран чүүл көрүлдези районга ам-даа уламчылаар.

О. ЧИҢМИТ.

Редактор В. С. ШАРАВИН

ЧАРЛААЛДАР

Тываның кодээ ажыл-агый техникумунуң кирип өөренир болгаш бот-өөредилгелиг салбырлары 1981—1982 өөредилге чылында студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Кирип өөренир салбырга дараазында мергежилдерге өөредириниң хуусаазы:

Агрономия — 2 чыл 6 ай (он класс дооскаңнарга).

Зоотехния — 2 чыл 6 ай (он класс дооскаңнарга).

Ветеринария — 2 чыл 6 ай (он класс дооскаңнарга).

Ветеринария — 3 чыл 6 ай (8 класс дооскаңнарга).

Кодээ ажыл-агыйның механизастаары — 3 чыл 10 ай (8 класс дооскаңнарга).

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду — 2 чыл 10 ай (8 класс дооскаңнарга).

Бот-өөредилге салбырынга дараазында мергежилдерге өөредириниң хуусаазы:

Агрономия — 4 чыл 6 ай (8 класс дооскаңнарга).

Агрономия — 2 чыл 6 ай (10 класс дооскаңнарга).

Зоотехния — 2 чыл 6 ай (10 класс дооскаңнарга).

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду — 3 чыл 9 ай (8 класс дооскаңнарга).

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге бухгалтер учёду — 1 чыл 10 ай (10 класс дооскаңнарга).

Кодээ ажыл-агыйның механизастаары — 4 чыл 11 ай (8 класс дооскаңнарга).

Кодээ ажыл-агыйның механизастаары — 2 чыл 11 ай (10 класс дооскаңнарга).

Техникумга ССРЭ-ниң эр [illegible] рын хүлээп алыр. Шуут өөренип кирерин 30 хар чедир назылыгларны, а бот-өөредилге-биле өөренирлерге — назылар барымдаалавас, киреринин экзаменнерин чединишкиниг дужаазган, 8 болгаш 10 класс дооскаңнарны хүлээп алыр.

Техникумга кирерде чиигелделиг болур кижилер:

1. Ниити билиг школазын хүндүлел бижик, алдын азы мөңгүн медаль-биле доосканнар, ортумак ПТУ-ларны шылгаралдыг дипломну-биле доосканнар.

2. № 3 форма ёзугаар совхозтарның болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң өөредип чорудааны-биле келгеннер.

3. Өөренир дээн мергежилге 2 чылдан эвээш эвес хуусаада ажылдап турарлар, шериг албанындан халашканнар (ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринге 2 чылдан эвээш эвес хуусаада албан эрттиргеннер).

Билдириишкиниң директорнуң адынга шилип алганы мергежилин айытпышаан бижиир.

Билдириишкинге дараазында документилерни кожар:

8 азы 10 класс дооскаанының документизи (боду-биле), № 286 маяк ёзугаар эмчи справказы, күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (кадр килдизиниң начальнигиниң азы удуртукчузунуң ат салганы), № 3 форма ёзугаар өөредип чорутпан бижик, бөрт чокка тырттырган 3х4 хемчээлдиг 6 фото-чурук, бүдүрүлге характеристиказы.

Өөредилге черинге келгеннер төрүттүнгени дугайында херечилелдерин азы паспортун, шериг билединин азы кирип бижидилгени херечилелиниң боттары эккеп көргүзер.

Өөренирин күзээннер дараазында эртемнерге кирериниң [illegible]:

8 класс дооскаңнар — орус дылга (диктант), математикага (аас-биле);

10 класс дооскаңнар — литератураа (чогаадыг), математикага (аас-биле), а зоотехника, агрономия, ветеринария салбырларынга киририп күзээннер (10 класс дооскаңнар) литератураа (чогаадыг), химияга [illegible] дужаар.

Эртемниң дугайында документизинде чүгле «4» болгаш «5» демдектерлиг 10 класс дооскаңнары «Зоотехния» болгаш «Агрономия» салбырларынга (бот-өөредилге) кирериниң экзамен чокка хүлээп алыр.

Бот-өөредилге салбырынга билдириишкиннерни июнь 1-ден июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Кирериниң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир, сурууд кылдыр кирер санаары — август 21-ден 24-ке чедир.

Бот-өөредилге салбырынга кирериниң экзаменнери: август 1-ден 13-ке чедир, октябрь 13-тен 16-га чедир, ноябрь 18-тен 21-ге чедир.

Техникумнуң кирип өөренир салбырынга киргеннер ниити дүрүм ёзугаар стипендия алыр. Өг-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында справка чеделген, совхозтарның тыва националдыг ажылчыннарының [illegible]

Техникумнуң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Телефоннары: 2-55-93, 2-36-04, 2-43-09.

«Шын» солунга курьерлеп ажылдаар кижилер дарый негеттинип турар.

• • •

Кодээ ажыл-агый министерствозунга мергежилдиг машинкачылар, ажыл-агый эргелекчизи негеттинип турар.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 30. Кадрлар килдизи. Телефоннары: 2-22-50, 2-41-44.

• • •

1981 чылдың май 15-тен эгелеп Кызыл — Абакан — Семипалатинск — Алма-Ата — Фрунзе аразының рейзи хүннүң ужудар аңдарын (мооң мурнунда — неделяда үш удаа ужудуп турган) бүгү хамаатыларга Кызыл аэропорту дыңнадып тур. Ужудуп үнер үези өскерилге чок.

Июнь 1-ден эгелеп Кызыл — Абакан — Кызыл маршрутка вемелде рейсти тургускан. Кызылдан ужуп үнер үези — 11 шак 30 минут (Москва шагы-биле)!

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң [illegible], информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 1240

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелделиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 117 (11615) | 1981 чылдың май 19, вторник | 1925 чылда үндүрлеттинген | Өртээ 2 көп.

КАТТЫШКАН ЭКИПАЖ АЖЫЛДАП ТУРАР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Коваленок, Виктор Савиных, Леонид Попов болгаш Думитру Прунариу чер чоогунуң орбитазынга ийи хүннериниң дургузунда каттышкан шинчилел ажылдарын үргүлчүлеп турар.

Медицина талазы-биле шенелдер экспедицияның экипажының ажылдаар программазында база чугула черни ээлеп турар. Чижээ, космоска ужудуушкуннуң факторларын, деңзи чок байдалга ажылдаарын, информацияларны чыырының болгаш ажылдап кылырының чорудулгаларын космонавтылар шинчилеп көрген. Космоска ужудуушкуннуң байдалдарынга кижиниң психологтуг ажыл-чорудулгазының янзы-бүрү харылзаа байдалын тускай херекселдер-биле шинчилеп көрген.

Конструкция материалдарынга космостуң салдарын тодаргайлаар талазы-биле «Нановесы» деп шенелдени база эгелей берген. Кремнийден кылган пленка массазының өскерлиишкиннерин кедергей чиге айтыр аппаратура-биле демдеглеп турар. Космос аппараттарының оптиктиг янзы-бүрү кезектерин камгалаарынга ол пленканы ажыглап болур.

Космоста херелденишкиннериниң составын шинчилээрнинге «Астро-2» деп шинчилелди чорудуп, оон түңнелинде хоралыг ҳар частицаларын тодаргайлап турар. Космостуң частицаларынга Черниң магниттиг шөлүнүң салдарын тодаргайлаарынга орбитада комплекстиң ажылдаар байдалын база шинчилеп турар.

Владимир Коваленок болгаш Виктор Савиных «Союз-40» корабльдың чедирип берген «П[illegible]» деп установканы эптээн болгаш деңзи чок байдалга соок чуулдуң чыгыырының база соорукуң байдалдарын шинчилеп көрген. Космонавтылар чүрүк тырттырыышкыннарын чоруткан болгаш сүзе шинчээшкиннерин кылганнар.

Медицина контрольунуң түңнелдери [illegible] алырга, космонавтыларның кадыкшылы байдалы эки.

«Салют-6» — «Союз Т-4» — «Союз-40» эртем-шинчилел комплекизиниң ужудуушкунун чогумчалыг чорудуп турар.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫ КЫСКА ХУУСААДА ДООЗААЛЫ

КОЛ ЧҮҮЛ — БЕДИК ТЕМП, ШЫНАР

Час бүрүзү-ле боду онзагай байдалдыг. Он бирги беш чылдың баштайгы чазы Шемиге база ындыг болган. Чамдыкта изиг кээр, а өске хүннерде сооп, хар-даа чааш бээр.

[illegible]ларып белеткеп каан чериниң хөрзүнүн хат-казыргы дээрже дүндүүштелдир каккаш турупдаа бээр. Хоочун агроном, совхоз директору Александр Топаевич Шаалы ол бүгүнү барымдаалааш, часкы тарылгага Көдээ ажыл-агый министерствозунуң база Дуржулга станциязының специалистериниң сүмелерин шыңгыы сагыырын оралдажып келген.

— Тарылгавыс шөлүнүң хөй нуруузу тайга ээзэ черде. Ынчангаш оон массалыг чажылдазынче май 12-ден соңгаар кирдивис — дээш, Александр Топаевич чаштырылга мурнуунуң бүгү ажылдары чогуур өйүнде белеткеттингенин, техниканы, үрезинни, чемишчилилгени белеткээш, чериң шыгын базырарын, болбаазыразын кылырын база-ла шалыпкын дооскан, а оон соонда чаштырылгаже массалыы-биле киргенин бисте тайылбырлады.

Механизаторларның, тараажыларның ажыл-херектерин бүгү талалыг көрүп, таныжары-биле Ак-Кара-Сугда комсомолчу-аныяктарның хову-трактор бригадазынче бисти чоруткан. Ында дүнеки ээлчегге ажылдаан трактористер, поварлардан өске кижи чок. Ону долгандыр калбак-делгем ховуларда трактористер, чаштырыкчылар ДТ-75 деп тракторларда, а олар-биле кады агроном, учётчик, чолаачы, эдикчи дээш өске-даа кижилер чайгылээн чок ажылдаан турлар.

Улуг эвес бо бригада болуунуң ажыл-херээн, мурнунда салдынган сорулгаларны бедик харыысалга-биле билир кижилерден тургустунган демниг коллектив. Оларның аразында хүннүң нормазын 120-ден 160 хуу чедир күүседип турар аныяк коммунист Н. Ч. Оңдар, хоочун дагдыныкчы тракторист Б. Н. Куулар, А. Д. Сат болгаш Н. К. Куулар, М. Д. Оңдар дээш өске-даа механизаторлар бар. Ниитизи-биле бо коллективте 37 кижиниң 17-зи механизаторлар. Оларның хөй нуруузу ийи ээлчег-биле ажылдаар.

— Дүнеки ээлчегге ажылдаарга күнүзүнү мышкаш эвес, харын [illegible] — деп, Андрей Сат чугаалап-тыр. [illegible]

ажылдың шынарынче сагыш салыр. Ынчалзажок мында механизаторлар кайы-даа ээлчегде бедик темпилиг, эки шынарлыг ажылдаарынга чаңчыгып калган болгаш бедик көргүзүгнү чедип алганнар.

Кымның канчаар ажылдап, норма-чижээн кайы хире күүседип турарын кызыл-булуңнда азып каан таблицадан, дайынчы хуудустан дораан билип алыр. «Кым мурнап турарыл?» деп агитхуудустуң ийи 38-жызында: «Кежээниң мурнунда—хүндүлел». «Чалгааның мурнунда—кочу» деп сөстерни бижээн. Оон соонда тайылбыр-даа биживээн. Ракета база самолёт, демир-орук, корабль, машина, аъттыг, а эң сөөлүнде чадаг базып олурар кижини чураан. Мурнакчыларны ракетага, самолётка олурткаш, аттарын бижип каан. А хожудап турар кижини чадаг базып олурар кылдыр чураан.

— Чарыштың түңнелин беш хонуктап үндүргеш, мурнакчыларны 5-тен 9 чедир рубль-биле шаңнааш, бо дайынчы хуудуска мынчаар чуруп көргүзүп турарга, ажылдың дээштии-даа, ажыктыы-даа бедик боор-дур— деп, учётчик К. Ч. Куулар тайылбырлады. Сөөлгү хүннерде хожудааш, чадаг базып олурар кылдыр чурудуп турар кижилер барык чок.

Бүгү ажылдың шынарын кол агроном-биле улусчу контрольдуң бөлүү шыңгыы контрольга алган. Ынчангаш мында ажылды үрей кылган, черни шыы эвес аңдарган, тарааны багай чаштырган дээш катап эде кылдырган таварылга болбаан.

Кара-даа ажыл-ишчилерниң ажылдаарынга, чурттаарынга база дыштаныырынга таарымчалыг байдалды тургусканындан чединиишкин улуу-биле хамааржыр болгай. Совхозтуң дирекциязы мында эргежок чугула чүүлдерни белеткээн. Механизаторларның улуп, дыштаныр өрээлдеринде агарты этчилеп каан оруннарның арыг, силин Чадаана хоорайның аалчылар бажыңында өрээлдерден дудак чок. Чуха[illegible]

ни белеткээш, колдуунда-ла оларның ажылдап турар черинге чедирип чемгерип турар. Совхозтуң төвүнде парторганизация секретары К. К. Люндуп баштаан политинформаторлар, агитаторлар, Чадаананың болгаш совхозта культура бажыңнарының агиткультбригадалары тараажыларның доктаамал аалчылары. Чоокта чаа ол ийи агитбригаданың каттышкан концертин тараажылар улуг сонуургал-биле көргеннер.

— Бо бүгү часкы хову ажылында ажыл-ишчилерни улам соруктуг кылыр, оларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга улуг идиг бээр болгай, ол хемчеглерни ам-даа күштелдирер бис— деп, директор А. Т. Шаалы чугаалап турар.

Ооң-биле кады чамдык четпестер база бар. Хову турлаанда лозуң, плакаттар эвээш. Механизаторларның чугаалап турары-биле алырга Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкыны совхозтуң чамдык тракторларын багай шынарлыг септээнинден ажыл үезинде үрели бээр, ындыг таварылгалар база бар. Часкы-даа, күскү-даа хову ажылдарын комплекстиг ёзу-биле чорудуп, аңаа ипатовчу арга-методтуг калбаа-биле ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирер чогуур.

Ниитизи-биле ажыл-агый 3700 ажыг гектар черге тараа болгаш мал чеми культураларын тарыыр. Ынчангаш часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге чорудуп тургаш, оон [illegible] 25-те доозар [illegible]. Шеминиң чер ажылдыкчылары бо хүннерде шалыпчы ёзу-биле күженниишкинниг ажылдап турар. Маңаа кол чүүл— бедик темп, эки шынар дээрзин олар эки билирлер.

С. ШОЙГУ.
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ЧУРУКТАРДА: дүштеки чаңсар үезинде чөпте парторганизация секретары К. К. Люндуп механизаторларга беседа кылып турары (үстүнде). Агрегаттарның тараазы чаштырып турары (аадаа).

В. КАРА-САЛДЫН фотолары.

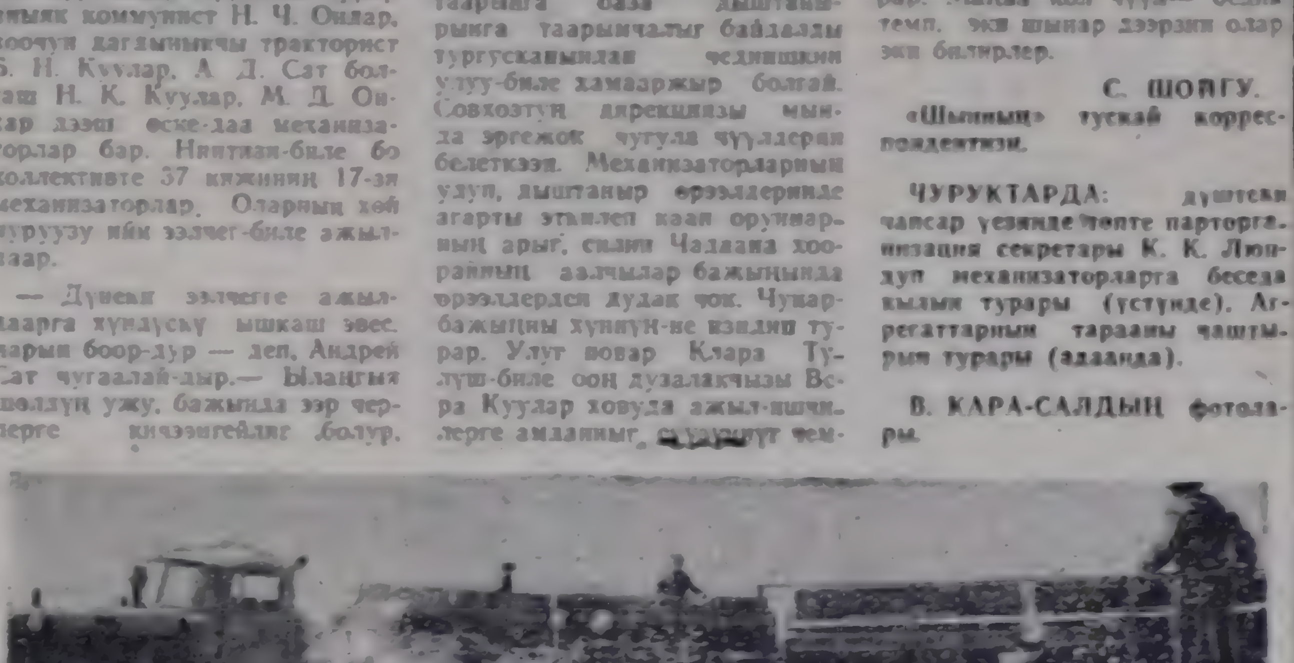

ИДЕОЛОГИЯ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ХУРАЛЫ

Партия райкомнарының база Кызыл хооркомунуң секретарыларының, пропаганда болгаш агитация килдистериниң эргелекчилериниң семинарын СЭКП обкому эрттирген.

СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Канзай семинарны ажыткаш, чүве чугаалаан.

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр чурттакчы чоннуң ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында» партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң [illegible] Г. Ч. Салчактың, «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] бүдүрүлгениң болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга өөренир дугайында» партия обкомунуң Политиктиг [illegible] Ч. М. [illegible]туң, «СЭКП-ниң XXVI съездизи болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгалары» деп темага Тыва АССР-ниң культура министри А. С. Серенни болгаш өскелерниң-даа илеткелдерин, дыңнадыгларын семинарның киржикчилери дыңнаан.

«Идеология ажылдакчыларының Бүгү-эвилел семинар-чөвүлел хуралының түңнелдериниң дугайында» СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак семинарга делгеренгей-биле чугаалап берген.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле семинарның киржикчилери ужурашкан. Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар [illegible] партия организацияларының кылып чорудар идеологтуг, [illegible] сорулгаларын Г. Ч. Ширшин чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаар [illegible] талазы-биле [illegible] киржикчилери дуржулга солушкан.

Төрээн чуртка хөй дүкту

ТЕВЕНИ ЭКИ АЖЫГЛАЗА...

Тарлашкын унунда таңдар баарында эрги хонашта аалга келдивис. Үш өгнүң чанында [illegible] тур. Кыргыыр каапкан, куу-куу апаргылаан бодаганныг тевелер аал келээзинде даг белиинде шөлээн хараган баштап турлар. Мойнунда аргамчы сөөрткен сарыг адан кедээр маннапты. Сактырга, оон дөрт даваны черге дегбейн чораан ышкаш. Дөрүт аъттыг оол аңаа чыпшыр четкеш, дедир сүрүп экелди.

Суурдан кыргыкчылар сөөрткен машина чедип келген. Хөй кезиниде-ле кыстар. Эр кижилер эмдик аданнарны шалбадапкаш, дашаар арыг черже үндүр четкилээрге чоруп, чыдаа дужуп, ору шурап, аксындан көвүк чаштап турда, уруглар коргар турж[у]к, харын аргамчының ужундан тудупкан болгулаар. Тевени ийлендир чыттыргаш, хойгулаштыр хүлүптер. Оон-на кыргып эгелээр. Бир тевени дөрт кижи кыргыыр. Ша-даа четпес доозуптар.

Чаңгыс берге чүве тевени аңдара каары...

Ол аразында көөрүмге, шөлде он ажыг тевени хүлүп каан чыдыр. Хачы даажы ында-мында хылыраар. Бир кижи кызыткан такма-биле аныяк тевелерни демдектээн, мал эмчизи шпризин тудупкан, кыргыттынган тевелерге эм сыкыртып, аныяк буураажыктарны чазап-даа турар болду. Ажыл [illegible]

Кыргаан дүкту савалап база турар. Тевениң дүгүнүң 85 хуузу чөөк болур. Ол кончуг бедик шынарлыг чиг-эт. Теве [illegible] рын пестер-даа аргыыр, чоорганнар-даа кылыр чүве-дир. Ол үнелиг дүкту Эрзин районда «Чаа орук» совхоз чылдада тонна ажыгны кыргааш, күрүнеге дужаап келген. Совхозта бо чылын 220 теве бар. Бир теведен ортумаа-биле 4-5 кг дүк алыр. Кодан тевениң баштыңы ак буураны кыргыырга дүгү 13 кг болган.

Совхозтуң теве кыргылдазында 60 хире кижи ажылдап турар. 4 кижи хүнде 10—15 чедир тевени кыргыыр. Кыргыкчылар Уля Дупчен, Клава Чопчу, Валерий Айыыжы, Слава Седип олар хүнде 14-тен 15 чедир, Дузак Лопсан, Хувискаал Тойба, Вера Моргзин— 16—18 чедир тевелерни кыргып турар.

Кыргыыр эмдик тевелерни тударлары амыр эвес. Бо ажылга Ким-оол Сат, Иван Дупчур, Оолак Алдай-оол олар улуг күштү үндүрүп, шудургу ажылдаан турар.

Совхозтуң тевелери чыл бүрүде өзүп турар. Ынчалзажок эмдик аданнар ажыглал чок, аңаа оъттап чоруур. Будун кодаңда кашт-ла ажыл тевелери бар. Бистиң эрага чедир 2000 чылдар үезинден бээр тевени кижилер мал кылдыр азыраан келген. Теве бодунуң деңзизиниң 10-12 хуузу хире чүъкту сөөртүр. Хүнде 100 км чедир чоруур, а чүъктүгде шакта 10—12 км чоруур. Тевени 4-тен 25 харлыынга чедир эдилээр, а оон назыны 35-тен 40 хар чедер. Тевениң эъдин, [illegible] сүдүн ажыглаар. Теве сүдүнден дымыс, саржаг, быштак кылыр. Сүттүң үзүвүрү 5,4 хуу болур, чылда бир теведен 750 кг сүт саар. Ындыг турбуже, тевени эдилеп ажыглаар чорук чоорту чидип бар чоруур.

Ам бисте теве малды ажыглап турары дыка кудум деңнелде. Малчыннар аалдарынга оларны чайын, кыжын ажыглаар болза дыка эптиг. Оон-биле оттулар ыяш, сиген сөөртүрү артык эвес. Тевени мунуп алгаш хой-даа, инек-даа кадарып болгай-ла.

Кандыг-даа малды азыраанда оон ажыын көөр апаар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга мал ээзинде, оон сүдүнде кижиге ажыктыг болуруңдан аңгыда өске чүү турарыл?

Теве дүгүн ажаап ап турарының байдалы хой, өшкү дүгүн кыргып ап турарынга деңнээрге, арай кааныг эвес болуп турар. Дүшкен дүкту чыырынга кичээнгей кошкак. Кажаа иштинде, кодан девискээринде, хола-хараган баштарында чуладынган дүк-ле хөй.

Ниитизи-биле «Чаа орук» совхозтуң суурда ажылчыннарының болгаш сүт-бараан фермазының саанчыларының теве кыргылдазынга киржилгези идепкейлиг. Маңаа Эрзинниң Культура бажыңының бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилери солун концертти база көргүскен.

А. АЛЕКСЕЕВ.

ӨШКҮ КЫРГЫЛДАЗЫ

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРГЕН

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг «Сүт-Хөл» совхозтуң Алдыы болгаш Үстүү Ишкиннерде 28 кодаңда 10297 баш өшкүзүнүң кыргылдазы доозулган. Өшкүнүң чөөк дүгү совхозка хөй орулга киирер үнелиг чиг-эт. Ынчангаш өшкү дүгүн чогуур үезинде, чидиргиш чок кылдыр ажаап алырынга совхозтуң специалистери, өшкү бригадаларының бригадирлери, түс-түс малчыннар онза кичээнгейни салган.

Кыргылданы багай эвес организастаан. Оон түңнелинде совхозка өшкү кыргылдазы кыска хуусаада эрткен. Кыргыттынган өшкүлерден ниитизи-биле 5 тонна чөөк дүк алдынган. Ам ол үнелиг чиг-эттиниң арыглаан, сорттааш, күрүнеге дужаарынга белеткеп турар.

Өшкүлерни кыптан хүр семис ашкан малчыннар Сат Даваалай, Оңдар Маадыр бир башка оңаштыр 700-700 грамм чөөкту кыргып алган. Кыргыттынган кодааннарга ам удавас өшкү чуулдазын чорудар болгаш чайгы одарларже көжүп эгелээр.

Б. ОНДАР.
Чөөн-Хемчик район.

БУРУН АЛЫРЫ-БИЛЕ

«Кара-Хөл» совхозтуң девискээринге бо чылдың кыжы берге болган. Чүгле апрельди сөөлзүредир хар эрээ болгаш чылыг хүннер эгелээн. Чыс орай дүжкен чорук совхозка өшкү кыргылдазын саадаткан. Ынчалзажок үнелиг чиг-эт болур өшкүнүң чөөк дүгүн чидирбес [illegible] кыргылдаар эвесинзе организастыг киирген.

Кыргылда кампаниязы ам даа түлүктевишаан. Баштайгы сан-медээлерден алырга, кыш берге, час озалдаан болзажок малчыннарның көргүзүгү бедик болуп турар. Чижээ, өшкү кадарчылары К. Хеңниг-оол болгаш К. Шыгаар-оол олар бир баш өшкүге оңаштыр 700-800 грамм чөөк дүкту кыргып алган. Өске-даа кодааннарның түңнели эки болуп турар.

Үнелиг дүкту чидириг чокка дүрген ажаап алыр дээш кыргыкчылар шалыпкын ажылдап турар.

Х. САМДАНЧАП.
Бай-Тайга район.

ТЕМПИЗИ БЕДИК

Каа-Хем районда часкы хову ажылдары кидин түлүк. [illegible] совхоз[illegible] планнының хөй кезиин күүседип алган. Ол ажылды «Совет Тыва» совхозтуң механизаторлары дооскан. Ук ажыл-агый бо чылын 3450 гектар черге тарылгазын [illegible]. Ам 700 гектарга эрте чажар тараа культураларын тараан.

СЭКП-ниң XXVI съездизи аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери 3600 га [illegible] тараа болгаш мал чеми культураларын тарыыр планныг, ам оон 3000 газын тарып алган. «Бурун-гаар» совхозтуң бир дугаар трактор-хову бригадазы тарылгазын дооскан.

Каа-Хемчилер бо чылын ниитизи-биле 7142 гектар черде тараа болгаш мал чеми культураларының тарылгазын чорудар.

«Совет Тыва» совхозта Чимзана Доржунуң [illegible] звенозу, К-700 тракторунуң [illegible] Соцсети СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Лойбан Даваа биле Олег Сат олар часкы хову ажылдарында бедик [illegible] көргүзүп турар.

А. САЛЧАК.

МАГАДЫЛАЛ АМДАН ЭГЕЛЭЭР ТУРБУЖЕ...

Рейд

Эрзин районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, он бирги беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын база социалистиг хүлээлгелерин хуусаазын эрте чедиишкиниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киржир. Мал кыштаглаашкынынга баш удур белеткенир, оон ажыл-агыйжы, бедик организастыг байдалга эрттирер талазы-биле кыйгырыгны республиканың бүгү малчыннарынга үндүрген. Ук эгелээшкинни СЭКП обкому деткээн болгаш бо талазы-биле тускай [illegible].

Мал кыштаглаашкынынга [illegible] бүгү малчыннары таныш[illegible] белеткен хүлээлгелерин ап, кыштаглаашкынга белеткелин эгелей берген. Бо талазы-биле байдал Тес-Хем районда кандыгыл дээрзин «Шын» солуннуң рейд бригадазы хынап көрген. Ук бригаданың кежигүннери районнуң сүт-бараан фермаларынга, чээрби хире кыштагларынга чораан болгаш [illegible] саныыг салчылар, хойжулар, тускай эртемниглер болгаш өске-даа харыысалгалыг ажылдакчылар-биле ужурашкан.

Бо чылдың кыштаглаашкынын бедик деңнелге организастыг эрттирер. Кыйгырыгда алдынган хүлээлгелериниң бирээзи ол. Маңаа хамаарыштыр алырга, байдал бо хүннерде чогумчалыг. Мыйыстыг бода малдың хорамчазы эрткен чылдың бо үезинден 76 хуу, шээр малдың —82 хуу, чылгының—68 хуу кызырылган болгаш мыйыстыг бода мал өстүрериниң чыл планы 101 хуу, инектиң—101,7 [illegible] —115 хуу, чылгының 101 хуу күүсеттинген. Күрүнеге сүт саарының [illegible] 113 хуу, эът садарының—140 хуу күүсеттинген. Хамык малчыннар чалагже организастыг көшкен. Бо бүгүнү рейд бригадазының кежигүннери өөрүшкү-биле демдеглээн.

Май айны кыштаглаашкынга белеткелдиң шалыпчы айы кылдыр чарлаанының чугулазы кынга даа, ылангыя Эрзин биле кожа чурттап турар болгаш ол район-биле социалистиг чарышты тес-хемчилерге билдингир. Ындыг турбуже, кыйтырыг-биле таныжылга ам-даа уламчылавышаан.

Ак-Кожагар — «Чодураа» совхозтуң № 3 хойжу бригадазының төвү. Алыыы төп чер болганда, бо кыштаг өскелеринге үлегер болур ужурлуг. А ында септелге эгелевээн. Оол туржук коданның богу безин аштаттынмаан. Кажаа чанында көржеңни үш-баш чок октапкан — аназ-ла хорум. Ында-мында токпак, манза, демир-дес дээш. [illegible] кажаада чаттыла берген чыдар, [illegible]. Хураган [illegible] бригадаларда мал чеми база олчаан, ында печка бузук, сойдунмаан хураган сегн безин чыткылаар.

Бир бажыңда (бригаданың кызыл-булуңунда) кыштагларже электри шугуму шөйүп турар улус бар. Ол бажыңның чүүгүү даштын кодандан ыраглабас. Кодаңда ол улустуң чагы бажыңга кадаар шил лонгаларындан эгелээш сывырган-демирлеринге чедир херексели база эмге-сескге чок.

Ол-ла бригаданың Ак-Өдекте кыштаанда көржеңни артымы сандаргай, а бир сараат сиген кажаа чок, мал мөөгүлендир чип каапкан. Сигенниң кажаазын хой кажаалаар дээш чазагже көжүре берген.

Чумур-Ой артында Татьяна Ашак-оолдуң кыштаанда көржең хоортунмаан. Кыштагның эрги көржени кажаа артында чатты берген чыдар. Хураган кажаазының печказын эртке эйылдыг кылдыр салган. Мал чемиииниң артыын база-ла хоорган ынын көржеңни хоорган, турум ёзугаар чып каан. Хураган кажаазының көржениниң чамдыызы хоортунмаан, печказы бузук, соң шою чок.

Эрткен чылын ол кыштагга чаа бажың туткан. Ооң печказын шала салганындан кым-даа чаа кыштаваан. Ам ында шил артпаан—бузулган, үш рама шуут чок, өскелери сынык. Бажыңның эжик шүнчүүнүнден оорлуп калган. Дээвиринниң рм чок. Даштын өдек бедидер көржеңнели бергенинден хураган кажаазының эжин ажыттынмастаан, рейд кежигүннери ынаар үңгеп кирер ужурга таварышкан.

Кошкар кадарчызы Танов Шойдактың кыштаанда чаңгыс-ла эрги кажаа бар, бажың туржук сери безин чок. Кажаавыс эжин бичии болганындан кижи ынаар үңгеп кирер. Дээвири ойбак-дыдык. Бо [illegible] кылыр ажыл конгүт хөй.

«Тес-Хем» совхозтуң Ортен сүт-бараан фермазы кыштаандан бир километр хире черде келгенден бээр ай чеп пээн. Ол хирезинде чамдык бажыңнарының соңгалары буступ калган, кодан иштин ашттаттынмаан, сигенниң бөлүп, эде саттаваан. Бир инек кажаазы аштаттынмас [illegible] эрги [illegible] сотпаан [illegible] сеппээри [illegible] турар. Ферманың ажылчыннары чайын маңаа турган сигенчилер дөмей-ле тө базып каапкан дээр хоон биле септелген [illegible] турар.

«Чодураа» [illegible] раал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи майның 25 үезинде чайлагже көжер дээш, кыштаглаашкынга белеткелди шудургу чорудуп турар. Олар кодан иштин болгаш кажааларны арыглаан. Котельнаяны аштааш, котелдарының хүлүн үндүрген. Бо хүннерде чугайлаарынга белеткенип турар. Инек кадарчылары сиген шөлдеринде сиген кажааларын септеп, кур ашкан сараттарнын [illegible] рып эгелээн. Ооң-биле чергелештир ферманың чайын сиген [illegible] турар. Олар 200 инек кирер бүрүн дериглиг кажааны тудугжулардан улавас дулээн алыр.

Рейд кежигүннери «Чодураа» совхозтуң хойжузу Конгу Маадыр-оолдуң коданындан өске бо чылын онзагай бөлген кыштагларга таварышпаан. Мал чемин бажыңда кыштаг бүрүзүнде аргаан. Ынчалза-даа оон мал [illegible] чылдыы конгүт багай. Ылангыя үнелиг мал чеми болур витаминниг сиген далганы кыштаг санында 2—3 ары 4—5, а Н. Дошкуттуң кодаңында 20 [illegible]

Кыжын тывылбас фонарьлар, дужааттынмаан алы-кеш база-ла кыштаг бүрүзүнде 2—4-тен эвээш эвес. Элээн каш кыштагда электри шугуму чединд-даа болза, бажыңнарже киирттинмээн. Оңгачаларны ында-мында октагылапкан, чамдык коданнарда чыггаң-даа болза, олары кажаа иштинде эвес, а даштын күн караанга кажып чыдар. Магадылал амдан эгелээр турбуже, мыйыстыг бода малдың 22 кыштагда, шээр малдың 178 кыштаанда кылыр ажыл конгүт хөй. Ол бүгүнү бо [illegible] бүгү күштү мөөңнээри ажыл-агыйлар удуртукчуларындан, тускай эртемниглерден — кодээниң бүгү ишчилеринден негеттинип турар.

Рейд бригадазының кежигүннери:

К. ЛАПЧАА — районнуң улусчу контроль комитединиң инструкторлу.
И. ДАНЗУРУН— «Чодураа» совхозтуң хойжузу, район Совединиң депутады.
К. ЧООДУ. С. ЧООДУ— «Шынның» корреспондентилери.

Май—шалыпчы ай

СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлерин —

амыдыралга

ОРУК ЭРТИНГИР БОЛЗУН ДЭЭШ

СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлерин ханызы-биле өөренмишаан, амыдыралга боттандырар дээш автомобиль оруунуң тудуунуң болгаш ажыглалының талазы-биле бүдүрүлге эргелелиниң бүгү коллективи күжениишкинниг ажылдап келген. Бистиң эргелелдиң салбырлары чылдың эгезинден тура 1981 чылда салдынган сорулгаларны күүседириниң хемчеглерин ажылдап кылгаш, социалистиг хулээлгелерни алгылаан.

Республиканың оруктарында харысалгалыг үе — часкы-чайгы ажыглаага оруктарны белеткээриниң ажылдарын кидин түлүк чорудуп турар. Часкы-чайгы сезонда оруктарга шимчээшкинниң хемчээли кончуг улгадыр болгаш оруктарның байдалынга онза кичээнгейлиг хынап, ооң ажаалдазының акижилеринге кичээнгейни [illegible] чугула. Мындыг үелерде организастыг болгаш материал-техниктиг белеткелди [illegible] чорударын негерген.

Эвээш эвес ажылдарны оруктар 1980 чылда кылып чорутан. 102 километр автооруктарга капитал септелгени чоруткан, 283 погон метр көвүрүглерниң тударынга 7543 муң рубль, 158 километр оруктуң, 244 погон метр көвүрүгнүң ортумак септелгезинге 1576 муң рубль чарыгдаттынган. Оруктарга озал-ондак болдурбазының ажылдарынга 1239 муң рубль [illegible].

1981 чылда көрдүнген ажылдар эвээш эвес. 106 км оруктарга, 94 погон метр көвүрүглерге 8210 муң рубльдиң капитал септелгезин, ооң ангыда 206 км оруктарның, 214 погон метр көвүрүглерниң ортумак септелгезинге 2291 муң [illegible] ажылдарын чорударын планнаттынган. Бо чылдың бирги кварталында ол ажылдарны чорударынга эргежок чугула материалдарны белеткеп, аңаа ажыглаар машина-техниканың септелгезин чорудуп келген бис. Ону тодаргайлап көргүзер болза [illegible] Бай-довурак шивээзи-биле 24 муң кубометр негеттинер болза, ооң 16 муң кубометрин (60 хуузу), үүрмектээн сай-даш 149 муң кубометрден 97 муң кубометрин (65 хуузу), капитал, ортумак болгаш үүрмек септелгелерни чорударынга шупту 6000 тонна битум херек болза, амгы үеде ооң 3200 тонназы (50 хуузу) белеткеттинген.

Амгы үеде кежиглерде паромнарны шуптузун эдип, септээн болгаш оларны ажыглап эгелээн. Бай-Бел [illegible] чоогунда Улуг-Хемниң кежиинде паромнуң тудуур оруктарын чаартып кылган. Орук ажылдарынга ажыглаар автогрейдерлер, бульдозерлер, катокмашиналар бүрүн септеттинген. Кызылда, Туранда, Ак-Довуракта, Абазада, Казанцевода асфальт-бетон заводтары ажылдап турар.

Абакан — Кызыл — Ак-Довурак, Абаза — Ак-Довурак, Кызыл — Эрзин, Кызыл — Сарыг-Сеп аразында оруктарның оңгул-чиңгилин септеп эгелээн. Часкы хар эрээн соонда оруктарда дыка хөй ӳрелиишкиннер болгулаан: оруктарның кыдыгларын [illegible] суг үрей шапкан, чамдык черлерде деңгелчиктер, дестектер кестип келгилээн. Бо үрелиишкиннерни эдер талазы-биле эргелелдиң салбырларында тускай хемчеглерни ажылдап кылгылаан. Бистиң ажылдакчыларывыс КАИ-ниң болгаш автотранспорт эргелелиниң ажылдакчылары-биле автооруктарның чоокы [illegible] чоруткулаан. Хар эрээн соонда орукка озал-ондак болгу дег, шимчээшкинге айыылдыг участоктарны илереткен, оруктуң машина эртер кезээн демдеглээн болгаш орук демдектерин, доктаар черлерни чаарткан. Бо талазы-биле Абазаның, Ак-Довурактың, Минусинскиниң орук септелге-тудуг участоктары эки ажылдаан. Олар автооруктарның септелгезиниң, ажаалдазының планнарын ажыр күүсеткилээн, оруктарның тудуг эвес септелгезин эки шынарлыг чоруткан, орук демдектерин чаартып, автопавильоннарны бүдүн септээн, а Туранның орук септелге-тудуг участогу чыл санында планныг онаалдаларын күүсетпейн турар болгаш оларның харылаар участогунда Веселый арттың кырында, Нолёвкада, Буйбада оруктарның байдалы багай.

Орук септелгезиниң болгаш ажаалдазының ажыл-агыйларының мурнунда белен эвес сорулгалар салдынып турар. Күрүне, республика, область болгаш түс чер ужур-дузалыг оруктарның транспорт-ажыглал байдалын чогуур деңнелге тургузар болгаш оларны ажаалдап хайгаарап [illegible] чылдың кайы-даа үелеринде кошкатпазы бистен негеттинип турар. Ындыг түрбүже Эрзин, Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Таңды, Кызыл районнарда орук ажыл-агыйларының удуртукчулары харысалганы кошкадып, ук районнарда оруктарның байдалын экижитпейн турар.

Ооң ангыда орукка шимчээшкинниң озал-ондак чогу болгаш оруктуң байдалы чолаачыларның сагылга-чурумундан база хамааржып турар дээрзин утпаза чогуур. Чүгле чолаачыларның [illegible] оруктарда ужур үстүргүлеп клапкан түмбочкалар, чагылар, орук демдектери болгаш автопавильоннар бо-ла таваржыр.

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде орук ажыл-агыйларының улам ыңай хөгжүлдезинче онза кичээнгей салдынган. «Магистральдыг автооруктарның хөгжүлдезин дүргедедир. Көдээ черлерге автооруктарның тудуун калбартыр. Орук тудуунуң, септелгезиниң болгаш ажаалдазының шынарын экижидер, шимчээшкинниң озал-ондак чок болурунче онза кичээнгейни салыр» — деп съездиниң документилеринде бижиттинген болгай. Ол айтышкыннарны оруктулар ажылынга дорт удурткулга болдурар ужурлуг.

Ынчангаш шак ол сорулгалар-биле холбаштыр бистерден, оруктулардан оруктуң четкилерин улам экижидер, транспорт-ажыглал шынарын бедидерин негеттинип турар. Бүдүрүлге-экономиктиг ажыл чорудулгазынче орук ажыл-ишчилериниң чогаадыкчы [illegible] мобилизастаныпкаан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ажылдаар бис.

В. ГЕОРГИЕВСКИЙ,
автоорук тудуунуң болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелелинде улуг инженер.

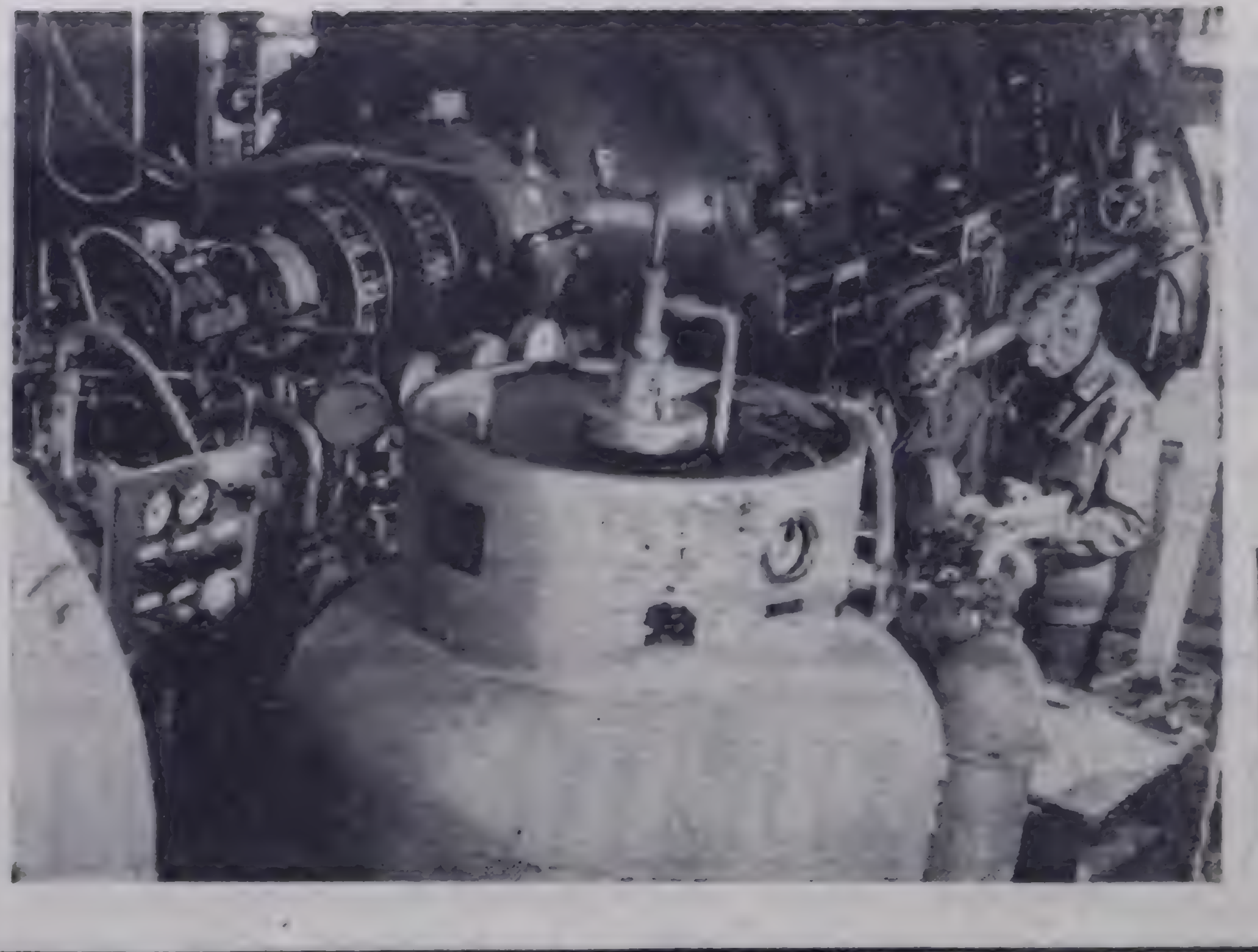

СООКТАН ТУРГУСТУНАР ЭНЕРГИЯ

Абсолюттуг нуль температура үезинде дыка хөй металлдар удурланыышкыныны барык шуут чидирери билдингир. Бир эвес дамчыдыкчыны казыыр 269 градус температуралыг соок гелийге суптар болза ындыг байдал металлга тургустунар. Ленинградтың эртемденнери энергия машиназы кылыр бүдүрүлгелер болгаш металлургтар-биле кады ажылдап тургаш, электри машиналарын кылып турарының үезинде соок температураны ажыглаар деп шиитпирлээн. Ынчангаш амгы үеде соодулганың гелийлиг системазы-биле тургустунган чаа хевирниң турбогенераторун — 20 муң киловатт күчүлүг дүржулга хереселин кылып алганнар. Күштүүнүң талазы-биле ооң-биле деңнээй аңаа генераторларга бодаарга, ол ийи катап чиик болгаш ажыктыг херекчээшкинниң коэффициентизи база хөй болган. «Электросила» каттыжыышкынында тургузуп турар 300 муң киловатт күштүг криогенниг турбогенератор база ындыг шынарлыг болур.

ЧУРУКТА: криотурбогенераторнуң ниити хевири

М. БЛОХИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

«Мөген-Бүрен» совхозтуң хойжузу, Мөңгүн-Тайга район Советиниң депутады Дарья Кожербейевна Иргит 1975 чылдан эгелеп төрүүр хөй кадарып келген. Ол 1980—81 чылдың кыжынынга база хынамчалыг белеткениң, 10 тонна хире сигенни кескеш, кыштаанга сөөртүп чедирип алган турган. Ноябрь ортан үезинден эгелеп совхозтуң девискээринге улуг хар чааш, малчыннарның бергедээшкиннерге таварыштырган. Ынчалза-даа кызымаккай малчын хоюн хүр кыш ажырып, берге кышты шыдамык эрткен.

У-Д. ИРГИТ.

АРГА-ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

Барыын-Хемчик районнуң көдээ болгаш суур Советтериниң даргаларының болгаш секретарьларының дуржулга солчуруунуң үнүүшкүннүг семинары болуп эрткен. Семинарга райкүүскомнуң килдис тер эргелекчилери база киришкен.

Семинарны Аксы-Барлык көдээ Советиниң баазазынга эрттирген. Ооң киржикчилери Аксы-Барлык көдээ Советиниң соңгукчуларының берген чагыгларының боттанып турарының дугайында чугаалажып, дуржулга солушкан.

Семинарны райкүүскомнуң даргазының оралакчызы В. П. Селюк ажыткаш, райкүүскомнуң секретары М. С. Хертекке сөс берген. Ол чугаазының эгезинде партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде Советтерниң сорулгаларын айтып, ажыл-чорудулгазынга ханы анализти бергенинге доктааган. Ооң-биле кады соңгукчуларның чагыглары деп чүл, кандыг-кандыг чагыглар турун болурун болгаш ону күүседиринге Советтерниң депутаттарының хүлээлгелерин тодарадып тайылбырлаан. Советтиң организастыг бирги сессиязынга бадылаан чагыглардан ангыда, депутат соңгукчуларының мурнунга отчёт берип турар үеде берген чагыгларны кандыг темпилиг күүсезип боттандырарының талазы-биле тайылбырны семинарның киржикчилеринге кылган.

Аксы-Барлык көдээ Советиниң даргазы П. К.-Т. Хомушку соңгукчуларның Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң, район болгаш көдээ Советтерниң депутаттарынга берген чагыгларының канчаар күүсеттинип турарын чугаалаан. 17 чагыгларның 10-ну бо хүннерде күүсеттинип турар. Чагыг ёзугаар 40 оруннуг уруглар ясли-сады, кадарчыларга чаа хөй кажаалары, 12 аал ишти чурттаар 6 чуртталга бажыңы, 20 машина, трактор пирер гараж ажыглалга кирген.

320 олуттуг школа тудуу, суурнуң электри шугумун чаартыр, кадарчыларга чуртталга бажыңнары тудуп бээр, аныяктарга спорт шөлчүгежи кылыр айтырыгларның кажан боттанып эгелээри билдинмейн турарын күүском даргазы шугумчулеп чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Михаил Мөңгүш семинарга соңгуттурган округунуң соңгукчуларының берген чагыгларының күүселдезин боттандырар дээш канчаар ажылдап турарының дугайын чыылганнарга таныштырган. Чижээ, соңгукчуларның чагыы-биле механизаторларга чуртталга бажыңнары болгаш ясли-сад тудар дугайында чагыглар күүсеттинген. Чаа школа тудуунуң болгаш электри шугумун чаартыр дугайында айтырыгны хамааржыр черлеринге ооң тургузуп турарын ол чугаалаан, электри шугумун чаартыр айтырыгны чоокку үе иштинде шиитпирлээри-биле чогуур хемчеглерни ап турарын ол дыңнаткан. Ынчангаш үстүнде күүсеттинмейн турар чагыгларны боттандырар талазы-биле доктаамал ажылдаар мен деп, депутат саналынга чугаалаан.

«Барлык» совхозтуң директору Ч. Х. Дожулаа совхозтуң девискээринде турар көдээ Советтерниң соңгукчуларының чагыгларын канчаар боттандырып турарының дуржулгазын чугаалаан. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Доруун-оол-биле кады Хөнделен көдээ Советте соңгулда округтарындан соңгуттурганын ол эгезинде чугаалаан. Бистиң округтарывыстың соңгукчуларының чагыгларының хөй кезии күүсеттинген. Хөнделен суурга электри дамчыдылгазы кииргени, Хөнделенче машина оруун эде кылып, экижидер болгаш көвүрүг тургузар, чаа магазин тудар, школага доктаамал машина бээр дээн чагыглар күүсеттинген. Чунар-бажың тудуу тудар, кудук кастырар дугайында чагыглар ам күүсеттинип эгелээн. Хөнделенге уруглар ясли-сады болгаш чаа интернат тудар дугайында чагыглар бо чылын шиитпирлеттинмес апарган. Совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырынга чунар-бажың болгаш чуртталга бажыңнары тудар дугайында чагыгларының күүсеттингенин ол демдеглээн. 150 олуттуг клуб туттунуп турар. Ооң ангыда Кызыл-Тайганың малчыннарынга магазин болгаш бир чуртталга бажыңы тудуп бээр дугайында соңгукчуларның чагыглары май айның эгезинде күүсеттинер деп депутат чугаалаан.

Семинарга Аксы-Барлык көдээ Советтиң улус өөредилгезиниң, культураның болгаш кадык камгалалының талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы Сегбе Мария, көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы Саая Көк-оол олар база ук комиссияларының ажылының арга-дуржулгазын өскелер-биле солушканнар.

Түннелинде семинарның киржикчилери суурда агит-квартираларның ажылы-биле таныжыпканнар.

Ф. СЕГЛЕҢМЕЙ.

Советтер амыдыралы

Сельхозтехкурумнуң Чадаана каттыжыышкынынга К. Н. Кара-Моңгуш он беш чыл ажылдаан. Чылдызынга аппаратуразының шимчедикчилерин септээр талазы-биле дөрткү разрядтың слесары. Ол бодунуң мергежилин эки билир болгаш аңаа дааскан кандыг-даа ажылды дүрген болгаш шынарлыг кылып турар. Бодунуң байлак дуржулгазын Калдар-оол Нурзетович аныяк ажылчыннарга дамчыдып берип турар.

ЧУРУКТА: коммунист К. Н. Кара-Моңгуш.

З. КРИВДИКТИҢ фотозу.

ХОВУЛАРДАН МЕДЭЭЛЕР

БАЙ-ХААК. Таңды районнуң совхозтарының шөлдеринде часкы хову ажылдары кидин түлүк чорупт турар. Тока аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери Оңгар-Ховуда бир муң 100 гектар черге мал чеми культураларны тарып дооскан. Ооң 597 газында сула, ооң өскези добай. Коммунист Николай Манзырыкчының удурткан звенозу социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чорупт турар. Ооң агрегадлы хүннүң-не ийи норманы күүседип келген.

Ол-ла совхозтуң ийи дугаар хову-трактор бригадазы 800 ажыг гектар черге сула тараан. Хаак деп черде кол культура кызыл-тастың тарылгазы эгелээн.

ТЭЭЛИ. Бай-Тайга районнуң девискээринге часкы хүннерде болган чаъс-чаашкыннар тарылгага таарымчалыг байдалды тургускан. Ында ажыл-агыйның механизаторлары чериниң ол-шыгын чеп ажыглап, шык базырыышкынының илиирткээшкинин дооскан.

Бо хүннерде районда эрте чажар тараа культураларының тарылгазы чорупт турар. «Тээли» совхозтуң «Найырал» салбырының механизаторлары майның баштайгы хүннеринде бир муң гектар хире черге кызыл-тасты, суланы болгаш хөй чылдыг мал чемиңи культураларын чажып тараан.

Салбырның механизаторларының аразында социалистиг чарышты организастаан болгаш ону чеди хонук санында түннеп, мурнакчыларны илередип, мактап-шаңнап турар.

М. КАРАШ.

«Шыңга» чагаалар

ШЫҢГЫЫ ДОҢГУТКАН

Бо чылдың мартта редакцияга Хорум-Даг суурдан чагаа келген. Ында аъш-чем магазининиң садыгжызы Билчинмаа Ондарның хүнде каш-даа [illegible] ажылап, хлеб болгаш өскелээ эргежок чугула аъш-чем бараанарын уззуктелдирип турарын бижээн.

Улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Советиниң күүскомунуң даргазы Д. С. Куударның ук чагаага хамаарыштыр редакцияга харылааны болза:

Редакциядан келген чагааның ызы-биле тускай комиссия ажылдаан. Садыгжының адрезинге болган четпестер [illegible]. Совет садыгның чурумун хажыдып турганы дээш Б. Ондарны райпо [illegible] шыңгыы доңгуткан. Хорум-Даг садыгның ажылын экижидериниң хемчеглерин райпо баштаар чери ап турар.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЖЫЛДАП КЫЛГАН

Ий ортумак школазының интернадының, кадыкшылга школазының столоваяларының [illegible] аъш-чем артынчыларын кайы хамаан чок төп турарындан аңаа ыт, куш чыглып, суурнуң санитар байдалынга таарышпас дээрзин илереткен [illegible] чагаазы редакцияга келген.

Улус депутаттарының Тожу район Советиниң күүскомунуң даргазы Т. Моңгуштуң ук чагаага харылааны:

Авторнуң бижип турар фактылары шын. Райкүүском, Ий көдээ Советиниң күүскому болгаш районнуң санэпидстанциязы ол суурга тускай хыналданы кылып, байдалды [illegible] хемчеглерни алган. Школалар, уруглар албан черлериниң дузалаар ажыл-агыйынга аъш-чем артыын моон соңгаар ажыглаарының дугайында райкүүском бо чылдың март 25-те шиитпир хүлээп алгаш, тускай хемчеглерни ажылдап кылган.

ПЛАННЫ АЖЫРАР

Эрзин районда «Чаа-орук» совхозтуң Сувураада сүт-бараан фермазының коллективи СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги чартыында 47 тонна сүт садар планын бо хүннерде күүседип турар. Бар курлавырларын санап көргеш, июнь 20-ге чедир 30 тонна сүттү немей садарын көрүп, чартык чылдың планын 152 хуу күүседир деп шиитпирлээн.

Фермада 126 инектиң 98-зин саап турар, а артканнары удавас бызаалаар. Ферманың саанчылары шупту 9 кижи, олар алган хүлээлгелерин күүседип турар. Саанчылардан Римма Чүрүк бодунга бижыглаан 14 инектен хүнде 114 кг, Дандаа Бады-хөө 13 инектен 115 кг, Саны-Маадыр Салчак 13 инектен 115 — 116 кг, аныяк саанчы Наташа Дешки 10 инектен 90 кг сүттү саап ап турарлар.

Бо кышты ферма улуг бергедээшкин чокка ашкан. Эрткен чылын мал чемин четчири-биле белеткеп алганы болгаш коллективте саанчылар, малчыннар боттарының онаашкан ажылын ак сеткилдии-биле кылып, алган хүлээлгелерин күүседир дээш бүгү күжүн организастап келгени улуг идиг болган. Сүт саалдазын күүседири-биле чергелештир малдың баш санын бүрүн камгалап, 100 инектен 80 бызаа алыр дээш ажылдап чорупт турар.

Бызаа ажаанчызы Анна Домбаа бодунга бижыглаан бызааларын эки ажаап өстүрүп турар. Ол ам 70 бызааны ажаап турар. Инек кадарчызы Базыр Лагаан база кызымаккай ажылдап турар.

Фермада саанчыларның чуртталгазы, культура хандырылгазы багай эвес. Фермага автолавка, кино болгаш агитбригадалар кээп турар.

Күрүне планын ыяап-ла күүседир болгаш ажыр күүседири дээш Сувурааның сүт-бараан фермазының коллективи бүгү күжүн салып, бар курлавырларын бүрүн ажыглап турар.

А. АРАПЧОР.

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарыш бүгү чурттаазында ышкаш, бистиң республиканың [illegible] коллективтиң бүрүнүнде, бүдүрүлгелерде, албан организацияларда калбарткан.

Эрзин районнуң херечлекчилер ниитилелиниң ажылдакчылары он бирги беш чылдың [illegible] онаалдазын, социалистиг хүлээлгелерин [illegible] күүседир дээш чыл эгезинден тура күжениишкинниг ажылдааш, эрткен бирги кварталда көрдүнген сорулгаларын чедимчелиг боттандырган. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыш дугайында доктаалынга районнуң кооперативтери [illegible] чарышты улам калбарткан.

Бо чылдың эрткен айларында алдынган социалистиг хүлээлгелер [illegible]. Чижээ, үүрмектеп садар бараан саарылгазының бирги кварталда планныг онаалдазы 102, ниитиниң чемненилгезиниң — 108, боттарының бүдүрүп үндүрер продукциязының планы — 111 хуу боттанган. Бирги кварталда ажылының ол темпизин кооператорлар апрельде кошкатпаан. Аңаа чүү идиглиг болуп турарыл?

Бүдүрүлгениң курлавырларын долу ажыглаарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин [illegible] болгаш [illegible] рынга социалистиг чарыш улуг идигни берип турар. Социалистиг [illegible] лер ниитилелиниң баштаар чери, партия, профэвилел, комсомол [illegible]. Ынчангаш магазиннер, бригадалар аразында болгаш тускай [illegible] социалистиг чарышты калбарткан. [illegible] шупту хаара туттунган. Садыгжы-даа, [illegible] ни салдынган. Ооң түннелинде беш кижи кежигүннүг коллектив ай, квартал санында үндүрүп турар.

Чарыштың мурнакчызы болган күш-ажылдың кижизи бистиң чурттуң хүндүткел-биле бүргеткен болгай. Ак сеткилдиг, [illegible] ажылдакчыларны өй-шаанда өөрүнге дыңнадыр, илередири, шаңнап-мактаары чаагай ажыл херекке ооң болгаш өскелерниң хей-аъдын көдүрер. Ынчангаш күш-ажылдың байырлалдарын, [illegible] хүлээлгелерин [illegible] ажылчын мергежилин [illegible] эрттиреринден ангыда [illegible] кескү черде тургускан. Күш-ажылчы маргылдааның түннелин ында ай санында чырыдып турар. Мурнакчыларның аразынга хожудап турарлар чок кылдыр кестүрү кымга-даа күзенчиг. Социалистиг чарышты [illegible] ниң кол негелделериниң [illegible].

Ооң түннелинде планныг онаалдаларын күүсетпейн баар [illegible], колдуунда чок деп болур, мурнакчыларның саны [illegible].

Ажылдың кандыг-даа адырынга чедиишкинниң [illegible] ниң ында кижилерниң кызымаан, [illegible] харысалгазындан кол хамааржыр. Кооператорларның [illegible] коммунистиг ёзу-биле көрүп, боттарының билиин харам чокка берип, чоңга төлептиг бараан болуп турарлар хөй. Чижээ, социалистиг чарыштың мурнуку одуруун Н. Норбу [illegible] районнуң төп хеп магазини, столовая (эргелекчизи Н. Шактар), З. Буду, В. Лама оларның эргелекчилээни Эрзин. Нарын суурларда идик-хептер бараанарының магазиннери [illegible] мурнуку одурууну доктаамал [illegible] культуразын чедип ап [illegible]. [illegible] үүрмектеп садар бараан саарылгазының ай санында планныг онаалдазын 100—110 хуу чедир күүседип турар.

[illegible] чылдың түннели-биле «Мергежилдиниң тергиини» атты автомагазиннер садыгжыларының [illegible] аразындан Л. Дажымба, поварлардан — Г. Ховалыг, садыгжылардан — Ш. Уржук, Д. Бады-Моңге, М. Аракчаа, белеткел конторазындан — Л. Боодей олар чедип алганнар. Амгы үеде 138 кижи күш-ажылдың коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинде киржип турар. Оларның 36-зы, 4 бригада коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары атты чедип алган.

Пекарняның бүдүрүп турар продукциязының шынары эки. [illegible] М. И. Голенкинаның удуртулгазы-биле [illegible] ажылдакчыларга [illegible] амтаннығ хлебти, далгандан янзы-бүрү [illegible] бижып берип турар.

Кооператорлар аразында социалистиг чарышты [illegible] кылдынган чүүлдер-биле чергелештир четпестер ам-даа бар. Ону чайлаттынган, [illegible] культуразын экижидип, улам кызымак ажылдаар бис.

Н. НУРЗЕТ,
райпода профэвилел местимунуң даргазы.

ХӨЙ МЕРГЕЖИЛДИГ

Лайыш Девек-Кежегеевич Ондар 1953 чылда, хып дээн [illegible] ажылчын мергежилин шилип алыры-биле Чөөн-Хемчиктиң [illegible] турган дуржулга станциязынга чедип келген. Ону бир автомашинага чүдүрүкчүлээр кылдыр хүлээп алган. Техникага сундулуг аныяк кижи ол-ла чылын чолаачылар курузун дооскуп алгаш, аңаа чолаачылап эгелээн. Ажылдап турган [illegible] бүдүрүлгениң [illegible] чолаачыларының бирээзинге саналып келген.

А алдан чылдарның эгезинде Д. Ондар тракторист, комбайнер мергежилдерни база шиңгээдип ап, чайгы үелерде трактористеп, күзүн тараа ажаап алыышкынынга комбайнерлеп ажылдаар чаңчылдыг болу берген. Ооң-биле чергелештир ол машиналарның, тракторларның, комбайннарның улуг-биче септелгелеринге идепкейлиг киржип келген.

Сөөлгү чылдарда ол «Тыва» совхозтуң МТМ-де инструментальщиктеп ажылдап турар. Чаңгыс чер чурттугларының ооң дугайында «[illegible] ажылы чок, кылбас-тутпазы чок, алдын холдуг шевер» деп чугаалаары-даа чөп. Совхозтуң чолаачылары, трактористери, септекчилер, комбайнерлер берге таварылгада Д. Ондардан дуза диләэрге, ол күзелдии-биле база тывып, айтып бериг. сүмезин кадар. Ол хостуг шактарында [illegible] болгаш демирден янзы-бүрү чүүлдерни шеверлеп кылырынга база ынак. Ооң ындыг ажылдарын чаа өглерге аныяктарның [illegible] рындан көрүп болур. Суурнуң дыка хөй бажыңнарында кудуктарны база ол кылган.

Лайыш Девек-Кежегеевич [illegible] дээш өртектиг барааннар-биле, хүндүлүг бижиктер-биле шаңнаткан келген болгаш Москвада Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге база барып чораан.

М. КАВАА-САРЫГ.

СОВЕТ ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТЕ

Эң-не амданныг болгаш үнелиг дээн чаңдык мөөгүлерден дудавас үнүштерниң бирээзинге орлак хамааржыр. Ол дээрге Уссурийск тайгазында үнүп турар, ам чыылдазы кидин түлүктээн үнүш болур.

Орлак—Ыраккы Чөөн чүктүң мурнуу талазында үнүп турар, ында ооң курлавыры дыка хөй.

Тайгада үнүп турар ол кайгамчык чемни чүгле Ыраккы Чөөн чүктүң чурттакчылары улуг сонуургал-биле чип турар эвес, сибирьжилер база күзелдии-биле чемге херелеп турарлар. Ооң сывында витамин элбек, чемгир чулук-биле [illegible]лдушкан. Ону Приморьеден [illegible]ымыкы Соңгу чүктүң районнарынче, БАМ-ның тудугжуларынче, Якутияже чорудуп турар. Аныяк үнүштерни он хонук дургузунда дузаап, оларны магазиннерже киирер.

• • •

Амурда Комсомольскиниң тудуп турган тудугжуларның камгалап арттырып кааны Силиниң мяш парыгын бойдустуң музейи кылдыр чарлаан.

Тайга черниң ол булуңу кайгамчык. Ыраккы Чөөн чүкте үнүп турар бүгү-ле үнүштерге аңаа таваржып болур. Чойган чанында шиви бедип үнген, дыттың «кожазы» лимонник, черлик виноград жасмин-биле сөөнүктешкен...

Ол ногаан өңнүг кайгамчык чер аныяк натуралистерге болгаш специалистерге селекция лабораториязы апарган.

Приамурьениң чараш булуңнары ындыктыы-биле камгалаттынып турар. Бойдустуң 150 хире тураскаалдары — куйлар, аржаан суглар, бурунгунуң үлүзүнүң бажың-балгазы бижыт казагалалда.

• • •

Балык ажыл-агыйының болгаш океан шинчилелдериниң Оожум океан эртем-шинчилел институдунуң Камчатка салбырының эртемденнери лосось деп балыкты арыг суглуг [illegible]лбектерге өстүрүп болур деп түңнелди үндүргеннер.

Чүгле далайларда чурттап турар ол балыкты өскээр сөөртүп, сугларга аппаарга кандыг болур эвес деп шинчилелди олар дөрт чыл мурнунда чорутканнар. Дагда балыкдаа чок ол хирезинде балык чеми элбек үнген Барым деп хөлге ийи чүс лососьту олар эккелгеннер. Ооң түңнели эки болган: чаа «кожуп» келгеннер өзүп тарээннер, саны көвүдээн. Оларның өзүп төрүттүрүнге арааттан балыктарның чогу база улуг идиглиг болган.

Эртемденнерниң бодалы-биле алырга, лососьту чурттуң кайы-даа районунга чаңчыктырып ап болур.

• • •

Благовещенскиде Калинин аттыг клубтуң бот-тывынгыр цирк коллективи хоорайның чурттакчыларынга часка, тайбынга тураскаатткан янзы-бүрү программалыг концертти көргүскен.

Ол бот-тывынгыр артистерниң көргүзүглерин хоорайжылар черле улуг сонуургал-биле көрүп турарлар. Гимнастарның авангыр көргүзүглери, иллюзионистерниң «баажызы тывылбас» номерлери, клоуннарның хөглүг сценалары кижи бүрүзүнүң сонуургалын тайнылтырар.

Ук клубтуң чанында цирк студиязы тургустунганындан бээр чүгле ийи чыл эрткен. Аңаа улуг-даа, бичии-даа кижилер күзелдии-биле киржип турар. Амгы үеде бот-тывынгыр цирк Амур областың хоорайларынга болгаш суурларынга оюн көргүзери-биле бе[illegible]ткеңип турар.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БАРЫЫН БЕРЛИННИҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАҢГЫС ААЙ ПАРТИЯЗЫНЫҢ VI СЪЕЗДИЗИ

Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының VI съездизи Барыын Берлинде ажыдаан турар. «Тайбын, демократия болгаш социал депшилге дээш!» деп девизи-биле ол эртип турар. Барыын берлинчи коммунистерниң, хоорайның депшилгелиг күштериниң мурнакчы отрядының алыс сорулгалары болгаш күзел-чүткүлдери ол сестерде илергейлеттинген.

Съездиниң ажылында 600 ажыг делегаттар кирип турар. Оларның аразында — ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар, аныяктарның, интеллигенцияның, антифашистиг болгаш демократтыг организацияларның төлээлекчилери бар. Съезд партияның Баштаар чериниң отчёт илеткелин чугаалажып, программа бөлүр документилерни хүлээп ап, партияның удуртур органнарын соңгуур.

Барыын Берлинниң коммунистериниң шуулганында коммунистиг болгаш ажылчын акы-дуңма партияларның делегациялары олуржуп турар. СЭКП ТК-ның кежигүнү, Латвияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары А. Э. Воcc баштаан СЭКП-ниң делегациязын чыылганнар изиг байыр чедиришкини-биле уткаан.

Съездиниң удуртур органнарын соңгаанының соонда партияның Баштаар чериниң отчёт илеткелин Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының Даргазы Хорст Шмитт кылган.

Съездиниң онза ужур-дузазы чүл дээрге, программа бөлүр ийи чүүл — «Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының принциптери болгаш сорулгалары» база «Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс аай партиязы болгаш 80 чылдарның сорулгалары» деп документилерни чугаалажыр болгаш хүлээп алыр ужурлуунда болуп турар деп, илеткелчи онзалап демдеглээн. Документилерниң баштайгызында партияның политиктиг болгаш идеологтуг принциптерин тодарадып, пролетаржы интернационализмниң идеяларынга ооң шынчызын онзалап демдеглээн, а ийигизинде—тайбың, айыыл чок чорук болгаш социал депшилге дээш демиселдиң амгы үе-чадазында барыын-берлинчи коммунистерниң сорулгаларын тодарадып айыткан.

Сөөлгү чылдарда Барыын Берлинде дыка чидигленген политиктиг болгаш социал-экономиктиг кризиске хамаарыштыр Х. Шмитт ажыл чокталыышкынының өзүлдези, киктеп барган инфляция, өртектер өзүлдези, чуртталга бажыңнарының аар-берге кризизи, ажылчы чоннарның тура-чогуур кол-кол демократтыг эргелерин хоорай эрге-чагыргаларының, улуг капиталдың дерзии ёзу-биле үреп турары үстүнде социал кризистиң эң тодаргай илерээшкини-дир деп демдеглээн.

Бистиң хоорайывыстың келир үези харын чүгле бижыт тайбынның байдалдарында магадылаттынган туруп болур деп оратор чугаалаан. Ындыг турбуже, хамыктың мурнунда АКШ-тың агрессчи империалистиг бөлүктери улустар аразында дүшкүүрлүг чорук[illegible]түң чавырлыышкынынче оттарының халдаашкыннарын дыка күштелдирген. А ооң херечизи — боо-чепсектерни эдере бүдүрериниң талазы-биле НАТО кежигүннери кол-кол күрүнелериниң бот[illegible]ларып турары аажок улуг программалар-дыр. Маргылдаалыг айтырыгларны таарыштыр шиитпирлээриниң орнунга олар улам-на удурланыштыр турбуже аргаларын дилеп турарлар, ынчангаш ол херекке империалистиг бөлүктерниң шынчы эжелерниң пекинчи удуртукчулар болу берген.

НАТО боо-чепсек-биле кээргеттиниң турда, ССРЭ болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа күрүнелери тайбынны хандырарынче төлептиг хөөннүг болгаш чүткүлдүг кыйгыларны салып турар дээрзин Х. Шмитт онзалап демдеглээн.

Боо-чепсектерни кызыгаарлаар болгаш чепсегленишкинниң дужурер, бузуредилгени быжыглаар, маргылдаашкыннар одагларын өжүрер талазы-биле ха[illegible]ниң калбак программазын СЭКП-ниң XXVI съездизинге бөдүрген деп, ол медеглээн.

Чаа тайбың инициативазын илергейлеп үндүргени дээш Совет Эвилелинге, ооң ленинчи партиязынга болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни бистиң съездивистиң иштиринден илергейлеп тур бис деп, ол чугаалаан.

Барыын-берлинчи коммунистерниң сорулгаларының дугайын чугаалап тура, илеткелчи Барыын Берлин талазы-биле дерт талалыг ужуржулганы шыңгыы сагыырын чедип алырының база хоорайны НАТО-нуң дайынзырак политиказының эрге-ажыктарынга чагыртыр дээр Барыын чүкте чамдык бөлүктерниң оралдажыышкыннарын чок кылырының эргежок чугулазын айыткан. ГДР-биле болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа күрүнелери-биле Барыын Берлинниң харылзааларын быжыглаарын ол деткип чугаалаан.

Марксизм-ленинизмге болгаш социалистиг интернационализмге үнелиг, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаарының чугулазын илеткелдиң түңнел кезээнде онзалап демдеглээн. Ол болза бистиң партиявыстың бүгү ажыл-чорудулгазынга тодаргайлыкчы фактор болуп турар деп, Х. Шмитт медеглээн.

В. ИВАНОВ,
Н. КАЛИНЦЕВ,
СЭТА-ның корр.

Делегейде болуушкуннар допчулалы

I. ТАЙБЫН ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИР ХЕРЕК

Маадыр хоорай Киевке тураскаал комплекизин байырлалдыг ажыдар туружунуң үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын бүгү диптерде чаагай тура-соруктуң кижилери тайбынче болгаш угаан-сарыылче чалбыыштыг кыйгырыг кылдыр уткаан. Делегейде кол-кол тайгаарактылар политиктиг болгаш хөй-ниитичи көскү ажылдакчылар ол чугааны НАТО чөвүлелиниң Римге болган сессиязының агрессчи шиитпирлеринге аттыглыг харыы кылдыр, тайбынны болгаш тайбың кады ажылдажылганы камгалап турарын ССРЭ мурнуку хевээр бирги черге тургузуп турарының херечизи кылдыр үнелеп турар.

Тайбын дээш демисежири эргежок чугула, кижи төрелгетенниң даартагы хуву бөгүнгү күженишкиннерден хамааржыр дээрзиниң дугайында болза бо чугааның бүгү бодунда сиңниккен-дир деп, Болгария Улус Республиканың «Работническо дело» солуну онзалап демдеглээн. Калбак чугаалажылгаже тура-соруктуун, улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдыларынга изиг бээринге белениң ССРЭ база дагын тодаргай көргүзүп, удур-дедир билчиишкинниң болгаш улустар аразынга бүзүрежилгениң доктаалын тургузар сорулга-биле күженишкиннерин илепкейжилеринге Барыын чүктүң ажылдакчыларын кыйгырган деп, тайбынга[illegible] айтып турар. Ооң-биле кады Совет Эвилели эргежок чугула апарган таварылгада, империализмниң кандыг-даа чөнгээлеринге дүрген болгаш дээштиг харыыны тып шыдаар деп, та[illegible] демдег деп турар.

Л. И. Брежневтиң чугаазынга даштыкы үнелээшкиннер болгаш хөй-хөй чурттарда тайбың талалакчыларының илеп кейлиг чугаалары, ам турар демчеглери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылдаан чугааны. Тайбынның 80 чылдарда совет программазын бистиң планетавыстың улустарының кааш-биле деткип турарын тодаргай чугаалап турар. Барыын талакы политиктерниң [illegible] каждаашкыннары болгаш Советтер чуртунга удур калчаалыг чулчуруушкуннары туралжок, дүшкүүрлүг чорукту [illegible]ның болгаш кады ажылдажылганың идеяларын чаагай тура-соруктуң кижилери улам калбаа-биле деткип турар. Фашизмге удур дайынның киржикчилери, ону ашкан Тиилелгениң 36 чыл ою, ону хөй-хөй чурттарга байырлалдыы-биле [illegible] талазы барбаан. Ол бүгү чүүлдер тайбынны чүгле үнелеп көөрүнге эвес, харын ол дээш демисежиринге база [illegible].

Ур тайбың болдунар аргалыг. Ол дээрге дайыннар аразынга ыыш алыышкыны эвес. [illegible] амыдыралдың нормазы болган туруп болур болгаш ындыг болган турар ужурлуг-даа дээрзин кижи төрелгетен бот[illegible] дур[illegible]жулгазынга бүзүреп берген. Европада болгаш өске-даа чурттарда миллион-миллион кижилер тайбың [illegible] дугуйнаашкының болгаш кады ажылдажылганың принциптери [illegible] болдунган. Ол принциптер оларга амыдырап-чурттаар эргени, бүзүрүкчүлүг ажыл-иштени, чаагай байдалының өзерин [illegible] берип турган.

Амгы америк администрациязының дайынзырак угланыышкынынга удурланыышкыннар чогум-на харын оон ужурунда бүгү делегейде улам өзүп турар. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылгага [illegible]нерниң чаа доозулган неделязы тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң күштүүн болгаш массалыының бүзүрелдиг көрүлдези болган. Англияга, Барыын Германияга, Францияга, Италияга, Португалияга, Бельгияга болгаш Барыын Европаның өске-даа [illegible] чаа америк ядролуг [illegible] болганнар митингилер болуп, оларга чүс-чүс муң кижи киришкен. Чаа америк ядролуг ракеталарны Барыын Европага сайгара тургузарынга удурланыышкыннар алаангы аг салыышкыннарын [illegible] болганда эгелээн. Дайын кыпсыкчыларының планнарын буураар бойлары [illegible] улустар быжыг сөзүн чугаалап турар.

2. ФРАНЦИЯ ӨСКЕРИЛДЕЛЕРНИ МАНАП ТУРАР

Бо хүннерде Францияның өскерилделерин, чаартылгаларны манап турар. Баштаашкынның май оңда болган ийиги [illegible] чаа президентиниң Францияның Социалистиг [illegible] Ф. Миттеран болу берген. Соңгукчуларның 52 ажыг хуузу боттарының баштаашкыннарын ону дээш [illegible], оларның аразында баштаашкынның баштайгы долчааның үезинде Францияның Коммунистиг партиязының кандидадын дээш бадылаан соңгукчулар база бар.

[illegible] чарлаанының соон дарый чүве чугаалап тура Ф. Миттеран [illegible] делерни, чаартылгаларны манап турарын илергейлээн деп медеглээн.

Чаа француз чазактың мурнунга туруп келир нарын айтырыгларны [illegible] эң илепкейлиг киржиринге [illegible] коммунистер белен. Бир эвес оларның илепкейлиг деткимчези турбаан болза, Миттеранның ындыг чедимчелиг болуруну арганы турбаан. «Чаартылгалар дээш, ону чедип алырынга эргежок [illegible] демократтыг реформалар дээш ажыл-чорудулгага бүгү-ле чогуур эргелерге болгаш хүлээлгелерге дүүштүр боттарывысты бүрүн бараан болдурар бис» деп, Францияның Компартиязының Политбюрозунуң медеглелинде чугаалаан.

Чогум-на харын ындыг удуртулгазының эргежок чугулазын [illegible] айтып турар. Францияда социал-экономиктиг байдал нарын, ажыл [illegible] дашта артык көвүдеп, 1 миллион 700 муң кижи четкен, чыл дургузунда амыдыралдың өртек-үнези 15 хуу аргтаан, ажылчы чоннарның амыдырал деңнели [illegible] кудулаан. Социал-экономиктиг чорудуушкуннарның [illegible] эргелер тайбын [illegible]. Боо-чепсектерни эдерилдир бүдүреринге барып турар акша-хөреңгилерни тайбың адырларже угландырары дээш шимчээшкин Францияда өзүп болгаш калбарып турар.

Ол шимчээшкинге француз болгаш дашты улуг капитал, француз буржуазия удурланып трар. Келир үеде боддунар аргалыг өскерилделерге болгаш чаартылгаларга олар мырынай эгезинден тура чузун баазын [illegible] тургузуп келген.

Францияның президентизин албан-дужаалга соңгутканы-биле холбаштыр Ф. Миттеранга байыр чедирбишаан, Л. И. Брежнев Совет Эвилели биле Франция Республика боо-чепсектерни эдерр бүдүрериг шеглээринин, тайбынның медээлежиишкиннериниң оралдарын чок кылырының, Европага болгаш бүгү делегейге айыыл чок чорукту быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга билчиишкинге моон соңгаар-даа идиг бээр деп илегелин илергейлээн.

Г. ШИШКИН,
(СЭТА).

КОСМОСТА УЖУДУУШКУНГА БЕДИК СОНУУРГАЛ

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Эштер Л. И. Брежнев болгаш Н. Чаушеску оларның «Салют-6»—«Союз Т-4»—«Союз-40» деп эртем-шинчилел орбита [illegible]зының каттышкан экипажынга — космонавтылар Ковалёнокка, Савиныхка, Поповка болгаш Прунариуга чедирген байырын Румынияның Компартиязының ТК-зының органы «Скынтейя» болгаш өске-даа солуннар парлаан. Совет болгаш румын космонавтыларның космоска дем каттыштырган ажылы социалистиг эртем болгаш техниканың депшилгезинге, совет болгаш румын улустарның, бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чорууга болгаш [illegible] эртемнезиниң көвүдеринге чаа салыышкын болур дээрзинге ийи партияларның болгаш чурттарның удуртукчуларының даны [illegible] демдеглээн.

Башкарылгалыг эртем-шинчилел [illegible] каттышкан [illegible] ажылын бүгү Румынияда хөй миллион кижилер [illegible] улуг сонуургал, чоргаарал-биле хайгаарап турар.

Металлургтарның сагындырыкчы ажыл соксадыышкыннары Германияның Федеративтиг Республиказында калбаң нептерээн. Ажыл тевевирин бедидерин, кушажыл байдалдарын эки[illegible] ол ажыл соксадыышкыннарының киржикчилери шиитпирлиг негеп турар. ЧУРУКТА: Кассель хоорайга болган чыскаалдың киржикчилери.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

ТАЙБЫҢ ЧУРТТАП БОЛУР

СОФИЯ. (СЭТА). Делегейниң амгы дүшкүүрлүг байдалы Барыын чүктүң чавырлыкчы чамдык бөлүктериниң дайынзырак [illegible]ниң айыылдыг түңнели болуп турар деп, Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, БЛР-ның Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков медеглээн. Болгарияда тускай ацы-чорук кылып чеде берген Австрияның федералдыг канцлери Б. Крайский-биле ужуражыышкынга Т. Живков чүве чугаалаан.

Ракета-ядролуг чепсектиң үезинде тайбың кожа-хелээ дугуйнаашкынның [illegible] ындыг [illegible] арга чок деп, Болгарияның удуртукчузу чугаалаан. Тайбың чурттап болур болгаш тайбың чурттаар-даа ужурлуг бис. Ону чедип алырынга кара чаңгыс шын арга бар — ол дээрге, кижи төрелгетенниң [illegible] чорудар ужурлуг [illegible] чугаалажыышкыннар-дыр.

Ужуражыышкынга чүве чугаалаан Б. Крайскийниң медеглелин [illegible] «Европага политиктиг байдалга таарымчалыг [illegible] политиказын [illegible] бистер база күзеп турар бис. Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга кады ажылдажылганы калбартыры, чепсегленишкинниң контрольдап тургаш дужурерин күзеп турар бис».

Бүгү айтырыглар талазы-биле ажык-чажыт чок чугаалажыышкыннарны чорударының эргежок чугулазын ол демдеглээн болгаш Хельсинкиге болган Ниити Европа чөвүлел хуралының Түңнел актызын сагыырынга чаагай сеткилин илергейлээринче оон бүгү киржикчилерин кыйгырган.

СЭТА-НЫҢ МЕДЭЭЛЕРИ

◆ МАДРИД. Чуртта ай санында барык 27 муң испаннар ажылдаар черлерин оскунуп турар. Тускай медээлерни ёзугаар алырга, апрельдиң төнчүзүнде Испанияда ажыл чоктарның саны бүдүн чартык [illegible].

[illegible] ажыл чок [illegible] удур демиселдиң темнелериниң талазы-биле профэвилелдериниң болгаш чазактың төлээлекчилериниң аразында [illegible] чок болуп турар. Бүдүрүлге [illegible] салдарынга алыскан эрге-чагыргалар ажылчы чоннарның чептиг негелделерин хандырарындан ойталап турар.

Фашистиг диктатурага болгаш чуртта тергиидээн дашты империалистиг монополияларга удур шиитпирлиг демиселдиң айтырыы ам хүннүң [illegible] болуп турар деп, Чилиниң Социалистиг партиязының Чиңгине секретары демдеглээн. Чили улустуң хостал[illegible] дээш демиселиниң делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының кайгамчык улуг ужур-дузазын ол айыткан.

◆ МАПУТУ. Африка дээ даштыкының шериг баазаларындан болгаш ядролуг чепсектен хостуг, тайбынның зоназы болган турарын Совет күрүнениң баштыңы Л. И. Брежнев саналдаан деп, Мозамбиктиң «Нотиссиас» солуну бижээн. Намибия улустуң чөптүг демиселин Совет Эвилели деткип турарын совет удуртукчу тодаргай медеглээн.

◆ АНКАРА. «Дев-йол» дээр келдергей чоон үзелдиг организацияның 1300 ажыг өлүрүкчү дээрбечилерин Туриянның айтылган [illegible] айларда тудуп хоругдаан. 40 ажыг кижини өлүргени, а ол мыңааш буза теленишкиннерни кылганы дээш оларны бурууда[illegible] турар.

◆ КАРАКАС. Чилиниң демократтыг болгаш патриоттуг күштери Пиночеттиң фашистиг [illegible] амгы үеде кажангызындан-даа артык сырый каттышкан болуп турар. Ол дугайын Чилиниң Социалистиг партиязының (ЧСП) Чиңгине секретары [illegible]. Венесуэланың «Диарио де Каракас» солунунга берген [illegible] турар деп, ол онзалап демдеглээн.

◆ ТОКИО. Японияда эртип турар чаңчыл болган тайбын [illegible] улам өскен. Чурттуң эң соңгу [illegible] Хоккайдо оргулуктуң Вакканай хоорайындан тайбынга [illegible] Хиросимага [illegible]. Боо-чепсекти эдере бүдүрүлгениң [illegible] шериг баазаларын бүрүн узуткаар дээш демиселди Японияның тайбын талалакчылары улам калбартып турар. Япония болгаш [illegible] ёзугаар тайбынның ма[illegible].

(СЭТА)

КИНЕМАТОГРАФИСТЕР ЭВИЛЕЛИНИҢ ШУУЛГАНЫ

ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң IV съездизи ажылын бөгүн Москвага эгелээр. ПМА-ның тайылбырлакчызы Борис Берман ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң (КЭ) баштаар чериниң секретары Григорий Марьямов-биле беседалашкан.

—Григорий Борисович, Кинематографистер эвилелиниң тургустунганындан бээр мында ажылдап турар болгай силер. Ол эвилел канчаар тургустунганын чугаалап көрүңерем.

—Кинематограф — ол дээрге индустриалдыг урал чүүлдүр. Студияның павильоннарынга бистиң ажылывыс бүдүрүлгениң цехтерин сагындырар. [illegible] чыгаадыкчы кады ажылдажылга[illegible] дужааар, кинематография талазы-биле аңгы-аңгы мергежилдиг кижилерин каттыштырар ужурлуг ындыг организацияны тургузары чай[illegible]. КЭ 1965 чылда болган тургузуушкун [illegible] Иван Пырь[illegible]ев болган.

—Бөгүнгү КЭ деп чүл?

—Ол дээрге хөй национал-дыг организация-дыр. Ооң составында аңгы-аңгы профессияның алды муң ажыг кинематографистер бакташ турар. Киноның янзы-бүрү хевирлериниң режиссёрлары — 1415 кижи оларның эң хөйү ол, ооң дараазында—операторлар болгаш актёрлар. ССРЭ-ниң КЭ республикаларның 14 эвилелдери, РСФСР-ниң автономнуг [illegible] хоорайларында [illegible] турар. Совет урал чүүлдүң хөгжүлдезинге бистиң эвилелиниң кежигүннери төлептиг [illegible] 24 [illegible] 327 корреспондентери бисте бар.

—Эвилелдиң кежигүнүнге кым кирип болурул?

—Кинематографист бүрүзү аңаа кирери берге. Уставтың негелделери [illegible] кинону хөгжүдеринге улуг-дуу[illegible]. Кылган ажылдарының сан талазы-биле хемчээли аңаа [illegible]. Шуушкинда режиссёр Андрей Тарковскийни ол үеде «Иванның чаш чылдары» деп [illegible] соонда дораан-на хүлээп [illegible] бар.

Чогаадыкчы чаа күштерни бис аажок күзээр бис. Аныяктар-биле ажылдаар ужурлуг комиссияны каш чыл мурнунда тургускан бис. Ону ССРЭ-ниң улустуң артизи Сергей Бондарчук удуртуп турар. Ол комиссияның сорулгазы — аныяк кинематографистерниң чогаа[illegible] кинематографиязы [illegible] «Тыдаатыгы [illegible]» [illegible] спиннинг-биле чаңгыстаң [illegible] режиссёрувус Александр Зархи чугаалаан болгай.

Комиссия бүгү-эвилелдиң [illegible] геп. Аңаа аныяк кинематографистер [illegible]. Аныяк ажылдакчыларны КЭ чурт иштинге чыгаадыкчы командировкаларже чорудуп турар. Бистиң илеглеш [illegible] турар: сөөлгү беш чылдарда сценажыткан 200 ажыг ажылдар кылдынган. Ол үениң дургузунда янзы-бүрү мергежилдиг 400 ажыг аныяк кинематографистерни эвилелге хүлээп алган бис. Ол — эргени [illegible] дедир катап хөй.

—Янзы-бүрү мергежилдиг кинематографистерни каттыштырып турар болганда, эвилелдиң чогаадыкчы кол ажылы ооң комиссияларынга болгаш секцияларынга болуп турар болгай. А көрүкчүлер-биле харылзааңар кандыгыл?

—Харылзааларывыстың хевирлери аңгы-аңгы: улуг-улуг хоорайлар[illegible]а совет кино урал [illegible] фестивальдарында [illegible], кинематографистерниң агитрейстеринге чедир. Культура ажылдакчыларының [illegible] совет кинозунуң [illegible] Сибирьже, Мурманск [illegible] чыл-чаа тудуглары [illegible].

Кинематографта ажылдап турар кижи көрүкчүлерниң саналдарын дыңнап [illegible]. Ол дугайында айтыр[illegible] КЭ-ниң IV съездизинге база [illegible] ажылды кылган бис. Телевидение [illegible] Ол — кино талазы-биле [illegible] «Мосфильм» [illegible] чугаалаар болгаш [illegible] ол кинону чыл четпес үеде-ле 80 миллион чыгыы кижи көрген болгаш [illegible] эртемниглериниң үнелелин ап, бо чылын «Оскар» [illegible].

—КЭ-ниң делегей харылзаалары кандыгыл?

—Национал организация болганывыста, бистиң эвилелдиң делегейниң эң улуг чеди [illegible] бак[illegible] турар. Оларның удуртулгазы бүрүзүнде бистиң кинематографистеривис кирип турар. 40 ажыг чурттар-биле чогаадыкчы харылзааларывыс бар. Кинематографистерниң янзы-бүрү ажылдарынга киржип[illegible] он чылда бедик [illegible] 1000 ажыг [illegible] турар.

(ПМА).

Бөгүн — В. И. Ленин аттыг пионер организациязының тургустунган хүнү

В. И. Ленинниң Төп музейинде найысылалдың Совет районунуң № 71 школа-интернадының 3-кү класстарының өөреникчилери пионерге хүлээп ап турары.

В. Великжаниннинң фотозу.
СЭТА-ның фотохроникасы.

ТӨЛЕПТИГ УЛУГ

[illegible] хүнү! [illegible] ол дээрге [illegible] чаагай [illegible] мурнуунда [illegible] байырлалы-дыр. Ол дээрге Совет [illegible] Коммунистиг партиязының [illegible] СЭКП-ның XXVI съездиниң болгандан бээр каш-ла ай эрткен. Улуг, бичии бүгү-ле совет кижилер съездиниң [illegible] ажылдап турар. Съездиниң документилериниң олу-рут бүрүзү пионерлерге, школачыларга база дорт хамаа-[illegible].

Совет кижи бүрүзү боду тускай ажылдыг, боду тускай [illegible] беш чылдың [illegible] пионерлериниң болгаш школачыларының беш чылы [illegible] мастерскаяларда, эргим [illegible] бичиилерде, кыш-ажылда [illegible] турар.

Совет [illegible] Ильич Брежневтиң [illegible] Бүгү-эвилелдиң байырлалы [illegible] кижилеринге [illegible] пионерлериниң болгаш школачыларының бот-кижизидилгезинге улуг салдарлыг программа болган. «[illegible] болур дээш чыл ол». Ол дээрге хостаалганың [illegible] көптүг чоруктуң идеалдарын-га шынчы бараан болуру-дур. [illegible] Төрээн чуртунга ынак болур, ниитилелдиң чаагай чоруу дээш бүгү күжүн өргүп ажылдап чоруур кижилерин хүндүлээр. Ол дээрге кижиниң дорамчылаар чоруктуң бүгү-ле хевирлеринге эптеш чок болуру, нарын болгаш хөй талаларлыг амыдыралдың [illegible] болуру, ажыл-херекке чогаадыкчы [illegible] кылындан бүрүн бердинери болдунар-ла шаг-биле [illegible] Ол дээрге найыралга ак сеткилдиг, шынчы болуру-дур».

Тиилелге хүнүнүң [illegible] де найысылал Кызылга пионерлерниң республика слёду болуп эрткен. Анаа республиканың 27 муң пионерлериниң [illegible] хаара туткан бүгү дружиналары ажыл-херек [illegible] «[illegible]» [illegible] [illegible] бүгү [illegible] пионерлери [illegible] ам бүгүн чыл иштинде пионер отрядтары улай киржиринин кол уг-шиини тодаргай чугаалашкан. Ук маршттың ол үе чадазы Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязының 60 чыл болур [illegible].

Слёттуң киржикчилери [illegible] муң дугайын рапорттаанылар! Оңгу беш чылдың дургузунда Тываның пионерлери [illegible]. Пионерлер дыка хөй чаагай херектерни бүдүргеннер. Чижээ, 1540 тонна демир эскиннизи болгаш 500 муң тонна макулатураны чыткан. 29 муң ажыг школачы ниитиниң малының мал-сүүр белеткээрин [illegible] мадаа кортүүзээл. Өвүр районунуң пионерлери 1980 чылдың чайында 255 тонна сигенн, 180 тонна будук-бүрү белеткээннер, а 468 пионер хөй малдарып, малчын ада-иелеринге дузалашкан. «Ада-чуртту кодаан аян-шинчи кииреп» деп операцияга уруглар киришкен, 14 муң ыяштарны [illegible] тарып. Улуг-Хемниң, Тожунуң, Таңдының болгаш өске-даа [illegible] «кок-кок» болгаш «ногаан» хайгыылчылары идепкейлиг ажылдап [illegible]. Интернационалчы клубтар школаларның хөй кезиинде ажылдап турар. Моолдуң пионерлери биле Өвүрнүң, Мөңгүн-Тайганың, Тес-Хемниң уруглары сырый харылзаалыг болгаш чылдын-на майда кады одаг кыпсып, аңаа спортчу маргылдаалар эрттирери чаңчыл апарган.

Чүгле эрткен чылын безин [illegible] болган школачылар субботниктер база өске-даа шеф ажылынга киришкеш, Тайбың фондузунга 2400 рубль [illegible] Ол дээрге [illegible] чаагай [illegible].

Безин муң хире школачылар [illegible] сексияларында хаара туттунган болгаш олар эн [illegible] модельдерин, экспонаттарының биле районнуң база республиканың [illegible] киржип турар. Тыва дээрге [illegible] болган байлак орай. Ынчангаш «Мээн Төрээн чуртум — ССРЭ» деп [illegible] Тываның бичии [illegible] туруп ажылдарны база [illegible] «[illegible]» деп операцияның чорупп турар үезинде Ада-чурттуң Улуг дайынынга мөчээн чаңгыс чер чурттугларының дугайында элээн хөй материалдарны чыып тыпкан болгаш [illegible] Каа-Хем суурда эрес-маадырлыг дайынчыларга тураскаалдың тудуп [illegible] Аныяк [illegible] хөй чылдар дургузунда салгал дамчып келген. Уруглар дайынның болгаш куш-ажылдың хоочуннарынга чүгле дуза чедирип турар эвес, оларда шыдамыккай болгаш Төрээн чуртунга ынак болур чорукту өөренип ап турарлар.

Пионерлерниң комиссарлары — Чаагай ажыл-херектерже уругларны организастаар [illegible] ныктырар. оларга бүгү тала-биле дузалаар — бо дээрге пионер вожатыйларының, башкыларының, албан, бүдүрүлге [illegible] болгаш өске-даа организацияларның [illegible] кол сорулгаларының бирээзи. Пионерияның төрүттүнген хүнүнүң бүдүүзүнде пионерлерниң улуг өңнүктериниң [illegible] шаңналдарны хүлээп алгылаан.

1962 чылда Тывага пионерлерниң революсчу уруглар организациязын тургускан. Ол чылдарның пионерлери школада, районда болгаш республикада пионер шимчээшкининиң төөгүзүн улуг сонуургал-биле өөренип турар. Оларга революсчу комсомолдуң болгаш пионер шимчээшкининиң хоочуннары улуг дузаны чедирип турар. Келир чылын пионерия 60 харлаар. Ол юбилейге уткуштур школаларга музейлер болгаш тускай өрээлдер ажыттынар.

Пионерияның төрүттүнген хүнүн таварыштыр Москвада эртип турар VIII Бүгү-эвилел слёдунга киржири-биле Тываның пионерлериниң өмүнээзи[illegible] деп беш кижи чоруткан. Аңаа бүгү-ле пионер организацияларының «Пионерстрой» деп маршруттуң эң кол ажылдары болур — пионерлерниң [illegible] беш чылының дугайында чугаалажып, арга-дуржулга солчур. Бистиң бичии төлээлеривис ол кайгамчык чыышкы[illegible] хөй-хөй чүүлдерни билип ап, ээп келгеш, ол-ла бүгүнү пионержи дружиналарынга дамчыдарлар. Тываның пионерлери ленинчи чагыгларны ёзугаар мындаар [illegible] ажылдап турарлар.

Т. ОЮН,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары.

ЧУРУКТА: чоокта чаа эрткен пионерлерниң республика слёдунуң бөлүк киржикчилери техниктиг чогаадылга делгелгезин сонуургап турлар.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

Редактор В. С. ШАРАВИН

ЧУРТТУҢ ПИОНЕРЛЕРИ — МАРШТА

Пионерлиг кызыл галстуктарлыг өөлдарның болгаш уругларының сагыш салыышкыны болгаш ажыл-херектери хөй талалыг база солун. Бөттарының байырлалын уткуп тура, олар алдарлыг херектериниң дугайын партияга болгаш комсомолга рапорттап турар.

Пионер дружиналарынга бадгылаан СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнатканы бо-дур:

Ленинград. Нева проспектизиниң он-баазын оттарын ленинградчылар болгаш оон аалчылары сонуургап тура, оон чамдыызын № 159 школаның пионерлери кылган деп [illegible] кайын бодаар. Ол дээрге оларның «Пионержи тулуугнун» чыылдазынга салыышкыны-дыр.

Нева хемде хоорайның аныяк ленинчилериниң чаагай ажыл-херектерин санап төндүр берге. Уруглар амыдыралдың маадырлыг оруунуң тураскаалдарын онза кичээнгейге алган. Мында олар ыш[illegible] [illegible], тураскаалдыг черлерни арыг-силиг, корушуг кылдыр ажаап турарлар.

Хабаровск. Байкал-Амур магистралының чоон участогунда шалкын Буреа хемни кежир тудкан көвүрүгнү Пионержи деп адаан. Ооң таваанга бирги «түүйбүну» аргазынын Ургал суурнуң пионерлери салган. «Пионержи метал-биле БАМ-же демир-орук көвүрүүн тудаал!» деп кыйгыны олар үндүрген. Ол кыйгы Амур [illegible] бүгү школаларынга чаңгыланган. Школачылар дөрт муң ажыг тонна демир [illegible] чыткан. Ол чүгле демир-орук көвүрүүн тударынга эвес, а харын Хабаровск крайның девискээринде БАМ участогунуң сөөлгү километринге рельстерге чедишкен.

Черкассы. Аныяк тимуржулар «кызыл бижиктер» деп операцияны эрттирген. Олар фронтуң, партизан, чажыт ажылдакчылар чорааш чангыс чер чурттугларынга Тиилелге хүнү-биле байыр чедирген.

Фашистер-биле демиселге А. Гайдарның маадырлыг-биле өлген черниң пионерлери патриотчу шимчээшкинге идепкейлиг киржип турар. Золотоношск районнуң Гельмазево школазының өөреникчилери суурну шуптузун кезип, кымга дуза херегин доктаадып, дузалап турарлар. Канево, Чернобаево районнарның кызыл галстуктуг гвардиязы уруглар садтарын, яслилерни шефке алган. Олар ойнаарактарны кылгылаан, бичиилерни базынарынга чедирер.

Волгоград. № 43 школаның Володя Дубинин аттыг пионер дружиназының пионерлери областың кедээ ишчилеринден байыр чедиришкиннерин алган. Уругларның чыкканы метал артынчыларындан кылган тракторларның колоннаазы бо чазын колхозтарда, совхозтарда ажылдап эгелээн.

Тракторларның хөй кезиинге олар Сталинград тулчуушкунунуң маадырларының аттарын тывыскан. Аттыг тракторларны эң мурнакчы механизаторларга хүлээткен. Школаның күрүнчүг аалчызы — Мамаев базырыынга тулчуушкуннарның киржикчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Архипов. Аңаа «Пролетарий» совхозтуң сураглыг механизаторунга он чыл бурунгаар дружинаның тракторларының баштайгызын хүлээткен.

(СЭТА-ның корр.)

Агаар

Республикага бөгүн шокар булуттаар, чамдык черлерге бүргеп, аязыр. Соңгу чүк угланыышкынының хаттың дүргениниң секундада 9—15 болур. Чамдык черлерге күштелиишкини 20 метр чедер. Агаарның температуразы 15—25 градус чылыг болур.

Кызылга база-ла шокар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9—15 метр чедир дүргедээр. Дүне 10—16, чогум хүндүс 19—22 градус чедир чылыыр.

Кызыл хоорайның культура албан [illegible] черлериниң болгаш өске-даа [illegible] көрүлдээзи бир-ле дугаар культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг [illegible] рынга эрткен дыштаныр хүнде болуп эрткен.

Аңаа хоорайның 10 коллективи киришкен. Бир коллективтен-не ийи ырны ырлап бараалгаткан. Аңаа дыка хөй кижи киришкен болгаш организастыг эрткен. Ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринден ангыда, № 2, 4, 7 ортумак школаларның өөреникчилери массалыы-биле идепкейлиг киришкен.

Тывада алдаан чорул турар сураглыг ыраажы, Бүгү-эвилел конкурузунуң лауреады С. Поликаниинниң киржилгези-биле көрүлдениң бүгү киржикчилери Лебедев-Кумачтың Төрээн чурт дугайында ырызын күүсеткен. Ооң-биле көрүлде доозулган.

АГИТБРИГАДАЛАРДА

Чөөн-Хемчик районнуң культура албан черлериниң ажылдакчылары СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977 чылда үндүрген «Кедээ чоннуң культурлуг хандырылгазын улам ыңай экижидер хемчеглер дугайында» доктаалын күүсетпишаан, сөөлгү чылдарда районнуң ажыл-ишчилериниң культурлуг хандырылгазын организастаары-биле чамдык кошку ажылдарны кылган.

Ылангыя кедээ ишчилерниң ажылдап, чуртап турар черлериниң ааны-биле концерттиг үнүүшкүннерни удаа-дараа организастап турар. Бо ажылга культура бажыңнарының чанында тургустунган агитация-пропаганда уран чүүл бригадалары идепкейлиг киржип турарлар.

Районда 12 агитация уран чүүл бригадалары доктаамал ажылдап турар. Олар 1980 чылдың 432 үнүүшкүннерни, 10668 [illegible] [illegible] 1981 чылда районнуң культура килдизиниң автоклуву 48 үнүүшкүннерни, 168 черлерге 3360 кижиге концертти көргүскен. Бо чылын автоклубтуң база агитация уран чүүл бригадаларының ажыл-чорудулгаларын идепкейлиг уламчылап турар. Оларның программаларында СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының талазы-биле кедээниң ажыл-ишчилери хейъот кирип турар ырылар, шүлүктер, чечен чугаалар, лекция, беседалар кирип турар.

Районнуң Культура бажыңының чанында «Хемчиктиң аялгалары» аттыг агитбригадазы (удуртукчузу Аракчаа Оюдар) бо дөрт айлар иштинде районнуң совхозтарының сүт-бараан фермаларынче, хову турлагларынче удаа-дараа үнүүшкүннерни организастап келген. Ол ышкаш Алдан-Маадырның «Алаштың ыраажызы» (удуртукчузу Валерий Ооржак), Сүт-Хөлдүң «Ак-көк Сүт-Хөл» (Наталья Суиндүй), Шеминиң «Бөрбең-Арыг» ([illegible] Монгуш), Ийиниң «Сесегенниң ыраажызы» (Очур-оол Тюлюш) өске агитация уран чүүл бригадаларынга деңнээрге, эки ажылдап, малчын бригадалар төптеринге доктаамал барып турарлар.

Карл Маркс аттыг совхозтуң «Сесегенниң ыраажызы» агитбригадазы совхозтуң девискээринче үнүүшкүннер организастаарындан аңгыда, кожазында чарыштыг «Октябрь 30 чылы» совхозка болгаш Улуг-Хем районнуң «Найырал», «Ак-Туругу» совхозтарынга база оларның салбырларының ажыл-ишчилеринге [illegible] концерттерни көргүзүп, аразында дуржулга солуушкуннарны эрттирип турарлар.

Сүт-Хөл совхозтуң «Ак-көк Сүт-Хөл» аттыг агитаспропагандада уран чүүл бригадазының бот-тывынгыр артистери Бажын-Алаак, Тоол-Хая, Алдан-Маадыр, Ийме суурларның ажыл-ишчилеринге боттарының тургускан солун концерттерни көргүскеннер.

1981 чылдың часкы хову ажылдарының үезинде механизаторларның [illegible] [illegible] чорудар сорулга-биле культура килдизиниң шугуму-биле тодаргай ажыл планын тургускан. «Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралже!» деп кыйгырыглыг агитбөлүк организастаттынган. Ооң составында районнуң «Билиг» ниитилелиниң лекторлары, агитаторлар, автоклубтары, көжүп чоруур киночеткилер, библиотекалар кирип турар. Агитбригаданың составында лектор М. С. Дугуржап бодунуң лекциязынга СЭКП-ның XXVI съездизиниң кедээ ишчилерниң мурнунга салган [illegible], районнуң ажыл-амыдыралын механизаторларга, суттатчыларга билдингири-биле тайылбырлап берип турар.

Апрель 10-дан бо хүнүнге чедир районнуң Культура бажыңының чанында «Хемчиктиң аялгалары» агитация уран чүүл бригадазы совхозтарның хову турлагларынче үнүүшкүннерни организастап, план ёзугаар үнүп турар.

Л. АРАКЧАА.

МАЙ 19-ТАН 21-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 19-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Солдаттың тоолу». Мультфильм. 10.20 — Э. Олби — «Бүгү чүвениң төнгени ол». ССР Эвилелиниң Москваның уран чүүлдүг академиктиг М. Горький аттыг театрының фильм-шиизи. 11.30 — Медээлер. 11.35 — 15.50 — Чапсар. 15.50 — В. И. Ленин аттыг пионер организациязының төрүттүнген хүнүнге. «Советтер чуртунуң пионериязы» Документалдыг фильм. 16.10 — А. Флярковскийниң «[illegible] тээн чамгы» деп кантатазы 16.35 — Н. Асеевтиң поэзиязы 17.15 — Мультфильм. 17.25 — Пионерлерниң VIII Бүгү-эвилел слёдунуң ажыдыышкыны. Эвилелдер Бажыңының колонналыг залындан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң материалдарын өөренип тур бис». 19.10 — «Улусчу контроль». 19.30 — «КАН экраны».

МОСКВАДАН

19.50 — «Чүү? Каяа? Кажан?» Телевикторина. 21.00 — «Үе» Информастыг программа. 21.35 — Музыкалыг фильм-концерт. И. С. Козловскийниң аңгы-аңгы чылдарның чуруктары. 22.20 Бөгүн делегейде. 22.35 — «Куруненниң Третьяковск галереязының залдарынга». [illegible] фильм. 23.00 — 00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Шахтер» — «Динамо» (Минск). Донецкиден дамчыдылга. Чапсарда — чадаг-терге чарыжы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Шыдыраа школазы». 12.30 — «В. Шекспир». 1-ги кезээ. 13.15 — «Педагогика мастерлериниң кичээлдери». 13.45 — В. В. Маяковский. Шүлүкчү болгаш поэзия дугайында». 14.20 — «Эрткен үе-биле ужуражылга». Уран-чечен телефильм. 16.00 — 16.55 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

16.55 — «Анатолий Папанов-биле ужуражылга». Фильм-концерт. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Библиотеканың «назыны» — 450 чыл». Телефильм. 19.00 — Чарлалдар. 19.05 — «Техниктиг [illegible]». 19.20 — «Улус ажыл-агыйын [illegible]». Документалдыг фильм. 19.40 — Телефильм.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удунар!» «Часты бис ышкаар кылып турдувус». Мультфильм. 20.15 — «Г. Чохели ырлап тур». Телефильм-концерт. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.05 — «Дуэнья». Уран-чечен телефильм.

МАЙ 20-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Баранкин, кижи болуп көр». Мультфильм. 9.35 — «Хөглүг старттар». 10.20 — «Диригамытаннар дугайында» 11.20 Медээлер. 11.25 — 16.00 — Чапсар.

16.00 — «Орус чугаа» 16.30 — Уругларның ровестник деп хореография ансамблиниң күүселдези.

КЫЗЫЛДАН

17.15 — «Андрей Баимбанов». Телефильм. 17.30 — «Сээн бажыңыңның чанында участогуң». Дамчыдылга. 17.55 — Мультфильм. 18.00 — «Культураның болгаш амыдыралдың [illegible]». Дамчыдылга. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — «Бөгүн делегейде». 19.00 — «Силерниң дилээнер ёзугаар ужуражылга». Таджик ССР-ниң Нурек хоорайның ажыл-ишчилериниң айтырыгларынга харыы. Дамчыдылганың политиктиг тайылбырлакчызы В. П. Бекетов чорудар. 19.55 — Уран-чечен фильм «Чүгле хүннүң өңү сарыг эвес болгай». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 Р. Габишвили — «Медея». Фильм-балет. Төнгенде — «Бөгүн делегейде». Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Силерге, ада-иелер». 12.30 — «В. Шекспир». 2-ги кезээ. 13.20 — «Сээң ленинчи библиотекаң». «Күрүне болгаш революция». 13.50 — «Тургузуушкун үезиниң уран чүүлү». 4-кү дамчыдылга. 14.30 — «Дуэнья». Уран-чечен телефильм. 16.00 — 18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Авто база катап авто». Телефильм. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Тургузуушкунуң болгаш тайбыңның ленинчи угланыышкыннары» Телелекторий «[illegible] болгаш коммунистиг шимчээшкин». Беседа. 19.00 — Чарлалдар. 19.05 — «Араган». Телефильм. 19.30 — Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң симфониктиг оркестриниң концерти.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удунар!» «Илбилиг экран». 20.15 — Делегей байдалынга хамаарыштыр беседа. СЭКП ТК-ның Делегей информациязының килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятинниң чугаазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Африканыц» Уран-чечен телефильм. 22.45 — Документалдыг фильм. 23.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Таврия» (Симферополь). Төп «Динамо» стадиондан дамчыдылга.

МАЙ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Совет Армияның ырының болгаш танцызының ийи дакпыр Кызыл туктуг А. В. Александров аттыг ансамблиниң концерти. 9.50 — «Чүгле хүннүң өңү сарыг эвес болгай» Уран-чечен телефильм. 10.55 — 16.00 — Чапсар 16.00 — «Шыдыраа школазы». 16.30 — Болгар культуразының хүнүнге Добрудажанскиниң күрүнелиг ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 17.00 — «Миллионнарның ленинчи университеди». 17.30 — Москваның пионерлериниң болгаш Пионерлерниң VIII Бүгү-эвилел слёдунуң киржикчилериниң байырлыг хуралы.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.05 — «Мал ажылы — шалыпчы фронт». 19.15 — «Кунашир — вулканнар ортузу». Документалдыг фильм. 19.35 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң материалдарын өөренип тур бис».

МОСКВАДАН

19.45 — «Имеретин ёзу-биле өг-бүле тулчуушкуну». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Өнүктерниң арыннары». Дамчыдылганы чогаалчы А. Алексин эрттирер. 22.30 — 22.45 — «Бөгүн делегейде».

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Авазының школазы». 12.30 — «А. Толстой. Чогаалдарының арыннарындан» 13.15 — «Тургузуушкун үезиниң уран чүүлү». 5-ки дамчыдылга. 13.55 — Совет драматургияда күш-ажылдың темазы. 14.35 — «Африканыц». Уран-чечен телефильм.

КЫЗЫЛДАН

16.05 — «Петрушканың концерти». 16.35 — «Галина Ковалева ырлап тур». Фильм-концерт. 17.15 — «Бүгү-ле барымдаалар ону агартпайн турар». Уран-чечен фильм. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00 — «Диригамытаннар дугайында». 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удунар!» «Валя уттундуң чугаазы» 20.15 — Уран гимнастикага ССРЭ чемпионады. Киевтен дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Эквилибрист». Уран-чечен телефильм. 22.50 — 23.05 — Чадаг-терге чарыжы.

«Шын» солунга курьерлеп ажылдаар кижилер дарый негеттинип турар.

• • •

Кедээ ажыл-агый министерствозунга мергежилдиг машинакчылар, ажыл-агый эргелекчизи негеттинип турар.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 30. Кадрлар килдизи. Телефоннары: 2-22-50, 2-41-44.

• • •

1981 чылдың май 15-тен эгелеп Кызыл — Абакан — Семипалатинск — Алма-Ата — Фрунзе аразында рейстиг хүннүң ужудар аваарын (чоон мурнунда — неделяда үш удаа ужудуп турган) бүгү хамаатыларга Кызыл аэропорту дыңнадып тур. Ужудуп үнер үезин өскерилге чок.

Июнь 1-ден эгелеп Кызыл — Абакан — Кызыл маршрутка немелде рейсти тургускан. Кызылдан ужудуп үнер үези — 11 шак 30 минута (Москва шагы-биле).

КИНО

МАЙ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Жандарм болгаш өске өртемчейниң кижилери» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 (узаткан). «Чүүден-даа артык үелиг». Ушку болгаш дөрткү фильмнер. «Берге шөл», «Тайбың азы дайын» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тимур болгаш оон командазы» 9.00, 13.10. «Тооллар уламчып-ла турган» деп киноклуб 10.40, 15.00. «Петрниң чалчы назыны» (2 серийлиг бирги фильм) 17.00, 19.45 [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «Менээ ужуттазын дүзеп көр» 15.00, 16.50, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-55-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баарда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17868. Заказ № 1111.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00354

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 118 (1166) | 1981 чылдың май 20, среда | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

ОРБИТАДАН ЧАА ЧҮҮЛДЕР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Каттышкан экипаж орбитаның «Салют-6»—«Союз Т-4»—«Союз-40» комплексизинде планнаттынган шинчилелдерни уламчылавышаан.

Конструкциялыг материалдарга космостуң салдарын өөренир, космос хеределдеништинин шинчилээр талазы-биле улам ыңайгы ажылдарны, медико-биологтуг шинчилелдерни бурунгу хүн чоруткан.

Чер чоогунуң космос делгеминде космос хереледеништинерниң ниити түңүнге Черниң радиациялыг куржагларының киирип турар хемчээлин тодарадыр сорулга-биле Леонид Попов биле Думитру Прунариу «Мини-доза» дээр шенелдени кылган. Космос хереелдеринде аар ядроларның спектрлерин болгаш агымнарын хемчээр талазы-биле комплекстиң шинчилелдерниң кезээ болур ол шенелделерни румын база венгр приборларны ажыглап тура күүсеткен.

Чаа барган экспедицияның экипажы медицина шинчилелдерниң программазын ёзугаар «ажылдаар шинээ» болгаш «оператор» дээр шенелделерни күүсеткен. Ол болза, космоска ужудуушкуннуң байдалдарында кижиниң ажылдаар аргашинээзиниң, операторжу ажыл-чорудулганың дүрзимин болгаш моортуунуң дугайында сан-медээлерин алырынче угланган. Оон-биле кады физиологтуг каш-даа параметрлерин база хемчээген. Ындыг шинчилелдерниң түңнелдери орбитаа комплекстериниң экипаж тарының ажыл-ижин болгаш дыштанылгазын улам ажыктыг кылдыр планнаарын улам ыңай хандырар арганы бээр.

Владимир Коваленок биле Виктор Савиных олар боттарының эштеринге аргалажып, станцияның борт истемаларының болгаш эртем аппаратуразының ажылын контрольдап, биологтуг объектилер-биле шенелделерге штаттыг операцияларны күүседип чоруурлар.

Ужудуушкун башкарар төптүң совет болгаш даштыкы журналистерге каттышкан экипажтың парлалга конференциязын бурунгу кежээ харылзааның телевизиялыг ийи сеанстарының үезинде эрттирген.

Телеметриктиг хемчээшкиннериниң сан-медээлерин болгаш космос комплексизиниң илеткелдерин ёзугаар алырга, ужудуушкун болур-чогууру-биле эртип турар.

Эштер Коваленок, Савиных, Попов, Прунариу оларның кадыкшыл байдалы эки.

Чер чоогунуң орбитазында кады шинчилелдер чединишкиниг күүсеттинип турар.

КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ, КОЛЛЕКТИВ БҮРҮЗҮНҮҢ САЛЫЫШКЫНЫНДАН ХАМААРЖЫР

РЕСПУБЛИКАНЫҢ мурнакчы бүдүрүлге коллективтериниң бирээзи — «Каа-Хем» разрезтиң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары он бирги беш чылдың баштайгы чылының планын хуусаа бетинде күүсеткеш, пландан ажыр 50 муң тонна хөмүр-дашты казып тывар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 хуу бедидер деп хүлээлгени алган.

Дагжылар боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин чединишкиниг боттандырып турар. Эрткен дөрт айларның планы ажыр күүсеттинген. Херэглекчилерже пландан ажыр 10 муң тонна одаар чүүлдү чудуруп чоруткан. Бо чединишкинни чедип алырынга коллективтиң кежигүн бүрүзү төлептиг салыышкынын киирген. А. Нехорошковтуң экскаватор экипажы планын 20 хонук бурунгаар күүсеткен. Улустарның Найыралы орденниң эдилекчизи, чолаачы коммунист Я. Чеботаев бо хүннерде июль айның үлүүнге кирип ажылдап турар.

Эрткен айларда В. И. Ленин аттыг «Тыва дагдүгү» комбинаттың, сүт комбинадының, Хову-Аксының хлеб заводунуң, Тоора-Хемниң ыяш ажылагыйының коллективтери бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Республиканың үлептүрү бирги кварталда продукция сайгарарының планын 102,2 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнгенинден 3,4 хуу өскен.

Он бирги беш чылдың ниити болгаш баштайгы чылының планнарының күүселдези—бүгү коллективтерниң үре-түңнелдиг күш-ажылындан хамааржыр. Партия, хөй-ниити организациялары база бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары коллектив кежигүннериниң чогаадыкчы чоруун бедидеринге бүгү талалыг таарымчалыг байдалдарны тургузупшаан, оларның күжүн болгаш энергиязын планныг онаалдаларны, бедиткен хүлээлгелерни доктаамал күүседиринче угландырар хүлээлгелиг. Он бирги беш чылдың онаалдаларын чединишкиниг болгаш ажыр күүседир дээш бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның хүлээп алган доктаалында «...уткуштур планнарны алыр, күш-ажылдың техниктиг үндезилеттинген нормаларын база бригада бот-орулга-чарылгазын шиңгээдир, камналганың болгаш ажылдың шынарын экижидериниң хуула планнарын алырының, эвээш күштү база чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, хөй продукцияны бүдүрериниң талазы-биле ажылчыннарның эгелекчи саналдарын деткиир болгаш нептередир» деп айыткан.

Бистиң мурнакчы ажылчыннарывыс, инженер-техниктиг ажылдакчыларывыс чүгле бодунуң ажыл-ижиниң дугайын бодавайн, кады ажылдап турар эш-өөрүнүң, бүгү коллективиниң ажылының түңнели, чединишкини дээш кичээнгейни салып чоруурлар. Чүге дээрге ай, квартал болгаш бүдүн чылдың-даа бүдүрүлге планының салым-хуузу чүгле ийи-чаңгыс мурнакчының ажылындан эвес, а кижи бүрүзүнүң хууда салыышкынындан, бүдүн коллективтиң ажылындан хамааржыр апаар.

Кызылдың дааранылга фабриказының № 48 тудуг эргелелиниң бригадалары бот-боттарының аразында социалистиг чарыштыг. Ук чарыштың түңнелдерин үндүрүп турар үеде чаржып турар бригадалар бот-боттарының ажылының арга-дуржулгазын солчуп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, ажылдың шынарын экижидер талазы-биле кайызында-даа бар эки чүүлдерни өөренип ап, нептередип турарлар. Ынчангаш бо коллективтериниң бригадалары дең-дески, эки ажылдап турарлар. Бо хевирлиг эки дуржулганы күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге нептередир херек.

Оон-биле чергелештир коллектив кежигүннериниң ортузунга масса-политиктиг ажылды кошкак чорудуп, социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организаставайн турарындан чамдык бүдүрүлге коллективтериниң эрткен айларда багай көргүзүглерлиг ажылдаанын айтыр херек. «Тудуг кезектери» комбинат, автосептелге заводу, Чадааның райүлетпүр комбинады, Бай-Хаактың хлеб заводу дөрт айларның планын үскеннер. 19 бүдүрүлге продукция сайгарарының, 16 коллектив продукция бүдүрериниң хемчээлин, а 18 коллектив күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эрткен чылдың ол үезинде турганындан кудулаткан.

Чер-черде бүдүрүлге коллективтериниң партия, хөй-ниити организациялары хожудаашкыннарның чылдагааннарын илередип, оларны чайладырының хемчеглерин ап тургаш, планныг онаалдаларның база бедиткен хүлээлгелерниң ай санында күүсеттинген турарын хандырар хүлээлгелиг.

Планнарның, хүлээлгелерниң салым-хуу кижи бүгүдезиниң киирген үлүүнден хамааржыр чүве болганда, күш-ажылчы кижи дугайында сагыш човаашкынын улам күштелдирер херек.

Бистиң ниитилелививиске ак сеткилдиг күш-ажыл дээрге чүгле материалдыг чаагай чоруктуң үнер дөзү эвес, а совет кижилериниң политиктиг болгаш күш-ажылдың идепкейиниң, ажылчы чоргаарлалының, төлептиг чорукка кижизидилгеның үндезини болур.

Наадымга уткуштур

СҮТ БҮДҮРЕРИН КӨВҮДЕДИР

Республика эрткен дөрт айларда 9150 тонна азы эрткен чылдың ол үезиндезинден 517 тонна хөй сүттү бүдүрген. Он бирги беш чылдың баштайгызының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш калбарган социалистиг чарышка кодээниң ишчилериниң идепкейлиг киржип турарының херечизи ол.

Тыва АССР бо чылын 33738 тонна сүт бүдүрер. Ук планның бирге чедир 27,1 хуу күүсеттинген азы план күүселдези эрткен чылдагызындан 2 хуу хөй болган. Маңаа кеску үлүгну Жданов аттыг, «Хемчик», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтар киирген. Олар чылда бүдүрер сүдүнүң 40 ажыг хуузун бүдүрүп алганнар. Ынчалзажок сүт бүдүрер планныг 61 совхозтуң 9-зу планнарының 10 хуузун безин, а 47-зи 30 хуузун күүседип шыдаваанын бо ажылче кичээнгейни бедидериниң чугулазын айтып турар.

Сүт бүдүрер планны күүсетпейн турар ажыл-агыйларның хөй кезии планы эвээш совхозтар болуп турар. План чеже-даа эвээш болза, ажыл-агыйның ышдаар шаа-биле кылып каан болганда, күүседири албан дээрзи билдинип-ол. Ол дүрүм-дүр. Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчулары, сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары чаа озыгымнарның черлерже саар инектерни дарый кожуруп, немелде чемгерилге болгаш өске-даа курлавырларны ажыглап тургаш, сүт бүдүрерин кыска хуусаада көвүдедири чугула.

Республика эрткен чылдың май 1-ге чедир бир инекке онааштыр ортумаа-биле 448 килограмм сүт саггап турган болза, бо чылын ол көргүзүг оон 46 килограмм эвээш болган. Мынчаар ажылдаар болза, чыл планының күүседири — инектен-не 1332 килограммны саары берге. Бо көргүзүгнү улгаттырар дээш бүгү хемчеглерни алыр херек.

Сүт бүдүрер талазы-биле мурнакчы ажыл-агыйлар бисте [illegible]. Чыл эгезинден «Хемчик», «Большевик», ССРЭ-ниң 50 чылы, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтар бир инекке онааштыр 638—668 килограмм сүттү саап алган. Шупту 23 совхоз республиканың ортумак көргүзүүнден хөй сүттү бүдүрген. Моон ап көөрге, сүт бүдүрерин бүгү ажыл-агыйларга көвүдедип болурунуң, мурнакчы совхозтарның дешкилигин [illegible] дарып болурунуң аргазы черле бар. Ынчангаш бо талазы-биле шыңгыы хемчеглерни алыры чугула.

Тарылгага—шалыпчы темп, бедик шынар

АДАКТАЛГАН

«Кызыл тараачын» совхозтуң шөлдеринде тараа культураларының чаштырылгазы кидин түлүктээн. Ол чугула кампанияны кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирери-биле совхозта комплекстиг отрядты тургускан. Бүгү машина-техниканы мында мөөңнээн.

Ипатовчуларның дешшилгелиг аргазы-биле комплекстиг отрядты тургускан чорук часкы тарылганы дүргеп чорударының болдунар аргазын берген. Чаштырылганы эгелээниниң чүгле баштайгы дөрт хүнүнде безин чээрби ийи агрегат-биле 3400 гектарга тараа культураларын чаштырган.

Кол аъш-чем культуразы болур кызыл-тасты бүдүрерин көвүдедиринге совхозта улуг кичээнгейни салган. Ону эң-не үнүш-дүжүткүр 5293 гектар черге тарыыр. Оон 3386 гектарын ам-на чаштырып каапкан.

Часкы хову ажылдарынга совхозтуң бүгү салбырлары киржип турар. Аңгы-масалыг ажылды партком эки организастаан. Механизаторларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны бригадаларда тургускан. Оон түңнелинде ажылдап турар бүгү трактористер ээлчег нормазын бүдүн чартык катап ажыр күүседип турар. Ылаңгыя Ленин орденниң эдилекчизи Н. И. Овчаровтуң удурткан звенозу онза шалыпкын ажылдап турар. Мында Л. Даньшин, М. Кызыл-оол дээн ышкаш дуржулгалыг хоочун механизаторлар кирип турар.

Олар МТЗ тракторлар-биле хүнде 12,5 гектар чаштырар норманы ажылдың эки шынары-биле 30 гектар чедирип турар.

Бо хүннерде үрезин сөөртүп турар чолаачыларда база-ла чай чок. Аныяк коммунист Евгений Маады онаалданы эки күүседип турар. Ол механизаторларны бичии-даа саададып бербээн.

Аңгылап-аңгылап организастаанының түңнелинде, ам совхозта тараа культураларының чаштырылгазы адакталыр четкен.

А. ЗАЙЦЕВ.

ЧУРУКТА: солагай талазындан — механизаторлар В. Н. Смирнов, Н. И. Овчаров болгаш М. Т. Кызыл-оол.

Авторнуң фотозу.

БОТ-ОРУЛГА-ЧАРЫЛГАЛЫГ ЗВЕНОДА

«Тес-Хем» совхозка мал чемин белеткээр бот-орулга-чарылгалыг специализастаттынган звенону эрткен чылын органызастаан. Мал чемиин белеткелчилери баштайгы чылында-ла багай эвес ажылдаан. Оларга суггаттыг черни быжыглаан, 150 гектарга кукуруза тараан, гектар бүрүзүнден-не 120 центнер ногаан масса ажаап алган. Звеночулар оон аңгыда 1510 тонна сигенни болгаш 680 тонна сыыргыышты кезип белеткээн. Никтиниң малын четчир чем-биле хандырып шыдаан.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылында партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин ажыдыралга боттандырары-биле бот-орулга-чарылгалыг звенонуң кежигүннери улам-на бедиткен хүлээлгелер алган. Часкы сезонда 400 гектар черни суггарар болгаш аңдарар. Кукурузаны 150 гектарга, чаа мал чемин культуралары болур рапсты 100 гектарга люцерналы 150 гектарга чаштырар. Кукурузаның гектарындан 120 центнерден эвээш эвес ногаан массаны, а рапстың база люцерналың гектарындан 25—25 центнер дүжүттү алыр. Алган бедик хүлээлгезин күүседир дээш, Дадар-оол Сайын-Белекович Арапчорга удурткан звенонуң кежигүннери бо хүннерде кужениишкиниг ажылдап, малга элбек чемни белеткээриниң магадылалын тургузуп турар.

Бо хүнге чедир звеночулар 350 гектарга часкы ол-шыыгынырер суггатты чоруткан, 264 гектарны аңдарган. Ам беш МТЗ, бир ДТ-75 үреливишкин чок ажылдап турар. Мал чемиг культураларының чаштырылгазын майның 25-ке чедир бүрүн доозарын шиитпирлээн.

М. ТИРЧИН.

ИЙИ КАТАП АЖЫРГАН

Бии-Хем районнуң совхозтарының механизаторлары часкы тарылганы улам калбарты берген. Бо хүннерде олар 26 муң 780 гектар черде тарылганы чоруткан. Оон иштинде «Чкалов» совхозтуң ажыл-ишчилери тараа болгаш мал чемиин культураларының хөй кезиин тарып алган. Азы 4000 гектарда тарылга чорутттунган Анатолий Коляскин К-700 маркалыг трактор-биле хүнде 50 га черге чаштырылга чорударын ийи катап ажыр күүседип турар.

К. МААДЫ.

ЛЕНИННИҢ ХЕРЭЭНГЕ ШЫНЧЫ

Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага хоорай бурунгу хүн пионерлерниң кызыл галстуктары-биле чечектели берген. VIII Бүгү-эвилел слёдунда отрядтарның болгаш дружиналарның төлээлекчилери хоорайлардан, ажылчын болгаш колхоз суурлардан чыглып келгеннер. Ук слёт Эвилелдер бажыңының колонналыг залынга ажыттынган.

Эш Леонид Ильич Брежневтиң слёт киржикчилеринге чүректиң ханызындан байырын аныяк ленинчилер улуг кодурлуушкун-биле уткаан. ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов ону уруглярга дамчыдып берген.

Чурттуң 20 миллион пионер отрядын төлээлээн делегаттарның түс бүрүзү чажыттарынга болгаш улуг эш-өөрүнге чугаалаар чүүлдерлиг. Олар шупту — «Бүгү чурттуң пионерлери Ленинниң херээнге шынчылар» деп маршуттуң идепкейлиг киржикчилери. Оларның чыгган демир-дээрген БАМ-га рельстерни болгаш көвүрүглерни кылган. «Үрезинчигеш» дээр операция киржикчилери чүс-чүс тонна кызыл-тасты камнап алган. Аныяк натуралистер парктарны болгаш сесерликтерни кылгылаан.

Аныяк ленинчилерниң слёдунда ол болгаш өске-даа чаагай херектерниң дугайында сонуургалдыг чугаалар чорүп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге белеткел үезинге пионер отрядтарының болгаш дружиналарының ажылының түңнелдерин уруглар үндүрүп, совет коммунистер шуулганының шиитпирлери-биле ару орар салгакчыларның мурнунга бедүрүлген сорулгаларны чугаалажып турар.

(СЭТА-ның корр).

ТАРЫЛГА ДООЗУЛГАН

РИГА. (СЭТА). Латвияның тараажылары чаа дүжүттүң үндезинин харлыг частаашкыннар үезинде-даа, изиг хүннерде-даа ажылдап тургаш тургузуп алганнар. Агаар-бойдустуң элдепшиктеринге тураскаал чок, тараа культураларының тарылгаларын олар агротехниктиг эки хуусаада доозуптар аргалыг болганнар.

Республиканың девискээри улуг эвес-даа бол, бо чылгы час оон янзы-бүрү районнарынга барык үш неделя ылгалдыг дүшкен. Чижээ, Балтиканың эриктеринге тараажылар шөлдерден шагда чорупкан турда, ортан үш чүс километрге, Чөөн Латвияның тейлеринге, хар чыгпышаан турган. А оон соонда дораан-на изиг дүжүп, үжен градус чергеп. Хөрзүнге шык курлавырлары дораан-на калып ап-лээн. Техниканы барыын талакы районнардан чөөн талакыларже октаан. Бүгү республиканың тараажылары — 900 ажыг комплекстиг технологтуг отрядтар — дүжүт дээш демиселди уламчылаан. Олар бо чылын 800 муң ажыг гектар шөлдериниң гектарындан-на ортумаа 24—25 центнер дүжүттү ажаап алырын хүлээнгеннер. Дүжүт эки болур деп чүве ам безин билдинип келчылар.

ЧАА ДҮЖҮТКЕ ҮНДЕЗИН

ПЕТРОЗАВОДСК. Карелияның эң мурнуу талазында турар «Мегрегский» совхозтуң картофельчилери чаа дүжүттүң үндезинин тургузуп турар. Механизаторлар ийи ээлчеглиг ажылдап турар: шөлдерже органиктиг болгаш минералдыг чемишчилээлгелерни төп, чаларны таарыштыр эдип турар. Чаа дешшилгелиг аргаларны ажыглап турган келир кузүн гектар бүрүзүнден 200 центнерден эвээш эвес дүжүттү алырын планнап турар. «Ийиги хлебке» Карелияда 4,5 муң гектар шөлдерни тускайлаан.

Кара эвес хөрзүннүг зонаның соңгу чүгүнде эң улуг картофель шөлү ол бооп турар.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле Г. Л. Литвинцеваны шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Эът-сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнгенинден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Кызылдың эът комбинадының күш-ажыл болгаш шалың талазы-биле инженери, партия эге организациязының секретары Галина Леонидовна Литвинцеваны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай
1981 чылдың май 19

БҮГҮ КҮШТҮ — КҮҮСЕЛДЕЖЕ

Бо чылдың эрткен дөрт айларында кол фондуларны ажыглалга киирген эрткен чылдың ол үезинге [illegible] 60,1 хуу хөй болган. Он үениң дургузунда 781 баш бода, 2986 баш шээр мал кажааларны, 2 муң тонна үрезин шыгжаар склады, шуптута 10 тонна мал чемин кылыкчы цехти, 1530 тонна чемишчилиге складын [illegible] киирген. 14,3 муң гектар оларларны суг-биле [illegible] база 7,8 муң гектарның суггарылга системазын [illegible] септээн. Сельхозтехниканың агрегаттары 250 [illegible] тараажыла коланы тудуун доосканы. 56 километр үзүүр электри шугумун. «Найырал» совхозта 781 [illegible] школаны. [illegible] 100 орунну эмнелгени. 25 900 [illegible] мал тудугларынга, школалар тудуунга, эмнелге, амбулатория-поликлиника объектилериниң чонунуң амыдырал хандырылгазынга, садыг болгаш [illegible] 85—90 хуу өскен. А чуртталга шөлунуң тудуун ажыглалга киргени ол-ла үе деңнели-биле алырга 47,8 хуу болу [illegible].

«Тыва тудуг», «Шагонаргэстрой», «Тыва суг тудуг» трестер болгаш Ремсельбурводстрой тускайлаттынган КМК-ны Кедээ ажыл-агыйының дургулга станциязы. Оттулар [illegible] министерствозу капиталы [illegible] шиңгээдип [illegible] болгаш тудуг-монтаж [illegible] планныг онаалдаларын күүседип шыдаан. «Тыва тудуг», «Шагонарэстрой», «Тыва суг тудуг» [illegible] [illegible]

Капитал тудуг 4 айларда

[illegible] эрткен чылдың ол үезиннивден 3,9 хуу өзүлделиг болганы ол. «Тыва септелге тудуг» трестиң, автоорукттарның тудуунуң болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелелиниң тудуг участогунуң, «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелиниң, Чурт үлетпүрүнүң, Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелдериниң септелге-тудуг участоктарының, «Тыва суг тудуг» трестиң № 1 КМК-зының, «Востоксантехмонтаж»тың КМК-зының, № 15 механизация эргелелиниң коллективтери эки көргүзүглерни чедип алган. Ында чуртталга шөлунуң тудуунга көрдүнген акша-хөреңги 107,6 хуу шиңгээттинген болгаш кээргелиг ажылдаар тудуг организациялары чуртталга шөлүн ажыглалга [illegible] [illegible]

кол фондуларны ажыглалга киирериниң талазы-биле чүгле 31,9 хуу, бүдүрүлге объектилеринде 26,9 хуу четкен. Капитал салыышкыннарының болгаш тудуг-монтаж ажылдарының лимиди 4 айларда дес-дараалаштыр алырга 62,9 болгаш 68,5 хуу шиңгээттинген. Кээргелиг ажылдаар тудуг организациялары тудуг-монтаж ажылдарын 77,8 хуу күүсеткен «Тыва тудуг», «Шагонаргэстрой» трестер, Садыг министерствозунуң септелге-тудуг участогу, № 2 болгаш № 3 «Абаканэнергопромстройнуң» КМК-лары, № 833 тудуг участогу чамдык көргүзүглер талазы-биле планныг онаалдаларын чедир күүсетпейн, улуг хожудаашкын [illegible] [illegible]

93,3 хуу, а кээргелиг ажылдаар организацияларда 98,5 хуу күүсеттинген. Ол ышкаш эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 0,2 хуу бедээн болза, а шалының өзүлдези 2,2 хуу четкен. Январь-март айларда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 25 организация күүсетпээнинден 1,8 млн. рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр аргаларын олар чидирген. А 16 организация ук көргүзүгнү эрткен чылдың ол-ла [illegible] деңнелинден кудулатканындан 0,9 млн. рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары чедир кылдынмаан.

Бо талазы-биле байдал ылаңгыя «Кызыл үлетпүр тудуг» № 81 тудуг «Тыва дагдүгү тудуг» эргелелдеринде, № 18 КМК-да, № 624 тускайжыткан КМК-да, № 14 [illegible] тажстройда» 14,2 хуу, № 2 «Абаканэнергопромстройнуң» КМК-зында 22,8 хуу, № 14 механизация эргелелинде 32,4 хуу, НХМ-ниң капитал тудуг килдизиниң септелге-тудуг участогунда 32,1 хуу ааржаан.

[illegible] квартал баштайгы айы төнген. Республиканың кол тудуг организациялары хожудаашкынындан үнмейн, планныг онаалдаларны күүсетпейн келген. А тудугжулар мурнунда салдынган сорулгалар эвээш эвес болгай. Ынчангаш бирги чыл чарлаан [illegible] социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин [illegible] [illegible]

Г. МЕЛЬНИКОВА,
Статистика эргелелинде [illegible] [illegible]

[illegible] БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Партийжи амыдырал

ТАРААЖЫЛАРНЫ СОРУК КИИРБИШААН

Майның бирги чартылы доо-зулган. Часкы тарылга кыгаа үенин эң чугула кампаниязы болгай. Чогум-на амгы үеде келир кудун ажыл алыр чаагай дүжүттүң үндезинин салыр апаар. Ынчангаш часкы тарылганы бедик агротехниктиг деннелге, кыска хуусаада чорудары партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының бир эң чугула сорулгазы болур. Ол бүгүнү, бедик харыысалга-биле медерелп билбишаан, бистиң совхозта партком болгаш партия эге организациялары бүгү партийжи организакчы болгаш политиктиг ажылды өлзе үг-[illegible].

Хову турлагларында механизаторлар, тарааажылар ортузунга часкы сезон үезинге чорудар организастыг болгаш по-[illegible]

[illegible] ажылдың чорудулгазының доктаамал хайгааралга ап, черчерге [illegible] партакомга информастап турар. Чамыл [illegible] улусчу контрольдуң болуу, администрацияның ажыл-чорудулгазының контрольдаар талазы-биле [illegible] комиссиялары доктаамал контрольга алган.

Ыланг Чыргакының Улуг-Ховуда, Чыраа-Бажының Дагыр-Шемиде хову турлагларында [illegible] таарымчалыг, корушүг кылдыр дерип шимээн. Совхозтуң Чыргакы, Чыраа-Бажы салбырларында К. Шенне, Т. Бадыйма олар секретарьлаан партия эге организациялары механизаторлар ортузунга хой талалыг ажылды чорудуп турар. Чижээ, Чыраа-Бажының [illegible] ында партоганизацияның тургусказ графиги ёзугаар Дагыр-Шемиде хову турлаанга [illegible]

[illegible] ажылдар тугун ке-дурген. Хүн нормазын 135-тен 150 хуу чедир күүседип келген район Советиниң депутаттары Б. Донгак, О. Тайбың-оол, Б. Ондар, Э. Куулар, В. Божуннаар, Ю. Куулар ышкаш механизаторларга совхозтуң ажыл-ишчилери [illegible].

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының бо часкы хову ажылдарының үезинде совхозтуң [illegible] 6400 ажыг гектар черге тараа [illegible]

[illegible] руттунган турар ужурлуг-дарзын айыткан. Ону барымдаалааш, политмассалыг бүгү [illegible] ринге хуушттур амыдырал-биле сырый холбашкан, утка-шынарлыг, дээштиг кылдыр организастаар дээш совхозта партком болгаш партия эге организациялары улам чүткүлдүг ажылдаар апаар.

Г. КАНЧЫЫР-ООЛ.
«Чыраа-Бажы» совхозта партком секретары.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

«Өөн» совхозтуң удуртукчулары комсомолчу Сергей Биче-оолдуң техникага хандыкшылдыын эскерип көргеш, ону Кызылдың № 1 кедээ профтехучилищезинге өөренири-биле чоруткан. Ол бедунуң будуруулге практиказын чылдың-на төрээн совхозунга кээп эрттирип, тракторист-биле ажылдап турган.

Сергей Биче-оол ам училищени дооскан, бо чылдың хову ажылдарынга тускай мергежилдиг механизатор болуп киржип турар. Ооң күш-ажылга кызымаккайын, машина-техникага камныын барымдаалааш, улуг К-700 тракторну башкарар бүзүрелди аңаа көргүскен. Аныяк механизатор ол бүзүрелди төлептиг-биле шынзыдып турар.

ЧУРУКТА: аныяк тракторист комсомолчу С. Биче-оол.

Тамара Куулар 1971 чылда Ак-Довурактың № 3 профтехучилищезин дооскаш, дериг-херекселдер машинизи профессияны чедип алган. Ол ам «Тыва дағ-дугу» комбинаттың арыглал фабриказында ажылдап турар. Бедик сорттуг руда арыглаар участокта ооң харылап турар дериг-херекселдери үзүк-соксаал чокка ажылдап, планныг даалгаларны чедимишкиниг күүседиринге идигни берип турар. Коммунист Т. Куулар бедик мергежилди чедип алгаш, бо үеде аныяктарның дагдынышчызы апарган, район Советиниң депутаты хүлээлгезин база эки күүседип турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы машинист Т. Куулар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГГА

Республиканың [illegible]

[illegible]

М. ЭРЕС-ООЛ.
Өвүр район.

КАРТОФЕЛЬ ДҮЖҮДҮН БЕДИДЕР ДИЗЕ

[illegible]

Чер ажылының бедик культуразы дээш

[illegible]

А. БЕЛЕНКОВ.
Таңдының курсорт участогунуң эргелекчизи.

СЕКРЕТАРЬЛАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

[illegible]

[illegible] чоколдарын шын бижиири, [illegible] тодаргай тургузары, бо чылдың бирги кварталында партияга хүлээп алышкынның [illegible]

[illegible] болган.

УЛАМ НЕГЕЛДЕЛИГ КӨӨР

[illegible] парткомунуң болгаш партия хуралдарынга доктаамал сайгарып турар.

[illegible] терин ээр талазы-биле тускай хемчеглерин ажылдап кылырын парткомга райком бюрозу дааскан.

Үлегерлиг корум-чурум дээш

ЧОННУҢ НИИТИ ХУРАЛЫНГА

[illegible]

Д. ТАНОВ.

РИС ӨСТҮРҮКЧҮЛЕРИНДЕ

ОДЕССА. (СЭТА-ның корр. Л. Новикая). Буджак ховузунуң рис өстүрүкчүлери бо чазын шыңгыы шылгалдаңы тудуп эрттиргеннер. Олар нарын байдалдарда алды муң гектарга рис олуртулгазын дооскан.

Областың рис өстүрер ажыл-агыйларынга бо час берге болган. Эрткен чылын дүжүт ажаалдазы орайтааныныц караазындан рис олуртурунга шөлдерин белеткээр үүр белеткээн. Механизаторлар ийи ээлчеглиг ажылдап, чырык үезин долузу-биле ажыглап турганнар. Бүгү ажылдарны комплекстиг чорудуп, олуртур мурнунда белеткел ажылдары дооступ билек, үрезиннерин ханы олуртурунуң аргазы-биле хөрзүнге кииргеннер. Ол арга гектардан 3—4 центнер немелдени бээр. Областың рис плантацияларының кол кезин туруп турар Килий районнуң колхозтары хүнде 80—100 гектар черлерге ристи олуртуп турган.

Агаар-бойдустуң шаптараазыннары рис олуртурунга доткар боор шыдаваан — ристи ажыл-агыйлар кыска хуусаада эки шынарлыг олуртаан.

Чоннуң байлаан хумагалаар

ЭПТЕШ ЧОК БОЛУР

[illegible]

А. ТУЛУШ,
Юстиция министерствозунуң [illegible]

«Шынга» харыы

АМДАЖЫТПАС

[illegible] ның фактыларын автор илереп бижээн.

Улус депутаттарының район Советиниң күүседиксе комитединиң даргазы Т. Х. Монгуштуң тус чагаага хамаарыштыр харыызы:

Сыстыг-Хем суурга чорттаа [illegible] турган, 1952 чылда төрүттүнген Виктор Полозов ол совхозтуң 4 [illegible] боолап өлүргенин шын. Үүлеткен херээниң ужурунда ол РСФСР-ниң Кеземче хоойлузунуң 89 чүүлүнүң 2 кезээ-биле бурууладтырып, хоругладтырган. Юрий Хүнак-Кара эрткен чылын [illegible] чок [illegible] чок халдып турганы база бижип хүлээн херек үүлгеткенин дээш районнуң улус судундан 15 [illegible]

Совет демократия

АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ЧАГААЛАРЫНГА, САНАЛДАРЫНГА КИЧЭЭНГЕЙ

«Улустуң угаан-медерелинде чүү-ле бар болдур, ону шынныг-биле илередир болзувусса, чүгле ынчан утлап башкарып шыдаар бис» деп Ленин чугаалаан (ЧДЧ, т. 45, ар. 112). Ол коммунистерни массаларны өөредир болгаш олардан [illegible] амыдыралы-биле кады чурттаарынче, оларның сеткил-хөөнүн мак билип», «оларны эш хүүзүнүң ёзуу-биле көрүп, оларның негелде-херечтелделерин сагыш човангыр ханзырып тургаш илеңелик чедип ап билиринче кыйгырып чораан (ЧДЧ, т. 44, арын 348).

«СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чоннарның чагаалары болгаш [illegible] талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы-биле таныжып тура, ол ленинчи чурумну кижи чайгаар-ла сактып келир. Партияның [illegible] съездилериниң аразында үеде СЭКП ТК-га барык 100 муң кижи [illegible] 3 миллион ажыг чагааларны алган дээрзин ол документиниң бирги одуругларында бижээн. Чер-черде партия органнары бо үениң иштинде бижимел болгаш аас-биле чонуңун [illegible] 15 миллион [illegible] сайгарып көрген.

Ажылчы чоннарның чагаалары болгаш санал-оналдары дээрге кижилерниң негелде-херечтелделериниң болгаш [illegible] дугайында [illegible] бүрү адырларында ажыл-херектиң байдалының дугайында медээлерниң эң-не бүзүреңчиг, үнелиг дестери болуп турарын ол доктаалда айыткан. Ол дээрге оларның ажыл-чорудулгазын экижидер дугайында күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң [illegible] ССРЭ [illegible] бир эргелиг болур. Ол эргени ам улам калбак болгаш долу ажыглап турар. Совет кижилерниң билииниң, профессионал болгаш нийти культуразының [illegible] болгаш экономиканың, эртемниң болгаш техниканың [illegible] бүгү адырларынга [illegible] эки [illegible] оларның социал [illegible] турар.

1980 чылда 12 хүн [illegible] бо хемнерде улус [illegible] турарларның 83 хуузу дээди болгаш ортумак (долу болгаш долу эвес) эртемниг. Ынчангаш сөөлгү он чылдарда солуннар болгаш журналдар редакцияларынга, радио болгаш телевидениеже кээп турар чагаалар [illegible] эвес. Ол чүгле сан талазы-биле өскен эвес: мурнуку үелердээзинге бодаарга чугула айтырыгларны [illegible] [illegible] ажыл [illegible] [illegible] [illegible] оруун болгаш шиитпирлээриниң аргазын айтырып оралдашкан болуп турар.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары [illegible] СЭКП ТК-ның төлевилелин бүгү улустуң чугаалажыры [illegible] ынчаар эрткен. Миллион ажыт санал-оналдар, эдилгелер, шугумчулелдер кирген. «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылдарга чедир үеде ССРЭ-ниң [illegible] болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның [illegible] чугаалажып көөрү улам идепкейлиг болгаш массалыг (121 млн. ажыг киржикчилиг) болган.

Совет-хамаатыларның социал талазы-биле идепкейиниң кескүп көрбээн көдүрлүүшкүнү хүн бүрүде янзы-бүрү хевирге илерээн турар. Оларның иштинде — күрүне органнарынга болгаш хөй-нииити организацияларынга, ылангыя СЭКП ТК-га чедир партия органнарынга кирип турар чагаалар, санал-оналдар оон бир кескү [illegible] Партияның аллар-хүндүзүнге, оон коллективтиг угаан-бодалынга чүгле коммунистер эвес, харын партияже кежигүнү эвестер-даа кызыгаар чок бүзүреңнээн, олар эң-не чугула айтырыглар талазы-биле айтырыглар тургузуп, боттарының сагыш [illegible] оон-биле сүмележип, бар четпестерни шүгүмчүлеп турар. Партияның болгаш [illegible] нийи талалыг харылзааларының ол оруу СЭКП-ниң XXVI [illegible].

СЭКП ТК чагаалар-биле ажылче, оларда тургустунган айтырыгларны [illegible] сайгарып көөрүнче улуг кичээнгейни салып турар деп съездиге эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Олар эвээш эвес: чүгле СЭКП ТК хүнде 1500 чедир чагааны ап турар. Оларның хөй кезии — чер-черде хоорай болгаш кожуун, район болгаш область организацияларынга [illegible] маан чүүлдерниң херечизи боор турар. Авторларның көдүрген айтырыгларын чер-черде албан организацияларның болгаш бүдүрүлгелерниң удуртукчулары шиитпирлеп шыдаар болгаш шиитпирлээр-даа [illegible].

СЭКП кежигүнү бүрүзү, удуртукчу бүрүзү хамаатыларның чагааларынга, дилеглеринге, хомудалдарынга дыңнангыр болурун чоп мурнунга, партияның мурнунга бодунун хүлээлгези кылдыр көөр ужурлуг деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Ажылчы чоннарның чагаалары болгаш санал-оналдары-биле ажылды улам ыңай экижидер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалы база айтырыгны ынчаар тургузуп турар. Бо чугула херекте бай [illegible] [illegible] шугумчулелди кызып [illegible] айыткан. Партия [illegible] лары, Советтер, профэвилелд, ажыл-агый органнары айыткан угланы [illegible] дүргеп бүрүнгээрлээшкинин чедип [illegible] хемчеглерни ап чорудар ужурлуг. Бодунун эки талазын [illegible] биледиришкиннер-биле ажыл дугайында харысаалгалыг кижилерниң коллективтер мурнунга [illegible] биле удуртукчуларның [illegible] хомудалдарнаң тудугларга, бүдүрүлгелерге, албан организацияларга шуут барып база чонунуң чурттап турар черинин аайы-биле сайгарып көөрүн кызымаккайы-биле неептередир херек. Чагааларны болгаш оларның допчулалдарын удаа-дараа парлаарын, оларны сайгарып көргениниң дугайын [illegible] телевидение [illegible].

Л. БОБРОВ.

ПМА-ның тайылбырлакчызы.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ӨЖЭЭТЕН ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Вашингтон [illegible] туңга ИФБ-ниң агентилери-биле кады совет аэрофлоттуң самоледунче дээрбечи халдаан [illegible] чүъгүнүң чамдыызын хавырган АКШ-тың "хыналда эргелиг чагырганы ол чүъкту совет талага дедир эгидер ужурлуг таварышкан. Самолетка чораан чүъктер америк экспорт хоойлуларынга бичии-даа чөрүшпес эвезин ол эрге-чагыргалар боттары медеглээн.

Ындыг турбуже, чүъктерни [illegible] эрге-чагыргалары совет төлээлекчилерге хамаарыштыр өжээтен өнчүк-чөңгээлерин база катап кылганнар. Совет төлээлер чүъктерни кажан оларга дамчыдып бээрин эгезинде дыка үр манаан болгаш телефон дамчыштыр хөй удаа айтырып келген. Адактың сөөлүнде америк хыналда органнары чүъктерни сөөртүр ком [illegible] шиитпирлээн болган. Ужуру болза, ол чүъктерни америк хыналда органнары боттары дамчыдып бээр ужурлуг турган.

Чүъктерни совет талага дамчыдып берип турган үеде аңаа келген америк корреспондентилерни коргудар оралдажыышкынны америк эрге-чагыргалар база кылган. Кажан [illegible] совет ажылдакчылар чүък сөөртүр [illegible] биле чугаалажыышкын кылып турган үеде аңаа полицейжилерниң үш машиналары медээзин кыйгырыпшаан, чедип келгеннер. Чепсектиг полицейжилер аңаа турган журналистерни дүргени чоруурунче албадап, оларга шынгыы дужаал берген.

Совет пассажир самоледунга хамаарыштыр дерзии күүселээшкинни кылган америк эрге-чагыргалар Совет Эвилелиниң мурнунга буруузун амга чедир билинмээн, ынчаарга [illegible] кылыр дээн оларның оралдажыышкыннары бурун бүрап дүшкен. Совет самолетка удур ол өжегерээни кылган өжээтен өнчүк-чөңгээ — ол [illegible] совет-америк харылзаа [illegible].

чидиглендирер дээн [illegible].

Маңаа холбаштыр америк корреспондентилер АКШ-тың күрдепартаментизинге болган [illegible] төлээлекчизи Д. Фишерден хөй санныг айтырыгларны салганы таварылга эвес. Чижээ, Си-би-эс телекомпанияның корреспондентизи Р. Пирпойнт күрдепартаментиниң төлээлекчизинге мынча деп медеглээн: «АКШ частырыг кылган-дыр, бо дугайын түскай америк албан кижилери боттары-ла чугаалап турар». Ындыг турбуже, буруузун билинген хевир [illegible] медегледи америк эрге-чагыргалар кылган-дыр деп, корреспондент немеп чугаалаан. Совет Эвилели-биле харылзааларга таарымча чок байдалдарны өжегерээн тургузарын америк чазак оралдажып турар эвес ирги бе? деп, ол айтырган.

Америк [illegible] ол чептиг айтырыынга АКШ-тың күрдепартаментизиниң төлээлекчизи [illegible].

ПУР-НУҢ ЧАЗААНЫҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельскийниң [illegible] биле ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунуң хуралы Польшага корум-чурумну болгаш хөй-нииитиниң айыыл чок чоруун камгалаар [illegible].

ПУР-нуң иштики херектер министри М. Милевский хуралга чуве чугаалаан болгаш [illegible] ни сөөлгү үеде алган кезүүзениң [illegible] 26 хуу, уптаар сорулгалыг халдаашкыннар — 32 хуу, складтарның болгаш бажыңнарның эжиктерин үрээн, оор кылган үүлгедиглер — 60 хуу [illegible] тургузуп [illegible] ажыл кылбас чангыс-талаланчак чоруктар күштелип турар.

В. Ярузельский хуралга түңнеп чугаалаан болгаш кем-херек үүлгедиглеринге база эрге-чурум [illegible] [illegible] [illegible] кадыкшылдың [illegible] хоойлу-дүрүмнерни болгаш корум-чурумну сагыыры [illegible] чеглерниң ээ каттыштырган [illegible] президиум доктааткан.

ВКП-ниң политиказын деткээн

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиканың Национал хуралынга бо чылдың 26-да соңгулдалар улуг чедиишкинниг болганын моон мурнунда дыңнаткаан. Соңгулдаа даңзызынга кирген бүгү соңгукчуларның 97,96 хуузу республиканың Национал хуралынга соңгулдаларга киришкен. Вьетнамның Коммунистиг партиязының угланыышкынын болгаш чурттуң чаа конституциязын Вьетнамның хамаатылары соңгулдаларга идепкейлиг киржилгези-биле бадыткап көргүскен. Ол дугайын төп соңгулда комиссиязының доокта чаа парлаан дыңнадыында айыткан. Чурттуң Национал хуралынга соңгулдалар республиканың конституциязынга болгаш хоойлуларынга база социалистиг демократияның ёзузунга бүрүн дүүштүр болган.

ВСР-ниң Национал хуралының чедиги чыыжынга 496 депутаттар соңгуттурган. Оларның аразында — ажылчын ангының, кооператив тараачыннарының, интеллигенцияның төлээлекчилери, хөй-нииитиниң ажылдакчылары, шажын бодалдарының төлээлекчилери бар.

СОҢГУ ИРЛАНДИЯДА БАЙДАЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). Ольстерде байдал улам-на [illegible] турбуже. Англияның чазак Соңгу Ирландияның чонунга удур шериг күжүн ажыглаарын, ынча патриоттарга удур шаажылаашкынның болгаш [illegible] политиказын уламчылаарын оралдажып турар. Соңгу Ирландияга хамаарыштыр [illegible] политиказын өскертиринче Ирландияның католиктиг шажынының баштыны Т. О'Фиаху Английниң чазаан кыйгырган. Соңгу Ирландияга хамаарыштыр [illegible] политиканың өскертирин ангии чадавас болзавайн турарын Великобританиянын премьер-министри М. Тэтчерниң харыызы тодаргай бадыткаан.

Лонг Кештиң кара-бажың лагеринде хоругдатканнар [illegible] байдалын тыпсырын негевишаан, аш чарлаарын уругулчулеп турар. Маңаа хамаарыштыр М. Тэтчер мынча деп дерзии ёзу-биле харыылаан: «Чорудлаашн шиитпирлээри англи чазактан эвес, а хоругдалда чыдар... кижилерниң боттарындан хамааржыр». [illegible] политиказын өскертир дугайында кандыг-даа чугаа турбас ужурлуг деп, М. Тэтчер [illegible].

Соңгу Ирландияның улелзин чурттакчыларының чонгут негелделеринге хамаарыштыр Англияның чазаның шак ындыг колониалдыг херээн [illegible] [illegible] [illegible] турар. Белфаста, Дерри болгаш өске-даа хоорайларда [illegible] Англиниң [illegible]

[illegible] Соңгу Ирландияның [illegible] деп-дораан үндүрерин негеп турар.

Лонг Кештиң кара-бажың лагеринде хоругдаткан бүгү патриоттарга политика талазы-биле [illegible] байдалын тыпсыр дугайында Англияның чазаандан негевишаан, 66 хонукта чем чивейн аш чарлаан сөөлүнде Роберт [illegible] Ф. Хьюз 59 хонукта аш чарлааш база өлген. Соңгу Ирландияның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] англи шериглер боолаан тудуп өлүрткен 14 харлыг Джулия Ливингстонну орнукшулдарынга база хөй муң кижи киришкен.

[illegible] Лонг Кештиң кара-бажыңында аш [illegible] [illegible] 56 [illegible] [illegible]

[illegible]

КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

СОФИЯ. (СЭТА). Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң күштелгенинге болгаш кризистиг чаа байдалдарның тыптып келгенинге холбаштыр шыңгыы сагыш [illegible] Американың федералдыг канцлери Б. Брайт [illegible] Болгарияга албан [illegible] айы-чоруунуң болгаш БКП ТК-ның Чингине секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков-биле болгаш БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров-биле оон чугаалажыышкыннарының түңнелдериниң дугайында кады кылган дыңнадыгда айыткан.

Делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар, чагырлыышкынның чорудулгазын быжыктырар болгаш хөгжүлдер талазы-биле бүгү күрүнелерниң дем каттыштырган шиитпирлиг хөделиишкиннериниң эргежок чугулазын чугаалажыышкыннарның үезинде ийи талалар онзалап демдеглээн. Европага тайбының, боо-чепсекти дужурериниң болгаш кады ажылдажылганың айтырыгларынче онза кичээнгейни угландырган. Хельсинкиге эгелээн кады ажылдажылганың чорудулгазы уругулчулээн турар ужурлуг [illegible] хамаарыштыр ийи талалар боттарының бодалын илергейлээн болгаш нийти-европа чөвүлел хуралының Түң

нел актызының бүгү-ле негелделерин бүрүн боттандырарынга салыышкынын киирерингe шиитпирлиин [illegible]. Европа диңке ядролуг чепсектиг кызыгаарлаар болгаш кызырар айтырыглары талазы-биле чугаалажыышкыннар катап эгелээри дээш ийи талалар туржуп турар. Европага шериг талазы-биле чавырлыышкынның болгаш чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин сокса дыр айтырыгларынга хамаарыштыр [illegible] ренциязы дүрген [illegible] дээш, а ол ышкаш Төп Европада чепсектиг күштерни база боо-чепсектерни кызырар дээш оларның туржуп турарын илерг-йлээннер.

КЫДАТ ШЕРИГЛЕРНИҢ ҮҮЛГЕДИГЛЕРИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Кыдаттың шериглери социалистиг Вьетнам-биле кызыгаарга чаа [illegible]. Вьетнамның [illegible] [illegible] ёзугаар алырга, бо чылдың май 8-тен бээр Кыдаттың артиллериязы Вьетнам Социалистиг Республиканың Лангшон, Каобанг, Хатуен, Куангнинь можуларының соңгу районнарын хөй удаа боолап келген. Артиллерияның бюлааш [illegible] [illegible] Вьетнамның [illegible] тайбың суурларны боолап, тарылга шөлдерин үрегдеп турган. Лангшон можунуң Каолок уездизинде элээн каш бедик черлерни кыдат шериглер [illegible] алган.

Кыдат шериглерниң чепсектиг ол өнчүк-чөңгээлериниң [illegible] Вьетнамның тайбың хөй чурттакчылары өлүрткен болгаш балыглаткан. Кыдат [illegible] [illegible] материалдыг улуг когаралга чурттуң соңгу талакы районнары таварышкан. Ылангыя Лангшон можунуң кызыгаар чоогунда районнарын кыдат артиллерия-биле сөөлгү [illegible] дүннерниң дургузунда уругулчу боолаан, ынча тудуглар, тарылга шөлдери, оруктар, көвүрүглер дыка үрелген.

Кыдаттың шериг самолеттары болгаш суднолары Вьетнамның [illegible] болгаш суг девискээрлеринче хөй удаа шыргуп кирип турган.

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Мурнуу-Чөөн Азияда дүшкүүрлүг чоруктуң кол чылдагааны — Пекинниң реаксылыг удурлуушкунунуң [illegible] [illegible] [illegible] деп, Венгрияның «Мадьяр хирлап» солунну бижээн.

Пекинниң дайынзырак, эжелекчи, үрегдекчи үүлгедиглери делегейниң хөй-нииитизиниң [illegible] турар. Кыдаттың амгы чагы[illegible] нарын болгаш хөделиишкиннерин бүгү делегейниң тайбынга болгаш хостаныышкынга ынак бүгү кижилери шыңгыы буруу шаап турар деп, ол солун демдеглээн.

К. МАКСУДТУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ливанга удур Израильдиң халдаашкыннары сөөлгү үеде дыка күштелгени-биле холбаштыр Чоокку Чөөн чүкте байдалдың улам ыңай чидиглеңнегенинге хамаарыштыр шынгыы дүвүреэшкинниг араб күрүнелер [illegible] Араб чурттарның Лигазының Каттышкан Нациялар Организациязының чанында доктаамал хайгааракчызы К. Максуд КНО-нуң штаб-квартиразынга болган парлалга конференциязынга бо дугайын медеглээн. Израильдиң амгы чагырыкчыларының ындыг үүлгедиглери [illegible] дыраар сорулгалыг болуп турар деп, ол чугаалаан. Хамаарышпас араб күрүне болуп турар Ливанның бүрүн эргезин, девискээр талазы-биле [illegible] [illegible] өжок чугулазын К. Максуд онзалап демдеглээн.

Израильдиң дайынзырак үүлгедиглериниң сөөлгү үеде күштелгени — Каттышкан Нациялар Организациязының [illegible] тоовааныың КНО-нуң [illegible] турарының тодаргай барымдаазы-дыр деп, Араб чурттарның Лигазының доктаамал [illegible] Израильдиң [illegible] чыларының эжелекчи хөделиишкиннери КНО-нуң тур [illegible] тап турар.

Араб чурттарга Вашингтоннуң албадап турары «стратегтиг чөпшээрежилге» дээр идеязынга шынгыы удур бис деп, К. Максуд чугаалаан. Ол идея шиитпирлиг рольду Израильге [illegible] дыг идея бисте таарышпас. «Стратегтиг чөпшээрежилге» идеязын АКШ-тың күрүне секретары А. Хейг чогаатан.

РЕАКСЫЛЫГ ЁЗУ-ЧУРУМНАР-БИЛЕ СҮЛЧЭЭ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). 1981 чылда Гондураска шериг дузаламчызын 10 миллион долларга чедирерин аңы эрткен чылдааз-биле деңнээрге ийи катап көвүдедирин Р. Рейганның [illegible] турар. Бо дугайын АКШ-тың төп разведка эргелелиниң директорунуң [illegible] туган генерал В. Уолтерс медеглээн. Вашингтоннуң түскай төлээлекчизи боор ол Гватемалага болгаш Гондураска чоокта чаа барып чораан. АКШ-тың [illegible] дузунуң бедик албан-дужаалдыг кижизи турган В. Уолтерс Панама каналының зоназынга америк шериг баазаларынга барып, ында америк шериглерниң «өөредиин» чораан. Сальвадорнуң, Гватемаланың болгаш Гондурастың өлүрүкчү шериг

лерин ол баазаларда белеткеп турары билдингир болгай.

Төп Американың чурттарынга В. Уолтерстиң барып чорааны кол сорулгазы — ында реаксылыг ёзу-чурумнар [illegible] Вашингтонга херектиг лерин калбартыры, оларга шериг дузаламчызын көвүдедери, [illegible] талыг шимчээшкиннерин баазазы болуп турар.

[illegible] Уолтерс база ээзан. Сальвадор-биле кызыгаарга Гондурас хөй санныг шериглерин [illegible] күштерин баазарынга киржири-биле Вашингтоннуң дужаалын манап турар.

Гондураска америк шериг дузаламчызын [illegible]

[illegible] чок чорукка шынгыы ыжаалыышкын кылдыр Төп Американың демниглелиг хөй-нииитизи санап турар. Американың Каттышкан Штаттарынга [illegible] татуразы Никарагуага катап тургузар сорулга-биле Гондурастың шериглери болгаш ол чуртта чыглы берген сомосчу [illegible] турар.

Латин Американың хамаарышпас чурттарының [illegible] херектеринге Американың Каттышкан Штаттарының [illegible] ы-биле холгаарлаашкыны ылангыя эрге-чагырга Р. Рейганның чазаа кирген [illegible] шынгыы удурлавышкынны ол [illegible] [illegible] илергейлеп турар.

ШЫҢГЫЫ БУРУУ ШАВЫЫШКЫН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Рейганның администрациязының [illegible] [illegible] буруу шаап, шериг чарыгдалдарын [illegible] [illegible] АКШ-тың [illegible] [illegible] — 226 миллиард 300 [illegible] доллар чедирерин Р. Рейганның администрациязы планнап турар.

«Совет кыжаныышкыны» дээр хоозун нугулдээшкинни АКШ-тың администрациязы өскүс [illegible] дере бүдүрерин дендии [illegible] дап, тайбының болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң херээнге улуг кыжаныышкынны боду күштелдирип турар-дыр деп, АКШ-тың Тайбың [illegible] Нью-Йорктуң [illegible] А. [illegible] медеглээн.

Тайылбыр булуңу

ДАЙЫНЗЫРАК ПОЛИТИКАНЫҢ ДЕМДЭЭ

Пентагон деп чүл? Бо айтырыгны харыылап бээрин Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан суурдан М. Б. Долаан дилээн. Аңаа харыыны моон адаанда парлаадывыс.

Пентагон дээрге, 1947 чылда тургускан беш-булуң хевирлиг АКШ-тың [illegible] министерствозунуң бажыңы. Капиталистиг делегейниң сайзыраңгай күрүнезиниң ол бажыңы делегейде эң улуг албан чери [illegible] бедии 17 километр шөйүлүп чоруткан. Мында Американың улуг делгем ресторанңары, эмнелгелери болгаш машина турар черлери бар. Мунмун солуннар, журналдар, каш чүс радиостанциялар болгаш телестудиялар дайын белеткелинче болгаш америк шериг күжүн улгаттырар дугайында [illegible] [illegible] биле чорудуп турар. Пентагон [illegible] дайынзырак [illegible] делегейде дыңзыг болуп берген.

Амгы санныг чылында АКШ-тың шериг чарыгдалдары 178 миллиард доллар, а 1985 чылда 253 миллиард долларга чедирерин Пентагон планнап турар. Ол дээрге Американың дээгүүнеп келген тоо тургузуунде кестүп көрбээн улуг [illegible] шериг чарыгдалдыр. АКШ делегейниң 111 чурттарының девискээринде 2500 шериг баазаларын болгаш объектилерин тургузуп алган. Япон шериг бюджедин улам көвүдедирин АКШ оралдажып, [illegible] стратегиянының оруунче албадап турар. Делегейниң хөй [illegible] [illegible] нарынга чоруктур АКШ Тель-Авивке [illegible] болгаш техниканы берип турар. Никарагуада революстуг

[illegible] [illegible] АКШ бүгү күштери-биле оралдажып, [illegible] ны кылып, оон революстуг чаалап алыышкыннарын узуткаарын бодап, араб делегейниң стратегтиг чугула районнарынче Пентагон амгы үеде шургуп, шериг баазаларын Египетке, Суданга, Сомалиге тургуспушаан, Сальвадорда революстуг шимчээшкинни бооп тудар дээр кем-буруулуг оралдажыышкынны тыпсы. Персия [illegible] Пентагоннуң дайынзырак политиказы тургускан. АКШ болгаш Пакистан [illegible] лары Мурнуу-Чөөн Азияда байдалды улам чидиглендирип, боттарының айыылдыг планнарын [illegible] [illegible] [illegible] ына дээр хоозун [illegible] ны өскүткен. АКШ болгаш

Кыдат Пакистанны кедергей чепсеглеп турар.

АКШ болгаш НАТО блокта [illegible] эвилелчилериниң 1979 чылдың декабрь 12-де хүлээп алганы Барыын Европаның девискээринге ортумак ыракшылдыг 572 америк ракеталарын тургузар дугайында планнары — [illegible] тамажылыг делегейни чыгаан чорук боор турар. Бо айыылдыг планның буруузун бир-ле дугаарында АКШ чүктээр. АКШ шериг күзээзүнүң талазы-биле ССРЭ-ден артык күштүг болурун чедип алырын боттарының кол политиктиг сорулгалары кылдыр санап турар. Ол дээрге [illegible] чок дээш-тир. ССРЭ болгаш акы-дуңма социалистиг күрүнелер ону болдурбас-даа.

ФОТОКАЛЕЙДОСКОП

Эрги маркалыг автомобильдерниң чарыжын ындыг хайы[illegible] сылалга чыл бүрүде эрттирери чаңчылчаан (чуруукта).

С. КАРМАЛИТОНУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СУЛЧЭЭНИ БЕЛЕТКЕП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ливия Джамахириязы [illegible] [illegible] га удур сулчээни Американың Каттышкан Штаттарының белеткеп турарын [illegible] «Нью-Йорк [illegible]» солун парлаан.

«Ливияның удуртукчузу Муаммар Каддафиниң [illegible] Египетти [illegible] араб чурттарны амыглаар сорулгалыг чажыт планны АКШ-тың президентизи Р. Рейганның чазаа [illegible] турар» деп, ол солун бижээн. «[illegible]» [illegible] Каттышкан Штаттары Египетти болгаш реаксылыг [illegible] араб күрүнелерни [illegible] [illegible] бо сулчээни [illegible] [illegible] организастаар болган турар.

Янзы-бүрү медээлер

«РОМАНТИКТЕР» ТАРААЖЫЛАРГА

Каа-Хем районда часкы хову ажылдарының изиг түлүк үезинде Сарыг-Септиң Культура бажыңының «Романтиктер» деп агиткультбригадазы механизаторларның доктаамал аалчылары болуп турарлар.

Бот-тывынгыр артистерниң ол коллективи концерт программазын үргүлчү чаартып, солун номерлерни чонга көргүзүп келген. Тайбың. Төрээн чурт, Күш-ажыл дугайында амгы үениң ырлары, орус болгаш тыва улустарның ырлары база танцылары, уран номчулгалар көрүкчүлерге дыка солун болуп, оларны чаа-чаа күш-ажылче сорук киирип турар. Агиткультбригаданың составынга лектор азы политинформатор киржип, лекция, беседа кылып бээри чаңчыл апарган. «Романтиктер» чоокку хүннерде «Совет Тыва», «Бурунгаар», «Улуг Октябрь» болгаш өске-даа совхозтарның ажыл-ишчилеринге концерттиг аалдап чораан.

М. КАРАШ.

ЧАҢЧЫЛ АПАРГАН

Чоокта чаа Кызылдың башкы училищезиниң сургуулдары-биле чогаалчылар Л. Чадамба, О. Суванпит болгаш бот-тывынгыр композитор М. Кертик-оол, журналист З. Кечил-оол олар ужурашкан. Ол училищениң сургуулдары чогаалчылар-биле чылдың-на ужуражылга эрттирери чаңчыл апарган. Чогаалчылар боттарының ажыл-херээ-биле таныштыргаш, чаа бижээн шүлүктерин кежээниң киржикчилеринге номчуп берген. А бот-тывынгыр композитор М. Кертик-оол бодунуң чогаадыкчы ажылын чугаалаан. Ооң аалгаларын, ыяңгыың аалчылар Л. Чадамба биле З. Кечил-оолдуң сөстеринге бижээн ооң ырларын училищениң сургуулдары Роза Саая болгаш өскелер-даа оркестр үделгези-биле солун, дыңнаксанчыг кылдыр күүсеткеннер.

Ужуражылга училищениң сургуулдарының оркестр-биле үделгелиг хөй эвес номерлиг концерти-биле доозулган. Оркестр уну чаңгыланган ол кежээ солун, хөглүг эртекен.

Бистиң корр.

ЛОТЕРЕЯ БИЛЕДИ-БИЛЕ

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1980 чылдың ноябрь 22-де доктаалын ёзугаар акша-барааи лотереязының билеттерин 1981 чылда 126 миллион 600 муң рубль түңнүг тос үндүрүлгетиг кылдыр үндүрери көрдүнген. Ол билеттерниң тос үндүрүлгезиниң бир үндүрүлгези Делегейниң херээжен хүнү — март 8-ти таварыштыр үнген. «Аас-кежиктиг» билеттерниң эзери аңы-бүрү эт-херекселдерни ойнадып алганнар. Эрзин районнуң [illegible] чурттакчыларының лотерея билеттери солчаа [illegible] болгудаан. Чижээ, Эрзин суурнуң чурттакчызы Л. Онзу 225 рубль өртектиг [illegible]. Бай-Даг суурдан [illegible] кылган арыжылыг ойнадып алган.

Лотерея билеттериниң кайы-даа хевирин ойнадылы солун-даа, ажыктыг-даа.

Эрзин районнуң акшаалга кассазы чурттакчы чонга лотерея тарадырының 1981 чылдың бирги кварталында планныг онаалдазын күүсеткен. Саттынган лотерея билеттериниң орлаа районбюджеттинче чүс хуу кирип турар болгаш чоннуң чаагай чоруунга улус ажыл-агыйынга ажыглаттынып турар.

Лотерея билеттерин чурттакчы чон ортузунга тарадып талазы-биле акшаалга кассаларының ажылынга хөй-ниити база идепкейлиг дузалажыры чугула деп болдаар мен.

Т. СААЯ, районнуң акшаалга кассазының эргелекчизи.

Көдээниң культура амыдыралы

КЕЖЭЭНИҢ-ҢЕ...

Алдан-Маадыр суурнуң Культура бажыңы көдээниң ажыл-ишчилериниң ортузунга идей-кижизидилгелиг болгаш культура-массалыг ажылдарны бедик деңнелге тургузуп турар. Ол культура бажыңы ёзулуг культуралыг дыштаныланының төвү болуп, суурнуң улуг, биче чурттакчыларының кежээниң кээр ынак чери апарган. Ынчангаш Алдан-Маадырның Культура бажыңы чүгле районда эвес, республикада каш чыл улаштыр эки ажылдыг диртип мактадып турар.

Ооң ажылын мында көдээ Совет (күүском даргазы А. Ондар) доктаамал кичээнгейге ап, бир эвес херек болза, боттуг дузаны дарый чедирип турар. Клуб чөвүлелиниң хуралдарынга ажыл планын үениң негелдезинге дүүштүр утка-шынарлыг кылдыр тургузуп, совхозтуң ажылчыннарының ажыл-амыдыралы-биле болгаш чуртта база делегейде болуушкуннар-биле холбаап турары дээштиг болгаш ажыктыг. Суурда херээженнер чөвүлелиниң ажылы база-ла көдээ Советтиң кичээнгейинде. Чурттакчы чон ортузунга чорудар ажылдарны культура бажыңының болгаш библиотека ажылдакчылары-биле дугуржуп ап деминиг чорудуп турар. Кылдынган ажылдарны, ооң иштинде корум-чурум үрээшкиннерин неделяда бир катап түңнеп, четпестерин чайладып алырынче дарый хемчеглерни ап турары чаңчыл апарган.

Культура бажыңынга, бригадаларга, фермаларга организастап эрттирип турар ажылдарның солун болгаш дээштиг боор турары — хөй-ниити организацияларының бир деминиг, сырый харылзаазында. Олар бир дем-биле янзы-бүрү темалыг кежээлерни Культура бажыңынга организастап эрттирип турар. Чижээ, «Тыва улустуң эрги чаңчылдары» деп темалыг кежээни совхозтуң парткому биле херээженнер чөвүлели организастап, солун эрттирген. Ол кежээге «Билбес болзуңза, айтырып чор, херек болза дилеп чор» деп бижээн плакатты көскү черде аскан. Үлегер домактарны, чечен сөстерни болгаш чамдык тывызыктарны база-ла каастап шимеп, тодаргай кылдыр бижигилээн. Арыг-силиг, шевергин-чараш кеттинген улуг, биче кижилер ол бүгүнү сонуургап көрүп, аваа идепкейлиг киржип, эстетиктиг таалалды ап турган. Шаандагы чаңчылдарда эки, чаагай ёзу-чурумнар хөй. Ынчалза-даа амгы үениң байдалынга таарышпас, ажыглаттынмастары база барын ол кежээге аныяк-өскенге тайылбырлап чугаалап берген. Улустуң аас чогаалын кижизидилгеге дээштиг чеппен кылдыр ажыглаарын ол кежээге чыылганнар билип алганнар. Чижээ, кандыг-бир үлегер домакты чогуур өйүнде ажыглаар болза, аажы-чаңда четпестер эттине бериш болур болгай. Ол кежээге тыва оюннарны [illegible] танцыларны херээженнер чөвүлелиниң даргазы башкы А. Ондар эки организастаан. Ооң мынай күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылганы организастааны солун болган. Ооң бир чижээ, чаңгыс чер чурттуу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хойжу Дажы-Намчал Чыртай-оолович Ооржак-биле ужуражылга. Ооң алдан хорлааны-биле холбаштыр ол ужуражылга кежээзин организастаан. Маадыр бодунуң эрткен күш-ажылчы амыдыралын болгаш ол бедик атты канчап чедип алганын дугайын чыылганнарга чугаалап берген. Ол кежээниң киржикчилери ат-алдарлыг хойжунуң чурттап чораан деминиң дугайында кыска киножурналды магадап көргеннер. Аңаа аас чогаалын, ыланчыг үлегер домактарны, тывызыктарны база болур-чогууру-биле дээштиг ажыглаан. Ол кежээ база-ла ырлыг-шоорлуг, оюн-хөг үттүндүрбес, солун боор эрткен. А өске байырлыг хүннерни алдан-маадыржылар күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп; лекция, беседалар дыңнап, оюн-тоглаага киржип, кино, концерт көрүп эрттирип турар. Ол бүгүнү чурумнуг организастап эрттирер мурнунда совхозтуң парткому, көдээ Совет, херээженнер чөвүлели болгаш комсомол комитеди, Культура бажыңының ажылдакчылары чугаалажып көргеш, планны тургузуп, ону харыылаар кижилерни баш бурунгаар дугуржуп алырлар. Ынчангаш Культура бажыңы ёзулуг-ла культураның одаа болуп, ооң ажылдакчылары хөй-ниити организацияларының күжүнге доктаамал даянып ажылдап турар.

А. КАРА-МОНГУШ. Культура министерствозунуң чанында эртем-методиктиг төптүң ажылдакчызы.

ЧУРУКТА: «Алаштың ыраажызы» агитбригаданың эң идепкейлиг киржикчилери М. Сундукай, М. Соскал.

«ХҮЛҮМЗҮРҮГ» КЛУБ

«Хүлүмзүрүг» клубту Булун-Бажы көдээ Советтиң чанында эрткен чылдың мартта организастаан. Ооң удуртукчузу — Ленин аттыг совхозтуң экономизи Роза Кунуужап. Клуб чон ортузунга культураны нептередиринге, кижизидилгеге улуг ачы-дузаны чедирип турар. Клубтуң башкарылгазында сес кижи составтыг бөлүк бар. Олар тускай тургускан программа ёзугаар ажылдап турар. Программаны бөлүктер аайы-биле үскен. Ук бөлүктер секторларга хувааттынган.

Секторлар клубтуң тургускан программазын ёзугаар тускай кичээлдерни айда ийи удаа чорудар. Чижээлээрге, хепти [illegible] даараарының [illegible] идик хептиң тооргузунуң дугайында [illegible]. Хепти канчаар кеттинзе эки болурун, хепти бөлүктеп кедерин, ону чуурун, базарын, ажаарын база өөренип таныжар. Бо талазы-биле кичээлдерни тус-тустa эрттирер.

Семинар үезинде даараан хептерниң делгелгезин база организастаан. Кымыраа Маадырның даараан костюму тергиин эки болган. Үстүнде секторну школа башкызы Боргбак-оол Чаймаа эки удуртуп турар, секторнуң ажыл дуржулгазы солун болган.

Аъш-чем кылырының секторунуң ажылы база солун. Ону Мария Буду удурткан. Тускай кичээлдерге баштай аъш-чем кылырының технологиязын өөренип. Ооң соонда улаштыр-ла практикага кылып эгелээр. Ынчаар 30 ажыг кижи кээп өөренип турар. Хлебти бодунуң от печказынга быжырарын, далганны эки ажыдарын, ооң пирогу, пельмени быжырарын, бефстрогановту кылырда эът, картофельди чараштыр кезерин, чаш уругларны канчаар чемгерерин, ук чемнерин белеткээрин өөренип ап турар. Бо-ла бүгүнү малчыннарга база таныштырып, чедирип турары эки.

Ногаа өстүрериниң секторунуң ажылы ажыктыг болуп турар. Секторну Роза Кунуужап удурткан. Ол бо чазын тарып өстүрген расадаларны көргүзүп тургаш, чыылганнарга таныштырып чугаалаан.

Тус черге таарыжыр үрезиннерни шилип алыры база чугула. Ногаа культураларының кижиниң организминге ужурлуг база [illegible]. 1980 чылда Булун-Бажы суурнуң 120 хире өг-бүлелеринден 79 өреге картофельди, ноганы тарып өстүрген. Бо чылын ук ажылды улам калбартыр сорулга салдынган.

Дузалал ажыл-агыйның азыдузазының, дагаа, хаваннын азыраарының талазы-биле кичээлдерге база өөренип, таныжып турар.

«Хүлүмзүрүг» клубтуң удурулгазынга 4 агитквартал хамааржыр. Ук агитквартал дарының ажылының түңнелин база системалыг-биле түңнээр. Ажылга кол угланыышкыннар мындыг: совхоз бүдүрүлгезинге киржилге, корум-чурум камгалалы, ажы-төл кижизидилгези шефке киржилге, агитквартал дарының школага дежурныйлаашкыны дээш өске-даа. Эрткен чылын дөрт агитквартал дугерези 217 тонна сигенни белеткээш, [illegible] дужаагам. Бо чылын 300 тонна сигенни белеткеп бээр.

Эрткен чылда бүгү көргүзүглерге 100 балл алганы дээш [illegible] чурттакчылары Шушенское экскурсиялап чораан.

Совхозта бо «Хүлүмзүрүг» клуву амыдыралга, ажыл-херектерге дузалакчы, сүмелекчи болу берген. Олар Антон Павлович Чеховтуң «Кижиде бүгү-ле чүве чараш болур ужурлуг» дээнин кыйгырыг кылып алган ажылдап турар.

Янзы-бүрү солун темаларга [illegible] бо клуб эрттирип турар. Чижээлээрге, «Кым болурул», «Олимпиада-80», «Тыва бижиктиң 50 чылы» деп аас журналдарын солун, хөй кижи киржилгелиг эрттирген. Клубтуң планында суур чаагайжыдылгазы, корум-чурум камгалалы, хойжу бригадаларга, фермаларга хамаарыштыр хөй айтырыглар кирип турар.

Т. СААЯ.

Эрзин район.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

ЧАҢГЫС САН ЧЕТПЭЭН

Шериг назыны чедип чоруур оолдарның республика спартакиадазы республика чайысылалынга ийи хүн дургузунда [illegible] Баштайгы хүн 15 командадан 120 ажыг кижи Кызылдың автоорук техникумунуң спорт шөлүнге черниң узунун халыышка, гранат [illegible], 100 метрниң чарыжынга, кара боолаарынга ийи холдап [illegible] кан. Борта эң эки дээн тус-тус түңнелдерни алгаш көөрге мындыг: 100 метрниң чарыжынга Кызылдың 15 дугаар ортумак школазының өөреникчизи А. Панов шылгараан. Черниң узунун халыышка база аңаа быражырлар чок болган. Ол 5 метр 43 сантиметрни халаан. Автоорук техникумунуң сургуулу В. [illegible] гранатаны 51 метр 56 сантиметр чедир ырадыр октаан. Ол-ла [illegible] спортчузу А. Сундуев тур-никке 22 катап харааттынган. А Улуг-Хем райондан келген Н. Смышляев кара боолаарынга эң хөй санны алган.

Ийиги хүнде 1000 метрге чадаг чарыш эң солун эрткен. Эге баштай-ла автоорук техникумунуң [illegible] стартче үнүпкен. Маргылдааның судьязы Евгений Шипов кызыл тукту чайыптарга, маңнажып үнген дөрт оолдар веек үе иштинде барык деңге халып орлар. Маргылдааның эртип турганы «Совет Тываның 5 чылы» стадионуң [illegible] дескиннери артып чорда, хоорайда 43 дугаарлыг спортчу ам-на өөрүнден мурнай бергеш, финишке бир дугаар халып келген. Ол Н. Соловьев болду. Ынчалзажок эң эки түңнел ол эвес болган. Чарыштың [illegible] билдинген. Тиилекчи чаңгыс эвес, ийи. Маңаа шериг назыны чедип чоруур оолдарның көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу О. Чернов тергиидээн. Ол 1000 метрни 2 минута 51 секундада эртип, А хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң [illegible] К. Корякин түңнелинге ийи-ле секунда четпейн барган. Спорт [illegible] чокка турбас...

Команда талазы-биле бирги черни Кызылдың автоорук техникумунуң сургуулдары чаалап алгаш, шилчиир кубок, бирги черниң дипломун, тураскаалдыг вымпел-биле шаңнатган. Ийиги черни хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң командазы ээлээн. Дараазындагы шаңналдың ээлекчизи — Улуг-Хем районнуң командазы оларга чаңгыс-ла сан четпейн бээн.

С. МОНГАЛ.

Телевидение

МАЙ 20-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Баранкин, кижи болуп көр». Мультфильм. 9.35 — «Хеглүг старттар». 10.20 — «Дириг амытаннар дугайында». 11.20 Медээлер. 11.25 — 16.00 — Чапсар.

16.00 — «Орус чугаа». 16.30 — Уругларның [illegible] деп хореография ансамблиниң күүселдези.

КЫЗЫЛДАН

17.15 — «Андрей Баймуханов». Телефильм. 17.30 — «Сээн бажыңыңның чанында [illegible]». Дамчыдылга. 17.50 — Мультфильм. 18.00 — «Культура болгаш амыдырал». Дамчыдылга. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — «Бөгүн делегейде». 19.00 — «Силерниң деңнеңер [illegible] ужуражылга». Таджик ССР-ниң Нурек хоорайының ажыл-ишчилериниң айтырыгларынга харыы. Дамчыдылганы [illegible] В. П. Бекетов чорудар. 19.55 — Уран-чечен фильм «Чугле хүннүң өңү сарыг эвес болгай». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 Р. Габичвадзе — «Медея». Фильм-балет. Төнчүзүнде — «Бөгүн делегейде». Информастыг медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Силерге аалчылар». 12.30 — «В. Шекспир». 2-ги кезээ. 13.20 — «Сээң ленинчи библиотекаң». «Курупе болгаш революция». 13.50 — «Тургузуушкун үезиниң уран чүүлү». 4-кү дамчыдылга. 14.30 — «Хайгааракчы калаа». Уран-чечен телефильм. 16.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Авто база катап авто!». Телефильм. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Тургузуушкунуң болгаш тайбыңның [illegible]». Телелекторий. «СЭКП болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкини». Беседа. 19.00 — Чаалардар. 19.15 — «Аргада». Телефильм. 19.30 — Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң симфониктиг оркестриниң концерти.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Илбилиг экран». 20.15 — Делегей байдалынга [illegible] беседа. СЭКП ТК-ның Делегей информациязы [illegible] эргелекчизи Л. М. Замятинниң чугаазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Африканец». Уран-чечен телефильм. 22.45 — Документалдыг фильм. 23.00 — Футболга ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА — «Таврия» (Симферополь). Төп «Динамо» стадиондан дамчыдылга.

МАЙ 21-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суга шимчээшкин. 9.05 — Совет Армияның ырының болгаш танцызының ийи дакпыр Кызыл туктуг А. В. Александров аттыг ансамблиниң концерти. 9.50 — «Чугле хүннүң өңү сарыг эвес болгай». Уран-чечен телефильм. 10.55 — 16.00 — Чапсар. 16.00 — «Шыдыраа школазы». 16.30 — Болгар культуразының хүннери. Добруджанскийниң [illegible] болгаш танцы ансамблиниң концерти. 17.00 — «Малчыннарның дээрчи университеди». 17.30 — Москваның [illegible] болгаш Пионер[illegible]лериниң VIII Бүгү-эвилел слёдунуң киржикчилериниң [illegible].

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.05 — «Мал ажылы — [illegible] фронт». 19.15 — «Бүгү шир — вулканнар ортулуу». Документалдыг фильм. 19.35 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң материалдарын өөрени[illegible]».

МОСКВАДАН

19.45 — «[illegible]». Уран-чечен телефильм. 1-ги [illegible]. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «[illegible]». Даңгына [illegible] чогаалчы А. Алексин [illegible]. 22.30 — 22.45 — [illegible].

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Аваларның школазы». 12.30 — «А. Толстой. Чогаалдарының арыннары». 13.15 — «Тургузуушкун үезиниң уран чүүлү». 5-ки дамчыдылга. 13.55 — Совет драматургияда күш-ажылдың темазы. 14.35 — «Африканец». Уран-чечен телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.05 — «Петрушканың концерти». 18.35 — «Галина Каазаның ырлары». Фильм-концерт. 17.15 — «Бүгү-ле барымаалар ону агартпайн турар». Уран-чечен фильм. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00 — «Дириг амытаннар дугайында». 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Валя [illegible] байның чугаазы». 20.15 — Уран гимнастикага ССРЭ чемпионады. Киевтен дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «[illegible]». Уран-чечен телефильм. 22.50 — 23.05 — Чадаг-терге чарыжы.

Агаар

Бөгүн республиканың [illegible] булуттаар, чамдык черлерге чаъстаар. Соңгу чүк углаанынышкының хаттың дүргени секундада 9—14 метр, чамдыкта 30 метр чедир күштелир. Дүне — 10—15, хүндүс — 24—29 градус чылыг болур.

Кызылга элдир булуттаар, чагбас. Дүне — 10—12, хүндүс — 24—26 градус чылыг.

КИНО

МАЙ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Жандарм болгаш өске өртемчей чурттугтары» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.30 (улугларга). «Чүүден-даа артык үнелиг». Ушку болгаш дөрткү фильмнер — «Берге шөл», «Тайбың азы дайын» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Трубачевтуң отряды тулчуп тур» 9.30, 11.30. «Петриниң чалыы назыны» (2 серилиг 1-ги фильм) 13.00, 20.30. «Алдарлыг ажыл-херектериниң өгези» (2 серилиг 2-ги фильм) 17.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мени утпазын күзеп көр» 16.30, 18.15. «Камгалакчы» 15.00, 20.30 (улугларга) шактарда.

Филармонияның концерт залынга май 20-де 19 шакта Москваның күрүне филармониязының солизи Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, делегей конкурстарының лауреады Надежда Красная ның ыры кожаазы болур. Программазында Бетховенниң, Верлиниң, Шуберттиң, Чайковскийниң, Рахманиновтуң чогаалдары кирип турар. Фортепианога Евгений Сейдель үдээр.

Билеттерни филармонияның кассазынга садып турар. Телефону 2-16-69.

АРЖААН СУГЛАР ОРАНЫ

Журналистиң орук демдеглелдеринден

ДЕМИР-ДАГНЫҢ ЭДЭЭНДЕ

Демир-Дагның мөңгүрек бажы дээрже шаштыгып үне берген, ыш-даа ышкаш, ак-көк дүлүскек-биле бүргеттинип алган турар. Бо бедик дагны Демир-Даг деп адааны анаа эвес. Лакколит дээр кедергей быжыг, кадыг даштан ол даг бүткен. Тудугга херэглээр демир ышкаш быжыг дашты бистиң чуртувус шаанда даштыкыдан садып ап турган. Сөөлгү үеле ону Демир-Дагдан казып ап турар. Мурнуу чүгүнде Бештау дээр хаятуруглуг калбак даг көстүп чыдар. Бо ийи дагның арызында, ээр ышкаш, кертик баалыкта, дубтуг, янзы-бүрү кат-чимистиг ыяштарлыг арга иштинде, кедергей каас-чараш курорт хоорай чаптыла берген чыдар. Ооң адын — Железноводск дээр.

Бо курорт-хоорайны эң-не чараш деп санап турар. Аңаа аян-чорук кылып барган кижи хоорайның чаражын шынап-ла кайгап магадаар. Ол курорт чок дээн изиг, күгүрзүг ажыг, карбонаттыг, сульфаттыг, натрий-кальцийлиг аржаан суглары-биле сурагжаан. Сураглыг орус эмчи, хөй-ниити ажылдакчы, гуманист Федор Петрович Гааз эрткен чүс чылда аңаа аян-чорук кылып чораан, Демир-Дагда изиг суг бар деп, ол черниң чурттакчыларындан дыңнааш, баштайгы дилээшкинде аржаан сугларны тып чадаан. Ооң соонда 1810 чылда ийиги удаа келгеш, изиг аржааны тыпкан. Железноводск курорт мынчаар тывылган. Баштайгы аржаан сугларның үнер дештериниң бирээзи ол хевээр кадагалаттынып арткан. Ооң дугайын улуг орус шүлүкчү М. Ю. Лермонтов «Измаил-Бей» деп шүлүглелинде бижээн. Ол аржаан дөзүн шүлүкчүнүң ады-биле адап каан. 1812 чылда генерал Ермоловтуң дужаалы-биле шериглер изиг аржаанга эштир черниң баштайгы бажыңын туткан. 1823 чылда ол-ла генерал ынаар медицина-хирургия академиязының профессору Александр Петрович Незлобинни чалаан. Ук эртемден аңаа баргаш, дыка хөй чаа аржаан суглар шинчилеп тыпкан. 1862 чылда эмчи Семен Алексеевич Смирнов аңаа чеде берген. Демир-Дагның изиг аржааннарының составын тодарадыр, оларга кандыг аарыгларны эмнээрин шинчилээр талазы-биле улуг ажылды кылып чоруткан. Демир-Дагның аржаан сугларын шинчээлип алыры ынчаар эгелээн.

Хоорай мындыг-ла улуг эвес. Чурттакчыларының үштүң бир кезээ камгалалында, а өскелери — хандырылгазы изиг аржааннар бар. Оларның чамдыктарының чер иштинден 120 метр чедир хандыр өрүмнеп тургаш үндүргүлээн. Славянов аржааны эң-не изиг — 55 градус. Ону ижип эмнениринге ажыглап турар. Ол ышкаш эштип эмнениш база болур. Ук аржааны 1914 чылда өрүмнеп тургаш үндүрген. Смирнов аржааны 40 градус изиг. Ону база-ла ижип эмнениш турар.

Бо курортка дыка хөй аарыгларны: колунуң, шөйүндүнүң, баарының, бүүректиң, өт оруктарының болгаш ижин-[illegible] өске-даа аарыгларын экирти эмнеп турар. Үстүнде айыткан аарыгларның тус-тустуң талазы-биле санаторийлерни тургускулааш, болбаазын дериг-херексел-биле дерип каан.

Чурттуң хоорайлары-биле

Железноводскиге экскурсиялап чеде бергеш, ол каас-чараш курорт хоорайның тураскаалдыг, солун черлерин [illegible] көрүштүг чер — хоорайның курорт паркы. Ооң шөлү 36 гектар, чүгле калбак бүрүлүг янзы-бүрү ыяштар үнген, иштиде девээлиг, сериин, агаарын тынарга чаагай. Парктың девискээринде мавритан болгаш узбек хоорайларында шимээн-биле кылган «Ударник» дээр санаторий бар. Ында Пушкин галереязы дээр чайгы театрны шуут-ла демир болгаш шилден кылган, аңаа кыланнаар чүве. Демги-ле сураглыг Славянов, Смирнов, Незлобин аржааннары база ол парктың иштинде. Кадыр ийиң кулу чада кылып бадырыпкан, ооң ийи талазы-биле улус кыланнаар, а ортузу-биле аржаан суг агып баткаш, кезек-кезек хөөлбектер болу бергилээн. Ол кайгамчык каас-чараш паркта кижиниң чайын чүү дээр! Аңа чүгле каржыр, солчур чүве. Садыг, телгинир мырыңай базым будун ажылдап турар. Хоорайның чурттакчы чону хөй эвес-даа болза, аңаа чыл санында эмнедип, дыштанып келир 100 муң ажыг кижиниң үлегерлиниң биле хандырып турар. Амгы Железноводскиде 14 санаторий бар. Оларга хары угда 5800 хире кижи турар.

Железноводскиниң үлетпүрү чылда 32 миллион рубльдиң продукциязын берип турар. Колдуунда-ла аъш-чем аймаан хөйү-биле бүдүрүп үндүрер. Мындыг чижек солун. Хоорайның хлеб быжырар черлери чаңгыс хүнде безин 25 тонна чедир хлеб, булочка кылыгларын үндүрүп шыдаар. Хүнде 65 тонна чедир сүт-биле дыштанынчыларны хандырып турар.

Агаары ой-тал кургаг. Аңаа кааң, аяс хүннер Кисловодскиниңден дудак чок. Агаар шинчилээр метеостанцияны тургусканнан бээр 100 чыл ажып турар. Ында ыргай, хөлегелиг, калбак бүрүлүг ыяштар хөй болгаш, агаары улам-на экижип, кадыкшылар шынарлыг, чаагай чыттыг болуп турар.

Ол черниң колда байлаа — аржаан суглары. Аржааннарын температуразы-биле үш келекке: соок, чылыг болгаш изиг деп чараф. 11 градустан эгелээш, 55 градуска чедир аржааны экиртеп [illegible] болур. Тураскаал кылдыг кандыг-даа сүй-белектерни оон садып ап болур. Аъштаныр, чемненир черлер эндерик. Кижи кежэ-даа хөй болза, хоорайның арыг-силии кедергей. Октапкан чаңгыс даакпы артыы безин көзүлбес. Ындыг арыг хоорайга барган кижи бодун чайгаар-ла ниити чурумга чагыртып, черже саазын бок безин октаар хөөн чок апаар.

Хоорайга келген турастер Демир-Дагже долганып орукбиле үнер, ооң бедиинден эдээнде кайгамчык курорт хоорайны бараадап көөр. Хоорайның мурнуу чүгүнде Бештау дагның хүн көрбес талазында хүрең хаялар бар. Оларны «Эзирлиг хаялар» дээр. Ынаар чоруткан турастер база үзүлбес.

Аржаан суглар оранының чамдык курорт-хоорайлары-биле таныштырарга шыдаттыр. Аян-оруктуң түңнелинде чүнү онзалап демдеглезе чогуурул? Совет кижилерниң чаагай амыдыралының, кадыкшылының [illegible] Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың канчаар-даа аажок улуг сагыш салыышкынын [illegible] курорт-хоорайларга чораан кижи онза тодаргайы-биле эскерип каар. Бистиң чуртувуста бүгү-ле чүвени кижиге, ооң чаагай [illegible] турары оон илдең. Курорт-хоорайларга эмнедип, дыштанып чораан кижилер ол черниң [illegible], ак сеткилдиг, сагыш човангыр, буянныг чонунга, ыяңгыыш улустуң кадыкшылы дээш амыр-дыш билбес, ак [illegible] кижилер — эмчилерге, ол бүгү магалыг ордуларны — санаторийлерни туттуруп берген партияга, чазакка чүректиң ханызындан изиг өөрүп четтиришкинин илергейлеп турарлар. Бис база оларга каттыжып тур бис. Бо орук демдеглелдеринде бижиттинген курорт-хоорайларга баарын кызыдыңар. Силерниң күзелиңер боттаныр тээршиге чигзинмейн барып болур.

К. АДАВАСТАП.

(Төнчүзү. Эгези № 98, 106 «Шында»).

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызылдың уран чүүл училищези 1981—1982 өөредилге чылында дараазында салбырлар аайы-биле хүлээп алышкынны чарлап тур: дирижерниити ыры; улустуң хөгжүм херекселдери (баян, домра, аккордеон, балалайка, дошпулуур, чанзы, чадаган, игил); фортепиано; үрер хөгжүм херекселдери (труба, тромбон, кларнет, гобой, флейта, туба, валторна); кылдыг хөгжүм херекселдери (скрипка, контрабас); ыры; теоретик-композитор; уран чуруулга; клуб салбыры (мергежилдери — дирижер-ниити ыры, улустуң хөгжүм херекселдери, клуб хемчеглериниң режиссуразы, хореография); библиотека херээ.

Училищеге 30 хар чедир назылыг эр, херээжен хамаатыларны хүлээп алыр. Дирижер-ниити ыры болгаш ыры салбырларынга 18 хардан өру назылыг хамаатыларны хүлээп алыр. Музыка салбырларынга сактыышкынын, дыңнадыын, үнүн [illegible] алыр, уран чурулга салбырынга кирерлер карандаш, будук-биле чураан чуруулдерин эккеп көргүзер.

Клуб салбырының режиссер мергежилге болгаш библиотека херээниң салбырынга чүгле ортумак школа дооскаларны хүлээп алыр.

Директорнуң адынга бижээн билдириишкиниге кожар чүүлдер: аттестат азы сес чыл школазын дооскан херечилел (бодун), чурттап турар черинден № 286 майык ёзугаар эмчи шинчилгези, күш-ажыл дептеринден кадраар киладызының азы бүдүрүлгениң удуртукчузунуң адын салганы үште бижииге, 2х4 см хемчээлдиг 4 фоточурук. Училищеге келирде төрүттүнгени дугайында херечилелин азы паспортун, шериг биледин азы шериг херээнге киир бижидилге дептерин бодун эккеп көргүзер.

Сес чыл школазын дооскаңнар дараазында эртемнерге экзаменнер дужаар: мергежил аайы-биле, орус дылга (диктант), орус дылга болгаш литератураага (аас-биле).

Он чыл школазын дооскаңнар: мергежил аайы-биле, орус дылга болгаш литератураага (чогаадыг), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

Кирериниң экзаменнери ортумак өөредилге черлеринге кирериниң чурумнарын ёзугаар 1981 чылдың июнь 6-дан эгелеп эрттирер.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр. Стипендияны ниити дүрүм ёзугаар бээр. Өг-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында шынзылганы барымдаалап үндезин националдың ажылчыннарының болгаш колхозчуларының уруглары курупениң дотказынга хандырылгазынга хүлээп алыр.

Училищениң адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 2. Телефоннары: 2-25-79, 2-29-26.

Солуннуң дараазында номери май 22-де үнер.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 1012

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыкчыы херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—0057

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 119 (11617) | 1981 чылдың май 22, пятница | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ГРУЗИЯНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНЧЕ ЧОРУПКАНЫ

СЭКП ТК-нын Чиңгине секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев май 21-де Москвадан Тбилисиже чорупкан. Грузин ССР-нин болгаш Грузияның Коммунистиг партиязының 60 чылын байырлаарынга ол киржир.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин камгалал министри Д. Ф. Устинов база чорупкан.

Аэродромга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, К. У. Черненко, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-нын секретарьлары И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, СЭКП ТК-нын кежигүннери Б. М. Боголюбов, Б. П. Бугаев, Г. С. Павлов, Г. Б. Цуканов, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-нын Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин олар үдээннер.

Тбилисиже СЭКП ТК-нын Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-нын кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-нын кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов олар база чорупканнар.

(СЭТА).

Чылдың бирги чартыының планнарын бүрүн күүседиили

АЖЫР КҮҮСЕТТИНГЕН

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш Кызылдың дээрбе комбинадының коллективи социалистиг чарышты калбартып, кызымак ажылдап турар.

1981 чылдың эгезинде комбинаттың тевилеледе көрдүнген бүдүрүлге күчүзү — хонукта 115 тонна тарааны дээрбеден, болбаазырадырын чедип алдынган. А далганны бүдүрери хонукта-ла 89 тонна тевилеттинген болза, херек кырында дээрбе хонукта чүс ажыг тонна чедир далганны берип турар.

Чылдың бирги кварталында болгаш апрельде комбинаттың коллективи планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Дөрт айларда 9400 тонна далганны бүдүрер турган, ону 9669 тонна кылдыр күүсеткен. Пландан ажыр дээди сорттуң далганы 86 тонна, бирги сорттуң 214 тонна бүдүрүнген.

Эрткен дөрт айларда комбикорм цехи эки ажылдаан болгаш пландан ажыр 237 тонна комбикормну цехтиң коллективи бүдүрген. Цехтиң ажылдап турары ден-лескя болгаш мында сагылга-чурум база эки. Цехтиң начальниги ол бүдүрүлгеде 14 чыл ажыг ажылдап келген болгаш коллективиң [illegible] келип чедип алган. Дуржулгалыг бригадир цехте ажылды чедимчелиг организастап, бодунуң ажылга [illegible] эки үлегер-чижекти көргүзүп турар.

Дээрбе комбинадының коллективиниң социалистиг хүлээлгелери, планныг онаалдалары чединмишкиниг күүседиинип турар. Оларның социалистиг хүлээлгезинде көрдүнген бирги кварталда пландан ажыр 100 тонна далганны, 100 тонна комбикормну бээр. Херек кырында комбинат ол үениң дургузунда пландан ажыр 262 тонна далганны, 337 тонна комбикормну бүдүрүп үндүрген. Ол ышкаш пландан ажыр 29 муң рубльдиң продукциязын сайгарар турган, ону 74 муң рубль чедирген.

Е. ДЕРЕВЯГИНА,
дээрбе комбинадында кил-лис эргелекчизи.

Хову-Аксының дааранылга цегинде чүгле дааранынчылар эвес, харын база бызыкчылар-даа күш-ажылчы чедиишкиниг ажылдап турарлар. Е. Ф. Айжиниң удурткан бызыкчылар бригадазы бо чылдың апрель айында база-ла чедиишкиниг ажылдап, планныг даалганы 160 хуу күүсеткеш, хөй санныг хепти даараарынга белеткээн.

ЧУРУКТА: (солагай таладан оң талазынче) бригадир Е. Ф. Айжи болгаш мурнакчы бызыкчылар В. Г. Заина, Р. М. Аңгырбан олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

ССРЭ-ниң кинематографистериниң IV съездизи

Бистиң [illegible] ниитилелдиң [illegible] чаагай, [illegible] ырының бадыткалы дээш демиседе [illegible] онза тарыысалгалыг роль уран чүүлдериниң эң масалы — кинематографка хамааржыр. Чоннуң эрге-ажыктары, [illegible] чурттаар, оон хайнышкынның [illegible] шынчы болгаш сорук киришкининиг көргүзер, коммунистиг [illegible] кижиликтиң кижиликтери болур — хөй националдыг совет кинематографтың мастерлери ону боттарының чогаадыгларында [illegible] тургузуп турар. Амгы үениң кижилериниң угаан-бодал кижизидилгезинге уран чүүлдүң бедик хүлээлгезин СЭКП-ниң XXVI съездизинге база катап онзалап демдеглээн. Хөй националдыг совет кинематографияның идейлиг-чогаадыкчы программазын ол съездиниң шиитпирлери тодараткан.

Сайзыраңгай социализм ниитилелиниң [illegible] экран мастерлериниң мурнунда турар чугула айтырыглар ССРЭ-ниң кинематографистериниң Кремльдиң Улуг ордузунда ажылдап турар IV съездизиниң делегаттарының кол кичээнгейинде турар.

Съездиниң ажылынга 600 ажыг делегаттар — эвилелдиң [illegible] республикалардан режиссёрлар, сценаристер, операторлар, актёрлар-артистер, кинокритиктер, кино [illegible], ол ышкаш хөй санныг даштыкы аалчылар киржип турар.

Эштер В. В. Гришин, А. П. Кириленко, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, И. В. Капитонов, М. В. Зимянин оларны съездиниң [illegible] болгаш аалчылары байыр чедирип, алыш часкаашкыннары-биле уткаан. Оларның-биле кады [illegible] ат-сураглыг кинематографистер, чечен чогаал болгаш уран чүүл ажылдакчылары, партия болгаш совет ажылдакчылар.

Эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга сорук киришкин-биле соңгаан.

«Совет кино уран чүүлүнүң байдалының болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыг оон сорулгаларының дугайында» илеткелди ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң башкаар черинин бирги секретары **Л. А. Кулиджанов** кылган.

ССРЭ-ниң Кинематографистер эвилелиниң ревизия комиссиязының отчёт илеткелин оон даргазының оралакчызы **А. Н. Медведев** кылган.

Отчёт илеткелдерни съездиниң делегаттары ажыл-херекчи, чогаадыкчы ёзу-биле, партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге, үениң негелделеринге дүүштүр чугаалажып турар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадыындан

ШАЛЫПЧЫ ТЕМПИЛЕР-БИЛЕ

Чурттуң ажыл-агыйлары тарылганың темпилерин дыка улгаттырарын чедип алган. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң сөөлгү дыңнадыын ёзугаар алырга, эрткен неделя дургузунда 30 ажыг миллион гектар шөлдү чаштырып тараан. Бо дээрге тарылга эгелээниниден бээр эң улуг номелде ёзулуг болган.

Чазын чажын тарылыр культураларны 87,4 миллион гектарда тараан. Россия Федерациязының, Украинаның, Казахстанның дыка хөй областарының механизаторлары техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап турарлар. Хөрзүнү белеткеп турарының үезинде-даа, тарааны болгаш өске-даа культураларны чаштырарда-даа ажыглаар калбартыр алыр агрегаттар аажок хөй үе-шагны камнап алыр арганы берип турар.

Тарааны болгаш тараа-бобы культураларны (кукурузаны санаваска) 52 ажыг миллион гектар шөлде тараан. Тарылга ажылдарының шынарынче ажыл-агыйлар онза кичээнгейни салып турар. Хөрзүнү белеткээрин, чемишчидилгелер үндүрүп тогерин болгаш чаштырылганы улуг контрольдуң постулары, кезээ ажыл-агыйның специалистери хайгаарап турар.

Чурттуң дыка хөй зоналарында эрте болгаш ораи тарылыр культураларның хуусаалары [illegible] берген. Оон ужурунда ховү ажылдарын бүгү культураларның үрезиннерин чогуур үезинде чаштырары көрдүнген графиктерни шыңгыы сагыыры-биле дүүштүр чорудуп турар. Ол сорулга-биле ажыл-агыйларның хөй нуруузу техниканы ийи ээлчегде, а хөрзүнү белеткээрин үезинде хүн-хүн дургузунда ажыглап турар.

Ажыл-агыйлар техниктиг культураларже, хамыктың мурнунда чылыгга хандыксыыдыг культураларже улуг кичээнгейни салып турар. Чигир свёклазын 3,6 миллион гектарда, чемижин алыр тарылгал тоорукту — 3,9 миллион гектарны, лён-долгунецти — 803 муң гектарны болгаш коноплияны — 70 муң гектарны тараан.

Ажыл-агыйлар картофельди олуртуп, ногааларны, мал чеми культураларны база тарып турар.

(СЭТА).

УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Мөңгүн-Тайга районнуң чурттакчы-коммунал ажыл-агыйының коллективи партияның XXVI съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бо чылдың эрткен айларының планныг онаалдаларын кол көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен. Чоңга ачы-дуза чедирериниң ниити планы 128 хуу күүсеттинген.

Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда аалчылар бажыңының коллективи чоруп турар. Бирги кварталда 400 рубльдиң орулгазын киирер турган, ону херек кырында 577 рубль чедиргеш, алган хүлээлгезин 143 хуу боттандырган. Чаагайжыдылга талазы-биле план ёзугаар 4 муң 500 рубльдиң ажылдарын кылыр турган, 10 муң рубль түңнүг ажылдарны кылып чорутканы. Район төвү Мугур-Аксы суурда стадионну долгандыр херимнээн болгаш оон иштинде чадаг чарыш шөлүн кылып турар. Ук коллективтиң ажыл-ишчилери даалган ажылын чедиишкиниг боттандырарындан аңгыда хөй-ниити херээнге идепкейлиг киржилгелиг. Ыланғыя уран чүүл көргүлдезинге эки киришкеш, шаңналдыг черни тевлептиң биле ээлеп келгеннер.

Алган хүлээлгезин күүседип келгеннерге чунар-бажың ажылчыннары база хамааржыр. Бо ажыл-ишчи коллектив чоңга ачы-дуза чедирериниң культуразын экижидип, күш-ажылды шын организастаарынче кичээнгейни угландырган болгаш чарышка бирги черни ээлээш, өртектиг белектер-биле шаңнаткан. Чоокта чаа мында хеп чуур цехти база ажыдыпкан. Ол цех кодээ чурттакчыларга ажылын көргүзүп, өг-бүле кежигүннериниң бажынга кылыр ажылын чиигеткеш, культурлуг дыштаныгга үе-шакты камнап берип турар.

Чурттакчы-коммунал ажыл-агый чериниң коллективи он бирги беш чылдың бирги кварталында Мугур-Аксы суурда үлетпүр бүдүрүлге черлериниң аразында калбарган чарышка киришкеш, тиилекчи боор шылгараш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң база ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Коллективтиң күш-ажылчы чедиишкиннеринге аалчылар бажыңының эргелекчизи О. Саая, мында ээлчег дежурныйлары Х. Чамзы, Х. Хертек, чунар-бажың ажылчыны А.-К. Иргит болгаш өске-даа мурнакчылар боттарының үлүүн киирип, даалган ажылынга кызымаккай ажылдап келгеннер.

Мурнакчы коллектив ийиги кварталда ачы-дуза чедирериниң планныг даалгаларын ажыр күүседир база чоннү хандырарының культуразын улам экижидер сорулганы салып алгаш ажылдап турар.

К. ХЕРТЕК.

Наадымга уткуштур

ХОЙДАН-НА ХУРАГАН

(Май 1-ниң медээзи)

Совхозтар	Шээр малдың төлү: шуптузу 1980	шуптузу 1981	чүс башка онааштыр 1980	чүс башка онааштыр 1981
Республика	333446	391771	64	78
Туран	7108	8031	62	74
Бай-Тал	9769	9920	79	82
Кара-Хөл	6061	6420	68	70
Мурнакчы	5286	5940	63	69
Малчын	12955	12940	76	76
Мөген-Бүрен	11104	10610	87	80
Бэрлык	8414	8717	73	85
Шекпээр	7892	6695	66	66
Хемчик	4437	4222	72	74
Дөң-Терезин	641	1900	62	128
Торгалыг	11330	12297	67	73
Кызыл-Тук	8776	8838	78	81
Коммунизмче орук	7632	8581	77	76
Ак-Чыраа	11	10	77	45
Сүт-Хөл	7966	9531	63	76
Чыраа-Бажы	5810	8505	68	95
Тыва	—	—	—	—
СЭКП-ниң XXII съездизи	2852	2949	63	74
Большевик	3322	4444	61	75
Алдан-Маадыр	9992	11139	76	85
Искра	4264	4604	78	92
Октябрь 30 чылы	4656	5401	88	79
Карл Маркс аттыг	3419	4668	68	74
Хөндергей	2132	3050	70	73
Найырал	8261	13457	78	72
ҮТКА 25 чылы	8178	8445	72	77
Улуг-Хая	6650	7053	59	62
Күш-ажылдың хостуу	6666	8582	72	87
Жданов аттыг	5556	5523	67	66
Ак-Туруг	7701	8469	49	70
Тока аттыг	8341	8744	69	69
Россия	—	—	—	—
ССРЭ-ниң 50 чылы	5155	5841	69	78
Революцияның чалбыыжы	3839	4626	66	88
Коммунизмниң херели	7844	13095	48	87
Өөк	7145	8325	66	62
Саян	3971	6170	53	95
Шивилиг	—	—	—	—
Кызыл тараачын	7897	10311	65	82
Хадын	2882	2931	65	70
Тоора-Хем	1823	2763	58	96
Май 1	—	—	—	—
Совет Тыва	—	—	—	—
Бурунгаар	1864	2436	59	76
Кызыл тук	1592	2457	47	78
Бүрен	2875	3952	58	84
Ленинче орук	2583	2829	55	74
Улуг Октябрь	2361	3087	74	96
Енисей	1998	3316	43	79
СЭКП-ниң XXV съездизи	87	129	—	—
Тес-Хем	4513	7743	41	76
О. Шынаа	10026	11240	77	93
Кызыгаар	3509	6191	37	88
Чолураа	4236	5936	55	79
Ленин аттыг	4845	5597	76	83
Мөрен	6575	8134	73	90
Нарын	10100	11020	72	87
Чаа орук	9963	11473	67	94
Көк-Тей	—	—	—	—
Сукпак	—	—	—	—
Кара-Хаак	3433	5044	44	74
Тиилелге	4530	5700	65	83
Шамбалыг	3260	3657	62	74
X Улуг хурал	6768	9158	57	84
Тере-Хөл	2883	3001	72	83

Бо медээле хураган биле анайны каттыштыр көргүскен, ынчангаш анай хураган кылдыр номчуур.

Май 1-ниң медээзин ёзугаар алырга, эрткен чылдың ол үезинден 58325 баш анай-хураган хөй алдынган. Ол үеге дендээрге «Найырал», «Коммунизмниң херели», «Саян», «Тоора-Хем», «Кызыгаар», Бай-Хемниң «Кызыл тук», «Бүрен», «Енисей» совхозтар бүгүн чартыы, «Дөң-Терезин» совхоз мырыңай үш катап хөй хураганны камгалап алган.

А «Малчын», «Мөген-Бүрен», «Шекпээр», «Хемчик», «Ак-Чыраа», Жданов аттыг совхозтарның ажааган хураганы эрткен чылдагызындан эвээжээн. Оларның аразында Тываның дуржулга станциязы база бар, ол кадыг-берге болган 1980 чылдың [illegible] 1311 [illegible] эвээжеткен.

Бо хүннерде анай-хураган ажаап алырының талазы-биле күрүне планын чүгле 15 ажыл-агый, а социалистиг хүлээлгезин 8-ле совхоз күүсеткен. Оон уламындан республиканың шээр малдан чаш төл камгалап алыр планы күүсеттинмейн турар. Чамдык черлерде хөй, ылангыя өшкү [illegible] терүп турар [illegible] [illegible] төлүн мөгеп ажаап алырынче кичээнгей салыр херек.

Республиканың сураглыг [illegible] «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шын-Бажы [illegible] фермазының эргелекчизи Күвисхаал Сумбуевна Хомушкуның уруу комсомолчу Марина ортумак школаны дооскаш, 1977 чылдан эгелеп дежурный саанчы болуп ажылдаан. Оон [illegible] 1979 чылда ферма эргелекчилеп эгелээш, бодунуң саап турганы болук инектерни уруунга хүлээдип берген.

Комсомолчу аныяк кыс инектерге [illegible] мергежил, [illegible] аппараттар-биле ажылдаарының аргазын шиңгээдип алган. Эрткен чылын оон [illegible] фермага эң бедик болган. Саап бар инекке онааштыр ол [illegible] литр сүттү сааган. А бо чылдың бирги кварталында [illegible] бир инектен-не 6 чүс ажыг литр сүттү сааптаа, база-ла саанчыларның чарыжын баштап турар. Күш-ажылга бедик көргүзүглери дээш ол [illegible] [illegible] Москва [illegible] шаңнаткан, [illegible]

ЧУРУКТА: саанчы Марина Доңгак.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

«Шынга» харыы

КҮҮСЕЛДЕ ХЫНАЛДАЗЫН КҮШТЕЛДИРГЕН

«Шынның» бо чылдың февраль 18-те үнген дугаарында «Партия эге организациязы» деп мурнуку чүүлүнге СЭКП Тожу райкому партия эге организацияларының ажылының күүселдезин четпес организастап турар дээрзин шүгүмчүлээн. Айыттынган четпестерни эдер талазы-биле СЭКП райкому хемчеглерни ап турар.

Хүлээп алган шиитпирлер күүселдезин организастаар талазы-биле айтырыгларны партия райкомунуң бюроларынга, аппарат ажылдакчыларының хуралдарынга доктаамал чугаалажып турар. Алган доктаал бүрүзүн амыдыралга боттандырар талазы-биле ажылчы планнарны тургузуп, оларның күүселдезин чер-черге организастап, канчаар күүсеттинип турарының дугайында харыысалгалыг эштерниң информацияларын бюроларга, хуралдарга дыңнап турар.

Ол дугайында айтырыгларны СЭКП райкомунуң чанында партия активиниң школазының кичээлдеринге чугаалажып, айгарып келген Райком аппаратының ажылдакчылары партия эге организацияларының ажылынга боттандырып чедирип, неделя бүрүзүнде оларга барган турарын чурумнаткан. Оон түңнелинде СЭКП райкомунда болгаш эге организацияларда шиитпирлер күүселдезин организастаар болгаш хынаар талазы-биле ажылдар сөөлгү үеде эки [illegible] турар. СЭКП райкому ол чугула ажылды болгаш партия эге организацияларынга удурткан улам күштелдиреринче, оларның хайгыы арга-шиңээзин бедидеринче угланган хемчеглерни моон соңгаар-даа уламчылаарын планнап турар.

С. МОНГУШ,
СЭКП Тожу райкомунуң бирги секретары.

Дүвүренчиг медээ

БЕЛЕТКЕЛ БАГАЙ

Өвүр районнуң совхозтары бо чылын 62280 баш хойну кыргып, күрүнеге 106 тонна дүктү дужаар ужурлуг. Районнуң 3 совхозтарында 6 кыргылда пунктулары бар. Кыргылдаңы кыска хуусаада бедик шынарлыг кылдыр эрттирер, күрүнеге планныг онаалдаларны четчир болгаш ажыр күүседир дээш бо чугула кампанияга белеткел ажылдарын амдыгаакштан эгелеп чорудар турар ужурлуг. «Торгалыг» совхоз эң-не хөй — 24280 хойну кыргып, күрүнеге 50 тонна дүктү дужаар. Ол совхозтуң Торгалыг салбырында 48 хачылыг, Чаа-Суур салбырында 32 хачылыг агрегаттарның үүрмек септелгелери ам-даа доозулбаан. Чаа-Суурда пунктуга ажылдаар кижилерниң ажыл-хуваалдазын кылгаш, кыргылдага киирер хойларның графигин тургускаш малчын бүрүзүнге дыңнаткан. А Торгалыг салбырда ажыл чаала эгелеп турар. Бо салбырда чеже кижи кыргылдага чоржири, хол хачызы-биле кыргыыр ужурлуг кижилерниң саны белин ам-даа тодараттынмаан.

Районнуң өске ийи ажыл-агыйларында байдал кандыгыл? «Коммунизмче орук» совхозтуң ийи кыргылда пунктузу, «Кызыл-Тук» совхозтуң ийи кыргылда пунктузу ам-даа белен эвес. Бо ажыл-агыйларда кыргылда пунктулары эрткен чылгы кыргылда соонда кагдынган чаар үе ажыл-агыйларның тускай эртемниглери даа, удуртукчулары-даа ынаар сагыш салбайн турарлар.

Бо совхозтарда часкы кыргылда дугайын сактып, чугаалап орар чаңгыс-даа кижи чок. Күрүнеге дужаар ужурлуг планныг даалгаларын күүседиринге идиг болуру-биле дүлеңди болгаш кажаа дүктерин чыыр талазы-биле малчын бүрүзүнге даалгаларны берген-даа болза, оон күүселдезин хынап, малчыннардан негелдени малчын бригадаларының бригадирлериниден эгелээш, совхозтарның удуртукчуларынга чедир чорудар ужурлуг турган. Ол ажылды кым-даа чорутпайн турар.

Адаттынган районнуң ажыл-агыйларында кыргылдага белеткел ажылын дарый чорудуп, ону бедик организастыг байдалга эрттирер [illegible] совхозтарның удуртукчуларындан, тускай эртемниглеринден, районнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчыларынга чедир кижи бүрүзү кыргылдага чедир арткан каш хонуктарда тыпымал ажылдаавы негеттинип турар.

М. ДАНЗЫН.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: сээң кандидат стажың

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ—ПАРТИЯГА

«Мени Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнүнге хүлээп алырын дилеп тур мен, а Ленинниң партиязы-биле бүгү ажыл-амыдыралым тудуш холбаштырар...» [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде: «Партияга чаа кежигүннер хүлээп алырын улам бедик негелделиг көрүп турар апарган. Кирип [illegible]» деп айыткан.

Кандидат стаж партияга чаа [illegible] болгай. Ону тудуп эрткен эң [illegible] бистиң районнуң партия организация-[illegible] немежип, өзүп турар. СЭКП-ниң хүрээлелинге хүлээп алынганнарының хөй нуруузу [illegible] ла материалдыг бүдүрүл-геде ажылдап турар кижилер. Бо чылдың бирги кварталында Аксте партияга киргеннерниң аразында тракторист Н. Ч. Өлчей-[illegible], Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады [illegible]

[illegible] 59 хуу турган болза, 1979 чылда — 68,5 хуу [illegible] «Ulуг-Хая» совхозтарда парткомнар, «Шагонартгэсстрой» тресте, № 3 КМК-да, райүлетпүр комбинатында партия организациялары бо ажылды [illegible]

Партия организацияларының хүрээлеңге өзүлдезин күштелдирер, оон шынар составын [illegible] черин ээлээр. Партияның хүрээлеңин аныяктарның мурнакчы кезээ-биле [illegible] ылаңгыя комсомолду [illegible] хүлээп алыры чугула айтырыг. Ол ажылды боттандырбышаан, партия организациялары [illegible] 1976—1977 чылдарда [illegible] 54 хуузу, 1979 чылда — 62,9 хуузу, эрткен чылын — 68 хуузу комсомолдар болуп турар. «Улуг-Хая», Жданов аттыг совхозтарда, «Шагонартгэсстрой» тресте, [illegible] амыдырал хандырылга комбинатында партия организациялары ол ажылды эки [illegible]

[illegible]

Ю. ГУБАРЕВ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи.

ЧЕДИИШКИННЕРИВИС

«Волоканал» [illegible]

[illegible]

Н. УЛЬЯНОВА,
«Волоканал» эргелелиниң килдыс эргелекчизи.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин сорук киирген В. И. Ленин аттыг «Тыва-асбест» [illegible]

• • •

«Тыва-даг-хүрү» комбинатының [illegible] Ак-Довурак [illegible]

• • •

Ак-Довуракта [illegible]

[illegible]

М. ООРЖАК.

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

ТЫВЫШ АЖЫЛЫНГА АЖЫГЛААР

[illegible] неф-тичилерниң б[illegible] тускайлалдары болур.

Нефть болгаш газ тывыышкын девискээринде турар би-[illegible]

[illegible] чүгле бо чылында безин Тюмень областың газ болгаш нефть [illegible] рынче он дөрт миллион ажыг тонна чүъкту, эрткен чылдыңы-дан миллион тонна хөйнү сөөртүп чедирген.

В. ЖИЛЯКОВ

Тюмень.

УРАЛ ЧООГУНУҢ АЖААЛДА КОНВЕЙЕРИ

Курганның ховулары тараа [illegible] тура[illegible]. Областың чер ажылдыкчылары тараа тарылгазының хуусаазынга эдилгелерин кылган: эрткен чылдың бо үезинге дениээрге олар кайы катап хөй хемчээлдиг шөлге тараа тараанны. Бобы болгаш [illegible]

[illegible]

Мокроусов, Юргамыш болгаш өске-даа районнарның чер ажылдыкчылары техниктиг ал-баны [illegible] организастыг сеп-[illegible] мастерскаяларның комплекстиг сос-[illegible]

ЧАА МЕРГЕЖИЛДИҢ ТЫВЫЛГАНЫ

«Металлург-математика» мергежилдиң инженерлерин Сибирьның металлургия [illegible]ду белеткеп эгелээн. Амгы үениң дүрген хайындырылгазы болгаш металл прокады эртеледиң автоматчыттынган системазы чокка ажылдаары берге болганындан ындыг мергежилдиң кадрлары херек апарган.

Ол кадрларны Сибирь [illegible]

[illegible] болгаш адырның оон-даа өске бүдүрүлгелеринге немелде күчүлер чокка кай эзилдиирерин ковуудеяр арганы берген.

Е. ПАСТУШЕНКО.

Новокузнецк.
Кемерово область.

КАДЫ АЖЫЛДААЖЫЛГАНЫҢ АЧЫЗЫНДА

«Усть-Илим уламчылап турар» — Иркутскиге парлаарыбиле белеткээн номнуң адындыг. Оон авторларының аразында — Ангарада аныяк [illegible]

Ол чыынды — литераторлар биле ажылчыннарның беш чылда кады ажылының түңнели. [illegible] тус чериниң литература кат-[illegible] Сергей Нефе-[illegible] баштайгы эде-[illegible]

А. ГАЙДАЙ,
СЭТА-ның корр.

Иркутск.

НАЙЫРАЛДЫҢ ЭСТАФЕТАЗЫ

ЧУРУКТА: Волгоградтың алюминий заводунуң Культура ордузунда интернационалчы найырал клуву. Немец делегацияның удурткукчуларының Волгоградтың дээди өөредилге черлеринге ГДР-ден өөреннир-биле келген студентилер-биле ужуражып турары.

Ә. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникасы.

ЭКИЖЭЭН

[illegible]

ылгаан. Оон туннелинде дружиналар ээлчеглиг кайгаалдарының графиги бадылаар [illegible]

Тус-тус албан организацияларлан Сут-Холдуң [illegible]

[illegible] ы кошкак деп саналып турар [illegible] дружиналар оон [illegible] лиг киржир болза эки.

Б. ОНДАР.

Чөөн-Хемчик район.

АЖЫЛГА ХҮЛЭЭП АЛЫРДА...

[illegible]

база катап мал ажылынга кирген кижилер эвээш эвес. Оларның аразында харысалга чок [illegible] база бар.

1979 чылдың күзүнүнде моон мурнунда чылдарда оор дерек [illegible] чораан Б. Шагжан, Л. Чооду «Ыызгаар» совхозтуң Улуг-[illegible]

Ажыл-агыйжы эвес, ак сеткилдиг эвес, алыскак-чиискек кижилерниң күрүнеге чедирип турар когаралы улуг дээрзин үстүнде чижектер бадыткаар. Ынчангаш мал ажылынга кижилер хүлээп алырын шыңгыы көөрү чугула.

В. ДОЙБУГА.

Тес-Хем район.

АЛДАРЖААН ТУДУГЖУ

Бичежек мага-боттуг, [illegible] дөрткен хар хире на-[illegible]

[illegible] ла билдинип, оон ындыг тудугжу үнүп болурун эжерло [illegible] Красноярскиже үш ай [illegible]

[illegible] ажыглаарын өөренип көрүп, сонуургап номчуп чоруур-биле [illegible] политшколада өөренип, журналдарны, солуннарны доктаамал номчуур, [illegible]

[illegible]

Т. ХЕРТЕК

Ак-Довурак.

Беш чылдың кижилери

Партияның съездизи ол бирги беш чылда тудугжуларның мурнунга ындыг сорулганы салган: «Тургузар, хамнаарын [illegible] илегелдиг тудар». Ону ажылдап-хереэзис-биле амыдыралга боттандырар [illegible] үндүрер бис.

[illegible]

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ХЕРИИ БАЗЫМЫ

Чурттуң амыдыралында ал- [illegible] бешчылдың бирги чылынче улусчу Моолдуң ажылчы чоннары дидим базым-биле киргеннер. МАРН-ның XVIII съездизиниң, чамдыкта 60 чыл болур оон күш-ажылчы бедик көргүзүглериниң үнүп алыры-биле экономиканы, эртемни [illegible] чаагай чорууну улам экижилер дээш улуг сорулгаларны планнап турар.

Алдыгы беш чылдың үезинде [illegible] дезинде чугула черни республиканың тудуг индустриязы ээлеп турар деп, тускай эртемниглер санаан. Ол билдингир. Тускайлап, бедик бүдүрүкчүлүг [illegible] алырже шилгээш, ол шапкын темп-биле хөгжүп турар. Улус ажыл-агыйында ажылдап турар бүгү кижилериниң 6, национал орулганың 7, ниитилел [illegible] бүгү [illegible] 9 хуузу ол адырга хамааржыр. Бо адырның хөгжүлдезинге улуг дузаны Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү чурттар көргүзүп турар. Сөөлгү беш чылда ол чурттарның техниктиг калы [illegible] жылдарынга ажык-дузалыг 40 ажыг улуг объектилер тудуттунган. Оон түңнелинде тудуг-монтаж [illegible] дээн ажыг, тудуг материалдарының [illegible] хемчээли 1.8 катап өскен.

Тудуг индустриязын хөгжү- [illegible] дарынче кол кичээнгейни күрүне угланып келген. Алдыгы беш чылда аңаа 14 миллиард түгрик акшаның капитал салыышкынын чарыгдаан. Ол чорук тудугнуң планнарын күүседиринге дыка дузалаан. [illegible] күчүзүн улгаттырарынга, келээ [illegible] рынга, ажылчы чоннарының [illegible] деринге, чурттуң экономиктиг [illegible] Чуртта тудуг индустриязы ам цементиниң, металл конструкцияларының, демир-бетон деталдарын болгаш өске-даа тудуг материалдарын бүдүрүп турар. Чуртта бажың тудар болгаш [illegible] ажылдап [illegible] торгуур тудуг-монтаж колонналары бар. Аймактар аразының [illegible]

Чаа тудуглар — амгы Моолдуң онзагай черлери болу берген. Чурттуң картазынга чылдың-на чаа хоорайлар, чурттакчылыг пунктулар көстүп кээп апарган. Үлетпүр болгаш көдээ [illegible] бешчылда чуртка ниитизи-биле 4 муң хире бүдүрүлгениң болгаш культура амыдыралдың объектилери, чүс-чүс муң дөрбелчин метр шөлдүг чурттаглга шөлдери туттунган. Капитал тудугнуң кужениишкин- [illegible] ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыжылга чурттарының чедирген техниктиг, экономиктиг дузазы кол рольду ойнаан. Мамаа чижек кылдыр алдыгы беш чылда бүгү тудуг-монтаж ажылдарының 55 хуузу Моолда интернационалчы хүлээлгезин күүседип турар совет организацияларга онаа- [illegible] чечир.

[illegible] кадаа районнарынга 14 муң мал кажааларын, 7 муң кудукту, суг системаларын кылган. «Үндурхан», «Тумэнцогт», «Халхин гол» болгаш «Байдраг» деп күрүне ажыл-агыйлары, суг-ногаа ажылдыг [illegible] үеде ажыглалга кирген улуг объектилер болуп турар. Беш чылдың дургузунда республикага совет, моол тудугжулар 780 муң дөрбелчин метр шөлдүг чурттаглга бажыңнарын дужааганнар. Олар 9.12 катт [illegible]

[illegible] Ынчангаш бөгүн Совет болгаш моол тудугжулар Азияда эң улуг [illegible] ын. Улаан-Батор болгаш [illegible] болган хоорайларда чаа тудуглары, 280 километр электри [illegible] тудугларны кылганы — бузулбас найыралдың көску чижээ болган. Ажыглалга кирген тудуг объектилериниң санынга Бадылажылга ордузу, культураның болгаш эртемниң Совет [illegible]

Моол тудугжуларының мурнунда чугула сорулгалар турап турар. Чоокку чылдарда республикага тудуг индустриязын [illegible] нарын ажылдап кылган. Ында бир дугаарында, чедиги беш [illegible] ажылдың шынарын улам экижидир [illegible] ажылдап турар болгаш удавас [illegible] 210 муң дөрбелчин метр эптээр конструкцияларны чурттуң найысылалы бүдүрүп үндүрүп турар апаар. Улус ажыл-агыйынга капитал салыышкынының өскени-биле казы тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли улам калбарар. [illegible] бажыгар, ол адырны техника-биле, ажылчын күш болгаш кадрлар-биле хандырары экижиир.

Моол бөгүн — улуг тудуг шөлү апарган. Чурттуң эң ыракты булуңнарында чаа бү- [illegible] туттунуп турар. Чаа оруктар, электри шугумнары, чурттаглга [illegible] лалар, клубтар немежир. Социалистиг чарыштың түгүн бедик тудуп чораан, тудугжулар [illegible] сорулгаларны күүседир дээш кужениишкиниг ажылдап турарлар.

А. ДЭНСЭ.

ӨҢНҮКТЕРИВИС ЧУРТУ

Шаг-шаандан бээр кожа [illegible] Моол Арат Республикага туристчи аян-чорук кылып чораан бис.

Моол Арат Республика — [illegible] Национал Организ- [illegible] Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү [illegible] түргенушаан, делегейге мөңге тайбың дээш демисежип турар [illegible]

Аян-дугма Моолга аалдап чорупт турувуста, автобус чолаачызы Баяр, Улаан-Баторда «[illegible]» деп [illegible] Уламнэмэг боттарының [illegible] Бегтии [illegible] Тыва-биле [illegible] «Чараа-Бажы» совхозтарынга [illegible] барганнар.

Он бир хонук үргүлчүлээн аян-чорувувус Моол Арат Республиканың [illegible] Селенга аймактың төвү Сухэ-Батор хоорайдан эгелээн. Мага моол өңнүктер бисти бир дугаарында Сухэ-Баторнуң болгаш оон талалакчыларының 1921 чылда национал-хосталгалыг революцияга белеткенип, чамыт хуралдар эрттирип, чыглып турган черлеринге чедирген. Селенга хемниң ол-бо [illegible] бүзээлеткен оймалыкка [illegible] Ол дугайын Моолдуң араттың революционуг намының Сухэ-Батор хоорай комитединиң даргазы эш Халтар биске тайылбырлап берген.

Оон даарасында хүнде Сухэ-Батор хоорайдан ырак эвесте Кяхта деп совет хоорай-биле кожа турар Алдын-Булак деп суурга чораан бис. Алдын-Булак моол кижи бүрүзүнге ындыктыг болгаш үнелиг чер. Чүге дээрге Алдын-Булак 1921 чылдагы национал-хосталгалыг [illegible] революцияның штабы турган бичии бажыңчыгашка Сухэ-Батор ажылдап турган. Бажыңның иштии ол-ла хевээр арттырган. Оон чанында революция музейин тургускан. Музейни Совет Эвилели бүрүң-биле туткаш, Моолга белек кылдыр берген.

Улаан-Батор хоорайның мурнуу талазында Богда сыныныҢ эдээнде бедик тей кырында совет солдатка тураскаалды магадап көрдүвүс. Ол дээрге чүгле совет солдатка эвес, харын Владимир Ильич Ленин-биле Сухэ-Баторнуң ушуражып [illegible] сын, мөңгежип турар совет-моол найыралдың херечи тураскаалы деп моол өңнүктер биске тайылбырлап берди.

Улаан-Батор хоорайда янзы-бүрү музейлер хөй. Чуртка чедип келген аян-чорукчулар ол музейлерни көрүп, чурттуң казаар-байлаа, аң-мениң, агаар- [illegible] база амгы үезин билип алыр эргелиг.

Моол Арат Республиканың [illegible] чурттуң үлетпүрүнүң баштайгы [illegible] Дархан хоорайга чоокшулап келирге, орук делгемнериниң [illegible] рында тарып олурткан ыяштар улам көвүдеп келир. Дархан тургустунга-ла чүгле 18 чыл чедип турар-даа болза, эзулуг амгы үениң хоорайы [illegible] тударлыг, хөй каът бажыңнарлыг апарган.

Дархан — интернационалчы [illegible] деп моол өңнүктерниң чоргаарланып турары таварылга эвес. Моолдуң үлетпүрүнүң төвү бо [illegible] Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттар киришкен болгаш киржип турар. ССРЭ-ниң, Болгарияның, Венгрияның, Герман Демократтыг Республиканың, Чехословакияның тускай эртемниглери, ажылчыннары моол өңнүктер-биле кады Дархан хоорайда ажылдап, чурттап турарлар.

Д. ОНДАР.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ТОДАРГАЙ ЧИЖЭЭ

[illegible] республиканың экономиктиг кады ажылдажылгазының улуг [illegible] ужур-дузазын Кубаның Коммунистиг партиязының II съездизинге эш Фидель Кастро онзалап демдеглээн. Оон тодаргай бадыткалы — 1975 чылда [illegible] Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң [illegible] тарның үлүү 56 хуу турган, а 1979 чылда — 78 хуу болган.

Кубаның чигир, цитрус, никель, саналга техниказы [illegible] ва чугула экономика адырларын хөгжүдеринче угланган [illegible] Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери [illegible] ажылдажылгазының ажыктыг чедиишкиниң күүсеттинип турар. Хосталга, ортулуунуң байлактарын шиңгилеп тывар ажылдарының программаны [illegible] ЭДЧ-ниң кежигүннери [illegible] улуг дузаны чедирип турар. ЭДЧ-ниң кежигүннери өске чурттарда боттандырып турар [illegible] күүселдеринге Куба база идепкейлиг киржип турар.

— Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг [illegible] ка бистиң чуртувустуң кижизигени дыка улуг перспективаларлыг. Ол перспективалар Кубаның экономиктиг болгаш [illegible] улуг ужур-дузалыг болур — деп, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чанында ЭДЧ айтырыгларының талазы-биле [illegible] доктаамал секретары эш Ронелио Монтенегро чугаалаан.

— Кубада экономиканың болгаш эртемниң чаа хөй адырлары 1959 чылда тиилээн сооңда тургустунган. Чижээ, дуг [illegible] ның үлетпүрү чүгле революция [illegible] сайзырап турар. Совет Эвилелиниң база социалистиг өске [illegible] ның ачызында бисте геологтуг шинчилел албаны тургустунган болгаш үре-түңнелдиг ажылдап турар. Оон ачызында хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниң материалдыг чиг-эт [illegible] бис. [illegible] база Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттар-биле Кубаның чигир [illegible] кылдыр бадылаттынган. Ол дуржулгада айыткан [illegible] 1981—1985 [illegible] ның комплекстиг [illegible] бергени [illegible] көвүдүүр. [illegible] хүрээлээн [illegible] линде кабинетке хемрежип олурдувус. Хавана — Кубаның карта-чуруу, оон кожазында — янзы-бүрү дылдар [illegible] дыка хөй. «Союз-38» деп космос корабльның фото-чуруу көстүп тур.

— Геология шинчилелиниң чаа хемнериги — агроматиктиг [illegible] дер сөөлгү үеде дыка калбарган. Космостан шинчилелдер [illegible] программазында Кубаның [illegible] түңнелинде боттанып артыыр болган.

— [illegible] Дузалажылга [illegible] чурттар-биле экономиктиг кады ажылдажылга бодаар Кубаның [illegible] темпизин сайзырап турар. Никельдин хөй курлавырлары чуртта бар-даа болза, Куба сөөлгү үеге чедир делегейге никель бүдүрериниң чүгле 6.55 хуузун ээлеп турган. Никель болгаш кобальт бүдүрер талазы-биле чаа заводту Совет [illegible] 1978 чылда Пунта-Гордага тудуп эгелээн. Ол завод чылда 30 муң тонна металлды бүдүрүп, бөөбаазырадып турар. «Лас-камариосас» деп назар [illegible] за бир никель заводун тударынга белеткелди амгы үеде доозар чыгаан. Чаа завод чылда 30 муң тонна никельди [illegible] катап улгаттырар. Ону тудаарынга [illegible] болгаш ажылдалга бүрүн киирерге ССРЭ, Чехословакия, Болгария, Герман Демократтыг Республика, Польша Улус Республиказы [illegible]

Ат салдынган кереэлер ёзугаар ол заводтун бедеп кылган продукциязының 50 хуузу Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарже садылы бердигеен.

— Экономиктиг бо бүгү кады ажылдажылга — ол дээрге [illegible] системазы оон артык күштүгүнүң тодаргай херечилери — деп, Ронелио Монтенегро чугаалашкаш [illegible] демдеглээн.

С. САМОЙЛОВ.
ПМА-ның корр.
Гавана хоорай.

МАДРИД УЖУРАЖЫЫШКЫНЫНДА

МАДРИД. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери 35 күрүнениң төлээлекчилериниң Мадридте ужуражыышкынының ээлчеглиг хуралы барын талакы чамдык делегацияларның ужуражыышкынга байлалдыг чидиглендирер дээр оралдажыышкынн арын дав [illegible]

Чижээ, Англияның төлээлекчизи санал бергеш, Совет Эвилелиниң [illegible] иштики политиказынче халдап, ону бугудеп турган. Нейтралдыг болгаш кая-даа каттышпас тос чурттуң делегацияларының белеткээни түннел документиниң төлевилелин англи делегат саналынга шугумчулеп, оон чамдык бөлүктери болгаш чүүлдери кедергей [illegible]

Европада шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылырар болгаш чепсеглениишкиниң дүжүрер талазы-биле конференцияны чыыштырар дугайында айтырыгга хамаарышкан [illegible] конференцияның [illegible] талакы делегацияларның бүгү саналдарын [illegible] совет делегациязы [illegible] негеп турган.

АКШ-тың делегациязының саналы база шак-ла ындыг [illegible]

Совет делегациязының удуртукчузунуң оралакчызы Ю. В. Дубинин [illegible] талакы делегаттарның саналдарын ужуражыышкын киржикчилериниң мурнунда турар тодаргай сорулгаларны [illegible] лен, ужуражыышкынның чедиишкиннерин [illegible] рып, Хельсинкиге алды чыгам чыл мурнуу чарыында эгелээн нинти-европажы чорудулганы [illegible] дег дүгүржүп алыышкыннарны чөпшээреп алырындан олар ның ничээнгейин чарыктырар дээн оралдажыышкын [illegible]

Мадрид ужуражыышкынының [illegible] чүүлдерин дүгүржүп алыр талазы-биле боттуг ажыл чорутурар деп, пленарлыг хуралга бодунуң чугаазынга совет төлээлекчизи [illegible]

[illegible] рер дээш болуушкуң дугуннаашкынның баштайгы [illegible] эгелээш Совет Эвилелиниң чорудуп турар шогаг чок демилелинин дугайын, 1922 чылда ыяк Совет [illegible] болгаш баштайгы конференциязынга оон бөлүргени чепсеглениишкиниң дүжүрер талазы-биле программаның дугайын ол сагындырган.

Мадрид ужуражыышкынында совет делегациязы [illegible] хемчеглерин ажыглаарының зоназын дыка калбартырыны [illegible] барын талакы күрүнелерден ийи чартык ай дургузунда чанап келди деп ол онзалап демдеглээн. «[illegible] дүшкүүрлүг чорукту чавырыл[illegible] киниң дүжүрер талазы-биле [illegible] дугайында кайы-даа талага [illegible] жыт эвес — деп, совет төлээлекчизи [illegible] — Мадрид конференцияның [illegible] турар, ындыг орукту АКШ-тың ыйлыышкыны-биле НАТО шөйүп турар».

Мадрид ужуражыышкынының чедиишкиниг доозулгазын хандырар сорулга-биле бо ужуражыышкынның бүгү киржикчилериниң талазындан улам [illegible] СССР-ниң төлээлекчизи онзалап демдеглээн.

Венгрия Улус Республиканың делегациязының [illegible] ды Я. Петран [illegible] делегаттарның чугаалары делегейниң эрге-хоойлу- [illegible] Мадрид ужуражыышкынының [illegible] ажылдарынга шуут [illegible] ның [illegible] Ындыг чугаалардан [illegible] ужуражыышкынның киржикчилериниң кужениишкиннери кайы-даа талага таарышпас [illegible] ол ыйгырган.

А. МЕДВЕДЕНКО.
СЭТА-ның корр.

ТААРЗЫНМАС ХӨӨННҮҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Американ администрациязының чорудуп турар дайынзырак белеткелдери [illegible] даштыкы политиктиг угланыышкыны чүвениң чөвүн бодаар бүгү американнарның таарзынмас хөөнүн болгаш бурууш шавыышкынын хайныктыра берген.

АКШ-тың конгрессиниң төлээлекчилер палатазының Демократтыг партиязының [illegible] кежигүннери чаа администрацияның эрге-чагырга туруп келген баштайгы 100 хүнүнериниң дугайында илеткел парлаан. Делегей ареназынга оон үүлгедиишкиннериң шыңгыы шүгүмчүлээн. Рейганның администрациязының ырывай сөөлгү үеге чедир кылып келген [illegible] хайныктырбайн барып шыдавас деп, илеткелде онзалап демдеглээн. Делегейниң кол- [illegible] чугула-даа чаа администрация [illegible] политиказын таарыштыр туругузуп ап шыдаваан. Оон туружук, оон угланыышкыннарының каш удаа өскерлип келгени [illegible] оон политиказының сорулгаларын [illegible] дугайында ниити билиишкин чок болганындан ол политика чиңгиргейлиг деп болза тургустунуп келир-дир.

Эрге-чагыргага туруп келген баштайгы чүс хүннериниң дургузунда Рейганның администрациязы [illegible] салып алган шылгалдаларын тудуп шыдаваан, ынчангаш бистиң даштыкы политиказын бүзүрелдиин чигениишкинге тургузуп, болуушкуннар чорудулгазынга бистиң боттуг салдар чедирип [illegible] лиг турар-дыр деп болза база [illegible]

«Стратегтиг шавар [illegible] кересин чарар дугайында чугаалажыышкыннарны [illegible] рааа эгелээр» деп сөөлүнде [illegible] Европада [illegible] кымыгаардаар дугайында чугаалажыышкыннарын ыдагаар эгелээр дээш амыгаа чедир [illegible] кызыбаан» деп илеткелде айыткан.

Администрацияның угланыышкынының [illegible] каның база бир чижээ кылдыр АКШ-тың күрүне секретары А. Хейгтиң ол албан туржаалга ону бадылааныныц [illegible] конференциязынга оон кылган медеглелин демократтар көргүскен. Делегей террорфизминиң сый шаварының хемчеглеринче АКШ дыка улуг киржилгейин салыр деп, ол ынчан чугаалаан. Ол медеглелдиң соонда каш-ла неделя эрткен турда [illegible] Чили-биле харылзааларын [illegible] дег чугаалаан. Чили [illegible] Вашингтонга [illegible] Рейганның [illegible] Хейг хереглеп [illegible]

[illegible] Рейганның администрациязы эрге-чагырыгга [illegible] американ даштыкы политиканың угланыышкынын [illegible] өскерлип келген, ол чорук ук политикада кандыг-даа амыс сорулга болгаш угланыышкын чогун көргүзүп турар-дыр. Ол [illegible] болгаш айыыл чок чорукту таланынга АКШ-тың амыдыралчы чугула эрге-ажыктарынга-даа багай болур деп, [illegible] түңнелинде онзалап демдеглээн.

Сөөлгү Ирландияда дүшкүүрлүг байдал хевээр артпышаан. Ол провинцияда террорчу байдалын Лондонну чарыыынчы бөлүктери улам күштелдирип турар. Англияның сайыыл чок черниң күштери» хоорайның кудумчуларынга чиңгиишкиннери болгаш хоругдаашкыннары кылып турар.
ЮПИ-СЭТА-ның телефотозу.

ИНДУСТРИАЛДЫГ МОСКВА: РЕКОНСТРУКЦИЯ

Эрги өөкту чаа херектээшке [illegible] болгаш антекчилер «Калдыр болгаш Маска» дээр металлургия заводтуң реконструкциязының баштайгы үе- [illegible] күүсеттинген ажылдарын Москваның Кол үлетпүр тудуг эргелелиниң начальниги Г. Н. Каминский чугаалаар [illegible] көргүскен. Чүс харлыг [illegible] реконструкциязы үргүлчүлевишаан СЭТА-ның [illegible] бсседазынга ол база онзалап демдеглээн. Чүгле завод девискээрин болгаш кол бүдүрүлгелерин эвес, харын хоорайның «Калыыр» [illegible] чоок чыыр улуг районун база [illegible] бугаар ол реконструкцияны чорудуп турар.

Реконструкция болгаш чаартылга — Москва индустриязының хөгжүлдезиниң СЭКП-ниң XXV съездизинге-ле тодаргайлаттынган кол шугумнары. Москвачылар ондалда он бирги беш чылда өскерилбейн, олар бүдүрүлгениң реконструкциязынче [illegible] чалгыйнын мөөнинер, техниктиг бедик деңнелдиң болгаш [illegible] бүдүрүкчү [illegible] таарын күштелдирер...» хүлээлгеглиглер. ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документтеринге [illegible]

Ынчаар [illegible] боттандырары тудугжулардан дыка хамааржыр. Үлетпүр тудушкунун эргелеп башкарар тускай угланыышкыныг Кол эргелелди тос чыл мурнунда Москвага тургускан. Бөгүн оон составында он-он адырлар-бөлектер — 65.5 муң ажылчыннар болгаш специалистер ажылдап турар. Олар дүн дургузунда барык ийи миллион рубльдиң кержалыг ажылдарын күүседирлер. Чыл [illegible] дөрбелчин метр [illegible] ажыглалга кииринер. Кол эргелелге чыл бүрү ажылчының янзы-бүрү [illegible] тудуглар туттунуп турар.

Москваның Кол үлетпүр тудугжу [illegible] «Огонёк-80»-ниң 78 объектилери, оларның аразында Тайбың кудумчузунда В. И. Ленин аттыг стадионда болгаш Измайловода тудуглар бар. Кол эргелелдиң адырлары [illegible] болгаш [illegible] турглар албан черлерин [illegible] бар. оларның [illegible] шимарның дээди чергелиг кылыгларынга хамаарлжыр.

Индустриалдыг Москваның кераалинер. Ол болза улуг 1200 үлетпүр бүдүрүлгелери болур-дур. Оларның дыка хөйүнүң маркалыг делегей рыноктарында сурагжаан. Чурттуң улус ажыл-агыйынга найысылал Москва продукцияны [illegible] үнүп турар. Оларны кылып үндүрери бүдүрүлгениң чогуур сайзыраңгай [illegible] белеткеп каапкырааның бедик профессионал мергежилин негээр. Ол продукцияның бүгү параметрлерин делегейде эң дээре даап чедип алыышкыннарының [illegible] чаартырының программазын амыдыралга боттандырып чорудуун база негээр.

Үлетпүрге реконструкция — бүгү [illegible] ажыктыг херек. Аңаа чарыгдаттынган акша-хөреңгилерни орнун чаа тудугга бодаарга, үш катап дүрген тургузуп алыр. Оон амгы база бир чугула байдал бар. Реконструкцияда завод девискээрлерни удам [illegible] ажыглаар болгаш дыка хөй тапты [illegible] немелде ажылчын күжү чокка [illegible]

Москва үлетпүрүнге реконструкция — хемчээлдериниң талазы-биле улуг болгаш нарын программа. Ол, бирээде, хоорайда чиг-эт баазазы чок болгаш продукцияның сайгарар баазазы чок барык 340 [illegible] үндүргени чорудуп турар. Ийиде, дыка хөй бүдүрүлгелерни планнаттынган чаа зоналарже сайгара тургузар. [illegible] гаш Ясеневода, Орехово-Бориссовта болгаш Строгинода, хөй [illegible] улуг массивтерниң өске-даа районнарда ажылдаар черлерниң тургустунганы пассажирлер транспортунуң ажылын чиңгедир апаар.

Бо таварылгада чугаалаар апаар база бир онзагай чүүл бар. Улустуң херегдел барааннарын кылып үндүрүп турар бүдүрүлгелерге ажылдарның хемчээлдери он бирги беш чылда дыка немей өзер.

«[illegible]» [illegible] комбинаттың эрткен беш чылда чаартып эгелээн. Каш-даа объектилерни пос-таавынчыларга шагзала дужаапкан-даа болза, тудугжулар ол бүдүрүлгезин ам [illegible] база бүдүрүлгелеринге — [illegible] комбинадынга. М. И. Калинин аттыг, ситец пестер, аргыг-каастаглга фабрикаларынга тудугжулар эң [illegible] Останкинога, Черкизовога, Чертановога ажыг-сут үлетпүр [illegible] улуг бүдүрүлгелерни тудар. Бир эвес эгелээн чаа беш чыл дугайын [illegible] ол үе дургузунда «Б» бөлүктүң бүдүрүлгелериниң реконструкциязының хемчээли 2.6 катап немей өзер!

Ынчанмыже аар индустрияның адыры Москвада арткан бөлбайн аан, оон реконструкциязынның [illegible] темпилерден ажыы турар. Ол — станок тудуушкунунуң болгаш инструментилиг үлетпүр-дүр. Станок тудуушкун үлетпүрүнүң министерстволуунуң бүдүрүлгелеринге реконструкция программазының хемчээли 3.6 катап улгадып турар. «Калибр», «Фрезер», «Красный пролетарий», С. Орджоникидзе аттыг [illegible] эртем-шинчилел болгаш төлевилел институттары, оларның дуржулга бүдүрүлгелери чаа цехтерни алыр. Станок тудуушкунуң [illegible] [illegible] тепсектерн-биле хамнырып турар болгай.

Станок тудуушкунун чаартылгазы [illegible] бир онзагай чүүлүнүң дугайын чугаалап көрээли. Москваның херек кырында доозулган [illegible] камнаарының ырынай эрге-жок чугулазы-биле ол онзагай байдал тайылбырлаттынар. Онгарлар нежир арткылаан болгаш ажылдаттынган карьерлерин хоорай, тулаарны ам шиңгээдип алыр апаар. Ам ыйыттыглыр үлетпүр тудуукунун хөй каът корпустары тудуп турган, вертикалчылар аргалар-биле хөгжүдерин шиитпирлээн. «Калибр», «Фрезер», «Эниис» харын ындыг корпустарны алыр. Ол шенелде эвес-тир. Бо болза хоорай тудуушкунуң бадыткаттынган угланыышкыны-дыр.

— Москваның Кол үлетпүр [illegible] тергин амгы беш чылда чаарты кылып турар ындыг бүдүрүлгелерин адап болур силер бе?

— Болбайн канчаар — деп, Г. Н. Каминский харыылаан. — Ону херегдээр болурнарза, 100 [illegible] эртем-шинчилелдиң 75 институттарының адрестерин билип алыр апаар силер.

В. БЕЛЯЕВ.
СЭТА-ның корр.

ХӨЙ-НИИТИНИҢ ЫЙЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

ДАККА. (СЭТА). Күрүнеге удур үүлгедиг кылган деп меге [illegible] Бангладештиң Коммунистиг [illegible] Чөвүлелиниң секретары М. Фархадтың [illegible] ниитиниң ыйыышкыны-биле Дакки судка хоор кылдыр дамчыдып бээр ужурга Бангладештиң эрге-чагыргалары таварышкан.

Демилзелелиг политиктиг [illegible] ныгга удурланыышкыны бүгү чуртта улам күштелген. Ажылчы болгаш профэвилел, эштер организацияларының, политиктиг [illegible] партияларының төлээлекчилери ону камгалап, [illegible]

Ынчангаш М. Фархадтың [illegible] Дакка судка хоругу [illegible] чедир салдызын [illegible] келгеи.

Чай болгаш школачылар

БҮГҮ-ЛЕ ЭКИНИ—УРУГЛАРГА

«Бүгү-ле эки, чаагай чүүлдерни — уругларга!» — деп Владимир Ильич Лениннин чагыглары совет ниитилелдиң ажыткыралының [illegible] бооп берген. Аның [illegible] кандыг [illegible] тө [illegible] берлиниген; төлептиг, мөзүлүг [illegible] кижизидер дээш бистиң партия болгаш чазаавыс хүн бүрүнүң ада сагыш човаашкызын салып турар.

Ада-иелериниң, башкылар [illegible] кижизидер хүндүлүг ажыл-херекке профэвилелдери бодунуң догуннап тургустунуп келген үезиниң иштинде улуг дузаны чедирип келген.

Школадан дашкаар баштайгы уруглар албан черлери профэвилелдериниң инициативазы-биле тургустунган. Маңаа [illegible] уругларын баштайгы музыка школазын Путилов заводунуң [illegible] комитеди тургусканы чугаалаарга-ла четчир. Профэвилелдерге уругларның чайгы дыштаныылга лагерьлерин организастаарын Совет эрге-чагырга 1938 чылда дааскан. Эрткен 40 ажыг чылдар иштинде бистиң чуртта чүгле лагерьлерниң саны көвүдээн эвес, харын янзы-бүрү хевирниң лагерьлери чыл бүрү немежип турар, уруглар фондузунга чорудуп турар кижизидилге ажылының үнелиг шынары экижип турарын билир бис.

1974 чылда чурттуң бүгү-ле пионер болгаш күш-ажыл база дыштаныылга лагерьлеринче профэвилелдер 9,4 миллион уруглар чорудуп турган болза, эрткен 1980 чылда 15 миллион ажыг уруглар янзы-бүрү лагерьлерге дыштанган. 1974 чылда СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың «Школачыларның чайгы дыштаныылгазын улам эки организастаар дугайында» [illegible] чедиишкинниг боттандырар [illegible] херекти областың профэвилелдер чөвүлели кылып чорудуп турар. Оон беш чылдың бирги чылында (1976 чыл) республикага 56 уруглар лагерьлери турган болза, 1981 дыштаныылга чайында 80 ажыг янзы-бүрү лагерьлер ажылдаар. Аңаа 12 муң школачылар дыштаныр. 1976 чылга деңнээрге, 4,5 муң ажыг өөреникчи дыштаныр. Чүгле профэвилелдер лагерьлеринге республиканың школачыларының 20 ажыг хуузу дыштанып турар апарган. 10-гу беш чыл иштинде «Чагытай», «Малчын», «Азас», «Сайлык», «Дзержинец» дээн ышкаш чаа лагерьлер немешкен. Лагерьлерде клубтар, кызыл-булуңнар, чазаныылга мастерскаялары, күш-ажыл [illegible] Кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң «Байлак» лагеринде 200 олуттуг клуб, чурттаар корпустары, 140 олуттуг столоваязы тудуп кирген. Садыг ажылдакчыларының «Орленок» лагеринде 50 олуттуг кызыл-булуңну шеээргин дерип кылган. Ю. Гагарин, В. Дубинин аттыг лагерьлерде чазаныылга мастерскаялары туттунган. Барыын-Хемчиктиң «Аяңгаты», Чаа-Хөлдүң «Сайлык» лагерьлериниң баазазы дыка быжыкшаан.

[illegible] күш-ажылга кижизидери — хүнүн чугула айтырыы. Бо сорулгаңы чедиишкинниг боттандырары-биле республиканың профэвилелдер комитеттери күш-ажыл болгаш дыштаныылга лагерьлериниң саны көвүдедип, баазазын быжыглаар айтырыгны күштелдирген.

1976 чылдың 26 күш-ажыл болгаш дыштаныылга лагеринге 1200 өөреникчи хаара туттунган турган болза, бо чылын 45 күш-ажыл болгаш дыштаныылга лагеринге 3576 өөреникчи [illegible] боттарының кылып шыдаптар күш-ажылы-биле холбап чорудар. Моон соңгаар күш-ажыл болгаш дыштаныылга лагери кол черни ээлээр апаар. Лагерьлерниң бо хевирлери Тожу, Эрзин, Тес-Хем, Улуг-Хем, Бай-Тайга районнарының школаларынга [illegible] сайзыралды чедип албайн турарын четпес деп санаар апаар.

Кадыы кошкак уругларның дыштаныылгазын чогуур негелдеге чедир организастаары чугула айтырыг. Сөөлгү чылдарда облпрофчөвүлел, Кадык камгалал болгаш Чырыдышкын министерстволары демнежип, боттуг ажылдарны кылган. Ол талазы-биле тускай лагерь баазазы чок болганындан кадыкшылга школаларының, школа-интернаттарның [illegible] тавардып турар. Бо чорук школаларны келир өөредилге чылынга белеткээринге шаптыктыг болуп турары шын. Ынчангаш тускай кадыкшылга лагерин республиката тударының айтырыы кол черни ээлеп турар.

Профэвилелдер чөвүлели оскус болгаш азыралын оскунган уругларны дыштандырар ажылды кичээнгейниң төвүнде ап турар. Республикада 5 хире стационарлыг пионер лагерьлериниң баазазында өскүс, дартык өскүс болгаш азыралындан чарылган уругларны дыштандырып турар. Чыл санында аңаа 1000 ажыг уруглар дыштанып турар. Ам бо үеде школа бүрүзүнде дыштаныылга болгаш [illegible] бүдүрүлге бригадалары болгаш [illegible] ры ажылдап турар болганда үстүнде айыткан категорияның [illegible] «берге» назы четпестерин олче хаара тудары кончуг чугула.

Республика масштавынга-даа, районнарга-даа спортчу-туристиг, шеригжиткен лагерьлерниң четкизин калбартыры чугула. Мурнунда чылдарда облпрофчөвүлели 200—300 уругларның спорт школаларының өөреникчилери дыштаныр лагерьлерни тускайлап берип турган. Бо чылын Кызыл чоокунда Кара-Хаак болгаш Чагытай хөлдер кыдыынга [illegible] лагерьлерниң чайы бирээзиниң баазазынга спортчу лагерьлерни организастаарын планнап көрдүнген. Аңаа «Бүзүрелдиң старттары», «Хөм бөмбүк» маргылдааларының киржикчилери белеткелдир эртер.

160 хире пионер-комсомол активы, мурнуку чылдарда ышкаш база-ла боттарының дыштаныылгазын Ю. Гагарин аттыг лагерьге эрттирер. Школаларның өөреникчилериниң комсомол комитеттериниң, дружина чөвүлелдериниң кежигүннери маңаа тускай теоретиктиг база — практиктиг билиглерни алырлар. Лагерьлерге ажылдаары-биле 200 студентилер, башкы училищезиниң сургуулдары; 250 хире школалар, өөредилге черлериниң башкылары, бүдүрүлгениң мурнакчылары лагерьге ажылдаарынга белеткелди эрткен. 1979 чылдың август 24-те ВЦСПС-тиң президиуму, комсомол ТК-ның бюрозу болгаш ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунуң коллегиязы янзы-бүрү лагерьлерниң башкы кадрлары-биле хандырары, лагерьлерге ажылдаан башкыларга чыл дургузунда дыштаныылгаларда [illegible] долузу-биле ажылдаарын, ажылдап турар черинге шалыны долузу-биле артарын, лагерьге ажылдаан үениң шалынын төлеп бээр чурумунуң дугайында тодаргай айыткан.

Башкы кадрларын пионер лагерьлеринче чорударының дугайында бо дужаалды Тыва АССР-ниң Чырыдышкын министерствозу чыл бүрүде үндүрүп турар. Тожу, Эрзин, Тес-Хем, Улуг-Хем, Каа-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарының улус өөредилге килдистериниң ук доктаалды күүседир талазы-биле кошкак ажылдап турарын айтыр херек.

Пионер лагерьлеринге кижизидилге ажылының шынары чүгле ында ажылдап турар башкылардан хамааржыр. Ынчангаш чуве болганда, Чырыдышкын министерствозу бо айтырыгны чогуур негелдеге тургузары чугула. Ол ышкаш школадан дашкаар уруглар албан черлериниң ажылдакчыларының шөлээ хуусаазын эде көрүп, өске край, областарда ышкаш, чайгы үеде пионер лагерьлеринге ажылдаарынче хаара тударын Чырыдышкын министерствозу шиитпирлээри чугула.

М. ООРЖАК,
областың профчөвүлелиниң килдис эргелекчизи.

ДЕЛГЕЛГЕ

Өвүр район школачыларының уран чогаадылга делгелгезиниң ажыдыышкыны улус депутаттарының район Совединиң ээлчеглиг сессиязы-биле домейлешкек бердилер. Ынчангаш районнуң бүгү ортумак школаларында уран-шевер оолдар, уруглардың өөредилге чылының дургузунда чазаныылга, дааравылга, чурулга болгуннерниге чедир алган теоретиктиг болгаш практиктиг билиглерниң түңнели — янзы-бүрү кылыглары оларның ада-иезиниң, улус ажыл-агыйының мурнакчылары улуг сонуургал-биле көрүп таныжылган. Делгелге СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскааттынган.

Тематиктиг шаңнаалдан Хандагайты ортумак школазы эки сагааны көскү болган. Бир талазында Кремльдиң Спасск суургазын, өске талазында Съездилер ордузун чураан калбак ыяштың кырында XXVI деп санныарны өңнүг [illegible] кылган. Олар чырып турар. Бо школаның [illegible] физика, математика кичээлдеринге ажыглаар өөредилге херекселдерин делгелгеге хөйү-биле киириштирген.

Делгелгениң негелдезин ёзугаар дааран, арган, чогааткан чүүлдер-биле чергелештир тырттырган чураан чуруктар, графика, ыяшты оюп, демирни соп тургаш кылган кылыглар школа бүрүзүнде бар. Бо негелде ноңуунда сагыттынган. Бир школа өскезинге негелдениң кандыг-бир хевириниң талазы-биле ынап-ла үлегер-чижек болган, бирээр чугаалаарга, ашкан турары—белеткелдиң шыңгыы болганынын. Районда уран-шевер өөреникчилерниң санының чылдан чылче көвүдеп турарының тодаргай херечизи. Хандагайты ортумак школазының өөреникчизи Маадыр Кара-Моңгуштуң кылган электрогитаразын салыгның дан ылгаары ындыг-ла белен эвес. Ону токка кожупкаш бээн ойнап болур. Оон өске кылыглардан алдыгы классчы Игорь Саттың В. И. Лениниң автомобилиниң бичелеткен моделин, ооң чаңгыс классчызы Дилим-оол Доңгактың «Аас-кежиктиң дагазын», 5—9 класстарның өөреникчилери Чечена, Чойганмаа, Оюмаа Моңгуштарның дүктен, удазындан арган хептерин чыылгачылар улуг сонуургал-биле көрген.

Солчур ортумак школазы. Эрткен чылгы көрүлдениң тиилекчизи ол. Судомоделизм мында элээн сайзыраан илдең. Борта Амир Ондар, Хүреш-оол Моңгуш оларның киирген үлүү улуг.

Торгалыг ортумак школазының өөреникчизи Саяна Саттың ангор ошку дүгүн өңнүг удазыннар-биле холуп тургаш арган джембри. Ол ышкаш Орлан Моңгуш, Буян Куулар, Сылдак Баазаң оларның чураан өңнүг, шуутайдан от херелдери-биле чиңиртип тургаш кылган чуруктары база мактаксаныг.

С. МОНГАЛ.

телевидение

МАЙ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Хайгаарачы кадай» уран-чечен телефильм. 10.35 — Эртем тайылбырлыг фильмнер программазы: «Бедиике эмнээшкин», «Кодээ стадион». 11.05 — Медээлер. 11.10 — 13.35 — Чапсар. 13.35 — Документалдыг фильм. 13.55 Медээлер. 14.15 — Кинопрограмма: «Ртутьтуң аттыг [illegible]», «[illegible] бүрү он». 15.05 — Уралдың баянистер триозу ойнаар. 15.30 — Финляндияның Компартиязының XIX съездизиниң ажыт [illegible] «[illegible]» Кинопрограмма. 15.50 — Грузияның Күрүнениң хор капелазының концерти. 16.35 — «Москва болгаш москвачылар». 17.05 — «Тоол дадап келди». «Буратинонуң ужуралдары». Мультфильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 —18.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кады ажылдажылга». Тележурнал. 19.35 — Чадаг-терге чарыжы. 19.50 — «Имеретин ёзу-биле өг-бүле». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 22.00 — 23.20 — «Театр болгаш үе». СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскаатклан шиилерниң Бүгү-эвилел көрүлдезиниң дугайында. Төнгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Орус чугаа». 12.30 — Педагогика мастерлериниң кичээлдери. 13.00 — В. Овечкин. Чогаалдарының арнындан. 13.45 — «Орус уран чурулга». Ыяштан кылыглар. 14.15 — Совет композиторларының [illegible] ырлары. 14.45 — «[illegible] брест». Уран-чечен телефильм. 17.00 — 17.10 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.10 — «Сергей Лазо». Уран-чечен фильм. 18.30—18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын өөренип тур бис». 19.10 — Киножурнал. 19.20 — «Хүн бүрүнүң кичээнгейин — чагайжыдылгаже». 19.35 — «Тываның экраннарында».

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг [illegible] нар, чаштар!» «Илбичи Бабаның салгалы». Мультфильм. 20.15 — Уран гимнастикага ССРЭ чемпионады. Киевтен дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 22.00 — 23.30 — «Бедиике сестиишкин». Уран-чечен фильм.

Агаар

Бөгүн республикага бүргел, [illegible] каап турар агаар болур. Чер-черлерге дымыраадыр чаъстаар. Агаарның температуразы дүне—5—10, а хүндүс 10—15 градус чылыыр.

Кызылга бүргел, агаар. Дыңмирээр, чаъстаар чадавас. Дүне—7—9, хүндүс—12—14 градус чылыг болур.

КИНО

МАЙ 22-ДЕ

«НАЙРАЛ»: «Кежээки нарын байдал» 9.30 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 (узаткан). «Чүүден-даа артык үнелиг». Бешкии болгаш алдыгы фильмнер — «Катап тургузуушкунуң маадырлыг чоруу», «Хүлден катап бүткен Феникс» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыындызы 9.30. «Ак-кок чуруу» 11.00. «Алдарлыг ажыл-херектиң эгези» (2 сериялыг II-ги фильм) 15.00, 17.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Петриниң чалыы назыны» (2 [illegible]) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң бот-өөредилге салбыры [illegible] **мергежилге өөренир кижилерни бирги курска хүлээп алырын чарлап тур:**

Математика.

Орус дыл болгаш литература.

Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы.

Биология.

Кирериниң экзаменнери июнь 2-ден 14-ке чедир дараазында эртемнерге болур:

«Математика» мергежилге — математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле);

«Орус дыл болгаш литература» мергежилге — орус дылга болгаш литератураға (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле);

«Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы» мергежилге — орус дылга болгаш литератураға (аас болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

«Биология» мергежилге — орус дылга болгаш литератураға (бижимел-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле).

Билдириишкиннерни июнь 1-ге чедир дараазында документилерни иллап кошкаш, чорудар: ортумак эртемниң дугайында документ (бодун-биле), күш-ажыл дептериниң копиязы, № 286 майык ёзугаар [illegible] справказы, ажылдап турар черинден характеристика, билдириишкин, 3х4 хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Документилерни дараазында адреске чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. Пединститут, бот-өөредилге салбыры. Телефон: 2-20-36.

Свердловскиниң юридиктиг институду чаа өөредилге чылында студентилерни [illegible] алырын чарлап тур.

Өөренир хуусаазы — 4 чыл. Институт үш факультеттиг: суд-прокурорнуң, [illegible] криминалистиканың, улус ажыл-агыйынга эрге-хоойлу албанының.

35 хар чедир назылыг, ортумак эртемниг болгаш 2 чыл чедир ажыл стажтыг (шеригге албан эрттирген үези аңаа кирер) кижилерни, Чепсектиг Күштерниң хүрээлелинден шериг соонда халашканнарны институтка хүлээп алыр.

Институтка кирериниң дугайында билиг алыксаан кижилер Кызыл хоорайның, районнарның прокурорларындан республика прокуратуразының кадр килдизинден айтырып ап болур.

Адрезивис: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, № 57.

Кызылдың уран чүүл училищези 1981—1982 өөредилге чылында дараазында салбырлар аайы-биле хүлээп алыышкынны чарлап тур: дирижерниң ыры; улустуң хөгжүм херекселдери (баян, домра, аккордеон, балалайка, допшуулуур, чанзы, чадаган, игил); фортепиано; үрер хөгжүм херекселдери (труба, тромбон, кларнет, гобой, флейта, труба, валторна); кылдыг хөгжүм херекселдери (скрипка, контрабас); ыры; теоретик-композитор; уран чурулга; клуб салбыры (мергежилдери — дирижер-[illegible] хөгжүм херекселдери, клуб хемчеглериниң режиссуразы, хореография); библиотека херээ.

Училищеге 30 хар чедир назылыг эр, херээжен хамаатыларны хүлээп алыр. Дирижерниң ыры болгаш ыры салбырларынга 18 хардан өрү [illegible] хамаатыларны хүлээп алыр. Музыка салбырларынга [illegible] шилгедээлип хүлээп алыр, уран чурулга салбырынга кирерлер карандаш, будук-биле чураан чуруктарын эккеп көргүзер.

Клуб салбырының режиссер мергежилге болгаш библиотека херээниң салбырынга чүгле ортумак школа дооскаңнарны хүлээп алыр.

Директорнуң адынга билдириишкинге кожар чүүлдер: аттестат азы сес чыл школазын дооскан херечилел (бодун), чурттап турар черинден № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, күш-ажыл дептеринден кадрлар килдизиниң азы бүдүрүлгениң удуртукчузунуң адын салганы ушта бижилге, 2х4 см хемчээлдиг 4 фоточурук. Училищеге келирде төрүттүнген дугайында херечилелин азы паспортун, шериг билетин азы шериг херээнге киир бижидилге дептерин боду эккеп көргүзер.

Сес чыл школазын дооскаңнар дараазында эртемнерге экзаменнер дужаар: мергежил аайы-биле, орус дылга (диктант), орус дылга болгаш литератураға (аас-биле).

Он чыл школазын дооскаңнар: мергежил аайы-биле, орус дылга болгаш литератураға (чогаадыг), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

Кирериниң экзаменнери ортумак өөредилге черлеринче кирериниң чурумнарын ёзугаар 1981 чылдың июнь 6-дан эгелеп эрттирер.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр. Стипендияны ниити дүрүм ёзугаар бээр. Өг-бүлезиниң материалдыг байдалының дугайында [illegible] [illegible] болгаш колхозчуларының уругларын күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Училищениң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 2. Телефоннары 2-25-79, 2-29-26.

ӨҢНҮКТЕРГЕ ЧОРААШ...

Моол Арат Республика биле Тыва АССР быжыг харылзаалыг. Культура кадык камгалал болгаш [illegible] ажыл-агыйының [illegible] биле дуржулга солчулгазы ниитичуртта калбарган. Чоокта лаа Тыва АССР-ниң кадык камгалал чериниң бир ындыг делегациязы-биле Завхан аймактың төвү Улаастайга баар аас-кежиктиг болдум.

Аймактың кадык камгалал эргелели болгаш эмнелге [illegible] коллектив [illegible] найыралдың байдалынга чылыы-биле уткуп алган. Дөрт [illegible] солчулгазынга кадык камгалалының беш чыл планында кол көргүзүглери-биле болгаш эмнелгениң ажылы-биле ханы танышкан бис.

Аймактың бир ясли-садигинге чораан бис. Ында медицина [illegible] зап турар. Ясли-садиктиң иштин, дашты арыг-силиг. Санитарлыг байдалы чогуур негелдеге дүгжүкен. Бичии уруг бүрүзүнге түс-түс карточкаларны кылып каан. Уругларның [illegible] байдалын аңаа демдеглеп бижип турар.

Алдархан сумузунда кодээ ажыл-агый каттыжышкынынга чораавывыс уттундурбас. Ол [illegible] ажыл-агыйларының бирээзи. Каттыжышкынның даргазы Джанчив Максар [illegible] эмнелге [illegible] улуг кичээнгейни салып келген. Келир беш чылда аңаа чаа [illegible] эмнелгезин тударын планнаттынган. Ол эмнелге кодээ ажыл-агыйның каттыжышкынының күжү-биле туттунар. Эрткен чылын чаа божуур бажыңны ажыглалга киирген. Ол эмнелге малчыннарга коңчуг таарымчалыг кылдыр туттунган. Чаа төрүттүнген [illegible] өргектерни ында талас берип турар.

Гоби ховузунуң чоогунда мурнакчы малчыннарның бирээзиниң аалынга база чордувус. Делгем ак өгнүң ээлери ырактан-на, хүндүлүг-биле ут[illegible] [illegible] Өлдек-эвилен өг-бүлениң на[illegible] [illegible] [illegible] Амыдыралы бай-шыырак дээрзи илдең болду. Ол өгден аъттанып тары [illegible] малчыннарның [illegible] [illegible] байыр чедирип, эки күзээшкиннерни йөрээдивис.

Тывавысче чаныр ораа, совет-моол найыралдың [illegible] чорувус. Завхан аймакка чораан коллективте эш-өөрлерге база чугаалап бергей мен.

А. ЖЕБРЕЦОВА.
Кызылдың № 2 терапия салбырының эргелекчизи.

Пионерлер слёдунуң киржикчилери

В. И. Ленин аттыг пионер организациязының тургустунган хүнүн бистиң чурттуң пионерлери чаагай ажыл-херектер, эки өөредилге-биле уткуурун чаңчыл апарган.

Ол байырлалдыг хүнну бистиң республиканың пионерлери база-ла эки өөредилге, чаагай ажыл-херектер-биле уткуп алган. Пионер организациязының тургустунган хүнү май 19-ту тывызтыр VIII Бүгү-эвилел слёду Москвага болуп эрткен. Ол слётка бистиң республиканың өмүнээзиндеп эң эки өөредилгелиг, үлегерлиг [illegible] [illegible] эң идепкейлиг, кымак беш өөреникчи киржир аас-кежиктиг болган. Кызылдың № 4 ортумак школазының тергиин эки өөредилгелиг пионери Оля Родионова, Өвүр районнуң Хандагайты ортумак школазындан Марта Куулар, Бай-Тайганың Тээли ортумак школазындан Артур Шожунчап, Чадааныңң № 1 ортумак школазындан Урана Куулар, Улуг-Хемниң Шагаан-Арыг № 1 ортумак школазындан Алексей Попов олар ол слётка киришкен.

ЧУРУКТАРДА: Тывадан Москвага VIII Бүгү-эвилел слёдунга киришкен пионерлер.

Аар атлетика талазы-биле 1981 чылда республика чемпионадынга Евгений Черногрибов ортумак деңзиге чемпионнаан.

ЧУРУКТА: Е. Черногрибов маргылдаа үезинде.

В. КРИВДИКТИН фотозу.

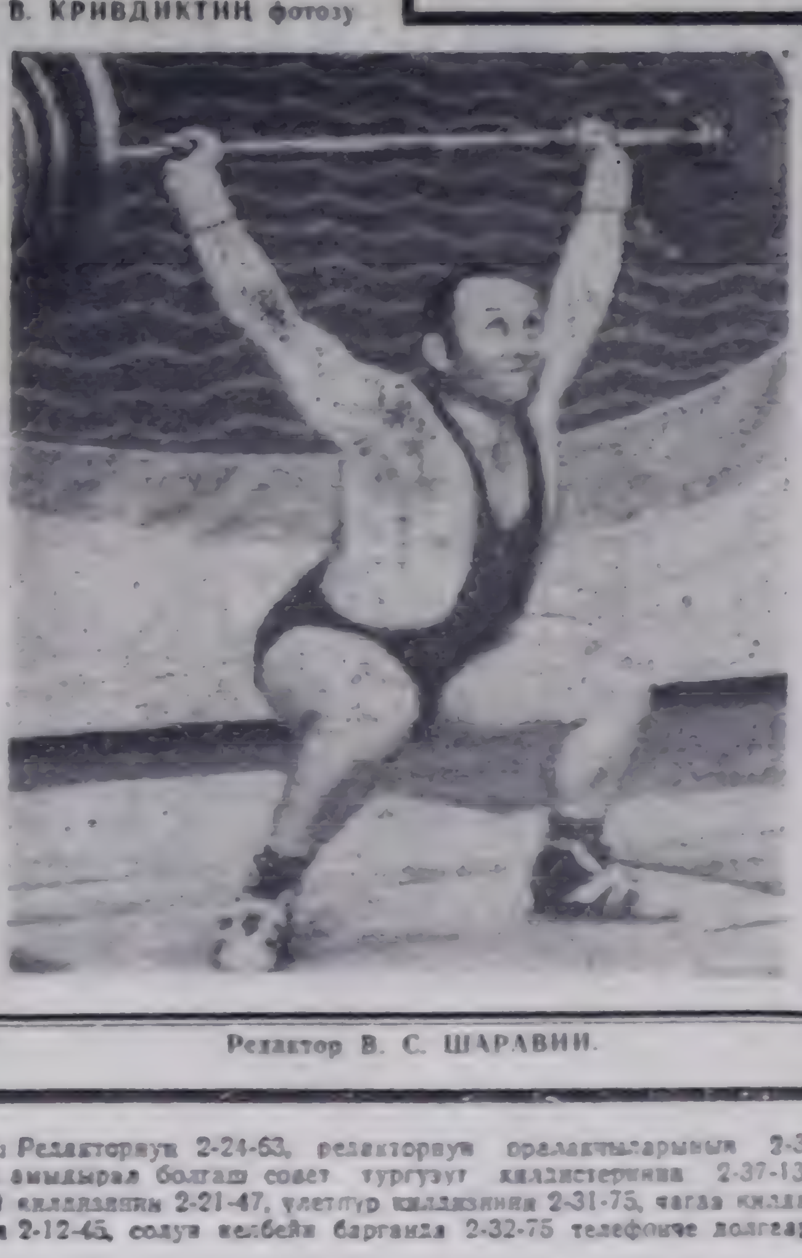

1981 чылдың акша-бараан лотереязының дөрткү үндүрүлгезиниң билеттерин садары республиканың хоорайларында, ажылчын суурларында болгаш кодээниң чурттакчылыг черлеринде дооступ турар. Ол үндүрүлгениң тиражы май 22-23 хүннеринде Иркутск хоорайга болур.

Эң аас-кежиктиг билеттерниң ээлери «Москвич», «Жигули» деп автомобильдерни ойнадып алыр. Оон-даа өске ортектиг чүүлдерни ойнадып ап болур. Оларга янзы-бүрү марканың мотоциклдери, пианино, телевизорлар, соъдугучулар, магнитофоннар, фабрикага кылган хевистер болгаш оон-даа өске ойнаа [illegible] хамаарыр.

Ойнадып алганнар бараанның өртээн ап база болур сылер.

Дөрткү үндүрүлгениң лотереязы-биле 1—250 чедир акшаны ойнадып ап болур.

ЛОТЕРЕЯ БИЛЕТТЕРИН САДЫП АЛЫРЫНЧЕ ДАЛАЖЫҢАР!

«Шын» солунга курьерлеп ажылдаар кижилер дарый негеттинип турар.

• • •

Кодээ ажыл-агый министерствозунга мергежилдиг машинакчылар, ажыл-агый эргелекчизи негеттинип турар.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 30. Кадрлар килдизи. Телефоннары: 2-22-30, 2-41-44.

• • •

1981 чылдың май 15-тен эгелеп Кызыл — Абакан — Семипалатинск — Алма-Ата — Фрунзе аразының рейзин хүнүн ужудар апаарын (моон мурнунда — неделяда үш удаа ужудуп турган) бүгү хамаатыларга Кызыл аэропорту дыңнадып тур. Ужудуп үнер үези өскерилге чок.

Июнь 1-ден эгелеп Кызыл — Абакан — Кызыл маршрутка немелде рейсти тургускан. Кызылдан ужудуп үнер үези — 11 шак 30 минута (Москва шагы-биле).

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-53, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи ажылдың килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, улегтур килдизиниң 2-31-75, сагыл килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезбейн бардын 2-32-75 телефоннче долгаар.

Тиражы 17968. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 5 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 120 (11618) | 1981 чылдың май 23, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ

Грузин ССР-ниң болгаш Грузияның Коммунистиг партиязының 60 чылынга тураскааткан Тбилисиге байырлыг хурал

ТБИЛИСИ, май 22. (СЭТА). Алды он чылдар дургузунда Совет Грузия чүс чыга деңнежир оруктү эрткен. Ооң ажылчы чоннары эвилелдешкен республикаларның акы-дуңма улустары-биле кады төөгүлүг үндезин чаартылгаларны боттандырган. Ынчангаш олар ленинчи Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чедип алган чедиишкиннеринге дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар.

Совет Грузия бодунуң баштайгы СЭКП-ниң XXVI съездинин тодарадып [illegible] экономиктиг болгаш социал улам ынай хөгжүлдезиниң ондур улуг перспективаларының боттандырганы политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг кедергей [?] байдалында демдеглеп турар.

Грузияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Грузия ССР-ниң Дээди Совединиң Грузияга Совет эрге-чагырганың тургустунганындан бээр база Грузияның Коммунистиг партиязының тургустунганындан бээр 60 чыл болганынга тураскааткан байырлыг хуралы партия, совет, хөй-нийти организацияларының, республиканың ажылчы чоннарының болгаш Совет Грузияның [illegible] киржилгези-биле бөгүн Грузияның [illegible] улуг залынга болган.

Эштер Л. И. Брежневти, В. В. Гришинни, Д. А. Кунаевти, Д. Ф. Устиновту, В. В. Щербицкийни, Г. А. Алиевти, Т. Я. Киселевту, Ш. Р. Рашидовту, М. С. Соломенцевти, Э. А. Шеварднадзени хуралдың киржикчилери туруп келгеш, үр-ле соксавас диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Президиумга байырлалга келген делегацияларның баштыңчылары, Грузияның үлегер-түкчүлары, күш-ажылдың мурнакчылары, шериг начальниктери.

Байырлыг хуралды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе ажыткан.

Алдан чылдарның оруу — ол дээрге бистиң чуртувустуң эртип четпес делгемнеринге Улуг Октябрьның тиилелгелиг байырлыг чылдары, ол дээрге Грузияга Октябрьның келген оруу деп, ол чугаалаан.

Бөгүн байырлалдың болгаш акы-дуңманың оруктары Тбилисиже. Совет Грузияның найысылалынче кээп турар. Ол орук-биле бистиң эң-не күзээнниг болгаш эң-не хүндүлүг аалчывыс, биске эргим Леонид Ильич Брежнев чедип келген ол эң чугула партийжи болгаш [illegible] улуг политиктиг болгаш делегей [illegible] айтырыгларын шиитпирлээр дээш аажок чайы чок-даа болза, бо байырлалга киржир үениң болгаш арганы тывып, мында келген.

Бөгүн төөгүлүг хүн. Ол болза Совет Грузияның ажылчы [illegible] интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга, коммунистеринге оон алдарлыг 60 чылы-биле холбаштыр эң-не чаагай, эң-не [illegible] сеткилин болгаш эң-не эки [illegible] СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң солуннарга парлаан байырлыг чагаазы-биле эгелээн.

Республиканың коммунистери, бүгү ажылчы чоннары беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседир, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээрзин Э. А. Шеварнадзе бүгү чыылганнарның өмүнээзинден бадыткаан.

Хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның эш Л. И. Брежнев баштаан Политбюрозунуң составын чыылганнар кайгамчык улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке сөс берген. Чыылганнар шуптузу туруп келгеш болгаш Леонид Ильичиге диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедирген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, СЭКП ТК-ның ленинчи Политбюрозунга, маадырлыг совет улуска, ССРЭ-ниң улустарының найыралынга болгаш акы-дуңма чоруунга алдар болдурган йөрээлдер залга дыңналып турган.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

[illegible]

ТБИЛИСИГЕ ӨӨРҮШКҮ-ХҮНДҮТКЕЛДИГ УТКУУШКУН

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Тбилисиниң аэропорту байырлалдыг-биле шиметтинген. Эвилелдешкен он беш республиканың туктары ССРЭ-ниң Күрүне тугун долгандыр салгынга киискип турган. Шалде — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң портрет-чуруктары. Кижилерниң арын-шырайлары байырлалдыг хөөн кирген: республиканың күш-ажыл мурнакчылары, партияның, Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары, маадырлыг Биче черге тулчуушкуннарның киржикчилери, бүгү-ле акы-дуңмалышкы республикаларның боттарының национал хептерин кеткен төлээлекчилери, шериг начальниктер, хөй-нийти төлээлекчилери, пионерлер анда чыглып келген. «Совет Грузия Силерге изиг байыр чедирип тур, эргим Леонид Ильич!» дээн орус болгаш грузин дылдарда лозуннар аэропорт бажынында кызыл пөстерде тода көстүп турган.

Грузияга Совет эрге-чагырганың [illegible]

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттар Г. А. Алиев, Т. Я. Киселев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, эвилелдешкен [illegible] компартияларының ТК-ларының бирги секретарьлары П. П. Гришкявичус, А. Э. Восс, Т. У. Усубалиев, Д. Расулов, К. С. Демирчян, Молдав ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. П. Калин, Туркмен ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Язкулиев, Эстон ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. Г. Кэбин, [illegible] мунуң ийиги секретары Н. Я. Суслов уткааннар.

Партияның Абхаз, Аджар болгаш Мурнуу-Осетин обкомнарының бирги секретарьлары Б. В. Адлейба, Б. Р. Папунидзе болгаш Ф. С. Санакоев, Грузин ССР-биле кызыгаарлажып турар автономнуг республикаларның партия обкомнарының [illegible]

[illegible] улуг нааттыг хамаатылары уткаан. Республиканың артрүне ыры грузин улустуң амыр-менди ырын ырлап күүсеткен.

ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Анджапаридзе Леонид Ильич [illegible] айыткаан: Грузин ССР-ниң черинге Силерге бистиң улуувустуң мурнундан чүректиң [illegible] байыр чедирип улуг алдар биске онаашты. Он чыл мурнунда ышкаш, [illegible] болгаш өөрүшкү-биле Грузия Силерни уткуп тур.

Республикага кылып турар Силерниң бүгү-ле чүүлдериңер [illegible] келир болгаш бүгү грузин улуску өөртүр аргалыг болганынар дээш Силерге четтирдивис, эргим Леонид Ильич.

Тбилиси хоорайның хүндүлүг хамаатызының тураскаал демдээн Л. И. Брежневке баштыгысапкан.

[illegible]

ЧЕЧЕКТЕР САЛГАН

ТБИЛИСИ, май 21. (СЭТА-ның тускай корр.). [illegible]

[illegible]

Л. И. Брежнев Э. А. Шеварднадзе [illegible]

(Уланчызы 2-ги арында).

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ БЕДИК ИДЕАЛДАРЫ ДЭЭШ

ССРЭ-ниң кинематографистериниң IV съездизи ажылын дооскан

ССРЭ-ниң кинематографистериниң IV съездизи ажылын бүгүн хүн Москвага дооскан. [illegible]

СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке чагааны съездиниң киржикчилери улуг сорук кииришкини-биле хүлээп алган. [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

ЧУГУЛА АДЫР

Телефон харылзаазын толдарган болгаш ужуктел чок болдурары — улус ажыл-агыйын [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

САЛЮТ, ПИОНЕРИЯ!

Бүгү эвилелдешкен республикаларның аныяк ленинчилерниң бистиң Төрээн чуртувустуң [illegible]

[illegible]

(СЭТА)

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ

(Тооруузу. Эгези 1-ги арында).

Чоокуу ажыл-чем продукттарын-биле болгаш көдээ ажыл-агый чиг-эди-биле эң-не дүрген хандырары — бүгү түңнүг партияның амгы үеде салган сорулгазы болуп турар. Бис ол сорулганы күүседир ужурлуг болгаш албан күүседир бис. Ажыл-чем программазын ам кылдынып турар. Ол программа — кабинетке кылдынган саналдар эвес болгаш ажыл-агыйның бүдүрүлгезинге база аргаларынга даянган турар ужурлуг. Бирги чергениң чугула ужур-дузалыг ол херээнге кайы хире улуг, база [illegible] — колхозтар, совхозтар, районнар, областар, бүгү республикалар илаптыг тодаргайлаары дыка чугула. Капитал салыышкыннарның рубль бүрүзү [illegible]

[illegible]

ДЭЭРБЕЧИЛЕР БӨЛҮКТЕРИН ЧЫЛЧА ШАПКАНЫ

ТАРЛАШКЫН ТУЛЧУУШКУНУНУҢ 60 ЧЫЛЫНГА

[illegible]

Хурал Тыва Арат Республиканың чарлаан болгаш оон бирги Конституциязын хүлээп алган.

Эрткен үениң аадыр-демниктиг болуушкуннарның амгы салгалдар [illegible]. Чоннуң хостаалгазы дээш тулчуп чораан кижилерниң аттарын мөңгеде сактып чоруурлар. Эрзин районнуң Бай-Даг суурда партизаннар болгаш кызыл армейжилерге турасклал бар. Тарлашкын шолунга болгаш Самагалдай турлаанга тулчуушкунга өлген маадырларга чоннуң турасклалы ол «Чоннуң аас кежии дээш демиселге өлген маадырларга мөңге алдар» деп бижиктиг турасклал Самагалдай суурда база ажыттынган.

В. ДУБРОВСКИЙ,
тоогуну турасклалдарны болгаш культураның камгалаар ниитилелдиң Тыва салбырының тоогу секциязының [illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ХОВУ, ШӨЛДЕРДЕ. ПОЛИТМАССАЛЫГ АЖЫЛДАР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тараа болгаш мал чемнерин бүдүрерин көвүдедир талазы-биле салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш Чөөн-Хемчик районнуң чер ажылдакчылары он бирги беш чылдың баштайгы чылында тарылгаже күш-ажылчы бедик политиктиг көдүрлүүшкүннүг кирген. Майның баштайгы чартыында районнуң чер ажылдакчылары 24800 тонна органиктиг чемишкиндикке тегер нийти планының 15640 тонна кыдыр төккен. Ажыл-агыйлардан «Алдан-Маадыр», «Хөнделен» совхозтар органиктиг чемишкиндикке тегер планнарын күүседип алганнар. [illegible]

Дүжүттүг бөлүктеринге суггатты шын, ай-шаанда чорударының улуг ужур-дузазы билдингир. Суггат ажылын совхозтардан «Сут-Хол», «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр», «Тыва» совхозтар багай эвес организастааннар. Эң хөй суггаттыг шөлдерлиг «Алдан-Маадыр», «Сут-Хол» совхозтарга бо хүннерде часкы чер суггарылгазы организастыг чорup турар. «Сут-Хол» совхозта 60 кижилиг 23 звено, «Алдан-Маадырда» 56 кижилиг 18 суггатчы звенолар 1858 га черни суггарганнар. Тыва АССР-ниң ховү ажылының алдарлыг ажылдакчызы Кызыл-оол Адыын-оолдуң удурткан 14 кижи [illegible] 214 га черниң га бүрүзүнден 18 центнер түжүттү алыр деп хүлээнген ажылдап турар. Олар ам 117 га черни эки шынарлыг суггарып алганнар. Оларның суггарган черинин 72 газын тракторист, коммунист Эрес-оол Ондар чаштырган. Оон аргалары хүн нормазын 101 хуу күүседип турар.

Совхозтуң партком кежигүннери хүн бүрүде Борбак-Тей, Шеле-Тей ховү турлагларынга [illegible] чер ажылдакчыларының ортузунга организастыг, политиктиг ажылдарны ында турар партия, комсомол, улустуң контроль бөлүктериниң [illegible] турар. Совхозтуң «Алаш» аттыг агитбригадазы [illegible]

[illegible] ховү турлагларынга концерт, агитхуудустарны үндүрүп, беседаларны номчуп турар.

«Большевик» совхозтуң чер ажылдакчыларының ортузунга социалистиг чарыш эки организастаттынган. Чарыштың түңнелдерин [illegible] хонуктап үндүрүп, тиилекчилерге моральдыг, материалдыг шаңнал-макталдарны [illegible] кескү агитацияны [illegible] чаартып, өскертип турар. Совхозтуң Ак-Бара-Суг-Аксы деп черде ховү турлаанда ажылдыг хайнып турар. Ында ажылдың түңнелдерин [illegible] кергүзүг самбыразынга ыжыглап турар. Тракторист, комсомолчу Николай Ондар хүн нормазын 160—170 хуу күүседип, чарыштың мурнунда чоруп турар. Александр Куулар, Андрей Сат, Ондар Маадыр-оол чарыштың хүн нормазын 127—130 хуу кудулатпайн күүседип турар. Ында комсомолчу эжиктерлер Николай Куулар, Александр Ооржак үрелиишкиннерни шалыпкын эдип, бедик чаңнык ажылдап турар. «Большевик» совхозтуң ховү турлагларынга агитация талазы-биле багай эвес дээрзин [illegible] Часкы ажылдарының планын, агрегаттар зайы-биле [illegible] кылырын тодаргай бижээн хылаан. Ооң ыңай механизаторлар ортузунда политмассалыг, партия, комсомол, улустуң контроль бөлүктеринин [illegible] ажылдарының планын [illegible] агитацияны чогуур [illegible] чаартып [illegible] партия [illegible] бижиглеттинген кежигүн [illegible] боттандырып турар.

Совхозтуң библиотеказы Галина Меңгуш номнарны ховү турлаанга хүн кезигин-даа кыйгырып турар.

Часкы ховү ажылдарының үезинде чорудар политиктиг болгаш культура массалыг ажылдарның тускай планы кылдынган болгаш ону ажылдарның [illegible] боттандырып турар. Тарылга агитбригадазы районнуң Культура бажыңының чанында «Хемчиктиң алдарлары» агиткультбригада планнаттынган [illegible] ап үрези боттандырып [illegible]

[illegible] 18 концерт-лекцияларны бараалгаткан. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!» деп нийти темалыг лекцияларны, беседаларны номчуп турар. Районнуң «Билиг» ниитилелиниң лекторлары, агитмедицина [illegible] совхозтар [illegible] урал [illegible] ЕЛКСМ райкомунуң ажылдакчылары [illegible] хүндүлеп [illegible] ховү турлагларынга кино үндүрер графиктиг турар.

Партия райкому, райкүүскомнуң чер ажылдарының ортузунга масса-политиктиг ажылды [illegible] чер ажылдарның ортузунга агитация [illegible] сорулгаларны боттандырар 12 партия, 13 партия-комсомол, 17 улустуң контроль бөлүктерин 50 бригадаларда болгаш звенолар [illegible] тургускан. Чер ажылының бо чугула кампаниязынга 82 коммунист, 174 комсомолчу ажылдап турар болгаш 8 депутат бөлүктери, 8 комсомолчу-аныяктар бригадалары организастаттынган.

Часкы ховү ажылдарының үезинде политмассалыг ажылдарның [illegible] ховү ажылдакчыларының ажылынга [illegible] ажылдар чорудулган турар. Оларның ортузунга масса-политиктиг ажылдарны партия организациялары [illegible] турар.

Д. ООРЖАК.
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

БОТ-ОРУЛГА-ЧАРЫЛГАГА ҮНДЕЗИЛЭЭШ

«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» айыткаш болза: «Бот-орулга-чарылганы быжыглаарының, чарыгдалдарны эээжедиринин, модээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң орулгалыын бедидериниң база ажыл-агыйның саң-хоо экономиктиг байдалын экижидериниң талазы-биле хемчеглерниң системазын боттандырып чорудар».

Бот-орулга-чарылганы быжыглаарының база сайзыралгайжылдарының улуг ужурдуг [illegible] база эрткен чылын дүржүлгазын барымдаалап [illegible] ажыл-агыйлар [illegible] мал чемин культуралар тарып өстүрер бот-орулга-чарылгалыг звенону бо чылын тургускан. Ук звенонуң кежигүннери мал чемин культураларын тарып [illegible]

[illegible] онаалданы берген. 100 тонна витаминниг сигенни [illegible] ганын бүдүрер. Ону боттандырар таладан, 500 тонназын [illegible] эвес болган мал саны ажаап алыр. Эрткен чылын мал чемин белеткээринге кээржиг арга-биле ажылдап турган [illegible] продукцияны барымдаалап алган дүржүлгалыг механизаторлар звенонуң составынга эки тура-биле кирген. Ол болза Геннадий Горлов, Владимир Шаталов, Александр Колесников болгаш Валерий Самороков-тур.

Олар бо чылын часкы ховү ажылдарынга ыяк белеткенип, ийи ДТ-75 тракторун база өске-даа машиналарын бурунгаар септеп алган. Мал чеми [illegible] тараазы, [illegible] бо чылын бир-ле хүлээрында районтуу тарып турар.

Участок бүрүзүнге агротехниканы ажыглаар [illegible]

Звенонуң бот-орулга-чарылгазы [illegible]

[illegible] ийи муң тонна хире [illegible] черге сээртүп таккан. Ону [illegible] апрель айда [illegible] тараткан. Гектар бүрүзүнге 20 тонна хире органиктиг чемишкиндикти [illegible] турар.

Биске суггарылга четпес чыкка хөй четпестерлиг болзадаа, звенолар бо чылын [illegible] суггарылгазын [illegible]

Чурттиг механизаторларның күш-ажылын шын организастап, а тодаргайлаарга бот-орулга-чарылганы чоп ажыглап база шиңгээдип турган, мал чемин белеткээринин планын күүседиринге эки түңнелдерни чедип ап болур. Ону эрткен чылдың дүржүлгазы бадыткады. 1980 чылда кужурлуг черниң гектар бүрүзүнден ийи тонна хире [illegible] сээртүп апарган. Эрткен чылын белеткээн сиген далганы фабриканың болуксуң ажылдакчыларынга чугле чедишпес эвес, харын кожазында «Бак-Тей» совхозка ол үнелиг чемнин 15 тонназын саткан.

Кээргелиг арга-биле мал чемин [illegible] бистиң дуржулгавыс эрткен [illegible] Ынчалза-даа чамдык ажыл-агыйларның специалистери ол [illegible] херекке ажыглап [illegible] чыдар. Мынча дижип, кыжырып каар турган: «90-на гектар черге олар өнзе чүнү кылып шыдаар боор! А бистиң ажыл-агыйларывыста мал чеми культураларын муң-муң гектарга тарып турар болгай».

[illegible] бүрүн билир ужурлуг. А оон соонда дөлгем шөлдерге көжүп апаар. Манаа кол чүве — күш-ажылды организастаарының шын хевирин шилеп тывары. Ындыг дүрүмнүг шиңгаатпейн турарының кол чылдагааны — специалистер артык ажыл-биле боттарын шүүдеттнес болуп турарында-дыр. Чаа чүүлдү шиңгаазын алырда хөйнү кылыры негертинер апаар болгай.

Бот-орулга-чарылгалыг [illegible] кежигүннери [illegible] чылдыындан кулу эвес көргүзүглерни он бирги беш чылдың баштайгы чылында [illegible] ап болурун шөлдерге мал чеми культураларын [illegible]

А. ГЛАЗЫРИН.
Кызылдың күш фабриказының агроному.

АМЫР-ДЫЖЫН БОДАВАС

[illegible]

В. НҮРҮҮЖЕК.
Тожу район.

[illegible]

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

АРТ КЫРЫНГА

[illegible]

Аныяк оол А. Куулар 1974 чылда Кызыл хоорайга [illegible] чылдар белеткээр курсту чедиишкинниг доозуп [illegible] турган чери — Торгалыгга [illegible] келген. Арга-бүргээннерин [illegible] ажылдап турган. [illegible]

Чамгыс чер [illegible] бүдүрелиинге [illegible] ажылы, алган [illegible] доңдур болгаш ажыр [illegible] келген. Оон-биле [illegible] ажылдарының [illegible] кирживчизи.

[illegible]

Н. ДАМДЫН.
Өвүр район.

ЧУРУКТА: Т. Куулар [illegible]

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ӨӨРЕНГЕН, ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

[illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга [illegible] Д. Б. Ооржак [illegible]

КАТАП ТУРГУССА...

Мурнувуче чылдарда Каа-Хем районда «Совет Тыва» [illegible] Сут-Бажы [illegible]

[illegible] бүдүрүүн алырынга шаптыктап турар. Ол ынчангаш [illegible] ыдып келбес болганындан облигация, [illegible] билеттерни садып алган кижилер база [illegible]

Ч. ЧАШ-ООЛ.

Чоннуң байлаан хумагалаар

АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ ЭВЕС ЧОРУКТАН

«ССРЭ хамаатызы [illegible]

[illegible]

Ч. СУНДУЙ.
Тес-Хем район.

ЧЕРГЕ ЫНАКШЫЛ

[illegible]

Т. АКУРАТОВА,
И. ГОРБАЧЕВ.

Бистиң корр.

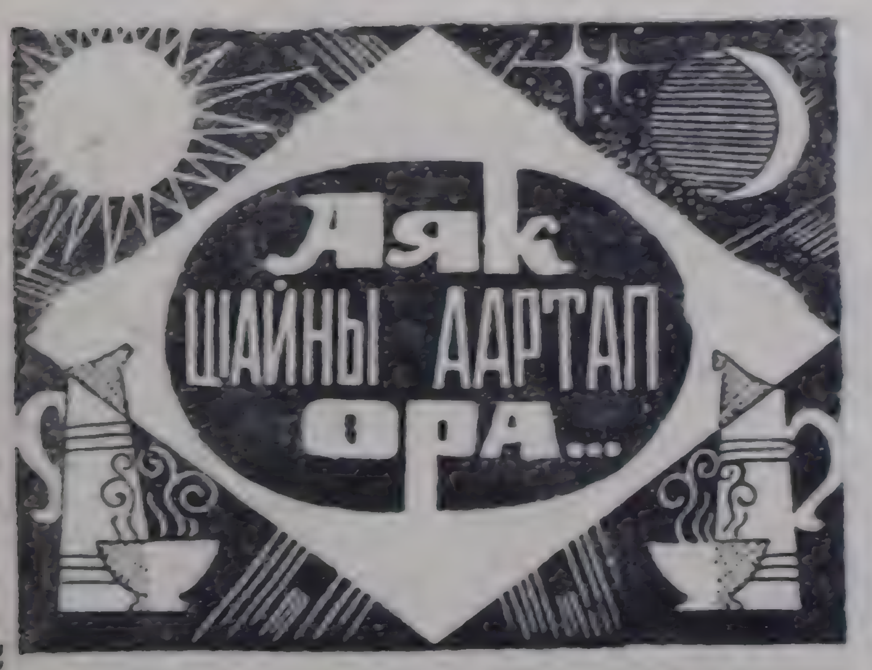

БАШТАЙГЫ БАЗЫМ

Арыскан суурда хамыгжы Маадыр-оол Артаа садыг шугумунга он ажыг чылдар иштинде ажылдаан. Ажылынга [illegible] аңгыда М. Артаа чогаалга база сундулуг. Оон шүлүктерин «Улуг-Хем» солун болунуң арыннарынга каш-даа удаа парлаан.

Маадыр-оол Артаа болунун көрген, билген чүүлдерин бижип чоруур. Оон шүлүктери — болуун, нарын деңнелгелер чок. Артааның шүлүктеринин [illegible] кылып олура, бо авторга өрүктү ажылын бээри чугула-дыр деп түңнелде келдим. Оон черле бирээзин маңаап болур. Оон шүлүктери [illegible] «шылгарангай» болбаза-даа, холун черле часпайн турар. Моон соңгаар шүлүргү ажылдаар болза, эки чогаалдарны бижип болурунуң барымдаазы бар-дыр дээрзин оон шүлүктери чугаалап турар.

Баштайгы базым. Ону кылып алыры таан берге. А чогаал ажылынга оон нарын. Маадыр-оол Артааның баштайгы шүлүктерин өрүксүурже ъткарып тура, анаа чогаалыкчы челиишкинни күзеп каалы.

А. ДАРЖАЙ,
ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү.

М Ө Ө - Д Ү Р

Ясли-садка бичии чаштар
Янзы-бүрү ажыл кылып,
Ырлап ойнап, хөглеп
турда
Ындыг солун чүве турбас!
Бир-ле катап баарымга
Бичии өөрүм чурук чураан
Ала-шокар инек чуруун

— А бо чүл?— деп
айтырарым оң.
Ийи холдап салааларын
Ичиневишаан, башка туткаш,
— Мөө-дүр—дигеш, бичии
уруг
Бөмбүүн сүрүп, ынай
болду.

С А Д Ы Г Ж Ы К Ы С

Делгилерлерде бараан-
сараан
Дески, долу—чечектер-ле.
Эптиг-ле баар черим—садыг.
Эдчегге туруп аар мен
Халат кеткен аныяк кыс
Каттырымзап уткуп алды.
Садыгжының чырык арны
Сагыжымны чылыктырды

Самбыныңга деггилээрге;
Салааларын магадаан мен
Эреге дег бөрбаандылар
Эптиг конгуг караннашты
Шилип алган бараанымны
Ораай туткаш шарып
берди
Чиге көргеш хүлүмзүрдү
Орлан чүрээм шимирт диди.

Н А Й Ы Р А Л

Эртген чайын хылбалаар дааш Шуурмакка чеде берген мен. Малчыннарның кидин-ле чайлаглап турган үези чүве.

—Ол чарыкта хөй боддур ийин ол чүвеп, аал. Баян-Колдарны утпаан сен ыйнаан? Ол-ла. Аваа таакпы тыртым болурунга-ла, эдээн долуп турар деп бил — деп, чайлагже хой сүрүп бар чораан Болат-оол чугаалады. Оон-биле эрги кылышынга алган хөөрештиин-даа. Оон чарлып чоруп турумда, демгиң мени арай чемелей-дир.

—Паа, бо хамык черин уттуп алганың ол чүве, аал? Бажы-биле баарга, ындыг-ла болгай. Кайызын каттап, кайызын [illegible] ты безин билбес эвес сен ыйнаан мон? Бир сиген тергнеп турган черивистиң кедээзинде ышкажытай, ол Хиндик дээр тей аан, аал.

Алызы чылдың маңаа чайлап келген кижиниң аксындан эртпедим. Шуурмактың Алдыы-Баян-Колга көөримге, шынап-ла, тоолда-биле дөмей болду. Чериниң ону безин тос чүзүн! А шала шыбсымаар агаарның чылыын [illegible] баш дескинип тур. Ийе, агаар шынап-ла, чыттыг болду.

Баян-Колдуң Хиндик дээр черин дорази-на тып алдым. Эрга-машка [illegible] тей бо тур. Бичимде аъттыг бо мынчаар чоруп пат болган мен, а машиналыг бир-ле дугаар көөп турарым бо. Харын-даа оруктан аспаан болдум. Тейден ырак эвес улуг ажыкта бир өг көстү-дүр. Демги ужурашкан кижиниң «Кымдаа чурттуг [illegible] тывыр сен, өгленгенден бээр ол-ла чыл болуп чоруур уруглар-дыр ийин. Чугаалажып берзиңзе, таныш каар сен ыйнаан» дээн аалы ол. Оон аллыы талазында мойналык кырынга бичии дыштанып, оран-чурттуң каасчаражын магадап оргаш, чылба элбек бөөрга, чыып эгелединис. Дыштаныр хүн таварыштыр бүгү өг-бүлевис кады чораан бис.

[illegible] дужумда өөн иштинде кижи ырлай-дыр:

Эглип, эглип балы келдим
Эзим аал Шуурмакты!

Ырызының аразында «Шушу!, «Курай-курай!»-даа дээр. Хире-хире «Ха, моона!» деп каггаңнар-даа. Оон [illegible] тай сыгырар-даа. Ынчап чорук каргыраалап хөөмейлеп [illegible]:

Каргыраамны кагбас-да мен.
Хапка суккаш, чүктеп аар
мен.

Хөөмейимни кагбас-за мен.
Хөмге каггаш, соортуп аар
мен...

[illegible] мыжыраш кушкаштарының [illegible] чында хектерниң [illegible] чергелештир ол бүгүну дыңнаарн [illegible] болду. Үр-даа болбаанда кезек чылгы сүрген кижи көстүп келди. Ак черге келген дораан, [illegible] сывычын дүрүп эгелээрге, доруг аът өөрүнден чарылгаш, ажыкты куду ыңай-ла болду. Демги кижи сыдымын дүре-дүре, соонаан хапты. Дескен аът ажыктың бир кыдыынга чорда, сүрген кижи чылшыр четкеш, малдың бажын ээп келди. Мен-даа сонуургап көрүп тур мен. Ажыкты ийи-үш катап ол-бо кеже халыткан соонда, дескен аът кыйбап чыдырда, сыдымдаа хыг-ла кылынды: эрес эр шагда-ла тереңчиледип тур.

Эндик, ызаңгыя делиг аъттарны тударынга чаңгыс эвес хүн чарыглаттынар таварылгалар эвээш эвес. Ынчангаш улус баш бурунгаар дугуржуп, демин кадар, оон кедерезе дес кажаа тудар, уруг, сыдымны белеткээр чүве болгай. Демги аът частырган аэы сыдым алган болза, өөрүн каапкан чоруп бээр магатчок турган. Чүтле сыдымнаан кижиниң часпааныңдан, баштай-ла сезиг алган деңит аът, харындаа белени-биле холга кирген. Ол бүгүнү чугаалажып туруувуста, демги эрес эр, малын четкен бо чедип келди. Карак-ла бо: Бижим — орус! Ийе, шуут орус! Чаа-ла кожамыктап, сыгыртып, хөөмейлеп чораан кижи аан.

Болат-оолдуң чугаазы бажынга [illegible] чугаалажы берзиңзе, таныш каар сен ыйнаан». А мен баштай таныбадым. Иштимде-ле даап бодап тур мен: Захаровтарның-на бирээзи ышкаш. Чылын каан хылбаны көре сал-ла «Түле бүтсүн!» дей-дир. Эскеринчелиг көрем. Оон мунган малын чаа туткан малының мойнунга баглааш, оон узунтының балдырынга кыскаш, дискектениш олуруп алды. Тывалар-ла олчаан. Аныяк хиреинде чугаакырын чүү дээр.

Чайын каттаан, тоорук таан улус ундуруп-дур че бо. Чамдыктары дадаш чоруур болгаш, оларн-даа чедир өжүрбейн баргылаар-дыр. Кашты-даа өжүрдүм. Эртген чылын каттаан улус куду аалдың хоюнуң аразы-биле эртерге, ол хой олчаан уулгеш, өске аалдың хоюнга катчышкан болгай — деп, чугаа аразында бүдүү суртаал-даа салды. Оон чоорту таныжып кээривиске, шынап-ла, үжен чылдардан бээр Тес-Хемге мал эмчилеп келген, ажы-чаңы-даа, чугаасоду-даа сүг тыва Григорий Захаровтуң оглу болду. Оон акызы Василий Захаров бо-ла «Чодураа» совхозка каш чыл чылгычылаан, оон соонда ал үр хойжулап турган. Ам Самагалдайның суггарылга системазының эргелелиинде тракторист турар. Кадайы — Саңчат-оол уруу Херелмаа. Үш уруглуг. Дыштаныр хүннерде өг-бүлези-биле Когзоде кат-таалтарынга бо-ла келир. Оон дуңмазы Константин Захаровка ужуражы бергенивис бо.

Дораан-на оонче бисти аппарды.

Шокар-шокар аштаралар, уругуурге, хана бажында — чүген, чудар, ынаада кызылдып каан кижен... Өг иштиниң арыг-силии аажок. Узүкге согаан, бала-даа турар. Кадайы — ол-ла совхозтуң хойжуу Товут-оолдуң уруу Мария —чем кылып турда, Костя качайда Светаның чайгавышаан, хоюнда Аленазын эргелеп ор. Оон далгаң ууп, кадайынга дузалажы берди.

—Чайжоб улус садыгга чедер эвес бис. Аан, серийдей бөөрге, тараалан хоорун алыы-даа, Костя? — дээш, Мария бистиң-биле чугаалажып ора, ашаанче көрүнду. А оозу ажылын уламчылавышаан:

—Ажырбас, Марь, ону мен кылыптар мен, а сен уруглары бисты-ла көрүп кор. Ден маңаа ыргак-сеек-даа ынайның чоруур чорду — диди.

Костя 1978 чылдың апрельде Совет Армияның хүрээлениндеп халажып келген. Шериг баар чурнунда-ла кудээлеп турган бөөрга, кайызынын-даа ада-иелери дугурушкаш, уругларны ол-ла чайын өглеп каан. Комсомолчу өг-бүлениң оон бээр-ле хой маддап келгени бо. Эртген чылын, хойжулаамының кииги чылында, комсомолчу өг-бүле чүс хойга онаажтыр 90 хурагаsuccessfully ны доруктурган.

Чоокта чаа интернационалчы өг-бүлеге база катап чеде бердим. Оларга кызыл база бир бичии кижи — Иван немешкен болду. Ынчангаш оларның өөрүшкүзү-даа аажок. Оон ынай Костяның эртген чылын сес класс доозкан дуңмазы — оң чеди харлыг Андрей Захаров — ук совхозта [illegible] болду.

—Костя биле Сергей Магаранга ийилээ чылгыны кыштаан хүр ажырды. Эрези аажок оол-дур. акыларындан калбас. Захаровтар ажылга черле кызымак улус. Василий хөй дө герип турда сүт, аныр-да! Хураганың хоскан хоюн черле чер алыспас. Тоотпалап-тоорпалап алзын аптар — деп, ужурашкан кижилерим алышкыларны мактап турду.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

ӨҢНЕРНИҢ ЧАЖЫДЫ

Эртемденнер мындыг бодуун дуржулга кылган. Ак-көк кылдыр будаан база хүрең кылдыр будаан ийи өрээлге дең санныг бөлүк кижилерни кийирип келген. Өрээлдерниң температуразын чаңгыс дээй 15 градус чылыг тургускан хиреинде, ак-көк өрээлдиң улустары үр болбайн шыырыгып, доңуп эгелээн. А хүрең өрээлдиң улустары чүңү-даа эскербээн.

База бир чижек. Ажылчыннар бир черден өске черже хааржактар дажыглаан. Хааржактарның чамдызын карартыр, өскезин агартыр будуп каан турган. Ажылчыннар ак-даа, кара-даа хааржактарны холуштур дажыглаан соонда, чаңгыс түңнелге келген: кара [illegible] аар болган.

— Эртемден Бехтерев угааны четпес уругну өң-биле эмнээрин сүмелеп турган. Гёте «Өңнүң теориязын» чурттаарының [illegible] келген болгаш ол номун «Фаустан» артык үнелээр турган. А Ньютон өң-биле хөгжүм боттарынга харылзаалыг дээрзинге бүзүреп чораан. Сөглээредир бистиң чуртувуска өң хөгжүмнүг урап чүүл тывып келген. Ону талантылыг эртемденнер Скрябин биле Чюрлёнис үндезилээн.

Бөмбүрзекте чурттап турар чүү деп дириг амытаннар өңнерни ылгап шыдаарыл? Сөөктүг балыктар, пагалар, селеескелер, хаыты-мелегейлер болгаш элээн хөй янзы-бүрү куштар өңнерни ылгаптар дээрзин эртемденнер тодараткан. А тоолайлар, күскелер база ыттар өңнерни ылгап шыдавас. Кижи дүрзүлүг сарбашкыннар (шимпанзе, павиана, мартышка) өңнерни ылгап шыдаар. Кижиниң карагы 180 янзы өңнерни ылгаптар.

Өң кижиге улуг салдарлыг. Кижиниң ажылдаар шинээ безин оон дорт хамаарыжыр. Дальтонизм дээр өң аарыы безин бар болгай. Оон-биле нургуланыкса эр улус хөй аарыыр. Херээжен улус ол аарыгдан 16 катап эвээш аарыыр. Ол база-ла элдеп.

Г. ПОЛЬСКОЙ.

ДИДИМ КЫС

Хөй каът бажыңнарның бир эжиинден улуг чемодан туткан меңзүгүр эр үне халааш, ыңай-бээр маңнап чоруй, сезиниг дамок далажыпкан. Ростов районнуң иштинки херектер килдизиниң ажылдакчызы аныяк кыс В. Пидоенко чемоданныг кижи-биле кожаланчып келгеш көөрге, ооң адаанның адаанда хөнчүг улуг аңчы бижек халаңайнып чораан. Ынчалза-даа кыс ооң көртпейн, демги кижини доктаатчаш, документизин көргүзерин негээн.

Меңзүгүр кижи карак чивеш аразында бижээн хынындан ушта тыртып келген, кыстың кырынче шурай-ла берген. Согиржип алызының үр болбаан: улуг бижек дорази-на холдан уштунуп чаштай берген болгаш самбо аргазы-биле октадыпкан эр черде чыткан. Туттурган В. Ивахненко дээрзи бажың иштин оорлаанын ачып бээр ужурга таварышкан. Ол ооң мурнунда база шииттирип чораан болган. Ол хире «дуржулгалыг» хиреинде, барып-барып кыс кижиге, ынчаар туттуруп алганынга бүзүревейн турган.

Вера Пидоенко 18 харлыг. Милиция органынга комсомолчу путёвка-биле ажылдап келгенден бээр үр болбаан.

(СЭТА).

Хүрең үннүг чодураалар
Аккыр хар дег чечектелген.
Хүнне көргеш четтикчиптер
Амыраттар хүлүмзүрээн—

Чечектелген чодураалар
Чечек-кат дег чаактыг
кыстар —

[illegible] сунугун [illegible]
каастаар
Амыдырал чараштары

ҮШ ИЙИС

Увс аймактың «Баруун туруун» куражытагыйда сумулар [illegible] сестразы 37 харлыг М. Батишиг хары үеде үш уругну божаан. Ийистерниң ачазы Н. Санжи ында школада башкы. Чаа төрүттүнген ийистерге Баяр, Цэнгэл, Жаргал деп аттарны тывыскан. Ол — Байыр, Таалал, Аас-кежик дээни ол. Ийистерни авазы-биле кады тускай самолётка олурткаш, найысылалдың № 1 божуур бажыңынга аппарып каан.

ЧАРН болгаш курүне чешистерны [illegible] улуг кичээңгейин салып турар. Оон херечизи — бо үш ийистер үш харга чедир күрүнениң долу хандырылгазынга ээрлер.

(«Монголия» журналдан).

Ш О О Д У Г Л А Р

Кежик-оолдуң өөрүшкүзүн эскербедиң бе, Чешпаалай? Дугун «Запорожец» садып алган-на болгай.

— «Запорожец» че? Ха ону чоор бээр: тормозтаар-даа, артында чорааш машина чаккыр. А ында — мотор! Бир-ле дугаарында моторну мылчырып болур, билдиң бе? Ол-дур, «Запорож» деп чүве.

Элээн болганда Кежик-оол бодун бо келген.

— Чешпаалай, мен ам-на хөлзеге чединдим, машина садып алдым.

— Амыраан-дыр сен аа. А кандызын алдың?

— Бичии чүве-дир ийин, «Запорожец» аан.

— Оо! Олаа машина-дыр. Моторун соонда болгаш, мурнунда машинага. чагыга-даа үстүрер болдуңаа. Моторун бүдүн артар. Шынап-ла, олаа машина!

• • •

— Бээр дыңнаам. Мерген. Чиңзар-оол мендеп аныш чаап тур. Билир сен бе, кандыг кижи ол, идеген болур бе?

— Билбес бээр бе, сен ышкаш кижи-ле болгай. Хөй, берге!

• • •

— Суваң аччыдек чүге-ле дээр кижи сен, Самбыл, бараны. костун келир-ле. ынчай болур?

— Ындыр кижи-дир мен. Соолгу ийи-үш чыл дургузунда чаңгыс-даа катап көрып көрбедим.

• • •

Башкы өөреникчизиниң кыдыраажын хынап ора, айтырган:

— Чаңгыс-даа частыг чок-тур! Чүгаалан көрем, аваң-ым-даа дузалашпады бе?

Ч. ДУКҮҮШТЕЙ.

СОНУУРГАКТАРГА

СТРЕСС КАЙДА УЛУГУЛ?

Журналистерниң ажылдаарда үнүүрер угаан-болал күженишкиннери астронавтарның [illegible] үнүүрер күженишкиннеринден харын-даа артык деп ЮПИ [illegible] рының чыл сайында болур [illegible] наткан. Астронавтар байдалды контрольдап турарын олар боттары минниип турарлар деп Стэнфорд университединиң профессору Барр Тейлор чугаалаан. А журналистер дээрге болуп турар чүүлдү болгаш [illegible] ынаавайн баарлар. «Стресстиг байдалды көөр дизе, редакцияның бир өрээлинге кире бээрге-ле четчир—деп, доктор Маргарет Чесни чугаалаан.— Цейтпоттар болгаш шиитпирни доп дораан хүлээп алырын негеп келир таварылгалар бо-ла болу бээр шак ындыг [illegible] күженишкинни журналистерниң чүрек-дамыр болгаш ижин аарыгларын болдуруп, аллергияга база шыңгаи системазы [illegible] чедирип болур деп ол [illegible] Бүдүрүлгениң ол хоралыг үр [illegible] редакциядан чоруп тура ажылының [illegible] оралдажырын [illegible] журналистерге [illegible].

ЭҢ УЗУН... ДУМЧУК

Соранья дээр итали хоорайжыгашка (Парма можу) кектиг конкурс ам он үш чыл уламчып болуп турар. Аңаа киржирп-биле Италияның эң узун думчуктуг кижилери чыглып келир. Бо таварылгада Потенц хоорай чурттуг дама Альдо Вивиани тиилекчи болган. Ол болуну удуруланык [illegible] ооң думчуунун [illegible] сантиметр, а калбаа 4.5 сантиметр. Мөчүлдээне бергн конкурстун тиилекчизи 7 сантиметр ажыг узун думчуктуг Альчиде Баррера-биле [illegible] маргыжып [illegible].

ХӨЙ КАЪТ БЕДИК БАЖЫҢГА МАРАФОН

Нью-Йорктуң [illegible] бедииннинга [illegible] хөй каът бе[illegible] марафон [illegible] болгаш Шопту 86 каъттың 1575 чадаларын 10 минута 59 секундада маңнап эрткен Пит Скайбер аңаа тиилекчи болган.

ХҮН ЧЫЛЫЫНДАН АЖЫЛДААР ТЕЛЕФОН

[illegible] ажылдаар телефоннарны тургускан. Оларның дузазы-биле чолаачылар чоокку хоорай-биле харылзажып болур. Телефоннарның [illegible] ден энергияны алыр болгаш ында нарын системаның доктаамал ажылдаарын бүдүрүп хүнде-даа, дүне-даа хандырар.

ЭМАНСИПАЦИЯГА ЕЗУЛАЛ

Швед найысылал — Стокгольмда хаан ордузун 457 чылдар дургузунда тускай шиииттинген гвардейжилер камгалап турган. Ындалзажок [illegible] тал ораңы [illegible] ол таңныыл турунжунга бир-ле дугаар херээжен кижи көстүп келген. Ол дээрге эмансипацияга (хамаарылгалыг болур чоруктан хосталырынга) ёзулал-дыр деп, эрге-чагырганар дыңнаткан.

ТААКПЫЛААШКЫНГА УДУР

Таакпылаашкынга удур кампания Финляндияда калбарып турар. Бо айның дургузунда таакпы садып алыкчыларынга бир хап сигарета-биле кады «Хора чок сигареталар чок» деп эгелиг проспектини берип турар. Финляндияда садып турар бүгү-ле сигареталарны ында санап бижээн, ол ышкаш оларда никотинниң база кадыкшылга хоралыг өске-даа будумелдерниң хуузун айыткан. Оон-биле чергелештир кадыкшылга хоралыг ол чаңчылдан канчаар адырлып ап болурунга хамаарыштыр сүмелерин проспектиниң (чуруктуг деп-тержигеш) авторлары бе-рип турар.

(«Советская Россия» солундан).

Ш Ы Н ТЫПКАННАР

Май 9-та үнген № 109 «Шын» солунда парлаттынган кроссвордту Улуг-Хем районнуң Ийи-Тал суурда Валерий Саая, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Радик Чымба шын тыпканнар:

Узун дургаар: 1. Чапаев. 2. Мотор. 3. Майор. 4. Ланчы. 7. Щорс. 8. Таржаа. 10. Герцен. 13. Рота. 14. Орел. 15. Капитан. 18. Кочетов. 20. Завод. 25. Маршал. 27. Чыда. 27. Танк. 28. Солдат. 33. Тайбың. 34. Кран. 35. Колчак. 37. Чагаа. 38. Шериг.

Доора дургаар: 5. Матрос. 6 Хараал. 9. Говоров. 11. Катаев. 12. Рылеев. 16. Хола. 17. Дары. 19. Наган. 21. Конев. 22. Мина. 23. Даваа. 24. Киев. 29. Парад. 30. Погон. 31. Ядро. 32. Июнь. 36. Гайдар. 39. Ковпак. 40. Батарея. 41. Быстан. 42. Чинчан.

ШВЕЙЦАРИЯ. Берн хоорайның зоопаркы.
ЧУРУКТА: ийи салгалдың зубрлары. Зубр—бөмбүрзекте эң-не ховартаан амытаннарның бирээзи.
Кейстон — СЭТА-ның фотозу.

телевидение

МАЙ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

6.00 — «Үе». Информастыг программа. 9.05 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.30 — Делегей конкурстарының лауреады Ю. Вострелов (баян) ойнаар. 9.55 — «Москвачы». Телеклуб. 11.25 — «Спортлотонуң» 21-ги тиражы. 11.35 — «Аймык чок шимчээшкин». 12.05 — «Челээш». Улустуң чогаадылгазының делегейниң IV телефестивалы. Финляндия. 12.40 — Бөгүн делегейде. 13.00 — «Силерге, ада-иелер». 13.30 — Грузияның Күрүнениң академиктиг [illegible] ансамблиниң концерти. 15.15 — Урал гимнастикага ССРЭ чемпионады. Киевтен дамчыдылга. 16.00 — «Билдиңгир-даа бол, элдептиг». 17.00 — Пионерлерниң VIII [illegible] «Урал чүүл мастерлери—чаштарга» деп концерт. Москва [illegible] дамчыдылга. 18.00 — Политиктиг тайылбырлакчы Л. А. Вознесенскийниң беседазы. 18.40 — 18.55 — Чапсар 18.55 —«Пиренея ындында — Испания» [illegible] фильм. Автору политиктиг тайылбырлакчы А. Потапов эртинэ. 19.50 — Кызыгаарлы хүнүнге. «Күрүне кызыгаары». Хөй сериялыг телефильм Бирги фильм — «Бистер-дир бис» 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.45 —Грузияда Совет эрге-чагырганы тургусканының болгаш [illegible] публиканың Коммунистиг [illegible] 60 чылынга Грузин ССР-ниң урал чүүл мастерлериниң концерти. 22.45 — «Кадр ындында» Документалдыг [illegible] фильм. 23.00 — 00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады «Динамо» (Киев) — «Динамо» (Тбилиси). Киевтен дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Шыдыраа школазы». 14.50 — «Эртем дугаайында». 15.20 — «Челээш». Улустуң чогаадылгазының делегейниң IV телефестивалы. ЧССР. 15.55—«Орус чугаа». 16.25 — [illegible] М. Горький. — «Васса Железнова». ССР Эвилелиниң Күрүнениң академиктиг [illegible] 18.00 — [illegible] 19.00 — [illegible] Документалдыг фильм. 19.30 — «Ма[illegible]. 20.00 — «Таныктыг удуулар, чаштар!». «Илбилиг экран». 20.15 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.45— 23.25 — «Хол кыдыында» Уран-чечек фильм. 1-ги сериязы.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Соңгу-чоок углуг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы хүнүс 26—31, Кызылга — 28—31 градус изиг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 23-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Кежээки нарын байдал» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 (хүнүткан). «Чүгле-даа артык үнелиг». Бешки болгаш алдыгы фильмнер: «Катап тургузуушкунуң маадырлыг чорууу». «Хүлден катап бүткен Феникс» 15.00, 18.40 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Ак-көк портрет» 9.30, 11.20, «Алаарлыг амыл-херектериниң эгези» (2 сериялыг 2-ги фильм) 15.00, 17.45, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Петриниң чалыы назыны» (2 сериялыг) 15.00, 17.00, 20.00 шактарда.

УДАВАС ТИРАЖ

1981 чылдың акша-бараан [illegible] лотереязының билеттерин садары [illegible] чылының [illegible] болгаш [illegible] чурттакчылыг черлеринде дооступ турар. Ол үндүрүлгениң тиражы май 22-23 хүннеринде Иркутск хоорайга болур.

[illegible] «Москвич», «Жигули» [illegible] автомобильдерин ойнап алыр. Оон-даа өске [illegible]

[illegible]

ЛОТЕРЕЯ БИЛЕТТЕРИН САДЫП АЛЫРЫНЧЕ ДАЛАЖЫҢАР!

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, село ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, улеглер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17868 Чагыг № 1241

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 121 (11619) | 1981 чылдың май 24, воскресенье | 1925 чылда үндүрүп эгелээн | Өртээ 2 кпк.

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза: Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң онуу чыыжының бешки сессиязын 1981 чылдың июнь 23-те Москва хоорайга чыылдырар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 1981 ч. май 22.

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЧОРУКТУҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Тбилисиге болган парад болгаш ежылчы чоннарның чыскаалы

ТБИЛИСИ. Май 23. (СЭТА). [illegible]

Бирги чылдың баштайгы чартыын чедиишкинниг доозаал

ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕНИҢ ШИМЧЕДИКЧИЗИ

Экономика, камналгалыг болур

Стандарт биле стандартизация... Чоокка чедир-ле бо ийи сөстү чүгле специалистер эки билир турган. Амгы үеде ол сөстерни чүгле специалистер дег дыңнаар эвес, харын база солуннардан үргүлчү номчуп, радиодан дыңнап турар апарган бис. Чүге дээрге стандарттар бистиң амыдыралывысче улам-на ханылап кирип, коллектив бүрүзүнүң амыдыралында эргежок чугула чүүл апарган-дыр. Ынчангаш амгы үениң улуг сайзыралдыг бүдүрүлгелериниң ажылын, оон [illegible] стандарттар херекле болза, чогуур деңнелге органзастап шыдавас болу берген. Стандарт дээрге бүдүрүкте чериниң хажыдып болбас дүрүмү, кылып турар продукцияның шынарының күрүне норма-чижээ-дир. Ынчалза-даа ындыг норма-чижек, тодаргай-лаарга, стандарт доктаамал эвес, улам сайзырап, өскерлип турар деп чүвени билип алыры чугула.

Эрзем-техниканың бүрүнгээр [illegible]

рээр болгаш чааргылга кылыры чайлаш чок апаар. Ынчангаш күштүг боор турган стандарттарны [illegible] чаа деңнели-биле холбаштыр эде кылып, үе-үелеп чаартып ужурга таваржып. Бистиң чуртта стандарттарны беш чыл болгаш-ла, чаартыры-биле көрүп турар.

Кандыг-даа стандартты чүгле хажык чок, шынгыы сагыыр болза, ынчан [illegible] болур. Ынчангаш стандарттарны ажыглалга кииреринге белеткел ажылдары, тускай хемчээшкин болгаш тодарадыылга херекселдери херек. Республиканың бүдүрүлге черлериниң стандарттарны ажыглаар, оларның хынаар талазы-биле ажыл четпес чорун турар. Ол дугайын бо чылдың баштайгы кварталының түңнелдери көргүзүп турар. Республиканың чамдык бүдүрүлге черлеринге бирги кварталда 31 стандарттарны ажыглап эгелээр турган болза, оон чамгызынга-даа ону боттандырып чорутпаан. Ооң кол чылдагааннары хемчээшкин [illegible]

[illegible]

А. МИРОНОВА.
Курлаагаарлалдың лабораториязының стандарт килдизиниң инженери.

ЧОРГААРЛАНЫР

[illegible]

М. КАРАШ

«Красноярсктранс» автобаазазының коллективи он бирги беш чылдың баштайгы чартының чедиишкиннинг кушажыл-биле [illegible] салганнар. Ону боттандырарда [illegible] социалистиг [illegible] мурнакчыларны илередип, оларның үлегерин өскелерге көргүзер болур. Эрткен дөрт айның дургузунда [illegible] Павел Иванович Пьянков [illegible] 125 хуу [illegible].

ЧУРУКТА: П. И. Пьянков

В. СЕМЕНОВИЧИНИН фотозу.

Хову ажылдарының хүн демдеглели

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИР

Республиканың районнарының часкы хову ажылдарын чорудуп турары май 18-тиң медээзи-биле мындыг болган.

Районнар	Чаштырган бүгү культуралар (га)	План күүсеткени (хуу)
Бай-Тайга	1962	32,4
Моңгун-Тайга	130	45,3
Барыын-Хемчик	3003	36,2
Овур	1046	40,7
Чөөн-Хемчик	17687	48,0
Улуг-Хем	14875	46,2
Таңды	33995	56,2
Бии-Хем	21723	60,6
Тожу	1153	51,5
Каа-Хем	23171	46,4
Тес-Хем	2845	38,4
Эрзин	4906	56,0
Кызыл	25190	55,5
Республика	156711	51,3

Эрткен чылдың бо үезинде турганынга бодаарга, республиканың ниитизи-биле чазын чажар культураларны 14424 гектарны хөйну тараан. Тараа культураларын 134 муң ажыг гектарга чаштырган, ол болза планның 67,7 хуузу. Кол аъш-чем культуразы кызыл-тасты он бирги беш чылдың баштайгы чылында 134,6 муң ажыг гектарга тарыыр планнаттынган. Ам оон 98,5 муң гектарын чаштырган, ажылын план 732 хуу күүсеттинген.

[illegible]

ССРЭ-НИҢ ЛЕНИНЧИ БОЛГАШ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫНЫҢ КОМИТЕТТЕРИНДЕ

[illegible]

КАТТЫШКАН ЭКИПАЖ УЖУДУУШКУНУН ЧЕДИИШКИННИГ ДООСКАН

КОСМОНАВТЫЛАР ПОПОВ БИЛЕ ПРУНАРИУ ЧЕРГЕ ЧЕДИП КЕЛГЕН

СЭТА-ның дыңнадыы

[illegible] Космонавтылар Владимир Коваленок биле Виктор Савиных «Салют-6» станциязында ажылын уламчылап турар.

«Союз-40» корабльдиң дүжүп бадар аппараты [illegible]

[illegible] программазын бүрүнү-биле күүсеткен. Космонавтылар Чер кырының болгаш делегей [illegible] чамдык девискээрлерин чурук-[illegible]

Совет-румын экипажының космоске кады ужудуушкуну Совет Эвилели биле Румыния Социалистиг Республиканың аразында найыралдың улам быжыкканын болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың калбарганын тодаргай [illegible].

Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы эш Л. И. Поповту Ленин орден болгаш Алдын Сылдыс ийиги медаль-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоске ужудуушкунну чедиишкинниг боттандырганы дээш база ооң-биле холбашкан маадырлыг чорукту кылганы дээш Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Леонид Иванович Поповту Ленин орден болгаш Алдын Сылдыс [illegible] шаңнаар.

Совет Эвилелиниң Маадыры эш Л. И. Поповтуң маадырлыг [illegible] кылдыр оон [illegible] төрүттүнген черинге [illegible].

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 1981 ч. май 22.

Румыния Социалистиг Республиканың хамаатызы космонавт-шинчилекчи Думитру Прунариуга Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоске ужудуушкунну [illegible] Румыния Социалистиг Республиканың хамаатызы космонавт-шинчилекчи Думитру Прунариуга Совет Эвилелиниң Маадыры атты [illegible] Ленин орден болгаш Алдын Сылдыс медаль-биле [illegible].

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 1981 ч. май 22.

ЧУРУКТА: Гүржүнүң Ингур ГЭС.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

Кижизидилге ажылында чаа чүүлдер

БАШТАЙГЫ БАЗЫМНАР

Бо чылдың февраль төнүүр. Март эгези. Москвага партияның чаа съезди болуп, ажылын кидин тулган үргүлчүлеп турган. «Большевик» совхозтуң парткому болгаш дирекциязы чонның янзы-бүрү кезектери, ылаңгыя аныяктар-биле кижизидилге ажылын күштелдирер сорулга-биле, ону углап баштап тарыштырар 13 кижи составтыг чөвүлелди тургускан. Ооң составынга парткомнуң, немээ Советтиң, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының, суурда культура албан черлериниң, школаның, садыгның төлээлекчилери кирген. Совхоз директору Александр Тожаевич Шаалы даргалаан ол чөвүлел дораан-на практиктиг ажыл-херекке кирипкен.

Хамыктың мурнунда чонның идейлиг болгаш мөзү-шынар кижизидилгезин, амыдыралының культуразын бедидериниң база суур чаагайжыдылгазының болгаш өске-даа айтырыгларын хаара туткан, чыл дургузунда чорудар ажылдың перспективтиг планын кичээнгейлиг боданып тургаш чогаадып кылган. Ону түс-түс кварталдарга хуваагаш, күүселдезин организастап кирипкен. Чөвүлелдиң планын ёзугаар Культура бажыңынга чүс кижи составтыг иштин мурнун...

хозтуң сурагжыт кижилери, хоочуннар-биле ужуражылгаларны организастап турар. Чижээ, сөөлгү үеде «Кандыг кижиниң культуралыг кижи дээрил?» деп кежээни агитквартиралар кирижикчилериниң иниципативазы-биле солуң, ута-шынарлыг организастаан. Чогаалчы С. Сүрүн-оолдуң «Өске кадай» деп номунга номчулга конференциязы дээш өске-даа хемчеглерни организастаан. Ортумак школада интернационалдыг найыралдың, милицияның аныяк өнүүктериниң клубтары болгаш өске-даа янзы-бүрү бөлгүмнер, клубтар ажылдап турар.

Ниитилелдиң эге үнделиин өг-бүле дээрзин бистиң партиявыс айтып турар болгай. Ынчангаш чөвүлел түс-түс өг-бүлелер-биле ажылдың чаа хевирин тывары база оралдашкан. Совхоз бүдүрүлгезинге, коллективке болгаш кижизидилгеге оларның ролюн, харыысалгазын бедидер сорулга-биле ооң мурнунга өг-бүле...

> «Масса-политиктиг ажылдың хевирлери бисте холун арттыр чаңгыс черде таптап туруп берген эвес ыйнаан? Кижилерниң белеткели кошкак, эртем-билии чавыс турда херек бир ангы турган болбайн аан. А амгы үениң совет кижизи-биле чуҫаа кылыры өске херек. Ол дугайын бодап көөрү, черле ынчаш үндезини-биле бодап көөрү чугула боор. Чаа чүүлче чүткүл идеология ажылдакчыларынга чүден-даа артык бедик деңнелге сиңниккен турар ужурлуг».
>
> (СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчет илеткелинден).

гуштуң өг-бүлезиниң баштай кылган отчёдун чон аажок сонуургаан. А соондагы үеде план ёзугаар мидыг отчётту дөрт өг-бүле берген. Ону үргүлчүлеп турар.

Оон ангыда чөвүлел агитквартиралар...

...тут шактарда улуг-даа кижилер, оолдар, уруглар-даа маңаа бо-ла ойнаан турар.

Суурнуң чурттакчыларының күжү-биле өске агитквартиралдарга «Оймак», «Тиилелге», «Борбак-Арыг» деп ылдыг спортчу...

...болдуп ... суурга чарлаптар.

Чөвүлел ...

С. ШОЮГУ.
«Шыныы» тускай корреспондентизи.

АРМЯН ССР. «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыныларында» Иджеван-Раздан демир-оруунуң тудуун доозар дээн айыткан. Ол оруктуң дагларда нарын берге черлерде тудуп турар.

ЧУРУКТА: Иджеван тоннелиниң № 3 даг уургайында. Ээлчег маркшейдери Галина Волкова биле оон дузаламчызы Астхик Симонян (солагай талазында) тоннельдиң бетиннаар черниниң угланыышкынын тодаразып турары.

М. ШАХБАЗЯННЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КЫЙГЫРЫГНЫ ДЕТКИВИШААН...

Өвүр районда эң улуг дээн ажыл-агый «Торгалыг» совхозу бо чылын 5600 баш өшкүнү кыргыр тургаш, ону кыска хуусаада кыргып доосказ. План ёзугаар түс черниң өшкүзүнден ортумаа-биле 500 грамм дүктү алыр тургаш, 565 грамм дүктү, ниитизи-биле 3200 кг дүктү кыргып алган.

...600-650 грамм дүктү кыргып алганнар. ... ВЛКСМ ... 100 төрүүр өшкүзүнден 96 анайларны, бир өшкүдең ортумаа-биле 700 грамм дүктү кыргып алган...

М. ДАМДЫН.

Совет көдээниң кижилери

АРГА-СҮМЕЛИГ-ДАА...

Бии-Хем районунуң төвү Туран...

...Олар база ада-чөзиниң ажылчыдын ... Туранга ... кижилер бооп ...

С. МОНГАЛ.

ЧУРУКТА: Туран хоорай Советиниң депутады, садыгжы В. Богатова.

В. КРИВДИКТИҢ фотозу.

«Шынга» харыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

...«Тоора-Хем» совхозтуң ... ажыл база чорук турар. Район ... уран чүүл ажылдакчылары малчыннарга чедер».

Мал ажылы — шалыпчы фронт

ЧЕДИП АЛГАНЫНГА ДОКТААВАЙН

«Чыраа-Бажы» совхозтуң малчыннары бо чылдың эрткен дөрт айларында чымыштыг ажылдап, чамдык багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ажыл-агый бирги чартык чылда күрүнеге сүт сазарының планын 65.1 хуу ажы эрткен чылдагызындан 11.5 тонна хөйнү, эъттиниң 43.4 хуу күүсеткен. Хойжулар төрүүр 100 хойга онаалтыр 92 хураганы камгалап алган. Малдың баш саны эрткен чылдаазындан хөй болуп, инек 223 башка, хой 3454 башка көвүдээн. Ол ышкаш өшкүнүң болгаш чылгы малдың баш саны база өзүп турар.

Совхозтуң сес хойжузу төрүүр 100 хойга онаалтыр 90-дан 101 чедир хураганнарны камгалап алган. Оларның аразында Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны М. Чаш-оол 101, К. Белек-оол 100, С. Сарыглар 97 хураганы мендн камгалап алганнар.

Оол-биле чергелештир совхозта чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар ам-даа эвээш эвес. Мал ажылының кол специалистериниң база чамдык малчыннарның хүлээнген ажыл-херээнге харыысалгазы кошкаанзан, ылангыя мыйыстыг бода малдың, оон чаш төлүнүң өлүг хоразы чоруу читпейн турар. Ол ышкаш аныяктарны мал ажылынче хаара тудуп, оларның ажыл...

Л. АРАКЧАА.
Чөөн-Хемчик район.

АТЕЛЬЕНИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

Хууда чагыглар күүседир «Чечек» ательениң шупту сес бригадаларының аразында ... социалистиг чарышка апрельдиң түңнелдери-биле Н. Я. Якушкина болгаш Б. И. Бүтүсова удурткан хоорайжан ...

бо-ла тывар жыр турган. Ам коллективтиң кежигүннериниң арга-дуржулгазы бедээн, демниг ажылдап турар. Оларны келген чудум боттарының техниктиг билиин бедидип, бүдүрген продукцияның шынарын экижидип келгеннер...

...бооп турган. Ынчалза-даа бригаданың хааракчылары хаараан кылыглары багай болуп, катап эде хаарап кыдыр эгидип келбес болзун дээш бүгү-ле күжүн болгаш билиин үндүрүп турарлар...

Л. МОНГУШ.

ЧЕДИИШКИННИГ БОЛУРУНГА БҮЗҮРЕЛДИГ

Өвүр районунуң ажыл-агыйларының депутаттары ...

Х. СЕМИС.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

Мал ажылының продукцияларын бүдүрерин база кыргынгга ... республикаларның социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда Бии-Хемде «Саян» совхозтуң ажыл-ишчилери чоруп, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилел, ВЛКСМ ... тугун ... база ...

М. КАРА.

Тарылгага темп болгаш шынар

ДҮРГЕН ДООЗАР ДЭЭШ

Карл Маркс аттыг совхозтуң Сесерлиг тракторжу бригадазының механизаторлары бо хүннерде ... 2102 гектар черге ...

Д. ДАЖИНМАЙ.
Чаа-Хөл район.

ДУЖУТКЕ МАГАДЫЛАЛ

Чөөн-Хемчик районунуң ...

К. МААДЫ.

СЪЕЗДИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИНГЕ ДҮҮШТҮР

1981 чылдың май 20-де улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң ээлчеглиг VI сессиязы болган. Анда «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерингe дүүштүр улус депутаттарының хоорай Совединиң сорулгалары» деп илеткелди улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы Ш. Д. Куулар кылган.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин Кызыл хоорайның ажылчы чоннары, совет улус-биле бир демей, хүлээп алгаш, долузу-биле деткип турар. Съездиниң материалдары [illegible] улам шыйгы [illegible] программазын, СЭКП-ның [illegible] болгаш [illegible] политиказының [illegible] тургузуп [illegible] турар деп илеткелди чугаалаан.

Совет кижилерниң чаагай чурттаарының дугайында партияның [illegible] «Ажылчы болгаш амыдыралдар» деп [illegible] социалистиг чаагай [illegible] кирген [illegible] туп-ажылы-биле харылзаштырып турар.

Кызыл хоорайның ажылчы чону СЭКП-ның XXVI съездизинге уткуштур [illegible] чырыкка [illegible], онгу беш чылдың планнарын күүседир дээш социалистиг [illegible] чедиишкиннерибиле күүседиптер.

Туттугларга капитал салыышкыннары онгу беш чылда 9 [illegible] беш чылга [illegible] 39,3 хуу хевээр [illegible]. Беш чылдың иштинде [illegible] рубльге [illegible]. 132 муң дөрбелчин метр чурттаар өглерни, 1060 оруннуг ясли-садтарны тудуп болгаш транспорт, харылзаа, садыг, медицина, коммуналдыг ажыл-агый, культура болгаш улус ээредилгезин улам шыйгы сайзыраан.

Бүгү-россияның социалистиг маргылдаазынга 1980 чылдың түңнелдери-биле чедип алган чедиишкиннери дээш хоорай РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле база катап шаңнаткан. Бүдүрүлгениң мурнакчыларындан 150 ажыг кижи ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнатканнар. Оларның аразында хоорай Совединиң депутаттары эвээш эвес.

СЭКП-ның XXVI съездизи эртинден бээр үш ай болуп турар. Кызылдың ажылчы чону чаа 11-ги беш чылдың күрүне планнарын күүседири дээш улуг кедерлээшкин-биле ажылдап келген. Бирги квартал дээш үлетпүр продукциязын бүдүрериниң планы 109 хуу, [illegible] тайгарады [illegible] хуу болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези 105,4 хуу күүсеттинген.

Ындыг турбуже, чамдык бүдүрүлгелер 4 айларның планнарының даалгаларын күүсетпейн турар. Бо талазы-биле хоорайның күүсекчи комитеди, доктаамал комиссиялар чыгыы кылып турар бүдүрүлгелерниң ажылын эки дээш тускай тодаргай хемчеглерни алыр апаар деп, илеткелде болгаш санал бергеннер чугаалаан.

Бо беш чылда республиканың найысылалының чаагайжыдарының талазы-биле улуг ажылдар чорудулар. Совет Тываның 40 чыл оюнга чедир хоорайның Ленин, Кочетов, Красноармейская, Дружба, Интер[illegible], Октябрьская, Чүлдүм, Гагарин кудумчуларын эде кылыр. Ол ышкаш хоорайның дөрткү болгаш 5-ки микрорайоннарын, хоорай парыгын, хоорайның [illegible] чорудулган турар ужурлуг. Электростанцияны алгылары болгаш үлетпүр зоназынга котельнаяны дериптургузар комплекстиг улуг ажылдарны доозары чугула. 600 кижилерни хүлээп алыр поликлиниканы, халдавырлыг аарыгларны эмнээр 120 оруннуг [illegible], 1560 олуттуг [illegible]. Пионерлер бажыңын, 600 олуттуг Культура бажыңнарын, типографияны, чурулга мастерскаязын дээш өске-даа объектилерни тудар. Беш чылдың төнчүзүнге чедир аэропорт, автовокзал, хем вокзалының комплекстерин тудуп тургузарын доозар.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң материалдарында чурттал-га, социал-амыдырал болгаш культура объектилерин тургузарынче онза кичээнгей салдынган. Советтер болгаш оларның күүскомнары-даа ындыг элээн хөй айтырыгларны тургузарда дилеңикчилер ышкаш эвес, шудургу болгаш шынгыы негелделиг ээлер кылдыр хөделир ужурлуг дээрзин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралынга эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының харысаалгалыг даалгаларын күүседир улуг сорулга хоорайның ажылчы [illegible] ту[illegible] турар.

Сессияга хоорай Совединиң депутаттары болгаш[illegible] санал[illegible] бүдүрүлгелер[illegible] ажылдыг болгаш [illegible] чугаалааннар. [illegible] дарымнага комбинатының даарыкчызы, депутат Р. Т. Сумба болдунуң саналынга [illegible] тиң ажыл-ижиниң дугайында чугаалааш, [illegible] беш чыл планын үш чылда күүседир деп [illegible]. Ол ышкаш депутаттар М. Р. Еремцова хоорайның садыг [illegible] дээш чорудуп турар ажылдарын, Н. К. Константинова ПАТБ-ның пассажирлер аргыжылгазын [illegible] чорудуп турар [illegible] дугайында чугаалааннар. Оон аңгыда өске санал берген депутаттар хоорай бүдүрүлгелериниң ажылынга четпестерни ыттыр, кадрлар-биле ажылдаарын улам шыңгы [illegible] кичээнгейин углаашырганнар.

Сессияның ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, профоблэвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу киржип, [illegible] чугаалаан.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

УЖУРАЖЫЫШКЫН

СОФИЯ. (СЭТА). «Чавырлыышкын, тайбың болгаш социал депшилге дээш» деп делегей ужуражыышкынын Софияда эгелээн. Ону Болгарияның Улусчу чер эвилели организастаан. Хөй чурттарның политиктиг партияларының болгаш хөй-нитти организацияларының 112 делегациялары ужуражыышкынга киржип турар. Тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш, база аңгы-аңгы [illegible] база улустар аразында найырал [illegible] айтырыгларын ужуражыышкынның киржикчилери чугаалажып көрүп турар.

Болгарияның Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков илеткел кылган. Тайбың-ның херээн камгалаарынга сонуургалдыг бүгү күштерни сырый каттыштырары амгы үеде тайбыңның херээн быжыглаарынга онза чугула ужур-дузалыг болуп турар деп, ол онзалап демдеглээн.

Ортемчейге быжыг болгаш чөптүг тайбыңны камгалаары база хандырары амгы үениң кол сорулгазы болуп турар. Барыын болгаш Чөөн чүктерниң аразынга, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга удур туржуушкун эвес, а тайбың чугаалажыышкыннар амгы үеде каржангызындан-даа артык чугула болуп турар деп, Т. Живков чугаалаан. Тайбың чугаалажыышкыннарны Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар саналдап турар.

Чамдык бөлүктер, ылангыя АКШ-та дайынзырак кижилер чавырлыышкынның херээн божаңнадырын оралдажып турар. Олар «соок дайынның» үезинче делегейни дедир кииреринге, совет даштыкы политиканы хажыдарын күзеп турар.

Совет Эвилели тайбың, чавырлыышкын дээш, улустарның айыыл чок чоруу дээш шиитпирлиг демиселди чорудуп келген болгаш чорудуп-даа турар деп, Т. Живков онзалап демдеглээн.

НОМ КЫЛДЫР ПАРЛААН

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр). Индияның «Пиплз паблишинг» деп ном үндүрер чери «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документилери болгаш резолюциялары» деп өгелиг кылдыр чыл-да номну парлап үндүрген. Ол чылда номну хинди болгаш Индияның улустарының өске-даа дылдарының бирээ-ле парлаан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң съездиге кылган Отчёт илеткели болгаш совет коммунистерниң пуулганының өске-даа документилери чылда номда кирген.

Делегейниң амгы байдалын Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинде тодаргай айыткан деп Индияның Коммунистиг партиязының Национал чөвүлелиниң даргазы Р. Раонуң киирилде чүүлүнде демдеглээн. Тайбыңга ынак күштер ооң иштинде Индияның тайбың таалакчылары сырый каттыжып, шиитпирлиг демисежир болза чадалог халапты чайладып болурунуң хайы бүзүрелин Л. И. Брежневтиң илеткелинде тодаргай айыткан деп, Раджевара Рао онзалап демдеглээн.

Съездиге Л. И. Брежневтиң айыткан тодаргай болгаш тайбың саналдарын бүгү делегейниң тайбыңга ынак бүгү кижилери изиг-биле деткээн деп киирилде чүүлде демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев амгы үениң шылгарангай күрүне ажылдакчызы болгаш бүгү делегейге тайбыңның херээ дээш могаг-шылаг чок демисекчи болуп турар деп, Р. Рао бижээн.

Тайбыңның херээ болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынче бээ-чепсектн эндере бүдүрерин соксадырынче угланган совет даштыкы политиканы делегейниң хөй-ниитизи изиг-биле деткип турар. Ындыг турбуже, АКШ-тың администрациязының [illegible] политиказы делегейге дүшкүүрлүг чорукту улам чидиглендирип турарын Р. Рао айыткан.

[illegible] Совет Эвилелинде улам шыйгы хөгжүлдезин Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинде онзалап айыткан деп, Раджевара Рао бижээн. Ындыг демократияның байдалдарынга ажылчыннар, тараачыннар болгаш интеллигенция, күрүнениң болгаш ооң экономиказының, политиктиг амыдыралын эргелеп башкарарынга [illegible] ролюзун ойнап турар.

Чылда номну Индияга парлаан чорук чурттуң калбак хөй-ниитизиниң улуг сонуургалын болдурган болгаш совет база индий улустарның найыралын улам-на калбартырынга чугула ужур-дузалыг болур деп, Р. Рао онзалап демдеглээн.

Б. ЧЕХОНИН.

АФГАНИСТАННЫҢ ЧОНУНУҢ КҮЗЕЛ-СОРУУ-БИЛЕ

КАБУЛ. (СЭТА-ның корр). Апрель революциязы Афганистанның чонунуң тура-соруу-биле боттанган. Чүге дээрге чурттуң ажылчы чоннары [illegible] узуткаарын, чаа байдалдарның [illegible] рын күзеп келгеннер. Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, Афганистанның Революстуг Чөвүлелиниң Даргазы болгаш АДР-ниң премьер-министри Бабрак Кармаль Афганистанның Гор деп төп [illegible] телээзинчилери-биле ужуражыышкынынга бо дугайын медеглээн.

Афган улус аас-кежиктиг, чечектелиишкинниң, чөптүг ооруктуң болгаш хосталганың оруу-биле бурунгаар бар чоруур деп, ол онзалап демдеглээн. Чонунуң чаагай күзел-соруу амыдыралга боттаныр дээрзинге кандыг-даа чигзи[illegible].

[illegible] Апрель революциязының дайзыннарындан бистиң чургувус удавас арыгланган турар деп, Б. Кармаль Гор могжунуң ажылчы чоннар телээ[illegible] мүчүүр чорукта хостуг чаа иниттилел Афганистанга тургустунар болгаш шөлээн амыдырал, корум-чурум, аас-кежик хандыртынган турар деп, ол чугаалаан.

Афганистан Демократтыг Республиканың тайбың хамаатыларынга удур контрреволюсчуларның кемниг үүлгедиглериниң чаа фактыларын ук черниң болгаш даштыкы журналистерниң Кабулга болган парлалга конференциязынга илереткен. Афганистан найысылалынга хөделип турган бандиттерден болгаш диверсантылардан Улусчу армияның база айыыл чок чер органнарының күштериниң хураап алганы даштыкы боо-чепсектерни (чурукта) парлалга конференциязының киржикчилеринге көргүскен.

БАХТАР — СЭТА-ның фотозу.

КҮРҮНЕНИҢ ЧАА БАШТЫҢЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Франция Республиканың президентизиниң бүрүн эргелерин дамчыдары [illegible] болган. Президент кылдыр соңгуттурган Ф. Миттеран Елисей ордузунга чедип келирге, ону аңаа халажып турар президент В. Жискар д'Эстэн уткуп алган. Оларның аразынга [illegible], оон соонда күрүнениң эрги баштыңы ордузун чорүй барган.

Оон соонда Франция Республиканың 21-ги президентизи албан-дужаалга Ф. Миттеранның [illegible] болган. Күрүнениң чаа баштыңы парламентиниң ийи палатазының [illegible] болуунуң ажылдаар черинге ужурашкан. Елисей ордузунуң байырлал залынга Национал хуралдың депутаттары, Францияның сенаторлары, кезү күрүне ажылдакчылары олуруп турда, Конституция [illegible] Р. Фра президент соңгулдаларының албан ёзу-биле [illegible] түңнелдерин номчуп дыңнаткан.

Күрүнениң чаа баштыңының албан-дужаалынга киргенинге [illegible] 21 [illegible]-биле Парижке салют кылган.

Ёзулал үезинде доочу чугаазынга Ф. Миттеран «келир үениң улуг сорулгаларын [illegible] национал ниитилежилгеге таарышкак байдалдарны кандыг-даа үеде тургузар дээш» [illegible] каттыштырар бадалдыын онзалап демдеглээн. Ол [illegible] «Хамаатым мурнунда боттарывыска органаттынар ужурлуг бис» деп, президент демдеглээн.

Ф. Миттеран Францияның чаа премьер-министринге Социалистиг партияның Күүсекчи бюрозунуң кежигүнү, Национал хуралдың депутаты, Лилля хоорайның төргиидекчизи Пьер Морузны томуйлаан болгаш чазакты тургузарын аңаа дааскан.

Кижилерниң эрге-ажыы дээш

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА-ның корр.) [illegible] болдурбазының амыдыралчы [illegible] көргүзер делегейниң авторитеттиг [illegible] дугайында совет [illegible] Л. И. Брежневтиң кончуг чугула саналы делегейге кайгамчык улуг ужур-дузалыг болгаш өртемчейниң бүгү кижилерниң эрге-ажыы дээш ол саналды амыдыралга боттаныры[illegible] дыка чугула болур деп. «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаар дээш» делегейниң Ленинниң шаңналының лауреады, Нобель шаңналының ийи [illegible] америк эртемден болгаш хөй-нитти ажылдакчызы Лайнус Полинг медеглээн.

«Делегейниң эртемденнериниң совет эртемденнериниң хай[illegible] [illegible] ол онзалап демдеглээн. Милитаризмниң бүгү кижи төрелгетенге албадап келген чоңгаазынге удур шиитпирлиг ойтур шавыышкынны [illegible] эргежок чугулазын америк эртемден айыткан. Америк администрацияның дайынзырак политиказын соксадырындан артык чугула сорулга америк эртемденнерде чок деп, ол чугаалаан.

[illegible] «Күштелдиргенге каржыг [illegible]» бо[illegible] дугайында Вашингтонның идеязын ол сарыыл чок болгаш үндезин чок бодалдыр деп санаан. Американың Каттышкан [illegible] [illegible], а оң [illegible].

Делегейниң ийи улуг күрүнелери — ССРЭ болгаш АКШ [illegible] амгы үеде эң-не ажылдаажыры дыка чугула деп, Л. Полинг медеглээн. Ынчангаш бистиң чурттарывыстың [illegible] чугаалажыышкыннар, СБК-2 херээн күштүг болдурар [illegible].

В. ЧЕРНЫШЕВ.

НАЦИОНАЛ БАЙЫРЛАЛ

ЯУНДЕ. (СЭТА-ның корр). Республиканың [illegible] Камерунуң хоорайларында [illegible] турган. Камерунуң хамаа[illegible] чаңгыс ай каттышкан күрүне тос чыл бурунгаар тургустунган.

Бодунуң национал хамаарышпас чоруун быжыглаар талазы-биле Камерун эрткен [illegible]. Чурттуң экономиказының үндезини — кодээ ажыл-агыйны хөгжүдеринче онза кичээнгейин угландырып турар. Тарып [illegible] бүдүрүлгезинге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле улуг хемчеглерни боттандырган.

Национал үлетпүрну тургузар болгаш хөгжүдер талазы-биле [illegible] Африкада эң улуг бүдүрүлге чери болур — целлюлоза-саазын комбинады ажыл-агыйга кирген. Мерэ[illegible] албан черлериниң четкизи чыл бүрүде улам калбарып турар. Камерун амгы үеде Африканың эң-не ужук-бижиктиг чурттарының бирээзи болуп турар. Чурттаалга [illegible].

Совет-камерун [illegible] турар. Национал кадрларны [illegible] Камерунга бо[illegible] ССРЭ [illegible] берип турар.

С. ВЕЛЕСЕВИЧ.

СУДЗУКИНИҢ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ТОКИО. (СЭТА). Вашингтондан Д. Судзуки ээп келген соонда Токиога парлалга конференциязын кылган. АКШ-тың президентизи Р. Рейган-биле ооң чугаалажыышкынынга доозулгаң соонда японамерик кады кылган дыңнадыга ат салдынган. Ол документиниң ёзугаар Япония Оожум океанның районунга шериг [illegible] алган болгаш бодунуң дайын белеткелдерин улам күштелдиреринге [illegible]. Судзуки ол дугайында журналистерниң мурнунга ажыы-биле медеглээн болгаш Японияның дайын белеткелдеринге хамаарыштыр [illegible] айыылзыныышкынны илергейлээн[illegible].

[illegible] рит талазы-биле Японияга чаа [illegible] турар деп бадыткаарын Д. Судзуки оралдашкан. Онзагай [illegible] шериглеринге деткимчесин көргүзер апаар деп, Судзуки медеглээн.

[illegible] за АКШ-тың Японияга элчин турган Э. Рейшауэрниң медегелин каңнаар көрүп турарынга хамаарыштыр айтырыгга Судзуки харыы бербейн Япо[illegible] АКШ-тың [illegible] сүмележир чери болур ужурлуг деп, ол бадыткаан.

ПЕНТАГОННУҢ ЧАЖЫТ ИЛЕТКЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың «амыдыралчы эрге-ажыктары» деп чылдак-биле Американың Каттышкан Штаттары Чоокку болгаш Ортаа Чөөн чүктүң нефть байлактыг районнарынче шургуп, ында бо[illegible] улам көвүдедип турар.

[illegible] чажыт тускай илеткелди Пентагон киирген болгаш чеди чыл хуусаалыг программаны ында [illegible] джорнэл интернэшнл» журнал бижээн. Делегейниң ол районунче хөй саннығ америк шериглерни болгаш боо-чепсекти чорударын ол программада планнап турар. Чоокку болгаш Ортаа Чөөн чүкче америк шериглерни болгаш боо-чепсекти кииреринге 31 миллиард [illegible] илеткелде айыткан. Оон миннинде 15 миллиард долларны шериг-транспорт самолёттарын садып алырынга Пентагон чарыгдаар болдап турар.

Пентагоннуң планын ёзугаар алырга, 3 миллиард долларны шериг судноларын садып алырынга чарыгдаар. Ол суднолар-биле чүс муң тонна шериг чүъктерин делегейниң кайы-даа районунге чедирип болур.

Перси булуңунга болгаш Индий океанга «Далайга бол[illegible]» Пентагон тургузар бодап турар. Ол складтарга 130 муң тонна хире шериг чепсээ болгаш өске-даа херекселдер доктаамал турар ужурлуг деп, [illegible] турар.

[illegible] өрттен он ажыг шериг корабльдерин Индий океанче чорударын АКШ-тың администрациязы планнап турарын Пентагоннуң чажыт илеткелинде айыткан. Чоокку болгаш Ортаа Чөөн чүкке хамаарыштыр Американың Каттышкан Штаттарының дайынзырак планнарын Пентагоннуң ол чажыт илеткели бадыткап турар. Делегейниң ол районунга АКШ недергей хөй санныг [illegible] болгаш самолёттарны көөңнээн болуп турар «АКШ-тың [illegible]» ужурлар деп хоочун чылдак-биле бо бүгү дайын белеткелдерин америк империалистерниң чорудуп турарын «Чермэн» журнал бижээн. Америк нефть компанияларының эргелекчилери [illegible] дугайында АКШ-тың чазак хамыктың мурнунга сагындырап турар.

ОЛЬСТЕР: дерзии политиканың уржуктары

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның чазааның дерзии политиказынга удурланыышкынының демдээ кылдыр аш чарлааган Лонг Кештиң кара-бажың лагериниң база бир хоругдаткан кижизи аштап өлген. 24 харлыг Раймонд Мэккониш 61 хонукта аш чарлааш, өлген дугайында чаа медээ бүгү Англияның дээ[illegible] ниитилелиниң [illegible]. [illegible] — Англияның парламентизиниң депутаты Роберт Сэндс болгаш Соңгу [illegible] хостаалгазы дээш маадырлыг демисекчи Ф. Хьюз 59 хонукта аш чарлааш [illegible] өлген.

Соңгу медээлерниң ёзугаар алырга, аш чарлаан патриот[illegible] О'Хара өлүр чыгаан чыдар. Лонг Кештиң кара-бажың лагеринде хоругдаткан [illegible] Англияның чазаа оларның негелделин [illegible] бодап турар. Англияның чазааның дерзии [illegible] кеш, өлген маадырларны дөрт [illegible] бүрүзү солуур бодап турар.

«[illegible]» деп эгелиг чүүлде «Нью стандард» солун парлаан. Соңгу Ирландияда [illegible] бижээн [illegible] Лонг Кештиң кара-бажыңынга хоругдаткан [illegible] Англияның эрге-чагырга[illegible] Англияда [illegible].

Соңгу Ирландияның айтырыын чөптүг-биле шиитпирлээринден Англияның эрге-чагыргаларының [illegible].

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА). Англияның эрге-чагыргаларының Соңгу Ирландияга хамаарыштыр [illegible] Сан-Франциско хоорайда [illegible].

Улустуң чогаадылгазы

ЭКИ ЭГЕЛЭЭШКИННИ УЛАМЧЫЛААР

«Партия[illegible] Төрээн чурту алдарлыг» ырлажыыл» деп улуг, тода кылдыр ырлаан биживээн чарлалдарны найысылал Кызылдың кудумчуларының бо[illegible] черлеринге баш бурунгаар аскылаан турган. Ол ээрге хоорайның хөйнүң ыры байырлалының чарлалыдыр. Ындыг чарлалдар бир-ле дугаар көстүп келгенин ол Ону улус магадап көрүп турган. Хөйнүң ыры байырлалын эрттирерин, аңаа идепкейлиг киржирин түс-түс коллективтерге баш бурунгаар дыңнаткылаан. Ынчангаш аңаа кир[illegible] ажыл шагынгаш өске хостуг [illegible] белеткенип турган.

Ыры байырлалын эрттирер хүн-даа келген. Ол байырлал чоокта чаа дыштаныр хүн[illegible] Н. Гастелло аттыг парыгынга болуп эрткен. Душтекиниң 12 шак четпээнде-ле киржикчилер болгаш дыңнакчылар паркче соктүп кирип эгелээн. Аяс каас хүн. Чечектелген ак чодураалың чаагай чыдыг агаарда тарай бертең, кайда-ла ийик, итпиктиң эткен хөөг үнү тааланчыг дыңналып кээп турган. Ол-ла бүгү болгаш парктың каас-чаражы уңуш-бойдузу улуг, бичии [illegible] чайгаар өөртүп турган.

Эң баштайгы бо ыры байырлалын республиканың хөйнүң ыры ниитилелиниң организастап эрттирген. Аңаа хоорайның эң эки он хире коллективтери киришкен болгаш бөрүк чеди чүс кижи хаара туттунган.

Ол ыры байырлалы «Партияны, Төрээн чуртту алдар[illegible] ырлажыыл» деп де[illegible] хөйнүң ырларынга Ленинни, Коммунистиг партияны, Төрээн чуртту [illegible] лар күштүг, делгеми-биле чаңгыланып турган. Аңаа уран чүүл училищезиниң болгаш хоорайның шериг кезээниң үрер хөгжүмү ойнап, бараан болган. Ажык черге хөй кижиниң бир дески, деңге ырлаары ындыг-ла белен эвес, үнner алдырып, соңнугмурнуг апарып болур. Ол талазы-биле үүрмек четпестер турза-даа, баштайгы бо байырлалдың киржикчилери ниитизи-биле эки болган. Ылаңгыя бичии уругларның болгаш элээди уругларның ыры күүселдези бир дески, хөөг чараш, бүзүреддиг чаңгылаан. Ол коллективтерни Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы А. Панов, Ю. Потапов, М. Григорова олар эки белеткээннер. Ол ээрге Кызылдың № 2, 7, 14 ортумак школаларының болгаш уругларның музыка школазының [illegible].

Ол ыры байырлалынга киржири-биле Москвадан совет ырларының эң эки [illegible] Бүгү-эвилел конкурузунуң лауреады, ыраажы Георгий Поляк[illegible] келген. Ол бир-ле [illegible] РСФСР-ниң уран чүүлдүң [illegible] Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналының лауреады [illegible] А. Чыргал-оолдуң [illegible] дугайында ырызын ырлаан [illegible] кезээ солун болган. 700 [illegible] Лебедев-Кумачының «Төрээн чурт дугайында ырызын» (авыазы Дунаевскийниң) үрер [illegible] жырга, Е. Поликанин чоон, хөөг, делгем, чоргаар, күштүг үнү-биле солистээн. Не-чуртка чоргаараддың делгем, чараш чаагай ырызын ол чеди чүс кижиге улажып, чыылган [illegible].

Хөй кижи киржикчилиг ындыг ыры байырлалы бистиң республикага бир-ле дугаар болганы ол. Эң эки күүселделиг коллективтерни жюри тодаратказ, шаңнап мактаан. Бо эки эгелээшкинни районнар төптеринге база шенеп, уламчылаарын оралдажыр херек.

К. ТҮЛҮШ

ЧУРУКТА: хөйнүң ыры күүселдези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КОЛ-ЛА ТЕМАЗЫ—СОВЕТ РОССИЯ

Иоганнес Бехер — рево[illegible] шүлүкчү[illegible] чалыышкынның демиселчи. Аңаа[illegible] тура-ла [illegible] чоон чок чораан. Фа[illegible] кээп хөөн чок чурттап аңаа килениң И. Бехер шүлүктеринге илередип турган. Оон чогаалдары аас-кежик[illegible] чурттуң [illegible] сеткил-чүрээниң [illegible] чаңгыланып үнүп турар. Кижи төрелгетенге [illegible] лаптыг уржуктуг чедирген [illegible] лукчу «Ала-чуртунуң [illegible] чалыы» кылдыр көрүп, килеңнип чурттап чораан.

Дайын болгаш милитаризм И. Бехерниң чогаал ажылынга кол тема болган, ону ол бүгү тала-биле [illegible] иле[illegible] редип турган. Бехер кайы хамаан чок мыткыр состер октавайн, «Чоон чүктен каап турар чырыкты» эскерип [illegible], [illegible] турган болгаш оон Германияның коммунистиг партиязынга кежигүн болуп кирип алган. Ынчангаш харын Октябрь аңаа «дүнүнүң көрнүнү» апарган болгаш, а Совет Россия [illegible] чогаалдарының кол темазы болу берген ужуру ында. 1918 чылда бижээн «РСФСР-ге немец шүлүкчүнүн байыры» деп сураглыг шүлүүнден эгелээш чаа тема — Улуг Октябрьны алгап ырлаан чогаалдарны тургузуп эгелээн. Ол [illegible] Ала-чуртунуң кызыл хаазын алгап [illegible].

Фашистер И. Бехерни көөр хөөн чок турган. «Дужулгеде[illegible]» деп шүлүктер чыындызын үндүрген соонда чогаал[illegible] чашканнар. Ону төрээн чуртунуң өскерликчизи деп буруудадып турганнар. Бехерге де[illegible] гаш М. Горькийниң килеңниг чугаалары улуг салдарлыг болуп, шүлүкчүнүң кара-[illegible] хостап алган.

Германияга турар болза хоржок хире апарган. Шүлүкчү ажык чаагай сеткили-биле Совет [illegible] келген. Ол ССРЭ-те 10 чыл чурттаан, аңаа [illegible] алган, ону ол ийиги төрээн чурту кылдыр санай берген.

Ол үеде-ле Бехер экспрессионизмниң хамаатай[illegible] чарылган. Оон харын [illegible] каже инчаан, социалистиг реализмче чүткүп, ынаар ол [illegible].

Ырак черге чурттаза-даа Бехерниң сагыш-сеткили Төрээн [illegible] Ол кезээде-ле «Германияны [illegible]» чораан. Бехер [illegible] аразынга антифашистиг пропаганданы идепкейлиг чорудуп, радиога чүве чугаалап, уруг-хуулустарны бижип турган. Шүлүкчү оо-ла бүгү демисел-биле болгаш хоптакты совет кижиниң ал[illegible] ырлавышаан, фашизмниң тиилээрин [illegible] улуун киирген.

[illegible] терниниң кол ужур-утказы — фашизмни чылча шаварынче [illegible] Бехер кезээде-ле хүннүң чугула айтырыгларынга хамааржыр шүлүк болгаш проза чогаалдарын бижип чораан. Оон-биле кады ол [illegible] караңгы талаларын база ойбайн, ону сатираның чидиг [illegible] нарының бирээзи. 1945 чылда — улуг Тиилелгениң соон дарый Берлинге ээп келген. Ат[illegible] лар Гёте, Шиллер, Гейне болгаш өскелерниң-даа агаартынмес улуг-хуузун киирген немец культураның катап тургустунарынга Бехер болукун [illegible] турган.

[illegible] Ол улуг организакты ажылдай [illegible] биле [illegible] турган «Бехер үеге-даа чеңгеде чурттаар» деп кайгамчык шүлүүнге В. И. Ленинниң [illegible] чаа кижизиниң овур-хевирин [illegible].

И. Бехерниң [illegible] чогаалдарында — шүлүктеринде, [illegible] ринде, сонеттеринде, романнарында болгаш солуннарга бижээн чүүлдеринде революция тура-хөөн сиңниккен болгаш амыдыралды делгеми-биле көргүскен. Оон чогаалдары орус болгаш өске-даа дылдарга очулдуртунгулаан — моңгечогаалдыр. Оон төрүттүнгенде 90 харлааның хей ниити чоокта чаа демдеглеп эрттирген.

В. ЧИЧИНОВ.

Кызылдың педагогика институдунуң даштыкы литература башкызы.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

ШКОЛАЧЫЛАР—МУРНУНДА

Суг дүвүнге дүрген эштир талазы-биле ССРЭ кубогу дээш болган зона [illegible] ларынга Фрунзе хоорайда школачы Ольга Брагина элээн чедиишкиннерлиг болган. Ол 400 болгаш 800 метр черлерге ийи тиилелгени чедип алган, а 200 метр черге ийиги черни алган.

— Эң баштай секцияга мениң акым Игорь эдертип келген — деп, чедиги классчы Ольга чугаалап орду. — Оол бээр бир чыл хире үе эрткен. Ынчан Игорь суг адаанга дүрген эштир талазы-биле разрядтыг турган чүве. Волградка болган [illegible] акым база багай эвес көргүзүглүг болган: ол ийиги черни ээлээн.

Киргизияның ортумак назылыы он сес харлыг ашпас шиилиндек командазының киржикчилери ындыг маргылдаага бир дугаарында үшкү черни [illegible] ээлээн ол.

Ол ээрге улуг чедиишкиннерлиг шериг-техниктиг спорттуң Фрунзеде школачыларының [illegible] комплекстиг [illegible] суг хевирле[illegible]. Ол хевирлер хоорайның [illegible] эң аныяктары болур.

Чурттуң эң тергиин аныяк спортчу кыстарынга он үш харлыг Людмила [illegible]ко база хамааржыр. Ол суг адаанга дүрген эштир талазы-биле спорт мастериниң нормазын каш-даа катап ажырып [illegible].

Киргизияда ДОСААФ кежигүннери болуп турар мун хире аныяктары суг спортунга бирги черлерни эпти-ле ээлеп турар.

В. ЕРМОЛИН.

СЭТА-ның корр.

Фрунзе.

ТҮҢНЕЛ ОЮННАР БҮДҮҮЗҮНДЕ

Бурунгу хүн Кызылдың Совет Тываның 5 чылы аттыг [illegible] аныяктарының ча адарының 6-гы Бүгү-россия оюннарының [illegible] тынган. Түңнел оюннар июнуң 25—26 хүннеринде Челябинск хоорайга болуп эртер. Бо маргылдаага шылгараан 6 команда ынчан түңнел оюннарга барып киржир эргени чаалап алыр. Амдызында ук эрге дээш Бурят, Тыва, Якут АССР-лериниң, Хабаровск [illegible] Чита, Пермь областарының командалары [illegible] тар спортчу чидиг демиселди [illegible].

Маргылдаада [illegible] эгелээн 80 чыгам кижиниң деңнелин ССРЭ-ниң спорт мастерлери болур турары ук маргылдааның [illegible] терин тодаргай херечилеп турар дээрзин оон кол судьязы, Бүгү-эвилел чергелиг судья, Улан-Удэ хоорайның Д. Банзаров аттыг педагогика институдунуң күш-культура факультединиң деканы Б. Д. Санданов корреспондент-биле [illegible] лаан. Командалардан хоочун тренерлер Б. Доглеева, Ц. Будаев, П. Стасов оларның баштааны Чита, Улан-Удэ, Якутск хоорайлардан келгилээн командалар тиилелге дээш быжыг туржур. Кол судьяның оралакчызы, ча спортунга ССРЭ-ниң спорт мастери, бистиң командавыстың улуг тренери В. Сыраттың бодалы ындыг.

Челябинскиден келген С. Шелко, Улан-Удэден — О. Воронина, Читаның спортчулары П. Цедынов, Д. Цыренов дээн чижектиг ат-сураглыг, эңмелей ужур-дузалыг маргылдаачылар [illegible] аныяк ча адымчылары-биле чергелешкир Тываның командазындан М. Ондар, В. Доржу, Л. Сырат, Л. Назын[illegible], Ю. Намчылов олар баштайгы хүнүң база багай эвес эгелээннер.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

С. МОНГАЛ.

ЛОТЕРЕЯ БИЛЕДИ

(Амыдыралчы чугаа)

Ынчан марттың эгели чүве. Почта салбырынга открыткалар садып аар дээш кире бердим. Дистинчип туруп алган, ээлчээн манаан кижиле хөй. Оочурлай туруп алырым билек, «экии» дээш хаң кейнүп келзе-ле, малчын Эдер-[illegible].

— Экии, сени ырай эскербедим. Чүнү канчап чорууруң ол? — деп айтырдым.

— Март 8-ке белек кылдыр кадайымга лотерея билеттери садып бээр дээш келген-не херээм бо ийин, оол.

— Че, кайынам, ындыг баштак болгай сен, чүгле ол дээш бээр кел чыдар кижи сен боор сен, харын — деп арай бүзүреваанимни илереттим — [illegible] белек садып бээр дээш акша уштуп алыр деп тур сен ыйнаан.

— Бай, менээ бүзүревейн тур сен бе? Лотерея ышкаш улуг өртектиг белек турбас чүве болгай. Сен база кадайыңга садып ал, сүмелеп тур мен — деп кижиим бо-ла-дыр.

Ынчап турувуста ээлчээвис чедип келген. Эдер-оолду көрүп турарымга, карманындан ол акша уштуп суннушаан, [illegible].

— Маңаа шуптузунга эртөн [illegible] лотерея билеттеринден бере каапты[illegible] көрүнерем — дээш, менче караан базып кагды ол.

— Эдер-оол-даа аас-кежиктиг кижи болгай. Эрткен чылын хеп чуур машина биле дуран ойнадып алган, ам «Москвич»-даа ойнадып аарыдар чадавас — диви[illegible]ышаан, почта эргелекчизи лотерея билеттерин Эдерниң мурнунга чада тудуп берди.

Эдер-оол-даа көзер ойнаан кижи дег дыка-ла улуг шиптилел-биле үжен үш билетти шилип алгаш, менээ туружун чайлап берди.

Мен херегләэн открыткаларымны садып алгаш, даштын Эдер-оолче далажыптым. Бижим аъдының дынын чежип тыдыр, мени көрүп кааш, өөрүшкүлүг хүлүмзүрбүшаан, айтырды:

— Че канчалдың, эжиким, лотерея билеттери садып алдың ыйнаан але?

— Чок, албадым-даа. Чүүл [illegible] чүве [illegible] ны кай, ынчангаш ону ойнавастаан мен — деп кагдым.

— Чүге ындыг боор. Мен эрткен чылын март 8 бетинде, бо-ла үеде боор харын, соңгаар өөренип турар уруумче акша чорудуп турумда, почта эргелекчизи арткан көпеэмге ийи билет ал дээш турупкан. Албас мен деп турумда-ла «Силерге беринки дег алырың копеектер чок-тур» дээш берип каан. Ам канчаар үжен копеек өртектиг, ойнадыр тиражтыг билеттерни октаар эвес, кармактап алгаш, [illegible]. Садыгга [illegible] белек-селек садып алгаш [illegible] келгеш, садып алган белектеримни ийи [illegible] ри-биле кады «Март 8-ке та[illegible]» дээш кадайымга берип каан мен. Байырлал эрткен соолунде кадайым сүүр чораш, [illegible] келди ол. «Мээң ашаам черле буянныг кижи боор, сээң белек кылдыр садып бергениң лотерея билеттери-биле хеп чуур машина биле дуран ойнадып алдым. Дыка-ла эки билеттер [illegible] сен деп бо ийин. Оон соолунде бир ай болганда ол ойнап алган чүүлдүвүстү алган бис. Артында маңаа, почтага эккеп бээр чораан — дээш ээринге кашпатайы кончуг олуруп[illegible].

— Ындыг болганда ол [illegible]. Үжен-не копеек-биле хеп чуур машина [illegible] ге магалыг чүве болду. Мооң мурнунда чылдын-на кадайга улуг өртектиг белек садар кижи мен, эрткен чылын ынчап бир янзы белектиг болдум. Ынчангаш бо удаада база канчап билир, таваржып чадавас, майдан бээр «Москвич» мунуп хап турарымны канчап билир сен дээш чалала каттырып кааш, чортуп чоруптту. Мен Эдер-оолдуң соонче ырагыже кайгап тура, почтаже эдип киргеш, ийи билет садып алдым.

В. КЫРГЫС.

КҮШТҮГ, КАДЫК БОЛУР ДЭЭШ

Эстон хоорай Кохтла-Ярвада он чеди харлыг адыгжылар-ның командазы республика маргылдаазынга өскелерден эки киришкеннер. Ол [illegible] ДОСААФ-тың [illegible] чаа комплекизин спортчуларының шиңгээдип алганы болур.

Оон үш черде тургускан кара адар черлеринге хары угда 45 адыгжы үш аңгы хевирлерге — 25, 50 болгаш 100 метрлерге белеткенип база [illegible] Спортчулар өөредилге класстары [illegible] лиг, боо шыгжаар черлерлиг.

[illegible] найысылалының бүгү-ле бүдүрүлгелери ол комплексти тудары-биле акша-төгерикти үндүрген, а профтехучилищелериниң сургуулдары улуг күзелдии-биле тудугжуларга дуза[illegible].

Түс черниң ДОСААФ-ча [illegible] таамал экижип орар. Амгы үеде ДОСААФ хоорайжыгажы, автошкола, аныяк техниктиң бажыны туттунуп турар. Кохтла-Ярвада спорттуң шериг-[illegible] улуг кичээнгей салдынып турар.

1980 чылдың түңнели-биле социалистиг чарышка Кохтла-Ярвының ДОСААФ организациязы республикага бирги черни ээлээн.

(СЭТА).

Кохтла-Ярв. Эстон.

ДООЗУКЧУЛАР СЛЁДУ

Ак-Довурактың Культура ордузунга хоорайның ортумак школаларының болгаш № 3 профессионал-техниктиг училищезиниң доозукчуларының слёду болуп эрткен. Аңаа күш-ажылдың хоочуннары, аныяктарның дагдыныкчылары, бүдүрүлгениң аныяк мурнакчылары, башкылар болгаш доозукчулар киришкеннер.

Слётту хоорайның [illegible] комитединиң секретары А. Куулар илеткел кылган. Ол школа болгаш училище доозукчуларын [illegible] лаар, оларны өөредир болгаш [illegible] дың хоорайда канчаар тургустунганының байдалын, бо ажылды улам экижидериниң [illegible].

Хоорайның ортумак школаларын, профтехучилищезин доосказ, Ак-Довурактың бүдүрүлгелеринде, албан организация черлеринде ажылдай берген аныяк мурнакчылар хөй. Оларның аразында № 2 школаның доозукчулары, арыглаар фабриказының слесары, К[illegible] ажылдың Кызыл Тук ордениниң эдилекчизи В. Монгуш, топ бүдүрүлге лабораториязының эрлеечи мастери, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Г. Куулар, [illegible] Куулар, бөдүүн рудалар бот бааздырар цехтиң [illegible] машинистери Р. Хомушку, Е. Сарыглар дээш өскелер-даа бар. Хоорайның [illegible] ажылчын алзызының одуруунга бо чылын база дыка хөй [illegible] 90 хире кижи, профтехучилищеге 115 кижи доозар. Оларның [illegible] «Тыва дагдуугу» [illegible] хоорайның бүдүрүлгелеринге [illegible].

[illegible]

А. БЕГЗИН-ООЛ

телевидение

МАЙ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — «Суг [illegible]». 9.15 — «Будильник». 9.45 — «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 10.45 — «Ка[illegible]». [illegible] программа. 11.30 — Музыкалыг программа «Эртенги почта». 12.05 — «Кедээден дамчыдылга». 13.05 — «Музыкалыг киоск». 13.35 — Футболга ССРЭ чемпионады. СКА (Дон да Ростов) — «Спартак». 2-ги ужуражылга. Дон да Ростов-тан дамчыдылга. 14.20 — «Эртем болгаш техника». Кинежурнал. 14.30 — «Улустуң аялгалары». 14.50 — А. Цагарели — «Ханума». [illegible] 17.50 — [illegible] 18.20 — [illegible] 19.50 [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.05 — «Футбол [illegible]».

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

14.20 — [illegible] Телефильм. 15.45 — [illegible]

[illegible] зының делегейиниң IV телефестивалы. ЧССР. 17.20 — «Омега» — [illegible] уран-чечен фильм. 18.45 — «Театрга ужуражылгалар». 20.00 — «Тамчыктыг удуваар, чаштарым». «Караңгы болгаш Кляксаның» Музыкалыг фильм. 20.15 — Уран гимнастикага ССРЭ чемпионады. Бо[illegible] [illegible]. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.05 — «Кыл [illegible] зындап». Уран-чечен фильм. 2-ги серия.

МАЙ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суглашкын. 9.05 — «Тоол аалдап келди». «Буратинонуң адыралдары». Мультфильм. 10.30 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 11.30 — Мөзу[illegible]. 11.55—16.15 — Чансар. 16.15 — «Африканың хосталга хөдүлгезиниң [illegible]». Кинопрограмма. 16.45 — «Делегейниң улустарының чогаадылгазы». Африка. 17.15 — «Бистиң салымыс». 17.45 — «Хөглүг адалар». 18.[illegible] — «Беш чыл болган [illegible]» «База катап бригада [illegible]».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «[illegible]» [illegible] Шинчи чугаазы. 18.5[illegible] [illegible].

МОСКВАДАН

19.00 — [illegible]

[illegible] 19.45 — «Бедүүн кыс». Телешии. Автору — В. Шкваркин. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Спортчу гимнастикага Европа чемпионады. Эр улус. Римден дамчыдылга. 22.20 — 22.35 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

12.30 — «Эртем тугайында». 12.30 — Г. Абашидзениң поэзиязы. 13.05 — Өг-бүле дугайында Совет күрүнениң сагыш-салдыныышкыны. 13.45 — «Эмчи экраны». Элээдилерге эмчи дузазын организастаары. Эргелеп башкарылганың эртемге үндезини. 14.45 — «Көмдерек үлгедиичиниң». Уран-чечен фильм. 2-ги серия. 2-ги кезээ. 16.00—16.30 — Чансар.

КЫЗЫЛДАН

16.30 — «Хем кежир черге ужуражылга». Уран-чечен фильм. 17.20 — «Тандының овур-хевири». Телефильм. 18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.15 — «[illegible]» [illegible]

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Мультфильм. 19.10 — «Хамаатылар [illegible]» [illegible] 19.20 — «[illegible]». 19.30 — Телефильм.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг [illegible]» [illegible] 20.15 — Гитарист [illegible] (Аргентина) [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. [illegible]

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүкче углаг[illegible] секундада 9—14 метр чедер, ий-бле 18—23 метр чедир дүргедээр. Агаарның температуразы республикага 20—25 [illegible] болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

МАЙ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кежээки марын байдалы» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 20.50 (узаткан), «Чүгден-даа артык үнелиг». Бешки болгаш алдыгы фильмнер: «Катап тургузуушкунуң маадырлыг чоруу», «Хүлден катап бүткен Феникс» 15.00, 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ак-көк портрет» 9.30, 13.10. Киночыындызы 11.40, «Алдарлыг ажыл-херекдериниң жези» (2 сериялыг II-ги фильм) 15.00, 17.45, 20.30 [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «Чажыт байдалдыг ирей» 11.00, «Петриниң чалыы назыны» 13.00, 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

МАЙ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Даштыкы тептүң төлээзи» 9.30, 12.00, 17.10, 20.00, «Чүүлдан-даа артык үнелиг». Бешки болгаш алдыгы фильмнер: «Катап тургузуушкунуң маадырлыг чоруу», «Хүлден катап бүткен Феникс» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Вий» 10.00, 11.40, 15.10, 16.50, 21.15. «Алдарлыг ажыл-херектериниң жези» (2 сериялыг I) 18.30 шак[illegible].

«КАА-ХЕМ»: «Жандарм болгаш өске өртемчей чурттуглар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 [illegible].

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, [illegible] 2-21-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, [illegible] культура килдизиниң 2-31-75, [illegible] 2-23-54, [illegible] 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, [illegible]

Тиражы 17868. [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгларының херектериниң [illegible] типографиязы [illegible] Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3). ТС—00368

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№122 (11620) | 1981 чылдың май 26, вторник | 1925 чылда үндүрүлүп эгелээн | Өртэ 2 көп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ГРУЗИН ССР-НИҢ УДУРТУКЧУЛАРЫ-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев май 24-те Грузин ССР-ниң удуртукчулары-биле Тбилисиге ужурашкан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе, Грузияның Компартиязының ТК-зының бюро кежигүннери болгаш бюро кежигүннеринге кандидаттар ол беседага киришкен.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов ужуражылгага киришкен.

Ужуражылгакчыларның киржикчилеринге эш Л. И. Брежнев мынча деп чугаалаан.

Партия Төп Комитеди болгаш Совет чазак силерниң республиканың ажыл-херээнче болгаш херектеллеринче доктаамал кичээнгейни углап турар. Экономиканың, культураның, партия ажылының айтырыглары талазы-биле сөөлгү чылдарда кол бээр доктаалдар, партияның Тбилиси хоорком унуң талазы-биле СЭКП ТК-ның сураглыг доктаалы үндүрүлген.

Республиканың парторганизациязы ол шиитпирлерге идепкейлиг, боттуг ажыл-херектер-биле харыылаан. Грузия сөөлгү чылдарда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң темпилериниң улуг [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге болгаш байырлыг хуралга чу-

...дуруп турар.

База бир чугула айтырыг бар. Тускайлаан капитал салыышкыннарын бурун шиңгээдип алырының эки чаңчылы республикада тургустунган болуп турар. Ынчаарга тудуунуң кылыры — херектиң чаңгыс талазы-дыр. Бүдүрүлгениң эки белеткээри, күчүлерни чогуур үезинде шиңгээдип алыры, ажылдакчыларның ажылынга болгаш амыдыралынга эргежок чугула байдалдарны тургузары, бедик шынарлыг продукцияны бүдүрери чугула.

Грузияда кедээ ажыл-агый [illegible] эш Л. И. Брежнев база доктаагаан болгаш сөөлгү чылдарда республиканың таарымчалыг болуушкуннарының чедип алдынганын демдеглээн.

Шай, виноград болгаш цитрус культураларын арбын бүдүрериниң [illegible] республиканың чедип алганы өөрүнчүг-дүр деп, ол чугаалаан. Продукцияның ол хевирлериниң талазы-биле Грузия чуртта улуг черни ээлеп турар.

Совет кижилерниң амыдыралынга кончуг чугула мурнуу чүк культураларын бүдүрерин моон соңгаар-даа сайзырадып, өстүрериниң Төп Комитет идегеп тур. Оон-биле [illegible] шиңгээдип алырынче кичээнгейни күштелдирер херек. Мелиорацияның темпилери ында амдызында четпес болуп турар.

Грузин шайының шынарын бедидер айтырыгны ...

... Брежневтиң Тбилисиге келгени Грузияның парторганизациязынга, республиканың СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң, эш Л. И. Брежневтиң бодунуң доктаамал кичээнгейиниң база бир илерээшкини болур. Бүгү-ле чылдарның дургузунда Грузияның ажылчы чоннары бүгүнү ургулчу медерел бедидип, деткимчени ап келгензин ол демдеглээн. Ол салым салыышкынга республиканың ажылчы чоннары тургузуп ажыл-херек-биле [illegible]. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тоогуллуг шиитпирлерин [illegible] күүседиринге долу шиитпирлиг. Оон ыңай ол Грузияның [illegible] болгаш идейлиг-политиктиг идепкейлиг бедик кадырлыгышкынын, ажылчы чоннар партияның, [illegible] база даштыкы политиказының-биле чүгүлдүлерин, ...кип турарының дугайын, партийжи-организастыг болгаш идеологтуг ажылды күштелдирер, мораль-психологтуг байдалы улам ыңай чогумчалыг болдурар талазы-биле партия организацияларының ажылдаарының дугайын чугаалаан.

Эргелеп башкарарының ажыл-чорудулгазын сайзырадырының, эки бедик түңнелдер база бүгү ажыл-агый чорудулганың шынарын дээш демиселге ниизы-бүрү [illegible] рының күженишкинин мөөрүниң. Бар кургамыглар ол эки ажылдарының айтырыгларының ...

* ЮБИЛЕЙНИҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Грузияның Компартиязының Төп Комитеди, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели Грузияга Совет эрге-чагырганың тургустунганындан болгаш Грузияның Компартиязының тургустунганындан бээр 60 чыл оюнуң алдары дээш май 23-те хүлээп алыышкын тургускан.

Эштер Л. И. Брежнев, В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, Т. Я. Киселев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе оларга олуруушкаңнар чүректиң ханызындан байыр чедирип турганнар.

Эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларының бирги секретарьлары, делегациялар кежигүннери, Грузияның партиязының болгаш чазааның удуртукчулары, партия болгаш дайын хоочуннары, республиканың ат-сураглыг кижилери, шериг начальниктер хүлээп алыышкынга олурушкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе олуруушкаңнарга байыр чедирбишаан, партия дугайында сөс чугаалаан.

Совет эрге-чагырганың чылдарында бистиң чуртувустуң болгаш бистиң чонувустуң чедип алганы бүгү-ле чүүлдер социалистиг тургузуушкунуң чылдарында дайынчы авангард болуп, Ала-чурттуң Улуг дайынынга болгаш дайын соонда катап тургузуушкун үезинде бистиң тиилелгевистиң соруктуг кииргичизи болгаш органиазакчызы болган ленинчи грузин улус партияга бүзүреп, партияның соо-биле чоруп, партияның удуртулгазы-биле демисежип келген.

Партияга, партияның күжүнге, партияның угаанынга бистиң улузувус кезээде бүзүреп келген. Ынчангаш ленинчи принциптерниң, ленинчи идеалдарның тиилээринге ол бүзүрел боттарының амыдыралчы оруунга бүгү-ле бергелерни болгаш бүгү моондактарны ажып эртерге кижилерге дузалаан.

Бөгүн шуптувустуң кайгамчык чиик болгаш хостут тынып турарывыс, улам эки амыдыраар болгаш чогаадыр деп күзел, чаңгыс аай бодалдыгларның — коммунистерниң ортузунда, бүгү совет кижилерниң арзында-даа удурледир бүзүрежилгениң, удурледир хүндүлежилгениң түңнелинге чедир бадыткаттынганы, удур-дедир вегелделиг болур чоруктуң партияда колдааны бистиң партиявыстың, оон Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң [illegible] алдынган.

Ынчангаш бистиң амыдыралывысты болгаш бистиң ажылывысты, сөөлгү чылдарда бистиң партиявыстың болгаш бистиң чуртувустуң СЭКП Төп Комитединиң, Леонид Ильич Брежневтиң удуртулгазы-биле чедип алган чүүлдерин Владимир Ильич Ленин минута-даа иштинде көре кааптар аргалыг болган болза:—Силер, эштер, шын оруктап бар чоруур-дур силер! Силерниң орууңар шын-дыр!— деп, чайлаш чок чугаалаар турган боор.

Ол шын орук бистерни быжыкаң, сайзыраңгай социализмге чедирип келген. Ынчангаш ол кара-чаңгыс шын, ленинчи ...

казывысты — Коммунистиг партия дээш, Ленинчи Төп Комитет дээш, ТК-ның Политбюрозу дээш, эргим Леонид Ильич, Силерниң дээш. ...

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ТБИЛИСИДЕН ЧОРУПКАНЫ

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Эш Л. И. Брежнев майның 24-те Тбилисиден Москваже чорупкан. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Грузияга Совет эрге-чагырганы доктаадып тургусканының болгаш Грузияның Компартиязының тургустунганының 60 чылынга тураскааткан байырлалдарга киришкен.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов база чорупкан.

Аэродромга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы П. Г. Гилашвили, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Э. А. Патаридзе, Грузин ССР-ниң өске-даа удуртукчулары үдээн.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчузун Москваның, Ленинградтың, эвилелдешкен республикаларның юбилей байырлалдарынга киришкен делегацияларының удуртукчулары: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттар Г. А. Алиев, Т. Я. Киселев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының бирги секретарьлары П. П. Гришкявичус, А. Э. Восс, Т. У. Усубалиев, Д. Расулов, К. С. Демирчян, эвилелдешкен республикаларның Дээди Совettериниң Президиумнарының даргалары: Молдавияның —И. П. Калин, Туркменияның —Б. Язкулиев, Эстонияның— И. Г. Кэбин, СЭКП Ленинград обкомунуң ийиги секретары И. Я. Суслов, каш-даа автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның делегацияларының удуртукчулары үдээннер.

Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары — СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов болгаш СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның Херек-тер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец чорупкан.

Тбилисиниң проспектилеринге болгаш шөлдеринге турган чурттакчылары, республиканың аэродромга чыылган ат-сураглыг кижилери, партия болгаш дайын хоочуннары, шериг начальниктер, хөй-ниити төлээлекчилери эш Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан байыр чедирип турган.

Ала-чурттуң Улуг дайынының оттуг оруктарын эрткен Леонид Ильич Брежневке Бичие черге [illegible] киржикчизи Шалва Татарашвили селемени — биче-чержи [illegible] политкомиссарынга белээн тудускан.

Эштер Л. И. Брежнев биле Э. А. Шеварднадзе ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерниң үш хевирлериниң [illegible] — чадаг шериглерниң, уж... [illegible] чыскаалының баары-биле эрт...

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневке хүндүлел таныышкынның начальниги рапорт берген.

[illegible]

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ МОСКВАДА ЧАНЫП КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев май 24-те Тбилисиден Москвада ээп чанып келген. Грузин ССР-ниң болгаш Грузияның Компартиязының 60 чылының байырлалынга ол киржип чораан.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов база ээп чанып келген.

Эш Л. И. Брежневти аэродромга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Б. Ф. Черненко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттар П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның секретарьлары И. В. Капитонов, В. И. Долгих, СЭКП ТК-ның кежигүннери Б. П. Бугаев, Г. С. Павлов, С. К. Цвигун, Г. К. Пинев, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат Ю. М. Чурбанов, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин олар барып уткааннар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары— СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, Г. Э. Цуканов болгаш СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның Херек-тер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар база Тбилисиден ээп чанып келген.

(СЭТА).

СӨӨЛГҮ КОҢГА

Дүүн бистиң чурттуң бүгү школаларының өңгү класстарынга сөөлгү коңганың байырлалы болган.

Кызыл хоорайның [illegible] рынга сөөлгү коңганың байырлалынга киржири-биле өөреникчилер, ада-иелер чыглып келгеннер. Школалар баарында шөлдерге шугум тыжаалдары эгелээн. Эң мурнуку шугумнарда өңгү класстылар тургуланганнар.

Школа директорлары доо[...] байыр чедирип, ...ге чугаалааш, күрүне шылгалдаларын [illegible] номчаан. Бирги класстылар [illegible] оларга байыр [...] кутгуннер.

Бирги классчылар оларга [illegible]. Школаның чылдарын кым-даа кажан-даа утпас. Ынак школазы, эртем башкылары бүгү назынын-да уттундурбазы-биле артар. Эртем-билигже чедирип, улуг [illegible] оруқче углап берген башкыларынга өөреникчилер өөрүп четтиришкиниң чылыг сөстерин чүректиң ханызындан илередип турганнар.

ЧУРУКТА: Кызылдың Октябрьның 50 чылы аттыг № 7 школазынга сөөлгү коңга [illegible].

А. ХАСАНОВИЧТИҢ фотозу.

ЧЕЧЕКТЕР САЛГАН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов баштаан СЭКП-ниң делегациязы Финляндияның Компартиязының XIX съездизиниң ажылынга киржип [...] [illegible] В. И. Ленинниң 1917 чылдың [...] [illegible] Хельсинкиниң [illegible] чечектер салган.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

НАЙЫРАЛДА КЫЗЫГААР ЧОК

МАРН: съездиден съезд чедир

Моолдун Араттын Революс... тут намынын XVIII съездизинге белеткел улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүнүг байдалга эрт...

Нэм ... организацияларынын отчёт-соңгулдалыг хуралдарын ..., район организацияларынын нам конференцияларынга коммунистер намның политики болгаш ... XVII съездинин соонда кылган ажылдарнын түңнелин үндүрген. СЭКП-нын XXVI съезди... болгаш делегейге айыыл чок чорукту ... Совет Эвилелинин ... моол коммунистер болгаш бүгү ... ажылчы чоннар ...

«1981-1985 чылдарда МАР-нын улус ажыл-агыйын болгаш культуразын ... МАРН ТК-нын ...

ГЭЛЭГИЙН АДЬЯ,
МАРН ТК-ның секретары.

Бөгүн МАРН-ның XVIII съездизи ажыттынар

Моол Арат Республиканың Убса-Нур аймаа мал-биле дыка байлак. Чаңгыс-ла «Ленинчи орук» кодээ ажыл-агый каттыжыышкынынында безин 128 муң ажыг баш мал бар. Оон малчыннары, тускай эртемниглери ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун улам бедидер дээш хөй янзы ажылдарны кылып турар. Ылаңгыя зоотехниктер, мал эмчилери малчыннар аалдарынга чораащ, малдың баш санын бүрүн камгалап алыры дээш демиселдин мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

ЧУРУКТА: хөй-ажыктың аалынга мал эмчизи чедип келген.
Р. КОЗЬМИННИҢ фотозу.

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ-БИЛЕ

1981 чыл моол коммунистерге, республиканың бүгү ажылчы ... Улан-Батор хоорайга Моолдун Арат Революстуг намының XVIII съездизи ... ның 20 хуузун берип турган болза, 1980 чылда ол көрүкчүлер дараалаштыр 40 ... 30 хуу ...

П. ЖАСРАЙ

Журналистиң блокнодундан

КОСМОСТУҢ МААДЫРЛАРЫ МООЛ ЧЕРДЕ

Амыдырал кайгамчык солун болуушкуннар, уттундурбас ужуражылгалар черле болгулаар. Ындыг болуушкуннарның херечизи, харын-даа киржикчизи болу бергенивисте, аңаа чоргаарланып, үр-ле сактып, болап чоруур болгай бис.

Бистериң, Моол Арат Республиканың Убса-Нур (Увс) аймаанга Тывадан чораан бөлүк журналистерниң, сеткиливистен уттундурбас ындыг арткан шак ындыг болуушкуннарның бирээзи космостуң «Союз-...» корабльнниң каттышкан экипажы — совет космонавт, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Моол Арат Республиканың Маадыры В. Джанибеков болгаш МАР-ның баштайгы космонавтызы ... болгаш Моол Арат Республиканың Маадыры Ж. Гуррагча-биле аймактың арат ... ужуражылгазынга киржир аас-кежиктиг болганывыс.

... тырттырар аппараттарывыста белеткээш, аймактың нам комитединиң база «Тэргүүний малчин» солунунуң ажылдакчылары-биле кады чыылган хөй улустуң мурнуку одуруунче үнүп кээп, самолёттуң хонуптарын четтикпейн манап турбус. Улуг АН-24 лайнер ... ге чиңги-биле хонупкаш, оожум башкарылгаш, кезек ... мурнунга кээп доктаап турупту. Эжикти ажыткаш, чаданы держе бадырган соонда хөй санның моол, совет фотокорреспонденттери, ... лар, үдеп чоруур кижилер самолёттан баштай дүшкен, турыштарын ээлептилер. Каш секунда эрткенде, четтикпейн манаан аалчыларывыс — космонавтылар В. Джанибеков биле Ж. Гуррагча ам-на кеступ кел...

... ретары Г. Адъя, «Интеркосмостуң» талээзи В. А. Денисенко, ... космонавтының дублёру М. Ганзориг болгаш өскелери-даа Улангомнун ...

Космонавтылар ол хүн Улангом хоорайның № 2 школазының пионерлери-биле ужуражып, аймактың чурт-шинчилел музейинге барып, хоорайның төп шөлүнүң ... тар олурткан. Дүъш соолунда ол-ла шөлге аймактың арат ... болган.

Ол бүгү уттундурбас болуушкуннарның төвүнге туруп, дараазында хүн космонавтыларын ... үдээринге база киришкен.

Х-К. МОНГУШ.
«Шынның» тускай корр.

КАЛБАРАР

Моол коммунистерниң съезди ... ээлчеге туруштушаан, улуг күш-ажылчы тиилелгеге дук болбаазырадыр бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективи ... Каттыжыышкынның ажылчыннары чаа беш ... хан ажыг 2,5 миллион төгерик ажыг түңнүг продукцияны бүдүрер.

... бүдүрүлгелери продукцияның ... турар. Чүгле бо чылын безин 20 хире аңгы-аңгы аттарлыг продукцияны бүдүрер.

(«Новости Монголии»).

ЭРТЕМ ЧОНГА БАРААН БООП ТУРАР

60 чыл бурунгаар моол улуска хостаалганы болгаш ... маарышнас чорукту ... культура, эртем, уран ... хөгжүлдезиниң чырыткылыг перспективаларын ... оон ... лунга ажыткан. Чуртуң баштайгы эртем албан чериин тургузар дугайында шиитпирни МАРН болгаш улус чазак 1921 чылдың ноябрьда революстуг чааргылгалар ...

Академик ШАГДАРЫН ...

Саннар, факылар

★ ... 1976—1980 чылдарда ... Моолдуң улус ажыл-агыйы ...

★ СЭРЭ болгаш МАР-ның ...

★ 1981—1985 чылдарда ...

MAP-ның профессионал болгаш бот-тывынгыр артистери бистиң республикага каш удаа кээп, боттарының уран чуулун бараалгаткан.

Моолдуң улустуң ырының болгаш танцының күрүне ансамблы эрткен чылын Тывага чораащ, дыка хөй районнарга, хоорайларга концерт көргүскен.

ЧУРУКТА: ансамбльдың артистери тыва көрүкчүлер-биле ужуражып турары.
В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

СОЦИАЛИСТИГ НАЦИЯЛАРНЫҢ КЕЛИР ҮЕЗИ

Совет Эвилели — он-он нацияларның болгаш биче улустарның амы-дуужалыышкыны дем каттыжылгазы. СЭКП-ның XXVI съездизи улустарның бузулбас найыралының эң кескү херечилели болган: оон ажылынга ССРЭ-ниң бүгү эвилелдежиин болгаш автономнуг республикаларның, [illegible] 70 нацияларның болгаш биче улустарның [illegible] киришкен. Съездиниң документилеринде совет ниитилелдиң социал-дыгы болгаш национал тургузуунуң улам ыңай хөгжүлдезиниң айтырыгларынга хөй кичээнгейни углаан. Улуг хөй националдыг күрүнениң хөгжүлдезиниң диалектиказы үргүлчү чаа айтырыгларны илдип үндүрүп турар, оларны эртемге үндезилеп, ой-шаанда болгаш тодаргай шиитпирлээр ужурлуг. ССРЭ-ге нациялар болгаш национал харылзааларның хөгжүлдезиниң ооң ыңайгы перспективалары кандыгыл? Ол дугайын чугаалап бээрин РСФСР-ниң [illegible] ажылдакчызы, философия эртемнериниң доктору Иван Петрович Памерзинден диледим.

[illegible] —кижилерниң ангыларга чарылбас [illegible] ы болур — деп, эртемден чугаалады. — Совет ниитилел ол [illegible] тээрлап орар. Сөөлгү он чылдарда совет ниитилелдиң хөгжүлдезиниң дуржулгазын сайгарып көргеш, Леонид Ильич Брежнев СЭКП-ның XXVI съездизинге термин чугула теоретиктиг түңнелди идип үндүрген. [illegible] чок структуразы хөгжүлдениң амгы үе-чадазының — бышкан [illegible] үезинде кол кууруузунда болдуна бээр. Ол чорудулганың кол кужу, оон [illegible] утааны болгаш социал чүрээ (К. Маркс) совет ажылчын ангы турган болгаш ынчаар арткан. Ооң эрге-ажыктары болгаш идеалдары, ооң революсчу идеологиязы болгаш моралы, ооң коллективизи [illegible] совет ниитилелдиң бүгү ангыларының, бөлүктериниң нацияларының болгаш биче улустарының байлаа болуп бар тылар.

Национал [illegible] — ангы талазы-биле [illegible] деп дыка үр болгаш нарын чүүл болур. Ынчалза-даа социалистиг нацияларның кол-кол демдектери болгаш онзагай чүүлдери келир үеде кандыг өзээрлерин ам безин баш [illegible] болур.

[illegible] нациялар ниитилежээ — нацияларның эң чугула демдектериниң бирээзи. Социализм үезинде ол демдек нацияны тургузуп турар бүгү эн-найыралдыг ангылардың болгаш социал бөлүктерниң үндезин экономиктиг эрге-ажыктарының ниитилежээн көргүзүп турар. Ам ол демдек социалистиг ниитилелдиң өске онзагай чүүлү — чаңгыс ажык ниити совет экономиканың бары-биле чүүлдежип [illegible] турар. Коммунизм үезинде, ангылар чок ниитилелге, экономиктиг ажыл-[illegible] нацияның бүгү кежигүннериниң эрге-ажыктарының чүңүн-биле-даа кызыгаарлаттынмазы чаңгыс ажык чорук болуп шилчий бээр.

Нацияның девискээрниң ниитилежээ социализм үезинде [illegible] болу бээр. Бүгү 15 эвилелдежиин совет республикаларның тус бүрүзүнүң чонунуң составы херек кырында хөй националдыг, а республикаларның девискээрлериниң арзында кызыгаарлар колдуунда моралдыг [illegible]. Бүгү совет улустуң найыралының болгаш девискээрниң ниитилежээниң бир бараалгазы апарган. Коммунистиг [illegible] девискээрниң интернационалчы нация бурунгулу демдээ болур болгаш улам-на долуп апаар. ССРЭ-ге [illegible] коммунизм тургустунганда, ынчап — делегей байдалы таарымчалыг болур болза — Совет күрүне хой-ниитиниң коммунистиг бот-башкарылгазынче шилчий бээр. Коммунистиг нацияларның девискээри ниитилежиг болур деп бодаар болгу-[illegible] база эрги утка-шынарын чидирер.

Дылдың ниитилежээ — нацияның кол демдектериниң эң-не быжыы. Ол дыка үр артар. Социализм үезинде совет нацияларның болгаш биче улустарның бот-боттарын байлакшыдарының [illegible] дугаазы коммунизмче шилчилгези [illegible] шыр. Ийи дылды билири улам хөгжүүр. Ниитилелдиң кижи бүрүзү бодунуң национал дылын база нациялар арзында харылзааларның дылы — орус дылды билир апаар боор. Национал дылдар коммунизмче шилчиишкин сөөлүнде-даа нацияларның социалистиг культуразының эң чугула кезээ болур утка шынарын хевээр артар.

Национал хереттериниң ниитилежээ [illegible] бот-боттарындан байлакшыр. Бүгү нацияларга чаңгыс ай чүүлдер диштир болгаш көвүдээр. Олар культураның национал хевирлерин ниитилежип кеттир. [illegible] чүүлдер көвүдеп, сайзыраңгай-[illegible] болгаш бот-боттарын [illegible], олар амыдыралдың чаа байдалдарынга чүдүк, эртиңнгеэн бүгү чүүлдерден адырлыр. Бүгү совет нацияларга ниити бүгү интернационалдыг культура хевирлер.

Национал онзагай чүүлдер [illegible] да болгаш ёзулалдарында бы-жыг. Коммунистиг тургузуу үезинде-ле нация бүрүзүнүң эки, дөгүмделиг чаңчылдары бүгү нацияларның болуп бар чыдар. Чаа ниитилел [illegible] көвүдээр. Коммунизмче шилчээзинде ол чорудулга улам-на калбарып хөгжүүр. Ынчан янзы-бүрү [illegible] чорук-биле холбашкан реакцыыг, чыдып калган чаңчылдар болгаш ёзулалдар эчиинге чедир узуткалыр хевирлиг.

Амыдыралдың идик-хеп, ажы-чем, бажың-балгат дээш ышкаш чүүлдеринге интернационалдыг [illegible] амгы үеде-ле болуп турар.

[illegible] турар болгаш өске-даа [illegible] эн эки [illegible] бот-боттарын байлакшыдары улам-на тургузар. Национал чүүлдер өске эвилелдежиг улустарның [illegible] болуп тургузар. «Национал моралдар чоң болгаш күш-ажыл кижилеринге дээре бараан болуп турар чаа, коммунистиг культураның [illegible] синдырар» (Л. И. Брежнев, «Ленинчи угланыышкын-биле» т. 4, ар. 59).

Совет ниитилелдиң улам [illegible] нацияларның болгаш биче улустарның [illegible] база оларга билиин этниктиг бөлүктерниң чагаар каттыжып [illegible] түңнелинде национал биче улустарның саны чоорту кызырлып бар чыдар.

Чижээ, ССРЭ-ниң соңгу чүгүнде [illegible] улустар [illegible] бар чыдар. Социалистиг революция мурнунда Дагестанга арзында он-ажэнниг боттарынга [illegible] он-он биче улустар чурттап турган. Совет [illegible] күс-тургуза [illegible] культура-[illegible] болгаш [illegible] талазы-биле [illegible] саныг улустарның [illegible] [illegible] национал тургус-[illegible].

Социалистиг нацияларның болгаш биче улустарның хөгжүлдезиниң [illegible] биле база оларның коммунизмче келир үези-биле [illegible] улустуң келир үези хоббалыг. Келир үеде коммунизм [illegible] туруп, оон-даа өске калбак интернационалчы ниитилежиишкектер тыптыр деп бодап удур [illegible] эртемден-гуманистерниң кижи [illegible] кущ-болдадырының херек кырынга ботталыышкыны болур.

ПМА-ның тайылбырлакчызы Анатолий ДЮБИН бесоданы бижээн.

Ниитилел-политиктиг темаларга беседалар

МАДРИД УЖУРАЖЫЫШКЫНЫНДА

МАДРИД. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел-хуралдың киржикчилери күрүнелерниң төлээлекчилериниң Мадридте ужуражылгаштары найысылалдың конгресс ордузунда үргүлчүлеп турар.

Швецияның болгаш Австрияның делегацияларының удуртукчулары ужуражыышкынның түңнел документизин белеткээринге хамаарыштыр чуве чугаалааннар. Мадридтиң ужуражыышкыны делегейниң боттуг байдалын илереттип турар-дыр деп, К. И. Раппе (Швеция) чугаалаан. Нейтралдыг болгаш каттышпас чурттарның делегацияларының, оон иштинде Швецияның делегациязының белеткээни тәлевилелге илдең депшилгениң чедип алдынганын ол айыткан.

Боо-чепсекти дужурер талазы-биле делегей конференциязын чыылдырар дугайында дугуржулганы чедип алырын Швецияда бедик-биле үнелеп турар деп, К. И Раппе онзалап [illegible]демдеглээн. Түңнел документиниң бүгү өске адырларының талазы-биле дугуржулганы чедип алырының чугулазын ол айыткан.

Ужуражыышкынга чедип алдынган депшилгени Ф. Чесна (Австрия) демдеглээн болгаш энергетика талазы-биле чедип алдынган дугуржулгага хамаарыштыр Австрияның делегациязының сеткил ханыышкынын илерегейлээн. Боо-чепсекти дужурер талазы-биле конференцияны чыылдырарынга хамаарыштыр чамдык чугула айтырыгларның талазы-биле чөрүлдээлерниң барын ол демдеглээн.

Боттарының чурттарының улам ыңайгы милитаризастаашкынынга удур улустар улам-на идепкейлиг демисежип турарын совет делегацияның удуртукчузунуң оралакчызы Ю. В. Дубинин айыткан. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин сонсадырын улустар негеп турар. Европага чавырлыышкынның болгаш боо-чепсекти дужурериниң талазы-биле конференцияны чыылдырар дугайында айтырыгны шиитпирлээр чорум улустарның күзел-соруунга дүүшкен турар ийик. Ындыг конференция дугайында дугуржуушкунну чедип алырының нарын байдалы барыын таланы чамдык чурттарның удур туружунуң түңнелинде болуп турар деп, совет төлээлекчи демдеглээн.

СЭКП-ның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинге тайбың саналдарны илдирген болгаш ындыг конференцияны чыылдырарының идеязын тодаргай айыткан. Мадрид ужуражыышкынының киржикчилери күрүнелерниң арзынга кады ажылдажылганың өске-даа айтырыгларының талазы-биле дугуржулганы чедип алыр дээш совет делегация туржуп турар.

ССРЭ-ниң иштики херектеринге хөлгаарлап киржиирин оралдашкан Нидерландының делегациязының баштыңының чугаазын Совет Эвилелиниң төлээлекчизи шыңгыы шүгүмчүлээн.

Болуушкуннар допчулалы

ХОСТАЛГА, ДЕПШИЛГЕ ОРУУ-БИЛЕ

Африканың хостаарының хүнүн болгаш Африканың мурнуу чүгүнүң улустарының демиселин-биле эп-сеткил каттыжытырылгазының неделязын [illegible], [illegible] Африка улустарың сырый каттыштырар деп кыйгырыг-биле делегейде демдеглеп турар. Ук диптиң 31 чурттарының күрүнелериниң болгаш чазактарының баштыңнарының 1963 чылдың май 25-те Аддис-Абебага болган I конференциязынга Африканың Чаңгыс Эвилелиниң организациязы (АЧЭО) үндезиттиниип тургустунган.

Оон бээр Африканың политиктиг байдалы дыка өскерилген. Ам 50 күрүнелер АЧЭО-нуң кежигүннери болуп турар. Оларның хөй нурууну делегейге чавырлыышкын, тайбың болгаш чепсеглениишкинниң дүжүрери дээш, Индий океанны тайбыңның зоназы, а Африканы ядролуг чепсек чок зона болдурары дээш туржуп турар. Ук дипте политиктиг болгаш социал депшилгениң оруу-биле, даштыкы капиталдың, тус черниң улуг буржуазиязының болгаш феодалдарының [illegible] оруу-биле чорук орар аныяк чурттарның ёзулуг болуу тургустунган.

Африка чурттарының хамаа-[illegible] турары АКШ-тың болгаш ооң НАТО талазы-биле эвилелдериниң хөлзедип турар. Олар делегейниң ол кезээнге өскүнген терриниделтиң катап эгидерин, оңу катап колония болдурарын күзеп турарлар. Вашингтон Африканы «АКШ-тың амыдыралга чугула эрге-ажыктарының зоназы» деп ыят чокка чарлаан. Чүге боттарының күзээниң ёзугаар чурттаар дээни дээш хамаарышпас чурттарны [illegible] тер» деп Р. Рейганның администрациязы арын-нүүр чок нугулдээн. Ол администрация расисчи Мурнуу Африка Республика-биле чоокшулажып, оңу «фронт чоогунуң» күрүнелеринге удур шуут халдаарынче күткүп турар.

Барыын чүк чурттары Мурнуу Африка Республиканы боттарының шаап халдаар шериг-стратегтиг плацдармы кылдыр санап турар апарган. Олар ол дипти шериг-политиктиг удур туржуушкунуң де-[illegible] рын, оларны боттарының милитаристчи политиказынче хаалдыкшыдарын, аңаа чаа шериг эвилелдерни болгаш шериг базаларын тургузарын оралдажып турар. Кол согуушкунну хөгжүлдениң революсчу-демократтыг оруун шилип алган чурттарже угландырган. Делегейниң экономиктиг харылзааларын демократтыг үндезиннерге, дең эргениң эргелеринге эде тургузар дээш Африканың хой-ниитизиниң негелделери монополистиг капи-[illegible] дип турар барыын чүк чурттарның башкарыкчы бөлүктеринге таарышпаан.

Совет Эвилели аңаа шуут удурланыышкак туруушту ээлеп турар. «...Африка — ол дээрге [illegible] ның черн-дир, оон өске кым-[illegible] Африканың улустары боттарының хөгжүлдезиниң оруктарын боттары тускай тодарадып шыдаан турзун дээш, ол оруктарны шилип алырының хостуун хундулээп турзун дээш туржуп турар бис» — деп Л. И. Брежнев айыткан. Социалистиг болгаш хөгжүп орар күрү-[illegible] ниң амгы байдалдарда Африкага болгаш бүгү делегейге айыыл чок чоруктуң чугула фактору болу берген. ССРЭ-ниң Африканың улустары бүгү таланарга боттуг депшилге дээш, хостуг болгаш хамаарышпас хөгжүүрүнге эрге дээш демисе-[illegible] турар.

БАЙДАЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

Ливанда байдал сөөлгү үеде база катап чидигленген. Израиль [illegible] нары болгаш барыын үзелдиг христиан күштерниң база сепаратистерниң чөңгээлиг үүлгедиглери чаңгыс-даа хүн соксавайн турар. Тайбың чурттакчылар—ливаннар болгаш палестиннер өлүп-кырлып, оран-сууру чок артып турар. Кезектерге чардынган болгаш хан [illegible] ниг айыылынга таварышкан [illegible] раан.

Ливанда кризистиң кол чылдагааны — Тель-Авивтиң эжелекчи угланыышкыны болгаш эжелекчиниң деткиир база күткүп турар Каттышкан Штаттарның туружу болуп турар. Израиль эндере кирип турар амгы үениң америк боо-чепсээн ажыглап, тускай догуннаан Ливанга удур делегейниң өлүрүкчү болгаш уптекчи чоруунуң кемниг херектерин үүлгедип турар. Оон-биле [illegible] бың тургузукчузунуң» ролюн ойнаарын оралдажып, «тутту-[illegible] мегелеп кыйгырып келген.

Ливан национал-патриоттуг күштерге болгаш удурланыышкынның Палестина шимчээшкининге согуг бээр дээш Ливанны кезектерге чарар болгаш Палестинаның араб улузунуң бот-башкарныр база болунун күрүнезин тургузар национал эргелерин дүрген хандырары дээш, Тель-Авивтиң эжелекчи үүлгедиглеринге удур чайгылыш чок шыңгыы туржуп турар Сирияны кошкадыр дээн —империалистиг агрессияның сорулгалары билдингир.

Ливанның девискээринин кырынга Сирияның ийи вертолёдун дүжүр аткан Израильдиң [illegible] хемчеэ кылдыр Сирияның «чер-[illegible] Ливанда тургускан дээрзин [illegible] болгаш чиге меделгээн турбуже, оңу долгандыр АКШ биле Израиль пропаганда шуугаа-[illegible] Ливанда шериглери ооң дүрүм ёзугаар чазааның араб чурттарының [illegible] ге дүүштүр дилээн ёзугаар туруп турар болгаш тайбың камгалаар хүлээлгезин күүседип турар дээрзин сагындырып [illegible].

Ол ракеталар Израильдиң айыыл чок чорунга кыжанмайн турар дээрзин Сирия онзалап демдеглээн турбуже Тель-Авив [illegible] турамык кыжанып база ультиматум хевирлиг негелделер салып турган.

[illegible] ниң болгаш реакцияның күштериниң Ливанга база Сирияга хамаарыштыр чөңгээлиг үүлгедиглерин араб чурттарда шыңгыы буруу шаап турар. Алжир, Йемен Улус-Демократтыг Республика, Ливия, Сауд Аравиязы, Кувейт болгаш оон-даа өске дыка хөй араб чурттар Сирия-биле эп-сеткил каттыштырганының база аңаа деткимче көргүзеринге белениниң дугайын медеглээннер. Ливанда байдалга хамаарыштыр кандыгыл дээрге, ол дугайын депшилгелиг ливан күштериниң төлээлекчилери каш удаа медеглээн, ол байдал чурттуң девискээр талазы-биле бүдүн турарынга, чаңгыс эвилге, тускай догуннаарынга болгаш оон араб чурттарга хамаарылга [illegible] шиитпирлеттинер ужурлуг.

В. КОРОЧАНЦЕВ,
Г. КУВАЛДИН.
(СЭТА)

АФРИКАНЫҢ ХОСТАЛГА ХҮНҮ

ЛУСАКА. Делегейниң хөй-ниитизиниң [illegible] Африканың хосталга хүнү болгаш делегейниң ол дивииниң мурнуу чүгүнде чоннуң [illegible] эп-сеткил каттыжыышкынының эгелээн неделязы Мурнуу Африка Республиказы болгаш Намибияда хосталга дээш демиселчилерге чаа күштү берген деп, Африканың Национал конгрезиниң (АНК) чиңгине секретары А. Нзо СЭТА-ның корреспондентизинге [illegible] демдеглээн.

[illegible] Африка амгы үеде [illegible] ыяк чоокшулаан деп, А. Нзо онзалап демдеглээн. Прет-[illegible] кашылгазының күштелдириичи эртемнейиниң депшилгелиг күштерни ол кыйгырган.

ФРИТАУН. Вашингтонның администрациязының Африкага политиказын Африканың хосталга хүнүнге тураскааткан материалдарынга Сьерра Леоненин парламентизи шыңгыы шүгүмчүлээн.

Удур [illegible] Африканың Каттышкан Штаттары ажыы-биле чорудуп турарын «Прогресс» солун бижээн. Африкада [illegible] АКШ тургузарын планнап, оларның дузазы-биле хамаарышпас күрүнелерни коргударын, [illegible] бижанналырын оралдажып турар. АКШ болгаш ооң барыын талакы эвилелчилери Мурнуу Африка Республиказы расистер-биле харылзаазын улам калбартып турар.

АККРА. Расистиг Мурнуу Африка Республика-биле ажык сүлчээзин Каттышкан Штаттар күштелдирип турарын «[illegible]» [illegible] расистиг эрге-чагыргалары-биле шериг кады ажылдажылгазының планнарын АКШ-тың чогаадып турарын ол солун бижээн. Индий океанны милитаризастаарынга Мурнуу Африканың далай эртемдерин болгаш аэродромнарын ажыглаары Пентагонның генералдары база планнап тур.

ГФР. Тайбың, кады ажылдажылга болгаш боо-чепсекти дужурери дээш комитеттиң, Тайбыңның немец эвилелиниң болгаш Герман компартиязының кыйгырыы ёзугаар Бонн[illegible] аныяктарының, херээженнериниң, антифашистериниң болгаш өске-даа 40 ажыг демократтыг организацияларының чурттуң анги-анги хоорайларындан келген төлээлекчилериниң чыскаазы боон эрткен. 20 муң ажыг кижи барыын-герман [illegible] [illegible]торилаң шөлге барып митинг кылганнар. Оон киржикчилери ортумак ыраашкылдың чаа америк ядролуг ракеталарын кылыышкын, Барыын Европага тургузар дугайында НАТО-ның [illegible] [illegible] дугайында Совет Эвилелиниң [illegible] киириштиргенннер.

А. ГРИГОРЬЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДУГУРЖУЛГАГА ДҮҮШТҮР

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА-ның корр). Медицина эртемниң болгаш кадык камгалалдың талазынга кады ажылдаар дугайында чурттар арзының дугуржулгазынга дүүштүр совет делегация Американың Каттышкан Штаттарында чоруп турар.

Чүрек хирургиязының талазынга эң улуг дээн америк специалистерниң бирээзи, Калифорния университединиң хирургия салбырының директору профессор П. Йберт совет коллегалар-биле найы-найыралдыг байытчып турар харылзааларны хөгжүдеринге америк [illegible] эртемденнериниң [illegible] СЭТА-ның корреспондентизиниң айтырыгларынга харылап тура айыткан. Бистиң [illegible] ажыктыг, чүге дээрге ындыг кады ажылдажылга идеяларны болгаш информацияларны хостуг база калбак-биле солчур, биске ниити болур айтырыгларны совет коллегаларның кандаар шиитпирлеп турарын таныжар арганы ажыдып турар деп ол чугаалаан. Америк [illegible] арзынга кады ажылдажылга [illegible] чаңгыс [illegible] таарыжып турар деп, профессор Йберт онзалап демдеглээн.

Совет делегацияның баштыңы, ССРЭ-ниң Медицина [illegible] А. Н. Бакулев аттыг Чүрек [illegible] тудуунуң директору В. И. Бураковский [illegible] ның талазынга совет медицинаның чедиишкиннерин америк специалистерниң бедик-биле үнелеп турарын демдеглеп чорур деп айыткан.

В. ЧЕРНЫШЕВ

Ф. Кастронуң чагаазы

ГАВАНА. (СЭТА). Сөөк-язы ылгал кээр чорукту хевээр арттырып турары Каттышкан Нациялар Организациязының Уставын каржызы-биле үреп турары кылдыр санап көргениниң кажа-даа каттышпас чурттарның шимчээшкининиң медеглээн. Мурнуу Африкага удур Парижте [illegible] делегей конференциязының киржикчилеринге [illegible] Ф. Кастро чагаа чорудкан болгаш Мурнуу Африканың үнелезин [illegible] улам-на күштелдирериниче хосталгага ыңак бүгү кижилерни [illegible].

Мурнуу Африканың сөөк-язы ылгаар чагырыкчы бөлүктерин деткип турары дээш барыын [illegible] чамдык күрүнелерни, хамыктың мурнунда Американың Каттышкан Штаттарын Фидель Кастро шыңгыы буруудаткан. Мурнуу Африкада сөөк-язы ылгал кээр дерзин [illegible] АКШ-тың [illegible] турар чоруу оларны ядролуг [illegible]. Мурнуу Африканың расистери ядролуг чепсек-биле бүгү Африканы [illegible] жып турар.

Делегейниң ниитилежилгези Мурнуу Африкада расистерге шыңгыы ойтур шавыышкынны бээр ужурлуг деп чагаада айыткан.

Намибияның болгаш Мурнуу Африканың патриоттарының хосталга [illegible] пас чорук дээш демиселин-биле [illegible] Ф. Кастро кажа-даа каттышпас шимчээшкиниң база Куба республиканың өмүнээзинден илергейлээн.

БУРУУ ШИИТПИР

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА). Бактериологтуг дайынны белеткеп турар америк генералдары [illegible] Сан-Франциско хоорайның суду хүлээп алган. Сан-Франциско хоорайның 75 харлыг чурттакчызы Эдвард Невин бактериологтуг чепсектиң [illegible] Хөй саныг херечилер болгаш барымдаалар турбуже, Сан-Франциско хоорайның суду [illegible].

Кижи төрелгетенге удур ол дерзии чепсекти америк генералдар 1950 чылда чондан [illegible] шенеп көргенин ам илерээн. Сан-Францисконуң далай муңгулдурунга америк шериг суднолары бактериологтуг [illegible] болгаш чурээ кемдег аараан болуп турар.

Сан-Франциско хоорайның 800 муң чурттакчылары-биле кады Невин бактериологтуг [illegible] рынкаш, өлген. Бактериологтуг чепсектиң шенелдезин чылдан черниң чоогунга турган хөй кижилерниң аңаа [illegible] өлген.

ЧӨҢГЭЭЛИГ ҮҮЛГЕДИГ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Американың Каттышкан Штаттары Лаоска удур үрелдекчи [illegible] берген. Ол дугайын «Вашингтон пост» солун бижээн. Дээрбечи ол отрядтың составын 30 кижи [illegible] организастаан. Оларның хөй нурууну Азия чурттуг кижилер болуп турар. АКШ-тың камгалал министерствозунуң [illegible] эргелелиниң директорунун [illegible] Дж. Татл Лаоска удур кемнуруулуг үүлгедигни удуртур хүлээлгелиг болган.

[illegible] тургускан база аңаа чемге хире акша-хөреңгини [illegible] болуп турар деп «Вашингтон пост» солун бижээн. Ындыг [illegible] киржикчилерни эки белеткээн болгаш оларны бар-ла шаа-биле чепсеглээн болуп турар. Америк шпион черлеринге хе-[illegible] рынга хөй саныг фотоаппараттарны дээрбечилерге база берген. Американың Каттышкан Штаттарының [illegible] Лаос онза кичээнгейни угландырып турар.

Вьетнамга, Кампучияга болгаш Лаоска удур үрелдекчи үүлгедиглерин Вашингтонуң [illegible] Кытайның чагырыкчылары дузалап турар. Вьетнам Социалистиг Республиказынга удур чепсектиг [illegible] Пекин тургузуп турар.

[illegible] байдалдың америк [illegible] чидигледирбишаан. Электроннуг хайгааралдың болгаш башкарыышкынның «АВАКС» дээр эң чаа система-биле дериттинген 5 самолётту Сауд Аравиязынга АКШ-тың чазаа сadар дээнин Вашингтонда чарлаан, а [illegible] [illegible] Ол садыглажыышкынның дузазы-биле Вашингтон [illegible] дериг-хээринде нефть-биле байлак ол хаан чергинге [illegible] [illegible] турар.

ЧУРУКТА: «АВАКС» система-биле дериттинген самолёт.
АП—СЭТА-ның фотозу.

Чыңгы-бурун медээлер

ААЛДАЖЫП ТУРАР

Тожу районунуң совхозтарының, культура бажыңнарының агитация-уран чүүл бригадаларының бот-тывынгыр артистери ажыл-агыйларның аразынга олуй-солуй аалдажып чоруп турар.

«Тоора-Хем» совхозтуң Культура бажыңының «Азас» аттыг агитация-уран чүүл бригадазы чоокта чаа «Май 1» совхозтуң төп трактор-хову бригадазынга болгаш Чумурттуга малчыннарга барып концерт көргүскен.

«Май 1» совхозтуң Культура бажыңының «Артыш» агитация-уран чүүл бригадазы «Тоора-Хем» совхозтуң Сайлыг-Хөлде трактор-хову бригадазынга оон көргүскен.

Агитация-уран чүүл бригадалары чүгле концерт көргүзери-биле кызыгаарлаттынмайн, көдээниң ажылчыннарынга лекция, беседаларны кылып берип турарлар. Бо удаада олар Эрзин районунуң малчыннарының республикага [illegible] танышкан.

Район төвүнүң Культура бажыңының «Чойгаа» агитация-уран чүүл бригадазы «Тоора-Хем» совхозтуң Кунгуртуг-Кежиг малчыннарынга чораан. Ол бригада комплекстиг үнүүшкүн кылып, ыры-чем, үлегер базаннарын [illegible], малчыннарга болгаш механизаторларга эмнелге дузаламчызын көргүзүп турар.

К. МААДЫ.

✦ ✦ ✦

ТЫВА ООЛДАР, КЫСТАР БАМ-ДА

— Авай, муңгаравайн — деп, уруг авазының хөрээнче чыпшыр тырлы берген. Авазы ол оожургалдырып оралдашкан.

Ол дээрге Кызылдың автоорук техникумунуң бир сурагчызы-дыр. Ада-иезинден ырап чарлып, ырак-узакче аъттанганнар ол хүн чаңгыс ол эвес болган. Аныяк оолдар, кыстар БАМ-ның тудуунга киржири-биле Тыва черден аъттаныпкан турганы ол. Олар шупту бежен кижи баштай Якутск хоорайга чедер...

Ол тудуг отрядының дайынчыларын үдеп аъткарарының мурнунда техникумга байырлыг митинг болган. Аңаа техникумнуң комсомол организациязының секретары В. Кочергин, Кызылдың ол-ла автоорук техникумунуң директору В. Мишкин, областың тудуг отрядының командири К. Монгуш олар чылыг, чымчак чугаалап, чагыг сөстерин бергеннер.

Ол отрядтың составында агитбригада кежигүннери, ыры-хөгжүм ансамбли болгаш лекторлар база бар. БАМ-ның тудугжуларынга Төрээн Тываның дугайында олар чугаалап бергеннер. БАМ Тываның аныяк оолдар, кыстарын звиленң-эзлээ-биле уткуп алган. Эш-өөрүнүң, төрээн техникумунуң адын сыкпайн, БАМ-ның тудуунга төлептиг үлүг-хуузун киирер дээрзинге оларга идегээр бис.

Л. КОСТЮКОВА.

✦ ✦ ✦

ТИМУРЖУЛАР

Суг-Аксы ортумак школазының пионер отрядтарының тимуржу командалары хостуг шактарында шупту суурнуң кырганнарының ажыл-ижинге барып дузалажып турарлар.

Ылангыя 5 «б», 6 «а» класстарның тимуржулары эң-не идепкейлиг болуп, пенсионер кырганнар Д. Ооржак, С. Донгак оларның бажыңнарынга доктаамал барып, оттулар мажып, суук белеткеп, хевискээриниң богун аштап, бажыңнарын чугайлап, хериммерин септеп берип турарлар. Бичии тимуржулар оон-даа өске кырганнарның ажылынга дузалажып турар.

О. БОРАШ.
Чөөн-Хемчик район.

Агаар

Республикага шоолуг эвес булуттаар агаар болур. Мурнуу-чөөн чүк угланыышкыннг хаттың дүргени секундада 9—14 метр болур. Хүндүс чамдык черлерге агаарның температуразы 10—15 градус чылыг.

Кызылга база-ла шоолуг эвес булуттаар агаар болур. Мурнуу-чөөн чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр болур. Хүндүс пейыс талакта 13—15 градус чылыг.

Дүне республикага болгаш Кызылга доңаттаар. Чөөн районнарга дүне 6—11 градус соок болур.

БИСТИИНДЕ МЫНДЫГ

Төрээн суурун чаагайжыдарынга кижи бүрүзү-ле бодунуң төлептиг үлүүн киирери күзээр. Алдан-маадыржылар ол херекке база-ла чылдың-на улуг, биче чок идепкейлиг киржип турар. Арыг-шеверге болгаш ниити чаагайжыдылгага хамаарышкан демниг ажылдың түңнелинде бистиң Алдан-Маадыр суурнуң ааңнынчызы экижип орар. Бо ажылче чоннуң күжүн көдээ Совет болгаш хереэженнер чөвүлели шалыпкын организастап турар. Үк ажылды агиткварттиралар дайы-биле органиастаары — кончуг таарымчалыг боор-дур. Оларда суурнуң чаагайжыдылгазынга хамаарышкан тускай планнар бар, мында кайы кудумчуга, кайы бажың чанынга ыяштарны чечек олуртурун көрүп каан. Бистиң суурувус Хемчик хемниң унунда. А мында чыжырган, терек, тал хөй үнген. Ынчангаш кудумчуларда теректерни болгаш чыжырганаларны хөйнү тарып олуртулаан. Оларның ажаалдазы эки болганындан ам саглайтыр үнгүлеп келгилээн. Бистиинде чечек тарып, ыяш олуртпаан бажың барык чок.

Агиткварттираларның удуртукчулары чугле ыяш олуртуп, херимнер кылырын хайгаараары-биле кызыгаарлаттынмайн, бажың эт-севин,— черле ниити чурттап орар байдалын ой-ойлеп хынап көрүп турары дээштиг түңнелдиг. Бистиң суурда Чадааннның амыдырал хандырылга комбинадының парикмахерская болгаш идик-хеп бижып, даараар салбырларын ажыткан. Ол база-ла чоннуң культурлуг амыдыралынга улуг таварылыштарны чедирип турар. «Бо черле таарымчалыг-дыр» дээн чугааны чурттакчы чондан бо-ла дыңнап болур.

Чоннуң ада-иези, дайынга чаа-даа амы-тынын харам чокка берген алдан-маадырларга тураскаал обелискини суурнуң чурттакчыларының күзели болгаш эгелээшкини-биле тургускан. Ооң чанында аллея-сагынгаштыг болгаш ең-баазын чечектерни тарып олурткаш, өстүр ажаап, суггарып турар. Байырлалдар үезинде пионерлер сборларын аңаа эрттирери чаңчыл апарган. Ол база-ла дайынчы аларыың кижилеринге хүндүткелдиң ёзузу-дур.

Суурга арыг-шевер, чаагайжыдылга болгаш корум-чурум дээн чергелиг ажылдарга агиткварттираларның салдары кончуг улуг. Херээженнер чөвүлели коллуунда-ла агиткварттиралар дамчыштыр ажылды чорудуп турар. Бистиң суурда 11 агиткварттира бар, олар шупту аттарлыг. Оларның аразында арыг-шевер, чаагайжыдылга, үлегерлиг корум-чурум дээш социалистиг чарыш бар. А оон түңнелин доктаамал үндүрүп, шаңнал-мактал-дыы тыпсып турар. Ол чорук [illegible] сонуургалын улгаттырып, хей-аъдын көдүрүп турар. Аар-саар ажылдарны санавайн, доктаамал кылып турарывыс [illegible] бистиинде байдал мындыг.

А. ОНДАР.

Алдан-Маадыр суурда херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

ЧУРУКТА: «Алаш» агиткварттираның концерти.

Солун чуулдер

СУУРНУҢ ДИРИГ ТУРАСКААЛЫ

Орина Паньковна Петренконуң чүс харлаан юбилейи бурунгу көдээ суур—Руновтуң чурттакчыларынга бир онзагай байырлал болган. Суурда чүс харны ажыр баскан үш дугаар кижи ол.

Орина Паньковна бодунуң чажыттары Галина Григорьевна Дикуя болгаш Дарья Прокопьевна Гутник-биле кады чеже аалчыны юбилейге чалаарын санаарга эмнежок хөй болган. Ызыгуур төрел салгалының төлээлекчилеринден ооң уругларының уругларының уруглары безин тоза ажыг! А хөй-хөй ол чылдарда кожа чурттап, кады ажылдап, өөрүшкүнү, дүвүреңни кады үлежип келген эш-өөрнү, ха-дуңманы канчап чалавазыл. Ынчангаш бүгү суурну чалаан. Руновта бажыңнар делгем болза-даа, ол улуг байырлал столу оларның кайызынга-даа сыңышпас.

Ынчалза-даа сагыш човап, хөлзээн хей болган. Бүгү чүвени ол черле СЭКП-ның XXII съездизи аттыг колхозтуң баштаар чери холга ап, байырлалды Культура ордузунга эрттирген. Суурнуң төөгүзүнүң музейин тургузар ажылды ол байырлал хүнүн таварыштыр комсомолчуларның кылып доосканы база-ла солун белек.

Олар улуг күженишкиннер үндүрүп тургаш, тып алган ыяш андазының музейге дел-гээн. Ыраккы эрткен үе-биле аныяктарны ол таныштырар. А узун назылыг кижилер ону көргеш, боттарының өөрүшкү чок эрткен чалыы назынын сактырлар. Байларның черин болбаазыралып, ол андазынга чеже катап ажылдаваан дээр. Чер иштинче сиңниге бергилээн ядамык бажыңчыгаштарга азырал малдар-биле кады чаглактаныв чорааның-даа уттуваннар.

Ховар чуруктар музейге чылдан чоннуң кичээнгейин хаара тудкан. Черни бир дембиле болбаазырадырының эштежилгезиниң баштайгы кежигүннериниң аразындан юбилярны болгаш ооң эштерин чаңгыс суур чурттугулары танып каан-нар. Төрээн колхозу областа тарап болгаш чигир свёклазының эң бедик дүжүдүн ажаап ап туар. Бедик механизастаттынган, бүгү таарымчалыг байдалдарлыг каасшиник коттеджаларлыг улуг ажыл-агый кылдыр ооң чаартынганы чылдганнарның сагыжынга улам тода костүп турган.

Чаңгыс суур чурттугулары Орина Паньковнага тураскаал белектерни эгээртиимес хөйнү сөңнээн. Ынчалза-даа ооң уруунуң уруу — Харьковтуң ветеринария институдун кончуг эки дооскан Ниназы ону чүден-даа артык өөрткен. Ол хүн кысты колхоз кежигүнүнге байырлалдыг-биле хүлээп алган.

Харьковтуң көдээзинде ийи чүс хире чурттакчылар боттарының чүс харлааның демдеглээннер.

Л. ЗАМЯТИН,
Л. ПИЛИПЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Совет кижи даштыкыда

МАКСИМКА ОРЛОВ

Владивостоктан үнген эл-чеглиг теплоход кампучи порт Кампонгсаомга келирге, совет далайжыларны кампучи бичии оолдар өөрүшкү-биле уткуп алыр. Оларны орус аттыг Максимка Орлов деп бичии оол баштап алган чоруур. А ол кампучи бичии оол канчаап орус аттыг аларганыл?

1979 чылдың күзүнүнде Кампонгсаом портка берге байдал тургустунуп, келген судноларның чүъгүн дүжүрери саадап туруп берген. Кампучи улуска эң-не чугула бараннарны, эмнериң, идик-хепти болгаш оон-даа өске чүъктерни эккелген совет болгаш даштыкы-даа судноалар чүък дүжүрерин манаан, [illegible]. ССРЭ-ниң Далай флодунуң министерствозу ынчан эң эки порт ажылчыннары — ыраккы чөөн-чүкчүлерин шилип алгаш, оларны техника болгаш дериг-херекселдер-биле чепсеглээш, «Любовь Орлова» деп теплоходка олурткаш, Кампучияже чорудкан. Ол экспедиция «[illegible]» деп атты алган. Кампонгсаомга ол үш ай ажыр ажылдаан болгаш улуг ажылды кылган.

[illegible] Галина Родионова ашкаар бичии оол тып алгаш, ону судноже эккелген. Ол шупту өске [illegible] Ооң ада-иезин, угбазын полпотчуларның дерзии ёзу-биле олуртуп [illegible] чугаалаан. Теплоходтуң экипажы ол бичии оолду холга алган. Кампучи бичии оолду далайжылар Максимка деп адап алган, ССРЭ-ниң улустуң артызы, [illegible] чоруур. Любовь Орлованың фамилиязын аңаа берген.

Хөй-хөй кампучи чаштар Пол Поттуң эрге-чагыргазының үезинде өскүс арттып калганнар. «Любовь Орлованың» экипажы, тус черниң эрге-чагыргалары-биле [illegible], [illegible] хостуг үезинде өскүстерге уругаар бажыңын дериир бээрин шиитпирлээн.

Далайжылар болгаш докер-механизаторлар уруглар бажыңының тудуунга берген үрелик бажыңның [illegible] будуун чартык шакты (а ол—12 шак-тыр) ажылдап, ооң соонда безин кашкаш шактарда бизанчылап, будуп, өске-даа ажылдарны кылганнар. Ол чаагай үүлеге «Захари Сюянов» деп болгар судноларнуң далайжылары база киришкен. Хоорайның чурттакчылары субботникте ноябрь 7-ниң мурнуу чарында үнген. Уруглар бажыңы ажыттынган: өскүс 55 уруглар (оларның аразында Максимка Орлов база бар) совет далайжыларның бээн — ойнаарактарны, аъш-чемни, өөредилге херекселдерин алганнар.

1980 чылдың апрельде [illegible] Владивостоктан Кампонгсаомга чедип келирге, Максимка Орлов өөрүн өртээлче эккелген болгаш далайжыларны олар куспактап, ошкап, канчаар чурттап, өөрениң турарын чугаалап бергеннер.

Бөгүн ол уруглар бажыңында 350 уруглар чурттап турар. Олар шупту — совет далайжыларның хайгааралында.

Пномпеньниң төвүнде бир бажыңны кампучи-совет найыралдың бажыңы «Любовь Орлова [illegible]» [illegible] турарлар. Аңаа кээп турарларын [illegible].

«Любовь Орлова» [illegible] херээ Ыраккы Чөөн чүктүң далай пароходствозунуң бүгү [illegible] деткээн. «Гавриил Державинниң», «Ковдорнуң», «Тунгусканың», «Василий Докучаевтиң», «[illegible]» болгаш «Камчатканың» Кампонгсаомга [illegible] хостуг үезинде судноларның чүъктерин дүжүрүп, Кампонгсаомнуң болгаш Пномпеньниң чурттакчыларынга өске-даа дузаны чедирип турарлар. Ынчалза-даа [illegible] чүүл — дузалажып турары уруглар бажыңының уругларының-биле, Максимка Орлов-биле болгаш ооң эш-өөрү-биле ужуражыышкын болуп турар.

Виктор КОНТАЛЕВ.
(ПМА).

«БАШТАЙГЫ ЧЕЧЕКТЕР» деп фотоэтюд.

ЭРГЕКПЕННИҢ ХАЙЫ-БИЛЕ...

Рассказ

Каттаар, тооруктаар өй-даа келген. Кадайым шуут амыратпас апарган. Дыштаныр хүннер чоокшулап орда мырыңай дам барган. Эртен-даа, дүъште-даа, кежээ-даа чугаалааны чүвези ол: кат-ла кат, тоорук-ла тоорук. Самойловтар кыштадыр, чазадыр кайын тоор. Үш кочал кара-кат, ийи кочал инек-караа, үш кочал кишкулаа... че-че санааш чоор! Эндерик чүве-дир ийин! А Сарыглар угбай суг чер албаан улус чорду. Кат чок черге баргаш түредивис дидилер. А бис кажан чоруур бис..

Хөлгем бар эвес. Эрги «Уралым» эмир чылдан бээр мунмаан мен. Камеразы чарлып кааргa, ол олчаан септеттинмээн чыдар. Ынчалза-даа кадайым дуңмазы оолда «Жигули» бар. Оон-биле дугуржуп ап болур. Бодунуң дузааргаа кончуг төл чүве. Ону бодап келгеш, кадайымга чугааладым:

— Келир пятница кежээзинде хаптар бис.

— Ол болбас ийикпе. Бисте мотоцикл бар-ла... деп бар чыда, кадайым ооң үрелиин сактып келген боор, ара шак дүшти.

— Ажырбас. Андрейниң оглу турда, аът-хөлде кижи бергедээр чүү боор—дээш, кады кырыырымның муңгаргай хөңнүн чазачыктап каптым.

Ол мени мактавады-даа, бактавады-даа. Бир-ле чүвеге таарзынмааны илдең, кухняже (чем кылыр дээн боор) базып кире берди.

Саиныг хонуктар билдиртпейн эрте берген. Чуржумнуң «Жигулизинге» олуруп алгаш, бажыңымга тутсуп келдим.

Кадайым машина тып эккелгенимге иштинде амырап турза-даа, мениче чимелеңнин каш сөстерин октай каапкан:

— Черле миндиг сен. Дүүн-не чугаалаза. Орукка келер илиикевин солуй кеттинип, аъш-чемден хүнезиинге белеткеп албас бе?

— Сарыг шайывыс-даа, чаглыг эъдивис-даа бар. Честем-биле дүүн-не курлап алган бис, угбай— деп, чуржум оол мени мурнап, угбазын оожургадып каапкан.

«Жигули» ак орукка дыка мегын келген. Каттаар дээн чериве бир бичежек ажылчын суурну таварып эртер чер болган. Хайлыг, өске ужуралдарывыс оон эгелээн. Кайын каттаарын, тооруктаарын дугурдужуп алган эвес бис. Душпа келбиже тутсуп үнүпкен улус болгай бис. Ам тус черниң чурттакчыларындан кайда каттыг, тооруктуг чер барын билип алыр ужурга таварыштывыс. Танывазывыс улус эртипле тур. Машинада олурбушаан кевээр бис. Кымдаа чүве айтырыптар аргазын болап орумда, дужувуста бажыңдан кирбей кара салдыг, кара шляпалыг, холунда кочал тудуп алган кижи таакпылап үнүп келди.

Ол кижиже уткуй кылаштай бергеш, мендилештим. Келген херээвис чугааладым. Ол мени танывас хирезинде-ле алгырып-ла үнду:

— Ону билбес кижи мен—бо хемни эжелей чурттаан Эргекпен эвес-ле болгай мен. Көстүп чыткан Көшкелиг сынында чүнүң ыраа боор. Хелгелиг улус-тур силер, кыйынарга кызып аар болзуңарза чедирип каап болур мен. Черле ынаар чоруур деп турган кижи мен. Оруум аайлажыры ол-дур. Кадайга чаңгыс кочал суг аппарып бергеш, дедир чүгүрүп кээр мен. Олуй солуй кеттинип турумда он дөрбү секунда четпес мен. Каттыг чер айтып бергеш, кайын силерден акша-мөңгүн негей бээр мен. Черниң байлааш кым-даа четтирер апаар. Чедирип каайн. Маңаар силер бе?

Танывазы кижиге, меңээ, бичии када-ла эндере хөөреп каапкан кижиниң чаңын элдепсинзимзе-даа элертип алыр боопп аазадым. Киживис шынап-ла ур болбаая. Ажылчын хептиг, шоодайлар дүрүп тудуп алган келди.

Чорупкан бис. Удававында оруктуң ийи кыдыын узун дыттар бүргей берген. Машинаның чоруурун оожумнаан: оңгул-чиңгил, ээр-дагыр орук эгелээн. Бисти хөгжүт чаны, хөй чугаазы-биле Эргекпен орук дургаар чалгааратпаан. Оларның аразында каттырынчыг-даа, коргунчут-даа чугаалар бар. Бодум хуумда аңаа бүзүревейн чораан мен. Чамдык таварылгаларны эмин эртир, эрини ажыр хөөреп бээр эш болган.

— Бо мозур хаакларлыг тадыр туругнуң баары-биле эрте бергеш, бичии чоктай бээр бис. Орта машинаны тургузуп кааш, даарта даң бажында кезек чокпак поштуг, каттыг кадыр сүүр артынга силерни чедирип каар мен. Кадын чыып орунда караанга тооруу көстүн кээр чер чүве. Тура [illegible] лааш, үзе тыртып, сайлап орунда магалыг-ла! Ажыы-биле чугаалаарга, тооруу-даа хөй, кат-чимвээ-даа эндерик ораа. Эрткен чылын Салаажык-биле тоорук сайлааш, сес-сес шоодайны чыып, чарып алган керээвисти ажырган бис. Аттыг-ла тооруктуг, каттыг чер! —деп, Эргекпен төнмес чугаазын база катап эгелей берди.

Ону дыңнааш, чаагым суу чайгаар сайырап келген. Кадайым ыыт чок дыңнап олур. Чуржум оол кежээки чем белеткээр дээш ону улуг-ла херекке албады ышкаш. «Кат, тооруктуг чер билир эки эрге таваржы берген-дир мен. «Чыткан теве аксынче кам-мыыл киргеш» деп чүве ол эвес ийнаан. Эртен-даа эндерик олчалыг чанар улус-ладыр бис» деп бодап, хөөремик эштиң кевей чугаазын дыңнап ор мен.

Эртенинде машинавысты ажыг черге чажыра тургузуп кааш, курут кочалдарывыс ап алгаш, Эргекпенниң соондан ужелээ базыпкан бис. Чаа танышывыстың дүүнгү мактап чугаалап орган черинге удаваанда чедип келдивис. Эргекпен аңаа кээрде бажыңындан ап алган шоодайларын кагбаан. Каттаар черивисти шинчилей бердим: улуг эвес дег пек. Кады шоолут эвес. Тарамык. Тоорук дүжүрүп апкы дег пеш-даа көзүлбес. Долгандыр көрдүм. Каракка илдигер карарып көстүр ыяш чок. Эш-даа эндепкен-дир деп бодааш айтырдым:

— Чоп мырыңай чүве көзүлбезил, соора келбээн бис бе?

— Соора боор бе. Бо турган чоклак дыттың дөзүнге эрткен чылын Салаажык-биле одаглаңып хонган бис. Көрүптээлем — Ажыр-алыр. Ам-даа [illegible] тып келдим... Ол дээрге дыт. [illegible] улуг кырган шиви чүве. Шынап мындыг. Эндепкен кончуумну! Эндег-биле өскээр эккээр чүдээмни! Буруу менде. Дүүн орукка хөөрээр дээш кудуызаалап оң талаже ээй бээр орукту эрттирипкен-дир мен. Ат болду аа. Коллуунда биске, суурувустуң үстүү талазындан ээр чер болгай. Ам дедир бадар болган-дыр — дээш, Эргекпен бисти мегелеп эккелгенин-даа тоомчага албайн, доора чудук кырынга олуруп алды.

Дедир бадар-дыр [illegible] чаңгыс аай кежээликтей чораай бис аан дээш улузум ынаашпаан. Хүнзедир кат чыггаш, чер албаан бис. Үш кижиниң кадын бириктиштирер болза, бир кочал долбас чыгы. «Ол-даа канчаар ажырбас. Хүн даарта база үнүп келир, чаңгыс чорук кааа калбазыл» деп бодаан мен.

Тайгадан бадарывыста бис үштүң чугаа-соолувус чок болган. Чүгле Эргекпен шын, [illegible] хөөреп чораан. [illegible]-даа ооң ол ужуралдарының чаңгызын-даа четче [illegible] эрттирипкен мен. «Тоо[illegible]айларым бар чүве. Оларга ийи шоодай эки шынарлыг сиген чулуп алдым. Олчалыг келген дээш кадайым меня сундулээр боор» дээш, ооң бисти кыжырып, каттырганы [illegible] ам-даа үнмээн. Оон бээр чүгле болупта ажыкчаа тывырынга ынак, мегени болгаш чылчырааш кижилерге хүнүм чок апарган [illegible].

Ш. ДОРЖУ.

МАЙ 26-ДАН 28-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Мюнгхаузенниң [illegible]». Мультфильм. 1-ги, 2-ги, 3-кү болгаш 4-кү серияларны. 9.45— А. Шкваркин — «Бодуун кыс». Телешии. 11.00 — 15.35 — Чапсар. 15.35 — «Спорт лотозы». 16.05 — «Төрээн бойдус». 16.25 — Гайананың национал байырлалы—Хамаарышпас чоруктуң хүнүнге». Кинопрограмма. 16.50 — «Звездочёт». Тележурнал.

КЫЗЫЛДАН

17.35 — «Чогаалчы болгаш үе». Дамчыдылга. 18.00 — Мультфильм. 18.05 — «Найырал». Дамчыдылга. 18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Совет композиторларның [illegible] темазынга фантазия. 19.10 — «Архитектура-81». ССРЭ-ниң архитекторларының VII съездизиниң түңнелдери. 19.35 — «Эгези». Уран-чечен фильм. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 —23.10 — «Музыка амыдыралы». Делегейниң ССРЭ-ге болур музыка фестивалынга тураскааткан тележурнал. Төңгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Шыдыраа школазы». 12.30 — Е. Шварцтың чогаадыкчы ижи. 13.15 — «Орус уран чүүл». 13.45 — С. Маршак. Амыдыралындан болгаш [illegible]. 14.35 — «Думбей хем». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм В. Шишковтуң романының ёзугаар. 1-ги сериязы — «Громовтар».

КЫЗЫЛДАН

16.00 — Уругларга фильм «Алдын бажың». Уран-чечен фильм 17.10 — «Опереттага [illegible]». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

18.00 — «Алкоголизм Эмчиниң сүмези». (Орбита-3).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Берге пласт». Телефильм. 19.00 — Телелекторий. «РКП(б)-ның X Бүгү-россия конференциязының ажыттынганындан бээр 60 чылынга». Төөгү эртемнериниң кандидады О. А. Толгар-оолдуң беседазы. 19.15 — «Вера биле Федор». Уран-чечен телефильм. 19.45 — «Сөөлгү хүн». Телефильм.

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Пифтиң ужуралдары». Мультфильм. 20.15 — «ПТУ-га канчаар. [illegible] турарыл» 21.00 — «Үе». Информастыг программа 21.35—23.00 — «Думбей хем». Хөй сериялыг уран-чечен фильм 2-ги сериязы — «Анфиса».

МАЙ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Орленок» телестудияның [illegible] корреспондентилериниң Совет [illegible] Маадыры, юридиктиг эртемнериниң доктору, профессор А. Н. Косыгин-биле ужуражылгазы. 9.50 — «Эгези». Уран-чечен фильм. 11.15— Медээлер. 11.20 — 14.15—Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35— «Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Документалдыг фильмнер программазы. 15.20— Суг адаанга чүк тывар талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу дээш. 15.40 — «Шыдыраа школазы». Разрядтарлыг кызы. Оюнуң ортузу. 16.10— «Горнистер, харылзаңар!» Пионерлерниң VIII Бүгү-эвилел слёдунда. 16.55 — Ангола Улус Республиканың национал ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — «Эзирлер». Документалдыг телефильм. 17.55 — «Отчугаш». 18.25—«Аби Зейдер ойнап тур». Фильм-концерт. 18.30—18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «Бистиң почтавыс».

МОСКВАДАН

19.25 —«Кижи болгаш хоойлу». 19.55 — Хөй сериялыг уран-чечен фильм «Күрүне кызыгаары». 2-ги фильм. «21 чылдың тайбың дээри». 1-ги сериязы. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. Төңгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 —«Силерге, ада-иелер». 12.30—Ф. Купер. Амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының арыннары. 13.15 — Ажыл-агыйжы чоруктуң лекторий школазы. 14.00—«Торгуулуг Эртем-тайылбырлыг [illegible]. 14.10—Кижиниң анатомиязы. [illegible]. «Хадаавырлыг аргылар-биле демисел». 14.40— «Думбей хем». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы — «Анфиса».

КЫЗЫЛДАН

16.00 —«Көк кызыраажы». Уран-чечен фильм. 17.25 — «Романстар. Р. Глиэр».

МОСКВАДАН

17.50 —«Кижилерге бараан [illegible]». Эртем-тайылбырлыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 —«Эстрадалыг концерт». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00—«Көзээлен дамчыдылга». 20.00—«Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Илбилиг эзирин». 20.15 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. ССРЭ-ниң шилилдек командазы — Польшаның шилилдек командазы. 2-ги ужуражылга. ЧССР-ден дамчыдылга. 21.00 —«Үе» Информастыг программа. 21.35—22.45 — «Думбей хем». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы — «Өскерлиишкин чоруу».

МАЙ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 —«Күрүне кызыгаары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 2-ги фильм—«21 чылдың тайбың дээри». 1-ги сериязы. 10.10 — [illegible] лауреады А. Литвиненко ырлаар. 10.20 — «Билдингир-бил, эзертиг». 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15 — Чапсар. 14.15—Медээлер. 14.35 — Кызыгааржы дүвүнге уткуштур документалдыг телефильмнер программазы: «Кызыгаарның [illegible]», «Ызыктыг болгаш дээп болбас». «Чанында кызыгаар». 15.30— «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 16.00 —Орус чугаа. 17.00 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң [illegible] — [illegible]». 17.15 —«Чылыг час». Концерт. 17.45—«[illegible] университеди». «Кижи [illegible] тилгени — комплекстиг арга-[illegible]. 18.15—«[illegible]».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 —«Чурттуң ховуларында». 19.15 —«Шугум—найыралдыг ог-бүле». 19.45 —«Бөгүн— Кызыгааржының хүнү». ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чоруук комитединиң кызыгаар шеригжилериниң Политэргелелиниң начальниги генерал-майор А. М. Латышевтиң чугаазы. 19.55 —«Күрүне кызыгаары». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги фильм—«21 чылдың тайбың дээри». 2-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.05 — Кызыгааржы дүвүнге тураскааткан концерт. Күрүнениң Төп концерт залындан дамчыдылга. Төңгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Бистиң садывыс». 12.30 — А. Н. Островский — «Өнчү чок кыс». Шии дугайында чугаа. 13.30 — «Алексей Саврасов». Эртем-тайылбырлыг фильм. 13.50 — «Башкыга — хөгжүм кичээлин». 14.50— «Думбей хем». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы — «Өскерлиишкин чоруу».

КЫЗЫЛДАН

16.00 — «Мээң салгалым». Телешии. 1-ги сериязы. 17.20 — «Кызыгаарның ырлары». Фильм-концерт. 17.50 — «Шепекчилер». Телефильм. 18.05 —«Экономика—камналгалыг болур ужурлуг». «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинде олаар чүүлдү сайгарып турарының дугайында. 18.30 — 18.40 — Телемедээлер. 18.45 — «Чаагайжыдылга — кижи бүрүзүнүң херээ». Дамчыдылгага улус депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүседикчи комитединиң даргазы Ш. Д. Куулар киржир. 19.15 — Чарлалдар 19.20 — «Аныяк гвардия». 19.50 — Ёгнежорге.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Илбилиг эзирин». 20.15 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. ССРЭ-ниң шилилдек командазы — ГФР-ниң шилилдек командазы. 2-ги ужуражылга. ЧССР-ден дамчыдылга. 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35 —22.55 — «Думбей хем». Хөй сериялыг уран-чечен фильм 4-кү сериязы — «Бууреашкы [illegible]».

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Даштыкы топтуң төлээзи» (2 сериялыг) 9.30, 12.00, 17.10, 20.00. «Чүүден-даа артык үнелиг». Бешки болгаш аладыгы фильмнер «Катап тургузуушкунунуң маадырлыг чоруу». «Хүлдеп катап бүткен Феникс» 15.00 шакта.

«ПИОНЕР»: «Вий» 10.00, 11.40, 15.10, 16.50, 21.15. «Адарлыг ажыл-херектиң эгезинде» (2 сериялыг) 18.30 шакта.

«КАА-ХЕМ»: «Жандарм болгаш өске өртемчей чурттугулар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шакта.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-21-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17664. Заказ [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00882

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 123 (11621) | 1981 чылдың май 27, среда | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

НОМ КЫЛДЫР ПАРЛААН

«СЭКП-ниң XXVI съездизинге байыр чедиришкиннери» деп ном үнген. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, национал-демократтыг болгаш социалистиг партияларның, совет коммунистерниң дээди шуулганынга олурушкан төлээлекчилериниң байыр чедиришкинниг чугаалары, ол ышкаш даштыкы партияларның болгаш организацияларның съездиже чоруткан байырлыг чагаалары ол номда кирген.

Политиктиг литератураның ном үндүрер чери ук номну массалыг тиражтыг кылдыр парлап үндүрген.

(СЭТА).

МОСКВАДА КЕЛГЕН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалалгазы-биле Иорданның Хашимит хаант чазаалының хааны Хүсейн Бен Талал [illegible] Москвага май 26-да чедип келген.

Хүсейн Бен Талалды аэропортка СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, албан-дажылга [illegible] уткаан.

(СЭТА).

ЭКОНОМИКА ИНСТИТУДУНГА ОРДЕН

[illegible] эртем кадрлар белеткээринге чедиишкиннерин демдеглеп, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Экономика институдун Күш-ажылдың Кызыл Туг ордени-биле шаңнаан. Бедик шаңналды институттуң коллективинге тывыскырынга холбаштыр май 25-те Эртемнерниң бажыңынга байырлыг хурал болган.

СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин хуралга чугаалаан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] экономика эртемнериниң сорулгаларынга ол доктаан.

М. В. Зимянин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчааш, чыылганнарның алгыш-өөрүүшкүнүн [illegible] институттуң тугунга орденни кадап берген.

(СЭТА).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ МУРНУКУ ОДУРУУНДА

— «Коммунистер дээрге, бистиң ниитилелдиң ёзулуг чайгылыш чок өзээ, ооң дириг мээ-медерелидир. Олар—улустуң ёзулуг революсчу авангардыдыр»— деп, СЭКП-ниң XXVI съездизин хаап тура СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Кажан кезээдеги ышкаш, амгы үеде он бирги беш чылдың баштайгы чылын боттандырып эгелээриниң авангардында база-ла коммунистер чоруп турар.

Бүгү Тывада сураглыг кижилерниң бирээзи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хоочун коммунист Дажы-Намчал Чыртай-оолович Ооржак «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөлде хойжу бригадазын удуртуп, коллективти мурнакчыларның одуруунга чедирген. Бригада он бирги беш чылдың баштайгы чылында төрүүр чүс хойдан-на 102 хураганны алган, а коммунист хойжу боду база-ла ол хиреви камгалап өстүрген. Дажы-Намчал Чыртай-оолович хой ажылының кайгамчык мастери болурундан аңгыда, идепкейлиг хөй-ниитичи, дагдынықчы. Ооң хой өстүрер талазы-биле школазын совхозтуң эвээш эвес аныяктары эртип, байлак дуржулгазын өөренип, шиңгээдип алган. Ооң аңгыда Д-Н. Ч. Ооржак Оргу-Шөлдүң хойжу бригадазында партия бөлүүн хөй чылдарда удуртуп келген.

Бүгү чурттаазында ышкаш, бистиң республиканың үлетпүрүнде, көдээ ажыл-агыйында база тудуг, транспорт, амыдырал хандырылга организацияларында болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында он бирги беш чылдың баштайгы чылының планнарын күүседиринге чүс-чүс коммунистер шак-үени мурнавышаан, күш-ажылга кайгамчык үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Оларның аразында № 1 АТБ-ниң чолаачызы, СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү А. И. Галайко, Эрзинде «Мөрен» совхозтуң хойжузу С. Н. Орус, Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү болгаш ийиги чергелериниң эдилекчизи даараныкчы Р. Т. Сумба, «Кызыл тудуг» эргелелинде тудугжулар бригадири М. Д. Шиповаленко, «Большевик» совхозтуң саанчызы Т. Д. Кара-Сал болгаш оон-даа өскелер-дир.

Бо-даа база өске-даа чижектер коммунистер кажан кезээде, кая-даа мурнуку одуругга туржуп, СЭКП кежигүнүнүң бедик адынга төлептиг деп чүвени бүзүрелдиг бадыткап турар СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдеринге болгаш партия [illegible] сорулгаларынга тураскаадып бүгү черлерге эрткилээн коммунистерниң хурал[illegible], принципчилиг чугаалар болгулаан.

[illegible] ниитизи-биле он бирги беш чылдың, ооң баштайгы чылының планнарын чедиишкинниг боттандырарынга коммунист бүрүзү авангардыг ролюн көргүзер, аңаа төлептиг үлүүн киирер, улам ынициативалыг, шудургу ажылдаар, четпестерге база ажыл-агыйжы эвес чоруктарга эптеш чок болур ээрзин олар бедик харысалга-биле билип турарлар. Боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны «Тиилелге», «Тээли», «ҮТКА 25 чылы», «Хемчик» совхозтарның, № 1 АТБ-ниң, 48-ки тудуг [illegible], Кызылдың даараныкчы фабриказының болгаш өске-даа күш-ажылчы коллективтерниң коммунистериниң хуралдары чогум-на ындыг бедик негелдениң туружу-биле эрткилээн.

[illegible] күүселип болуруунуң аргалары-даа, курлавырлары-даа бисте бар. Ынчалзажок план күүсетпес болгаш хожудап турарлар ам-даа эвээш эвес. Ынчангаш коммунистер ооң чылдагааннарын тодуур өйүнде илередип, кады ажылдап турар [illegible] сорулгаларын шиитпирлээринге идепкейлиг хандыкшыдар, планныг даалгалар күүседиринге оларның харысалгазын бедидер хүлээлгелиглер. Ынчалзажок эрткен чылдың практиказында [illegible] «Алдан-Маадыр», «Кызыгаар» [illegible] совхозтарның чамдык малчын коммунистери безин планын-даа, хүлээлгезин-даа [illegible]. Ылангыя «Кызыгаар» совхозта төрүүр чүс хойга онаашты 20—30 хураган алган коммунистер тургулаан.

Мындыг таварылгада партия организациялары түс-түс коммунистерниң ажыл-херээниң дугайында дыңнадыгларын, отчёттарын хуралдарга өйнде ап, оларның-биле эш хуузунуң беседаларын кылырын практикалаар херек.

Бүдүрүлгениң иштики курлавырларын дилеп тып, чөп ажыглаарының, ажылдың ажыктыын база шынарын бедидериниң, бүгү материалдыг курлавырларга, күрүнениң акша-хөреңгизинге камналга чурумун күштелдирериниң база күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге бедик организастыг чорукту бадыткаарының, сагылга-чурумну быжыглаарының айтырыглары коммунистерниң кичээнгейиниң төвүнге кезээде тургустунуп турар ужурлуг. Ленинчи партияның дайынчызы — коммунист бүрүзү СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылдың планнарын чедиишкинниг күүседир дээш бүгү улустуң демниселиниң авангарды болуп, ооң мурнуку одуруунга туржур [illegible].

ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ ЧАРТЫЫН ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

ЧЫЛЫДЫЛГА ШУГУМУНУҢ № 2 МАГИСТРАЛЫ

Чылыг дамчыдылгазының № 2 магистралының тудуу он бирги беш чылда найысылалдың чугула тудугларының бирээзи. Ук объектиниң тудуун чорудуп турар кол тудуг организациязы «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелели. Бо чылын № 2 магистральдың тудуунга 1,5 млн. рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип алыры көрдүнген. Эрткен дөрт айларда ында 205 муң рубльдиң ажылдары кылдынган, азы бо объектиде тудуг-монтаж ажылдарының планы 131,6 хуу күүсеттинген.

Чылыдылга шугумунуң № 2 магистралының тудуунуң дугайында сонуургадын чугаалап бээрин «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелиниң начальниги Анатолий Александрович Дрёмовтан дилээривиске ол мынчаар тайылбырлаан:

— Бистиң эргелел бо объектиниң тудуун харылап турар кол тудуг организациязы. № 2 магистральдың узуну ниитизи-биле 8,5 километрге шөйлүр. А оон бо чылын 4,5 километрин тудуп доозар. Бүгү магистраль долузу-биле 1982 чылда ажыглалга кирер болгаш электри [illegible], төнчү хоорайның бешки микрорайонунуң дужунга чедер.

Бо магистральдың бир кезиин, 5 км хирени, чер кырынга тудуп чорудар. Ындыг арга-биле [illegible] хуусаазы кыска болгаш өртээ чиик болур азы тудуг-монтаж ажылдарын [illegible] белен деп чугаалап болур. Чылыдылга шугумунуң 1975 чылда-ла ажыглалга кирген [illegible] № 2 магистраль [illegible] тудуп доозар. Ол дээрге [illegible] районнуң чылыдылга шугумун дээрбектелдир каттыжып келир-дир. Найысылалдың төп кезиинче болгаш үшкү, дөрткү [illegible] микрорайоннарга чылыг бээри, ооң одалгазы төптүккен одалга системазы кылдыр тургустунар. Ынчангаш найысылалдың чуртталга бажыңнары (Улуг-Хемниң оң талазы эриинде болгаш хамаатыларның хуусааларындан аңгыда) шуптузу төп одалга системазынче кирлейн бээри ол.

[illegible] шугумунуң [illegible] 1982-83 чылдарда база [illegible].

Келир үеде чылыдылга шугумунуң тудуу оон-даа улам[illegible]. Кызылдың хлеб, сүт, пиво заводтарының [illegible] котельназын тудар болгаш ук котельнаялдан чылыдылга шугумун шөйгеш, ону төп трасса-биле тудуштурар — деп, Анатолий Александрович чугаалаан.

Амгы үеде № 2 магистральдың тудуу план-график ёзугаар чоруп турар. Ында «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелинден коммунист, хоочун тудугжу Николай Иванович Ефримовтуң удурткан бызаанчы-бетонщиктер бригадазы, кээргелиг тудуг организациялары — «Востокэнергомонтажтың» болгаш «Энергостроймонтажтың» участоктарындан үш бригада ажылдап турар.

Бо объектиде ажыл кидин турук. Ылангыя тудуг ажылынга таарымчалыг, чылыг хүннер келгени-биле ажыл шуудаан. Тудугжулар шалыпкын ажылдап эгелей берген. Ында чүгле апрель айда 100 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылдынган азы январь-март айларда [illegible] дең.

Н. И. Ефримовтуң коммунистиг күш-ажылдың бригадазы апрельде бедик темпилиг ажылдаан болгаш тудуг-монтаж ажылдарының планын 140 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 179 хуу күүсеткен. Чылыг дүшкени-биле олар халыптарны, хоолайларның сыртыктарын салырын, бетоннап быжыглаарын болгаш бетон кудар ажылдарны хойну кылып бүдүргеи.

Оларның бригадазында [illegible] салгалыг, эки ажылдап турарлар хөй. Д. Судреков, В. Лоскарёв, О. Катеев, П. Карагатиев, В. Монастыршин, Ю. Линке болгаш оон-даа өскелер үлүг-нормазын ажыр күүседип турарлар. Бригадир Николай Иванович Ефримов ажылдың эки билир болгаш организакчы талазы-биле эш-өөрүнүң хүндүткелин чедип алган. [illegible] мурнап үрээр, ажыл шагы үзер таварылгалар чок. Найыралдыг бригада 1975 чылдан эгелеп коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп адын төлептиг-биле эдилеп келген. А бригадир Н. И. Ефримовтуң хаарек чуруу республиканың Хүндүлел самбыразынче киргенинге бүгү бригада кежигүннери [illegible].

Мурнакчы бригаданың он чугула объектиде ажылы көргүзүг [illegible] графиктен [illegible]айн, харын-даа мурнап турар. Бо чылын № 2 магистральдың 4,5 километр кезиин тудуп доозарынга тудугжулар бүзүрелдиг.

ЧУРУКТА: (оң талазындан) бригадир Н. Ефримов биле бызаанчы-бетонщиктер Д. Судреков, Ю. Линке.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

АФРИКА УЛУСТАРЫ-БИЛЕ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

[illegible] болгаш Африканың Мурнуу [illegible] улустары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының [illegible] ажыттынганынга холбаштыр май 25-те Москвага хөй-нити төлээлекчилериниң хуралы болган.

Илеткелчи— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы А. С. Баркаускас расизмниң болгаш [illegible] бурунгу болгаш туузунга чедир хосталгазы дээш, тайбың болгаш демдиле дээш, хелегей империализмниң болгаш неоколониализмниң агрессив политиказынга удур Африка улустарының демиселин совет кижилер чайгылыш чок деткип турарын чугаалаан. Хосталган чурттар-биле кады [illegible] калбартырынче, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң деткиинче [illegible] Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, бүгү совет кижилер моон соңгаар-даа [illegible] чок чорудар дээрзинге Африка улустары бүзүреп болур деп, ол демдеглээн.

Кения Республиканың ССРЭ-де элчини Э. Ч. [illegible] биле Африка чаңгыс-эп организациязының Хосталга [illegible] Жозе Хайлонза олар [illegible] Африка улустарының хосталгазынче [illegible] СЭКП-ке, бүгү совет кижилерге өөрүп четтиргенин [illegible] илереткен.

• • •

Африканың Мурнуу чүгүнүң улустары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының [illegible] программазынга дүүштүр бистиң чурттуң янзы-бүрү хоорайларынга совет хөй-ниитиниң хуралдары, найырал [illegible] эртер.

(СЭТА).

ЧУГУЛА БОЛУУШКУН

УЛАН-БАТОР. Улусчу Моолда эң чугула политиктиг болуушкунуң хүннери эгелээн. Чаа [illegible] ажылчы чоннарның [illegible] удуртукчузу — МАРН-ның [illegible] XVIII съездизинге аалдар кылдыр моол найысылал, хоорайлар болгаш үлетпүр төптери [illegible] транспарантылар-биле [illegible]. Республиканың ажыл-агыйының, көдээ ажыл-агый [illegible], [illegible] эң эки төлээлекчилери — 800 ажыг коммунистер партияның съездизинче соңгуткан.

МАРН ТК-ның чалааның ёзугаар даштыкы аалчылар — [illegible] партияларның, улус-демократтыг партияларның болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерниң төлээлекчилери Улан-Баторга чедип келген.

МАРН-ның съездизин чурт политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүң байдалынга уткаан. Аңаа белеткел үезинде партияның бүгү-ле эге организацияларынга отчёт-соңгулдалыг кампания болуп, ТК-ның долгандыр моол коммунистерниң сырый каттыжынганын ол көргүскен.

XVIII съездиге партияның ТК [illegible] «1981—1985 чылдарда МАР-ның улус ажыл-агыйын болгаш культуразын [illegible] кылыры» деп төлевилелдиң хуралдарга болган конференциялар ажылы чоннар чугаалашкан.

Съезд мурнундагы күш-ажылчы эптиг хүннеринде бүгү улустуң социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. Чурттуң үлетпүр болгаш тудуг коллективтериниң коммунистери, чер ажылдыглар болгаш малчыннар күш-ажылчы тиилелгелерин коммунистер шуулганынга тураскааткан. Съезд ажыдыышкын хүнүнге чедир МАР-га ниитизи-биле планнан ажыр 32 млн. тугрик өртектиг продукцияны кылып үндүрген.

Чуртка планга немей 10 миллион тугрикиң продукциязын берген дагырта арыгальының интернационалдыг «Эрдэнэт» комбинатының коллективи, найысылалда өске-даа үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш ажыл-агый организациялары [illegible] чедип алган. Оларның [illegible] [illegible] күзелиниң күүсеттинген.

МАРН-ның XVIII съездизи моол улустуң төөгүзүнге онза черни ээлээр. Ол болза, МАРН-ның 60 чылының болгаш Моолда улусчу революцияның 60 чылының юбилейлиг чылында эртип турары ол. Ол чылдарның [illegible] [illegible] деңнел [illegible]-биле МАРН бүзүрелдиг баштап келген.

А. ДЕНИСОВИЧ,
И. МАСЛЕННИКОВ.
СЭТА-ның тускай корр.

КЫРГЫЛДАГА ЫЯК БЕЛЕТКЕЛ—ХҮННҮҢ АЙТЫРЫЫ

Улуг-Хем — республикада эң хөй хойлуг район. Ында хойнуң саны 159,7 муң баш ажып турар. Бо чылын ол районга мал мурнуку чылдарга бодаарга, хүр ыыш ашкан. Ындыг болганда, хойдан алыр үнелиг продукция — дүк арбын болур ужурлуг. Хойжуларның чылда кылып келген чымыштыг ажылының түңнелин үндүрер үе — кыргылга кампаниязы ам удавас эгелээр. Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйлары хой кыргылдазынга канчаар белеткенип турары? Ону тодарадыры-биле каттышкан рейд бригадазының кежигүннери районнуң совхозтарынга барып, кыргылда пунктуларын белеткеп турарын сонуургап көрген. Рейдиниң материалын моон адаанда парлаан.

Ажыл-агыйжы эвес чорук

«ҮТКА 25 чылы» совхоз карын дүктүг хойлуг. Аңаа бо сезонда 24,5 муң баш хойн кыргыыр. Бир башка онаашты ортумаа-биле 3 кг дүктү алыры планнаттынган. Ол чедип алдынар болза, күрүне планы—86 тонна дүк садары күүсеттинер апаар. Ынчалзажок дүктүң чынарын болдурбайн, ону эки шынарлыг кылдыр кыргып алырынга бажы удур белеткенири эргежок чугула.

Совхозта чаңгыс кыргылда пунктузу бар. Ону шагда-ла туткан. Ам эргижирел калган. [illegible] ирик. Септелге негеттинип турар. Ындыг турбуже, пунктуну белеткээринче чүгле чаа эгелеп берген. Оон улуг тиглерни макза-биле дүй каакылаан. Соңгалар чадагай хевээр, шил [illegible].

Пунктуга барган кижи арбай чок ажыл-агыйжы эвес чорукту көрүп болур. Кыргылда машиналарның [illegible] бичии моторлары, хачылар пунктунуң иштинде үш-баш чок кылдыр октаттынган, дашының чадагай кажаа [illegible] өдекте безин ол чүүлдер эндерик чыттылаар. Херек чок, [illegible] болза, оларны болгаш, демир хүлээп алыр чер дужаар ужурлуг. Хевириң бодаарга, эрткен чылын кыргылда доостурга, ол чүүлдерни ажаап шыгжаавайн, аңаа ол-ла хевээр каапкан хире.

Пунктуга шаанда 120 электрилиг хачы турган. Ам бо сезонда 100 машинаны аңаа [illegible] тургузар дээн. Ол ажыл кылдынмаан. Хой кыргыыр [illegible].

[illegible]

Ам-даа эгелээринге белен

Хой кыргылдазынга «Ак-Туруг» совхоз шынап-ла үлегерлиг белеткенген болду. Ол ажыл-агый холушкак дүктүг 24 муң хойну кыргыыр болгаш күрүнеге 64 тонна дүктү садар [illegible] «Ак-Туругта» электрилиг 48 хачылыг, Кызыл-Дагда 62 хачылыг ийи пунктуну бо дуп септеп белеткээш, чугайлаан. Хамык машиналы аскылааш, ажылдаарын шенеп эликтирип, таарыштырып каан. Кыргыкчыларга эъш-чем белеткээр черлерни база кылган [illegible] тодараткан, чарыштың [illegible] ажылдап кылган. Дүк тывып шоодайлаар ийи пресс белен. Дүк саваланыр [illegible] болгаш шарыыр материалдарны районнуң бел[illegible] ап алган.

— Бо чылын хой кыргылда[illegible] чылдыындан 10 хонак эрте — июнь 5-те эгелээр [illegible] пунктуларын [illegible] — деп, [illegible] директору [illegible] Чигжит [illegible] — Кыргылдаңы [illegible]

[illegible]

дег мынчаар белеткенир ужурлуг. Ынчалзажок оларның войжалында «Найырал» совхозта байдал оон өске. Районда хой [illegible] бо «Найыралга» сезонда база [illegible] 34 муң чыгы хойну кыргыыр ужурлуг. Ол ажылзы дөрт пунктуга чорудар. Оларның бирээзин чаа тудуп турар, ам-даа доозулбаан. [illegible] пунктуну белеткээн [illegible]. А Чаа-Холде болгаш Кара-Талда [illegible] электрилиг машиналарны [illegible] пунктунуң иштин аштатпаан. Бис аңаа хыналда кылып чеде бергенивисте совхозтуң удуртукчуларындан чүгле [illegible] Баввуу бар болду. Кыргылда пунктуларында четпестер [illegible] ол мынчаар чугаалады.

— Чаа пунктуну удавас [illegible] боор. Чаа-Холде, Кара-Талда пунктулар[illegible]

[illegible]

«Шын», «Молодежь Тувы», «Улуг-Хем» солуннарның болгаш улусчу контрольдуң каттышкан рейдизи.

Рейд бригадазының хыналдада кырганы база бир ажыл-агый—«Улуг-Хая» Сенектиң [illegible] турда, аңаа бардывыс. Пунктуну дерип кылганы багай эвес, электрилиг хачыларны [illegible] каан. Аңаа 8 муң ажыг хойну кыргыыр. 43 машина бар. Столовая база белен. Хой кыргылдазын июнь 5-те эгелээр деп турар.

Депшилгелиг арганы ажыглаар

Хойну электрилиг хачы-биле дүргеп кыргыырының Оренбург аргазы [illegible] шиңгээттинип турар. Бистиң [illegible] удуртукчулары [illegible]-биле чугаалажып көрге, ол арганы шоолуг-ла ажыглавайн, ону нептередиринче кичээнгей салбайн турары илдең болду. Чаңгыс-ла «ҮТКА 25 чылы» совхозта ол депшилгелиг арганы калбаа-биле ажыглап турар. Аңаа кыргылдага ажылдаар 80 кижиниң 60-ы дүрген арга-биле кыргыыр. Ынчаарга «Ак-Туруг» совхозка кыргылдага киржир 110 ажыг кижиден чүгле 10 хирези Оренбург аргазын ажыглап билир. А «Найырал» совхозтуң бүгү кыргыкчыларының аразында доңгун-ле үш кижи ындыг арганы ажыглап турар. «Улуг-Хаяда» дүрген кыргыыр кижилер база хөй эвес. Бо соңгу үш совхозтуң [illegible] карын-даа хол [illegible] кыргыыр [illegible]

Хой кыргылдазынга депшилгелиг арганы ажыглаарынче бүрүн шилчиириниң үези келген. Ол арга артык шынарлыг. Бирээде, кыргылданың чорудулгазын дүргедедир. Ынчангаш дүктүң чынарын болдурбас. Ийиде, дүктүң шынары эки болур. А эки шынарлыг дүк дээрге, ажыл-агыйга орулга-дыр. Бо бүгүнү барымдаалааш, дүрген кыргыырының аргазын чер болганга нептередиринче онза кичээнгейни салыр херек.

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында кыргылдага белеткел эрткен чылдарныындан эки деп демдеглеп болур. Ынчалзажок рейдиниң айыткан четпестерин чайладырының хемчеглерин алыры районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарындан негеттинип турар. Ам белеткелди соңгаарладып болбас. Чаңгыс грамм-даа дүк черге каггбас дээш хемчег алыр херек.

Каттышкан рейд бригадазы: В. БАЗ-ООЛ, Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору, Т. ДОРЖУКАЙ, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты, Л. НАЧЫН-ООЛ, «Улуг-Хем» солуннуң корр., К. АРАКЧАА, «Шынның» тускай корр., Г. КУДРЯВЦЕВА, «Молодежь Тувы» солуннуң корр.

Көскү агитация

ЭКИ, КӨРҮШТҮГ БОЛДУРАР ДЭЭШ

[illegible]

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБААЛЫГ

Мөңгүн-Тайга — бистиң республиканың бир ырак булуңнарының бирээзи. Ынчалза-даа [illegible] хөгжүп бар чылар. Чоннуң материалдыг чаагай байдалы улам-на өзүп орар.

Мөңгүн-тайгажылар ажылдап база чурттап билир-даа улус. Ынчангаш оларга кандыг [illegible]. Бо дээрге ленинчи национал политиканың Тыва черде, тыва улустуң бөгүнгү амыдырал-чуртталгазында херээжилдир боттанып турарының тодаргай [illegible].

Төрээн Коммунистиг партиявыстың [illegible] — совет улустуң амыдыралынга төгерүлүг болгаш политиктиг улуг болуушкун. Бо хүннерде «Мөген-Бүрен» совхозтуң ажыл-ишчилери [illegible] амыдыралга боттандырар дээш ша-
ыдыкчы ажылдап турар. Эрткен өнгү беш чылдың түңнелин биле алырга «Мөген-Бүрен» совхоз малдың чүъүн аайыбиле баш санын өстүрер планын чедиишкинниг күүсеткен. Ол чорук үк ажыл-агыйының бөгүн улам бурунгаар хөгжүдеринге, оон экономиказының [illegible].

Чогум-на ларын «Мөген-Бүрен» совхозтуң парткому, ынча «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы (даргазы Ө. Салчак) СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин болгаш өске-даа материалдарын ажылчы чон нарга балбаа-биле пропагандалаар ажылды чорудуп турар.

«Мөген-Бүрен» совхозта «Билиг» ниитилели он ийи кежигүннүг. Оларда анаа-ла ат алдып алгаш чорут турар лекторлар чок. Тускай план база график ёзугаар хойжу бригадаларга, сарлык фермаларынга, суурнуң, школа, культура албан черлеринге, механизаторлар база чолаачылар [illegible] пропагандазын улам калбарткан. Өрге Сагаанович Салчак — Мөген-Бүрен ортумак школазынга үр

Лекция пропагандазы

[illegible] келген. Оон башка, лектор база пропагандист талазы-биле арга-дуржулгазы улуг. Делегей байдалының дугайында лекцияларны ол чон ортузунга он чеди чылдың дургузунда номчуп турар. Оон ынай ол совхозтуң механизаторларының ортузунга организастаан [illegible] семинарынын пропагандизи. Дуржулгалыг башкы [illegible] пропагандистиң номчуп турар лекциялары солун. Анаа дыңнакчылыг белеткенир, ону совхозтуң хүн бүрү амыдыралы-биле холбаштырар. Ынчангаш ол лекциялар дыңнакчыларның ажылдаар [illegible], совхозтуң ажылы, оон экономиказының [illegible].

Өрге Сагаанович Салчактың [illegible] лекцияларын район төвүнүң чурттакчылары улуг сонуургал-биле [illegible]. Ол районнуң пропагандистериниң семинарларынга безин чаңгыс эвес удаа лекцияларны номчаан. Дуржулгалыг лектор деп чүве моон безин [illegible].

Ол «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының ажылын акижилер дээш бичеэ эвес күжүн үндүрүп турар.

«Мөген-Бүрен» совхозта көдээ ажыл-агый, педагогика, коммунистиг мораль, экономика болгаш оон-даа өске темаларга солун лекцияларны номчуп турар. О. Ооржак, С. Моргал, Б. Үенүн, М. Норбу дээш оон-даа өске идепкейлиг лекторлар хөй.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын кижи бүрүзү эки билип алган турар ужурлуг. Съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары алган. Ынчангаш «Мөген-Бүрен» совхозтуң «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының лекторлары лекция, беседа бүрүзүн амыдырал-биле [illegible] чон ортузунга пропагандалаар дээш [illegible] ажылдың [illegible].

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Таисия Пименовна Чашина — Кызыл районда «Көк-Тей» совхозта дуржулгалыг бызаа ажаакчызы. Оон ажаалдазында 24 бызаа бар. Оларның күш-демгели шыырак. Кышкы үеде бызаа бүрүзүнге хонукта 700 грамм немелде деңзи алыр планныг турган, ортумаа-биле 754 грамм немелдени алган.

ЧУРУКТА: хоочун бызаа ажаакчызы Т. П. Чашина.

А. МЕЛЬНИКОВТУН фотозу.

ТААРЫМЧАЛЫГ

Бистиң Чыраа-Бажы, Чыргакы суурларывыска бо чылдың эгезинге чедир автобус негелдээ ийи, бир келир, чурттакчы чоннуң аргыжылгазынга дыка берге турган. Оон уламындан чоннуң талазындан хомудал. негелде-даа көвүдеп турары шын.

Чөөн-Хемчик районнуң улуг тур, баштаар черлериниң ажылдакчыларының, хамыктың мурнунда Тываның транспорт эргелелиниң начальниктериниң ындыг негелде, хомудалдарны чогуур үезинде өөренип көргениниң түңнелинде байдал дыка экижээн. Бо чылдың март 10-дан эгелеп Кызыл — Чыраа-Бажы деп 40 ажыг олуттуг улуг автобус хүннүң-не бистиңиге кээп турар апарган. Бо дээш чурттакчы чон дыка амыраан, ол улуг кичээнгей дээш хол дыңзыг, шуудургу ажылдап турарлар.

Чыраа-Бажы суурга автобус кежээ 5 шакта келгеш хонар, а эртен 7 шакта оон үнер пассажирлерин олурткаш, район төвү Чадаана хоорайже, оон ынай республика найысылалынче хаптар. Кайнаар-даа барып чорук, херек кылып алыр дээнде магалыг болган.

Кижи дээш, кижиниң чаагай чоруу, анаа таарымчалыг бүгү байдалды тургузар дээш Коммунистиг партияның, Совет чазакның ээ сагыш салыышкынынга бүттүг херечи бо-дур.

М. ЧАШ-ООЛ.

КӨРГҮЗҮГЛЕРИ БЕДЭЭН

Тожу районда «Тоора-Хем» совхозтуң малчыннары он бирги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес көргүзүглерлиг уткаан. Малдың чаш төлүн менди камгалап алган, улуг малдың өлүп хораары, чидери, оңу саатылгаары эрткен чылдынга деңнээрге, дыка кызырылган. Чижээ, бода малдың өлүп хораары 8,6 катап, шээр малдыы — 8,1 катап эвээжээн. Совхозка малдың учёт-отчёдун бо чылын экижиткен.

Мурнакчы малчыннарның саны көвүдээн. Оларның бирээзинге хойжу Бол Лопаевич [illegible]
хойжу 1975 чылда дуңгуржун төрүүр тоглуларның 100 бажынга онаапшыр 85 хураганы, дараазында чылын 100, 1977 чылда — 101 хураганны менди ап келген. Оон соонда ийи чылда база 95-тен хураганнаан.

Хойжуларның көргүзүү бо чылын бедик болган. Совхозта ниитизи-биле 100 хойга онаапшыр 94 хураган менди алынган. Кол Даш-оол-биле чарыштыг Кыргыс Палыы 100 хойдан-на 89 хураганны алган.

Малчыннар ам эрзинчилерниң кыйгырыын [illegible]

Ш. ДОРЖУ, «Шынның» корр.

ИЙИ КАТАП АЖЫРГАН

Бии-Хем районнуң совхозтарының механизаторлары тарылгазын улам калбартып берген. Бо хүннерде олар 26 муң 780 гектар черде тарылганы чорудкан. Оон иштинде «[illegible]» совхозтуң ажыл-ишчилери тарааны болгаш мал чеми культураларының хой-безин тарып алган азы 4000 гектарга тарылга чорудунган. Анатолий Болагин К-700 маркалыг трактор-биле хүнде 50 га черге чаштырылга чорударын ийи катап ажыр күүседип турар.

И. МААДЫ.

ДААЛГАЛАР КҮҮСЕТТИНГЕН

Кызылдың үлетпүр барааннар садыгның ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылдың программазын [illegible] боттандырар дээш бүгү [illegible] күүселдиринче угландырган.

[illegible] Ольга Алексеевна Петрованың удурткан коллектив социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Оон ангыда Ольга Алексеевна болуунуң хой кижилиг коллективинге «Эң эки садыгжы» деп хүндүлүг атты бээр чадап алган.

[illegible]

Садыг министерствозунуң [illegible] дамчыштыр 15 садыгжыны белеткээн. Ажылдавышаан, [illegible]

[illegible]

Б. МААДЫ

ШАТТА ХОНАШКА ЧУГАА

Наадымга уткуштур

Дыка ораплап, [illegible]

[illegible]

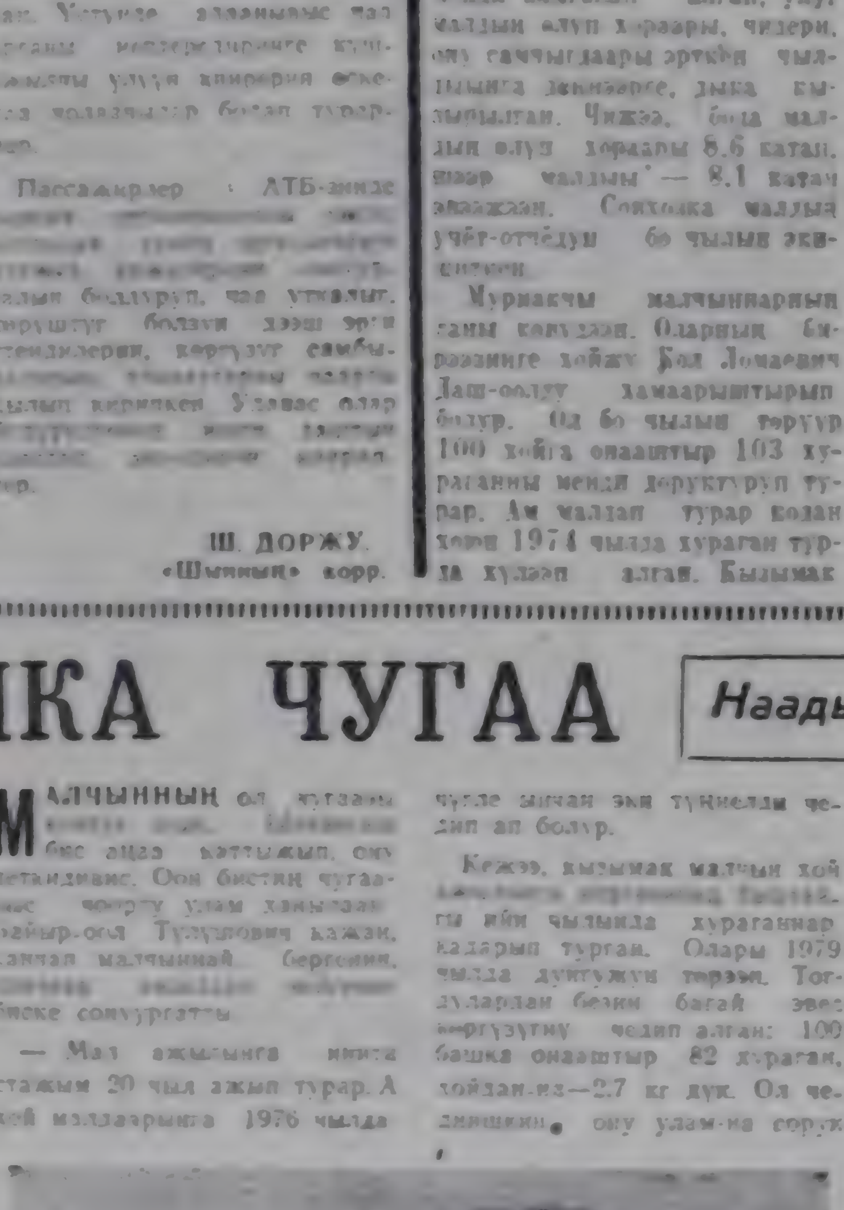

[illegible]

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: хойжу Б. Т. Сундуй.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ТАЙБЫҢЧЕ ОРУК

Грузияга Совет эрге-чагырганы тургусканындан база Грузияның Коммунистиг партиязының организастаанындан бээр 60 чылынга тураскааткан Тбилисиге болган байырлыг хуралга эш Л. И. Брежневтиң чугаазы бүгү делегейге кайгамчык улуг сонуургалды болдурган. Ооң чугаазында көдүрген чугула сан[illegible] амгы үениң эң чугула айтырыгларын политиктиг тайбың арга-биле шиитпирлээринче угланган деп, даштыкы [illegible] информация [illegible] болгаш хөй-ниити ажылдакчылары демдеглеп турар.

Чоннуң чаагай чоруунга болгаш тайбыңны камгалаарының херээнге Совет Эвилелиниң шынчызын эш Л. И. Брежневтиң чугаазы база катап тодаргай бадыткаан деп, Болгарияның төп солуннары онзалап бижээн. СЭКП-ниң XXVI [illegible] талазы-биле [illegible] тайбыңны камгалаарынче [illegible] талазы-биле чугаалажыышкыннарже орукту ажыдып турар деп, «Работническо дело» солун бижээн.

Ракета-ядролуг чепсектиң курлавырларын Европага кызыгаарлаар болгаш кызырар дугайында чугаалажыышкыннарны кызырынга ССРЭ-ниң белениң СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң баштыңы тодаргай бадыткаан-дыр деп, «Нойес дойчленд» (ГДР) солун демдеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизинге үш ай бурунгаар хүлээп алган тайбыңга ынак саналдарның [illegible]. Американың Каттышкан Штаттарынга деткиткен Израильдиң агрессиязынга удур араб [illegible] Совет Эвилелиниң [illegible] чок деткип турарын совет удуртукчу тодаргай бадыткаан деп, Ливанның «Ан-нида» солуну бижээн.

Чоокку Чөөн чүкте дүшкүүрлүг байдалга хамаарыштыр Л. И. Брежнев шыңгыы сагыш човаашкынны илерейлээн деп, Кувейттиң «Аль-анба» солуну демдеглээн. Делегей [illegible] ССРЭ илеркейлиг [illegible] кынналарны кызырын саналдап турар деп, Индияның «Нэшнл геральд» солуну бижээн.

Герман Коммунистиг партияның даргазы Герберт Мис мынча деп мэдеглээн: «Л. И. Брежневтиң чугаазы — тайбың дээш, чаа дайын кыдыраашкынынга удур СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң шиитпирлиг чоруунуң чаа херечизи-дир. Совет Эвилелиниң тайбың дээш маадырлыг демиселин Барыын Германияның коммунистери [illegible] деткип турар».

Ортумак ырактыгның чаа америк ракеталарын Барыын Европага эккеп нептерезир дугайында НАТО-нуң планы Европада байдалды баксыраткан кол чылдагаан болуп турарын Л. И. Брежнев айыткан деп, Англияның «Дейли телеграф» солуну бижээн. ССРЭ-ге болгаш ооң эвилелчилеринге удур угланган ол ракеталарны Европага нептереткен таварылгада Совет Эвилели нөмелде камгаланыр хемчеглер дугайында бодаар апаарын совет удуртукчу сагындырган деп, ол солун демдеглээн.

Чоокку Чөөн чүктүң талазы-биле делегей конференцияның [illegible] СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң баштыңы Л. И. Брежнев база катап саналдаан-дыр деп, «Ассошиэйтед пресс» деп америк агентилел дамчыткан.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ДЕМДЭЭ

Совет-румын космоска кады ужудуушкунунуң [illegible] доозулганын болгаш космонавтылар Л. Поповтуң болгаш Д. Прунариунуң Черже ээп келгениниң дугайында янзы-бүрү чурттарның информация агентилелдери дораан дамчыткан. [illegible] туруп турар.

БУХАРЕСТ. Космоска совет-румын кады ужудуушкунуң [illegible] база каттышкан экипажтың черге ээп келгениниң дугайында Румынияның парлалгазы, радиозу болгаш телевидениези дамчыткан. Ол дугайын республиканың ажылчы чоннары улуг өөрүшкү-биле болгаш байырлал-биле уткаан.

Совет-румын экипажтың космоска чорааннарының доозулган кады ужудуушкуну — Румыния Социалистиг Республиканың болгаш ССРЭ-ниң аразынга найыралдың база кады ажылдажылганың тодаргай демдээ-дир деп, «Скынтейя» солун бижээн. Космоска боттандырган нарын шенелделер болгаш шинчилелдер ийи чурттарның эртемденнериниң болгаш [illegible] аразынга чаагай [illegible] кады ажылдажылганың дугайын херечилеп турар-дыр.

«Союз-40» [illegible] черге [illegible] кииргискен репортажты хөй миллион румын телекөрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеннер. Д. Поповту болгаш Д. Прунариуну черге найыралдыг уткаанын, оларның чугааларын база дамчыткан.

Каттышкан экипажтың ужудуушкуну румын болгаш совет улустарының, өртемчейниң бүгү кижилериниң улуг сонуургалын болдурган болгаш кижи төрелгетенниң эртинезин тайбың сорулгаларга улам-на байыткан деп, «Лумя» солун бижээн.

СОФИЯ. «Интеркосмос» программазында улуг чедиишкин», «Совет-румын космос экипажы [illegible] доосканы» деп эгелерлиг дыңнадыгларны Болгарияның солуннары парлаан. «Интеркосмос» программазы ол ужудуушкун-биле [illegible] деп, Болгарияның телеграф агентилели дамчыткан. Ийи чурттарның эртемденнериниң [illegible] Л. Попов болгаш Д. Прунариу боттандырган. Совет-румын кады кылган ужудуушкун Совет Эвилелиниң болгаш Румыния Социалистиг Республиканың аразында найыралдың [illegible] кады ажылдажылганың тодаргай херечизи болуп турар.

БЕРЛИН. «Союз-40» космос корабльның экипажы болуунуң сорулгаларын чедиишкинниг күүсеткен болгаш черге [illegible] деп, «Нойес дойчланд» солун бижээн. «Союз» корабльдериниң космоска кады ужудуушкуннарының программазы [illegible] доозулган.

ПАРИЖ. Совет болгаш румын космонавтыларның орбитаның космос комплекизинге чедиишкинниг ужудуушкуну эртемниң хөгжүлдезинге [illegible] болуп турар деп, Франс пресс агентилел демдеглээн.

(СЭТА).

ФКП-НИҢ XIX СЪЕЗДИЗИ ДООЗУЛГАН

ХЕЛЬСИНКИ (СЭТА). Финляндияның Коммунистиг партиязының XIX съездизи ажылын доосканы. Фин коммунистерниң шуулганынга 520 делегат киришкен. Ажылдынмалышка 25 партияның төлээлекчилери аалдап чораан.

ФКП ТК-ның отчёт илеткелиниң болгаш съездиниң өске-даа документилериниң съезд чугаалажып, партияның удуртур [illegible].

Финляндияның Коммунистиг партиязының оралакчы даргазы Т. Синисало съездини эге сөзү-биле ажыткан болгаш ФКП ТК-ның отчёт илеткелин партияның Даргазы А. Саариннен кылган.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романовтуң чугаазы делегаттарның болгаш аалчыларның улуг кичээнгейин хаара тыткан.

СЭКП Төп Комитединден [illegible] фин улустуң улуг өннүү, Чер кырынга коммунизмниң тиилелгези болгаш тайбың дээш шылгараңгай демиселчи СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Леонид Ильич Брежневтен эң чаагай күзээшкиннерни Финляндияның Коммунистиг партиязының XIX съездизиниң делегаттарынга, чурттуң бүгү коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга ол дамчыткан.

Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның коммунистериниң найыралдың болгаш эп-сеткил [illegible] шагдаа бээрги харылзаалары холбаштырып келген деп, Г. В. Романов чугаалаан. Финляндияның [illegible] революстуг демисели Россия пролетариадының демисели-биле оон чылдарның дургузунда сырый холбажып келген. Октябрь революциязын боттандырган болгаш ооң [illegible] алыылдыныңарын камгалап [illegible] ниитге аңгы талазы-биле фин ажылчыннар база турган. Бистиң партияларывыстың даштыкы [illegible] Владимир Ильич Ленинниң ады-биле холбаалыг, ооң эш хуузунда сүмелери, фин революсчулар-биле ужуражыышкыннары Финляндияның Компартиязының [illegible] аваангарды кылдыр тургустуңарынга улуг рольду ойнаан.

Чурттуң салым-чолу дээш бедик харыысалганы угаап-билир чорук, ёзулуг патриотизи — силерниң партияңарның ажыл-чорудулгазын кезээде онзаландырып келген чүве-дир. Ажылчы чоннарның амыдыралдыг [illegible] дээш, тайбың, демократия болгаш социализм дээш бөгүн ФКП-ниң чорудуп турар ажылы чиик эвес, эрес-шудургу болгаш бүзээлиг ажыл дээрзин эки билир бис. Боттарының мурнунда турар сорулгаларны шиитпирлээриниң эң чугула негелдези кылдыр санавышаан, [illegible] эвии быжыглаарынга фин коммунистер [illegible] салып турар.

Төрүттүнгеш хүнүнден бээр 100 чылын бо чылын силерниң-биле кады демдеглээр деп турарывыс — ФКП-ниң болгаш делегейниң коммунистиг [illegible] дакчызы О. В. Куусинен марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге үнделзээш партияның чаңгыс эвии хумаа[illegible] коммунистерниң баскаланчак [illegible] оларның ниити аштырыышкыны-биле торгаттырар деп К. Маркстың сөстерин [illegible].

Финляндияның [illegible] болгаш политиктиг хөгжүлдезиниң ойу келген чугула негелделерин барымдаалааш, ФКП [illegible] улусчу интеллигенцияның [illegible] болгаш демниилге оруу-биле чурттуң бурунгаарлаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр демократтыг чугула чаартылгаларны боттандырарынче угланган программа болур кашдаа документилерни сөөлгү чылдарда ажылдап кылган. Совет коммунистер силерниң-биле [illegible] тыптырып турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизи үш хире ай мурнуу чарында доозулган деп, Г. В. Романов чугаалаан. Коммунистиг тур[illegible] бүгү делегей социализмниң [illegible] түңнелдери болгаш шиитпирлери боттуг салдарын чедирип турар. СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге Леонид Ильич Брежневтиң салган улуг со[illegible] ССРЭ-ниң [illegible] байдалын чайгылыш чок бедиилдериниң, кижиниң бүгү тала[illegible] бак болгаш боттуг программазы партияның удурткулгазы-биле Совет [illegible] тоогулуг чаалап алыын [illegible] тизинге үндезилеттинген.

Бистерниң-биле кады марксистиг-ленинчи оруктап бүгү [illegible] олуралы бистерни сорук киирип турар. Кубаның Компартиязының, Болгарияның Компартиязының, Чехословакияның Компартиязының, Германияның [illegible] партиязының чоокта чаа болгулаан съездилери оон чаа күш-биле бадыткаан.

Оон сооңда Г. В. Романов капиталистиг делегейниң таваржы бергени хамы кризистиң, капитал чурттарында чорулдаалерниң чидыглатенниниң дугайын, Совет Эвилелиниң иштики болгаш даштыкы политиказының дугайын чугаалаан.

Финляндияның Коммунистиг партиязының XIX съездизинге СЭКП ТК-дан белек кылдыр партийжа — чуруктуг Г. В. Романов дамчыдып берген. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөөгүлел хуралдың түңнел документизинге эш Леонид Ильич Брежневтиң 1975 чылда Хельсинкиге ат салганының тоогулуг актызын ол чурукта көргүскен.

Съездиге санал бергеннер [illegible] оларга оон салдарын күштел[illegible] аңгызының, бүгү ажылчы чоннарның политиктиг, экономиктиг болгаш социал эрге-ажыктарынче база эрге-ажыктарынче [illegible] тааларының болгаш барын улусчу [illegible] шиитпирлээриниң [illegible] гаиназ[illegible] айтып турганнар.

Съездиниң делегаттары, ол [illegible] төлээлекчилери тайбың дээш, дүшкүүрлүг чорукту чарылдаарының дээш, чепсекчениишкинниң [illegible] демиселди улам шыңгыы илеркейлээрилеринче боттарының чугааларынга кыйгырган. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXVI съездизинге кыйгааны совет [illegible] кип турарын илерейлээн.

Амгы үениң делегей байдалының [illegible] тиг болгаш политиктиг байдалга анализ бердинген, келир үеде партияның [illegible] ниң шуулганы базылаан.

ФКП-ниң чиигине шугуму — [illegible] тиктиг реализмге удур, демократтыг [illegible] быжыглаар болгаш социализмни тургузарының эге белеткелин тургузар дээш демиселдиң демократтыг фронтузун тургузары болур.

Совет Эвилели-биле кады ажылдажылганың улуг ужур[illegible] лээн. ССРЭ-ниң болгаш Финляндияның аразынга садыг[illegible] болгаш культура [illegible] рын бүгү хемчег-биле улам шыңгы калбартыры эргежок чугаа деп ФКП санап турар.

[illegible] Империалистерниң [illegible] шиитпирлиг өйтүр шаажыышкынны бээр [illegible] ФКП [illegible] турар. Финляндияның президентизи У. Кекконенниң дүгүрген Соңгу Европага ядролуг чепсек чок зоннуу тургузарының идеязын ФКП деткип турар.

«ФКП-ның [illegible] ажылдап, чаңгыс эвии болгаш [illegible] база съезд хүлээп алган. ФКП — ажылчын аңгының революстуг партиязы, [illegible] ажылчыннарның [illegible] демнежилгезин [illegible] каттыжыышкынның төлээлекчилериниң негеп турар. Идеологтуг болгаш политиктиг ажылдың дециплин бедиилер, ону оон бүгү ас чаалаарынга улам хөй талалыг бүдүрүктүг болдурар сорулга партияның мурнунда турар деп, ол документиде демдеглээн.

Съездиниң [illegible] боттандырар дээш шиитпирлиг быжыгаш чаңгыс эвии [illegible] куштерин организастыг сырый [illegible] быжыглаарын, бол[illegible] ажылдыр деп, ол документиде демдеглээн.

Фин улуска «Тайбың дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш чепсегленииш[illegible] кыйгырыгны съезд хүлээп алган. [illegible] болгаш Европаның бүгү Соңгу чурттуң эрге-ажыктарынга харын боо-чепсектерни кызырары болгаш дүшкүүрлүг чорукту [illegible] коммунистер санап турар деп, ол кыйгырыгда чугаалаан.

Бистер, фин коммунистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге [illegible] тайбың инициативаларга сеткил ханышкын-биле байыр чедирип, оларны бүрүн деткип турар бис деп, кыйгырыгда онзалап демдеглээн.

КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Америк империализмниң болгаш НАТО-нуң эң реакцылыг бөлүктериниң милитаристиг, [illegible] политиказы тайбыңга болгаш Европаның база бүгү делегейниң улустарының айыыл чок чоруунга шыңгыы кыжаныг болур деп, Великобританияның Коммунистиг партиязының Чиигине секретары Г. Маклеинанның баштааны делегациязының Лиссабонга чорупп турганының [illegible] кады кылган дыңнадыгда демдеглээн. Португалияның Компартиязының Чиигине секретары А. Куньял баштаан делегациязы-биле чугаалажыышкыннарны ол чорудкан.

Ядролуг «кызыл» дайын дугайында АКШ-тың пландарын, а ол ышкаш Вашингтонның хамаарыштаас чорук [illegible] демисежип турар чурттарга болуунуң политиктиг углаңгыр [illegible] политиказын ийи делегация шиитпирлиг буруу шапкан. Улус массаларын тайбың, [illegible], боо-чепсектерни дужурери дээш, Европага ядролуг чаа америк ракеталарны [illegible] пландарынга, НАТО-нуң ажыл-чорудулгазының кавызын калбартырынга удур демиселче мобилизастаазының чугулазын документиде айыткан.

Социалистиг күрүнелерниң чорудуп турары тайбың политиказының чугулазын ПКП-ниң болгаш ВКП-ның делегациялары онзалап демдеглээннер.

Фашистиг, реакцылыг диктатураларга [illegible] империализмге, колониализмге болгаш расизмге удур демисежип турар бүгү улустарны деткип турарын ийи тала илергейлээн. Анголаның, Мозамбиктиң, Зимбабвеның болгаш Намибияның улустары-биле эп сеткил [illegible] олар илереткеннер, Великобританияның болгаш [illegible] империалистиг чурттарның Мурнуу-Африка Республикага удур хемчеглерни хүлээп алырын [illegible] нарын буруу шапкан.

Великобританияның империалистиг политиказының талазы-биле Соңгу Ирландияда тургустунган байдалга хамаарыштыр дүвүреээниин делегациялар илереткен болгаш Ольстерниң улузунуң боттарының эргелери дээш демиселинге ат-сеткил [illegible] рылгазын медеглээн.

«Нийти рынокнуң» чурттарының ажылчы [illegible] эрге-ажыктарынга болгаш национал хамаарышпас чуртта дүшпейн турар ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр [illegible] партияларының туруужун талалар илереткен.

Делегейниң коммунистиг [illegible] быжыглаары дээш, амгы үениң революсчу кол күштериниң: социалистиг күрүнелерниң, капиталистиг чурттарда ажылчын [illegible] болгаш национал-хосталгалыг [illegible] аразында найыралды база кады ажылдажылганы быжыглаары дээш демиселди уламчылаарынга [illegible] ПКП-ниң болгаш ВКП-ның делегациялары медеглээннер.

АГРЕССЧИ КҮШТЕРНИҢ ЧИМЗЕНИИШКИННЕРИНГЕ УДУР

ТУНИС. (СЭТА). Араб чурттарның [illegible] ри чурттарның даштыкы херектер [illegible] конференциязы болуунуң ажылын Тунисте дооскан. Ооң [illegible] Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажып көөрген болгаш Израильдиң, империалистиг күштерниң чимзенишкиннеринге. Израиль агрессиязынга удур араб фронтузун [illegible].

Ливанның чурттакчылыг черлерин болгаш дескен палестиннерниң [illegible] Израильдиң дерзии ёзу-биле бомбалап турарын, Сирияга удур [illegible] араб министрлер шыңгыы буруу шапкан болгаш ындыг [illegible] демдеглээннер.

Кэмп-Дэвидтиң чүлээзинге [illegible] арабтарга удур саттыныкчы [illegible] буруу шаап турарын айыткан. Сирияга бүгү талалыг, ооң иштинде шериг куду-биле дузалаарын, Ливанның чаңгыс эвии, национал хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн эргезин [illegible] араб чурттарның даштыкы херектер министрлери саналдап турар. Палестинаның хостаарының организациязының олар деткип турарын [illegible] араб чурттарга эки турачыларны бүрүтпеп желээнинге байыр чедиргеннер.

Ливанга [illegible] Палестинаның хостаар организацияга сан[illegible] дузаламчызын көргүзер дугайында Тунисте дээли деннешкен [illegible] шиитпирлерин доп-дораан күүседирин араб чурттарның [illegible].

Палестинаның хостаар организациязының күскомунуң даргазы Я. Арафат конференцияның киржикчилеринге чүве чугаалаан болгаш араб чурттарның [illegible] АКШ-тың шериг [illegible] Чер ортулунуң далайынга болгаш Кызыл далайга америк шериг флоттарын моонизэн. Чоокку Чөөн чүкке АКШ-тың [illegible] ниң ол районунга тайбынга база араб чурттарның айыыл [illegible] турарын медеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Тывага болгаш Чоокку Чөөн чүкке хамаарыштыр [illegible] конференцияның киржикчилери сеткил [illegible] уткааннар. Араб чурттарның чоптуг негелделерин Совет Эвилелиниң деткиирин [illegible]. Л. И. Брежневтиң Тбилисиге чугаазынга араб улустарны деткип айытканы Чоокку Чөөн чүкке чоптуг чорукту болгаш тайбынның тиилээзинге чугула салыышкын болган деп, Палестин делегациязының кежигүнү, Палестинаның хостаар организациязының Тунисте төлээлекчизи Хакам Балави СЭТА-ның корреспондентизинге [illegible]. Араб чурттар боттарының демиселинге чавсгаалзыраас дээрзинге база катап бүзүрээннер Совет Эвилели баштаан чоптуг чорук, тайбың дээш бүгү күштер араб улустарның талазынга турзуп турар деп, ол онзалап демдеглээн.

ВЕНАДА ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРДА

ВЕНА. (СЭТА). Венаның Хофбург ордузунга Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсектерни кады кызырарының талазы-биле чугаалажыышкыннарның киржикчилериниң элчеглиг пленарлыг хуралы болган. Аңаа Польша делегацияның баштыңы элчин Т. Струляк чүве чугаалаан.

Европага чавырлыышкынның болгаш боо-чепсектерни [illegible] политиказын деткип турар Польша. социалистиг демниг каттыштырылгазының өске чурттары-биле кады сырый холбаалыг хөделип, Вена чугаалажыышкыннарынга баштайгы практиктиг түңнелдерни чедип алыр сорулгалыг хөй бүгениишкиннерни кылып турар деп, хурал соонда болган парлалга конференциязынга Т. Струляк медеглээн. Чугаалажыышкыннарга [illegible] чедип алырының чугулазы болгаш [illegible] ПУР-нуң чазааның КИО-нуң чиигине секретары К. Вальдхаймның адреезинге чоокта чаа [illegible] чугаалаа илерейлээн.

Боо-чепсектерни кызырарының ийи элчеглериниң аразында тудуш харылзаалыг болуруп хандырары чугаалажыышкыннарның төп айтырыгларының [illegible] деп, ПУР-нуң төлээзи уламчылаан. Ол харылзааны социалистиг чурттарның элээн каш тодаргай болгаш дорт чүүлдерлиг саналы-биле хандырар ужурлуг. Бир дугаарында, бирги элчегде ССРЭ биле АКШ Төп Европада шериглерин болгаш боо-чепсектерин кызырып база кызыгаарлап турда, ооң өске дорт киржикчи күрүнелери [illegible] ның чепсектиг күштериниң санын өстүрбес ужурлуг деп ында көрүп турар. Ол дээрге чоптуг болгаш [illegible].

Совет шериглериниң санын [illegible] жулга чедип алынганда Барыын Европаның чурттары болгаш Канада боттарының [illegible] бирги дугуржулганың боттаныр турар үезинде улгаттырбас деп чүвеге социалистиг чурттар бүзүрээн турар ужурлуг.

[illegible] чугаалажыышкыннарның дорт кир[illegible] тодаргай [illegible] дугуржулгазынга көрүп каан турарын социалистиг чурттарның саналдарында ооң ышкаш кииргеп. Шериг кызыра[illegible] сооңда ийи эвилелдерниң чепсектиг күштериниң [illegible] коллективтиг дең деңнелин тургузарының чурумун бирги дугуржулгага киирерин социалистиг чурттарның саналдарында [illegible] түңнелинде берген.

Социалистиг чурттарның ол саналдары Барыын талаының ооң мурнунда [illegible] деп. [illegible]

РАКЕТАЛАРНЫ КАЯА ТУРГУЗАРЫЛ?

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юта болгаш Невада деп америк штаттарга «М-Х» деп баллистиктиг ракеталарны тургузар дээн Пентагонның планынга ол штаттарның хөй-ниитизи шыңгыы удурланып турар. Стратегтиг чепсектиң чаа системазын өске черге тургузарын Пентагонның стратегтери өөренип эгелээн. Ядролуг дайынга АКШ-тың администрациязы белеткенминаан, стратегтиг чепсектиң чаа системазын чугула кылдыр санап турар. Бо темага хамаарыштыр Арт Бухвальдының фельетонун «Ньюсдей» солунга парлаан.

Юта штатка «М-Х» ракеталарны тургузарынга Мормонск хуреэзиниң чоокта чаа удурланыышкыны АКШ-тың камгалал министерствозун шыжыктырыпкан деп, фельетонист бижээн. Боттарының бажыңнарының чоогунга [illegible] айыылдыг [illegible] тургузарын американчыларның [illegible] деп кым-даа күзевейн турар болганда, ол удурланыышкын таварылга эвес болган. Чуртка нефть бе, азы ядролуг чепсек шыгжаар чер херек бе деп айтырыгны америк администрацияның шиитпирлээри кончуг берге болур.

«М-Х» ракеталарны калгалааарынга Нью-Йорк штат багай эвес чер болган туруп болур. Совет Эвилелиниң мегелээринге ол штаттың мээ ракета шахталарын база ажыглап болур. Ракеталарны метро сингарларынга тургузар болза, бистиң эртемденнеривис ядролуг [illegible] деп кажан-даа бадыткап [illegible].

Барыын талакы чурттуг [illegible] наторлар Нью-Йорк штатты [illegible] кылдыр санап турар. Ынчалдажок ол штатта [illegible] Калифорнияның [illegible] аар эвес турган болза, «М-Х» ракеталарның системазын тургузарынга таарыжыр ийик. Ол штат — президент Рейганның төрүттүнген штады-дыр. «М-Х» ракетаны Рейган кезер гей кузаар кижи болганда, ол системаны ооң библиотеказынга тургузары черле чүүлдүг [illegible] боор. Кажан ол президент [illegible] библиотека анаа дыка таарымчалыг болур ийик.

Чер шимчээшкинниң бир бээрин база уттуп болбас херек. Ракеталарны Палм-Спрингске база тургузуп болур, ынчаарга анаа чер шимчээшкинин болу берип, [illegible] часты бээрлер. Арканзас штатка «Титан» деп ракета [illegible] бир айыылчын ээрилл өскунуптарга, оон часты бергенин база сагындырар болзаш мен.

Ракеталарны черле чиңге кала тургузарыл? Таарыжыр чер — [illegible], ооң чурттакчылары ону черле болдурбас. «М-Х» ракета системазын Миннесота штатка тургузар деп шиитпирлээникти чарлаар болза, дээре боор. Канада-биле кызыгаар чоогунга оңгарларны казып эгелээр чул. Мурнуу барыын [illegible] оңгарлар казыларының орнунга соңгу чүк [illegible].

Күнне-даа ажылдап турган, [illegible] кочаалдарга ургаш, өскээр тын болур. Чер казып, оңгарлар [illegible] 1985 чылга чедир доозуп болур бис.

Бистиң национал айыыл чок чорувус чугула болганда, ол оңгарларны бир-ле черге казар херек болуп турар.

[illegible] Штаттар шериг [illegible] баазазы—бо дээрге даштыкыда америк шериг объектилериниң чүгле кыйгызы-дыр. Делегейде дүшкүүрлүг [illegible] болур оларның шериг [illegible] ниити саны 25 муң.

ЧУРУКТА: Гуантанамода шериг баазазында америк шериг корабльдери.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Театр болгаш көрүкчү

«ГОНЧАРОВКА СУУРГА КУДАЛААШКЫН»

Украин ССР-нин Ровно областының О. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының чогаадыкчы коллективиниң биске оон көргүзүү алактадыр чытай берген. 80 ажыг шии, балет артистериниң база хөгжүмчүлериниң байлак репертуарлыг аалдап келгени — Тыва АССР-ниң культура амыдыралынга [illegible]. «Бо хире хөй санныг, бо хире [illegible] шиилерлиг театр бисте бир дугаар келген...» деп көрүкчүлерниң чугаалажып турары-биле чөпшээрешпес аргажок.

Тываның хөгжүм-шии театрының залын май 9-тан эгелээш, кежээниң-не көрүкчүлер долдур [illegible]. Орус болгаш украин дылда шиилерни улуг сонуургал-биле көрүп, аалчыларга адыш часкаашкының сиңнеп келген.

Театрның 700 ажыг олуттуг залынга хоорайжыларның долдур чыглып кээп турганы — Ровнодан келген артистерниң шиилеринге, бедик мергежилдиг оюнунга кымылчыларның чоптуг үнелелиниң, акы-дуңма уран чүүлдүң төлээлеринге ынакшылының болгаш хүндүткелиниң херечизи болган.

Ровно театрының ажылдакчыларының шиилерин чарлаганын, көрүкчүлер-биле ажылдаанын мактавас арга чок. Театрның [illegible] көрүштүг чарлалдарын баш бурунгаар хоорайның бүгү [illegible] аскан. Бичии хуудус чарлалдарны автобустарга, албан организация черлеринге берип азып, көрүкчүлерни чалаан. Бистиң театрывыстың ажылдакчылары шии чарлаарынга, көрүкчүлер-биле ажылдаарынга оон үктериивистен хөй чүүлдерни өөренип алган боор деп көрүкчүлер бистер идегеп турар бис.

Ровножуларның репертуарынга кирген шиилеринден украин дылда ойнап турар ийи шии бар. Ол болза Н. Гогольдуң «Май айның дүнезинде» болгаш Квитко Основьяненконуң «Гончаровка суурга кудалаашкын» деп шиилер-дир. Бо шиилерни национал дылга көргүссе-даа, көрүкчүлер залынга хостуг олут чок турган.

Шии доостурга чыылган чон турупкелгеш, Ровнодан келген аалчыларга байыр чедирген.

Украин чогаалчы Квитко Основьяненко «Салыгжы Шельменко», «Москаль Чарывных» деп шиилерниң болгаш хөй санныг тоожуларның чечен чугааларның автору.

Оон «Гончаровка суурга кудалаашкын» деп шиизиниң кол өзээ — база-ла меңге ынакшыл, кижилерниң аразында харылзаа.

Ядыы тараачын Прокоптуң өг-бүлезинге даңгына дег чараш кыс Ульяна өзүп келген. Ашак биле кадай аныяк чаштыг кызынга аас-кежиин күзээш, ыыгууртан кижиниң оглу, угааны четпес, тенексимээр Стесько деп кижиге кадай кылдыр бериптерин дугурушкан. Ульяна чөпшээрешпейн тениргенирге, «Бис ышкаш ядыы-түреңги чорукту көрбээн сен. Тенек-даа болза бай, акшалыг кижи-дир, барып ал, чоор сен...» деп авазы чугаалап турар.

Ындыг-даа болза кымга ынакшыырын кижи бодунуң шилип алыр, чүрекке дужаар арга чок. Ульяна бодунуң үези, чойган дег хоңу сынныг Алексей дээр аныяк оолга ынак, ол дээш кыстың чүрээ саргып чоруур.

Ульянаның аалынга бирде [illegible] Стесько, бирде Алексей кээп, өг-бүле болур дугайында [illegible] ойнап-хөглеп турар. Кыстың арагачы ачазы, авазы кадай сээдең-даа болза, бай Стеськога уруун бээр дээш бүгү хемчеглерни ап турар.

Көрбээн чүвези, көрүп бээн хевээ чок солдат Скорик бо айтырыгны шииттирлээр. Ульянаның бажыңынга Стеськога уругну кудалаары-биле чедип келгеш, оп-мене арга, оюн-баштак, [illegible]-биле бүгү [illegible] вени булап тургаш, тараачын өг-бүлениң чаңгыс кызын ынакшааны Алексейге кудалаар.

Уругнуң ынакшааны Алексей-биле кудалаашкынын үезинде ыр-шоор күттүлар, сам-таңцы дынмырап үнер.

Шииниң дөпчү утказы бо. «Гончаровка суурга кудалаашкын» деп шии хөглүг, ырлыг, оюн-баштак [illegible] дүлген каттырынчыг.

Мында Скорик деп солдаттың ролюн артист Владимир Бабичниниң ойнап турары сонун, тывынгыр болгаш көрүкчүлерниң кичээнгейин баштайгы минуталардан эгелээш-ле хаара тудар.

Артист Елизавета Новохацкая ынакшаан кыс Ульянаның ролюн бүзүреңниг кылдыр ойнап турар. Оон ырлаары хөөг болгаш дыңнаштыг, хевирчараш.

[illegible] үезинде [illegible] турар эзирик кижиниң ролюн артист Владимир [illegible] дажов тывынгыр ойнаан. Ол чүве чугаалавас, чүгле шимчээшкиннер-биле [illegible] чонну кичээнгейин хаара тудар, чаптанчыг, каттырынчыы аажок.

Хөгжүмнүг, каттырынчыг [illegible] шии [illegible] [illegible]-даа, көрүкчүлер ааа бедик үнелелди берип, сонуургаан.

А. ЧАРАШ-ООЛ

АЖЫКТЫГ ХОРАН

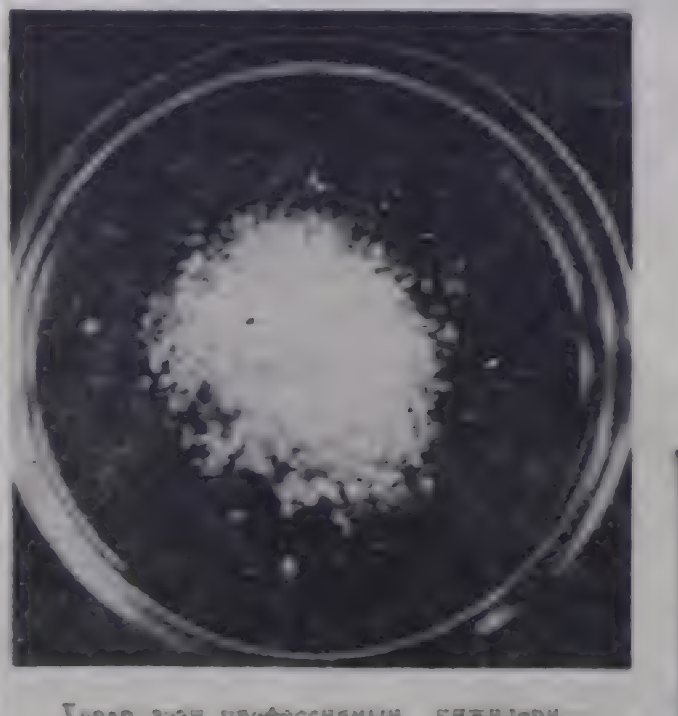

Ховар дээн профессияның кижилери — герпетологтар (чылан азыракчылары) боттарынга хамаарыштыр «чыл чылы-биле ажылдааш, граммап дужут алыр» деп чугаалап турарлар. Чуртта эң улуг дээн Ташкентиниң чылан азыраар чери чылда ортумаа-биле чүгле 150 грамм чылан хоранын ап турар.

Ташкентиниң чылан азыраар черинде чартык муң чылан бар. Ортаакы Азияның кобралары, [illegible], [illegible], эфалар мында бар.

[illegible] артемнер чылан азыраарының эң эки аргаларын дилеп, оларның санын өстүрериниң талазы-биле хөй ажылдарны кылып турар. Азыраар черге чартык чылдан ажыг үеде турган [illegible] [illegible]-биле [illegible] [illegible].

Элээн болганда катап тудуп алгаш, немежи [illegible] хоранын алыр.

Ташкентиниң чылан азыраар чери чыланның кургаг хораны-биле чурттуң чеди ийи шинчилел болгаш фармацевтика албан черлерин хандырып турар. Чылан хоранындан кижилерниң [illegible] херектиг ховар дээн эмнерни кылып үндүрүп турар.

ЧУРУКТАРДА: чылан азыраар черниң продукциязы — кристаллдар кылдыр кургатаан чылан хораны; гюрзаны поливитаминнер-биле чемгерип турары.

А. ВАНШТЕЙННИҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БУРУНГААР БАЗЫМ

Сөөлгү беш чылдарда тыва драматургтарның одуруунче аныяк шүлүкчү Владимир Серен-оол улуп келген. Оон шии [illegible] [illegible] күштелии орар. Авторнуң «Сөскеннер чечектелип турда» деп лириктиг драмазы хөгжүм-шии театрының репертуарынга кирген. «Улуг-Хем» альманахтың № 45-те үнген. Ону көрүкчүлер көргеш, номчукчулар номчааш, улуг деткимчени берип турар. Шииниң кол темазы — геологтар биле тыва малчыннарның быжыг найыралы, аныяктарның ынакшылы болгаш ажыл-иши. Драматург болуушкун чогаалын амгы болгаш эрткен үелериниң бир мөзүлеш чорулдээлеринге өзектээш, чоннуң сагыжынга чоок эстетиктиг идеяны илередирин оралдашкан. Лириктиг драманың маадырлары Азиймаа, Дондок, Оксана, Болат интернационалчы идеялар-биле хей-аът кирип, кижизиттирлгеннер болур. Тыва студент малчынның уруу Азиймааның болгаш практикант — геолог бурят Дондок Цыденовтуң ынакшылы арыг-чаагай чараш. Дондок Цыденовтуң Азиймааның [illegible] тыва [illegible] [illegible] турар. Оларның [illegible], ынакшылын көргүскени совет амыдыралдың интернационалчы [illegible] [illegible] дүшкен.

Азиймааның авазы Хандываның сорулгазы — уруун Чамбал-биле өглеп баштаар. Оон салым-чолун Чамбалдыы-биле холбаар. Ол кажар хелир. Азиймаа биле авазының [illegible] база бар мөзү [illegible] боттуг чүүлдү-дүр.

«Сөскеннер чечектелип турда» деп лириктиг драманың сюжеди малчын Чамзының өг-бүлезиниң кежигүннериниң болгаш геологтарның Чамбалдың харылзааларындан, Азиймааның, мезиниң Хандываның удурланышкак нүзел-чуткулдеринден тургустунуп болур. Кол маадырлар Азиймаа, Дондоктуң иштики-хөөнүн оларның күзел-чуткулдеринге, амгы үениң тодаргай болуушкуннарынга дүүштүр дамчыткан. Болуушкуннарның хөгжүлдезиниң дүшкүүрлүг черлеринге Дондоктуң сагыш-сеткилиниң хайнышкыннын автор көргүскен. Чижээ, чазыйлаа алыг малап оргаш, караңгы дүмбейде, малчынның чүгүрүк аъдын алыг деп эндээш, Дондок алып каан. Ол болуушкуну сюжеттиң дынзыышкыны. Оон Дондоктуң, Азиймааның сагыш-сеткилиниң [illegible] бедик чадаже көдүрлүр. Мында шииниң иштики драматизми күштелип турар. Чаъс-чайыктан тайга хемниң күштүг [illegible] кижилерниң [illegible] [illegible] шииниң [illegible] бедик [illegible].

Үер үезинде озал-ондак болган. Хандываа сугга дүшкен. Оон амы-тынын Дондок алыр. Цыденов база аар кемдээн. Берге үеде Дондокка Чамбал дузалажыр. Чедир бодавайн, чаңгыс талалап билип турган чамдык чүүлдерни Хандываа [illegible] билип алыр. Соонда кээп кадай уруунга сүме калар: «Кыска үениң иштинде кижиниң кандыг эки талалары көстүп, илерел болуруунуң аргалары барын бодуң көрген сен. Доңгакты (Дондокту) манап ал, кызым». Ынчангаш Азиймааның, Дондоктуң сагыш-сеткилиниң драмазы шииниң драматиктиг шимчээшкинин болуп турар. Аваның буянныг сүмези шииниң сюжединиң чештиннишкини, түңнели. Оптимистиг идея-биле шии төнер. Сөскенигте ынакшыл төрүттүнген, үнелиг эртинелер тывылган, ынакшылдың хоорайы тыптыр.

Лириктиг драмада эки талалар-биле чөргелештир тодаргай эвес, эрееңгей, сула чүүлдер бар. Шииниң бирги кезээниң эгезинде болуушкуннар малчынның майгынында болуп турар. Амгы үеде Тываның малчыннары өглерде чурттавышайн хевээр. Малчын амыдыралдың бир мөзүлеш национал талазы мында. Майгында чурттап турар малчыннар ховар таваржыр. Автор ниити национал чанчылдап чоп чайлап турарыл? Азы келир үени бодаан бе? Ынчалза-даа амгы амыдыралдык мөзүлеш национал чүүлдеринге доктааза чүүлдүг боор.

Ийиги кезектиң эгезинде бүзүреңчиг эвес чүүл база бар. Дээр дескилежип, улуг чаъс боор турар. Радиога хем эриинде аалдар оваарымчалыг турзун, үер боор болур деп база чарлаан.

Агаар-бойдус бергедеп, улуг чаъс-чайык келгенде, малчын кижи [illegible] мал-маганың [illegible] байыр-наадымнап чоруп турары элдеп. Ол амыдыралга [illegible]. Малчынның [illegible] мурнунда чоруп турар кылдыр көргүскен болза, [illegible] болур ийик.

Шииниң ийиги кезээниң чедиги көргүзүүнде Болаттың чугаазы тодаргай эвес. Болуктуң кызыл тукту чаалап алганы тодаргай билдинмес. Болат ажыл-иштиң түңнелдерин билбейн турар. Кандыг-даа коллективтиң кежигүнү [illegible] кижиниң түңнелдерин хире-шаа-биле билгеп турар болгай. Ниитизи-биле мындыг чергелиг четпестер бар-даа болза, «Сөскеннер чечектелип турда» деп лириктиг драманың төлептиг маадырлары бот турушттуг, тура-соруктуг, социал идепкейлиг, интернационалчы болганындан онзаланып турар.

С. ОЮН.

«АЛДЫН КЛЮШКАНЫ» — ВЛАДИСЛАВ ТРЕТЬЯККА

ССРЭ-ниң болгаш ЦСКА-ның хоккей талазы-биле шилиндек командазының вратары Владислав Третьякты 1980-1981 чылдарның хоккей сезонунуң Европаның эң эки хоккейжизи деп адаан. Хоккей специалистериниң болгаш журналистериниң «Известия» солуннуң айтырыглары-биле харызынга түңнели-биле Третьякка «Алдын клюшка» шаңналды тывысыр.

Европа хоккейиниң эң эки ойнакчызын тодарады-биле чоруткан ол айтырыглар харызынга 22 чурттардан 458 төлээлекчи киришкен. Третьяк 119 бирги, 51 ийиги, 3 үшкү черлерни алган кылдыр адаткаш, 462 санныг болган.

Ийиги черни ССРЭ-ниң болгаш Москва «Динамозунуң» халдакчызы Александр Мальцев — 453 санныг, үшкү черни 160 санныг болган чехословак хоккейжи Иржи Дала алган.

«Алдын клюшканы» Третьякка «Известияның шаңналы» маргылдааның байырлыг ажыдыышкын хүнүнде — [illegible]брь 15-те тывыскар.

(СЭТА-ның корр).

Агаар

Бөгүн республиканга кежер булуттаар, чамдык черлерге дыыраадыр чаъстаар. Соңгу-барыын чүк [illegible] хаттың дүргени секундада 9-14 метр чедер, орайтадыр дүргедээшкин секундада 18-23 метр чедир [illegible]. Дүне — 0, хүнүс 15-20 градус чылыыр.

Кызылга база-ла кежүп турар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9-14 метр чедир дүргедеп, [illegible] дүргедээшкин 18-23 метр чедир күштелир. Дүне — 3-5, а чогум хүндүс 18-20 градус чедир чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

телевидение

МАЙ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Орленок» телестудияның аныяк корреспондентилериниң Совет Эвилелиниң Маадыры, юридиктиг эртемнерниң доктору, профессор А. Н. Косицин-биле ужуражылгазы. 9.50 — «Эгези». Уран-чечен фильм. 11.15— Медээлер. 11.20 — 14.15—Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35— «Сээң күш-ажылың — сээң [illegible]». Документалдыг фильмнер программазы. 15.20— Сүт аалаанта чүк тывар тала-[illegible] ССРЭ-ниң [illegible] дээш. 15.40 — «Шылырга [illegible]». Разрядтыглар аразында Оюннуң ортузу. 16.10— «Горнистер, харыылаңар!» Пионерлерниң VIII Бүгү-эвилел слёдунда. 16.55 — Ангола Улус Республиканың национал [illegible].

КЫЗЫЛДАН

17.30 — «Ээрлер». Документалдыг телефильм. 17.55 — «Отчугаш». 18.25—«Абы Зейлер ойнап тур». Фильм-концерт. 18.30—18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «Бистиң почтавыс».

МОСКВАДАН

19.25—«Кижи болгаш хоойлу». 19.55 — Хөй сериалыг уран-чечен фильм. «Күрүне кызыгаары». 2-ги фильм. «21 чылдың тайбың дээри». 1-ги сериязы. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. Төнгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг ужуруглар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 —«Силерге, ада-иелер». 12.30—Ф. Купер. Аныяк [illegible] [illegible] 13.15 — [illegible] 14.00—«Тере [illegible]». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.10—Кижиниң анатомиязы, физиологиязы болгаш гигиеназы. «Халдавырлыг аарыглар-биле демисел». 14.40— «Дүмбей [illegible]». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы — «Анфиса».

КЫЗЫЛДАН

16.00 —«Көк кылыраш». Уран-чечен фильм. 17.25 — «Романстар. Р. Глиэр».

МОСКВАДАН

17.30 —«Кижилерге бараан болуушкун». Эртем-тайылбырлыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 —«Эстрадалыг концерт». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00—«[illegible]». 20.00—«Тамчыктыг уяңар, чаштар!» «Илбилиг экран». 20.15 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Польшаның шилиндек командазы. 2-ги ужуражылга. ЧССР-ден дамчыдылга. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35—22.35 — «Дүмбей [illegible]». Хөй сериалыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы — «[illegible]».

МАЙ 29-ТАН 31-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 29-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 —«Күрүне кызыгаары». Хөй сериалыг уран-чечен фильм. 2-ги фильм —«21 чылдың тайбың дээри». 2-ги сериязы 10.15 — «Сылдысчыгаш». Уругларга [illegible]. 11.05 — РСФСР-ниң улустуң артизи Ф. Лузанов ([illegible]) [illegible]. 11.25 — Медээлер. 11.30 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35—«Мээң оруумга туруп алма». Документалдыг телефильм. 15.25 — «Хөглүг спорттар». [illegible] дамчыдылга. 16.10—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның Улуг хорунуң биче бөлүүнүң күүселдези. 16.25—«Москва чоогунга ужуражылгалар». 16.55 —«Маргылдаа-клуб». 18.15 — —«Татар АССР-ниң улустуң артизи Р. Ибрагимов ырлап тур».

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 —«Тарноги» деп тоол». Документалдыг телефильм. 19.10 — [illegible] Ю. А. Летуновтуң беседазы. 19.40 —« Эртип болур шыйыг». Телешии. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35 —21.55—«Чедае, кыстар!» Телеконкурс. Чапсарда — Бөгүн [illegible]. Информастыг ужуруглар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 —«БАМ-ны тудуп тур бис». 12.30 —«Эртенги хүннүң расписаниези». Уран-чечен телефильм. 13.50 — «Ленинградтың айлан-куштары». Фильм-концерт. 14.00—«Дүмбей [illegible]». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы—«Буу-[illegible]».

КЫЗЫЛДАН

16.00 —«Мээң салгалым» Телешии. 2-ги сериязы. 17.35— «Виктор Малыгин болгаш оон ажыл-херээ». Телефильм. 18.00 —«Чүс оруктуң бирээзи—сээңии». 18.30—18.45—Телемедээлер. 18.45—Чарлалдар. 18.50 —«Культура болгаш амыдырал». Дамчыдылга

МОСКВАДАН

19.20 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. Италияның [illegible] — ССРЭ-ниң шилиндек командазы [illegible] дамчыдылга. Чапсарда —«Тамчыктыг уяңар, чаштар!». Мультфильм. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35—[illegible] [illegible] Назым Хикметтиң [illegible] [illegible].

МАЙ 30-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». Информастыг программа. 8.40—«Эртенги [illegible]». 9.15—«[illegible]». 9.45—«[illegible]» шимчээшкин дээш». 10.15— Музейлер болгаш делгелге залдарылап». Архангельскоеде музей. 11.05—«Эки бараанларны хоюңар». 11.35 — «Номчулга дээрбээ». 12.20 —«Спортлото» [illegible]. 12.30 —«Кижи. Чер. Октаргай». 13.15—«Дирит амытаннар дугайында». 14.15 — Моол Арат Республиканың Күрүнениң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 14.45— Кыска метраждыг «Аист оглу» деп телефильм. 15.25—Бөгүн делегейде. 15.40 — Делегей конкурстарының лауреады Н. Гавриловaның күүселдези. 15.50 — «Айтырыглар — дилээшкиннер — шиитпирлер». Политиктиг тайылбырлакчы Л. А. Вознесенский эрттирер. 17.20—«Челээш». Улустуң чогаадылгазының IV Делегей фестивалының [illegible] Афганистан. 17.55 —«9-ку студия». 18.55— 19.10 — Чапсар. 19.10 —«Музыкалыг [illegible]». Фильм-концерт. 19.55—Экранда — кинокомедия». «Ийи өңнүк, мо-[illegible]». 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35 —«[illegible]». Ереванда дамчыдылга. 22.00—23.44—футболга делегей чемпионадының [illegible] [illegible] командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. [illegible] Чапсарда — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

11.20 — «Шылырга [illegible]». [illegible] Оюннуң [illegible]. 14.00— ССРЭ-ниң улустуң артизи Р. Джамановa ырлаар. Алма-Атадан дамчыдылга. 15.15 — «Кинокөрүкчүнүң демдеглели». 16.00 —А. Корнейчук — «Чүректиң чудаажы». Күрүнениң Ев. Вахтангов аттыг академиктиг театрының [illegible]. 18.15— «Олимпий регатазының [illegible] [illegible]». Фильм-концерт. 19.00 — «Кино аян-чоруктар клуву». 20.00 — «Тамчыктыг уяңар, чаштар!» «Илбилиг экран» 20.15 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. ССРЭ-ниң шилиндек командазы— Турцияның шилиндек командазы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35— 23.00— «Быжыг дөңдө». Уран-чечен фильм.

МАЙ 31-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Эртенги [illegible] [illegible]!» 9.05— «Чоон чуктуң чечен миниатюралары». Фильм-концерт. 9.30 — «Будильник». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 11.00 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.15 — «Көдээлей дамчыдылга. 13.15 — «Музыкалыг киоск» 13.45— «Футбол тайылбыры» 14.15 — Д. Васеев «Сеңээ амыдыралы харыңдым». Москваның М. Н. Ермолова аттыг театрының фильм-шиизи. 16.35 — «Амыдыралче путёвка». 17.35—«Белгии [illegible]». Документалдыг [illegible]. ССРЭ-ниң [illegible] министри В. В. [illegible] кирижир. 17.55—«Делегей панорамазы». 18.40 —«Сээң хуунуңуң өңнери». Документалдыг телефильм. 18.50—19.05 — Чапсар. 19.05 — «Бистиң байыр чедиргенниивисти хүлээп ап көрүңер». Химиктиң хүнүнге музыкалыг программа. 20.00 — «Кино аян-чоруктар клуву». 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.15 — «Кинопрограмма». Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Кадыкшыл». 15.05 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. Югославияның шилиндек командазы— ССРЭ-ниң шилиндек командазы. ЧССР-ден дамчыдылга. 16.25 — «Челээш». Улустуң чогаадылгазының IV делегей фестивалының телепрограммазы. Финляндия. 17.00 — «Омега» деп вариант». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы. 18.20 — Күрүнениң улустуң Н. Осипов аттыг академиктиг хөгжүм херекселдериниң концерти. 18.55 — «Билдингир-даа бол, эллеңгир». 20.00 — «Тамчыктыг [illegible]». 20.15— Футболга ССРЭ чемпионады. Рапира. Хеертээннер ЦСКА-ның футбол — чиик атлетика комплекизинден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.50—«Кара далайже». Уран-чечен фильм.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ЧИТАЖЫЛАР ТИИЛЭЭН

Бистиң чуртувуста ча адарының маргылдаалары сөөлгү чылдарда улам нептерээн. 1957 чылдан бээр ча адарынга секциялар тургустунуп, баштайгы маргылдаалар эгелээн. А 1971 чылдан бээр ча адары ССРЭ-ниң [illegible] [illegible] кирген.

Бистиң республикага ча адарының баштайгы секциязын 7 чыл бурунгаар Кызылда уругларның спорт школазынга ажыткан. Аныяктарның VI Бүгү-россия спортчу оюннарының ча адарынга белеткел маргылдаалары Кызылга бир дугаар болуп эрткени ча спортчуларның [illegible] [illegible] көргүзүп турар. «Совет Тываның 5 чылы» аттыг стадионга 4 хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелдери ам тодараан. Баштайгы хүнден эгелеп Чита областың оолдар-даа, уруглар-даа командалары багай эвес түңнелдерни көргүзе берген. Ынчангаш олар бо [illegible] [illegible] [illegible] болур. Ча адарының Бүгү-россия маргылдааларының түңнел оюннарынга киржир 6 команданың бирги одуруунга бүзүрелдиг-биле кирген. Бистиң ча адыкчыларывыстан ол түңнел оюннарга киржир эргени [illegible] [illegible] [illegible] алган.

Дүүн маргылдааның түгүн [illegible] — Читаның спортчулары дүжүрген. Аңаа эң эки түңнел дээш «Молодежь Тувы» солуннуң тускай шаңналын Читаның ча адыкчызы Наташа Болотовага тывыскан. Ол кымдан-даа хөй — 2381 санны алган. Ол ышкаш тус черниң спортчуларындан хөй санны часпайн атканы дээш [illegible] «Тываның аныяктары» солуннуң тускай шаңналын тывыскан.

Маргылдааның [illegible] ри коллдуунда 8-10 класстарның [illegible]. Ындыг-даа болза оларның аразында чурттуң аныяктарының шилиндек командазының [illegible] база бар.

Н. ЭРГЕПМАА.

ЧАРАШ АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛАП ТУРГАШ...

Эрткен дыштаныр хүннерде элээди оолдар аразында дзю-до хүрежинге республика маргылдаазы Кызылга болган. Ук маргылдаага Кызылдың, Чадааның, Кызыл районнуң спорт школаларының өөреникчилери чемпион ат дээш күжүн шенешкеннер. Маргылдаа шаңналдыг чер дээш чидиг спортчу демиселге эрткен. Чүге дээрге аңаа шыырак дээн дзю-доисчилер хүрешкен. Оон ангыда аныяк мөгелерниң арга-мергежилин бедидер сорулга-биле чамдык тренерлерниң хүрежирин база чөпшээрээн. Мөгелерни беш деңзиге чарган.

Мөгелерниң аразынга шаңналдыг черлер дээш болган түңнел оюннар чидиг спортчу демиселге эрткен. Кызылдың № 2 школазының өөреникчилери Р. Ондар, А. Шавыраазы Кызылда спорт школазының тренери А. Хертек өөреникчизи Артур Хертекти түс-гузунда октаагш, I—II чер дээш хүрежир эргени чедип алганнар. 57 килограмм чедир деңзиге элээди оолдар аразынга дзю-дога республика чемпиону, № 2 школаның өөреникчизи бирги разрядтыг Орлан Ойдупаа хүрештиң техниказын эки билириниң талазы-биле өске мөгелерден онзаланып турган. 62 килограмм деңзилиг мөгелерниң аразындан № 2 школаның өөреникчизи Андрей Биче-оол Кызыл районнуң төлээзи Олег Тевекти, Василий Хүрагаш Сергей Кондрашовту тиилээш, түңнел оюнче үнген. 68 килограмм деңзиге ийиги разрядтыг Валерий Сыпаа Чөөн-Хемчиктен келген чаа хүрежип чоруур Хеймер-оол Ондарны, чоокта чаа РСФСР-ниң НХМ-ниң ажылдакчыларының аразынга болган дзю-до маргылдаазынга бешки черни ээлээн, республиканың «Динамо» спорт ниитилелиниң чемпиону Д. Лоовай студент Юрий Шаравиниң чүске даашкылыг арга кылгаш тиилээннер.

Деңзи аайы-биле дзю-до хүрежинге бирги—үшкү черлерни аразында мөгелер алган: **53 кг.** 1. А. Хертек. 2. Р. Ондар. 3. А. Шавыраа, О. Тепек. **57 кг.** 1. О. Ойдупаа. 2. М. Түлүш. 3. О. Хомушку, М. Мукур. **62 кг.** 1. В. Хураган. 2. А. Биче-оол. 3. М. Очур. **68 кг.** 1. Д. Лоовай. 2. В. Сыпаа. 3. Х. Ондар, А. Дандаиян. **75 кг.** 1. В. Сымчаа. 2. Е. Ондар.

Э. МОНГУШ.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң бот-өөредилге салбыры дараазында мергежилге өөренирин күзээннерни бирги курска хүлээп алырын чарлап тур:

Математика.

Орус дыл болгаш литература.

Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы.

Биология.

Кирериниң экзаменнери июнь 2-ден 14-ке чедир дараазында эртемнерге болур:

«Математика» мергежилге — математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дыл болгаш литературага (бижимел-биле);

«Орус дыл болгаш литература» мергежилге — орус дыл болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле);

«Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы» мергежилге—орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле).

«Биология» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле).

Билдириишкиннерни июнь 1-ге чедир дараазында документилерни мыып кошкаш, чорудар: ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), күш-ажыл дептериниң хоолгазы, № 286 майык ёзугаар эмчи шинчилгези, ажылдап турар черинден характеристика, билдириишкин, 3х4 хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Документилерни дараазында адресче чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. Пединститут. Бот-өөредилге салбыры. Телефон: 2-20-36.

КИНО

МАЙ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Даштың тоотуң толээзи» (2 серияның) 9.30, 12.00, 17.10, 20.00. **«Чүү-ле-даа артык үнелиг».** Бешки болгаш алдыгы фильмнер: **«Катап тургузуушкуннуң маадырлыг чоруу», «Хүлдеп катап бүткен «Феникс»** 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кызыгаар мыыы Алый» 10.00, 11.30, 14.50. **«Болуушкуннуң хөлегезинден дүрген»** 16.20, 18.10. **«Дүне болгаш таңнарында»** 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кеже этти парын байдал» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ДОСААФ-тың Кызылда маттышкан техниктиг школазы секретарь-машинистерниң хүн-[illegible] курстарынга хүлээп алыышкынны чарлап тур.

8-10 класстарны дооскаңнарны хүлээп алыр. Өскээртен келгеннерни чурттаар чер-биле хандырар. Кичээлдер июнь 1-де эгелээр.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, [illegible] 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, [illegible] 2-31-75, [illegible] 2-23-54, [illegible] 2-21-47, [illegible] 2-31-75, [illegible] 2-12-45, солун келбээн таварылгада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 1246.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектерлери талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчулары, бажың № 1). ПГ — 00173

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 124 (11622) | 1981 чылдың май 28, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кор.

Орбитаның «Салют»-6 — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге башкарар үр космос ужудуушкуннарын болгаш «Интеркосмос» программа талазы-биле делегей экипажтарының ужудуушкуннарын белеткээринге база чедиишкиннинг боттандырарынга киришкен эртемденнерге, конструкторларга, инженерлерге, техниктерге, ажылчыннарга болгаш космонавтыларга, бүгү-ле коллективтерге болгаш организацияларга

Эргим эштер!

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувус космостун тайбың шинчээлиин алырынга чаа магалыг тикилелгени чедип алган. Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге совет космонавтыларының башкарар үр ужудуушкуннарының база «Интеркосмос» программа талазы-биле делегей экипажтарының ужудуушкуннарының программазы чедиишкинниг доозулган.

Космос делгемин шинчилээриниң болгаш ажыглаарының талазы-биле Совет Эвилелиниң ылгаргаңгай чедиишкиннери бүгү делегейге калбаа-биле билдингир. ССРЭ-ниң хамаатызы Ю. А. Гагариннинң «Восток» корабльге чээрби чыл мурнунда космоска баштайгы ужуудуушкуну 108 минута үргүлчүлээн. Орбитаның «Салют-6» эртем станциязы үш чыл сес ай ажылдап турар. Ынчаарга оон ийи чыл хирезин — башкарар режимге эрттирген. Ол хире үр космос программазын бир-ле дугаар боттандырган. Космос делгемин тайбың сорулгаларга шинчээлип алырының планнарын СЭКП-ниң удуртулгазы-биле хажык чок боттандырып турар совет кижилериниң карак кызыл күш-ажылының ачызында ол чорук болдунар аргалыг болган.

Фундаменталдыг эртемнерни хөгжүдериниң база улус ажыл-агыйынга практиктиг ажыглаарының эрге-ажыктарын барымдаалааш, геофизиктиг, астрофизиктиг, технологтуг, физика-техниктиг болгаш медика-биологтуг шинчилелдериниң база шенелделериниң улуг комплекизин орбитаның «Салют-6» станциязынга күүсеткен. Черниң бойдус курлавырларын калбаа-биле шинчилээрин болгаш Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарының девискээрин чурукка тырттырарын чоруткан. Космос ужудуушкунунуң байдалдарынга янзы-бүрү материалдарны база чайырлаашкыннарны алырының технологиязын ажылдап кылырынга улуг дуржулгазы мөөннеттинген. Чоруткан шинчилелдерниң болгаш шенелделериниң түңнелдерин улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының эртем-шинчилел болгаш бүдүрүлге организацияларын ажыглап турар. Деңээ чок чоруктуң байдалдарынга чаа материалдарның хевирлери база алдынган.

Автоматтыг «Прогресс» чүък корабльдериниң дузазы-биле чедирер одалга, янзы-бүрү материалдар, дериглиг болгаш приборлар-биле «Салют-6» станцияны доктаамал хандырарының принципиалдыг чаа системазы бедик ажыктыын көргүскен. Орбита станциязының аңгы-аңгы борт системаларын база дериглиглерин катап тургузар талазы-биле ооң септелге-профилактика ажылдары чедиишкинниг күүсеттинген, ол чорук станцияның ажылдаарының үргүлчүлелдиин боттуу-биле улгаттырарының аргазын берген. Сайзыраңгайжыткан «Союз-Т» сериялыг космос корабльн шенеп көөрүн болгаш эликтир ажылдадырын «Салют-6» станция-биле кады ужудуушкунга чедиишкинниг чорутканы, ол корабльдиң ажыглаар чорук космос [illegible]

[illegible]

СЭКП Төп Комитеди — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму — ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели

СОВЕТ-ИОРДАН ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Совет-иордан чугаалажыышкыннар май 26-да Кремльде эгелээн.

Чугаалажыышкыннарны совет таладан — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, [illegible]

[illegible] ...ретариадының начальниги ызыгуур салгаан Раад Бен Зейд, эжелеткен девискээрлер херектериниң талазы-биле министр Хасан Аннс Ибрагим, даштыкы херектер министри Марван Аль-Касем олар чорууп турар.

Чоокку Чөөн чүкте байдалдың болгаш ол районга чоп-туг болгаш быжыг тайбыңны [illegible]

[illegible] ...дурган дайынзырак империалистиг бөлүктерниң ондактыг хөделишкиннеринге удур Совет Эвилели тайбыңның, улустарның эргелерни хүнду-лээриниң, оларның айыыл чок чоруун хандырарының, даштыкыдан холгаарлаашкын чокка хостуг хөгжүүрүнүң политиказын утландырып турар деп Л. И. Брежнев демдеглээн.

[illegible] ...дыг дүшкүүрлүг чоруктуң күштелгенинге холбаштыр ханы сагыш човаашкынын ийи талалар илергейлээн. Чоокку Чөөн чүк талазы-биле делегейниң чаа конференциязынга соңуургалдыг бүгү талаларның чугле коллективтиг күженишкиннери-биле ындыг таарыштыр шиитпирлээшкинни чедип ап болурун Л. И. Брежнев он... [illegible]

...чурттуң ниитики херектеринге ооң кармызы-биле холгаарлап турарын шыңгыы буруу шапкан болгаш Ливанда байдалды дүрген экижидериниң, ооң бүрүн эргезин база девискээр талазы-биле бүдүн чоруун камгалаарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Тургустунган аңгы байдалдың үезинде боттарының [illegible]

[illegible] (СЭТА).

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа Иорданияның Хашимит Хаан күрүнезиниң Хааны Хусейн Бен Талалга аллар болдурган дүштеки шайлалганы Кремльдиң Улуг ордузунга май 26-да кылган.

Хусейн Бен Талал-биле кады оңу үдеп чоруур албанның чугаалай кижилери шайлалгага келген.

Совет таладан шайлалгага Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчылары, ССРЭ-ниң Министрлери, ССРЭ-ниң күрүне комитеттериниң даргалары, албаның өске-даа кижилери келген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев шайлалгага чүве чугаалаан.

[illegible]

(Уламчызы 3-кү арында).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Дээрги мындаагылар!
Хүндүлүг иордан аалчылар!
Эштер!

Совет Эвилелинге найыралдың аян-чоруун кылып Иорданиядан чедип келген хүндүлүг [illegible] байыр чедирери ол [illegible] Бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларның чедиишкинниг хөгжүп турарын бо аян-чорук болгаш эгелээн совет-иордан чугаалажыышкыннар бадыткап турар-дыр.

Иордания — улуг эвес чурт. Ынчалзажок күрүнелериниң политиктиг деңзээзин оларның девискээриниң хемчээли болгаш чурттакчы чонунуң саны тодаргайлавайн турар болгай. Ол [illegible] херектеринге угланыышкыны, эртемчейте тайбыңны хандыларынга оларның салыышкыны тодаргайлап турар. Тайбыңны — улус бүрүзүнүң бүрүн эргелерин хүндүлээринге болгаш өске чурттарның херектеринге аңгы чурттарның [illegible]

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

[illegible]

ПРОГРАММА ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗУЛГАН

Космонавтылар Владимир Ковалёнок болгаш Виктор Савиных Черде

(СЭТА-ның дыңнадыы)

1981 чылдың май 26-да Москваның-биле 16 шак 38 минутада турда космонавтылар эштер Владимир Васильевич Ковалёнок болгаш Виктор Петрович Савиных орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге [illegible] программаны чедиишкинниг күүсеткенинин соонда черле ээп чедип келген.

«Союз Т-4» корабльдиң кудулап бадар аппарады Совет Эвилелиниң девискээринде айыткан районунга Джезказган хоорайның чөөн талазында 125 километр черле кээп хонуп алган.

Хонупкан черинге кылган эмчи шинчилгези оларның орбитага ужудуушкунну болгаш черге ээп кээрин-даа эки байдалдыг эрттиргенин көргүскен.

Эштер В. В. Ковалёнок болгаш В. П. Савиных олар боттарының ужудуушкунун 1981 чылдың март 12-де «Союз Т-4» [illegible] 13-те орбитаның «Салют-6»—«Прогресс-12» комплекс-биле [illegible] соонда космонавтылар ооң иштинге ажылдап эгелээннер.

Космонавтылар 75 хонук иштинде ужудуушкунунуң [illegible]

...ужудуушкунунуң факторларының салдарын өөренип көөр талазы-биле хөй санныг медицина-биологтуг шинчилелдерни база күүсеткен.

Социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазының «Интеркосмос» программазы [illegible] гаар космонавтылар Владимир Ковалёнок болгаш Виктор Савиных-биле [illegible] комплекизинге Моол Арат Республиканың болгаш Румынияның Социалистиг Республиказының [illegible] биле ол чурттарның катчыжыкан экипажтары база ажылдаан.

1977 чылдың сентябрь 29-та орбитаже салып үндүрген «Салют-6» станцияга беш кол экспедицияларның болгаш аалчылыг чедериниң он бир экспедициязының программаларын [illegible] 676 хонук [illegible] «Союз Т» [illegible] Чыктуң [illegible] ажыглап турган, башкарылгалыг комплекстерин хандыр... [illegible]

...тиңде «Союз» совет космос корабльдеринге болгаш «Салют-6» эртем станциязынга чурттар аразының төс экипажтарының ужудуушкунун кылган. Чер чоогунуң орбитазынга совет космонавтылар-биле кады Чехословак Социалистиг Республиканың, Польша Улус Республиканың, Германнын Демократтыг Республиканың, Болгария Улус Республиканың, Венгр Улус Республиканың, Вьетнам Социалистиг Республиканың, Куба Республиканың, Моол Арат Республиканың болгаш Румынияның Социалистиг Республиказының хамаатылары бо... ажылдаан. Совет Эвилелиниң болгаш национал эртем академияларының эртемденнериниң кады ажылдап кылганы эртем шинчилелдерин күүсеттириниң үезинде «Интеркосмос» программазының [illegible] эртем аппаратураларын ажыглаан. «Салют-6» станцияга кыдыры-биле социалистиг дем каттыжып... [illegible]

[illegible] 1978 чылдың марттан 1981 чылдың майга чедир үениң иш... [illegible] ажыглап турар шылгараңгай чедиишкин кылдыр кирер.

Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы эш В. В. Ковалёнокту Ленин орден болгаш «Алдын Сылдыс» ийиги медаль-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космиктиг ужудуушкунну үр үеде боттандырганы база эрес-дидим болгаш маадырлыг чорукту кылганы дээш Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы эш Владимир Васильевич Ковалёнокту Ленин орден болгаш «Алдын Сылдыс» ийиги медаль-биле шаңнаар.

Совет Эвилелиниң Маадыры В. В. Ковалёноктуң маадырлыг чорууунуң демдээ кылдыр ооң төрүттүнген черинге хүлер тураскаалды тургузар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль.
1981 чылдың май 26

Ужудукчу-космонавт эш В. П. Савиныхка Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космиктиг ужудуушкунну үр үеде боттандырганы база эрес-дидим болгаш маадырлыг чорукту кылганы дээш ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Виктор Петрович Савиныхка Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскаш, Ленин орден болгаш «Алдын сылдыс» медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль.
1981 чылдың май 26

Эш В. П. Савиныхка «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» атты тывсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космиктиг ужудуушкунну боттандырганы дээш эш Виктор Петрович Савиныхка «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» атты тывсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль.
1981 чылдың май 26.

БЕДИК НЕГЕЛДЕ ЁЗУГААР

Машина тудуужуларының Бүгү-эвилел хуралынга продукцияның шынарын болгаш техниктиг деңнелин бедидер база металл камналгазының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол май 26-да, Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залынга болган.

Хуралдың ажылынга эштер А. П. Кириленко, Н. А. Тихонов, В. И. Долгих, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң ЭА-зының президентизи академик А. П. Александров, [illegible] удуртукчулары, [illegible] специалистер, инженерлер, эртемденнер киришкеннер.

Эш Л. И. Брежневтиң хуралдың киржикчилеринге чедирген байырын чыылганнар дыңмиттиг адыш-часкаашкыннары-биле уткааннар. Ол байыр чедириишкинни А. П. Кириленко номчаан.

Ала-чурттуң машина тудуушкуну чаа беш чылче эртем-техниктиг болгаш бүдүрүлгениң чаа күш-биле кирген [illegible] демдеглээннер. Улус [illegible] тиг деңнелгезин бүрүн-биле тодарадып турар продукцияны бүдүрүп үндүрер талазы-биле күчү улгаткан.

Партийжи съездиниң негел... [illegible] Ынчалза-даа чамдык [illegible] ...теллериниң болгаш приборларның [illegible] үениң негүүр стандартынга дүүшпейн турарын база анаа айыткан.

Улус ажыл-агыйының техниктиг эде дериглегези болгаш оңу сайзыралдың деңнелги оруунче шилчидериниң 80 чылдарда доозары — машина тудуушкунун [illegible] ...нарын дарый экижидерин бир [illegible] негеп турар.

Чурттуң техниктиг деңнелдиң болгаш машина тудуушкунун чугула продукциязының шынарын, бүдүрүлгениң [illegible] турар заводтарының болгаш [illegible] гай сорулгаларын ук хуралга [illegible]

(СЭТА)

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

1981 ч. май. № 6 (107)

Бөгүн — Кызыгааржының хүнү

[illegible] ажыглап [illegible] өртүрга [illegible] бар [illegible] болгаш чылча шаан турганнар.

Алдаржаан Никита Федорович Карацупаның [illegible] 338 [illegible] тудуп алган болгаш дайзынның 129 шпионунун [illegible] чок кылган. Андрей Коробицинниң, Андрей Бабуушкинниң, Георгий Шамшевтиң болгаш өскелериниң-даа аттары кызыгаарҗыларның төөгүзүнче алдын үжүктер-биле кезээ мөңгеге [illegible] бижиттинген.

Ада-чурттуң Улуг дайынын бистиң куруңевиске, оон Чепсектиг Күштериниң дар-берзи кылгалла болган. Баренцевадан Кара далайга чедир дайзынның чепсектиг күштеринге үнер бистиң кызыгаарҗылары эң эрес-шиидим демисешкен. Брест шивээзиниң камгалакчылары, Лопатин, Кижеватов, Усов, Морин атты [illegible] рының болгаш өске-даа кызыгаарҗыларның алдын чон маадырлыг чорууктары кажан-даа уттундурбас.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга кызыгаарҗыларның маадырлыг чоруун Төрээн чурт [illegible]. Муң-муң кызыгаарҗылар чаъактың орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан. 200 ажыг кижи Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атка төлептиг болган.

Дайын соонда кызыгаарҗыларга харыысалгалыг даалгалар онаашкан. Империализмниң куруннери, ылангыя АКШ Совет Эвилелинге болгаш социалистиг чурттарга удур хоралаан ажылдарын [illegible].

[illegible] эредирии болгаш [illegible] кызыгаар камгалал [illegible]-биле албаны [illegible] сагыыр [illegible].

СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң Отчет илеткели база съездиниң өске-даа материалдарын дадыр өөренип, оону амыдыралга боттандырарынче кызыгаар шериглери амгы үеде кол кичээнгейни углаткан.

[illegible] кызыгаарҗылары [illegible] шуудуп күүседип турар. Офицерлер А. А. Шалдина, В. Лысов оларның [illegible] кызыгаарҗылары социалистиг чарыштың бирги [illegible] чоруп орар.

Солдаттарның кижизидилгезинге [illegible] офицерлер В. В. Зятьков, А. Г. Лихтин, А. Н. Яголкин, В. И. Солямой, прапорщиктер Михачев, алышкылар, В. И. Медведев болгаш өскелер-даа улуг үлүүн киирип турар. Төрээн чурттуң мурнунга бодунуң хүлээлгезин эки чайгаар дайынчылар В. С. Монгуш, Э. К. Оргу, ефрейторлар Ю. А. Першинов, М. А. Султанов, Р. А. Черныхин, сержант В. Н. Захаров, улуг сержант Г. В. Соколов болгаш өскелер-даа эң эки [illegible] турарлар.

Кызыгаарҗылар боттарының харыысалгалыг хүлээлгезин эртирип тура, совет кижилерниң [illegible] алдар [illegible] ат келген. Ийи дакпыр орденниг Тываның ажылчыннары кызыгаарҗылар-биле кады Төрээн чуртун камгалажып, [illegible]. Чер болгаш кызыгаарҗыларның [illegible].

АЛДАРЖААН АЛДАН ҮШ ЧЫЛДАР

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң [illegible] демдээ бистиң [illegible] ында бүрүзүнде чорттаары-биле чайынналып, улуг чуртувустуң кызыгаарын [illegible] камгалалы курунениң дугулуг [illegible] дээрин бадыткап турар. Советтер чуртунуң айыыл чок чоруун болгаар социализмниң [illegible] галаарын Владимир Ильич Ленин болгаш Коммунистиг партия кезээде политиктиг болгаш курунге масштабтыг эң кол айтырыг деп санап келген. Кызыгаар камгалалын тургузар дугайында төөгүлүг декретке 1918 чылдың май 28-те В. И. Ленин ат салган. Кызыгаар шериниң бүгү-ле дайынчы херектери бистиң чонувустуң, оон Чепсектиг Күштери-биле, курунениң айыыл чок чоруунуң органнары-биле болгаш Совет чурттуң бүгү-ле сайзыралының кол үе-чадалары-биле тудуш харылзаалыг.

Хамааты дайын доозулган, [illegible] улуг тайбың социализмниң тур[illegible]. [illegible]-даа кызыгаар амыр-дыштыг көрбээн. Аныяк совет республиканың [illegible] [illegible] кер. Ынчаар кызыгаарҗылар Бүгү-[illegible] шериглериниң составынга кирген. Совет курунге [illegible] органнарынга болгаш кызыгаар шериглериниң сайзыралынга Коммунистиг партияның база совет курунениң көскү ажылдакчызы Ф. Э. Дзержинский улуг рольду ойнаан.

[illegible] ак гвардейжи идегеттериниң, [illegible] турган. Ынчалза-даа ол оралдажыкчыларның бурлааан.

19[illegible] [illegible] ортулуунга маоистерниң чонгаар [illegible].

[illegible] Төрээн чуртунуң мурнунга бодунуң [illegible] күүседип турарлар. Олар кандыг-[illegible]-ге кезээде белен. Кызыгаар шериглериниң күжүнүң эгээртинмес үндезини Коммунистиг [illegible] удуртулгазында, чон-биле оон сырый харылзаазында болуп турар.

[illegible] дериинге кол рольду офицер кадрлар ойнап турар. Ол болза командирлер, политажылдакчылар, специалистер-дир. [illegible] эртемниг, колдуунда шуптузу коммунистер. Бо мергежил харыысалгалыг болгаш хүндүлүг.

[illegible] халакчылары эвээш эвес. Ш. Х. Чоодү, Н. С. Очур, Д. К. Майынды, С. Ч. Седен, Н. С. Ту[illegible], Э. А Ондар шыкаш кызыгаарҗыларның өнүктери-дир.

Ногаан бөрттүг шериглер Тыва АССР-ниң партия, совет органнарынга, бүгү ажылчыннарынга [illegible] дуза чедиргени дээш өөрүп четтиргенин илередип, мооң соңгаар чон-биле харылзаазын улам быжыглаарын аазап турарлар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] кызыгаарҗылар [illegible] шугумнарын [illegible] күүседиринге бодунуң күжүн, билиин, арга-дуржулгазын [illegible] Коммунистиг партияга, Совет чазакка, совет улуска бөгүн даңгыраглап турарлар.

офицер Б. ЧАМЬЯН.

СЕРЕМЧИЛЕЛДИГ БОЛ!

«Юра! Бодуңнуң хүлээлгеңни ак сеткилдиг күүсет. Кезээде серемчилелдиг бол!»

Заставаның бажыңынга кирип келген кижи бүрүзү ол состерни бир дугаарында номчуур. Бодуун чазык шырайлыг кижи ортуур чеде берген ээнин чуруу. А демги ол состер ооң оглу Юрий Целоусовка чагаа [illegible].

— Сержант, ээнериң чагыын канчаар күүседип чор силер?

— Авам чагыы — Төрээн чуртум чагыы-дыр. Ону ыдыктыы-биле күүседир апаар.

Көргүзүглер самбыразы. Ынаа дайынчы бүрүзүнүн бүгү талазы-биле чедиишкиннерин бирден бирээ чок даңзылаан. Юрийниң [illegible] дужунда дөрт дөрбелчин чыпшырып каан — дөрт хуналгелиг бижик; кымчыындан-даа хөй.

Застава начальниги офицер А. Жатьконуң кабинединде олур бис. Хөлчок эки, шевергин, билдилиг дерээ өрээл. Дзержинскийниң барельевы. Шкафтар, приемник, магнитофон. Кожегелеп каан карта.

— Кызыгаарҗылар байырлалын чедиишкиннигле уткуп турар чоор бе? — диштивис.

— Чүү дээр чоор харыылааш, Александр Иванович [illegible] мыжаш хүлүмзүрдү. Аныяк офицерниң чараш арны улам-на аянныг апарды. — Бирги период[illegible] (бисте үени ынчаар санаар) социалистиг чарышка бешки черни ээлээн бис. Ону [illegible] даалдар болза, шаңналдыг чер[illegible] келдиг болган деп болгу дег. Ынчалза-даа ол база ындыг эвес. Чаг[illegible] болгай, бирде моозу, бирде ескезин мурнай бээр. А бис салган

Репортаж

сорулгавыс — бирги чер — чедер дээш ажылдавышаан бис.

«Сорулгавыс чедер дээш» ол чүл? Заставаның социалистиг хүлээлгезинден: дайынчы болгаш политиктиг белеткелге шупту-биле «дөрт» демдекти чедип алыр; класстыг 9 специалисти, 5 спортчу-разрядчыны, 7 значокчуну белеткээр...

— Хүлээлгелеривис күүседип-ле турар чүве. Социалистиг чарыштың түңнелдерин

[illegible] турар. Партияның XXVI съездизин төлептиг [illegible] дээш чарышка бистиң кызыгаарҗыларывыс [illegible]. А тус-тус дайынчылар аразында коор болза...— дээш, начальник мурнунда [illegible]. — Константин Ивашенко, сержант — эрес дайынчы. Азы — база-ла сержант Слава Ушаанов. Ефрейтор Владимир Шкляев. Олар кызыгаар ше[illegible]. Кызыгаарга келгеш, чаа-ла чыл четкен оолдар Виталий Головин, Михаил Абрамов база мергежилдиг дайынчылар болуп бар чоруур...

— Съездиниң материалдарын?

— Ийет, чугаажок. Бис ону кичээнгейлиг өөренип, конспектилеп тур бис. Ында сөс, домак бүрүзү даңы утпалыг. Ол ообкнуу келир үеде чурттаарывыстың программазы-дыр. Ын[illegible], студент ооң кол чүүлдерин билген турар ужурлуг.

Черле ынчаш бо чылдың эгези биске дыка өөрүнчүг боон тур ийин. Съезд дугайын чу[illegible]. Дайынчыларның кызыгаар округу майда Дайынчы Кызыл Туг орден-биле шаңнатты. А бистиң отряд бирги кварталда бирги черни ээледи, а өрткен чылдың түңнели-биле округтуң Шериг Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун чаалап алды. Бо бүгүде бистиң эвээш-биче үлүүвүс барынга чоргаарланмас аргавыс чок.

Социалистиг чарыштың негелделерин ёзугаар кызыгаарҗы бүрүзү бодунуңдан ангыда ийи-үш мергежилди шиңгээдип алыр ужурлуг. Ону чедип алганнар эвээш эвес.

[illegible] кызыгаарҗының «күш-ажылчы» хүнүнүң элээн кезии маңаа эртер: [illegible], солун номчулгазы, «Время» программазын телевизордан көөрү... Кызыгаарҗы харын-на моон бөмбүрзектиң сураглыг кагарын дыңнап [illegible] тергиин эки болду. Доруже эргиш оьур-хевир Владимир Ильич Лениниң портреди. Чанында партияга, комсомолга тураскааткан стендилер.

Тус черниң эрге-чагыргалары, [illegible] организациялары [illegible]-биле сырый харылзаалыг. Застава девискээрин чагайжыдарынга олар эки дузалаар, бот-тывынгыр артистер, спортчулар маңаа бо-ла келир. Улусчу дружина кызыгаар камгалалынга төлептиг үлүүн киирип турар.

Часкы боралгак хем чалгыгларын [illegible] далажып бадып чыдар. Ооң ол чарыында көжүп чоруур кызыл элезинниг барханнар — Кызыл-Кумзут. Хемни өрү ырап чоккаже [illegible] көөр — Памирде-даа дег. Ийет, ол кызыгаар чооту [illegible] ындыг. Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң он-он муң километр [illegible] кызыгаарының хевек участогу ынчаар көзүлдү. Төрээн чуртувус моон эгелээн.

А. ДЕМБИРЕЛЬ.

ЧУРУКТАРДА: Ленинчи өрээлде политчечээ; аъттыг хайгыылчылар; анаа дайынчылар В. Шкляев биле М. Абрамов нарядче үнүпкен.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

АРМИЯНЫҢ, ФЛОТТУҢ АМЫДЫРАЛЫНДАН

Кызыл туктуг Ортаакы Азияның шериг округу. Офицер Г. Т[illegible] хайгыыл салбыры эң тергиин[illegible] чоруп орар. Ылангыя адыгжыларның көргүзүглери эң-не эки. Оларның аразында сержант А. Молодцов, анаа дайынчы Е. Прасолов тергиин часпас адыгжылар болган.

Салбырда бар бүгү бооларны часпас адарынга командир болу шыгараан. Ол бир дугаарында отту ажыдар болгаш эң эки түңнел дээш маргылдаага үлегерин көргүзер.

Кезектиң методика чөвүлелин часпас адар мастерлерни бе[illegible] офицер Г. Тихоновтуң дуржулгазын нептередип, взводтарның роталарның командирлериниң кичээлинин темазы ол болу берген.

Капитан А. ПАШУТИН

Ленин орденниг Москваның шериг округу. Н. полктуң [illegible] ринге улуг үлүүн киирген. Оларның дыка хөйү дайынчы өөредилгениң тергиинери, бедик класстыг специалистери. Прапорщиктер А. Сибирцев, В. Кувеев дайынчы мергежилдиң мастерлери, полктуң эң тергиин механик-чолаачызы деп атты чаалап алганнар.

Майор В. Поленовтуң удуртканы кезектиң методика чөвүлелиниң инициативазы-биле ай санында прапорщик хүнүн эртирип турар.

Подполковник Л. ГОЛОВНЕВ.

Ийи дакпыр Кызыл туктуг Балтийн флоду. «Олекма» так[illegible] [illegible] болгаш суг-биле хандырар харыысалгалыг даалганы бо хүннерде күүседип турар. Капитан Анатолий Иванович Ивановтуң ындызы матростарга үлегерлиг болуп келген. Чоокта чаа күш-ажылчы стажының 20 чыл юбилейин океанга ол демдеглээн.

[illegible] юбилейи болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук ор[illegible] [illegible] матростар байыр чедирген.

Капитан-лейтенант С. ЧЕЙПЕШ.

ЧАҢГЫС ИЕНИҢ ТӨЛДЕРИ ДЕГ

[illegible] «Н» кызыгаар заставазының 2 [illegible] хайгыылда турар кызыгаарҗы бисти уткуп алды. Бажыңның бир дазазын дургаар «Партия — бистиң үениң угааны, алдары болгаш иштү» деп бижээн лозуң кайы ыраактан тода көстүр. Херим иштинде база бирээ: «ССРЭ-ниң куруне кызыгаары — ыдыктыг болгаш кым-даа дээп болбас». Оон-биле кожа «Ыдыктыг шериг хүлээлгевисти эртирип турар кррайывыс» дээш Тыва АССР-ниң чурт чуруун улгаттыр чураан. Ийет, бистиң улуг, делгем Төрээн чуртувустуң куруне [illegible] кым-даа кажан-даа семевес. Ол идегелдиг камгалалдыг. Ындыг дээрзин каш-ла чыл бурунгаар Даманскиге совет кызыгаарҗылар шынзыткан болгай. Бир эвес херек болза бо минутада кызыгаарҗылар ону бадыткаарынга белениң Төрээн чурттуң мурнунга даңгырааглаан...

Кызыгаарда ынчангаш ыржым. Кирер эжиктиң ийи талазында «Кызыгаар шериниң тергиини» деп херек демдээниң 1.2 чергезиниң улгаттырган хевирлерин аскылап каан. Бозагазын артап кээривиске, застава начальниги Александр Евгеньевич Яковлев шериг ёзу-биле кээп мендилешти. Таныжып, хөөрештивис. Заставаның ажыл-херээн кызелдиин-биле каксы чугаалай-дыр. Кур[illegible] дайынчыларны [illegible] мергежил [illegible] каш. [illegible] алаада [illegible] кааның көрдүвүс. Бо удаада контролёр, сержант Юрий Орлов, харылзаачы ефрейтор Юрий Тетин [illegible] дыйыжы «кулаа» — кызыгаарҗы ыттар инструкторы, улуг сержант Александр Писарев, чолаачы, ефрейтор Иван Кузьмин [illegible] дептиглери болганнар. Күш-ажылчы алдарның тугун база сонуургадывыс. Ону ында чүгле «Сылдыс кыпсыры» деп адаар чүве боон тур. Ам [illegible] кызыгаар шериниң те[illegible] ефрейтор Ершовтуң [illegible] дээш кывыскан болду.

Ол ынчаш мында «Кызыгаарҗы» деп хана с[illegible] эзлчеглиг дугаарын аскан. Ол айда доктаамал бир катап үнер. Февраль 23, май 9, май 28 дээн чижектиг байырлалдарда база бир солун орээ кожаланчы бээр. Оон [illegible] тар» үзүлбес. [illegible] сонуургалдывыс-даа. Бирээзинде [illegible] тургаар [illegible] ап чорууру хорулуг эт-херекселдн хураа[illegible] тутпан документ чок хамаатылы [illegible] хедир эдирген. Ону биче сержант Князев, анаа дайынчы Карпиков олар илереткеш, [illegible] маңнаргап аас шаңналы алган.

Ол аразында А. Е. Яковлевке куруне кызыгаарының кам[illegible] талалынче кирер эзлечглиг болуктуң белениң [illegible] талазы-биле оралакчызы В. И. Присич кээп [illegible] [illegible] офицерлер үнуптүлер. Начальниктиң өске бир оралакчызы А. С. Марсов чеде хонуп келирге, дайынчы белеткелди эртирер тускай классты, библиотеканы, [illegible] көргүстү. Оларның бирээзинде «Кызыгаар отрядының эң дээре комсомол организациязынга» деп каан вымпелди ээлери чоргаарал-биле көргүстүлер. Чергелештир хөй-ле оруннар салып каан өрээлге келдивис. Мырыңай чаа дайынчы ээлчээн эштерингe тур када хүлээлгe берген келген кызыгаарҗылар дыштанырынче белеткенген тур. Соңгалардан хүн херелдери кирбес кылдыр дуглаан [illegible] дыштанырынга чугаа дыңнааш, ол [illegible] лейтенант Марсов кузелдиин-биле тайылбырлады.

— Бисте орустар, тывалар, украиннер, белорустар, татарлар, мордвиннер, чуваштар болгаш өске-даа национал төлээлери бар. Шупту-ла [illegible] найыралдыг [illegible] эртирап куруне кызыгаарын [illegible] камгалаар хүлээлгезин ыдыктыы-биле күүседип турарлар.

С. МОНГАЛ.

ТӨЛЕПТИГ БОЛУР БИС

Бай-Тайга районнуң шериг комиссариады болгаш ВЛКСМ райкому шериг албанынче солдарны үдээн. Шериг комиссары капитан В. И. Кеня митингини ажыткаш, СЭКП райкомунуң ийиги секретары М. Х. Сарыглаарга сөс берген.

— СЭКП-ниң XXVI съездизи Төрээн [illegible] камгалалынче онза кичээнгейни салган. Шериг албан эртирери силерниң ыдыктыг хүлээлгеңер болгай — деп, ол чугаалаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, эки турачы гвардейжи, пенсионер А. С. Алыгбай оолдарга чагыг сөзүн берип, Төрээн чурттуң бузурелдиг камгалакчылары болурун күзээн.

[illegible] Хомушку мынча дээн.

— Бистиң үш оглувус шериг албанын эки эрттиргеш келген. Ам дөрт дугаар оглумну шериг албанынче үдеп турарывыс бо-дур. Өске акылары дег, Төрээн чурттуң камгалалынга төлептиг бараан болгаш ээп келирин оглумга база өске эш-өөрлеринге күзеп, оруксуур мензи чаагай чоруурун күзээп тур мен.

ВЛКСМ райкомунуң ийиги секретары Алевтина Очур районнуң бүгү комсомолчуларының болгаш аныяктарының [illegible] оолдарга байыр чедирбишаан, шериг албаның [illegible] эрттирерин кузээн.

Чаңгыс чер чурттугларының, дөргүл-төрелдериниң [illegible] чагыгларынга шынчы болуп, шериг албанын төлептиг эрттирерин, чаңыы келирин шериг база оолдар хүлээнгеннер.

Дөргүл-төрелдери, эш-өөрлери-биле байырлажып [illegible].

Б. БАРБА.

Сергей Торбостаевтиң эштиинден бир-ле [illegible] Хая [illegible] келирге, салбыр командири болган.

— Ажыл-херек кандыгыл, Сергей?

— Шупту [illegible]—деп, [illegible].

— [illegible] Атаан [illegible] салбырнар [illegible] Ону бо[illegible].

[illegible] офицер [illegible] Сергей [illegible].

ЫРАККЫ КЫЗЫГААРГА ХҮЛЭЭЛГЕМ ЭРТТИРГЕНИМ

Кызыгаарга чүү болбас боор. Херек болза, не-чүртувус дээш [illegible].

Чүү болганыл? [illegible] бергенин, застававыс начальниги биске тайылбырлады.

Начальник баштаан дугтуязын бөлүү ажыттынган каалгаже ону тударадыр дээш чоруптуннар. Начальниктиң оралакчызы кээп кижи девискээривистиң оң талазынче, а бистер солагай талазынче [illegible] беш дозар дээш маңнажып үнүпкен бис. Ырак черлерже [illegible] тар база чоруткулаан. Прожекторлар ынаар чырыдып турган.

Январьның бир соок, караңгы хүнүнүң бирээзи ол. Хынаар кээр ужурлуг черлеривисти кээп көрдүвүс. Чүве-даа билдиртпес, элээн үр апарган. [illegible] медээзи кызыл, көк ийи чырыкты дээрже адып үндүрупкен. Ээп келдивис, өөрлеривис база четкилеп келген болду. Төрээн чуртумнуң ыдыктыг [illegible] солдарлар-биле кады камгалап эрттиргеним мензэ кажан-даа уттундурбас.

Ол кежээ хоорлуг үе менээ таварышкан. Төрээн Тываже чагаа бижип олур мен. Өөрүм солдар база-ла бижиттинген, [illegible] дааранган, ше[illegible] турлар. Эштеримниң бирээзи кызыгаарҗы ыттарын чемгерген, өскези аъттарын суггарган. Белеткел ол. Ол [illegible] беш шакта хүлээрикчиве үнер маңдыг бис.

Кидин тулуп удуп турувуста, [illegible] медээни эгелээн. [illegible] минутада [illegible] алгаш, [illegible] бис.

Ю. ХОВАЛЫГ.

Чаңгыс чер чурттугларывыс

СЕРЖАНТЫНЫҢ СӨӨЛГҮ АТАКАЗЫ

дыр томуйлап кагза-даа, Сергей ону улуг-ла херекке албаан. Ам аңаа дуза херек апарган. Ону рота командири бедик кааш, дузалажып, орта [illegible] берип эгелээн. Чартык чыл иштинде Сергей командириниден дыка хөй чүвени билип алган. Оон командирниң турары салбыр мурнакчылары [illegible].

Сергейге бир дайынчы өө[illegible]. [illegible] боо адарынга агаар [illegible] турган. Дүүн кежээ чаттай хар [illegible]. Мотоадыгжылар боо боолаар [illegible] хар урлу[illegible]-ла турган. Чоокта чүве [illegible].

— [illegible] бир хүрээзында кым адарыл? — деп, рота командири айтырган.

— Боо боолаарын мээң салбырым баштай эгелээрин чөпшээрепс көрүңер! — деп, биче сержант Торбостаев [illegible].

Офицер деткээн. Бир дугаар [illegible] Сергей Торбостаев боолаан. Кара костун кээрин ол ийи үлай адыпкан. Каралар барын ушкулаан. Ол беш демдек алган. Удаазында дайынчы хүндүс коступ келген. Ында мынча дээн: «Эштер, мотоадыгжылар! Эң эки салбырның командири комсомолчу Сергей Торбостаев ышкаш боолаадыңар!»

Мотоадыгжылар барык [illegible] офицерлер [illegible]. Олуг [illegible].

гаш траншея иштинден хол база танкыларга удур гранаталарны октап шаг болганнар.

Боо адары кежээ соксаан. Ыржым, шөлээни кончуг апарган. Рота командири ведомость көргеш дыка өөрээн. Солдат бүрүзүнүң фамилиязының дужунда «тергиин» болгаш «эки» деп демдектер хөй. Ол хүн эң эки адыгжы биче сержант Торбостаев болган. Офицер аңаа болгаш оон [illegible].

— Совет Эвилелинге бараан болуп тур бис! — деп, солдаттар чаңгыс кижи дег харыылаан.

А бөгүн база-ла чаа шылгалда. Чер чырып кээп бидек кызыл ракеталар дээрже ужуга бергеннер. Атака эгелээриниң медээзи ол. Биче сержант оңгудан үне халааш, бурунгаар маңнапкан.

«Дайзынның» оңгуларынга чедир шоолут эвес чер арткан. Атакалап кирген солдаттарны «дайзынның» аткан октары доктаадыпкан. Солдаттар чыткылапкан. Атака бүтпес чыдаан. Канчаарыл? Ынчаан комсомолчу Торбостаев гранаталар ап алгаш, бурунгаар үнгеп чорупкан. Ол часпас октаашкын кылгаш, «дайзынның» от точкаларын чок кылып каан.

База катап атакалааш, биче сержант Торбостаевтиң салбыры «дайзынның» [illegible] [illegible].

Биче сержантының сөөлгү [illegible] [illegible] Ол [illegible] Кызылынга [illegible].

А. ГОРЯЧИЙ.

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible] тур шаап соксадыры. Чоокку Чөөн чүкке чаа дайынның болдурбазы — ол районга тайбыңга, быжыг турушттуг чаагай [illegible] камгалаарынга сонуургалдыг бүгү [illegible] кезиндир. Ливанны долгандыр [illegible] болгаш дайын кеселдежиниишкинниң болдурбазының аргазы ам-даа бар.

Чоокку Чөөн чүктүң чөрүлдээни [illegible] лээриниң үези шагда-ла келген дээрзин Ливанда амгы болуушкуннар бүгү делегейге [illegible] катап шыңгыы сагындырып турар-дыр.

«Ийи улуг күрүнелерниң [illegible]» Чоокку Чөөн чүктүң айтырыының тайбың шиитпирлээринге моондактап турар деп чамдыкта чугаалажып турар. Ынчалзажок бистер кымның-биле-даа адааннашпайн турар болгаш адааннажыр деп бодавайн турар бис. А адааннажыышкын дугайында ол чугаалар болуушкуннарның алыс утказын чүгле хажыдып турар-дыр.

Бир улуг күрүне — Американың Каттышкан Штаттары — ол районну адыжынга аспактап алырын күзээн ийик. Хамаарышпас күрүнелерге бодунуң тура-соруун ол албадап [illegible] бол, бодунуң чепсектиг күштери-биле шургуп кирерин оралдажып турар. Чоокку Чөөн чүктүң бойдус байлактарын ол күрүне АКШ-тың Техас азы Калифорния штаттарының девискээринде чыдар ышкаш кылдыр санап турар-дыр.

А база бир өске күрүне — Совет Эвилели — ындыг хе[illegible] кылбайн турар. Чоокку Чөөн чүк чурттарының бойдус курлавырларынга хамаарыштыр кандыг-бир эргелеривис бар деп санавайн турар бис. Ол чурттарга хамаарыштыр боду адаттынган камгалакчы болуруң күзевейн турар бис.

Бистер чүгле чаңгыс чүүлдү — Чоокку Чөөн чүкке чөптүг [illegible] быжыг тайбыңны күзеп турар бис. Делегейниң ол районунуң бүгү чурттары-биле чаагай сеткилдиг харылзааларны күзеп турар бис. Ол дээрге, бистиң-биле найыралдыг болгаш боттарын билчир чурттарга-даа, бистиң-биле харылзааларын [illegible] маан азы шуут тургустунмаан чурттарга-даа хамааржыр. Ол дээрге, Израиль өскениң черлерин эжелеп алырының политиказын [illegible] агрессияның политиказын эвес, а тайбың политиканы чорудар болза, аңаа база хамааржыр.

Сонуургалдыг чурттар, хамыктың мурнунда араб чурттар Чоокку Чөөн чүкке тайбыңны болгаш шөлээн чорукту тургузуп шыдаар дугуржулгаларны ажылдап кылырынга күжениишкиннерни салырын дүрүм ёзугаар күзеп турар. Ол районга ёзулуг тайбыңны хандырар күжениишкиннерин кажан, канчаар кылыр болза, эки болурул?

Сонуургалдыг бүгү талаларның, палестин улустуң дүрүм ёзугаар кара чайгыс төлээлекчизи — Палестинаны хостаар организацияның [illegible] биле Чоокку Чөөн чүктүң айтырыын бүгү-ниити бүрүн таарыштыр шиитпирлээри [illegible] турар делегейниң чаа конфе- [illegible] устүнде айтырыгның харыы [illegible].

Бистиң ол саналывысты Иорданияның болгаш Мынчаның Силерниң [illegible] деп көргениң сеткил ханыышкын-биле [illegible] тур бис. Чоокку Чөөн чүк районунга Иорданияның бээдалынга хамаарыштыр ол кончуг чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Совет Эвилелиниң болгаш Иорданияның арызынга харылзаалар моон соңгаар-даа таарымчалыг кылдыр хөгжүүр дээрзинге идегелдиг адактың сөөлүнде илергейлээр бодаан ийик мен.

Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбың дээш!

Совет Эвилелиниң болгаш Иорданияның арызында чаагай сеткилдиг [illegible] быжыглаар дээш!

Хүндүлүг иордан ваилыларның кадыкшылы дээш!

Иорданияның Хааны Дээрги [illegible] дээш куңлаганы көдүрерин [illegible].

* * *

Хусейн Бен Талал харыы сөс чугаалаан.

Эргим өннүк Президент Леонид Ильич Брежнев Силерге бодумнуң болгаш Иорданияның [illegible] байырын чедирери база Силерге өөрүп четтиргенивистиң болгаш хүндүткелдиг эңне ханы сагыш-сеткилдерин илергейлээри өөрүнчүг-дүр деп, Хусейн Бен Талал чугаалаан. Менээ болгаш мээң чуртумга хамаарыштыр найыралдың сагыш-сеткилин сиңниккен Силерниң чугааңар дээш, а ол ышкаш Силерниң найыралдыг чуртуңарга чедип келиривиске, бистерни эвилен уткуп, хүлээп алганы дээш өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис.

Бистиң чурттарывыстың арызында найыралдың чугулазынга, оон үндезиниң болгаш чайгылыш чок хөгжүлдезиниң быжыынга ханы бүзүрелди барымдаалавышаан, Совет Эвилелинге үш удаа келгеним ниң сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп тур мен. Ол найыралды бистер-даа, Силер-даа бедик-биле үнелеп турар.

Эртемниң, техниканың, планнаашкынның талазы-биле Совет Эвилелиниң улуг чаа чедиишкиннери-биле, социал-экономиктиг болгаш культура тургузуушкунунуң херээнге оон кайгамчык чаагай чедиишкиннери-биле таныжар эки арганы бо ужуражыышкын менээ бээр деп, Хусейн Бен Талал [illegible].

Улуг күрүне болур Совет Эвилелиниң тайбың [illegible] чөптүг чорук херээнге көргүзүп турар деткимчезиниң ролюнуң өндүр-чаагайынга Силерниң найыралдыг чуртуңарга келген сапывыста улам-на бүзүреп турар бис.

Хусейн Бен Талал [illegible] түңнелинде Леонид Ильич Брежневтиң кадыкшылы дээш, улуг Совет Эвилелиниң чазаа болгаш чону дээш, совет-иордан найырал дээш [illegible] көдүрерин саналдаан.

* * *

Л. И. Брежневтиң болгаш Хусейн Бен Талалдың [illegible] ларын адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Душтежиг шайлалга найыралдыг байдалга болуп эрткен.

(СЭТА).

МОСКВАДА АЖЫТТЫНГАН

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр Россия Федерациязының сцена мастерлериниң сорулгаларын Бүгү-российның театр конференциязының киржикчилери чугаалажып турар. Ол дүүн Москвада ажылдап эгелээн. Чурттуң сцена ажылдакчыларының хөй муң кижилиг отрядын төлээлээн муң ажыг ажылдакчылар ында киржип турар.

(СЭТА).

Акы-дуңмалышкы партияларның съездилеринде

МООЛ КОММУНИСТЕРНИҢ ШУУЛГАНЫ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА-ның тускай корр). Моолдуң ажылчы чоннарының дайынчы авангарды — Моолдуң Араттың революстуг намының XVIII съездизи май 26-да ында ажылдап эгелээн.

[illegible] залдыы-биле шиметтинген залынга делегаттар — ажылчын [illegible] араттарның, улусчу интеллигенцияның эң эки төлээлекчилери чыглып келген. Социалистиг чурттарның [illegible] коммунистиг болгаш ажылчын өске-даа партияларның, [illegible] нерниң делегациялары ол съездиде чеде берген. Аалчыларның арызында — СЭКП ТК-ның Политбюрозу кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев баштадыр СЭКП-ниң делегациязы.

«МАРН-ның XVIII съездизинге Төп Комитеттиң отчёду болгаш эң чоокку чылдарда сорулгалар» деп илеткелди МАРН ТК-ның Бирги секретары Ю. Цеденбал кылган. Бистиң партиявыстың съездизи — [illegible] улуг болуушкун, оон [illegible] чугула чүүл-дүр деп ол чугаалаан. Амгы, XVIII съезд Моолдуң Араттың революстуг намының [illegible] болгаш улус революциязының тиилелгезиниң 60 чылын демдеглеп [illegible] чылда эртип турары-биле ол [illegible].

Бистиң чуртувустуң коммунистери болгаш ажылчы чоннары [illegible] нерин, келир үеде планнарын бистиң өндүр улуг өннүүвүс болгаш эвилелчивис — Совет [illegible] дүрүм ёзугаар холбаштырып турар деп илеткелчи чугаалаан. Бистиң партиявыс, бүгү моол улус СЭКП-ниң XXVI съездизин амгы үениң шылгараңгай болуушкуну кылдыр уткаан. Совет Эвилелинге коммунистиг тургузуушкунну улам ынай калбартырының аажок улуг чаа перспективаларын съезд айтып, ниити [illegible] хөгжүлдезинге күчүлүг идигни берген.

Съездиге эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчет илеткели — амгы үениң эң чугула айтырыгларын шиитпирлээриниң ханы эртем болгаш [illegible] коммунизмниң [illegible] салыышкын-дыр.

СЭКП-ниң XXVI съездизи [illegible] Кижи төрелгетенниң аажок хөй [illegible] үндезин эрге [illegible] кыныың принциптерин делегей харылзааларынга баштыткаар дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырлыыларының херээн камгалаар болгаш уламчылаар, бөө-чепсектиң эндерге бүдүрериң соксадыр болгаш чепсегленишкинни дуржүрер дээш демиселдиң улам ынай калбартырынче бүгү-ле депшилгелиг, тайбыңга ынак күштерин сорук кирип турар.

Моол-совет харылзаалар өттүг үе дургузунда чаа, [illegible] болгаш улуг хемчээлдерлиг болу бергенин партияның Төп Комитеди съездиге чаагай сеткил [illegible] тур. Моол-совет харылзааларның [illegible] МАРН биле СЭКП-ниң арызында сырый кады ажылдажылга болур.

Бистиң эң чугула сорулгавыс чүл дээрге, СЭКП биле болгаш Совет Эвилели-биле найыралдың база бүгү талалыг кады ажылдажылганың харылзааларын моон соңгаартаа чайгылыш чок быжыглаары болгаш ханыладыры болур деп, илеткелчи медеглээн. Совет Эвилели-биле эвилел, найырал болгаш акы-дуңма ёзу — социализм тургузуушкунунуң оттуу-биле бистиң шаптың [illegible] идегелдиг магадылалы-дыр.

Социалистиг өске чурттар-биле МАР-ның харылзааларының чедиишкинниг хөгжүлдезин илеткелчи демдеглээн. КУР биле харылзаа-байланызының айтырыы кандыгыл дээрге, ол харылзаалар КУР-нуң буруузу-биле дорайтаан деп ол чугаалаан. Оон чылдагааны чүл дээрге, социализмниң [illegible] Кыдаттың удуртукчуларының хажыдып, күрүнелер арызының харылзааларының норма-чижектерин дерзии ёзу-биле үреп, ол харылзааларны улуг күрүнезирек ге[illegible] албадалазының политиказы-биле база үүлгедиишкиннери-биле солуп турарында болур.

Моол болгаш кыдат улустарының эрге-ажыктарынга таарыштыр КУР-биле чогумчалыг, [illegible] харылзааларны катап тургузар болгаш калбартыр дээр бодалын [illegible] МАР бермейн [illegible]. Ынчалза-даа ол чорук [illegible].

Делегей амыдыралынга кол боттуг өскерлиишкиннер СЭКП-ниң болгаш оон ленинчи ТК-зының могаг билбес чайгылыш чок күжениишкиннери-биле, эш Л. И. Брежневтиң бедик инициативтиг үре [illegible]-биле чарылбас холбаалыг деп, илеткелчи демдеглээн.

[illegible] болгаш реакцылыг бөлүктерниң, хамыктың мурнунда АКШ-[illegible] үеде делегейде байдал дыка [illegible] базымныг моондактаарын, боттарының [illegible] рын катап тургузарын, социализм чурттарындан шериг-стратегтиг артык күштерни чедип [illegible] листер делегейде кедергей айыылдыг, авантюристиг шугумну чорудуп турар.

Делегейде амгы байдалды ханы эртемчи, марксистиг ёзу-[illegible]. СЭКП-ниң XXVI съездизи ядролуг да[illegible] тарны чайладып алыр сорулга-биле дыка хөй боттуг саналдарны көдүрген. Ол саналдар Тайбың программазының [illegible] хөгжүлдези болуп турар. Ол программаның [illegible] бүгү-ниити айыыл чок чорук дээш, дайын кыжанылын болдурбас дээш демиселдиң ниити платформазы кылдыр көргеш, аңаа изиг байыр чедирип, бүрүн деткип турар бис.

Азияга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының, бо диптиң улустарының [illegible] арызынга чогумчалыг, чаагай кожа-хелбээ харылзааларны [illegible] де бистиң партиявыстың онза кичээнгейинде турары чер-ле билдингир.

Ыраккы Чөөн чүкке бүзүрел[illegible] ажылдаар талазы-биле чаа совет инициативаның улуг ужур-дузалыын МАРН ТК-ның Бирги секретары онзалап демдеглээн. Ол чугула инициативаны, тодаргай чугаалажыышкыннар эрттирерин сонуургалдыг күрүнелер бүгү шимгызы-биле көөр боор деп идегеп турар бис.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте, ылаңгыя Перси [illegible] алыы хайнытырбышаан. Совет [illegible] саналдарын боттандырары ол кавы девискээрлерге байдалды божургадырынга баравн болур ийик.

Бистиң чуртувус Инди океанга тайбыңның [illegible] бөмбүрзээниң ол девискээринге империалистиг күрүнелерниң [illegible] болдурбас дээш чайгылыш чок туржуп турар.

ССРЭ-биле болгаш социализмниң [illegible] биле сырый демнежип тургаш, МАР дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкынның быжыглаарынче, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тайбың [illegible] ларын боттандырарынга бүгү хемчег-биле идиг бээринче угланыышкынны идепкейлиг болгаш чайгылыш чок чорудар бис деп, илеткелчи медеглээн.

МАРН-ның экономиктиг политиказы [illegible] илеткелчи чаа беш чылдың — чедиги беш чылдың кол сорулгазы чүл дээрге, ниитилел бүдүрүлгезиниң [illegible] хөгжүлдезин хандырары, күш ажылдың бүдүрүкчүлүүн үргүлчү өстүрүп, эртем-техниктиг чедиишкиннерни болгаш мурнакчы дуржулганы нептередип, улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларынга ажылдың шынарын бүгү [illegible] бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери, бүдүрүлге күчүлерин, материалдыг, сан болгаш күш-ажыл курлавырларын чөп ажыглаары, ол ышкаш чурттуң экономиктиг күчүзүн улам өстүрери болгаш аңаа үндезилээш чонуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культура деңнелин чайгылыш чок көдүрери болур деп чугаалаан.

Ю. Цеденбал түңнелинде мынча дээн: бистиң чедиишкиннеривистиң сылдаш дивес магадылалы улуг Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг дем каттыжыышкыны-биле [illegible] найырал база бүгү талалыг сырый кады ажылдажылга болуп келген болгаш болур-даа.

* * *

[illegible] М. С. Горбачев [illegible].

Эш Л. И. Брежнев — совет-моол найыралдың быжыглаарының идепкейлиг камгалакчызы. МАРН-ның XVIII съездизинге [illegible] чорудары-биле холбаштыр Леонид Ильич моол коммунистерге, бүгү моол улуска оон чедиишкиннерлиг, чаагай байдалдыг болгаш аас-кежиктиг болуңар дээн эш чаагай күзээшкиннерин дамчыдарын диледи.

Бо часкы айларда акы-дуңма партияларның — Совет Эвилелиниң, Болгарияның, Чехословакияның, [illegible] Демократтыг Республиканың партияларының съездилери [illegible]. А ам моол коммунистер [illegible] ында чыылган-дыр. Социализм чурттарының коммунистериниң [illegible] кол тема база бар — ол болза, ажылчы чоннарның чаагай чорууну дугайында, боттарының чурттарының чечектелииниң дугайында, социал депшилгениң болгаш тайбыңның бедик сорулгалары дээш демиселге бистиң улустарывысты сырый каттыштырарының дугайында са[illegible].

Бөгүн Совет Эвилелиниң Коммунистиг партияның, оон Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиндиче секретары эш Л. И. Брежневтиң адынга чылыг сөстерни бо залга дыңнадывыс деп, М. С. Горбачев медеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегейге ужур-дузазын бедик-биле үнелеп, оон шиитпирлерин калбаа-биле деткип турары биске эргим үнелиг. Силерниң шынчы өннүктериңер — бистиң чуртувустуң коммунистери, бүгү [illegible] совет-моол найыралды улам ынай быжыглаар болгаш хөгжүдер шиитпирлиг тура-соруктуглар.

[illegible] ЭДЧ-де киржилге моол национал экономиканың өзүлдезин дүргедедип, [illegible]. Делегей байда[illegible] лыг чидиглендириинде боттарының [illegible] империалистер тып алган, ол болза пекинчи удуртукчулар, [illegible] тиг дем каттыштыныгларынга удур демиселдиң даштыкы по[illegible] алгыннар. Хажок делгем Азия [illegible] Империализмниң болгаш кыдат гегемонизмниң [illegible] Азия чурттарының [illegible] айыыл чок чорууң согуушкуну адааннга тургузуп турар.

Совет Эвилели, Моол Арат Республика, социалистиг дем [illegible] чурттары чонга удур ол политика [illegible] аңаа идепкейлиг удур хөделип турар. Ол бистиң ниити интернационалчы хүлээлгевистер. [illegible] Лаостуң, Кампучияның Мурнуу-Чөөн [illegible] оожургалдыг болур чорукту зоназы болдурарынче угланган күжениишкиннери-биле эп-сеткиливисти каттыштырып турар бис.

Бистиң политиквавыс социализмниң болгаш тайбыңның быжыглаарының, эрге-ажыктары-биле тодаргайлаттынар. Делегей [illegible] угланган, оон иштинде Ыраккы Чөөн чүкке [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизи көдүрген. [illegible]

[illegible] СЭКП-ниң делегациязының баштыңы онзалап демдеглээн. [illegible]

А. ДЕНИСОВИЧ,
И. МАСЛЕННИКОВ.

КУРП-НИҢ IY СЪЕЗДИЗИ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА-ның корр.). Республиканың ажылчы чоннарының бүгү чедиишкиннериниң болгаш тиилелгелериниң сорук киирикчизи база организакчызы — Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының съездизи май 26-да ажыттынган. Кампучия Улус Республиканың хөгжүлдезиниң чугула үе-чадазының түңнелдерин партийжи шуулган үндүрер болгаш чаа-чаа сорулгаларны тодаргайлаар.

Социализмниң акы-дуңма чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларының делегациялары, оон иштинде Туркменистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары М. Г. Гапуров баштаан СЭКП-ниң делегациязы съездиниң ажылында киржип турар.

Кампучия Улус Республиканың ажылчы чоннары КУРП-ниң съездизинге улуг чедиишкиннерлиг ужурашкан. Пекинниң чалчаларының дерзии ёзу-чурумун дүжүрген сөөлүнде эрткен кыска үеде чурттуң экономиктиг күчүзүн катап тургузары доозулган, кадык камгалалын болгаш улус өөредилгезин акижиткен, республиканың хамаатыларының амыдырал деңнели бедээн.

Республиканың партия организациялары съездиге боттарының эң эки төлээлекчилерин — 162 делегаттарны чорудкан, оларның арызында — ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенцияның төлээлекчилери, Кампучияның Улусчу-революстуг армияның дайынчылары бар.

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының кежигүнү Чеа Сим съездини ажыткан. Чурттуң национал хамаарышпас чоруу болгаш хосталгазы дээш партияның революстуг демиселиниң үш үе-чадаларны эрткен деп, ол чугаалаан. Француз колонализмге удур, америк империализмниң агрессиязынга удур, Пекинниң чалчалары Пол Поттуң, Иенг Саринниң дерзии ёзу-чурумун дүжүрер дээш чоннуң демиселин партия баштап келген. Чоннуң улуг хораан дээш демиселге муң-муң патриоттар боттарының амыдыралын берген.

Партияның тургустунганын чарлаан оон баштайгы съездизи 1951 чылдың февраль 19-та болуп эрткен. Вьетнамның болгаш Лаостуң акы-дуңма улустары-биле сырый эвилелдежиишкен Кампучия улузу француз колонизаторларны чылча шаапкан тиилелгени 1954 чылда чедип алган. 1960 чылда болган партияның ийиги съездизи чурттуң ёзулуг национал хамаарышпас чоруун чедип алырынче угланган стратегтиг угланыышкынны айыткан.

Америк империализмге болгаш оон чалчаларынга удур демиселге төөгүлүг тиилелгени Кампучияның улузу 1975 чылдың апрель 17-де чедип алган. Ындыг болза-даа Кыдаттың чагырыкчыларынга [illegible] Пол Пот, Иенг Сари, Кхиеу Самфан партияның удуртулгазын эжелеп алгаш, Кампучияның ре[illegible] алыышкыннарын узуткааннар. Пекинниң айтыышкынының ёзугаар олар чуртка дерзии өлүрүкчү [illegible] политиказын боттандырып, акы-дуңма Вьетнамның болгаш Лаостуң улустарынга удур агрессчи дайылны эгелээн турганнар. Кампучияның черин кайгамчык улуг кара-бажың лагери кылдыр олар шилчиткеннер. Ынчалзажок Кампучияның ёзулуг коммунистери сырый каттышкан болгаш дерзии ёзу-чурумну дүжүр октаан.

1979 чылдың январь 7-де болган партияның үшкү съездизи партия тургузуунуң комиссиязын тургускан, а ол комиссияның даргалаашкынында — Төп Комитет кылдыр эде организастаан. Оон бирги секретары Пен Сован болган.

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының Төп Комитединиң отчет илеткелин КУРП ТК-ның Бирги секретары Пен Сован кылган.

Съезд болуунуң ажылын уламчылап турар.

Б. КАЛАШНИКОВ.
В. КАПРАЛОВ.

МАЛ АЖЫЛЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ ТЕМПИЗИН БЕДИДЕР

Чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң бүгү оруу, чоннуң материалдыг деңнелиниң хөгжүлдези мал ажылын дүрген хөгжүдериниң сорулгаларын бирги чергениң болдурган. Мал ажылы ам — көдээде шалыпчы фронт. Ол сорулгаларны боттандырарынче партия организацияларының, ажыл-агыйлар удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң, көдээниң бүгү ишчилериниң кичээнгейин угландырары чугула. Совхозтар директорларының, кол зоотехниктерниң, мал эмчилериниң, көдээ ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязының ажылдакчыларының Кызылга болган чөвүлел хуралынга илеткелин көдээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненко ындыг сөстер-биле эгелээн.

Партияның XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш республиканың мал ажылдыглары эвээш эвес күштү салып турар. Он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында күрүнеге эът болгаш сүт садар планнар ажыр [illegible]. Эрткен чылдың ол үезиндегизинге деңнээрге, сүт бүдүрүлгези 5,9 хуу, садары 6 хуу, эът садары 17,8 хуу өскен. Малдың чаш төлүнден бызаа 1446 баш, хаван оолдары 1076, кулун 293, анай болгаш хураган 58,2 муң баш хөй алдынган. Бүгү чүзүн малдың чидирии 30 хуу кызырылган. Оон уламындан мыйыстыг бода малдың баш саны эвээш көвүдээн.

Илеткелчи чедиишкиннер-биле чергелештир четпестерни тодаргай чижектер-биле бадыткап чугаалаан. Хөй-хөй эргелелдериниң болгаш совхозтарының удуртукчулары, специалистери ам-даа эрги ёзу-биле ажылдап турарын эрткен кыштың түңнелдери көргүскен. Чүгле Мөңгүн-Тайга районундан өске районнар эът садарының планын күүсетпээн-даа болза, [illegible] зуда иштинде малының баш саны өспейн, харын-даа кызырлып турар. Чижээ, бо чылдың май бирлеги байдал-биле алырга, Кызыл, Эрзин, Тожу, Тес-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарның малының баш саны эрткен чылдың ол үезинде турганындан эвээжээн. Бир эвес ажыл-агыйларны алыр болза, «Дөн-Терезин», «Коммунизмче оруқ», «Сүт-Хөл», «Күш-ажылдың хостуу», «Тоора-Хем», «Тес-Хем» совхозтарның малының баш саны дыка [illegible].

Мурнуку чылдарнымындан мал чеми элбек белеткеттинген-даа болза, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, [illegible] болгаш Улуг-Хем районнарның совхозтарынга малдың чудап өлүрү хөй болганын илеткелчи чугаалаан. [illegible] болгаш өске-даа районнарга, [illegible] малдың баш саны кызырлыры-биле чергелештир сүт бүдүрериң база кудулаткан. Чамдык совхозтар эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, саар инек бүрүзүнден-не сүттү 20-ден 166 кг. чедир эвээшти саап алганы оон тодаргай бадыткалы боор турар.

Үстүнде айыттынган улуг четпестерниң кол-ла чылдагааннары мал кыштаглаадыышкынынче организас чок киргени, мал чемнериниң цехтерин болгаш кухняларын, кажааларның [illegible] чогуур үезинде белеткевээны боор турар. А кыштаглаашкын үезинде мал чемнерин, дусту [illegible] сөөртүрүн узуктелдирер, а ол ышкаш шуут үзер чоруктар хөй боор турган.

Дыка хөй [illegible] иштики херегленинге сагар чоруктар ам-даа хөй боор турар. Малды оорладыр, самчыгдаар чоруктардан Бай-Тайга, Улуг-Хем, Тожу, Чөөн-Хемчик районнарга эң-не хөй санныг мал чидип, самчыгдаттынган. Эрзин, Чөөн Хемчик, Кызыл болгаш Бии-Хем районнарның совхозтарынга малды иштики херегледерге соп, чарыгдаар чорук ам-даа хөй. Чижээ, чүгле эрткен дөрт айларда Таңды районга 1656, Бии-Хемге 1676 баш малды соккаш, чарыгдаан болган.

Малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле ажыл база багай. Чамдык ажыл-агыйлар төрүүр чүс баш малдан чүгле 25-27 бызаа алганы оон тодаргай херечизи-дир. Малдың баш санының немелде өзүлдезиниң чылдың-на куду боор турары [illegible] малды эдериштирериниң болгаш тарып боозадырының талазы-биле ажылды доктаамал бедик деңнелге чорутпайн турарында. Ажыл-агыйларның зоовет-специалистери бо чугула ажылды чүгле тарып боозадылга техниктеринче чүвү каткаш, боттары аңаа киришпейн турар деп чугаалап болур. Тес-Хем, Бай-Тайга районнарда болгаш «Революцияның чалбыыжы», «Россия», «Бурунгаар», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарда малды тарып боозадыр ажыл [illegible] гаарлаашкынче шилчээн ужурундан малдың баш санының немелде өзүлдези эң эвээш боор турар.

[illegible] малдың кызыраар чорууң узуткаар, эдериштирилгени чогуур үезинде организастаар болгаш малды тарып [illegible] талазы-биле ажыл-агыйга ам-даа багай дузалап турарын айтыр херек. Ол ышкаш чамдык удуртукчулар мыйыстыг бода малды эдериштирер болгаш тарып боозадыр талазы-биле ажылга [illegible] чок, [illegible] чоруктарны болдуруп турар. Оон түңнелинде малдың кызыраар чоруу ам-даа хөй боор турар. Чижээ, 1980 чылдың апрель айда 3119 инекти эдериштирип, тарып боозаткан болгаш олардан чүгле 2136 бызаа төрүттүнген, азы 983 баш эвээш болган. Малдың кызыраар чоруу Бай-Тайга, Улуг-Хем, Каа-Хем болгаш өске-даа районнарда дыка хөй. Чылгы мал ажылында байдал база-ла оон дээредевейн турар. Чылгының баш саны немежип хамаан чок, харын [illegible] турарын [illegible] көргүзүп турар.

Республиканың хөй ажылында шиитпирлеттинмээн айтырыглар болгаш четпестер хөй. [illegible] деңнээрге, бо чылын оон 58 муң хөй анай-хураганны алган-даа болза, төрүүр чүс шээр малга оналаштыр алган чаш төл 78 баштан ашпаан. Чамдык районнарда болгаш совхозтарда оон-даа эвээш, [illegible] Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш Бии-Хем районнарда чүгле 68-тен 76 баш төл алдынган.

Шээр малдың чаш төлүн ол хире эвээшти ап турарының [illegible] четпестер боор турар. Ол ышкаш мал ажылының [illegible] үреп, оңу сайзыратпайн турарында. Хөй малдың оолдаашкыны 4-5 айлар иштинде узамнап турар. [illegible] чогуур үезинде [illegible] хөй [illegible] орта белеткевес чоруктар хөй. Ол бүгүнүң түңнелинде ниити республикада алдынган чаш малдың 43 хуузу декабрь-январь, 29 хуузу — февраль, 19 хуузу — март, 8 хуузу — апрель айда оназажып турар. Ынчан [illegible] хөй [illegible] ам-даа уламчылавышаан. Ылангыя төп болгаш барыын [illegible] ажыл-агыйларында хөй оолдаашкынының узамдыгышкыны улуг болуп турар.

Хөй оолдаашкынны ол хире узамдыгып, технологтуг негелделер үреттинип турда, хойдан хураганны чарары төрүүр хойлар [illegible] база [illegible] белеткээри дээн ышкаш чугула ажылдар база чогуур үезинде кылдынмайн баар. Бо бүгүнүң түңнелинде шээр малдың эвээш хураганы чедир алдынмайн турар.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң директору **И. Байчоров**, «УТКА 25 чылы» совхозтуң кол зоотехниги **Н. Букша**, «Сүт-Хөл» совхозтуң директору **К. Куулар**, «Искра» совхозтуң кол ветэмчизи **С. Ондар**, «Найырал» совхозтуң кол зоотехниги **А. Суван** олар боттарының санал-оналдарынга мыйыстыг бода малдың, чылгының, шээр малдың болгаш хаванның баш санын өстүрер, чаш төлдерин онча-менди алыр талазы-биле ук ажыл-агыйларның он бирги беш чылда айыттынган хемчеглерин дүүргенин чугаалап, четпестерни дарый чайладырының чугулазын айыткан.

Республиканың мал ажылының кол адыры — хөй ажылының хөгжүдер, хойнуң баш санын өстүрер төлээде хөй оолдаашкынының дүүскезин 30 хонук чедир кызырып, ол кампанияны эрте-кышкы үеде чорударын чедип алырының чугулазын олар демдеглээннер. Республикага хаван ажылын хөгжүдеринче улуг кичээнгейни салырын [illegible] олар база айытканнар.

Чөвүлел хуралдың ажылынга партия обкомунуң ийиги секретары **П. Н. Кравченко** киржип, республиканың малчыннарының болгаш мал ажылының специалистериниң мурнунда он бирги беш чылда [illegible] делгеренгей чүве чугаалаан. Ол, республикада мал ажылының байдалын тодаргай анализтеп, малчыннарның кол сорулгазы амгы үеде төрүүр малдың санын өстүрери, оларның эдериштирилгезинче болгаш тарып боозадылгазынче кол кичээнгейни салып, ол ажылды эртемге үндезилеп чорудары болурун демдеглээн. Хаван, чылгы мал ажылы мал ажылының продукциязын бүдүрүлге белеткээринге база-ла кол черни ээлээр ужурлуг деп, ол чугаалаан. Бо бүгү айтырыгларны шиитпирлээринге бүгү күштү болгаш курлавырны долу [illegible].

К. ЧООДУ.

ОРУС УРАН ЧҮҮЛДҮҢ ЧОРГААРАЛЫ

[illegible] 1856 чылда үттүндүрбас чыл болур. Чогум-на ол чылын, 125 чыл бурунгаар орус бай Павел Третьяков ам Москвада Третьяков галереязы деп аттыг суралгажаан чуруктар чыындазының эгезин салган. Ол чуруктарны садып ап, чыып тура, бүгү-ниитиге таарыжыр орус национал уран чүүлдүң музейин тургузар сорулгазын боттандырып эгелээни ол. Ол музей — Третьяков галереязы бүгү делегейде суралдыг.

Галереяның директору, ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериниң секретары Юрий Королев мынча дээн:

— Павел Третьяков галереяны тургускаш, орус чурукту уран чүүлүнүң сайзыраарынга улуг салдарлыг болган. [illegible] ниит кришалыг, социалдарының, эжиктерниң кызыгларын үгүлээлап каастаан Третьяковтуң ол бажыны орус теремге домей. Ындыг кылдыр ону Третьяков кайгамчык орус чурукчу Виктор Васнецов-биле кады чогаадып тудуг кылган. Кирер эжиииниң кырында «1856 чылда үндезилеттинген, Москва хоорайга белек кылдыр 1892 чылда дамчыткан» деп чараштыр бижээн.

Революция соонда В. И. Лениниң ат салганы тускай [illegible]-биле галереяны национализастаан болгаш улустуң музейи апарган. Ону Күрүнениң Третьяков галереязы деп адаарын Ленин боду [illegible].

Ынчан аңаа дөрт муң ажыг чуруктар бар турган. Ам мында 57 муң чурук бар. Оларның аразында Андрей Рублевтуң «Троица», Илья Репинниң «Иван Грозный болгаш оглу Иван», Василий Суриковтуң «Боярыня Морозова», Александр Ивановтуң «Христостуң чонга келгени» болгаш өске-даа ховар дээн үнелиг чуруктар бар. Ол ам чүгле орус эвес, а харын хөй национал совет уран чүүлүнүң чыындазы апарган.

Третьяков галереязы чүгле [illegible] эвес, чүгле чуруктар азып каан залдар эвес. Ол дээрге уран чүүлдүң чаа чүүлдерин чонга нептередип турар школа-дыр. Галереяның ажылдакчылары заводтарга, ажылчын коллективтерге, [illegible] ажыл-ишчилеринге чедип, чуруктарның [illegible] бердаалгазын, лекция, беседаларны эрттирип турар.

Чоп оргузунга ажылдың база бир чаа хевири тывылган. Суралгыг чуруктарның репродукцияларын, графика [illegible] туралар делгеп салган тускай дерип кылган вагоннарны [illegible] чурук болун бөрүүнге кырып болур. Ынчангаш Күрүнениң Третьяков галереязының эртинелери-биле бүгү чурт [illegible] турар.

Николай НЕЙЧ.

ЧУРУКТАРДА: 125 чыл болган галереяның үндезилекчизи П. М. Третьяковтуң портреди. Илья Ефимович Репинниң чурааны (репродукция); Третьяков галереязының эртинелеринче чон үзүлбес кээп турар.

СЭТА-ның фотохроиказы

Ном болгаш номчукчу

«УЛУГ-ХЕМ» УЛАМ СОЛУН БОЛЗУН

Литературага [illegible] бүрүзү-ле «Улуг-Хем» чечен чогаал альманаганың ээлчеглиг номерин четтикпейн манаар. 1980 чылдан эгелээш оон кварталда салында үнер апарганы номчукчуларны үр манатпас таарымчалыг, өөрүнчүг болган. Ол дээрге чечен чогаалдың бүгү жанрларының дүрген сайзыралынга [illegible] азылдаа [illegible]. «Улуг-Хемниң» [illegible] 43 дугаарының эге арынарында [illegible] республиканың анияк шүлүкчүлериниң Тывага эрткен XI Бүгү-эвилел фестивалының киржикчилериниң [illegible] кирген тавылыга эвес.

Фестивальдың киржикчилериниң бир бөлүүн көдээже маршрутка үдүртүп чораан чогаалчы О. Сувакпиттиң орук демдеглелдерин [illegible] Барын-Хемчик районнуң, Ак-Довурак хоорайның ажылчыннары-биле ужуражылгаларын ол тодаргай болгаш [illegible] турар. Орукка чорупора автор төрээн Тывазының болгаш Чаа Шагаан-Арыг дугайында аныяктарга улуг чоргаарал-биле соруктуг чугаалап чорур. Демдеглелдерин номчуп ора, Украинаның аныяк шүлүкчүлери В. Затулывитер, В. Герасимюк, С. Короненко, Н. Пшеничный, москвачылар Г. Векшин, В. Ведякин, кыргыс М. Мамытов, БАМ-ның тудуузу Б. Райнис олар-биле барык хандыр танышкан бис. Аныяк шүлүкчүлерни авторнуң кичээнгейлиг хайгаарал кылганын номчукчу чооруп олурар. [illegible] тоң-биле танышкан ыяап ле бээр. О. Сувакпиттиң орук демдеглелдери публицистика хевирлиг боор турар болгаш мыйа бижыг найыралдың [illegible] сеткили сиңниккен.

Ол номерде К. Кудажының тоожузундан «Ырлыг булак» деп үзүндү парлаттынган. Оон «Ырак булуттар» болгаш «Ыржым булуң» деп тоожуларының маадырлары Эрес, Долаана, Анай-кыс, Лапчоо олар-биле катап ужуражыр бис. Оон өске чаа маадырлар база бар. Ол эгелерин номчуп көөрге, ук тоожу черле солун боор хире. Бүдүн ном боон оон ам кажан үнүп кээрин номчукчулар манап турар.

Ээлээш-даа болза «Улуг-Хемниң» [illegible] айыннары жанр боор очерктер кеступ кээп турар апарганы өөрүнчүг.

А рассказтар номер бүрүзүнге кеступ кээп турар апарган. Ийет, эки куштуг рассказтар бар-ла харын. Ынчалза-даа композиция биле сюжет [illegible] болгаш тылеп чок маадырларның оюур-хевирин ажыдарында ниити четпестер барын номчукчулар эскерип турар. № 45 «Улуг-Хемде». А. Арапчорнуң «Амыдыралдың уланзызы» деп рассказы бар. Оон маадырлары [illegible] Дарыймаа — башкылар. Амыдыралга ынакшыл — оон [illegible]. [illegible] ук авторнуң чогаалчы [illegible] школа темазы кол черин ээлеп турар. Ава чок [illegible] өскүс арткан [illegible] Өюмаазы — амыдыралының уланчызы ала Демдиндей төлептиг кижи кылдыр эттируп доруктуруп алырын ораллажып чорур, оон бызыг чаагай сорулгазы-ла ол. Рассказтың сюжеди бөдүүнзэ бол, номчукчу ону [illegible]. Ада автор даштыкы хевиринче эмин эртир сагыш салгаш, кижилерниң иштики сагыш-[illegible] барган. Маадырларның психологтуг байдалын оларның [illegible] дамчыштыр көргүзери мыйа четпейн турар. В. Саган-оолдуң «Канчап Соок-Ирей болган мен» деп рассказында культуразы кудук кижиниң кыжырып, шоолуп турар. Композициязы тургузуу бижыг эвес, чалгаранчыг, [illegible].

Черле ынчаш рассказтарда болгаш очерктерде амгы үениң эң чугула айтырыглары барык-ла чырыттынмайн турар, мен бодаарымга проза чогаалының ниити четпес ындыг ышкаш.

Ол альманахтың уругларга турасказткан «Сылдысчыгаш» деп кезээнде К. Экер-оолдуң, И. Иргиттиң рассказтарында бичии уруглары мал-маганга, дириг амытаннарга ынак болур чорукка кижизидер сорулга салдынган. Кичээнгейлиг номчуур болза оларда четпестер база бар. Ол автор-[illegible] — уругларның хар-назының барымдаалап көрбейн турары топ эскердим.

«Тыва чечен чогаалда төөгү болгаш амгы үе» деп айтырыгны Москвага РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинге чугаалажып турган. Оон стенографтыг отчёту альманахта бергени солун. Тыва чечен чогаалга ат-сураглыг Москва чогаалчыларының үнелел берип турганы [illegible] өөредиглиг [illegible].

«Улуг-Хемниң» номер бүрүзүнден амгы үеи шимы-биле уран-чечен чурук көргүскен проза-даа, поэзия-даа, шимдаа чогаалдарын номчуур [illegible].

С. ОЮН.
Тандым району.

ДЕТКИДИМ

1981 чылдың март 29-та үнген солунга парлаттынган «Делегейниң эмчилеринге кыйгырыгны» кончуг чөпсүнүп номчудум. Ында болза, бир эвес ядролуг дайын чиннытыгар болза 200 миллион ажыг эр, херээжен [illegible], бичии уруглар дораан кырлып өлүр. 60 миллион ажыг кижилерниң балыглааның өртенириниң чижээн киргенг-дир. Делегейниң чүс-чүс миллион кижилериниң кырынга диргелттен ол айыылдыг байдалды билир эмчи кижилер ону болдурбас дээш бүгү-ле чүүлдү кылыр ужурлуг деп мында бижээн болду. Ол ышкаш бүгү эмчилер ядролуг [illegible]-биле уржуктарының айтырыгларынга хамаарыштыр чурттакчы чон мурнунга тайылбыр кылып, ол талазы-биле чүүлдерни белеткээш парлалгага үндүрер дээн.

Бистиң партиявыс, чазаавыс делегейге быжыг тайбын дээш канчаар-даа аажок улуг күженишкинни кылып турар болгай. Мен бодум делегейниң бүгү кижилери ядролуг дайынның талазын [illegible] дээш чаңгыс эп-сеткил каттыжарынче кыйгырыптва, бүгү совет улус ышкаш, каттыжар мен.

О. ДАЛБЫЙ.

В. ШАЙФУЛИННИҢ «Чечектерни — доозукчуларга» деп фоточуруу.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Айтырыңар, харыылап берээли

КАЖАН КӨРГҮЗҮП ЭГЕЛЭЭРИЛ

Мөңгүн-Тайга районнуң Кызыл-Хая суурунуң бөлүк чурттакчылары: «Бистиң суурга 1980 чылдың августан эгелеп телевидение дамчыдылгалары эгелээр турган. Аңаа чурттакчы чон кончуг өөрээн. чамдык чурттакчылар телевизорларны саткылап алгылаан. Ынчалзадаа телевидение дамчыдылгазы ам-даа эгелевээн. Теледамчыдылгаларны кажан көрүп эгелээр ирги бис?» — деан айтырыглыг чагааны редакцияже чоруткан.

Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң начальниктиң оралакчызы, кол инженер В. Г. Левченконуң ук айтырыгга харылаады болза:

— Космостуң «Экран» системазын дамчыштыр телевидение программазын Кызыл-Хая суурга 1980 чылдың кийги чартыындан эгелеп көргүзүп эгелээр турган. Дериг-херекселдерни чүгле чоокку үеде алган бис. Бистиң монтажниктеривис ам удавас оларны аңаа аппарып эптеп тургузуп кириптерлер. Ынчангаш Кызыл-Хаяның чурттакчылары бо чылдың июльдан бээр телевидение дамчыдылгазын көрүп эгелээр.

«Арагага хандыккаш...», деп чүүлге хамаарыштыр

САЛДАРЫ БАГАЙ

Солун арнында үнүп турар «Арагага хандыккаш...» деп чүүлге хамаарыштыр парлаттынып турар чүүлдерин номчуп, оон авторларының сагыш-оралын, бодалын деткип, аңаа каттыжып турар мен. [illegible] ниити чуртталгага, уруглар кижизидилгезинге чедирип турар салдары багай. Араганың уржуундан болуп турар янзы-бүрү озал-ондактарның саны ковудаан болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар чоруктар эвээш эвес. Ынчангаш алкоголизмге болгаш арагалаар чоруктарга удур демисел чер-черде [illegible]. Ол айтырыгны чер-черле партия, совет органнарның шыңгыы [illegible].

Арагалаар чоруктарга, алкоголизмге удур демисел чорударынга [illegible] коллективтиң ролю улуг. Бистиң аравыста төрээн коллективинден ыракта командировкалап, ажылдап турарлар бар болгай. Ол кижилерниң ажыл-ижиниң, амыдырал-чуртталгазының ниити байдалын харысалгалыг кижилер доктаамал хайгааралга алыры чугула. Удуртукчуларның хайгаарал чогуун ажыглаап, чамдык кижилер ажылынга харысалгазын кошкадып, харын-даа арагаже сундугар чоруктар болганчок таварышкылаар. Аңаа хамаарыштыр дараазында чижекти маңаа кирейн.

Эрзин суурунуң тудугларынга тудуг-монтаж ажылдары кызыры-биле эрткен күзүн «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының тускайжыттынган КМК-зының сантехниктери келген. Оларның канчаар чурттап, ажылдап турарын [illegible] органнарының кым-даа сонуургавайн келген. А ажылчыннар ону ажыглап, [illegible] ол-бо [illegible], арагалап чорупп турган, КАИ, милиция ажылдакчыларынга таш удаа туттурганнар. Ол дугайын тускайжыттынган КМК-ның Кызылда удуртукчуларынга милиция ажылдакчылары дыңнадып турган, ындыг-даа болза аңаа таарзынмаан хөөннер илередир чоруктар тургулаан. Ону шынгыы кичээнгейге ап, хайгаарап, [illegible] дээштиг хемчег албайн турганы канчап-даа таарышпас.

Малчыннарның ажылы хөйге үнелиг. Буянныг ишчи деп адын бодавас ийи-чаңгыс кижилер оларның аразында база бар. Чамдык ажыл-ишчиге харысалга чок кижилер суур кирген, ол хевээр үш-дөрт хонук иштинде дедир ээп келбейн туруп бээр болгай. Ниитиниң малының баш санын эвээжедип, оорга алдыр, чидирер чоруктарның үнүп турарының чылдагааны-даа мында. Хүлээнген херээнге харысалга чогу-биле самчыгдал кылган малчыннар эвээш эвес болгай. Шак мындыг «кошкак» кижилер-биле ажылды күштелдирери чугула. Араганы хөлүн эрттир ижерге ажыл-ишке багай салдары мындыг. Оон-биле кады арагаже суйлаалт ада-иелерниң урут-дарының кижизидилгезинге салдары багай. Ол кижилерге билдингир. Ындыгыя уруглар көрүп турда араганы хөлүн эрттир ижип, кижизиг эвес аажы-чаң көргүзери хоралыг. Уруглар чүү болуп турарын көрүп, билип турар болгаш харын-даа улуг [illegible] домей болур, ол [illegible] болгай. Харын-даа хөглээшкин болган черге арага ортумун [illegible], ээрээн таварылгалар амыдыралда бар. Ындыг болганда назы четпээннерниң келир үеде улуг кижилерни, бистиң холувуста болганда, оларга ада-иениң, оңу долгандыр турар кижилерниң салдары улуг болганда, харысалгаазысты утпас ужурлуг бис. Оон-биле назы назы четпээн уругга арага ижиртпейн дээш хоойлу-дүрүм ёзугаар онаажып болур харысалганы утпазы [illegible].

Арагалаар чоруктар-биле демисел чер-черде күштелген. Ол айтырыгны чүгле чогуур черлерниң, милиция, административтиг органнарының хереэ деп көөрү таарышпас. Аңаа харын хөй-ниитиниң улуг күш болур. Оон-биле кады садыг биргемунуң ажылдакчыларының талазындан ээртир суксун садарының доктааткан чаңгыс аай чурумун хажытпас ужурлуг. Бо айтырыгны демниг күш-биле шиитпирлээр болза, хөлүн эрттир арагалап, [illegible] чурттаалганың дүрүмнерин хажыдар кижилер частырыын миннип, корум-чурумун шеглей көөр апаар.

Д. КУУЛАР.
Эрзин району.

телевидение

МАЙ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула [illegible]. 9.05 — «Күрүне кызыгаары». Хөй сериалдыг уран-чечен телефильм. 2-ги фильм — «21 чылдың тайбын дээри». 1-ги сериязы. 10.10 — [illegible] конкурстарының лауреады А. Литвиненко [illegible] 10.20 — «Билдингир-даа бол. [illegible]». 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15 — Чарлалдар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Кызыгаарчы хүнүнге уткуштур документалдыг телефильмнер программазы: «Кызыгаарның дүннери болгаш хүннери», «Ыштыктыг болгаш ээп болбас», «Чаңында кызыгаар». 15.30 — «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 16.30 — Орус чугаа. 17.00 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». 17.15 — «Чылыг час». Концерт. 17.45 — [illegible] — комплекстиг аргабиле». 18.15 — «Чурук бүрүзүнүң [illegible]».

КЫЗЫЛДАН
18.30 — 18.45 — Теле[illegible].

МОСКВАДАН
18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Чурттуң ховуларынга». 19.15 — «Шүлүү — ыйырамыг өг-бүле». 19.45 — «Бөгүн Кызыгааржының хүнү». ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң кызыгаар [illegible] начальниги генерал-майор А. М. Латышевтиң чугаазы. 19.55 — «Күрүне кызыгаары». Хөй сериалдыг уран-чечен телефильм. 2-ги фильм — «21 чылдың тайбын дээри». 2-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.05 — Кызыгааржы хүнүнге тураскааткан [illegible] Күрүнениң Төп концерт залындан дамчыдылга. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде. Информастыг [illegible].

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Бистиң садывыс». 12.30 — А. Н. Островский — «Өнчү чок кыс». Шии дугайында чугаа. 13.30 — «Алексей Саврасов». Эртем-тайылбырлыг фильм. 13.50 — «Башкыга — хөгжүм кинозалы». 14.50 — «Думбей хеме». Хөй сериалдыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы — «[illegible] чоруу».

КЫЗЫЛДАН
16.00 — «Мээң салгалым». Телешии. 1-ги сериязы. 17.20 — «Кыстарның ырлары». Фильм-концерт. 17.50 — «Шенектер». Телефильм. 18.05 — «Экономика — камналгалыг болур ужурлуг». «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинде олаар чүүлдүү [illegible]. 18.30 — 18.40 — Телемедээлер. 18.45 — «Чаагайжылга — кижи бүрүзүнүң херээ». Дамчыдылгага улус депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүсекомунуң даргазы Ш. Д. Куулар киржир. 19.15 — Чарлалдар. 19.20 — «Аныяк гвардия». 19.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН
20.00 — «Тамчыктыг удуштар», «[illegible]». 20.15 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — ГФР-ниң шилиндек командазы. 2-ги ужуражылга. ЧССР-ден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.55 — «Думбей хеме». Хөй сериалдыг уран-чечен фильм. 4-кү сериязы — «Бууралышкын [illegible]».

Агаар

Бөгүн республикага хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Дүне доңаттаар. 0—5 градус чедир соор, хүндүс 10—20 градус чылыыр.

Кызылга дүне — 2—4, хүндүс 18—20 градус чылыг болур.

КИНО

МАЙ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Даштыкы тептуң төлээзи» (2 сериалдыг) 9.30, 12.00, 17.10, 20.00. «Чүгле-даа артык үнелиг», Бешки болгаш алдыгы фильмнер «Катап тургузуушкунуң маадырлыг чоруу», «Хүлден катап бүткен Феникс» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кызыгаар ыы «Алый» 10.00, «Бодунуң хевезиниден дүрген» 11.30, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кызыгаар» 15.00, «Оон өскээр болбас ужурлуг» 16.30, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ТЫВАНЫҢ КҮРҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫ

«Сверстники» деп ыры-хөгжүмнүг бөлүктүң гастрольдары Тывага май 29-тан эгелээр. Режиссёру — Ленинчи комсомол шаңналының лауреады Аркадий Певзнер. Балетмейстери — уран чүүлдүң алдарлыг ажылдакчызы Ефим Осмоловский. Удуртукчузу — Валентин Егоров.

Концерттер май 29-та Ак-Довурак хоорайга; май 30-те Кызыл-Мажалык суурга; май 31-де Чадаана хоорайга; июнь 1,2-де Кызыл хоорайга, июнь 3-те Туран хоорайга болур.

ДОСААФ-тың Кызылда маттышкан техниктиг школазы секретарь-машинистерниң хүндүскү курстарынга хүлээп [illegible] чарлап тур.

8-10 класстарны дооскаңнарны хүлээп алыр. Өскээртен келгеннерни чурттаар чер-биле хандырар. Кичээлдер июнь 1-де эгелээр.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Свердловсктиң юридиктиг институду чаа өөредилге чылында студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Өөренир хуусаазы — 4 чыл.

Институт үш факультеттиг: суд-прокурорнуң, истелге-криминалистиканың, улус ажыл-агыйынга эрге-хоойлу албаны.

35 хар чедир назылыг, ортумак эртемниг болгаш 2 чыл чедир ажыл стажтыг (шеригге албан эрттирген үези аңаа кирер) кижилерни, Чеченстиг Күштерниң хүрээлениинден шериг соонда халашканнарны институтка хүлээп алыр.

Институтка киреринин дугайында [illegible] Кызыл хоорайның, районнарның прокурорларындан республиканың прокуратуразының кадр килдизинден айтырып ап болур.

Адресивис: Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, № 57.

Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң уран чүүл школазы 1981-1982 өөредилге чылында белеткел клазынга өөренир үндезин национал уругларның конкурзун чарлап тур.

Ниити билиг школазының 1-ги клазынга өөренир ужурлуг 7 харлыгларны школага дараазында салбырларга хүлээп алыр:

Фортепиано, үрер хөгжүм херекселдери (флейта, кларнет, труба, ксилофон), кыл хөгжүм херекселдери (скрипка, виолончель), улустуң хөгжүм херекселдери (баян, домра), уран чуруулга.

Конкурсту ийи базымныг эрттирер. Уругларның сактыызалын, дыңнаарын, үнүн хынаар, уран чуруулга салбырынга кирерлер бажынга чураан, кылган чүүлдерин эккээр.

Конкурс Кызылдың уран чүүл училищезинге 1981 чылдың июнь 8-те эртенгиниң 10 шакта эгелээр.

Кирер күзелдиглер школа директорунуң адынга билдириишкинин, төрүттүнгенин дугайында херечилелин, 7 харга чедир өзүлдезиниң эмчи карточказын, өг-бүлезиниң байдалының дугайында шынзылганы эккээр.

Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республика эргелели сес чыл болгаш ортумак школаларның доозукчуларын мергежил чедип алыры-биле республиканың дараазында ПТУ-ларынга өөренириңче чалап тур:

Кызылдың болгаш Балгазынның кедээниң ортумак 1 болгаш 2 дугаар ПТУ-лары.

Слесарь-сентехниктиг болгаш автомобиль [illegible] калбак мергежилдиг тракторист-машинистерни белеткеп турар.

Ак-Довурак хоорайның ортумак № 3 ПТУ-зу.

Арыглал дериг-херекселдериниң машинистерин, слесарь-сентехниктерни, электромонтёрларны, шеверлекчилерни белеткеп турар.

Кызыл хоорайның ортумак № 4 ПТУ-зу.

Конструкцияларның даш-монтажниктерин, штукатурларны-облицовщиктерни, шеверлекчилерни, электрогазосварщиктерни, көдүртүр кран машинистерин, слесарь-сантехниктерни белеткээр.

Ак-Турукта (Улуг-Хем районну) чаа ажыттынган № 7 ХПТУ.

Конструкцияларның даштарын-монтажниктерин, шеверлекчилерни, бызанчы-столярларны, электросварщиктерни белеткээр.

Чадаананың техниктиг училищези (№ 6 ХПТУ-ның баазазында тургустунган).

Дашчыларны, бызанчыларны, шеверлекчилерни, электросварщиктерни бир чыл хуусаалыг өөредир. Ортумак школаларның доозукчуларынга училище айда 75 рубль стипендия төлээр.

Училищелерге өөрениринин хуусаазы: 8 класс дооскаңнар — 3 чыл, 10 класс дооскаңнар — 1 чыл. 3 чыл хуусаалыг ортумак ПТУ-лар дооскаңнар мергежил-биле чергелештир ниити ортумак эртемни чедип алыр болгаш тураланы дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче өөренип кирип болур дипломну алыр. Ынаар кирери чиңгелдиг. ПТУ-ларга өөренип турган үезин ажыл стажынче кирип санаар.

Суруглаарны [illegible] чаңгыс аай хеп-биле, ажылдап кедер хеп-биле, стипендия-биле хандырар. Хоорайга чурттавайн турарларга общежитие бээр.

Училищелерде спортчу секциялар, бот-тывынгыр уран чүүлдүң болгаш техниктиг чогаадыкчының бөлгүмнери ажылдап турар. Сургуулдар чылдың-на бөлүктер-биле Кара-Далайже, Москваже, социалистиг чурттарже туристеп чорупп турар. Профтехөөредилге сургуулдарының ыры болгаш [illegible] ансамблы, «Күш-ажылчы курлавырлар» спорт ниитилелиниң республика чергелиг училищелериниң баазаларында ажылдап турар. Чамдык мергежилдерге өөредилгени спорттуг утпаныышкын-биле чорудар.

Училищеге кирерин күзээн [illegible] директорунга [illegible] бижик билдириишкинин кожар дээр, [illegible]:

1. Ортумак эртемниң дугайында аттестат азы сес чыл [illegible] дооскан дугайында херечилел.

2. 286 майык ёзугаар эмчи справказы.

3. Чурттап турган черинден справка.

4. 3х4 хемчээлдиг үш фото-чурук.

5. ВЛКСМ райхоркомунуң азы бүдүрүлгениң өөредип чоруткан бижии.

Документилерни ол училищелерниң бирээзинче өртектиг чагаа-биле почта дамчыштыр чоргузуп болур.

Училищеге келгеш, төрүттүнгени дугайында херечилелин [illegible] кижи [illegible].

Аныяктарны училищелерге [illegible] херечилелдеринде болгаш аттестаттарында демдектерин барымдаалап хүлээп алыр.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр.

Түс черлериниң партия, совет болгаш комсомол органнары, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң болгаш [illegible] удуртукчулары, школаларның башкылары ПТУ-ларже аныяктарның кирип өөренириңче дуза чедирерин, бүдүрүлгелерниң болгаш комсомол организациялары оларга путёвкаларны бээр талазы-биле ажылды чорударын Профтехөөредилге талазы-биле эргелел диләп тур.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының өөредилге комбинады дараазында мергежилдерге өөренирин күзээннерни курстарга өөредири-биле чалап тур:

Автокран машинизи — өөренир хуусаазы 1,5 ай. Чолаачы мергежилдиглерни хүлээп алыр.

Дашчы — өөренир хуусаазы 3 ай.

Шеверлекчилер — өөренир хуусаазы 2 ай.

Өөренип турган үезинде айда 75 рубль стипендия төлээр. Хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер доозулган соонда каттыжышкынның тудуг организацияларынга ажылдап болур.

Бөлүктер четчелентен соонда кичээлдер эгелээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 7. «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынның өөредилге комбинады.

Магистральная кудумчузунда № 45 магазин ажыттынган. «Тыва тудуг» трестиң общежитиезиниң чанында, № 6 автобус-биле чедер). Аңаа ажылдаары-биле ажылчыннарны, чудуруукчуларны, савалакчыларны, костелянщаны, дворникти чалап тур.

Ол ышкаш 50, 15 дугаар магазиннерге үүрмектеп садар бараанга садыгжылар негеттинип турар.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу, 29, 4 дугаар кабинет. Телефон 2-54-36. Кызылдың аъш-чем бараанарының садыг [illegible] килдизи.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-78, харысалгалыг секретарының 2-23-36, секретарьның [illegible] килдистериниң 2-37-13, промышленность килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] килдизиниң 2-21-42, [illegible] 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-23-43, [illegible].

Тираж 17868 Чакы № 1247

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелинде солунга парлаар бажың (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ПС-08707

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 125 (11623) | 1981 чылдың май 29, пятница | 1925 чылдан үндүрүлгүлеп турар | Өртээ 2 көп.

ЧУРТТУҢ ХОВУ-ШӨЛДЕРИНДЕ

Часкы тарылга кампаниязы доостур чыгаан. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, чурттуң колхозтары болгаш совхозтары май 25-ке чедир чазын чажар тараа культураларын 117,8 миллион гектар шөлге тараан.

Часкы тарылганың кампаниязы чурттуң Соңгу болгаш Чөөн чүк районнарында үргүлчүлеп турар. Алтайның, Сибирьниң, Казахстанның тараалаң областарының тараажылары күжениишкиннииг ажылдап турар. Чурттуң мурнуу чүгүнүң ажыл-агыйларының дуржулгазын колхозтар болгаш совхозтар ажыглавышаан, каттышкан болгаш калбаа-биле тараа чаштырар агрегаттарны ажылдаткан түңнелинде часкы ховү ажылдарының темпизи бедээн. Чурттуң ховуларынга эрткен неделяларда ындыг арга-биле 30 миллион 400 муң гектарга үрезинни чаштырган.

Тараа болгаш тараа-бобы культураларын (кукурузаны санаваска) 73,6 миллион гектарга, кызыл-тасты — 31 миллион 600 муң, арбайны — 21,5 миллион, чинге-тарааны — 1,7 миллион, кырлыг-караны —790 муң гектарга чаштырган.

Кукурузачылар база күжениишкиннииг ажылдап турар. Үнелиг ол культураны өстүрериниң индустриалыг аргазын делгем шөлдерге ажыглап турар. Кукурузаны 13,5 миллион гектар шөлге тараан. Оон иштинден тараазын алыр кукурузаны 3,3 миллион гектарга тараан.

Чигир свёклазының, тарымал-тооруктуң, соянын, хендириниң тарылгазы үргүлчүлеп турар.

Мал ажылын бедик шынарлыг чемнер-биле хандырар дээш тараажылар мал чеминге херегләәр культураларже улуг кичээнгейни база угландырып турар. Мал чеминге херегләәр культураларны өстүрер шөлдерге чаа культураларны — редьканы, үс бээр хендирин, перкону, күзүн болгаш чазын тарыыр рапсты бо чылын база тараан.

Мал чемин бүдүрериниче, дүжүт ажаалдазынга белеткелче эгелеп кирер дээш ажыл-агыйлар часкы тарылганы дүрген доозарын чедип ап турар.

(СЭТА).

ӨГ-БҮЛЕ БҮРҮЗҮНГЕ

Чоннуң хуузунда дузалал ажыл-агыйының бар аргаларын долу ажыглаарынче СЭКП-ниң XXVI съездизи чогуур кичээнгейни угландырган. «Ажылчы чоннарга хамааржыр садтар, огородтар, куш, мал — ол дээрге бистиң ниити байлаавыстың кезээ болур» деп съездиге ТК-ның Отчет илеткелинде айыткан.

Манаа дүүштүр СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «Хамаатыларның хуузунда дузалал ажыл-агыйларынга көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды чоокта хүлээп алган болгай. Ол доктаалда бо талазы-биле көдээде партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-ниити организацияларының сорулгаларын айыткан. Көдээде өг-бүле бүрүзү дузалал ажыл-агыйлыг болурун чедип алыры-биле тайылбыр ажылын калбартырын, оларга бүгү тала-биле дузалаарын амгы үеде бирги чергениң сорулгазы кылдыр тодараткан.

СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели анаа дүүштүр чоокта чаа доктаал хүлээп алгаш, республикага чоннуң дузалал ажыл-агыйын моон соңгаар хөгжүдериниң перспективтиг айтырыгларын көрүп турар хемчеглерни бадылаан. Ында дузалал ажыл-агыйларынга продукция бүдүрериниң 1985 чылга чедир чыл санында немей өзүп орар хемчээлдерни ниити республикага болгаш районнар аайы-биле тодарадып турар. Ылангыя «Картофель, ногааны өреге бүрүзүнге» деп кыйгырыгның адаа-биле бо ажылче чонну эвилелдээри, ону ылангыя көдээ, суур Советтери, профэвилел, комсомол организациялары, херээженнер чөвүлелдери шефке алза чугула дээрзи демдеглеттинген.

Бистиң республикага чурттакчы чоннуң дузалал ажыл-агыйын, ылангыя картофель, ногаа тарып өстүрерин калбартырынче сөөлгү чылдарда элээн кичээнгейни салып келген. Оон түңнелинде хамаатыларның дузалал ажыл-агыйларындан садыг четкилеринче болгаш рыноктарже эът, сүт, картофель, ногаа элээн арбын кирип турар апарган.

Чурттакчы чоннуң картофель болгаш ногаа тарып өстүреринче сөөлгү чылдарда көдээ болгаш суур Советтери, хирээженнер чөвүлелдери, чамдык ажыл-агыйларның, коллективтерниң удуртукчулары сагыш салып турар апарганындан ол культураларны мурнунда шоолуг тарывайн турган барын болгаш мурнуу районнарның чурттакчылары амгы үеде эвээш эвести тарып ап турар апарган. Моон-биле чергелештир ол үнелиг аъш-чем культураларын өстүрери ам-даа эки нептеревээн. Кодан чанында огородунда херими чок, чүнү-даа тарываан, бок үнүштер ээлээн өг-бүлелер төп районнарда безин бо-ла таваржып турар. Ол четпестерни чайладырынче чер-чер Советтериниң күүскомнары, совхозтар, коллективтер удуртукчулары кичээнгей салза чогуур.

Дузалал ажыл-агыйын хөгжүдеринче чогуур сагыш салып турар черлерде бо чугула херек эки болуп турар болгаш ооң ниитиге-даа, өг-бүлелерге-даа ажыы биче эвес. Таңды районнуң Дүрген көдээ Соведи, Дуржулга станциязы чоннуң дузалал ажыл-агыйын чогуур хайгааралга алганындан ында барык өг-бүле бүрүзү малдыг, огородтуг, элээн хөй чимистиг үнүштерлиг. Олар оон алган продуктуларының элээн хөйүн белеткел организацияларынга саткаш, ниитиге дузаны чедирип турар. Бо ажылды организастаар талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң Алдан-Маадыр көдээ Совединиң, ында совхозтуң, хөй-ниити организацияларының ажылында эки чүүлдер хөй.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер чөвүлелиниң доктаалында дузалал ажыл-агыйларга продукция бүдүрериниң болдунар аргалары ыракта чедир ажыглаттынмайн турарын айыткан. Бо байдал бистиң республикага долузу-биле хамааржыр. Көдээ черлерде мал азыравайн, картофель, ногаалар өстүрбейн турар өг-бүлелер бисте ам-даа хөй. Дузалал ажыл-агыйлардан ап турар продукцияның хемчээли, дүжүдү чавыс, шынары куду. Оларны чопдан садып алырын чер-чер Советтери, совхозтар удуртукчулары, белеткел организациялары планнавайн, керээ дугуржулга чарбайн келген.

Мындыг байдал болза, үстүнде доктаалдарда демдеглеп турары ышкаш, хамаатыларның дузалал ажыл-агыйлыг болурунга, малдар, үрезиннер тыптынып алырынга, черин ажылдап кылырынга, мал чемнери белеткеп алырынга совет, ажыл-агый органнары четпес дузалап, хуу малды нормага дүүштүргеш, ниитиниинден аңгылааш, чем-биле, одар-биле, кажаа-хораа-биле, кадарчы-биле хандырарын боттандырбайн турарындан болдунуп турар.

Чер-чер Советтериниң күүскомнары, совхозтар дирекциялары, коллективтер удуртукчулары, хөй-ниити организациялары хамаатыларның дузалал ажыл-агыйын хөгжүдер айтырыгны чаа ёзу-биле көрүп, СЭКП обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын херек кырында күүседири, бо талазы-биле хамаатыларга бүгү хемчег-биле дузалаары, ылангыя бо хүннерде өреге бүрүзү картофельди, ногааны тараан турарын чедип алыры, оларның шөлдерин суггатчыдып, ниити күш-биле эрги суггарылга системаларын септээри, чааларын кылыры чугула. Хуузунда дузалал ажыл-агыйынга продукция бүдүрүп тура, кижи бүрүзү ону хууда байыырынга эвес, а бодунуң хереглелин хандырбышаан, ниитилелге ажыктыг херектиг кылып турар мен дээрзин ханы угаап билир херек.

Часкы хову ажылдары

ДҮРГЕН БОЛГАШ ШЫНАРЛЫГ ДООЗАР

(МАЙ 25-ТИҢ МЕДЭЭЗИ-БИЛЕ)

Районнар	бүгү культураларны чаштырганы га-биле	Планның күүсеткени хуу-биле
Бай-Тайга	4233	69,8
Моңгун-Тайга	130	45,3
Барыын-Хемчик	3640	43,9
Өвүр	1431	55,7
Чөөн-Хемчик	25343	68,7
Улуг-Хем	24106	74,8
Таңды	45550	75,4
Бии-Хем	28959	80,8
Тожу	1451	64,8
Каа-Хем	33887	67,9
Тес-Хем	3760	50,7
Эрзин	7334	97,2
Кызыл	37849	83,4
Республика	225459	73,7

Эрткен чеди хонук дургузунда республикага немей чаштырган тарылга шөлү 68,7 муң гектар ажыг, азы 22,4 хуу болган. Сөөлгү чеди хонукта Кызыл районнуң ажыл-агыйларынга чаштырылганың темпизи эң-не бедик—27,9 хуу болган азы 12,6 муң ажыг гектарга янзы-бүрү культураларны чаштырган. Каа-Хемниң чер ажылдыглары оон база дудак чок дүрген темп-биле чаштырылганы чорудуп турар. Майның 18-тен 25-ке чедир аңаа 10,7 муң гектарга тарааларны немей чаштырган. Бии-Хемниң ажыл-агыйларынга немей чаштырган чер 7,2 муң, Таңдыныынга — 11,5 муң, Чөөн-Хемчиктииинге — 7,6 муң гектар четкен.

Майның 25-ке чедир тараа культураларын республикага 179,5 муң гектарга чаштырган, ол— планның 90,6 хуузу. А кызыл-тас чаштыраарының планы 101,7 хууга ажыр күүсеттинген. Тараа аймааның чаштырылгазын Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин районнарның ажыл-агыйлары бүрүн доосган. Тараалаң районнар болур Таңдыда, Каа-Хемде бо талазы-биле темп оожум болуп турарын демдеглээр херек.

Тараа культуралары-биле чергелештир, ажыл-агыйлар мал чеми культураларның тарылгазын база эгелээн. Чижээ, чулуктуг чем болур кукурузаның 5900 ажыг гектарда чаштырган. Ол—планның 22 хуузу. Картофельди 1300 ажыг гектарда, а ногааларны —93 гектарда тарып олурткан. Чаңгыс чылдыг сигеннерни 35518 гектарда чаштырган, азы планның 49,8 хуузу болган.

Эрзин районнуң ажыл-агыйлары кукуруза чаштырылгазын доозар четкен. Ону тарыырын Тес-Хемниң совхозтары база шалыпкын чорудуп турар.

Ам республиканың чер ажылдыгларының чугула сорулгазы болза, тараа культураларының чаштырылгазын каш хонукта бүрүн доосканы, картофельди, ногааларны олуртуру, мал чеми культураларны чаштырарын дүргедедири, куруктуурулга аңдарылгазын чорудары, тарааларның чайгы ажаалдазынче кирери болур.

Чаа, он бирги беш чылдың баштайгы чылында чаагай дүжүттү алыры часкы тарылганы чогуур өйүнде, бедик агротехниктиг деннелге чорударындан ангыда, чайгы ажаалдадан хамааржырын уттуп болбас.

Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң хоочун чолаачызы Дала Чапзаевич Моңгуш 20 чыл ажыг чолаачылап келген. Часкы тарылга үезинде үрезинни сеялкаларга чедирип, күзүн дүжүттү сөөртүп, бичии-даа чидириг болдурбайн ажылдаарын ол чедип ап келген.

Д. Ч. Моңгуш байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип, ажылга тәлептии-биле эки үлегер-чижекти көргүзүп келген. Хоочун чолаачы Дала Чапзаевич чарышка хөй удаа тиилекчи болгулаан, ол совхозтуң мурнакчы чолаачыларының бирээзи.

ЧУРУКТА: Д. Ч. Моңгуш.
В. КРИВДИКТИҢ фотозу.

СОВЕТ-ИОРДАН ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

Совет-иордан чугаалажыышкыннар май 27-де Кремльге доозулган.

Совет таладан чугаалажыышкынның кылганнар — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков.

Иордан таладан — Иорданияның Хашимит Хаан күрүнезиниң Хааны Хусейн Бен Талал, Премьер-Министр болгаш камгалал министри Модар Бадран, хаан канцеляриязының начальниги Ахмед Керим Аль-Лаузи, хаанның секретариадының начальниги ызыгуур салгаан Раад Бен Зейд, эжелеткен девискээрлер херектериниң талазы-биле министр Хасан Анис Ибрагим, даштыкы херектер министри Марван Аль-Касем, планнаашкынның национал чөвүлелиниң даргазы М. Ханна Ода.

Чоокку Чөөн чүкте байдалды болгаш ол районга бүгү-ниитиң чөптүг кылдыр тааржыр шиитпирлээшкинниң айтырыын, а ол ышкаш делегейниң эң чугула чамдык өске-даа айтырыгларын найыралдыг байдалга, бот-боттарын билчиириниң байзынга чугаалажып көрген. Палестинаның хостаар организациязын киириштирбишаан, соңуургалдыг бүгү талаларның киржилгези-биле Чоокку Чөөн чүк айтырыынга хамаарышкан делегейниң чаа конференциязын чыылдырарынче араб чурттарның күжениишкиннерин мөөннээриниң эргежок чугулазынга бүзүрээшкинниң моон-биле холбаштыр совет таладан илергейлээн.

Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны чедип алырының сорулгаларын ынчаар көөрүн болгаш оларны ындыг арга-биле шиитпирлээриниң деткип турарын Иорданияның хааны бадыткаан.

Иорданияның агрессиязынга удур демиселде Сирияны ССРЭ быжыы-биле деткиир дээрзин Ливанда байдалдың болуушкуннарын чугаалажып көрген үеде онзалап демдеглээн. Ливанның дүрүм ёзугаар эрге-чагыргаларын, Ливанга тайбыңны деткиир талазы-биле каттышкан араб күштерин ССРЭ моон соңгаар-даа деткиир болгаш ол чуртка национал чөпшээрежилгени чедип алыры дээш туржур бодалдыг.

Перси мугулдурунда байдалдың дүшкүүрлүүнге холбаштыр сагыш човаашкынны делегей айтырыгларын оон ыңай чугаалажып көрген үеде илергейлээн, иран-ирак чөрүлдээни дүрген соксадырының болгаш ийи чүгүнүң негелделерин чугаалажыышкыннар столунга таарыштыр шиитпирлээриниң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Перси мугулдурунуң районунга даштыкының шериг баазазын тургузарынга, ядролуг чепсекти аңаа нептередиринге, ол районнуң күрүнелериниң иштики херектеринге даштыкының кандыг-даа хевирлиг холдаарлаашкынынга талалар удур болуп турарын илергейлээн.

Политиктиг, садыг-экономиктиг, культура болгаш өске-даа талаларга совет-иордан харылзааларын чединишкинниг хөгжүп турарын чугаалажыышкыннарның үезинде демдеглээн. Ол харылзааларны улам ыңай быжыглаарынче, тайбыңның эргелажын дээш делегей арназынга совет-иордан кады ажылдажылганы калбартырынче чуткуулдуун бадыткаан.

Чугаалажып көрген айтырыгларга хамаарыштыр талаларның үнелээшкиннери база түңнелдери хөйү-биле дүгжүп турарын бадыткап көргүскен санал-оналдарның ажыктыг солчуушкунунга сеткил ханышкынын Л. И. Брежнев болгаш Иорданияның Хааны илергейлээн.

Аян-чоруктуң түңнелдериниң талазы-биле совет-иордан кады кылган дыңнадыгны парлалгага парлаан турар.

(СЭТА).

АЯН-ЧОРУК УЛАМЧЫЛАП ТУРАР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалааны ёзугаар найыралдың туска аян-чоруу-биле ССРЭ-де келген Иорданияның Хашимит Хаан күрүнезиниң хааны Хусейн Бен Талал май 27-де Москвадан Киевче чорупкан.

Аэродромга Хусейн Бен Талалды СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, оларның өске-даа кижилери үдээн.

(СЭТА).

Парлалга конференциязы

Социалистиг чурттарның космонавтыларының киржилгези-биле башкарылгалыг экспедицияларның сөөлгүзү— космоске каттышкан тоску ужудуушкун чедиишкинниг доозулган. Совет-румын экспедициязының киржикчилери космонавтылар, а ол ышкаш эртемденнер болгаш специалистер совет база даштыкы журналистер-биле май 27-де ужурашкан.

Парлалга конференциязынга экипажтың кежигүннери ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Л. Попов, РСР-ниң космонавт-шинчилекчизи Д. Прунарну, эртемденнер, «Интеркосмос» чөвүлелиниң удуртукчулары келген ССРЭ-ниң ДХМ-ниң парлалга төвүнүң залынга румын-совет найырал ниитилелиниң делегациязының кежигүннери, РСР-ниң ССРЭ-де элчини Т. Дүжаш олурган.

Парлалга конференциязының эрттирикчизи ССРЭ-ниң ДХМ-ниң парлалга килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы В. Хазов ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизиниң оралакчызы, «Интеркосмос» чөвүлелиниң даргазы академик В. Котельниковка сөс берген.

Румын Социалистиг Республика «Интеркосмос» программа ёзугаар кады ажылдарынче эгелээнчиден бээр ында киржип турар деп, эртемден демдеглээн. Кады ажылдажылганың бүгү ол үеннинышкыннарының талазы-биле ажылдарга румын эштер космоске салдышкынын киирип келген. «Интеркосмос» сериязының спутниктеринге, «Космос» биоспутниктерге, геофизиктиг, метеорологтуг ракеталарга тургузар дериг-тереңселдерни РСР-ниң специалистери чогаадып кылган. Оларның дузазы-биле эртемге чугула ужур-дузалыг шинчилелдерни болгаш шенелделерни чорудуп.

Совет-румын каттышкан экспедицияга совет болгаш румын эртемденнер эртем-шинчилел ажылдарының тускай улуг программазын белеткээн. Ону белеткээринге «Интеркосмос» программаның киржикчилери социалистиг өске чурттар база киришкен. Космонавтылар Л. Попов биле Д. Прунарну ниити-биле 20 хире шенелделерни кылган.

Каттышкан чаа экипажтың ужудуушкуну совет-румын найыралдың, бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың арасында хөй талалыг кады ажылдажылганың көскү херечизи, социалистиг чурттарның эртем-техниктиг демнежилгезиниң, акы-дуңмалышкы интернационализминиң амыдыралчы күжүнүң тодаргай чижээ болур деп, академик демдеглээн. Ынчангаш бис «Интеркосмос» программазының хөгжүлдезинде чугула үе-чадазы доосканывыс ол.

Совет-румын экипажтың командири **Л. Попов** ужудуушкунун программазының күүселдезиниң дугайында чүве чугаалап тура, кады ужуткан румын эжиниң эки белеткелдиин, ниитизи-биле каттышкан экспедицияның космос шинчилелдеринге байлак дуржулганы бергенин, оларның моон соңгаарғы космос программаларынга болгаш ужудуушкуннарынга чедиишкиннииг ажыглаттынарын демдеглээн болгаш каттышкан экипажтың мурнундан тергиин эки космос корабльдиң тургузукчуларынга, оларның ажылын бедик-биле үнелээни дээш өйи чурттарның баштыңнарынга өөрүп четтиргенин илереткен.

РСР-ниң космонавт-шинчилекчизи **Д. Прунарну** аңаа көргүскен бедик илегел дээш РКП ТК-га, СЭКП ТК-га, РСР-ниң болгаш ССРЭ-ниң чазактарынга, эштер Н. Чаушеску биле Л. И. Брежнев оларның боттарынга сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен. Совет-румын экипажтың ужудуушкуну румын-совет харылзааларны улам ыңай быжыглаарынга, бистиң улустарывыстың кады ажылдажылгазының база эп-сеткил каттыштырылгазының хөгжүлдезинге, делегейге тайбыңның болгаш демниишкинниң херек бараан болур деп, ол медеглээн.

Ужудуушкун үезинде күүсеттинген эртем шинчилелдериниң түңнелдеринге ханы болгаан, оларны ажыглап үнелээн белеткээн болгаш чаңгыс бүгү коллективтерге, шинчилерге өөрүп четтиргенин румын космонавт илереткен.

Космонавтылар болгаш эртемденнер журналистерниң айтырыгларынга харыылаан.

(СЭТА)

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

Иштики херектер органнарының идеологтуг ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы май 26—27 хүннеринде Москвага болуп эрткен.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр политика - кижизидилгелиг ажылдың сорулгаларын болгаш эш Л. И. Брежневтиң айтышкыннарынга дүүштүр идеологтуг ажылды экижидериниң аргаларын шүүжүп хуралдың киржикчилери чугаалажып көрген.

Партияның XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр хоойлу-дүрүмну болгаш эрге-чурумну быжыглаарының эң чугула факторy — идеологтуг салдар чедирериниң сорулгаларын ССРЭ-ниң иштики херектер министри Н. А. Щелоков бодунуң чугаазынга айыткан.

СЭКП ТК-ның Пропаганда килдизиниң эргелекчизи Е. М. Тяжельников, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, ССРЭ-ниң чиңгине прокуроpу А. М. Рекунков, СЭКП ТК-ның харылзаалгалыг ажылдакчылары чөвүлел хуралдың ажылынга киришкен.

(СЭТА).

Ровнонуң күрүнениң Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының культура хандырылгазынга идепкейлиг киржилгези дээш Ровнонуң күрүнениң Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай. 1981 чылдың май 26.

УЛАН-БАТОРДА ЧОРУП ТУРАРЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев баштаан СЭКП-ниң делегациязы МАРН-ның XVIII съездизиниң ажылынга киржип турар болгаш В. И. Ленинниң Улан-Баторда музейинге барып чораан. В. И. Ленинниң революстуг ажыл-чорудулгазын, ооң кежээ тиилеттирбес өөредиини Совет Эвилелинге, социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарынга, ооң иштинде моол черге тиилээнин көргүскен чүүлдерни СЭКП-ниң делегациязы сонуургап көрген. Хүндүлүг аалчылар-ның дептеринге делегацияның кежигүннери демдеглел кылып, ат салганнар.

СЭКП-ниң делегациязы ооң даараазында Моолдуң чурулга уран чүүлүнүң музейинге барып чораан.

(СЭТА).

ЖУРНАЛИСТЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

Дүүн Кызылда Политиктиг чырдыышкын бажыңынга Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар чериниң [illegible] «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыттынган чүүлдерни болгаш түңнелдерни боттандырар талазы-биле Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң сорулгаларының дугайында» айтырыгны аңаа чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар чериниң даргазы «Шын» солунунуң редактору В. С. Шаравии кылган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, партияның [illegible] болгаш даштыкы политиказын [illegible] республиканың журналистери [illegible] радио ажылдакчылары бүрүн долузу-биле чуулдурзунуп, ажыл-чорудулгага дагын программа кылдыр хүлээп ап турар дээрзиниң дугайын илеткелчи болгаш санал бергеннер сеткил ханышкын-биле демдеглээннер. Совет журналистерниң ажылын съездиге бедик-биле [illegible] Тываның журналистери [illegible] ажыл-херек-биле харыылаашаан, партийжи съездиниң шиитпирлерин мергежилдиг пропагандалаарынга он бирги беш чылдың пландарын [illegible] күүседири дээш [illegible] мобилизастаар херекке боттарының бүгү билиглерин, күш-кужун бээринге [illegible] илерээн айытканнар.

Пленумну ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. Б. Бержак киржип, идеология ажылдакчыларының Бүгү-эвилел семинар-чөвүлел хуралы[illegible] [illegible] съездиниң шиитпирлерин боттандырарынга холбаштыр республиканың журналистериниң мурнунда сорулгаларга доктаап чүве чугаалаан.

Пленумга чугаалашкан айтырыгның талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын, эш Л. И. Брежневтиң илеткелиниң ханы идеяларын чоннуң кижи бүрүзүнге [illegible] он бирги беш чылдың пландарын күүседир демиселче ажылчыларны мобилизастаарынга [illegible] республиканың [illegible] радиодамчыдылга ажылдакчыларының кол сорулгазы дээрзин айыткан.

Тыва АССР-ниң журналистериниң [illegible] IX съездизин [illegible] декабрьда чыылдырар дугайында шиитпирни пленум хүлээп алган.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬДУҢ арны

1981 чыл
Май
№ 5 (86)

ДАЯНЫР КҮЖҮВҮС

«Чаңгыс-даа чажыдыышкын, албан-дужаалын шын эвес ажыглаар чорукту[ң] чаңгыс-даа фактызы улусчу контролёрларның ажыл-агыйжы көрүнгүр караандан чажыр барбас ужурлуг» дээрзин СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге айыткан. Съездиниң ол айтыышкынын Өвүрнүң хайгыылчылары канчаар боттандырып эгелээнил, ол дугайын чугаалап бээри-биле районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы Тарзачы Чамыянович ЛИКТАНГА сөс берипвис.

— Съездиниң айтыышкынныарын улусчу контрольдуң органы, хайгыылчы бүрүзү болуунуң ажылынга дайынчы программа кылдыр хүлээп алган, ол бүгү оларга бедик харысалганы, улам инициативалыг ажылдаарын хүлээндирип турар. Бистиң районда улусчу [illegible] комитединиң [illegible] тан дашкаар килдистериниң инспекторлары болгаш түс-түс коллективтерде, организацияларда 28 бөлүк, 13 пост [illegible] турар. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге олар партия, совет болгаш ажыл-агый органнарынга [illegible]

[illegible] турарының, «Торгалыг» совхозта малдың отчёт-учедунуң, «Коммунизмче оруук», «Кызыл Туг» совхозтарда машина-техника эдилелиниң, оларның кадагалалының талазы-биле [illegible] шенелделерни [illegible] сүмелерин киирген[н]ер.

Районга мал кыштаглаашкыны [illegible] бээрге элээн берге байдалда эрткен. Оон дээскээрите кыжын улуг хар чаггаш, хадааның соонда малдың күш-[к]үжүнгенин баксырзан, ооң чем[illegible]

[illegible] Шагаан-Арыг «Коммунизмче» [illegible] «Кызыл-Туг» совхоз[illegible] четпестерни чайладыр [illegible] турар. «Коммунизмче оруук» совхозтуң мал ажылының дугайында айтырыгны районнуң [illegible] контроль комитединге ийи катап сайгарып көрген. Бо ажыл-агыйда [illegible] турар. Төрүүр чүс малга онзавитыр алган чаш тол эзээш, шээр болгаш бода малдарының өлүп, хораары, оларны самчыгдаар, чиндер чорук эрткен чылдын бо үезинден көвүдээн. Бо совхозтуң удуртукчулары [illegible] тери ол фактылардан чогуур түннел кылыр ужурлуг.

«Мал ажылы көдээге шалыпкын фронт» — деп, СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Ынчангаш бо чугула херекке боттарының улуг хуузун киирерин районнуң улусчу контроль органнары, хайгыылчылары бир [illegible]

[illegible]

«Ак-Чыраа» совхозта социалистиг өнчүнүң ажыглап, хуна[illegible]

Ынчалза-даа чамдык ажыл-агыйларда хайгыылчылар хыналдаларын чорудуп турза-даа, ооң дээштиг, үре-түңнелдиг [illegible] алант ёзу-биле ажылдаары — бистиң улусчу контролёрлары-быстың кол чугула сорулгазы болур.

«Большевик» совхозтуң улусчу контролёрлары часкы хову ажылының үезинде боттарының ажылын улам идепкейжиткен. Ак-Кара-Суг аксында № 2 хову-трактор бригадазында улусчу контроль постузунуң хайгыылчызы А. Моңгуш (солагай талазан оң талаже) биле кол агроном Ю. Ооржак олар механизаторлар А. Сат, Н. Ондар оларның ажылының шынарын сайгарып көрүп турда бо чурукту тырттырган.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Штаттан дашкаар килдистиң ажылының практиказындан

БЕДИК ХАРЫСАЛГА-БИЛЕ

[illegible] районнуң улусчу контроль комитединиң [illegible] штаттан дашкаар килдизиниң сектор бүрүзүнүң [illegible] перспективтиг болгаш квартал планнарын ёзугаар чорудуп турар. Оларда килдисче [illegible] айтырыгларны хаара туттунган.

Улдазтың составында 16 [illegible] — штаттан дашкаар инспекторлар, активтер бар. Олар [illegible] болгаш чер ажылдары база механизация талазы-биле ажылдарга хол баштаар хуваатынган. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде [illegible] чугула кампанияларны, [illegible] эрттирерин[г]е идиг бээр, техниканы чөп ажыглаар, четпестерни болдурбас дээш баш удур [illegible] талазы-биле хемчеглерни [illegible] чорудуп келген.

Планнаттынган [illegible] амыдыралга боттандырары-биле килдистиң штаттан дашкаар инспекторларын бижиглээн, олар планда айыткан хуусаа ыш ёзугаар хыналдаларны организастааш, ооң материалдар[ын] килдисче киирип турар. Шиитпирлээри чугула айтырыгларны районнуң улусчу контроль комитединге киирип турар бис, а чамдык чедир [illegible] материалдар бар болза, ону киллис бодунга эрттырып алыр.

Комитеттиң көдээ ажыл-агый талазы-биле штаттан дашкаар килдизи чүгле эрткен чылын безин 32 хыналданы чоруткаш, оларның түңнелдерин килдистиң хуралынга сайгарып көрген, а 7 хыналданың материалдарын хемчеглер алыры-биле улусчу контрольдуң район комитединче ыыдыпткан, 9 хыналдадан илерээни четпестерни киллис бодунуң ап чорутан хемчеглери-биле чайлаткан. Оон аңгыда район комитединиң даалгазы-биле килдистиң штаттан дашкаар инспекторлары ниизы-бүрү 21 хыналдага киржип, чугаалажыр айтырыгларны белеткешкеннер.

Килдистиң штаттан дашкаар инспекторлары барык шуптузу ол хөй-ниити[ч]и, чугула даалганы бедик харысалга-биле инициативалыг күүседип, ажылга принципиалдыг чорууп көргүзүп келген. Олар шупту [illegible] ажыл-агыйларда болгаш оларның салбырларында улусчу контроль бөлүктериниң база постуларының хайгыылчыларының киржилгези-биле чорудуп турар. Бистиң чорудуп турар ажылывыс кол дугуйлада көдээ ажыл-агый продукцияларын күрүнеге садар планнарының күүселдезин, ооң шынарының болгаш сезонныг чугула ажылдарның, малдыг мал кыштаглаашкынын эрттирип турганының, часкы хову ажылынга белеткелдиң, ооң чорудуп турарының, малдың баш санын өстүрүп, ону камгалап хумагалаарының болгаш өске-даа айтырыгларның дугайынче угланган.

Чөөн-Хемчик районнуң көдээ ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында күженнишкиниг ажылдап, күрүнеге сүт садар планын 110,5 хуу, эът садар планын 122,8 хуу күүсеткен. Оон аңгыда малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле багай эвес көргүзүглер бар. [illegible] хурганны эрткен чылдындан 6267 баш хөйнү алган.

Ол бүгүнү чедип алырынга бистиң штаттан дашкаар килдистиң ажылдакчылары база үлүүн киирген. Ынчангаш моон соңгаар-даа бо угланыышкын-биле улам чүткүлдүг ажылдаар деп чүвени бедик харысалга-биле билип турар бис. Бистиң партиянытын негеп турары-даа ындыг болгай.

С. ОНДАР

Чөөн-Хемчиктиң улусчу контроль комитединиң көдээ ажыл-агый талазы-биле штаттан дашкаар килдизиниң эргелекчизи.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

Кызыл

Күрүнениң Тывада уксаажыдылга каттыжышкынында учёт болгаш отчёт саидаргай, саң-хөөзүнде улуг четпестерниң дугайын хайгыылчыларының хыналдазы илереткен. Ол дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Ооң удуртукчулары чыл отчёдун тургузарда карак ажыттап, отчёт көргүзүглерин өжегээр хажыдып турганнар. Уксаажыдылганың Россия каттыжышкынынче болгаш күрүне банкызынче чоруткан отчёттары дүүшпес, оларда көргүзүглер эге документилериниңден улуг ылгалдыг болган.

Чижээ, ниитизи-биле 151 муң рубль караганы чыл отчёдунга чүгле 12 муң рубль кылдыр көргүскен, а оон 139 муң рубльди чажырган. Өске организациялар-биле саңажылганың хыналдаларын эрткен чылын кылбаан. Учёттуң саннар айы-биле дептерлерге киир бижиирин беш ай дургузунда чорутпаан.

Чыл дургузунда көргүстүнген 65 муң рубль түңнүг капиталсептелге ажылының хүлээп алдынган актылары чок. Ажыглалга кирген дээш учётка кирген 28 муң рубль өртектиг эдилел-херекселдер складта чыдар болгаш чамдызы тоймаглаттынган. 9 муң рубльдиң дериг-херекселдерин бухгалтерия учётка шуут албаан.

Эрткен чылын болган аварияларның соонда бо каттыжышкынга чиик 7 автомашина тоймаглаттынган, оларны катап тургузар дугайында уксаажыдылганың Россия каттыжышкынының дужаалы күүсеттинмээн. оларның чүгле ийизин тургускан, а өскелерин үндүр бижээн.

Үстүнде улуг четпестери дээш бо уксаажыдылга каттыжышкынының учёт болгаш отчёт килдизиниң начальниги С. Р. Зрюкинаны комитет ажылындан дүжүрген, мында кол инженер А. В. Каракуловту шыңгыы доңгуткан болгаш оон бир айда шалыҥын тырттарын шиитпирлээн. Каттыжышкынның начальниги К. Ш. Ялаковту доңгуткаш, четпестерни шалыпкын чайладырының хемчеглерин алырын оон негээн. Каттыжышкынның мурнундагы начальниги турган И. Е. Турчун бо айтырыгга холбашкан четпестерни барымдаалааш, ооң чартык айда шалыҥын тырттар дээн.

Чадаана

«Алдан-Маадыр» совхозта сөөлгү 3—4 чылда чылгы малдың баш саны 507-ге кызырылган. Эрткен беш чылда ортумаа-биле 100 беден 52 кулун алдынган. 526 баш чылгы чүтвен болгаш чылгычылардан дудаан. Оон аңгыда өлген болгаш чиишке херегл[ээн] мал база эвээш эвес. Оон кол чылдагааны учёт, отчёттуң кошкаанда. Амгы үеде совхозта чылгы мал өрелиг 68 кижи бар. Оларның 45-и 138 малдың өртээн дедир эгитпээн.

Ол бүгү четпестерниң дугайында айтырыгны Чөөн-Хемчиктиң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан, М. Б. Доңгакты бо совхозтуң директорунга үр ажылдавааның барымдаалааш, ону сагындырган. Кол зоотехник И. Д. Ооржакты шыңгыы доңгуткаш, оон бир айда шалыҥын тырттарын шиитпирлээн.

Хандагайты

Бо чылдың дөрт айларында «Коммунизмче оруук» совхозтуң бода малындан 268 баш кызырылган. Ооң хөй нуруузу Бора-Шайның сарлык фермазында кадарчыларның харысалга чогундан болган. Совхозтуң дирекциязы, оон специалистери малчыннарның харысалгазын бедидер хемчеглерни четпес ап турар. Хөй өрелиг, мурнунда суд харысалгазынга кирип чораан кижилерни мал ажылынга катап хүлээп ап турарының фактылары база бар.

Өвүрнүң улусчу контроль комитединиң хуралынга ол совхозта бода малдың ынчаар өлүп, хорап турарының дугайында дүвүрээзиниг айтырыгны чугаалашкан. Демдеглеттинген четпестерни шалыпкын чайладырын, специалистерниң база малчыннарның харысалгазын бедидип, олардан негелдени күштелдирер талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырын совхоз директору Б. К.-Б. Моңгуштан комитет шыңгыы негээн. Ооң аңгыда күрүнеге чедирген когаралдың чамдызын эгидер сорулга-биле ажыл-агыйның кол зоотехниги А. Д. Ооржак биле Бора-Шай бригадазының бригадири В. Д. Моңгуштуң бүдүн чартык айда шалыңнарын түс-тузунда тырттар дээн.

Сарыг-Сеп

Бо чылдың часкы хову ажылдарынга болгаш суггат сезонунга Каа-Хемниң суггарылга системазының эргелели кошкак белеткелдиг киргенин хайгыылчыларының хыналдалары илереткен. Ол дугайында айтырыгны Каа-Хемниң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Эрткен чылын мелиорация ажылының планын херек кырында 61 хуу күүсеткеш, а ооң күүсеткенииниң дугайында отчётка автомашиналар-биле кылган ажылды катай санап, неге немей бижилгени кылганы база илерээн. Мелиорация ажылының планы күүсеттинмээн хирезинде-ле ацаа ажыл төлевиринге 4,6 муң рубльди ажыр чарыгдаан.

14 муң 900 рубль өртектиг 2 автомобильди болгаш бир экскаваторну септээр хамааанчок, шуут тоймаглап каапкан. Эргелелде хамааржып турар техниканың ажаалда-тежээлдезинде база ажыглалында улуг четпестер бар. Сөөлгү ийи чыл дургузунда бо коллективке 8 механик солушкан. Ындыг байдал техниканы чөп ажыглаар талазы-биле ажылды сандарадырынга чедирген.

Районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга үстүнде айтырыгларның дугайын бүгү талалыг сайгарып чугаалашкаш, суггарылга системазының эргелелиниң начальниги П. В. Лузинни биле кол бухгалтер А. Н. Белозерованы шыңгыы доңгуткаш, оларның бир-бир айда шалыҥын тырттарын шиитпирлээн.

БАЗА КАТАП ХЛЕБ ДУГАЙЫНДА

Тараа хлеб болу бээринге чедир дыка улуг күш үнери, хөй-хөй кижилерниң холун эртери билдингир. Механизаторлар [illegible] чаштырыкчылар чажар. Оон соонда тараа шөлүн ажаар, бок үнүштерин арыглаар, суггарар. Дүжүт бышкан соонда ону тараажылар ажаан алыр. [illegible] склатларга кадагалаар. Адактың соонда ону далган кылдыр [illegible] лар хлебти быжырар дээш өске-даа хөй-хөй үе-чадалыг ажыл соонда ам хлеб боор. херегленкчилерниң холунга кирер болгай. Моон ап көөрге, [illegible] лан хлебтиң шынары хорт хамааржыр-дыр.

Сан-даа, шынар-даа айтырыы — кандыг-даа бүдүрүлге черлериниң [illegible] леп турар айтырыы апарган. Кызылдың хлеб заводунга ол айтырыг чүүлдең-даа артык чугула боор турар. Ында про[illegible] талазы-биле ажыл шуут кылдынмайн турар деп чугаалап база болбас. Найысылалдың бүдүрүлгелериниң продукция[illegible]

начальниги дыңнаткан. Чамдык чаа дериг-херекселдерин немештир эптеп тургускулаан. Чижээ, кондитер цегинде сироп эймаанда кургаг бүдүмелдерин [illegible] — рефрактометрин тургускан. Ол ышкаш дустуң хемчээлин тодарадыр, лотоктарны чуур машиналарны ажыглап эгелээн. Заводта өске-даа чаа дериг-[illegible]

Шынар — ажылдың көрүнчүү

ның ассортиментизин немежирибиле кады шынары база экижип турарын комиссия демдеглээн.

Сөөлгү үеде завод урутларга сүттүг болгаш сметаналыг булочкаларны, найысылалдың болгаш хоорайның деп аттарлыг батоннарны, ниитизи-биле он беш чүүл хлеб-булочка чаа [illegible]

Кызылдың хлеб заводунуң [illegible]

ның шынары чүге кудулоор [illegible] хөй. Ынчалза-даа кол чылдагаан — технологияны сагывайн, ону барымдаалавайн турарында. Ол ышкаш техниктиг база ам-даа кошкак. Бүдүрүлге черинде эргежок чугула [illegible] ния чок, оон турар бажының амгы үениң дериг-херекселдеринге таарышпас болгаш алгыдары негеттинип турар. Шынар айтырыын шиитпирлээринге кадрлар улуг рольдуг деп чүве билдингир. Хлеб заводунда кадрларның ажылдан үнер, кирер чоруу хөй боор турар. Коллективте күш-ажылды организастаашкынның, кижи бүрүзүнүн ак сеткилдиг, шынарлыг ажылдаарының деңнелинден шынар база хамааржыр. Бо ажылдар мында четпес деп чүвени продукцияның шынарының кудузу көргүзүп турар.

Чүге дээрге, технологияны сагыырының, үрей кылыш[illegible] эвес, харын база ажылдакчы бүрүзүнге онаажып турар. Бир эвес кижи бүрүзү харысалгалыг, эки ажылдаар болза, брак кылдынмас болгай. Адактың соонда Кызылдың хлеб [illegible]

[illegible]

Р. ГАЛИНА.
Курайгараал лабораториязында улуг инженер.

КӨРҮНГҮР, ДЫҢНАНГЫР

[illegible] фермазынга кышкы [illegible] Оону чедип алырынга мында улусчу контролёрларның киирген үлүү бар.

Коммунист Достей-оол Моңгуш идепкейлиг контролёрларның бирээзи. Кышкы үеде фермага малдың чемгерилгезин, [illegible]

чурумну канчаар тургустунганын хынган рейдилерге ол хөй удаа киришкен. Ол ышкаш совхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа участоктарынга хыналдаларга бо-ла киржип бээр.

[illegible] чүгле рейд, хыналдаларга идепкейлиг болурундан аңгыда бойдус камгалалының талазы-биле ажылга үлүүн база киирип турар. Сут-Хөлдүң ышк ажыл-агый участогунда

арга-арыг [illegible] ажылдаан, анза харысалгалыын, бойдус байлааның [illegible]

Улусчу контроль бөлүүнүң ажыл планын ёзугаар амгы үеде часкы хову ажылдарын [illegible] чорудар талазы-биле хыналдаларга хоочун коммунист киржип турар.

Б. ОНДАР.

ДИЛГИЖЕК-ООЛДАН ДУДАК ЧОК

1980 чыл. Апрель 1. Вторник. Тудугга ажылдап турган ашаанга Бараана Коловна [illegible]

[illegible]

Бичии фельетон

[illegible] «Урал» М-67-36 [illegible] «Менги-Бүрен» совхозтарда [illegible] «Менги-Бүренниң» кажар дар[illegible] 12 700 баш [illegible]

Эх! Караңнаш, саадын дарсанын болуп [illegible]

База бир [illegible]

Б. ИРГИТ.

ФОТО БУРУУДАДЫП ТУР

Үнелиг тудуг материалдары: цементини, демир арматуразын, дугаалал техниканы «Шагонартяжстрой» трестиң № 20 КМК-ның ажылдаар объектизинде ажык дээр адаанда эңге-сеске чок октагылапкан чыдар. Тудуг материалдарының [illegible] чок тургусканы дээш үстүнде КМК-ның прорабы В. Н. Лексейкову Чаа Шагаан-Арыгның улусчу контроль штавы штрафтаан. Оон бээр бир ай эрткен. Ынчалза-даа байдал [illegible] дары ажык черде чыдыышкан, арматура дадарып, цемент ол-шыгжа үрелип чыдар.

[illegible] рын КМК-ның удуртукчулары кажан холга алыр ирги?

ЧУГААЛАЖЫЛГАЖЕ КЫЙГЫРЫГ

Грузин ССР-нин болгаш Грузияның Компартиязының 60 чылынга тураскааткан байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугаазын массалыг-информациянын даштыкы чепсектери политиктиг болгаш хөй-ниитиниң аныяк ажылдакчылар дайынның болгаш тайбынның кол айтырыгларын дугайты политиктиг чугаалажылгаже кыйгырыг, удурланыштыр туржур болгаш боо-чепсекти эндерилдир бүдүрер [illegible] политика [illegible] шыңгыы кичээндирииг кылдыр үнелеп турар. Оон-биле кады тайбынның бызыгларының болгаш [illegible] угландыр чугаада кирген идеяларының болгаш саналдарының чугулазын онзалап демдеглеп турар.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң удуртукчузунуң ол онза ханы утказыг чугаазы Вашингтонунуң империалистиг стратегиязын — удурланыштыр [illegible], боо-чепсекти улам эндере бүдүрериниң стратегиязын барымдаалап алырга, онза чугула кылдыр чаңгыланып үнген деп. Болгарияның «Работническо дело» [illegible] бырында айыткан. Ол ханы [illegible] болгаш үндезин барымдаалыг чугаа амгы үениң эң чугула айтырыгларынга шын харыыларны берип турар. Ол айтырыгларны шиитпирлээрин канчаар көөрүнүң совет [illegible] эрге-ажыктарынга таарыжып, [illegible] пирлээрин оралдажып турар АКШ-тың болгаш ооң эвилелчилериниң көрүжүнге шууд удурланышкак болуп турар.

Тбилисиге чуве чугаалап турда Л. И. Брежнев дайынның болгаш тайбынның кол айтырыгларын дугайты Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга [illegible] же, бүгү күрүнелерниң болгаш [illegible] таарышкы дег чугаалажыгаже орукту ажыткан деп, ГДР-ниң радиозунун [illegible] чугаалаан. Бөгүнгү хүнүнүң эң чугула сорулгазы — СЭКП-ниң XXVI съездизинге [illegible] боттандырары-дыр. Ол эки медээлиг инициативаларны бүгү делегейниң дептиилгелиг күштери деткээн. Совет удуртукчузунуң планетаның салым-чолу дээш ханы харыысалга сиңниккен чугаазы Совет Эвилели удур-ледир корггужарынга [illegible] тайбың дээш [illegible] делегейни улам-на кудулап бар чыдар база бүгү адырларга күрүнелер аразынга кады ажылдажылга [illegible] рып болгаш сайзыраңгайжып орар мөңге тайбың үе дээш туржуп турарын база катап көргүскен.

Амгы үениң шылгараңгай [illegible] тайбың дээш чүткүлдүг демиселчи Леонид Ильич Брежнев шын-[illegible] байдалын баксыраткан делегейде мөңге күштерниң адреснинге кылган деп, Моолдуң МОНЦАМЭ агентилелиниң та-[illegible] онзалап демдеглээн. Америка Пентагон турар НАТО-нуң чаа планнарының алыс утказын ол сойгалап илереткен. ССРЭ-же болгаш ооң эвилелчилеринче шыгааттынган чаа америк ракета-ядролуг чепсектерни Европа чериниге экиен сайгара тургузары харыы камгалал хемчектерин боддурар бээр деп эш Л. И. Брежнев медеглээн. Олу моол хөй-ниити милитаристерниң чимзенишкиннерин ба-[illegible] каттыштырылгазының амыдыралы эрге-ажыктарының дугайында дүрүм ёзугаар сагып чоназыннын кылдыр үнелеп турар.

Ортумак ыракшылдың чаа [illegible] Барыын Европага сайгара тургузарындан НАТО-ну Леонид Брежнев база катап бүдү-[illegible] чүткүл-биле кичээндирди деп, барыын-герман «Штуттгартер цайтунг» солуну бижээн. Күштерниң бир дөмей турарынга үндезилээш, Европага чепсегленишкиниң дужурериниң айтырыгларын дугайты АКШ-биле чугаалажыышкыннар кылырынга ССРЭ-ниң белениң ол бадыткаан.

«Европага [illegible] чепсектиң [illegible] кызгаарлаар болгаш кызырар дугайында чугаалажыышкыннарны соңгаарладышкын чок [illegible] бадыткааш, совет удуртукчу АКШ шериг талазы-биле артык күштүг болурун чедип алыр чүткүлдүг деп, президент Рейганның чарлаан чүүлүн Совет Эвилели сагыш амыр көрүп олурбас деп тодаргай медеглээн» деп, Австрияның «Фольксштимме» [illegible] демдеглээн.

Европага шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар [illegible] кининиң дужурер талазы-биле [illegible] гайында шиитпирни Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң [illegible] ужуражышкынынга түлээп алырынга идигиг чаа инициативаны Совет күрүнениң удуртукчузу үндүрдү деп, Испанияның национал радиозу [illegible] ыткан. Бир эвес бузуреңкиринин зоназын калбартыр тала-[illegible] болурун ам чугаалаптарынга барыын талакы күрүнелер белен эвес болза, олар ол харыызын Мадридке эвес, харын конференцияның шууд болунгадаа берип болурлар ийик деп, Л. И. Брежневтиң чугаазында кирген ол сөстерже испан радио кичээнгейни угландырган.

Ливанда болгаш Чоокку [illegible] байдалга хамаарыштыр Л. И. Брежневтиң чугаазында кирген [illegible] ылаңгыя араб чурттарда калбак үнелээшкинни болдурган.

«Л. И. Брежнев Чоокку Чөөн [illegible] делегей конференциязын эрттиреринче болунуң кыйгырыын база катап чугаалады деп англи «Обсервер» солуну бижээн. Женева конференциязы хевирлиг [illegible] пяже Кэмп-Дэвидтен дорааныа шилиннй бээри АКШ-ка берге бээр. Ынчалзажок Чоокку Чөөн чүкте херек кырында болуп турар чүүлдер улам [illegible] эргежок чугулазын чүткүлдүг айтып турар-дыр, соотан орустарны-даа, Палестинаның хостаар организациязын-даа казып болбас» деп ук солун демдеглээн.

Делегей херектеринге кара [illegible] Совет Эвилели империалистерге бербес деп чүвени ол тодаргай көргүсту деп, Кипрниң

«Харавги» солуну бижээн. Чоокку Чөөн чүүкте байдалды хогумчудар сорулга-биле делегей конференциязын чыылдырар дугайында Л. И. Брежневтиң саналын чоорган тура-сорулуг бүгү кижилери таарымчалыг көрүшкүн-биле уткаан. Бо айыылыг девискээрде турар чурттуң — Кипрниң улузу база ол саналды изин-биле деткип турар.

Чоокку Чөөн чүк таарыштыр шиитпирлээшкинге хамаарыштыр Л. И. Брежневтиң чугаазында кирген чүүлдерни, ылаңгыя ол айтырыг дугайты [illegible] чыылдырар дугайында оон саналын палестин улус кимурлүгүшкүн-биле уткаан деп, ФАТХ дээр палестин организацияның ТК-зының кежигүнү Маджид Абу Шарар медеглээн. Ол санал бистиң чоптуг херээвисти Совет Эвилелиниң шынчы сеткил-биле деткип турарының дугайын херечилеп турар.

Чоокку Чөөн чүк талазы-[illegible] чыылдырар дугайында Л. И. Брежневтиң [illegible]. Иорданияның «Ад-дустур» солуну бижээн. Ынчаарга ол саналды хүлээвейн турар Каттышкан Штаттарның базымы арабтарга таарышпас, чүге дээрге, Чоокку Чөөн чүк девискээриниң кырында дайынзырак айыыл диргелип, мөңгө дайынга палестиннерниң болгаш ливаннарының ханын төгеринге Израиль база дагын белеткенип турар-дыр.

Ливанның политиктиг кос-күү ажылдакчызы, ол чурттуң премьер-министри чораан Р. Караме Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында Л. И. Брежневтиң чугаалаан чүүлдери «бистиң дүрүм ёзугаар эргелеривисти оон ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарын херечилеп, биске деткимче көргүзеринге ССРЭ-ниң белениң көргүзүп турар-дыр» деп медеглээн. Дайын өрттү кыптыгып үнүп болур бо девискээрде [illegible] Совет Эвилели сагыш амыр көрүп шыдавас, ынчангаш харын совет удуртукчу бүгү талалар [illegible] ажылдап кылзын дээш делегей конференциязын чыылдырарын саналдааны ол. Ол саналды Вашингтонунуң таарымча чок көрүп турарын дугайты ол ха-[illegible]. Чоокку Чөөн чүк айтырыын чаасказын шиитпирлээр дээр АКШ-тың оралдажыышкыннары таарымчалыг түңнелдерге чедирбес, харын бо-бугаа девискээрге онза айыылдыг байдалды тургузар деп ол айыткан. Арабтар аразынга эп-сеткил каттыштырылгазы, эрге-[illegible] эң күштүг чепсек болуп турарын араб чурттар Лигазының кежигүннери чурттарның [illegible] рының онза конференциязының түңнелге хүлээп алган шиитпирлери тодаргай бадыткаан деп, Р. Караме чугаалаан.

Европага ракета-ядролуг [illegible] болгаш кызырар дугайында чугаалажыышкыннарны доп-зораан эгелээр дугайында ССРЭ-ниң саналы америк ракета-ядролуг чепсектерни Барыын Европага тургузарынга [illegible] Совет Эвилели-биле чугаалажыышкыннарны эң дүрген чорутпары дээш барыын-европейжи хөй-ниитиниң демиселинге идиг бээр чеп, Францияның «Юманите» солуну бижээн.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ЧААГАЙ ЮБИЛЕЙ

ТОРОНТО. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Канаданың улустарының аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы калбартыр корулгалыг хөй-ниити организациязының — «Канада — ССРЭ» ассоциацияның чээрби чылын Канаданың улуг үлетпүр төвү Торонтонуң демиилгелиг хөй-ниитизи байырлап демдеглээн.

Ассоциацияның даргазының оралакчызы Роберт Кенни, чогаалчы Дайсон Картер, Торонтонуң хоорай чагыргазының кежигүнү Дэн Хип болгаш өскелер-даа байырлыг хуралга чуве чугаалаан болгаш Совет Эвилелиниң тайбынга ынак даштыкы политиказын бедик-биле үнелээн.

«Канада — ССРЭ» ассоциацияның чурттарның аразынга культура, спорт, эртем болгаш өске-даа харылзааларны калбартырынга улуг салыышкынны киирип турарын ооң даргазы Майкл Лувач СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң Совет Эвилелиниң база Канаданың аразынга харылзааларны калбартырынга ээзээш эвес эргаларының барын СЭКП-ниң XXVI съездизинге демдеглээни совет болгаш канада улустарының аразынга найыралды бызыглаар талазы-биле бистиң ажылывыска идиглиг болган деп, ол медеглээн.

АЖЫЛЫН ДООСКАН

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Стратегтиг боо-чепсектерин кызыгаарлаар, ядролуг чепсегленишкинниң [illegible] хоругдаар айтырыгларны чугаалажыр көөрүнге турасклаткан делегейниң Пагуош шимчээшкинниң киржикчилериниң хуралы Женевага доозулган.

Делегейниң ол шуулганынга Европаның чурттарының, АКШ-тың сураглыг эртемденнери, политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, а ол ышкаш Совет Пагуош комитедин төлээлекчилери киришкен.

Европага ядролуг эндере [illegible] шкиннерин катап эгелээриниң кызаңнышкыны-биле холбаштыр шыңгыы сагыш човаашкынны шуулганның түңнелдериниң дугайында Пагуоштуң күүсекли комитеди [illegible] гейлээн. Стратегтиг чепсегленишкиннерни болгаш ядролуг күштерни Европага кызыгаарлаар талазы-биле чугаалажыышкыннарны дүрген эгелээриниң эргежок чугулазын документиде онзалап айыткан. Ортумак ыракшылдың ракета-ядролуг чепсээн Европага экиен тургузарын болдурбас талазы-биле хемчеглерни Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелиниң ап чорудары мөңге чугаалажыышкыннарга таарымчалыг байдалды хандырар дээрзин дыңнадыгда демдеглээн.

ЕЛИСЕЙ ОРДУЗУНГА БЕСЕДА

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Компартиязының Чиигине секретары Ж. Маршени Француз республиканың президентизи Ф. Миттеран Елисей ордузунга хүлээп алган. Ф. Миттеран-биле бир шак хире [illegible] беседаның үезинде иштики политиктиг болгаш делегейниң хөй айтырыглары чугаалажып көргенин Ж. Марше ужуражышкын доозулган соонда журналистерге дыңнаткан.

Республиканың президентизиниң соңгулдаларынга болдунган чедиишкинниң парламент соңгулдаларының үезинде бызыгларынга Францияның Компартиязының белениң бадыткаан бис деп, Ж. Марше чугаалаан. Француззарның манап турары чаа политиканы амыдыралга чорудар дээш чазакка болгаш өске-даа бүгү дениилдерге харыысалганы болдувуска хүлээп алырынга белен бис деп, ол айыткан.

Чурттуң политиктиг кол партияларының төлээлекчилери-биле президенттиң ужуражышкыннарының хемчээлинге ол беседа болуп эрткен.

ДЕРЗИИ УГЛАНЫЫШКЫН

НЬЮ-ЙОРК. Вашингтонуң амгы администрациязының милитаристиг угланыышкынының түңнелинде ядролуг дайынның айыылы тодаргай-ла күштелген деп, АКШ-тың Коммунистиг партиязының Чиигине секретары Г. Холл «Дейли уорлд» солунга интер-[illegible].

Дайынның болгаш тайбынның айтырыгларынга Р. Рейганның [illegible] америк улустуң ханы дүвүрээшкинин болдуруп турар деп, Компартияның удуртукчузу медеглээн. Чугаалажыышкыннардан, чавырланышкындан болгаш тайбыңдан ядролуг чепсекти ажыглаар дээш айыылдыг угланыышкынче Ак бажыңның бар чыдары хүн бүрүде илереп турар. Ынчаарга термоядролуг дайынга тиилекчи турup болбас.

АКШ-тың администрациязы [illegible] казын чорударда антикоммунизмни, антисоветизмни ажыглап, «совет дайын кызаңнышкыны» дээр хоозун чугаалашкын-биле америк улусту коргударын оралдажып турар. Ынчаарга Совет Эвилели тайбынга [illegible] чайтылыш чок чорудуп турар.

ХОСТАЛГА, ХАМААРЫШПАС ЧОРУК ДЭЭШ

КАБУЛ. Чурттуң аймактар баштыңнарының болгаш хөй-ниити ажылдакчыларының афган найысылалга болган хуралының киржикчилерин Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зының Чиигине секретары, АДР-ның Революстуг Чөвүлелиниң Даргазы болгаш премьер-министри Бабрак Кармаль хүлээп алган. Афганистанның хөй националдыг улузунуң чаңчылдарын, ислам шажынының принциптерин Афганистан Демократтыг Республиканың удуртулгазы хүндүлеп турарын бо хурал херечилеп турар-дыр деп, ол демдеглээн. Бистиң шимчевес идегелдиг чуртка турутзары Афганистанның күш-ажылчы чонунуң кол сорулгазы болуп турар деп, Б. Кармаль чугаалаан. Ол сорулганың күүседиинген чигзинишкин чок.

Афганистанның ажылчы [illegible] зайынны чорудуп турар АКШ-тың империализми баштаан делегей империализминиң, Пекинниң гегемонистериниң болгаш Пакистанның дайынзырак бөлүктериниң планнарын ол шыңгыы бурууй шапкан. Чурттуң бүгү национал болгаш патриоттуг күштерниң эвилели мөчүлгени болгаш империализмни тиилээриниң, чурттуң хосталгазын база хамаарышпас чоруун хандырарының магадылалы болуп турар деп, Б. Кармаль чугаалаан.

(СЭТА).

ЛОНДОН. (СЭТА). Соңгу Ирландияның эң улуг хоорайларының бирээзи — Дерриниң хөй муң чурттакчылары Лонг Кештиң кара-бажың лагеринге 61 хонукта аш чарлааш өлген Патрик О'Хараны сөөлгү оруунче үдээр дээш кудумчуларга үнүп келген. Кара-бажың лагериниң ааргыс шагдааларының дерзии үүл-[illegible] ынының демдээ кылдыр, мынча хоругдатканнарга политиктиг хоругдалдың байдалын тыпсыр дугайында негевишаан, аш чарлаан соонда өлген Р. Сэндс, Ф Хьюз, Р. Маккриш оларны Ольстерниң католик чүлүгелиг үнделиг чурттакчылары сөөлгү оруунче чоокта чаа база үдээн турган.

[illegible] Ольстерге хамаарыштыр дерзии [illegible] кыппын чысказы кылдыр П. О'Хараның оруккун дулгазы шилчээн Соңгу Ирландияның хөй-ниитизи Англияның чазаның дерзии политиказын [illegible] илергейлээн. Соңгу Ирландияда дүшкүүрлүг байдалды Англияның чазаа Ольстерге шериглер санын көвүдедиринге, полициязы күштелдириринге ажыглай турар. Соңгу Ирландиядан [illegible] чыларының камааты эргелери дээш чоптуг демиселин Англияның эрге-чагыргалары шелаан.

ЧАЗАККА УДУР ЧЫСКААЛ

рыг кужу-биле базып турар. Лондонуң деткээн протестант чүдүлгелиг барын үзел-[illegible] дыг күштер боттарының [illegible] чү үүлгедиглерин база күштелдирип турар.

Ындыг болза-даа Соңгу Ирландияның патриоттары боттарының хосталгазы болгаш камааты эргелери дээш демиселин уламчылаарынга бүрүн шиитпирлиг. Лонг Кештиң кара-бажың лагеринде [illegible] хөй кижи. Кевин Линч болгаш Киран Доэрти база аш чар-[illegible].

ШИИТПИРЛИГ УДУРЛАНЫГ

БЕЛГРАД. (СЭТА). Югославияның Тиранада элчин черииң бажыңынче ийи бомбаларны октааны-биле холбаштыр Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказы Албанияга шыңгыы удурланыг [illegible] медеглээн. Ол октаан бомбалар элчин черниң бажыңынга хоралдыг чедирген.

Югославияга удур ол чаа [illegible] харылзааларга удур угланган деп, удурланыышкында айыткан. Элчин черниң ажылдакчыларының [illegible] тырган өлүрүкчү акт дипломаттыг элчин черинге дээп болбазын шыңгыы үрээни болуп турар. Ол үүлгедигни кылган буруулуг кижилерни тыдып хоругдаар болгаш [illegible] Албанияның чазаа ап чорударын Югославия негээн.

(СЭТА)

Ж. МАРШЕНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

ПАРИЖ. Парламент соңгулдаларынга чөөн үзелдиг күштерниң тиилелгезин чедип алыр сорулга-биле удавас болур соңгулдаларга идепкейлиг киржиринче ажылчы чоннарны Францияның Коммунистиг партиязының Чиигине секретары Жорж Марше, Париж чоогунда Аркейге чуве чугаалап тура, кыйгырган. Коммунист-депутаттар дээш бадылап тура ажылчы чоннар чуртка демократтыг чартылгалар дээш демиселжир чөөн үзелдиг күштерниң национал хуралга хөй кезии болурунга дузалаар деп, ол медеглээн.

(СЭТА).

ЛАОСТУҢ НЕГЕЛДЕЗИ

ВЬЕНТЬЯН. [illegible] шыңгыы удурланыышкынны илергейлээн. Лаос Улус-демократтыг Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң меморандумун КПЛ [illegible] дамчыткан.

Май 18-те кыдат шериглер [illegible] шуурган карген болгаш кызыгаар [illegible] меморандумда айыткан. Дээрбени ол халдаашкынның түңнелинде Лаостуң кызыгаарлаажыраның [illegible] кеннер бар болуп турар.

ЛУДР-ге удур Кыдаттың ол өнчүк-чөңгээлери Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынга удур Пекинниң [illegible] бадыткап турар-дыр деп, меморандумда демдеглээн. Чепсектиг өнчүк-чөңгээлерни доп дораан соксадырын, Лаостуң бүрүн эргезин болгаш девискээр талазы-биле бүдүн чоруун хүндүлээрин ЛУДР-ның Даштыкы херектер министерствозу кыдат талазындан негээн.

(СЭТА).

ПЕКИННИҢ АВЫЯАСТААШКЫНЫ

ДЕЛИ. (СЭТА). Индий-кыдат найырал ниитилелиниң Кыдатка берган делегациязын улус төлээлекчилериниң Бүгү-[illegible] даргазы Пэн Чун хүлээп алган болгаш «кызыгаар айтырыын шиитпирлээр сорулгалыг чогумчалыг базымнарны кылыр үе келген» деп, медеглээн. «Кандыг чогумчалыг базымнар» дугайында чугаа болганын база ындыг базымнарны Индия азы Кыдат кылыр бе дээрзин Пэн Чун айытпаан. Индияның 30 муң ажыг дөрбелчин километр девискээрин Кыдат амга чедир эжелеп алган туруп турар.

[illegible] рузун Пекин элээн каш айлар бурунгаар чарлаан. 1962 чылда Индиядан эжелеп алган ол девискээрин Кыдаттың чери кылдыр ол чуруукта көргүскен. Индияның Сакким штадын ол чуруукта «тускай күрүне» кылдыр көргүскен. Индияга хамаарыштыр Кыдаттың удуртулгазының [illegible] нуң чаа барымдааларын Индияның массалыг информация органнары дамчыдып турар.

Пакистанга шериг объектилерин тударынга Кыдаттың специалистери киржир деп турарын Индияның ПТИ деп информация агентилели дыңнаткан. Пакистанның Индиядан эжелеп алган Джамму болгаш Кашмир штаттарының чамдык девискээрлерин таварып Каракорумнуң 170 километр узун демир-оруу база шериг [illegible] болуп турар. Ол орукту ажылдарынга болгаш [illegible] 40 миллион ажыг долларны чарыгдааны көргүскен. Оон түңнелинде Кыдаттан шериг [illegible] танкыларны, база чорук артиллерияны, ракета установкаларын ол орукту дамчыштыр Пакистанга чорудуп бээр болган турар.

Пекинниң авыяастыг чоруунуң база бир барымдаазы бар. Индия-биле кызыгаар [illegible] Пакистанның девискээринге 12 шериг аэродромнарының тудуунга кыдат специалистер киржип, ону удуртуп турар. ПТИ агентилелдин дыңнатканын ёзугаар алырга, Кыдаттың киржилгези-биле Пешаварда туттунган 13-кү шериг баазазы аэродром болур. Ол шериг аэродромну Пакистанның чагыкчыглары кымга удур ажыглаар болганы чажыт эвес — кожалары Индияга болгаш Афганистанга удур угланган.

Индия-биле [illegible] Пекинниң [illegible] боттарының [illegible] турар.

ТУДУП ХОРУГДААН

МАДРИД. (СЭТА). Өлүрүкчү чорук-биле демисел талазы-биле [illegible] тускай бөлектери Барселонада топ [illegible] чепсектиг дээрбечилер анаа [illegible] алган турган. Ол дээрбечилерни тудуп хоругдаан. Ол дугайын Испанияның иштики херектер министри Хуан Хосе Росон медеглээн.

Бөлүк ол үүлгедикчилерниң кодеришкиннери политиктиг сорулгалыг болган деп, министр демдеглээн. Бо чылдың февраль 23-те болган чазакка удур барыын үзелдиг суглчыраш [illegible] киржикчилерни — подполковник Антонио Техеро Молинаны, генерал Л. Торрес Рохасты, полковник Х. Сан-Мартинни [illegible] кодеришкиннер чедип алырын оралдашкаңнар. Ынчалзажок А. Техеро Молина болгаш хоругдаалган [illegible] дээрбечилерниң хөделишкиннилен өйталаан, а Аргентина оларның ынаар баарын база [illegible].

Барселонада байдал сөөлгү үеде база катап чиигеңнеген болгаш кедергей барыын үзелдиг организацияларның үүлгедиглери илергейжип турар. Февраль 23-түг [illegible] үүлгедиглерин деткиир күштер чуртта бар кылдыр [illegible] иштики политиктиг байдалды контрольдаар болуп турар. Шериг диктатураны катап тургузарын күзеп турар испан эрмиялда реакцыыг бөлүктерге [illegible]

[illegible]

Ол дээрги офицерлер-биле Аргентинаже [illegible]

МАРН-НЫҢ XVIII СЪЕЗДИЗИНДЕ

УЛАН-БАТОР. Моолдуң Араттың Революстуг намының XVIII съездизиниң [illegible] ийиги хүнүнде съездиге партияның ТК-зының отчет илеткелин болгаш чоокку чылдарда сорулгаларны, МАРН-ның Төп ревизия комиссиязының [illegible] рын уламчылаан.

[illegible] ангыының, кодээниң ажыл-ишчилериниң болгаш улусчу интеллигенцияның төлээлекчилери шуулганның шиирилден боттарының чугааларынга МАРН-ның иштики болгаш даштыкы политиказын [illegible] че. Совет Эвилели-биле, социалистиг [illegible] ның өске-даа чурттары-биле найыралды, чаңгыс эпти болгаш кады ажылдажылганы бызыглаарынче МАРН-ның [illegible] ның деткип турар.

Моол болгаш совет улустарының аразынга чаңчылчаан найырал — МАР-ның хөгжүлдезиниң [illegible]

[illegible] тиммес үнер дозу, социалистиг тургузуушкунга чаа-чаа тип [illegible] лы-дыр деп, МАРН ТК-ның [illegible] дилаг, партияның Улан-Батор хоорукомунуң бирги секретары Б. Алтангэрэл медеглээн.

Найысылалдың 25 муң ажыг коммунистерни каттыштырган партия организациязының ажылының дугайын ол чугаалаан. Улан-Батор — [illegible]. Оон партия организациязы социал-экономиктиг улуг сорулгаларны шиитпирлээринче, бү-[illegible] че, найысылалды үлегерлиг [illegible] рынче ажылчын аңгыны мобилизастап турар.

[illegible] өзүп орар удуртукчу, башкарыкчы болгаш организакчы ролюн, Төп Комитеттиң болгаш оон Политбюрозунуң хөй [illegible]

барымдаалааш, МАРН ТК-ның [illegible] жаалды катап тургузарын на-[illegible] лаан.

Социалистиг Моолдуң улуг үлетпүрлүг төвү болу берген [illegible] хоорай — Эрдэнэттиң [illegible] дугайын МАРН-ның Эрдэнэт хоорукомунуң бирги секретары Ж. Баядари делегаттарга чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегей байдалын чогумчуларынче, тайбынны болгаш [illegible] боддурбалынче угланган даштыкы политиктиг программазын моол коммунистер изиг-биле чугулдуганын, деткип турар.

А. ДЕНИСОВИЧ,

М. МАСЛЕННИКОВ.

СЭТА-ның тускай корр.

Израильдиң эжелекчи шериглери эжелеткен араб девискээрлериниң үндезин чурттакчыларынга удур каржы, өлүрүкчү үүлгедиглерин улам күштелдирип турар.

ЧУРУКТА: Газа секторунуң араб чонунуң хүн бүрүде амыдыралы израиль солдаттарының хыналдазының адаанда турар.

Телефото Камера Пресс—СЭТА-ның.

СПОРТ ХООЧУННАРЫНЫҢ ЧӨВҮЛЕЛИ

ССРЭ-ниң Спорт комитединиң чанында тургустунган күш-культураның болгаш спорттуң хоочуннарының Бүгү-эвилел чөвүлелинде Совет Эвилелиниң хөй-хөй хоорайларындан эң алдар-аттыг, сураглыг спортчулар — олимпийжи [illegible] болгаш Европаның бирги чери дээш маргылдааларының тиилекчилери [illegible]. Чөвүлелдиң Москвага май 26-да болган баштайгы пленумунга ооң даргазынга коньки [illegible] маннаарынга олимпийжи алдан алды [illegible] тиилекчизи Лидия Скобликованы соңгаан. Даргазының [illegible] олимпийжи чемпионнар—сугже халыырынга — Владимир Васин болгаш сураглыг футболчу Лев Яшин [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] тренери [illegible] олар болган.

— СЭКП-ниң XXVI съездизинге салдынган сорулгалар бисти чаа херектерже, съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле идепкейлиг ажыл-чорудулгаларже кыйгырып турар — деп, СЭТА-ның [illegible] Скобликова чугаалаан. — Спорттуң хоочуннары совет [illegible] өзүп орар салгалды бү-[illegible] спорттуң хоочуннары хууда үлегери-биле болгаш тодаргай херектери-биле харылаар ужурлуг.

Ынчангаш бис хоочуннарны школаларга, училищелерге болгаш дээди өөредилге черлеринге күш-культура-массалыг ажылды организастаары-биле, спортчу секцияларны, командаларны тургузары-биле, келир үениң олимпийжи спортчуларын кижизидери-биле бадырынче кыйгырып тур бис — деп, олимпийжи чемпион демдеглээн. Бистиң патриотчу хүлээлгевис болза дагдыныышкынны калбаа-биле ажыглаары, аныяк күш-культурачыларга, спортчуларга, тренерлерге боттарының амыдыралчы болгаш спортчу байлак дуржулгазын харам чокка дамчыдары, өзүп орар салгалды совет улустуң дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг чоруктарынга, ада-чурт спортунуң алдарлыг чаңчылдарынга кижизидери болур. Күш-культура коллективтеринге, спортчу клубтарга, ажылчын болгаш суртуул аныяктарының чурттаар черлеринге лекция, беседаларны эрттирип тура аныяктар кижизидилгезиниң ниити херээнге улуг салыышкынны киирип болур. Чурттап турар черлериниң чанында күш-культура-спортчу клубтарны организастаарының айтырыгларын шиитпирлээринге, ГТО-нуң демдектериниң эдилекчилерин болгаш разрядтыг спортчуларны белеткээринге спорттуң хоочуннарының үнү бүзүрелдиг болгаш шиитпирлиг болур.

(СЭТА-ның корр.).

ХҮНДҮЛЭЭЧЕЛ ЧОНГА...

Сөөлгү чылдарда Украин ССР-ниң Ровно областы-биле бистиң республиканың культура харылзаазы улам калбарган. Ооң бир тодаргай херечизи — Украин ССР-ниң Ровно областының Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының артистериниң бистиң республикавыста аалдап чоруп турары. Олар Н. Гогольдуң «Майның дүнезинде» болгаш К. Осовьяненконуң «Гончаровка суурга [illegible]» деп шиилерни украин дылда, К. Кудажының «Он бир» болгаш өске-даа авторларның элээн каш шиилерин орус дылда ойнап турарлар. Үк шиилерни найысылал Кызылдың чурттакчылары болгаш чамдык районнарның ажыл-ишчилери каш удаа ам-даа сонуургап көргүлээн. Бо дээрге Тываның культура амыдыралынга улуг болуушкуннарның бирээзи. Олар улуг Тиилелге байырлалының бүдүүзүнде келгеш, оюн көргүзүглерин май 9-тан чонга бараалгадып эгелээн.

Хүндүлүг аалчыларывыс бистиң республиканың хөгжүм-шии театрының хоочун-даа, аныяк-даа артистери-биле, тыва эки турачылар-биле болгаш «Тувинская правда», «Шын», «Тываның аныяктары», «Молодежь Тувы» солуннарның, [illegible] болгаш телевидениениң журналистери-биле ужуражылгаларны эрттирип, арга-дуржулга солчуп, Тыва дугайында көрген, билген чүүлдерин аңаа чугаалааннар.

Аалчылар [illegible] чүк — Чөөн-Хемчик районче [illegible] журналистер-биле ужуражып, ажык чугаа кылган. Оларның шии көргүзүглери ам барык дооступ турар чүве болганда, бо чугааның кол-ла ут-шии көрүкчүлер болгаш Тыва дугайында [illegible]-биле холбашкан. Ол айтырыгга УССР-ниң алдарлыг артизи А. Гаврюшенко мынчаар харыылаан:

— Тываны мен хөй-ле даглар шыпкан чер деп билир турган мен. Кызылга тургаш, оңу эң баштай эскербээн мен. А кажан районнарже үне бээривиске, ындыг эвес, хову-шөлдүг болгаш элезинниг оргу [illegible] таарышкылаардыр. Чонунуң сеткил-сагыжы [illegible]. Барган-четкен чер бүрүзүнге-ле бистиң улуг хүндүткел, на[illegible] алыр-дыр. Тывага келгеш көрген, билген [illegible] артык каар, уттуннурбас!

Аңаа парторганизация секретары Л. Изарова:

— Хемнер, хөлдерлиг-даа, ынаар-ла ыракта костүр харлыг баштыг даглыг-даа чер-дир. Тыва эки турачылар-биле [illegible] уттундурбас, эң солун болду—деп, немей тыртып кагды.

— Сеткил-сагыжыңарга черле чүү эң уттундурбас боор арты? — деп айтырыгга, комсомол [illegible] Л. [illegible] харыылады:

— Кедээге бир суурга шии [illegible] сайгылгаа өже берген. Ынчан караңгы черге сцена кырындан украин дылга ырлапкан бис. Караңгыдаа бол, зал ыржым-на барган, таалап дыңнаан. Уран чүүлге ынак болгаш хүндүлээчел сеткил деп чүве ол-дур. Тыва [illegible] «Чоннуң чечени» деп оттугумуш хаарж[а]аннан арай улуг чараш чурук кааста[л]галыг номчугаш белекке алган мен. Ында орус, тыва дылда бижээн. База бир уттпас, кагбас үнелиг белээм ол, номчуп чоруур мен.

К. Кудажының «Он бир» деп шиизинде кол рольдарның бирээзи — Салчак Тоютчуктуң ролюн чедиишкинниг ойнап турар П. Хредченкога хамаарышкан айтырыгга ол:

— Тоютчуктуң овур-хевиринге ынак мен. Ол чонунга, Төрээн чурттунга ёзулуг-ла берингген, маадырлыг-биле өлзе-даа, ооң чырык чаагай херээ өлүм чок боор артып [illegible]. Ындыг тыва маадырның ролюн ойнаары мен[illegible] болду—деп чоргаарал-биле чугаалады.

Ол ужуражылгага кол режиссёр Я. Бабий болгаш ол шии театрының директору А. Дацков олар база Тываның бойдузунуң каас-чаражының, ооң хүндүлээчел чонунуң дугайында чылыг, чымчак состерни чугаалаан. Журналистер оларга өөрүп четтиргенин илередип, чогаадыкчы ажылынга чедиишкиннерни күзээн.

[illegible]истиң корр.

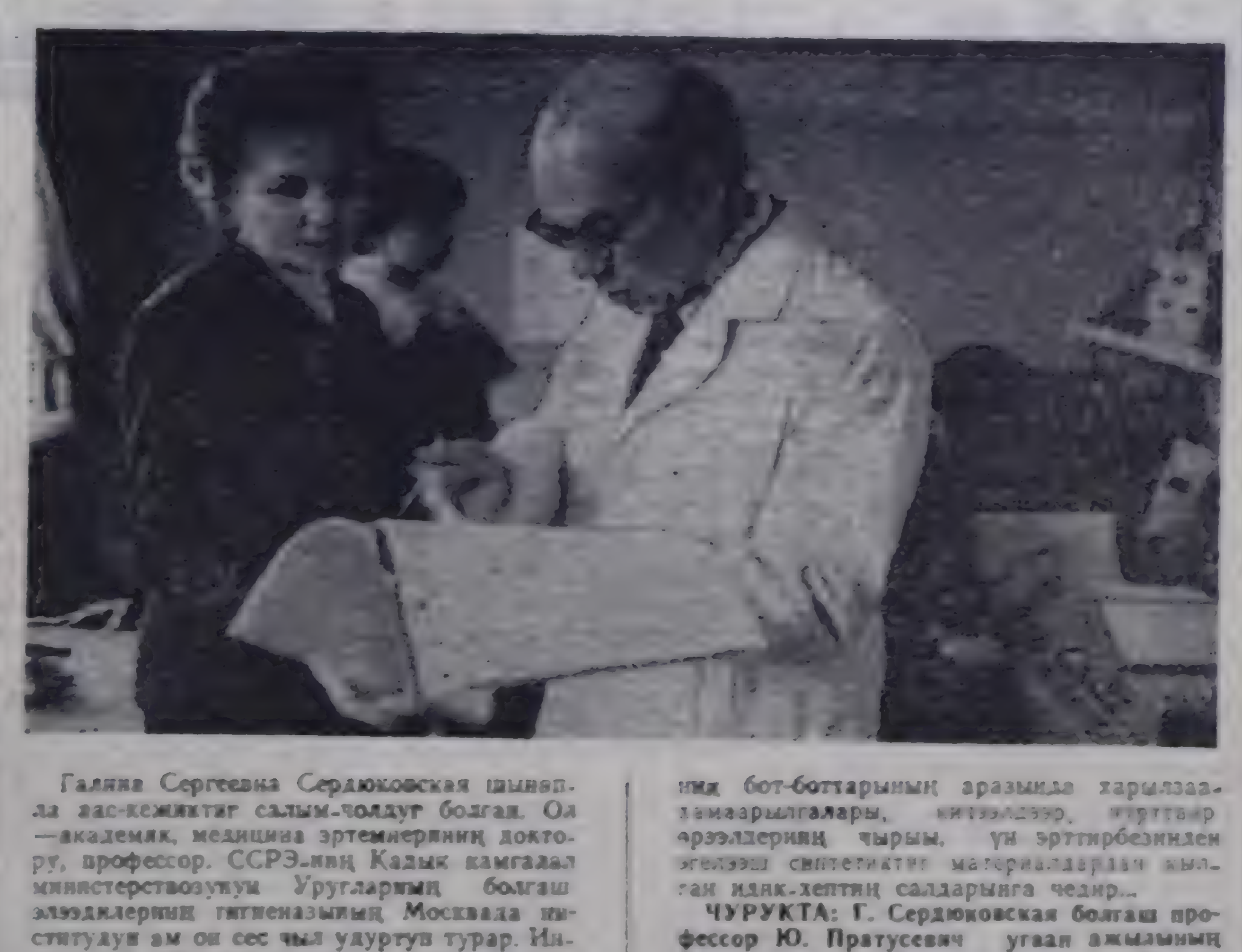

Галина Сергеевна Сердюковская шынапла аас-кежиктиг салым-чолдуг болган. Ол — академик, медицина эртемнериниң доктору, профессор. ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң Уругларның болгаш элээдилерниң гигиеназының Москвада институдун ам он сес чыл удуртуп турар. Институтта 130 эртем ажылдакчылары бар. Олар уруглар садтарынга, школаларга, пионер лагерьлеринге, училищелерге, спортчу клубтарга уругларны долганыр турар чүүлдерниң байдалдарның салдарын өөренип турарлар. Шинчилекчилерниң кол сагыш салыышкыны — кадык уругларның [illegible] камгалаары.

Үстүнде айтырыг дыка хөй чүүлдерни хаара тудуп турар: коллективке бичииллерниң бот-боттарының аразында харылзаалажыышкыннары, [illegible], [illegible] эрээлдериниң чырыы, үн эрттирбезинден эгелээш синтетиктиг материалдардан кылган идик-хептиң салдарынга чедир...

ЧУРУКТА: Г. Сердюковская болгаш профессор Ю. Пратусевич угаан ажылының физиология лабораториязында. Мында электронунуг санаалга машиналарының дузазы-биле школага кичээлдерниң мээниң туруп-шылаарынга салдарының дугайында медээлерни ап турар. Ол шинчилелдер школачы режимни чогаадып тургузар, туруп-могаарының деннелин тодарадыр арга-ны бээр.

О. ИВАНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказ.

УБСА-НУРНУҢ КЫДЫЫНГА

Ол-бо талаларындан белик деннер [illegible] ногаан ыык. Ооң ортузунда арыкчыгаш шуларткайындыр агып чыдар Черниң чаражы, агаарның арыы кижиниң сеткил, [illegible] сергедип кээр. Акыдуңма Моол Арат Республиканың Давс сумузунуң малчыннарының чайлаа — Тээли. Ол бистиң Тыва АССР-ниң чурт чуруунда көргүстүнген Убса-Нурнуң мырынай чоогу чер. Хөл дээ көгере берген костүп чыдар. Ам кызыл галстуктарлыг, ак-ак хөйлеңнерлиг бичии чаштар бо шөлдүг шыва ала берди. Оларны хөлбеңниңнээн ногаан сыт-сиденге чүүлдештир көөрге — чүзүн-бүрүн чечектер-ле. Улаткан чок ССРЭ-ниң, МАР-ның Күрүне туктары, эвилелдешкен республикаларның туктары салгын дайы-биле киискип унду. Тыва АССР-ниң Өвүр районунуң Хандагайты биле Торгалыг ортумак, ол ышкаш Моол Арат Республиканың Убса-Нур аймааның Давс база Сагил 8 чыл школаларының пионерлери [illegible] чыскаалыптылар. Шупту 100 чыгам [illegible] Чыскаалдың кыдыында орус, моол дылдарда: «МАР биле Тыва АССР-ниң пионерлер слёдунуң киржикчилеринге изиг байыр!», «Совет-моол пионерлериниң мөңге найыралы улам быжыксын!» деп бижиглеп каан лозунгнар кайы ырактан тода костүр.

Алаттынган совет, моол пионерлериниң В. И. Ленин болгаш Д. Сухэ-Батор аттарлыг [illegible] организацияларының төрүттүнгени хүннерин таварыштыр чылдың эртер чаңчыл болган найыралдың ужуражылгазынга Өвүр райкүскомунуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи Д. С. Донгак бир дугаарында сөс алган. Оратор пролетариаттың улуг баштыңчызы болгаш башкызы В. И. Ленин биле моол улустуң шынчы оглу Д. Сухэ-Батор оларның эгезин салганы совет-моол улустарының бузулбас чаңгыс эвиниң улам өзүп, быжыгып турарын бо ажыттынып турар слёт безин тодаргай херечилээр дээрзин чижекке чугаалаан. Ылангыя ооң чайынналчак херечизинге «Интеркосмос» шугуму-биле совет-моол космос экипажының октаргайже ужуткаш ээп келгени болур. Эш Донгак ук слёттуң МАРН-ның XVIII съездизи ажылын эгелээриниң бүдүүзүнде болуп турарын онзалап демдеглээш, улуг шуулганның хол чыдар ажылдыышкыны-биле, Моол улусчу революцияның 60 чылы-биле өңнүктерге чүректиң ханызындан изиг байырны чедиргеш, слётту ажыттынган деп чарлаан.

Слётка киржиринге белеткиниң дугайында отрядтар вожатыйлары тус-тус школаларның улуг пионер вожатыйларынга илеткээн. А улуг пионер вожатыйларындан илеткелдерни Өвүрнуң районо эргелекчизи Д. Донгак биле Давс сумузунуң хөлээ ажыл-агый каттыжышкынының партком секретары Б. Батжаргал олар хүлээп алганнар. Ийи таланың пионерлери горн, барабанның үделгези-биле чыскаалдың бажынче туктарын эрттирип экелген. А слёттуң тугун совет [illegible] соонда, бистиң республиканың [illegible] башкыларының бирээзи, Торгалыг ортумак школазының директору Д. Сюлюп сөс ап, чүве чугаалаан. Ол школаның 1980—1981 өөредилге чылында чорудуп келген өөредилге-кижизидилгелиг ажыл-ижин чыылганнарга каксы таныштырган. А Моолдуң Убса-Нурга «эргеленген» Давс 8 чыл школазы эрткен чылын мугур 40 харлаан. Школада хаара туттунган 450 бичии оолдар, уруглары 25 башкы моол, орус дылдарның, төөгү, [illegible], [illegible] эртем далайынче кирип турар. Башкылар коллективи өөреникчилерни Моолдуң улусчу революциязының 60 чылынга [illegible] бээр 50 чылынга эң эки өөредилге-биле ужураштырар сорулгалыг болуунуң мурнунга салган дээрзин школаның директору Д. Жугдэр чугаалап турду.

— Хандагайты ортумак школазы эрткен улаунда 99 хуу өөредилгени чедип алган. Өөредилгезинге кызымак, чүгле эки болгаш ковчут эки өөредилгелиг пионерлер школада хөй. Оларның бирээзинге 6-гы классчы Марта Куулар хамааржыр. Пионер организациязының тургустунган хүнү май 19-ту таварыштыр пионерлерниң Бүгү-эвилел слёду Москвага болуп эрткен. Ол слётка бистиң республикадан киржип барган беш өөреникчиниң бирээзи Марта Куулар бистиң школаның өөреникчизи деп, директор М. Ондар чугаалааш, чыскаалда турар бүгү уругларга өөредилге чылын чедиишкинниг доозарын, ол ышкаш дараазында болур маргылдааларга спортчу чедиишкиннерни күзеди.

Пионерлер ам спортчулар кылдыр эде кеттиниптер. Бир-ле дугаарында 100 метр хемчээлче дөрт уруг маңнап унду. Эштерин соруп киирген үнер чоок кавыга дыргын таваан. Демги чүгүрүп үнген уруглардан Давс 8 чыл школазының алдыгы классчызы Алтан Булган финишке баштай халып келген. Оолдардан Хандагайты [illegible] Давыл Кара-Салга бызаажырлар чок болган. 200 метр хемчээлге база демги-ле Алтанга кымдаа четпээн. Бо хемчээлде [illegible] Тархан [illegible] Темур Саны тергиидээн. Узун. [illegible] келген Цэрэн Цэдэндорж кым-даа альспаан. Уруглардан [illegible] Хандагайтыдан Савбак Донгак, болнинге Давстан Очир Намсурэн олар шыырапаан. 400 метр хемчээлдиг эстафета чарыжынга 1—3 черлерни Давс, Хандагайты, Сагил школалары дараалаштыр эээлээн. 16 бичии оолдарның хүрежинге Юнгэрэн Лхагва, а 16 элээди оолдардан Цэрэндорж Доржлээн (кайызы-даа Давс) олар шүүлген.

Совет-моол пионерлериниң Убса-Нур чанынга болуп эрткен бо найырал слёду улуг байырлал концерти-биле доозулган. Аңаа орус, моол, тыва, украин, казах, бурят ырлар, хөгжүм, таңнцы-сам орайга чедир үргүлчүлээн.

С. МОНГАЛ
«Шынның» тускай корр.

АҢАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫ ДООЗУЛБААН

Кедээ Советтиң күүскомунуң даргазы Леонид Сергеевич Камзаланов-биле оон ажылдаар өрээлинге Советтиң, ооң депутаттарының ажыл-ижиниң дугайын чугаалажып олурувуста кижи ортузу чеде берген назылыг, сиилиг кеттинген, эр кижи кирип келгеш, амыр-менди солушту. Арның көргенимде, харын-даа мырынай таныырым-даа ышкаш кылдыр көзүлдү. Кая, кажан көргенимни сактып келирин болап олурумда, «Ам чаа-ла силерге таныштырып олурганым депутаттарның бирээзи бо-ла болгай — Иргит Арапданович Достай бо-дур, чугаалажып [illegible], школада төөгү башкызы кижи»— дээн. Леонид Сергеевичиниң чугаазы [illegible] үе кирипте. Ону дыңнааш, районга-даа, Кызылга-даа башкыларның хуралдарынга, семинарларга бола чеде бээр болгаш демги башкыны аңаа көөр турганымны ам-на сактып келдим. Ооң биле кады каш чыл бурунгаар «Народное образование» журналдан Сарыг-Сеп ортумак школазында ленинчи за[четтиг] эрттирип турарының дуржулгазындан ооң бижээн чүүлүн номчааным база сагышка кире хонуп келди.

Сарыг-Сеп кедээ Советтиң депутадынга сөөлгү ийи чылышта улаштыр соңгутканы башкы чугаалааш, бактаап киргени улус өөредилгезиниң, кадык камгалалының болгаш социал хандырылгазының талазы-биле доктаамал комиссияның ажылын таныштырды. Депутат В. П. Харченко удурткан бо комиссия Советтиң девискээринде школаларның, школа назыны четпээн уруглар албан черлериниң ажылы-биле холбашкан эң чугула айтырыгларны шиитпирлежип турар. Чижээ, И. А. Достай баштаан депутаттар Г. А. Перестороннина, Л. М. Никитина олар Кок-Хаак сес чыл, Дерзиг-Аксы эге школаларында өөредилге-кижизидилгелиг ажылды хынааш, күүскомнуң хуралынга чугаалажыры-биле белеткээннер. Үстүнде ийи коллективтиң ажылдарының четпестерин эдип алырынга ооң дузалыг болганы чугаажок.

Дерзиг-Аксы эге школазынга хыналда чорүп турар үеде коллективтиң удуртукчузунуң ажылынга практиктиг дуза көргүзери негеттиниң турарын Иргит Арапданович билгеш, аныяк башкы-биле сүмележип, ол-бо айтырыгны канчаар тургузуп, шиитпирлезе эки деп айтып берип, харын-даа херек кырынга бодуп шуут тудуп көргүзүп турганын, аныяк директорга деткимчени көргүскен. Депутат-биле аныяк директор башкының харылзаазы үзүлбээн. Депутат башкының ажылындан бо чүгле чаңгыс чижек-тир.

Комиссияның ажылы-биле таныжып олурумда Иргит Арапданович дүүн округунга барып, Советтиң сөөлгү сессиязының шиитпирлери-биле соңгукчуларын таныштырып [illegible] чугаалааш, демги белеткээн лекцияларның элээн бижиглелер кылып кагды.

Башкы шагынче көргеш, школаже мени барыптарын сүмеледи. Башкы-биле чугаамны ооң башкы ажылынче углаандыра бердим. Ындыг-даа болза Иргит Арапдановичиң бодунуң кылган ажылынга хамаарыштыр шоолуг чүве чугаалавас болду. Ынчалза-даа школа коллективиниң 1980—81 өөредилге [illegible] дoозуп турарын чугаалап берди.

— 29 чыл башкылап келдим. Бо үениң дургузунда ортумак школаны доостурупкан, амыдыралдың оруунче үдеп үндүрген өөреникчилеривистиң саны арбын-на болур боор. Оларның ам кайызын ол дээр. Кандыг-даа мергежилдиң кижилери бар — деп, ол чугаалады. Кудумчунуң оң талазында ийи хире бажың ажылдыр. Соңгаларын ногаан бүрүлерлиг бедик-бедик терек-тер дуглай берген бажынче ол айыткаш, 1978 чылда дооступ [illegible] 3. Шир-оолдуң мында чурттап турганын, таңгыс класстан [illegible] тургузуп алгаш, «Улуг Октябрь» [illegible] кирген, [illegible] холбаан чоргаарал-биле таныштырды.

Башкының дөрт чыл бурунгаар доостуруп үдурген өөреникчилериниң ийизи — Татьяна Арапчаа биле Алефтина Салчак оларның Красноярскиниң башкы институдунда төөгү факультединде өөренип турарын, практиказын маңаа, төрээн школазынга, кончуг эки эрттиргеш, чоокта чаа [illegible] чугаалаан-дыр.

Школа шыпшың. Класстарда бо өөредилге чылының сөөлгү кичээлдери чоруп турар. Коридорнуң [illegible] эжикте — башкылар өрээли. Иргит Арапданович эжикти ажыткаш, мынаар чалады. Ол аразында коңга эдипкен. Плакатны уштурунга дузалашпышаан аскаш, чаңгыс ёзугаар башкы баштай школаның ленинчи өрээли-биле та[ныштырып] сүмележип эдертип келди. Ында үш өөреникчи бир-ле чүве бижип, сүмележип олурлар. Тоску класстың өөреникчилериниң бо өөредилге чылының сөөлгү политинформациязынга белеткенип турары ол болду. Иргит Арапданович ол аразында уругларга дузалажы каапты. Ооң үңгеш, машина тургузуу, шериг херээ өөренир кабинетке келгеш, школада өөреникчилерниң күш-ажылга чаңчыктырар, төрээн черинге ынак болур [illegible] эндер, шериг-патриоттуг кижизидилге ажылын канчаар тургусканын башкы сонуургатты. Школада тургускан туризм-краеведение чуруп тырттырарының бөлгүмнеринге уругларның сонуургалы улуг. Ол бөлгүмнерни И. А. Достай 13 чыл удуртуп келген Туризм [illegible] тарап А. Алымчы ам күш-культура башкызы. Ол бо хүннерде Бурен-Хем ортумак школазында [illegible] бөлгүмнү удуртуп турар. Туризм талазы-биле район маргылдааларынга башкылар бо[лгаш] ужуражы бээрлер.

Иргит Арапданович бөлгүмүнге өөренип турганы В. Одушпаякты чугаа аразынга сактып келди. Виктор шериг албан-хүлээлгезин эрттиргеш, ажыл-амыдыралын шериг херээ-биле кезээде холбап, ак-көк хемнерлиг Тывазындан каш муң километр ырак черде артып калган Чылдар шуугуул эртип турза-даа, Тывазы эргим башкызы-биле харылзаазын Виктор үспейн чоруур.

Михаил Н. башкызын кижак-даа утпас. Чеди класска өөренип тура, ол берге кижизидилгелиг өөреникчи кылдыр санадып турган. И. А. Достайның сеткил-сагыжы ол дээш оожургавайн келген, арай-бээ аңаа дузалажып, эң корнур дээн бодал-биле оолдуң сонуургалын билип ал[ган] [illegible] чурук тырттырар бөлгүмге кирип алырын сүмелээн. Башкызының удурткагазы-биле Михаил Н-ниң чурук тырттырарынга сонуургалы улгаткан.

Каш чыл бурунгаар школа [illegible] С. К. Токаның ажыл-амыдыралынга тураскаадыг бичии [illegible] тургускан. Аңаа [illegible] эилээш, краеведение бөлгүмүнүң киржикчилериниң, школа коллективиниң, ада-иениң күжү-биле бүлүүнү улгаттырып, музей кылдыр эде тургускан.

И. А. Достайның удурткан 4-кү класы бо өөредилге чылын чүс хуу өөредилгелиг доосkан. Уруглар ам башкызы-биле күске чедир байырлашкаш, пионер лагеринче, чайлаглары дыштанырлы-биле тарай бээрлер. Башкының мурнунда ажыл-ла хөй. Эндеки [illegible], депутаттың, [illegible] тииниң ажылы дээш-ле бар.

И. А. Достай районда эки ажылдыг пропагандистерниң бирээзи. Башкының удурткан теоретиктиг семинарынга [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин өөренириниң сөөлгү кичээлинге белеткенип турар. Хоочун башкы районнуң бүдүрүлгелеринге, ажыл-агыйларынга, [illegible] [illegible], сүт-бараан фермаларынга лекция, беседалар каш чыл улай кылып келген.

Улус өөредилгезиниң тергиини, коммунист, депутат башкының ажыл-амыдыралында база бир өөредилге чылы дооступ турар.

Иргит Арапданович мээң биле байырлашкаш, кедээ Советче далажыпты. Соңгукчуларының берген санал-оналын күүскомга чедирип, сүмележе[ри] [illegible].

В. КУУЛАР

УЛАМЧЫЛААР БОЛЗА

Хөйнүң ыры-шоору куттулуп, хөгжүм-музыка дыңмыраптурду. Чоокта чаа бир дыштаныр хүнде найысылал Кызылдың Н. Гастелло аттыг паркынга хөйнүң ыры байырлалы магадаанныг болуп эртти. Мындыг байырлал бистиң найысылалга [illegible] бир дугаар болганы ол. Ынчангаш мен хуумда ону кончуг сонуургап көрдүм.

Хүндүскүнүң 12 шак. Байырлал-даа эгелээн. Парктың дал ортузунга, делгелге павильонунуң баарында фонтаннын көрүлде залы апарган.

Каас-шиник, он-баазын чечектер [illegible] кеттинген ыраажылар, ногаан үжүштер баарынга бедигээштерде тургулапкан — чаражын канчаар! Оларның баарында — оркестр.

Бир дугаарында А. Чыргал-оолдуң «Төрээн чуртка алдар» деп ырызын хөйнүң ыры коллективтери шупту күүсеткен. Ооң дараалаштыр хөйнүң ыры коллективтери тус-тус ырлап бараалган эгелээн. Р. Кенденбильдин, Б. Нуховтуң хээш өске-даа композиторларның ырлары өткүт тода чаңгыланып турду. Уран чүүл училищезиниң башкызы Н. Мининниң удуртканы оркестрниң ол хөйнүң ырларын үдеп турганын көрүкчүлер база магадап, таалал-биле көргеннер.

Бо байырлал бир дугаар эртип турар болгаш ындыг ийик-ле, ында четпес талалар база бар болду. Кижи бодаарга, ону баш бурунгаар эки чарлап [illegible] хөйнү азар турган. Ол ажылдарны баш бурунгаар эки чоргаанынндан дыңнакчы, көрүкчүлер кончуг эвээш болганы хомудаачыг.

Бо байырлалдың көрүп олурган кижиниң сеткилинге хөй-ле бодалдар кирер: «Чүге мону шаг-ла-ла эгелевээн чоор, бо байырлалды чылдың-на эрттирип турза. Ооң ындыг хөйнүң ыры байырлалын районнарга эрттирерин практикалап көрзе. Ону чаңчыл болдуруп уламчылаза».

М. МАНЫП

Кызыл хоорай

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 29-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Күрүне кызыгаары». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 2-ги фильм —«21 чылдың тайбың дээри». 2-ги сериязы. 10.15 — «Сылдысчыгашт». Уругларга киноальманах. 11.05 — РСФСР-ниң улустуң артизи Ф. Лузанов (виолончель) ойнаар. 11.25 — Медээлер. 11.30 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Мээң орнумга туруп алзам». Документалдыг телефильм. 15.25 — «Хөглүг стартта». Донецкиден дамчыдылга. 16.10 — Төп телевидениениң болгаш бүгү-эвилел радиозунуң уругларның Улуг хорунуң бичие бөлүүнүң күүселдези. 16.25 — «Москва чоогунга ужуражылгалар». 16.55 — «Маргылдаа-клуб». 18.15 — «Татар АССР-ниң улустуң артизи Р. [illegible] тура».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Тарногу» деп тоол». Документалдыг телефильм. 19.10 — Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 19.40 — «Эртип болур шыйыг». Телешии. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 —23.55 — «Че-ве, кыстар!» Телеконкурс. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «БАМ-ны тудуп тур бис». 12.30 — «Эртенги хүннүң расписаниези». Уран-чечен телефильм. 13.50 — «Ленинградтың [illegible]». Фильм-концерт. 14.40 — «Думбей-хем». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы. —«Буураашкын».

КЫЗЫЛДАН

16.00 — «Мээң салгалым». Телешии. 2-ги сериязы. 17.35— «Виктор Малыгин болгаш ооң ажыл-херээ». Телефильм. 18.00 —«Чүс оруктуң бирээзи — сээнии». 18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлаалар. 18.50 — «Культура болгаш амыдырал». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.20 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. Италияның шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. ЧССР-ден дамчыдылга. Чапсарда — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» Мультфильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.55 — «Каттырынчыг кижи». Уран-чечен телефильм. Турк чогаалчы [illegible] Хикметтиң шиизин база 1-ги, 2-ги сериялары.

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейи Уруглар камгалалының делегей хүнүнде — июнь 1-де уругларны болгаш школачыларны экскурсияларже болгаш кинофильмнер көрүлдезинче чалап тур. Кирери халас.

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң санаалга төвүнүң эве организастаттыныл турары-биле холбаштыр аңаа ажылдаары-биле инженер-электриктерни, инженер-программистерни чалап турар. Ажылга хүлээп алганнарны Ленинград хоорайже белеткел курузунче 4 ай [illegible] чоруур. Аңаа өөренип турарының үезинде ажыл төлевири хевээр артар болгаш ынай-бээр чоруунуң дээш база общежитиеге чурттааны дээш база төлээр. База-ла ол төпке экономист, инженер-телевидекчи, ЭСМ-ниң оператору, ЭСМ-ниң операторлары, операторга өөреникчилер, парлаар цехке электрофотограф база херектеттинип турар.

АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Чульдум кудумчузунуң 40 дугаар бажыңы. № 13 кабинет. Телефону — 2-13-25.

АЯН-ЧОРУКЧЕ ЧАЛАП ТУР

Кызылдың экскурсия бюрозу дараазында черлерже туристтерни күзээннерге путёвкаларын сүмелеп турар.

Ленинградче май 30-дан эгелеп 10 хонук чоруур.

Путёвканың өртээ—270 рубль.

Новосибирскиже июнь 1-ден, 8-тен эгелеп 5 хонук чоруур. Путёвканың өртээ—95 рубль.

Вильнюс-Палангаже [illegible] 12 хонук чоруур. Путёвканың өртээ —330 рубль.

Самолётка ийи талазынче ужударының өртээ, аъш-чемни, чурттаары, экскурсия хандылгазы путёвканың өртээнге кирип турар.

Айтырар адрес: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиницазы, 102 дугаар өрээл. Экскурсия бюрозу. Телефоннар: 997-1.94 азы 2-41-02

Теплоходка олуруп[к]аш, аян-чорук кылып туристтерни чалап тур. Дыштанырынга таарымчалыг бүгү-ле чүүлдер ында тургустунган: ыры-хөгжүм, оюннар, аттракционнар.

Теплоход аян-чорук үезинде чараш бойдус чурумалдыг черлерге доктаар. Ол чеде хүнне дыштанып-даа, эштип-даа, балыктап-даа болур.

Аян-чорук [illegible] Улуг-Хемнин дургаар 1 азы 3 хонук [illegible]. Тываның эң чараш бойдус чурумалдыг черлери — Тожуже 2 хонук аглап болур.

Путевкаларны дараазында адрестен садып ап болур:

Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 1. «Мөңгүлек» гостиницазы, 102 дугаар өрээл. Экскурсия бюрозу. Телефоннары: 997-1.94 азы 2-51-76

ТЫВАНЫҢ КҮРҮНЕ ФИЛАРМОНИЯЗЫ

«Сверстники» деп ыры-хөгжүмнүг бөлүктүң гастрольдары Тывага май 29-тан эгелээр. Режиссёру — Ленинчи комсомол шаңналының лауреады Аркадий Певзнер. Балетмейстери — уран чүүлдүң алдарлыг ажылдакчызы Ефим Осмоловский. Удуртукчузу — Валентин Егоров.

Концерттер май 29-та Ак-Довурак хоорайга; май 30-де Кызыл-Мажалык суурга, май 31-де Чадаана хоорайга; июнь 1,2-де Кызыл хоорайга, июнь 3-те Туран хоорайга болур.

Магистральная кудумчузунда № 45 магазин ажыттынган. «Тыва тудуг» трестиң общежитиезиниң чанында. № 6 автобус-биле чедер. Аңаа ажылдаары-биле ажылчыннарны, чудуругчулерни, саваланчыларны, костелянщаны, дворникти чалап тур.

Ол ышкаш 50, 15 дугаар магазиннерге үүрмектеп садар бараанга садыгжылар негеттинип турар.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу, 29, 4 дугаар кабинет. Телефон: 2-54-36. Кызылдың аъш-чем бараан[н]арының садыы, каар килдизи.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкының өөредилге комбинады дараазында мергежилдерге өөренирин күзээннерни курстарга өөредири-биле чалап тур:

Автокран машинизи — өөренир хуусаазы 1,5 ай. Чолаачы мергежилдиглерни хүлээп алыр.

Дашчы — өөренир хуусаазы 3 ай.

Шеверлекчилер — өөренир хуусаазы 2 ай.

Өөренип турган үезинде айда 75 рубль стипендия төлээр, хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр. Кичээлдер дооскан соонда каттыжышкынның тудуг организацияларынга ажылдап болур.

Бөлүктер [illegible] кичээлдер эгелээр.

Айтырар адрези: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 7. «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынның өөредилге комбинады.

ДОСААФ-тың Кызылда каттышкан техниктиг школазы секретарь-машинистерниң хүннүскү курстарынга хүлээп алыышкынны чарлап тур.

8-10 класстарны доосканнарны хүлээп алыр. Өскээртен келгеннерни чурттаар чер-биле хандырар. Кичээлдер июнь 1-де эгелээр.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дамчытканы ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, дыңмыраадыр чаъстаар. Соңгу чүк угланыышкынныг хат секундада 9—15 метр чедир дүргедээр.

Кызылга база шокар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 8—19 метр чедир дүргедээр.

Агаарның температуразы хүндүс 15—20 градус чылыг болур.

КИНО

МАЙ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Чедиишкинни күзедим» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узаткан), 21.20. «Чүүлен-даа артык үнелиг». Чедиги болгаш сезки фильмнер: «Дал хавазы чырып келген», «Соруглгны салыр херек» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шипканың маадырлары» 10.00, 12.00, 15.30. «Даштыкы төптүң төлээзи» (2 сериялыг) 17.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночымнады 10.00, 13.00. «Алдарлыг ажыл-херектиң эгезинде» (Д[illegible] база 4-кү сериялары) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

СЭКП кежигүнү, улус өөредилгезиниң тергиини, Тыва АССР-ның [illegible] алдарлыг башкызы

Салчак Норбуевна АРАКЧААНЫҢ

үр болгаш аар аараанының соонда мөчээнин улус депутаттарының Барыын-Хемчик район Советиниң күүскомунуң улус өөредилге килдизи, чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел райкому, Кызыл-Мажалыктың № 1 ортумак школазының администрациязы, партия, профэвилел организациялары дыңнатпышаан, ооң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 8. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редактору 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-73 харыысалгалыг секретарының 2-23-36, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, чечен чогаал килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаанда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868 Чагыг № 1248

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 126 (11624) | 1981 чылдың май 30, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

БЕШ ЧЫЛГА—САЙЗЫРАҢГАЙ ТЕХНИКА

Бүдүрүлгениң адыр бүрүзүнүң продукциязының шынарын болгаш техниктиг деңнелин бедидерниң, металлды камнаарының айтырыгларын Эвилеңдер Бажыңының улуг залынга май 28-те ажылын доскаан Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга чугаалажып көрген.

Чаа беш чылдың үелиинде машина тудуушку байдалды СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр негелделиг ёзу-биле тодаргай чугаалажып көрген. Үлетпүрнүң ол адырының ажылының ажыктыын болгаш шынарын улам шынай бедидеринге эргежок чугула курлавырларны дилеп тывары-биле онза кичээнгейни чөвүлел хуралдың киржикчилери угландырган.

Машиналарны, дериг-херекселдерни болгаш приборларны бүдүрүп үндүрериниң шынарыг өзүлдези улус ажыл-агыйының херегледээрин бүрүн хандырарынче угланган турар ужурлуг. Машина тудуунуң бодунуң балансылыг хөгжүлдезиниң шиитпириг негелдези болур машина тудуунуң продукциязын бүдүреринге материалдар болгаш күш-ажыл чарыгдалдарын эвээжедирин чедип алыры — машина тудукчуларының эң чугула сорулгаларының бирээзи болуп турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке чөвүлел хуралдың киржикчилери чагаа чорутканы болгаш машина тудукчулары чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаар база партияның XXVI съездизиниң тургузуг шиитпирлерин чединиишкинниг күүседиринге толептиг үлүүн киирерин бузурээткен.

(СЭТА).

ИДЕОЛОГИЯ АЖЫЛЫНЫҢ ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР

Коммунистиг кижизидилгениң методтарын партия доктаамал сайзырангайжыдып турар. Ону СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлери, партия Төп Комитединиң ийи чыл мурнунда хүлээп алганы «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам шынай экижидер дугайында» доктаалы чаа күш-биле бадыткап турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге партия ТК-ның Отчёт илеткелинге доктаалды узун хуусаалыг документ деп санаан, партияның идей-кижизидилгелиг ажылының калбак программазы ол болур.

[illegible] ры мурнунда салган сорулгаларны боттандырар [illegible] Коммунистиг кижизидилгениң комплекстиг чорудар хемчеглер алдынган. Идеология албан черлериниң ажыл-чорудулгазы идепкейжээн. Чаңгыс аай политхүннү чер болганда чорудуп турар. Дыка хөй бүдүрүлге коллективтеринде партия өөредилгезиниң дээштии бедээн.

«Тыва кобальт» комбинатта партком (секретары В. Б. Петров) кижизидилге ажылын комплекстиг чорудуп турар. Ажылдың ажыктыын болгаш шынарын база даандырган ажыл-херек дээш партия, совет, ажыл-агый удуртукчуларының бот-харыысалгазын [illegible] рынга, чурттаарынга база дыштанырынга таарымчалыг байдалды тургузарының айтырыгларынче кол кичээнгейни доктаамал салып келген.

Масса-политиктиг ажылдың хевирлерин янзы-бүрү, солун, идейлиг утказы бедик деңнелдиг болдурарын [illegible] съездизи кыйгырган. Ону амыдыралга боттандырар хемчеглерни ап турар. Чөөн-Хемчикте «Большевик» совхозтуң парткому кижизидилге ажылын экижидер сорулга-биле хөй-ниити организацияларының демин чаңгыс аай кылдыр удуртур, башкарар чөвүлелди тургускан. Чоннуң идейлиг, мөзү [illegible] ларже кичээнгейни чөвүлел угландырып, хөй янзы, солун ажылдарны чорудуп эгелээн. Шак ындыг чөвүлелдерни районнуң өске ажыл-агыйларында база тургускулаан. Съезд сөөлүнде тыптып келген чаа чүүл ол боор турар.

Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдың амгы байдалын съездиге ханызы-биле болгаш [illegible]

«Шынында чугаа болза идеология ажылының хөй-хөй участоктарынга болгаш адырларынга эле [illegible] лавадым,—чогум-на харын эле тургузуушкун дугайында чорup турар. Ооң утка-шынары хүнnүн айтырыынга улам-на дүүшкен, а хевирлери совет кижилерниң амгы үедеги негелде-хереглелдерин долу хандырган турарын чедип алыр херек» деп, эш Л. И. Брежнев Отчёт илеткелинге демдеглээн. [illegible] бүрүну-биле хамааржыр. Чамдык партия организациялары [illegible] сайгарып көргеш, ону амыдырал-биле сырый холбаар, хүннүң чугула политиктиг, ажыл-агый айтырыглары-биле [illegible] долу хандырарынче, ооң хевирлерин янзы-бүрү, солун болдурарынче кичээнгейни угландырар херек. Ол ышкаш пропаганда болгаш агитация ажылын [illegible] чедип ап, ажылчы чоннуң бүгү кезектерин олче хаара тудар херек.

Амгы үеде кол сорулга—пропаганданың амыдырал-биле [illegible] ооң дээштиин, ажыктыын бүгү хемчеглер-биле бедидери болур. Чугаа болза партияның идей-теоретиктиг, политика-кижизидилге, организакчы болгаш ажыл-агый ажылдарының чаңгыс аай чоруун чедип алыр дугайында чорup турар. Кажан сөс ажыл-херекке, а ажыл-херек — чугаалаан сөске [illegible] эвес, харын-даа партийжи бүгү ажылдың чедиишкинниг болурунуң үндезини ол.

Бистиң пропагандавыс чидиг темаларны, берге айтырыгларны [illegible] Ындыг болганда бүгү идей-кижизидилгелиг ажылды амыдыралчы, солун чорудар ужурлуг бис.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң марксистчи-ленинчи өөредилгезин организастап турарында четпестер бар, ону съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр экижидерин негеттинип турар.

Каңдыг-даа ажылдың чедиишкиннери кадрлардан хамааржыр. Оларны шилип алырынче, кижизидеринче, теоретиктиг билиин бедидеринче партия организациялары кичээнгейни салыр. Лектор, пропагандист, политинформатор, агитатор бүрүзү [illegible] бедик культуралыг чоннуң [illegible] болуп шыдаар болур.

Партия организациялары, идеология ажылдакчылары бодунуң бүгү политиктиг, организакчы, кижизидикчи ажылын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] массага калбаа-биле пропагандаларынче, ооң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче угландырар сорулгалыг.

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА

ЧҮСТЕН-НЕ 115-ТИ ХҮЛЭЭТТИМ

СЭКП-ниң XXVI съездизин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш социалистиг чарыш бистиң республикага эрткен чылын-на калбарган. Хойжулар хой бүрүзүнден-не хураган алырын, кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткенирин, ону организастыг эрттирерин [illegible] Бис база-ла оларны деткип, хойларның чайгы, күстү семиртилгезин эки чорудуп, кышка хынамчалыг белеткенгеш, оларны кыштан хур [illegible]

Кыш—малчын кижиге шынче [illegible] берге. Ынчалза-даа ху[illegible] бүдүргү ажылдаар апаар. Кышкы үеде хойнуң одарын, суггадын шын таарыштырар [illegible] чемин хораан бээр чаңчылдыг бис. Ындыг хемчеглерни ап келирге, кодаңга арган хой черле турбас, ооң бээр продукциязы элбек болур.

Бистиң кодаңга төрүүр 530 хой кыштаан. Оларның эдержилгезин чогуур үезинде эрткен күзүн чорудкан бис, ынчангаш февральда оолдап эгелээн. Хой массалдың-биле оолдай бээрге черже кадарбайн, тургузуп азырап турдувус. Мал чемнерин совхозувус сөөртүп берген. Көк сиген, витаминниг сиген далганы, сула, дус биске четчири-биле турган. Оларны хойларга, чаш хурагаларга рацион ёзугаар берип, чогуур үезинде суггарып келген бис.

Чаш хураган төрүттүнерге [illegible] доктаамал хайгаарап алыр, кадыының байдалын [illegible] киргиртир, сыкыртыр хемчеглерни ап келген бис. Хурагаларның төрээн үезиниң аайы-биле [illegible] азырап турдувус. Хой оолдап турар үеде дүн-хүн дивейн доктаамал дежурныйлап, төрээн хойларны, чаш хурагаларны сагыш човангыр ажаап [illegible] келгенивис багай эвес түңнелдиг болган. Чаш хурагаларны [illegible] херекке өөм эжим, улуг [illegible] Кара-кыс Кенденның төлептиг үлүүн киирип, кончуг [illegible] ажылдаан. Сакманчылар Михаил Сагаандай, Тамара Түвенчик, Шимчик Апан [illegible] көргүскеннер. Бир демниг, эки ажылдың түңнелинде төрүүр чүс баш хойга оңаштыр 115 хураганы совхозка чоокта чаа хүлээттим. Ол болза ниитизи-биле хүлээлгеден ажыр 80 хире хураганы ажыл-агыйга бергени ол, аңаа кижи өөрүүр-дүр. Хой кыргылдазын удавас эгелээр, аңаа белеткенип тур бис. Хой бүрүзүнден дөрт килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып алыр арга бисте бар, чүге дээрге хойларның дүгү эки. Он бирги беш чылдың баштайгы чылын мынчаар эгеледивис. Орта оожургавайн, [illegible] улам ажылдаар дээш ажылдап турар бис.

[illegible] бедиддерин [illegible] сагыш [illegible] кылдыр санаар мен. [illegible] белеткелди амдан эгелээн [illegible] үүрмек сепселгезин кылгаш [illegible] Чайгы, күскү семиртилгени, эдержилгени эки органыштаар. 5 тоннадан эвээш эвес сиденни кезип алыр сорулганы салган ажылдап турар бис.

О. КЕЧИЛ-ООЛ,
Бии-Хемде Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны.

УЛАМ ЧААГАЙЖЫЫР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде чурттанчылыг черлерни улам чаагайжыдып, совет кижилерниң ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын онзалап айыткан. Бо талазы-биле херек кырында ажыл бистиң республикада база кылдынып турар.

Республика [illegible] Кызылда чүгле чаа-чаа хөй каъттыг чуртталга болгаш культура амыдыралының [illegible] немежип турар эвес, харын база ооң эрги кудумчулары, шөлдери болгаш скверлери чаартынып, амгы үениң негелдезинге дүүштүр эде кылдынып турар. Бо талазы-биле хоорайның күүсекчи комитединиң шиитпирин ёзугаар эвээш эвес ажылдар кылдынган. Ооң чижээ Кызылдың кол кудумчуларының бирээзи Кочетов кудумчузундан көрүп болур. Улуг-Хемниң көвүрүүнден эгелээш, «Найырал» кинотеатрга чедир калбак-делгем, ногаанчыдылгалыг болгаш чырыдылгалыг Кочетов кудумчузу найысылалдың каас-чараш черлериниң бирээзи апарган. Ону улаштыр алгыдып, чаагайжыдарының ажылы үргүлчүлеп турар.

Ол кудумчуну алгыдып [illegible] эгелээн. Бо удаада «Найырал» кинотеатрдан культура-ның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркынга чедир чаартылганы кылыр. Бо чугула участокта үш дугаар тускай тудуг эргелелиниң коллективи ажылдап эгелээн. Ажыл бо хүннерде Октябрь кудумчузундан Комсомольская кудумчузунга чедир калбарган. Бо участокту ажыглалга киирер дизе 120 муң рубльдаа тудуг-монтаж ажылдарын күүседир ужурлуг.

Кочетов кудумчузу найысылалдың эң хөй шимчээшкинниг кудумчуларының бирээзи болганда, ону тудугжулар [illegible] ёзу-биле тудуп доозарын хүлээнгеш, кызымаккай ажылдап турарлар.

— Кудумчу кыдыында хөй санныг иргээн [illegible] тура казаар, чамдыктарын хоорайның өске черлеринче көжүрүп, олуртур апаар. Троттуарларны база шуут чаартыр. Ынчангаш ажыл улам нарыыдап турар — деп, участок мастери Виктор Петрович Власкин чугаалап турар. — Чаржынтан [illegible] за Валерий Васильевич Петров [illegible] хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар. Бригадада [illegible] Николай Артемьевич Шишкин, Иван Георгиевич Элтик олар [illegible] санадып турар. Олар — дуржулгалыг [illegible]лар. Херек апарза, оларның кайызы-даа орук таптаар машинаны-даа, чер казар бульдозерни-даа [illegible] бедик мергежилдиг механизаторлар. [illegible] бо участокта машина техниканы олар боттары башкарып [illegible] бригаданың ажылын улам [illegible] чедип алганнар. [illegible] 14-кү механизация болгаш 61-ги тудуг [illegible] механизаторлар-биле чаглажып ап турарын [illegible]

ЧУРУКТАРДА: [illegible] И. А. Шишкин, В. В. [illegible] участок мастери В. В. Петров.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ХУУСАА БЕТИНДЕ

ЗАРИНСК. (СЭТА). Алтайның коксхимия заводунуң тудугжулары он бирги беш чылдың баштайгы чылында үре түңнелдиг болгаш шалыпчы ажылдап турар. Чугула ол чаа [illegible] доозуп, ажыглалга [illegible] эгелээн. Заводтуң дузалал бүдүрүлге объектилери ам безин ажыглалга кирген. Удавас ажыглалга кирер бүдүрүлге черниң бирээзи — Заринскиниң чылыдыы-биле ажылдаар электростанцияны ажылдап эгелээн. Дагын херек болур курлавырларны — кокс газын [illegible] агрегатты Барнаул [illegible] котёл ажылчыннары [illegible] болгаш белеткээн.

— «Ажыглалга киирер!» деп [illegible] бо чылын ийи удаа [illegible] бирги кокс батареяның бо чылдың августа ажыглалга киирер, а ийиги он бирги беш чылдың баштайгы чылының төнчүзүнде база ажылдап эгелээр. Ол дээрге [illegible] продукцияны бээр чаа бүдүрүлге черин хуусаа бетинде ажыглалга киирери-дир. Тудугжуларның бо хүлээлгези бедик-даа болза, чогуур хуусаазында күүседиптер — деп, продукциязын берип эгелээр бүдүрүлге черниң директору СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Заводтуң батарея бүрүзү чылда миллион тонна кокстү бүдүрер күчүлүг. Ынчаарга заводу ниитизи-биле сес батарейлиг болур. Бүгү бүдүрүлге ооруудулгаларын бүрүн механизастаар болгаш автоматчылаар.

Алтайның коксхимия заводунуң дериишкини — бүгү-эвилелдиң [illegible] бүгү хайнышкынныг чорудуп турар. Алтайның баштайгы кокзун Төрээн чурт удавас [illegible]

ЧАА СТАНОКТАР

ВИТЕБСК. (СЭТА). Машиналарның чартык тонна чедир деңзилиг кезектерин бедик шынарлыг болгаш хензиг-даа карыштаг чок кылдыр бүдүрер чаа станоктарны Витебскиниң С. М. Киров аттыг станок тудуушкун заводунда бүдүрүп эгелээн. Ол станоктар санал-программалыг башкарылга-биле ажылдаар.

[illegible] бир оператор кижи хары үгда [illegible] станоктарны башкарып болур. Ол станоктар амгы беш чылда ол заводтуң [illegible] продукциязы болган турар.

ДЕЛГЕЛГЕДЕ ЧАА ЧҮҮЛ

МОСКВА. (СЭТА). [illegible] Бүгү-эвилел делгелгезинде ажылтан. Мал ажылының комплекстиг механизастаашкыны амгы үеде деңнелиниң [illegible] хөй санныг материалдар [illegible] турар. Ында материалдар [illegible] янзы-бүрү [illegible] ажыл-агыйларының дуржулгазы-биле [illegible] ам тургустунган [illegible] амгы совет [illegible] социал чаартылгазы [illegible] турар.

ДУРЖУЛГА СОЛЧУЛГАЗЫ

ЛУЦК. (СЭТА). [illegible]

ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕТКЕН

ИВАНОВО. (СЭТА). Ивановонуң пөс-таавычыларының сөзү оларның ажыл-херээ-биле карышпайн турар. Ф. [illegible] фабриказының коллективи — бүгү-[illegible] социалистиг чарыжының [illegible] бирээзи. Фабриканың ажылчыннары боттарының социалистиг хүлээлгелериниң кол чүүлүн хуусаа бетинде күүсеткен. Станоктар комплекизин хуусаазындан үеде ай бурунгаар ажыглалга киирген. Ол комплекс чыл төнчүзүнге чедир барык бүдүн чартык миллион метр сатиниң болгаш өске-даа пөс-таавының планга немей бүдүрер.

УЗУН УЖУДУУШКУН

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). «Север-33» деп экспедицияның Арктикага ужудар самолёттары чүгле бо чазын безин дыка хөй ужудуушкуннарны кылган — оларның ниити узун дүртү чер бөмбүрзээн элээн каш катап долганыыр ужуткашинга деңнежир. Экспедицияның эртемденнери [illegible] тери Соңгу чүк далайларының болгаш бассейннериниң 111 ортулукчугаштар девискээрлеринге, доштарының кырынга барып, бойдустуң болуушкуннарын шинчилеп көргеннер. Эртемденнер [illegible] тер ам Ленинградта ээп келген.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГА ДООЗУЛГАН

РИГА. (СЭТА). Чазын чаагар [illegible] Латвияның колхозтарының болгаш совхозтарының тараалары доозулган. [illegible] чер ажылдыглары чажылдаары доозуптары-биле барык бүгү ажыл-агыйларының [illegible] ажылдап эгелээн. Часкы тарылгага [illegible] хынамчалыг белеткээни, механизатор [illegible] ажылдааны эң эки хуусаалар-да доозар арганы берген.

СУГГАРЫЛГАНЫҢ ЧАА СИСТЕМАЗЫ

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Алазани хемниң суун ажыглаар чаа суггарылга системазының [illegible] ажыглалга киирген. Ооң-биле эки хораннуг беш чүс гектар черни суггарар. Ол шөлдерге эрткен чылдың күзүнүнде виноград бээр үнүштерни тарып олурткан турган. Он бирги беш чылдың төнчүзүнге чедир республиканың суггаттыг шөлдериниң хемчээли 60 муң гектарга немей калбарар. Ол дугайында [illegible]

ТАРЫЛГА ШӨЛҮ КАЛБАРГАН

УРАЛЬСК. (СЭТА). Областың колхозтары болгаш совхозтары [illegible] чиңге-тараалыг тарылга шөлүн бо чазын 25 муң гектарга немей калбарткан. Олар чазын чажар культураларны 1 миллион 600 муң гектар шөлге тараан. Областың чер ажылдыглары тараа [illegible]-биле кээ болгаш [illegible] черлерни шиңгээдип ап турар.

ЧУГУЛА ХЕМЧЕГЛЕР

НОВГОРОД. (СЭТА). [illegible] областың колхозтарында болгаш совхозтарында тургускан бүдүрүлге звенолары [illegible] болгаш культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазын хөгжүдер талазы-биле кедээнниң [illegible] ынга практиктиг дузаны ол төптер чедирип турар.

ТИИЛЕКЧИ БОЛГАН

«Тыва [illegible] комбинаттың [illegible] фабриказының [illegible] социалистиг чарышка [illegible] Комбинаттың ол [illegible] Бережной С. [illegible] бо коллектив [illegible] бүдүрер планын 102,5, а бараанның продукция бээриниң 103,5 хуу кылып күүсеткен. Фабриканың [illegible] Кызыл [illegible]

Ук тептер кылдыңнын Ш. Кужугет база А. [illegible] чарыштың тиилекчилери апарган. [illegible] М. Шомаева [illegible]

Үрмектеп-сорттаар звенозун удуртуп турар мастер А. Сазыптың баштааны эвээш эвес четтер аразында чарышка бирги черни эжелээн. Олар рудадан [illegible] планын 102 хуу күүседипкен.

А. БЕГЗИН-ООЛ

«Шынга» харыылар

ӨРЕЛЕРНИ ЭГИДИП ТУРАР

Бо чылдың январь 31-де «Шын» солунга парлаттынган «Эгиттиниш турары эвээш» деп эгелиг шүгүмчүлелдиг материалда айыттынган фактылар шын.

Районнуң совхозтарында малды чаарар, оорладыр чорукту эвээжедир болгаш чок кылыр дугайында айтырыгны районнуң кедээ ажыл-агый эргелелинге база совхозтарның техниктиг чөвүлелдеринге мал ажылының тускай эртемниглерниң киржилгези-биле чугаалашкаш, тускай хемчеглерни ажылдап кылган күүседиин боттандырып турар.

Бо чылдың эрткен дөрт айларында районнуң совхозтары 64 баш мыйыстыг бода малды, 28 болгаш 6 чылгы малды өрелерден эгидип алган. Шүгүмчүлелдиг материалда адаттынган харыысалга чок малчыннар Владимир Саая, Иргит Девер-оол, Екатерина Сат оларны ажылындан хостаан. Курунеге ногаан тергени [illegible] харыысалга чок дөрт малчынның херээн [illegible]

ХОВУДА АЖЫЛ-ИШ ТҮЛҮКТЭЭН

«Кызыл тук» совхоз часкы тарылгага белеткел чок ужурашкан деп кедээ авторнуң бижээни чөптүг. Районнуң кедээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелезиниң техниктиг чөвүлелиниң бо чылдың март төнчүзүнде хуралынга совхоз директору Балдан-оол Кара-Салдың информациязын дыңнаан, часкы ажылдарынга үгдүштүр чедир [illegible] хуусаада кылыр талазы-биле хемчеглерни ажылдап, тускай шиитпирни хүлээп алган турган. Ындыг турбуже, ооң боттанышкыны оожум болуп турган.

Совхоз бо хүннерде четчир хемчээлдиг 72 тонна чаңгыс чылдыг сиген үрезинин сөөртүп алган. Сес суггатчы 2 звено болуп алгаш апрель 25-тен эгелеп ажылдап келген. Часкы ховуу ажылдарында 7 трактор ажылдап турар.

Тарылга шөлүнче совхоз май 15-ке чедир 310 тонна органиктиг чемишкедилгенин аппарып төккен. Бо хүннерде часкы ажылдар Хорумнуг Ойда түлүктээн.

А. СЕМИС-ООЛ
улус депутаттарының Өвүр район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

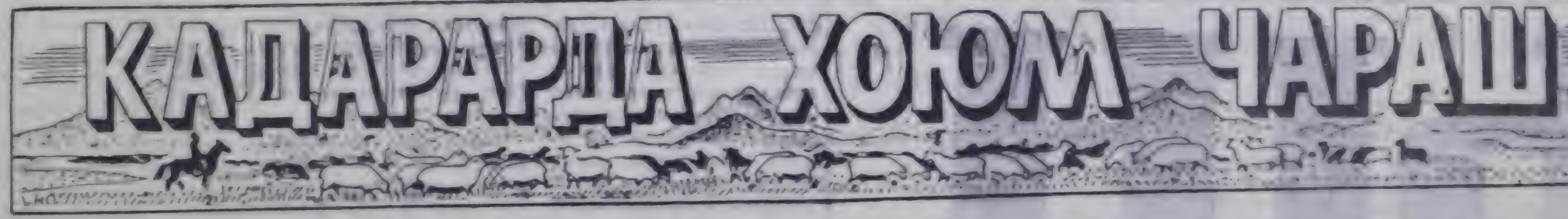

Кыйгырыгга харыылавышаан

МАЛЧЫННЫҢ БОДУНДАН ХАМААРЖЫР

«ҮТКА 25 чылы» совхозка хойжулааш, ам 23 чыл ажып тур мен. Бо аразында кандыг таварылгалар турбады дээр! Бергелерни-даа. чымыштыг ыштиң өөрүшкүзүн-даа көрдүм. Эрткен онгу беш чылдың түңнели-биле Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп хүндүлүг атты чедип алдым, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле база шаңнаттым.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бистиң совхозтуң хойжулары он биргн беш чылдың баштайгы чылында кызып ажылдап турар. Оларның карак кызыл күш-ажылының ачызында мал кыштап хүр ашкан болгаш совхозта [illegible]

баш бүрүзүнден хураган алыры кончуг берге. Ону хойжулар билир. Мен кызып тургаш, ыраан хойларның баш бүрүзүнден хураганны мензи дорууттуруп алдым. Кодамда 455 хой бар. Ам оларның хурагазын ангылап үскеш, кыргыткаш, чуулда эрттирген, күрүнеге дужаары-биле семиртип, чайлагглатып үндүрер мен.

Эрзин районнуң малчыннарының өдек-кыштаг септелгезин эрте чорудар дээн кыйгырыын бистиң совхозтуң хойжулары чуулдугзуңуп деткээн. Ыңчангаш кодан бүрүзүнде септелге ажылын чорудуп турар. Чазаглап кожер мурнунда бүгү чүвени кылып, кыштагны арыглап-шеверлээр. Совхозтуң хойжулары чаа [illegible]

тудуп бээр дугайында айтырыгны совхоз директиязынга тургускан кижи мен. Тудугжулар ам хонашка удавас келир ужурлуг.

Ажылга чедиишкин малчынның бодундан хамааржыр болганда мен хостуг, чайлыг үеде анаа олурбас кижи мен. Чаа кажаа тудар болза-даа, анаа олурбайн, 10 тонна ажыг өлекти болуп алдым. Июнь ортан үезинде кыргылда эгелээр. Ыңчан хойну кыргыткаш, ам оъттуг черже кожер апаар. Чайын он тонна сигенни база белеткеп алыр мен.

Бо чылын малчыннар наадымы болур чүве-дир. Кылган ажылдың түңнелин анаа үндүрер апаар. Ыңчангаш Наадымга чедир эрес, шудургу [illegible]

П. ШАҢМАК,
«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны.
Улуг-Хем район.

Арыг-Үзүүнүң участок эмнелгезиниң медицина ажылдакчылары малчыннарга улуг кичээнгейни салып турар. Олар 52 малчын коданны хандырбышаан, ай дургузунда кодан бүрүзүнге ийи удаа барып четтигип турар. Эмчилер келген санында малчыннарны, оларның уруглары шинчип көөр, эм аймаан бээр, беседа кылыр. Планнаттынган бүгү чүүлдер ыңчаар күүсеттинип турар. Эмчилерниң сагыш салымыныныңга малчыннар өөрүп турар.

Аныяк өг-бүле эмчилер: диш эмчизи Октябрь Түп-оол биле акушер Тамара Чамзырай 1973 чылда Кызылга медучилище доозкаш, Арыг-Үзүүге чедип келген. Оларны хойжулар турлагларынга удаа-дараа көрүп болур.

ЧУРУКТА: акушер Т. Д. Чамзырай мурнакчы хойжу П. К. Шаңмактың турлаанда.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Хостуг шакта номчуңар

Чиктиг өг-бүле

[illegible]

Элдептиг

Швейцар истекчилер болгаш [illegible]

Амы-тынын камгалаңар

Стокгольмга эм магазинден [illegible]

Шиитпирлээр өйү келген

ӨГ ЫЯЖЫН — ЧАГЫГ ЁЗУГААР

[illegible]

...нын дугайын чугаалаштывыс. Оларның бирээзи бо-дур — өг ыяжын кылып бүдүрерин [illegible] болгаш ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери. Ол дээрге үе- [illegible]

Х. К. МОНГУШ,
«Шынның» тускай корр.

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЭЪТ БҮДҮРҮЛГЕЗИ

Чаа эът 160 ажыг элементилерден тургустунган болур. Бүгү мал аймааның эъдиниң тургузуу, химиктиг составы [illegible] Ону хуу-биле көргүзерге ындыг:

Малдар	суг	белок	үс	минералдыг бүдүмелдер
инек	54	15	26	4.6
хой	60	16	20	3.4
хавак	58	15	24	2.7

[illegible]

турар. Чаа Зеландияда ол 52,8 хуу. Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарында 46,3 хуу, оон ыңай тиилде Иранда 49,8 хуу, Австралияда 26,4 хуу, Африка чурттарында 22,6 хуу, оон ыңай тиилде Суданда 31,7 хуу, Нигерияда 26 хуу, Мурнуу-Африка Республиказында 22,1 хуу [illegible] чурттарындан Францияда хой ажылы сайзыраңгай. Ында бүдүрүп турар эъттиң 32 хуузу — хой эъди.

Шинчилекчилер ёзугаар алырга, 1985 чылга чедир кижи бүрүзүнге чылда 30,2 килограмм (ам 26,4 килограмм) эът онаажыр апаар, оон ишиниде инектиги 11,3, хой биле [illegible] тарында үк мал элээн көвүдээр. Ыяангыыш Океания чурттарынга хой дыка көвүдээр. А Соңгу Американың чурттарынга хой 20 миллион тургаштан 8 миллион чедир кызырлыр, ол чурттар хой эъдин өскээртен садып алыр апаар.

ЧЫЛДА БҮДҮРГЕН ЭЪТ (муң тонна).

Чурттар	инектин		хойнун	
	1979—1980	1985	1979—1980	1985
Делегей	41037	58720	7005	8270
Аргентина	2179	3330	135	160
Бразилия	2146	2910	59	70
Колумбия	437	610	5	10
Мексика	517	720	34	40
Уругвай	295	390	52	60
Нигерия	137	210	84	120
Иран	100	150	208	280
Судан	200	330	98	140
Турция	197	290	320	410
Кытат	1984	2660	580	790
Канада	811	1250	8	10
АКШ	10236	13040	233	190
Франция	1684	2000	130	150
ФРГ	1263	1450	18	20
Ирландия	340	490	48	50
Италия	758	740	30	50
Нидерланды	334	430	12	20
Великобритания	870	1110	237	270
Испания	358	460	145	150
Югославия	282	420	50	70
ССРЭ	5560	7480	931	1070
Чехословакия	353	430	8	10
ГДР	343	390	13	20
Венгрия	175	220	21	30
Польша	578	760	27	40
Румыния	265	380	87	120
Океания	1856	2320	1176	1420
Австралия	1360	1770	636	770
Чаа Зеландия	422	540	542	640
Мурнуу Африка респ.	355	440	171	190

Номчукчунун чурумалы

БЫЖЫГ ТУРУШТУГ

Торжал Бичә-оолович Куулар [illegible]

С. ОЮН.

Хойжуларга ажыктыг сүмелер

ХОЙ КЫРГЫЛДАЗЫ

Хой кыргылдазы — ол дээрге, хой [illegible] эң чугула хемчег. Кыргылданы кыска хугацаада (15-20 хонукта) эрттирер, дүктүн бүгү-ле үнелиг технологтуг шынарларын [illegible] хевээр арттырар, оон чидириин болдурбас төлээде, кыргылданың планын баш удур тургузары эргежок чугула. Планга кыргылданы организастаары база эрттирери дээш харыысалгалыг кижиниң [illegible] рундакка, дериг-херекселдерге херегледи база айтыр.

Кыргылдага кирер хойнуң [illegible]

ХОЙНУ ОДАРЛАДЫП СЕМИРТИРИ

[illegible]

...планын кылып тургузар. Ук планга үндезилээш, хойнуң эр- [illegible] кодан хойнуң хемчээлин, эй агыы-биле чем херегледин [illegible] чугула шолун төлевилээр. Күш-ажыл чарыгдалдарын санаар, ажылчын күжүн база эргежок чугула херекселди тускайлап бээр. Одар участоктарын хойжу бригадаларга быжыглаар [illegible] дыштандырар, суггарар черлерин шилип алыр, хойну сүрер оруктуу төлевилээр, хүн чуруму кылып тургузар.

Чижек хүн чуруму мындыг болур

Суггарары болгаш кадарары 5 шактан 10—11 шак чедир.

Хойну кодаңга дыштандырары 10—11 шактан 16—17 шак чедир.

Суггарары болгаш кадарары 16—17 шактан 21—22 шак чедир.

Кодаңга дыштандырары 21—22 шактан 5 шак чедир.

Одарның чоогунда суг чок болза, автотранспорт-биле сугну үзүктел чок сөөртүп, хойну суг-биле хандырар. Хойларны суг-биле четпес хандырар болза, олар шоолуг оът [illegible] апаар, немелде дензизи кудулаар. Ногаан [illegible] одарга турда, бир хойнун-на хүнде сугга херегледи 2 литр болур, а бир эвес сиген кургаг болза — 2,7—3 литр, чамдык изиг хүннерде — 4,5 литр херегледтинер.

[illegible]

[illegible] фотозу.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг ажылдааны дээш база күш-ажылчы чедиишкиннерин үнелеп көргенин демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаары болза:

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Моңгуш Ыдай-оолович **Базытпаа** — «Алдан-Маадыр» совхозунуң ажылчыны.

[illegible] **Доңгак** — «Чыраа-Бажы» совхозунуң малчыны.

Любовь Алексеевна **Доржукай** — районнуң күрүрезин инспекциязының начальниги.

Терентий Игнатьевич **Маковкин** — Чадааның мыш ажыл-агыйы [illegible].

Доржу Конзаланович **Моңгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозунуң [illegible].

Кавай Санчаевич **Моңгуш** — Чыраа-Бажы суурда пенсионер.

Делгер Чымбаевна **Ондар** — «Октябрь 30 чылы» совхозунуң ажылчыны.

Анай Досуммаевна **Ооржак** — «Октябрь 30 чылы» совхозунуң малчыны.

Сынзыг-кыс Чымбаевна **Ооржак** — Чыраа-Бажы суурда [illegible].

Биштии Дөрбет-ооловна **Соян** — «Чыраа-Бажы» совхозунуң малчыны.

[illegible] **Соян** — Чыраа-Бажы суурда пенсионер.

Сайза Лопсанович **Доңгак** — «[illegible]» совхозунуң малчыны.

Николай Төртен-оолович **Хайыртан** — Чадааның мыш ажыл-агыйы черинин лесниги.

Мукавук Кандан-оолович **Хоналыг** — Чадааның үксаажылга бүдүрүлгезиниң ажылчыны.

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Мария Ивановна **Бавовкина** — Сарыг-Септиң харылзаа бөлүүнүң [illegible].

[illegible] **Дамбыы** — «Совет Тыва» совхозунуң ажылчыны.

[illegible] **Доңдуп** — «[illegible]» совхозунуң малчыны.

[illegible] **Калин** — «[illegible]» совхозунуң малчыны.

Марк Максимович **Кудрявцев** — СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозунуң ажылчыны.

Чирум Чимитовна **Лопсан** — «Ленинчи оруk» совхозунуң малчыны.

Севилбаа Товуовна **Маапын** — «Бурунгаар» совхозунуң саанчызы.

[illegible] **Натпит** — «Совет Тыва» совхозунуң [illegible].

[illegible] **Ооржак** — «Совет Тыва» совхозунуң малчыны.

[illegible] **Онзарова** — СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозунуң ажылчыны.

[illegible] **Рассыпчук** — [illegible] системаларының эргелелдериниң электромонтажы.

[illegible] **Салчак** — СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг [illegible].

[illegible] **Саморокова** — Сарыг-Сеп ортумак школазының кижизидикчи башкызы.

Агафья Иосифовна **Селянинова** — «Бүрен» совхозунуң [illegible].

Агафья Петровна **Соколова** — аңныыр-бүдүрүлге ажыл-агый кооперациязының склад [illegible].

Ирина Андреевна **Солдатова** — «Бүрен» совхозунуң нефтебазазының эргелекчизи.

Зоя Леонтьевна **Фотьянова** — Сарыг-Сеп суурда № 2 ясли-садтың [illegible].

Ирина Алексеевна **Юрьева** — «Бүрен» совхозунуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

[illegible] **Гадельшина** — Кызылдың куш фабриказының [illegible].

Аверьян Иванович **Глазырин** — Кызылдың куш фабриказының агроному.

Александра Ананьевна **Ярославцева** — Тываның электри четкилериниң хөмүр-даш [illegible].

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Алексей Егорович **Булгаков** — районнуң автомагазин садыгчызы.

Ида Николаевна **Воробьева** — районнуң газтыг суг цехиниң эргелекчизи.

Анна Ивановна **Дюбина** — «[illegible]» совхозунуң [illegible].

Мария Кирилловна **Зверева** — [illegible] инструктору.

Анна Тимофеевна **Кириванова** — Тураның мыш ажыл-агыйы черинин ажылчыны.

Екатерина Николаевна **Кузьмина** — Тураның мыш ажыл-агый черинин ажылчыны.

Лидия Ивановна **Кылосова** — райпо ажылчыны.

Кызыл-Урут Бартыковна **Маады** — «Кызыл тараачын» совхозунуң [illegible].

Очур Самбуевич **Моңгуш** — «Саян» совхозунуң инек кадарчызы.

Шактар Байрбоо-оолович **Сат** — «Саян» совхозунуң малчыны.

Лидия Егоровна **Шульгина** — Туран хоорайның бирги харылзаа бөлүүнүң начальниги.

ТОЖУ РАЙОНДАН

Екатерина Ивановна **Базыр** — санэпидстанцияның санитар [illegible].

Агния Емельяновна **Бухтуева** — Тоора-Хем суурда аптека ажылчыны.

[illegible] **Дамыдык** — Чазылар суурда пенсионер.

Коя Дамбаевич **Маначык** — Адыр-Кежиг суурда пенсионер.

Лия Филипповна **Семеновых** — Ий ортумак школазының [illegible].

[illegible] **Соколов** — аңныыр-бүдүрүлге ажыл-агый кооперациязының директору.

Серен Шириинеевич **Сульдум** — «Тоора-Хем» совхозунуң малчыны.

Коя Максимович **Хуваага** — [illegible] ажылчыны.

Коя Дажы-Сегбеевич **Шошукпан** — райкүускомнуң [illegible] килдизиниң эргелекчизи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ**.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ**.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың май 21.

Кооператорларда

МАКТАЛДЫГЛАР

[illegible] Мөрен суурда холушкак барааннар [illegible] садыгжылары Б. Допчут биле А. Сиирек оларны хамаарыштырып болур.

[illegible] эки, садыгжылар [illegible] кижилерге ээлдек-эвилең, магалыг-ла улус дижири таварылга эвес.

[illegible] садыгжылар оңу ажыглап күүседир хүлээлгелиглер. Социалистиг хүлээлгениң кол негелделериниң бирээзи — [illegible] боттандырып турар. Магазинге хуу бүрүнүң чүгүла барааннарын садып алыкчыларның [illegible] гыын өзугаар садыгжылар [illegible] ай-шаанда киирип ап, садып турар. Олар ыңгыын барааннарны сезон аайы-биле садарынче улуг кичээнгейни углаадырганнар. Садыгжылар малчыннар ходаннарже, бригадаларже айда үштен эвээш эвес удаа үнүп, садыглап турарлар.

Бистиң садыгжыларывыс [illegible] эвес, хөй-ниити ажылынга база идепкейлиглер. Белекмаа Амыровна Допчут Мөрен суурнуң № 2 агитквартиразының ажылын удуртуп турар. А комсомолчу садыгжы Аязай Сиирек уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчизи. «Хайыракан» агитквартиразы уран чүүл ажылын анаа быжыглаан.

Ч. ЧООДУ.

Тыва АССР-ниң

Министрлер Чөвүлелинде

КӨРҮЛДЕ БОЛУР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели сугларга айыыл чок болурунуң көрүлдезин 1981 чылдың май 25-тен сентябрь 15-ке чедир эрттирер дугайында доктаал хүлээп алган.

Көрүлдениң сорулгазы болза республика девискээринде хемнерге, хөлдерге болгаш суг [illegible] кижилерниң амы-тынын камгалаарының эки [illegible] суглар озал-ондак болурун чайладыр [illegible] [illegible] хөй-ниитиниң калбаа-биле киириштирери болуп турар.

Суглар озал-ондак чок [illegible] республиканың [illegible] Министрлер Чөвүлели бадылаан болгаш көрүлдени удуртуп эрттирер [illegible] республика комиссиязынга дааскан.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

МАРН-ның XVIII съездизинде

БУЗУЛБАС НАЙЫРАЛДЫҢ ЁЗУЗУ-БИЛЕ

УЛАН-БАТОР (СЭТА-ның тускай корр.). Моолдуң Улусчу-революстуг намының XVIII съездизи бодунуң ажылын уругулчулеп турар. Партияның чаңгыс аай чоруунуң, ооң Төп Комитеттиң долгандыр сырый каттыжылгазының [illegible], тодаргай чорудунун байдалында делегаттар республиканың моон соңгаар социал-экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезиниң оруктарын [illegible] чугаалажып көрүп турарлар.

Партияның [illegible] Моолдуң улусунуң шериин 60 [illegible] оруу-биле чорааш, Совет Эвилелиниң шериг тургузуун [illegible] кажан-даа үлегер ап, ооң бүгү талалыг интернационалчы дузаламчызынга даянып, чавхеварның өзүлдүр улусчу шериин апаргаш, Төрээн чуртунуң дааргаларын аалдарыны биле кызыдып келген деп, МАР-ның камгалал министри генерал-полковник Ж. Авхиа демдеглээн.

Моолдуң [illegible] дайынчылары моон-даа соңгаар улусунуң революстуг чаалап алышкыннарын кызыгаарлаар, Совет Армия биле, [illegible] эш-даа армиялары-биле да [illegible] ажылдажылгазын быжыглаар деп, ол чугаалаан.

Делегаттар-даа [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң саналдааны [illegible] ле инициативаларын бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүн деткип турарлар. Ядролуг дайынның [illegible] ге ол саналдарның кандаардаа ажык улуг ужур-дузазын [illegible] демдеглеп турарлар.

ЭРДЭНЭТ. (СЭТА-ның тускай корр.) Майның [illegible] чурттаакчылары, комбинаттың коллективи СЭКП ТК-ның [illegible] СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачёвка баштаткан СЭКП-ның делегациязын хүлээп алган. Делегация МАРН-ның XVIII съездизиниң ажылынга [illegible] турар. Комбинатка болган совет-моол найыралдың митингизинге СЭКП-ниң делегациязының баштыңы М. С. Горбачёв чыве чугааларга, чыылганнар чылыы-биле уткааннар.

Хамыктың мурнунда силерге СЭКП ТК-ның [illegible], ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң изиг байырын дамчыдар-дыр мен деп, ол чугаалаан. Леонид Ильич Брежнев комбинаттың [illegible] га, бүгү ажылчыннарынга болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларынга [illegible] мурнунда, моол улустуң чаагай чоруу дээш, бузулбас совет-моол найыралдың эрге-ажыы дээш чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни [illegible] күзээн.

МАРН ТК-ның Политбюро кежигүнү, МАРН ТК-ның секретары Д. Моломжамц [illegible] СЭКП ТК-ның МАРН-ның XVIII съездизинге байырлыг чагаазы улусчу Моолдуң коммунистериниң [illegible] эрге-ажыы дээш чаа-чаа чедиишкиннерже сорук киирген деп, ол чугаалаан.

КУРП-НИҢ IV СЪЕЗДИЗИНДЕ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының IV съездизинге КУРП ТК-ның бирги секретары Пен Сован отчёт илеткел кылган. Съездиниң кол сорулгаларының бирээзи — политика, идеология болгаш организастыг байдалдарының [illegible] биле партияны быжыглаары, партияның иштики сырый каттыжылгазын [illegible] делегейниң [illegible] киин-биле эп-сеткил каттыжылгазын күштелдирери болур деп, ол онзалап демдеглээн. Сөөлгү чылдарда чежип алдынган [illegible] улустуң патриотизминиң болгаш маадырлыг чоруунун, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң, Вьетнамның, [illegible] даа чурттарның улустарының болгаш делегейниң демниилгелиг организацияларының чаагай сеткилдиг дузаламчызының ачызында боттанган болуп турар.

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының дайынчы [illegible] тодаргай чугаалаан. Хөй саны бергелерни кампучи улус ажып эртипкен. 1975 чылдың апрель 17-де төөгүлүг тиилелге [illegible] Пол Поттуң, Иенг Сарининиң, Киеу Самфанның бөлүү чоннуң чаалап алышкыннарын боттарынга шиңгээдип [illegible] саттынган ол бөлүк маоизминиң угланыышкынын эдерби, революционның, партияның болгаш чоннуң херээнге [illegible] чонунга удур өлүрүкчү дорамы үүлгедиглерни кылган. Кампучияның [illegible] коммунистериниң дузазы-биле партияның хуралдыы эде организастаан. [illegible] Кампучияның камгалап [illegible] ның Чаңгыс аай национал фронтузун тургускан. Пол Поттуң саттыныкчы бөлүүнге удур чоннуң демиселин ол фронт баштап келген. 1979 чылдың январь 7-де болган тиилелгениң соонда Кампучи Улус Республиказы чаалаан болгаш Совет Эвилели-биле, Вьетнам, Лаос база социалистиг [illegible] чурттар-биле найыралды болгаш эп-сеткил каттыжылгазын калбартырының оруунче [illegible] республика кирген.

[illegible] болгаш политиктиг хөгжүлдезиниң кол сорулгаларын илеткелде [illegible] ниң, күрүнениң эргелел системазын [illegible], кадрлар белеткелин экижидериниң эргежок чугулазын ол айыткан.

[illegible] чурттуң социал-экономиктиг байдалдарынга дүүштүр чорудуу боттандырар ужурлуг бис деп, Пен Сован демдеглээн.

[illegible] Совет Эвилелинге даянган амгы үениң революстуг күштери империализмниң база реакцияның [illegible] болгаш хөделиишкиннерин өжүр шаап шыдаар.

Делегей байдалының дүжүлдүрүүнге, чаа-чепсектиң эндере бүдүрерин соксадырынче, [illegible] тайбыңны болгаш [illegible] чок чорукту быжыглаарынче угланган эң чугула чаа саналдарны СЭКП ТК-ның Чигове секретары Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге киирген. Ол саналдар делегейниң бүгү улустарының амыдыралының [illegible] болгаш күзел-соруунга бүрүн дүгжүп турар. СЭКП-ниң ол саналдарын [illegible] бүрүн деткип турар бис деп, илеткелин медеглээн.

ПРАГА. (СЭТА). В. И. Ленинниң Прагада музейиниң ажылдакчылары үш миллионч көрүкчүнү байырлыг байдалга уткаан. Праганың экономиктиг техникумунуң студентизи Ива Бречанова ол музейниң үш миллиончу көрүкчүзү болган.

ҮШ МИЛЛИОН КИЖИ...

«В. И. Ленинниң музейи миллион-миллион кижилерге коммунизмниң школазы болзун» деп, Клемент Готвальд 1953 чылдың март 21-де туразалдыг дептерге бижээн. Ооң ынчаар бижээн күзели амыдыралга боттанган-дыр. В. И. Ленинниң музейи Праганың болгаш бүгү Чехословакияның ниитиниң-политиктиг амыдыралының чугула төвү болуп турар.

Хүн бүрүде Чехословакияның хоорайларының болгаш суурларының муң-муң чурттакчылары музейге кээп, ында чүүлдерни сонуургап көрүп турар. Владимир Ильич Ленинниң чаш болгаш аныяк чораан үелерин, марксчи дааның партияны тургузар болгаш Россияга социалистиг революцияның тиилелгези дээш ооң могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазын, маадырлыг демиселин көргүскен чүүлдерни музейде делгээн.

1912 чылда Россияның Социал-демократтыг ажылчын партиязының алдыгы бүгү-россия (Прага) конференциязы болуп эрткен бажыңда музей ажыттан. В. И. Ленинниң Прагага чоруп турган дугайында материалдар көрүкчүлерниң онза сонуургалын болдуруп турар.

Чехословак Социалистиг Республиказында бүгү-ниити соңгулдаларынга белеткелдиң ам-гы хүннеринде аныяк соңгукчулар-биле ажылды чорудар агитпунктуну ол музейде организастаан.

ССРЭ-БИЛЕ НАЙЫРАЛ ДЭЭШ

ДЕЛИ (СЭТА-ның корр.). «[illegible] Совет [illegible] найырал — бистиң [illegible] үнелеп [illegible] эртинези-дир» деп сөстүг лозуң индий найысылалдың эң улуг залдарының бирээзи — «Мавланкар аудиториумда» бо хүннерде көстүп турар. Совет Эвилелиниң [illegible] ниң тургузуун [illegible] ниязы эвээ болган. Конференцияның болгаш ооң комиссияларының [illegible] рынга башкарыкчы партия Индий национал конгрезстен муң хире делегаттар киришкен.

[illegible] Индира Ганди, даштыкы херектер министри Нарасимха Рао, [illegible] гүннери, парламентиниң [illegible] нер, культура ажылдакчылары, профэвилелдериниң төлээлери [illegible] ренцияның ажылынга база киришкен.

Конференцияның аалчыларының аразында — Совет-индий найырал ниитилелиниң ор[illegible] РСФСР-ниң геология министри Л. И. Ровнин баштаан совет хөй-ниитиниң делегациязы, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң Индияда элчини Ю. М. Воронцов.

Конференцияның ооң даргазы, чырыдылга министри турган профессор Нурул Хасан [illegible].

Премьер-министр Индира Гандиниң чугаазын конференцияның [illegible] аалчылары диңмиттиг алгыш [illegible]. Чүгле премьер-министр болгаш эвес, харын-даа Совет Эвилелиниң шынчы өңнүү болганында, бо конференцияга ниң бүрүн чагыртырын ол белдүүтер күзеп турар-дыр. ССРЭ-биле найырал өске чурттарга удур угланмааны кончуг чугула. Совет Эвилелиң — тайбыңга ынак чурт, ынчангаш [illegible] тарынга чаагай сеткилдиг дузаламчыны ол көргүзүп турар. Бо дугайтыр Индия бодунуң күзүүнда дуржулгазынга бүзүрээн. Барымын чүктүң чурттары биске дузаламчы бээриниң кажан ойталаанда, чугумна Совет Эвилели бисче чынныг холун сунган болган. ССРЭ-биле найырал бистиң төрээн чуртувуска берге үелерде шылгалдаңы төлептиг [illegible] миканы, хамыктың мурнунда аар үлетпүрүн болгаш машина тудуушкунун тургузар талазы-биле совет улус биске үнелеп четпес улуг дузаламчыны көргүскен. Бхилаиниң, Бокароның кайгамчык улуг металлургия бүдүрүлгелери болгаш индий-совет кады кылган өске-даа тудуглар ол дузаламчының дириг херечилери болур турар.

Национал экономиканы тургузары-биле чергелештир, Совет Эвилели өске-даа чүгула хөй дузаламчыны биске берген деп, Индира Ганди онзалап демдеглээн. Колониалдыг дарлалга удур Индияның болгаш өске-даа чурттарның улустарының [illegible] Совет Эвилели доктаамал дузалап келген болгаш дузалап-даа турар.

Совет Эвилели болгаш Индия [illegible] социал, культура, экономиктиг айсалдар холбаштырып турар. Бистиң тургузуувус тергиидээнге ССРЭ-ниң бүгү талалыг дуржулгазы чайгамчык [illegible] делегейге тайбыңчы улустарның чүткүп турар ийи улуг күрүнелер-дир. Совет Эвилелинге чаңгыс эвес удаа барып чораан мен деп, Индира Ганди чугаалаан. Индияга хамаарылгалыг совет [illegible] тыңның шынчы болгаш чаагай сеткилдиң ылап-ла бүзүреп көрген мен.

Совет Эвилелиниң өңнүктери деп организацияның сорулгазы — Индияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразынга найыралды улам-на быжыглаары болуп турар деп, конференцияның даргазы Нурул Хасан бодунуң чугаазынга онзалап демдеглээн. Индияның [illegible] ниң баштайгы чуртунуң кайгамчык чаагай рольду ойнаан ССРЭ-биле найырал тодаргай херечилеп турар-дыр деп, ол чугаалаан. Совет улус ооң чаазы. СЭКП ТК-ның Чигове секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев [illegible] тайбыңчы эрге-ажыктары дээш ол найыралды [illegible] гы, совет болгаш индий улустарның аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганы моон соңгаар-даа калбартырынга бүгү-ле чүүлдерни эки үеде кылып турар деп, ол [illegible].

Совет [illegible] делегациязы [illegible] конференцияга харын сөс чугаалаан болгаш ниитилелдиң ажыл-чорудулгазы ССРЭ-ниң болгаш [illegible] улустарының аразынга найыралды база кады ажылдажылганы улам-на [illegible] болур дугайында бүзүрелин илергейлээн.

Б. ЧЕХОНИН.

Эртем чылын болгаш чер шимчээшкининиң үезинде бажыңнары бузулган херээжен-нер бичии уругларын эдертип алгаш, чылыган болгаш оларның байдалын экижидер талазы-биле дээштиг хемчеглерни алырын негеп турар. (Чуруктa).

СЭТА-ның фотохроиказы.

БУРУУ ШАПКАН

КАИР. (СЭТА). Египеттиң президентизи Садат Суданның президентизи Нимейриниң чалаашкынын ёзугаар Хартумга чораан.

Ийи чурттуң аразынга кады ажылдажылганы калбартыр айтырыглар [illegible] чугаалажыышкыннары ол президент Нимейри-биле чыылган. Египеттиң болгаш Суданның аразынга шериг кады ажылдажылгазын калбартыры Хартумга чугаалажыышкыннарының кол темаларының бирээзи болганы Египеттиң «Маю» солуну бижээн.

ДАМАСК. (СЭТА). Хартумга келир кыдыр Садатты Суданның удуртулгазының чалалаашкынын [illegible] дан ойталаар дугайында араб чурттар Лигазының (АЧЛ) шиитпирлеринге болгаш араб нацияның дээди эрге-ажыктарынга дүүшпейн турар деп, Сирияның Даштыкы херектер [illegible] медеглелинде айыткан.

Суданның болгаш Египеттиң [illegible] Сирияның чазаа буруу шаппышаан, бодунуң элчинин Хартумче чорутпас [illegible] хүлээп алган болгаш Египеттиң өзү-чуруму-биле Суданның харылзааларының дугайында айтырыгны АЧЛ-ниң чоокку үеде болур хуралынга чугаалажыр кылдыр тургузары, Суданның чазаанга удур [illegible] араб чурттар Лигазының чигове секретарындан диләэн.

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Суданның өзү-чуруму-биле дипломаттыг харылзааларын үзеринче болгаш Египетке удур хемчеглер ышкаш ыңаа чорудар [illegible] Суданга удур ап [illegible] араб чурттарның Ливия революстуг [illegible] М. Каддафи болгаш Палестинаның хостаар организациязының [illegible] Я. Арафат кыйгырган.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Садаттың Хартумга барып чорааны — араб капиганга удур америк империализмниң удуртулгазы-биле боттанып турар [illegible] деп Ливанның Национал-патриоттуг күштериниң [illegible] медеглелинде айыткан.

ЭЭЛЧЕГЛИГ КРИЗИС

РИМ. (СЭТА). [illegible] Христиан демократтарының [illegible] Италияның [illegible].

«П-2» деп чажыт масон организациязының [illegible].

«П-2» деп чажыт организациязының 962 кежигүннериниң [illegible] Италияның [illegible] Фашистиг [illegible] Л. Джеллиниң [illegible] чажыт организациязының [illegible] хире болуп турар. Чажыт организацияның чажыт [illegible] «[illegible]» деп адаан.

Массалыг информация органнарының [illegible] өзугаар алырга, чажыт организацияның кежигүннери сөөлгү беш чылдар дургузунда Италияга болган өлүрүкчү хөй [illegible] эргелелдерни белеткээринге киришкен.

Улуг-Хемниң культура одагларында

УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Культура [illegible] ажылдакчылары чоокта чаа Улуг-Хем районнуң культура [illegible] тывылып, районнуң төптүг библиотека чечикиниң ниитизи-биле солун ажылдарны кылып, эки ажылдап турарын олар районнуң культура ажылдакчыларының каттыжыкан хуралынга демдеглээн.

Ыңгыын районнуң төвүнде уруглар библиотеказынга киир [illegible] амгы библиотеканы тургузарга [illegible] дөмейге кылган болду. Ол библиотеканың ажылдакчылары школалар болгаш садиктер биле быжыг харылзааны тургускан, уруглар-биле кижизидикчи ажылдың план-түңнелдер доктаамал чорудуп турар. [illegible] журналдарның, номнуң конференцияларын библиотека эргелекчизи С. Салчактың эртеми турары айыткан.

Районнуң төптүг библиотеказының директору Т. Никитина кадрлар [illegible] ажылды багай эвес турупкан. Район иштинде библиотека ажылдакчыларының [illegible] дидер, консультацияларны чорудуп турар. Чиңгилээрге, эргин Чаа-Хөлде Д. Чогуту ол-ла черге 15 чыл доктаамал ажылдап турар. Ол тускай шрифт-биле [illegible] кылырын, библиография, каталог-биле ажылдаарын ыяк шиңгээдип алган болду. Чаа-Хөлдүң [illegible] бибжан үндүрүп, плакат кылып турар. Ооң библиотеказының фондузунда 21000 номнуң тускай [illegible].

Д. Чоогу библиограф [illegible] тарның ийи дээрге [illegible] чыл ыяк штатка бир ажылдакчы [illegible] ол бөөр, библиотеказынга демдег айы алзы. Библиотекарьларның ниити хөмүдалы тыва номнарның чедишпезин айтыр болду. Ниити район фондузунга чаа [illegible]. Ол чүге-даа чедишпес. Ак-Тал суурнуң хөдээ библиотека эргелекчизи Галтсоина Агвы «Улуг-Хем» альманахтың 44 [illegible] маан.

Хөдээ черлерде Культура бажыңы-биле библиотека [illegible] чаңгыс бажыңга туруп турар. Хана артында библиотека [illegible].

Тургалыг суурнуң Культура бажыңының иштинде, даштының [illegible] көрүкчүлерни алгаш [illegible] Бата [illegible] В. Прокопьевнуң [illegible] Ак-Тал Культура бажыңында клуб [illegible] болдур.

Районда 8 [illegible] ажылы сула. Эрги Шагаан-Арыг хоорайда музыка школазындан 141 өөреникчилерден чыл эгезинде 6 кижиниң доктаар деп планнап турган болза, бо хүннерде чүгле 3 кижи [illegible] дең белеткенип турар. (Директору А. Хомушку.)

Тургалыгның музыка школазының [illegible] эвес. [illegible] эргизи ажылдап [illegible] ханы шагай сестер [illegible] (Директору Л. Прокопьева). [illegible] сүмелээн бис.

Районнуң Культура бажыңынга темалыг кежээлерни эрттирериинче бо чылын комсомолдуң район комитеди идепкейлиг киржип турар апарган.

Культура бажыңының методистери Л. Сеза, А. Моңгуш олар «Чеве, оолдар'а», «Дайынчыны [illegible]» деп кежээлерни комсомол райкомунуң секретары М. Мандаржаптың тывынгыр, сүмелекчи киржилгези-биле бедик уран деңнелге эрттиргеннер. Хормейстер Р. Доржу хоорайның школазынга бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезин база-ла эки организастаан.

Районда 42 клуб ажылдакчыларындан чүгле 8 кижи ортумак тускай эртемниг, тускай [illegible] чок. Бо чылын совхоз бүрүзүнден культураның чергелерине бир-бир специалисттар [illegible] деп турар.

Ч. КУУЛАР, Культура министерствозунуң чанында улусчу чогаадылга болгаш культура-чырыдылга ажылының республика эртем-методиктиг төвүнүң киладыс эргелекчизи.

Шулук кыдырааж ындан

ЭДИСКИЛЕП КЕЛБЕС СЕН БЕ?

Ыңаак кыстың аныяанда
Ырларындан бадыр, өңнүүм.
Алтай, тыва аалдарга
Ам-даа хөйну ырла-ырла!

Чүлдү чүрек ханызындан
Шулуктериң номчуп ордуң...
Аныяанда чалыы кыстың
Арыг чүрээ болган чордуң.

Салым-чолдуң ыры болган
Чалыы кыска ынакшылың
Дамырактың агымы дег,
Дагда чаңгы болу берген.

Дагда аалда нужур кыстың
Дакпыш чүрээн саймаарадып,
Ээир төрүүр хаяларлан
Эдискилеп келбес сен бе?

З. НАМЗЫРАЙ.

ДЫҢНАКСААР МЕН

Чемненипкеш, авамга мен
Сеткилимниң ханызындан
«Чоттирдим»—деп бо-ла
сөстү
Черле утпас сеглээр ийик
мен.

Авам ынчан меңээ өөрүүр,
Арны хүннеп, чайынналп
кээр.

Ээлгир хөлу бажым суйбап,
Эргеледип, эр-хей»—деп
каар
Аяк, сава чугжуп бээр мен
Авам меңээ «четтирдим»—
дээр
Кайгамчык бо ээлдек сөстү
Катап, катап дыңнаксаар
мен.

Н. БИЖЕК.

ӨҢНҮКТЕРНИҢ ЧЕРИНДЕ

Моол Арат Республиканың [illegible] Улан-Батор [illegible] райда бо хүннерде МАРН-ның XVIII [illegible] ужыраш [illegible] Моол улус оон казынга болуп чуртунга улусчу революцияның тиилээниниң 60 чыл оон база удавас байырлал. [illegible] демдеглеп эртирер [illegible] моол чоннуң амыдыралында эң чугула дээн бо улуг болуушкуннарның будүү [illegible] бистиң республика-биле [illegible] кызыгаарлашкан Убса-Нур аймактың Давс сумузунга чедип, өңнүктерниң социалистиг [illegible] [illegible] база катап чоок таныжар эргелиг болган мен. Бо черге МАРН ТК-ның Бирги секретары, Моолдуң улустуң Улуг Хурал Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал төрүттүнген. Оон өскен-төрээн бо Давс сумузунуң бактаап турары Убса-Нур аймактың төвү Улангом хоорайда эш Цеденбалдың хүлер [illegible] турар [illegible].

Бир-ле [illegible] сумунуң 8 чыл школазының өөреникчилери [illegible] [illegible] ажыглаар солуурган кор[illegible] соонда ол хевиртиг [illegible] көстүр аалчылап бажыңын. Улангомда чурт-шинчилел музейниң Давс-та сал-барын [illegible] [illegible].

Даштында «Давс сумузунуң музейи» деп каан бижиктиг 2 каът ак бажың суурнуң [illegible] президентизи Ромеш Чандра [illegible] Жолио-Кюри [illegible] медалын тыпсып турар чуруктар [illegible] Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде тырттырган бир төөгүлүг чуруктар көрген, [illegible] ала-чайгаар доктаай [illegible] бээр эдилеп келгенә эт-херекселдерин делгээн. Ында ээр, алгы эттээр эдирээ, оруу, эрги шагның дериглери, [illegible] дээрбе [illegible] чок дээр. Ангара кырында [illegible] кезерхик кылгак аяк-сава [illegible] чурумалчыкаалдыг салган. Ак [illegible] сырып турган кылган ширтекте кажык [illegible] моол оюннарын [illegible].

Даразында [illegible] Давс сумузунуң девискээрин чураан [illegible] картаны [illegible] [illegible] база [illegible] айтып каан. Ол Убса-Нур аймак биле бистиң республиканың Овур районунуң [illegible] база бир тодаргай херээн. Бо-ла [illegible] ол [illegible] [illegible] турар казымал-байлакты [illegible], [illegible] делгээн.

Күжүвүс—найыралда

[illegible] көстүр. Оон эргиниң ар-тап кээриинске, аныяк моол кыс Аюрзаның Янжимаа биле [illegible] алды Музейниң экспонаттары-биле таныжылгазысты МАРН Төп Комитединиң Бирги секретары, Моолдуң улустуң Улуг Хурал Президиумунуң Даргазы Юмжагийн Цеденбалдың делегейге бижиг таныгы дээш ажыл-чорудулгазын көргүскен [illegible]. Ынчаарга мында хөй саны: [illegible] база бир [illegible] эш Цеденбалга Тай[illegible]бээр. Ында эш Цеденбал ар[illegible] бижип каан: «Гитлержи араатаннарга өлүм!». Соолгу каш чылдарда Ю. Цеденбалдың СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев болгаш делегейге бижиг таныгы дээш өске-даа билдингир демисел[illegible] [illegible] фото-чуруктары база [illegible] кичээнгейин хаара тудар.

Бирги каътта кирер эжиктиң он талазында арат [illegible]

Ол бүтүну магадал-биле көрүп таныыкан дораан өөрүшкүнүн сөстерин демдеглел дептеринге арттырдым, өңнүктерниң чыдыг тоолдарын [illegible] байырлаажып, ырлаңган бис.

С. МОНГАЛ

Бөгүнгү номерде:

● Акы-дунма кожаларывыста
● Чаа шүлүктер.
● Новелла.
● Солун чүүлдер.

АЙ ХӨЛЕГЕЗИ КАЙЫЛАП ЭРТЕРИЛ?

1981 чылдың июль 31-де бистиң чуртувустуң девискээринге Хүн долузу-биле туттурар. Москва шагы-биле 7 шак 19 минута турда, Кавказтың Кара-Далай эриниң девискээриниң кырынга Айның төгерии Хүнну долузу-биле хуглай бээр.

Айның хөлегези дагларның кыры-биле, Каспий далайлап, Казахстанның соңгу талазы-биле, Новосибирск, Кемерово областарны, Красноярск крайны таварып эртер. Оон маршруду Забайкалье, Ыраккы Чөөн чүкту дургаар — БАМ-ның трассазын таварыыр. Ол Сахалинге база Курил ортулуктарынга четкеш, Оожум океанның кырынга доостур. Оон оруу 8 муң километр, ону кончуг дүрген — бир шак 40 минута иштинде эртер.

— Бистиң астрономнарывыс ам болур деп турар Хүн туттурушкунунга хамаарыштыр солун түннелдерни манап турар—деп, ССРЭ-ниң Эртемнер [illegible] [illegible] Хүн [illegible] туттурушкунун хайгааралын белеткээр база чорудар талазы-биле комитединиң удуртукчузу чугаалаан.

Бистиң хүнүвүс болунуң улуг назылыг циклиниң чаа эргилделинче кирер [illegible] аажок улуг күчүлүг час[illegible] [illegible] улуг шокар чүүлдер бары илереттинген. Хүннүң долу туттурушкунунуң үезинде [illegible] оон хромосферлерин, короналарын шинчилээри кончуг таарымчалыг. Ол үеде тырттырган чуруктарның спектрограммаларының анализтери Хүн бойлуунуң [illegible], механизмериниң дугайында чаа солун чүүлдерни бээр.

Совет эртемденнер ол [illegible] улуг программаны ажыл[illegible] ылган аңаа чурттуң бүгү обсерваторияларының эртемденнери киржир. Хайгаарал шөлдери көрдүнгеш, аппаратураны улуг кичээнгей-биле белеткеп турар.

Пулковскиниң астрономнары эрткен чылдарда Мексикага база Соңгу Америкага болган Хүн туттурушкуннарын шинчилээринге багай эвес түңнелдерни көргүскен шенелде хүн телескову-биле ажылдаарлар. Ам ол телескоп чаартынган, немелде херекселдер-биле дериттинген. Шинчилелдерге эртемденнерден аңгыда астрономияга сонуургалдыглар база [illegible] киржир. Даштыкы эртемденнер база келир.

Н. КОНСТАНТИНОВ.
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

«Төрээн Тываның делгемнеринде» деп А. Таймановтуң фотоэтюду.

ТААКПЫЛААРЫН КААР

Таакпының тывылган чери Америка дижир. Кажан шагда американ индейлер табако деп үнүштүң бүрүлерин бир дугаар тыртып эгелээн турган. Ынчалза-даа чогум таакпылаашкынны эгелээн кижи болза Ж. Нико боор турар. Чогум-на харын Нико Лиссабон ордузунга Францияның элчинчигежи турган, аңаа табаконуң бүрүлерин доктаамал тыртып, 1560 чылда [illegible] Парижке чорудупкаш, таакпылаашкынның нептерээринге улуг идиг болдурган. Ол үнүштүң адын ынчангаш Никонуң ады-биле атташ кылдыр никошиана деп адай берген.

Барык-ла ол үеде таакпы база-ла Россияга кирген. Ынчалза-даа орус хаан болгаш орус хүрээ ону удавааанда хоруп каан. 1697 чылда Пётр 1-ниң чарлыы-биле ук хоруушкунну күш чок болдурган.

Бистиң бо хүннеривисте таакпылаар чорук бүгү кижи төрелгетенге хамаарыжыр айыылдыг апарган. Кадык камгалалының делегей организациязының санааны-биле алырга, хөгжүп сайзыраан чамдык чурттарда эр улустуң барык дең кезии таакпылап турар. Таакпының хоразындан кижилерниң өлүп хорзар чорук хүн бүрү көвүдеп турар. Чижээ, соолгу 35 чыл дургузунда Великобританияның чурттакчыларының барык бир миллион кижизи таакпының хайында амы-тынындан чарылган.

Таакпылаар кижини таакпының каар кылдыр будуредип болурунуң аргазы бар бе?

Ол талазы-биле тускай шинчилелдерниң көргүскенин ёзугаар алырга, бүгү таакпыжыларның чүгле бештиң бир хуузу ол багай чаңчылын каап шыдаваайн турар. Маңаа реклама база улуг черни ээлеп турар. Чижээ, Англияда таакпы бүдүрүп турар компанилар болумун ол продукциязын садып саарар дээш рекламага чылдың-на 80 миллион фунт [illegible] чарыгдап турар. А таакпыга удур демиселди күштелдирер дээш чазактың үндүрүп турар акша-хөреңгизиниң сан түңү чылда чүгле бир миллион фунт стерлинг акша четсе-ле чедип турар.

Таакпылаашкынны бүрүнү-биле узуткаар деп бодаар болза, кандыг-кандыг чүгүле хемчеглерни ала чогуурул?

Бир дугаарында таакпы кылыглерын нептерээдип рекламалаар чорукту бүрүн соксадыры чугула. Ону делегейниң 14 чурттарында, оон иштинде бистиң Совет Эвилелинде боттандырып турар. Бисте таакпы кылыглары рекламалаар чорукту бүрүн соксаткан.

Ийиде, хөй-ниити черлеринге болгаш ажылдаар чер бүрүзүнге таакпылаар чорукту хорууру херек.

Үште, таакпының болуында кадыкка хоралыг бүдүмелдерниң болгаш никотинниң дугайында чогуур билиглерни таакпы хавының даштынга (пачка бүрүзүнге) бижип, билиндирер херек. Ону АКШ-та, Канадада, Великобританияда кылып турар. Ол чорук кандыг таакпы кижиниң кадыынга онза хоралыгыл, а кандызы шала чүгээрил дээрзин садып алыкчы бүрүзүнге билиндиреринге чугула.

Дөртте, таакпы кылыгларының даштынга таакпының хоразының дугайында сагындырыгларны бижиир херек. Ону [illegible] оон аңгыда 14 чурттарында боттандырып турар.

Бeште, таакпы кылыгларында никотинниң болгаш өске-даа хоралыг бүдүмелдерниң санын кызырар херек. Специалистерниң санап турарын ёзугаар алырга, сигарета бүрүзүнге смолалыг бүдүмелдерниң хемчээлин 15 миллиграммдан, а никотинниин — 1 миллиграммдан хөй эвес болур кылдыр кылыр ужурлуг. Таакпы кылыгларынга янзы бүрү хөй канцерогенниг бүдүмелдерни холуурун шуут болдурбас херек.

Алдыда, таакпы аймаан бичии уругларга садарын хоруур херек.

Чедиде, хөй никотинниг, ынчангаш онза хоралыг чамдык таакпыларның өртээн улгаттырар херек. Ону Великобританияда боттандырган, оон түңнелинде [illegible] кадыынга онза хоралыг чамдык таакпыларны тыртары түс чурткa 5 катап эвээжээн.

Г. СОКОЛОВ.
(ПМА).

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ЧЕЧЕК УГБАЙ

Новелла

Хүннээрги-даа карактары кө[illegible] [illegible] [illegible] шуут бузуреп чоруур апарган мен. Ынчалза-даа чошкы шаамда амыдыралынга таварышканым бир болуушкун чүрээмде таңмаланып артып калган.

— Чунар-оолдуң Чыргакыда айтырып каан кадайым алыр [illegible]. Чаа назы четкен, эртем-сургуулдуг-даа кыс дижир чорду ийин. Та канчаар эдилээр оол чүве ийик... Демги Орлан-кыс ышкаш кылдыр эр хиндиктиг улус бүрүзүнге-ле хүннээш турупса, кижиниң төлү база чаңа-ла бээр ыйнаан...— дээш, авам кавайда чаш дуңмамның өдээн солуй берди.

А ол өйде, ачам соп оргал илбээн шинчилеп [illegible].

— Эр кижи эндээр [illegible] хая бустур болган [illegible] дарганы чедир ажылдай берген кижи-дир, өске аныяктарга салдарлыг болур ужурлуг. Оон башка, улус электей бергей.

— Кместу-ле бээр [illegible]

[illegible]

Ол салдың уруглары чаа келген чаазалысты көөр дээш, хөөгү дег акыр өзүң чоогунга ойнаар апарган бис. Чаазавыс, боду-ла бистиң чанывыска кылаштап келгеш, [illegible] дурга, богба мунуп билис. [illegible] Ынчан оон хүлүмзүрүг долган [illegible] берзилээр бис. А кем чок, арын-шырайынга часкы херелд[illegible] апаар... Тараар өйүнүсте кижи [illegible] бээр боорга, шуут-ла ажаажыы берген бис.

Бир-ле [illegible] Чөкке улус чугаазын бичиилер дыңнаар эвес, ойнап турган мен. Авам кыйгыра берди.

— Чунар-оол арбан кезиб берген, угбаң чааскаан-дыр. [illegible]

[illegible]

Чоп кончуг орайтааның ол, [illegible] бер[illegible] бе — дей-дир.

— Сээң шайың чылыг-даа турза чоорул. Бодуңну хынаар дээш орайтап чораан чүве-дир. А сен ам маңнап чана бер, оол — деп, Чунар-оол шынгыы [illegible].

— Үш дүн ортузунда чаш төлдү чана бер деп чүнүү? Хемниң суу база улгады берген болгай. Эртен чана бергей [illegible] бер[illegible].

— Ынчаарга, дөрдеч барып чыдып ал, чывышкындан бир тондан эштип ал — дээш, Чунар-оол мени ковайты тыртып эккелди.

— Адың Чечек, а шынында хадыыр-сарыг деп хову чечээ ышкаш акытан-дыр сен. Сенден шынын билип алырга [illegible] — деп, Чунар-оол Чечекти [illegible].

— Ам часты өттүр Кажык-оол биле Бичек чүге аалдарынга элчип-селчип эзертинип турган деп бодаар [illegible]?

— Кырым сынап! О[illegible]

[illegible]

М. ДОРЖУ.

телевидение

МАЙ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

6.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.45—«Буратинонуң делгелгези». 9.15 — «Силерниң ада-иелер». 9.45 —«Айның чочимнээшкин дээш». 10.15 — Музейлер болгаш делгелге залдарылар». Архангельскоеде музей. 11.05—«Эки бараанның өйүнү». 11.35 — «Номчулга дээрбези». 12.20 —«Спортлото» тиражы». 12.30 —«Кижи. Чер. Октаргай». 13.15—«Дириг амытаннар дугайында». 14.15 — Моол Арат Республиканың Күрүнениң ыры болгаш танцы [illegible] концерти. 14.45—Кыска метражтыг. «Аист ол-луу» деп телефильм. 15.25—Бөгүн делегейде. 15.40—Делегей конкурстарының лауреады Н. Гавриловаанын күүселдези. 15.50—«Айтырыглар — дилээшкиннер — шиитпирлер» Политиктиг [illegible] Л. А. Вознесенский эртирер. 17.20—«Челээш» Улустуң чогаадылгазының IV Делегей фестивалының телепрограммазы. Афганистан. 17.55—«9-ку студия». 18.55—19.10 — Чапсар. 19.10 —«Му[illegible]» Фильм-концерт. 19.55—Экранда — кинокомедия». «Ийи өннүк. мо[illegible]» 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 —«Эжүдүүшкүннүң эвилелезе[illegible]». Ереванадан дамчыдылга. 22.00—23.44—футболга делегей чемпионадының шиилге оюну. Уэльстиң шилилдек командазы, ССРЭ-ниң шилиндек командазы. Англиядан дамчыдылга. Чапсарда — Медээлер.

ИИЙИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — «Шылырав школа[illegible]». Разрядчылар клазы Оюнуң ортузу. 14.50 —ССРЭ-[illegible] артизи Р. Джаманова ырлаар. Алма-Атадан дамчыдылга. 15.15 — «Кинокоруунуң демдеглели». 16.00—А. Корнейчук — «Чүректиң [illegible]» раскаалы». Күрүнениң Ев. Вахтангов аттыг академиктиг театрының фильм-шиизи. 18.10 — «Олимпий регатазының сы[illegible]» [illegible] Фильм-[illegible]. 19.00 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 20.00 — «Тамчыктыг [illegible]» «[illegible] экран». 20.15 — Баскетбол в Европа чемпионады. Эр улус [illegible] 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 —«Бажыг донда». Уран [illegible].

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк углаанышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 18—23 градус чылыг болур.

Кызылга ээрп булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк углаанышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 21—23 градус чылыыр.

КИНО

МАЙ 30-ДЕ

НАЙЫРАЛ: «Чединикиниң кузедими» 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узаткан), 21.20. «Чүүден-даа артык үнелиг». Чединги болгаш сеанс фильмнер: «Дан хавазы чырып келген», «Соругланы салыр херек» 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шипканың маадырлары» 10.00, 12.00, 15.30 «Даштыкы төптүң толээзи» (2 сериялыг) 17.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алдарлыг ажыл-херектериниң энезинде» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

ДЫШТАНЫКЧЫЛАРГА

Агаар байдалы-биле холбаштыр «Үш-Белдир» курорттуң сезоннарының ажыттынар хүннери өскерилген: 1-ги сезон июнь 10-да, ийигизи — июльдуң 3-те, үшкүзү — июль 25-те эгелээр.

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республиканың эргелели сес [illegible] болгаш [illegible] [illegible] республиканың дараазында ПТУ-ларынга өөренириңче чалап тур:

Кызылдың болгаш Балгазынның кидээниң ортумак 1 болгаш 2 дугаар ПТУ-лары.

[illegible] калбак мергежилдиң тракторист-машинистерин белеткеп турар.

Ак-Довурак хоорайның ортумак № 3 ПТУ-зу.

Арыглаар дериг-херекселдериниң машинистерин, слесарь-сантехниктерин, электромонтерларны, шеверлекчилерни белеткеп турар.

Кызыл хоорайның ортумак № 4 ПТУ-зу.

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, штукатур-облицовщиктерни, шеверлекчилерни, электрогазосварщиктерни, кодурүр кран машинистерин, слесарь-сантехниктерин белеткээр.

Ак-Туругда (Улуг-Хем район) чаа ажыттынган № 7 ХПТУ.

Конструкцияларның дашчы-монтажниктерин, шеверлекчилерни, бызаңчы-столярларны, электросварщиктерни белеткээр.

Чаданың техниктиг училищези (№ 6 ХПТУ-нуң базазында тургустунган).

Дашчыларны, бызаңчыларны, шеверлекчилерни, электросварщиктерни бир чыл хуусаалыг өөредир. Ортумак школаларның доозукчуларынга училище айда 75 рубль стипендия төлээр.

Училищелерге өөрениринин хуусаазы: 8 класс доосканнар — 3 чыл, 10 класс доосканнар — 1 чыл. 3 чыл хуусаалыг ортумак ПТУ-лар доосканнар мергежил-биле чергелештир ниити ортумак эртемни чедип алыр болгаш туралааны дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче өөренип кирип болур дипломну алыр. Ынаар, кирери чиңгелдениг. ПТУ-ларга өөренип турган үези ажыл стажынче кирип санаар.

Сургуулдарны аъш-чем-биле, чаңгыс хей хеп-биле, ажыл[illegible] кедер хеп-биле, стипендия-биле хандырар. Хоорайда чурттавайн турарларга общежитие бээр.

[illegible] бот-тывынгыр уран чүүлдүн болгаш техниктиг чогаадылганың бөлүмнери ажылдап турар. Сургуулдар чылдың-на бөлүктер-биле Кара-Далайже, Москваже, социалистиг [illegible] чорук турар. Профтехөөредилге [illegible] «Күш-ажылдың курлавырлары» спорт ниитилелиниң республика чөвүлели [illegible] ажылдап турар. Чамдык мергежилдерге өөредилгени спортчу углаашкын-биле чорудар.

Училищеге кирерин кузээннер шилип алган мергежилин айыттышаан, директорнуң адынга билдиришкин бижиир. Билдиришкиннге кожар документилер:

1. Ортумак эртемниң дугайында аттестат азы сес чыл школазын доосканы дугайында херечилел.
2. 286 дугаар ёзугаар эмчи шинчилгези.
3. Чурттап турган черинден шинчилге.
4. 3х4 хемчээлдиг үш фото-чурук.
5. ВЛКСМ райкомунуң азы бүдүрүлгениң өөредип чорутканы бижик.

Документилерни ол училищелерниң бирээзинче өртектиг чагаа-биле почта дамчыштыр чорудуп болур.

Училищеге келгеш, төрүттүнген дугайында херечилелин азы үндүр бижиткен паспортун көргүзер.

Аныяктарны училищелерге кирериниң экзаменнери чок, херечилелдеринде болгаш аттестаттарында демдектерин барымдаалап хүлээп алыр.

Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр.

Тус черлерниң партия, совет болгаш комсомол органнары, совхозтарның, бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның удуртукчулары, школаларның башкылары ПТУ-ларже аныяктарның кирип өөрениринге дуза чедирерин, бүдүрүлгелер болгаш комсомол органнары оларга путёвкаларны бээр талазы-биле ажылды чорударын Профтехөөредилге талазы-биле эргелел дилеп тур.

ДОСААФ-тың Кызылда катташкан техниктиг школазы секретарь-машинистерниң хүндүскү курстарынга хүлээп алыышкынны чарлап тур.

8-10 класстарны доосканнарны хүлээп алыр. Өске черлерден келгеннерни чурттаар чер-биле хандырар. Кичээлдер июнь 1-де эгелээр.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-25-35, секретариаттың 2-23-25, [illegible] 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] 2-21-47, [illegible] 2-31-75, [illegible] 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868 Чагыг № 1249

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00806

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 127 (11625) | 1981 чылдың май 31, воскресенье | 1925 чылда үнделээлеттинген | Өртээ 2 коп.

НААДЫМНЫ ТӨЛЕПТИГ УТКУУР

«Мал ажылы—ол дээрге бөгүн недээде шалыпчы фронтдур деп, СЭКП Төп Комитеди республикаларның, крайларның болгаш областарның партия организацияларын, районнарның партия организацияларын, кедээниң бүгү ажылкашчылерин кыйгырып тур. Төлевилеттинген планнарны чүгле күүседир эвес, харын боттуу-биле ажыр күүседир дээш, эң-не бышыг туруштуг чорукту, эң-не инициативалыг болгаш эвээнгир чорукту илередир, бүгү курлавырларны база болдунар аргаларны ажыглаар херек...» СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге Л. И. Брежнев ындаар чугаалаан. Бистиң республиканың партия, совет, профэвилел, комсомол база кедээ ажыл-агый органнарының организачы болгаш масса-политиктиг ажылы, кедээниң бүгү ажыл-кшчилериниң, бирги ээлчегде малчыннарның күжениишкиннери партияның ол чугула айтыышкынын амыдыралга боттандырарынче угланган.

Республиканың малчыннары он бирги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес эгелээн. Республиканың партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый органнарының алган боттуг хемчеглериниң база малчыннарның карак кызыл күш-ажылының ачызында, мал кыштаглаашкыны мурнуку чылдарныындан организастыг, хүр чаагай эртken. Республика ниитизи-биле күрүнеге сүт, эът садарының бирги кварталда планын хуусаа бетинде күүсеткен, эрткен чылдың деңнелинден ону дыка ажырган. Бо чылдың дөрт айының дургузунда, эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, сүттү бүдүрери база күрүнеге садары 5,9 болгаш 6 хуу, эът садары—17,8 хуу көвүдээн. Бүгү чүзүн малдың өлүп хораары 30 хуу кызырылган.

Бирги кварталда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база садарын көвүдедир, малды мениди камгалап алыр дээш социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни Таңды район, «Саян», «Мурнакчы», «Мөрен» совхозтар чедип алгаш, шилчиир Кызыл туктар-биле шаңнаткылаан.

Бо чылын республикага малчыннар Наадымын июль айының 18—19 хүннеринде эрттирер дугайында доктаалды СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу чоокта чаа хүлээп алган. Ону малчыннар улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Наадым дээрге малчыннарның, мал ажылы-биле холбашкан кижилерниң чаңчыл болган байырлалы-дыр.

Наадымга киржир эрге дээш чарыш ам малчыннар ортузунда калбарып эгелээн. Ол дугайында чаа-чаа медээлер республика солуннарының редакцияларынга хүннүң-не кээп турар. Чижээ, Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң малчыннары Наадымга төлептиг уржуражыр дээш, ажыл-агыйның ийи кыргылда пунктузун үлегерлиг кылдыр септеп белеткеп алган, ам чүгле хой дүгүнүң хозаарын манап турар. Ырак-кы Тожунуң «Тоора-Хем» совхозунуң малчыннары Эрзинчилерниң кыйгырыы-биле өдек-кыштааның үүрмек септелгезин кылып дооскан. Кыйгырыг үндүрген Эрзинниң малчыннары боттарының сөзүнге ээ болуп, өдек-кыштаг септелгезин үлегерлиг чорудуп турар. Ындыг фактыларны хейү-биле көргүзүп болур.

Республиканың малчыннарының Наадымын төлептиг уткуур сорулга салдынган болганда, ажылда бар четпестерни чайладырынче онза кичээнгей салза чогуур. Республиканың мал ажылында ам-даа шыңгыы четпестер бар. Чижээ, совхозтарның хөй нуруузунда мал бажы өспейн турар. Мыйыстыг бода мал эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, Кызыл, Эрзин, Тожу болгаш Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларынга эвээшээн. Ол ышкаш Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарга янзы-бүрү малдарның өлүп хораары эрткен чылдыындан хөй болган. Ол бүгү четпестерниң кол чылдагааны—эрткен кыжын ажыл-агыйларның кыштаглаашкынга белеткел чок киргенинде. Ону бо чылын катаптавас херек. Эрзинчилерниң кыйгырыы-биле өдек-кыштаг септелгезин чогуур өйүнде доозар дээш чуткуп-дуг ажыл республикада калбарып турар. Септелгеге бүгү малчыннарны хаара тудар херек.

Малчыннар Наадымынга төлептиг уржуражыры-биле артканың бүдүн чартык ай иштинде кылып чорудар ажыл-херектерниң тодаргай планын район, совхоз, хойжу, бригада, ферма кылып тургузар. Амгы үеде бирги эргежок чугула ажыл өдек-кыштагның үүрмек септелгезин доозарынче малчыннарны болгаш тускай тудугжуларны мобилизастаары. Малчын бүрүзү кыштааның болдунар септелгезин баш удур кылган турарын чедип алыр.

Хойжуларның чылда чорутнан ажылының түңнелин үндүрер кыргылда үези келген. Ол эң чугула кампанияны организастыг, бедик деңнелге эрттирери, күрүнеге дүк садарының планын күүседири—Наадымга белеткелдиң бир кол чүүлү. Хойну чугдурган, дораан эки оъттуг черлерже чайлаглаадып үндүрер. Чайлагда барган малчыннарның культура, амыдырал хандырылгазынга онза кичээнгейни салыр.

Малга быжыг чем баазазын тургузарының магадылалын амдан-на эгелээр. Малчыннар кежээнда малынга херегээзо 10—15 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнип турар. Ындыг болганда, сиген кезер шөлдерни суггарарын, ыяш, дажын эштаарын амдыгааштан эгелеп чорудар. Сигенни эки үнген суггаттыг азы тулаа черлерден сиген кезеринче июльда кирер апаар. Ынчангаш аңаа белеткелди база дораан чорудар.

Эътти, сүттү бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедиринге чайның калбак болдунар аргаларын ажыл-агыйлар, малчыннар бүрүн ажыглаар. Чайлаг одарынче бода болгаш шээр малды үндүрерин амдан эгелеп организастаар. Күрүнеге садар малдарны одарладып семиртириниң хемчеглерин алыр. Саар инек фермаларын чайлагларже үндүрер. Ынчангаш бо чылдың бирги чартыында мал продуктуларын күрүнеге садарының планныг онаалдаларын Наадымга чедир бүрүн күүседирин чедип алыры—районнарның партия, совет база кедээ ажыл-агый органнарының, совхозтар дирекцияларының, парткомнарның, ажылчын комитеттериниң болгаш бүгү малчыннарның чугула сорулгазы.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР-БИЛЕ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кызыл-Тайга салбырында онаашкан ажыл-ижинге кызымак малчыннар хөй. Ындыгларның бирээзинге өшкү кадарчызы Норжуң-оол Шалдаң-оолович Сатты хамаарыштырып болур. Ол эрткен чылын 100 өшкүге онааштыр 106 анайны камгалап, доруктурган болгаш бир өшкүден 900 грамм дүктү кыргып алган. Ынчангаш совхозтуң малчыннарының чарыжынга тиилекчи болуп, ээрлиг аът-биле шаңнаткан.

Бо чылын Н. Саттың көргүзүү база-ла бедик: 100 өшкүге онаштыр 136 анайны камгалап, бир баштан-на 850 грамм дүктү кыргаан. Ол коданында 250 баш өшкүзүн Алдын-Ишкиниң кадар оъттуг мээстеринде семирти одарладып турар.

Республиканың малчыннарының удавас болур Наадымын Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Норжуң-оол Саттындыг чедиишкиннер-биле уткуп турар.

Т. САНДЮ, «Сүт-Хөл» совхозтуң малчыны.

Торгалыгның малчыннарында

Өвүр районнуң ажыл-агыйларында өшкү кыргылдазы уламчылап турар. Районда кыргылдага кирер 7267 баш өшкүден бо хүннерде 6875 баш өшкү кыргыттынган. Өшкү кыргылдазын «Торгалыг» совхоз дооскан. Ажыл-агыйның кыргылдага кирген 5566 баш өшкүзүнден 3463 килограмм дүк алдынган. Ук ажыл-агый 1 баш өшкүден 623 грамм дүктү кыргып алган боор турар.

«Коммунизмче орук» болгаш «Кызыл тук» совхозтарда өшкүнүң саны Торгалыг совхозтан эвээш. Ындыг турбуже, ол ажыл-агый өшкү кыргылдазын кончуг оожум чорудуп турар.

Бо хүннерде ажыл-агыйлар хой кыргыыр пунктуларының септелгезин, кыргылда агрегаттарының белеткелин чорудуп турар.

• • •

«Торгалыг» совхозтуң Чоза хойжу бригадазы 1981 чылда 100 хойга онаштыр 85 хураганы камгалап алыр социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Ол ышкаш хойжу бригаданың 8 малчыннары боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннig күүсеткеннер. Бригаданың кежигүнү Донгак Бады-Суур бодунга быжыглаан 309 хоюндан 312 хураганы ап, 100 башка онаштыр 101 хураганы, Куулар Шуур-оол 322 хоюндан 307 хураганы азы 100 башка онаштыр 95 хураганы камгалап алган.

К. ХОВАЛЫГ.

ЦЕХТИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

«Тыва кобальт» комбинаттың септелге-тудуг цегиниң тудугжулары он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш чарлаттынган Бүгүэвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржири-биле түс-түс ажылчыннар, бригадалар аразында күш-ажылчы маргылдааны улам калбарткан. Сөөлгү эрткен айларның түңнелин үндүрерге Тамара Петровна Васильковскаяның удурткан шеверлекчилер бригадазы алган хүлээлгезин ажыр күүсеткеш, чарыштың бирги черин төлептиг-биле ээлээннер.

Мурнакчы шеверлекчилер тудуг-монтаж ажылдарының планныг даалгазын 144 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бир ажылчынга онаштыр 135,4 хуу чедирген. Ук бригаданың ажылчыннары «Чечек» ясли-садтың септелгезин кылып турар. Оон септелгезин июнь 19-та бурун кылып доозарын боттарының социалистиг хүлээлгезинде шеверлекчилер айыткан. Сөглээн сөс-биле ажыл-херек карышпазын дээш ында ажыл-иш улам хайнышкынныг чорup турар. Бригаданың кежигүннери онаашкан ажылын эки шынарлыг болгаш хуусаазындан эрте доозар дээш шудургу ажылдап келген. Ылангыя бригадир Тамара Петровна билдилиг удуртукчу болбушаан, эш-өөрүнге төлептиг үлегерин көргүзүп, күш-ажылды эки организастаан. Кады ажылдаан өөрүнге сагыш човангыр, негелделиг бригадирниң бригадазында чылдагаан чок черге ажыл шагы үзер, прогулдаар кижилер чок. Ынчангаш ук бригадада мурнакчылар хөй. Дуржулгалыг шеверлекчилер Анна Чыргал-оол, Көк-кыс Оюн, Сарыг-кыс Хурумаа болгаш оон-даа өскелериниң аттарын улуг чоргаарал-биле адап болур.

Септелге-тудуг цегинде мурнакчылар-биле чарышты салып алгаш алган хүлээлгезин ажыр күүседип келген бригадалар хөй. Фёдор Ильич Кочкиниң бызанчылары база өскелерден дудак чок ажылдап келген. Эрткен айның тудуг-монтаж ажылдарының планын 149 хуу күүсеткеш, мурнакчыларның санында кирген. Ында хоочун бызанчылар Орлан Оюн, Василий Анашкин, Доржу Оюн олар хууда даалгаларын хүн бүрү ажыр күүседип келгеш бүдүрүлгениң мурнакчылары болуп шылгараанnar. Мурнакчы ажылчыннар тудуг материалдарын хумагалыг ажыглаавышаан, ажылдың ажыктыг чоруун улгаттырып тургаш эки шынарлыг тудуг объектилерин ажыглалга кирер дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, шудургу ажылдап турар. Мурнакчы цехтиң ажылчыннары тудуг-монтаж, шеверлел ажылдарының планныг онаалдаларын хуусаазындан эрте доозарынга бузуреldиглер.

М. БАДЫЖИК, бызанчы.

ХООЧУННУҢ ҮЛҮҮ

Чадааның хлеб заводунуң коллективи он бирги беш чылдың баштайгызы — 1981 чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир, ажылдың шынарын экиждер, ажыктыг чорукту бедидер дээш социалистиг хүлээлгелерни алгаш ажылдап турар. Ол коллективтиң ээлчеглериниң болгаш түс-түс ажылчыннарының аразында социалистиг чарыштың түңнелдерин айлар, кварталдар аайы-биле үндүрүп турар. Чоокта чаа Чадааның хлеб заводунуң бо чылдың апрель айда ажылының болгаш социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрген.

Апрель айда Чылбак Лопсанчаповна Ооржактың болгаш Евдокия Ивановна Созыеваның ээлчеглери эки ажылдап, планныг даалгаларын ажыр күүсеткеш, социалистиг чарыштың мурнуку одуруун ээлээн. Мастер Ч. Л. Ооржактың хлеб быжырар эрткен айда 52 [illegible] бүдүрер тургаш, ону херек кырында 54 тонна чедирип, планныг даалгазын 104 хуу күүсеткен. Мастер Е. И. Созыеваның ээлчээ 10 тоннаның хлеб-булка кылыгларын бүдүрериниң орнунга 14.450 кг. кылдыр база-ла ажыр күүсеткен.

Бүдүрүлгениң хоочуннары мастерлер Ч. Л. Ооржак, Е. И. Созыева олар чүгле эки түңнелдерни чедип ап, боттарының ээлчеглериниң чедиишкиниг ажылдаарын хандырып турар эвес, харын база олар аныяктарның дагдыныкчылары боор, хөй кижини пекарьның бүдүнүг профессиязынга өөреткеннер. Заводта мурнакчылар ылангыя он бирги беш чылдың эрткен дөрт айларында көвүдээн. Оон түңнелинде Чадааның пекарьлары апрель айның планын ниитизи-биле 100 хуу күүсеткен.

А. ДОНГАК.

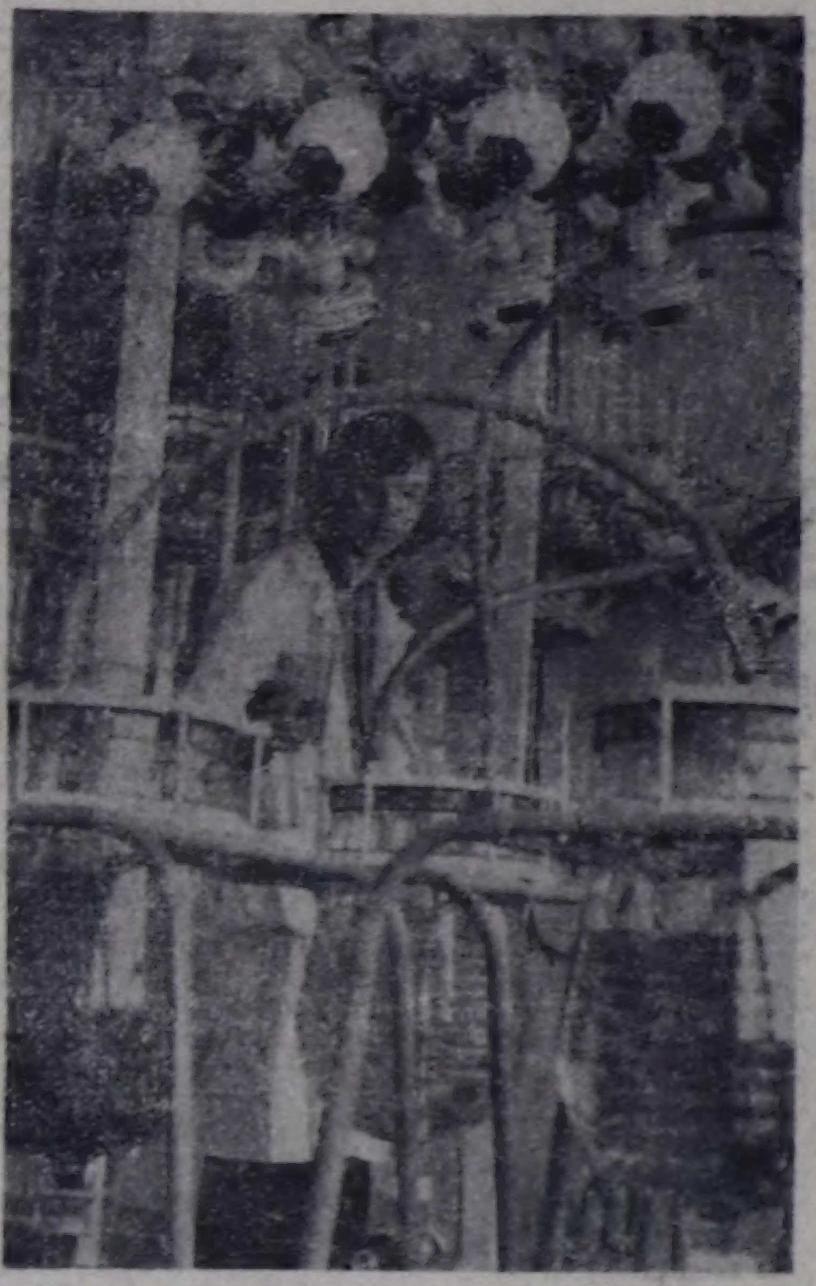

• • •

ПРИМОРЬЕ КРАЙ. ССРЭ-ниң ЭА-ның Ыраккы Чөөн чүкте эртем төвүнүң биоорганиктиг химияның Оожум океан институду далай организмнериниң химиктиг болгаш биохимиктиг шинчилелдер чорудар болгаш иммунохимия талазы-биле нарын ажылдарны кылып чорудуп турар. Ине кештиглерни, далайның оорга сөөгү чок амытаннарының ферментилерин база далайның өске-даа организмнерин шинчилээниниң солун түңнелдери алдынган.

Институттуң эртемденнериниң улус ажыл-агыйынга кирип турар үлүү улгаткан. Чүгле элээш каш түңнелдерни аъш-чем бүдүрүлгезинге шиңгээдип алганының чыл бүрүдеги экономиктиг ажы миллион рубль чыгап турар. Институттуң эртемденнери сөөлгү каш чылдарда кылган чаа ажылдыышкыннары дээш 30 хире автор херечилелин алган.

ЧУРУКТА: институттуң ажылдакчызы Алексей Беленов лабораторияда ажылдап тур.

Ю. МУРАВИННИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникасы.

• • •

СЭКП Төп Комитединге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Бистер, орбиталыг «Салют-6» эртем станциязының, «Союз», «Союз Т» космос корабльдериниң болгаш автоматтыг «Прогресс» чүък корабльдериниң ужудуушкуннарын белеткээринге, салып үндүреринге, боттандырарынга киришкен совет эртемденнер, конструкторлар, инженерлер, техниктер, ажылчыннар болгаш космонавтылар бистиң коллективтеривистиң күш-ажылын бедик-биле үнелээни, «Салют-6» орбита станциязының бортунга ажылдарның программазының доозулганы-биле холбаштыр байыр чедиишкиниңиң чылыг сеткилин дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге ханы өөрүп четтиргенивисти илереттивис.

«Салют-6» эртем станциязы Чер чоогунуң орбитазында үш чартык чыл ажыг үеде ажылдап турар. Ол үениң дургузунда беш кол экспедицияның, оон иштинде космонавтиканың төөгүзүнде эң узун хуусаалыг 185 хонукта экспедицияның, чеккеш кээрниң он бир экспедицияларының ужудуушкуннарын боттандырган. Станцияның башкарылгалыг режимге ажылының ниити үези 676 хонук болган.

«Салют-6» станцияның үр үеде идегелдиг ажыглалы ону тургузарда үлетпүрнүң хүлээп алганы конструктор болгаш технологтуг чаа шиитпирлерниң ачызында чедип алдынган. Станцияга 22 тонна ажыг чүүл бүрү чүъктерни чедирген автоматтыг «Прогресс» чүък корабльдерин ажыглаан, оон материал-техниктиг хандырылгазының системазы бүрүнү-биле эки деп бадыткаттынган. Ол байдал экспедицияларның үр хуусаалыг ажылдаарын хандырган, станцияның эртем аппаратуразының составын калбартыр болгаш септелге-хыналда хемчеглериниң комплексин чорудар арганы берген.

Башкарылгалыг ужудуушкуннарны моон соңгаар-даа уламчылаарынга херегеттиннер сайзыраңгайжыткан «Союз Т» космос корабльниң «Салют-6» станция-биле кады ужудуушкуннарга шенелделерин чедиишкиниг эрттирген. Башкарылгалыг болгаш автоматтыг космос корабльдери-биле 34 туткулгаларны, станцияның даштынга ажылдарны күүседири-биле ажык космоске үш катап үнүүшкүннерни боттандырарын хандырганы станцияның конструкциязының болгаш борт системаларының идегелдиин көргүскен.

«Салют-6» — «Союз» орбита комплекизиниң ажылдалының үезинде хөй хемчээлдиг эртем шинчилелдерин болгаш шенелделерни күүсеткен. Оон иштинде Черниң бойдус курлавырларын өөренири база хөй кирип турган. Оларның материалдарын улус ажыл-агыйының хөй-хөй адырларын хөгжүдериниң эрге-ажыктарынга ажыглаары-биле хөй санныг эртем-шинчилел болгаш бүдүрүлге организацияларынга дамчыдып берген. Деңни чок байдалга чаңгыс талалыг эрттирикчи материалдарны, металлдарның холуксааларын болгаш туткулгаларын алырының 200 хире технологтуг шенелделерин кылып чорутган, аңгы-аңгы металлдарды чайырлаашкынның 250 ажыг хевирлерин алган.

Чер чоогунуң орбитазынга «Салют-6» станцияның үр хуусаалыг идепкейлиг ажылдап турарының үезинде «Интеркосмос» программа ёзугаар социалистиг чурттарның космонавтыларының киржилгези-биле башкарылгалыг тос ужудуушкуннарны боттандырган.

Орбитаның «Салют-6» станциязының үр хуусаалыг ужудуушкуну болгаш оон бортунга эртем-техниктиг шинчилелдерин база шенелделериниң калбак программазын чедиишкиниг күүсеткени, «Союз» болгаш «Союз Т» космос корабльдерин 20-ни, автоматтыг «Прогресс» чүък корабльдерин 12-ни кыска хуусаада белеткеп, салып үндүрерин боттандырганы Ада-чурт космонавтиказының хөгжүлдезинге улуг салыышкын, доктаамал ажылдаар эртем-шинчилел комплекстерин тургузарының оруунга чугула үе-чада болур.

Бистиң коллективтеривис космос техниказының чаа хевирлерин тургузарының талазы-биле моон соңгаар-даа соксаал чок ажылдаар, совет улустуң болгаш бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыынга тайбың сорулгаларга космос делгемин улам ыяр шиңгээдириниң талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырар дээрзин СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Совет чазакка бүзүредип тур бис.

ХАЖЫЫЗЫНДАН ДУЗА МАНААШ...

Рейд

Хову ажылдары кайы хире чорup турарының дугайында бистиң айтырыгларывыска «Дөң-Терезин» совхозтуң директору Салчак Шавыраевич Комбу дорт харыы бербейн:

—Бөгүн кукуруза урелиниң чажып эгелээр ужурлуг улус бис. Трактористер кедээр белде. Машина оруу оларга чайгаар-ла чедире бээр. Аспастаа силер — деп кагды.

Шыпап-ла, удатпаанда суур кедээзинде белде үш тракторнуң барааны көстүп келди. Шуппу «Беларусьтар». Ийизи ажылдап турар, бирээзи шимчевес. Тракторист бистиң бараанывыс көргеш, тарылга шөлүн кежир кылаштап келди. Ол совхозтуң база бир хоочун механизаторларының бирээзи Монгуш Содаачы болду. Тракторну үрелгеш, септеттинип турар кижи деп билгенивис чазыг болган.

—Бо эртен чеди шакта-ла кызыл-тас чажып эгеледим. Сериин хүнде шырак ажылдаптар бодадым. ам үрезин төнген, туруп алганым бо — деп, ол хомудап чугаалай-дыр.

Даң бажында-ла бо шөлдүн кожазынга кызыл-тас үрезинни чаштырып эгелээш, оозу төнерге, үрезин сөөртүр машинаны манап чадааш, оон бо кукуруза шөлүнде келгени ол. Чажып кириптер дээрге, база-ла үрезин чок. Кукуруза үрезинниң хову бригадири шоодазы-биле шөлде хүжүрүп каапш, кайдазын айтып бербээн, болу база келбээн. Ынчангаш тракторист Монгуш Содаачының бо бачым өйде «дыштанып» олурупалганының ужуру ол.

Совхозта амгы үеде шимчеп чорup турар үшкле трактор бар. Чамдык артык кезектер чогундан оларның караттары чырывас, ийи ээлчег-биле ажылдаар арга чок. Оон улаамындан имир дүжерге-ле, трактористер сууржe далажыптар. Аъш-чем, үрезин болган чок-ла үзүктели бээр. Бистиң кээривис мурнунда хүъштеки чем келбейн баарга, трактористер үрезин сөөртүр машиназы-биле суурнуң столовазынга келирге чем төнүп калган болган. Оон орайтааш, суурга хонар ужурга таварышканнар. Ол дүне Монгуш Содаачының тракторунуң караттарын өске кижилер алырып аппарган, дугуйларын чара кезип каапкан болган. Ону үдүр септээн.

Совхозка үжен чыл чедир ажылдап турар база бир хоочун механизатор Ооржак Бөлүм-оол-биле эрткен күзүн Балгазынның профтехучилищезин доосkan аныяк тракторист Алексей Ооржак бо шөлде чер чардырып ажылдап турарлар. Оларның хүнде кылыр нормазы 3,5 гектар. Байыры-даа дөрт гектар чедир, харын оон ажыр-даа чардырып турарлар.

Бир эвес суггатчыларның ажылын шын организастаан болза, ийи-даа норманы күүседип болурунуң аргазы бар. Суггарган соонда кеве берген черлер сүргеш, хөй үе-шак чидирер-дир бис. Бо шөлдү чардырып доозарывыска, та кая апарып каар. Мурнунда чылдарда мындыг эвес улус бис, бо чылын черле бергези кончуг ийин — деп, Бөлүм-оол хомудаан сеткилин илеретти.

Механизаторлар ортузунга социалистиг чарышты эреңгей организастап турары трактористерниң чугаазындан билдингир болду. Оон түңнелин чаңгыс катап үндүрбээн, а чогум кым тиилекчи болганы, кандыг көргүзүгнү чедип алганы билдинмес. Совхозтуң удуртукчулары, специалистери бо чылын хову ажылдарын эң четпес организастап турары үстүнде фактылардан илден-дир. Тарылганы мындыг шынар, хагыысалга чок чорутkaш, күзүн кандыг дүжүт алырынга идегеп турарыл?

«Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырында байдал «Дөң-Терезиниңиден» коңгүс ылгалдыг болду. Мезага деп черде үш трактор ажылдап, долу үрезиниг ийи машина оларны белен манаан тур.

—Хүнде 36 гектарга үрезин чажар планывысты херек кырында 45 гектар чедирип тур бис. Үүрмек септелгелер дээрден башка, үрелиишкиннер болбайн турар. Үрезин четчир, аъш-чем-биле хандырылга база эки — деп, звено удуртукчузу М. Алдын-оол чугаалады.

Бо звено сөөлгү чеди хонукта база эки көргүзүглерни чедип алган. Чаштырылгада трактористер Монгуш Алдын-оол, Монгуш Шолбан-оол, үрезин сөөртүп турар чолаачылар Монгуш Артыс-оол, Валерий Монгуш дээш өскелер-даа багай эвес ажылдап келгеннер.

Дөргүн-Бажынга коммунист Куулар Эрес-оолдуң дөрт кижи составтыг звенозу чер чардырып турда келдивис.

— Бистиң салбыр бо чылын 1000 гектар черни чардырар планныг. Ону кыска хуусаада күүседир дээш механизаторлар кызымаккай ажылдап турар. Оон аңгыда Доора-Дагда 200 гектар черде кызыл-тасты база чаштырдывыс. Үш «Беларусь», ийи ДТ-75-биле чардырып четтикпейн тур бис. Суггаттыг черивис кургаар деп барган, топ салбырдан дузалаарын дилээривиске, немей ийи трактор чорудар болган, эртен келир ужурлуг чүве—деп, учётчик Х. Монгуш чугаалай-дыр.

Социалистиг чарыштың түңнелин ийи хонук бүрүзүнде үндүрген. Суггатчылардан А. Ооржактың, трактористерден Э. Куулар-ның звенолары бирги черже үнгеш, акша шаңналын алган. Трактористер Б. Куулар, Д. Сояи, Н. Ооржак олар хүнде 3,6 гектар чер чарар планын чеди гектар чедирип, дүнекиниң сериин үезин ажыглааш, 2—3 шакка чедир ажылдап турарлар.

Ийи ажыл-агый. Бирээзи совхоз, өскези салбыр. Бирээзинде үш, өскезинде тос трактор ажылдап турар. Эрткен чылын бо үеде байдал база-ла мындыг турган. «Дөң-Терезин» совхозтуң удуртукчулары (директору С. Комбу, партком секретары М. Сарыглар, кол инженери А. Ооржак) оон кандыг-даа түңнел үндүрбээни үстүнде фактылардан көскү-дүр. Бо совхозтуң тарылгазын, дүжүт ажаалдазын чылдың-на кожазында ажыл-агыйлар шефтежири чаңчыл болган. Херек апарган үеде дузалашпайн, ынчалза-даа, өскелерден дуза манап олурбайн, боттары база чогуур үезинде машина-техниканы белеткеп ап, ажылды шын организастаар-ла болгай.

С. МОНГУШ, Барыын-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы, Б. ДОРЖУ, районнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң агрономи, А. БЕГЗИН-ООЛ, «Шынның» корр.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ҮШКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫҢНАДЫГЛАР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязының ажыттынарының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 10 шакта СЭКП обкомунуң Политиктиг чырдынышкын бажыңынга ажыттынар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы 1981 чылдың июнь 4-те эртенгиниң 9 шак 30 минутада СЭКП обкомунуң Политиктиг чырдынышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга

Республиканың Дээди Совединиң бешки чыыжының үшкү сессиязынга келген Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттары 1981 чылдың июнь 3-те эртенгиниң 9 шактан кежээниң 22 шакка чедир СЭКП обкомунуң Политиктиг чырдынышкын бажыңының бирги каъдынга бүрүткээр. Телефону 2-34-46.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының кежигүннеринге

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдары 1981 чылдың июнь 3-те болур.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

ООҢ ПАРТИЙЖИ ДААЛГАЗЫ

ООН БЭЭР беш чыл эрткен. Ынчан Седип-оол Седиевич Ооржактың партийжи стажы ийи чыл бичии-ле ажып чораан. Ооң хөй-ниитичи идепкейин, организакчы мергежилин барымдаалааш, суггатчы коммунистер ону ында партбөлүк организакчызынга соңгуп, аңаа бедик идегелди көргүскен.

Суггатчылар ортузунга партийжи организакчы болгаш политмассалыг ажылды канчаар тургусса эки, коллективти сырый каттыштырар, демниг болдурар дизе, чүнү канчалза экил дээш өске-даа янзы-бүрү айтырыглар талазы-биле баштай «Дөн-Терезин» совхозтуң парткомунга ооң-биле сеткилдиң ханызындан беседа, чугааларны кылган. Баштай-ла коммунистер-биле сүмележип тургаш, партбөлүктүң чорудар ажылының планын кичээнгейлиг белеп тургаш, ол ногаадып кылган. Кварталда база ай санында чорудар ажылдың планын суггатчыларны чыый каапкаш, партбөлүктүң ажык хуралынга сайгарып көргеш, бадылап ап келген. А ооң соонда күүселдезин түс-түс коммунистерниң активтиг күжү-биле организастап турар.

Партбөлүктүң хуралын ай санында азы эргежок чугула херек апарганда дүргеп, кыска чыыштарны эрттирери база чурумчаан. Седип-оол Седиевич оларга тургузар айтырыгларны болдунуң хүн демдеглелинге киир бижиириниң мурнунда парткомга кээп сүмележип алыр, ол ышкаш чугаалашкан айтырыгларның түңнелин база аңаа информастап турар. Кым кандыг санал берген болдур, азы кандыг негелде тургусканын ол дугайында база-ла парткомга, чамдыкта ажыл-агый талазы-биле айтырыгларны совхозтуң дирекциязынга дыңнадып турар. Чижээ, суггатчыларның негелдези — тускай хеп, чепсек-херексел болгаш аъш-чем-биле хандырылгазы, транспорт дээн ышкаш айтырыглар дугайты шуут-ла ол директорга хову бригадири-биле кады кээр. Өөредилгени организастаары, лекция, беседа номчулгазы, чамдык ийи-чаңгыс ажылга үнмейн баар, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрептер кижилер дугайында, солун-сеткүүл чагыдылгазы, агитхуудус, хана солун үндүрери дээн ышкаш айтырыглар дугайын сүмележип турар.

— Партбөлүк организакчызы С. С. Ооржак кандыг бир чүүлдүң дугайын чүгле дыңнадып, медээлеп каар эвес, харын ооң күүселдезин чедип алырынга чүткүлдүг кижи. Негелдези бедик болдур ийин. Эрттирген хуралдарның дугайында хүн айтырыгларын демдеглел дептеринге киир би-шыңгыы барымдаалап турар.

Эрткен чылын маңаа суггатчыларның аныяктар звенозу турган. Ук звенону совхозтуң күш-ажылдың хоочуну, коммунист Баир-оол Кандаңович Дакар баштап турган болгаш коллуунда мал чеми культураларын тараан шөлдерин харылап турган болгаш звено бүрүзүнден планда көрдүнгениниден хөй ногаан, массаны ажаап алган. Эң эки күш-ажылчы көргүзүглери дээш звенону шаңнап-мактаан. Баир-оол Кандаңович назылап пенсиялаза-даа, ажылдавышаан, аныяктарның даглыныкчызы болуп турары өөрүнчүг.

Ында ажыл-ишчилериниң аразында үр үеде ажылдап келген коммунист, суггатчы эш Б. К. Дакар партбөлүктүң-даа, ниити суггатчыларның-даа хуралынга санал бергенде бир-ле ажыктыг сүмени киирер, солуннар чедирилгезин, агитхуудустарны өй-шаанда үндүрүп турарын болганчок чугаалай бээр, а четпестерге хамаарыштыр ол бодунуң саналын чижектерге көргүзүп шүгүмчүлээр. Суурнуң улуг-биче кижилери ону эки билир, хүндүлээр. Суггатчыларда партия бөлүүнүң организакчызы С. С. Ооржак оон-биле сүмелешкен, дуржулгазын ап.

Коммунист дугайында чугаа

жээш, кым кандыг айтырыг тургускан болдур, ону черле утпас — деп, партком секретары М. А. Сарыглар чугаалап олурар.

АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ тараа-даа, мал-даа чеми культураларын коллуунда суггаттыг шөлдерге тарыыр. Коммунист, гидротехник Седип-оол Ооржактың ажылдап турары суггатчыларының саны 35 кижи, оларның назы-хары янзы-бүрү, аныяк-даа, пенсиялаан-даа кижилер бар. Оларның ортузунга өөредилгени совхоз директору С. Ш. Комбу, кол агроном М. К. Ооржак харылап турарлар. Суггатчыларның дуржулгазын солчур талазы-биле район-даа, республика-даа семинарларынга оларның төлээлери бо-ла киришкен турарлар. Ылангыя гидротехник Ооржак суггарылганың техниктиг хандырылгазы, ооң чурумунуң дугайында бодунуң билиин-даа, дуржулгазын-даа эш-өөрүнге дамчыткан, чугаалаан турар. Суггатчыларның ортузунда коммунистерниң күжүн таарыштыр хуваап тургускан. Маңаа оларның ажылды билириниң, мергежилиниң аайын, дааңдырган ажыл-херекке харысалгазын кузелдии-биле чугаалашкан турар.

АМ БО чылын бо суггатчыларда план ёзугаар 800 га черни ажаап суггарары-биле хүлээнирген. Ынчалзажок бригада кежигүннери партбөлүктүң саналы-биле аңаа немештир 400 ганы азы ниитизи-биле 1200 ганы хүлээнип алган, ажаап суггарып турар. Суггарылганы бүгү-ле агротехниктиг чурум ёзугаар чорудуп, сугну чөп ажыглап, ону шөлдерге чедиштирер бүгү чурумун барымдаалап турар, ам ол шөлдүң хөй виргүзүнда мал чеми культураларын тарып турар. Чүге дээрге ажыл-агый коллуунда эът-сүт угланышкынныг кылдыр эде тургустунган чүве төлээде мал, чер ажылының специалистериниң кичээнгейин олче углап дырган. Суггатчыларда бир тракторну доктаамал быжыглаан, тускай идик-хеп, чепсек-херексел-биле хандырылгазы эки.

СЭКП-ниң XXVI съездизи «мал ажылы кедээге — шалыпчы фронт» дээн болгай. Малга быжыг чем-суурну тургузарынга суггатчылар база улуг үлүүн киирерлер.

ПАРТКОМНУҢ чоп ортузунга партийжи организакчы-даа, политмассалыг-даа ажылынга партия бөлүктери улуг дузаны чедирер болгаш партком оларга даянып ажылдаар, оларга хүн бүрүнүн практиктиг дузазын чедирген турар ужурлуг болгай. Ынчалзажок совхозтуң парткомунуң, ооң кежигүннериниң талазындан партбөлүктерге эвээш дуза чедирип турар. Үстүнде партия бөлүүнүң ажылының дуржулгазын совхозта 60 ажыг коммунистерниң ортузунга, харын-даа районга-даа чүге нептередип болбазыл? Партия ажылында, ооң эге звеноларында эки чүүлдү деткиир, инициативаны эскерери чугула. Хуралга чугаалажып, хана солунга, дайынчы хуудустарга бижип, районда тус черниң радиодамчыдылгазынга чүге дамчыдып болбас деп? Черле ынчаш ында бар партбөлүктерниң ажылын парткомга өй-өйлеп чугаалажып дыңнаары, планга киирип, чедер, четпес чүүлдерниң дугайын тодаргай сайгарары, коммунистерниң ажылынга ажыктыг, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдарны экижидеринге идиглиг болуру чугаажок.

Парткомнуң өрээлинде «Партийжи ажылдың булуңу» ханала аскан, дуза болгу дег литературалар база бар. Чижээ, «Партбөлүк организакчызынга дуза», «Агитаторга, политинформаторга дуза» деп бижээш, аскылап каан, ол эки. Ындыг-даа болза оларны холга ап ажыглавас, партия бөлүктериниң организакчыларының боттарында олар чок. «Ындыг партийжи литературалар, дузаламчы материалдар орус дыл кырында болур боор чүве-дир, оларны тыва дылга база үндүрзе кандыгыл» — деп чамдык эштерниң чугаалап турары база чөп болгу дег. Ол дээрге хүн бүрүнүң холга, карманга ап чоруур, бажыңынга-даа стол кырынга чыдар ужурлуг документилер-дир.

Суггатчылар ортузунга чорудар чугула ажылдың бирээзи — социалистиг чарыштың дээштиин, ооң кижизидикчи ужур-дузазын чедип алыры болур. Бо талазы-биле партком чамдык ажылдарны ажылчын, комсомол комитеттери-биле кады чорудуп турар, ылангыя коммунист Ооржактың удурткан партия бөлүүнде бүгү суггатчыларның аразынга элээн чүүлдерни кылып, күш-ажылга үлегерлиг мурнакчы кижилерни шаңнап-мактаары чаңчыл апарган. Ону ажыктыг, дээштиг база үре-түңнелдиг, калбак нептерелдиг болдурар дээш суггатчыларда коммунистер, оларның организакчызы С. С. Ооржак бүгү талалыг хемчеглерни ап турар.

Партия бөлүүн удуртуру, ооң организакчызы болуру — коммунистке улуг идегел болгаш харысалга. Ону С. С. Ооржак эки билири, организакчы ажылы-биле коллективинде, парткомда, совхозта хүндүткелди, бузурелди чедип алганы таварылга эвес.

Д. ЕНДАН.

Бөгүн — Химиктиң хүнү

ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕНИҢ ШАКПЫНЧЫДЫКЧЫЛАРЫ

Бистиң чуртувус минералдыг чемишчидилгелер болгаш кылымал волокно бүдүрер талазы-биле делегейде бирги черни ээлеп турар. Чонга бараанарның көвүдеп турарында химиктерниң ачы-дузазы эвээш эвес. Аъш-чем айтырыын шиитпирлээринге ук адырның ролю база улуг. Химияның хөгжүлдезинче Коммунистиг партия болгаш Совет чазак үргүлчү сагыш салып келген.

Беш чылда химия адырының мурнунда харысалгалыг сорулгалар салдынган. Минералдыг чемишчидилгелер болгаш синтетиктиг чуктар, пластмасс болгаш кылымал волокно бүдүрери улам улгадыр. Чоннуң хереглел бараанарын бүдүрериниң темпизин дүргедедири, продукцияның шынарын бедидери база көрдүнген.

Ындыг сорулгаларны СЭКП-ниң XXVI съездизи ол адырның мурнунга салган. Химия хүнүнүң бүдүүзүнде СЭТА-ның корреспондентилери ол сорулгаларның канчаар күүсеттинип турарын дыңнатканнар.

КҮЧҮТЕННЕРГЕ «ИДИК»

«Бобруйскшина» бүдүрүлге каттыжыышкынының бүдүргени бедик бир каът бажың хире дугуйларны 110—180 тонна чүък сөөртүр машиналарга болгаш өске-даа күчүлүг техниканга таарыштыр кылган.

Кайгамчык улуг дугуйлар бүдүрер заводту тудуп эгелээнинден бээр үр болбаан. А каттыжыышкынның химиктери Днепропетровскиниң улуг дугуйлар талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары-биле кады ол эдилелдиг продукцияның комплекстиг шенелдезин кылып кирипкен. Ол бүгү Химиктиң хүнүнге аллар болдурган социалистиг хүлээлгеде көрдүнген.

— Чаа продукцияны, технологияны болгаш дериг-херекселдиң хуусаа бетинде шиңгээткени машиналарның шенелдезин кылырынга идиг болган — деп, каттыжыышкынның чиңгине директору В. Суровцев чугаалаан. — Бир-ле дугаарында заводка ажылдаар кадрларны белеткээри чугула. Дугуйларның хемчээлиниң болгаш деңзизиниң улуу ону кылырын автоматчыдарын, ындыг болганда, ажылчыннарның мергежилин бедидерин негеп турар. Ооң уламындан дугуй кылыр улусту баш бурунгаар өөредир дуржулга бүдүрүлгезин тургускан бис. Оон ынай бүдүрүлгениң тускай эртемниглери болгаш эртемденнер дугуйларның шынарын бедидер дээш чогааткан технологтуг кылыгларны бүгү тала-биле чиварын болап турарлар. Чаа завод ажыттынарга-ла, бүгү күш-биле ажылдаар кылдыр графикти тургускан.

В. БИРЮКОВ.

Бобруйск, Могилёв область.

КУРСКИНИҢ ЛАВСАНЫ

Курскиниң «Химволокно» каттыжыышкынында, чээрби чыл мурнунда чуртка бир-ле дугаар лавсан бүдүрген черде, цехтиң эде дериглээн эгелээн. Ол үнелиг чиг-эт токтаар камгалал материалдары болгаш резина кылыглар, пөс-таавы, кылымал алгы-кеш кылырынга ажыглаттынар. Эрткен чылдарда каттыжыышкын он-он янзы продукция бүдүрерин шиңгээдип алган. Эде дериишкин доозулган соонда, Курскиниң химиктери чуртка эң-не баштайгы тергии быжыг болгаш үрелбес удазын бүдүрер апаар. Ындыг удазын нефть скважиназының шүүрүн болгаш савазын кылыр машиналарның четкизин кылырынга ажыглаттынар. Удазыннар бүдүрери бүдүн чартык чыл болгаш эгелээр, ооң соонда даштыкылан ону сатпас.

— Курск лавсанының алдарын бедик тударын кызар бис: ам безин ооң алды хевири күрүнениң Шынар демдээн алган — деп, лавсан бүдүрер цехтиң оператору, эрткен чылдың социалистиг чарыжының түңнелинде «Химия үлетпүрүнүң мергежил талазы-биле эң эки ажылчыны» хүндүлүг дипломнуң эдилекчизи О. Жилина чугаалаан. — Лавсандан кылган удазын база-ла хүндүлүг бешбулуңчук алыр дээрзинге иделгелим. Улус кызымак, хөй-аъттыг ажылдап турар, ынчанмас болза хоржок. Ажылывыстың болгаш амыдыралывыстың байлалы үргүлчү экижип турарын көрүп тур бис. Бүдүрүлгевис чанында хадылыг арыг иштинде бичии хоорайжыгаш он-он, чаа-чараш, эптиг культура тудуглары тургустунду, ынчангаш күш-ажыл өөрүнчүг-дүр.

А. ШИГАЛЕНКО.

Курск.

КИЖИЛЕР ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Чыл эгезинден бээр пландан ажыр чээрби муң тонна минералдыг чемишчидилгелерни «Навоиазот» каттыжыышкындан Химиктиң хүнүнүң бүдүүзүнде чоруткан. Ол хире хемчээлдиг немелде продукцияны чыл дургузунда бүдүрери көрдүнген турган.

Ук бүдүрүлге чоокка чедир-ле планын күүседип чадап турган. Ам ол хире чедиишкинни чедип алырынга чүү дузалааныл?

Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң кол фактору болза кижилерже кичээнгей, оларның дугайында сагыш салыышкын болган деп, директор А. Нестеренко чугаалаан. Чижээ, ээлчег эгезинде болгаш дуъштеки чем үезинде ажыл шагының чидирин каттыжыышкынга канчаар-даа аажок улуг когарадды чедирип турган. Хоорай болгаш бүдүрүлге аразында чорун турар автобустарның шимчээшкининиң чогумчалыг таарыштыр тургузуң, столоваяга, цехтерниң ажылчыннарын чемгерериниң графигин шыңгыы контрольга алгаш, четпестерни чайлаткан.

Ол ышкаш өөредилге төвүн тударынга бүдүрүлгениң фондузундан элээн хөй акша-херегини үндүрген. Эрткен чылын аңаа беш муң ажылчын өөренип турган. Ам олар азот болгаш нитрон комплекстериниң тургузугларында режимни чогумчалыг сагывышаан, пландан ажыр продукция бүдүреринге энергияны болгаш чиг эътти камнап ап турар.

Эң эки ажылчыннарны моральдыг деткип турарының хөй янзы аргаларының дугайында чугаалап болур. Бо таварылганы-даа көрүнер даан. Чоокта чаа директорнуң хүлээп алышкынынга хоорай чоогунда кишлактан узбек кырган чедип келген. Ол бир-ле саазынны чада туткаш, директордан айтырган: «Мээң оглумга бо чагааны сен бижип чорутпуң бе? Четтирдим!» Оон мегейгеш үне берген. Херектиң ужуру мындыг болган. Каттыжыышкынның директору, партком секретары болгаш завком даргазы СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскаады алган социалистиг хүлээлгелериң чедиишкиниң күүсеткен бүгү ажылчыннарга байыр чедирген чагааларны чорутканнар. Ол белен эвес, ынчалза-даа чугула турган — чугаа болза баштайгы улуг чедиишкин дугайында чорун, кижи бүрүзүнүң хууда салыышкынының чүгле шаниал ведомозунга демдеглээри-биле кызыгаарланмас ужурлуг турган.

Навоиниң химиктериниң шалыпчы ээлчээ уламчылап турар. Продукцияның пландан ажыр фондузун чыл төнчүзүнге чедир ийи катап улгаттырарын олар шиитпирлээн.

Ю. КРУЖИЛИН.

Навои, Бухара область.

ТЫВАНЫҢ АГРОХИМЛАБОРАТОРИЯЗЫНДА

Тываның агрохимлабораториязының ажылдакчылары республиканың кодээ ишчилеринге улуг дузаны чедирип турар. Бо организацияның беш килдизинде ажылдап турар дээди болгаш ортумак тускай эртемниг хөй санныг специалистер бүгү совхозтарның тарылга шөлдеринде хөрзүннүң болгаш чемишчидилгелерниң составын шинчилеп, мал чемнериниң шынарын хынап турарлар.

Ажылдың кол нуруузу оперативтиг килдиске онаажып турар. Ооң ажылдакчылары черниң чамдык кезектерин алгаш, лабораторияга хынап, хөрзүнүң химиктиг шынарын тодарадып турарлар. Ол хыналдаларның түңнелдерин ёзугаар хөрзүн карталарын тургузуп турар. Ынчангаш совхозтарның удуртукчулары, специалистери ол карталарга, агрохимиктерниң сүмелеринге үндезилеп, черниң үнүш-дүжүткүрүн бедидериниң хемчеглерин алыр.

Ажыл-агыйларның тарылга, одар шөлдери хаттан, сугдан дыка үрелип турары билдингир болгай. Ооң-биле демисежирде эрозияга удур ажылдарны кылырындан аңгыда, черни эки чемишчидери негеттинер. Ынчалзажок чамдык совхозтарның агрономнары олче чогуур кичээнгей салбайн, ук ажылды эрең-гей чорудуп турар. Бо талазы-биле шыңгыы контрольду долгандыр турар бойдусту камгалаарының килдизи боттандырып турар.

Агрохимлабораторияның дуржулгалыг ажылдакчылары А. Сосинова, Н. Аюшинов, Р. Журавлёва, Л. Некрылова болгаш өскелер-даа бистиң эң-не үнелиг байлаавыс — черни, ооң хөрзүнүн камгалаар талазы-биле улуг ажылдарны кылып, кодээ ишчилерге боттуг дузаны чедирип турарлар.

ЧУРУКТАРДА: хөрзүн болгаш чемишчидилгелер шынары тодарадыр килдистиң ажылдакчылары ажыл үезинде (үстүнде). Анализ кылыр техник Л. И. Некрылова биле агрохимик инженер В. П. Юрикова.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ сөзү, фотолары.

Суггаттыг черниң беримчези дээш

АРЫКТАРНЫ ШЫН ТЫРТТАР

«Ак-Туруг» совхозтуң Аймыырлыгда инженерлиг суггарылга системазын шагда-ла кылган. Ол буганың шөлдеринге эгезинде хөлчок чаагай дүжүттү өстүрүп ап турган. Ынчангаш Аймыырлыгның ат-сураа чүгле Улуг-Хем районга эвес, харын бүгү республиканга тарап нептерээн.

Ынчалза-даа ам Аймыырлыгның суггаттыг черлериниң беримчези кудулаан. Ооң чылдагааны чүдел? Черни ээчи ёзу-биле ажыглавайн, ону суггарарын, чарарын, чемишчидерин ат чодуп чорудуп турарында.

Мындыг фактыларны көргүзер бодай-дыр мен. Чазын шөлдерге суггарылганы чорудуп турар. Оон соонда кээрге, шөлдерде улуг, биче хоорголдар, тодаргайлаарга, суг чара шапкан черлер эндерик апарган болгулаар.

Суг биле черни шынап-ла амыдыралдың үндезини деп болур. Ол ийини чөптүг, мергежилдиг ажыглаар болза, амыдыралга херек чүүлдерни элбек-биле бүдүрүп ап болур. Ындыг турбуже, суггатчыларның харысалга чок, чалгаа, карак ажыттаар чорууның ужуру-биле ажыктыг суг чоннуң кол байлаа — черни үреп турары ол-дур.

Шак ындыг харысалга чок чоруктар-биле моон соңгаар эптежип болбас деп бодаар мен. Ийи-чаңгыс кижилерге кол байлакты үредип болбас.

Оон аңгыда шөлдерни суг үреп турарының база бир чылдагааны арыктарны, сумуннарны шын эвес тырттырып турарында. КЗУ дээр андазын-биле арык тырттырарда, механизаторлар гидротехник-биле болгаш хоочун, дуржулгалыг суггатчылар-биле сүмележпес, айтырып албас, боттарының кара туразы-биле кылып турар. Ол шын эвес. Ындыг механизаторларны шыңгыы кезедир болза чогуур.

Шаанда улус буга казарда дөңнү, ой-чикти ойзу-кыйзы кылып турган болгай. Ынчаар кылган буганы суг чара теппес, чүге дээрге суг хөөлбектелбес-тир. А андазын-биле саң дорт тыртып каан сумунче сугну бадырарга, дөң черге келгеш, өөн ынай акпайн, хөөлбектелип чыткаш, чара тептер: Ол чыылган суг черни хоорголдай чара шаап аппаар. Ону барымдаалааш, арык тыртарда дөң, оңгул черлерни олбо оюп чораш, дыйладыр кылыры күзенчиг.

Шаанда хуу ажылдыг араттарның суггаргаш, тараа тарып, дүжүт ап турган черлери ам ажыглалдан үнген чыдары база хараадаанчыг. Чижээ, «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында Күзег деп чер бар. Шаанда ону суггаргаш, чаагай сигенни кезип ап турган. Ам ол алаактарны тал, хараган, чадан үнүштер дуй үнген, ажыглал чок чыдар. Амгы үеде, күчүлүг техника барда, ол алаактарның хараганын, талын туруп аштааш, аңаа мал чеми культуралар тарыыр болза, магалыг чаагай дүжүттү ап болур ийик. Суггаттыг черниң ажыглалынче, ооң беримчезиниң бедидеринче «Ак-Туруг» совхозтуң дирекциязы кичээнгей салза чогуур. Үе ону негеп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар төлээде, чер ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир херек. А ооң магадылалы суггаттыг чер-дир.

Ш. ДЕВЕК,

Тыва АССР-ниң алдарлыг мелиоратору.

Улуг-Хем район.

ӨӨРЕНГЕН, ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырдыышкын бажыңы үлетпүр бүдүрүлгелерде, транспорт, харылзаа черлеринде экономиктиг өөредилгениң пропагандистериниң семинарын эрттирген. Оон дыңнакчылары үш хүн дургузунда СЭКП-ниң иштики, даштыкы, экономиктиг политиказынга, коммунистиг кижизидилгеге болгаш өске-даа чугула темаларга лекцияларны дыңнаан.

«Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге күш-ажылчы коллективтиң ролюнуң дугайында» СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи В. П. Суровтуң, «СЭКП-ниң XXVI съездизи сайзыраңгай социализм үезинде партияның экономиктиг политиказының дугайында» Кызылдың педагогика институдунуң кафедра эргелекчизи, экономика эртемнериниң кандидады В. А. Колеёлдуң, «СЭКП-ниң XXVI съездизи социалистиг экономиканы удуртуруун сайзыраңгайжыдар сорулгалар дугайында» кедээ ажыл-агыйда ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле лабораторияның начальниги Ю. Н. Хлыбовтуң, «Удуртулганың ленинчи стили болгаш методу» деп темага СЭКП обкомунуң инструктору М. Н. Тахватулиниң, оратор уран аргазының талазы-биле Кызылдың педагогика институдунуң башкызы С. Н. Лебедеваның болгаш өскелериниң-даа лекцияларын, илеткелдерин семинарның киржикчилери дыңнаан.

Экономиктиг анализти кылырының практиктиг кичээлдерин база эрттирген. Тудуг банкызының эргелекчизи Ц. В. Кирдеевтиң бүдүрүлгелерниң ажыл-чорудулгазының экономиктиг анализин кылыр талазы-биле эрттирген кичээли ажыктыг, өөредиглиг болган.

Пропагандистер ажылының дуржулгазын солушкан. Тожуда хоочун пропагандист В. С. Тамдын-оол, Кызылда П. А. Дежнев, И. С. Некрасова болгаш өскелер-даа кичээлдерге канчаар белеткенип, ону эрттирип, дыңнакчылар-биле ажылдап турарының дугайында дуржулгазын эш-өөрүнге чугаалап берген.

ӨӨРҮШКҮ ӨГ ДОЛАР

Дун дег мөкулчак ак өг таар оъттуг ховуда кайы ырактан-на көстүп келди. Хөй база-ла аал чоогунда оъттап чор. Ишкээр, шынаа кыдыын дургаар чаптылган шыкта инектер аразында дурунналар көстү-дүр. Ангыр-даа эдер.

Белген аалывыстың ээлери Окчаа биле Кара-кыс Доңмуттар — дөртен хар-даа четпээн аныяк хойжулар. Олар мал малдаан үезинде ажылга кызымаан көргүзүп, чонунуң мактаалын чаалап алган. Оларның ажааган малы, алган дүгү чыл санында-ла хөй болуп келген.

— Чүс хойга онаалтыр 90 хураган алыр хүлээлгелиг улус бис. Оовусту 96 кылдыр күүсеттивис. Ам хойдан-на 1,5 килограмм дүк кыргыыр ужурлуг бис. Ынчангаш бээр, ак чер тыртып, бо Баян-Оваа-Эдээнде хонганывыс ол. Хой дүгү чулар хараган-даа чок, суу база кужурлуг эвес — деп, Окчаа өөрүп ор. — Чогум чайын Аптара-Бажынче үне бээр бис. Хойну кол семиртип-алыр черивис ол чүве.

Доңмуттар кыштаан чазагже кожер мурнунда-ла септеп алган. Сеги адаанда он тонна ажыг өдек база белуп каан. Оңгача, шагжа, кажаа-хораа шупту кышка белен. Ам чүгле сиген кагар, ол-ла.

— Эрзин районнуң кодээ ишчилериниң май айның кыштаглаашкынга белеткелдиң шалыпчы айы кылдыр чарлааны болгаш республиканың бүгү малчыннарын кыштаглаашкынга белеткелче кыйгырганы кончуг чөп. Ол кыйгырыгны бистиң совхозтуң малчыннары ишин-биле деткээн — деп, Кара-кыс чугаалады.

Кара-кыс чүгле мурнакчы малчын эвес, ол он уругну доруктурган Маадыр-ие. Хой төрүп турар үеде, оон ийи уруу хураган ажаарынга дузалажып турган. Тракторист оглу сигенни-даа эккеп бээр. Өскелери өөренип турар. Олары бо хүннерде өөнге чанып келир, ынчап өөрүшкү ылап-ла өг долар.

Т. МОТОРК.

СОРУКТУГ АНЫЯКТАР

Кара-Булак «О. Шыпаа» совхозтуң төвүнден чээрби ажыг километр черде. Ийи-үш чыл бурунгаар аңаа чүү-даа турбаан. Совхозтуң дирекциязы ол девискээрниң делгем одар-белчиирин өөренип көргеш хой өстүрер чер кылдыр шилип алган.

Кара-Булакта муң ажыг хой кирер, амгы үениң негелдезинге дүгжүп турар кажааны кылгаш, хойларны семиртир азыраарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургускан. Ында ийи чуртталга бажыңын, бир чунар-бажыңны база туткан. Аныяктар бригадазында электрниң бичежек моторун тургускан. Бригадада 6 кижи ажылдап турар.

Бригаданың удуртукчузунга Михаил Ангыр-оолду томуйлаан. Ол боду механизатор мергежилдиг болгаш, электри моторун база ажылдадыр хүлээлгелиг. Ооң кадайы Минчеймаа база механизатор. Ол ийи чыл бурунгаар Балгазында кодээниң механизация училищезин доосан. Бо аныяк өг-бүледен аңгыда дөрт кижи ниити чуртталга черинде чурттап турар.

Бригадада дугуйлуг бир, илчирбелиг ийи тракторларны быжыглаан. Бригаданың кежигүннери эрткен чылын 1200 хураганны хүлээп алган. Бүдүн чыл дургузунда хураганнарны тургузу азырап келген. Сигенни үүрмектеп болбаазыраткаш, оңгачаларга чарба, силос, микроэлементилер-биле холуун берип турар. Хураганнарны июнь бирге чедир кыргааш, күрүнеге садар. Ам безин бир иртчигештиң деңзизи 40 кг ажып турар. Ынчангаш 48 тонна эътти бүдүрер.

Бригаданың кежигүннери комсомолчу кыстар Зоя Кыргыс, Уран Дүшпүн кызымак ажылдааш, бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Олар совхоз төвүнден кино, концертти ээлчежип көрүп ап турарлар.

Дааңдырган хүлээлгезин эрес-биле күүседип турар бо аныяктардан үлегер ап, өске совхозтарга ындыг бригадалар тургузары күзенчиг.

М. КЫСТАЙ.

Кооператорларда

ХУУЧУЛАР ХУРАЛЫ

Өвүр районнуң хереглекчилер ниитилелиниң хуучу кежигүннериниң чоокта чаа болган хуралынга коллективтиң моон соңгааргы сорулгаларын чугаалашкан.

Район девискээринде 34 садыг четкизи бар. Олар эрткен чылда түс-түсте бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Үүрмектеп садар бараан садыглаашкынының 1980 чылда планныг оналдаазы 100,1, ниитиниң чемненилгезиниң 101,5 хуу күүсеттинген. Хуучу кежигүннер хүлээп алырының чыл планын райпо 104,9 хуу боттандырган.

Районнуң пекарнязының ажылы көскүзү-биле экижээн. Үш цехтиң быжырып үндүрүп турары булочка кылыгларының, хлебиниң шынарынга хамаарыштыр хомудал чурттакчы чондан кирбейн турар. Ук цехтерниң аразында социалистиг чарышка Хандагайты суурда пекарняның төп теги чаңгыс эвес удаа тиилекчи болуп келген. Үстүнде коллективтер бо чылдың эрткен айларында база планныг оналдаларының күүселдезин чедип алган.

Райпода 177 кижи бар. Мурнакчыларның саны чыл санында немежип турар. Чижээ, садыгжылар. Д. Шюгдур-оол, Т. Сат, Р. Монгуш, С. Сат, С. Бюрбю, Ч. Чинан, Д. Дадар, З. Айыр-Санаа болгаш оон-даа өскелер социалистиг чарышка чаңгыс эвес удаа тиилээннер.

Үстүнде мурнакчылар кодээниң чурттакчыларының негелде-хереглелдерин долу хандырып, садыгның бедик культуразын чедип алыр дээш кызымак ажылдап турарлар.

Хуралга санал бергеннер райпо коллективиниң чоннун садыг-биле хандырып турарында эки чүүлдерин демдеглеп, ында бар четпестерни айтып, чөптүг шүгүмчүлелдерни кылганнар. Чижээ, социалистиг өнчү-хөреңгиниң камгалалы кошкак. Оон түңнелинде ниитиниң өнчү-хөреңгизин самчыгдаар, оорладыр чоруктар эвээжевейн турар. Чүгле 1980 чылда алды удаа самчыгдал болган, когарадын түңү 13 муң ажыг рубль. Бо чылдың эгезинден бо хүннерге чедир база эвээш эвес түңнүг самчыгдал болган. Ынчангаш эрткен чылдан бээр болган өре-самчыгдалдың катай хемчээли биче эвес. Административтиг органнарның киржилгези-биле буруулуг кижилерден 13800 рубль эгиттинген, 22900 рубль түңнүг өре ам-даа эгиттинмээн. Мындыг ээ-харысалга чок чоруктуң үнүп турарының кол чылдагааны — коллективте кижизидилге ажылының, ниитиниң өнчү-хөреңгизиниң камгалалын кошкак тургускнында. Ол талазы-биле чөптүг шүгүмчүлелдер болган.

Д. АГБААН.

Кужувус — найыралда

УЖУРАШКЫЖЕ, БАЙЫРЛЫГ, ӨҢНҮКТЕР

Частың кайгамчык каан хүннеринде бистиң акы-дуңма Украин ССР-ниң Ровно облазының Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының чогаадыкчы коллективиниң артистериниң ак-көк хемнерлиг, хүндүлээчел чоннут тыва черге аалдап келгени — чаагай найыралдың үзүлбес харылзаазын база катап бадыткаан. Украин болгаш тыва улустуң аразында Ала-чурттуң Улуг дайынының чылдарында чаалыг шөлге доңнаттынган быжыг найыралы улам хөгжүп, быжыккан. Ооң бир тодаргай херечизин Ровнонуң хөгжүм-шии театрының артистериниң бистиң республикага кээп, солун шиилерни тыва чонга бараалгадып, малчыннар, тараажылар, тудугжулар, өөреникчилер, тыва эки турачылар-биле чер-черге чүректиң ханызындан ужуражып, бот-боттарының ажыл-амыдыралы-биле сонуургап, таныжканы болур.

Бистиң хүндүлүг аалчыларывыс республиканың ажылчыннарынга боттарының уран талантызын майның 9-тан 29-ка чедир бараалгаткан. Оларның оюн-көргүзүглерин ниитизи-биле 70 муң ажыг улут, бичии кижилер көрген. Ровножулар Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Кызыл районнарга болгаш Ховү-Аксынга аалдап четкен. Оларның көргүзүглеринге көрүкчүлерниң улуг сонуургалдыын барымдаалааш, олар оюнун бир хүн чангыс черге ийи-үш удаа көргүзер ужурга таваржып турганнар.

Хөй националдыг акы-дуңма совет литература болгаш уран чүүл бот-боттарын улам байытпып, аразында быжыг харылзааны тудуп турары өөрүнчүг. Ооң бир кескү херечизин ровножуларның Тывага көргүскен шиилеринден көрүп болур. Олар К. Основьяненконуң «Гончаровка суурга кудалаашкын» болгаш Н. Гогольдуң «Майның дүнезинде» деп шиилерин украин дылда, бистиң чаңгыс чер чурттуувус К. Кудажының «Он бир» болгаш өске-даа авторларның шиилерин орус дылда ойнап турарлар.

Ровножуларның Тывага оюн көргүзүглери оларның белеткеп алганы улуг концерти-биле бүрүңгү хүн доозулган. Ол кежээ Кызылдың хөгжүм-шии театрының шупту олуттарын көрүкчүлер доллур олурупкан. Бистиң хүндүлүг аалчыларывыс уран талантызының база бир онза талазын чыылган чонга бараалгаткан.

Концерт Тываның алдарлыг чогаалчызы К. Кудажының «Он бир» деп маадырлыг драмазындан үзүндү-биле эгелээн. Ооң соонда Украина биле Тываның найыралдыын дугайында шүлүк, украин, орус улустуң ырлары, баштактанмылары, шиилерден үзүндүлер, совет улустуң ынак ырлары сценадан улай-улай куттулуп турган. Ийи шак ажыг үеле үргүлчүлээн солун концертти залга олурганнар сагыш-сеткилдиң ханызындан уткуп, сонуургап хүлээп алган.

Концерт доостурга залды доллур олурган чон шупту туруп келгеш, адыш часкап, байыр чедирген. Ол акы-дуңма уран чүүлдүң төлээлеринге кыдыгчыларның мнакшылының болгаш хүндүткелиниң херечизи болган.

Ооң соонда бистиң республиканың партия, совет, культура ажылдакчылары украин өңнүктери-биле кады сцена кырынга үнүп келгеш, оларга сеткилиниң ханызындан өөрүп четтиргенин илередип, Тыва черниң айыраң-каас дириг чечектерин өңнүктеринге сунганнар.

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының культура хандырылгазынга идепкейлиг киржилгези дээш Ровнонуң күрүнениң Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрын шаңнааны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиин СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак байырланчыг байдалга тывыскан. СЭКП Кызыл хоорkомунуң болгаш хооркүүскомунуң, Тыва АССР-ниң культура министерствозунуң Хүндүлел бижиктерин тывсып, Тываның комсомол шаңналының лауреады С. Сааяның чуруун чуруун кызылчылар аалчыларга белекке берген.

Ровнонуң Н. Островский аттыг хөгжүм-шии театрының директору А. И. Дацков харыысөс ап, Тыва черге оларны эң-не чылыы-биле уткуп, хүлээп алганы дээш улуу-биле өөрүп четтиргенин илередип, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле театрның коллективин шаңнааны эң-не улуг хүндүлел, өөрүшкү-биле хүлээп алганын чугаалаан. Ооң соонда ол байырлыг адрести номчааш, бистиң республиканың төлээлеринге тывыскааш, ооң-биле кады Н. Островскийниң херек бюстузун тураскаал кылдыр сунган.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиин СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржактың тывсып турары; украин өңнүктерниң концертиниң үезинде (үстүнде).

Авторнуң фотолары.

КУРП-ТИҢ IV СЪЕЗДИЗИНДЕ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының IV съездизи ажылын ында үргүлчүлээн.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, Туркменистанның Коммунистиг партиязының бирги секретары М. Г. Гапуров съездиге чүве чугаалаан болгаш совет коммунистерни, бүгү совет улустуң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң өмүнээзинден Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының IV съездизиниң делегаттарынга изиг байырны чедирген.

Пролетаржы, социалистиг интернационализмниң амыдыралчы улуг күжүн 1979 чылдың январьда Кампучияга революцияның тиилелгези база катап тодаргай бадыткаан деп, ол чугаалаан. Империализмге удур, хосталга дээш демисежип турар улустарга деткимчени көргүзерин совет коммунистер боттарының интернационалчы бирги хүлээлгези кылдыр санап турар. Ол угланыышкынны СЭКП-ниң XXVI съездизи бадыткаан. Совет-кампучи харылзаалар чечээшкиннииг калбарып турар. Мурнуу-Чөөн Азияда болгаш бүгү делегейде байдалды экижидеринче угланган Кампучия Улус Республиканың болгаш Индий-Кыдаттың өске-даа чурттарының даштыкы политиктиг угланыышкынын Совет Эвилели деткип турар деп, СЭКП-ниң делегациязының баштыңы демдеглээн.

Кампучияның Улусчу-революстуг партиязы марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң тугун бедик-биле тудуп турар деп, Вьетнамның Коммунистиг партиязының делегациязының баштыңы, ВКП ТК-ның Чиңгине секретары Ле Зуан медеглээн. Вьетнам Социалистиг Республиканың политиказы Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле Индий-Кыдаттың акы-дуңма үш күрүнелериниң найыралын база эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынче угланган.

Кампучияга революцияның тиилээни — тайбың дээш улустарның демиселинге чугула салыышкын-дыр деп, Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының делегациязының баштыңы, ЛУРП ТК-ның Чиңгине секретары Кейсон Фомвихан медеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң кадыргени тайбың инициативаларга Лаос Улус-Демократтыг Республика изиг байырны чедирип турар деп, ол онзалап демдеглээн.

Чоокку чылдарда экономика талазы-биле сорулгалар дугайында Кампучияны камгалаарының Чаңгыс аай национал фронтузунуң даргазы, Кампучияның Улусчу-революстуг Чөвүлелиниң Даргазы Хенг Самрин съездиге илеткел кылган.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОВЕТ ЭРТЕМНИҢ БОЛГАШ ТЕХНИКАНЫҢ ЧАЙЫННАНЧАК ТИИЛЕЛГЕЗИ

БЕРЛИН. Социалистиг чурттарның космос делгемин шинчилээриниң «Интеркосмос» программазының чедиишкиннииг күүсеттингенин «Нойес дойчланд» солун совет эртемниң болгаш техниканың чайыннанчак тиилелгези деп адап турар. Ол программаның боттаныышкыны Совет Эвилелиниң, оон-даа өске акы-дуңма чурттарның эртем, конструктор болгаш бүдүрүлге коллективтериниң демниг, тодаргай ажылының түңнели болуп турар.

Орбитада «Салют-6» эртем станциязының ужудуушкуну космосту эчис сорулгалыг шиңгээдип алырынга чаа-чаа перспективаларны ажыдып турар шылгараңгай чедиишкин болуп космонавтика төөгүзүнге кирер. Ол ужудуушкун тайбыңның эрге-ажыктары дээш, планетаның бүгү кижилериниң чаагай чорууу дээш акы-дуңма чурттарның кады ажылдажылгазының кайгамчык улуг хемчээлдиниң дугайын херечилеп турар деп, ол солун демдеглээн.

«Интеркосмос» программазының боттаныышкыны болза башкарыкчылыг доктаамал ажылдап турар болгаш космосту шиңгээдип алырынга чаа-чаа перспективаларны ажыдып турар эртем-шинчилел комплекстерин тургузарының оруунда чугула үе-чада болу берген. Каттышкан экипаждарның шинчилелдер үезинде алган үнелиг информациязы улус ажыл-агыйынга калбаа биле ажыглаттынар.

ПРАГА. Социалистиг демкаттыштырылгазының эртемденнериниң «Интеркосмос» программазының хемчээлинге 15 чыл дургузунда кады кылган ажылы байлак болгаш магалыг үре-түңнелдерлиг болган, ындыг түңнелдерни Совет Эвилелиниң дузазы чокка социалистиг күрүнелер тус-тузунда кажан-даа чедип ап шыдавас турган ийик деп, чехословак «Руде право» солун бижээн.

«Интеркосмос» программазын боттандырарынга ССРЭ амгы үениң космос техниказын бергеш, чарыгдалдарның кол нуруузун бодуу үндүрген, ол программа делегейниң ниити космос шинчилелинде кескү черни ээлеп турар.

Совет-румын космос экипажының ужудуушкунунуң чедиишкиннииг доозулганы каттышкан экипаждарның башкарыкчылыг ужудуушкуннарының баштайгы үе-чадазының доозулганын база демдеглээн. Ол үе-чаданың түңнелдери космос делгемин бүгү делегейниң өөренириниң хереенге чугула салыышкын болуп турар. Социалистиг 9 чурттарның эртемденнериниң национал болгаш каттышкан коллективтери совет эртемден эш-өөрлери-биле кады эртемниң болгаш техниканың аңгы-аңгы адырларынга 100 ажыг дуржулгаларны белеткээн. Ол дуржулгаларны боттандырып турганының үезинде алдынган түңнелдер эртем-билиглерин байлакшыдып, эртемниң дыка хөй угланыышкыннарының болгаш улус ажыл-агыйының адырларының чедиишкиннииг хөгжүлдезинге дузалап турар.

БУХАРЕСТ. «Орбитада комплексте эртем-шинчилелдиң калбак программазының чедиишкиннииг доозулганы», «Космонавтылар Ковалёнок биле Савиных Черде чедип келген» деп эгелерниң адаанга совет космонавтыларның орбитада ажылының доозулганының дугайында информацияларны румын солуннар боттарының эрыннарында медеглээн.

Орбитада «Салют-6 — Союз-4» эртем комплекизинге космонавт-шинчилекчи Д. Прунариу биле ужудукчу-космонавт Л. Попов составтыг румын-совет каттышкан экипаж ажылдап чораан, космос шинчилелдериниң парын программазын чедиишкиннииг күүсеткен деп, парлалга демдеглээн.

СОФИЯ. «Программа күүсеттинген» («Работническо дело»), «Төрүттүнген черинде» («Земеделско знаме»), «Чедиишкиннииг хонупкан» («Народна младеж»), «Байлак эртем түңнелдери» («Труд»), «Чедиишкиннииг доозулган» («Народна армия»), «Совет космонавтылар шаңнаткан» («Кооперативно село») деп эгелериниң адаанга орбитада «Салют-6 — Союз Т-4» эртем-шинчилел комплекизинге ужудуушкун программазының чедиишкиннииг күүсеттингениниң дугайында медээни болгаш «Интеркосмос» программазының талазы-биле каттышкан экипаждарның ужудуушкуннарының доозулганы-биле холбашкан оон-даа өске материалдарны болгар парлалга дыңнаткан.

ВАШИНГТОН. Америк парлалга болгаш радиотелевизия компанияларны совет космонавтылар В. Ковалёнок биле В. Савиныхтың космоска ужудуушкунунуң доозулганын калбаа-биле тайылбырлап турар.

Си-би-эс компанияның телемедээлер тайылбырлакчызы А. Разер совет космонавтыларның менди-чаагай ээп чедип келгениниң дугайын дыңнаткаш, оларның орбитада «Салют-6» станцияга ажылы чедиишкиннииг доозулганын демдеглээн. Чер чоогунуң орбитазынга чорук турганының үезинде станция космостуң башкарыкчылыг болгаш автоматтыг корабльдери-биле 34 катап тудуштур коштунганын ол онзалап демдеглээн.

В. Ковалёнок биле В. Савиныхтың космоска ажылы чедиишкиннииг доозулганының дугайын «Вашингтон пост» солун «Делегейни дескиндир» деп бөлүүнге бижип дыңнаткан. Олар космоска 75 хонуң дээрзин солун онзалап айыткан. Совет космонавтылар ужудуушкунунуң программазын чедиишкиннииг күүсеткен болгаш ужудуушкун соолунде оларның кадыының байдалы эки деп, ол солун база онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

НАЦИОНАЛ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУККА КЫЖАНЫЫШКЫН

ДЕЛИ. (СЭТА). Индий океанның районунга АКШ-тың шериг күжүн мөөңнээш чорук Индияның болгаш ол чоок кавызының күрүнелериниң национал айыыл чок чоруунга дорт кыжаныышкын болуп турар деп, чурттуң кол солуннарының бирээзи «Индиан экспресс» бижээн.

Диего-Гарсия ортулукта баазага америк шериг күчүзүн улам күштелдиргени ол кыжаныышкынның тодаргай барымдаазы болуп турар. Диего-Гарсияны АКШ-тың ядролуг чепсектериниң мөөңнелген чери болдурар планы Вашингтонnуң боттандырып эгелээнин Индияның камгалалының күрүне министри В. Патил чоокта чаа парламентиге медеглээн. Ол бааzаны чаартыр түңнелинде ядролуг чепсек соорткен «B-52» деп америк бомбалакчы самолёттарны аңаа тургузарын планнаан. Ол бомбалакчы самолёттар болгаш ядролуг чепсектиг суг адааның хемелери Индий океанның районунда күрүнелерге онза айыылдыг болур.

Электроннуг харылзааның төвүн ол ортулукта дериир, кывар чүүлдүң улуг складтарын тудуп турар. Индий океанга шериг күчүзүн АКШ-тың администрациязының улгаттырып турарынга удурланыышкынны Индияның хөй-ниитизи илергейлеп турар. Ынчаарга ол удурланыышкынны Вашингтон херекке албаан. Пакистанга шериг-дузалай баазазын тургузар дугайында кады кылган америк-кыдат план тайбыңның херээнге база улуг кыжаныышкын болуп турар.

ГЕРМАН КОМПАРТИЯНЫҢ VI СЪЕЗДИЗИ

ГАННОВЕР. (СЭТА). Герман Компартияның ээлчеглиг VI съездизи ында ажыттынган. Ооң ажылында 850 делегаттар киржип турар.

Акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, национал-хосталгалыг шимчээшкиннерниң төлээлекчилеринге, оон иштинде СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев баштаан СЭКП-ниң делегациязынга съездиниң делегаттары изиг байыр чедирген.

Съездиниң хүн айтырыында — ГКП-ниң отчёт илеткели, иштики болгаш даштыкы политиканың эң чугула айтырыгларының талазы-биле шиитпирлерни чугаалажып көргеш, хүлээп алыры, партияның удурткучу органнарын соңгууру.

«Бүгү-ле чүвени тайбыңга!, «Социал болгаш демократтыг эргелерни камгалаалы!» деп отчёт илеткелди Герман Компартияның даргазы Р. Мис кылган.

Партияның V съездизинден бээр амгы шуулганынга чедир Барыын Германияның коммунистериниң болгаш демократтыг бүгү күштериниң тайбың дээш, ажылчы чоннарның үндезин эрге-ажыктары дээш демиселиниң түңнелдерин илетпезчи тодаргай анализтеп түңнээн болгаш моон соңгаарғы сорулгаларны айыткан.

Герман Компартияның съездизи бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

С. НУЙОМАНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БОНН. (СЭТА). Барыын талаңы күрүнелерниң, хамыктың мурнунда Р. Рейганның америк администрациязының кара сагыштыг чажыт хөделиишкиннери Намибияга бүгү-нииттиң хостуг соңгулдаларны чорударынга моондактаар, бистиң төрээн чуртувуста колониализмниң дужүреринге киржиринден Каттышкан Нацияларның Организациязын чайладыр сорулгалыг болуп турар-дыр деп, Мурнуу-Барыын Африканың Улусчу организациязының (СВАПО-нуң) президентизи С. Нуйома Боннга болган парлалга конференциязынга медеглээн.

Бо талазы-биле ылаңгыя Америкавың Каттышкан Штаттарының чагырыкчы бөлүктери кедергей оралдажып, Намибияга америк эрге-ажыктарны чүгле саттыныкчы чазак хандырып шыдаар деп санап турарын президент онзалап демдеглээн. Мурнуу Африка Республикада расисчи ёзу-чурумга удур экономиктиг шыңгыы болгаш дээштиг кызыгаарлаашкыннарны кылырынче угланган КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлелинге резолюцияга АКШ-тың, Англияның болгаш Францияның төлээлекчилериниң удур бадылааны бо дугайын тодаргай херечилеп турар-дыр.

Хамаарышпас Намибия бүгү чурттар-биле дең эргелиг кады ажылдажылганың политиказын чорудар, ынчалзажок төрээн чурттуң бойдус байлактарын арыатанзыг ёзу-биле уптээрин кымга-даа кылдырбас деп, С. Нуйома чугаалаан. Төрээн чуртувустуң хосталгазы дээш чепсектиг демиселди улам күштелдирер бис деп, ол демдеглээн.

БОЛГАРИЯ. Сливенниң Пионерлер бажыңының чанында тургустунган уругларның «Тракийче» танцы ансамбли чуртта сураглыг. Бот-тывынгыр уран чүүлдүн республиканың бешки фестивалынга бичии танцычылар алдын медальды алган. «Тракийче» ансамбль чуртунун иштинге болгаш даштыкыга концерттерлиг чорып турар.

ЧУРУКТА: танцы коллективиниң киржикчилери.

БТА-СЭТА-ның фотозу.

ПОЛИТИКТИГ СОДАА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Дээди дужаалдыг шериг кижилериниң сан-хөө үүлгедиишкиннерге киришкен содаазынга холбаштыр Уругвайның шериг ёзу-чуруму мунгагдай берген деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. Политиктиг ол содаалажыышкын Уругвайның иштики херектер министрин, чепсектиг күштер школазының начальниигин, полиция начальниигин болгаш өске-даа үстүкү дужаалдыг офицерлерни албанындан дүжүреринге чедирген.

Шериг комиссиязының чорутkан истелгезиниң соолунде оларны албан-дужаалдардан бо чылдың марттың төнчүзүнде, апрельдиң эгезинде дүжүргени ам чаа билдине берген-дир деп, солун бижээн. Политиктиг ол содаалажыышкын кургаг чер шериглериниң командылакчызы генерал Луис Висенте Кейролонуң туружун дыка кошкаткан болгаш чепсектиг күштерниң аразынга ханы чарылыышкынны болдурган.

Пакистанда массалыг хөлзээшкиннер

ИСЛАМАБАД. (СЭТА). Пакистанга парламент соңгулдаларын доп-дораан эрттирерин, дайын байдалын күш чок болдурарын, хамааты эргелерин хандырарын, политика талазы-биле хоругдатканнарны хостаарын чурттуң политиктиг сес кол партияларының каттыжыышкынының — демократияны катап тургузар дээш шимчээшкинниң Төп күүсекчи комитеди эрге-чагыргалардан шыңгыы негээн. Амгы үеде Пакистанда саттыныкчы болгаш дүрүм чок чоруктар, массалыг шаажылаашкыннар келерел ажылчы чоннарның хосталгаларын болгаш хамааты эргелерин хүн бүрүде бооглап турар деп, комитеттиң Исламабадка болган хуралынга хүлээп алган медеглелде айыткан.

Чуртка байдал база катап чиидигленген соон дарый комитеттиң хуралы болган. Митингилер болгаш чыскаалдар Белуджистан можуда болгаш Кветта хоорайда болуп турар. Шериг эрге-чагыргазын дужүрерин негээн студентилер демиселди баштай эгелээн. Чыскаалганнарга удур карак чажы төгүлдүрер газты ажыглаан болгаш чүс ажыг кижини тудуп хоругдаан.

Пакистанның шериг эрге-чагыргаларының дерзии шаажылаашкыннары чоннуң удурланыышкынының чалгыын соксадып шыдавайн. Студентилерниң демиселин ажылчы чоннарның янзы-бүрү бөлүктери деткээн болгаш амгы эрге-чагырганың үш удурланыкчыларын шаажылап өлүрер дээн дерзии шииткелдии күш чок болдурарын негээн.

КҮРДЕПАРТАМЕНТИНИҢ БОЛГАШ ТРЭ-НИҢ НҮГҮЛДЭЭШКИНИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Сальвадорда байдалды «делегей коммунизминиң чимзелиишкиннериниң түңнели» кылдыр бадыткаарын оралдашкан Вашингтонnуң нүгүлдээшкиниң салаан көвүү мынчаш эсти берген. Сальвадорнуң партизаннарынга боо-чепсекти бээринге «Совет Эвилели киришкен» дээр хоозун нүгүлдээшкинни АКШ-тың күрдепартаментизи болгаш төп разведка эргелели чарлаан турган. Ол нүгүлдээшкинниң үндезин чогун американнар боттары хүлээп көөр ужурга таварышкан.

Сальвадорда партизаннарга Совет Эвилели боо-чепсек-биле дузалап турар дээн нүгүлдээшкинниң үндезин чогун АКШ-тың конгрезиниң ажылдакчызы турган Дж. Сегал «Вашингтон стар» солунга бижээн. Сальвадорда болуушкуннарга Совет Эвилели киржирин күзевээн деп, ол демдеглээн. Сальвадорда чөөн үзелдиг күштерге ССРЭ-ниң шериг дузаламчызын берип турар дугайында медээни бадыткаан чаңгыс-даа барымдааның чогун автор бижээн.

Сальвадорнуң болуушкуннарынга Совет Эвилелиниң «киржилгезин» бадыткаан хевирлиг чүгле ийи «документ» бар. Бирээзи — Сальвадорнуң Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Хорхе Шафик Хандальдың Совет Эвилелинге кээп чорааны. Өске «документ» — Сальвадорнуң бөлүк студентилериниң ССРЭ-де өөренип турары болган. Ол ийи болуушкуннарның кайызы-даа делегей харылзааларының практиказы болуп турар.

Сальвадорда болуушкуннарга Совет Эвилели киржип турар дээр нүгүлдээшкинниң кандыг-даа үндезини чок деп, Дж. Сегал бижээн. АКШ-тың күрдепартаментизиниң болгаш шпион ведомствозунуң ол нүгүлдээшкини Сальвадорда болуушкуннарга Американың Каттышкан Штаттарының боттарының киржилгезин, дерзии холгаарлаашкынның чажырар дээш өжегерзээ өөскүткен болуп турар.

ИТАЛИЯ. Римге эртен дайын белеткелдеринге удур массалыг чыскаалга муң-муң кижилер, оон иштинде уруглар (чурукта), киришкен. АКШ-тың дайынзырак бөлүктериниң боо-чепсекти эндере бүдүрериншe делегейге чыгап турары политиказын чыскаалганнар шиитпирлиг буруу шапкан, Барыын Европага америк ядролуг чаа ракеталарны тургузар дугайында НАТО-нуң шиитпиринге удурланганнар.

АП-СЭТА-ның телефотозу.

Даарта — Уруглар камгалалының делегей хүнү

УРУГЛАРНЫҢ ААС-КЕЖИИ ДЭЭШ

Июнь 1. Чайның баштайгы айының ол хүнү уруглар камгалалының делегей хүнүн депшилгелиг кижи төрелгетен чылдың-на демдеглеп эрттирери чаңчыл апарган. Бүгү-ле ажы-төлдүң чырык чаагай амыдырал-чуртталгазы дээш, биче чаштарның амыр шөлээн, хөглүг, өмак өзүп доругары дээш чайгылыш чок демисежиринге белениң бодуун, ак сеткилдиг кижи бүрүзү-ле шынзыдар.

Уругларны камгалаары дээрге-ле чырык чер кырынга мөңге тайбыңны тургузары. Уруглар дайын деп чүвени билбес кылдыр бүгү-ле чүүлдерни кылыры, оларны улустар аразының найыралдың болгаш бот-боттарын билчир чорукка база тайбың ёзуга болгаш бурунгаар депшилгелиг чорукка кижизидери-дир.

Капиталистиг чурттарда бичии уругларның амыдырал-чуртталгазының байдалы кончуг кудуу деңнелде боор турарын факт көргүзүп турар. Аш болгаш ядыы түреңги чорук, аарыг-ажык болгаш эрте өлүр чорук — капиталистиг чурттарның муң-муң бичии уругларының чайлаш чок оруу боор артпышаан.

Бистиң чуртта бичии уругларның амыдырал байдалы кайгамчык чаагай. 1979 чылдың сентябрьда Москвага болган «Бүгү уругларның тайбың болгаш аас-кежиктиг келир үези дээш» деп Бүгү делегей конференциязының киржикчилеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев мынча дээн: «...Аас-кежиктиг чаш назын дээш демисежири дээрге-ле, ол болза, тайбыңны, национал хамаарышпас чорукту болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаары, чепсегленишкинни кызырарын, боо-чепсекти дужурерин чедип алыры-дыр. Ол дээш бистиң Совет күрүневис бодунуң тургустунуп келген хүнүнден бээр-ле идепкейлиг туржуп келген болгаш доктаамал демисежип-даа келген, ынчангаш бис ол оруктан кажан-даа хажыдыр дивес бис».

Ол амыдыралда херек кырында бадыткаттынып турар. Бистиң чуртувуста уругларга бүгү-ле таарымчалыг байдал тургустунган. Оон чижектерин чүгле бистиң республикадан көргүзерге-ле четчир.

Июнь бир. Бистиң республикага база уругларның ёзулуг байырлал хөглээшкиннери болур. Уруглар камгалалының делегей хүнүнге тураскааткан программаларның хемчеглери Пионер бажыңнарынга, школаларга, стадионнарга болгулаар. Улуг улус биле уруглар хоорай, суурларга селгүүстээшкиннер кылыр.

База бир солун чүве уругларның боттарының чугула кааstалга база сиилбилге уран кылыгларының болгаш техниктиг чогаадылгазының делгелгелерин көөрү.

Найысылалга аныяк чурттакчылар болгаш конструкторларның ийиги республика слёду база болур. Ол ышкаш кинотеатрларга, Культура бажыңнарынга уругларга эң эки киноларның көргүзүглерин организастаар. Байырлалдарны уруглар камгалалының делегей хүнүнге тураскаатқан уругларның бот-тывынгыр коллективтериниң концерттериниң көргүзүглери-биле доозар.

Бис сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузуп турар бис. Кижиниң чаагай чоруунга бүгү-ле чүвени кылып турар. Ол дээрге аныяк салгалдың бүгү талазы-биле сайзыралынга таарымчалыг чүүлдерни болдунар-ла аргазы-биле тургузуп берип турары болур.

Медицина эртеми уругларның кадык чаагай төрүттүнеринге болгаш оларга аарыглар тавары шпазын дээш уругларның өзүп доругарынга бүгү чүвени кылып турар. Бистиң республикада 868 орунну уруглар эмнелгелери болгаш салбырлары ында 109 педиатр — эмчилер база хөй саның медицинаның ортумак эртемниглери уругларның кадыын камгалап турарлар. Ол ышкаш оң бирги беш чылда Кызыл болгаш Ак-Довурак хоорайларга уруглар эмнелгелерин болгаш санаторийни база районнарга уруглар эмнелгезиниң салбырларын тургузар.

Сөөлгү беш чылда бистиң республикага 6632 олуттуг школаларны, 2610 олуттуг школа назыны четпээннерниң уруглар албан черлерин тудуп тургускан. Бо өөредилге чылында узаткан хүнниң бөлүктеринде 10326 өөреникчилер хаара туттунган.

Школаларның башкылар коллективтери өөреникчилерниң коммунистиг кижизидилгези дээш, оларның күш-ажылга болгаш мөзү-шынар талазы-биле сайзыралы дээш бүдүрүлгелер, ажыл-агыйлар, албан организациялар-биле быжыг харылзааларны тургузуп, кады ажылдап турарлар. Өөреникчилерниң янзы-бүрү техниктиг, турисчи, кызыл исчи болгаш аныяк биологтарның, аныяк геологтарның хөй-хөй бөлгүмнеринде 42 муң хире кижи киржип турар. Ыланғыя Кызылдың болгаш Тураның пионерлер бажыңнарында хөй ажылдар кылдынып турар. Кызыл хоорайның Пионер бажыңында болгаш школаларда 22 бөлгүмнерде 500 ажыг өөреникчилер киржип турар.

Уруглар-биле спорттуң массалыг ажылдарын Бай-Хаактың, Тураның уругларының спорт школаларында чылдан чылче улам экижидип келген.

Республиканың школадан дашкаар албан черлериниң уруглар-биле бөлгүмнерге-даа, организас-массалыг-даа, методиктиг-даа ажыл-чорудулгаларының кол утказы болгаш хевири идейлиг мөзү-шынар кижизидилгезиниң принциптерин тодаразып турар. Оон чижээн өөреникчилерниң экспедиция отрядтарының ажылы-биле көргүзүп болур. Оларны аныяк туристерниң станциязы удуртуп турар. Оон туннелиниле республикаларның школаларында 22 музейлерни тургусканы болур. Оларның иштинден Чадааның № 1, 3 школаларында, Шуй школазында музейлер эки болуп ылгалып турар.

Уругларның кадыкшылы чайгы дыштаныылгалардан, аян-чоруктардан, күш-ажылдан улуг хамаарылгалыг. Ынчангаш бүдүрүлгелер болгаш албан организациялар пионер лагерьлерин тургузуп, материал-техниктиг дерилгелер-биле хандырып турар. Спорт болгаш чаагайжыды кылдынган шөлдерни тургускулаан. Бо чылын республиканың пионер болгаш школа лагерьлеринге, экскурсия-туризм баазаларынга 12 муң хире бичии болгаш элээди уруглар дыштаныырлар.

...Июнь 1. Уруглар камгалалының делегей хүну. Бүгү делегейде мындыг кыйгы күштүг-биле чаңгыланып турар: «Уругларның аас-кежии дээш демисежир!», «Биске тайбың херек!», «Дайынны болдурбас!»

Т. ДАВАА,

СЭКП Тыва обкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар секторунуң эргелекчизи.

Өөрүшкү арның каастаан
Өөреникчи эрес чаштар
Чаа күштер немеп алыр
Чайгы дышче киривитти...

Хамык ыяш — ногаан далай
Ханаландыр бүргей алган
Каас-чараш лагерьлер
Катк, ырлыг болу берди.

Бистиң чуртувуста биче чаштар аас-кежиктиг, омак-хөглүг өзүп, доругуп турарлар. Олар төрээн партияның болгаш Совет чазактың ала сагыш салыышкынынга бүргеткен. Чылдың-на уругларның ясли болгаш садиктериниң, школаларның, пионерлер бажыңнарының болгаш ордуларының, музыка школаларының, уруглар библиотекаларының саны өзүп турар. Найысылал Кызылда ясли, садиктер база хөй.

ЧУРУКТА: Кызылда № 19 садиктиң чанында ойнаар шөлде бичии уруглар.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотозу.

«СОВРЕМЕННИКТЕ» ЧАА НОМНАР

Россия Федерациязының чечен чогаал талазы-биле «Современник» деп ном үндүрер чериниң юбилейин демдеглеп эрттирген. Ол ном үндүрер чериниң эң баштай үндүрген ному — Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры М. Шолоховтуң дайын дугайында ному болган. Сураглыг чолаачының «Олар Төрээн чурту дээш демисежип турганнар» деп романы чартык миллион тиражтыг чоокта чаа парлаттынып үнген.

Оон соонда талантылыг прозаиктерниң, шүлүкчүлерниң, критиктерниң, публицистерниң, очеркистерниң чогаалдарын парлап, оларның чогаадылга ажылын пропагандалаар ажыл калбарган. «Современник» янзы-бүрү национарларның чогаалчыларының чогаалдары-биле номчукчуларны таныштырып турар.

Оларның аразында Тыва АССР-ниң чогаалчыларының чогаалдары база парлаттынып үнүп турар. Чижээ, О. Сагаан-оолдуң «Төрээн кижилер», Д. Бегзинниң «Оңнук дугайында тоожу», С. Козловтуң «Дингмирээшкинни дыңнап тур мен», М. Кенин-Лопсанның «Улуг хемниң шапкыны» деп номнары болгаш К. Антошкинниң Тываның чечен чогаалының дугайында «Улуг идегелдерниң үези» деп ному парлаглан. Оларның хөй кезиин «Современник» деп ном үндүрер чериниң юбилейлиг делгелгезинге киириштирген. Ол ном үндүрер чериниң планында Тыва АССР-ниң чогаалчыларының чаа номнары база кирип турар.

Н. КОСЕНКОВА.

Москва.

СОНУУРГААН

Бай-Тайга районнуң Бай-Тал суурга «Аялга» аттыг ыры-хөгжүм ансамбли концерт көргүскен. Ону көөр дээш келген чон зал сыңмас болган. Ыры, танцы, музыка уламчыпла келген. Утка шынарының бедии, солун номерлер кижиниң сеткилин хаара туда бээр. Артистерниң аразындан РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Николай Өлзей-оол ырлап үнүп келген. Оон чаңгыс чер чурттуглары кедергей өөрүшкү, сонуургал-биле арыннары хүлүмзүрүгден чырып келген, адыш часкап, тура халчып турдулар. Орус, тыва, итали улустарның таңцыларын Галина Сапогованың күүсеткени кайгамчык ээлгир чараш болган. Василий Саяның шайзыга ойнавышаан сыгыртканы онзагай. Ирина Викторованың акробат этюдтарын, Эльвира Черганың ыдтан ырларын көрүкчүлер база сонуургааннар. «Аян» бистиң суурга өөрүшкүнү эккеп бергеш барган. Тыва улустуң ырларын Н. Өлзей-оолдуң кайгамчык эки ырлаарын кижи бүрүзү ам-даа мактап чугаалап турар.

И. БУГАЙ.

ИЙИ УДАА ТИИЛЭЭН

Кызылдың Пионерлер бажыңының шыдыраачылары арга-дуржулга солчуру-биле Абакан хоорайның пионерлеринге чораан. Орта ийи хоорайның аныяк шыдыраачылары эш хуузунуң үжуражыышкынын база эрттирген.

Бирги разрядчылар Пионерлер бажыңының чемпиону Б. Кульбистеев, О. Монгуш, ийиги разрядчылар С. Калинин, О. Галактионов, Т. Хертек составтыг бистиң командавыс баштайгы үжуражыышкынга удурланыкчыларын 5:0 санга үткан. Ийиги хүн 3,5:1,5 сан-биле база-ла кызылчылар тиилээн.

Н. ШИШИГИН.

ӨРТТҮ ӨЖҮРГЕН

Арга-арыгга өрттү болдурбас, өрттен камгалаары — хамааты кижи бүрүзүнүң хүлээлгези болур дээрзин арга-арыгны камгалаар талазы-биле хоойлу, доктааалдарда айыткан болгай. Арга-арыгга өрт үнеринге, апрель 15-тен октябрь 20-ге чедир, айыылдыг үеде арга-ыяштыг черлер баар кижилер ыяш ажыл-агый черлеринден тускай чөпшээрелдиг чоруп болур. Ындыг чөпшээрел чок чораан кижилерни 30 рубль чедир торгаары көрдүнген. База өрт өжүреринден ойталаан кижилерни 80 рубль чедир, албан организация удуртукчуларын 100 рубль чедир торгаал онааштырып болурун хоойлуда айыткан болгай.

Бо чылдың май 2-де «Чыраа-Бажы» совхозтуң девискээринде Төжектиг деп черге өрт үнген. Чадаана хоорайның өртке удур камгалал чериниң начальниги Н. Соколов. Чыргакы кодээ Совет күүскомунуң даргазы Ш. Куулар, салбырда механик К. Чылбак олар өрттү өжүрериниң хемчээн дарый алган. Үк өрттү өжүрери-биле суурнуң чурттакчылары 32 кижини чыгтааш, автомашинага олурткаш, ынаар чорутканда. Ол үеде агаарның байдалы кончуг таарымча чок, май 2-де кежээ улуг хат хадааш, өрт улам хорлаалаан. Май 3-те өрт колдуунда өжүртүнген. Ынчалза-даа май 4-те база катап хат күштелгенинден өрт база алдыртпайн хып эгелээн. Өрт өжүреринге киржип турган кижилер боттарының амыр-дыжын бодавайн, от-биле шудургу демисежип, арга-арыгны камгалаар дээш хөй күжүн үндүрүп, ажылдааныңдан өрттү май 5-те шуут когун үзе өжүрген.

Чадааның өртке удур камгалал чериниң парашютистери идепкей чок болганын айтыр апаар. Май 4-те самолёт-биле 5 парашютистерни өрт өжүрери-биле дужурген турбуже, олар өрт өжүреринге бичии-даа кириппээн.

М. ЧАШ-ООЛ.

ЧҮНҮ КӨРҮП ТУРАР ИРГИ?

Бистиң Бай-Тайга районнуң Тээли суурнуң дужунда, Хемчик арыы узун-даа, калбак-даа, мында кандыг ажыктыг үнүштер чок дээр: ыт-кады, чыжыргана, чодураа...

Бо чааның арыг кажангызыкдан-даа удаа-дараа өрттенип турар, көөрге харааданчыг-даа кедергей. Та чеже үнүштер өрттенип, кара хүлче шилчип турар чүве.

Арга-арыгны камгалаарынга хамаарылгалыг организациялар: өртке удур камгалал чериниң, ыяш ажыл-агыйының, кодээ Советтиң удуртукчулары өрттү болдурбазының, ону өжүрериниң кандыг-даа хемчеглерин албайн келген.

Үстүнде адаттынган организацияларның удуртукчулары чүнү көрүп турар ирги? Хемчээн алыр ёзу келген.

Р. ХЕРТЕК,

Р. САЛЧАК,

Тээли суурнуң чурттакчылары.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

телевидение

МАЙ 31-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Эртенги суда шимчээшкинче чыскаалыңар!» 9.05 — «Чоок чүктүң чеди миниатюрлары». Фильм-концерт. 9.30 — «Будильник». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 11.00 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.15 — «Кодээден дамчыдылга». 13.15 — «Музыкалыг киоск». 13.45 — «Футбол тайылбыры». 14.15 — Д. Валеев. «Сенээ амыдыралды, хайырладым». Москваның М. Н. Ермолова аттыг театрының фильм-шиизи. 16.35 — «Амыдыралче путёвка». 17.35 — «Бөгүн — Химиктиң хүнү». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң химия үлетпүрүнүң министри В. В. Листов киржир. 17.55 — «Делегей панорамазы». 18.40 — «Сээң хүнүңнүң өннери». Документалдыг телефильм. 18.50—19.05 — Чапсар. 19.05 — «Бистиң байыр чедиришкиннивисти хүлээп ал көрүңер». Химиктиң хүнүнге музыкалыг программа. 20.00 — «Кино аян-чоруктар клуву». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.15 — «Кинопрограмма». Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — «Кадыкшыл». 15.05 — Баскетболга Европа чемпионады. Эр улус. Югославияның шилиндек командазы — ССРЭ-ниң шилиндек командазы. ЧССР-ден дамчыдылга. 16.25 — «Челээш». Улустуң чогаадылгазының IV делегей фестивалының телепрограммазы. Финляндия. 17.00 — «Омега» деп вариант». Хөй серияалыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы. 18.20 — Күрүнениң улустуң Н. Осипов аттыг академиктиг хөгжүм херекселдериниң концерти. 18.55 — «Билдингир-даа бол, ээлептиг». 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15 — Фехтованиеге ССРЭ чемпионады. Рапира. Херээжэннер. ЦСКА-ның футбол — чиик атлетика комплексинден дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.50 — «Кара далайже». Уран-чечен фильм.

ИЮНЬ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Апанся». Мультфильм. 9.25 — Уругларга уран-чечен кыска телефильмнер программазы. 10.20 — «Кино аян-чоруктарының клуву». 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Уруглар камгалалының хүнүнге документалдыг фильмнер программазы. 15.30 — «Волгада дурут бар». Фильм-концерт. 16.00 — «Авамның школазы». 16.30 — «Интеркосмостуң» 15 чылынга.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — Уруглар камгалалының хүнүнге тураскаатқан концерт. 17.55 — «Аргада ары өө». Документалдыг фильм. 18.00 — Дамчыдылгага культура министриниң оралакчызы А. Ф. Емельянов киржир. 18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга).

КЫЗЫЛДАН

18.45 — «Далай дүвүнде дүшкен корабльдерниң эртинелери». Мультфильм. 19.00 — «Беш чыл болгаш коллектив». Астраханьның судно тудар бүдүрүлге каттыжыышкынында эштиң чораш өрүмнээр тургузугларны тудуп турарының дугайында. 19.30 — Штраустуң өг-бүлези» деп хөй серияалыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Өннүктерниң арыннары». Чогаалчы А. Алексин эрттирер. 22.25 — Бөгүн делегейде. 22.40—23.15 — Казахстанның аныяк артистериниң концерти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Капитан Немо». Хөй серияалыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 13.15 — «Футбол тайылбыры». 13.45 — «Хөгжүм амыдыралы». Тележурнал. 14.50 — Чуңу номчууру. 15.35 — «Зери аттыг хоорай». Документалдыг телефильм. 15.55—17.30 — Чапсар. 17.30 — «Ырываc, ужук-лаа».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (тыва, орус дылдарга). 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Иван Пырьев». Документалдыг фильм. 19.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Кезиидекчигеш болгаш булут». Мультфильм. 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.10 — «Өлүруушкүнге буруудаттырып турарлар». Уран-чечен фильм.

Агаар

Бөгүн республикага ниитизи-биле кежүп турар булуттарлыг, чамдык черлерге дымыраш чаъстаар агаар болур. Соңгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 4-14 метр, хүнүнүң ийиги чартыында 20-25 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы хүндүс 25-30 градус изиг болур.

Кызылга база-ла кежүп турар булуттарлыг, дымыраш чаъстаар агаар болур. Хаттың дүргени секундада 20-25 метр. Агаарның температуразы бөгүн 28-30 градус болур.

КИНО

МАЙ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Чединшкинни күзедим»** 9.30, 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узаткан), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Шипканың маадырлары»** 10.00, 12.00, 15.30, **«Дашты кы төптүң төлээзи»** (2 серияалыг) 17.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыыңды 10.00, **«Алдарлыг ажыл-херектерниң эгези»** 13.00, 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

ИЮНЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Чажыт байлалдыг ирей»** 9.30, **«Силерниң дужунерге-даа кирбээн боор»** 11.20, 13.10, 17.10, 19.00 (узаткан), 21.30, **«Чүүден-даа артык үнелиг»**. Чедиги болгаш сески фильмнер: **«Даң хаваазы чырып келген»**, **«Соруктаны салыр херек»** 15.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Холуң кедур!»** 10.00, 11.30, 14.20, 15.50, **«Чединшкинни күзедим»** 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Часкы олимпиада азы ыр начальниги»** 10.00, 11.30, **«Дашты кы төптүң төлээзи»** (2 серияалыг) 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

ДЫШТАНЫКЧЫЛАРГА

Агаар байдалы-биле холбаштыр «Үш-Белдир» курорттуң сезоннарының ажыттынар хүннери өскерилген: 1-ги сезон июнь 10-да, ийигизи — июльдуң 3-те, үшкүзү — июль 28-те эгелээр.

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейи Уруглар камгалалының делегей хүнүнде — июнь 1-де уругларны болгаш школачыларны экскурсияларже болгаш кинофильмнер көрүлдезинче чалап тур. Кирери халас.

Чоннуң байлааң хумагалаар

ХУУЗУНДА БАЙЫКСААШ, КУРУГ КАЛГАН

Социалистиг өнчүге кым-даа халдап, дээп, самчыгдап болбас. Ол дугайын Үндезин Хоойлуда тодарадып айыткан. Ниитиниң өнчүзүн болгаш байлааң камгалаары, оларны хумагалыг көөрүнге хамаатыларны кижизидери, Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарындан эгелээш бо хүннерге чедир күрүне үжур-дузалыг, эң чугула сорулгаларының бирээзи болуп турар. Бо талазы-биле партия, совет, административтиг органнар, хөй-нииити организациялары хөй ажылды чорудуп турары билдингир болгай. Ынчалзажок материалдыг үнелиг чүүлдерни төтчеглээр, самчыгдаар болгаш оорлаар чоруктар ам-даа эвээш эвес бар болуп турар.

...Таңды районнуң улус сулунуң кеземче херээн сайгарып көөр талазы-биле хуралы эгелээн. Буруудаттырганнарның сандайында 5 кижи олуруп турар. Олар дээрге «Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыннары Комбужап Оюн, Петр Самбала, Кара-оол Оюн, Александр Оюн болгаш Тыртык-Бара Хомушку олар-дыр. Бо кижилерниң дөрт баш удур дугурушкаш, оларның ажылдап турган ыяш кезер чериниң чанынга одарлап чораан С. Тока аттыг совхозтуң 4 аъдын 1981 чылдың февраль 4-те боолап алганнар. Оон соонда Т.-К. Хомушкунуң дузазы-биле ыяш кезер черден үндүр сөөртүп алгаш, эъдин бежелээ үлежип алганнар.

Судтаттырганнар мурнунда база ындыг херек дээш шииттирип чораан Хомушкудан өскелери чаңгыс чер чурттугларынга эки кижилер кылдыр санадып чорааннар.

Кемниг херек үүлгедирин, харын-даа араатаныг чорук кылырынче бо кижилерни чүү албадапканыл? Мында чүгле чаңгыс харыы туруп болур — оорлаар, чажырар арганы ажыглап тургаш, күрүне өнчүзүнүң күсели-биле хууда байып алыр чазый чүткүл оларны албадаан. Кемниг херек үүлгедикчилери совет хоойлу ёзугаар кеземче харыысалгазынга онаашканнар. Оларның совхозка чедирген материалдыг когаралын бүрүн эгиттирген. Ниитиниң байлааның күсели-биле хуузунда байып алырын бодаан оорлар, кедизинде баргаш, харын-даа куруг калганнар.

Социалистиг өнчүнү дортубиле оорлап, самчыгдаарындан аңгыда аңаа өске хевир-биле когарал чедирер чоруктар болгаш аңаа догум болуп турар байдалдар база бар. Оларга удур демиселди оорлаар, самчыгдаар, төтчеглээр чоруктар-биле демисел ышкаш, чидиибиле чорудары база чугула сорулга болуп турар.

Күрүне өнчүзүн ак сеткилдиг эвес кадагалааны дээш Мөңге Оюн, Тудачков Оюн олар Таңды районнуң улус судунга шииттирген нер. Т. Оюн ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Алаакта № 2 фермазынга дүнеки таңныыл болуп ажылдап турган. 1980 чылдың ноябрь 7-ден 9-ка чедир таңныылдап үнмээн, ол хүннерде арагалап турган. Ынчан ферманың саар ийи инээ читкен. М. Оюн ол-ла совхозтуң улуг чылгычызынга чогуур кээрээлиг ажылдап тургаш, чылгыны шынааже сүрүп кааш, арагалап чоруп турган. Бир неделя хире болганда баарга, 19 мал чок болган. Ону чажырыпкан. Бо ийи фактылар совхозка материалдыг улуг когарал тавар ышкан. Ынчангаш оларның хосталгазын казын шиитпеп болгаш совхозка чедирген каражазын төлеттирер болган.

М. Оюн биле Т. Оюн кайызы-даа мурнунда-ла арагалап, кадарган малын ээн салыптар турган. Ол дугайын совхозтуң дирекциязы билип тура-ла, оларны мал ажылындан бөш удур чайлатпаанындан бо кемниг херектер болдунар аргалыг болган.

Кодээ ажыл-агый техниказын багай кадагалаар, эдилээр, үрээр болгаш тоймаглаар чоруктар база дүвүренчиг байдалды тургузуп турар.

«Коммунизмниң херели» совхозка бригадирлеп ажылдап турган К. Ч. Оюн биле К. К. Коожап олар подотчёдунга турган кодээ ажыл-агый техникаларын хамаан чок көрүп, багай кадагалап, ажылынга ээ-харыысалга чокталып тургаш, совхозка каража чедиргеннер. Бригадир К. Оюннуң айтыышкыны-биле бир ДТ-54 тракторну тоймаглааш, кезектерин ажыглаан. Тракторларны механизаторларга быжыглавайн, кадагалалга дужаавайн турганындан ДТ-75 база Т-40 маркаларлыг ийи трактор ажыглалдан үнген. К. Коожап база-ла техника кадагалалының талазы-биле чогуур хемчеглер албайн турганындан К-700 маркалыг ийи трактор ажыглаар арга чок кылдыр үрелген.

Ажылынга харыысалга чок, күрүне өнчүзүн камнап, камгалаар дугайында сагыш салбайн турган ол бригадирлер социалистиг өнчүге хамаарыштыр кемниг харыысалга чок чоруктары дээш эдип-чазаар күш-ажылга шииттирген нер болгаш совхозка чедирген когаралын долузу-биле эгидер болган.

Хамык үжур чүгле ийи бригадирде-даа эвес дээрзин район судунуң үнүүшкүнүнүг хуралынга келген механизаторлар илередип чугаалап турган. Олар болза кодээ ажыл-агый машиналары кадагалаар шөл, машина коданы чок, гараж девискээриниң хереми үрелик, артык кезектер чедишпес, Кышкы сеппээн техниканы дораан катап септээр — мындыг берге байдалдар бар деп чугаалааннар.

Совхозта техника шимчээшкининиң учёду болгаш контролю шуут чок, бухгалтерияда санажыгданың болгаш ревизияның чаңгыс-даа актызы чок, бригадирлерниң подотчёдунда техниканың ончалалын кылып көрбээн дээрзин механизаторларның чугаазынга немеп каары чугула. Бо бүгү болза кол бухгалтерниң, кол инженерниң (ам ажылдавайн турар), адактың соонда совхоз директорунуң социалистиг өнчүге хамаарылгазын база көргүзүп турар-дыр.

Л. РОЖКОВА.

Таңды районнуң улус судунуң судьязы.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1250.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00809